UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Ioan. Petri Maffeii, Bergomatis, E Societate Iesv, Historiarvm Indicarvm Libri XVI.

Maffei, Giovanni Pietro

Antverpiae, 1605

urn:nbn:de:hbz:466:1-11473

Visual Library

N 11
12
II. 4947.

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Ex legato Celsm Principis Ferdin:
Epi Paderb: et Monasterien:
Anno 1683

IOAN. PETRI

MAFFEII,

BERGOMATIS,

E SOCIETATE

IESV,

Collegij Societ. Iesu Paderb.

HISTORIARVM

INDICARVM

LIBRI XVI.

SELECTARVM, ITEM, EX INDIA EPISTOLARVM LIBRI IV.

Accessit liber recentiorum Epistolarum, à Ioanne Hayo Dalgattiensi Scoto ex eadem Societate nunc primùm excusus, cum Indice accurato.

DVOBVS TOMIS DISTRIBVTI.

Omnia ab Auctore recognita & emendata.

In singula copiosus Index.

ANTVERPIÆ,

Ex Officina Martini Nutij, ad insigne duarum Ciconiarum, Anno M. DC. V.

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

PHILIPPO REGI CATHOLICO.

SVperioribus annis, cùm ad componendas Lusitaniæ res Olisiponem ipse veniſſes, Catholice Rex, hortata me tua est Maiestas, vt inchoatã Henrici Regis nomine auunculi tui rerum Indicarum historiam pari alacritate studioque persequerer. Feci quod iusseras: totumque cõtextum narrationis, à primo nauigationum exordio, ad vsque Soceri tui Ioannis eo nomine tertij Regis obitum, pro mea tenuitate perduxi. Quo lõgiùs ne progrederer, annalium exinde series, vt in tantis & rerum motibus & locorum interuallis, partim interciſa partim etiam neglecta, prohibuit. Neque verò mihi diutius deliberandum fuit, cuinam opus hoc qualecunque, recepta iam consuetudine, destinarem. Debebat hoc tuis erga se meritis nostra Societas vniuersa. Idipsum nominatim à me tua de me iudicia meaque summa in te pietas exigebant. Postremò res loquebatur ipsa, æquum esse, vt cuius in primis virtute opibusque Christiana res nititur, huic potissimùm, explorati piis felicibusque maiorum suorum armis Oceani; aditarũ, quæ auditæ non erant, gentiũ; propagatæ vnà cum imperio in vltima loca rectæ in Deum fidei, si minùs facunda splendidáve; certè, quoad eius fieri

potuit, sincera atque accurata explicatio dicaretur. Quæ me, Rex Optime & Maxime, perpulerunt causæ, vti præ cæteris offerre tibi mearum lucubrationum fœtus auderem; eædem, opinor, Clementiam istam fastigio tam excelso parem adducent, vt eos in lucem sub Augusti nominis tui præsidio tutelaque prodiisse patiare. Quod reliquum est, Maiestatem tuam Deus immortalis ad sui nominis gloriam & Ecclesiæ catholicæ firmamentum quàm diutissimè tueatur incolumem.

(..)

COM-

COMPENDIOSVS INDEX, IN QVO, SI QVIS SCIRE VELIT, QVID IN QVAQVE PROVINCIA ORDINE CONTIGIT, INVENIET.

DE Abassinis 24. & seq. 138. 147. & seq. 198. 241. 320. & seq. 322. & seq. 324. & seq. 462. & seq. 469. 472.
Aceno regno 114. 192. 204. 229.
Adeno oppido 25. 69. & seq. 87. 128. 144. & seq. 146. 176. & seq. 180. 270. 310. & seq. 448.
Aegypto 69. & seq. 98. & seq. 175. & seq. 310. 448. 465.
Aethiopia 10. & seq. 23. vide Abassinia & Congo.
Amboino insula 140. 142.
America 460. & seq.
Ammonitis Arabia populis 415. & seq.
Anchediua insula 41. 49. 59. & seq. 73. 77. & seq. 105. 124.
Anglia 424.
Arabia Felice 21. 197.
Armuzia 69. 87. & seq. 90. & seq. 94. 96. & seq. 104. & seq. 118. 151. & seq. 152. & seq. 200. 213. 215. & seq. 218. & seq. 220. & seq. 223. & seq. 259. 262. & seq. 264. 319. 392. 402. & seq. 404. & seq. 409. & seq. 411. & seq. 416. 435. 448.
Baciano insula 225.
Bahareno insula 97. 215. & seq. 218. 221.
Banda insula 24. 134. 140. & seq.
Baticala 111. 118. 199. 343.
Batochina insula 142.
Bengala regno 23.
Bintano insula 133. 140. 149. 204. 246. 249. & seq.
S. Blasij Aguatione. 30. 41.
Bona Spei promontorio 23. 41. 49. 52. 72. 111. 117. 189. 196. 208. 245.
Brasilia 43. & seq. 45. & seq. 47. et seq. 425. 427. & seq. 430. & seq. 460. & seq. 462.
Braua ciuitate 63. 79. & seq.
Cafribus Africa populis 23. 74.
Cairo 70. 99. 178.
Calecuto 34. & seq. 36. & seq. 39. & seq. 49. & seq. 58. 61. & seq. 68. 70. 76. 82. 84. & seq. 108. & seq. 112. & seq. 138. 146. 235. & seq. 237. 238. & seq. 259. & seq. 266. 269. 298. 305. 317. 433.
Camarano insula 145. 177. 179. 198. 310.
Cambaia 98. & seq. 259. 264. 267. 295. 298. & seq. 310. 312. & seq. 317. 345. 366. 367. & seq. 387. 450.
Cananore 51. & seq. 53. & seq. 57. 73. 77. 81. & seq. 84. & seq. 234. 242. 250. 263.
Canaris insulis 21. 205.
Castellanus 205. & seq. 254. & seq. 271. & seq. 275. & seq.
Catifa oppido 218. 409. & seq.
Ceilano insula 24. 78. & seq. 113. 187. & seq.

& seq.208 & seq.359.446.& seq.
Chersoneso aurea 23. 70. 113. 205. 250.
Ciampa regno 24.
Ciauto 100.& seq. 102. & seq. 111. 140.220.261.267.& seq.295.299. 459
Cocino 50 & seq.58. & seq. 61.63. & s.65.& seq.68.73.86. 111 136. & seq.213.234.250.263.305.3 7.358. 360.452.475 & seq.
Colano 51.et seq.63.73. et se.250. 344. 360.
Concano 201.228.
Conceptionis B. Mariæ insula 52.
Congi regno 9.et seq. 11. et seq. 126. 138.432.et seq.
Cori Promontorio 23.et seq.78.113.119. 138.250.253.
Coromandeli regno 53.55.vide Meliapore.
Cranganore 53.55.68.
Curia Muria insula 59.
Dabulo oppido 107 et seq. 118. 196. 220 243 et seq.388.
Dio 99.108.et seq.111.et seq.146.151. 175.et seq.211.et seq.213.et seq.218. et seq.259.261.et seq. 297. et seq. 30..et seq. 06.et seq.312.et seq.316. 363.et seq.367.et seq.380.et seq.
Gidda Arabiæ vrbe 175.178.179. 197. 310.
Goa 117.et seq.120 et seq.126. et seq. 135.et seq.144.146.151.et seq. 154. 181. et seq.183 et seq.196 200.219. 23 .244.251.261.262. 292. et seq. 294.298.300.308.326. et seq. 336. et se.343.345.et seq.347.et seq.360. et se.387.et seq 391.et seq.402.420. et seq.424 et seq.435 438. 444.et se.450.459.et seq.470.476.
Guinea 7.et seq.33.37.401.
Hesperidibus insula 41.43.72 208.
Ioponia insulis 24. et seq.347. et seq. 349.et seq.352. et seq. 354. et seq. 356.391 395.& seq.398.et seq.436. et seq.443.et seq.445. et seq. 476. et seq.
Iaua maiore 24 140.249.et seq. 289.
Iaua minore 24.140.
Laurentii insula, vide Madagascare.
Lequiis 24.69.
Lingua regno 149.et seq.240.
Lusitania 71.et seq.147.et seq. 327.et seq.463 et seq.472.et seq.
Macazar 290.et seq 339.et seq.
Madagascare 23.79.244.
Magadaxo 41.74.
Malaca 23.69 114.et seq. 115. et seq. 117 128.et seq 130.et seq.136.139.et seq.148.et seq.183 et seq.187. et seq. 190.et seq.204 231.et seq. 240. et seq.245.et seq.250 59. 276 284. 300.343.395.437.439 et seq 443.
Maldiuis insulis 78.138. et seq.194 et seq 253.425.
Mascato Armuziæ oppido 89. 211. 402.450.
Masua insula 198 241.320.
Meca 53.68.71.154.175.448.450.
Meliapore 53.et seq.55. et seq 227. et seq.361.et seq.
Melinde 25.34.et seq.41.49. et seq 52. 63.79.263 336.
Memph 25.70.
Molucis insulis 24.78.140.et seq. 143. et seq.204 et seq.208.225.et seq 232. et seq.253.et seq.27 .et seq.289. et seq.317.et seq.357.361. 433. et seq. 477.et seq.
Mombaza 33.et seq.52.63.et seq. 73. 197.et seq.225.263.
Moro 280.et seq.282.et seq.
Mosambico 23.41.49.57.197.225.329. 401.458.471.
Narsinga 124. 151. 269. et seq. 418. et seq.
Olisipone 3.29.42.et seq.57.63. 64 72. et seq.263.305.316.331.et seq. 334. 386 390.400.436.458.

Onore

Onore, 118. & seq. 124.
Paceno, 128. 148. 192. & seq. 200. 204. 229. & seq.
Panane 38. 58. 86. & seq. 234.
Parauis 78. 327. & seq. 338. 359. 391. & se. 417. & se. 451. & s. 224. & se.
Pegu 23. 90. & seq. 223. & seq.
Perside 87. & seq. 94. & seq. 152. & seq. 405. & seq. 414. & seq. 449. & seq.
Peru 44. 206.
Querimba insula 225. & seq.
Quexome 97. 224. 449.
Quiloa 25. 31. & seq. 49. 53. 57. & seq. 72. & seq. 196.
Roma 2. 147. & seq. 329. & seq. 437. 463. & seq. 466. & seq. 476.
Sanga regno 301. & seq.
Siam regno 340. & seq.
Sinis 24. 52. 69. 155. & seq. toto libro
sexto 231. & seq. 347. 437. & seq. 441. & seq. 473. 475.
Sionis regno 114. & seq. 134. 144.
Socotora insula 53. 80. & seq. 87. 97. 113. 127. 144. 336. 359.
Sofala 25. 31. 49. 74. & seq.
Somatra insula 24. 113. & seq. 128. 136. 139. 148. 192. & seq. 200. 203. 229. & seq. 231. & seq.
Suez.io vrbe 24. 70. 92. 175. 290. 310. 319. 448.
Supano regno 339. & seq. 342. & seq.
Tanore 68. 420. & seq. 423. & seq.
Taprobana 24. 78. & seq.
Ternate 142. 226. & seq. 232. vide Molucu.
Tertis insulis 41. 117.
Tidori 142. 226. & seq. vide Molucis.
Zanzibare 41. 63.
Zeila 180. 321. & seq.

IN HISTORIAS

INDICAS RERVM MEMORABILIVM INDEX.

ABassia à Zeilæ tyranno vastatur, 320 in eam Patriarcha & Episcopi a summo Pontifice missi 463 & se. in ea D. Antonii cœnobia, 199.

Abasini Alexādrino Patriarchę parent 463 Christiani sunt 24 equis non vtuntur 322. à Romano Pontifice dissidentes, 24. 463.

Abassinorum in religione errores confutantur 470. gaudiū ob Lusitanorum aduentū 198 monachi à Lusitanis quomodo excepti 199. rex fœdus cum Lusitanis inire expetit 138. eius ad Lusitaniæ regem legatio 241. obsequium Papæ defertur ibid.

Abdala vide Antonius Fernādus.

Abdala Camparis dynasta Malacæ præturam ambit 149. à Linguæ rege obsessus ibid. & seq. à Lusitanis obsidione exemptus 150. Malacæ prætor ibid. falsis calumniis impetitus ibid. eius injusta cædes ib. 183. laus 150.

Abduti Brachmanorū secta 36.

Abrahamus Acenorum tyrānus 204. Somatræ totius imperiū affectat 229. Pedirensem regulū regno exigit, ibid. Aruanum regē 231. Daianū dynastam euertit 229. Pacenū vrbem capit, ibid. arcem oppugnat, ibid. & seq. desertā capit 231. Lusitanis etiam formidabilis, ibid. eius bellicus apparatus 229. in parentem impietas, ibid. cum Georgio Britto pugna 204.

Abrahamus Farraci regis nomine Socotoræ arcis Præfectus interficitur 80. & seq.

Abrahamus Patriarcha cur è patria à Deo euocatus 1.

Abrahamus Purpuratus classem ad Suezium ædificat 310.

Abrahamus Quiloæ tyrannus 31. 49. 53. 74 stipendiarius fit Lusitano 53. vectigal renuens regno pulsus 72. eius primum vectigal qua pompa in Lusitania receptum 57. & seq. ex eo pyxis in vsum S. Eucharistiæ fabricata, ibid.

Abuna Ægyptius Antistes in Abassiā Alexandria missus 470 eius in contemnendis Catholicis superbia, ibid. & seq.

Academiæ in Iapone 352.

Acenum oppidum 204. 229. 440 eius rex fœdus cum Lusitanis init 114. in eos iniuriosus 192. à Patieco infestatur, ibid.

Adamas

Adamas Abassiæ rex Abassinos Catholicos vexat 472. & seq. Apostata & Apostolicæ sedis hostis, ibid. à Turcis fusus & fugatus, ibid.
Adenum Arabiæ oppidum munitissimum 25. 69. 87. 128. 144. 176. 296. 320. qua fraude à Turcis captum & direptũ 310 & seq. à Lusitanis oppugnatũ 144. à Turcis 176. & seq. 270. eius deditio à Lusitanis imprudenter repudiata 178. & se. descriptio 144. incolæ olim Maddena gens 25. incolarum ob Albuquercii aduentũ metus 144. Rex qua conditione Lusitano stipendiarius 270. fidem perfidè violat, ibid. Lusitanos aliquot captos interficit, ibid à Turcis captus suspenditur 311 situs 25. 69 144.
Ægidius Anni⁹ Hesperiã Æthiopiam primus detegit 6. & seq.
Aegidius Fernandus Caruallius Parauanis succurrit 451. eius de Malabaribus victoria, ibi. laus 452.
Aegyptii Sultani opes vnde 24.
Aegyptius Patriarcha schismaticus 465.
Aegyptiorum literæ quales 350.
Aerius Caciles Ternatis rex 281 285. 317. Boleifis expellice filius 281. Goam vinctus defertur 357. à Prętore benignè susceptus, & in regnũ restitutus, ibid. eius mater præcipitatur 281. eum Ternatenses regem auersantur 288. & seq.
Æthiopes Eoi qui 23. Hesperii qui ibid. eorum gaza quæ 16. in Aethiopia Hesperia quando primæ Missæ celebratæ 7.
Aethna Siciliæ mons 113.
Africæ pars magna veteribus ignota 3.
Agacinum Goa vetus 388.
Agacinũ lauę insulę oppidũ 140
Agazinum Cãbaia oppidum vastatur 268.
Ageśymba priscis noti orbis terminus 23.
Agnes Gasparis Berzei mater 400.
Agrippæ colũnæ Romæ in omnium Deorum templo 36.
Aialus Boleifis Ternatis regis filius 232. 288. in arcẽ à Britto abductus 232. Ternatis rex 272. matri restituitur 279 regno pulsus 280 in pręliocõtra Lusitanos occũbit 286. & se.
Aitan rei bellicæ apud Sinas prępositus 165.
Alcoceris portus à Lusitanis incensus 320.
Alexander Abassinorum rex 26.
Alexander VI. Papa 22. 71. limites nauigationum inter Castellanos & Lusitanos definit 22. ad eum Cãpsonis Ægypti Sultani minaces litteræ 71
Alexandria Ægypti vrbs 24 176. 465. eius Patriarchæ Abassini parent 463.
Alexius Ferreria Xauerii ad Sinas comes 440.
Alexius Menesi⁹ Malacan venit 185. discordiam Lusitanorum tollit ibid.
Almansor Tidoris rex 142 226. & seq.

& seq. 232. & seq. ad deducendos ad se Lusitanos naues mittit 142. Lusitanis arcē in suo regno ædificandi facultatem dat 226. pacē qua conditione à Lusitanis impetrat 253. veneno à Lusitanis sublatus 254 eius filia Bolcifi Ternatis regi nupta 226. in Lusitanos beneuolētia ibid. ei à Lusitanis pace violata bellum iniustè illatum 254.

Almerinum Lusitaniæ oppidum 360.

Alodinus Mamudii Malacæ regis filius 130. bellum cum Albuquercio suadet ibid. in Bintanum insulam fugit 133. 192. 204. Bintani rex 191. Bintanū munit 204. 245. Geinalem ad Pacenum regnum occupandum iuuat 200. ad Malacæ regnum iterum aspirat 185. Malacam infestat 190. 204. 231. 240. Malacæ arcem per fraudem occupare tentat 140. oppugnat 186. pacem à Lusitanis fraudulenter petit ibid. impetrat 140. Pagum oppidū munit 191. a Panensi regulo opē cōtra Lusitanos implorat 246 eius castra à Lusitanis expugnata 187. clades 192. exercitus à Lusitanis fusus & fugatus 240. capto Bintano fuga 249. in Botellium insidiæ 151. mors 187. cū Lusitanis secūda prælia 231 pugna 192.

Aloysius Lusitanus 313.

Aloysius Mendius societatis Iesu presbyter Parauanis præfectus 439. eius martyriū ibid.

Alphōsus Albuquercius 184. 291. 312. 344. Adenum venit 144. oppugnat ibid. apud Almeidā à nauarchis falsò accusatus 97 Antonii Noroniæ mortem ęgre fert 124. in Arabiam iubetur proficisci 128. in eam tendens tempestate impeditur ibid. ad Armuzianum bellum se parat 117. Armuziam classe petit 153. Armuziam venit 90. & seq. obsidet 196. & seq. à suis desertus obsidionem soluere coactus 97. Armuzianorum naues incendit 92. cū iis pacem qua conditione init 93. & seq. arcē à se conditam deserit 95. Armuziam repetit 105. Calaiatum veniens benignè suscipitur 88. capit, diripit, & incendit 104. Calecutanis iniuriam à suis factam negligit 63. Calecutanum regnū vastat 62 Calecutum incendit 112. ad Camaranum insulam venit 145. Cananorē venit 105. 124. Cocinū 61. 136. Cocini tumultū sedat 124. cū Colanis fœdus init 62. Curiatū diripit & incendit 88. & seq. Goā venit 137. 146 sibi deditam qua pōpa ingressus 118. & seq. Goæ statū firmat 119. 126. Goæ ab Idalcane obsessus 121. & seq. vrbe relicta in arcem fugit ibid. de arce deserenda consultat 121. eam deserit 122. Goam classe repetit 124. capit 125. Goæ D. Mariæ Virginis templum exstruxit 145.

in

in Indiam missus 79. Indiæ prætor 112. inuidorum calumniis petitus 154. Ismaëlis Persarum regis legatos qua pompa excepit 153. Magnus dictus 62. maiestatis ostentator 128. Malacam petit 128. venit ibid. incēdit 129. oppugnat 131. & seq. expugnatam diripit 153. & seq. Malacę statum componit 134. Mascatum veniens benignè susceptus 89. expugnat, diripit, & incendit ibid. & seq. Nabandem oppidum capit & incendit 105. naues aliquot expugnat 128. Olisiponem redit 64. Orfasanū ab incolis relictum diripit 90. Persico & Arabico oceano præfectus 81. 87. ad Persici sinus ostia tendit 88. Quexomem insulam vastat 97. Socotoram venit 144. arci succurrit 97. vulneratur 112. Xoarem vrbem in fidem suscipit 90.

Alphonsi Albuquercii ætatis anni 154. animi moderatio 250. contentio de prætura cum Almeida 105. 111. consultatio cum suis de bello Goensi 119. crudelitas in Lusitanos apostatas 138. curæ & solicitudines 127. acris denuntiatio ad Armuziæ regem 90 exequiæ & sepultura 154. & seq. expeditio Arabica 144. facinus crudele in nautas Armuzienses 96. laudabile 125. duo facinora glorioſa dudum cogitata, morte impedita 154 laus ibid. legatio ad Cambaiæ regem 151. ad Ismaëlem Persarum regem 155. ad Sionis regem 134. magnanimitas 121. monita à Tristano Acunia neglecta 79. mors 154. munera ad Ismaëlem Persarum regem 153. nauarchi & socii de eo queruntur 94. arcem Armuzianam deferendam suadent, & quare ibid. libellum supplicem ei offerūt ibid. naufragium 136. 143. nautæ & fabri ad Armuzianos transfugiunt 94. oratio ad crucem 14. ad socios 95. periculum vitæ 97. 112, 122 133. 136. 137 pericula & incommoda varia ad Goam 122. & seq. pietas 126. prælium cum Armuzianis nauale 91. & seq. responsum ad Armuziæ regis legationem 93. ad Malacæ regis 129. Persarum regis 94.

Alphonso Albuquercio Armuzia dedita 153. Crucis purpureæ signum in cælo apparet 140. ad eum variæ diuersorum regum legationes 127. 134. 138. Ismaëlis Persarum regis 152. & seq.

Alphonsus Albuquercii filius 154. D. Virginis templum Goæ auxit ibid. eius ætatis anni ibid. mors ibid.

Alphonsus Alencastrius Lusitaniæ ad Papam legatus 424.

Alphonsus Cyprianus Castellanus in D. Thomæ Coloniam missus 392. 473.

Alphonsus Emmanuelis regis filius

lius Cardinalis 284. & seq. eius Ecclesiasticæ cõstitutiones, ibid.
Alphonsus Ioannis I. Congi regis filius 14. 432. baptizatur 14. à patre exhæredatus, 15. in gratiam redit 16. idola per totum regnum habere prohibet, ibid. Ambassem ingreditur 17. Rex salutatur 18. fratrem miraculosè superat, ibi. & seq. quot annos regnauit, ibid. Hericum filium Romam mittit 138. eius in cõseruanda & propaganda religione ardor 14. & seq. 16. 126. ad populum oratio 17. & seq. mors 432.
Alphonsus Lupius Costa Lusitanus 88.
Alphonsus Lupius Societatis Iesu presbyter in ignota insula fame perit 471.
Alphõsus Menesius Baticalæ regulum ad fidem redigit 190.
Alphonsus Mexias Goæ regius quæstor 242. magnos motus in India facit 244. & seq. eius de Mascareniæ prætura consultatio 242. in Mascareniam iniuriæ 250. & seq.
Alphonsus Noronia Indiæ Prætor 433. 459. venit 433. Socotoræ arcis præfectus 80.
Alphõsus Paiua ad Æthiopiam & Indiam explorandam missus 25. eius mors, ibid.
Alphonsus Persona Malacensis regius quæstor 140. eius virtute Malacẽsis arx conseruata ibid. mors ibid.
Alphonsus V. Lusitaniæ rex 6. bellis implicitus ibid. classes ad quærendas terras mittit, ibid. cum Æthiopibus occiduis mercimonia instituit, ib. castella in Guinea exstruxit 11. moritur, ibid. eius pater 6.
Aluarus Acunia Diensi arci subsidio missus 382. circa Dium aliquot Arabas naues expugnat, ibid.
Aluarus Brittus à Mahometanis interfectus 259.
Aluari Camignæ forte facinus 389.
Aluarus Castrius Ioãnis Castrii Indiæ prętoris filius 381. Diẽsi arci cũ classe subsidio missus 380. eius fortitudo & facinus insigne 389. vitæ periculum 381.
Aluarus Dominicanus Ioannis II. Lusitaniæ regis confessarius 20. in Ialophorum regnũ mittitur, ibid.
Aluari Gõmæ virile facinus 389.
Alucan Mamudii Cambaiæ regis tutor 309. Dux exercitus contra Lusitanos, ibid. Lusitanos infestat ibid. Diẽsis arcis obsidionem soluit 312.
Amacanum Sinarum emporiũ 347. 473.
Amangutium Iaponię vrbs 397. 398. 436. 476. flammis euersa 397. eius bellum ciuile 445. incolæ Xauerium exsibilãt 398. eorum primus quomodo cõuersus 400. rex cum filiis interfectus 445. regis in Xauerium benignitas 399. situs 397

in ea

in ea Xauerius euangeliū prędicat ibid. & seq. 399. & seq.
Amazones 301.
Ambasse Congi vrbs regia 12. in ea Lusitanus Legatꝰ quomodo exceptus ibid.
Amboinus insula 141. & seq. 289. 361. à quo primū detecta 141. Lusitano stipendiaria 289.
America 14. & seq.
Americus Vesputius Brasiliā explorat, ibid.
Amida Iaponiorum Deus 354.
Amirianus Abassinus Adeni rex 144. 177. à Saracenis puer captus 144. Adenum Lusitanis dedit 178. reficit 179. fidē Lusitanis fallit 180. eius ab Albuquercio postulata 144.
Amis Armuziensis adolescēs interficitur 97. eiꝰ in Albuquercium ingratitudo ibid.
Ammonitæ Arabiæ Felicis populi 415. primi à Mahomete seducti ibid. Christianam fidem expetunt ibid. eorum origo antiquissima ibid.
Amoci Nairum secta 37. quomodo se suaq; deuouent ibid. & seq.
Ananazes palmæ genus in Brasilia 45.
Anathema non contemnēdum exemplum insigne 145. & seq.
Anchasius iuri dicundo apud Sinas præpositus 165.
Anchediua insula 41. 49. 61. 77. & se. 105. 124. pisce abūdat 41. eius situs 49. in ea arx ędificata 73. ab Abdala oppugnata 77. & seq. destructa 78.
Anconinus Mōbazæ rex interfectus 197.
Ancostan Pondæ pro Idalcane præfectus 181. Calderiā trāsfugam benignè suscipit, ibid. Ioannem Gometium obtrūcat ibid. Goam obsidet 183.
Andreas Amaralius Lusitanus Rhodiæ militiæ princeps 99. eius cum Mammalucis prælium nauale & victoria ib. 111.
Andreas Fernandus Societatis Iesu presbyter in Lusitaniam ex India remissus 439.
Andreas Ouiedus Castellanus Societatis Iesu presbyter 463. collegio Societatis Neapolitano pręfectus ibid. Hierapolitanus Episcopus in Abassiā ibid. Goam venit 471. Goa in Abassiam missus 472. à Turcis captus ibid. eius laus 463. mors 472.
Andreas Portuensis speculator nauis Laurentii Almeidę 104. honore & stipendiis auctus ibid. eius forte facinus ibid.
Andreas Vaseus Emmanuelis Sosæ nauis magister 454. 458.
Angerus Iaponius 391. Malacam ad Xauerium profectus ibid. Coam à Xauerio missus ibid. baptizatur ibid. Pauli nomē accipit ibid. eius patria ibid. 395. vide Paulus Iaponius.
Annibal Siciliam Italiæ cōjunctam credidit 113.
Annus Christi 1410. 5. 1470. 6. 1491. 11. 1497. 30. 1499. 41. 1500. 43. 1503. 63. 1505. 72. 1508. 98. 1509. 105. 1518. 189.

1520. 197. 1521. 208. 15. 2. 227. 1526. 240. 1535. 303. 1537. 285. 1540. 319. 1541. 320. 1542. 336. 337. 1546. 300. 1549. 395. 1551. 425. 1552. 442. 1553. 439.
Anta animal in Brasilia 45.
Antarcticæ plagæ frigora 332.
D. Antonius S. Pauli Eremitæ tunica in celeberrimis ceremoniis vsus 443. eius cœnobia in Abassia 199. Saxa in Arabia vicus vnde dicta 198.
Antonius Abreus pontem Malacæ oppugnat 132 ad Molucas insulas missus 134. Agacinum, Amboinum, & ad Bãdam insulam venit 140. fœdus cum Bandæ incolis init, ibid. Malacam redit 141. eius mors, ibidem.
Antonius Abulęus scriba in Baharenum missus 218.
Antonius Blascus Castellanus Societatis IESV presbyter in Brasiliam 460.
Antonius Brittus Bacianum insulam vastat 225. Bintanum infeliciter oppugnat 226. Malacam venit 201. Molucas insulas petit, ibidem. Tidorem venit 226. Tidoris regi infensus ibidem. in Ternati insula arcem struit, ibid. arcis præfectus, ibid. Boahatē Ternatis regem cum fratribus in arcem asportat 232.
Antonius Calderia 455.
Antonius Campensis 88.
Antonius Casalius Frãciscanus 384. in arce Diensi sacrificat ibid. Lusitanos ad prælium animat ibid. iis in prælio crucem præfert 385. 389.
Antonius Correa ad Baharenũ oppugnandum missus 216. oppugnat, ibid. & seq. Armuziam redit, & quo honore exceptus 218. Diensem arcem custodit 383. 385. Malacam commeatu reficit 191. Pagum oppidum expugnat 192. in regnum Pegu missus 190. fœdus cum Pegusiorum rege init, ibid. & seq. fęderis ceremonię, ibid. eius in fœdere sanciendo fallacia 191. magnanimitas 217. cum Mocrino Arabe pugna, ibid. & seq. de Alodino victoria 192.
Antonius Criminalis Parmensis Societatis Iesu presbyter in Indiam venit 357. martyr ibi. 424. Parauanis Christianis præpositus 392. 394. 417. eius laus 418. martyrium 419. sepultura, ibid.
Antonius Emmanuelis Congi Regis patrui filius Christianus fit 11.
Antonius Fernandus Lusitanus exul Quiloæ a Caprale rejectus 77. ad Sabaium Decaniorum tyrannum se confert ibid. fidem abjurat, ibid. Abdalam se vocat, ibid. Anchediuam Lusitanorum arcem oppugnat 78. fugit, ibid.
Antonius Fernandus 261.
Antonius Galuanus 284. 339. Molucarum præfectus 284. Ma-

Malacam venit ibid. qua lętitia Ternati exceptus ibid. Tidorem expugnat 285. & seq. Ternatensem arcē auget 289. seminariū Ternati instituit, 291. librum de inuentoribus noui orbis conscripsit 356. eius laus 284. & seq. pater ibid. res præclaræ gestæ 289. & seq. sedulitas in propaganda religione 326. victoriæ 285 & seq. ei Ternatis regnum offertur 288.

Antonius Galuanus Macazoris incola Christianus fit 290. incolas suos conuertit ibid. legatus ad Lusitanos, ibid.

Antonius Galuanus Siligani rex 291.

Antoni⁹ Goan⁹ baptizatus 402.

Antonius Gomesius in Indiam missus 400.

Antonius Laurerius Franciscanus ad Bazainū rē Christianā egregiè administrat 436. in Socotora insula 81. Indiā petens naufragio facto capitur 113. ob sanctitatem & fidem seruatam dimissus Cocinum venit 136. eius laus, ibid.

Antonius Lemius Columbanæ arci succurrit 210.

Antonius Miranda Azeuedius ad Erythræa ostia obsidenda missus 253. aliquot naues capit 259. Armuziā venit, ibid. Goæ præfectus 260. Malabaricæ orę 266. maritimę rei ad Ceilanam 189. Calecutanam nauem expugnat 266. Cocinum venit, ibid. Pacenēsi arci serò succurrit 231. & seq. eius socii aliquot a Diensibus capti 259. victoriæ de Calecutanis 266.

Antonius Mota inuentæ Iaponiæ clarus 35[illegible].

Antonius Noronia Albuquercii sororis filius 118. successor Albuquercio in Indiæ Prętura designatus 123. duo castella ad Goam expugnat 118. eius laus 123. mors ibid.

Antonius Noronia Armuziæ subsidio missus 449. arcis prę-fectus, ibid. Peribecum Turcā fugientem insequitur, ibid.

Antonius Paiua ad Macazares missus 339. Sianium & Supanum reges conuertit & baptizat 341. eius cum Supano colloquia 339. & seq. cum Sianio familiaritas & colloquia 340. & seq.

Antonius Passanius Alanquerianus ad Pegusiorum regem legatus 190. & seq. 193. turri in obsidione Diensi præpositus 373. eam egregiè tutatus 377. ea subditis ignibus procidit 379. eius forte & egregium facinus 193. & seq.

Antonius Patiecus maritimæ rei ad Malacā præfectus 184. à Nonnio Vasæo captus 185. à Somatranis 192. eius cum Nonnio de Malacensis arcis præfectura simultas 185.

Antonius Pauli Iaponii famulus baptizatur 392.

Antonii Personæ fortitudo. 389.

Anto⁹

Antonius Petronius Franciſcanus 295.
Antonius Pexotus Iaponiæ inuentæ celebris 357.
Antonius Pireus Societatis Ieſu presbyter in Braſiliam miſſus 4 5.
Antonius Quadrius Luſitanus Societatis Ieſu preſbyter 473.
Antonius Saldania è Luſitania Goam venit 183. ad Cãbaiam vaſtãdam miſſus 298. Gogam oppidum euertit ibid.
Antonius Sina à Sãcta Fide Xauerii ad Sinas comes 440. in Goano ſeminario educatus, ibidem.
Antonius Soſa Ciauli præfectus 366.
Antonius Sylueria Agazinum oppidum capit 268. in Bombainam inſulã ſe recipit, ibid. ad Cambaiam vaſtãdam miſſus 267. Ciaulum venit ibid. Damanum oppidum capit 268. Dienſis arcis præfectus 309. & ſeq. 368. eam contra Turcas & Cambaianos egregiè tuetur 311. & ſeq. Maſcareniam capit 251. & ſeq. 267. Rainelũ petit 267. captum diripit 268. Surratum incendit 267. eius imaginẽ præſtantiũ virorum tabulis inſerendam Franciſcus Galliæ rex petit 315. contra obſidionẽ diligẽs cura 309. & ſeq. ad ſuos oratio 311. & ſeq.
Antonius Syluius Calecutanæ arci ſubſidio miſſus 238.
Antonius Veranus Portuenſis 193. eius forte & inſigne facinus ibid.
Aqua luſtrali miracula fiunt in Iaponia 445.
Ara Arabiæ Felicis vicus 197. Soarii ad eum naufragiũ 198. D. Antonii Saxa appellatus, & vnde ibid.
Arabes Perſas præfectos ægre ferunt 218. mercatores è Calecutano regno migrant 68. eorum naues à Luſitanis captæ & incenſæ 68.
Arabia Felix 23. eius ſitus ibid.
Arabs quidam in Molucis è Caciziorum ordine Chriſtianus fit 318. ex Mahometis ſtirpe ortus ibidem.
Arel Porci oppidi dynaſta 260. à Luſitanis ad Calecutanos deficit, ibid. eius vxor & ſoror à Luſitanis captæ ibid.
Argẽteus Braſiliæfluuius 44 461
Argenti Sinæ auidiſſimi 156. auro preferunt ibid. vide Sinę.
Argo nauis celebris 305.
Arius Correa Antonii frater 217 eius cum Mocrino Arabe pugna ibid. mors ibid.
Armenius Patriarcha Neſtorianus 55.
Armuzia inſulæ Geru vrbs 69. 87. & ſeq. 118. 151. 178. 200. 215. 224. 319. 392. 401. & ſeq. 435. 448. a Luſitanis obſeſſa 96. & ſeq. per octo dies quaſſata ibid. iis dedita 155. iis ſtipẽdiaria 156. à Mocrino Arabe infeſtata 215. à Toro rege incẽſa 223. à Turcis direpta 449.

Armu-

Armuziæ arx ab Albuquercio cõstructa 93. à Toro rege obsessa 221. & seq. 223. & seq. oppugnata ibid. arcis mænia & templũ à quo instaurata 263. luxus 404. motus & seditio 96. 151. 220. & seq. 224. obsidiõ soluta 97. opulentia 448. rex in Christianam fidem propẽsus 411. & seq. Gasparem Berzeum quo honore prosecutus ibid. reges 20. excæcati Goam missi 153. situs 69.

Armuzienses pacem à Lusitanis petunt 92. in patriam pace facta redeunt 224. & seq. eorum fames 97. cum Lusitanis nauale prælium 222. & se. de iis querelę 220. in eos conspiratio 95. 220. detecta 96. Armetus ob Turcarum aduentũ 448. ad regem iratæ preces 96. apud Armuzienses ignominiæ nota quæ 222.

Aroezius Ternatis regis tutor 271. Boahatem regem veneno tollit 273. ad Brittum deducendũ Tidorem venit 226. à Lusitanis abalienatus 273. & seq. ab iisdem captus & secuti percussus 276. ad Maquienium insulã missus 257. Mariacum Tidoris insulę caput captũ incendit 232. Meneſio infensus 273. reginæ & procerib⁹ odiosus 232. eius apud Lusitanos auctoritas 256 in Lusitanos & Castellanos cũ Catabruno coniuratio 275. ei Tidorensis regis filia in matrimonium offertur 253.

Aromata promontorium 23. 59. 197. 270. nunc Guardafu 23.

Arquicum Abassiæ oppidum 198. & seq. 469. eius Præfecti ad Soarium legatio 198. ei à Soario vexillus cruce insignitum missum ibid.

Arrianus quidã res Indicas græcè scripsit 38.

Arsinarium promontorium 19. à quo detectum 6 Viride caput appellatur ibid.

Aruanus regulus ab Abrahamo Acenorum tyrãno regno pulsus 231. Georgio Albuquercio in expellẽdo è Paceno Geinale præstò est 204. Lusitanis in Pacenensi arce obsessis serò succurrit 231.

Arx ad Anchediuã 73. 78. ad Armuziam 94. 105. 151. 223. ad Calecutum 138. 146. 235. & seq. 240. ad Cananorem 73. 82. & seq. ad Ceilanum 87. & seq. 208 ad Cialem 298 ad Ciaulum 219. 261. ad Cocinũ 61. 65. ad Colanum 344. ad Dium 303. ad Goam 118. 121. ad Malacam 134. 140. 187. ad Maldiuas 195. ad Pacenũ 203 230. ad Quiloã 71. ad Socotoram 80. 97. ad Sofalam 74. ad Ternatem 226.

Asnafasagar Abassinus rex 320. auxilium cõtra Turcas à Lusitanis petit ibid.

Aspis Arabię vrbs à Lusitanis incensa ibid.

Astrolabium ad rei maritimæ vsum à quibus translatum 8.

Atar Eunuchus Zeifadini I., ar-

muziæ regis tutor 88. pacem cum Albuquercio init 93. & seq. eius ad Albuquercii denunciationem responsum 91. aduersus eundem bellicus apparatus 90. cum eodem prœlium nauale 91. & seq. pugna pro aquatione 97. ad eũ pro pace legatio 92. in eum & Lusitanos insidiæ detectæ 95. exercitus 90. superbia & tyrannis 88. mors ibid. & seq.
Athanasius Frerius Goanus ciuis à Mamudio Cambaiæ rege jugulatus 386.
Atiua Amboini insulę oppidum 289. Christiana sacra suscipit ibidem.
Atlantis radices nauigationis terminus olim Hispanis 4. 5.
Aualites Africæ emporium 180. à Lusitanis deletum, ibid. hodie Zeila, ibidem.
Auaritię malum 288.
Autololę Guineę populi, 22.
Azedecan vide Zufolarinus.

B.

BAbylon vrbs nunc Cairum 71. eius situs, ibidem.
Bacanoris fluminis ostia à Lusitanis expugnata 242. & seq.
Bacianum Moluca insula 225. ab Antonio Britto vastata, ibi. eius rex à Galuano ad singulare certamen prouocatur 288. Lusitanis fauet 271. cum iis bellum gerit 288. pacem init, ibid. ab ea Lusitani arcẽtur 254.
Bactianus regulus, ibid. Christianus fit 477.
Badagæ Narsingę populi 418. Remanacarem Parauanę vicum inuadunt, ibi. & seq. Antonium Criminalem è Societate Iesu interficiunt 419.
Baduini Arabię populi 175.
Badurius Sultanus Cambaię rex 298. 363. bellis implicitus 298. & seq. Citorem vrbem obsidet 302. expugnat 303. à Lusitanis interfectus 306. & seq. pacem petit 301. iis Bazainũ donat, ibid. arcem ad Dium construendi qua conditione facultatem dedit 303. in eos Calecuti regem incitat 306. ad Mãdoum bis profligatus Dium fugit 303. Nonnium prętorem inuisit 306. à Solimano Turca opem petit 303. eius in Lusitanos insidię 306. mors suis grata 307. contra Sangæ reginam exercitus bellicusque apparatus 301. ad Solimanum legatio & munera 303. tyrannis 308. vita fęda, moresque profligati, ibid. vxor ad Ottomanum profuga, 310.
Bętis Hispanię fluuius 205.
Baharenum Persici sinus insula & vrbs 97. 215. 263. Armuziæ regi subjecta 215. 218. Ichara olim dicta 215. à Lusitanis oppugnata 216. & seq. iis dedita 218. eius arx ab iisdem frustra oppugnata 264. & sequen. fertilitas 215 situs ibidem. in eo Lusitani interempti

empti 221.
Balaluanus Somatræ mons flāmas eiomens 114.
Balochii Persæ prædones 220.
Balthasar Gagus in Iaponiam missus 439.
Bancones apud Sinas naues 162.
Banda insula 24. 255. 271. 289. à quo primùm detecta 141. eius amœnitas, ibid. descriptio ibid. fertilitas 134. incolę 141. & seq. longitudo & latitudo, ibid. religio, ibid. situs, ibidem.
Bandonius Malacæ regis, ad Albuquercium legatus 129.
Bandora Cambaiæ oppidum à Lusitanis dirutum 298.
Barbaræ Lusitanę feminæ constantia & pietas 313. & seq. filii duo eodem tempore interfecti, ibidem.
Bardodin° Bahareni insulę dynasta 218. tributarius Armuzię regis, ibid. ab eo deficit 263. à Lusitanis frustra oppugnatus 264.
Bardesiana portoria Lusitanis ab Idalcane attributa 346. à Zufolarino 291. ab Idalcane bello repetita 387. ex iis idolorum cultus jubetur à Lusitani regę euelli 360.
Bardesium ad Goam castellum à Lusitanis expugnatum 119. 124. 125. ab iisdem desertum 184.
Bardor feminarum Diis consecratarum domicilium 292.
Barnagazi° Æthiopię regis prę-fectus maximus 198. 321. & seq. Arquicum venit 199. fœdus regis sui nomine cum Lusitanis init, ibidem. opem eorum contra Turcas implorat 320. Gammæ in auxilium venit 323. eius cum Sequeria colloquium 200. pietas ibid.
Baroa Abassiæ vrbs 321. & seq. eius opulentia ibid. situs ib. Lusitani in ea quomodo excepti ibid.
Barocum Cambaiæ vrbs 387.
D. Barptolemęi templum Cocini a Lusitanis constructum 62.
Barptolemæus Diazius Bonæ Spei promontorium primus flectit 22. insulam S. Crucis ad Bonæ Spei inuenit, ibid. eius mors 48.
Baticala oppidū 118. 444. à Lusitanis captum & incēsum 343. eius agri vastati 343. regulus stipendiarius fit Lusitano 111. stipendium negans ad fidem à Lusitanis redactus 190. sic & regina domita 343. & seq. situs 111.
Batochina insula Maurica dicta 143. caryophylli seu clauī feracissimai bid. eius fertilitas ibidem.
Bazainum Cābaiæ oppidū 262. 366. 380. 389. 425. 436. 439. à Dienśi dynasta munitum 299. à Lusitanis oppugnatum ibid. & seq. captum 266. 300. incensum 266. dirutum 300. Lusitanis à Cambaiæ rege attributum 301. ad id recuperan-

perandum suos mittit 317. in eo apparatus bellicus inuentus 308. templum D. Iosepho Lusitaniæ rex exstrui jubet 358.
Bazora Persici sinus vrbs 450.
de Beatitudine cœlesti quid sentiant Mahometani 414.
Bezi Macazarum sacrificuli 342 inter se nubunt, ibid. Siuniũ regem à fide deterrent ibid. eorum mores & superstitio, ibid. iis feminam attigisse capitale est, ibid.
Bemoinus Ialophorum rex 19. ad fidem suscipiendam à Ioãne Lusitaniæ rege inuitatur, ibidem. à suis regno pulsus in Lusitaniam fugit ibid. baptizatus Ioannis nomen assumit ibid. Papæ obedientiam defert, ibid. in regnum à Lusitanis reducitur 20. à Lusitanicę classis præfecto interficitur, ibidem.
S. Benedictus Abbas 146.
Benestarinum castellum prope Goam 144. 345. à quibus conditum 135. à Lusitanis oppugnatum 137. qua conditione iis deditum, ibid.
Bengala regnum 308. eius situs 23.
Bengalanus quidam 210. annos natus 308. eius filius nonagenarius, ibid.
Benienſium regulus Æthiops Christiana sacra experit 19.
Beninus Socotoræ insulæ portus 80. à Fartacum rege occupatus, ibid. in eo arx constructa, ibid. à Lusitanis capta 81.
Bernardinus Sosa Geilolii arcẽ capit 435.
Bernardus Iaponius Romam missus 437. 439 in Societatẽ à Loiola receptus 437. Conimbricę in reditu moritur, ibidem.
Beteie insula 293. & seq. 298. à Cambaiæ Rege munita 295. eius situs, ibi. arx in ea à Turcis constructa, ibid. à Lusitanis expugnata 296. incensa & destructa 274. in ea Turcæ forte facinus 296.
Bethlehem templum in Olysiponensi portu 42. 58. à quo primùm constructum 30. 42. à quo auctum, ibid. eius præsides Hieronymiani monachi, ibid. eius ministerio Saracenorum pueri capti à Gãma dicati 53. ei pyxis aurea in vsum S. Eucharistiæ ex Quiloæ vectigale donata 58.
Bilganum Cambaiæ vrbs 345. ab Idalcane capta & direpta 346.
Bintanum insula & oppidum 133. 204. 245. ab Alodino munitum 204. à Lusitanis oppugnatum 205. 245. & seq. captum & direptum 249. & seq. eius dynasta ab Alodino pulsus 249. restitutus stipendiarius Lusitano, ibid. situs 204. 248.
Bisnagense regnum 418.
S. Blasii Aquatio 30. 41.
Blasi⁹ Sodre⁹ naufragio perit 59

Boahates Boleifis Ternatis Regis filius 226. Ternatis Rex 232. in arcem à Britto abductus, ibid. moritur 272.
Bœtica Americæ inuentionem ſibi vindicat 2.
Boius Ternatēſis dynaſta à Luſitanis captus 276 eius in Luſitanos conjuratio, ibid.
Boleifes Ternatis rex 271. 281. Luſitanos ad ſe claſſe deducit 142. eos ſummo in honore habet, ibid. eius filius 226. ad Indiæ prætorem legatio, ibi. in Luſitanos amor, ibi. de retinenda Luſitanorum ſocietate morientis ad ſuos monita, ibid. mors, ibid. vxor, ibid.
Bombainum inſula 268.
Bombainus ſinus 261. in eo Luſitanorum cū Dienſibus prælium, ibid, & ſeq.
Bombardæ deſcriptio 32.
Bonæ pacis Aquatio 31. Regū flumen dicitur, 32.
Bonæ Spei promontorium 41. 48. 52. 71. 111. 117. 189. 196. 208. 245. 305. 332. 401. 452. 458. à quo detectum 22. cur ſic appellatum 23. eius deſcriptio 22. & ſeq.
Bona ſigna Africæ flumen 31.
Bononia Italiæ ciuitas 241 in ea Carolus V. Cæſar coronatus, ibidem.
Bōzii Iaponiorum ſacrifici 352. 354 355. 396. 398. & ſeq. Xauerio initio fauent 396. Cangoximæ Regem in eum incitāt 397. eorum doctrina 354. mores 351. & ſeq.
Borba Luſitaniæ oppidum 336.
Borneum inſula & vrbs 24. 255. 276. 284. eius incolæ, opulentia & ſitus 276.
Botellius vide Iacobus.
Boues ab Indis religiosè coluntur 36. in eas defunctorum animas immigrare volūt, ibi.
Brachmanæ Indorum ſacerdotes 35. & ſeq. 329. 337. 357. 402. 418. 420. quanto apud ſuos in honore 35. in varias ſectas diuiſi, ibid. terna fila è collo gerunt, & quare 35. eorum Dii, ibid. libri de ſuis ſuperſtitionib. ibid & ſeq. placita & ſuperſtitiones à Brachmanadetecta in Luſitanam linguam conuerſa 36.
Brachmana primarius Goæ qua lætitia baptizatus 402.
Braſilia 205. cur ſic dicta 42. à quo primùm inuenta 44. Crucis regio primùm appellata, ibid. à Bonæ ſpei promontorio quātum diſtat 48. ſaccari ferax 44. eius deſcriptio ibid. animalia, feræ, arbores, plantæ, fertilitas, fructus ibid. motus cōpoſiti 460 in ea Franciſcani fratres 425. Ieſu ſocietatis presbyteri, ib. 460. eorū labores 425. & ſeq. 426. Luſitanorū coloniæ 426. Miſſæ ſacrificium primum 43. Prætor Luſitanus primus quis 425. Saluatoris oppidum conditum 426.
Braſilienſes auguriis dediti 47. caros quomodo excipiunt, ibi. Chriſtiani fiūt 430. & ſeq.

centum baptizati, ibid. faciē quomodo exornant 47. Franciscanos monachos interficiunt 426. humanas carnes edunt 47. 428. literas ignorāt 47. literis tribus ex alphabeto carent 48. diuinitus id factum, & quare, ibid. in Lusitanos quomodo irritati 429. natandi arte præcellunt 48. nudi incendunt 47. in oppida & vicos contributi 432.

Brasilienſium arma 47. belligerandi ratio, ibid. feminæ ſine dolore pariūt 47. liberi à Societatis Jesu patribus inſtituuntur 431. lingua facilis & vna 47. mores 46. & ſeq. 425. 427. peregrinationes 47. ſepeliēdi ritus 47. ſimplicitas, ibid. victus, ibidem.

Braua libera ciuitas ſtipendiaria fit Luſitano 63. ſtipendiū renuens à Triſtano Acunia capta & direpta 79.

Britannia 424.

Bucatus Arabs Catifæ oppido præfectus 218.

Bungi regnum in Iapone 347. 400. 436. eius Rex Chriſtianus fit, ibidem. Regis in Luſitanos beneuolentia & humanitas, ibidem. in Melchiorem Nonnium 476. in Xauerium 436. litteræ & dona ad Indiæ prætorem, ibidem.

Butuanius Rex Chriſtianus fit 291.

Byzantium Thraciæ vrbs 100. 365.

C.

CAbis Sionii animalis oſſa ſanguini ſiſtendo 128.

Caciles Rades Tidorenſis Regis frater 287. pacem cum Luſitanis ſuadet, ibidem.

Cacizii Mahometanorum antiſtites 415. Armuziæ ſupplicationes obeunt 412. ab Armuziæ rege aliquot in exilium ejecti 411. Molucenſes in Luſitanos incitant 317. & ſeq.

Caçizius quidam Arabs Ternati Chriſtianus fit 317.

Cærulei fratres in Congū miſſi 126.

Cafres Africę populi 23. 74. 452 454.

Caimales Malabarici regni ſatrapæ 35. ex iis quidam Chriſtianus fit 420.

Cairum vrbs Ægypti 71. 99. 178. olim Babylon 71. eius ſitus, ibidem.

Cairum in vſum anchoralium ex palma 194.

Caiuſia Braſiliæ pira 45.

Calacinum Chriſtophorus Soſa inuadēs malè acceptus 196. & ſeq.

Calaiatum Armuziæ vrbs 88. 200. ab Albuquercio capta, direpta, & incenſa 105. eius incolæ eundem benignè ſuſcipiunt 88.

Calaluzium Indici nauigii genus 246.

Calamara à Luſitanis capta 284

Calamina vrbs 55.

Calapore S. Crucis ædes 360.

Cal-

Calderia Albuquercii alumnus 181. ad Ancoſtan Pondę prę-fectum fugit, ibid. à Gometio interfectus, ibidem. eius cum Goæ præfecto ſimultas, ibid.
Calecares Parauanæ vicus 451.
Calecutum Malabarici regni caput 23. 39. 49. 76. 234. 269. 298. 344. emporium olim celebre 23. incenſum ab Albuquercio 112. à Iacobo Sylueria 269. à Caprali tormentis quaſſatur 50.
Calecuti arx a Luſitanis cõſtructa 146. deſtructa 240. à Zamorino obſeſſa & oppugnata 236 238. & ſeq. arcis obſidio ſoluta 239. ſitus 236. in eã cõmeatus importatur 239. bellum cum Ceilaniis 315. cũ Cocinenſibus 242. cũ Luſitanis 234. & ſeq. claſſis fuſa & fugata 305. 317. regnum a Luſitanis vaſtatur 433. rex claſſem reparat 252. de Luſitanorum inter ſe factione gaudet ibid. pacẽ cũ iis quibus cõditionibus init 62. vide Zamor.
Calecutienſes in Cocinum irrũpere cõnãtes repreſſi 305. eorũ clades 77. 235. 266. 317.
Callaica Hiſpaniæ pars 357.
Callaica Luſitana nauis 316.
Callẽſis regulus ſocietatem cũ Luſitanis init 187.
Calles Ceilani inſulæ portus 79.
Caluarius mõs in Braſilia 427.
Camalcan Idalcanis exercitus dux 119. Goam exercitu petit 120. oppugnat, ibid. & ſeq.
Camaranum Rubri maris inſula 145. 179. 198. 284 310. olim celebris 145. eius amæniras ibid. arx à Solimano exſtrui cæpta 177. à Luſitanis diruta 180 & ſeq. incolæ Luſitanorum aduentũ diffugiũt 145. Luſitanorum ad eã naufragium 179.
Cambaia Indiæ regnũ 98. 295. 300. 304. 308. & ſeq. 312. 345. 364. 366. 448. eius agri à Luſitanis vaſtati 264. 267. 298. & ſeq. 301. 383. 388. à Miramudio Mogorum rege 301. incolæ mercaturæ dediti 98. rex Betelem inſulam munit 295. regis in Luſitanos captos ſæuitia 259. vexillum à Luſitanis captum 386.
Cambalanus vicus incẽditur. 62.
Camboiæ regnum 24.
Camiguinus rex Chriſtianus fit 291.
Camis Dii minores Iaponiorũ 354.
Campſon Sultanus Ægypti, Arabiæ ac Syriæ rex 70. claſſem in Ciliciam ad materiam nouæ claſſis deſtinat 98. in Indiam ad expellendos Luſitanos mittit 99. 176. ad Suezium reparat ibid. contra Luſitanos bellũ rumoribus diſſipat 70. Mahometici dogmatis aſſertor 70. Mecanæ domus tutor ibid. à Selymo victus occũbit 177. eius ad Papam minaces literæ 71. vexilla tria capta in Luſitaniã miſſa 110. ei Luſitanos ex India

pellere cogitãti quæ obsũt 70. ad eũ Calecutana legatio 70.
Canacapoli in ora Piscariæ hypodidascali 338.
Cananor Malabarica vrbs 23. 51. 52. & se. 57. 73. 233. 250. 260. eius ædificia 52. animalia 51. & seq. arx à Lusitanis cõstructa 73. à Cananorensibus & Calecutanis oppugnata, à Lusitanis defensa 82. & seq. 85. arcis mœnia refecta 263 arcis templum D. Mariæ Victrici consecratum 77. 84. ex arce Lusitanorũ eruptiones ibid. in ea eorunde fames ibi. mores 51. opulentia ibid. rex pacẽ cum Calecutanis ægre fert, & quare 146. regis ad Capralem legatio 51. ad regem Lusitaniæ ibid. situs ibid.
Cananorẽses à Lusitanis exacerbantur 82. & seq.
Canariæ insulæ 21. 205.
Canarini à Lusitanis cæsi 293. in Lusitano exercitu 295 388.
Cangoxima Iaponiæ vrbs 391. 395. & seq. eius incolę aliquot Christiani fiunt 396. & seq. rex Christi & D. Virginis imaginẽ veneratus ibid. in ea Euangelium prædicatur ibid.
Cantonia Sinarum prouincia 173.
Canton Sinarum vrbs 437. 442.
Capocatę Calecutanus portus 39.
Capralis, vide Petrus Aluarus.
Caput Non. 4.
Caracora nauis genus 255.
Caramansa regulus Æthiops 8.
Caraucla nauis 96.
Carigii Americæ populi 461. Brasiliam baptismi gratia petunt ibid. in Christianam religionem quàm propensi ibi. duos Patres societatis Iesu interficiunt 462. à Tupinaquinis aliquot interfecti 461. eorum ad interfectores oratio ibid.
Carmania regio 309.
Carnabacus Turca Asiaticus 294. ad recuperanda Salseana portoria ab Azedecane missus ibid. in prælio cũ Lusitanis occisus ibid eius clades ibid.
Carnis humanæ esus 428 & seq.
Carolus V. Cæsar 351. Castellæ rex 205. quinque naues ad Molucas insulas lustrandas mittit 206. Bononię coronatur 241. eius Tunetana expeditio 390.
Carolus VIII. Gallię rex 22. eius cum Fernando Castellæ rege fœdus ibid.
Caryophylli seu claui descriptio 143 eius in Molucis copia ib.
Casia aromatis genus 113.
Castanerianus comes 332. & se. eius de Francisco Xauerio iudicium 333.
Castellani aliquot in America à Tupinaquinis interfecti 461 ad Molucas insulas ab occidente perueniũt 208. 254. cũ Tidoris rege societatẽ ineũt 208. Tidorem reficiunt, ibid. è Tidori discedunt 210 eorũ de Molucis insulis cum Lusitanis

tanis simultas 255.
Castellani cuiusdam in Brasilia in patres Societatis Iesv ingratitudo 262.
Catabrunus Geilolii regni procurator 271. & seq. Castellanis & Tidorensibus fauet, ib.
Geilolii regem venenotollit, regnumq; inuadit 282. Mauricas insulas vastat 272. 282. Momodianos neophitos à fide deducit, ibid. ad singulare certamen à Galuano prouocatur, 288. pacē cū Lusitanis init, ibid. eius in Lusitanos & Castellanos cum Aroēzio cōiuratio 275 in eum Lusitanorum expeditio 287.
Catharina Ioan. III. Lusitaniæ regis vxor 338. 424. eius laus 338.
Catharina Persæ Cacizii filia christiana fit 414. baptizatur 415. Lusitano nubit, ibidem.
D. Catharinæ promontorium detegitur 6.
D. Catharinæ reliquiæ vbi 71.
Catifa Bahareni insulæ oppidū Lusitanis deditum 218. ab iisdem captū & direptū 210. 435
Catua orę Malabaricę flumen 259. & seq. ad eius ostia Lusitanorum naufragium, ibid.
Catua vicus à Lusitanis vastatur 260.
Caucasus 23.
Caucincina ora, ibidem.
Cazican Persarum regis exercitus præfectus 319. nauale subsidium à Lusitanis petit, ibid. Reixelum obsidet, ibid. Lusitanorum opera capit, ibid.
Ceilanus regius adolescens Goā ad baptismum se confert 319. & seq. ad Lusitaniæ regē scribit, ibid, lautè jubetur à rege tractari, ibidem.
Ceilanum insula 24. 78. 113. 187 208 & seq. 339. 425. 433. 446. à quo primū detecta 78. primorum parētum sedes fuisse perhibetur, ibi, in quot satrapias diuiditur 79. Taprobana quibusdam 24. 78. eius descriptio, fertilitas, montes 78. & seq. rex à Calecutano bello pressus 317. regis in Christianos sæuitia 369. in ea Eunuchus Candaces Æthiopum reginæ colitur 79.
Ceilifus Arabiæ vicus 180.
Ceitauaca vrbs Ceilani à Madunio munita 447. à Lusitanis capta & diruta, ibidem.
Celabatecan Turca interfectus 389.
Celebes populi 240. 290. ad Christum adjunguntur, ibid. & seq. 317.
Cerdonis hæresis 414.
Cerigo bellua Brasilica 46. & sę.
Cetiganum Celebiorum insula 290. incolæ Christiani fiunt, ibid. & seq.
Cetus ingentis magnitudinis Rhoterici Vasæi nauem inuadit 202. & seq. exorcismis delinitus discedit 203.
Chalcedonensis Synodus 466.
Chaunariæ extremæ promontorium 4. caput Non à nautis appellatū, & quare, ib. syrtib⁹ infame

infame ibid.
Cherſoneſus aurea 23. 78. 113. 205. 250.
Chia potionis genus in oriente 156. 349.
Chinacutiales Calecutanę claſſis præfectus à Luſitanis captus, magno precio redęptus 259.
Chiriuaipinus vicus à Luſitanis incenditur 62.
Chriſtiana doctrina 338. 341.
Chriſtiana myſteria barbaris nō ſtatim impertienda exemplū 207.
Chriſtiani in India à D. Thoma Apoſtolo conuerſi 55. 358. ab Armenio Patriarcha Epiſcopos accipere ſoliti 55. Dominicā in Albis præcipuè celebrāt, & quare 56. à Mahometanis & ethnicis vexati in fide ſtabiles ibid. eorum ceremoniæ, mores, & ritus 55. & ſeq.
Chriſtianiſmi veſtigia Goæ reperta 125.
Chriſtianorum praua vita euāgelio apud gentes quantum obeſt 173. 427.
Chriſti ordo in Luſitania 3. & ſe. ſepulchrum ſe euerſurum minatur Campſon Aegypti Sultanus 71. de Chriſto quid ſentiant Mahometani 414.
Chriſtophorus Columbus Ligur ad quærēdas in occidente terras operam ſuam Luſitano offert 21. ab eo reiectus Caſtellæ regi idem ſuadet ibidem. Principes inſulas inuenit ibid.
Chriſtophorus Gamma Stephani frater 320. Aethiopiæ regi contra Turcas ſubſidio miſſus ibid. ab Abaſſinis quomodo exceptus 321. Abaſſię reginam qua pompa excepit 322. vulneratus fugit 324. è fuga retractus virgis cęſus 324. obtruncatur ibid. eius caput Solimano Ottomano pro munere miſſum ibid. ad Abaſſiæ reginam literæ 322 cum eadē colloquiū ibid. & ſeq. de bello gerendo conſultatio 321. pietas ibid. pugna cum Zeilano 323. & ſeq. victoria 323. clades 324. & ſeq.
Chriſtophorus Iuſartes Calecutanæ arci ſubſidio miſſus 237 eius audax facinus ibid.
Chriſtophorus Luſitanus in arce Diēſi interfectus 313. & ſe. eius cum matre triſte colloquium 314. pietas ibid.
Chriſtophorus Mellus Calecutanam nauem expugnat 266. & ſeq.
Chriſtophorus Riberus ſocietatis Ieſu preſbyter in Congo rem Chriſtianam egregiè adminiſtrat 432.
Chriſtophorus Soſa Calacinum inuadit 196. Canarini maris præfectus ibid. Ciaulum tendit ibid Querimbā expugnat 225. eius clades & vitę periculum 199.
Ciales flumen & oppidum 266. 298. 420. eius arx a Luſitanis conſtructa 298. regulus in ſocietatē a Luſitanis recept? ibi.

eius

eius situs ibid. Cialensibus Christianis quæ à Ioan. Lusitaniæ rege donata 358. Cialensis reguli præfectus Christianus fit. 420.
Ciamaius lacus 473.
Ciampe regnum 24.
Ciaulum Indiæ fluuius 106. capax omnis generis nauiū ibi.
Ciaulum vrbs 100. 111. 146. 196. 220. & s. 259. 261. 267. 268. 295. 299. 303. 366. 368. 374. 459. eius agri vastatur 268. arx 459. à Lusitanis constructa 220. à Vasæo munita 263. arcis periculum 261. situs 101.
Cides Mercar Saracenus Goam à Narsingano rege missus 201 ab Idalcane interficitur ibid.
Ciembe insula 433. Malabarium latronum receptaculum 447. à Lusitanis capta ibid.
Cilicia minoris Asiæ regio 99.
Cinceus portus 437.
Cindiscanis Cambaiæ regulus 450.
Cingalæ Ceilani insulæ populi 209. & seq. arcem Columbanam Lusitanorum obsident 210. oppugnāt 211. eorum in balliſtis vtēdis dexteritas 210. de Lusitanis querelæ. 209. & seq.
Cioranum insula 326. 360.
Ciribiges Raia Alodini Bintani regis classis præfectus 185. Macense littus infestat ibid.
Citor vrbs 301. & seq. à Badurio capta 303. eius incolæ seipsos incēdio prædūt ibid. situs 302.
Claudius Abassiæ rex 463. 469. schismaticus 472. & se. eius inconstantia 469. & seq. legatio ad Stephanū Gammam 320. mors 472. pietas. 325. de Gradaamete victoria ibid. ad eū Loiolæ litteræ 464.
Clemens VII. Papa Carolum V. Cæsarem Bononiæ coronat 241. eius Abassiæ regis obsequium defertur ibid.
Cocinum Indiæ vrbs 23. 50. 53. 58. 75. 113. 250. 284. 294. 305. 327. 334. 337. 343. 358. 392. 395. 415. 433. 438. 447. à Calecutanis incensum 61.
Cocini arx à Lusitanis constructa 62. à Patieco instaurata 65 quot vno tempore Christiani facti 137. Iudæorum atrox facinus 475 & seq. Lusitana ciuitas quando condita 137. mœnia ad mare à quo constructa 262. motus ab Albuquercio sedatus 124. opulentia 50. rex pacem inter Lusitanos & Calecutanos ægre fert 146. situs 50. supplicatio prima solēnis 62. tēplū præciale imbribus peruiū à Lusitaniæ rege iubetur refici 360.
Cocinensium cum Calecutanis bellum 305 ob eorū aduentū terror & fuga 58. & seq. in piperis venditione ritus 358. iis subsidiū à Lusitanis missū 305
Cocus seu nux Indica 194. & seq.
Coiesalles Mahometanus machinarum bellicarum peritus 66. eius ad Lusitanos oppugnandos machinæ ibid.

Cola-

Colanū vrbs & regnum 53. 63. 73. 250. 344. eius arx à Lusitanis condita ibid. Christiani Thomistæ 63. iis in fœdere à Lusitanis maximè cautum ibid fanum à Lusitanis spoliarum 344. rex fœdus & societatem cum Lusitanis init 63. regis ad Albuquercium legatio ibidem. ad Capralē 51. situs 63. templum imbribus peruium iubetur à Lusitaniæ rege refici 360.

Colanus Sabia Ternatensis regis consiliarius baptizatur 317.

Colonia Agrippina 409.

Columbum Ceilani insulæ oppidum 209. 446. & seq. à Lusitanis captū 209. eius arx Lusitanorum ab incolis obsessa ibi. & seq. oppugnata 210. rex 187. Lusitanos è regno arcere conatur 188. pacem petit 211. Lusitano stipēdiarius 189. à cognatis interfectus 446. eius cum Soario fœdus 189. successori puero à Lusitanis subuentum 447.

Columnæ lapideæ cum Regum Lusitaniæ insignibus diuersis in locis erectæ 9. & seq.

Cometes 48.

Commagene Syriæ pars 24.

Comorini promontorium vide Cori.

Compostelanum D. Iacobi tēplum in Callaica 126. ei quæ ab Albuquercio pietatis causa consecrata ibid.

Complutū Hispaniæ vrbs 328.

Concani regni Decani præfectus Rhoterici Mellī opem contra Ginos implorat 200. eiusdem in regem fraus ibid. & seq.

Concanum Lusitani fraudulenter occupant 202. ex eo ab Idalcane rursum pulsi 218.

Conceptionis B. Mariæ insula à quo inuenta 52.

Cōcilia quid de principatu Romanæ Ecclesiæ statuunt 466.

Confirmationis sacramentum Indis primùm quando collatum 91. Tanoris regi 423. & seq.

Congi regnum 126. 432. à quo primùm inuentum 9. & seq. eius fines à Mundequetis vastantur 13. incolæ quales 9. fidem summopere expetūt 10. & seq. in eo patres Societatis IESV 432. templum constituitur 12.

Conimbriga Lusitaniæ vrbs 329. 400. 432. 437. 473. eius Academia 329. situs ibid.

Consaluus Coëlius sex nauibus in Brasiliam profectus 53. eius naufragium ibid.

Consaluus Nonnius in prima Indica nauigatione nauarchus 29.

Consaluus Pereria Ternatensis arcis præfectus 276. cum Borneī regulo pacem init ibidē. Ternatem venit ibidem. Menesium vinctum in Indiā remittit ibi. odium suorum incurrit 277. à suis apud Ternatis reginam accusatur ibi. inter-

terficitur 279.
Consaluus Sosa Lusitaniæ regis ad Congi regem legatus 11. eius mors ibid.
Consaluus Sylueria societatis IESV Goæ concionatur 475. eius laus ibid. martyrium ibi.
Consaluus Velosus Momoiæ dynastam conuertit 280.
Constantiense concilium 466.
Constantinus Brigantiæ ducis frater Io. III. Lusitaniæ regis cubiculi præfectus 478. Indiæ prorex 228. 478. Goę D Thomæ templum constituxit 228. eius laus 478.
Constantinus Mag. Imp. 79.
Copaibæ plantæ Brasilicæ humorem balsamo similem stillantes 44.
Coranum Mahometis templũ Armuziæ 410. eius ianuæ à rege obstructæ 412. in eo Mahometanorum supplicationes ibid. Cruces à Berzæo positæ ibid.
Cori promontorium hodie Comorini caput 23. 78. 113. 119. 138. 250. 253. 270. 327. 338. & seq. 392. 450.
Coromandelis Indiæ regnum 53. D. Thomæ Apost. martyrio clarum 55. eius præcipua ciuitas quæ 53. littus importuosum 344.
Coruis quomodo Sinæ piscantur 163.
Cosmus Annius regius Scriba Goæ 326. 420.
Cosmi emporium in Pegusiano regno 473. 474.
Cosmus Paiua interficitur 385.
Cosmus Turrianus Hispanus Xauerii in Ioponiam socius 395. 397. 444. Amãgutii Christianis præpositus 436. 439. Bungi 476. Firandi 397.
Cotia animal Brasilicum 45.
Cotta vrbs Ceilani à Madunio obsessa 447.
Couletum Calecuti emporium 234. 301. à Mahometanis munitum 234. à Lusitanis expugnatum 235. incensum 433.
Cranganor Indiæ vrbs 53. à Lusitanis incensa 68. ad eam Zamorinus delectũm habet ibi.
Crãganorenses Christiani Thomistæ Emmanueli Lusitaniæ regi se submittunt 56. Gammæ sceptrum argenteum signum deditionis offerunt ibid. eorum ad Gammam legatio 53. 56.
Crementina Sangæ regina 301. bellicosa ibid. vectigal Badurio pendere renuit ibid. à Badurio in Citore obsessa fugit 302.
Crisnaraus Narsingæ rex 183. Idalcanem prælio superat 201. Raciolum vrbem obsidet ibidem. capit ibid. iterum bello victus amittit 202.
Crudelitatis insigne exemplum 275.
S. Crux Goæ in ruinis reperta 125. solenni pompa in templũ illata ibid. in Lusitaniã missa ibidem. Meliapore à D. Thoma Apostolo defixa 54. alia sanguineis gurtis cõsperſa inuenta

inuẽta 362. sanguinẽ quotãnis exsudat. ibi. & seq. eius veræ fragmentũ ab rege Abassiæ in Lusitaniam 138. 148. qua solemnitate ab Emmanuele acceptum ibid. signum purpureum Lusitanis in cælo appareret 145. signo Piratiningæ Brasilienses populi muniti, hostes superant 460. vexillum à Papa consecratum in Congum missum 13.

S. Crucis insula ad fauces Arabici sinus 146. Mehum olim dicta ibid.

S. Crucis insula ad Bonæ spei promontorium à quo primũ inuenta 22.

Cuama Africæ fluuius 13.

Cubus Iaponiæ dynasta. 356.

Curia Muria insula 59.

Curiatum Armuziæ oppidum 88. ab Albuquercio direptum & incensum ibid. incolarum ferocia ibid. in eo Lusitani interfecti 221.

Cutiales Calecutanæ classis præfectus 260. eius cum Lusitanis prælium nauale ibid. clades ibid.

D

DABVLVM regni Decani oppidum 107. 118. 196. 220. 243. 305. munitum 107. expugnatum ibid. incensum 108. 388. Lusitano tributariũ 220. eius opulentia 107. situs ibid. 220.

Dæmones apud Sinas coluntur 170.

Daianus in Sumatra dynasta ab Acenorum rege dominio pellitur 229. ad Aruanum regem fugit 231. in Pacenam arcem ad Lusitanos 229.

Dairi summæ dignitatis nomen apud Iaponios 356.

Dalaca insula Lusitano stipendiaria 241.

Damanum Cambaiæ oppidum ab incolis desertum 295. 300. vastatur 268. eius arx à Lusitanis capta & diruta 301. situs 300. in eo solemne Missæ sacrificium 295.

Damianus Goësius Lusitaniæ regis chronographus 64. 174.

Dauid Abassinorum Aethiopũ rex 138. 198. 463. 467. Crucis Christi fragmentum Emmanueli Lusitaniæ regi dono mittit 138. Papę obedientiam defert 463. 467. eius ad Lusitaniæ regem legatio 138. literæ 148. munera ibid.

Decimæ D. Thomæ Apostolo ab Sagamo rege decretæ 228.

Declinationum tabulæ à quibus inuentæ 8. earum vsus & vtilitas ibid.

Deus adorandus, non inuestigãdus 1. quẽ ordinẽ in suis operibus conseruat ibid. & seq.

Didacus Iacobæus societatis IESV presbyter in Brasilia 425. in Vincentianam coloniam missus 427.

Didacus Lupius Sequeria Armuziam venit 200. 215. Ciamlũ petit 219. arcem eius construit ibi. Cocinum venit 113. 189. 219. Dii benignè ab Iazio dynasta

dynasta exceptus 212. Dium repetit ibid. 219. Giddam petit 198. Goam venit 213 Goæ D. Franciſci templum & cænobium exſtruxit 219. & ſeq. Indiæ prætor 189. 194. in Luſitaniam redit 117. Malacam venit 114. ludens per inſidias pænè interfectus 116. & ſeq. Mazuam inſulam luſtrat 198. Somatram inſulam primus detegit 113. eius Arabica expeditio 197. & ſeq. colloquiũ cum Barnagazio Aethiopiæ præfecto 200. ad Dienſe bellum apparatus 213. & ſequ. de Dio oppugnando conſultatio 214. & ſeq. fœdus cũ Barnagazio initum 199. cum Pedirenſi & Acenorum regulis 114. naufragium 198. adnauarchos oratio 214.

Didaci Meſquitæ in fide cõſtantia 259.

Didacus Noronia Perſici ſinus fauces cuſtodit 449.

Didacus Pacenſis Beianus ad Dium à Prætore relictus 215. eius naues à Dienſibus oppugnatæ 219.

Didacus Pereria 437. 477. à Sinis Malacã petit 437 & ſe. legatus ad Sinarũ regẽ 439. in Malacę portu iniuſtè detentus 440. Xauerii corpus honorificè ſepelit 443.

Didacus Soueralius ſocietatis Ieſu in Congũ miſſus 432. ludum literarium aperit ibid.

Didacus Sylueria oræ Malabaricæ præfectus 267.

Dionyſius Luſitaniæ rex Oliſipone gymnaſiũ inſtituit 328.

Dioſcori hęreſis in Aethiop. 465.

Diuar inſula 326.

Diuitias malè quæſitas citò perire exempla 202.

Dium Cambaiæ oppidum 99. 146. 175. 211. 365. deditum Alucani 309. Luſitanis 308. incenſum à Turcis 315. inſtauratum 100. munitum 213. 296. fruſtra à Luſitanis oppugnatũ 297. Saracenorum receptaculum 211. eius arx à Luſitanis conſtructa 303. defenſa 375. & ſe. munita 309. 311. 368 oppugnata & obſeſſa à Mamudio Cambaię rege 372. & ſe. à Rumecane 375. & ſe. 377. à Sofare 309. 375. 371. & ſeq. à Turcis 312. & ſeq. 314. & ſeq. arcis præſidiũ 296. ſitus 303. Luſitanorum in ea periculũ 379. ex ea eruptio 395. portus ab Almeida oppugnatur 108. & ſeq. ſitus 100. ei ſubſidium contra Luſitanos aduenit 296.

Dienſium cũ Luſitanis bellũ 219 309. & ſeq. 368. & ſeq. clades 261. & ſeq. pauor 262. prælium nauale 261. iis quale detrimẽtum à Luſitanis illatum 298. in eos Luſitanorum expeditio 294. & ſeq. cum iis pax inita 347.

Dobriga Gallorum nauis 301.

Doceres vrbs 303.

Dodra Sionis vrbs 357.

Dofar Arabiæ vrbs à Luſitanis directa 241.

Dominica in albis à Chriſtianis

bis Indis præcipuè colitur, & quare 56.
Dominicani in Congo 11. Goæ 119.391. 394. 476. in Ialophorũ regno 20. Mosambici 401. eorum templum Goæ 390.
Dorotheus Tyri episcopus 79. quo tempore floruit ibid. de Eunucho Candaces Aethiopum reginæ quæ scripsit ibi.
Driacã Mamudii Cambaiæ regis tutor 309.
Dulcinda Indiæ regnum 98.

E.

EBora Hispaniæ Bæticæ oppidum 27. eius academia 390.
Ecclesiæ Catholicæ auctoritas 468. vnitas 406.
Edessa Mesopotamiæ vrbs reliquiis D. Thomę Apostoli clara 55.
Eduardus Acosta Brasiliæ prætor 460.
Eduardus Barbutus signifer in Diensi prælio 385.
Eduardus Britanniæ rex VI. 4.
Eduardus Coelius 250. Bintanũ insulam speculatur 246. Hudiam venit, & fœdus cum rege renouat 185. & seq. Panensis reguli classem Alodino succurrentem dissipat 246 & seq. a Panensi regulo benignè exceptus 186. Serrano ferè oppresso succurrit 247. ad Sionis regẽ legatus 185. eius naufragium 186.
Eduardus Fonseca Calecutanæ arci subsidio missus 237. Cocinum redit 258.
Eduardus Galuanus ad Aethiopiæ regem legatus 198. eius filius 284. mors 198. 284.
Eduardus Ioannis I. filius Lusitaniæ rex 4 6. eius filius 6.
Eduardus Mellus Pagum oppidum expugnat 192.
Eduardus Menesius Indiæ prætor 220. 224. 227. 233.
Eduardus Patiecus 305. Cocinensibus subsidio ab Albuquerciis relictus 64. Repelini vada munit 65. Cocinensem arcem instaurat ibid. a Trimumpara rege qua lętitia victor exceptus 67. in Lusitaniã redit 68 quo honore à rege exceptus ibid. eius fortitudo 67. machinæ bellicæ Calecutanis oppositæ 66. prælium natale ibi. & seq. stupenda victoria 67. Deo adscribenda 67. ei insidiæ à Calecutano structæ 65.
Eduardus Syluius in Iaponem missus 439.
Elach vrbs Adeni regni caput 177.
Elana vrbs hodie Toras, transitu Hebræorum celebris 25. 320. a Lusitanis incensa 320.
Eleonora Garziæ Salæ Prætoris filia 454. Emmanueli Sosæ nupta 452. eius animi magnitudo 455. 457. mors miseranda 457. & seq.
Eleonora Ioannis I. Congi regis vxor baptizatur 13.
Eleonora Ioannis II. Lusitaniæ regis vxor 10.
Elephantes religiosè ab Indis colun-

soluntur 36.
Elephas turritus Papæ ab Emmanuele Lusitaniæ rege dono missus 146.
Elisabetha Æthiopiæ regina 320. 321. à Gãma qua pompa excepta 322. eius cum Gãma colloquiũ 323. fuga 324. pietas, ibidem.
Elisabetha Brachmanæ vxor Goæ baptizatur 402.
Emmanuelis Cernicii fortitudo 237.
Emmanuel Fernandus sacerdos in Abassiã missus 472. a Turcis captus, ibidem.
Emmanuel Frias Coromandelicæ oræ præfectus 227. & sc. D. Thomę Apostoli reliquias quærit, ibidem. inuenit 228. arca argentea includit, ibid.
Emmanuel Galuanus Ternatẽsis regis consiliarius Christianus fit 318.
Emmanuel Ioannis I. Cõgi regis patruus Lusitanos benignè suscipit 11. primus in Cõgo baptizatus, ibidem. idola vndique conquisita publicè comburit, ibid. eius pietas, ibidem. & seq
Emmanuel Lusitaniæ rex 27. Abassini regis legatos qua põpa excepit 148. de Aegyptia classe fit certior 178. Cãbaiæ regis amicitiam expetit 311. de Indica nauigatione cum suis cõsultat 27. & seq. in Indiam naues mittit 29. & seq. 42. & seq. 52. 53. 68. Ioannis II. mortem iniquè tulit 27. ei ex testamento succedit, ibid. maritimos quæstus ab Ægypto & Syria in Lusitaniã trasferre cogitat 69. regnum quo ætatis anno iniit 27. supplicationes per regnum indicit 42. 147. eius ætatis anni 227. regni ibid iusta funebria ibi. ad Papam legatio & munera 147. ad eundem literæ de rebus gestis Patricci 68. mors 227. eã reges luget, ibi. munificentia in Gãmam & socios 42. pater 27. responsum ad minacia Campsonis Sultani postulata 71. soror 27.
Emmanuel Nobrega Societatis Iesu in Brasilia 425. 430.
Emmanuel Passanius Anchediuæ arcis præfectus 78. eam egregiè turatur, ibi. eius monita a Cotinio spreta 115. patria 78.
Emmanuel Patiecus Somatræ littora infestat 193.
Emmanuel Sosa ad Armuziam mari præfectus 220. eius cum Armusiensibus nauale prœlium 223. & sequ. mors 308.
Emmanuel Sosa Sepulueda Diensis arcis præfectus 365. 451. arcis fossam ampliauit 368. Lusitaniam repetit 452. suos consolatur 454. & seq. eius naufragium 452. & seq. peregrinatio & vitæ pericula 454 & seq. vxor 452. mors miseranda 458.
Emmanuel Vasconcellius Gocinum tuetur 68.

Episcopus Indiæ primus 291.
Equitū sacer ordo in Lusitania contra barbaros à quo institutus 4.
Erythrææ fauces 59. 145. 241. 253.
Eugenius IV. Papa 466.
Eunuchus Candaces Aethiopū reginæ in Ceilano insula à barbaris colitur 79. in quibus locis Euangelium prędicauit ibidem.
Eutichetis hæresis in Aethiopia 463.
Excommunicationem non cōtemnendam exemplum insigne 145. & seq.
Exorcismum efficacē esse exemplum 203

F.

FAMES in Albuquercii classe ad Goam 122. Armuziæ 97. in Cananorensi arce 84. Goę 135. 183. in Soarii classe 179.
Fartaces in Badurii exercitu 301 è Socotora insula pulsi 81. Socotorenses in Lusitanos incitant 97.
Faxiba tyrannus in Iapone 356.
Fernandi Aluari Capralis naufragium 458. & seq.
Fernandus Caruallius marino castello in arce Diensi præfectus 369. 371.
Fernandus Castellæ rex 21. 72. nouas terras per suos quærit 21. eius de insulis nouis inuētis cum Lusitanię rege simultas, ibid. & seq., per Papā sublata 22. fœdus cū Carolo Galliæ rege, ibid. legatio ad Lusitanum ibid. ab eo Saracenos è Bætica pulsos Cāpson Aegypti Sultanus ægre fert 71.
Fernandus Castrius Diensi arci subsidio missus 371. S. Ioannis castello in ea præfectus 378. eius mors 379. 382.
Fernandus Cotinius in Indiam mittitur 111. simultatem inter Albuquercium & Almeidam tollit, ibid. Calecutum captum diripiens interfectus 113 eius ambitio, ibid. & seq.
Fernandus Deza Bazainum oppugnat 299. & seq.
Fernandus Emmanuelis Lusitaniæ Regis pater 26.
Fernandus Franciscanus primus Indiæ Episcopus 291. eius mors 316.
Fernandus Lemius ad Persarum regem legatus 153.
Fernandus Lupius Historicus 262.
Fernādus Lupius proëpiscopus Ternatensis 277.
Fernandus Magalianes Lusitanus ad Caroli V. Castellæ regis aulam se confert 205. ad Molucas insulas ab occidente quærendas ab eo missus, ibid. & seq. S. Iuliani flumen detegit, ibid. Magellanicum fretū inuenit 206. insulas aliquot desertas Italiæ oppositas, ibid. Subū insulā, ibid. benignè à Subi regulo exceptus ibid. eius cum Mathani rege pugna 207. mors ibidem. So-

cii ad Molucas perueniunt 208. cũ Tidoris rege Societatẽ ineũt, ibid. aliquot orbem totũ nauigatione circũeunt, ibid. ad Heſperidas inſulas in vincula à Luſitaniscõjecti ib.
Fernandus Martinius Vaſci Gãmæ interpres 31.
Fernandus Monroius Pondam inuadit 181. & ſ. eius ſtolidũ facinus ib. vitæ periculum 182.
Fernandus Petreius Andradius Sincapurano mari præfectus 136. 184. in Sinas miſſus 154. 178. Cantonẽ venit 174. Malacam redit 185. eius æquitas à Sinis laudata 174.
Fernandus Rhoterigius Goæ quæſtor 326.
Fernandus Soſa ad Abaſſiæ regem legatus 469. eius mors 471. & ſeq.
Fernandus Turrianus Caſtellanorum dux in Molucis 255. Luſitanis bellum infert, ibid.
Fernandus Vinagri⁹ ſacerdos rẽ Chriſtianam in Mauricis inſulis amplificat 289. & ſe. eius in archipiratam quẽdam expeditio, ibid. victoria, ibid.
Figenoiama Iaponię mons 347.
Figenſe Iaponiæ regnum 396.
Firandum Iaponiæ oppidum, ibidem.
Florentinum Concilium 466. eius de Romani Põtificis primatu decretum, ibid.
Fluenta Africæ promontorium 31. & ſeq.
Formoſus mons 265.
Fotoques primæ notæ numina apud Iaponios 354.
Franciſcani in Braſilia 425. & ſe. Goæ 219. 394. 476. in India 43 72. 326. in Peguſiano regno 473.
D. Franciſci templum & cœnobiũ Goæ à quo conditũ 219, nouo tegulo opertum 261.
Franciſcus Albuquercius Trimumparam Cocini regem in regnum reſtituit 61. rebelliũ agros vaſtat, ibid. oppida expugnat & incendit, ibid. arcẽ ad Cocinum conſtruit, ibid. & ſeq. eius mors 64.
Franciſcus Almeida 118. cum Albuquercio in gratiam redit 111. ad Anchediuã arcẽ ſtruit 73. Anchediuam claſſe petit 105. Cananore arcem ædificat 73. Cocinum venit 73. 87. 111. Cocini regem Naubeadoram in regno cõfirmat 73. Dabulum oppidum expugnat & incẽdit 107. & ſeq. Dii portum oppugnat 109. filii mortem ſapiẽter fert 104. ad eam vlciſcendam ſe parat, ibi. prę-clarè vltus 110. & ſeq. in Indiã mittitur 72. in Luſitaniam reuocatur 111. Mombazã capit & incendit 73. Pananem portum oppugnat 86. & ſequ. Quiloæ regem regno pellit 72. arcem ſtruit 73. eius cum Albuquercio ſimultas 105. & ſequ. 111. claſſis quàm magna 72. ad milites concio 105. & ſeq. prælium nauale 109. & ſe. de Turcis victoria 110. mors & cædes miſeranda 111.

Franciſci Almeidæ Scalabitani facinus militare 343.
Franciſcus Aluarus ſacerdos cū Lima ad Æthiopiæ regem miſſus 200. Aethiopicam peregrinationem Luſitanicè ſcripſit ibid. in Luſitaniam redit 241. Abaſſini regis obſequium Papæ defert. ibid.
Franciſcus Aluarus ſacerdos Chriſtianus rē Momoiæ amplificat 281. Ternatem fugit 282. eius vitę periculum. ibid.
Franciſcus Aluarus Prætori Indiæ à ſecretis 423.
Franciſcus Barretus Indiæ prætor 459. eius audax facinus. 460.
Franciſcus Barrius Paiua 261.
Franciſcus Bungi rex Chriſtianus fit 436. eius in Patres ſocietatis Ieſu humanitas ibid. ad Papam legatio 437.
Franciſcus Camiguinus regulus Chriſtianus fit 290.
Franciſcus Caſtrius 258 ad Macazares Ternate miſſus 290. Cetegani regulū cōuertit ib. Siligani 291. Ternatē redit ib
Franciſcus Cetigani regulus baptizatur ibid.
Franciſcus Correa Cocinenſi apothecæ præfectus 63. Calecutanam nauē perfidè capit ibid. & ſeq.
Franciſcus Galliæ rex I. 304. 315.
Franciſcus Gaſparis Berzei pater 401.
Franciſcus Goueani forte facinus 312.
Franciſci Gramaxii memorabile facinus 193. & ſeq.
Franciſcus Henricus ſacerdos Cocini Chriſtianis præfectus 439.
Franciſcus Lima Goæ præfectus 422. qua pompa Tanoris regem excepit ibid.
Franciſcus Maldiuarum princeps Oliſipone perimitur 225.
Franciſcus Manſilia Luſitanus Xauerii comes in Indiam 332 Moſambici in Noſocomio relictus 336. Goam venit ibid. Piſcariam petit 337.
Franciſci Melli prælium nauale 151. victoria ibid.
Franciſcus Menęſius Dienſi arci ſubſidio miſſus 580. eius mors 381.
Franciſcus monachus demortuum excommunicatum expiat 146.
Franciſcus Patiecus Rumæo cāſtello præfectus 309. caſtellū Turcis dedit 314. ei⁹ mors ibi.
Franciſcus Pereria Ciauli prę fectus 261 præfectura à Prætore cur deiectus 268. & ſeq.
Franciſcus Sala Sundæ dynaſtæ ſubſidio miſſus 250. re infecta Malacam redit ibid.
Franciſcus Serranus Antonii Abrei ſocius 141 à Rucutellanis benignè ſuſceptus 146. Ternatē adductus ſummo in honore habitus ibi. eius de Molucis inſulis literæ 205. mors 226. naufragium 141.
Franciſcus Serranus Eborenſis Bintani oppugnat 246 & ſeq. vulneratur 247. ei⁹ nauis ferè à Bin-

à Bintaniis expugnata ibi. ni Petrus Mascarenias succurrit ibid. & seq.
Francisci Syluii fortitudo 389.
Franciscus Xauerius Aspilcota Nauarrus societatis Iesu presbyter 329 357. 359. Amãgutium venit 399. a Goano Episcopo quomodo exceptus 336. à Lusitanię rege 331. Firã dũvenit 397. 399. Goã. 361. 392 Moluccas insulas petit 361. Nuntius Apostolicus Indiæ 331 336. Olisiponẽ venit 32. paupertatis singularis amator ibid. & seq.
Francisci Xauerii acta Amangutii 397. & seq. 399 & seq. Bũgi 436. Cangoximæ 395. & se. Firandi 397. Goæ 336. & seq. 392. & seq. in Macao 338. Malacæ 391. & seq. Meaci 398. Mosambici 335. Olisipone 332 & seq. in Parana 337. & seq. charitas in duos Mahometanos nautas 438. & seq. eõciones 396. 396. corpus defunctũ viuacalce opertum integrum miraculosẽ manet 442. & se. Malacam defertur. 443. Goæ qua festiuitate exceptũ 444. & seq. in D. Pauli sacello ibid. conseruatur ibid. laudes 445. literæ ad Lusitaniæ reginam 338. miracula 438. 439. 444. ea Ioannes Lusitaniæ Rex jubet indagari 478. mores 330. & seq. mors 442. oratio pia 392. & seq. peregrinatio in Japoniã 395. in Indiã 333. & seq. 335. & seq in Lusitaniam 330. & sequ. ad Malacam 437. & seq. Meacũ 397. ad Sinas 437. 441. & seq. responsum Castaneriano comiti datum 333. ei in Iaponem iter dissuadetur 392. ad Sinas 441.
Franciscus Zeimotus inuentæ Iaponię clarus 357.
Fratris flumen in Brasilia 425.
Fullorum rex Aethiops 20.

G.

S Gabriel primę Indicę nauigationis prętoria nauis 29.
Galli aliquot in Indiã 301.
Galuanus vide Antonius.
S. Gamaliel occultus Christi discipulus 421.
Gambea fluuius 19. Stachirim prisci vocarunt ibid.
Ganaria promontorium à quo primùm detectum 5.
Gangaridum gens 308.
Ganges Indię fluuius 23.
Garzias Castrius Goę prefectus 345.
Garzias Henricus Ternatensis arcis prefectus 253. pacẽ Tidorensi regulo datam iniustè violat 254. Tidorem diripit & incendit 255. contra Menesiũ à suis incitatur 257. & sequ. eum in carcerẽ conjicit 258. perduellionis ab eo cõdẽnatus 258. & seq. cũ eo in gratiã redit 257. fugit 259. ciº cũ eodẽ simultas 255. & seq. iurgium 256.
Garzias Noronia Indię prætor 315. 319. 390. in Indiam venit 316. pacẽ cũ Cãbaiæ rege init ibid.

ibid. eius mors 318.
Garzias Sala Indiæ prætor 388. Malacæ præfectus 192. eius mors 425 res præclaræ gestæ ibid.
Gaspar Barzeus societatis IESV presbyter Armuziam missus 392. 401. ab Armuziæ rege qualis habitus 401. & seq. a Mahometanis Ioānes Baptista dictus ibid. Iogues Armuziæ conuertit 416. & seq. eius acta Armuziq 40 . & seq. 404. & seq. 406. & seq 409. & sequ. 41 . & seq Goæ 402 in Indico itinere 401. & seq. Masсati 402. Mosambici 40 . & seq. colloquia cum Armuziæ rege 411. & seq. conciones 403. disputatio de fide cum Persa 414. & sequ. miracula 405. & sequ 407. & sequ. 412. obitus 445 & seq parentes 401. patria 392. 401. peregrinatio Armuziam 402. Goam 435. & sequ. in Indiam 401. & se. prophetiæ 405. 409 studia 401. zelus 412. & seq. 41 . & seq.
Gaspar Lemius de Brasilia inuēta in Lusitaniā remissus 43.
Gaspar Nonnius interpres Tidoris regis 423.
Gatis iuga 35. a Gini gēte vastata 201. circa ea mira cæli varietas 35.
Gedrosij Indiæ populi 94.
Geiloli⁹ Rex 272. 282. 287. 288. 318. 434. veneno sublatus 282. 435.
Geinal tyrannus Pacenum regnum inuadit 209. à Georgio Albuquercio interfectus 263.
Genne Aethiopiæ Hesperiæ ciuitas celebris 6.
Genua Italiæ vrbs 78.
Georgiani schismatici 409.
S. Georgii insula 31. 33.
Georgius Albuquercius 225. Bintanū infeliciter oppugnat 204. 231. ad Geinalē è Paceno regno pellendū mittitur 197. Geinalē interficit 206. Goam venit 197. in Indiā Olisipone tendit 196. Malacā venit 194. Malacæ præfectus 148 & seq. 183. Pacenorū regi cōtra rebelles succurrit 148. eū in regnū restituit 141. ad Somatrā venit 148 203. eius in nauigando infortunium 196.
Georgius Barretus Castrius puteos Armuziēsium opplet 96.
Georgius Brittus Indiam petit 202. Molucas insulas 204. interficitur ibidem. 229.
Georgius Brittus Malacæ præfectus 183. eius in Malacenses tyrannis ibid. & seq. mors 184.
Georgius Botellius ad Abdalam Cāparis dynastam aduehēdū Malaca missus 149. ad reconciliandas circa Malacam nationes 151. Malacā redit ibid. eius cum Linguæ rege præliū nauale 150. & se. victoria ibi. vitæ periculū 151. in eū Alodini Bintani regis insidiq ibidem.
Georgius Capralius Bazaini oppidi præfectus 425. Malacæ 245. Indiæ prætor 425. Ciembem insulam circūsedet 433. 447. eius

447. eius res præclaræ gestę 433.
Georgius Castrius ad Bandam missus 271. Ternatis arcis prę-fectus 318.
Georgius Menesius Ternatis præfectus 255. à Garzia in vincula coniectus 258. Garziam perduellionis cõdemnat 258. Tidorem diripit & incendit 272. vinctus in Indiã remissus 276. eius cum Garzia iurgiũ 256. cum Aroezio & Ternatensibus simultates 273. & se. cum Garzia 255. & sequ. cum sociis 274. & seq. in Tabonæ præsidem crudele supplicium 275. ei Tidoris Castellanorum arx quo pacto dedita 277.
Georgius Vasæus societatis Iesv in Congũ missus 432. Christianam rem egregiè administrat 432. quot templa in Cõgo construxit ibid. in Lusitaniam redit ibid.
Geru insula 69. Ogyrim olim fuisse quidam volunt ibid.
Gicum castellum à Lusitanis captum 284.
Gidda Arabiæ vrbs 175. 178. 179. 197. 310. à Campsone Sultano deficit 175. ab Hoceno Persa munita 176. ab incolis metu Turcarum relicta 310. à Soario tentata 179. & seq. eius situs 179. ad eam Turcarũ classis reparata 197.
Gini Decani regni gens ab Idalcane deficit 201.
Goa vrbs 23. 77. 111. 117. 144. 146. 181. 292. 305. 336. 344. 361. 387. 389. 392. Albuquercio dedita 118. ab eodem capta 125. Indici imperii sedes destinata 319 obsidione liberata 138. ab Idalcane obsessa 120. & seq. 135. & seq. 183. & seq. à Lusitanis deserta 121. & seq.
Goæ Archiepiscopus successiones Prætorum conseruat 234. bellicus apparatus repertus 319. Christianæ religionis incrementum 477. cœnobium Dominicanorum conditum 390. D. Francisci à quo 219. nouo tegulo opertum 263. incolæ 120. eorum motus & seditio, ibid. & seq. in Lusitanos perfidia, ibid. principes capti & supplicio affecti 120. mœnia versus mare à quo cõstructa 263. opulẽtia 117. D. Pauli collegium 444. sacellũ 477. in ea Xauerii corpus cõseruatur 444. summum periculum 183. Quæstor Prætorum successiones conseruare solitus 233. situs 117. 120. supplicatio ob pulsos hostes decreta 138. templum D. Dominici 390. D. Frãcisci à quo conditum 219. D. Mariæ virginis Vada Luiana à quo 145. 471. maximum à quo absolutum 262. D. Thomæ 228. Tidoris rex qua põpa exceptus 442. & seq. valetudinarium publicum institutum 138.
Goam D. Thomæ reliquiæ Meliapore translata 228.
Goga Cambaiæ oppidum de-

structum 298.
Gogalia prope Dium oppidum a quo conditum 100. Rumepolis dictum, ibid.
Gomerius Sequeria ignoti nominis insulam inuenit 241.
Gomezius Arius Ternatensi arci præfectus 272. ad conquirenda cibaria missus 274. & seq. malè acceptus in arcem redit 275.
Goterrius Monroius Goæ præfectus 181. Goæ statum perturbat ibi. & se. eius cũ Calderia simultas, ibid.
Gotum Iaponiæ insula 347.
Gradaametes Adelis ac Zeilæ tyrannus 320. Abassiam vastat, ibid. Gãmam obtruncat 324. Solimani Turcæ stipendiarius 320. eius cum Lusitanis prælium 322. & seq. clades 324. fuga 323. victoria de Lusitanis 324. mors, ibid.
Græci in Florentino concilio Primatum Romani Pontificis agnouêre 466.
Gregorius Serranus è Societate IESV in Brasiliam 460.
Gregorius XIII. Papa 436. ei à Iaponiæ regibus obsequium defertur, ibidem.
Guadalaiaræ Castellani ex arce Cananorensi felix eruptio 83.
Guardafu olim Aromata promontorium 23. Africi littoris in Orientem limes, ibid.
Guetaria Vardulorum oppidum. 209.
Guinea Æthiopiæ Hesperię regio 401. quando inuenta 6. & seq. vnde nomen habet, ib. eius incolę ibid. eorum prima cum Lusitanis commercia ibi. victus ibid. situs ibid. eam cur prisci defertam putarunt ibid.
Guzarates Cãbaię populi 98. 336 368. 384. eorum mores 98.
Gymnosophistæ Græcorum 35.

H.

HAles Armuziæ dynasta 152.
Hali Bazaini oppidi præfectus 265 & seq. Diesis classis 261. cum Lusitanis prælių ibid. & seq. 265. fuga 262.
Hamedes Armuziæ dynasta intereremptus 153. eius dominandi libido 152.
Hametes Mocrini dynastiæ cognatus Bahareno insula excedit 218.
Hector Sylueria 261. Adenum venit 270. cũ Adeni rege quale fœdus iniit ibid. ad Arabicũ mare custodiendum mittitur 267. Bazainum oppidum capit & incendit 265. & seq. Cãbaianos agros vastat 264. Dofarem diripit 241. Erythræis faucibus præest ibid. Mazuã & Daleçam insulas Lusitano regi subjicit ibid.
Helena Dauidis Abassinorum regis auia 138. eius ad Lusitaniæ regem literæ 148.
S. Helenę insula 305. à quo inuenta 52. eius situs ibi.
Henricus Pacenæ arcis præfectus arcem fœdè deserit 230. & seq.
Henricus Alphonsi Congi regis

gis filius 138. Romam missus ibid.
Henricus Cardinalis Lusitaniæ Eborensem academiam condidit 390.
Henricus Franciscanus in Indiã cum Caprale missus 43. Septæ vrbis episcopus ibid. eius vitæ periculum 50.
Henricus Henricius è societate IESV Parauanis præfectus 451. a Malabaribus captus ibid. è vinclis ereptus ibid.
Henricus Ioannis Lusitaniæ regis filius 4. equitum ordini præest ibid. extimos Africæ tractus lustrat 5. & seq. D. Virginis templum in Olisiponẽsi portu construxit 29. eius castitas & pietas 4.
Henricus Menesius Arabum aliquot naues capit 234. Calecutanæ arci subsidia mittit 237. arcis obsidionem soluit 239. arcẽ destruit 240. in Calecuti portu naues incendit 234. Cocinum venit ibid. 235. 240. Coulctum Calecuti oppidum expugnat 234. & seq. Goæ præfectus 233. Indiæ prætor ibid. & seq. 241. Panahem incendit 234. eius de Calecutanis victoria 239. mors 240.
Heroum vrbs Suezium 24.
Hesperides insulæ 41. 72. 196. & seq.
apud Hesperios nauigandi inscitia ante hoc seculum 3.
Hetruriæ disciplina auguralis 36.
Hieronymiani monachi Olysipone 42. ad Aquas Lupias 137. ab Emmanuele rege præcipuè culti 42.
Hieronymus Menesius Bazaini præfectus 306.
Hieronymus Osorius Lusitaniæ regis chronographus 64. 174. 202.
Hieronymus Texeria ad Malacæ regem legatus 114. fœdus cum eodem init ibid.
Hierosolymæ captæ à Turcis effigies in vexillo depicta in Lusitania conseruatur 110.
Hocenus Persa Mir Amirasen dictus 176. primæ Aegyptiæ classis in India præfectus 99. secundæ legatus 176. in Camarano arcem exstruere tentat 177. Dium venit 99. Giddam munit 176. Laurentium Almeidam inopinatò opprimit 101. a Solimano interficitur 178. eius ad Campsonẽ literæ 176. ad milites oratio 177. & seq. cum Francisco Almeida pugna naualis 109 & & seq. cum Laurentio 102. clades 110. ad Cambaiæ regẽ fuga 109. 175.
Hoxiones Sinarum sacerdotes. 169. 171.
Hudia vrbs Sionis regni caput 185. & seq.
Hyems in India Maio mense incipit 121.

I.

Iacaparinus fluuius 193.
Iacobitarum hæresis in Aethiopia 80.

D. Iacobus Apostolus Hispanię præses 126.340. à Lusitanis in prælio inuocatur 131.340.376 & seq.389.iis opitulatur 126. & seq. 340.
D. Iacobi arx ad Quiloā à quo cenſtructa 73. Compostellano templo quę ab Albuquercio consecrata 126. insignia, ibid. propugnaculum in arce Diensi 372. tormentario puluere disjectum 379.
Iacobus Almeida 387. eius forte facinus 389.
Iacobus Bermudius Castellanꝰ Dominicanus in Indiam venit 391.
Iacobus Borbanus Ioannis Albuquercii Goę Episcopi comes 316. 326.
Iacobus Botellius exul in India 304. & seq. parua biremi Lusitaniam petit 305.
Iacobus Canus Africæ littora lustrat 9. Congi regnum primus detegit, ibid. & sequ. in Lusitaniam redit, ibid. iterū in Congum delatus vltericra lustrat, ib. & s. Cōgi regé adit, eiq; fidē suscipiēdā suadet 10.
Iacobus Congi Rex 432. & seq.
Iacobus Diazius in Abassiam missus 469.
Iacobus Diazius è Societate Iesu in Congum missus 432. & seq.
Iacobus Fernandus Pacensis Beianus 127. & seq. Socotorę arcem diruit, ibid.
Iacobus Gnaia 372.
Iacobus Lacteus Cambaicam oram ad Diū tuetur 369. eius forte facinus 370. & seq.
Iacobus Lupius Azeuedius Mo. lucensis mari prę fectus 289. eius res præclaræ gestæ, ibid.
Iacobus Lupius Sosa Diensis arcis præfectus 316.
Iacobus Ortizius Visensis Episcopus Patieci res gestas pro concione laudat 68.
Iacobus Sylueria Bandoram diruit 298. Bazainum capit 300 Calecutum incēdit 269. Cābaiæ oræ præfectus 298. 299. eam vastat 298. 300. Mangalorem expugnat 269. incēdit 270. delet 298. Patem & Patanem oppida diripit, ibid. Tanahensem dynastam pellit, ibid. eius cum Cambaianis prælium 300. victoria, ibidem.
Iafanapatani Ceilaniæ tyrānus in Manarensem Ecclesiam sæuit 339.
Ialophi Æthiopiæ occiduæ populi 19. & seq. desultoria arte & agitandi peritia insignes, ibidem.
Iaponia insula 24. 347. & seq. à quibus inuenta 356 eius aër salubris 347. animalia 345. arbores, ibid. descriptio 347. & seq. ad fidem conuersio prima 391. & seq. longitudo & latitudo 346. & sequ. montes 347. palatini seu præfecti 351. & seq. sacerdotes 352. 353. satrapiæ 347. situs, ibid. & seq. sterilitas 347.

Iacobus Lacteus Cambaicam Iaponii armis dediti 349. Europæis

ropæis in moribus planè cõtrarii 350. & seq. eorum ædificia 349. arma 350. Chia potus 349. cœnobia, ib. cõuiuiorũ ratio 348. Dii 354. forenses res 356. hospitalitas, ibid. Imperator 356. literæ, ibid. mores 348. & seq. 352. & se. reges fœdus cũ Lusit. expetũt 445. regibus demortuis diuini honores tribuũtur 354. rei quomodo plectuntur 355. religio 353. & seq. sermo 350. templa 355. tyrannis 354. vestitus 356. & seq. virtutes 352. & seq. vitia 353. & seq. iis quæ pretiosa 349. 399.

Iaua major insula 24. 139. eius fertilitas 139. incolarum ingenia, ibidem.

Iaua minor insula 24. 139.

Iazius Sarmata Diensis dynasta 99. 211. a Turcis infans in seruitutem abductus 99. Albuquerciũ benignè excipit 146. ab Almeida pacem petit 110. ad Cambaiæ regem fugit 213. Dium insulam & vrbẽ à Cãbaiæ Rege iure beneficiario accipit 100 munit, ibid. 212. Hocenũ Ægyptiæ classis præfectũ benignè excipit 100. cũ eo cõtra Lusitanos se cõjungit 102. Melicus dictus 99. Rumepolim cõdit 100. eius cõtra Lusitanos bellicus apparatus 212. in eos fraudulenta benevolentia 212. odium 151. 212. nauis inexpugnabilis 209. prœlium cum Lusitanis 202. & sequent. 108. & sequent. sagittandi peritia, 99.

Ibiragiari Americę populi Christiana sacra expetunt 461. & sequent.

Ichara in Persico sinu insula & vrbs 215. & seq. nunc Baharenum, ibid.

Ichthyophagi Africæ populi 23.

Idalcan Decanii rex 77. 118. 151. ab Albuquercio æquis cõditionibus pacem impetrat 138. Bardesiana & Salsetana portoria repetit 386. & seq. Ciaulanos agros vastat 268. Concanum recuperat 228. Goam exercitu petit 119. recuperare tentat 135 obsidet 121. 183. & seq. cum Lusitanis pacem init 183. ad Taracolum tuendam profectus 124. eius bellum cũ Narsingæ rege 135. 200. & se. cum Nizamaluco 268. clades 201. inducię cũ Narsingano 201. pater 77.

Ignatius Loiola Cantaber 439. 463. Societatẽ Iesu instituit 329. eius ad Abassiæ regẽm epistola 464. & seq. obitus 476

Illeos Brasiliæ colonia 426.

Illyrici duo Christiani deserta fide ad Calecutanos transfugiunt 58. tormentariam fabricam illos docent, ibid. pœnas perfidiæ morte luũt, ibid.

Imaginum vsus quàm antiquus in ecclesia 125.

India 23. equis caret 119.

Indorum promiscua conjugia 38. hæreditariæ successiones, ibid. & seq.

Indus

Indus fluuius 23. 98.
Innocentius VIII. Papa 13. crucis vexillum consecratum Lusitaniæ regi mittit, ibid.
Insubres duo transfugæ Calecutanis tormentariam fabricam produnt 58.
Insulæ aliquot desertæ Italiæ oppositæ à Magaliane inuētæ 206.
D. Ioannis propugnaculum in arce Diensi 396. & seq. tormētario puluere disjectum 378. & seq.
Ioannes Albuquercius Franciscanus Goæ Episcopus 316. 336 Xauerium benignè excipit 336. eius mors 472.
Ioannis Almeidæ Quintelani facinus audax 193. & seq.
Ioannis Ataidii facinus egregiū 389.
Ioannes Azpilcueta Nauarrus è Societate Iesu in Brasiliam missus 425. rem Christianam egregiè administrat 428. eius mors 461.
D. Ioannis Baptistę festum celebre 227. templum in Congo a quo conditum 433.
Ioannes Barrius historicus 24. 59. 74. 78. 164. 202. 208.
Ioannes Beira è Societate Iesv in Indiam missus 357. in Molucas 391. Christianam rem in Mauricis egregiè administrat 435. eius patria 357.
Ioannes Butuanius rex baptizatur 291.
Ioannes Castrius Indiæ prætor 357. Aerium Ternatis regem benignè excipit, ibid. Cambaiam vastat 387. & seq. Dabulum incendit 388. Diensi arci subsidiū mittit 371. 380. succurrit 383. & sequ. Goam triumphans ingreditur 389. Patanem & Patem vrbes incendit 388. Pondam euertit 387. Prorex Indiæ fit 389. Rumecanis castra expugnat 385 eius laus 389. libri & opera, ibid. & s. magnanimitas 382. mors 389. 392. pietas 390. prælium cum Idalcanis exercitu 388. & sequ. victoria 387. 389. vitæ descriptio 389. & seq. ad eum Ioannis Lusitaniæ regis literæ 357. & seq.
Ioannes Carriagius Goanus ciuis interficitur 389.
Ioannes Colonienſis pro confessione fidei Catholicæ occisus 409. & sequ. eius caput Armuziam delatum honorificè sepultum 410. ad Gasparē Berzeum literæ 509. & seq.
Ioannes Congi rex I. baptizatur 12. Lusitaniæ regis legatos benignè excipit 10. 12. in vitia relapsus Christianā religionem pessundat 15. & seq. eius ad Lusitaniæ regem legatio & munera 10. & seq. liberi 13. vxor, ibid mors 17.
Ioannes Conimbricensis nauclerus S. Raphaëlis 29.
Ioannes Consaluus Materiam insulam inuenit 6.
Ioannes Consaluus Societatis Iesu in Brasiliam missus 460.
Ioannes Cruceius Parauas conuertit

uertit 327 & seq.
Ioannes Deza Malabaricæ oræ præfectus 253. eius de Calecutanis victoriæ 259.
Ioannes Fernandus Correa Remanaceris prefectus 418.
Ioannes Fernandus Xauerii in Iaponiã comes 395. 397. & se. 399. Amangutii Christianis præest 436. 439. concionatur 399. eius patientia, ibid.
Ioannes Focatia ad Papuas insulas missus 290.
Ioannes Gometius Calderiam perinfidias interficit 181. ab Ancostane obtrũcatur, ibid.
Ioannes Gometius ad Maldiuæ regem legatus 195. pacem & fœdus cum rege init, ibid. arcem exstruit, ibi. ob tyrannidem interficitur 196.
Ioan Homo Lusitanus vitæ periculũ miraculosè euadit 73.
Ioannes Lima Calecutanę arcis prefectus 236. arcem contra Calecutanos fortiter defendit, ibid. 237. & seq. ex arce erumpit 236. Malacę regiam oppugnat 131. & seq. eius audacia & periculum, ibi. 236.
Ioannes Lupius è Societate Iesu ad S. Thomę coloniã missus 439.
Ioannes Lupus ad Tanoris regẽ Goam deducendum missus 421.
Ioannes Lusitanię rex I. 4. Septã vrbem capit, ibid. & seq. vxor & liberi, ibidem.
Ioannes Lusitanię rex II. 7. cum Aethiopiæ Hesperiæ regulis Societatem init, ibid. Bemoinum Ialophorum regem in regnum restituit 20. ad Indiã & Aethiopiam explorandam varios mittit 25. eius in Fernandi regis legatos iocus 22. legatio ad Congi regem 10. mors 26. vxor 10. 26. inter eũ & Fernandum Castellæ regẽ de insulis nouis inuentis simultas 21. & seq. per Papam quomodo sublata 22.
Ioannes Lusitaniæ rex III. 227. 288. 292. 301. 316. 327. 331. 544 387. 389. 424. 432. 439. 462. 469. 477. in cultum diuinum propensus 227. regnum quo anno iniit, ibid. eius ætatis anni 478. edictum de caryophylli emptione à Lusitanis contemptum 255. de Indiæ præcura 253. legatio ad Abassiæ regem 469. literæ ad Goæ quæstorem magnos motus faciunt 244. ad Indiæ prętorem 570. & sequ. mors 478. vxor 338. ei corona aurea ex Adeni vectigali Armuziæ fabricatur 270 obsequium à stipendiariis regibus offertur 227.
Ioannes Machiadus Lusitanus exul 121. ad Albuquercium à Camalcane legatus, ibidem. Goam deserendam suadet, ibid. ad Lusitanos Goę obsessos transit 160. & seq. maritimę ad Goam orę præfectus 144. eius apud barbaros auctoritas 135. consiliũ prudens spretum 181. fortitudo 18?. in liberos

liberos miserandum facinus 135. ad Lusitanos apostatas exhortatio ibid. & seq. ad Fernandum Monroiū oratio 182 mors ibid. pius zelus 135.
Ioannes Marianus in Congum missus 126.
Ioannes Mascarenias Diensis arcis prefectus 364. arcē munit 366. 368. & seq. egregiè tuetur 370. & seq. 372. & seq. Indiæ prætor nominatus 390 eius ex arce eruptio 381. 384. & se. in Cambaianos sæuitia 386. ad suos oratio 368. & se. 381. ad Sofarē literę 366. ad eiusdem postulata responsum 367. & seq. ad eum Sofaris literæ 365. & seq.
Ioannes Mendoza Indiam petit 400. eius liberalitas 401.
Ioannes Mesquita Goam venit 471. & seq.
Ioannes Momoiæ dynasta Christianus fit 281. vxorem. & liberos interficit 282. eius in fide constantia 283.
Ioannes Nonnius Barretus societatis Iesu presbyter 463. patriarcha Aethiopię ibi. Goā venit 471. & seq Goæ episcopatum oblatum respuit 472.
Ioannes Noua Callecus Indiam petit 52. Conceptionis B. Mariæ insulam inuenit ibid. S. Helenæ insulam ibid. eius cū Calecutanis nauale prælium ib.
Ioannes Olisiponensis Mascati præfectus 448. Mascatū Turcis dedit ibid. in vincula coniectus ibid.
Ioannes Pauli Iaponii famulus Baptizatur 392.
Ioannes pereria Goæ præfectus 292. Racioli arci succurrit ib. ad milites oratio ibid. & seq. prælium cū Cambaianis 293. victoria ibid. & seq.
Ioannes Petreii in cruce extollenda præclarum facinus 314. mors ibid.
Ioannes Pimilaranus rex baptisatur 291.
Ioannes Sebastianus Canus totum orbē circūnauigat 208. eius patria ibid.
Ioannes Serranus Magalianis socius 149. & seq. a sociis in Subo insula destitutus 207. & seq.
Ioannes Sianius rex Christianus fit 340. & seq. baptizatur 342.
Ioannes Sylueria Quiloa Goam venit 183. Columbanæ arcis præfectus 189. 209. societatem cum Maldiuano rege init 195
Ioannes Tanoris rex Christianus fit 420. Goæ quomodo exceptus 422. & seq. cōfirmatur 424. in patriā redit ibid.
Iogues Brachmanæ in India 35. & se. 78. Armuziæ ad fidē cōuersi 416. & se. eorū mores & instituta 35. & seq. 416. & seq.
Iordanus Freita Lusitanus 293.
Iordanus Ternatis præfectus Aërium regem vinctum Goā mittit 357.
Iosephus Anchieta Cātaberē societate Iesu in Brasiliā miss. 460
Iosephus mathematicus Ioā. II. Lusitaniæ regis medicus 8.

Ismaël Sophus Persarum rex 87. eius ad Albuquercium legatio 152. & seq. ad Armuziæ regem 94. ei tormenta bellica ab Albuquercio missa 153.
Isufus Sofalæ prætor Lusitanos benignè suscipit 74. eius mors 75. & seq.
Itamaraca Lusitanorum in Brasilia colonia 426.
S. Iuliani fluuius in America 205 & seq. à quo inuētus ibid. eius situs ibid. incolæ circa eum gigantes & feri ibid.
Julii II. Papæ mors 147.
Iulius III. Papa 463.
Lūcus quale nauis genus 117. 162.
Iusarcanis Abassinæ legioni ad Dium præfectus 372.
Iusiurādum etiam ethnicis seruandum 191.

L.

LAcerti in Cananoris regno ad crocodili effigiem 51.
Lacsamana Mamudianæ Malacensis classis prefectus 139. 185.
Lacus interioris Æthiopiæ triū Africæ amnium fons 13.
Lamēsis regulus Lusitano stipēdiarius 79.
Lanciara nauis genus 246.
Lantea apud Sinas nauis 162.
Laqueximena Bintani prefect⁹ Serrani nauē oppugnat 247.
Lara Carmaniæ vrbs 97.
Larecii Regis exercitus ab Albuquercio fusus ibid.
Laudinus Baciani insulæ dynasta 225.
Laurentiana Philippi Catholici regis bibliotheca 161.
Laurentius Almeida Frāciſci filius Ægyptios Arabasque negotiatores intercipit 76. Cananoris portū victor intrait 77. Ceilanum insulam detegit 78. societatem cum eiusdē regulo init 78. & seq. 187. ad Ciaulum ab Aegyptia classe oppressus 101. rumoribus de classe cur non credit 100. Cocinum venit 77. 79. Colanum cum classe mittitur 73. Malabaricū mare custodit 98. ad Maldiuas missus 78. Mariæ virgini tēplum vouet 76. Panané oppugnat 86. eius corpus ad sepulturam à Mahometanis quæsitū dignosci nequit 104. fortitudo 86. & seq. magnanimitas 102. & seq. mors 104. nauis in saxa impingit 102. à Diensibus & Aegyptiis expugnata 204. prelių nauale 76. vitæ periculum 86 & seq.
Laurentius Brittus Canorensis arcis præfectus 82. arcē egregiè cōtra Calecutanos & Cananorēses tutatur ibid. & seq. ex ea erūpens hostes fugat 83.
Laurentii Frerii Cati facinus insigne 104. mors ibid.
Laurentius Marchesius 455.
Laurentius Morenus Lusitanus Repelini vada cōtra Calecutanos custodit 60.
Laurentius Syluius Castellanus Turumbacum Armuziēsium aquationem custodit 96.
Leæna Africæ mons à quo primùm detectus 3.

Leo

Leo X. Papa 147. ad eum Emmanuelis Lusitaniæ regis legatio & munera ibid.
Lequni populi 24. 69.
Leuca quale mensuræ genus 5.
Li Sinarum mensura 161.
Linguæ rex Abdalam Camparis dynastam bello premit 149.
Longum oppidum à Lusitanis incensum 259.
Loytiæ Sinarum iuris periti 164. 167.
Lucopinæ insulæ 141. ad eas Fracisci Serrani naufragium ibi.
Ludouicus Menesius Armuziam missus 224.
Ludouicus Piræus nauarchus irrita Indica nauigatione Olisiponem redit 43.
Ludouicus Romanus Patricius in India 76.
Luianus sinus 145 in eo Albuquercii naufragium ibidem.
Luitisius rei bellicæ apud Sinas præfectus 165.
Lupus Azeuedius Pacenensi arci succurrere tentat 231.
Lupus Brittus in Ceilanum missus 208. arcem Columbanam munit 209. Colambum oppidum inuadit ibid. in arce obsessus 210. & seq. ex ea erumpit ibid. eius prudens factum 209. cum Cingalis pugna 211 & seq. victoria 211.
Lupus Soarius Aluarenga Adenum venit 178. 180. eius deditionē repudiat 179. eius portu excluſus 180. Arabū naues capit & diripit 68. Calecutanos fundit fugatq; 68. ad Camaranum venit 179. & seq. arcem ab Aegyptiis inceptam demolitur 180. Ceilanum insulam classe petit 187. Colūbanum regem stipendiarium facit 189. in eius regno arcem exstruit 188. Cranganorem incendit 63. Cocinum venit 154. 189 Giddam petit 179. & seq Indiæ prætor 154. 178. 185 Zeilam Africę emporium delet 180. eius classis 178. cum Columbano rege fœdus 189.
Lupus Vasęus a S. Pelagio Bacanoris fluminis ostium expugnat 242. & seq Calecutanū littus vastat 260. classem instruit 262. Cocini præfectus 242 ad Dabuli excidium tendēs à præfecto mitigatur 243. imperii cupidus 253. Indiæ prætor cum conditione 242. iterum ex diplomatibus 245. Mahometanas naues diripit & incendit 243. Mascareniam in vincula conjicit 251. Porcam oppidum capit & diripit 250. Sampaius dictus 242. Termapatanū Calecuti portum petit 260. eius per Indiā ædificia 262. de prætura cum Mascarenia disceptatio 251. & seq. prælii nauale 260. 261. victoria 261. & seq.
Lusitani cuiusdam captiui egregium fidei specimen & mors 139.
Lusitani cuiusdam peditis facinus forte 255. & seq.
Lusitani 11. ab Aegyptiis capti Selymo Turcarū imperatori donati

donati 44.180 Apostatę 135. in Lusitaniã remissi 137. in eos seuera Albuquercii animaduersio ibi. cum Castellanis in quærendo nouas terras certãt 22. à Diensibus capti Cambaiano regi donati 259. in duas factiones in India diuisi 252. interempti ad Armuziam 221. ad Colanum 73. & se. à nauigandi peritia per Europã celebres 21.

Lusitanorum de Albuquercio querelæ 94. & se. 120. ardor in Diensis portus oppugnatione 109. cædes 260. 271. clades ad Acenum 204. ad Armuziam 220. ad Bintanum 204. ad Bonæ spei promontorium 112. ad Calacinum 196. & sequ. ad Calecutũ 113. ad Caiulũ 104. ad Malacam 116. ad Matuã 197. ad Pondam vicum 182. ad Quiloam 197. à Sinis 232. in Columbana arce periculum 210. apud Malacenses inuidia 150. & sequ. modernorum luxus 110. naues quatuor submersæ 49. naufragium ad Catuæ flumen 259. nauigationis limites quæ 23. & seq. nomen in oriente celebre 150. pugnãdi mos qualis 216. & seq. quinque fortitudo & stupenda victoria 193. rapacitas & crudelitas ad Brauã vrbem diuinitus vlta 79. in Sinas iniuriæ 174. in Ternate inter se dissidia 255.

Lutheriane hæresis quiddam simile apud Iaponios 354.

M.

MAcazar insula 289 & s. 339. eius incolæ fidem expetunt 339.

Macis aromatũ genus in Banda insula 141.

Madaba regni Cambaiæ vrbs regia 212.

Madagascar nunc S. Laurentii insula 23. 79. 244. & seq. a Tristano Acunia exploratur 79. fertilitas ibid. incolæ ibid.

Maddena gens 25.

Madrafaba Cambaiæ portus ab Iazio Diensi dynasta munitus 219.

Madrafaxaus Cambaiæ rex 99. Mamudij pater ibid. auguriis deditus ibid.

Madremalucus Mamudii Cambaiæ regis tutor 309.

Magadaxus Saracenorum vrbs 41. 74. à Gamma quassata 42.

S. Magi tres à S. Thoma Apostolo conuersi 55.

Magallanici freti inuentio 206.

Mahometanorum in Christianos odium 31. & seq. 40. 70.

Mahometes Anconinus Quiloę rex 72. & seq.

Mahometis templum in vrbe Mascato destructum 90.

Maimames Mahometanus Calecutani regis ad Campsonem Ægypti legatus 70. 99. classem Campsonis Dium adducit 99. orans globo discerptus 102. inter Diuos à suis relatus 104. eius ad Campsonem oratio 70.

Mainum flumen 261. & seq.

Malabarici regni ædificia 25. cæli mira variatio 38. Dii 34. incolę in quatuor ordines dis tributi 35. & seq littus quantum à Melinde distat 35. situs ibid. suburbia qualia 38.
Malaca Indiæ vrbs 23. 69. 113. & seq. 127. ab Albuquercio oppugnata 131. & sequ. 113. & seq expugnata & direpta 113. incensa 129. eius arx à Lusitanis constructa 134. ab Alodino oppugnata 186. per fraudem pænè capta 140. descriptio 131. incolæ bellicosi ibi. motus 139. 184. opulētia 134. situs 132. 131. templum Salutationis Angelicæ 154.
Maldiuæ insulæ 78. 194. seq. 253. earum fertilitas 194. & sequ. incolæ 195. rex stipendiarius fit Lusitano 138. & sequ. situs 194. in iis palma fructifera arbor ibid. & seq.
Maldiua insula 195. in ea arx à Lusitanis cōstructa ib. à rege, Lusitanis interfectis capta 196
Mammaluci milites Aegypti robora 99. in Indiam ad expellendos Lusitanos missi 99. eorum ad Dium cædes 110.
Mamudius Armuziæ rex Zeifadini filius 224. pacem cū Lusitanis init ibid.
Mamudius Cambaiæ rex 98. 113. 175. 213 215. a Calecutano in Lusitanos incitatur 98. ab Ægyptio Campsone auxilia per legatos petit 98. Mahometanº est ibi ad Giddā muniendā pecunia contribuit 176. eius pater 99 ad eum Albuquercii legatio & munera 151.
Mamudius alter Cambaiæ rex 308. 371 & seq.
Mamudius Malacæ rex Arabs 114. 128. a Sionis rege deficit 114 fœdus cum Lusitanis init, & perfidè violat ibid. & s. Lusitanos captos Albuquercio restituit 129. eius bellicus apparatus 128 & se. de bello cōsultatio 130. fraudes 128. & se. fuga 133. insidiæ in Lusitanos 115. & seq. 132. mors 133. prælium cum Albuquercio 131. & seq. vitæ periculum ibid.
Manar insula 327. incolæ ob fidem vexantur 339.
Mandarinum Sinarum præcipua lingua 161.
Mandingæ rex 20.
Mandioca farina Brasilica 47.
Mandoa Indiæ regnum 98.
Mandous dynasta 301.
Mangalor Cambaiæ oppidū deletum 298.
Mangalor Narsingæ emporium à Lusitanis expugnatum 269. direptū & incensum 269. eius dynasta interficitur ibid. dynastæ fraus 270.
Mangatis fluuius 50.
Mantelum Amboini oppidum Christiana sacra suscipit 289.
Maquienum insula 232. 258. & sequ. 272.
Mariacum oppidum Tidoris insulæ caput à Ternatēsibus captum & incensum 232.
D. Mariæ virginis imago apud Sinas colitur 169. templum ad

Aquas

Aquas Lupias in Lusitania 137. Cananore 140. Goæ 138. 145. 154. Malacę 134. in Mazua insula 134. in Socotora 81.
Martabanum Pegusiorum emporium 190.
Martinus Alphonsus Carualialius Persam in bello adiuuat 319.
Martinus Alphonsus Mellus à Sinis oppressus malè mulctatus, elapsus 232. eius in socios Sinarum seruitia, ibid.
Martinus Alphonsus Sosa Indiæ prætor nominatus 319. Indici maris præfectus 300. eius laus 319.
Martinus Bohemus mathematicus Ioannis Monte-regii alumnus 8.
Martinus Correa Longum oppidum capit & incendit 259.
Martinus Ignatius Carquicianus Cantaber ad Molucas cũ Castellanis venit 254. Tidorẽ insulam munit ibi. eius mors 256.
Martinus Villanouanus comes 147.
Martinus V. Papa 6.
Martius mẽsis Lusitanis ad iter Indicum aptus 43.
Martyrium Antonii Criminalis 419. Carigiorum 461. Christophori Gammæ 324. Consalui Sylueriæ 475. Ioannis Colonienſis 410. Ioannis Petreii 314. Ioannis Sosæ 462. Manarensiũ 339. Petri Correæ 462. Rotherici Boti 221. D. Thomæ Apostoli 54.
Mascatum Armuziæ oppidum 89. à Lusitanis direptum & incensum 90. eius præfectus Lusitanos benignè excipit 89. in fide permanet 335.
Massagetæ Africi populi 155.
Materia insula à quibus inuenta 5. & seq.
Mathani rex Magalianẽ ex insidiis interficit 207. eius cũ Subi insulæ regulo bellum 206. pax qua conditione inita 227.
Matthæus Armenius Abassinĩ regis legatus ad Lusitanum 138. qua põpa Goæ exceptus ibidem. ab Emmanuele in Lusitania 148. à nauarchis Lusitanis diuexatus 147. 198. & seq. in patriam redit ibid. ob eius reditum Abassinorũ gaudium ib.
Matua Mõbazæ vicus 197. eius incolæ aliquot Lusitanos interficiunt ibid.
Mauricæ insulę in Molucis 272. earum fertilitas ibi. de iis Molucæ reges inter se contendũt ibid.
Mauritania Africæ pars 23. eius fertilitas 27.
Maurus monachus Hispanus Sinai montis antistes 71. à Cãpsone Aegypti Sultano ad Pontificem maximum missus ibid.
Maxelizius Bengalensis arcem Malacensem per fraudem capere tentat. 140.
Mazua Arabiæ insula 198. Lusitanis subiecta 241. Ptolemais olim

olim 198. eius descriptio ibid.
Meacū Iaponiæ vrbs 398. & seq.
Mealis exulis conatus irriti 345. & seq. 459. eius filia conuertitur 477.
Meca Arabię ciuitas Mahometis sepulchro nobilis 53. 68. 71 154. 175. 266. 269.
Mehum insula 146. S. Crucis à Lusitanis dicta ibid. eius situs ibid.
Melchior Carnerius è societate Iesu Nicenus Episcopus 463. & seq. 473. rem Christianam apud Sinas administrat 473. & seq.
Melchior Caruallius ad Pegusiorum regem legatus 190. & seq.
Melchior Nonnius societatis Iesu presbyter in Bazainum missus 439. linteo, in quo Xauerii corpus inuolutum fuerat, in ceremoniis solemnibus vtitur 443. & seq. in Iaponiam tendit 445.
Meliapor Coromandelis regni caput 53. 227. nunc S. Thomæ colonia 53. vetustate bellisque diruta à Lusitanis restaurata ibid. in ea à D. Thoma Apostolo templum constructum 53. & seq. 227. à Lusitanis renouatum 227. ei decimę attributæ ibid. D. Thomæ reliquiæ in eo inuentæ 228.
Melinde oppidum 25. 34. 41. 49. 52. eius littus importuosum 263. regis in Lusitanos benignitas 34. legatus ad Lusitaniæ Regem 41. in patriam redit 49. ei à Mombazæ rege oppressæ à Lusitanis succurritur 63. & seq.
Memphis Aegypti vrbs 25. & se. 70.
Mendacium quid 341.
Mendius Aloysius è societate Iesu, Parauanis præpositus 439. eius martyrium ibidem.
Mengus Musafus Isufi Sofalæ prætoris gener 74. Sofalæ præturam ambit 76.
Mens malè conscia suspicax 406.
Merganum vicus 388.
Mesquitæ Perestrellii naufragiū 459.
Mete Africæ vicus 197.
Michaël Ferreria Ceilani regi in auxilium missus 317. eius de Calecutanis victoria ibidem.
Michaël Indus è Iogue Christianus 51. legatus à Caprali ad Cocini regem ibid.
Michaël Macazaris insulę incola baptizatur 290. optimè de Christiana re meritus ibid.
Michaël Vasæus Indiæ vicarius generalis 326. de Christiana re bene meritus 358.
Mincimbus è Papuis insulis regulus 282.
Mindanaum insula 281. 290.
Miracenus Goæ princeps 120. ab Albuquercio captus, & supplicio affectus ibid.
Miraculum 17. 54. 67. 73. 80. 90. 93. 110. 125. & seq. 145. 189. & seq. 361. & seq. 386. 393. 417. 445.

445.
Miramudius Mogorum Rex Cambaiæ regnum vastat 301.
Misericordiæ sodalitium Goæ 444.
Missæ sacrificium sanat ęgrotos 408.
Mocondes Cafer dynasta arcem Lusitanorum ad Sofalam oppugnat 75. & seq. Sofala direpta in patriam redit ibid.
Mocrinus Arabs Bahareni insulæ dynasta 215. ab Armuziæ Rege deficit, Armuziamq; infestat ibidem eius cum Correa pugna 216. & sequ. mors 217. cadauer interceptum 218.
Mogastane Armuziæ oppidum 448.
Mogores Scythica gēs Cambaiæ regnum vastat 201.
Molana Mahometicus Paceni Califa 200. opem Soarii implorat ibid. Paceni reguli tutor 293.
Molucæ insulæ 24. 78. 142. 204. 232. 253. an ad Castellæ regnū pertineant disceptatio 205. 208. ab occidente à quo primùm quæsitæ 205. inuentæ 208. veteribus ignotæ 143. earum amœnitas, fertilitas 141. incolarum ingenia, mores, & victus 143. in fide progressus 317. 477. regum inter se discordia 296. situs 140. in iis caryophylli copia 143. Lusitanorū tyrannis 253. & seq. difficultates 270. & seq.
Mombaza vrbs & insula 73. 196. à Lusitanis direpta 263. incensa 73. eius rex Querimbam à iusto domino auertit 225. tormenta bellica à Lusitanis submersa expiscatur 52. Regis in Gammam insidiæ 33. quomodo detectę ibidem, cum Melindis rege bellum 63. & seq.
Momoia vrbs in Moro 280. Christianam religionem suscipit 281. à Lusitanis munita ibid. eius dynasta baptizatur ibid. dynastæ in fide constantia 283.
Monaianum Armuziæ castellum à Persis captum 405. ab Armuzianis recuperatum 406.
Monda flumen 329.
Monomotapæ rex 74.
Mons maior Lusitaniæ oppidū 79.
Monzaida Tunerensis mercator insidias à Saracenis in Gammam structas detegit 41 & seq.
Mortuorum insula 383.
Morum insula 240. 282. in ea Simon Vasæus interficitur ibid.
Mosambicum insulæ Prasiæ oppidum 23. 31. 41. 49. 57. 197. 225. Quiloæ regi paret 31. eius incolę Capralem benignè suscipiunt 49. bombardis à Gamma terrentur 31. & seq. situs 31.
Moscū odoramēti genus 156.

Moſes Africæ populi 20. Chriſtianos ritus in multis ſectantur, ibid. nomina ab Apoſtolis mutuantur, ibidem.
Motiones Indicæ quid, & vnde dictæ 79. 117.
Muaris fluuius 139. 185. 191.
Mudofar Armuziæ dynaſta, 132.
Mulieris cuiuſdam egregia fortitudo 313. & ſeq.
Mundequeti Æthiopiæ populi Congi regnum vaſtant 13. & ſeq. fuſi fugatique 14.
Mures & putria animalia in vſum cibi 122.
Mures à Chriſtianorum prædiis in agros Ethnicorum mirabiliter fugati 435.
Muſtafæ Mammaluco Zebitum oppidum à Solimano Peloponneſo donatum 310.
Muſtafa Solimanum Ægypti præfectum interficit 269. & ſeq. Adenũ obſidet, ibid. Diũ venit 296. ad Cambaiæ Regẽ profectus 299. Turcarum in Baduriĩ expeditione præfectus 301.

N.

NAbandes Armuziæ oppidum, ab Albuquercio captum & incenſum 105.
Nagotan fluuius 262. 264.
Nahu Abaſſiæ rex 26. 138.
Naires Indorum nobiles 37. rei bellicæ præſunt, ibid. in armis quomodo exercentur, ibid. eorũ in armis dexteritas, ibi. ſuperbia 38.
Naiteæ Mahometani 267.
Neodabegucæ Malaceſis in Sequeriam conſpiratio 128.
Naramuinus Trimumparę Cocini Regis ſororis filius regni hæres 60. Repelini vada contra Calecutanos egregiè tutatur, ibidem. occiditur, ibidem.
Narſingæ rex Taracolum Idalcanis vrbem oppugnat 124. eius cum Luſitanis fœdus, 151.
Natale littus 458.
Nauarræi gentium in India cõuerſionem præcipuè ſibi vendicant 428.
Naubeadarinus Zamoriĩ ſororis filius Calecutanum regnum init 146 Cocinenſibus bellum inferẽdum diſſuadet 58. Luſitanorũ ſtudioſus 146. iis ſtipendiarius, ibidem. eius exercitus fuſus & fugatus 68.
Naubeadora Trimumparæ ſororis minor filius Cocini rex 74. 124. 137.
Naufragia horrenda 452. & ſeq. 458. & ſeq.
Nauigationis Iaponicę difficultas 392. Indicæ 333.
Nauraci Indiæ populi 98.
Naxac Peguſianorum infernus 474. & ſeq.
Neſtorianus pſeudo-epiſcopus in D. Thomæ colonia 473.
Niba animarum receptaculum Pegũſianis 474. quid ſignificat, ibidem.

Nicenus Episcopus in Abassiã missus 463. 473.
Nicodemus Phariseus occultus Christi discipulus 421.
Nicolaus Coelius nauarchus in prima Indica nauigatione 29.
Nicolaus Cõsaluus Rumecanis castra oppugnat 385. & seq.
Nicolaus Lancilotus Italus Societatis Iesu presbyter in Indiã missus 357. eius patria, ib.
Nicolaus Nonnius Societatis IESV presbyter in Moluças missus 391.
Nilus Africæ fluuius 13. 70. 99. 154. eius ortus veteribus ignotus 13. eum in Arabicum sinũ deducere Albuquercium statuisse 154.
Ninachetus Malacæ prætor 134. 148. & seq. Lusitanorum studiosus 149. prætura spoliatus 150. eius ad Malacenses de suis in Lusitanos beneficiis oratio, ibid. voluntaria mors, ib.
Ninacunapanus maritimæ rei ad Somatram præfectus, 203.
Ninaraus Diensis vrbis præfectus 305.
Nizamalucus Ciauli dynasta 100. 146. 219. 268. Lusitanus tributarius 111. eos benignè excipit 100. eius in regem Decani perfidia 101. 107. cum Idalcane bellum 219. 268.
Nocoda Hamedius Turca Zebiti vrbis dynasta 310. à Solimano Peloponnesio capite plectitur, ibid.
Nomades pabuli ratione sedes mutant 426.
Nonnius Acunia Indiæ prætor 266. 267. Armuziã venit 263. Melinde ibid. Mõbazã diripit ibid. Betelẽ capit 95. & 1. Bazainũ expugnat 299. & se. eius Diesis expeditio 294. & se. in Badurium Sultanum insidiæ 300. & seq. mors 316.
Nonnius Barretus Æthiopiæ patriarcha 463. vide Ioannes.
Nonnius Vasçus Pereria nauarchus prætoriam Hoceni nauem inuadit 109. & seq. eius guttur sagitta cõfixum, ibid. mors, ibid. nauis pertusa miraculosè aquas non admittit 110.
Nonnius Vasçus Pereria Malacæ vrbis præfectus 384. arcis eiusdem præfectus fit, ibi. eius cũ Patieco simultas de arcis præfectura, ib. & seq.
Nonnii Vasci fortitudo 87. vitæ periculum 77.
Nordinus Armuziæ vrbis præfectus 151. Zeifadinum regem veneno tollit, ibid.
Noroa vicus 360. templũ D. Thomæ extrui jubet Lusitaniæ Rex, ibidem.
Nubunanga Iaponiæ tyrannus Meaci rex 356. Bonziorum cœnobia euertit 349. & seq. eius mors 356.
Nuciuelę Amboini oppidum Christiana sacra suscipit 289.
Numidæ agilitate corporis insignes 19.
Nũnus Riberius Societatis Iesu

presbyter in Molucas missus N391.
untius Apostolicus Indię 332. 336.
Nux myristica in Molucis 141.

O.

OBii Africæ populi 23.
Oia vrbs 79. eius dynasta Melindis Regi infestus, à Lusitanis occisus, ibidem,
Olisipo vrbs 57. 63. 72. Lusitaniæ regum sedes 3. eius situs, ibidem.
Olla aurea è Colani fano à Lusitanis sublata Ioanni Regi dono missa 344. ab Rege remissa, in eodem fano reposita, ibidem.
Ollæ incendiariæ descriptio 258.
Onor emporium 118. 124.
Onoris regnum 118.
Onuzius Saracenus Iauæ majoris dynasta 139. eius cum Lusitanis nauale prœlium, ibid. clades, ibidem.
Opificum & agricolarum in India misera conditio 38.
Orbis diuisio 3. maxima pars veteribus ignota, ibidem.
S. Ordinis Sacramentum in India administrari cœptum 291.
Orfazanum Armuziæ oppidum 90. ab incolis desertum, à Lusitanis direptum, ibid.
Ortizius Visensis Episcopus 68.
Oryza semitosta Iaponiis aucla 398.
Osorius Lusitaniæ Regis chronographus 64. 174. 202.
Ouiedus Castellanus Hierapolitanus Episcopus 463.

P.

PAca animal Brasilicum 45.
Pacensis Beanus ad Dium cum classe relictus 215.
Pacenum vrbs ab Abrahamo Acenorum tyranno capta 229. eius arx à Lusitanis constructa 203. ab Abrahamo obsessa 229. oppugnata, & fędè à Lusitanis deserta, ibid. & seq. regulus cum Lusitanis fœdus init 128. à Patieco infestatus pacem petit 193. interfectus 200. reguli in Lusitanos injuriæ 192. filius Soarii opem implorat 200. in regnū restitutus tributarius Lusitano 203. Malacę exulat 231. regulo contra rebelles Georgius Albuquercius opem fert 148.
Pæni ad Capuam effeminati, 110.
Pagelungi Africæ populi æquatori subjecti 28.
Pagus seu Pagodes ad Malacam oppidum 186. 204. ab Alodino munitum, à Lusitanis expugnatum & incensum 192. & seq. eius situs, ibid.
Paiua Sianium & Supanum Reges conuertit 342. vide Antonius.
Paleacates Sinarum emporium 228.
Palmæ Indicæ descriptio 194. & seq.

& seq. vtilitas, ibid.
Palmulanum Iacobeæ militiæ contubernium 126. ei quæ ab Albuquercio donata, ibid.
Panane Calecutanum oppidum ibid. 38. 58. à Zamorino munitum 86. à Lusitanis captum & incensum, ibid. & seq. 234. ad id Zamorinus exercitum cogit 58.
Pandarane oppidum 68. in eius portu Arabum naues Lusitani expugnant, ibid.
Panensium regulus 129. 186. bellum cum Albuquercio Malacensibus suadet 130. in patriã Malaca fugit 132. Lusitanos naufragos benignè excipit 186. Lusitano tributarius, ibidem. eius classis Alodino in Bintano obsesso succurrit 246. à Coëlio dissipata, ibid. & sequ. ei Mamudii Malacæ Regis filia desponsata 129.
Panginum ad Goam castellum 119. à Lusitanis expugnatum, ibidem, 123. 125. desertum 122.
Pansus Aquitimus Ioannis Cõgi regis filius 14. fidei resistit 15. ad regnum aspirat, ibid. & seq. à fratre prælio miraculosè superatus, capitur 17. & se. moritur 18. eius exercitus dux miraculosè conuertitur, ibidem.
Pantaleon Sala ad Monaianum recuperandum missus 405. eius clades, ibid.
Pantaleon Sala ex India Lusitaniam petit 452. eius naufragium, ibid. & sequent. peregrinatio 454. & seq. mors 458.
Panthera è Perside Leoni X. Papæ ab Emmanuele Lusitaniæ Rege dono missa 147. priscis Romanorum ludis expetita, ibidem.
Papuæ insulæ 282. earum Reges in Lusitanos conspirant, ibid. Societatem cum iisdẽ ineunt 290.
Parabramma Indorum Deus 36.
Paracates Mecanæ ædis præsul 178. simultatem inter Solimanum & Hocenum tollit, ibidem.
Paragaius Brasiliæ fluuius 461.
Parauæ populi ad fidem cõuersi 327. & seq. eorum mores & instituta, ibid. iis Euãgelium Xauerius prædicat 337. subsidio contra Mahometanos Lusitani veniunt 327. eos injuria afficiunt Lusitani 359.
Pardaus nummus aureus 219.
Parisii Galliæ regis sedes 329. in eius Academia Lusitani, ibidem.
Paschalius & duo alii è Societate Iesu fame pereunt 471.
Passanius Alanquerianus ad Pegusios legatus 190. & seq. vide Antonius.
Passanii nobiles ab Genua vrbe oriundi 78.
Patalena regio 99.
Patangatini Parauanorum decuriones 327.
Patanius Rex 366.

Pate & Patane emporia capta & direpta 258.
Patemarcar Calecutanæ classis præfectus 317. eius caput abscisũ Ceilanio Regi prõ munere missum, ibid. clades, ibi.
Patiacus Vtimutis Malaccę principis filius 115. eius cum Lusitanis amicitia, ibid. in Sequeriam insidiæ 116. & sequ. mors 135.
Patieci de Calecutanis stupẽda victoria 66. vide Eduardus.
Patiecus Rumęi castelli præpositus 314. castellum Turcis dedit, ibid. eius mors 314.
Patriarcha Æthiopiæ 463. vide Ioannes Nonnius Barretus.
Paulus Camertes è Societate Iesu in Lusitaniã missus 329. 332. Mosãbici in nosocomio à Xauerio relictus 336. D. Pauli collegio Goæ præpositus 337.
D. Paulus Eremita S. Antonii tunica in solemnibus ceremoniis vsus 443.
Paulus Gamma Vasci frater 29. 39. Raphaeli naui in prima Indica nauigatione præfectº ibid. eius pater, ibid. mors 42.
D. Pauli Goę collegium 337. eius reditus 360. & seq.
Paulus Iaponius Goæ baptizatur 392. in Iaponem redit 395 Christianã rẽ egregiè administrat 396. Cangoximę Christianis præest 397. vxorem & filiam conuertit 396.
Paulus Iouius historicus 110. de rebus Æthiopicis scripsit 200.
Paulus Papa III. 329. 336.
Pax cum Abassinis inita 199. cũ Armuzianis 93. & seq. 224. cũ Calecutiensibus 62. cum Cananorensibus 85.
Pedirensis in Sematra regulus 114. fœdus cum Lusitanis init, ibi. 128. regno ab Abrahamo Acenorum rege pulsus 229. in Pacenam arcem ad Lusitanos fugit 229. ad Aruanum Regem supplex se confert 231.
Pegu regnum & vrbs 190. & seq. olim Ophir ac Tharsis 23. eius regulus fœdus cũ Lusitanis init 190. & seq. fœderis ceremoniæ, ibid. situs 190. & s. 473 & se. in eo Euãgeliũ prędicatur 473 & seq.
Pegusianorum Dii 474. mores & instituta, ibidem. origo 473. superstitiones & errores 474.
Pelagius Sosa trierarchus 103.
Pelusium Aegypti oppidum 99.
Pembæ regulus Lusitano stipẽdiarius 225.
Pereria Lusitanię regis ad Sinas legatus 437. & se. vide Didac.
Peribecus Turcicæ classis præfectus 448. Armuziam ab incolis desertã diripit 448. & se. Mascatũ oppidum deditione capit 448. Mecam redit 449. 450. capite a Solimano plectitur 450.
Pernãbucũ Brasilię colonia 426
Persæ cuiusdam cum Gaspare Berzæo

Berzæo de religione disputatio 413. & se. vxor & filia Christianæ fiunt 414.
Persarum regis ad Albuquerciũ legatio 153. ad Armuziæ regẽ ad vectigal exigendum 94. ei tormenta bellica ab Albuquercio missa 153. subsidio contra hostes Lusitani veniũt 319. & seq.
Peruana regna 44. 205.
Petreius ad Sinæ regem legatus captus 175. Vide Thomas.
Petrꝰ Andradius ad Sinas missus 154. 178. vide Fernandus.
Petrus Alanquerius prætoriæ nauis in prima Indica nauigatione præfectus 29.
Petrus Alcaceua societatis Iesu presbyter in Iaponiam missus 439. è Iapone Malacã delatus, corpus Xaverii Goam asportat 444.
Petrus Aluarus Capralis secundæ Indicæ classis præfectus 42. Brasiliam inuenit 43. & sequ. ad Primas insulas venit 49. Mosambicum, Quiloam, Melindem ibidem. ad Anchediuam, ibidem. Calecutum, ibidem. fœdus cum Calecutano init ibi. fœdere violato cũ eodem bellum gerit 50 & seq. Cocini benignè à rege susceptus 51. Cananorem adit ibi. & sequ. Olisiponẽ redit 51. & se. eius classis tẽpestate disiecta 42. naues quatuor submersæ 48. ei quæ à rege mãdata 42.
Petrus Annius Gallus in Indiã missus 245. ad S. Laurentii insulam naufragio perit ibid.
Petrus Ataidius nauarchus 59. 61
Petrus Castrius in Indiam missus 225. Querimbam insulam & oppidum expugnatum incendit ibid. & seq.
Petrus Correa societatis Iesv presbyter in Brasilia 461. ad Tupinaquinos missus ibid. duos Castellanos è vinculis eximit ibid. Carigios conuertit ibid. eius martyrium 462.
Petrus Couillanius ad Indiam & Aethiopiam explorandam mittitur 25. Africæ orientalis littora lustrat ibid. in Aethiopiam tendit 26. à rege benignè susciputur ibid. in ea detentus pro mortuo habetur ibid. Bonæ spei promontorium circumnauigari posse certo comperit 25. Indiæ situ & commercia describit 25. ad Lusitaniæ regem de sua peregrinatione scribit 26. Memphim redit ibid.
Petrus Dia nauarchus in Lusitaniam inuitus redit 49.
Petrus Faria Lusitanus Mealem reducendum Prætori dissuadet 345.
Petrus Gnaia Castellanus Sofalam venit 74. benignè susceptus arcem constuit 74. prætorem Isufum interficit 75. eius arx ab incolis & vicinis oppugnatur 75. & sequ. socii grauitate aëris febribus vexãtur ibid.
Petrus Mascarenias Bintanum excindere

excindere parat 245. classe petit ibid. oppugnat, ibi. & seq. capit 249. Cananorem venit 251. Cocinū 250. Colani prætor salutatur, ibidem. Goevrbis præfectus 144. Goa exclusus 251. gratiosus apud omnes 241. Indiæ prętor è codicillis declaratur, ibid. Indiam, Malaca petit 245. 250. pænè submersus Malacam redire coactus 244. in Lusitaniā remissus 252. Malacæ præfectus 241. Serrano pænè oppresso succurrit 247. Simoni Menesio in vincula conjectus adseruandus traditur 251. & seq. eius summa animi moderatio 251. laus 241. de prætura cum Lupo Vasæo simultas 242. 244. & seq. 250. & seq. ei iniuriæ factæ 250. 253.
Petrus Mascarenias Lusitaniæ Regis ad Papam legatus 329. Franciscum Xauerium in Lusitaniam ducit 330. 459. Indiæ prętor rei Christianę studiosus 459. eius in prætura res gestæ 459. mors, ibidem.
Petrus Nōnius insignis mathematicus 390.
Petrus Vasæus Bisacutus Lusitanicæ classis præfectus 20. regem Ialophorum in regnū reductum interficit, ibid.
Petrus Vasęus initi fœderis cum Abassinis nuncius in Lusitaniam missus 200.
Petrus Vasæus Igæditanus Episcopus 147.
Philippa Alencastria Ioannis I. Lusitaniæ regis vxor 4.
Philippus rex Catholicus 162. 436. Iaponiorum ad Papam legatos benignè excipit 437.
Philoteræ portus Arabici maris hodie Alcoceris 320. à Lusitanis incenditur, ibid.
Pigritia animal Brasilicum, 46. cur sic dicta, ibid. eius victus, ibidem.
Pimilaranus Mindanai insulæ regulus baptizatur 291. Franciscus dictus, ibid.
Pinda Congani regni emporium 432.
Piper oblongum 113.
Piratininga Brasilię pagus 460. in eo patres Societatis Iesv, ibidem.
Piratiningani Brasiliæ populi crucis signo muniri hostes superant 460.
Pirimal Ceilani rex vnus ex tribus Magis 55.
Piscandi genus apud Sinas 163.
Piscarium littus 78. 327. eius fitus 327. & seq. incolæ Christiani fiunt, ibid. vide Parauæ.
Planæ insulæ 30.
Pompelonis fines 331.
Pōchasius fisci regii apud Sinas præfectus 165. eius munia 165.
Ponda vicus & portus prope Goam 182. & seq. à Lusitanis vastatur, ibid.
Porca oppidum captum & direptum 260.
Portus Securus in Brasilia 44.
Possessiones malè quæsitas citò perire exempla 202. & seq.
Prælium nauale 66. & seq. 77. 91. & seq.

& seq. 101. & seq. 108. & seq. 140. 150. 193. 222. 234. 237. 243. 246. 260. 265. & seq.
Prælium terrestre 131. & seq. 191. & seq. 210. & seq. 215. & sequ. 225. 265. & seq. 268.
Prætores Brasiliæ I. Thomas Sosa 425. II. Eduardus Acosta 460.
Prætores Indiæ I. Franciscus Almeida 74. II. Alphonsus Albuquercius 111. III. Lupus Soarius 154. IV. Didacus Lupius Sequeria 189. V. Eduardus Menesius 219 VI. Vascus Gamma 233. VII. Henricus Menesius 233. VIII. Lupus Vasæus à Sancto Pelagio 242 IX. Nonnius Acunia 263. X. Garzias Noronia 315. XI. Stephanus Gamma 319. XII. Martinus Alphõsus Sosa 334. XIII. Ioannes Castrius 357. pro-rex 389. XIIII. Garzias Sala 390. XV. Georgius Capralius 425. XVI. Alphonsus Noronia 433. XVII. Petrus Mascarenias 459. XVIII. Fraciscus Barretus 459. XIX. Constantinus Brigantius, 478
Prætoris in India substituendi ratio 233.
Prasia insula 31.
Prasum promontorium 3. 23. 25. nunc Mosambicum 23.
Preteiannes Abassinorum Rex 20.
Primæ insulæ 49.
Principes insulæ à quo inuentæ 21, in iis aurifodinæ, ibid.
Propertius 292.
Prophetia Abassiæ monachorũ 199. Franciscí Xauerii 438. Gasparis Berzei 406. 409. D. Thomę Apostoli 54.
Ptolemais ferarum insula, nunc Mazua 198. eius descriptio & situs, ibid. Vide Mazua.
Ptolemeus in multis hallucinatus 3.
Pudicitiæ exemplum 457.
Pueri Malabares inter supplicia Christum profitentur 451.
Pulopuaris insula 245. Mascareniæ ad eam naufragium, ibidem.
Pu mensuræ genus apud Sinas 161.
Punicale Parauanorum oppidum à Malabaribus & Turcis captum 451. à Lusitanis receptum, ibidem.
Puteolana vel potiùs porcellana vasa 156. & seq.
Pyrenæi montes 331.
Pythagorę de transmigratione animorũ placita apud Sinas seruantur 169.

Q.

QVerimba insula & oppidum à Lusitanis captũ & incensum 225. eius amœnitas & opulentia, ibid.
Quexomes insula 97. 224. ab Albuquercio vastata 97. à Turcis 449.
Quibibius in Papuis insulis regulus 282.
Quiloa vrbs 25. 31. & seq. 49. 53.

73. 196. olim Rapta 25. stipendiaria Lusitano 53. eius arx à Lusitanis constructa 73.
Quitirius Malacensis Vtimutis Raiæ filiam ducit 139. bellum cum Lusitanis gerit ibid. & seq.

R.

RAciolū arx à Lusitanis constructa 292.
Raciolū regni Decani vrbs 200. à Narsingano rege obsessa 201. ei dedita ibid.
Rades Caeiles Tidoris regis tutor 271.
Rafus Zeifodini Armuziæ regis tutor in vincula conjicitur 263.
Raia Nara Alodini Bintani regis gener 240. eius exercitus Linguam obsidens à Lusitanis fusus ibid.
Raia Sudamicinus Pacenorum præfectus 193. eius cum Lusitanis pugna ibid. & seq.
Rainelum Cambaiæ oppidum captum & incensum 267. & seq. eius fertilitas, opulentia, incolæ, & situs ibid.
S. Raphaël primæ Indicæ classis nauis 29.
S. Raphaëlis columna ad flumē Bona signa posita 31.
Raphaël Pereſtrellius Goæ laboranti succurrit 183.
Raptus fluuius hodie Sengus 25.
Raulinus Pegusiorum regis ad Corream legatus 190. & seq.
Regum flumen 307.
Reixelum oppidum à Persis captum 319. & seq.
Reliquiæ Sanctorum sedant tempestatem 439.
Repelinensis ager à Lusitanis vastatur 62.
Repelini vada 60. à Cocinensibus contra Calecutanos custodita ibid. 65. à Patieco munita ibid.
Resburi populi 300.
Rhabarbarum apud Sinas 156.
Rhinoceros ab Emmanuele Lusitaniæ rege Leoni X. papæ dono missus 147. in itinere naufragio perit ibid.
Rhinoceroris cum elephāte inimicitiæ ibid.
Rhotericus Botus in Bahareni missus 218. eius martyriū 221.
Rhotericus Fernandus ad Cambaiæ regem legatus 215. 219.
Rhotericus Dominicanus Colani rem Christianam administrat 63.
Rhotericus Iusartes Concani præfectus 202.
Rhotericus Lima ad Æthiopiæ regem legatus 198. 200. ex Æthiopia redit 241.
Rhotericus Mathematicus Ioānis II. Lusitaniæ regis medicus 8.
Rhotericus Mellus Goæ præfectus 200. Concanū per fraudem occupat 202.
Rhotericus Patalinus Malacæ præfectus 134. 150. 184.
Rhotericus Pereria Benestarino castello prefectus 144.

Rhotericus Soarius duas triremes Hoceni capit 109.
Rhotericus Sosa ad Congi regẽ legatus 11. quomodo exceptus ibid. & seq. in Lusitaniam redit 14.
Rhotericus Vasæus Pereria Indiam petit 202. eius nauem cetus inuadit ibid.
Roma orbis caput 2.
Rosalgates promontoriũ olim Siagrum 88.
Rozto nacanes Benestarini castelli præfectus 137. Lusitanis castellum dedit ibid.
Rubrum mare 99.
Rucutellum Amboini insulæ emporium 142. eius cum Veranola ciuitate inimicitię ibid. in eo Lusitani quomodo excepti ibid.
Rumecan Sofaris filius Dium obsidet 375. & seq. eius mors 386.
Rumepolis prope Dium oppidum à quo conditũ 100. Turcis deditum 314.
Rumes Turcæ qui 100.
Rupes inexpugnabilis 321. & seq.

S.

SAbaius Decaniorum tyrannus 77. 106. 118. 120. Idalcanis pater 77. Lusitanos ex Anchediua pellere tentat ibi. & seq. 107. eius bellicus apparatus 118. in Decanium regem perfidia 107. in Lusitanos odiũ 118. eius mors ibid.
Saca Iazii Dienſis dynastæ filius 214. Didaci Pacẽsis naues oppugnat 219. eius ad Sequeriæ postulata responsum 214. & sequ.
Saccarum Brasilicum 44.
Sacrum promontorium 5.
Sadradinus Armuzianus Mocrini Bahareni dynastæ corpus intercipit 218.
Sagamus Coromandelis rex 53. à S. Thoma Apostolo conuertitur 54. eius reliquiæ Meliapore à Lusitanis inuẽtæ 228. arca argentea inclusæ ibidem.
Sagum cibi & potus genus in Molucis 143.
Salsetanæ insulæ ad Bazainum 301.
Salsetani agri Lusitanis attributi 292.
Samibeleganus Pegusiorum regis ad Corream legatus 190.
Sannia Malacensium præfectus 248.
Sanctianum Sinarum insula 437.
Sandalum album 113.
Sanga Indiæ regnum 98.
Saraceni in suis occultandis, in alienis explorandis consiljis sagaces 69. se non nisi victores prælio excessuros diris deuouent 296. Gammæ insidias struunt 40. Mamudio Malacæ regi fœdus cum Lusitanis initum dissuadent 114.
Securus Brasiliæ portus 44.
Selymus Ottomanus Turcarum Imperator 177. 178. 180. Campsonis Ægyptii Sultani impe-

imperium delet 177.
Senex trecentos triginta-quinque annos natus 308.
Sengus fluuius olim Raptus 25.
Septa Africæ vrbs 4. à Lusitanis capta ibid.
Sequeria vide Didacus Lupius
Sericum vel Eoum mare 155.
Serpentes in Cananoris regno afflatu homines necant 51.
Serſadeneghil Abaſſinorum rex 26.
Siacanus dynaſta Alodini Bintani regis ſtipendiarius 151. eius in Botellium inſidiæ ibidem.
Siagrum promontorium hodie Roſalgatum 88.
Siani rex in Macazaribus baptizatur 217.
Siculus architectus perfuga apud Calecutanos 235. eius bellicæ Machinæ ibid. 239. mors ibid.
Siliganum oppidum 290.
Simia pro Deo apud Indos colitur 36. eius templum in regno Malabarico inſigne ibi.
Simon Acunia Bardadinum Bahareni inſulæ dynaſtam fruſtra oppugnat 264. & ſeq. eius mors ibid.
Simon Andradius Ciaulanæ arcis præfectus 220. Dabulum oppidum tributarium facit ibid. duas Turcarum triremes capit ibid.
Simon Correa 225. eius ſocii aliquot ad Bacianum interempti ibid.
Simon Mellus 266. ad Maldiuas inſulas miſſus 253. Maſcareniam capit 251.
Simon Meneſius Cananoris arcis præfectus ibid. Couletum Calecuti emporiū expugnat 234. & ſeq.
Simon Vaſcus ſacerdos Momoiæ Chriſtianam rem amplificat 281.
Sina Arabię mons D. Catharinę reliquiis nobilis 71.
Sina Indiæ regnū 23. Cina vulgò dictum 155. eius ædificia & domus 157. fertilitas, opulentia 155. & ſeq. murus inſanæ magnitudinis 167. ſatrapiæ quot 155. ſitus ibi. ſuburbia 158. templa ibid. vrbes quot 156. quàm munitæ 157. vrbium amœnitas, ſitus, & deſcriptio 156. & ſeq.
Sinæ Indiæ populi 53. 69. 155. argenti auidiſſimi 156. Deos contemnunt 158. 169. & ſeqq. 171. gentes reliquas deſpectui habent 372. D. Mariæ virginis imaginem venerātur. 169. pigritiā publicis legibus plectunt 156. 161. religionem negligunt 170. ſagis vtuntur 158.
Sinarum adulterii pœnæ 159 ægrotantium ratio 161. ænea tormenta 160. anatum copia 162. & ſeq. belligerandi ratio 167. & ſeq. ad calores æſtate leniendos mirum inuentum 159. capillamenti ratio 158. carcer 166. color 158. comediæ 159. conuiuia ibid. & ſeq.

corporis constitutio 158. Dii 169. & seq Doctores quomodo creantur 16 .&se.exequię mortuorum 171. fœneratorũ pœna 162.gymnasia 164. insignia 165. iura & leges 163. & sequent . 172. Kalendarium 159. libandi mos 171. libido 172.linguæ variæ 161.literæ ibidem 164. luctus 171. & sequent. in Lusitanos sæuitia 232.mechanicæ artes 160.magistratus 164.& sequen.mandarinum prędipua lingua 161. mensurarum & itinerum ratio ibid.mercatura ibid. & se. moneta ibid.mulierum ornatus 159.de mundi & hominũ creatione opinio 169. & seq. naues 162. & seq.nuptiæ 160. piscandi ratio 163.reiquomodo puniuntur 166.& seq.172. religio 169.&se.Rex 167.& se. legatos aliorũ regũ quomodo excipit 172. & seq. tributa & vectigalia solus imperat 169.regis diplomata 168. filii quomodo custodiuntur ibid. nomen tabula inscriptum adoratur à præfectis ibid. tituli 172. vectigalia annua quàm magna 169.vxores 168. regũ successio ibid. salutandi ritus 160. satrapæ qua põpa in publicum prodeũt 166. scribẽdi ratio 167.sortes ridiculæ 171. superstitiones & errores 169. & s.typographia 161 vestes 159.

Sinis Euangelium prædicare quã difficile 173. mundus ex aqua conditus 170.& se. suis regnis excedere interdictum 155.

Sinas olim latiùs imperasse ibi.

Sincapuranum fretũ 69.128.136.

Sionis seu Sabanni rex 114. fœdus cũ Albuquercio init 134. 185. ad eum Lusitaniæ regis legatus 185.& sequ.

Siriągum insula 281.

ad Soarem Armuziæ oppidum Lusitani interfecti 221.

Soarius vide Lupus.

Societatis Iesu labores 472. & s.origo 329.progressus in Aethiopiã 469. Armuziam 392. in Brasiliam 41.425.in Cõgũ 432.& sequ. in Iaponem 437. Malacam 361.in Molucas, ibid. in Sinas 437.

Socotora Arabici maris insula 53.80.87.113.127.144.

Socotoræ arx a Fartacis condita, à Lusitanis expugnata 80. & sequ. ab incolis obsessa 97. à Lusitanis diruta 127. incolæ Thomistæ Christiani 53. à Fartacis Mahometanis diuexati 81. eorum mores vitæ genus 53.& sequent. iis ab Albuquercio ob rebellionem grauius vectigal impositum 97.

Sofala 25.31.49.74. aurifodinis nobilis 25. 31. eius incolæ Sataceni 74. Quiloæ regi subiecti ibid.ab eo deficiunt ibid. prætoris in Lusitanos fraus 74.& sequen. in ea arx à Lusitanis constructa 75

Sofar Chius Ægypti quæstor Solimanũ interficit 271. Ade-

num oppugnat ibid. Diu 368. & seq. interficitur 375.
Sol apud Sinas colitur 170.
Solimanus Isufi Sofalæ prætoris filius ad Lusitanos fugit. 76. rex Sofalæ ab iis declaratꝰ ib.
Solimanus Mitylenęus Ægyptię classis prefectus 177. 179. Adenum oppugnat 177. in Camarano arcem exstruere tentat ibid: Zebitum capit ibid. Giddam ab Hoceno desertus redit 178. Hocenum interficit ibid. cum Selymo Turcarum Imper in gratiam redit ibid. Cairi prefectus ibid. eius mors 207.
Solimanus Peloponensius Ægyptiæ classis prefectus 310. Adenum fraudulenter capit 310. Dium obsidet 311. & seq.
Solimanus Selymi filius Turcarũ Imp. 178. Rhodũ expugnauit 35. classes in Indiam mittit 301. 448.
Soloris rex baptizatur 477.
Somatra insula 4. 128. 139. 148. 229. à quo primùm detecta 113. auri fetax ibi. peninsula olim credita, & quare ibid. eius situs ibid incolarum mores, religio, victus 114. ex ea Lusitani exacti 231.
Sonum Congi regni maritima pars 11. eius princeps cum filio baptizatur ibid.
S. spiritus fluuius 455.
Stachiris fluuius 19.
Stephanus Gamma Vasci pater 29.
Stephanus Gamma Vasci filius Malacæ præfectus 300. Indiæ prætor 319. eius Arabica expeditio 320. & seq.
Strabo de coco seu nuce Indica quæ 195.
Suaquenum vrbs à Lusitanis incensa 320.
Subum insula à quo detecta 206. eius regulus Christianus fit ib. Apostata Magalianis aliquot socios trucidat 207.
Successionum in Prætura Indiæ ratio 233.
Suilla caro Sinis valde expetita 160.
Suezium Heroũ vrbs 24. 70. 99. 175. & seq.
Sunda Iauæ maioris oppidum 249. captum & munitum 108. eius opulentia ibid. præfectus opem Mascareniæ contra hostes implorat ibid. ei serò auxilium missum ibid. & seq.
Supa rex baptizatur 342.
Surratum Cambaiæ oppidum 113. incensum 267. & seq.

T.

TAbatia Boleifis Ternatis regis filius in arcem à Britto abductus 232. Ternatis rex 270. in Indiam ad prætorem vinctus missus 281. Christianus fit ibid. eius mors ibid.
Tabona Ternatis insulæ vicus 275. eius præsidis horrendum supplicium ibid. Lusitani eam populantes malè ab incolis excepti 274. & seq.
Tagus Lusitaniæ fluuius 28.
Tamaranus Ternatensis rex maritimæ

ritimæ præfectus a Lusitanis captus 276.
Tamendoa animal in Brasilia 46.
Tampoi factitii vini genus in Borneo insula 276.
Tamum Sinarũ insula 174. Lusitanorum in eius incolas iniuriæ ibid. in ea castellum ab iisdem extructum ibid.
Tanaha oppidum 262. eius dynasta stipendiarius Lusitano 266. 268.
Tanoris rex auxilium à Lusitanis petit & impetrat 68. stipẽdiarius Lusitano ibid. baptizatur 420 Goę quomodo exceptus 422. & seq.
Taprobana 24. 78. & sequen. in ea tempore Apostolorum Euangelium promulgatum 79.
Taracolum vrbs 121. à Narsingæ rege oppugnata ibid.
Tatusia Brasilicum animal 45.
Tempestas fœda 43. 48.
Templum Armuzianæ arcis à quo instauratum 262. & seq. D. Barptolemæi Cocini 62. Christi ad Nabantiam in Lusitania 110 S. Virginis Mariæ Cananore 84. Goæ 138. 145. Malacæ 134. in Mazua insula 198. in Socotora 81. D Thomę Apost. Goę 228 Meliapore 228
Tensa Laponiæ pars 356.
Termapatanus Calecuti portus 250.
Ternate Moluca insula 142. 216. 254. eius incolarum mores 143 victus ibidem. in ea arx à Lusitanis ædificata 227. pænè à Ternatensibus capta 279. in ea motus 232. 255. 274.
Ternatenses a Lusitanis abalienati 273. & seq 276. cum Tidorensibus bellu gerunt 232. & seq.
Tertiæ insulæ 41. 117.
Terzanabalis oppidum à quo & vbi conditum 5.
Themistoclis dictum 239.
S. Thomas Apostolus Indiæ Euangelizauit 52. in Lusitanorum præliis quando primùm inuocatus 389. tres Magos conuertit 55. Meliapore templum constructit 228. & seq. puerum resuscitat 54. & seq. Sinis prędicauit 169. eius martyrium 55 miracula 54. & seq. peregrinationes per Indiam 54. prophetia 54. reliquiæ Meliapore inuentæ 228 in arca argentea inclusæ ibid. Goam translatæ ibid. Edessam Mesopotomiæ translatas quidam volunt 55. 227. sepulchrum Meliapore 227. ei Goæ à Constantino Brigantio Prorege templum constructum 228.
Thomas Fernandus Lusitanus architectus 82.
Thomas Nonnius Antonium Patiecum in arcem Malacensem rapit 185.
Thomas Persarum rex 411.
Thomas Petreius ad Sinarum regem legatus 154. 231. Cantonem venit 174 à Sinis captus ibi. eius miseranda mors ibid.

Thomas Sosa primus Brasiliæ prætor 425.
Ticuarinum insula 117.
Tidoris Moluca insula & vrbs 142.226. & seq. 253. à Lusitanis direpta & incẽsa 254. 272. à Castellanis refecta & munita 254. 271. eius rex pacẽ à Lusitanis qua conditione impetrat 253. 273. tributari⁹ Lusitano 273. ex ea Castellani quo pacto discesserunt ibid.
Tidorensium cum Ternatensibus prælia 232. 254.
Tigres Brasilicæ famelicæ veloces, pastæ ignauæ 45.
Timaia pirata 118. 124. Goanis infensus, Lusitanorum studiosus 118. Goense bellum Albuquercio suadet ibid. duo ad Goam castella expugnat 119. ad cõscribendos milites mittitur ibid 124. Goam in auxilium Lusitanis serò venit 225.
Tolocum ad Ternatem vicus 258. 275.
Tolum oppidum 433.
Tormentariæ fabricæ artificium 32 barbaris proditur 58.
Torum vrbs 25.
Torus Armuziæ rex 151 213. 215 264. ab Albuquercio è seruitute domesticorum liberatus 152. Armuzienſem arcem oppugnat 224. Armuzia incensa fugit ibid. Lusitanorum iugum excutere conatur 220. & seq. Sequeriæ opem contra rebelles implorat 215. Zeifadini frater 151. eius de Lusitanorum internecione decretum 220. mors 224. vectigalia à quæstoribus suis interuertuntur 225.
Transtaganum Lusitaniæ oppidum 29. Mons maior appellatur ibid.
Trauancoris regnum 338.
Tremelanum delubrum 343.
Trichinamalius princeps baptizatur 424. & seq.
Triglypton regni Peguẽsis quõdam caput 190.
Trimumpara Cocini rex 50. Calecutano regi cur infensus ib. ab eo ad Lusitanos prodendos solicitatur 57. ab eodem victus fugit 61. contra eundem ab Albuquercio auxiliũ petit 64. Capralem benignè excipit 51. à Lusitanis in regnũ restituitur 62. in solitudinem depositò gubernaculo se recipit 73. eius bellum cum Calecutanis 60. 190. & sequ. fides & constantia 57. 58. 61. litteræ de Patieci rebus gestis ad Lusitaniæ regem 68. ad Lusitanos consolatoria oratio 60. in eos amor ibid. liberalitas 68.
Tristanus Acunia Brauam vrbem capit & diripit 79. & seq. Cananore Lusitanis obsessis succurrit 86. Cocinum venit ibid. in Indiam tendit 79. 81. ad Leonem X. Papam legatus 147. & seq. in Lusitaniam redit 87. Madagascarẽ insulam explorat 79. Melindem venit ibid. Oiensẽ dynastã interficit ibid. Pananem portum oppugnat

gnat 86. & seq. Socotoram arcem expugnat 80. eius incolas Christianos in fidē suscipit 81.
Tristanus Ataidius Ternatensis arcis præfectus 280. & seq.
Tristanus Castrius 216.
Tristanus Vasæus Materiam insulam inuenit 6.
Tristanus Vasæus Vega Armuziensi arci succurrit 221. eius præclarum facinus 222. & seq.
Tuaca Molucis potus genus 143
Tungubuti rex 90.
Tupinaquini gens in Brasilia interiori 461.
Turcæ duplicis generis apud Indos 90.
Turoto ad Ternatem vicus 276. in eum Ternatis regina cum proceribus secedit ibid.
Turumbacum Armuzienſium aquatio à Lusitanis oppleta 96. & seq.
Tutan Sinarum prorex 165. eius munia ibid.

V

VAda Luiana B. Mariæ virginis templum Goæ à quo conditū 145. 154. Albuquercius in eo sepultus 154.
Vaiacus Caciles Ternatensis Lusitanis carus 273. seipsum præcipitat ibid. eius mortem Lusitani indignè ferunt ibid.
Vaidua Caciles Mahumetanorum antistes 174. in vincula à Lusitanis coniectus ibidem.
liberatus in voluntarium exilium abit ibid. Ternatenses in Lusitanos incitat 275.
Vaigamanum insula 282.
Vaigeum insula ibid.
Vaipinum insula 61. eius dynastę in Trimumparam Cocini regem fidelitas ibi. in eam Trimumpara victus fugit ibid.
Valetudinarium Goæ 138. Mosambici 335. 401.
Varinenes Cambaiæ pagus & arx à Lusitanis capta 304. Badurio restituta ibid.
Vasæus Fernandus interficitur 365.
Vascus Deza Cocinensis arcis præfectus 244. eius pro Mascarenia de Indiæ prætura oratio ibid. & seq
Vascus Gamma 114. 204. primæ Indicæ classis præfectus 29. 233. qua pompa è Lusitania discesſit 30. ad S Blasii Aquationem venit ibid. 42. ad Planas insulas 30. ad Zanguebaris oram ibid. ad regum flumen ibid. ad Bona signa flumen 31. ad Mosambicum ibi. Mombazam 33. & seq. Melindem 34. 42. Calecutum 34. 39. ad Anchediuam 41. in Lusitaniam redit 42. iterum in Indiam profectus Quiloam venit 53. Cananorem ibid. Cocinum, ibidem. in Lusitaniam redit 56. tertiò in Indiam Cocinum venit 233. à Calecuti Rege quomodo exceptus 39. & sequent. ab Emmanuele in Lusitaniam

rediēs quomodo 42. 57. à Melindis rege quā benignè 34. fęd° cū Cananoris rege renouat 53. Indię prętor 233. naues Calecutanas capit 57. Saracenorū 32 53. Quiloæ regē stipendiarium facit 53. eius classis terræ motu tremefacta 233. iuramentum fidelitatis regi præstitum 33 mors 233. vitæ periculum 33. ad eum Cranganorensium Christianorum legatio 53. 56. in eum Arabum & Saracenorū insidiæ 40 Mozabiquensis nauarchę 32. & se.

Vascus Laurentius ad explorandam Borneum insulam missus 255.

Vascus Petreius à S. Pelagio Variuenem capit 304.

Vaticanum Romæ sacrarium 147. eius insigne ornamentū ab Emmanuele Lusitaniæ rege donatum ibi. in eo Sinarū liber 161.

Venefici apud Brasilios 430.

Venereæ conchæ in Maldiuis insulis 195.

Veranula Batochinæ Muaris insulæ ciuitas 142. eius cum Rucutellanis inimicitiæ ibid.

Verberati insulæ 42.

Veritsimus Patiecus Antonii frater Goam venit 185. eius mors 188.

Vespasianus Imperator pecunię diligentissimus 269.

Vespertiliones in Cananoris regno quales 61.

Vetus villa in Brasilia locus 426. 428.

Vexilla tria à Turcis capta in Lusitaniam missa 110.

Vgentana vrbs & regnum 200.

Vicetinus quidam Magalianis socius orbe toto nauigatione circumacto in Italiam redit 208.

Victoria Castellana nauis totū orbem circumnauigat ibid.

Victoriæ Lusitanorum insignes de Alodino Binrani rege 151. 192. 204. 246. 92 224. Armuzianis 75. Cafribus 50. Calecutanis 53. 57. 62. 65. & se. 67. 76. 85. 234. 239. 243 259 266. 267. 268. Cabaianis 293. 298. Cananorensibus 85. Colanis 73. Dabulensibus 108. Diensibus 262. Fartacis 80. Goanis 125. Iauis 139. Linguæ rege 150 & sequent. Mammalucis 99. 110. Molucensibus 289. Narsinganis 269. Pacenis 193. & sequent. Panensibus 246. & seq. Turcis 109.

Villa infantis oppidum à quo & vbi conditum 5.

S. Vincentii Brasiliæ colonia 426. 427. in eam societatis Iesu patres missi 427.

Vincentius Franciscanus Ioannis Albuquercii Goæ episcopi comes 316. 420. & sequent.

Vincentius Fonseca seditiosus 277. in vincula coniectus ibi. Ternatis præfectus 279. Ajalum regem regno pellit 280. odium suorum incurrit ibi. apud Indiæ prætorem accusatus 280.

Vincen-

Vincentius Rhoterigius Lusitanus è Societate Iesu in Brasiliam missus 428.
Vincentius Sodreus Indico mari à Gamma præfectus 56. Cocinum venit 58. Trimuparæ auxilium denegat 59. ad Erythræas fauces obsidendas tendit ibid. ad Curiam Muriã naufragio perit ibi.
Vincentius Viega sacerdos Malacensi ecclesiæ præpositus 392.
Viride caput inuentum 6.
Visapor Cambaiæ vrbs 346.
Visionis monasterium in Abassia 199.
Vosuquis Iaponiæ vrbs 347.
Vtimutis Raia Malacensis princeps 115. pacem ab Albuquercio clam petit 131. Malaçe iuri dicundo inter Mahometanos præpositus 134. ob perfidiam securi percussus 134. eius vxor mortem vlcisci parat 139.

X

XArafus Armuzianæ classis præfectus 215. ad Baharenum oppugnandum missus ibid. Torum Armuziæ regem in Lusitanos incitat 220. interficit 224. eius apud Armuzianos auctoritas 220. in Corream perfidia 216. & seq.
Xauerius vide Franciscus.
Xebandara Armuzianæ classis præfectus triremem Lusitanã capit 220.
Xeques Arabibus prætor 31.
Xicocum Iaponiæ insula 347.
Ximum Iaponiæ insula ibid.
Xiphias piscis 189.
Xoar Armuzianæ ditionis Albuquercio dedita 90.

Y

YChan mensurę genus apud Sinas 161.

Z

ZAbucales Brasiliæ arbores 5.
Zacuta Congi regis ad Lusitaniæ regem legatus 10. & seq. baptizatus Ioannes appellatus ibid in Congum ritè in fide instructus remittitur ibi.
Zagazabus Abassini regis ad Lusitaniæ regem legatus 241.
Zaires fluuius 813. a quo primũ inuentus 8. columna in eius ostio posita ibid.
Zala in cælestibus relatus Mahometanis 104.
Zamafum Mauricæ oppidum 272.
Zamorinus Malabarici regni imperator 35. 73. & s. ab Albuquercio pacem petit 138. cum eo iniuriam sibi à Lusitanis factam expostulat 63. à Campsone Aegyptio auxilia petit 98. Cananoris regè ad se solicitat 82. Caprale benignè excipit 49. frustra classe insecutus 52. Cocinum incendit 61. ad Deos placandos secedit 67. Gammæ insidias struit 56 & sequ. eum qua pompa excepit 39. & sequ insequitur 56. & sequ. cum Lusitanis pacem

init 49.62. Patieci naues oppugnat 66. reges vicinos ad arma contra Lusitanos infligat 98. Repelini vada inuadit 60.65. & seq. torméta bellica conflat 62. Trimumparam in Lusitanos solicitat 56.61. eius bellicæ machinæ 65. bellum cum Lusitanis 64. & seq. 68. 81. clades 50.52.65. & seq. 77. classis 76. consultatio de bello Trimumparæ inferēdo 58. exercitus 64. legatio ad Aegypti Campsonem 70. ad Lusitanos 62. literę ad Lusitanię Regem 41. mors 147. prælium nauale cum Almeida 77. responsum ad Lusitaniæ legationem 39. & seq.

Zanaga fluuius 6. 19. Daratum priscis 19.

Zanguebaris ora littus natale cur dictum 30.

Zancibar insula 41. eius amęnitas, ibid. Rex stipendiarius Lusitano 63.

Zebitum felicis Arabiæ oppidum 323. Mustafæ Mamalucō donatum 310. à Solimano Mitylenæo captum 177. eius amœnitas & opulentia, ibid. præfectus auxiliū Gradaameti in Aethiopiam contra Lusitanos mittit 323.

Zeifadinus II. Armuziæ rex 87. Ismaēlis Sophi Persarum regis stipendiarius 87. 263. Lusitaniæ regis 93. veneno sublatus 151.

Zeila Africæ emporium 320. à Lusitanis deletum 180.

Zēzibaris regulus Lusitano stipendiarius 225.

Zufolarinus Idalcanis exercitus dux 121. 183. Azedecan dictus 291. Goam obsidet 183. & seq. 291. Lusitanos in Idalcanem incitat 345. cum iis occultum fœdus init 292. iis Bardesiana & Salsetana portoria cedit, ibid. armis repetit 294. Pōdam muro cingit 291. 387. eius cū Idalcane simultas 285. 343. eius mors 346.

FINIS.

IOANNIS PETRI MAFFEII HISTORIARVM INDICARVM LIBER PRIMVS.

ETERNÆ mentis numen atque consilium, quo ab ipsis mundi primordiis vniuersa pariter & singula gubernantur; fide potiùs & silētio venerandum, quàm argumentis ac disputationibus indagandum, iure præcipiunt sapientes viri. Nihil est enim, cœlesti rerum omnium dispensatione, vel propter ipsius vim atque constantiam illustrius, vel propter humani luminis imbecillitatem obscurius. Veruntamen, quoad homini speculari fas est, quantumque valet mortalis tarditas ex ipsis duntaxat rerum euentis existimare: Diuinæ prouidentiæ ratio videtur eiusmodi, vt ingentium operum, quæ molitur, multo antè fundamenta jaciat; eaque per occultas causas, & incrementa latentia, sensim ad tectum fastigiumque perducat. Id adeò, si quis animū aduertat, iam inde ex vltima veterum annalium memoria facilè intelliget. Post diram illam totius orbis terrarum eluuionē, cùm denuo genus humanum in omne scelus atque flagitiū rueret; vniusque veri Dei cultum cum dæmonum seruitute commutaret; ne paulatim vniuersa interiret pietas, peculiarem sibi populum diuinæ legis custodem, religionis administrum, oraculorum interpretem Deus immortalis tempore definito condendum esse decreuerat. Quot antè seculis, eam vnam in rem, eximia fide ac sanctitate virum, Abrahamum, ex hominum fæce seuocauit, & propria inustum nota ipsum, & prolem eius, tanquam generosi armenti so-

bolem, & quidem præclara cum testificatione, sepoſuit! Rurſus hoc ipſo populo per ſummam impietatem atque perfidiam rebellante, lucem veritatis, procuratione ſacrorum, & ipſamet adoptionis iura Deus aliò transferre ſtatuerat. Quàm multis antè annis vrbem Romam exſurgere, & à paruis initiis ad ſummum in terris imperium euehi paſſus eſt! Nimirum, vt Eccleſiæ principatum ac religionis domicilium ibi aliquando locaret; atque vt, vnde omnes populi & nationes tum iura ciuilia, tum nefarios ritus ac ſuperſtitiones paulo antè petijſſent; inde in omnia regna prouinciaſque, ſine vllo erroris metu, ſacroſancta Pontificum ſcita, & caſtiſſimæ ceremoniæ, & bene beateque viuendi veriſſima præcepta manarẽt. Denique, ſuperiore memoria, cùm ex eadem Vrbe ſalutarem Chriſti doctrinam in remotiſſimas nationes propagare vellet; quæ lumen Euangelij vel antea nunquam acceperant, vel acceptum, incuria ſeu lõginquitate teſtinxerant; quàm pridem fortium & experientium virorum excitauit ingenia, vt ignotas ad id tempus terras, ignotiora maria, tum ad ortum ſolis, tum ad occaſum, per ſummam animi contentionem, perque ſumma pericula & difficultates, pertinaci ſtudio exquirerent! Videlicet, quo per mutua commercia, dum peregrini cum incolis vel terra nata, vel manu facta, vel alia quælibet in vſum vitæ, pro locorum & regionum varietate, permutant; interea occaſionem nacti ſacerdotes, & vitæ innocentia & Chriſtianæ facundiæ laude præſtantes, ex auctoritate Romani Pontificis, verbum Dei longè latéque diſſeminarent; errantéſque mortalium greges, ab infelicibus vepretis ac ſaltibus, ad læta Domini paſcua caulaſque traducerent. Cuius tam glorioſi facinoris, tamque longinquæ nauigationis (ad quam neque fabuloſi illi Argonautæ, neque in cœleſtium numerum falsò relati Bacchi Herculéſve vnquam adſpirarunt) quoniam decus ac titulos partim Luſitaniæ, partim Luſitaniæ finitima Bœtica ſibi iure quidem optimo vindicat; quæ à Bœticis ad ſolem occidentem præclarè geſta ſunt, ſcriptores alij perſequentur. Nos, quoniam cuncta complecti pænè infinitum eſſet, Luſitanicæ tantùm conquiſitionis, præſertim verò promulgati ad meridiem & Orientem Euangelij initia progreſſuſque (quando ita iubemur ab iis, quorum à nutu diſcedere eſt nefas) in vnius Dei gloriam & ſolatium Eccleſiæ Chriſti vniuerſæ, latinis maximè litteris conſignare decreuimus. Quæ cognitio piorum animos variè, ni fallor, afficiet: lætabũtur haud dubiè, tanta iam ex parte væſanis gentium ritibus, ac deteſtabili Deorum inanium cultu ſublato: punget eos rurſum atque adeò terrebit, improborum ſcelere & prauis dogmatibns agitata, ex orbe noſtro ad in-

ſulas

sulas longè, vt inquit Esaias, atque ad vltimas terras tanquam indignabunda propalā migrās Christiana religio: vt vel Deo vindice regnum à nobis item auferri; vel, collustrato lucis Euangelicæ radiis toto propemodum orbe terrarum, ex diuinis oraculis, effœtæ iam ac senescenti naturæ finis propediem adesse videatur. Verùm hæc summus ipse rerum arbiter, pro sua infinita bonitate ac sapientia moderabitur. Nobis, rem tantam, parendi magis alacritate, quam perficiendi facultate suscipientibus, illud in primis veniebat in mentem vereri: ne, quoniam permulta, cùm sacris tum prophanis in rebus supra naturæ vim atque ordinem facta subinde exponentur, narratio nostra plus fortasse admirationis apud quosdam sit habitura, quàm fidei. Quocirca denuntio profiteorque iam nunc, me nihil in medium esse allaturum, nisi quod è publicis tabulariis, aut probatis auctoribus, quive interfuêre ipsimet rebus gerendis, accepero. Quæ mihi copia quo promptior & expeditior esset, non subterfugi, quominus Olisiponem vsque commorandi causa contenderem: qua ex vrbe, quòd in Oceani velut imperium peropportuno imminet loco, atque ob id ipsum antiqua regum Lusitaniæ sedes est; omnia ferme Indicarum expeditionum consilia atque acta manarunt. Neque nobis veritate quicquam omnino antiquius vel fuit, vel esse debuit. Nam alioqui, neque Deus immortalis, cui nostra omnis vni desudat industria, commentis ac mendaciis delectatur; & me ipsum mortalibus rebus iampridem valere iussis, fingendi vel adulandi causas omnes procul habere par est. Sed iam ad institutum aggredior.

Orbem terræ vniuersum tres in partes diuisit antiquitas: inuenti demum hi noui tractus quartam adjecêre; si quarta appellāda est, quæ vna reliquis omnibus magnitudine ferme par est. Neque tamen hæc recentiora tantummodo, sed veterum quoque finium haud exigua spatia prisci homines ignorarunt. Siquidem & in multis regionibus describendis Ptolemæus, vir cæteroqui summus, & alij geographi insignes hallucinati sunt; & Africæ terræ quicquid à Prasо Promontorio, & interiore Æthiopia, & Lunæ montibus in Austrum extenditur, multæq; & ingentes tum Africo tum Indico littori objacentes insulæ, quamuis accuratam eorum diligentiam notitiamque subterfugêre. Nauigandi verò, ante centesimum annum, vel apud Hesperios populos tanta fuit inscitia, maritimo videlicet vsu astrolabij nondum excogitato, vt ab ora discedere, & alto Oceano se committere, nequaquam auderent: sed littora cautè legentes, vbi ad æstus maris aut breuia periculosa peruenerant, quasi repagulis quibusdam à natura seu numine objectis, recipe-

rent illico seſe, & longiùs tendere quodammodo nefas arbitrarentur. Itaque promontorium ad Atlantis radices, & aquarum impetu & Syrtibus vicinis infame, cui nomen olim fuit extremæ Chaunariæ, rudi sanè vocabulo, caput, Non, ea tempestate vulgus nautarũ appellare solitum est, propterea quòd si quis id promontorium superare malè sano conatu esset ausus, eum ad suos vltrà esse rediturum negarent. Hęc igitur loca genteſque lingua, moribus, superstitionibus adeò dissonæ, vti Lusitanorum armis tandem apertæ, & Christi Euangelio collustratæ sint, quo clariùs pateat, paulo mihi altiùs ordienda tota res est. In iis Lusitaniæ Regibus, qui prospero euentu rem & suam & Christianam auxêre, præcipua celebritate est Ioannes eo nomine primus, qui, transmisso in Africam exercitu, Septam vrbem (quam Procopius Græcè Septon, alij septem fratrum ciuitatem appellant) de Mauris cœpit insigni victoria. Huic è Philippa Alencastria, Eduardi sexti Britanniæ Regis nepte, filij fuêre quinque: è quibus, tertio, vel, vt alij affirmant, quarto loco natum Henricum, scriptores meritò in cœlum vsque laudibus ferunt, quando præter bellicam virtutem, quam in eius vrbis expugnatione cunctis admirantibus explicauit, ea fuit sanctimonia vitæ, eaque in Deum & superos omnes ac beatam præcipuè Dei matrem obseruantia; vt in summa corporis firmitate summaque licentia illibatum virginitatis florem ad extremum vsque spiritum retinuisse credatur. Is, Ioanne patre, post fractam Maurorum audaciam, vita functo, licèt perfidum & conscelcratum genus hominum porrò insectari, nec tantùm è Mauritania, sed ex Africa tota exterminare percuperet; tamẽ, quòd ad hæredem regni Eduardum fratrem natu maximum eiusmodi expeditio pertineret; ipse interim ad alia non minùs præclara seſe conuertit, quæ suis & auspiciis aggredi, & sumptibus tolerare se posse confideret. præerat quippe nobilissimorum equitum ordini, quem Dionysius tritauus Christi nomine contra barbaros instituerat: ex eoque magistratu non exiguos annuos reditus & vectigalia capiebat. Hæc illi dies nõcteſque apud animum suum agitanti, nihil omnino vel ad nominis Lusitani famam illustrius, vel immortali Deo gratius visum est, quàm incognita scrutari maria, nouas in Oceanum classes mittere, & rectam religionem in omnes partes, quoad eius fieri posset, extendere. Cuius rei perficiendæ eo majorem veniebat in spem, quo se acrioribus quotidie stimulis in hanc mentem sentiebat impelli: & per eos fortè dies allatum erat, quosdam è Britãnia & Gallia mercatores vi tempestatum ad noua loca delatos, quæ à feris & barbaris dæmonum cultoribus tenerentur. Hæc igitur maximè

sententia

sententia Henrici animo insedit, quare confestim adhibitis mathematicis, multa de situ orbis deque cœli plagis exquirere, multa etiam, vt erat acri & solerti ingenio, partim legere, partim commentari ipse per se; multa præterea de captiuis Tingitanis & accolis interioris Libyæ sciscitari. Denique, dum cuncta circumspicit, reique magnitudinem ac difficultatem apud se diligenter expendit, intentus interim oppido nouo ad Sacrum promontorium condendo Terzanabali, (quam deinde Villã infantis dixêre) fama est, per quietem cœlesti monito clementer increpitum, quod cogitata conquisitione tam diu supersederet, remque adeò piam & laudabilem vltrà differret. Itaque manè vt primùm euigilauit, sine vlla dubitatione duas in præsentia naues omnibus rebus ornari celeriter imperat: precatúsque cœli Reginam, vti volẽs ac propitia cœptis adesset, cursumque dirigeret, lectissimos è copia Turdetana magistros vtrique præponit, & ingentibus oneratos promissis, quam longissimè prouehi, & extimos Africæ tractus ac gentes accuratè explorare iubet. Ii, licèt laboris & periculi magnitudinem animo cernerent; tamen principis auctoritate & insita Lusitanis gloriæ cupiditate permoti (agebatur autem tum annus à Christo nato supra millesimum quadringentesimus decimus) rem alacres fidentésque suscipiunt. Itaque populo fastis ominibus & acclamationibus prosequente, cùm in Austrum vela dedissent, vltra Atlantis radices, quem terminum nauigationis ad eam diem fuisse diximus, leucas circiter sexaginta (recentioris mensuræ nomen, id est, quatuor ferè millia passuum singulæ continent) ad Ganariam promontorium deuenêre: quo ne longiùs tenderent, partim nouis aquarum æstibus vadisque, partim etiam procurrentis promontorij longitudine deterriti sunt. Eadem causa decennium ferme totum alios deinceps alioque prohibuit, quo minus è sententia nauigarent. Sed nequaquam idcirco Henricus à suscepto consilio destitit: quippe, tum ex Afrorum sermone, tum ex mathematica ratione certissimis compererat argumẽtis, ab ora Mauritaniæ, cõtinentes ac perpetuas regiones vltra æquatorem extendi: quæ si pedibus peragrari ardores aut solitudines vetuissent; mari certè, modò perseuerantia non deesset, adiri cognoscique posse confideret. Nec eum spes fefellit. Siquidem anno demum à partu Virginis millesimo quadringentesimo vigesimo, cùm sese intrepidè nauarchi alto mandassent, multis & periculosis jactati procellis, varias primùm insulas, ac deinde remotiora in singulos annos Africæ littora, ad vsque Leænam (id monti nomẽ est, leucis à Ganaria trecentis & sexaginta) singulari Dei beneficio cognouêre. Quorum è

numero viri tres præcipuè meriti felicitate virtutéque sunt, vt corũ nomina litteræ omnes ab interitu vindicarent. Fuere autem Ioannes Consaluus & Tristanus Vasæus, qui omnium primi longè à continenti recedere, & vasto ac furenti Oceano sese credere minimè dubitarunt: ac partim vetis ablati, partim animi robore consilióque prouecti; insulas aliquot, in iis vnam hodie nobilissimam ditissimamque, cui à materia nomen est, ad Lusitanicum imperium adjunxere: itémque Ægidius Annius, qui Syrtibus euitatis, & accuratè obseruato maris æstu recessúque, Ganariam promõtorium eximia nauigandi arte ac scientia denique flexit; & Christianæ fidei ad Hesperios Æthiopas aliásque inaccessas antea nationes aditum aperuit. Hos autem Henricus, & qui deinceps eorum industriam subsequuti sunt, pro cuiusque meritis ac laboribus amplè remuneratus est: ac, ne conquirendi ardor in posteris refrigesceret, à Martino V. Pontifice Maximo impetrauit, (quod ipsum ab aliis deinde Pontificibus confirmatum est) vti quicquid á Ganaria ad vltimam vsque Indiam patefieret, id quàm optimo iure & conditione Lusitanicæ ditionis esset. Quinquaginta circiter annos prima illa nauigatio tenuit: quibus demum exactis, Henricus cùm aliquot locis templa construxisset, ac varias in regiones muniisset viam Euangelio, plenus gloria & rectè factis migrauit in cœlum. Huius animi magnitudinem imitatus Alphonsus quintus, vt primùm regni potens fuit, (nam Eduardus pater ei maturè decesserat, fuitque sub tutoribus ad septimum vsque decimum ætatis annum) quamquam finitimis ac domesticis implicitus bellis, in eandem tamen laudem acerrimè incubuit; pérque strenuos duces & gubernatores ab Leæna monte ad Arsinarium (quod recentiores Viride caput vocarunt) atque inde ad vsque Diuæ Catharinæ promontorium (is locus est vltra æquatorem gradus partésve duas & semis, hoc est leucas circiter duas & quadraginta) Crucis trophæum & arma Lusitanica protulit. Multæ etiam insulæ per idem tempus inuentæ, quas commemorare hoc loco non est operæ pretium; & commercia variis cum nationibus instituta; sed cum Æthiopibus præcipuè occiduis, quam regionẽ hodie Guineam vulgus appellat, ducto nomine ab vrbe celeberrima Genne, ad quam ingenti fluuio Zanagæ impositam, loci opportunitate illecti olim negotiatores vndique cõfluebant. Patet autem Guinea latissimè: & quamquam zonæ mediæ ferme subjecta flagrantissimo sole torretur; non tamẽ idcirco (vt falsò prisci putarunt) ab incolis est deserta: quinimmo plurimos numerat populos: è quibus maritimi pisce; mediterranei partim lacertis & immũdis animalibus, partim, vbi cœlum fauit,

nonnullis

nonnullis frugibus & lacte vescuntur: mutántque subinde loca, non per vicos aut oppida, sed per familias plerunque dispersi: eáque familię sępe inter se propter inopiam de aquatione ac pastione decertant: infelix genus hominum, ac seruituti natum, & cùm aliis nominibus, tum vnius veri Dei præsertim ignoratione miserādum. Cum iis igitur per captiuos interpretes agi cœptum à Lusitanis, & quamquam initio propter suspiciones mutuas, vt in re tam subita ac noua, turbatum est; atque etiam ex insidiis Christiani aliquot interempti; tamen cognita mox Lusitaniæ Regum justitia, & nostrorum comitate ac beneficiis deliniti barbari metum posuere: & commeandi contrahendique libera potestate facta, cum veste varij generis, & variis domestici vsus instrumentis, ebur & aurum & mancipia permutabant, nullius aut ementium aut vendentiū æquè bona conditione, atque ipsorum qui venum dabantur. quippe ex Æthiopiæ fabuletis in opima Lusitani regni arua, & ex tugutiis & mapalibus Olisiponem classe transłati, vel ipsa vrbis frequentia rerumque omnium copia paulatim ad mansuetudinem & humanitatem erudiebantur: &, quod longè præstantius est, mysteriis Christianæ religionis postmodum imbuti, & cœlesti lauacro expiati, è peregrinis, dęmonum seruis, hominumque mancipiis, Angelorum ciues & domestici Dei repentè euadebant. Hisce rebus ita institutis, admodum expedire visum, ad mercimonia tuēda, atque ad retinēdam cum barbaris amicitiam, opportunis aliquot locis castella excitare. Quæ dum summa Æthiopū voluntate exstruuntur, interea morbo laboribusque confectus Alphōsus emoritur. Dein regni gubernacula suscepit Ioannes eo nomine secundus, lætis admodum auspiciis: quando per idem tempus in Æthiopia Christiano primùm ritu litatum est; barbaris ad noua sacra cæremoniasque stupore defixis: Lusitanis verò inter ipsam diuinam rem gaudio lacrymantibus, quòd sua potissimùm opera verus Dei cultus in longinquas adeò mundi partes gradum fecisset: nempe vt impuris fœdata victimis loca purgaret: breuique ingentem animorum vim à possessoribus iniquis in Christi libertatē assereret. Quo nuntio magnam in spem erectus Ioannes, vt erat generosi maximè spiritus animique Rex, non modò parta retinere, sed etiam omni ratione amplificare constituit. atque illud præsertim summo conatu peruestigare; num quis ab Atlantico in Eoum Oceanum vel mari vel terra transitus foret. quippe, iam tum, præter acerrimum propagandæ Christianæ fidei studium, ad beatas etiam Arabiæ gazas, & Indici littoris opulenta commercia mentem & cogitationem adjecerat. Quam ad rem in primis idoneū ratus, cognìti iam

littoris dynastas amicitia comprehẽdere, haud ita difficili negotio id est consequutus; pacemque & societatem certis legibus fecit cũ Bezeguico, & Caramansa, Baio Samano, aliisque regulis: dein, ad vlteriora exquirenda, probatæ virtutis fideique homines familiares suos dimisit. atque id quo libentiùs facerent; ac minore cum erroris periculo sese vastum in Oceanum darent; peritissimis ea tẽpestate mathematicis Rhoterico & Iosepho medicis suis, itemque Martino Bohemo, qui se Ioannis Monteregij alumnum ferebat, negotium dedit, aliquid communi consilio excogitarẽt, ad cursum nauium in pelago, quãuis ignoto, regendum: vt vel abductus à conspectu familiarium sibi syderum nauta, quam tamen cœli plagam, quàm remota ab orbe nostro loca teneret, aliqua posset ratione conjicere. ij, quàm acerrimo studio re diu multumque agitata, astrolabium denique instrumentum, quod antea ad colligendos stellarum motus duntaxat astronomi adhibere consueuerant, præclaro sanè inuento ad vsum rei maritimæ transtulerunt: ac pari solertia declinationum tabulas confecére, quibus hodie naucleri ad explorandã locorum (quemadmodum cosmographi appellant) latitudinem vtuntur: vt non parum, hoc etiam nomine, tota Europa Lusitaniæ debeat. Quòd si vt latitudinis, ita etiam longitudinis facili negotio rimandæ regulam prodidissent; nullo propemodum errore perpetuum maris ac terræ cingulum continuo circumactu viatores periti conficerent. Sed quia abortu in occasum, vel contrà, ab occasu in ortum, nihil est in perpetua cœli conuersione certum ac stabile, quò dirigere cursum, accessúsve aut recessus emetiri possmus, (namque illa ex errantium syderum oppositu subtilis ac perobscura collectio nequaquam est ad hanc quotidiani vsus rationẽ accommodata) idcirco nullidum longitudinis gradus notari, neque planè perspecta potuit esse ratio itineris. in quo nauium rectores periculosissimè sæpe falluntur. credo equidem, in hoc, vt plerisque aliis humanis in rebus, ad mortalium vel acuendam industriam, vel coërcendas cupiditates, hac tanta difficultate diuinitus interposita. Veruntamen eius instrumenti beneficio mirum quanta nauticæ rei accessio facta sit, quin etiam ex eo tempore Christi disciplina manare longiùs cœpit: plures quippe iam viri, & prudentiæ & pietatis laude præstantes, certatim ad huiusmodi expeditiones vltro semet regi offerebant: è quibus Iacobi Cani constantia & virtus in primis enituit. Is, acceptis ab rege nauibus, vltra metas Alphonsi processit ad ostium ingentis fluuij, qui ex ipsis Nili fontibus originem trahens, Zaires ab incolis dicitur: ac tanta aquarum vi, præsertim hyeme, sese in Oceanum infert, vt prodatur in octo-

ginta

ginta millia passuum ab eo vinci mare; quod ex dulci nimirū hausu præternauigantes intelligunt. Columnas aliquot, Ioannis iussu, è Lusitania secum aduexerat Canus: quibus præter Crucis figuram, & regij stemmatis insignia, Latinis & Lusitanicis verbis erat inscriptum, quo quæque terrarum spatia rege, quo duce, quo tempore aperta forent. Ex iis ergo columnis vnam, ditionis Lusitanicę testem, in ostio collocat: dein aduerso flumine subuectus, errantes passim Æthiopum greges videt, atro colore vibratoque capillo, vt cæteros; veruntamen, vt vberiore solo, sic etiam ingenio moribusque longè mitiores. quippe leuibus duntaxat munusculis & benigno vultu inuitati, sese aduenis tanta securitate credebāt, vt eorum quoque nauigia, sine vllo metu vel suspicione, inuisendi gratia conscenderent. Veteres amicos vel consanguineos diceres, si communio intercederet linguæ. sed è multis ac variis interpretibus inuentus est nemo, qui sermonem gentis teneret, nutibus ergo agebatur. quibus haud ægre cognitum est, præpotentem regem, cui cuncti pareant, plurium dierum itinere introrsum abesse. Quo audito Canus aliquot è suorum numero ad singula propiùs explorāda incolis ducibus mittit in regiam: iisque obsidum loco relictis, præcipuæ indolis quattuor ipse vicissim Æthiopas in Lusitaniam asportat, persanctè pollicitus, quintadecima luna (quæ temporum ibi momenta obseruantur) sese illos incolumes patrio redditurum solo: ij porrò, inter nauigandum, & Cani cura, & sua ipsi docilitate, Lusitanici sermonis consuetudinem nacti, de Congi regno (sic enim appellari denique patuit) deque eius opibus, ritibus, institutis cuncta postmodum ex fide atque ordine retulerunt. Eorum aduentu Ioannes mirè lætatus: &, collaudata Cani prudentia; nouos iubet hospites in primis benignè & copiosè tractari: cumque ex iis multa per otium quęsiisset; veritus ne lōgior mora Lusitanis obsidibus aliquid afferret incommodi; mandat Cano, Æthiopas quàm optimè rursum acceptos quamprimum in patriam reportet, suosque recipiat: tum, vbi vlteriora lustrarit, in reditu, ad Congi regem adeat ipsemet; eumque omni ratione ad Christum allicere studeat. Nec mora: tempestatem idoneam nactus Canus, peregrinos, Congum relatos, cum obsidibus bona fide permutat: ac, ne temporibus excluderetur, continuato in præsentia cursu, leucas vltra id regnum ducentas prouehitur: & cuius dixi formæ columnas duas duobus ponit locis: quarum alteri à S. Augustino (cuius in diem natalem appulsus inciderat) alteri ab ipsomet lapide nomen inditum est. Inde Cōgum reuectus, mira gentis gratulatione ad Regem ipse cum amplis muneribus & egregio comitatu cō-

tendit. Rex, quòd mira quędam de Ioannis munificentia & comitate à ſuis audierat, ſumma cũ honoris & mutuæ beneuolentiæ ſignificatione Canum aduenientem accepit. Exinde pedetentim Canus, quemadmodum in mandatis habebat, ex occaſione ſermonem de rebus diuinis inferre, ac Regem adhortari, vt, ſpretis inanibus Diis, vnum Deum cœli terræque conditorem agnoſceret. Atque hoc loco vel maximè patuit ad conuertendos animos, quanto plus in perſpecta caritate, quàm in verborum apparatu momenti ſit. Militaris homo erat Canus, & ferro potiùs quam litteris innutritus: ac nihilominus rudi eius oratione Rex, videlicet officiis noſtrorum antè captus, ad ſtudium veræ pietatis adeò exarſit, vt aures ad Canum ſemper ſitientes afferret, ac multa ipſemet vltro de religione quotidie quęreret. Quinimo in eundem animi ſenſum familiares quoque ſuos, & regni proceres, apertè monendo hortãdóq; pertrahere nitebatur. Accedebat ad hæc, internus auræ cœleſtis afflatus, qui mentes Æthiopum cœcas ad rectum ſalutis iter occultis motibus prouehebat. Iamque agro ad Euangelij ſemen accipiendum ſubacto, Cani reuerſionis tempus inſtabat. Quem Rex tametſi aduocatũ ſibi in Luſitania videbat fore; tamen pro inſtituta conſuetudine perinuitus dimiſit: deditque proficiſcenti comites pueros nobiles, præfecto Zacuta, vno ex iis, qui nuper in Luſitania fuerant. huic etiam atque etiam mandat primùm vti ſuo nomine Ioanni, pro immortalibus eius in ſe promeritis, gratias agat ingentes; deinde vt ab eodem ſuppliciter petat, ipſum oratorem & pueros cœleſti lauacro expiatos, & Chriſtianis præceptionibus probè inſtitutos, cum piis aliquot ſummi Dei ſacerdotibus Cõgũ remittere ne grauetur: vehemẽter optare ſe, cũ liberis & propinquis, & regno ſi fieri poſsit vniuerſo, Chriſtiana ſacra ſuſcipere. Addit legationi munera, magnum eboris vim, veſtemque permultam (hæc Æthiopum gaza eſt) è palmarum foliis admodum ſcitè atque artificiosè contextam. Ea verò legatione Ioannes, vt erat egregiè pius, maximo gaudio cumulatus eſt, cùm tantam pãdi portam Euangelio cerneret. Ergo, ſimul atque maturum eſt viſum, feſto ornatu & ſolenni pompa Ioannes & Eleonora vxor Zacutam; pueros alios alij principes viri vetere Eccleſiæ inſtituto luſtralibus aquis gratulabundi admouêre: & Zacutæquidem, Ioãnis; cæteris verò, ſpõſoris cuique ſui nomen impoſitum. Baptiſmo peracto, confeſtim idoneis traditi præceptoribus, totum biennium ſumma cum diligentia Chriſtianis moribus & myſteriis imbuuntur. Ac tum denique perhonorifica legatio in Congum decreta cũ regalibus donis, & ſacrorum apparatu mãgnifico: neque neophyti

modò

modò ad suos remissi, verùm etiam è sanctissima Dominicana familia viri tres probatæ virtutis atque doctrinæ delecti, qui apud eosdem Æthiopas & docendi & initiandi munere fungerentur. accessêre ad hos, etiam architecti cum fabris ad templa vero Deo in illis regionibus exstruenda. Princeps legationis fuit è præcipua nobilitate vir, Consaluus Sosa. Huic inter nauigandum pestilentia absumpto, Rhotericus fratris filius omnium voluntate sufficitur. Magna interim apud Æthiopas erat exspectatio nouæ religionis, & cũ cæteri ferme summi atque infimi Christianorum aduentũ valde expetebant: tum verò auidissimè Regis patruus, qui maritimis Congi populis imperabat: quam Congi partem Sonum incolæ nominant. Is vt primùm naues ad littus applicitas audiuit, ingenti stipatus frequẽtia, magnoque cymbalorum ac tubarum strepitu, descendentibus nostris obuiam prodiit, vix præ gaudio sui cõpos. Et quoniam exacta iã ætate erat, ne oblatam sibi diuinitus occasionem frustra elabi sineret, baptizari se statim voluit vnà cum altero è filiis paruulo, quippe qui per ætatem sibi consulere nondum posset: alterum iam adultum, quanquam eodem studio vehementer incensum, & obsecrantem etiã atque etiam, ne se cœlestis illius beneficij expertem vellet; honoris tamen & obseruantiæ causa, Regi, Regisque liberis in tanto mysterio anteuertere non est passus. Temporario igitur templo è frõdibus ac ramalibus raptim excitato, aræ tres Christiano more adornantur, ac sacris ritè perfectis, primus ex omni memoria baptismus ille in iis terris incredibili omnium lætitia celebratus est anno post Christum natum millesimo quadringentesimo nonagesimo primo. Patrem nouo nomine Emanuelem, filium vocari Antonium placuit. Nec modò vultu ac veneratione conceptam religionem ac fidem præ se tulit senex: sed etiam aduocata concione ipsemet è superiore loco in simulacra, & nefarios ritus, quibus ad eam diem dediti fuerant, adeò acerbè inuectus, & præteriti temporis errata & flagitia tam grauiter ac dolenter est detestatus, vt animo planè immutatum, ac Deo plenum haud dubiè cerneres. Iis rebus cognitis, majorem in modum lætatus est Congi Rex: perque eam gratulationem ad patrui ditionem ac fines munificè adjecit agri, quod leucas in longum triginta in latum decem pateret. Quo tanto de se Regis judicio magis magisque animatus Emmanuel, ad superiora Christiani animi documenta non minus præclarum adjunxit aliud: siquidem graui edicto cõquisita vndique idola, quamquã multis id ægre ferentibus, & in cumulum congesta, publicè concremauit. Præterea, Christi sacerdotes, quandiu ibi substitêre, tanquã è cœlo delapsos,

omni

omni officio prosequi, & caritate complecti: de fidei mysteriis, deque variis virtutum generibus assidué percunctari: Deũ verò suppliciter obsecrare, vt quando multo maximam vitæ partem in cacodæmonis famulatu posuisset miser, quantulumcunque supererat tẽporis, totum id in Christi Domini cultu & in vera pietate consumere sibi liceret. Iam, rei diuinæ quanto cum silentio vel tremore potiùs interesset, ex eo patuit, quòd iuueniliter interea strepitũ cientes ad ianuam templi honorarios ephœbos, principum filios, illico mactari imperauit: indignum facinus ratus, augustissimum illud sacrificium, in quo pro salute hominum Deus ipse immolatur, ab hominibus negligi. Itaque dubio procul adolescentes, leuis & quotidianæ apud nos (quod pudeat) noxæ, pœnas capite ipso luissent; ni ætatem ac genus miserati, ac diuinæ insuper clementiæ memores Lusitani vehementiùs obstitissent. Iamque ab Congi Rege nuntij aderant, legatum orantes, ne aduentum vltrà differret: Regem in vrbe, cui Ambasse nomen, patrui baptismo & conuersione lætissimum, festos agitaredies: nihilque illi esse longius, quàm, vt exlutis toto animo sordibus, ad filiorum Dei cœtum vnà cum cæteris aggregetur. Hoc nuntio accepto, moræ nihil interponendum est visum. nauibus modico relicto præsidio, Sosa comitesque se in viam dedêre. Quibus, in digressu, præter cæteram benignitatem, ducentos etiam stipatores Emmanuel tribuit: itémque ad onera subeunda, vim hominum ingentem, quis potissimùm sacram supellectilem bajularet, admirabili quadam alacritate certantium. Vbi ad medium ferme iter ventum est; Præfectus Regius vnus, ac postmodum alter, officij causa nostris occurrit. Ad vrbem verò appropinquantibus oppidani tripartito agmine obuiam prodiêre de more gentis armati, Lusitaniæ laudes & præclara in se beneficia carmine cõcinẽtes: ita structis ordinib⁹, & eiusmodi gradu, ac symphonię genere, vt supplicãtiũ apud nos põpæ speciem quãdã exhiberẽt. Modos inibant pauci, tum cæteri sequebantur: ac subinde vniuersi plenissimo sonitu elatis in spatia certa vocibus æthera feriebant. Hi nostros ingenti gaudio in medium acceptos, eodem ordine ad regiam vsque perducunt, tanto populi concursu ac turba ita conferta, vt nostris aditus ad regem vix atque ægre patuerit. is, in edito suggestu, vt ex omni parte conspici posset, eburneæ sellæ insidebat, mitratus infula è palmæ foliis opere subtili & eleganti perfecta: à capite ad pubem nudus; cætera ad pedes vsque vestis bombycina contegebat; læuum brachium armilla ex orichalco adornabat; equina cauda pendebat ex humero, id solis regibus datum. Denique introductus legatus, quàm honorificẽtissimè excipitur.

pitur. salutatione peracta, expositisque sui regis mandatis, illico per sacerdotes adstantes, dona, vestem pretiosam, tabulas pictas, aurea vasa & argentea, & omne Christiani ritus instrumentum in cõspectu populi totius, petente id ipsum rege, proferri iubet: tum rex per attentè singula contemplari: quem quæque in vsum, quídve significẽt, curiosiùs quærere. In iis præfulgidum erat Crucis vexillum, quod solenni precatione consecratum Innocentius VIII. Pontifex maximus Lusitano regi ex vrbe Roma transmiserat. Eo explicando confestim rex & concio tota venerabunda procubuit: namque inter illam sacrorum expositionem Æthiopes adeò intentis oculis gestus motusque sacerdotum obseruabant, vt eodem pænè quo Lusitani momento capita submitterent, jungerent palmas, genua flecterent. Ab eo spectaculo nostri in hospitia benignè diuisi. tum de regis & reginæ baptismate sedulò agi cœptum. Id quo majore apparatu ac cæremonia fieret, templum Christiano more priùs ædificari placuit. opus erat sanè difficile tum alias ob causas, tum quòd lapides & cæmenta longè admodum petenda forent. sed tantus fuit ardor, vt breui comportatis vndique necessariis, vrgente atque instante rege, multis structoribus agi res cœpta sit. Cruci dicanda erat ædes: quare primus lapis est positus V. Nonas Maias: quo die Ecclesia salutaris ligni inuentionem anniuersaria gratulatione concelebrat. Dum hæc maximè fiunt, ecce tibi à regni finibus trepidi nuntij; vastari agros, tecta inflammari, hominum ac pecudum prædas abigi. Lacus in interiore Æthiopia est ingens, ad instar pelagi, prorsus vt leucas centum in longitudinem patêre dicatur: ex quo tres nobilissimi totius Africæ amnes, Nilus (cuius ortum tanto studio frustra perueſtigauit antiquitas) in mare internũ, Cuama, & is, de quo suprà dixi, Zaires in externum effluunt. In eo lacu aliquot visuntur insulæ; & ex iis quædam tantæ magnitudinis atque frequentiæ, vt triginta hominum millia in bellum cogant. Sed præcipua celebritate populi Mundequeti sunt, qui per eos fortè dies ad arma consternati ab Congi rege defecerant, magnáque manu incursiones in regni extrema faciebant. Aduersus id malum, quoniã & celeritate & ipsiusmet regis præsentia opus erat; ne quid sibi interim aduersi eueniret, occupat rex baptismi sacramento æternæ saluti consulere. Nec regina rem longiùs distulit, atque ad indicandum in Lusitaniæ reges grati animi obsequium, ille Ioannis, hæc Eleonoræ sibi nomen desumpsit. Ingens Æthiopum multitudo ad spectaculum vndique affluxerant. Ex iis, proceres aliquot, regis exemplo & prædicatorum adhortationibus incitati, se per idem tempus ad Christum adjũxêre. nam è duobus regis filiis alter

ad om-

ad omnem virtutem ac pietatem propensus, natu major, ad regni fines tutandos festinè præcesserat: junior alter, Pansus Aquitimus nomine, nimirum vt esset qui pios postmodum exerceret, à nefaria superstitione, & auitis moribus nullo pacto abduci se passus est. Sub hæc, raptim coacto exercitu rex, admistis Lusitanis aliquot, in hostes tendit. Abeunti, Sosa Crucis vexillum de manu porrexit; hortatus pergeret in dimicationem alacer: signi eius beneficio (tantũ fiducia ne deesset) hostibus vtique superiorem futurum. Nec vana fuêre promissa: prælata Cruce fusis fugatisque rebellibus, paulo pòst victor Ioannes in patriam rediit. Quantem natu major filius est secutus: qui cùm Christianæ doctrinæ diligentem in primis operam dedisset, perducto iam ad fastigium templo, summa populi celebritate baptismo lustratus est, Alphonsumque appellari se voluit; quo nomine Ioannis Lusitaniæ Regis filium vocari didicerat. Ac ne quid ad lætitiam deesset, baptizati cum eodem insignes viri permulti. Inde profectus in Isundos, quibus populis iam tum ex parentis auctoritate imperabat, Apostolico apud eos munere ipsemet fungi cœpit: ac veritatis lucem admirabili studio promiscuè omnibus impertire. Quo tanto Christianę rei incremento admodum lætus in Lusitaniam reuertit Sosa, relictis in Congo sacerdotibus ad cæpta promouenda. Verùm ij partim insolitis caloribus & cœli grauitate consumpti; partim etiam (quæ vicissitudo est rerum) ab incolis aspera atque acerba multa, absente præsertim Alphonso, perpessi sunt. Etenim quamdiu de ecclesiasticis cæremoniis, & de mysteriis rectæ in Deum fidei est actum, ea tametsi hominis captum infinitis partibus superant: tamen quia ob id ipsum Deo digna, & rationi consentanea videbantur; haud ita repugnabatur ab Ethnicis. Ast vbi de justitia, temperantia, submissione seriò præcipi est cœptum, & è Christianæ disciplinæ institutis, abjicienda auguria, malè parta reddenda, condonandæ injuriæ, aspernandæ libidines, frangendę cupiditates erant; enimuero tum quasi ventilabro ad triturâm adhibito, boni viri illico secerni ab improbis: alteri, vel amore virtutis capti, vel pœnæ metu perterriti, æquitate delectari, sectari pacem, voluptates repudiare, duces & rectores animorum suorum honore & beneuolentia prosequi: alteri denuo dęmonum laqueis irretiti, ad ritus nefarios, atque ad auaritiam ac superbiam, & pristinas turpitudines miserandum in modum reuolui & odisse lucem, magistros auersari, & à piorum consuetudine lõgè refugere. Nec vulgo tãtũ serpebat vitiũ: notissimus ac ditissimus quisque arduum ac difficile virtutis iter eo magis horrebat, quo majora sibi malorum irritamenta & deliciarũ illecebrę

cebræ ſuppetebant. Rex demum ipſe, qui tantum initio ardorem ac firmitatem animi præ ſe tuliſſet; vbi à lactis dulcedine ad ſolidos cibos traduci eſt cœptus, deſiderio priſtinę vitæ paulatim adeò elãguit, vix vt in eo roboris Chriſtiani quicquam agnoſceres. Occurſabant ſcilicet eius animo priſtina oblectamenta, ludi, compotationes, quęque ebrietatẽ ſequuntur: offerebant ſeſe identidem auſpicia & ſortes, quibus ad amentiã omnis ferme barbaria dedita eſt; titillabat ſenſum, effundendæ iracundiæ, & doloris puniendi ſuauitas: quibus quaſi machinis, vrgente præſertim dęmone, ſenſim de ſtatu ſuo dejecta mens ita obduruit, vt cùm internas religionis & officii recordationes obſtinatè repudiaret; tũ ſalutaria ſacerdotum hortamẽta ac monita, nõ modò ad animũ, ſed iã ne ad aures quidẽ admitteret. Accedebat, ad res profligandas, acerrimum dæmonis telum, muliebris conjuratio. Quippe, vt cæteræ ferme gentes, ita etiam Æthiopes, præter eam, quam juſtæ vxoris habent loco, ſinguli pellices alere conſueuerant plures pauciorẽſve pro opibus. Eæ cũ ex inuectis nuper ſanctionibus pelli aut ablegari ſe à viris quotidie cernerent, vt eſt impotẽs iracundię ſexus, damnum & ignominiã non tulêre: cœtibus habitis conſenſu per ſe perque communes amicos cum rege vehementer agere inſiſtunt; aduentitias religiones, durumque & horridum vitæ genus abjiciat; præſentibus bonis & copia rerum quoad licet fruatur: neu incertam ſpem futuræ felicitatis, tanto pretio tantâque commodorum & voluptatum jactura ſibi emendam exiſtimet. Hæc & alia eiuſmodi blandimenta cùm neque Rex inuitus acciperet, & eadem tabe infecti permulti ac præſertim Regis filius Panſus Aquitimus adjuuaret; breui maximum in diſcrimen adducta Chriſtiana tota res eſt. Obſtabant ſceleratis conatibus fideles ac boni, vt numero inferiores, ita diuino præſidio & cauſa longè ſuperiores. Egregium verò ſe pietatis vindicem & aſſertorem præbebat Alphonſus: patriſque miſeratus inſaniam; dictis factiſque neophytos in fide atque in officio continebat. Ad eum tollendum obicem, proceres aliquot Panſum incenſum iam regnandi cupiditate omni ratione fouere; Alphonſum abſentem variis criminationibus patri ſuſpectiorem indies reddere inſtituunt. degeneraſſe illum planè in externos mores, nihil iam patriæ vel auitæ conſuetudinis pati: Regem verò ipſum ita vel contemnere, vel odiſſe; vt in eius contumeliam artibus magicis, quas à Chriſtianis nuper acceperit, amnes exſiccet, viti et fruges, atque adeò regias pellices vltro ad ſe ipſe pelliciat. Eiuſmodi calumniis atque portentis cùm juuenis innoxij famam ex compoſito quotidie lacerarent: zelotypum ſenem, & in affecto iã corpore animi quo-

que

que viribus defectum, facilè perpulêre, vt Alphonsum omni dignitate, honoribus, vectigalibus per summam injuriam exueret. jacuisset que porrò in solitudine & squalore circumuentus & proditus Dei seruus; ni diuino instinctu coorti quidam ex optimatibus, regem apertè increpuissent, quòd hæredem regni destinatum, stirpis maximum, eximia virtute ac pietate filium indicta causa damnasset. Reputaret secum illius in arcendis hostibus præclara facinora; in tuenda popularium concordia studium; in ipso Rege colendo pietatem & fidem: dein videret, num tantæ indoli tantisque laudibus consentanea essent, quæ ab inimicis ad inuidiam conficta, nimium patulis auribus in animum demisisset. Quin per idoneos viros in filij vitam & actiones inquireret? ac perspecta demum & cognita veritate, quod æquum videretur, & in reum & in accusatores, pro merito cuiusque statueret? Hisce monitis quasi è veterno excitatus Rex, ac se ipsum leuitatis incusans, per summam dissimulationem quæsitis iis, quę Alphonso objecta erant, cùm prorsus vana & commentitia comperisset; maxima bonorum gratulatione insontem filium in pristinum dignitatis & honoris ac gratiæ locum extemplo restituit; cõsceleratos calumniatores, ne quid tale postea quisquam auderet, perpetua notatos infamia securi percussit. Cuius tanti tamque insperati beneficij magnitudinem Deo acceptam referens, vt debebat, Alphonsus, multo etiam ardentiùs ac liberiùs ad Christianam fidem tuendam atque amplificandam incubuit: ac præter cæteras artes exterminandis gentium ritibus ad eam diem adhibitas; regno toto palàm capite sanxit, ne quis inaniũ Deorum effigiem vllam vel priuatim vel publicè coleret haberétve. Quo edicto in rabiem efferati aduersarij, frequentes in regiam coeunt; ac tumultu per operas excitato, credulum ac timidum Regem in eã sententiam adducunt, vt, nisi reuocetur illico edictum, ingentem seditionem adesse non dubitet. Hoc ille timore correptus, continuò per celeres nuntios admonet filium, videat etiam atque etiam quid agat, quò progrediatur: neu peregrina ac noua religione mordicus retinenda, se suosque omnes in apertum capitis ac fortunarum discrimen objiciat. Cùm ille nihilominus in incepto perstaret, Deumque multo magis quàm homines metuendos duceret; ira percitus Rex jubet Alphonsum ad se quamprimum venire. At ille, cùm nascentis eius Ecclesiæ salutem in suo capite verti probè intelligeret; pericula belli excusando, variasque nectendo moras, tam diu rem distulit, quoad letali morbo implicitus parens, cùm ægrum spiritum per multas curationes in dies aliquot extraxisset; tãdem superante medicamẽta vi morbi, demortuus est. Interea

Pansus,

Pansus, & sua ipse cupiditate, & improborū suasu, nō dubia spe regnandi concepta, solicitare promissis Æthiopas; blandè singulos appellare; viuendi licentiam & libertatem ostendere: denique ad excludendum aperta vi fratrum arma & copias comparare. Quibus de rebus, & de patris obitu, à Regina matre, quæ ab eiusmodi consilijs abhorrebat, certior factus Alphonsus, quàm maximis itineribus quàm occultissimè noctu Ambassem vrbem ingreditur: atque vt primùm diluxit, populum magna rerū nouarū exspectatione suspensum ad cōcionem vocat. Ibi orsus à primo Lusitanorum in eas regiones aduentu; commemoratisque eorum in se parentemque ac totam nationem promeritis; quòd tales viros, tamque salutarem sibi traditam ab ijs doctrinā, grato pioque animo coleret, foueretque; idcirco se à fratre sectatoribusque ipsius toties insidijs appetitum, & per falsas criminationes fama fortunisque spoliatum fuisse conquestus est. Pansum, viuo & spirante etiam tum patre, alienam hæreditatem spe & cupiditate impia deuorasse: eodem vita functo, iustum hæredem, quando per fas nequeat, per vim ac nefas à patrimonio arcere: si quid apud eos gentiū ius, si quid vetustus regni mos, si quid etiam æternæ salutis ratio valeat; ne se maiorem natu, Regem legitime designatū, pacis ac beatitudinis omnium cupidissimum; iuniori fratri consilijs impiorum deprauato posthabēdum existimēt: Caueāt verò etiā atq; etiam, ne à veritatis oblata sibi diuinitus luce ad cæcas iterum tenebras delabantur: neu Pansi minas paratasque ab eodem copias pertimescāt: Deum immortalem, cuius in eo negotio agatur causa, pro sua summa iustitia & bonitate, rectè sentientibus affuturū. Hæc, & alia ad tempus accomodata, cùm ingenti spiritu peroras set; tantus repentè motus animorum est factus, vt incredibili consensu Alphonsum protinus Regem æqui pariter & iniqui cōsalutauerint. Quibus rebus confestim ad Pansum in suburbana castra perlatis; vt quàm minimum spatij Alphonso ad comparandum relinqueret, cum ijs copijs, quas habebat duplici instructa acie, cōtinuò infestus ad vrbē aduolat. Neq; perterritus ea re Alphōsus: tū armatos, quos circa se habebat, pauciores quàm credi possit, (non plus sex & triginta fuisse Rex ipse per litteras publicas admodū religiosè testatur) tum cæteram imbellē turbam, quæ ad regiā perculsa metu confluxerat bono ac præsenti animo iubet esse. Deum verū, quē spretis falsis dijs venerari instituerint, pro ipsis haud dubiè pugnaturū. Nec vana cecinit. vbi ad teli iactū est vētum, Christiani armati inermesque, sublato pariter clamore, IESVM Deū, & S. Iacobum, ex disciplina Lusitanica ingeminant. mirum dictu: ad

eas voces, tanquam cæleſti fulmine afflata prior acies, cùm aliquandiu attonitæ ſimilis fluctuaſſet, terga poſtmodum vertit: cuique eandem trepidationem pauoremque ſubſidijs intuliſſet, turbatis eo impetu ordinibus, conuerſiſque illico ſignis, effuſa omnes fuga ſaltus auios & nemora petiere. Hanc tam incredibilem victoriam, ac planè diuinam, alia non minùs admiranda ſubſecuta res eſt. Cippus erat in ſyluis, captandæ cuipiam ferę paratus à venatoribus. in eum cippum curſu præcipiti cùm ſe Panſus per imprudentiam induiſſet; corpore toto grauiter conſauciato ſic hęſit, vt explicare ſe inde nulla vnquam ratione valuerit. Comprehenſus, & in cuſtodiam traditus, fruſtra nitente Alphonſo conſeruare germanum fratrem, & ad Chriſtum adiungere; in pertinaci mentis duritie, & volũtaria cæcitate miſer animã efflauit. Lõgè melius & ſaluti & exiſtimationi ſuę cõſuluit is, qui Panſi ductabat exercitũ. ſiquidẽ è fuga retractus, cùm ſibi necẽ inſtare minimè ambigeret, miſit qui Regi demiſsè nuntiaret: nõ deprecari ſe mortem, quam ſuę temeritati debitã pręclarè noſſet. id verò omnibus votis expetere obteſtarique, ne ſe abſque fidei Chriſtianę myſterijs ex hac vita excedere pateretur. ipſo congreſſus initio, circa Alphonſum apparuiſſe viros humana ſpecie auguſtiores: ipſius, quam Luſitani adorarent, Crucis nota diſtinctos, clariſſima circunfuſos luce, vultu acerrimo præliantes: eo nimirum viſo Panſi milites ingenti horrore perfuſos, extẽplo ſe in fugam dediſſe. Itaque ſibi non eſſe iam dubium, quin, præter Chriſtianorum Deum, nemo vel in terris vel in cœlo colendus adorandusque ſit. Neque aſpernatus eſt reſipiſcentem Alphonſus: quin potiùs clementer accepto, & per baptiſmum in Chriſtianos relato, vitam & incolamitatem ea lege conceſſit; vti purgando in poſterum verrendoque Sanctæ Crucis templo cum ſuis operam daret; & in myſtici lauacri vſum, puros latices religiosè conueheret. Ea victoria magnum rei Chriſtianæ momentum attulit. regni poſſeſſione adita, & barbaris quotquot poſtea ſemet Euangelio opponere ſunt auſi, perpetuo felicitatis tenore ſuperatis, Alphonſus quinquaginta ipſos annos (tot enim deinde regnauit) hominibus verbo & exemplo ad omnem virtutẽ ac pietatem erudiendis, egregium & paſtorem populorum, & vineæ Domini cultorem, ad extremum vſque ſe præſtitit. Per idem tempus, quo Chriſtiana ſacra in Congũ perlata ſunt; eadem Regulus quoque Benienſium, Congo vicinus, ab Ioanne per legatum expetijt, Luſitanicæ magis amicitiæ ac præſidij ſpe, vt euẽtus docuit, ad opes imperiumq; firmãdum, quã quo de ſuſcipienda Chriſtiana religione ſeriò cogitaret. Quocirca

sacerdotes ad eum summa Ioannis voluntate profecti, & ab auitis erroribus ritibusque sacrilegis perditum hominem diu multumque reuocare conati, cùm nihil omnino proficerent, Ioannis demum accitu in Lusitaniam irriti rediere. Lætioribus initijs, exitu etiam tristiore fuit alia per eosdem ferme dies Lusitanorũ expeditio. In ijs amnibus, qui Aethiopiam occidentalem influunt, in primis nobiles duo censentur, Gambea & Zanaga, cuius paulo antè meminimus. Stachirim Daratumque prisci dixere. Intra duo hæc flumina quicquid spatij longo procursu in Arsinarium vsque promontorium desinit, populi tenet ij, quos vulgus Ialophos appellat. Horum Rex, nomine Bemoinus, contracta cum Lusitanis amicitiam, & crebris a Ioanne muneribus nuntijsque ad stipendia Christi solicitatus, cùm nihil tale agitaret animo, Lusitani tamen Regis optima studia & spem varijs promissis ac frustrationibus eludebat: idemque Christianos aduenas in primis amicè liberaliterque tractabat, quòd eorũ cõmercijs ac societate suas opes non mediocriter augeri quotidie cerneret. Sed quod vitæ genus vt sequeretur, nullis vnquã rationibus adduci potuit, id ipsum vt vltro exoptaret, denique malo miserijsq; coactus est. Siquidẽ regno pulsus propinquorũ insidijs, cũm illud frustra sæpe recuperare tẽtasset, victus aliquoties fugatusque, ad extremũ in Lusitaniã exsul cũ paucis perfugit ad expertę virtutis & beneficentiæ Regẽ; ab eoque supplex infimis precibus auxiliũ petijt. arq; id quo facilius impetraret; baptizari cum suis (ij erant viri nobiles ad quinque & viginti) & Ioannem de Regis nomine dici se voluit. Celebratũ est mysterium tertio Nonas Nouembris, anno post Christum natum millesimo quadringentesimo nonagesimo primo, mira Pontificũ & procerum gratulatione & frequentia: exhibitique per eos dies publicè ludi, conuiuia, venationes, & spectacula equestria: in quibus Ialophi desultoria arte & agitandi peritia, ita se admirabiles præbuere; vti Numidis ipsis (quorum in celeritate motuque corporis præcipua laus est) agilitatis palmam omnium iudicio consensuque eripuerint. siquidem tanta erant membrorum vel dexteritate vel robore, vt equi incitatissimi ephippijs nulla omnino cursus intermissione tum recti insisterent, corpusque circumagerent; tum repente insiderent, dispositosque humi lapillos ad vnum inde colligerent; tum etiam momento desilirent resilirentque. sub ea Rex neophytus Romano Pontifici per supplices litteras ritè obedientiam detulit: idemque in Lusitaniæ Regis ditionem iure beneficiario ac voluntaria deditione concessit, ac se, modò amissa reciperet, Lusitanis ad interiores Libyæ Reges, & pretiosa

metalla ducem fore profeſſus eſt. Iamque exulis & nota probitas, & afflicta fortuna, Luſitanum Regem & regni principes ad miſericordiam allexerat. quare idoneo ſubſidio adiuuandum hoſpitem ratus Ioanne, & inſuper haud negligenda quæ ab eodem ad gloriã diuitiaſque proponebantur; viginti validas naues deduci, & omnibus rebus ornari quàm primùm imperat. In eam claſſem, præter nautas & propugnatores, Euangelici quoque præcones impoſiti, Aluaro Dominicano præfecto, eximiæ virtutis ac ſapientiæ viro, quo rex ipſe ad ſacras confeſſiones vti conſueuerat. additi præterea non modò, vt in ſuperiorem claſſem, fabri, ſed etiam, ne materiæ inopia laborandum foret, cæmenta cùm reliquo ædificationis inſtrumento. iam enim Ialophi conſenſu Luſitanus arcem ædemque ſacram in Zanagæ ripis, opportuno ad merces exponendas imponendaſque loco, excitare decreuerat. Verùm tantus hic apparatus, ac ſpes non ſine cauſa conceptæ, paulo pòſt in irritum cecidêre. Siquidem delata iam ad Zanagam claſſe, & caſtello inchoato (cuius etiamnum exſtant veſtigia) Petrus Vaſæus, cognomento Biſacutus, qui claſſi cum imperio præerat, ſine metu verſantem in prætoria naui Regem Ialophum pugione confodit, vel fraudis ac perfidiæ ſuſpicionibus incitatus, vel pertæſus cæli ſoliſque: quòd ibi paucis diebus complures Luſitani perierant. Regis morte cùm à barbaris tum à noſtris valde tumultuatum: ac ne quod grauius acciperetur incommodum, naues non paruo Ioannis dolore in Luſitaniam reductę. Ita, maximi cõpendij rem, quæ & plurimos homines Chriſto conciliatura, & Luſitanis ad interiora commercia & inclytas Libyę aurifodinas aditum præbitura videbatur, vnius hominis iracundia momento corrupit. Veruntamen eius claſſis fama, bellicuſque apparatus, & profugi Regis cauſa benignè ſuſcepta, non parũ ad Luſitanici nominis dignitatem & commendationem in ijs regionibus profuêre. quocirca & Chriſtianis deinde negotiatoribus maior honos fideſque haberi cæpta, & à multis dynaſtis ad Ioannẽ oratores cum muneribus miſſi, fœderis & amicitiæ cauſa. Itemque ipſe litteras & nuntios deſtinauit cùm ad alios prænobiles Africæ principes, tum verò ad reges Tungubutu, Mandingæ, Fullorum, & earum gentium, quas vulgo Moſes appellant, multis in rebus Chriſtiana inſtituta ſectantium, ac præſertim in nominũ impoſitione, quæ ferme à ſanctis Apoſtolis mutuantur. Nã ad Chriſtianorum Aethiopum ſub Aegypto, ſeu Abaſſinorum Regem, qui Pretejannes dicitur, tenui fama & auditione dũtaxat iam ſibi notum, propter peſtilentes terrarum tractus, & noxia animalia, & vaſtas ſolitudines interjacentes, cùm id vel maximè cuperet, ex ea

parte

parte adspirare non potuit. Cæterùm hisce tam lætis rerum exordiis breui tota pænè Europa vulgaris, Lusitanum nomen magna vbique in admiratione esse: celebrari omnium linguis: nauigandi scientia & gloria Græcis, Phœnicibus, Carthaginensibus anteferri. cuius laudis æmulatione incensus Christophorus Columbus Ligur, ingentis animi vir, & rei nauticæ in primis peritus; ex astronomica disciplina, & nonnullis veterum monumentis, eodem ferè tempore statuit, trans noti orbis terminos magna terrarum spatia etiam in occidentem patere: dein, experiundi & cognoscendi studio, quòd sine magno apparatu ea res tentari non posset, Lusitano ante omnes Regi eam expeditionem suasit; suam in id operam & industriam enixè detulit. A quo reiectus tamquam inania & fabulosa afferret, ad finitimum Castellæ Regem Fernandum eodem consilio sese cõtulit. Ibi cùm nihilo magis audiretur; inuicta quadam animi pertinacia, totum ferme septennium, vorando repulsas, vrgendo, instandoque per se, & per amicos; tandem aliquando peruicit; vt in eam inquisitionem tria sibi regio sumptu adornata nauigia ad Hispalim oræ Bæticæ præberentur. Cum ijs in Atlanticum Oceanum egressus, Canarias primùm insulas petijt. Inde cõtinua dierum aliquot velificatione in occasum prouectus; insulas aperuit nouas, quas ab re, quòd primæ occurrissent, Principes nominauit: & exposito milite nactus aurifodinas, loco idoneo castra communijt: relictoque ibi præsidio, incolas ferme duodecim, & alia inuentæ eius regionis argumenta secum in Hispaniam reuexit. Ea res, quo minùs erat in spe, eo maiorem Fernando Regi & aulæ vniuersæ attulit voluptatem. Ioannes contrà, dolorem haud modicum ex eo percepit: vel quòd efflorescenti tum maximè ad maritimæ rei gloriam nomini Lusitano, partum ab aliis in eodem genere decus officeret; vel quòd relicto sibi à maioribus inclyto nauigationis iure spoliari, & vasti Oceani possessione pelli quodã modo videretur. Ergo ad exigendos è Principibus insulis Bęticos, easque in Lusitanam ditionem asserendas, de ptocerum sententia, classem instruere quàm primùm aggressus est. ea re cognita Fernãdus mirari magnopere, cur ab Rege socio & amico, ignoti maris inuestigatione, præsertim quam oblatam ille reiecerit, arceatur. cumque super ea re nuntij & iuris interpretes vltro citroque frustra cum litteris commeassent, postremò Fernandus ad reuocandum ab ea mente Ioãnem legatos viros primarios misit duos: &, qua erat solertia, si minùs ab incepto abducere illum possent, certè per varias causas rem consultò iussit extrahere, dum Colũbus, qui in eadem loca maiore cum apparatu renauigauerat, de

concepta spe auri argentique & opum aliarum, certiora & exploratiora perferret. Non fefellit Ioannem æstus: & dum legati sedulò tempus terunt (vt erat egregiè facetus) legationem eam neque caput neque pedes habere dixit: camillatus oratores ipsos; quorum alter è crure claudicaret; alter, ab insito fastu leuior & elatior haberetur. Interea Fernandus magno suo compendio fœdus cum Carolo Galliæ Rege pepigerat: secundisque eius rebus commotus Ioannes, omisso belli consilio, non recusauit quòminus disceptatore totius controuersiæ vterentur Pontifice Romano, qui tum erat Alexander VI. eo nomine. Is, cognita rerum causa; ne quando lis ad arma deduceretur; vltra Hesperidum insulas ad trecentesimam ferè leucam & quadragesimam ducto à Septentrionibus ad Australem polum circulo; totum terrarum orbem ex æquo bifariam secuit: Quæ pars vergebat in orientem, hanc Ioannes, facta sibi ob iuris antiquitatem optione, desumpsit: occidua Fernando relicta. Ex eo tempore in perueſtigandis ignotis regionibus ab Lusitano & Castellano mira vtrinque virtute certatum est, & Fernandi Caroliquè Cæsaris auspiciis idem Columbus, aliiq; deinceps immortalitate dignissimi viri, ad occasum meridiemque immania terrarum spatia, cum incredibili prouentu auri & argenti, subinde patefecere: quo maximè subsidio Castella postmodum tantos tamque assiduos terra marique sumptus propè infinita pecuniarum erogatione sustinuit. At ex Lusitana parte, superiorum ducum laudem non adæquasse modò, verùm etiam superasse visus, è Ioannis familiaribus egregia fortitudine & constantia vir, Bartolemæus Diazius. huic, non modò cum ventis & mari, sed etiam cum sociis naualibus diu luctandum fuit; nauigationis longissimæ tædio fessis, & reuersionem quotidiano conuitio efflagitantibus. quorum ille cùm ferociam & expostulationes prudentia ac lenitate sedasset, Cani columnas longo interuallo transgressus, insanum terræ projectum denique patefecit: qui ab interiore Æthiopia per directam longitudinem leucas amplius sexcentas in meridiem excurrit. neque tam portentosa magnitudine terrimisque insuper tempestatibus deterritus est, quo minus promontorium flecteret; ac totum terrarum orbem magnanimis & experientibus viris peruium demonstraret. Hoc tam felici ausu perueniens ad Insulam, quam sanctæ Crucis à columna ibidem posita nominarunt, leucas vltra Cani limites omnino trecentas & quinquaginta. tum, deficiente iam commeatu; sexdecim ferè mensibus nauigando consumptis, in Lusitaniam reditum est, cumque in explicando apud regem itineris totius progressu Diazius

ad

ad descriptionem ingentis illius promontorij deueniſſet, (frontem Africæ nonnulli dixere) idque ob atrociſſimas circa ipſum exortas tempeſtates, procelloſum caput iure appellandum affirmaret; quitanimo, Bonæ ſpei caput eſto, inquit Rex, (quod illi deinde nomē ſtabile firmúmque permanſit) quippe cùm tanta ab occaſu diſtantia, ac tam enormi in Auſtrum procurſu, ad optatas Orientis opes & Aſiatica emporia Luſitanis digitum pænè videretut intendere. Sed quoniam commercij orientalis iterum iam incidit mentio, quod Africi maximè & Aſiatici littoris nauigatione conſtat; locus poſtulare videtur, vt de vtroque littore breuiter, quoad inſtituti operis ratio patitur, explicemus. Ab Oliſipone præter Gaditanum fretū in meridiem nauigantibus, ad læuam eſt Mauritania. inde magno ambitu curuantur littora per Autololas, & Ichthyophagos populos (ea regio Guinea eſt) trans Cancri tropicum, ad vſque Pagelungos Æquatori ſubiectos, & Ageſymbam, qui antiquis noti orbis eſt terminus, hoſce vno omnes vocabulo Heſperios Æthiopas, ſicuti Eoos, qui oppoſitam Africæ partem tenent, priſci cognominarunt. Dein, per longiſſima ſpatia, obliquo trans Æquatorem & Capricornum excurſu, ora vaſtam in prominentiam cuneatur; id Bonæ ſpei (quod diximus) caput ſeu promontorium eſt. hinc rurſus in Septentriones longiſſimo tractu per immanes & obſcuri nominis populos Obios, & Cafres, & Madagaſcarem olim, nunc Diui Laurentij inſulam, reflectitur littus ad nota iam antiquis promōtoria Praſum & Aromata: quorum alterum hodie Moſambicum; alterum à Praſo quingentis leucis & quinquaginta diſiunctū, Guardafu vulgus appellat. is Africi littoris extremus in Orientem eſt limes. inde præter duos inclytos ſinus, Arabicum & Perſicum, quibus in modum peninſulæ felix Arabia cingitur, rectus in eam regionem traiectus eſt, quæ, Indo & Gange duobus clariſſimis incluſa fluminibus, India nominatur. In hac montes à Cauçaſo ad Cori promontorium, quod Comorini caput incolæ vocant, leucas circiter quadringentas perpetuo in Auſtrum iugo porrecti, circunfuſo Oceano ingentes oras efficiunt duas: quarum altera in Occidentē obuerſa, prænobiles vrbes continet, Calecutum Malabarici regni caput, emporiumque nuper omnium frequentiſſimum; itémque Cocinum, Cananorem, Goam, aliáſque complures: altera in ortum ſpectans, à Comurino tractu per Bengalæ fines, qua Ganges in Oceanum influit, pérque Peguſia, & eius tractus alia ditiſſima regna (quam terram Ophir ac Tharſis quidam haud ſanè abſurdis coniecturis exiſtimant) deſinit in Auream Cherſoneſum: qua in regione prænobile emporium Malaca viſitur hodie. A Cori promon-

torio, ad Siculi freti similitudinem, exiguo admodum spatio auulsa cernitur insula Ceilanum: quam grauis auctor Ioannes Barrius Lusitanus multis rationibus Taprobanam olim fuisse contendit, ab ea obliquus in Auream Chersonesum, & Chersoneso vicinam ingentem insulam Somatram cursus est; quam Geographoru vulgus Taprobanam putat. à Somatra porrò ad nobilissimas insulas plurimasque, Iauas majorem & minorem, Borneum, Bandam, & Molucas, & Lequios, & Iaponios tenditur. itemque ad continentem oram Camboiæ, Ciampę, Caucincinæ, ac Sinarum. vltra, Lusitanis incomperta nauigatio est. Harum autem regionum pleræque, longè alio atque Africa terra situ ac feracitate, plurimis riguis, & solo cæterisque syderibus mirè fauentibus, in omnes mortalium vsus deliciasque pro sua quæque natura varias fruges, metalla, odoramenta, plantas, lapillos, medicamina propè ad certamè effundunt. quæ paulo ante hanc memoriam, certis emporiis admodum vili coëmpta, Mahometani ferme Iudæive institores, vel sinu Persico in Commagenem & Syriam, vel Arabico ad vrbē Heroum Suezium, atque inde camelis Alexandriam conuehebant; Ægyptio Sultano, qui tum iis regionibus imperabat, pluribus locis persoluto portorio: quæ res Memphiticum ærarium magnis quotannis pecuniæ accessibus augebat. Hanc adeò quæstuosam negotiationem Ioannes, ducum suorum peritia & felicitate inuitatus, omni spe sibi enitendum existimauit; vt, si qua posset continuato per Oceanum cursu, ab Ægypto Syriáque in Lusitaniam auerteret, non solùm vt, ingenti Lusitanicæ rei incremento, Christiani nominis hostium vectigalia quàm maximis afficeret detrimentis; sed multo etiam magis, vt eadem opera pluribus locis Apostolicam disciplinam vel vetustate iam obsoletam renouaret, vel ad id tempus incognitā, Deo adjuuante, per administros idoneos institueret. constanti quippe didicerat fama, non paucos in Oriente superesse populos, partim qui simulacra ex vetere gentium errore adorarent; partim etiam, qui acceptum à Christi nuntiis Euangelium, & sanctissima bene viuendi instituta, sed tempore præcedente multis deformata vitiis, vtcunque retinerent. In iis, Æthiopum Orientalium, seu Abassinorum, cuius modò meminimus, Regem, Christi cultorem quidem illum, veruntamen à Romani Pontificis auctoritate disiunctum, cum Ecclesia Catholica in gratiam reducere vehemēter optabat: simul etiam ratus, quòd longè latéque imperaret, fore vt eiusdem opibus auxilióque aditus sibi ad Regum Indorum amicitiam & expetita commercia patefieret. Hoc ille consilio certos homines per mare nostrum ad explorandas Indicas & Æthiopicas res destinauit. qui,

ob ser-

ob sermonis insciti am, rei difficultate deterriti, cùm Hierosolymis infecto negotio rediissent; suos denique Arabicæ linguæ bene peritos, Petrum Couillanium & Alphonsum Paiuam, ejusdem rei causa dimisit, cum eiusmodi mandatis ac litteris, vt alter alterius prouinciam, si res ita ferret, posset accipere. ij, Alexandriam delati, Memphim inde mercatorum habitu petiére, atque ex eo loco per sermonis Arabici symbola cùm se Mahometicis viatorum turmis facilè miscuissent; ad Arabici littoris, vrbem Elanam, hodie Torum, transitu Hebræi quondam populi insignem ac denique Adenum (id oppidum sub ipsas Arabici maris fauces est munitissimum, Maddena gens olim dicta) incolumes peruenére. Ibi, cùm ad lęuam esset India, ad dexteram Æthiopia; sic inter se munera partiuntur, vt alter Abassinum adeat Regem, alter Indica perlustret emporia; ac rebus demum peractis, Memphim rursus ambo conueniant. hæc inter eos neutro discrepante condicta. verùm à digressu longè dispar fuit vtriusque exitus. Paiua in Abassinos profectus, antè quàm Regiam attingeret, incertum quo genere leti defunctus est. at Couillanius felici nauigatione ad Indos delatus, totam illius commercij rationem probè compertam in commentarios retulit: ipsa verò Indica emporia, Goam, Calecutum, Cocinum, & cætera suis quæque locis in hydrographica membrana ex fide adnotauit, quā à Ioanne Rege in id ipsum acceperat. inde, cùm per Arabicum Oceanum in Africam trajecisset; ab Aromata ad Prasum promontorium, & Rapti hodie Sengi fluminis ostia, & Melindem, & Quiloam, (cui Raptæ olim nomen) & Sofalam littoribus peragratis, partim ex consentiére nautarum testimonio, partim ex incolarum capillatura & colore, Hesperiorum Æthiopum haud absimili, in eam sententiam est adductus, vt oram ad Bonæ spei promontorium pertinere, & circumnauigari posse proculdubio crederet. quibus rebus mirum in modum alacer, & reuisendi socij cupidissimus, cùm ad præfinitum tēpus Memphim se contulisset; repentè ab inimicis fit certior, Paiuā ipso profectionis initio diem obiisse, percussus tam inopinato nuntio Couillanius, licèt in patriam redire vehementer optaret; tamē, quod prę clarè meminerat, quanto Ioannes rerum Æthiopicarum studio teneretur, suas vel rationes vel desiderium regię voluntati posthabere constituit. in præsentia ad eum de Paiuæ obitu, deque sua peregrinatione perscribit: se India explorata, littus etiā Æthiopicum ad Sofalam vsque, aurifodinis prænobilem terram cum cura lustrasse: nec sibi esse dubium, quin ad bonæ spei promontorium ora continens protendatur id adeò, tum ex fama sermoneque hominum; tum è cosmographica & nautica ratione constare sibi esse in ani-

in animo, quandoquidem Paiuam in ipso rerum aditu mors oppresserit, eius vice in Æthiopiam reuerti, vti, Deo bene iuuante, inita cum Abassino societate, cognitoque illius imperio & institutis, cuncta postmodum certa ipsemet in Lusitaniam referat interea ne desisteret Ioannes cæpta, fidenter ac strenuè prosequi. nauarchos circunuectos iam extremum illud Africæ promontoriũ haud ita difficili negotio (paululum modò adnitantur) ipsismet Quilois vel Melindijs ducibus in Indiam vtique peruenturos. rem esse gloriæ pecuniæque pleniſſimam. Hasce litteras & commentarios nauticamque membranam cum Hebræis notis è Lusitania mercatoribus, qui Memphi negotiabantur, ad Regem perferendas dedisset; ipse confirmato ad rem cõficiendam animo, retro in Æthiopiam iter intẽdit. Imperabat Abassinis tum Alexander, quintus ab Serſadeneghil, qui accisis à Turca iam opibus, regium nomen ac maiestatem vix atque ægre tuetur hoc tempore. is venientem ad se Couillanium, quanquam haud planè certus vera ne afferret, magis tamen propenso ad credendum animo benignè accepit, non mediocriter lætus à tam longinquo ac tam Christiano Rege societatem & amicitiam suam per nuntios & per epistolas expeti, cumque de Ioanne, deque alijs Europæ Regibus multa didicisset, remissurus iam cum litteris Couillanium, repentè demoritur. successit ei longè alius ingenio moribusque frater Nahu. is non modò Lusitanum Regem dignatus respõso nõ est, sed ne ipsum quidẽ nuntium ad suos redire permisit. ita Couillanius, cùm neq; ex Æthiopia euadendi facultas, neque in Lusitaniam scribendi occasio præberetur; ob diuturnam absentiam videlicet pro mortuo est habitus, quoad aliis demũ è Lusitania missis eodẽ legatis (vt in loco dicemus) apparuit. Inter hæc Ioannes occultis virtutum facibus agitari, noctes inquietas exigere, oblatam sibi laudis æternæ materiẽ in dies attentiùs intueri, omnes vias rei perficiendæ cõquirere, ast vbi eorum sermone, qui ex Ægypto venerant, & Couillanij litteris ac rationibus animari se vidit; tum verò inchoatam nauigationẽ quantouis periculo sumptuque ad exitum perducere sine vlla dubitatione decreuit. Iamq; in talẽ ac tãtã expeditionẽ, ex ea, quæ tum erat copia, clarissimos destinauerat magistros ac duces; & cõtra sæuientis Oceani ferociam & impetum naues iussérat ædificari vel materiæ firmitate vel structuræ genere validissimas; cum tantis interuenit conatibus mors, bonis omnibus, atque ipsi præsertim Emmanueli, quem, Alphonso filio dudum extincto, Ioannes hæredem instituerat, admodũ luctuosa. duplici quippe cognationis vinculo Ioannem attingebat Emmanuel; quòd & Fernando

Ioannis

Ioannis patruo natus erat; & sororem ipsius Eleonoram lectissimam feminam Ioannes habebat in matrimonio. sed præter hanc tantam necessitudinem, quod in regia propinquitate perrarū est, ipsum, à quo regni hæreditatem sine controuersia exspectabat, ob singulares eius virtutes Emmanuel diligebat vnicè, & annos ei quā plurimos ac læta pariter omnia precabatur. quo etiā acerbiùs tulit, multisque & veris lacrymis prosecutus est patruelis obitum. ac iustis demum funebribus illi ex maiestate regia persolutis, ad omnem regni administrationem, sed ad res præsertim Indicas, acriter animum intendit. nam & in ipso ætatis robore, septimum & vigesimum agens annum, alacer in primis erat & vegetus, & in studio laudis ac famæ nulli antecedentium Regum secundus; & eo maiore studio institutę cōquisitionis ardebat, quòd se ad tātorum periculorū tamque diuturni laboris ac diligentiæ fructus decerpendos ab omni æternitate diuinitus destinatum esse propemodum cerneret. Ac nihilominus, ne sibi præsertim initio regni nimiū præsidere videretur, in consiliū super tali tantaq; re proceres ac seniores adhibuit. In eo conuentu sententijs valde certatū. Erant qui nauigationes lōginquas in vniuersum improbarēt. si rē nauticam experiri placeat; sat ampla & nota in propinquo maria patere; sin (quod fortè magis è cōmuni re sit) victui & frumētationi cōsulere; ex alienis regnis, atq; adeò ex ipsa Germania, colonos in Lusitaniam in id ipsum accitos. Quin Curucensis & Lauranus rager, ac tota illa inter Eboram Tagumque spatiosa planicies vel vitibus cōserenda, vel vbi liceat aratro proscindēda plebi desidiosæ atq; inopi diuidatur? sin belli gloria solicitet animos; hærere pænè in visceribus Mauritanā pestem, ex qua nouæ in singulas horas insidiæ, latrocinia, cædes, calamitates immineant. lōgè profectò vtilius tutiusq; in proximos Christi hostes, quàm in remotos & innoxios populos, certo cum damno ac periculo, incerto vel exiguo cum emolumento Lusitanica arma posse conuerti. octogesimū iam annū per assidua naufragia immanesq; sumptus tot classes in Austrum nauigare. quid inde nisi vilissimos Æthiopas, Lusitaniæ onera veriùs quàm ministeria, & ebur inutile, & friuola palmę folia reportari? Nā quod de aurisodinis fama increbuerit, verba profectò regulos dare: quibus importari nouas opes, & solitudines exustas, ac totius illius tractus pestilentiā frequentari vehemēter expediat. Proinde ad Lusitaniæ decus & rē tuendam augēdamq;, dispersas regni vires contrahat; finitima remotis anteferat bella; vel, si ad agriculturam domestici pœniteat soli; præpingues potiùs Mauritaniæ glebas, & frumentarios cāpos, quam aut Asiæ

inacceſſa

inacceſſa commercia, aut ſterilem interioris Libyę arenam & ſqualentia deſerta reſpiciat. Alij contrà: neque ſuſceptos ad eam diem labores ac ſumptus, qua dignitatis, qua compendij nomine, irritos fuiſſe, (quod ipſum frequentes ab ignotis etiam Regibus legationes & vectigalium incrementa quotidiana teſtentur) & nouam hãc Indiæ conciliandæ diuinitus oblatam occaſionem, eiuſmodi eſſe, vt non modò ſine magno detrimento, verùm etiam ſine ſummo dedecore omitti non poſſit. ſcilicet diuini ſpiritus virum Henricum illum, tanta animi magnitudine, præclarum hoc iter ingreſſum, ac tanta perſeuerantia ſpretis iniquorum obtrectationibus, tantam gloriæ ſegetem poſteris reliquiſſe; ac deinde Alphonſum, & nouiſſimè Ioannem ipſum, qua virtute, quo conſilio Reges? toto impetu eiſdem inſtitiſſe veſtigiis; vt in ipſo demum Indiæ pænè veſtibulo, Emmanuel ſucceſſor, viris, opibus, ætate florentiſſimus repentè deficeret. in magnis arduiſque negotiis non eſſe res illico ad calculos reuocandas: vbi conatus ipſe, vt votis minimè reſpondeat euentus, apud æquos tamen rerum æſtimatores loco ſucceſſus ac præmij ſit. Pergeret porrò felix quò numen tantis támque apertis ſignificationibus duceret; neque à tam laudabili cępto abduci ſe cuiuſquam ignauia ſeu cunctatione pateretur. Media fuit multorum ſentẽtia: quibus non tam dimitti contracta iam & inſtituta commercia, quã nouis quærendis inſtituendiſque modum tandem aliquando imponi placebat. Quid enim à tanti Regis tum prudentia, tum dignitate magis alienum eſſe, quàm partis iam ita multis, vt conſeruari vix poſsint, incertas captantem ſpes, nouis quotidie ventis, tempeſtatibus, vadis, æſtibus atque receſsibus bellum indicere? & inexplebili curioſitate alias atque alias oras nullo propemodum fructu vel operæ pretio perſcrutãtem, cum rerum natura pugnare, & ipſa denique mundi clauſtra velle perrumpere? Frequentes procellas, crebra naufragia, imminutam Luſitanię ſobolem, voraces claſsium impenſas, &, ſuper hæc, infinitam itineris longitudinem reputaret animo. quæ ipſa vt maximè Deo fauente vincantur, & flatibus vndiſque obſecundantibus, perueniatur in Indiam; ecquid tandem ſpei ſit. occupata iam ab antiquis ac proximis negotiatoribus mercimonia, ad ignotos & alienigenas traducendi? Quis porrò præſtet, potentiſsimos Indiæ, Syriæ, Ægyptique (vt de reliquis taceatur) dynaſtas ac reges, vbi per aduentitios commeatus portoria ſua reditúſque imminui ſenſerint, quietem acturos? quibus, ſi damno vel dolore irritati ad arma conſurgant; vix Europa tota conjunctis viribus, nedum Luſitania ſola poſsit obſiſtere. Nam quod nonnulli maiorum in hoc genere ſtudium & cõtentionem opponant; neque

Henri-

Henricum ad Indiæ regiones adspirasse vnquam,& Ioannem adulatorum blandimentis potiùs,quam suopte ingenio,in hæc vigilātium somnia veriùs quàm consilia inductum.quę quoniam intempesta morte oppresserit Deus immortalis; videat Emmanuel ipse, integris etiam tum viribus, quid agat: neu per inanem fiduciam ea suscipiat, à quibus cum leuitate ac damno postmodum cogatur absistere. Hæc & alia id genus cùm & ii, qui in consilio aderant,& cæteri, vt fit, pro suo quisque sensu loquerentur; plus tamen apud regem & decoris auidum, & fidei propagandæ studio incensum, honestas & pietas, quàm metus aut diffidentia valuêre. Cæsa & conuecta iam antè materia; naues in præsentia duntaxat quattuor ad explorandum agiles, ad tolerandum firmas, delecto milite,nauta,commeatibus,tormentis instrui: & quantum humano consilio prouideri possit, contrā omnes casus quàm diligentissimè optiméque adornari jubet. Prætoriæ inditum est nomē à sancto Gabriële, non sine causa:vt quæ ex orbe nostro ad antipodas viam euangelio muniebat;sub tutela præsidioque lateret Archāgeli potissimùm eius, qui primus è cœlo terris olim attulit Euangelium.huiusce nauis cursum regebat Petrus Alāquerius, qui aperiēdo Bonæ spei promontorio paulo autè interfuerat. Secundam Archangelo Raphaëli,viatorum dúci ac tutori,dicarant.Paulus Gāma præerat,nauclerum habebat Ioannem Conimbricensem. Tertiam Nicolao Cœlio nauarcho; Petro scholastico gubernatore, incertū vnde,Berrium appellabant. Quarta,sine milite ac sine nomine,vehendis duntaxat in supplementum cibariis, à Consaluo Nonnio Gāmę domestico ducebatur. Propugnatores in vniuersum & nautæ centum & sexaginta non amplius explebant numerum. iis omnibus ab Emmanuele præficitur summa cum potestate Vascus Gamma Pauli frater, singulari prudentia ac fide, &, quod caput erat, inuicto animi robore vir: cuius patrem Stephanum, nuper vita functum, Ioannes Rex ad munus id ipsum iam antè delegerat.Huic,præter mandata & litteras ad Indiæ reges, Couillanii quoque membrana & commentarius attributus. Agebat eo tēpore Emmanuel in oppido Transtagano,quem Montem majorem vocant:huc euocatum Gammam & socios,in magna procerum corona,magnificis promissis,& pia in primis & graui oratione, ad talem & tantam expeditionem est adhortatus.deinde vexillo Crucis per intimum scribam publicè expanso, nixis genibus Gamma solenni ritu in Regis verba jurauit, eodemque accepto vexillo, plenus bona spe & miro nauandæ Regi operæ studio incensus, Olisiponem vnà cum comitibus petiit.ibi in MARIÆ Virginis æde, quā

ad fau-

ad fauces portus olim Henricus in idipsum exstruxerat, sacris omnibus ad propitiandũ cœleste numẽ ritè procuratis; præeunte cum hymnis & cãticis agmine sacerdotũ, nauarchi, & cætera turba cum ardentibus cereis, eodem ordine supplicantes, nudis pedibus ad scaphas vsque deducti. Mœsta cũ fletu sequebatur ciuitas, quasi tũ lecta ciuium manus ad manifestum exitium rueret. Ac quãdiu lætis de more vocibus, ac vario tympanorum tubarumq; cõcentu anchoras moliuntur, rudẽtes expediunt, & reliqua munera certatim obeũt nautæ; mirã hilaritatẽ vultu præ se tulit Gamma sociique. ast vbi solutis anchoris, ac sublatis iam antennis, vltimum signum profectionis insonuit; tum verò mutuo cõspectu partim integratæ, partim coortæ omnibus lacrymæ: nec modus fuit quoad vehemẽtior Boreas naues in altum prouectas ex oculis abstulit. Id accidit anno post Christum natũ millesimo quadringẽtesimo nonagesimo septimo, ad vij. Idus Iulias; anni tempore (vt postea cõpertum est) minimè idoneo. Veruntamen regente cursum Deo; paucis mẽsibus ipsum Bonæ spei promontorium præteruecti, ad aquationem, quæ dicitur Sancti Blasii, peruenêre. Auctorem habeo, circa id promõtorium atrocissima tẽpestate jactatos nautas reditum in patriam expostulasse: cùm nihil suadendo rogandóve proficerent, de coërcẽdo per vim præfecto agitasse cõsilia. Ea re cognita, magistris vincula injecta; Gammam ipsum gubernatoris officio egregiè functũ. Alii minimè spernendi scriptores, neq; ita periculosam eã nauigatione fuisse referunt; nec vllius in Gammam conspirationis meminere. Vtcunque res habeat; ad eum, quem dixi, locum appulsi, vagantes in littore Æthiopas clitellatis insidentes bobus opimis, & festiuo tripudio & fistularum cantu se oblectantes vident. Adhibiti confestim interpretes, cùm nullum sermonis commercium reperirent, partim nutibus, partim æreis crepitaculis, vitreis globulis, aliisque id genus crepundiis, quibus mirum in modum capitur gens; ad pecora bouésque inuicem permutandos alliciunt. Quo in negotio cùm se admodum difficiles præberent barbari, rixa (vt fit) excitata, ne gentem planè abalienaret Gamma vela fieri statim imperat. Sæua inde procella jactati, vltra Diazii terminos leucas circiter quinque, ad Planas quas vocant insulas processere. Ex eo loco, aduersis æstibus admodum retardantibus, lentè rursus ad oram Zanguebaris appulêre ipso Christi die natali: ex quo littus id Natale appellatum. Ex eo littore flumen ingens in Oceanum euomit se: quod aquãdi causa ingressi festo Epiphaniæ solẽni, Regum flumen ex eo dixere: & quòd ab incolis admodum amicè benigneque tractati sunt, ei Aquationi à Bona pace inditũ nomen.

Quintum

Quintum diem Gamma ibi moratus, mira cum barbaris familiaritate contracta; discessit, ac propter concitatiorem ęstū veritus, ne qua in vada ferretur; adeò longè a continenti cursum tenuit, vt & Sofalam regionem & Fluenta promontorium noctu per imprudentiam præterierit. Indè reflexo iterum ad continentem itinere, conspicatus nauigia palmeis velis vasti amnis ostium inuehi, subsecutus, accolas reperit minùs iam atro colore, & cultiore vestitu, & Arabici sermonis nonnihil peritos: à quibus, Fernando Martinio interprete, accepit, haud procul, ejusdem ferè magnitudinis naues, albosque homines commeare solitos, quæ res, quòd Indiam significare haud dubiè videbantur, ob id loco ac flumini, Bonasigna, nomen impositum: & amicitia cum barbaris inita, subductæ naues, & multis locis refectæ. Ibidem columna cum titulo Raphaëlis Archāgeli de more fixa. Cæterùm, ne nimis læto successu Gamma efferretur, multos ibidem ex eius comitatu, gingiuis horrendum in tumorem ac putredinem escrescentibus, fœda corripuit lues, quosdā etiam absumpsit. cuius causam tum in cœli grauitatem, (quòd è crebris æstuariis terra valde palustris & vliginosa est) tum in corrupta salsamenta, quibus iamdiu propter inopiam victitauerant; contulére. Mense iam ibi per multa pericula exacto, solutis anchoris littus legentes, quinto die ad Mosambicum accedunt. Id oppidum insulæ Prasiæ cum tutissimo portu quamquam exiguo, situm in ipso flectentis se oræ cubito, à dextra Sofalæ aurifodinas, à læua Quiloam vrbem habet insignem; & quamquam ob circumfusum æstuarium, sterili & insalubri est admodum cœlo, tamen in satis magnā frequentiā loci opportunitate deductum est. Mahometani ferme tum inhabitabant, Abrahemo Quiloæ tyranno subjecti: perque prætorem (xequem Arabes vocant) ab eo regebantur. Aduersus id oppidum, ad quatuor passuum millia, sunt insulę, quę à columna ibidem à Vasco posita, sancti Georgij nominantur, ad eas insulas cùm Lusitani stetissent, ab iis, qui à Mosambico explorandi causa prodierant, initio pro Turcis vel Saracenis habiti, facilè cum xeque per munera, & vinum, & scitissima saccari condimenta, quorum auidissima gens est, pacem & amicitiam inière. atque etiam duo in Indiam vsque nauium magistri mercede ab eodem impetrati, & omnis generis cibaria abundè suppeditabantur. ast vbi per Abassinos quosdam Æthiopas, qui pictas Angelorum imagines in Gāmæ naui conspexerant, & cum eo de rebus Abassinis deque religione fuerant collocuti, Europæos & Christianos esse vulgatum est, confestim hospitalitas omnis in odium versa, & nostri telis ac sagittis aquatione prohiberi cœpti. simul, accepta iam pecunia, perfidi

magistri

magistri clam aufugêre. Nondum apparuerant gentibus iis, nouæ subtilitatis & operis admirandi ballistæ, oblongum in tubum & æqualiter teretem ex ære fusili figuratæ: quæ non funibus aut neruis intentæ singula mittunt spicula; sed inexcogitata priscis ratione, ad applicitos tenui ab tergo foramine igniculos cum incremẽto multiplici rapiendos, certo primùm nitrati ac sulphurei pulueris modulo temperatæ, insertos dein ore patente ferreos ex arte globos catenásq; & alia obturamẽta, fulminũ instar flãmis eluctãtibus, cũ horrẽdo fragore cõtorquẽt. Ejusmodi torméta cõplura Lusitan⁹ de more dispositа & collibrata ad nauiũ feneſtellas habebat: sed ab iis exercẽdis, ne perterritos metu incolas abalienaret ab se, cõsultò abstinuerat. Verùm vbi fraudem ac vim & suos pænè circumuentos animaduertit; indignatione commotus, extemplo disploderẽt, magistris edixit. Illi sine mora exsequuntur imperium. ac primò videlicet fumus ater, & fumo intermicantia fulgura & crebra tonitrua cœlo sereno, attonitos defixósque rei nouitate barbaros tenuere. Ast vbi ante pedes prætoris ipsius, momento laceri & exanimes quatuor simul viri conspecti sunt; enimuero tum, quasi haud dubiè infenso infestoque numine, correptis vndique ac pænè depressis turba nauigiis, lymphati amentésque in proximam continentem ex insula sese cuncti proripiunt. Inde prætor, animo vix tãdem è summa trepidatione collecto, supplices ad Gammam oratores placandæ iræ & sui purgandi gratia transmisit. si quid minus amicè in hospites consultum sit, id suo consilio nequaquam esse factum. magistros, qui mercedem fraudulenter abstulerint, iam non esse in sua potestate; quòd alter in auia & interiora sese abdiderit; alter subitis machinarum ictibus fœda laceratione discerptus, perfidiæ pœnas luerit. Sed & integram mercedem se Gammæ redditurum, & alium ipsorum loco magistrum suffecturum, nauigationis Indicæ peritissimum. Gamma, quòd pluribus disceptandi tempus non erat, remissa mercede, magistrum accepit, multo etiam prioribus nõquiorem: quippe, vt à Mosambico profecti sunt, ita instituit iter, vt nauigia in periculosas quasdam ac desertas impulerit insulas; facilè confisus, ob natandi peritiam, se noctis silentio, vt alii duo fecerant, euasurum. sed intentiùs custoditus, fraude comperta, vapulauit egregiè. ob id insulæ Verberati appellatæ. Quo ille supplicio magis etiam efferatus, Lusitanos perditum ire omnino constituit, ac per summam dissimulationem, quasi planè resipuisset, composito ad omnem æquitatem ac summissionem sermone vultuque, vrbem Quiloam ait esse in propinquo, rerum omnium copia refertissimam, & Christianis Abassinis atque Indis frequẽtem.

quando

quando ad Mosambicum res non conuenerit; ibi Lusitanis, omniū generum cibaria mercésque Indicis haud inferiores, summa populi voluntate affatim suppeditatum iri: præterea, cursum ex eo loco in Indiam esse certissimum. Hoc ille artificio medaciisque Gammam in vltimum exitium pænè impulit. Iam enim de strage ad Mosambicum edita Quiloam peruenerat rumor. nec dubium erat quin, si eo ventum esset, ciuit is armis viriisque potens, ac Mahometicæ superstitioni addicta, & insuper damno ad Mosambicum accepto irritata, communis doloris graues pœnas a Lusitanis exacturā esset. auxilio fuit vehemetior aquarū impetus, quo præter Quiloam abreptis nauibus portum occupare nō licuit. Ea spe dejectus Æthiops, tamen à malitia non discedit. Cùm nostros omnium rerum inopia valde laborare intelligeret, quoniam Quiloæ accessu prohibiti sint, Membazam vrbem docet non longè abesse, in qua multi etiam Christiani versentur, & omnia ad victum cultumque necessaria abundè supperant. Si Vasco placeat; propediem se duce naues in optima statione futuras. Nec recusauit Gamma, partim rectoris suasu, partim etiam vltima pęnè iam necessitate compulsus, ad vrbem appropinquanti, vt nuper ad Mosambicum, sic ibidē obuiam proditum à Regis exploratoribus. qui ab insidioso cursus rectore clàm in nostros incitati, simulata beneuolentia, ad Regem redeunt, ingentis prædæ occasionem oblatam demonstrant, modò intra portum aduenæ perducantur. Haud surdis auribus dicta. omnibus blandimentis, muneribus etiam, jubet Christianos ad commercium & hospitium benignè inuitari. Paschalia tum aderant festa: & paulo antè ad insulam sancti Georgii ara excitata Lusitani, expiatis confessione criminibus, cœlesti pane sese munierant. quo etiam majorem in tempore diuinam clementiam opemque sensere. quippe ipsas iam portus fauces intrantibus, ex vrbe permulti cum ficta gratulatione & concentu obuiam prodierant; ac sine armis in naues accepti, ouantes lætique certo ac præsenti iam lucro, nostros perfida simulatione ad omnē hilaritatē inuitabant; cùm nouum subitò periculum, parato iam exitio, nihil tale suspicātes Lusitanos eripuit. Dum enim ad auram excipiendam Gammæ nauis tardiùs circumagitur; veritus, ne illam in proxima vada æstus abriperet, magno repentè clamore jaci anchoras jubet. quam ad vocem cùm naualis turba huc illuc præceleri festinatione discurreret; rati proditores detectas insidias, vt est omnis malitia suspicax & meticulosa, illico è nauibus in subjectas lintres certatim cuncti cū ipso proditionis magistro desiliunt, & fugā capessunt. ac tum demum Lusitanis fraus ac pernicies patuit. Gratiæ ingētes pro

tam insigni beneficio superis actæ. & quoniam reliquum littus sat frequens vicis & oppidis esse dicebatur, Gamma cursu in Septentriones directo, postridie Mombazam aduentãtia nauigia duo Saracenorum intercipit. è quibus duntaxat tredecim (cùm cæteri se in pelagus eiecissent) in potestatẽ venêre. ij, ne locus iterum dolo daretur, separatim singuli interrogati, sine vlla variatione respondent, in eadem ora celebre oppidũ esse Melindem, rege in aduenas omnes mirè benefico, in primisque hospitali. ibi nec instrumenta nautica, neque cõmeatum optimum, neq; duces in Indiam defuturos. His rebus auditis, captiui benignè habiti; iisdemq; regentibus, cùm ad Melindis conspectum ventum esset; quidam ex ijs, vt videbatur, auctoritate pręcellens, munus adeũdi regis, & cõciliandæ amicitiæ, sibi deposcit: & Gammæ permissu in vrbem delatus, Lusitanorum probitate moribusq; extollendis, & alijs ad tẽpus accommodatis rationibus, regem, satis per se ad officium humanitatémque propensum, facilè in aduenarum cupiditatem & amorẽ impellit. Dein, biduo nuntiis & xenijs vltro citróque mittendis insumpto, Gamma, ne regi diffidere videretur, in portũ læto nauium ornatu concinentibus tubis inuehitur. Huic obuiam regis filius natu maximus (nam pater morbo senioque implicitus decumbebat) cum honestissimo comitatu profectus, in scapham, quo Gamma excipiendi eius causa descenderat, hilari vultu trãsiliens, peregrinum arctissimè familiarissimeque complectitur. inde cùm alter ab altero multa per interpretes amicè admodum quæsissent; petere atq; orare instituit, vt ad parentem iacentem in lectulo adire ne grauaretur. id fore senigratissimũ, se interea apud naues cum paruo filio pro obside remansurum. Ad ea cũ respõdisset Gamma, sui regis mandato prohiberi se quominus exscenderet; nobiles duos è comitatu pro se in vrbẽ misit: quibus rex cum cæteris valde se comẽ & honorificum præbuit. Præterea, de perito itineris duce magna regis voluntate impetratum: atque illi vicissim Gamma tredecim, quos dixi, captiuos benignè donauit. quibus officiis, & mutuę beneuolentię significationibus, hospitij noui iure magis magisque firmato, ea denique lege Gamma discessit, vt in reditu polliceretur se illac iter esse facturum, quò regis Legatos ad Emmanuelẽ honoris & amicitiæ causa transueheret. A Melinde ad Malabaricum Indiæ littus leucarum ferme septingentarũ traiectus est; id spatium altero & vigesimo die feliciter emensi, tanta gratulatione ad Calecuti orã accessére, quasi transactis iã rebus incolumes ad patrios lares & incunabula rediissent. Iulio ineunte Olisipone soluerãt: mensibus ferme vndecim in itinere insumptis,

circa

circa Maij exitum in Indiam deferũtur, perincommodo sanè tempore. etenim in ijs regionibus cùm alia multa admiranda, tum illud in primis omnium physicorum ingenia superat; quòd in eadem cæli plaga, pari solis accessu recessuq; ijsdem anni mensibus, ab ortu trans Gatis iuga, quæ recto ad Cori promõtoriũ excursu, quẽadmodum suprà demonstratum est, totam Malabaris longitudinem intersecant, æstas ac siccitas; ab occasu cis Gatem hyems & assiduæ pluuiæ sunt. vt in tanta locorum propinquitate, quod ad rationem tempestatum attinet, ijdem penè populi sibi mutuò antipodes videantur esse. Quam diuersitatem, quæque de æquinoctiali circulo ac torrida zona antiqui falsò opinati sunt, & alia eiusmodi permulta, si quis apud se diligentiùs reputet, profectò intelliget, omnia quæ in cælo quæque in terris fiunt, non ad necessitatẽ fati, vel ad fortunæ temeritatẽ, verùm ad vnius omnipotentis Dei libera voluntatem ac prouidentiam esse referenda. Quo tempore Gamma ad Calecutanam oram est appulsus, in ea Malabaris parte, hyemis erat initium: cùm altera, quæ ad ortum est, maximis iam tum caloribus æstuaret. itaque licèt periculosam admodum in salo statonem esse intelligeret; subeundos tamen portus, nisi ex Malabarici Regis auctoritate, nequaquam existimauit. Is Rex in primis Indiæ clarus perhibetur ac potens: quippe quem cæteri eius tractus Reges principem ac superiorem agnoscunt, & patrio sermone Zamorinum, id est Imperatorem, appellant. is quattuor ordinum homines habet in suo regno. dynastas ac satrapas, quos vulgo Caimales vocant. sacrorum antistites & procuratores: ij vetustissimæ originis & nominis Brachmanæ sunt. rei bellicæ studiosos è nobilitate duntaxat, qui Naires dicuntur. quartum obtinent locum opifices & agricolæ. reliquum vulgus institorum est, magna ex parte Arabum, Persarumque, & Ægyptiorum ex hæresi Mahometana & Iudaica: qui, pretiosis mercibus admirabili solertia & peritia permutandis, ad amplas ferme opes pecuniasque perueniunt. Cæterùm apud omnes præcipuo in honore Brachmanæ sunt, paterque ea secta latissimè. horum scitis omnia publica & priuata sacra subiecta sunt. hi cæremonias & iusta funebria suo arbitratu præscribunt: ijdemque magno suo quæstu prodigia, sortes, auguria, & omina interpretantur. horum disciplina institutisque Reges ipsi imbuuntur, omnibus magnis paruisque in rebus mirandum in modum illis obnoxij. Sed non vnum est Brachmanarum genus. quippe alij liberis operam dant, viuũntque in hominum frequentia: alij cœlibem agunt vitam, quos hodie proprio vocabulo Iogues appellant: Gymnosophistas olim Græci dixere: ijq; partim longissimè

peregrinantur, stipem emendicantes: & victus vestitusque asperitate nacti existimationem ac fidem, credulas hominũ mentes portentosis mendacijs varijsque superstitionibus in fraudem impellunt: partim in solitudinibus auijs & subterraneis specubus durissimo vitæ genere, inedia, vigilia, nuditate, frigoris æstusque patiẽtia semet ipsi discruciant, abstinentque ab omni corporis voluptate ad certum annorum spatium: quo exacto, in Abdutos (id nomen ordini) magna cum gloria referuntur. ii, tamquam humano fastigio celsiores, & omnium rerum licentiã adepti, nullis iã tenẽtur legibus, & in omni scelerũ & flagitiorũ genere impunè volutãtur. est etiã suus loquibus rector maximus, qui vectigalia perampla dispensat; vocatosque ad se certis temporibus impostores, varias in regiones ad prædicanda impiæ vanitatis deliramenta dimittit. Hosce omnes, mirũ quàm densa in caligine, & quanta in veritatis ignoratione, demersos diabolus teneat. Parabrammam nescio quem Deorum antiquissimum colunt, & ex eo filios tres: quorũ in gratiam terna fila gerunt è collo suspensa. Multis præterea nõ hominibus modò, sed brutis etiã animantibus cælestes habẽt honores, & tẽpla ædificãt, quibus in prisca illa Romanç Vrbis magnificẽtia vix quicquã simile extiterit. sanè fanum est simio dicatum: cuius duntaxat pecori in victimarum vsum custodiendo porticus miram in longitudinem excurrit, columnarum septingentarum è marmore, tantæ magnitudinis, vt Agrippæ columnas, quæ in celeberrimo quondam omnium Deorum templo Romæ visuntur, sine dubio adæquent. Elephantis etiam religionem numinis tribuunt: bobus autẽ eo maiorem, quòd hominum vita functorũ animos in eam maximè belluã immigrare opinantur. Multos habent suarum superstitionũ libros, magno labore studioque conscriptos, quę nõnihil ad veteris Græciæ fabulas & auguralem Hetruriæ disciplinã videntur accedere. Hi libri ne in vulgus prodeant cauent quam diligentissimè; sed ex ijs arbitratu suo depromunt, quæ ad populum decipiendum in consionibus, vel in priuatis colloquijs, contracto supercilio & magna pompa verborum edisserant. Quamquã haud pauca superioribus annis à Brachmane quodam apprime docto, cũ se ad Christum aggregasset, nostris hominibus prodita sunt; inque Lusitanum sermonem accuratè conuersa, tandem ad me peruenerũt; merę nugę, & anilia planè deliramẽta, quæ hoc loco ne leuiter quidẽ attigisse operæ pretium duxerim. ex quo facilè apparet, quantũ immortali Deo populi debeãt ij, quibus in tanta aliorũ cœcitate Christianã lucem aspicere datũ est. Iam, de sacrificijs, libationibus, cæterisque nefarijs ritibus; quibus vel ad placandos

candos commentitios Deos, vel ad expiandos mortuorum manes vtuntur, singillatim exponere, vt superuacaneum, ita pænè infinitum sit. Atque hæc in præsentia de Brachmanibus. Naires autem, penes quos totius rei militaris est cura, vt septimum circiter ætatis annum attigere, teneri corpusculi neruis diu multumque distentis, laxatisque compagibus, adhibita frequenti vnctione sesamini olei, per aliptas peritissimos ad agilitatem penè incredibilem perducuntur. itaque velut exosses artus omnem in partem arbitratu suo torquere ac flectere; saltus retrorsum æquè atque in aduersum longissimos edere; & in lucta varios nexus pariter implicare atque explicare condiscunt. Armis verò, à pueritia ad vltimam vsque ætatē, summa cura exercentur singuli ferme singulis, haud absurda ratione: quod ita persuasum habeant, neminem vnū simul pluribus posse rebus excellere: arma erāt olim, hasta, sagittæ, gladius, clypeus: verùm, post inuectas illuc recentiores hasce humani ingenij fraudes machinasque, totam conflandi, temperandi, librandi rationem ita percalluere, vt omnibus maioribus minoribusque tormentis, igneisque missilibus admodum scienter vtātur: iamque Indici sclopi, seu ferreæ fistulæ, & sulphureus puluis, longo interuallo Lusitanicis antecellant. Nudi, pube tantùm velata, prælium ineunt: neque loricarum aut galearum onera patiuntur. hinc nostro militi pugna longè stabilior, suoque & armorum pondere vehementios in hostem incumbit. contrà, illis maior in dimicando velocitas & concursatio. quinimmo plurimum in ipsa fugā præsidij est. obuersantes offerentesque vltro sese, vbi te iā iamque adepturum existimas, momento euanescunt. rursus, cùm procul abesse credideris, ab tergo se ostendunt: pari celeritate & sequuntur, & abeunt: & (quod vel in primis capitale est) haud incertiore ictu auersi quam aduersi iacula dirigunt. Quòd si ad cominus decertandum vel necessitas cogat, vel inuitet occasio; cæsim plerunque feriunt: bracteolis plurimis ad gladij manubrium annexis, quorum tinnitu numeroso ad Martem pugnamque incitantur: seque celeri vel procursu in hostem inferunt; vel recursu, cùm opus est, repentè subducunt; factaque testudine ita sub scuto se totos condunt, vt locus ad plagā nullus omnino pateat. & cùm omnis multitudo Nairum viget in studio rei bellicæ; tum præcipua laus tribuitur certo militum ordini, quos Amoços vocant. ij diris execrationibus caput, familiam, stirpemque deuouent, ni illatas commilitonibus iniurias inuicem puniant. Regis verò necem tam obstinato animi impetu vleiscuntur, vt per media tela flammásque, nullo planè vitæ respectu, ad cædem hostium ruant lymphati amentésque, atque

que ob id ipsum vel maximè formidandi. Itaque Indicæ militiæ id robur est: & pro Amocorum numero magis minúsve potentes Reges existimantur. longè miserrima conditio est agricolarum & opificum: siquidem præter quotidianas operas, quibus ægre sese familiásque sustentant: quod initio quisque sortitus est vitæ genus, in eo ad mortem vsque persistere cogitur: nec modò ad altiores vnquam gradus euadendi, sed ne ad alias quidem artes quæstúsve se transferendi spes vlla relinquitur. atque id vetus esse institutum, patet ex Arriano, qui res item Indicas Græco sermone cõscripsit, quare adeò contempti abiectique sunt, vt superiorum ordinum homines ne rectis quidem oculis audeant intueri. quòd si in turba, vt fit, ad aliquem fortè Nairē propiùs accesserint, malè mulctantur: idque ne accidit, per antecedentes famulos turbam submouent Naires: & cùm alibi, tum præsertim ad viarum flexus, se adesse clara voce denuntiant: tanta Indicæ nobilitati superbia, tam barbarus inest fastus: atque id est causæ, cur Christianam disciplinam pessimè oderint, cuius præcipua laus in hominum caritate animíque moderatione consistit. Quæ indorum cõtumacia eo minùs videtur ferenda, quo sibi nobilitatis nomen impudentiùs arrogant: nam præter alia dedecora quanta auis claritati obscurandæ, promiscua etiam inter singulos ordines coniugia sunt, vagíque ferarum more concubitus. Incerto omnes patre nascuntur, & ad sororum filios, vt minimè dubiæ cognationis, hæreditas peruenit. Ædificia, templis Deorum exceptis, & Regijs ædibus, & quibusdam pretiosarum mercium apothecis, lignea, & modicè ab humo exstantia, palmarum folijs conteguntur: nec vlli omnino, præter dynastas, sumptuosiùs habitare concessum. Suburbana visuntur plurima cũ hortis apprimè cultis, quæ ferme incolũt optimates, ne vrbanæ plebis consuetudine polluantur. ea partim vallũ & agger vndique muniunt: partim inflexi enatarum ibidem arborum rami; passim interiectis implexísque mira densitate viridibus ramis ac sentibus, ad introitum aspectúmque & ignē arcendũ: tantis præterea recurrentium in se viarum anfractibus, vt, instar labyrinthi, cœcos errores & ambages imperitis locorum obijciant; quæ res vel in primis difficilem bellandi rationem hostibus reddit. Zamorinus ipse, quo tempore Lusitani ad Calecutum appulêre, ad Pananem (id maritimo vico nomen) haud ita longè ab vrbe, se continebat. Ad eum Gamma, ùm in anchoris staret, nuncios de suo aduentu præmisit: se, cùm Regis Lusitaniæ mandatis ac litteris, ex alio pæne terrarum orbe aduenisse: neque tamen iniussu è naui egressurũ. Lætus ea re Calecutanus, magnificéq; se ipse circũspiciẽs,

quòd

quòd sui nominis gloria excitam ex vltimis sedibus gentem cerneret; Gammam è periculosa statione in proximum portum, cui Capocate nomen est, dato in id duce, iubet inuehi. dein post biduũ mittit, qui Gammam honorificè ad se deducant. Ille tametsi ignotæ fidei, & vanæ superstitionis homini vitam suam credere, comitum amicorumque monitis ac precibus vetabatur: tamen legationem peragere, & cuncta coram explorare ipse constituit. Paulo fratri vicario suo mandat, scaphas quotidie ad littus paratas habeat: ac si quid accidat, quo minùs ad naues redire possit: ipse nulla eius rei habita ratione Lusitaniam repetat, & Emmanueli Regi inuentæ iam Indiæ ac totius itineris rationem diligenter exponat. Tum duodecim socijs ex vniuerso comitatu delectis, quàm ornatissimo vestitu, cùm scaphas versicoloribus vexillis atque tapetibus & omni tormentorum apparatu adornasset, ingenti omnium gratulatione strepituq; festo ad littus accessit. Descendenti prestò fuit Catuales vnus ex ijs, qui iuri peregrinis dicundo præsunt, cũ vario cantu, & magna manu militum, baiulisque ad sarcinas conuehendas: nam apud Indos equi & cætera iumenta per id tempus in vsu non erant. Dein Gammam tetraphoro impositũ, ad vrbem Calecutum primùm, inde Pananem deportauit tanto populi concursu, vt præ turba quidam elisi, nonnulli etiam è spectandi certamine coorta rixa perempti sint. Vt ad regiam est vẽtum, à Caimalibus aliquot Gamma cum socijs honorificè primùm excipitur, dein Brachmanarum antistes linteatus obuiam prodijt, ac manu leniter apprehẽsum, longo cubiculorũ ordine, denis aulicis ad ostia singula stationẽ agentibus, in amplum conclaue perduxit. stratum erat pauimẽtum serico eteromallo viridi: parietes verò bõbycina peristromata intertexto auro magnificè vestiebant: ligneis gradibus affabre factis in theatri formam circũquaq; eminentibus: ea procerum subsellia sũt. Rex in ornatissimo lectulo decumbebat, gossipina candoris niuei tunica indutus, aureis conspersa rosis, gemmeis fibulis admirabili splendore connexa. Caput cum pretiosis inauribus pileus aureus contegebat in tiaram exsurgens, vario gemmarum vnionũmque contextu. brachia cruráque de more gentis nuda, armillæ ex auro decorabant, baccis distinctæ clarissimis. pari fulgore lapilli annulis inserti complures è pedum æquè ac manuum digitis emicabant. Adstabat ex apparitoribus quidam ætate prouectus, in aureo disco tenens Malabaricum betel, seu Tambul Arabicum: quæ folia principes Indi assiduè ferè mandunt, commendandi halitus, lenandæ sitis, & educendæ pituitæ gratia. Zomorinus ipse, quamquam colore subnigro, tamen & proceritate membrorum, & toto corpo-

corporis habitu gestibusque dignitatem regiam haud dubiè præferebat. Gamma, salutatione peracta, considere vna cum comitibus jussus, per interpretem exponit: Emmanuelem Lusitaniæ Regem, Calecutani Regis fama commotum, fœdus & amicitiam ipsius iam pridem expetere, quando coràm congredi & jungere dextras locorum interualla prohibeant; legatum pro se misisse. Ni rem aspernetur; considere se eam societatem vtrique non parum ornamenti commodique allaturam. Dein prolata munera, & litteræ cùm Arabico tum Lusitano sermone conscriptæ. Ad ea Zamorinus breuiter: Emmanuelis fratris voluntatem ac propensionem erga se vel ex eo elucere, quòd se tam honorifica legatione, per tot discrimina laboresque, vltro compellandum & salutandum existimarit. quod ad fœdus & commercium attineat, rem sine controuersia conuenturam. simul edisserit, quas è suo regno merces auehi, quas ad se importari vicissim expediat. Ad hæc, multa de nauigatione deque itinere sciscitatus, Gammam & socios in lauta hospitia benignè distribuit. His rebus, vt fit, extemplo vulgatis, cùm ceteri mercatores, tum Saraceni præcipuè atque Arabes magnopere commouentur. ac præter capitale in Christianos odium, rati etiam, quod res erat, quantum ad Lusitanorum commercia accideret, tantum de suis lucris imminui; &, si prævalidus manceps in eam negotiationé se interponeret, nihil sibi ad quæstum & nauigationé loci relictum iri; institutam & coalescentem nouam societatem omni conatu dirimere instituunt. Ac primùm, variis criminationibus ac maledictis Gammam apud Regem consensu proscindunt; specie legationis explorabundum pirata aduenisse; ac, nulla prouocatum injuria, quacunque iter habuerit, mare infestum reddidisse latrociniis; emporia cædibus rapinisque vastasse. Quòd si maximè Lusitaniæ Regis missu aduenerit; considerandum tamen Zamorino esse, vtrùm fidelissimæ & plurimæ nationes, quæ iam in eius regno sedes & domicilia fixerint; & præsenti pecunia certissimisque compendiis Malabaricam in dies augeant rem; peregrinæ genti & toto cœlo disiunctæ, ac proferendi per fas ac nefas imperii cupidissimæ, nullo præsertim merito, post habendæ sint. Ad hæc, venales aulicorum animos, & eorum præcipuè, qui magistratus gerebant, cùm cæteris artibus, tum efficacissimis omnium scelerum & flagitiorum administris, argento auroque aggressi, haud ita difficili negotio in suam sententiam perduxére. In iis, Catuali ipsi, cui hospitum erat cura concredita, facilè persuasum, vt Gammæ, per summam officii simulationem, extremam perniciem strueret. Ad quæ facinora, cùm Rex ab insita barbaris leuitate ac perfidia cõniueret; de omnibus cõsiliis

& immi-

& imminente exitio, per Tunetanum quendam Monzaidem, Hispanicę linguæ peritum, cui cum Lusitanis in Africa olim consuetudo intercesserat, Gamma repentè certior fit; eiusdemque suasu quã occultissimis itineribus ad naues festinè se proripit, eo majore enadendi spe, quòd ab Regia classe per hyemem subducta nullum in præsentia periculum immineret. Igitur è portu in altum euectus; Indo cuidam litteras ad Zamorinum dat; quibus præter acerbas querimonias de hospitio violato, paratisque sibi nulla sua culpa insidiis, hominem hortatus est, vt repudiatis improbis suasoribus, in pristino consilio permaneret: ac multo plus ex vnius Lusitaniæ Regis amicitia, quam ex vniuersa Mahometana colluuie, fructus & emolumenti sibi promitteret. Ad eas querimonias, etiam atq; etiam purgare se Zamorinus, & omnem culpam in administros, vetusto regum more, conferre. Quæsiturũ se de insidiis, quas Gamma sibi factas dicat: ac, si quem noxium deprehenderit; in eum ita animaduersurum, vt legationis & hospitii sacrosancta iura esse omnes intelligant. Præterea, ad Emmanuelis litteras breue responsum dat; ipsius amicitiam & gentis Lusitanæ cõmercium fore sibi pergratum: cum eo tamen, ne quid ob id in suo regno turbarum existat: neu qua veteribus amicis ac sociis fiat injuria Cum eo respõso Gamma Anchediuam insulam petiit, leucas à Calecuto circiter quinquaginta, frequentem nemoribus, & pisce omnis generis apprimè abundantem. Ibi refectis è longa jactatione sociis nauibúsque, Deum precatus, vti propitius iterum adesset, reducemque se optimo Regi, propinquis, ac patriæ sisteret; in Europam cursum intendit. atque Indicum & Arabicum Oceanum, propter ventorum inconstantiam, lentissima nauigatione remensus, ad Æthiopiæ primùm deuenit littora. Hinc Magadaxo vrbe Saracenorum ex itinere diuerberata, Melindem, vti promiserat, appulit: assumptóque Regis legato, Zanzibarẽ inde petiit insulam cùm cętera amœnitate insignem, tum felicibus syluis medica omnium generum mala ferentibus. Inde ab regulo perbenignè tractatus, Mosambicum trajecit; fixáque ibi columna, ad Aquationem sancti Blasii processit. Ac Bonæ spei promontorium denique circumuectus, Hesperidas primùm, dein Tertias quas appellant, postremò Olisiponem summo Dei beneficio tenuit Septembri mense anni milleśimi quadringentesimi nonagesimi noni, plus biennio postquam indidem abierat, sociis ferme centum, in iis Paulo fratre, morbo & labore consumptis, reliquos in terram egressos circumfusa illico turba, concionis instar, tanquam reuocatos ab inferis certatim intueri: de itinere toto deque Indicis rebus sine fine perquirere: incolumem

aduentum partamque gloriam gratulari: denique eiusdem peregrinationis & laudis cuncti studio & æmulatione paulatim accendi. Emmanuel, aduenienti Gammæ viros ex vniuersa nobilitate primarios obuiam misit honoris causa: & quamuis incertam atque infidam ex India pacem afferret; tamen ob singularem viri constantiam & animi magnitudinē ab omni posteritate celebrandam, & exhausta cum fide mandata, Gammam nouis honorum titulis & vectigalibus auxit: cæteris nauarchis ac sociis præmia tantis laboribus ac tanto Rege digna persoluit.

LIBRI PRIMI FINIS.

HISTORIARVM INDICARVM

LIBER SECVNDVS.

PATEFACTA iam India, & incognitæ ad eam diem nauigationis ratione vtcunque comperta; primùm omnium Emmanuel toto regno supplicationes indixit. Populi circa præcipua templa frequentes iêre. Dein, MARIÆ Virgini eius nauigationis præsidi exstructam olim ab Henrico principe ædiculam in ipso aditu portus Olisiponensis, miram in amplitudinem extulit auxitque, ac loco in primis illustri, vt ab omnibus conspici posset, ipsius Henrici militarem statuam collocauit. Ad eius templi custodiam & cæremonias, & naualis præsertim turbæ ducumque animos ritè expiandos, eximia sanctitate monachi acciti è Hieronymiana familia: quam Rex præcipua beneuolentia ac veneratione prosequebatur. Locus, desumpto à Christi incunabulis nomine, Bethleem dictus: in primis totius Hispaniæ tum structura tum religione visendus. Et quoniam Gammæ comitumque fama celebritásque, & multiplex Indicarum opum relatum in Lusitaniam specimen, omnium animos in rerum ingentium spem & eiusdem itineris cupiditatem erexerat; tanti cónsensus ardorísque bono vtendum ratus Emmanuel; nequaquā vltrà exploratoriis nauigiis, verū iustis iā classibus ea maria sibi sulcanda constituit. Nauibus tredecim, quæ aluei magnitudine, & hominum frequentia, & onerum

æstima-

æstimatione, haud exiguas Lusitani regni opes & copias indicaret, Petrus Aluarus Capralis, claro æquè genere ac virtute vir, summa cũ potestate præficitur, Gãmæ interim requie ex lõga defatigatione cõcessa. Huic ab Rege mandatum in primis, vt Christianam fidẽ religionémq; in iis regionibus tum serere, tũ amplificare omni studio insisteret. dein, vt Calecutanũ regẽ quanta maxima lenitate ac diligentia posset, ad firmam pacem & stabile fœdus alliceret: ille si durũ & illiberale & infidum sese præbere perseuerasset; tũ verò barbarũ scelus, & illatas Vasco Gãmæ injurias vindicaret; cũmque nefariis Christi hostibus justũ piũmque susciperet bellum. Idcirco, partim ad prędicãdum ethnicis Euãgelium, partim ad Christianorum animos procurandos, egregiè pius doctúsq; Theologus Hẽricus Frãciscanus, qui postea Septæ vrbis fuit Episcopus, cũ sacerdotibus aliquot in eãdẽ expeditionẽ est destinatus: & præter vectores naualémq; turbã, ex Lusitana juuentute, delecti mille & quingẽti propugnatores in classẽ impositi. Capralis litato profectus, anno millesimo quingẽtesimo a partu Virginis, Martio mense (quem ad iter Indicum maximè idoneũ deinde mõstrauit vsus) ad Hesperidas tertio-decimo die processit. circum eas insulas fœda tẽpestas coorta classẽ latè disjecit. è præfectis vnus Ludouicus Piræus, cũ ventis ac mari aliquãdiu luctatus, incertum quonam proprio incõmodo non tenuit cursum. conuersis ad extremũ velis, Olisi ponè inuitus irrita nauigatione repetiit. Cæteri postmodum ex errore ac trepidatione collecti, ad vitandam Guineæ malaciam, & superandum Bonæ spei promõtorium, lõgiore ambitu capto, cùm se in altũ dedissent, post mensem circiter in telluris cõspectum vẽtis feruntur: quã insulam initio rati, continuata dies aliquot secundùm littus nauigatione, continẽtem sine dubio esse cõperiunt. Ibi ex longa jactatione classem portus excepit, cui, ab egregio situ ac tuta statione, Securo nomen impositum. Inde ad cognoscenda loca, gentémque, descensum in terram; & Christiano ritu in ara subductili sacrificatum, & cõcio de rebus diuinis ab Henrico est habita: barbaris, cùm nihil planè perciperẽt, tamen occulto numinis impulsu cœlestes cœremonias & sacram concionem admirabili studio ac veneratione concelebrantibus. Ex iis vnus cum Gaspare Lemio in Lusitaniam extemplo missus, Regem ac cæteros omnes ingenti lætitia atque animi voluptate perfudit. In eo littore Capralis præalta Crucis vexilla, solenni ritu & precationibus cõsecrata, defixit; à quibus regio sanctæ Crucis in aliquot annos dicta: sed à Brasilo rubro ligno, quod tingendis vestibus inde petitur, superinditum deinde Brasiliæ cognomen, repudiata sanctiore appellatione, tacitus prophani vulgi consensus

consensus & pertinax consuetudo retinuit. Est autem Brasilia noui orbis pars, quam, paulo post Capralis accessum, Americus Vesputius Florentinus eiusdem Emmanuelis auspicijs accuratiùs explorauit. atque à duobus ab Aequatore gradibus partibúsve, ad gradus quinque & quadraginta in Austrum excurrens, trigoni oblongi speciem refert. cuius basis, in Aequatorem ac Septentriones obuersa, ab Oriente in Occidentem recta protenditur. Angulus extremus ignotas ad meridiem regiones attingit. Latus in Orientem spectans, interposito mari, Hesperijs Æthiopibus obiacet. alterum latus à prouincia Peruana disterminant iuga montium adeò celsa, vt ipsos auium volatus fatigare dicantur, vno duntaxat, quod adhuc exploratum sit, eoque difficillimo transitu. Regio ferme tota in primis amœna est, cœli admodum iucunda salubrisque temperies: lenium quippe à mari ventorum commodissimi flatus matutinos vapores ac nebulas tempestiuè disijciunt, solesque purissimos ac nitidissimos reddunt. Scatet ea tota fermè plaga fontibus, ac syluis, & amnibus inclytis: è quibus (vt reliquos taceam) is, quem Argenteum vocant, leucarum quadraginta ostio in mare fertur adeò violentus, vt inde nautæ duces hauriant latices, priusquam tellurem ex alto conspiciant. Terra partim in planitiem exspatians, partim in colles clementer assurgens, felix præpinguibus glebis, & riguo solo semperque vernante, credita semina multiplici reddit fœnore: ac saccari præsertim est ferax; quod cœleste est donum, Attico melli multis partibus præferendum, proceris arundinibus condidit natura: è quibus aquaria mola dulcissimus humor expressus, in aheneis ad purum excoquitur, tum formis in panes cogitur ad metæ figuram: dein rursus, vbi libuerit, eliquatus, artifici manu pigmentis ad instar ceræ varias in effigies indiscreta pænè veri similitudine trahitur. Cuius generis officinæ, priscis ignotæ, hodie, qua præsertim incolunt Lusitani, passim exstructæ visuntur: atque ex ea merce negotiatores vel maximum capiunt emolumentum: siquidem nauibus quotannis in Europam euecta, certissimo compendio longè lateque diuenditur. Certis etiam è plantis, quas vulgò Copaibas vocant, inciso per æstatem cortice, in modum balsami liquor suauissimi odoris emanat: cui, cùm ad alios mortalium vsus, tum ad curanda vulnera, & cicatrices tollendas, mirificam esse perhibent vim. eæ plantæ cernuntur affrictu animalium attritæ, quæ, a serpētibus venenatis aut à feris icta, ad remedium illud ipso naturæ instinctu se conferunt. At Zabucales, quæ dicūtur, admodum excelsæ, magnos ferunt summa duritie calices, ore in terram obuerso, & quidem admirabili naturæ

solertia

solertia pyxidatim operto. ijs calicibus nuces castaneæ saporis egregij continentur: quæ vbi maturuerint, excusso confestim operculo, paulatim ipsæ per se in alimenta incolarum ad vnam è calice defluunt. Syluestria etiam sunt Caiusia pyra, apprime succosa & innoxia; itaque mediis caloribus auidè mãducãtur: cæterùm in imo pyro faba quædã extuberat cortice amarissimo, prædulci medulla si torreatur. pyro præterea refrigerandi vis, faba calefacit. Verùm, ex omni genere, palma tribuitur ijs, quos vulgus Ananabes appellat. Planta est humilis, cuius è ramis veluti pinea nucamenta dependent præmollia: hæc suo tempore in frusta desecta, gratissimo simul odore ac sapore, non recenti duntaxat edulio sunt; verùm etiam in lõgum tempus adseruantur è saccaro. Iam verò, illati in eas regiones ex orbe nostro melopepones, cucumeres, malogranata, ficus, vitesque biferæ ac triferæ, necnon multiformia mala medica suppetunt. Ad hęc, est videre complures alias pomíferas arbores, quas percensere nimis longum sit; piscesque, & aues coloris eximij & quadrupedia plurima, sed ferme syluestria, partim nota nobis, partim ignota, in quibus vtique appareret, quam miris modis ac varijs, diuina sapientia laudat in orbe terrarum. Ex eo numero, vt pauca perstringam, apri sunt amphibij, carnibus optimis ac saluberrimis. ij, quòd priores pedes perbreues habent, posteriores autem prælongos; tardiore sunt cursu: itaque deprehensi à venatoribus, quà proximum est, sese aquis immergunt. Antæ sunt etiam, gentis vocabulo, ad mulæ similitudinem; sed minores, & rostro tenuiore, inferiore autem labro tubæ instar oblongo, rotundis auribus, breui cauda, reliquum cinereæ corpus. eædem lucifugæ sunt, non nisi noctu ad pabulum prodeunt: vbi diluxit, in sua sese condunt latibula. Huius belluæ carnes gustatu planè bubulas referunt. Cotias verò nominant, magnitudine, & forma, & sapore lẽporum: rufo colore, paruis auribus, cauda ferè nulla. Maiores sunt eiusdem ferè speciei; quas Pacas vocant: rostro tereti ad faciem felis, fusco colore, candidis maculis interstincto: neque carne tantùm, sed & corio ipso prætenero, atque ob id ipsum in delicatiores epulas expetuntur. Cæterùm insolito spectaculo Tatusiæ sunt, ad porcelli magnitudinem: corio squamatim loricato, sic, vt equi cataphracti speciem reddant: ex eo caput duntaxat ceu testudines exerunt; pedibus contractis, & specubus ferme vti cuniculi sese continent: hę quoq; carnes palato gratissimæ. Magna præterea vis tigriũ est: quæ famelicæ horribili velocitate sunt, viribusque tremendis: eædem pastæ (quod mirêre) tanta ignauia dicuntur esse, vt à gregarijs etiam

canibus

canibus confestim in fugam agantur: adeò cibi potusque satietas, non homines tantùm, sed etiam feras hebetes reddit. Illud verò mirum in Cerigonibus, (id animanti nomen, buxeo colore, vulpeculæ magnitudine) ex eius aluo duæ dependent veluti manticæ: in ijs catulos circumfert, & quidem adeò pertinaciter suo quemque vberi affixos, vt à perpetuo suctu non auellantur, antequam ad pastum ipsi per se progredi valeant. Valde etiam inusitata & effigie & natura est animal, quod ab re ipsa Lusitani Pigritiam appellant, Cerigonum ferè magnitudine, sed rostro fœdiore ad aspectum, & vnguibus ad digitorum similitudinem prominentibus. Huic, ex occipitio existens coma ceruicem velat, lentóque ipsa ventris adipe verrit humum; neque vnquam in pedes exsurgit: denique tam tardè mouetur, vt quindecim ipsis diebus ad lapidis iactum continuo tractu vix prodeat. Victitat arborum foliis, & in earum cacuminibus degit plerunque: quarum in ascensu biduum circiter, tantundem in descensu ponit. neque verò adhortationibus tantùm aut minis, sed ne plagis quidem fustibúsve bestiam vel tantillum de insita ignauia ac tarditate dimoueas. Mirandum est etiam genus earum, quas Tamendoas vocant; veruecis altitudine, colore fusco, prælongo ac tenui rictu; neque eo ad malas diducto, sed modicè ad imum inciso. Vnguibus instructa est quadrupes mirè longis latísque, nimirum ad victum faciliùs comparandum: namque formicis alitur, quarum latebras vbi crebro vnguium iniectu ac fossione detexerit, illico exertam trium ferme dodrantium linguam immittit exilem, opertámque formicis repentè contrahit, glutítque deceptas. Huic, vti sciuro, valde promissa & setosa cauda pro tegumento est: sub ea quippe ita se condit, vt nihil ex reliquo corpore prorsus appareat. Neque hæc tantùm, & alia indidem syluestria, vt dixi, verùm etiam nuper à Lusitanis inuecta pecorum & equorum armenta planè admirabili prouentu fœtificat. quo magis mirum, vberrimo agro, mitissimo cœlo, tam fera & acerba esse incolarum ingenia. Nullos omnino colunt Deos; ominibus tantum & augurijs ad insaniã dediti, & ariolis impostoribusq; miserandum in modum quæstui sunt. nudi æquè viri ac feminæ prorsus incedunt, robustis lacertis, fluxo à vertice duntaxat capillo; nam cæteras corporis partes identidem expilant: simis, vti Sinarum populi, naribus: æneáque ipsi cute, atro insuper succo pomi Genipapi totum subinde corpus inficiunt. præterea insertos habent iam inde à prima ætate deliciarum causa quidam inferiore duntaxat labro, quidam etiam facie tota prælongos nullius pretij lapillos, tetro sanè spectaculo. Gregatim peregrinatur ordine simplici,

plici, silentio miro; virum vxor auteit. Carorum aduentum, circundatis collo brachijs, appresso ad pectus capite, cum effusa comploratione altisque suspirijs primùm excipiunt, viæ laborem & incommoda miserantes: momento dein siccant oculos, habentque lacrymas in potestate. Grauidis haud ita multus in partu dolor, à puerperio fœta confestim exsurgit, ac domestica obit impigre ministeria. eius loco (quod vix credat quisquam) in aliquot dies velut æger decumbit maritus. hic officij causa ab amicis ac propinquis inuisitur. huic sorbitiunculæ dantur ad refouendas vires. huic, de gentis more, bellaria & delicata munuscula deferuntur. Numerandi rationem ac litteras ignorant omnes, tantùm tenui quadam traditione, nonnulla de Noe deque diluuio à patribus accepisse dicuntur: vt valde probabile sit, post dissipatos quondam diuino iussu mortales, nullum huic genti cum nostri orbis hominibus fuisse commercium. Vino ac frumento in hæc vsque tempora caruëre, satiua radice victitantes, in farinam redacta, quam mandiocam appellant. sub eodem tecto, ad inuersæ modum carinæ prælõgo, multæ simul familiæ degunt, noctu ad noxia vitanda animalia cubantes in retibus à terra suspẽsis: viuúntque in diem; & quicquid habent, in commune facillimè conferunt, nihil in posterum soliciti. Natandi arte ad miraculum vsque præcellunt. Sub aqua totas interdum horas, vbi quippiam in imo quærendum est, patentibus oculis vrinantur. itémque laboris & inediæ patientissimi sunt. triduum ipsum, vbi penuria ciborum ingruerit, ieiuni traducunt: ijdem, si copia suppetat, à primis tenebris ad lucem vsque in conuiuijs & compotatione persistunt. Rectè aut perperam factis, nihil post mortem præmij suppliciive superesse arbitrantur. Qui diem suum obiêre, eos perinde ac decesserint, vel integro corpore, vel mancos, aut debiles, vulneribúsque confossos, descendere ad orcum putant. ergo incremata condunt humi cadauera, addito rete, cubandi causa, necnon edulijs per aliquot dies appositis: quod ita persuasum habent, & somnũ interim capere & cibo vesci manes mortuorũ. captos in prælio hostes, (crebra autem inter eos bella excitantur, ac sagittis præsertim vtuntur egregiè) multorum dierũ cura saginatos, ingẽti cũ tripudio mactãt, vorãtq; tosta verubus mẽbra. eæ optatissimæ Brasilicis epulæ sunt. neq;, si cui hoc leti genere perire contigerit, malè secũ actũ existimat: quinimmo ad mortẽ pergit alacer ac securus: editísque cõtra ipsosmet percussores facinoribus, magnificè in ipso necis articulo gloriatur. Sparsis domicilijs habitant, nullo magistratu legibúsve cõstricti. lingua nec difficilis cognitu, & vna ferme est omniũ, q-

quos

quot adhuc probè noti sunt, exceptis certarum rerum vocabulis, quæ aliter à viris aliter à feminis vsurpantur. Trium ex alphabeto elementorum F.L.R. nullus apud eam gentem est vsus: minimè absurda quorundã animaduersione factum id esse diuinitus; eo quòd Fide, Lege Rege, sicuti dictum est, careant: beneficiorum acceptorum immemores, æquè iræ ac libidinis impotentes, ad pugnas & certamina temerarii præcipitésque, vltionis & humani sanguinis auidissimi: ad summam, belluis quam hominibus propiores, qui quidem mores patrios retinent, ac mediterranea incolunt loca. nam post illatum ab Societate IESV Euangelium, & liberalium artium disciplinas, in vicos & oppida contributi, præsertim qui mare accolunt, ad humanitatem ac pietatem magnis laboribus excoluntur. Verùm hæc suo loco fusiùs. Capite damnatos viginti homines Capralis è Lusitania secum auexerat, pœna mortis in exilium commutata. Ex eo numero duobus ad gentis mores linguamq; discendam ibi relictis, (quorum vnus deinde ad illa cõmercia magno vsui Lusitanis fuit) ipse, ne frustra tempus insumeret, ventis in Oriẽtem vela permisit. A Brasilia ad Bonæ spei promontorium immani trajectu leucas numerant ferè mille ducentas. Oceani sæuientis ventorumque furentium ea præcipuè regna sunt. In id spatium audaciùs quam feliciùs ingressis Maio mẽse Lusitanis, flammeus Cometes horribili specie in decimum vsque diem continenter apparuit. Iamque variãte sæpius cœlo pelagóque, atrę ac sordidæ nubes, ad Septentrionem conglobatæ, omnem in se flatum quasi reciprocando collegerant: mare languidum erat; insidiosa tranquillitas, nautæ locorum ac tempestatum ignari, ad auram vndique captãdã, totos velorũ expanderant sinus; cùm ex iis, quas dixi, nubibus, vniuerso repentè impetu sese effundẽs Aquilo, transuersas quatuor naues, quarum ad contrahendum minùs aptè fuerant armamenta disposita, inspectantibus cæteris, momento ita euertit obruitque, vt è tanto hominum numero nemo prorsus euaserit. In iis Barptolæus Diazius, cuius supra meminimus, rei nauticæ gloria in primis illustris, cùm è tot iam tãtisque periculis antea fuisset ereptus, miserabilem in modum interiit. Saluti reliquis fuere vel demissæ raptim antennæ, vel, vbi id non licuit, vela ipsa vento disrupta. Eo tam horrendo spectaculo exanimati qui superfuerant, consanguineos alij, alij caros amicósque oculis frustra requirere, ad lacrymas & complorationem proni, vtique, ni mœrorem ex interitu alieno sui cuiusque periculi metus obstupefaceret. quippe Borea pertinaciter flante, pelagus identidem intumescere; fluctus modò ad astra ferri, modò ad tartara pænè ima subsidere, naues cum extremo salutis

lutis discrimine propemodum inter se collidi. Ad hæc, atra caligo, & rudentium stridor, & dissonæ voces varia & incerta jubentium, non oculorum modò, sed etiam aurium vsum abstulerant. Quin, & salum ipsum interdiu piceo, noctu igneo colore terrebat. Viginti ipsos dies tempestas atrocissima tenuit. Lusitani millies quotidie morientes, & cœlestem assiduè implorantes opem, qua maris tulit impetus, hac illacque dispersi. Prætoria cum duabus nauibus Bonæ spei promontorium per imprudentiam præteruecta, Primas, quas hodie vocant, insulas tenuit. ad eam tres deinceps circa Sofalæ oram adjunctæ. Vna, Petro Dia præfecto, per summa pericula & ingentes ærumnas in Lusitaniam rediit. Ita Capralis è tredecim nauium numero cum sex dumtaxat, iisque laceris ac debilitatis, ad Mosambicum accessit. Incolæ, prioris anni clade perterriti, armamenta, commeatus, ac duces itineris benignè admodum præbuere. Classe refecta, ad Quiloam vrbem, atque inde, ne quicquam tentata superstitione Abrahemi & amicitia, Melindem est ventum: & magna regis voluntate renouato fœdere, hospitióque & oratore, què Gamma in Lusitaniam auexerat, in terram exposito; in Anchediuam insulam, cuius antè meminimus, Concanio seu Canarino Indiæ littori objectam, secunda nauigatione trajiciunt. Ibi ritè expiata Lusitanorum crimina, & pane cœlesti omnes refecti. Barbaris Euangelium, quãuis, vt videbantur, ad virtutem ac pietatem propensis, tamen ob sermonis insciti am promulgari non potuit. Ad Calecutum deinde naues applicitæ. qua re, contra quàm plerique putarant, Zamorinus haud mediocrem lætitiam præ se tulit, ac petenti Capralí haud grauatè se in colloquium dedit: in eo colloquio cùm pax & amicitia certis legibus conuenisset; ædes in vrbe Lusitanis ad diuersandum ac negotiandũ benignè attributæ sãq; Lusitana gaza exposita: & curatoribus ad commutationem rerum à Caprale institutis; admirabili securitate sacerdotes Euangelio, reliqui mercimonio dabant operam; cùm ab iisdem Ægyptiis & Saracenis institoribus, qui creptam sibi & quæstus materiam & locum apud Regem gratiæ non ferebant; vrbana plebs variis artibus & criminationibus nouos in aduenas incitari cœpta. Neque ita multo pòst, assiduis Mahometanorum stimulis & Nairum aliquot ac principum auctoritate compulsa; &, quod caput est, præsentis prædæ illecta dulcedine, vel inscio, vel consentiente, certè non prohibente Rege, subitò arreptis armis, Lusitanorum diuersorium aggreditur. ibi ingenti clamore ac tumultu excitato, claustra conuellere, fores effringere, per vim conatur irrumpere. Nostri, quamquam improuiso malo perterriti, è fenestris tamen

tectíſque fortiter primos barbarorum impetus repulêre: ſed perfoſſo demum, dirutóque pariete, vis ac numerus vltrà ſuſtineri non potuit. hoſtium ad quattuor millia telis ac ſagittis inſtructa conuenerant. Luſitani ſeptuaginta non amplius in hoſpitio verſabantur. ex iis ad quinquaginta partim capti, partim interfecti, reliqui malè multati, in iis Henricus antiſtes cum ſodalibus quattuor, multis acceptis vulneribus, ad claſſem vix euasêre. Fuitque adeò repentina clades, vt antequam è nauibus afferri ſubſidium laborantibus poſſet, cæſo præſidio, expugnata domus, ac momento direpta ſit. Capralis, quamuis tam atroci ac nefario ſcelere, vt æquum erat, valde commotus; animum tamen præclarè vicit, ac ſapienter dolori moderatus eſt, dum aliqua ratione cognoſceret, vtrùm ad Calecuti Regem aliqua pars facinoris eiuſmodi pertineret. Aſt vbi ſuper tali tantáque re nihil ſibi neque purgationis neque ſatisfactionis afferri vidit; procul dubio affinem eius culpæ Zamorinum interpretatus, onerarias decem in ipſo portu, mercibus & annona refertas, injectis flammis prorſus incendit; nautis partim igne abſumptis, partim captis, & ad claſſis miniſteria diſtributis. cui tanto malo ne ſubuenirent oppidani, horrifica pilarum procella deterriti ſunt. Dein, obuerſis in vrbem majoribus tormentis, ædificia complura diſiecta, mortales multi fœda laceratione diſcerpti. ex iis Nairet vnus Regi acceptiſſimus, cùm ad pedes eius repentè cecidiſſet; plenus pauoris in præſens, irarum ac minarum in poſterum Zamorinus illico ex vrbe ſeceſſit. Capralis verò egregiè vltus ſuorum cædem, barbaris amplius ſexcentis terra marique peremptis, nauibus hoſtium captis, & in ciuitatis conſpectu combuſtis, quòd profectionis tempus inſtabat, menſe Decembri ad Trimumparam Cocini Regem inde ſe contulit. Cocini regnum à Calecuto leucas ferme triginta in meridiem diſtat. ciuſdem nominis regia vrbs ad oſtium Mangatis fluminis, mari introrſum æſtuante, ad formam peninſulæ cingitur. Ædificia, mores, inſtituta ferme eadem quæ Calecutanis. Indicarum verò frugum, & aromatum, ac piperis præſertim, ager longè fertilior. Rex tum aliis de cauſis Zamorino clàm erat infenſus, tum quòd Monopolio Calecuti inſtituto, mercaturam ab ſuo cæteriſque regnis pænè per vim auerteret. Accedebat metus è nimia Zamorini potentia ac propinquitate; cui ſe & reliquos Malabaricos Reges multis nominib⁹ videbat obnoxios. Atque vt malus amicitiæ fideique cuſtos eſt timor; ex ea ſeruitute ac periculis

eripi

eripi se vehementer optabat. Capralis, cùm è regione Cocini iactis anchoris constitisset, quòd omnis Malabarici nominis fidem iure suspectam habebat; neque se neque suorum quemquam incolis credendum existimauit. Michaël erat quidam Christianus è Iogue, paucis illis diebus Henrici & sociorum opera ad Ecclesiam adscriptus; Indicæ rei bene peritus, & magna apud omnes existimatione. Hunc, tentandi fœderis & amicitiæ causa, Capralis ad Trimumparā legat. Rex, qui de Lusitanæ gentis opibus, & rei bellicæ gloria, deque rebus cùm alibi tum ad Calecutum gestis multa inaudisset; iam antè in eius nationis admirationē ac beneuolentiam excitatus; quasi inopinatam aliquam hæreditatem, sic oblatam eius amicitiæ facultatem auidè arripuit. Datis vltro obsidibus nobilissimis, mira liberalitate de commercij legibus cum Capralí decidit; & singulari diligentia ac sedulitate, per impigros administros, æquo admodū pretio, mercibus Indicis aduenarum naues quā primùm onerādas curat: eorūque procuratoribus propriā in suo regno sedē ac domicilium dat. Dū hæc ad Cocinum gerūtur, legati à duobus finitimis Regibus, Colani & Cananotis (regionū & oppidorū ea nomina sunt) Caprali, si ad eorum portus cōmeare vellet, commerciū & amicitiam longè optimis conditionibus detulēre. Quas ille conditiones, quòd cum Trimumpara iam bona fide transegerat, in præsentia repudiauit: animum & voluntatem accipere se, & libenter vtriusque propensioni & officio testimonium in Lusitania daturum esse pollicitus est. Cananoris tamen Regem, quòd multo enixiùs egerat, constitutis Cocini rēbus, in reditu sibi adeundū putauit. Ea vrbs abest à Cocino leucas in Septentrionem quadraginta; portu in primis capaci tutóq; oryza importata vtuntur incolæ: carne, pisce, pomis abundant: ac præterea pipere, cardamomo, gingibere, tamarindis, cinnamo, & myrobalanis: ad eásque digerēdas merces, non exiguo diuinæ bonitatis argumento, tellus plurimis concisa æstuariis fluminibúsque, nauigia vsquequaq; facilè aditu admittit. stagna quoq; passim occurrunt ingentia, grandibus plena lacertis ad Crocodili effigiem: ij tergoris duritie, cōchiliorū instar, impenetrabili, enormi capite, duplici dentium serie, horrendo prorsus hiatu in hominem furenter inuadunt. Eorum halitus oris est suauissimus: at contra in eadem regione serpentium & anguium adeò teter ac noxius, vt afflatu ipso necare perhibeantur. Vespertiliones quoque sunt multi, dētibus & rostro vulpinis, miluij magnitudine: præcipuo in honore mensarum. Ædificia moresq; cuiusmodi cęteris Malabaribus. Rex, inanium Deorum simulacra colit: Brachmanica disciplina,

& sacris initiatus, vt reliqui. Ab eo Capralis oratorem ad Emma-
nuelem accepit, & vsurpandi magis commercij & amicitiæ causa
quàm quòd nouis oneribus multum loci superesset, complura fru-
gum Indicarum pondo ibi coëmit: inq; Occidente Ianuario mensi
cursum instituit. Plenis velis euntem, viginti majoris formæ naues
multi. refertæ millibus armatorũ, Zamorini jussu frustra insequu-
tæ. Indico transmisso Oceano, è sex onerariis vna vadis circa Me-
lindem inhæsit: eius armamentis ac spoliis ne Saraceni potirentur
concrematus alueus, instrumenta machinæq; bellicæ consultò de-
mersæ: quas tamẽ Rex Mombazæ deinde expiscatus, in Christiano-
rum damnum perniciemque conuertit. Inde Capralis itinere solito
circumuectus Africam, Iulio denique mense exeunte mistũ inge-
dolore gaudium in patriam retulit: quando tot vel carorum ve
fortium virorum interitus quantauis pecunia diuitiisque compe
sari minimè posse videretur. Eodem anno, incertus quo loco res
set Indica, Emmanuel Ioannem Nouam Callæcum, notæ fortitu-
dinis & prudentiæ virum, cum nauibus quattuor Caprali subsidio
miserat. is, paulo infra Æquatorem primus insulam inuenit,
quæ a salutari MARIÆ Virginis Conceptione denominata est.
inde nusquam occurrente Caprali, Melindem delatus; deque
ipsius in Lusitaniam reditu, & Calecutana cæde & insidiis, mul-
torum sermone certior factus; Cananorem petiit, regemque ho-
norificis verbis Emmanuelis nomine salutauit. Inde præter Ca-
lecutanam oram Cocinum proficiscenti classis ingens nauium
plus octogînta apparuit: quam Zamorinus haud dubia victoriæ
spe, ad Lusitanos in ipso Cananoris portu opprimendos, celeriter
miserat. Neque deterritus tanta multitudine Ioannes, nauibus,
ad faciliorem circumactum vsumque tormentorum, in altum
euectis; assidua iaculatione prœlium ad solis occasum præclarè sus-
tinuit: neque vnquam hostibus, tanto superioribus numero, lo-
cum ad conserendas manus, seque circumueniendum reliquit. Pa-
ronibus nouem, onerariis decem depressis, epibatis amplius
quadringentis desideratis, Calecutum postridie mœsti Malaba-
res, vniuersa lugente ciuitate, redirere. Ioannes, egregia parta victo-
ria, gratulantibus regulis, Cocinum adiit, naues per otium one-
rauit, feliciqueque successu ouans in Lusitaniam iter intendit. Trans-
uectus inde Bonæ spei promõtorium, aliam insulam patefecit, quæ
sanctæ Helenæ, cuius tum dies natalis agebatur, est appellata: no-
dico quidem illa circuitu, sed saluberrimo cœlo, aquis optimis, &
egregia frugum & carnium copia: loco præterea ita opportuno, vt
ad recreandas è longo itinere Lusitanorum classes, diuino consilio
ibidem

ibidem enata videatur esse. Minus è sententia per idem tempus na-uigauit Consaluus Cœlius: qui cum sex nauibus in Brasiliam desti-natus, amissis locorum ac tempestatum iniuria quattuor, nil nisi rubrum lignum & simias psittacósque in Lusitaniam retulit. In-terea Emmanuel, cognitis rebus in Indiagestis, classem parauit nauium viginti, rebus omnibus instructissima: quæ vel amicis præ-sidio, vel hostibus terrori esse posset. huic iterum Vascus Gamma cum summo totius Arabici, Persici, & Indici maris imperio præfe-ctus, cùm Olisipone maturè soluisset, ex itinere Abrahemum Qui-loæ tyrannum, tanto apparatu perterritum, Emmanueli stipendia-rium fecit, impositio annuo tributo, quod duûm millium mitica-lium, vt ipsi appellant, vel aureorum summam haud excederet. In-de cùm in Malabares trajecisset, ingentem Saracenorum nauem & militibus & omni telorum genere paratissimam, Calecuto redeun-tem expugnat: in ea Mahometani permulti interempti, Meccam ad pseudoprophetæ sepulchrum superstitionis causa peregrinantes at pueri ex eadem secta complures Christianis præceptis imbuti ba-ptizatique sunt: quos Gamma Olisipone postea templi Bethlemitici ministerio dedicauit. Ab ea victoria Cananorem adiit, Regique & oratorem suum, & ab Emmanuele perampla dona cum litte-ris reddidit, ac renouato fœdere Cocinu retendit. Ibi dû sui Regis negotia conficit; repentè legati affuêre à Christi cultoribus iis, qui non longè à Cocino Cranganorem habent vrbem, è vetustissima illorum stirpe, quos beatus quondam Apostolus Thomas ad sa-nam religionem ac fidem, à Brachmanarum fabulis & impura su-perstitione traduxit. Is Indiam prouinciam in orbis terrarum distri-butione sortitus, Socotoram insulam Arabici maris fertur adiisse primû: dein, multis ibi factis Christianis, trajecisse Cranganorem. in ea ciuitate cùm multos item Christi filios peperisset; Colanum petiit: neque ibi frustra disseminato Euangelio, trans juga montiu ad oram orientalem ingenti labore contendit: multisque locis, ac præsertim in Coromandelis regno Christiana re bene gesta, perte-xit in Sinas, quorum ea tempestate celeberrimum erat nomen; ac diuini verbi sementem in eo quoque nouali facere instituit. Atque haud pœnitenda collecta fruge, templisque ad Christi cultum ædi-ficatis, in Coromandelem ad reuisendos & confirmandos in fide neophytos rediit. Coromandelis caput ac regia tum erat vrbs Me-liapor; quam vetustate bellisque dirutam nuper Lusitani, deducta eò militum emeritorum colonia, frequentarunt, ac mutata appel-latione, honoris Apostoli causa ab sancto Thoma denominarut. In ea vrbe sacrâ ædem exstruere aggressus Apostolus, cùm à dæmonum

sacrificulis & ab Sagamo rege prohiberetur; res interim insignis accidisse perhibetur, ad Christi virtutē & fidē Euangelij cōprobā-dā. Inusitatæ magnitudinis truncū, vt fit, in littus eiecerat mare, quod eo tēpore Leucas ferè decē ab vrbe distabat. Eam Rex materiā cùm in vsum ædificij cuiusdā vehemēter expeteret, robusti primùm homines incassum funibus ergatisque amouere conati; dein adhibiti complures elephanti, cùm toto connixi impetu nihil omnino proficerent; Apostolus Regi conditionē tulisse fertur, si trūcum illum sibi ad templum vero Deo ædificandū daret, nullis machinis, nullo mortalium adiutore, sese protinus cum ad vrbem attracturum. Cùm rex, insanire videlicet hominē ratus, per ludibriū annuisset; tum diuus Thomas zona, qua erat præcinctus, ad prominentem è caudice ramusculum annexa, signo tātùm facto Crucis, immanem stipitem facili ductu sequentem, vniuersa ad spectaculum effusa ciuitate, in ipso pomœrio statuit: ibidémque defixa lapidea Crucę, vaticinatus est, cùm ad eum lapidem vsque pertingeret pelagus, tū Diuino iussu è remotissimis terris candidos homines ad eadem, quæ ipse intulisset, sacra instauranda ventures. Neq; fefellit prędictio. Siquidem sub Lusitanorum appulsum, occultis tot annorum accessibus locus Oceano demum allui cæptus. Verùm ab eo signo cæterisque virtutibus, cùm Thomæ verbis maior in dies accresceret fides, Brachmanas autem, fuco & fallacijs parta iam auctoritas, iam sagina deficeret; accensus rabie quidam ex ijs, sœdum ac ferum facinus mali dæmonis instinctu conscinit. Filio admodū puero ipsemet necem intulit, vt haberet vnde peregrino & inuiso capiti crimen exitiumq; conflaret. Citatus ad Regē Thomas, cùm accusator ab eo per summā indignationem & querimoniā pœnas filij extincti repeteret; contra, Thomę discipuli, affinem aut omnino consciũm eius culpæ magistrum negarent: nihil opus esse coniecturis & certaminibus ait Apostolus, ab ipsomet, qui occisus dicatur, omnium optimè cognosci ré posse. petit vt eius publicè interrogandi potestas fiat. nihil recusatū ab aduersario: & cunctis tā inauditæ rei exspectatione suspensis, cadauer in mediū affertur. Tum ad exanimē puerū Thomas placido & sereno vultu cōuersus: Agedū, inquit, per Christū, quē ego Deū prædico, palā & sine ābagibus puer prome; quisnā huiusce tati sceleris autor exstiterit. Mirū dictu: ad Christi nomē, frigido & exsāgui corpusculo vitales cōfestim redière spiritus: & clara voce, vt ōnes exaudirēt, Thomā certū summi Dei legatū: & ipsius odio, ad struendā illi calumniā, nefarias à parēte sibi manus illatas esse cōfirmat. Hac tā illustri tāq; admirāda testificatione fractus calumniator obmutuit.

Saga-

Sagamus propẽſo iã ãtè ad credẽdũ animo, Chriſtianã deinde fidẽ ac religionẽ ſine vlla dubitatione cõplexus eſt. Regem ex amicis & populariꝫ imitati cõplures. Brachmanis, quamquã detecta diuinitus fraude, & pulſo in exilium parricida, pertinax tamẽ & cæca manſit improbitas. cũ lætos Chriſtianæ rei progreſſus, & neglecta Deorũ ſimulacra ferre nõ poſſẽt; facta cõſpiratione præconẽ Euãgelij è medio tollere omnino cõſtituũt. Tumulus erat nõ procul ab vrbe: quò Thomas idẽtidẽ, è Chriſti diſciplina, ſecedere, propitiãdi ęterni Regis & ſui recolligẽdi gratia, cõſueuerat. in eũ locũ, tẽpore captato, Brachmanæ armati cũ ſui ſimilibus impetũ dant. ibi Apoſtolus dũ ad Crucẽ, alienato ab ſenſiꝫ animo, Deũ pro ſalute hominũ & eius præſertim populi deprecatur; telis primùm ac lapidibus appetitus, dein ab vno è Brachmanis lãcea trãsfoſſus occubuit. venerandũ corpus inde ſublatũ à diſcipulis, & in tẽplo nuper ædificato cõditum eſt. Acceſsit martyrij nomine, & memoriæ cauſa, fragmentum haſtæ, quæ inhæſerat coſtis: & baculus præferratus, quo ille ad peregrinationes vtebatur: & vrna fictilis ceſpite inferto, nempe qui manantem è ſacris vulneribus cruorem ebiberat. exinde locus multis miraculis claruit, ac magnus eòdem ex omni parte concurſus, voti & religionis ergò, fieri cæptus. Hæc ferme Indi ſciſcitantibus Luſitanis, non è fama ſolùm, ſed etiam è veterum annalibus edidêre. quin egregias Thomæ laudes, ac mortem pro Chriſti nomine fortiter obitam, pueris Malabaribus patrio carmine decantare mos eſt. Sunt qui cùm tribus Magis, qui ad Chriſti liberatoris incunabula cum muneribus adoranda, Sybillæ Indicæ (vt ferunt) monitu, ſtella duce tetenderant (quo in numero Pirimal Ceilani rex ponitur) Thomam in Oriente cõgreſſum: déque immani trunco miraculum non Meliapore, ſed Cranganore perpetraſſe dicant, ac poſtremò in Calamina vrbe mactatũ regis imperio, (qui Sagamo defuncto ſucceſſerat) ac ſacrum deinde corpus Edeſſam Meſopotamiæ tranſlatum à Chriſtianis fuiſſe cõtendant. Vtcumque res habeat, (nam ego meam interponere ſententiam in tali re tantoq; locorum & temporum interuallo non auſim) ſatis conſtat, Apoſtolum in Coromandelio tractu, Cãgeticũ ſinus, palmam tuliſſe martyrij. nec dubium eſt, quin ex diuini viri præceptis atque inſtitutis ingens hominũ multitudo, varijs Indiæ diſperſa regionibus, in hæc vſque tempora, Chriſti nomen fidemque tenuerit: quamquam ex Armenij Patriarchæ Neſtoriani placitis, á quo Epiſcopos paulo antè hanc memoriam accipere conſueuerant, multis vitijs & erroribus inquinatã. alioquin, Apoſtolicas cæremonias magna ex parte obeunt. altaris myſteria religioſè

venerantur; eoque viatico, decedētes è vita, se muniunt. Aduentus Domini & quadraginta dierum solenne ieiunium diligenter obseruant, quotidianæ psalmodiæ & sacris insistunt: & cùm alia Christi Domini Sanctorumque festa ritè concelebrant, tum verò præcipuè paschalium feriarum octauam, quā Dominicam in albis vocamus, quòd eo demum die incredulus antea sanctus Thomas, indito in Christi latus ac vulnera digito, Dominum suum ac Deum suum præclara testificatione confessus est. alia præterea multa ex maiorum traditione diligenter obseruant, eo maiore fidei & constantiæ laude, quòd ob id ipsum non modò a Mahometanis hominibus acerbè vexantur, sed etiam ab regulis Ethnicis in seruitutē redacti, cùm alias indignitates & contumelias perferunt, tum verò sedem ac domicilia iniquis pensionibus redimere subinde coguntur. ijs, aduentu Lusitanorum, noua diuinitus affulsisse lux visa. Consilio inter se habito qui Cranganoris incolunt fines, ad Gammam in propinquo versantem legatos (vti orsus eram dicere) destinarunt. quorum summa orationis fuit; se & vetustissimos Christi famulos esse; & hoc ipso Lusitanici nominis cupidissimos: multa se a barbaris indigna quotidie pati: petere & orare, vt Emmanuelis Regis nomine se suaque omnia in patrocinium fidemq; recipiat. Sub hæc, deditionis indigne, sceptrum argento decoratū Gammæ supplices detulere. Quos ille benigno vultu, comiter & amicè complexus, bono animo esse iubet: vel in primis mandatum sibi ab Rege Lusitaniæ affirmans, vt Christi fideles, quotquot in ea regione superfint, omni ope atque auxilio subleuet: nondum id sibi per Calecutanorū insidias & quotidiana vitæ discrimina licuisse: ac ne tum quidem ob angustias temporis, reditu iam iamque imminente, posse illis quam vel maximè cupiat operam studiumque præstare. Cæterùm, quæ prima se occasio det, enixè curaturū, vt non sine causa Christiani omnes in regum Lusitaniæ pietate opibusque, certissimum suæ saluti commodisque præsidium esse cōstitutum intelligant. Interea, si qua necessitas incidat grauior, ad Lusitanum confugiant præfectum, quem firmo cum præsidio sit in India relicturus. Is erat Vincentius Sodreus, cuius, Emmanuelis iussu, Gamma sex ornatissimas naues ad maritimam oram tuendam reliquit, vt Saracenos & Arabas ab Indici littoris accessu & commercij prohiberet. Interea Zamorinus varijs artibus atque fallacijs Gammam ad se perlicere & circumuenire conatus, cum nihil ei procederet, Trimumparæ per litteras ac nuntios alterius rogando minandoque suadere etiam atque etiam instituit, Gammam & comites vel sibi proderet, vel certè è suis finibus

in per-

in perpetuum exterminaret. Cui tam impudenti postulato, fortiùs ac liberiùs quàm a barbaro exspectari posset, semel iterumq; respondit ille: se nullis neque promissis neque terroribus adduci posse, tantum vt in se facinus admittat, iusque naturæ simul ac gentium violet. Si quid ab se petat, quod saluo officio præstare possit, id verò se libenter ipsius causa vel cum damno facturum. Qua viri constantia vehementiùs irritatus Zamorinus, in Lusitanos primùm, deinde in Trimũparam ipsũ apertè grassari constituit. Rebus iam tractis, Gamma reditum in patriam maturabat. certior ea de re ab exploratoribus factus Zamorinus, ad Calecutanã oram appropinquanti classem oppositi nauium vndetriginta, eo certiore victoriæ spe, quòd Lusitanicas naues ipsis, oneribus impeditas, prorsus inhabiles ad pugnam putabat fore. Sed eum longè fefellit opinio. Siquidem in barbaras duas, reliquum agmen aliquanto spatio antegressas, Christianę tres eximia celeritate velis inuectæ, tantum primo congressu terrorem intulêre, vt nautæ militêsque tentata vix pugna illico se in mare deiecerint. quorum ferme trecenti è scbapis inter enatandũ occisi: cętera nauigia eodẽ metu perculsa, qua cuique proximum fuit, turpi fuga littus petiere. nec fugientibus institit Gamma, propter grauitatem onerum, veritus nẽ qua in breuia per imprudẽtiam incurreret. in captiuis duabus haud spernendæ merces inuentæ, in ijs pretiosa fictilia & argentea vasa permulta, itemque simulacrum aureũ librarum ad sexaginta, horribili admodum specie; huic, luminũ erant vice, duo primæ notæ smaragdi: è pectore autem claritatis eximiæ pyropus, castaneæ pænè magnitudine, radiabat. amiculum aureum plurima & varia de more gemma distinxerat. rebus hisce raptim flammæ subductis, aluei cũm armamentis in conspectu omnium incẽsi. Gamma, rebus terra mariq; ex animi sententia confectis, cùm ex itinere Cananoris Regem denuo salutasset; Mosambicum ad naues reficiendas, atque in Olisiponem læto cum reboatu cantuque incolumis appulit. Egredientem in terram excepere, Emmanuelis iussu, principes nobilésque viri quàm plurimi: qua ille celebritate ac frequentia, cunctis ordinibus maiorem in modum gratulantibus, regiam petijt. Auxere illius diei lætitiam, cùm naues permultæ varijs è regionibus eodem tempore in portum inuectæ; tum in pompa faustis ominibus & magno populi applausu prælatũ aureũ in argenteo disco vectigal, quod Abrahemus Quiloæ tyrannus eo primùm anno pependerat. Ex ea pecunia Emmanuel auream pyxidem in Sacrosanctæ Eucharistiæ vsum faciendam locauit: ac miro artificio perfectam, pretiosisque ornatam

lapillis, in ædeBethleemitica posuit. At Zamorinus interim aduersis rerum suarum euentibus quotidie magis in rabiem accendi: & quòd Calecutanas opes in dies imminui, Cocinenses maiorem in modum augeri conspiceret, assiduis inuidiæ stimulis agitari: Trimumparæ verò libertatem in respondendo, pertinaciam in Lusitanis omni ope tuendis, ferre nullo modo posse. Quibus rebus per se iam satis ægrum & exulceratum animum, egregij scelerum omnium artifices Mahometani facilè perpulêre, vt ipsi Trimumparæ bellum inferret: ac quoniam preces ac minæ parum prodessent, vi armisque ad Lusitanos tradendos hominem cogeret. Qua de re consilio principum indicto, plerique, vt fit, quò inclinatum Regis animum sentiebant; eò præcipitem sua sententia impellere nitebantur. vnus Naubeadarinus Zamorini sororis filius, & successor designatus, omne consilium belli suscipiendi gerendiq; discutere frustra conatus est: quandoquidem Zamorinus nonnihil eius oratione & auctoritate commotus, reliquis tamen instigantibus, dolori potiùs & iracundiæ, quàm rectæ rationi ac salutaribus parêre consiliis, vt plerique mortales, animum induxit. Igitur, vt Lusitaniçæ classi præsidio Trimumparam exueret, qua illum vna re potissimùm niti præclarè nosset; bellum terra maximè sibi gerendum existimauit. Eoque consilio exercitum omnem ad Panamem, cuius antè meminimus, vicum, sexdecim à Cocino leucas, coëgit. Ea fuêre armatorum ad quinquaginta millia. Cuius tantæ molis tantique apparatus nuntio Cocinum allato; fremere plebs, aduenarum gratia se in capitis ac fortunarum discrimen impelli; nomen Lusitanum diris ominibꝰ exsecrari: ipsos ad cædem inquirere, ac sustulisset proculdubio, ni Rex eorum vitam firmissimo Nairum præsidio munijsset. Principes verò ac dynastæ eodem perterriti metu, Trimumparam supplices etiam atque etiam precari hortariique, tempori cederet, Zamorinum placaret; denique ignotæ amicitiæ & incertæ dispendio, regni salutisque aleam sine cunctatione redimeret. Quibus cùm Trimumpara obfirmata resisteret mente, nihilque sibi tanti esse vel vnquam fore affirmaret; vt legationis & hospitij violaret ius, fidemque datam Regi Lusitaniæ falleret; dynastæ plerique, desperata Concinensi re, ad Zamorinum vnà cum amicis & clientibus transfugêre. Quos imitati postmodum Europæi duo, Christiano indigni nomine, quos alij Illyricos alij Insubres fuisse perhibent; deserta fide ac religione, tormentariam fabricam, & æris conflandi scientiam, cuius erant peritissimi, sanè graui Christianæ rei damno, barbaris prodidêre. neque impunè cessit eis perfidia, siquidem post annos aliquot,

quot, agnoscentes errorem ac scelus, cùm ad Lusitanos reditum parārent, a Malabaribus illico deprehensi, & concursu populi crudeliter interempti sunt. Dum hæc à Zamorino parantur, Sodreus, ora Calecutana vastata, Cocinum peropportunè cum sociis appulit. Eius aduentu Rex & Lusitani paululum respirarunt. Sed, ille simul edoctus quanto in periculo res esset, simul infimis precibus rogatus vt milites in terram exponeret, seque cum Triumparæ copijs maturè coniungeret; contra omnium exspectationem animo prorsus obdurato respondisse traditur: Sibi maris custodiam ab Emmanuele commissam. Si maritimum instaret bellum, se officio præclarè functurum: quandoquidem terra gerenda res foret, Rex cum suis ipse sibi consuleret. Ab hoc responso, gementibus Lusitanis, perculso Rege, ad fauces Erythræas obsidendas recta contendit: Arabumque sex nauibus in itinere captis, præda ditatus ingenti, ad Curiam muriam insulam, haud longè ab Aromata promontorio, quà in Septentriones obuersa est, in anchoris constitit. ibi dum in Mahometanos porrò imminet excubatque; Maio mense ineunte atrocior Boreas vehementi procella naues allisas ad saxa comminuit: ipseque Sodreus vnà cum Blasio germano fratre, tum spreti Lusitanici sanguinis, tum destituti Regis amicissimi ac fidelissimi, pœnas horribili naufragio & & repentina morte persoluit. Fertur, antequam id accideret, ab incolis identidem admonitus, vti statam & anniuersariam eam tempestatem caueret; quamquam obtemperantibus aliis nauarchis, & in tuta secedentibus loca; ipse tamen cōtumaci vultu, verbisque insuper contumeliosis optima consilia respuisse. Hæc ferme de Sodreis fratribus aduerso rumore vulgata; quamquam eos admodum locuples auctor Ioannes Barrius liberare culpa videtur, affirmans non ab Sodreis desertum Regem, sed enixè operam deferentibus, instante iam hyeme remissum ab Rege. De vtriusque tamen exitu Barrius idem haud sanè discrepat. Cæteri, qui mutata paulo antè statione periculum euitarant, ad placandas cælestes iras Cocinum repetere, & laborantibus suis opem ferre sine mora constituunt: sed incensæ officio voluntati haud ita respondit euentus. Petro quippe Ataidio duce, cùm Indicum pelagus traiecissent, aduersis tempestatibus ad Anchediuam insulam hyemare coacti. Interea Lusitani, qui Cocini versabantur, tum de sua tum de Regis optimi salute soliciti, ac singularem viri constantiā atque animi magnitudinem valde admirantes, ab eo magnopere petiere, vti se ad Cananoris Regem nauigare permitteret. ibi sine cuiusquam periculo tutos ad nouæ classis aduentum futuros.

turos. Quibus ille respondit, bono essent animo, ac diuinæ prouidentiæ fiderent; quæ bonas causas, cum in extremum discrimen veniissent; tum maximè subleuare consuesset; de profectione verò minimè cogitarent. neque enim se permissurum, vt quos semel in tutelam atque amicitiam recepisset, ij, se viuo & consentiente, ad alienam opem supplices ac vagi confugerent. Simul ceteros, ne despondeant animum, hilari vultu & accommodata ad tempus oratione adhortatur. ac quanta maxima potuit celeritate, copiis ex vniuerso regno contractis, opportuna loca præsidiis firmat, fossas repurgat, nouas circa vrbem munitiones vallumque perducit: in primis verò, quoniã Repelini vada (is locus abest à Cocino leucas non amplius quattuor) ad exercitum traducendum hosti erant petenda; Naramuinum sororis filium, eximia spe summæ virtutis adolescentem, hæredem regni destinatum, ibi cum Nairum quinque millibus & quingentis opponit. ad eum Laurentius Morenus & aliquot Lusitani spectatæ fortitudinis viri vltro se adiungunt. Zamorinus per vates & sacrificulos ad proficiscendum omnibus diu captatis, signa denique ad Repelinũ promouit. ac priusquam traijcere conaretur, noua ferri flammarumque denuntiatione Trimumparam aggreditur, ni Lusitanos relinquat. cùm ille minas omnes terroremque præ officio ac fide contemneret: copiæ traduci a Zamorino, quacunque vada patebant, illico cœptæ. Sed resistentibus acriter Nairibus, non sine magna suorum cæde, semel iterumque repulsus, ab innata mobilitate animi reditum cogitare apud se cœpit; atque, vt initia sese dabant, rei difficultate deterritus, procul dubio signa retro vertisset; ni pertinax Brachmanarum & Mahometanorum in Trimumparam & Christianos odium acriter obstitisset. Eorum adhortationibus animatus ad cœpta prosequenda, per occultos internuntios quæstorem Trimumparę ingentibus præmiis promissisque corrumpit, vt per occasionem stipendij numerandi, quamplurimos è Naramuini presidio ab signis abducat. eam sibi ad transitum occasionem fore. ille per speciẽ aduersę valetudinis in castra venire se posse dissimulans, quãquã egre ferente Naramuino, dimidiã ferme Nairũ partẽ in vrbẽ euocauit. quos cùm sub vesperum Naramuinus ea lege misisset, vt ante lucẽ castra omnino repeterent: Quęstor extracto in multam diem negotio, rota de re Zamorinum per eosdem nuntios admonet. ille, ne tantam opportunitatem frustra elabi pateretur, omnibus connixus viribus, nõ sustinente iã impetum Naramuino, exercitu, farcinas, atque tormenta partim actuarijs, partim vado traduxit: ac Naires vigiliis fessos & infrequentes, facta impressione, in palme-

ta

ta Cocino proxima cõpulit. ibi Naramuinus, multis acceptis vulneribus, magna vicissim edita strage, fortiter dimicans, vna cum duobus alijs regijs iuuenibus cadit. reliqui fuga dissipati, variis itineribus in regiam conuenere. Calecutanus, iam se intendentibus tenebris, vltra cedenti hosti non institit. Postridie, tam insigni parta victoria, Trimumparę fidem iterum per cõmunes amicos, mistasque precibus ac terrore litteras, tentat. ille, quamuis è tanta clade, ac præsertim ex amissa regia sobole, insigni dolore accepto; tamen (quod vix credibile videatur) stetit animo, conditiones pacis reiecit, collectis reliquiis Nairum, & omnis generis vndiq; coacta multitudine, aduentanti Zamorino se rursus obiecit. Ea quoque pugna victus ac profligatus, accepto insuper vulnere, nihil habuit prius antiquiúsve, quam vt Lusitanos, eorumque res omnes, à cædis & direptionis periculo eriperet. Vaipinum est insula Cocino proxima, sacri & inuiolati apud barbaros soli, ac præterea sita & operibus munitissima. in eam insulam aduenas cum eorum gaza raptim transferendos curat. dein cum egregia manu armatoru subsequutus ipse celeriter: vt si minus loci religione certè munimentis armisque hostem arceret. Omnes ferè proceres, vt suprà dictum est, ad hostes turpi defectione transierant. Vnus Vaipinensis dynasta Trimum paræ sese fidum comitem amicumque ad finẽ vsque fortiter præbuit. At Zamorinus, haud segniter vsus victoria, Cocinum penetrat; vrbem flammis iniectis vniuersam incendit: Vaipinum contempta religione haud semel aggreditur; sed cum ignominia semper ac damno prohibitus, aduentante iam hyeme, in proximum ver distulit bellum. interea, ne Trimumpara Cocinũ repeteret, castella in vrbis ruinis nõnulla excitauit, & cohortes aliquot in eo præsidio statuit. ipse tã secundis rebus elatus ac tumidus, Mahometanis ac Brachmanis effusè lętantibus, ad gratias inanibus diis agendas Calecutũ reuertit. ibi, ęraria officina instituta per duos, quos diximus, fidei desertores, & alios quorum industriã magnis præmiis fouebat incitabatque, omnis generis tormenta machinasque ad vrbium excidia cõparabat: cùm è Lusitania subitò nostris admodum laborãtibus affuit Franciscus Albuquercius, omnibus belli adiumẽtis instructus. is, Petro Ataidio cum cęteris, qui ad Anchediuam hyemauerant, ad suas naues adiuncto, Vaipinum recta contendit, ac Trimũparam Emmanuelis nomine tum verbis amicissimis erectum animatumque, tum ad regiam tuendam personam præsenti pecunia subleuatum, cæso & fugato Calecutano prędio, in Regnum Cocini summa omnium gratulatione restituit. Inde, populando vredoq; perduellium tecta sata q; nõ

vno

vno loco hostes vel inuitos in certamen extraxit; multisque minutis præliis exiguo admodum suo detrimento cecidit. postremò oppida quoque aggressus, primò Chiriuaipinum, dein Cambalanum, tum alios ignobiles vicos, dynastis, qui ad Zamorinum defecerant, vel interfectis, vel in fugam actis, ingenti ardore militum expugnauit, incenditque. Ab ea expeditione, maximo gaudio & infinita cum actione gratiarum, à Trimumpara exceptus, pro amicitia petiit, vt quoniam inter eas nationes adeò infesta ad eam diem vita Lusitanorum fuisset; castellum ad eorum corpora & res tuendas ædificare sibi Cocini liceret. quod Rex adeò prolixè liberaliterque concessit; vt è suis etiam palmetis, quoniam cæmenta non suppeterent, præcipua firmitate materiem in eam ædificationem excidi quamprimũ iusserit: dein loco in primis idoneo area dimẽsa & inchoato iam opere; dudũ expectatus è Lusitania cũ iuuentutis robore superuenit Frãciſci patruelis Alphonsus Albuquercius, is, qui rerũ deinde gestarũ gloria Magni cognomẽ est cõsecutus. eius accessu, Lusitanis Indisque certatim insudantibus, breui consummatum castellũ, & in eo templum Diuo Barptolemæo dicatũ est: vt magno vtrũq; consilio ac pietate, sic modico sumptu elegãtiaq;. Sacrarum ædiũ & arcium, quæ variis Indiæ locis per alios aliosque prefectos deinde per otiũ absolutæ sunt, lignea illa prima ædificia quasi typos ac proplasmata iure quispiam dixerit. Eo munimento perfecto, supplicatio à Lusitanis habita: signũ pẽdẽtis è Cruce Dominì sub vmbella pretiosa per multas instauratæ iam vrbis partes, præcinentibus tubis cũ religioso tripudio ac festa saltatione prælatum. põpa ad arcẽ vsque perducta, & cùm arx ipsa, tum in ea tẽplum precatione solẽni à sacerdotibus cõsecratũ eo majore lętitia ꝙ illo primũ die Romana Ecclesia diuinis in rebus, Lusitana gens in humanis, Indiæ possessionem adire quodãmodo videretur. Post hęc, Albuquercius vterque ad perdomandam Zamorini ferociam nouas excursiones fecêre. vastatus in primis Repelinensis ager, pagi ac villæ complures inflammatæ ac dirutę, nauigia capta ac direpta permulta, deniq; bello passim circumferendo, tantum terrorẽ omnibus circà populis intulêre; vt Zamorinus ipse, præsertim suadente Naubeadarino eodem, qui bellum antea dissuaserat, oratores pacis & commercij petẽdi ad Lusitanos miserit. cui conditionibus iis datum est fœdus, vt & cędem Calecuti factam, & direpta mercimonia æquis æstimationibus compensaret: itemque ab lacessendo armis Trimũpara in posterum abstineret. In hasce ferme leges pax cõuenit, ac rursus cũ Zamorini popularibus amicè agi & contrahi cæptum. Eadem fama permoti iãdudum tutores Colani

Regis,

Regis,(nam ipsé per ętatempotens regni nondum erat)per legatos item fœdus & amicitiam petiêre. Quibuscum eo libentiùs iunctæ dexteræ, quo majores in omnem partem opportunitates habere visa res est. Etenim Colanum vrbs, quattuor & viginti leucas à Cocino in meridiem sita, in primis totius Indiæ antiqua & opulenta censetur. ex ea Calecutum & aliæ Malabarici soli olim dictę coloniæ. abundat mercibus;portum facili præbet accessu. ac præterea, multis familiis veterum Christianorum incolitur: quæ res longè etiam vehementiùs Lusitanos ad societatem gentis allexit.Igitur illis pręcipuè cautum in fœdere:multis & grauibus injuriis liberati,eorumque fortunis ac dignitati consultum. Instituta communi consensu amicitia,tabulisque commercij ritè confectis, domicilium proprium Lusitanis in vrbe Colano attributum. eò cõfestim negotiatores cum scribis & custodibus immigrarunt.Accessit rei diuinę procurandæ causa Rhotericus Dominicanus; is, & morum integritate & doctrinę præstantia, paucis diebus multos mortales partim in recta fide confirmauit,excoluitque:partim ab stipendiis dęmonum ad Christi signa traduxit. Eodem anno,quo hęc in India gerebantur, (is fuit à millesimo quingentesimus tertius)nauarchi aliquot ad commeatus Arabicos prohibendos Olisipone profecti,Zanzibaris Regem,malis coactum, stipendiarium Emmanuelis fecêre.itemque Brauæ liberę ciuitati, leucas cis Melindem centũ, annuum vectigal impositum. ipsi verò Melindensi Regi,cùm à Mõbazæ tyranno valde premeretur, sanè opportuno tempore latæ suppetiæ.tyrannus ab armis discedere,& propè iã victo Melindẽsi pacem dare coactus est.Cùm terra marique negotia Lusitanica prospero admodum procederent cursu, & simul in varias regiones aditus Euangelio patefieret; tranquillas iam à Calecutano res,vnius hominis cupiditas & amentia perturbauit.is,Cocinensi apothecę prępositus, cùm nauẽ Malabaricam pipere onustam pręteruehi cognouisset; repentè, vel auiditate prędæ,vel priuato in Malabares odio incitatus, mittit qui captam sine mora Cocinum pertrahant:nautæ cùm se Zamorini amicos & populares clamarent; Deumque & hominum fidẽ testarentur, se ipsius missu Cranganorem petere;nihilominus Lusitani in incepto persistunt. coorta pugna,sex Malabres interfecti, complures vulnerati: nec Lusitanis incruentum certamen fuit. Expugnato nauigio, in Cocinensem apothecã piper omne cõuectũ.Ea re cognita Zamorinus confestim ad Franciscum Albuquercium mittit,qui tantam injuriã expostulent. ille cùm rẽ negligeret, nec modò ablata reddere, sed ne factum quidem vlla ratione purgare dignaretur, enimuero

Zamo-

Zamorinus continuò exarsit iracundia, coalitamque recens amicitiam indignabundus abrupit. Hanc ego direptæ pacis ac societatis causam, Damianum Goesium & Hieronymum Osorium sequutus, in medium attuli, haud sanè ignarus, in hoc etiam ab iis dissentire Barrium, culpamque omnem in Zamorini mobilem animum vtcunque transferre. Sed regiis chronographis a me, præsertim in re tali tantáque, temere fides abroganda non fuit. Cæterùm Zamorinus, vt dicere institueram, acri dolore succensus, primùm edicta omnia decretaque in rem Lusitanorum facta extemplo reuocat; dein armatos parones ad intercipienda onera circumquaque dimittit; postremò ad eruertendum Trimumparam, Lusitanosque ex India pellendos, majore quàm vnquam antea conatu copiasque ex comparat. Et quamquam inexpiabili in vtrosque odio ferebatur, bellum tamen distulit consultò, quoad Albuquercij fratres, onustis iam non vno loco nauibus, ex India abscederent. Quibus de consiliis Trimumpara litteris amicorum ac nuntiis maturè certior factus, cum Francisco (nam is præerat summæ rerum) egit etiam atque etiam, vt adeò difficili ac periculoso tempore quam firmissimum sibi suisque præsidium in discessu relinquat. Sed neque proximæ calamitatis memoria, neque imminens Lusitanicæ rei discrimen, neque optimi & constantissimi Regis obtestationes precesque flectere Francisci animum valuêre, vt naues plus tres cum centum & quinquaginta dumtaxat propugnatoribus daret, præfecto Eduardo Patrecio viro fortissimo: nimirum, vt in tanta deinde paucitate cùm militum virtus, tum verò diuinæ opis præsentia clarius appareret. Post hæc, Albuquercij fratres vterque simul, verùm exitu dispari, in Lusitaniam vela dedere. Franciscus, incertum qua clade quóve infortunio vna cum sociis in itinere periit. Alphonsus, quamuis magnis jactatus procellis, tamen circa finem Julij mensis, non minore quæstu quàm gloria, sospes in vrbem Olisiponem introiit. Post eorum profectionem, solutus metu Zamorinus, palàm terra marique bellum ciebat. ducenta amplius nauigia, magnam tormentorum copiam, elephantos complures, armatorum millia circiter sexaginta contraxerat. Eo terrore Cocinum allato, multi confestim in Malabaris interiora dilapsi: ac vix capitis pœna præposita cohiberi populus potuit. Ex reliquis copiis ægre milites ad millia triginta conscripti; quorum tamen paulatim numerus, partim transitionibus partim effugiis, vix ad decem millia rediit; nec ea quidem admodùm forti animo, vel integra in Trimumparã fide. Ergo tota pænè belli moles in Lusitanos incubuit. Solennes tum forte agebantur feriæ, quibus cœlestes iras, in omne genus humanum intentas, olim suo

potissi-

potissimùm capite Christus excepit. Ea recordatione ad omne decus ac pietatem incensi Lusitani, vicissim vitam pro Christi nomine effundere gestiebant. Itaque tanto inferioribus copiis, nullū periculum recusare, caput libenter in discrimen offerre, & periculosissimas expeditiones certatim sibi quisque deposcere. Eduardus quoniam multis partibus vno tempore dimicandum fore non dubia conjectura prospexerat, primùm ad Repelini vada nouas munitiones objecit: dein Cocinensi arce multis locis instaurata, nouū insuper propugnaculum ad portus introitum excitauit. ad hæc, naues & scaphas majores, vt ad subita occurrerent, omni genere telorum ac tormentorum instruxit. At Zamorinus, vti proximo bello fecerat, Repelini transitum & vado, & actuariis longo ordine consertis tentauit primùm: dein magna suorum cæde bis tèrve repulsus, cùm in angusto loco se multitudo impediret, & à nostris in confertam turbam irrita nulla jacula inciderent; Repelinensis dynastæ monitu ad loca minùs vadosa, verùm patentiora descendit. ea re cognita, Patiecus cum expeditis celeriter anteuertit: ratusq; paucitatem consilio adjuuandam, noctu sudes præacutas toto passim vado figendas curauit: postridie hostes magno impetu transire conati, partim se præustis cuspidibus induerunt, partim accedente æstu obruti, partim assiduis missilium nimbis vulnerati occisique: pars etiā, quæ vel nandi peritia vel beneficio lintrium in vlteriorē euaserat ripam, acriter dimicantibus Lusitanis, aut cæsi, aut in flumen detrusi. Zamorinus, vbi aperta vi parum proficere se intelligit; ad insidias de more cōuersus, percussores, transfugarum specie, in Eduardum occultè summittit: hosce ille diuinitus deprehensos conuictosq; Trimūparæ tradidit, in quos arbitratu suo consuleret. pretio dein conducti, qui veneno inficerent aquas: eo item scelere per indices patefacto, excubiæ ad fontes intenta cura dispositæ. Rumor ad hæc de industria dissipatus, Concinense præsidium cæsum, naues captas & incēsas: ac solicitati circà populi, vt in nostrorum stationes & apothecas impetum facerent, nomēq; Lusitanum omne delerent. ea quoque fraus Dei beneficio patuit. Quo tam infelici rerū euētu cùm valde angeretur Zamorinus; tū ad infringendos eius conatus, dira morbi lues accessit: qua multi ex ipsius exercitu fœdè absumpti; multi etiam & contagionis metu & belli difficultate perterriti, diffugêre. Iamque susceptę expeditionis auctores exsecrantem, ac desperatis pænè rebus, de pace ac de reditu cogitantem, injecta repentè spes confirmauit expugnandi Lusitanicas in ipso Cocinensi portu naues; quo vno subsidio, vt supra diximus, Trimumparam vel maximè niti non ignorabat. Mahome-

tanus quidam erat, Coiesalles nomine, machinarum peritus. is ad Christianorum nauigia superanda, Malabaricis multo celsiora, eiusmodi artificium ingenti omnium approbatione commētus est. Binis paronibus, valido & à puppi & a prora tigno inter se cōmissis, turres erigebat; è quibus deni amplius homines in subjectas onerarias tutò ejaculari possent. Huiusce generis machinas octo cùm adornasset; Zamorino ignaro talium rerum, & adulatorum turba circumfluēti, tanta victoriæ fiducia subitò acceſſit; vt Eduardum ad se vinctum perduci sine mora imperauerit. Verùm ille per exploratores tota de re præmonit⁹, nouas vicissim in onerariis machinas excitarat. ac quo die commissum est prœlium, (is erat in cœlum ascendenti Christo Domino sacer) nauium puppes, nec a tergo circuiri possent, ad littus applicuit: præterea, ad arcendum congressum, prominentes à prora malos objecit: precatusque immortalē Deum, vt in ea quoque sibi pugna, sicut in cæteris, propitius adesset; inuicto animo, perexigua manu, ducentorum ferme nauigiorum impetum excepit. Ardētes primùm pyræ ad Christianas naues inflammandas immissæ: quibus accessu prohibitis, & in cōspectu omnium frustra consumptis; tū demū turrita nauigia nequicquā admoueri cæpta. Siquidem præter ipsam machinæ formā duplici præsertim clauo, ad regendum inhabilē, æstus quoq; maris tum fortè rapido accedens tractu, gubernādi arbitrium nautis ademerat: ergo, & magistri gubernacula huc illuc frustra torquere, & remiges irrito conatu in aduersum maris impetum tēdere; & infesto rostro in nostros directa nauigia repētè modò in obliquum, modò in cōtrarium sisti: nihil iam loci consilio vel arti esse: neque moderatores inter se constare; nec remigium clauo, neque clauus magistris parēre: aliò naualis turba, aliò duces & propugnatores vocare, aliò cuncta simul æstus abripere in eo tumultu, cùm sagittarum multitudo cælū pænè inumbraret; & crebris hinc inde fulgetris, horribili cum strepitu radiantibus, omnium generū vsque quaque tela volitarent; è turribus octo vix duæ ad onerarias ægre tādē appulsæ. in quas destinato ictu majores globi à nostris subinde contorti: laxatisque cōpagibus, partim auulsa è suis sedibus tabulata, cum ipsis epibatis in aquam magno sonitu decidēr:; partim dissilientibus vndique fragmentis, consauciati permulti, ingentem pauorem ac trepidationem cæteris intulēre. Ad eum casum clamor à nostris terra mariq; sublatus; & integrata pugna tanto militū ardore; vt Calecutani, multis passim occūbentibus, attoniti pauentesque certatim terga conuerterint. neque vllis ducū Regisve ipsius aut minis aut hortamentis sisti fuga potuit, contento

cursu

cursu remotas Malabaris insulas, & intima pænitus æstuaria petiere; quinque circiter ab initio belli menses effluxerant. eo toto tempore Zamorini copias valde imminutas esse constabat. pestilentia, mortalium ad tredecim millia absumpserat; totidem ferme huc illucque distulerat metus. variis præterea certaminibus, magna parte nauium ac tormentorum amissa, ex ipso militum robore millia plus quinque ceciderant. Zamorinus infeliciter iam toties in arma coortus, cùm & hyems immineret, & noua insuper è Lusitania classis adesse diceretur; abjectis belli consiliis, ipso diui Ioannis Baptistæ natali die vasa collegit, ac retro ad Pananem tristissimus abiit. Brachmanæ augures que, quòd belli suasores & impulsores semper fuissent, veriti ne in ipsorum caput calamitas verteret; culpam tantæ acceptæ cladis in malè obseruata auspicia, neglectas religiones, & vota minùs fideliter persoluta, cuncti ex composito rejecere. Hisce artibus mendaciisque sacrilegi impostores existimationem suam egregia simulatione tutati, Zamorino, vanis superstitionibus misere obnoxio, ingens dirarum injecta formido, regni administratione vicariis tradita, ipse interim æger animi, ac mœrore pænè confectus, in auiam solitudinem cum exiguo comitatu, ad placandos commentitios Deos & expianda peccata secessit. At Lusitanorum, eo toto bello, cùm omnium, tum verò Eduardi præcipuè Patieci virtus enituit. Is & ante prima signa fortiter dimicando, & insidiis maturè præcauendis; & disponendo milite, & muniendo vbi res postularet; & omnia militaria munera impigre obeundo, acerrimi simul bellatoris & ducis eximij laudem omnium testimonio est consecutus. Quamquam attentiùs belli progressum & euentum æstimantibus, diuina potiùs quàm humana tota res visa. quando tam multis Malabaribus ex vtraque parte cadentibus, Lusitanus tot præliis desideratus est nemo, ac nauium insuper aluei non semel trajecti ac perforati sine vllius dãno feruntur; & fulmineo excussæ rotatu ferreæ pilæ, irrita plaga (quis credat?) obuiis quorundã exceptę pectoribus. Quas ob res Christo, salutis humanæ parẽti, supplicationes habitæ, & solẽni ritu, pro ea quæ tum suppetebat copia, sacrificatũ est. Redeuntẽ è prælio Patiecum Trimumpara per quàm arctè comiterque cõplexus, immortales eius virtuti ac fortitudini gratias egit: nec modò regnum, sed vitam salutemque Lusitanis haud vno iam nomine acceptam ingenuè tulit. Interea multo litteris & nuntiis certior factus Emmanuel, quanto in periculo res Indica versaretur; Lupum Soarium Aluarengam cum nauibus duodecim subsidio suis laborantibus miserat. is, quãquam ab Eduardo parta,

iam antè victoria, magnum tamen ad Cocinense regnum & Lusitanica negotia stabilienda, momentum attulit. Siquidem Zamorinus & quotidiano matris conuitio, & assiduis populariũ precibus in patriam reuocatus, bellum, eadem qua deposuerat leuitate, reparare terra mariq; instituerat. Iãq; ad Crãganorem oppidũ terrestres naualesque copias intentiore delectu habito contrahebat. Eius rei fama Cocinum allata, Lusitani circiter mille, Naires ad duo millia confestim eò profecti, recens ædificata ab hoste nauigia primùm expugnant, præfecto rei maritimæ cũ duobus filiis interempto: dein excensione facta, eodem impetu Naubeadarini peditatum fundũt fugãtque. tum Cranganori oppido injectæ flãmæ, Christianorũ tamen tectis, ac præcipuè sacris MARIÆ Virginis & Apostolorum ędibus, temperatum est. Per idẽ tẽpus Rex Tanoris, (ea quoque Malabarica est regio) cùm finitimis bellis admodũ premeretur, à Lusitanis auxilium petiit; seque ni aspernarentur, Emmanuelis vectigalem fore professus est. missi extemplo aliquot Lusitani manipuli: quo ille subsidio, cùm breui superior hostibus euasisset; certis, vti receperat, legibus in Regis Lusitaniæ societatem ditionemq; concessit. Inter hęc, Indico mari ab Lusitanis vehemẽter infesto, Calecutana commercia magis in dies imminui. negotiatores & inquilini partim ad suos lares, partim in aliena regna migrare. In iis mercatores Arabes, omnium ditissimi, cùm ad Mecam reditum pararent, pecuniam & pretiosissima quæq; in naues imposuerant, sub Lusitanicæ classis discessum illico vela facturi. Nõ fefellit ea res Aluarẽgam. Continuò Pandaranæ portũ scaphis audacter inuectus, onerarias Arabum septendecim instar muri inter se colligatas, omni telorũ genere ornatissimas, & propugnatoribus refertas, vi cepit, ac direptas incendit. Pertinacibus animis vtrinque certatum est. è Mahometanis duo millia; è nostris viginti quinque, non amplius, interfecti: vulnerati ad centum & triginta. Inde, relicto cum tribus nauibus ad Cocinum tuendum Emmanuele Vasconcellio, opimis spoliis onustus Aluarenga Lusitaniam petiit, comite itineris Eduardo Patieco: cuius egregiæ virtuti, immortalibũsq; erga se promeritis, Trimumpara debitum testimoniũ scriptis ad regem litteris tribuit. Ei testimonio cùm aliorum etiã litteræ sermonẽsque astruerent fidem; Emmanuel talem ac tãtam indolem in obscuro latẽre nequaquã est passus. ac præter cæteros honores, aduenienti Eduardo publicè priuatimque habitos, præclara quoque viri facinora pro concione diligenter exposuit, ornauitque Regis iussu Iacobus Ortizius Visensis Episcopus: idemq; cæteris in oppidis Lusitaniæ factitatum. dein, vt in communi causa

commune

commune gaudium esset; ad Christianos omnes Reges principesque, ac Romanum præcipuè Pontificem, Emmanuel in eandem sententiam accuratè perscripsit. diu celebrati sermone omnium nationum tam noui tamq; admirandi rerum euentus; gratiæ vbique ingentes actæ Deo; nec parum inde Lusitanico generi ac nomini dignitatis accessit.

LIBRI SECVNDI FINIS.

HISTORIARVM INDICARVM

LIBER TERTIVS.

HOc tam secundo successu rerum, Emmanuel Orientis opes imperiúmque animo & spe in dies majore complexus, percunctãdo à regionum peritis & nauigationis tabulas, quæ ex India depictæ subinde referebantur, attentiùs cõtemplando, ita comperiebat: Indicę negotiationis prędia & quasi claustra præcipua esse tria: Adenum Arabiæ, & Armuziam insulæ Geru (Ogyrim olim fuisse quidam haud absurdè cõjiciunt) prænobiles vrbes, quarum altera Arabici altera Persici sinus ostium obsideret: itémque Malacã, Sincapurano impositam freto; quò, propter loci opportunitatẽ, Sinarum, & Lequiorum, & insularũ pænè innumerabilium mercimonia commearent: ergo, ad ea loca vel fœdere sibi adjungenda; vel armis, vbi res exigeret, occupanda; studiũ omne cogitationẽq; conuerterat; ratus, id quod res erat, eam vnam expeditissimã rationem esse totius maritimi quæstus ac mercaturæ ab Ægypto Syriáque in Lusitaniam transferendæ. Non fefellêre ejusmodi cõsilia Saracenos & Arabas viros, & in suis occultandis voluntatibus, & in alienis odorandis explorandísque admirandæ sagacitatis. Itaq; Zamorino per aulicos & Brachmanas persuadẽt, vt quoniã Indicas classes Lusitanicis & robore nauium & armorum apparatu inferiores tot iam euentus ostenderint; ab Ægypti & Arabiæ ac Syrię Rege Cãpsone,

quem Sultanum appellabant, aduersus communem hostem auxilia accersat. Missus in eam legationem cũ amplis muneribus Maimames, Mahometanæ superstitionis cultu notissimus, is, miscendo consilium precibus, modò Campsonem obsecrabat, vt religionis auitæ causam susciperet, ac prophetæ sepulchrum, & populares, amicosque & consanguineos à quotidianis Lusitanorum iniurijs ac latrocinijs vindicaret: modò suadebat, vt sibi quoque vectigalibusque suis maturè consuleret. Gentem ab vltimis orbis terræ terminis in partem Indici commercij vix ante quinquennium precario admissam, tantos iam sibi sumpsisse spiritus, vt leges Orientibus dare, iura publica inuadere, Asiaticas opes per summam audaciam interuertere, quibus denique visum sit, nauigatione ipsa interdicere minimè dubitet. Qui tam longinquis ac periculosis expeditionibus talia moliantur; quid tandem, si domicilium ac sedẽ in Asia fixerint, non ausuros? orientem flammam vel exiguo latice, adultam iam & grassantem, non nisi ruina opprimi & extingui. Proinde nascenti malo pro sua pietate ac prudẽtia quàm primùm occurreret. Ad extremum petebat, vt classem aduersus Lusitanos quantam posset maximam, remige ac milite instructam; ad Indiæ littora mitteret: Calecutanum commeatus, pecuniam, portus, ac cætera necessaria affatim præbiturum. In eandem sententiam orator etiam ab Adeni regulo, vir clarus è pseudoprophetæ stirpe, disseruit. Haud vana afferebant. etenim Campson & Mahometici dogmatis se præcipuum assertorem, ac Mecanæ domus, quæ in eius erat imperio, præsidem ac tutorem ferebat: vt imminutum eius cultum negligere salua dignitate non posset: & post Lusitanorum in Indiam aduentum, ac merces in Occidentem auersas, maiora in singulos annos rei pecuniariæ damna sentiebat. Igitur & regum sociorum suasu, & sua ipse voluntate ad pellendos ex India Lusitanos vehementer incubuit. In præsentia, legatos quàm optimè sperare iussos, & promissis ingentibus regio more oneratos, dimisit. Cæterùm mox de apparatu bellico, deque ratione perficiendæ rei, deliberanti multa occurrebãt, quæ quamuis incitatos hominis impetus admodum retardarent, primùm communis Mars & incerti bellorum euentus; dein periculũ ne, Lusitano oppugnando, totius Europæ arma in se conciret; postremò ædificandæ instruendæq; classis difficultas: quòd & materia cædua, cùm in Ægypto non suppetat, lõgissimè petenda: & informes triremiũ aluei mẽbratim à Cairo seu Babilone, quo interfluo Nilo Mẽpheos obiacet antiquæ ruinis, Suezium vsque, rubri maris emporium, per solitudines arenosas & auias transuehendi

forent,

forent, atque ibi demum compactis carinis ornandi deducendiq; Quocirca, antequam ancipitem belli subiret aleam, sibi tētandum existimauit, num quid denuntiatione magni alicuius periculi ac minis apud Christianos proficere posset. Primùm igitur, peridoneos homines rumoribus dissipatis, omniū aures bellicis terroribus cōplet. dein artificiosè submittit, qui Maurum monachū Hispanum, antistitem templi eius, quod in Arabiæ monte Sina reliquias diuæ Catharinæ virginis martyrisque conseruat, metu, ne quid in sacram ædem grauius consulatur, supplicem ad se compellant. Hunc ergo, simplicitatis antiquæ virum, qui regum ignoraret artes, pauentem ac trementem, Campson cum minacibus litteris ad Alexandrum eo nomine sextum Romanum Pontificem mittit. in quibus erat; se à duobus Christianis Regibus Fernando & Emmanuele iamdudū intolerandis iniurijs affici. ab altero Mahometanos omnes Bæticæ finibus, nulla ipsorū culpa, per summā indignitatem exterminatos. alterum, Africæ, & Arabiæ, & Indiæ orā annuis classibus infestam habere; nautas & mercatores in seruitutem abducere; aditu religiosissimæ ædis, quæ ad Mecam sit, plurimos omnium nationum mortales arcere. quòd hæc Rex vterque, socer ac gener, nulla prouocati iniuria, contra ius naturæ ac gentium audeant; se quoque vicissim Christianos, quotquot in suo imperio sint, ad Mahometica sacra metu proscriptionis & exilij cōpulsurum: ac præterea antiquissimarū religionum Christianas ædes ac monumenta; quæque in Ægypto & Arabia, quæque in Iudæa ac Syria visantur, cum ipso Christi sepulchro euersurum & cōcremāturū esse. Quæ si Pontifex salua cupiat, ac suorum incolumitatis curam gerat; Regē vtrumque pro sua potestate quàm primùm ab ea mente consilioque deducat. Has ergo querimonias minasque Campson ad Pōtificem maximum detulit, haud dubius, eas magni vtique apud Hispaniæ Reges fore momenti, quib⁹ propè hæreditario iure nihil Christiana religione prius aut potius esse didicerat. Alexander, Senatu super tali tantaque re habito, monachum ipsum ad Emmanuelem, ex quo corām fusiùs cuncta cognosceret, mittit. Hunc demissè precantem, vt ab lacessendo Ægypti Rege desisteret, ac tot Christianis mercatoribus, tot religiosis hominibus, tā venerandis Christi Sanctorūq; reliquijs pro sua pietate cōsultum vellet; bono animo esse iubet Emmanuel. neque enim Cāpsonē studio Mahometicæ superstitionis, aut abominandi monumēti cura, sed imminutis portorijs reditibusque torqueri. quæ detrimenta quando ita vehementer hominem excrucient; nequaquam cōmissurum, vt Christianis negotiatoribus è suo re-

gno pellendis, & celeberrimis templis, ad quæ ingens quotannis hominum vis, religionis causa, magno cum ipsius emolumento confluat, euertendis; nouam insuper iacturam certissimi quæstus & vectigalium faciat. Nam quòd Fernandi soceri iniurias, de quibus ad eam diem questus non sit, quartodecimo demum anno (tot enim ferme à pulsis è Bætica Mauris effluxerant) adeò acerbè, tam dolenter expostulet; cui non apparere, causas quæri accusationum & criminum, & sordidissimæ cupiditati auaritiæque inanem speciem caritatis religionisque prætendi? Proinde Christi famulus poneret metum, nec barbari fremitus iráve tantopere perhorresceret. Hisce verbis confirmatum antistitem, pecunijsque ad exornanda Orientis templa, ac pauperes alendos, copiosè instructum, Rex Lusitanus Romam remittit; ac simul ipsum Pontificem Maximum per litteras omni solicitudine liberat. Ipse verò, qua erat prudentia & animi magnitudine, tam dira Sultani comminatione adeò non exterritus est, vt magnam etiam voluptatè inde perceperit. præclarũ quippe sibi Emmanuel ducebat, immanem belluã, quæ ad eam diem Lusitanica arma superbè contẽpserat, quasi adactis ad vitalia telis, deniq; cõmoueri. Quocirca ad cœpta prosequenda, duplo penè maiorem, quam superioribus annis, classem instruxit. eique præfecit Franciscum Almeidã, virum cùm cætera illustrem, tum quòd fortem ac fidelem operam in Bętica expeditione Fernando nauarat. Huic magnopere in discessu præcepit, vt quoniam ad ea, quæ iamdudum agitabat animo, & assiduitate copiarum ac ducum, & spatio temporis opus esset; arces aliquot opportunis Africæ Asiæq; locis exstrueret, quæ Lusitanis & facilem in remotas regiones excursum; & tutum, quotiescunque res postularet, receptum darent. Præfectus, cùm ad VIII. Kalend. Aprilis, qui dies cœlesti ad Virginẽ nũtio est sacer, nauibus duabus & viginti faustis ominibus Olisipone soluisset anno millesimo quingentesimo quinto, Franciscanis aliquot fratribus & clericis alijs rei Christianæ causa in eam peregrinationem assũptis; octauo Idus Aprilis ad Hesperidas processit. Inde cùm ad superandum Bonæ spei promontorium nauarchi in meridiem cursum extendissent; vehementi Aquilone vsque adeo in remotas ab Sole regiones prouecti sunt; vt classiarijs præ nimio frigore manus propemodum obriguerint. Inde ad Orientalem Africæ oram extemplo flexere, & secunda nauigatione paucis diebus Quiloam est vẽtum. ibi Abrahemum tyrannum callidè tergiuersantem, & ãnuum stipendium Emmanueli recusantem péndere; Almeida cum armatis descensione facta, ex vrbe per vim exegit: eiusque loco Mahometem

metem Anconinum, acceptum incolis virum, & expertæ in Lusitanos fidei, Regem, solenni cum apparatu imposita capiti aurea corona, constituit. Dein situ ad maritimos aditus æquè ac terrestres in primis commodo, arx ædificari cœpta ingenti alacritate nauticorum & militum. cumque labor in orbem iret, ipséque Almeida & cæteri principes, ad exemplum, suam obirent vicem; non die non nocte intermissum opus, vigesimo die absolutũ est: arcique ab Diuo Iacobo inditum nomen, quòd eius Apostoli die ipso natali vrbem expugnassent, ac tyrannum inde expulissent. Constitutis Quiloæ rebus, & firmo præsidio arci imposito, itéque nauigijs ad oram tutandam relictis, Mombazam petijt classis. Ea vrbs in parua eiusdem nominis insula, quam æstuarium efficit, excelso ad conspectũ tumulo posita, portum habebat duobus propugnaculis munitũ: in quibus tormẽta è Lusitanico naufragio nuper extracta, vt suprà diximus, barbari collocarant. ijs cùm aduentantem classẽ aditu prohibere conarentur; nostrorum ictibus breui disiectum vtrumque castellum, ac liber introitus Almeidę patuit. missis deinde ad tentandi reguli animum nuntijs, cùm nihil pacati responderetur; Almeida trifariam adortus vrbem, Assumptæ in cœlum MARIÆ Virginis die festo vi cepit, ac direptam incendit. multi ex hostibus interempti, multi in seruitutem abducti. Regulum, inter ipsam dimicationem desperata victoria, fugientem syluæ texere. Transmisso inde sexdecim diebus Oceano, Anchediuam insulam tenuit classis. ea insula, quòd in littus imminet Indicum, ac tutam stationem nauibus præbet, ibi quoque ex Emmanuelis præscripto castellum excitatũ. Hinc Almeida Cananorem traiecit; ac summa Regis voluntate ad tuenda mercimonia optimo loco arcẽ exstruxit, præsidioq; communijt. Per idem tempus Lusitani qui ad Colanum agebant, contracta temere cum incolis & Arabibus rixa, ad vnum omnes interempti sunt. Eius rei cognoscendæ ac sedandi tumultus causa, Laurentius Almeida Francisci filius classe profectus, cùm superba responsa tulisset, commisso prælio, Arabum onerarias ad viginti magno ardore militum captas incendit. quo itẽ in prælio illud in primis accidit memorabile; pila è maiore tormento in scutum Ioannis Hominis Lusitani cõtorta, ad ipsius pedes sine vlla prorsus læsione defluxit. Interea grauis iam ætate Rex Cocini Trimumpara, de gentis more depositò gubernaculo, se in solitudinẽ ad colendas Brachmanarum superstitiones receperat, ac sororis filium Naubeadoram natu minorem hæredem reliquerat regni, maiore præterito, ꝙ nuper in bello Calecutano ad Zamorinũ vnà cum alijs principibus defecisset. is dolore incensus a-

missi patrimonij, cùm nouum deinde Regẽ vexaret exerceretque, ac popularium solicitare animos non desisteret; profectus Cocinum Almeida, Trimumparæ iudicium ac voluntatem ratam voluit esse: donatum pretiosis muneribus Naubeadoram in fidem recepit, ipsiusque patrimonium ac regnum, Emmanuelis auctoritate opibusque constituit. dein impositis mercibus naues duodecim anno insequente in Lusitaniam remisit: ipse ad res Indicas administrandas, regesque socios tuendos, (quod ita in mandatis habebat ab Emmanuele) Cocini permansit. Plures tum è Lusitania classes, nondum exploratis ad plenum tempestatibus, eodem anno deinceps, vt quæque parata erat, in varia cogniti nuper Oceani littora mittebantur. Itaque paulo post Almeidæ profectionẽ, vir egregiè fortis, Castellano patre natus, Petrus Gnaia, nauibus sex ad Sofalã venerat, vt arcem in eo tractu, si qua posset, ædificaret; ac simul in auri pretiosa commercia Lusitanos induceret. Tenebant ea loca tum Saraceni, ab vrbe Magadaxo primùm, dein à Quiloa profecti; & ingenti lucro cum finitimis Cafribus, qui in Monomotapæ Regis imperio variis locis aurum effodiũt, Indicas vestes & alia mercimonia commutabant. Sed inter Quiloanos tumultus Prætor eò missus Izufus, vir astutus & audax, defecerat nuper ab tyrãno Abrahemo; perque fraudem in eius terrę possessionem inuaserat. Ad hunc, iã ætate confectum, & luminibus captum, Gnaia cùm adiisset; primùm ostendit, quantum ex Lusitanorum societate & commercio vtilitatis capere posset: dein petiit, ob eam ipsam rem, vti ad merces custodiendas castellum in iis finibus ædificare sibi liceret; id non magis aduenis, quàm incolis præsidio contra finitimorũ incursiones futurum. ac simul de Regis Emmanuelis benignitate opibusq; multa disseruit. Ille, non tam ratione societatis adductus, (quippe qui nec Lusitanorum mercibus indigeret, & graues accolas fore procul dubio cerneret) quàm fama perterritus eorum, quæ ad Quiloam ac Mombazam erant gesta, perhonorificè accepit virum, ac postulatis in speciem libenter annuit: quamquam acriter obsistente Mengo Musafo genero, viro acri & bellicoso: quem senex ea potissimùm ratione leniit, fore vt Lusitanos insolita cœli intemperies, & loci grauitas, ac palustres humores paulatim absumerent, vel certè sic afficerent, vt à paucis armatis deleri sine periculo possent. Gnaia dynastam spe liberaliorem nactus; locum quà flumen in mare effunditur, ædificationi designat. & quòd cæmenta non suppeterent, casas è robusta materia raptim exstructas, duplici vallo, & propugnaculis, & fossa circundat. Neque ita multo pòst, vti prædixerat Izufus, aduersa valetudine

tentari

tentari aduenæ cæpti: pauciſque diebus adeò peruagata vis febriū eſt, vt ex vniuerſo præſidio vix quadraginta ſupereſſent, ad arma ferenda, & vigilias obeundas idonei. Quam occaſionem ratus Arabs de medio tollendæ inuiſæ nationis, exſtimulante præſertim aſſiduè Muſafo genero; tamen ſuis duntaxat opibus rem aggredi non eſt auſus. Mocondes erat Cafer, vicinis locis pro Monomotapæ Rege præpoſitus. Hunc per nuntios Izufus admonet, Europæos piratas, qui maritimam oram dudum infeſtam habuerint, denique ad ſe delatos, intra lignea ſepta, quæ ſibi ipſimet circundederint, fame & ſqualore pænè confectos teneri. Si in partem prædæ venire animum inducat, ſe rem in eius aduentum integram ſeruaturum. Haud fruſtra miſſa legatio. Mocondes, omnis humani expers iuris, aduentitij lucri nec opinata ſpe illectus, ingentem trahens popularium turbam, celeriter affuit. neque tamen Luſitanos fefellit, ab exſulibus Saracenis tota de re feſtinè præmonitos. itaque & ænea tormenta, ignotum Cafribus ad id tempus machinæ genus, idoneis locis occultè diſpoſita fuerant; & cùm à valentibus intentiore cura excubiæ agitabantur; tum ipſimet ægri, quippe quibus periculum & indignatio præter ſpem adderet vires, ſeſe ad defenſionem forti animo comparauerant. Mocondes, artis bellicæ prorſus ignarus, ac numero maximè fretus, (hominum autem ad ſex millia ſecum adduxerat) Arabum ductu monituque faſcibus ſarmentorum ex agro collatis, ad caſtellum copias incompoſito agmine admouit: completiſque foſſis, noſtrorum paucitate contempta, Cafres alij vallum ſcandere, alij conuellere nitebantur; cùm in confertam multitudinem, ac nihil tale timentem emiſſa repentè ferrea procella, tātam edidit ſtragem, vt relicta oppugnatione attoniti pauenteſque barbari ſe in proxima nemora confeſtim abdiderint. ac ne ibi quidem tutò eſſe licuit. ſiquidem continuatis bombardæ ictibus, magno impetu diſſultantia arborum fragmenta ſemiermes incautóſque miſere lacerabat. cui tanto malo cùm nullum, præter fugam, remedium occurreret; rabie ab Luſitanis in Arabas verſa, vulgo fremere quòd ſe fallacibus promiſſis ad bellum cum ipſis Diis gerendum euocaſſent. atque, vt eſt rapaciſſima gens, ne prorſus inanes abſcederent, Izufi agro vaſtato, & oppido ipſo magna ex parte direpto, in patriam reuertêre. Ac ne Luſitani quidem inultam paſſi perfidiam. Poſt Cafrum profectionem, cognito Izufum eiuſque ſatellites, nihil minus quàm noſtrorum eruptionem timentes, negligentiùs agere; noctis intempeſtæ ſilentio, Gnaia, ſtrenuis cum aliquot viris aduerſo flumine in regiam ſubuectus, Izufum ipſum

& paucos

& paucos familiares occîdit. dein, priusquam populi concursus in regiam fieret, insigni facinore perpetrato, ad suos eadem nocte incolumis rediit. Postridie, cùm res emanasset, ira odióq; incēsi barbari quàm maxima coacta manu, denuo castellum adorti; & eodē quo nuper euentu, plures & integri à multo paucioribus & imbecillis, cum cæde & ignominia repulsi. Post hæc, inter eos certari de successione cæptum. Cúmque Musafus, præpollens viribus & popularium gratia, Izufi liberos patrimonio exturbare niteretur, & satis appareret, ius in armis fore; alter ex iis, nomine Solimanus, ad Gnaiam confugit salubri vtriusque consilio: siquidem Lusitanorum ope Rex declaratus, fidelem se vicissim illis amicum ac socium ex eo tempore præbuit. Interea Zamorinus, tametsi cum lætis admodum promissis ab Sultano redierant oratores; tamen, imminente Lusitano veritus ne sera essent Ægyptiaca auxilia, contracto ingenti fabrum naualium numero, majorem quàm antea classem omni studio ædificabat, dispositis circa omnes portus custodiis, ne quid rumoris de tanto apparatu ad hostes efflueret. Namque Laurentium, dispersis nauibus Malabarica tenentem littora, & Ægyptios Arabásque negotiatores magno intercipientem rei Calecutanæ damno, quàm maximè incautum & imparatum placuerat adoriri. Verùm ex vrbe Calecuto clàm elapsus Ludouicus Patritius Romanus (qui cognoscendi studio, vt fit, mercatoris habitu in Indiam penetrauerat, idemque hæc ipsa deinde litteris consignauit) Almeidæ vtrique, & filio & patri cuncta exfide retulit. Neque ita multo pòst, è variis oræ Malabaricæ portubus in vnum coacta Zamorini classis ad Laurentium rectà contēdit. ea fuisse dicitur celsarum nauium amplius sexaginta, lemborum ac paroīum biremiumque ad centum & triginta, omni telorum genere & numero militum instructissima. Ad eius famam Laurentius, patris jussu naues non plus vndecim admissis triremibus paucis raptim adornauerat, Lusitanis, præter nautas, impositis octingentis. Vt ad ictum bombardæ ventum est, conspicatus Laurentius tantam hostium multitudinē, expiatis de more noxis, primùm omniurn ædem MARIÆ Virgini Victrici vouit, si ea pugna barbari fusi ac fugati essent. dein, paucitati subueniendum ratus arte, ne à Malabaribus circumueniri posset, tormentis, qua parte viriū longè præstabat, eminus rem gerere instituit. atque ob id ipsum ex alto directis in prœlium nauibus, leni Austro flāte, simul & venti beneficium & congrediendi arbitriū hosti præripuit. Ac primo statim certamine, cùm in syluam adeò densam irrita nulla propemodum ab Lusitanis incideret plaga, neque ex tanto interuallo

vel

vel tormenta ferrea, quibus tum vtebantur hostes, vel sulphurei pulueris ollæ, vel sagittarum imber nostros admodum læderent, multæ passim omnis generis naues hostium aut depressæ aut in littus ejectæ. Ac, dissipatis demum ordinibus, quod antea consultò vitarat Almeida, pugnam è propinquo cõseruit. Prætoria nauis erat hostium, tum aluei magnitudine, tum armatorum frequentia insignis. In hanc harpagonibus ferreis cõprehensam Almeida cum fortissimis aliquot bellatoribus incredibili pænè ausu transiliit: tantóque ardore animi & corporis dimicatum est, vt è sexcentis propemodum armatis, quot eam tuebantur, superfuerit nemo, exceptis iis, qui nandi peritia freti, se in pelagus præcipites dederant. Pari conatu, verùm successu dissimili, Nonnius Vascus, modica naui, & exigua militum manu, multo majorem, & propugnatoribus instructam fermè quingentis, inuaserat. cúmque pauci à pluribus circumuenti premerentur, extremo iam in discrimine laborãtibus victor Almeida subuenit, nec modò suos è periculo eripuit, sed etiam naui hostium, trucidato vel depulso præsidio, potitus est. Inde iam certa victoriæ inclinatio ad Christianos facta, & Laurẽtius haud cunctanter insequutus trepidam ac pauentem hostium classem, aliquot insuper naues partim expugnauit, partim tormẽtorum ictibus perforatas demersit: palatæ aliæ contento cursu Calecutum maximè repetentes, cùm longinqua fuga, tum quòd eas terror ipse longè latéque distulerat, ex imminenti clade euaserunt. Almeida, tribus circiter hostium millibus cæsis, sex tantùm è suorum numero desideratis, (quæ res diuinum auxilium sine vlla dubitatione monstrauit) captiuas trahens onerarias nouem, ingenti parta præda simul & gloria, Cananoris portum, cuius vrbis in conspectu res erat gesta, magna cum totius populi ac Regis ipsius gratulatione, sospes introiit: ac primùm omnium, MARIÆ Virgini Victrici, quam initio prælij vouerat ædem, faciendam locauit. deinde Cocinum ad Franciscum patrem cum aliis nauarchis iter intendit. Per eos dies Sabaius, qui Idalcanem genuit, præcipuus Decaniorum tyrannus, qua in regione Goa vrbs est, opportunitatem nactus, dum ad Cananorẽ distinetur Almeida, sexaginta actuarias naues ad Lusitanos ex Anchediua insula pellendos misit, præfecto classis & auctore totius consilij Antonio Fernando Lusitano, exsule ex iis, quos ad cognoscenda loca gentésque Petrus Aluarus Capralis, vt suprà dictum est, Quiloæ reliquerat. Is, ad spem vberioris stipendij transmisso Oceano, cùm se ad Sabaium contulisset, ejurata per summum nefas Christiana religione, Abdalæ nomẽ assumpserat: &, quòd rei maritimæ & naualis

fabricæ

fabricæ peritus esset; apud Goanos, talium rerum adhuc rudes, ma-
gno in honore habebatur. Igitur ad Anchediuam exscensu facto,
nuper ędificatam à Lusitanis arcē omni conatu oppugnare institit.
Præerat arcis prędidio Emmanuel Passanius, spectata fide ac virtute
vir, ex vrbe Italiæ Genua claro genere oriundus. Hūc, in subita re-
quāquam ab aliis rebus imparatū, non defecit animus; ac dierum
aliquot oppugnationē, cùm vrgeretur vndique, præclarè sustinuit:
ac demū Abdala, victricis classis iā iamq; aduentantis perterritus
fama, quàm celerrimè sese irrito incepto ex Anchediua proripuit.
Sed ea postmodum arx, quòd valido præsidio propter hostium
propinquitatem indigeret, ne Lusitanicæ res in tāta paucitate dis-
traherentur, ab ipsismet Lusitanis est diruta. Inde, ad Franciscum
affertur, Saracenos mercatores, à Molucis & ab aurea Chersoneso
redeuntes, ne in Lusitanica præsidia inciderent, longiore ambitu
capto, per Maldiuas insulas in Arabiam tendere. Quocirca Laurē-
tium filium ad eos infectādos proficiscī jubet. Is cū incognita sul-
caret maria, æstus impetu primus omnium Lusitanorum ad insulæ
Ceilani littora abripitur, quam insulam, vti suprà dictum est, ve-
terem esse Taprobanam Ioannes Barrius multis argumentis affir-
mat. hæc, ouali maximè figura ducentarum circiter & quadraginta
leucarum ambitu, leucas in longitudinem septuaginta octo patet,
in latitudinem quattuor & quadraginta. atque à Cori promōto-
rio, vt suprà diximus, auulsa frero vadoso, Piscarię, quam appel-
lant, oræ prætenditur; ea cœli clementia, soli vbertate, & copia
fluminum aquarumque perennium, vt primorum parentum sedes
olim perhibeatur fuisse. varia pecorum armenta, nec non elephā-
tos gignit egregiè bellicosos ac dociles: cæteris metallis caret, fer-
rū incolæ effodiunt, plurimas fert gemmas, verùm præcipua clari-
tate sapphyros, chrysolithos, pseudopalos, ac pyropos: itemq; aro-
mata pretiosa, cinnama, cardamomū, piper, ac palmas eximiæ bo-
nitatis. Ad hæc, vel in primis jucundo spectaculo syluosi montes
ad effigiem theatralem inflexi, vastam planitiem oblongo circuitu
in caueæ formam includunt: quorum vnus in arduam & subrectam
altitudinem pænè septem leucarum exsurgit; habetque in summo
æquatam agri planitiem, ex cuius medio bicubitale saxum eminēs
ad instar mensæ, vestigium demonstrat impressum inclyti sancti-
tate viri, quem ex Indiæ regno Deli quondam in ea loca venisse
tradunt, vt gentem superstitionibus deditam fabulosis, ad vnius
Dei cultum religionémque traduceret. ergo tantæ venerationis
est locus, vt à leucis amplius mille, omnium ordinum peregrini, ac
præsertim Iogues, illuc pietatis causa contendant ingenti labore:

siquidem,

siquidem, præter cæteras itineris difficultates atque pericula, in eius etiam montis cacumen non nisi per adactos clauos ferreásque catenas ascensus est. Haud absimile vero videtur quod aiunt quidam, in eo, quod dixi, vestigio, quamquam extincta iam nominis antiqui & peregrini memoria, coli Eunuchum Candaces Æthiopum Reginæ, quē cùm alij scriptores, tum verò Dorotheus Tyri Episcopus (qui, Constantino Magno imperante, & sanctitatis & doctrinæ laude præcelluit) in Arabia Felice, totaq; Erythra, & in Taprobana, Christi Euangelium promulgasse testatur. Porrò insula vniuersa nouem in Satrapias vel regna diuiditur: estque ad omne commercium, vel frequentia portuum, vel ipsa loci regione, in primis accommodata. Laurentius in Calles portum inuectus, cum regulo per legatos inita societate, columnam, cum inscriptione, testem sui aduentus, in littore posuit: dein omissa propter incommodum anni tempus Maldiuana profectione, cum lętis admodum nuntijs ad parentem reuertit. Inter hæc, Tristanus Acunia, Alphonso Albuquercio comite, cum valida classe in Indiā destinatur: quē ex itinere inuasit cupido Madagascaris insulæ naturam ac religionem explorandi. itaque vel contra sententiam Albuquercij, (qui, ne temporibus excluderetur, maturandum aiebat) appulsis ād insulam nauibus, cognitum est, maritima ferme ab Saracenis, interiora à Cafribus incoli: terram esse gingiberis, cariophylli, & argenti feracem. quæ dum Tristanus curiosè perquirit, aduersisque subinde tēpestatibus nec opinato subsistere cogitur; interea (quod Albuquercius præclarè monuerat) idonea transmissionis Indicæ tempestas effluxit. certis enim & anniuersarijs ferme flatibus orientalis nauigatur Oceanus, quos hodie vulgus, vt ego quidem interpretor, ab ipso ventorum impulsu, motiones appellat. Eæ si quo casu prætərlabantur, dum denuo recurrant, multorum mensium sæpe mora cæptis interuenit. Igitur, ne frustra interim tempus absumeretur, à Madagascare Melindem est ventum: & Oiensis dynasta Melindio Regi ob Lusitanicam societatem admodum, vt ferebatur, infestus; eiusdem Regis rogatu ab Lusitanis prælio victus, & Oia vrbe pulsus occiditur. quo terrore perculsus Lamensis finitimus regulus, in Tristani fidem vltro concessit, & stipendiarius Emmanuelis Regis est factus. Ex eo loco ad Brauam ciuitatem classis accessit; ea cùm, pactum superioribus annis tributum pendere abnueret, capta est à nostris certamine haud leui. Sex armatorum millia barbaris animos fecerant. Verùm vbi descensum à Lusitanis & collato pede res geri. cæpta est, ferociā posuēre Magna edita cæde fusi & fugati pleriq;. Decurionibus tamē fides

in pa-

in patriam ad extremum vsque spiritum egregiè constitit. acriter dimicantes in vestigio cuncti mortem oppetere, quàm occidenti reipub. superstites esse maluerunt. Vrbs deinde, congestis dudum diuitiis opulenta, à militibus fædè crudelitérque diripitur. Qua in re vindex rapacitatis atque sæuitiæ euidenter apparuit numen, auiditate prædæ gregarij milites aliquot, mulierum manus ad armillas annulósque extrahendos inscio duce præciderant; ij, dum spoliis onusti scapha onerarias repetunt, ad vnum omnes in portu ipso demersi, repentina morte crudelitatis & auaritiæ pœnas dedere. scapha, cùm sub aquis aliquamdiu latuisset, quasi perfuncti debiti supplicij ministerio, rursum emersit. Tristanus & cognitum scelus valde improbauit, & cæteros graui edicto ab eiusmodi immanitate compescuit. A Braua post hæc ad Socotoram insulã maris Erythræi transmissum est. Christiani iam inde ab Apostoli Thomæ aduentu incolebant: sed ipsa locorum asperitate & diuturno pastorum desiderio pænè efferati. Subterraneos inhabitãt specus, in bello fundis eminus certãt, cominus gladiis è mero ferro, quod mortuum vulgus appellat, victitant milio, caseotis, & lacte. cum mercatoribus poma permutant; itémq; cinnabarim, & aloen omnium laudatissimam. Quod ad cultum diuinum attinet, ex Iacobitarum hæresi, propter vicinitatem Aethiopiæ, vitia multa traxere nam & à Romani Pontificis auctoritate seiuncti sunt, & circumcisionem alioſque ritus Iudaicæ superstitionis vsurpant. neque tamen nulla retinent vestigia sanæ religionis: nam & ieiuniis anniuersariis placant Deum, & precandi stata quotidie tẽpora obseruant, & sanctam Crucem eximiè venerantur; huius imagines cuncti gerunt è ceruice suspensas, huic pro ipsorum tenuitate sacras ædiculas exstruunt: quò vbi conuenêre frequentes, Hebraicè cõcepta precationis verba præit vnus, tum instar chori cætera turba subsequitur. Quo tempore Tristanus ad eos venit, annis iam sex & viginti Rex Fartacum, ex Arabia missis eò militibus mille, Beninum portum per vim occuparat: validaque arce imposita, Christianos admodum sæuo premebat imperio. Ad eos liberandos, atque ad Catholicam Ecclesiam adiungendos, ab Emmanuele Rege missus Tristanus, cùm Beninum attigisset; Fartacas, qui in eo præsidio erant centum circiter & triginta, comiter ad colloquium euocauit; ij, cùm ab insita genti ferocia, omnem cum Lusitano pacis conditionem aspernarentur; scapha circumuectus, & contemplatus loci naturam Lusitanus Imperator, duobus locis armatos exposuit, neque præfecto Abrahemo cum suis ad erumpẽdum defuit animus. Verùm vbi mox inter primores fortiter ciens pugnã

ipse

ipse dux cecidit, extemplo fusa reliqua acies: ac nonnulli ad incolas, è quorum stirpe vxores liberósque susceperant, confugere: cæteri ad octoginta pernici velocitate arcem adepti, portas occludũt. tum à Lusitanis admotę certatim scalæ: transgressique mœnia ex interiore parte claustra perfringunt; inde patentibus portis admissum agmẽ, & inclusi intra turrium penetralia Fartaces, nequicquam ad spem veniæ salutisque inuitati, cùm pertinacissimè se defenderent, omnes, præter vnum, occisi. è Lusitanis dumtaxat vnus in ipso certamine occubuit, sex postmodum è vulneribus periere. Arce capta, nuntij ad incolas missi, qui nouæ classis metu in auios montes vnà cum conjugibus liberisque perfugerant. ij, cognito aduenas Christianos esse, ad arcem accurrunt, & Fartacum injurias grauiter questi, ad pedes Tristani cum lacrymis acciderunt, per Christum IESVM obsecrantes, vt è tam acerba seruitutę, iisdem sacris deditam, eiusdemque consortem spei nationem eriperet. Quibus ille, se vel ob id ipsum ab Emmanuele Rege, salutis eorum cupidissimo, in ea loca destinatum esse respondit; quamobrẽ & præsidium ad Mahometanos arcendos, & sacrorum antistitem curandis incolarum animis libentissimè relicturum. itaque fano Arabum expiato, & in cultum Virginis MARIÆ conuerso, arcis custodia cum idonea manu Alphonso Noroniæ Lusitano concredita est: rei verò Christianæ prępositus eximia sanctitate vir, Antonius Laurentius Franciscanus: qui tollẽdis vitiis, quæ in hominum mores ac religionem irrepserant, incolisque ad veram pietatem ac virtutem erudiendis, aliquot annos planè Apostolico munere est functus. Inter hæc, elapsi è prælio Fartaces, criminando Lusitanos, & imperitum vulgus instigando, varios motus ciebant. ad eos comprimendos motus, Arabicumque & Persicum Oceanum pro Emmanuele obtinendum, Tristanus, quòd ita in mandatis habebat, Albuquercium cum nauibus dumtaxat septem, propugnatoribus fermè quadringentis & septuaginta, reliquit: ipse circiter Idus Augusti, nactus tempestatem idoneam, cum reliqua classe in Indiam cursum intendit. Inter hæc vertente iam anno, cùm non optata modò classis, sed nullum prorsus nauigiũ è Lusitania adesset; magnus Christianos omnes, qui in India versabantur, metus incessit mœrorq;. Acuebãt curas, pænè in religionẽ versa prodigia, quòd per eos dies & sol tanta ex parte defecerat, vt circa meridiem stellæ apparerent; & ingenti motu ex interuallis cõcussa terra tremuerat. Iam Zamorinus, tempus aduenisse ratus, nominis Lusitani tãdem aliquando extinguẽdi; haud segniter instaurabat bellum, solicitabatq; legationibus & promissis cũ alios, tum præsertim Cananoris

Regem, sibi priuatim obnoxium; quòd mortuo Rege qui cum Lusitanis pepigerat fœdus, ipsius præcipuè studio & opibus in regno succesſerat. Et per eos fortè dies, odium Indorum in nostros, temerarium cuiusdam Lusitani factum vehemẽter accendit. Æthiopici Arabicique & Indici maris possessionem Lusitani adeò pertinacibus animis occuparant, vt nemini prorsus nisi ex eorum auctoritate, & quidem patentibus consignata litteris, ea nauigare liceret maria; ducésque in idipsum dispositi, totam eam oram nauiũ præsidiis tuebantur. Ex iis vnus, Malabaricum mare pererrãs, cùm in Cananorensem onerariam incidisset; Calecutanos esse homines, & prolatum à nautis Lusitanicum diploma, nonnullis indiciis falsum & surreptitium suspicatus, confestim aggressus nauem expugnat; nautas vectoresque, in iis vnum è prima nobilitate in velum insutos, haud longè à portu Cananoris in mare demergit. verùm disrupto mox linteo, cùm nota ciuibus corpora ad ipsam vrbem pelagus ejecisset; tanta ciuitatem repentè comploratio luctusque compleuit; tantæ in eius facinoris auctores, quos haud leuibus argumentis Lusitanos fuisse conjecerant, excitatæ sunt iræ; vt cuncti consensu ad Regem adierint; iamque per se inclinatum eius animum perfacili momento ad oppugnationem arcis impulerint. Nec pro tam atroci injuria satisfactionem accipere, quod nauarchum Almeida multis rationibus factum excusantem ac deprecantem ignominiam, grauibus verbis increpitum, ac præfectura priuatum, in ordinem redegisset. At Laurẽtius Britus arci præpositus, ex propinquo in omnes barbarorum conatus excubans animo, vbi de eorum consiliis per exploratores cognouit; illico ab Almeida subsidiis & commeatu accersito, arcem firmat, intendit vigilias, stationésque disponit, ac præsertim spectantia in vrbem propugnacula, nouis insuper additis munimentis, diligenter instaurat. Rex item, fossa vallóque à portu ad apertum mare perducto, oppidum ab arce interscpit, exiguo transitu ad procursationes relicto. Cumque multos iam dies, suspecti inter se, vitandis inuicem ac struendis insidiis exegissent; tandem exspectata ab Calecuto auxilia Cananorem adueniunt, hominum ad viginti millia. Inde nulla oppugnandi mora est facta. Puteus inter oppidum arcẽmque medio ferè spatio intererat: vnica Lusitanorum aquatio, circa eum puteum minuta prælia, prohibentibus aquatores hostibus, fieri cœpta. Cumque è Lusitanis aliquot ferme quotidie aut caderẽt, aut vulnerati discederẽt, & aqua modica sanguine multo constaret; Laurentius, Thomæ Fernandi architecti monitu, specũ opere subterraneo ad ima putei occultè perduxit;

perduxit; fistuláque ac statumine apposito, locum ita concamerauit, vti ne quid supernè latices vlla ratione posset inficere. dein per speciem aquandi, eruptione facta, nostri glebas certatim injiciunt; ac puteum, ne hostibus vsui esse possit, obturant. Cuius rei miraculo attoniti barbari, nouæ scaturiginis aliquid intra arcem exstitisse videlicet rati, munitiones aliò transtulere: dein quies vtrinque fuit, dum orbiculari forma ingentes gossipio saccos inferciunt, quibus contra tormẽtorum ictus ante se prouolutis, virgultorum fascibus opplerent fossas, vallumque rescinderent. ea machinatio extremam pænè perniciem obsessis attulit. quippe contortos è bombarda globos gossipinum tomentum excipiebat adeò lentè, vt eorum impetus ipsa mollitie frangeretur. hinc, ponè latitantes armati, magno sublato clamore propè iam ad fossas læti peruenerant; cùm in obliquum agmen, ex arce, diuino prorsus instinctu, directa majora tormenta, concerptis momẽto saccis, & gossipium ipsum & gossipio fretos Malabares fœda cum laceratione disiiciunt. Simul etiam Brittus cum delecta manu portis erumpens, dissipato ac territo hosti acriter institit, magnáque edita strage cęteros in præcipitem fugam auertit. Ex eo barbari segniores facti, cùm neque aperta proficeret vis, & in eiusmodi congressibus promptissimum quemque, vt fit, è suis amitterẽt; omissa oppugnatione, operibus & munitionibus claudere nostros insistunt, eo majore fiducia, quòd non terra, non mari, noui commeatus in arcem subuehi possent, clausis itineribus, & hyeme per eos dies admodum sæuiente. interim crebræ a nostris eruptiones haud exiguo cum hostium detrimento fiebant. Quo in genere præcipuum decus tulit omnium consensu Guadalaiara, natione Castellanus. is turbidam ac perfrigidam tempestatem nactus, cum eximiis centum & quinquaginta viris nocte concubia in hostium stationes impetu facto, partim sopitos imbre cadente vigiles, partim algore nocturno torpentes oppressit: cæsi in eo tumultu Malabares ferme trecenti; & ferrea aliquot tormenta capta, & commeatus aliquantum. Intentiores inde custodiæ haberi ab hostibus cæptæ. boues etiam interdum ad obsessos in insidias illiciendos propulsæ, quas felici conatu cæsis insidiatoribus, cùm in arcem nostri semel iterũque abstraxissent; ea spe frustrati delusíque Malabares artem desiere, ne duplici pecorum hominumque jactura hostes insuper alerent. Iisdem ferme diebus, per famuli negligentiam accensa noctu lucerna, casas aliquot Lusitanorum ex arida materia, foliis paleisque, momento combusit. eo incendio multo maxima pars commeatus absumpta. quæ res tam aspero ac difficili tempore

Brittum grauiter admodum perculit. ac ne cæteri desponderent animos, omni arte damnum celare conatus est: sed & longè arctior solito in diuidendis cibariis parcimonia, & ob id ipsum crebra seruitiorum transfugia rem & Lusitanis & hostibus prodidere. Itaque omnibus pænè consumptis, ad extremam ventum erat inopiam; neque iam muribus fœdisque aliis animalibus abstinebatur; cùm diuinitus (vt sæpe alias) oblatum nec opinanti Lusitano remedium est. Templum in extrema arce erat Virgini Victrici, vt supra diximus, ab Laurentio Almeida exstructum. Ad id templum, desperato pænè omni humano subsidio, Lusitani quotidie cõfluebant, opem cùm à Deo cælitibúsque, tum præsertim ab ipsa Virgine Dei matre enixè petentes. Ne se, in alieno ac barbaro solo, tot vndique cinctos angustiis, tot pressos malis, fame ipsa denique enectos, Christianos ipsos, & a Christo filio sibi commendatos clementissima Regina cœli despiceret: suis peccatis noxisque, quas ipsi innumerabiles fatererentur, ab irato Deo veniam & pacem exposceret: neq; iã de corporis modò, sed etiam de animorum salute periclitantibus, in tempore subueniret. Haud incassum missæ preces. Ipsomet festo Assumptionis die, ne quid miraculo rem posset eximere, solito vehementiùs intumescens pelagus, ingentem locustæ numerum ad ipsas templi radices ejecit. quæ à Lusitanis gratulabundis auidè collecta, in multos dies abũdè suffecit: nec validos tantùm sæua fame, verùm etiam (vt salubris est cibus) ægros diuturno morbo leuauit. Iãque appetebat ver; nec dubium erat, quin suis laborantibus primo quoque tempore suppetias laturus esset Almeida. Quocirca ratus anteuertẽdum Cananorius, omni conatu rursus oppugnationem simul terra marique experiri constituit. & Zamorinus vrgebat assiduè, segnitiem incusans, & noua auxilia subinde submittens, prorsus, vt Cananore iam sub signis numerarentur militum ad quinquaginta millia. Actuaria etiam facili appulsu coacta ad ducenta. in quibus erant turrita nonnulla, cuiusmodi nuper aduersus Patiecum Calecutanus ornauerat: itemque alia inter se juncta & constrata ratibus; quo plures simul armatos in terram exponerent. Hæc omnia, vt Lusitanos fallerent, quam occultissimè comparata. & stationes interim quietæ erant, quo faciliùs ad socordiam obsessos adducerent. Sed è regiis propinquis vnus, æquè acerbo in Zamorinum odio incensus, ac propensa in Lusitanos voluntate, quòd eorum opibus ac studio crescere se posse confideret; non solùm commeatus furtim ex occasione summittebat interdum, verùm etiam per idoneos internuntios circunsessis arcana cuncta nudabat. Ab hoc igitur Brittus cognitis

opportunè

opportunè consiliis hostium, pro ea copia, quam habebat, aditus omnes maritimos terrestrésque sepsit quam firmissimo præsidio militum, & propugnacula tormentis & omni genere telorum instruxit; nec vigilias custodiásque remitti per negligentiam vel defatigationem vnquam est passus. Ergo vbi destinata oppugnationi affuit dies; prima luce Cananorius terrestribus copiis magno sublato clamore quam tumultuosissimè vallum aggreditur, haud dubius fore vt ad eam partem tuendam ex omnibus locis Lusitani concurrerent; ita ex altera parte libero nauium accessu expositis repentè militibus, nullo propè certamine arcem in potestatem esse venturam. Sed eum longè fefellit opinio. Siquidem vnde victoriæ principium putabat futurum; inde fugæ turpis initium exstitit. quippe classiarij primò audacter ad terram appulsi, vbi secus ac promissum fuerat, frequentes in portis vallóque armatos videre; subito pauore perterriti, & missilium variæ magnitudinis nimbo disiecti dissipatique, multis paronibus ac lembis momento dilaceratis aut depressis, vix tentata descensione terga verterunt. ac tum denique à Lusitanis ad terrestres aditus tuendos omni ex parte concursum est. Ibi atrox prælium fuit: scandentésque iam vallum pluribus locis audacissimi quique Malabares cominus trucidati; tormentis verò eminus longè atrocior edita cædes est. inde turbati hostes: & nequicquam increpante ignauiam Rege ducibusque, acies vniuersa fugam arripuit. cæsorum ea pugna hostium numerus relatus non est: magnum procul dubio fuisse constat. è Christianis (quod vix credibile videatur) planè desideratus est nemo. Atque is dies vltimus oppugnationis fuit. tentatæ dein vtrinque per mutua colloquia voluntates, & de pacis conditionibus agi cæptum: quas Laurentius ipse sibi suisque perhonorificas tulit: neque Cananorius rejicere est ausus, partim diuturni belli tædio fessus, partim etiam Tristani Acuniæ metu perterritus, qui per eos ipsos dies, Oceano secunda nauigatione transmisso, Cananorem incolumi classe tenuerat. Eius maximè aduentu soluta obsidio est: cuius ad quattuor menses forti animo toleratæ, decus eximium Laurentius & commilitones tulere: quamuis adeò lætos & insperatos euentus periti rerum æstimatores Diuinæ Bonitati sine vlla dubitatione tribuerent: cuius beneficio & vltimæ inopiæ subsidium præter exspectationem fuisset oblatum, & Cananorius princeps tanto suo periculo, Regis affinitate posthabita, contra consuetudinem gentis, in Christianorum causam ac partes planè diuinitus inclinasset. Renouato fœdere, obliuio præteritorum indicta, iunctæque iterum dextræ, &

Malabares in suas quisq; domos fremente Zamorino dilapsi. Inde ad Cocinum processit Acunia. eius aduentu Lusitanorum animi confirmati recreatique, & vario aromate ex conuecta iam copia in naues impositio, infestis classibus duplicato nauium numero, ab vtroque simul imperatore Pananem est ventum. In ea tum statione complures onerariæ pretiosis refertæ mercibus hyemabãt; institores erant Saraceni, furtiuo cursu per intermissa custodijs Lusitanorum loca in portum illapsi. & Zamorinus præparatis iam antè copijs, si quid ab Cocino moueretur, locum præclarè munierat vallo circundato, & duobus ad introitum castellis magno cum tormentorum apparatu excitatis. cohortes præterea quattuor in eo præsidio collocarat. Nostri sub vesperam in Pananis conspectu cùm in anchoris cõstitissent, insolita classis magnitudine permoti barbari, totam eam noctem in renouandis augendisque munitionibus posuêre. Delecta verò Saracenorum manus, Mahometis fanum ingressi, de gentis more cõjurant, se nõ nisi victores è prælio redituros. Si secus faxint, se se caputque suum diris omnibus deuouent. Vt primùm illuxit, communicato iam antè cõsilio Lusitanus Imperator vterque adolescentes filios, Laurentiũ & Nonniũ, cum scaphis & actuarijs iubent præcedere, quòd ea nauigia, propter humilitatem, minùs ad obliquos bõbardæ ictus paterẽt ipsi mediam aciem cum triremibus aliquot sibi deposcunt. agmen clausêre onerariæ. Ac iuuenes quidẽ, obseruato maris accessu, per media tela globosque inter vtrumque castellum audacter inuectis eo minore detrimento, quòd ex præscripto milites interim strati iacebant; & librata in excelsas maximè naues Malabarica tormẽta irritis ictibus aëra feriebant. Vt nostros iam intra portum illatos videre, deuota præcipuè capita Saraceni, alienatis ab omnis periculi sensu animis, certatim in prælium ruunt, seq; vltro in aquas immittunt, ac nauigia maximè ducum cõferti circumuenire nituntur. Paululũ moræ fuit, dum lymphata cohors, gladijs cõtisque, & incitato remorum pulsu perrumpitur. tum raptim in terrã descensum. iamque sub ipso vallo varijs locis eo sæuiùs pugnabatur, quòd vsum oculorum intermicantibus fulgetris densus è sulphureo puluere fumus abstulerat. dissoni tantùm clamores, & morientium gemitus passim exaudiebantur. Simulatq; euanescente atra nebula redijt lux; Lusitanus signifer cum strenuis aliquot viris in vallo conspectus, reliquorum animos ad æmulationem decoris & gloriæ vehementer accendit. & imperatores ambo, testes cuiusque virtutis, & hortatores aderant. cũ deuotis maximè Saracenis atrox erat pugna. Ex ijs, vnus, notæ fortitudinis Cẽturio, Laurentium

tium conſpicatus, & è procera ſtatura, totóque corporis habitu, ratus, id quod res erat, principem virum eſſe; condito ſubrer clypeũ corpore curuus ad eius genua ſuccidenda proſiliit. ille, pedibus leui momento reductis (vt erat in primis exercitatus & agilis) elatã vtraque manu machæram in hoſtem demiſit iis viribus, vt barbari caput ad ipſum vſque pectus horrendo prorſus hiatu diffiderit. Inde non dictis magis quàm factis prælium ciens, obuios aliquot ſternit. Nec ſegniùs ab Nonnio cæteriſque res geritur. Cùm aliquandiu barbari præter ſolitum reſtitiſſent; victa demum ardore Luſitanico Indorum pertinacia eſt, nec impreſſionem noſtrorum vltrà ſuſtinuêre. A Malabaribus maximè fuga cæpta, cæteros traxit. Deuoti duntaxat Arabes, cùm pauci iam & vulneribus feſſi trucidarentur, obnixi corporibus (tanta vis eſt nefariæ ſuperſtitionis, ad vnum omnes addictas æternis ignibus animas profudere. Interim, pari ex alia parte conatu hoſtium naues oppugnabantur. nautæ propugnatoréſque, quandiu ad caſtella æqualibus viribus certatum eſt, egregiè dimicarunt. vbi inclinatam terreſtrem aciem & incolas fugatos vidêre, ipſi quoque certatim in mare deſiliunt. complures inter enatandum occiſi. Ac tum denique ambo caſtella imperatorum juſſu diſturbata & euerſa. nec modò naues cum ipſis oneribus inflammatæ, ſed oppido quoque diuitiis inclyto ſubditæ faces, demirantibus barbaris, tantam tamque paratam opum vim ab hoſte contemni: militibus verò, tot periculorum præmia eripi ſibi, perquam indignè ferentibus. Verùm Almeida conſultò exercitum a præda continuit, ne in occupatos rapinis palatóſque repentinus aliquis, vt ſæpe contingit, è vicinis locis impetus fieret. Magnus vtrinque eo prælio ſauciorum fuit numerus. deſiderati ex hoſtibus ad quingentos; è noſtris duodeuiginti non amplius. Eius cladis nuntium Zamorinus ægerrimè tulit. Duces Luſitani conjunctis claſsibus Cananorem petiêre. atque ibi demum ingenti cum amoris ac beneuolentię ſignificatione degreſsi, Acunia vela fecit in Luſitaniam, Almeida retro vnde venerat Cocinum tetendit. Dum hæc apud Indos geruntur, interim Alphonſus Albuquercius, pacata Socotora, Arabicum & Perſicum Oceanum exigua, vt dictum eſt, obtinebat claſſe. Is ab oppido Adeno & Arabicis faucibus (nam ea quoque littora explorare placuerat) aduerſa tempeſtate repulſus, ad Armuzianas res, diuina magis ope quàm humanis viribus fretus, animum adjecit. Armuziæ regnabat eo tempore Zeifadinus hoc nomine ſecundus, admodum puer, ſtipẽdiarius Iſmaelis, cognomento Sophi, Perſarum Regis: eratque in tutela paterni

mancipij Ataris Eunuchi, eximia sagacitate viri: cuius omnia consilia eò spectare videbantur, vt, quoad viueret, penes pupillum diadema & regium nomen; penes vnum se arbitrium ac potestas rerũ omnium esset. iamq; per eam tutelam, cunctis inuisus, ad intolerandam superbiam opesque peruenerat. Hoc tam impotenti dominatu Albuquercius Regẽ & populum liberare, & Emmanueli vel in primis id cupienti omni ratione conciliare decreuit. Igitur Lusitanorum animis in rerum ingentium spem & cogitatione erectis, ad ostia Persici sinus iter capessit: ac prospere circumuectus Siagrũ promontorium, quod Rosalgatum hodie vocant; ad Calaiatũ nobilem vrbem Armuzianæ ditionis applicat naues: missoq; nuntio, ciues ad colloquium euocat. illi repentino metu cõpulsi (iam enim inclytum erat apud eas nationes Lusitanorum nomen) ne quid acerbius paterentur, non modò aduenientem Alphonsum benignè excepêre; verùm etiam conscriptis pacis & amicitiæ cõditionibus abeuntem largo cõmeatu & omni officij genere prosequuti sunt. Longè dissimiles animorum habitus ad Curiatum Lusitanus offendit. incolæ, dum hostis in vicino moratur, & copijs & operibus ita se munierant, vt omnem pacis mentionem superbè respuerent; ac propiùs nihil est factum, quam vt interpretem ab Albuquercio de fœdere ac societate missum, iaculis ac sagittis obruerent. Ad eã ferociam reprimendam Albuquercius illico bombardis ignem admoueri, & omnia circa magnis cõcuti fragoribus iubet. Cùm nihil ne eo quidem terrore oppidani cõmouerentur; postridie vrbem iusta oppugnatione adoriri constituit. Tumulus erat ad insulæ modum ex aquâ paululum eminens; qui æstu recedente adiri ex vrbe pedibus poterat. In eo tumulo barbari tormenta aliquot cum firmo præsidio collocarant, vt in auersos intentosque in vrbis oppugnationem nostros impunè iacularentur. Eo periculo animaduerso Albuquercius Alphonsum Lupium Costam & Antonium Campensem cum expeditis militibus ad exturbandos inde barbaros celeriter mittit. Neq; illi defugêre periculum. ingenti conatu stationes aggressi; aliquot Mahometanis occisis, cæteris in oppidum actis, haud tam ẽ sine suorum cæde vulneribusque, locum occupaûêre. Tum verò Albuquercius nequicquam prohibẽtibus oppidanis, ad littus cum robore copiarum exscendit. ac valida impressione facta, proruto vallo, euulsisq; cancellis, intra ipsam vrbem prælio intulit. Ac primò, quamquam iniquo iam loco positam rem oppidani animo atque audacia sustinebant. dein, cùm acriùs vndique Lusitanus instaret; non tulêre diutius impetum. effusa omnes fuga, per auersam vrbis portam, de gentis more syluas ac nemora pe-

petîêre. Albuquercius, ad aliorum terrorem vrbe direpta & incensa, Maſcatum octo leucas inde proceſſit. Is locus, quo iam ab Armuzia propiùs aberat; eo tum operibus firmior, tum viris armisq; erat inſtructior. itaque Albuquercius, magnam videlicet ratus dimicationē inſtare, ſe ſuosque parabat ad prælium. Cæterùm miſſo ad tentandos animos internuncio, præfectum vrbis vel in primis mitem ac liberalem, contrà quàm putârat, expertus eſt. Igitur inſtituta certis legibus amicitia, præfectus magnam pecoris, & oryzæ, & careotę numerū, tributi quodā modo nomine, in claſſē exhibuit, is commeatus dum in naues imponitur, & ſecuri Luſitani ad littus aquantur; ecce tibi repentinus armorum ſtrepitus & diſſonę voces. Pridię ſub noctem Arabes ad duo millia oppidum ingreſſi, præfecto non ſine contumelijs ac probris increpito, quòd locum adeò propinquum regiæ, & opere præſidijſque munitum, per ignauiam ac metum vagis latronibus prodidiſſet; fruſtra nitente eo factum excuſare, populum ad arma conciuerant; atque vbi illuxit, infeſti mari petebant; quo Luſitanos, oneribus & aquatione occupatos, in ipſo littore opprimerent. Præfectus, Arabas ab ea mente reuocare conatus, cùm nihil omnino proficeret; Deos hominesque conteſtans violari ius gentium, vrbique exitium imminere; vt fidem pro virili parte præſtaret, ad littus accurrit, noſtrosque præmonuit, vti ſeſe in naues extemplo reciperent. Vix inde tumultuario conſenſu abduxerant ſcaphas; cùm infenſi adſunt Arabes, ac miſſilibus primùm è littore noſtros abeuntes laceſſunt; dein è propugnaculo claſſem ipſam tormentis maioribus impetunt. Ad ea vel capienda vel occæcanda tormenta, miſſi aliquot è claſſe, cùm malè multati rediiſſent; poſtridie Albuquercius copias omnes ad vrbem expoſuit. Ibi verò, accenſi ira Luſitani, quòd interpoſita pactione per fraudem oppugnati fuiſſent, ingenti ardore prælium ineunt; perfidos Arabas ruptores fœderum appellant; magnam vbique edunt cædem; factiſque ſimul ac dictis iniuriam puniunt. Cùm obfirmatus hoſtis aliquandiu reſtitiſſet: ad extremum renouato impetu Luſitani acriter inferunt pedē, ac nouas munitiones ea ipſa nocte perductas magno auſu tranſiliunt: cumq; intra mœnia confugeret hoſtis, hærentes in terga priùs quàm portas occluderet, velut vno agmine irrumpunt; turbatamq; ac pauentem Arabum aciem toto oppido expellunt. Fuſis fugatisque hoſtibus, ad prędam permiſſu ducis diſcurrit miles, dein ſubditis ignibus, non oppidi tecta modò, ſed naues etiā in portu arſêre complures. In eo tumultu cum alijs ipſe quoque vrbis præfectus per imprudentiam occiſus. quam rem Albuquer-

eius ægerrimè tulit: & quando viuũ pro meritis tueri & ornare nequiuerat; defuncti ædibus cum cura conquisitis, ne diriperentur, custodes apposuit. Cæterùm vrbis excidium comprobari diuinitus quodammodo visum est. Excelsa Mahometis conspiciebatur ædes, egregio in primis opere perfecta. Ad eam disturbandam inflammãdamq; immissi fabri dum columnas demoliuntur, totum repentè ædificium corruit. Cùm elisos ruina & pondere nemo nõ crederet, intacti præter spem & incolumes cuncti euasere. Inde ad Xoarem vrbem eiusdem oræ progressus, incolas alieno doctos malo sine certamine in fidem ac deditionem accepit. Biduum ibi moratus, cùm ad Orfazanum adiisset, oppidum incolarum fuga desertum reperit. Exhausta inde præda per triduum. ab incendijs, quòd regiæ propinquus admodum erat locus, honoris causa temperatum est. Ex eo loco, classe instaurata & refecta, ad caput belli Armuziam est ventum. Ad famã Lusitanicæ classis Atar Eunuchus præter vrbanas copias, magna insuper auxilia è Perside Arabiaq; cõtraxerat, & noua exspectabat in singulos dies. Ingẽtem prẽterea nauiũ numerũ habebat in portu: minoris formæ actuarias ãplius ducẽtas, maiores onerarias ad sexaginta. in ijs duas inusitatæ magnitudinis; quarum alteram Principem, alteram nomine Merim vocabant. octingentas amphoras capiebant singulæ. Hasce duas, præter naualem turbam armati mille, cæteram classem duo circiter millia tuebantur. Albuquercius tormẽtorũ genere & virtute militum haud dubiè præstabat: cæteris rebus longè erat inferior. verùm ad ostentandã animi fiduciã, fulgentibus vndequaque vexillis, cum horrifico bombardæ reboatu (ea maritima salutatio est) portũ inuectus, sub ipsas quas dixi maximas naues iaci anchoras imperat. Ibi cùm aliquãdiu frustra expectasset, præter insitũ in Mahometanos odiũ insuper irritatus, quòd nemo ad se, vt fit, resalutandum accederet; Zeifadino puero tutoribusq; palàm nuntiari iubet: Emmanueli Regi Lusitaniæ contra nominis Christiani hostes, ac Mahometanos præsertim, funestũ ac perpetuum bellum hæreditario pænè iure susceptum. id non nisi alterius partis deditione posse finire. Si in fidem eius ac potestatẽ venire animum inducant, & vectigal annuum pẽndere, multorum Africæ Asiæq; Regũ exemplo: se inde cum bona pace abituram, sin iugum recusent: pro certo habeant, secum ad internecionem vsque certandum. tertiam conditionem esse nullam. Atar, tam acri denuntiatione suspensus, tametsi terrestribus naualibusq; copijs abundabat, vt dictum est: tamen quo magis ex tuto rem gereret: blandis verbis & callida tergiuersatione re extraxit, dũ expectatæ in singulas horas

nouæ ſociorum cohortes adeſſent. ijs proxima nocte in vrbẽ admiſſis: tantum ſpei & audaciæ barbaro acceſſit: vt quaſi explorata iã victoria, Luſitanos mox captiuos futuros, ad ſupplementũ nauarum & remigum in ſuam ipſe claſſem præpropera gratulatione deſcriberet. itaque ob id ipſum ſuis accuratè præcepit, darent operã, vt quamplurimi ex hoſtibus viui in poteſtatem venirent. Dein omiſſis ambagibus Albuquercio reſpondit: Armuzianos Reges nõ péndere aduenis vectigal: ſed ab ijs exigere conſueſſe. Si pari cum ceteris negotiatoribus iure Luſitani eſſe velint: fore illis agendi contrahendiq́ue in eo portu poteſtatem & copiam: ſin vim & iniuriam moliantur: ſenſuros quantum armati Arabes Perſæq́ue feminudis Cafribus & inconditis Æthiopibus antecellant. Plus viginti hominum millia ſub ſignis habebat Eunuchus. iamq́ue minimè dubius adeſſe certamen, & multo milite inſtruxerat claſſem; & curulia tormẽta ac mercenarias cohortes ad terrorẽ littore toto prætenderat. oppidani ad ſpectaculum intenti, non mœnia modò turrésque in mare verſas, verùm etiã tecta & feneſtras opplerant. Albuquercius, vbi & ex apparatu hoſtium, & ex Eunuchi nũtio præceptam animo dimicationem inſtare perſpexit: naues primùm ſuas mediocribus interuallis ita diſpoſuit, vt neque circumueniri à pluribus facilè poſſent: & leni circũactu ſingula deinceps tormenta in hoſtes obuerterent. Dein precatus immortalem Deũ, vt ſibi pro nominis Chriſtiani gloria præliante propitius adeſſet: nauarchis iam ſua ſponte ſat incenſis cupiditate victoriæ præcipit; eminus initio bombarda rem gerãt; congreſſu abſtineant, quoad ab ſe primùm confertum ex propinquo prælium ſit. vbi tormẽtis diſiectam & diſſipatam barbaram claſſem, ac ſe cominus iam dimicantem viderint: tum demum in proximas quiſque hoſtium naues fidenter inuadant. Sub hæc, iugenti clamore, concrepantibus buccinis tympaniſq́; pugnæ ſignũ vtrinq́; propoſitũ: ac ſimul tormẽtis paſſim ignes admoti. eodẽq́; pœnè momẽto & aciẽ oculorũ coruſcãtes vndiq́; flãmæ perſtringũt; & aures exſurdãt horrẽda tonitrua: & meridianæ luci cæcas tenebras noctẽq́; atra nubes obducit. Necdũ caligo euanuerat; cũ ſpeculatoriæ hoſtiũ naues deſtinato procurſu in noſtros imbrẽ ſagittarũ effudêre: dein, cũ propter agilitatem momento refugerent: ac rurſus incitato remigio interiores relis hoſtium fierent: haud exigua improuiſo malo clades Luſitanis illata, cõfixiq́ue nõ pauci. At barbaris læto ſucceſſu mutuiſq́ue adhortationibus in tantum creuit audacia, vt iam cõferre pede & naues Chriſtianas certatim ſcandere niterentur. Tum verò ex omni parte cõtis mucronibuſq́; repetiti, audaciſſimi quique præ-

præcipitantur in mare, dein minoribus machinis ad libellam aqua
disposítis, nauigia cõpluramergũtur. Hunc maximè in modũ ea pe-
stis auersa. Atar, multitudine maximè fretus, & oculis vtrãq; me-
tiens classem, primò contemptim prælium inierat: & egregiè in-
structo parone ordines interuectus, militem ad prædam veriùs quã
ad pugnam hortabatur. Sed mox volitantium pilarum stridore
perterritº, tuto loco sese ad littus post onerarias abdidit, quò simul
suis & fugientibus in terram obstaret, & noua identidem subsidia
laborantibus opportunè submitteret. Inter hæc, fumo iam absce-
dente, onerariæ remulco propter inopiam venti attractæ concur-
rerant, injectisque ferreis manibus, quam quisque indeptus erat
nauem, in ea transilire, ac nudare propugnatoribus conabatur.
Ante alios Albuquercius, Principe naui, itemque alia crebris ictí-
bus perforata ac depressa, ingentibus animis Merin inuaserat.
Non vigore animorum aut corporum, nec naualis belli scientia par
Lusitano erat Persa. tantùm abundante multitudine cùm accep
aliquandiu stetisset pugna, tãdem a nostris in hostilem nauem in-
genti ardore transcensum est: obtinebatque iamædes omnia, cùm
desperatis denique rebus barbari in aquas ex omni parte desiliũt.
Hinc reliquis terror injectus, vt eximiam armamentis & aluei ma-
gnitudine ac militum numero nauem expugnatam videre. fugien-
tesque passim, séque in mare mittẽtes, partim è scaphis occisi, par-
tim fluctibus hausti, multi etiam increpãte nequicquã Eunucho in
terrã euasere. Albuquercius victoria vsus, complures naues in po-
testatẽ redegit, multis ignes injecit: quas præcisis anchoralibus ve-
hementior venti coorta vis, toto pelago collucẽtes Carmanicú ad
littus abripuit. Eodem impetu naualibus etiã faces illatæ, magno
periculo, ne suburbana, & ipsam denique vrbem, ædésque regias
flamma peruaderet. Hisce tot malis fracta demum Ataris contu-
macia est. ac metu perculsus ancipiti, ne simul externam vim & do-
mesticam inuidiam sustinere non posset, oratores pacis veniæque
petendæ confestim ad Albuquercium misit. Parceret iræ, cædibúsl-
que & incendiis temperaret: sat iam magnas temeritatis & peruí-
caciæ pœnas exactas quicquid præterea damni Armuzianæ rei in-
tulisset, id Lusitanæ illaturum, quandoquidem Zeifadinus se sua-
que omnia in Emmanuelis fidem permittere paratus esset. Respi-
randi tantũ daret spatiũ, dum sedatur militaris tumultus, dũ mu-
liebris ploratus & pauida concursatio vulgi reprimitur. postridie
Albuquercium ipsum victis quas vellet pacis leges omnium con-
sensu dicturum. Hæc trepidus orator & supplex, per interpretem
exposuit. Albuquercius, qui nec in perniciem vrbis pugnaret; &
milites

milites diuturno labore fessos quietè reficere cuperet, (certamen à meridiano ferme diei tempore in vesperam extenderant) partã iam victoria, receptui canit. Eunucho per eosdē interpretes renũtiari jubet: se, quãuis captã pęnè vrbē sine cõtrouersia posset euertere; tamen Zeifadini gratia, cuius ætatem à culpa abesse intelligeret, incitatos Lusitanorum impetus de industria reuocasse: insequenti luce Atar ad conditiones pacis adesset, fidemque promissi præstaret. in præsentia licere illi subditos naualibus ignes extinguere: veruntamen caueret etiam atque etiam, ne fallendo postmodum, longè sæuius in Lusitanorum pectoribus excitaret incendium; nihil eos æquè ac perfidiam & fraudem ac dolos odisse. Cum hoc responso oratores dimissi, & in stationes è prælio reditum est. Inter paucas, præcipuè memorabilis hæc fuit victoria. Desiderati ex hostibus mille sexcenti, è nostris non amplius decem. ac præsentis è cœlo subsidij haud dubiam fidem cũ alia multa fecēre; tum verò fluitantia mox Mahometana cadauera, sagittis (cùm eo teli genere Christiani carerent) pectore aduerso transfixa: vt ab illis missæ, in ipsosmet retortæ diuinitus viderentur fuisse. Albuquercius, ducibus militibusque pro merito cuiusque collaudatis, ne quid ea nocte repentini ab vrbe motus existeret, acriter intendi vigilias jussit. Postero die, vti condictum erat, de conditionibus agi cœptum. Pax ita conuenit, vti Zeifadinus, alter eo nomine Armuziæ Rex, in Emmanuelis Lusitaniæ Regis clientelam ac ditionem quam optimo iure cõcederet: eidemque Emmanueli Serafinum (is nũmus aureus est) millia quindecim tributi nomine penderet in singulos annos. Præterea, locum Albuquercio ad arcem ædificandam, ipsius Albuquercij arbitratu assignaret; ædificationemque adjuuaret præsenti pecunia, cæmentis & operis. denique, dum exstruitur arx, ædes interim in vrbe Lusitanis ad negotiandum ac diuersandum idoneas commodaret. Emmanuel vicissim Zeifadinum in fidem ac patrocinium benignè susciperet; & vbi necesse foret, ab hostium incursibus omni ope tueretur. In hæc, solēni ritu data fide acceptáque, primũ omnium locus exædificandæ arci deligitur, ex altera parte in mare versus, ex altera ad ipsam regiam pertinens; quò simul ad maritima subsidia libero esset aditu, & ipsa propinquitate Regem regióque in officio contineret. Cęterũ, quæ res Lusitanici imperij firmamentum fore videbatur; ea vel in primis omnia labefactauit ac perdidit. Ædificio quippe inchoato, succedentibus inuicem classiariis, cũ Albuquercius parceret nemini, quin etiam ipse ad cæteros animandos, operi manus interdum admoueret; nostrorum paucitas, quamquam artificiosè

artificiosè obtegente Albuquercio, facilè patuit. Duo millia bellatorum, vt minimum, esse barbari putarant, cùm vix ad quingentos vt supra dictum est, summa pertingeret: dein, Atare magnis præmiis clàm solicitante, transfugia maximè fabrum ac nautarum fieri cœpta. quos cùm Albuquercius minaciter ab Eunucho repeteret; ille subinde variis mendaciis & frustrationibus eludebat. Per idem tempus è Persíde Legati duo ad Armuziã appulsi, vt ab Zeifadino vectigal annuum Ismaëlis nomine exigerent. Ea seu vera fuit, seu ad metum Lusitanis incutiendum, ab Atare in tempus ficta legatio; confestim ad Albuquercium à Zeifadino defertur. ille, præsenti animo, & hilari vultu, Regem sine cura esse jubet: sese cũ legatis illico transacturum. dein globis aliquot è ferro liquato, hastarumque cuspidibus & missilibus variis in ferculum impositis, cũ eo ferculo mittit, qui suo nomine Persis apertè denuntient; ab iis qui in Emmanuelis fide & imperio sint, alienis Regibus, si lacessant, tributum ex ea moneta persolui; qua ludificatione vehementer offensi legati, re infecta, pleni minarum irarumque in Persídem redière. Interea cùm arx, quamquam acriter instante Albuquercio, tamen tardiùs cupiditate omnium crescceret; Lusitana ipsa pubes atque nobilitas indignari ac fremere; se tot iam dies in seruili opere detineri; cùm interim Ægyptiæ naues contra Emmanuelis edictum impunè toto ferantur Oceano, quarum opibus ditari omnes nullo negotio possint. Nam quod ad ipsam arcem attineat; cui non apparere ludi operam, vel potiùs prodi sanguinem Lusitanum? quippe, simul atque ab Armuzia soluerit classis, metu omni sublato, & arcem & præsidium ipsum Persis & Arabibus illico prædæ futurum. Ergo, per tot miserias & ærumnas id agi; vt, Lusitanorum humeris & sudore, castellum aduersum ipsosmet Lusitanos in barbaro solo exstruatur. Hæc, & alia id genus, quæ in tali re segnities & auaritia suggerit, occultis primùm inter paucos agitata sermonibus, paulatim in vniuersam classem manarunt. Nauarchi, qui alienæ leuitari & licentiæ moderari debuerant, vltro se tumultuanti militis, duces & auctores præbent. Denique, ipsorum nomine, libellus singulorum chirographo subscriptus, ad Albuquercium à publico scriba defertur: in quo erat; nautas & milites omnes iamdiu profectionem ex eo loco postulare. frustra ibi teri tẽpus, finitimásque nationes, quibus nulla ope resisti possit, atque Ismaelem in primis Persam, eo facto irritari; cui ad eam diem Armuziani Reges tributa persoluerint. Qui vt maximè fileat; & impositam suis ceruicibus arcẽ incolæ æquo animo patiantur; minimè tamẽ expedire, omissa Indica nauigatione, marisque custodia;

tenues

tenues adeò copias in tot ac tam longè disjuncta præsidia dissipari carpique. Proinde classem vel ad Arabicam oram tuendam reduceret, vel in Indiam trajiceret ad Prætorem Almeidam adjuuãdum. Idoneni faceret, minimè ex Emmanuelis re & boni ducis officio facturũ videri. Hæc à minoribus præfectis Imperatori proposita. Verũ ea denuntiatione Albuquercius, & natura minimè blandus aut in milites ambitiosus, & regere nõ regi, á suis præsertim, assuetus; adeò deterritus ab incepto nõ est, vt lectũ mox libellum in ipsas muri cõpages per cõtemptum includi à structore imperauerit. id verò perquam indignè passi Nauarchi: non modò nihil se tá benemeritos impetrasse, verũ etiã ludibrio fuisse consentientem omnium voluntatem atque iudicium. itaque ipsismet sine intermissione instigantibus, nautici, rerum nouarũ cupiditate, plerique, & in Imperatore odio magis ac magis accendi; paucos ingenita probitas aut metus, aut verecundia continebat. cæteri desidia, negligẽtia, prauitate certare: si ad tesseras & accipiẽda imperia vocarẽtur, vix ad nomina respondere: si maturandum quippiã esset, operam consultò remittere: sin cautè & cõsideratè agẽdũ; vniuersa præcipitare, miscere, cõfundere: præsentẽ Albuquercium cõtracto vultu intueri; absentẽ exsecrari & proscindere maledictis: denique, ad apertã pænè seditionẽ res haud dubia animorum inclinatione spectare. Nihil horũ Eunuchus interea nesciebat: quippe, & ab infensis omnia vulgabantur; & ipse discordiæ serendæ alendæque artifex mirus, præfectorum plerosque donis ac promissis priuatim sibi habebat obnoxios. itaque nostrorum dissensione fretus, iugum excutere ac bellum reparare sine mora constituit: grauiter semet ipsum accusans, quòd Christianis hominibus adeò & numero paucis, & voluntate dissentientibus, regnum Regemque præceleri desperatione prodidisset. Igitur officinis in proximo per transfugas institutis, ænea clàm tormenta conflare; noctu armatos in vrbem admittere, naues in tutam ab incendio stationem occultè subducere; conjunctos arci parietes perfodere pluribus locis, vt in nostros munientes repentè impetum faciat. iis rebus per Abrahemũ quendam Ataris inimicum ad se delatis, Albuquercius intestinæ priùs fraudi, tum externæ obuiam eundem ratus, Nauarchos alloquitur. docet quanto in periculo ipsorum culpa res sit. Atarẽ, Christianorum maximè certaminibus odiisque subnixum, extremam cunctis moliri perniciem; discordiæ mala, sacramenti religionem, Emmanuelis Regis præcepta commemorat. caueant, ne glorioſam adeò victoriam, ac pænè diuinam, cuius fama iam lõgè latéque manauerit, perfidis coitionibus ac detestabili animo-

cum

rum obstinatione corrumpant. Hisce castigationibus minisq;
insuper exterriti præfecti, cùm sese purgarẽt, & in officio fore pro-
mitterent; Lusitanos, quique in vrbe quique in arce versarentur,
illico in naues cum omni instrumẽto Albuquercius reuocat. Inde
patefacta sua consilia sensit Eunuchus, neque vltra iam distulit
bellum. Nauis actuariæ carina erat ab Albuquercio in littore po-
sita: in eam primùm injecit flãmas, deinde in classem nostram e
vrbe varij generis tela contorquet. Albuquercius, nequicquam
Rege, regiisque præmonitis, vt fœderis & iurisiurandi memores
pacta fidémque seruarent, applicitis ad terram nauibus, vrbẽ con-
tinuis octo diebus pergit quatere. Ea diuerberatione quamquam
ciuibus luctuosa; tamen cùm haud ita multum ad summam vni-
uersi proficeret belli, ab oppugnanda ad circumsedendam Armu-
ziam vires & consilia transtulit. Neque admodum difficilis fore
videbatur obsidio vrbis in arido ac sitienti solo, pænè cunctis non
modò ad cibum, sed etiam ad potum importatis ventis: & vna
situs opportunitate, vt suprà dictum est, in admirabilem celebri-
tatem frequentiámque perductæ. Siquidem, paucis exceptis ole-
ribus, nihil ferme tota insula ferítur. Cisternæ aliquot intra ipsa
mœnia cadentem è cœlo excipiunt imbrem, idque perrarò. Ad Tu-
rumbacum (quattuor ab vrbe millia passuũ is abest locus) aliquot
numerantur putei; cætera mirum in modum squalent aréntque.
Albuquercius Nauarchis ad opportuna loca dispositis, scaphas et-
iam remige ac milite instructas, insulam dies noctésque circuire
iubet. multa paucis diebus nauigia cum ipsis commeatibus inter-
cepta, nautæ militésque ad terrorem decisis naribus, auribus, ma-
nibúsque in littore expositi. Præterea Turumbacũ Georgius Bar-
retus Castrius cum expeditis octoginta viris noctu profectus, circa
quartam ferè vigiliam, quod tempus altissimo somno mersos ho-
mines tenet, nec opinato aduentu sopitos palatosq; custodes op-
pressit. sagittarij ducenti, equites quinque & viginti in eo præsidio
erant. cæsi cum ipso præfecto plerique, & cæsorum corporibus, pe-
ditum equorúmque, & alia materia oppleti putei. ac, ne aperiri de-
nuo possent, cum delectis non amplius viginti viris in ea statione
relictus Laurentius Syluius Castellanus, egregia virtute Centurio.
Aduersus eum manipulum cohortes aliquot ex vrbe cùm erupis-
sent: circumuentos Lusitanos, & in orbem pugnantes, ad vltimum
iam discrimen adduxerant, ac superfuisset nemo, ni Albuquercius
in omnes hostium motus intentus, cum centum & quinquaginta
armatis celeriter affuisset. eius aduentu integrata pugna, & ex al-
tera parte Atar & Rex ipse hortatores aderant: ex altera, inter pri-
mos

mos ordines Albuquercius præliū ciebat acerrimè, ad extremū, superante hostiu multitudine, plurib⁹ iaculis frustra petitus, cū ictus omnes impenetrabile scutum & egregia lorica respueret: haud tamen exiguo cum vitæ discrimine, pleriſq; suorum saucijs, vno tantùm desiderato, sese ad scaphas in proximo stantes recepit. Ex hostibus cecidere cōplures. in ijs princeps iuuētutis Amis (qui honoris vocabulo xa dicebatur) manu prōptissimus, cui nuper ob cōiurationis crimen exsulanti, reditum in patriam Albuquercius ipsemet impetrauerat: ac tum ex cataphracto equo in liberatore suū impia tela torquenti, missus in incertum è tormento globus femur alterum abstulit. Acriore inde custodia cùm omnes vndique commeatus ab vrbe arcerentur; inopia primùm, dein fame sitique vrgeri ciuitas cæpta: quæ mala cùm diutius ferri natura ipsa nō sineret: concursus quotidie plebis in regiam fiebat detestātiū bellū, sibique, & vxoribus, ac paruis liberis alimēta precibus iratis efflagitātium. Atar interea per idoneos viros tumultum sedare vix poterat: & incassum propinqua Persarum auxilia & explorata victoriæ spes iactabatur: ingens quippe rerū desperatio populū ceperat: iamq; in eo res erat, vt Albuquercius vrbem malo subactā rursus in potestatem acciperet, legesq; denuo imponeret victis: cùm nihil tale merentem, in ipso articulo rei ad exitum perducendæ, Nauarchi ferè omnes repentè destituunt: & passis velis in Indiam cōsensu transmittunt. neque id modò, verùm etiam ad suā ipsi leuandam infamiam, vt fit, insontem Albuquercium fictis criminibus vltro apud Almeidam Prætorem insimulant. Ab ijs tali tempore desertus Albuquercius, Quexomen tamen insulam subita incursione vastauit, ac subsidio venientes Armuzianis duos Larecij Regis propinquos cū sagittarijs quingentis cæcidit: & in cōspectum vrbis cadauera vtriusque proiecit. Sub idem tempus, è captiuis est cognitu, ab Lata Carmaniæ vrbe, & Bahareno insula Persici sinus, classe aduētare nauiū septuaginta, rebus omnibus ad dimicandū paratā. ac simul ab Socotora nuntij tristes venere; arcē Lusitanā pręsidium q; in summo versari periculo. Fartaces, post Christianæ classis profectionē, cōcitatis denuo ad arma incolis, acriter Lusitanos premebant. Harum rerū fama permotus Albuquercius, nouis cōmeatib⁹ ex hostico duas, quæ solæ supererāt, naues instruxit ac dolore tāte ad irritū cadētis victoriæ fremēs gemēsq;, Socotorā Ianuario mēse repetijt. Eius aduētu soluta statim obsidio est; fugati denuo Fartaces: & Socotoranis quòd iterū defecissēt, multæ nomine, grauius vectigal impositum.

LIBRI TERTII FINIS.

HISTORIARVM INDICARVM

LIBER QVARTVS.

SEQVITVR annus octauus à sesquimillesimo, insignis graui clade Lusitanorum, & acerbo Laurentij Almeidæ eximij bellatoris interitu. Is, cùm ad Cocinum è Ceilano insula reuertisset, ad custodiam inde Malabarici maris nauibus octo prodierat. Interea Calecutanus & Arabs, suæ vterque gentis ac sectæ populos Regésque ad arma instigare; accusantes ignauiam, quòd abditi intra mœnia & portus, alienigenas homines, natura, sermone, legibus, institutis multo magis quã maris atque terrarum interuallo disiunctos, tam diu vagari toto pænè Oriente populabundos, neque classes modò, sed iam, si Diis placeret, colonias quoque in Asiam arbitratu suo mittere paterẽtur. Huiusmodi castigationibus monitisque cùm alios principes ac dynastas, tum vero Mamudium Cambaiæ Regẽ, præpollentem ea tempestate opibus armisque, in causam traxerãt. Est autem Cambaiæ regnum, quà bicornis Indus in mare fertur, soli vbertate, finium amplitudine, fluminum, vicorum, vrbiumque frequentia inclytum in primis. Ab Oriente Mandoam terram, ab Occidente Nauracos seu Gedrosios attingit: a Septentrione Sangæ ac Dulcindæ regnis; a Meridie mari & limite Decanio terminatur. Ipsa regio, Cambaia: populi, incertum vnde, Guzarates appellantur: superstitionibus & mercaturæ apprimè dedita gens, bello admodum inutilis. itaque externo ferè milite Reges vtuntur. Ac Mamudius, quòd erat ex hæresi Mahometana, Ægyptium Campsonem eiusdem superstitionis præsidem per litteras ac legatos vrgere non desistebat, vt promissa Zamorino auxilia tandem aliquando summitteret. Idipsum Zamorinus & Ægyptij negotiatores assiduè flagitabant. His ce tot stimulis actus Campson, quamquam suopte ingenio pacis quàm belli cupidior; tamẽ cognita ex Mauro monacho ferocia Regis Emmanuelis, Christianæ quidẽ rei in suo regno pepercit, quod ita futurũm Emmanuel sagaci conjectura prospexerat; cæterùm ad exturbãdos armis ex India Lusitanos, quãdo nihil

hil prorsus minæ valuerant, animum & curas intẽdit. Igitur ad materiam nouæ classi petendã, onerariæ quinque & viginti cũ valido præsidio Mamalucorum (ea erant Ægypti robora) in Ciliciam destinatæ. In eas cum oneribus redeuntes diuinitus factum est, aduniuersi deinde omen euentus, vt Andreas Amaralius Lusitanus, qui tũ erat in principibus Rhodię militię, cum nauibus egregiè instructis decem, incideret. Is audacter commisso prælio, Mammalucis ferme trecẽtis occisis, onerarias sex depressit, quinque captiuas abduxit, cæteras in fugam actas fœda coorta postmodum tempestas lacerauit ac distulit: decem tantùm quassatæ fluctibus Pelusium tenuere. inde aduerso Nilo Cairum subuecta materia, & a naualibus fabris particulatim elaborata, tridui itinere camelis Suezium maris rubri deuehebatur. ibi demum intextæ & compactæ carinæ cum necessariis armamẽtis deductę sunt. Eę fuere in præsentia triremes tãtummodo sex, celsiores onerariæ quinque; ad quas Calecutanus orator Maimames, de quo supra diximus, Mahometicæ prauitatis antistes, cum vna lõga naui se adjunxit. In eã classem, præter nautas remigésque, Mãmaluci mille & quingenti propugnatores impositi. Expeditioni præerat Hocenus Persa, qui patria lingua Mir, hoc est dux siue præfectus, honoris causa fuerat appellatus, rei naualis gloria per id tempus admodum illustris. Hunc Maimames, regionum peritus, præter littus Arabicum, superato Persico sinu, ad insulã & oppidum oræ Cambaicæ seu Patalenæ Dium adduxit: quam regionem priscis Carmaniam fuisse nonnulli recentiores falsò putarunt. Huic insulæ imperitabat eo tẽpore Iazius, natione Sarmata, quem olim finitimi Turcæ, prædã è Christianorum agris agentes, a nutricis vbere auulsum vnà cum aliis infantibus pueriśq; in seruitutem abduxerant. Mahometanis inde sacris initiatus, vt erat lacertoso corpore ac viuido in primis ingenio, ad summam sagittandi scientiam quotidiana exercitatione peruenit: ac per manus, vt fit, aliis aliisque diuenditus dominis, in regnum denique Cambaiæ defertur, & Regi Madrafaxao Mamudij pareti pro amicitia dono datur a mercatoribus. Apud quẽ, auguriis mirè deditu, cùm sagittariæ artis egregium specimen præbuisset, immunda inter volandum aue destinato confixa; ab ea primùm laude commẽdatus, dein aliis quoque muneribus prudenter ac dexterè obeundis non vulgarem gratiæ locum breui tempore nactus est. Cùm in dies familiaritas crescceret, libertate donatum, Rex in prætorianorum ordines cum largo stipendio adscribit. dein, virtutis ergò, Melicum vocabulo gentis appellat. postremò vicum ei maritimum & insulam, de qua dicebamus, Dium, iure beneficiario attribuit.

Lam insulam, vestigiis tantùm dirutæ quondam vrbis nobilem, ce-
terùm eo tempore tectis & incolis infrequentem, Iazius, tum loci
opportunitate (quòd medio veluti è spatio facilis inde vel in Ara-
bica littora vel in Decania regna decursus est) tum vigilantia so-
lertiáque pelliciendis vndique mercatoribus, ad insignem celebri-
tatem breui perduxit: sepsitque insuper mœnibus & propugnacu-
lis. Ad hæc, trans euripum seu fretum, quod insulam facit, in orie-
tali continentis plaga oppidum condidit; receptaculum aduena-
militibus, maximè Turcis; vt ab Diesibus freto diuisi, rixādi cū in-
ac tumultuādi causas procul haberent. id oppidum primò Gogala
dein Rumepolis vocitatū ab ipsa re. Duplicis quippe generis Tur-
cæ versantur apud Indos, militiæ causa mercede conducti: Asiatici
& Europæi: illos æquè Indus ac Lusitanus proprio nomine Tur-
cas; hosce, quod à Byzantio ferme euocantur, quo translatum ab
vrbe Roma quondam imperium est; corrupta Græca voce Rumes,
quasi Romæos appellant. huic ergo nationi Iazius, vti dicebam,
separatum ab incolis locum ad commorandum attribuit. Tum
etiam pecuniis in dies auctus, prædatoriam classem haud contem-
nendam instruxit. Hic aduenientem cum exspectatis iampridem
auxiliis Hocenum gratulabundus accepit. ac sese, quod ita Cam-
baiæ regi cordi esse intelligeret, adjutorem illi & socium ad omnia
fore professus est. Communicatis inter se consiliis, dum de ratione
gerendi belli deliberant; à speculatoribus affertur, Laurentium
Almeidam cum paucis nauibus ad Ciaulum stare, expositis in ter-
ram copiis, nihil minus quàm de aduentu classis Ægyptiæ cogitā-
tem. Vltra Dium leucas circiter quinquaginta id emporium est;
duas recedit introrsus à mari. Præterlabitur eiusdem nominis flu-
uius, quem, vt cæteros ferme Orientis amnes, longo tractu æstua-
rium influens, capacem ac patientem omnis generis nauium red-
dit. Ei tum oppido imperitabat Nizamalucus, vnus è Decani regni
præfectis, qui Rege in custodiam incluso, totum eius imperium sibi
nefaria conspiratione diuiserant. Quæ portio Nizamaluco obue-
nit, in eius ora maritima Ciaulum est. ipse mediterraneis maximè
se regionibus continebat. ac licèt ob diuersitatem religionis ac
generis, Christianos odisset; quæstus tamen & commercij causa,
mandauerat præsidibus loci, vt cum aduenis Lusitanis amicè ac li-
beraliter agerent. Ergo, dum ibi securus moram ducit Almeida, vt
Cocinensibus onerariis, quæ ad Ciaulum stabant, præsidio redeū-
tibus esset; incerto auctore affluxit rumor, Ægyptias naues cōplu-
res cum egregio militum armorumque apparatu in Indiam pene-
trasse. Primò nihil eiusmodi sermonibus commouetur Almeida.

incre-

increbrescente dein fama, concilium aduocat. omnibus incredibilis visa res. quibus enim machinis naues, majoris formæ præsertim, ab interno in externum mare, tanto continentis terræ spatio trãsuehi, aut quomodo nouam in Arabico intimo sinu classem ædificari ornarive potuisse, locis circà siticulosis arentibusque, nulla ferme cædua sylua, nulla ferramentorum, nulla fabrum, ac nautarum, aut remigum copia? Scilicet anniuersarias à Meca naues majore fortasse quam soleant præsidio, Dium appulsas. id vulgo cuncta in maius attollenti classis inusitatę speciem præbuisse. Ad hæc, inanes sæpe iam antè rumores ad Lusitanos terrendos consultò dissipati, & vana ac fallacia incolarum ingenia memorantur. Hisce aliisque id genus argumentis eleuata nuntij fides: & Laurẽtius, de more, certaminibus ludicris militariter tempus terebat; cùm ab iis, qui carchesia speculandi causa tenebant, aduentans repentè conspicitur classis, incerto, propter distantiam, numero & genere nauium. Hocenus is erat, dum suam Iazius quoque classem expedit, ad opprimendum, vel certè distinendum Almeidam celeriter antegressus. Initio, Albuquercius, quòd ex Arabia dudum exspectaretur, adesse creditus à nostris. Mox, vbi propinquitas ipsa Mahometanas naues peritis talium rerum aperuit, repentè nuntiis aliis super alios missis, Almeida vagos in littore præfectos & milites raptim naues conscendere, arma capere & aptare ad prœlium jubet. Vix dum jussa peregerant, cùm Ægyptij demissis antennis ad pugnam instructi portum inuehebantur. Trepidos inopinata re Lusitanos, metuque percussos, in potestatem haud ita magno negotio venturos putauerat barbarus. ast vbi pręsentiore quam credi posset animo frequentes armatos ad margines nauium, & protabulatis & castellis aspexit, ex tuto rem aggredi, & Iazium omnino opperiri constituit. in agmine tantùm eo die leuiter dimicatum est, neutris vniuersi certaminis aleam subire ausis. Hocenus, ad vitandum congressum ordine simplici præteruectus, paulo supra nostrorum stationem, ad ripam fluminis loco vadoso naues applicuit; quòd eæ plano alueo de industria fabricatæ, multo minorem quàm Lusitanæ aquarum altitudinem postularent. Proxima nox animando vtrinque milite & corporibus curandis insumpta. Postridie, ignarus Hoceni consiliorum Almeida, venturique mox ab Dio subsidij, vltro sublatis anchoris ad hostem subit infestus. Maxima Lusitano spes victoriæ in dextris erat, si naues Ægyptias injectis harpagonibus comprehendere, ac pugnam ex propinquo conserere potuisset. Vbi eos ab exoptato cõgressu natura loci prohibuit; tormentis admoti confestim ignes & missilibus vndique

certari cæptum. Inde laniari subitò corpora; & nauium latera atque armamenta perfringi; & horrendo fragore, variisque clamoribus, ac misto vulneratorum & morientium gemitu, cæca perstrepere. Barbari, & multitudine defensorum, & omni telorum genere et præparata in idipsum copia; & numero ac forma ipsa nauium superabant; quippe, præter quàm quòd erant tectæ picatis funibus; a puppi ad proram vsque reticulato opere pertinentibus; tanta erat insuper earum celsitudo, vt in nostras apertas, libratiora superne iacula, & certiore ictu pleraque inciderent. Verùm iniquitatem omnes vincebat audacia Lusitanorum, & inexplebilis quædam gloriæ laudisque cupiditas. Multi eo die ex vtraq; parte interfecti, plures vario telorum genere lauciati. Laurentius ipse, conspicuo loco prælium ciens, duabus deinceps sagittis haud sine acri doloris sensu configitur. Sacrificulus quoque Maimames, dum infra puppim abdito loco Mahometem adorat, misso temere globo discerptus, obitæ cum tanto labore legationis, & concitati aduersus Christianos belli præmium egregium tulit. Hoc maximè modo pugna propemodum æquo Marte in vesperam extracta, Iazius cum actuariis circiter quadraginta superuenit. Ad eius aduentum index lætitiæ clamor ab hoste sublatus: & incerta victoria prælium lassitudo & appetentes iam tenebræ diremerunt. Iazius Lusitanam classem perrumpere nequaquam ausus, ad ostium fluminis anchoras jacit. dein silenti nocte diuersam abradens ripam quàm longissimè à nostris potuit, sese cum Hoceno conjunxit. Eare animaduersa, extemplo ad Almeidam duces Lusitani conueniunt. Satiam decoris ac laudis ex vtriusque diei certamine partum demonstrant. nunc tanto incremento auctis hostium copiis, cedendum aiunt tempori; & nulla interposita mora naues ex arcto & impedito loco in altum explicandas. Hæc pro sua quisque parte suadere prælecti. Almeida, vt erat existimationis ac dignitatis nimio plus retinens, nocturnæ fugæ ignominiam veritus, cedendum vtique, sed sensim, & oborta demum luce, respondit, neque vllis cuiusquam obtestationibus demoueri se de sententia passus est. Vbi diluxit, accersitas iam à Ciaulo sociorum onerarias Lusitanicis intermissas, retrorsum æstu secundo iubet ad mare tendere; ipse, quod periculosissimum erat, antecedentium tuenda terga sibi desumpsit. Barbari nostros conspicati abeuntes, illico subsequuntur; telisque ac tormentis morari ac retinere contendunt. In eo tumultu fortè ita accidit, vt insciis omnibus, majoris formæ ferrea pila sub ipsum clauum adacta perincommodo loco nauem Almeidæ perforaret. inde accepta clam aqua paulatim alueum

ueum degrauabat: ac tanto denique pondere in piscatorios cancellos, transuerso amne prætentos, impegit; vt iniectis Pelagio Sosa trierarcho loris, quamquam acerrimè concitato remigio, nulla inde vi vnquam auelli potuerit. Cùm vndique instaret hostis, & iam progressi nauarchi, animaduerso periculo frustra in aduersum æstum (& est ibi ad instar euripi rapidissimus) ad opem Almeidæ ferendam toto impetu, niterentur; egregia velocitate lẽbus à nautis imperatori ad fugam offertur Hartari omnes & orare, vt confestim illuc è naui desiliat, seque Francisco parenti, ciuibusque, & Emmanueli Regi seruet incolumem. At ille, fortibus oculis, Deus, inquit, ac superi omnes; tale flagitium auertant, vt carissimos commilitones meos, adeò de me, deq; parente meo, ac de communi patria bene meritos, in extremo discrimine derelinquam. Dein, reiecto nauigio, propugnatoribus ad loca idonea distributis, qua maximè parte laborari animaduertit, eò celeriter aduolat. Tam insigni virtutis & caritatis exemplo reliqui mirum in modum animati. Nulla, quamquam in tantis angustijs, mentio deditionis aut pacis. Cuncti sese ad vitam præclaro exitu decorandam intrepidè cõparant. At ex altera parte barbari, in eo verti victoriam rati, si duce hostium aut viuo aut mortuo potirentur; omissis cæteris nauibus, vnam prætoriam circumsistunt. neq; tamen ad inuadendum, vel ad rem propiùs gladio & cuspide gerẽdam est animus: tantùm ex interuallo incendiarias ollas, & sagittarum examina, & plumbeam procellam in nostros effundunt. Cum Iiremibus maximè iniquum certamen erat. Eæ, ne respirandi spatium hosti daretur, propè ad Numidarum equitum speciem in turmas diuisæ, cùm in orbem pugnæ succederent, agilitate incredibili procurrentes inuicem ac refugientes, immobilem & hærentem vno loco prætoriam, haud tamen impunè eludebant. quippe non pauci, & promptissimus ferè quisque, dum incautiùs subeunt, destinatis è superiore loco iaculis figebantur. Inter hæc, Laurentio, propter magnitudinem & animi & corporis in primis ad ictum opportuno, excussa è tormento pila dimidiatum femur abripuit. Eo vulnere debilitatus, cùm sese ad sellam malo appositam reclinasset, suos ex eo ipso loco ad gloriam ac decus intermortuis vocibus adhortanti, ac proposita morientibus pro Christi nomine referenti præmia, globus alter, auulsis à pectore costis, fœdo & horribili aspectu præcordia patefecit. Corpus lacerum, quo minus conspici posset, raptim à stipatoribus è superiore loco detractum in tabulata projicitur. & nostros iam sanguis iam tela defecerant: reliquis ex omni numero duntaxat viginti, & ijs quidè ipsis

perpetuo labore ac defatigatione confectis. Tum demum hostes ad Prætoriam succedere, in eámque nudatam propugnatoribus transilire ausi. Duorum hinc Lusitanorum perditis in rebus facinora memorantur egregia. Vernaculus erat alter Almeidæ, Laurentium Frerium Catum vocabant. Is inter pugnam lumine captus ictu sagittæ, cùm ab heri cadauere auelli non posset, altero cruorem altero lacrymas oculo sine fine profundens, ab irruentibus repentè Mahometanis opprimitur. neque se tamen circũuentus abiecit, sed præsenti strinxit animo ferrum: ingentique edita strage, & hostium corporibus domino tumulato, super eam denique stragem, præclarè seque & Imperatorem vltus, occubuit. Speculator & carchesij custos erat alter, Andreas nomine Portuensis. hic plumbea glande saucius humerum, & insuper vsu læuæ manus amisso, nihilominus dextra plus biduum ex ipso carchesio dimicans, barbaris in tantæ virtutis admirationem adductis, accepta demum incolumitatis fide se dedidit; ac suis postea restitutus, & honore (vti erat ęquu) & stipedijs auctus est. Cæterũ potiti Prætoria Mahometani, traditis in custadiã ijs, quos in potestatem viuos acceperant, parta tanto sudore & sanguine victoriam inter se gratulantur: per eos quippe dies è suis omnino sexcentos amiserant, cùm è Christianis cecidissent haud amplius centum & quadraginta: ergo ad humandos commilitones de more conuersi; & Mahometano antistiti Maimami, quòd inter adorationem obierat, quam ipsi vulgo Zalam appellant, vt pote sine controuersia in cœlestes relato, fanum cum perpetuis luminibus posuere. adeò vel adumbrata virtus & ficta religio in admiratione & honore etiam apud barbaros est. Almeidæ corpus, quæsitum ad sepulturã, quãtauis adhibita cura dignosci non potuit. Lusitanicæ naues, quæ maturè discrimen effugerant, cùm in oculis pænè ducem amisistent, opitulandi facultate præcisa; inde ad Cocinum plenæ luctu ac mœstitia reuertuntur. Cladis eius nuntium Prætor Almeida, vt dignum erat illa persona, sapienter tulit: præclarè, vt in malis, cum Laurentio filio actum affirmans, quòd nulla accepta ignominia, contra nominis Christiani hostes egregiè dimicans, extremum obijsset diem. Simul, cùm insolita victoria elatos barbaros intelligeret, ad eam feroçiam reprimendam, contractis vndique nauibus militibusque, sese impigre comparabat. Inter hæc, Albuquerquius compositis ad Socotoram rebus, nauibus tribus è Lusitania nuper eò delatis, & epibatis ferme trecentis, Armuziam repetit, inspiciendi magis causa, quàm quòd tãtulis copijs vrbem recipere se posse confideret. Calaiatum ex itinere

nere primùm, cuius antè meminimus, Armuzianæ ditionis emporium, quod ab Emmanuele Rege desciuisset, improuiso aduentu cœpit, ac præda exhausta, ignem tectis iniecit. Inde prouectus in Armuziæ vrbis conspectum, haud modico auctam incremento arcem offendit, ac turres ad alteram vsque contignationem Ataris cura perductas, præterea, nouũ aggere & vallum vrbi circundatũ, æneis tormentis ad opportuna loca dispositis. ingentem denique commeatus & aquæ vim, per eos menses inuectam, Rege regijsque de infesto Lusitanorum reditu haud sine causa solicitis. Albuquercius, nauigijs tantùm aliquot interceptis, ne tentata quidem oppugnatione, ad Nabãdem continentis oppidum è regione Armuziæ repentè descendit. Validum erat ibi Zeifadini præsidium: & locus tortuosis ad obliquum ictum munitionibus Indico more cinctus. omnia tamen Lusitanus felici conatu perrupit; cæsoque præsidio, oppidum direptum incendit. Vastatis dein circa agris, cũ litteras ab Emmanuele accepisset, quibus iubebatur Almeidę Prętori in administratione succedere; Oceano trãsmisso Cananore venit, quò prętor item paulo antè sese ab Cocino contulerat. Ab eo cùm Albuquercius prouinciam ex Emmanuelis decreto repeteret; nondum, ait Almeida, maturum eius rei tempus aduenisse. Pulsis ex India Mammalucis, & pacata prouincia, sese tum denique magistratu abiturum. Ardebat cupiditate Prætor filij necis, antequã è prouincia discederet, vlciscendæ: præterea, exulcerato fugitiuorum calumnijs & criminationibus animo, malè iampridem de Albuquercio sentiebat, itaque, vt sunt nimium acuta ad suas cõfirmandas & fouendas opiniones hominũ ingenia; interpretatus, neque è Lusitana re neque ex Emmanuelis maiestate esse, tantũ imperium temerario & impotenti, & dubiæ sanitatis viro committi; nequicquã expostulãtem Albuquercium, per speciẽ capiẽdæ quietis, & relaxandi à tot laboribus animi Cocinum ablegat. ipse nauibus vndeuiginti, & milite & instrumẽto bellico præclarè ornatis, Cananore profectus circa initium anni insequentis (qui fuit seculi huiusce nonus) ad Anchediuam insulam tenuit. ibi dum nautici aquantur, alloquendos præfectos ac milites ratus, concione aduocata, ita disseruit: Quando peccatis factum est meis, vt mihi vobisq; Laurentiũ & comites ex vniuersa nobilitate delectos, in medio cursu ætatis, honorũque casus magis aduersus (quod scitis ipsi) quàm hostiũ virtus eriperet; non ignoro, fortissimi viri, quiddam insuper à me piaculi contractum esse, quod insolita victoria tandiu exsultare Mahometanum, & nefaria passim vexilla gratulabũdũ expliçare sim passus; ac nõ protinus ab tristi nuntio, quãuis par-

„ua & subitaria manu, ad expetendas ab ijs pœnas, vna fretus im-
„mortalis Dei præsentia duxerim. quid enim, tali præside ac duce,
„non audendum nobis fuit? Ille, gentem nostram ex remotissimis
„regionibus, ad Liberi, & Herculis, & Alexãdri vestigia melioribus
„multo auspicijs & fructu longè solidiore calcanda, subditis æter-
„næ gloriæ facibus incitauit. ille, nobis, aduersus impuros nominis
„Christiani aduersarios, & pia toties arma induit, & de tot tamque
„opulentis nationibus clarissimas terra marique victorias peperit.
„ille, paucitati nostræ vires atque animos dedit, hostium multitu-
„dini formidinem ac terrorem iniecit. ille, nobis, in alio pænè terra-
„rum orbe rerum omnium pressis inopia, diuinitus opem ac subsi-
„dium tulit: Afrorum, Arabum, Persarum, Indorumq; tam sæpe cõ-
„spirationes, machinas, apparatus momento discussit. vt optimo
„iure, nunc etiam, vel exiguis copijs ad retundendam insolẽtis bar-
„bari audaciam proficiscens, vnica numinis diuini fiducia secundos
„mihi rerum euentus non sine causa polliceri potuerim. Quid ergo
„tam laudabiles impetus & digna viro consilia retardauit? Fatebor
„ingenuè id quod res est, Lusitani. humano quodam timore sũ veri-
„tus, ne si ad hostes ita multos, & recẽti victoria feroces, nõ prouisi
„antè cõmeatibus, non euocatis Regũ sociorum auxilijs, non iusta
„classe, & instructa hoc militum robore, extẽplo tetendissem; in ali-
„quam fortasse reprehensionem incurrerem, quòd iracundia præ-
„ceps, domestici doloris causa, cõmunem rem in apertum discrimẽ
„objicere minimè dubitasse. ita, dum summam rationum mearum
„tacitus apud me subduco, nimium fortasse cautus, quàm parum
„prudens aut amans reipub. videri hominibus malui. Nunc, quãdo
„& Deum ipsum, cuius agitur causa, propitium, vt spero, & classem
„ita ornatam habemus, vt nihil meritò desiderari à quopiam possit;
„est sanè, cur celso & erecto animo ad vlciscendam Laurẽtij & po-
„pularium necem sine mora pergamus. veruntamen, antequam in-
„iuriam hanc bello persequimur, delenda nobis est macula, magno
„meo cum dolore iam antè suscepta: quod Sabaium hunc, Decaniũ
„tyrannum, tot menses impunitum esse permittimus. Hic, qua im-
„pudẽtia atq; audacia cũ Nizamaluco, & cæteris Decani regni pre-
„fectis, commissum sibi ab Rege suo imperium, per scelus fraudem-
„q; possedit; eadem & cum hostibus Lusitanici nominis consociauit
„arma, & distentis ad Cananorem nostris, ædificatam hoc ipso loco
„à nobis arcem, nequissimo transfuga duce, non dubitauit inuade-
„re. Quas ob res, equidem cuput ipsius regni Goam aggredi cogita-
„bam. sed quòd ab alto retractior, (vt audio) & ab hisce nouis ho-
„stibus nimium remotus est locus, rem in tempus aliud differemus,

Dabu-

Dabulum æquè nobile eiusdem ditionis emporium, atque à mari,
& Ægyptijs stationibus haud ita seiunctum, in præsentia petere,
est animus. id vbi propè in conspectu vrbis Dij ceperimus; tum,
perculsis recenti pauore barbaris, in Cambaianum & Ægyptium,
signa infesta vertemus; & glorioſum, Christo fauente, de vtrisque,
agemus triumphum. Quod vt ita futurum esse pro certo habeam,
cùm alia multa, vt dixi, tum vestra in primis, Lusitani, egregia virtus & alacritas facit. cui, quoniam ita de me deq; sanguine meo,
meremini, ego quoque (sic mihi Deus bene iuuet) pro mea parte non
deero. Magno silentio, maiore cum assensu, auditus est Imperator;
atq; ad nō dubiam victoriæ spem incredibilis ex omnium frōte oculisq; animorum ardor emicuit. Inde magistri Dabulum dirigere naues iussi. Id oppidum oræ Decanæ, eode ferme quo Ciaulū situ, magnifico impositum flumini, duas ferme leucas recedit a mari; actum, assiduo cō cursu negotiatorum, & cumulatis longa pace diuitijs, erat insigne. Quocirca Sabaius, præclarè conscius cuiusmodi se in Lusitanos præbuisset, castello ad portus aditum exstructo, vrbe insuper aggere & vallo munierat, præsidioq́ue firmarat militū varij generis sex circiter millium, in quibus erant mercenarij Turcæ quingenti. itaque ex tanto apparatu Saracenus loci præfectus adeò erat animo soluto & securo, vt ad Lusitanicæ classis rumorem, non modò quicquam ex vrbanis apothecis, vt fit, in remotiora loca asportari vetuerit; sed etiam, oblectationis causa, vxorem è villa feminasq́ue alias nobiles ad spectaculum euocarit. Erant in Almeidæ classe Lusitani bellatores mille & trecenti: & è socijs vrbibus quadringenti Malabares, quorum singuli de more seruos in armis exercitatos plures pauciorésve pro censu in expeditionem eduxerant. Vt in conspectum Dabuli ventum est, nocte in explorandis vadis insumpta, postridie Almeida triremes ad oppugnandum castellum præmisit; ibi dum tormentis & iaculis vtrinque certatur, ipse interim cum cæteris copijs absque vlla trepidatione in terram egreditur. Ad aggerem subeunti, patentibus portis vndique, se hostes effundunt. Quandiu missilibus agebatur, æquis viribus dimicatum. dein cùm sese Lusitani acriùs intulissent, & collato pede aduersa corpora gladijs hastisque confoderent; commota primùm hostilis acies; deinde, vincente pudorem metu, in fugam auersa. Et Lusitanos, præter insitam virtutem & audaciam, illud etiam non mediocriter iuuit, quòd conserta iam pugna, oppidani è turribus ac propugnaculis tela necessariò sustinebāt; ne ambiguo ictu in suos nostris permistos inciderent. ita, dum intra vrbē sese effuso cursu barbarus recipit;

recipit;eodem impetu tergis insistens Lusitanus irrumpit. Ibi verò quantam vim ad efferandos homines habeat ira, perspici potuit. Siquidem externi, qui prælio superfuerant, cùm se per auersam oppidi partem ejecissent,in oppidanos, nullo sexus vel ætatis discrimine,ab Lusitano sæuitum est. dein tectis publicis priuatisque subditæ faces,ac prædæ magna pars raptim ad mare auecta;multo plus tamen voracissimus ignis absumpsit.& mortales plurimi,cùm se metu mortis varias in latebras abdidissent, aut ruina oppressi, aut enecti fumo,aut ignibus hausti sunt.Neque vrbe tantùm sese flamma continuit:naues quoque in portu aliquot eodem incēdio conflagrarunt.Ab hoc tam claræ vrbis excidio, cuius fama confestim longè latéque manauit,Dium victrici classe prouectus Almeida, ante ipsas portus fauces, parato ad pugnam agmine constitit. Hocenus, cùm de hostium progressu per exploratores in singula pænè momenta certior fieret,obuiam ire nostris, & in alto collatis viribus dimicare decreuerat.Sed Iazij suasu deinde mutato cōsilio, intra portum sese continuit,vt vno tempore maritimis atque terrestribus auxiliis contra Lusitanum vteretur. Nam præter Ægyptias & Dienses naues, & parones ferme octoginta, qui ab Calecuto per eos dies accesserant;in muris etiam ac littore toto,varij generis tormenta erant locis idoneis collocata: & Iazius cohibendi a fuga militis, & nouas identidem copias è terra submittendi prouinciam sibi desumpserat. Almeida,vbi præter opinionem inclusos intra munimenta vidit hostes;idipsum victoriæ omen interpretatus,reliquum diem contemplanda natura loci & consultando consumpsit. Hocenī prætoriam sibimet inuadendam ipse delegerat.Sed prohibitus consensu ducum, quòd in eius capite salus omnium verteretur, glorioſum facinus nauarcho egregiè forti Nonnio Vasæo Pereriæ delegauit. Nocturnum dein tempus, partim stationibus ad pugnam diuidendis, partim curandis corporibus,&,quod caput erat,animis ritè expiandis est datum.Postridie, vt maris accessus apparuit, & meridianus ventus ex alto vela percussit;æstu simul & flatu secūdo,classis instructa,portum audacter inuehitur. Agmen præibat Nonnius cum ducentis ferme propugnatoribus, aut vincere paratis aut mori. tum cæteri singillatim propter angustias & vadi pericula sequebātur. Postremo loco substitit Prætor ad hostium actu aria distinenda, ne in nostros, certamine occupatos,repentinis de more incursionibus ab tergo impetum facerent.Dein,edito pugnæ signo, sublatus vtrinque clamor & buccinarum cantus ac tympanorum sonitus ex omni parte perstrepuit;mox tormentorum fragor, ædificiis intrementibus, pela-

goque

goque vibrante, omnium autes longo remugitu compleuit. Tum, intrepidè procedenti Nonnio, globus ab hoste contortus, nautas ipsos decem, demittendis antennis intentos, vno impetu lacerauit ac perdidit. ac nihilo segniùs ille in medios barbarorum ordines inferre sese, quoad comprehensa ferreis vncis Hoceni Prætoria, prælium atrox vtrinque commissum est. nec prohiberi Lusitana vis potuit, quominus in hostilem nauem ingenti transcenderent saltu; disiectisque aut ruptis retium tegumentis, cominus hasta gladioque rem gererent. ibi acerrimè dimicanti Nonio guttur sagitta confixum, quo ex vulnere post triduum periit. Neque ad casum ducis, vt fit, perculsi cæteri: quin irritati potiùs, ardentibus animis integrant pugnam. Pari fortitudine ab cæteris nauarchis vbique certatur. Neque barbarus, missilibus quàm gladio melior, flagrantes Lusitanorum vultus, collatumque pedem, & micantes vndique mucrones ferre diutius valuit. Hocenus ipse, vt inclinatam haud dubiè pugnam animaduertit, quàm occultissimè sese in lembum, tales ad vsus paratum, demisit; atque vt venalis & fluxa est barbaris fides, veritus, ne Christianis ab Iazio postmodum proderetur, in terram egressus, equos arripuit; ac, ne salutato quidem hospite, cõfestim ad ipsum Cambaiæ Regem plenus cladis & ignominiæ peruolauit. Calecutani quoque, cùm depressas iam aut expugnatas aliquos sociorũ vidissent naues, multis etiam ipsi paronibus amissis aut laceris; insulam circumuecti, ex altero euripi ostio, humilibus tantùm nauigiis propter vada & scopulos peruio, Calecutum trepida fuga repetiuere. Triremes Hoceni duas, in fugã versas, Rhotericus Soarius insecutus, epibatis exuit, ac puppi religatas ad Almeidam victor attraxit. iamque desperatis omnino rebus, cùm sese hostes passim in mare præcipites darẽt, instãte vndique è scaphis ac triremibus Lusitano, cęruleos fluctus atro sanguine infecerant. ac nequicquam Iazius littore toto discurrens, fugam stricto mucrone sistere nitebatur. Vna restabat eiusdem Iazij nauis, & robore & celsitudine & numero defensorum instar egregiè muniti castelli: tecta insuper crudo boum corio, ad repellenda iacula duro, ad fallenda vestigia lubrico, ad prohibenda incendia madefacto. Ea nauis, cùm ausos non semel inuadere Lusitanos magno semper eorum damno ac vulneribus repulisset, ad extremum crebris tormẽtorum ictibus repetita, pluribusque perfracta locis, tãdem aliquãdo subsidit. Illud verò non sine miraculo à peritis animaduersum. Nonnij nauis, dudum vetustate fatiscens, trahensque sentinam adeò, vt antlias binas pænè sine intermissione requireret; ea tota dimicatione, quæ à meridie in vesperum vsque protracta est, haud

vix

vno loco pertusa, nihil tamen aquæ prorsus admisit. eadem, finito mox prælio, multis partibus plures vno tempore vndas accepit. Cæsa eo die feruntur hostium ad tria millia; & Mammaluci ferè omnes aut capti aut interfecti. è nostris duo & triginta cecidere: vulnerati, missilibus maximè, plus trecenti. Qua in re durities & frugalitas eius ætatis Lusitanorum euidenter apparuit. Siquidem ad obligandum Nonnij vulnus, adeò linamenta defuere; vt in id ipsum, è suis tunicis vnam (leuis dictu res, cæterùm haud quaquam negligenda) Prætor ipse protulerit. Vt iam pænè portenti simile videatur, adeò masculum nuper asperumque in armis genus, ad tã tos tam breui deflexisse vestium apparatus, conuiuiorũ elegãtiam & exquisitæ ac lautæ supellectilis instrumenta. Sed nimirum, quæ soli vbertas, & affluens copia rerum omnium, ad Capuam Pænos, in Græcia Syriáque Romanos emolliit; eadẽ in Oriente, per Indorum Sinarumque commercia, variis captos voluptatum illecebris Lusitanos infregit ac primò paupertatis contemptus in mores eorum inuectus: inde luxus otiumque, succisis industriæ ac parcimonię neruis, priscam seueritatem & disciplinam, ingenti bonorũ dolore, labefactauit ac soluit. Verùm eo quod expositum est prælio, hostiles naues, vt dixi, varię magnitudinis demersæ complures. rostratę majores quattuor, onerariæ totidem in potestatem venêre. in iis, præter machinas & bellicum instrumentum, auri argentique vis ingens, & multum pretiosæ vestis inuentum: è quibus Almeida nihil omnino attigit. militibus ea cuncta largitus est. regia tãtùm Sultani vexilla tria in Lusitaniam missa, & in templo Christi ad Nabantiam, seu Tomarium, ab Emmanuele Rege suspensa: quorum in vno, ad contumeliam nominis Christiani, captę & occupatæ Hierosolymę argumento, in modum trophæi depicta, sacrosancta altaris mysteria videbantur. Ita, Christo superisque fauẽtibus, præclarè demptum cladis proximæ, si quod erat, dedecus; & Ægyptiis cum fœnore multo repensa Laurentij cędes est. neque id optimum eius pugnę fuit; sed quòd vna expeditione territis latè nationibus, Regibusque, Indici maris imperium in multos deinde annos Lusitano firmatum. Quo magis demiror, insignem adeò testatamque victoriam silentio prętermissam à Paulo Iouio æquali eorum temporum scriptore: præsertim cùm diserte ipsemet belli huius initia causasque tradiderit. Ex eo die Almeida, luctu & squalore depositi, cùm Deo immortali gratias, vti debebat, egisset; lazio quoque, erroris veniam suppliciter petenti, spondentique se enixè daturum operam, vt omnes Indiæ satrapas Regesque fide in Emmanuelem & obsequio superaret, pacem dedit. us legibus, vt naues Ægyptias,

ptias, quæ prælio superfuerant, traderet cum vniuerso apparatu, itemque Lusitanos ad Ciaulum captos illico restitueret: postremò, vt multiplici commeatu Christianam instrueret classem. omnia sedulò & obedienter facta. neque illi quicquam in præsentia grauius imperatum est, & ab oppugnanda vrbe Dio, quamuis præclara sese daret occasio, temperatum a Lusitanis, non tam in Iazij gratiam honoremve, quàm ne Cambaiæ Regem, cuius vel in primis Emmanuel amicitiam expetebat, eo facto lacesserent. Inde ouans Prætor ingenti cum gratulatione Cocinum reuertit: & ex itinere, Nizamalucum ipsum tantæ victoriæ perterritum fama, ad persoluendum Lusitano Regi annuum vectigal, quod antea semper abnuerat, negotio nullo perduxit. Eandem fœderis conditionem, eodem perculsus terrore, subiit regulus Baticalę: quod oppidum oræ Canarinæ, vltra Goam est leucas quinque circiter & viginti. Interea Emmanuel ab Andrea Amaralio (cuius virtute redeuntem è Cilicia Sultani classem in Rhodio mari fusam antè docuimus) de hostium apparatu consiliisque præmonitus, nondum tamen cognita Laurentij nece, Fernandum Cotinium è prima nobilitate virum, cũ nauibus quindecim, & tribus armatorum millibus, in Indiam destinarat, vt pulsis inde Sultani copiis, & remisso in Lusitaniam Almeida, sese cum Albuquercio Prætore conjungeret, ipsamque totius belli originem fomitemque Calecutum vrbem inuaderet deleretque. Cocini tum inter Almeidam & Albuquercium, instigantibus vtrinque peruersis hominibus, de successione fœdè admodum certabatur. Cotinij aduentu ea controuersia statim sedata est; & Almeida, quippe cui nihil esset obseruantia & fide in suum Regem antiquius, depositò sine mora magistratu, repudiatisque improbis suasoribus, cum Albuquercio in gratiam rediit. Ducis huiusce oppidò miserandum scriptores exitium tradunt. Cùm circiter quadriennium Indiæ præfuisset, Lusitaniam repetens, circa Bonæ spei promontorium, ad reficiendos è diuturna jactatione comites, & simul aquandi & petẽdi cõmeatus causa, in terram exscendit. mox, dilapsis ad proxima tuguria Lusitanis, inter emẽdum, vt fit, rixa cum incolis quorũdam temeritate cooritur. Ad eum sedãdum tumultum, suósque tuendos, Almeida, raptis quę fors obtulerat armis, cùm aduolasset; cõcursu repentè ex vicinis pagis facto, priusquam ad naues receptũ haberet, præusta sude trãsfigitur: nixusq; illico genibus, manus oculosq; in cœlũ attollẽs, ingẽti omnium dolore excessit è vita. Circa eũ veterani complures, in iis egregij bello duces duodecim, dum instabili vestigio in arena luctantur, ab hostibus mira corporum agilitate,

peritì

petiti eminus iaculis, eodem lethi genere periêre. Ita, clarissimus Imperator, & vir integerrimus, cùm Europam Asiamque victorio peragrasset, in Africæ demum ignoto littore, ad ludibrium rerum humanarum, ab nudis ac teterrimis Æthiopibus interfectus & spoliatus, non modò paratis ab Rege præmiis, verùm etiam sepultura honore & supremis exsequiis caruit. Per idem tempus, haud absimilis casus ad Calecutum Lusitanos afflixit. Profectus ad excidium eius vrbis triginta nauium classe Cotinius, Prætore Albuquercio eiusdem expeditionis adjutore sociòque, quãquam acriter obsistentibus oppidanis, copias tamen omnes ad littus exposuit. Inde expugnato castello, quòd portus faucibus imminebat, Albuquercius ad vrbis incendium, Cotinius ad regiam ipsam occupandam ac diripiendam præmatura festinatione contendit. Et Albuquercius quidem, incolis metu perterritis, haud ita difficili negotio tectis ignes injecit: quorum pars magna (quippe ligno foliisque constabant) illicò flammis absumpta. Cotinius regiam, absente per eos dies Zamorino, audacter aggressus, magna ex parte cæso præsidio, clausterisque refractis, per vim irrupit hostes ex composito simulata desperatione fugaque, sese per posticum in silua ejiciunt. Cotinius, potitus iam ædibus, quasi nil vltrà periculi superesset, ex longa defatigatione æstuque vehementi, & noctis proximæ peruigilio, quietis aliquantulum capiebat; cùm subita conuersione rerum sors belli immutata est. Multa erant in regiis ædibus diuturna cura studióque congesta, quæ, subjecta præsertim oculis, cupiditatem incenderent. Ad ea certatim rapienda, suisque ipsimet humeris auehenda Lusitani, dum auidè hùc illuc, ab rebene gesta soluti palatique, discurrunt; interea spatium datum Nairibus ad auxilia conuocanda, quæ ex vetere gentis disciplina, ad certas significationes, momento cõueniunt. dein conglobati hortatique se mutuo ad sui Regis injurias fortiter vindicandas, repetè in regiam impetum faciunt; nostrosque oneribus impeditos, & deprehensos errore viarum, sub sarcinis passim obtruncant, jaculisque conuulnerant. Cotinius ipse, dum serò suos à præda reuocat, ab hostibus intra septum regium oppressus ac trucidatus, occubuit. Et Albuquercius, ad opem laboranti ferendam trepido nuntio excitus, cùm refugientem & confertam in angustiis turbã frustra perrumpere niteretur, vulneribus duobus acceptis, ad hæc, graui saxo in eum supernè dejecto, semianimis cadit: ægréque ad naues relatus, ancipiti aliquot dierum curatione conualuit. Periere eo die Lusitani, partim hostium telis petiti, partim in fugà suis obtriti, amplius octoginta. sauciorũ numerus relatus circiter trecen-

trecentorum. Eius cladis culpam scriptores in vnum Cotinium cō-
ferunt. quòd is palmam euersi Calecuti cùm intemperantiùs ada-
masset; non espectatis Albuquercij subsidiis, quo gloriam rei gestæ
præcerperet; ignoto itinere; caloribus maximis, ad regiam antece-
dens, temere sese in apertum capitis discrimen objecerit; neq; Em-
manuelem Passanium audierit, spectata æquè prudentia ac fortitu-
dine virum, in ipso rei gerendæ articulo sapienter monentem ca-
ueret insidias, militemque à præda & discursu quā diligentissimè
contineret. Neque tamen incruenta fuit hostibus victoria. Plus
mille vel igne consumpti, vel in pugna desiderati. Eadem æstate,
qua hæc ad Calecutum gerebantur, Antonius Laurerius, Frāciscā-
nus, cuius antè meminimus, è Socotora Indiam petens, ad Surratū
oræ Cābaicæ facto naufragio, cū aliquot Lusitanis ad Mamudium
Regem captiuus abducitur. Et Didacus Lupius Sequeria ad ineun-
dam cum Malacensibus amicitiam, è Lusitania missus, cùm ad Co-
cinum appulisset supplemento in naues accepto, in Orientem por-
rò cursum extendit: ac superato Cori promontorio, præter Gange-
ticum sinum alto vectus Oceano, ad Somatram primus (quod qui-
dem exstet) omnium Lusitanorum accessit. Ea insula, pari ferme ac
Ceilanum genere loci, à Septentrione in Austrum obliquè porre-
cta, ab continente, in qua Malaca vrbs est, angusto & periculoso
diuiditur mari, atque ob idipsum peninsula quondam credita est,
quòd ob frequentia vada syrtesque nōdum interiore patefacta na-
uigatione, istomo quodam annexa continēti procul intuentibus
videretur: cuiusmodi errore ad Siciliam captus olim est Annibal.
Sed nostrorum temporum audaciæ, vt nihil imperuium; sic multo
plura iam cognita & explorata sunt. Longitudo insulæ, ducentas
leucas & viginti; latitudo, qua maximè patet, septuaginta non am-
pliùs colligit. Auri est apprime ferax (ex quo Chersonesum auream
prisci appellarunt) nec non stanno, ferro, vitro, sulphure abūdat,
insignis insuper fonte perenni, ex quo naphta instar olei manat: &
excelso cōspecta monte, (Balaluanum incolæ vocant) qui, ad simi-
litudinem Sicilienſis Ætnæ, fumum & flammas horribiles euomit.
Regio est, ob frequentiam fluminum ac paludum, nemorumque
densissimorum, graui admodum cœlo, ac præsertim aduenis vehe-
menter infesto. E syluis, inter alia, primæ notæ sandalum album,
agallochum, & exsudans in modum resinæ caphura legitur, quam
ignari Arabicæ linguæ camphoram vocāt: itemque vulgare piper,
& piper oblongum, zingiber, casia. super hæc, magnam bombycis
quoque, ad vestes delicatiores, copiam mittit. Incolæ, milio fer-
me, & oryza, & syluestribus victitant pomis. Frumentum, & cæte-

ram orbis nostri sementem, terra non patitur. Interiora, indi-
genæ tenent dediti simulacris: littora, Mahometani: quæ pe-
stis ante ducentesimum circiter annum inuecta, per vim com-
pulsis ad montana incolis, maritimam planitiem, & loca mari-
mè opportuna commerciis, occupauit. Ditio tota, complura in
regna tribuitur, quæ recensere hoc loco non est operæpretium. Se-
queria igitur in ea loca delatus, cum Pedirensi primùm, dein cum
Acenorum Rege pacē & societatem æquis legibus iniit: & eius re
monumento columnam in vtroque littore statuit. Ab Somatra ci
breui trajectu Malacam venisset, tentata priùs per interpretē Ma-
mudij alterius tyranni voluntate (is erat ex Arabia oriundus, & sen-
sim collectis viribus, a Sionis seu Sabanni Rege, qui trans Ganges
latissimè dominatur, per summam fraudem iniuriamque desciue-
rat) Hieronymum Texeriam ab Emmanuele Rege legatum quàm
ornatissimo comitatu in terram exposuit. Ei frequenter ab aulicis
obuiam itum; & magnificè instrato impositus elephanto, ad re-
giam ingenti celebritate deducitur. Dein prolata munera, & litte-
ræ Emmanuelis, Arabica lingua conscriptæ. Societatem & cōmer-
cium postulabat Emmanuel, & sibi magnificum Malacensis duce-
bat, secum ab Rege tam inclyto, ex vltimis terrarum finibus, expeti
fœdus. itaque peracto primæ salutationis officio, pax & amicitia
magna partis vtriusque voluntate conuenit. Sed hæc tam lætæ ini-
tia eundem videlicet exitum habuēre, quem Calecutana sub ad-
uentum Vasci Gammæ decem antè annis habuerant. Saraceni &
Arabes Malacæ negotiabantur: Lusitanis præter causam religio-
nis, ob accepta insuper ab eis incommoda, & ademptam maris pos-
sessionem, infestissimi. ij, quemadmodum antea Zamorinum, sic ni
Mamudium hunc, insigni perfidia ac leuitate virum ex nefaria
pseudoprophetæ disciplina, per coëmptos pecunia calumniatores,
ac præcipuè præfectum vrbis, quem vocant Bendaram, fictis cri-
minibus in Lusitanos quàm acerrimè concitant. Gētem ab extre-
mo Occidente, omnium quæ sub cœlo sint, sæuitia & rapacitate
maximè detestabilem, exitio natam Orientis; quocunque sese spe-
cie societatis insinuent, ibi arce confestim ædificata, incolis acer-
bissimæ seruitutis jugum imponere. Testes eius rei Cocinum, Ca-
nanorē, Armuziā, Sofalam citant; proinde, quod optimum est, alie-
nis doctus euentis Rex pacem caueat insidiosam ac funestam, re-
busque suis maturè prospiciat. non plus quinque latronum naues,
valde imminuto & nautarū & militū numero, intra ipsius præsidia
& portum inclusas teneri: si paululum modò in id, quod est opus,
animum & cogitationem intenderit; nullo prope certamine

cunctos

cunctos ita opprimi ac deleri posse, vt ne nuntius quidem cladis vllus omnino supersit. Hisce igitur, & alijs id genus argumentis, licèt ius gentium & fœderis religio non parum obstaret; tamen improuidum viri fallacis animum, & suapte natura Christianis infensum, Arabes in suam sententiam facilè pertrahunt. Infandi sceleris in præsentia talis ratio initur: Per summam officij simulationem tyrannus Sequeriam & præcipuos ex eius comitatu ad conuiuium inuitat; suggestu præcelso ad cænaculi amplitudinem extructo, & pretiosis tapetibus ac peristromatis adornato regium in morem; & quidem in ipso littore, scilicet honoris causa, ne Lusitanus dux, in tanta peregrinorum colluuione, longiùs ab suis abscedere cogeretur. ibi inter epulas incautum hospitem comitesque propalam trucidare, eodemque momento naues adoriri placuerat. Sequeria, quamuis ad eam diem consultò pedem è naui non extulisset: tamen multis precibus inuitatus, ne fidem hospitij suspectã habere videretur; se ad festas dapes venturum promisit. dein, coniurationis indicio ad eum delato, (neque enim in vrbe deerant qui facinus improbarent) sociorum hortatu, sub ipsu conuiuij diẽ per internuntios morbum excusat. Ea spe delusus Mamudius, aliã fraudem, ijsdem architectis & suasoribus, machinatur. Mos erat Malacæ, qui & in alijs emporiis; vt primus quisque emptor ad vrbẽ accessisset; ita eum ante alios cum oneribus missum facere. Ea lex quoniam si obseruaretur, Lusitanis, qui recẽtes aderãt, diutius erat in portu commorandum; ostendit tyrannus, se, cùm Emmanuelis, quem plurimi faceret; tum ipsius etiam Sequeriæ causa, qui ex tam lõginqua regione venisset; extra ordinem aromata & merces exhibere Lusitanis decreuisse: (veruntamen, quoniam id perinique passuri sint animo cæteri negotiatores; qui iã dudum onera præstolentur, curandum esse vt quamprimum & quanta maxima diligentia res transigatur. Ad certum diem quattuor seorsum locis quamplurimos Lusitanos cum scaphis præstò iubeat esse. mandaturum se, vt quæ maximè cupiãt, ab apothecæ curatoribus nulla mora interposita proferãtur. Lætus ea conditione Sequeria, & gerendi negotij causa dissimulatis iis quæ de conspiratione cognorat; Mamudio, pro tam propensa in Emmanuelem voluntate, gratias agit ingentes. Inter hæc, à tyranno classis lemborum aliquot silentio cõparatur; & impositis sagittarijs, in occulta statione post suburbanũ promontorium collocatur. Vtimutis erat ex insula laua, quem honoris vocabulo Kaiam appellabant: secundũ Regem opibus & clientelis longè princeps Malacensis emporij. Huius filius, Patiacus nomine, cui paucis illis diebus cũ Lusitanis

contracta familiaritas erat, conscendendi ad præfinitum diem pr
amicitia nauem Sequeriæ cum aliquot armatis, & iugulandi repē
tè ducis negotium suscipit: stationes præterea armatorum loci
idoneis disponuntur, vt in Lusitanos, quique in vrbe versarentur,
quique emendi causa scaphas ad littus appulissent, ex omnibu
locis impetus fieret. simul etiam subornati, qui eo die, per specie
vendendi commeatus, ad Lusitanicas naues accederent; nauium
custodes, ignaros imminentis exitij, distinerent. Edictum omnibu
vt nihil mouerent, antequam è loco excelso editum fumo signum
aspicerent. Ad eam verò significationem, & classis parata, subito
ex insidiis in semiplenas inuaderet Christianorum naues; & cæter
pro sua quisque parte rem terra marique impigrè gererent. Vbi di
cta facinori dies affuit, Sequeria, cui nihil erat longius, quàm vt a
Emmanuelem nuntios aperti Malacensis commercij perferret; sca
phas aliquot cū mercaturæ administris ad loca destinata dimitti
Ipse interim oblectandi animi causa, vt fit, latrunculorum lusu tē
pus terebat: cùm Vtimutis Raiæ filius cum aliquot armatis pe
causam salutandi superuenit. Aduenienti cùm omisso ludo Seque
riam prodiret obuiam officij causa; Quin tu, inquit ille, cæpta pro
sequeris? nam & apud nos quiddam haud absimile genus oblecta
menti est; &, quibus potissimùm rebus ab isto vestro discrepet, dis
cere vehementer aueo. Cùm Sequeria ad certamen ludicrum, mo
ris amico gerendi causa, reuertisset; interea Patiacus exspectans
quàm mox fumus attolleretur: varia sciscitando animum tegere: a
licet ab insita genti fallacia simulationem vultu egregiè sustineret
tamen sensibus intimis è concepto scelere æstuabundus, modò re
sidere, modò consurgere, tum sicæ manubrium identidem stringe
re. & is quidem, quamquam ad cædem paratus, præclarè sibi tem
perauit, quo minùs præpropere consilia patefaceret. Non eadē cæ
teris patientia in præstolando fuit. Nam & qui venalem annonam
ad naues admouerāt, & qui in scaphas ex vrbe imminebant, per tu
multum ac trepidationem, furiis instigantibus, non exspectato si
gno coorti ante tempus in Lusitanos irruunt: iamque pluribus lo
cis, inscio Sequeria, cædes fiebat; cùm nauta è summo carchesio &
gestus eorum, qui cum gladiis aderant, speculatus, & rixa eminus
animaduersa, cōfestim ducē inclamat, Deū hominesque cōtestans
paratam fraudem, mucrones in caput eius instare, Lusitanos ad vr
bem circumuentos occidi. Ad eas voces quasi è profundo veterno
excitus Sequeria, abjecto alueolo ferrum capit; idem comites &
nautæ faciunt. Sicarij, conscientia exanimati, in subjecta nauigia momento desiliunt. Ille, missis properè ad littus armatis, qui
suos

ſuos laborantes protegerent,& ad naues feſtinè reciperent;ad omnia prouidenda,quæ in tali re opus eſſent, extemplo diſcurrit. Et iam edito ſigno, lembi hoſtium ex alto aderant. id vbi Sequeriæ nuntiatum eſt;ne loco arcto & impedito repentè oppreſſus, tormentorum vſum,quibus in tanta militum paucitate maximè nitebatur,amitteret,præciſis raptim anchoralibus, è portu ſe proripit; & obuiam hoſti procedit. dein è tormentis æneis ferrea miſſilia horribili fragore cõtorquẽs,barbaros ita conterruit,vt ne tentato quidem certamine,velis remiſque ſeſe in fugã præcipites dederint. iis diſſipatis, ad ſuorum reliquias colligendas in priſtinam ſtationem reuertit. neque auſus deinde quiſquam ei negotium faceſſere. In eo tumultu cæſi Luſitani ferme triginta; paulo plures in vincula abrepti. in quos ne grauius à tyranno conſuleretur; ab vrbe quatienda, & ab incendiis nauium Sequeria ſeſe continuit. Cæterùm temperare non potuit, quominus Mamudio renuntiari juberet, Luſitanos tam inſignem tamque atrocem injuriam, fauente Deo fœderum teſte,propediem eſſe vindicaturos.in præſentia,quòd ſtata reuerſionis tempeſtas adeſſet, quæ motio in iis locis non niſi tertio quoque redit menſe, ne apud conſceleratos & perfidos homines diutius ageret;velis in Occidẽtem datis, obuios aliquot barbarorum juncos(onerariæ nauis id genus eſt) pretioſis mercibus refertos expugnat; tum nauibus duabus Cocinũ miſsis, quæ de ſtatu rerum Malacenſium Prætorem Luſitanum docerent; ipſe India & Arabia ad dexteram relicta, Bonæ ſpei promontoriũ præteruectus, ingenti labore ad Tertias inſulas, atque inde in Luſitaniã recta cõtendit. Et Sequeriæ quidẽ nauigatio hunc habuit exitum. Albuquercius interim valetudine recuperata, & refectis è Calecutana clade ſuorum animis;in id maximè operam dabat;vt,quæ cõtra ipſius exiſtimationem ab iniquis ad Emmanuelem Regem delata eſſent;re ipſa magis & factis, quàm litteris aut oratione refelleret. In primis, ad Armuzianum bellum, quod ille iam diu coquebat; nauales copias, & omnia machinarum genera,quàm acerrimo ſtudio comparabat; ac breui, non die, non nocte intermiſſa cura, nauium vnius & viginti claſſem omnibus rebus inſtruxit.in eas Luſitanorum duo circiter millia, præter auxiliares,impoſita.Dein oratoribus principum & regulorũ auditis, qui ad eum initio præturæ officij cauſa confluxerant,cum iis,quas dixi,copiis in conſpectum oræ Decanæ prouehitur.parantiq; porrò in Arabiam tendere;nec opinata ſpes commodi propioris affulſit. Goa eſt vrbs (cuius haud ſemel iam eſt mentio facta) in Ticuarino inſula, quam, & ignobiles alias complures, anguſto in-

terfusum euripo, efficit mare: illa quidem, & soli vbertate, & egregij portus amplitudine, & ædificiorum incolarumque frequentia in primis Indiæ totius visenda. Ab ea non longè distat Onoris regnum: cuius regni paruam insulam, haud contemnenda tum classe obtinebat egregius virtute nauali dux, nomine Timoia. Is, tyranno Sabaio, cuius antè meminimus, & Mahometanis Goæ inquilinis cùm alijs de causis erat infensus; tum ob auocatam illuc ab Onore & Baticala, inclytis quondam emporijs, mercaturam itaque & Saracenis Ægyptijsque negotiatoribus Goam petentibus plurima dana inferebat: & coniuncta cum Lusitanis causa, miro quodam ardebat studio de Emman. Rege benemerendi. quocirca iadudum Fracisco Almeidæ suâ operâ enixè detulerat; & tũ ab Albuq ad colloquium euocatus, confestim accurrit; atque inter cæter nuntiat, ab euerso Dabulo Sabaium prorsus implacabili in Lusitanos ira concepta, naues ædificantem, magnis præmijs veteranos vndique milites contrahentem, ingenti machinarum omnis generis comparato iam numero, cùm bellum primo quoq; tempore Christianis inferre cogitaret, in ipso conatu rei aggrediedæ letali morbo consumptum. Eius morte & multos è subiectis populis rebellasse, & finitimos Reges ad veteres vlciscendas iniurias repentè coortos. hinc, Idalcanem filium, exiguo rerum vsu, vixdum locatum in solio, cùm domesticis tum externis bellis vehementer implicitum atque districtum teneri: Goam ciuitatem, magna ex parte dilapso tyrãni exercitu, intestinis præterea discordijs laborare. Pro certo se habere, si Albuquercius, omissa interim Armuzia, ad Goam recta contendat; fore, vt opportunam ad omnia insulam, & vrbem in primis opulentam, aut metu aut armis in potestatem accipiat. Ac ne verbis duntaxat captare gratiam videatur: semet, ni Lusitani rejiciant, cum suis omnibus copijs in partem laboris periculique venturum. Albuquercius, collaudata Timoiæ fide atque constantia, concilium vocat. Nemini spernenda res visa. quippe, Armuzianam expeditionem in alia tempora differri posse: Goæ portiundæ, si tam commoda præteruolet opportunitas; reuocari non posse. Cùm hæc sententia magno cum assensu plerisque insedisset; Timoia, per speciem Armuziani belli, ad conscribendos in vicino milites dimissus, paulo pòst cum peditatu & longis nauibus quattuordecim ornatissimis affuit. Sub eius aduentum, Albuquercius, mutata repentè nauigatione, Goam peterent, magistris edixit. Cùm in ipso ore portus in anchoris constitissent, Antonium Noroniam sororis filium, & Timoiam cum actuarijs præmittit, ad oppugnanda castella duo, ex vtraque parte aditus posita. quorum alte-

alterum in ipsa insula Pāginum, alterum in continenti Bardesium appellabant. ijs felici euentu captis, cæsoque aut fugato præsidio, mittit qui oppidanis denuntient, si voluntate vrbem tradere, & Christianam clementiam, quàm vim experiri malint; se & legibus ipsorum passurum eos viuere; & tertiam partem tributi, quod tyranno pendere soleant, remissurum: sin minus, obsidionis mala & omnem belli cladem exspectent. Goani, dissipatis fuga militibus, & absente Idalcane ad fines regni tuendos, iam antea trepidabant. Tum verò, non modò expugnatis arcibus territi, sed etiam benignitate promissorum illecti, pulsis aduersæ factionis hominibus, Albuquercium & Lusitanos ingenti gratulatione patentibus portis admittunt: eique, deditionis insigne, claues oppidi & arcis, in qua erant ædes regiæ, porrigūt. Albuquercius, cataphracto equo summa omnium ordinum frequentia vrbem inuectus, Crucis vexillum pietatis causa præferente quodam ex Dominicana familia, primùm omnium, Deo immortali, partam sine cruore victoriam gratulatus, promissi fidem ciuibus egregiè præstitit: vrbem & arcem diligēter inspexit, grauique ante omnia edicto milites à præda iniurijsque continuit. In naualibus, partim inchoatæ, partim absolutæ varij generis naues inuentæ non paucæ. armamentariū, telis, tormentis æneis, sulphureo puluere, & omni apparatu bellico refertissimum. & in stabulo regio militares equi permulti, quos è Persida aduectos (nam India eiusmodi armentis caret) Malabarici, & Canarini, & Narsingæ Reges impenso parant pretio. Ad hæc, locandis publicis vectigalibus, tollendis ex insula latrocinijs, & cōponendo ciuitatis statu, reliquum æstatis insumptum. Iam enim vrbem illam Albuquercius, propter eximiam (vt diximus) agri bonitatem, & opportunitatem loci, (quòd quasi cardo inter Cori promontorium & Cambaiæ littus interiacet) ad continendas in officio cunctas eas nationes, caput ac sedem Indici imperij destinarat. Dum igitur componendis insistit rebus, ac potissimùm conciliandis incolarum animis, haud ignarus vim ac metum, exclusa beneuolentia, malos diuturnitatis esse custodes; interea Idalcan, amissæ Goæ perculsus nuntio, pacem vel iniquis conditionibus cum hoste interno pariter & externo componit. dein, auctis maiorem in modum copijs, ad Goam extemplo contendit. Ducē habebat in castris, eximia rei militaris peritia, Camalcanem nomine. Hunc, ad tentandum æstuarij transitum, quo insula cingitur, cum expeditis octo millibus peditum, equitibus mille & quingētis prę-mittit. ipse cum cætero exercitu (ea erant equitum quinque, peditū plus quadraginta millia) tardi⁹ propter machinas & impedimē-

ta subsequitur. Camalcan, celeritate vsus, ad ipsum littus applicuit castra. Eius aduentu, præsertim quòd Idalcan cum reliqua copiarum mole propediem affuturus nuntiabatur, magnus tota insula motus animorum est factus. Duo incolarũ genera Goam habebat, inquilini alteri è secta Mahometana, qui dudum ex Arabia profecti, vt suprà dictum est, magnam Africi & Asiatici littoris partem insederant: alteri indigenæ, deorum inanium cultores. Illi, ab insito in Christianos odio, eiusdem superstitionis hominem, Sabaii filium, Regem expetebant: hi, metu ne deditæ sine sanguine vrbis pœnas postmodum luerent; eius flagitij turpitudinem & culpam redimere insigni aliquo promerito nitebantur. Ergo inter sese clam officijs in Camalcanem vtrique certare: omnia Albuquercij consilia (quoad possent) per occultos internuntios patefacere: ad transitum hostes non hortari modò, sed etiam in idipsum nauem ex occasione summittere: denique nulli rei deesse, quæ ad Idalcanis aut placandam iram aut gratiam ineundam facere videretur. Neque ad barbaros modò pertinebat hoc malum, ipsos etiam Lusitanos quãdam ex parte furor inuaserat: atque vt ad Armuziam nuper, sic tum dementiæ & imperitiæ Prætorem accusabant, quòd Idalcanis maximè absentia fretus, vrbem tot tamque potentibus vndique nationibus cinctam, adeò parua manu inuadere esset ausus; & inanis gloriæ cupiditate, relictis non minùs quæstuosæ, quã honoratæ mercaturę compẽdijs, Lusitanicas opes, & parta ad eam diem decora, in apertum periculum temere coniecisset. Albuquercio, in tantis rerum angustiis, tamque multiplici discrimine, tamen neque animus neque consilium ad omnia defuit. Ac Lusitanos quidem, quando animaduertendi non erat locus, admirabili quadam lenitate ac patientia sustentabat. Ex incolis, capita cõjurationis, per speciem consultandi in arcem euocatos, (ii fuêre amplius centum) repẽte vinciri iussit. Miracenum è principibus ciuitatis, quem ille demerendi causa quadringenariæ cohorti præfecerat; interceptis eius ad Camalcanem litteris, continuò stipatoribus sui corporis tradidit sparis, haud inusitato mortis genere, fodiendum. laqueo insuper aliquot è turba suspensi; cæteri ad incertos rerum euentus in vinculis adseruati. Iam verò, ad arcendum insula Camalcanem, idoneis locis tormenta cum præsidijs collocata, propter Lusitanorum paucitatem, incolis necessariò admistis, quos quidem Albuquercius minimè infidos aut ab se alienos existimauerat. Subductis præterea in tutum leuioribus nauigijs, ne hosti ad transitum vsui forent; nobilibus trierarchis circumeundæ sine intermissione insulæ negotium est datum. Camalcan

varijs

varijs locis haud semel conatus trajicere, cùm tormentis vndique pelleretur; ad extremum silentio noctis tempestatem nactus turbulentam ac pluuiam, cuiusmodi multæ per autumnum existunt; ratibus peditatum; vitilibus nauigijs, corio circunsutis, equitatum trajicere instituit. neque ita difficilis transmissio fuit, tenebrarum & imbrium iniuria, prospectus & ignium beneficio Lusitanis adempto. Ac nihilominus inter tumultum aliquot abreptæ rates, cæsique ex hostibus aut demersi non pauci. Sed ingruenti omni ex parte multitudini vltrà obsisti non potuit. Primi agminis ductor erat Zufolarinus, notæ audaciæ vir. is, cum duobus ferme partim equitum partim peditum millibus primùm in sicco statuit signa: dein, cùm iam diluceſceret, Camalcan illico subsequutus. iamque passim armati in terram exponebantur: & è stationibus incolæ, mutata repentè fide, cùm sese ad hostem adiungerent; Lusitani ab suis deserti effusa fuga vrbem vndique repetebant, cæterùm ne ibi quidem tuto consistere licuit, oppidani conspectis intra insulam Idalcanis insignibus, in Lusitanos tota vrbe dispersos adeò vehementer se intulere; vix vt illis in arcem confugiendi spatium fuerit. eòdem ij etiam qui mare tenebant, saluis nauibus tormentisque, recepêre sese. Interea Camalcan cum cæteris copijs per otium transgressus, ad duas arbores (ita locum appellant) haud longè ab vrbe cõsedit. Atque vt receptæ Goæ decus Idalcani præriperet; per Lusitanum exulem Ioannem Machiadum, qui specie desertoris apud Idalcanem stipendia faciebat, Albuquercio pacis conditiones obtulit; magnopere suadens, vt approsinquante iam hyeme, tam arctis commeatibus, tanto inferioribus copijs, ante Idalcanis aduentum vrbe excederet, quàm belli fortunam temerario ausu periclitari mallet. Haud inania proponebantur: & cùm aliæ multæ Albuquercium difficultates angebant, tum nihil magis, quàm hyemis imminentis incommodũ: quòd à Maio mẽse, qui tum ageba tur, ad vsque Septembrẽ, in Oceano Indico sæuissimi turbines ac fœdissimæ existunt procellæ: quarum impetu fauces Goani portus, aggestis arenæ cumulis, per eos dies ita obstruũtur, vix vt minoribus nauigijs & magno cùm labore transitus pateat. Ac nihilominus, Albuquercius, cùm tanta rerum ac temporum iniquitate premeretur, existimationis ac dignitatis rationem antiquissimam duxit. Idalcanem exspectare; oppugnationem, quoad posset, sustinere; & vbi demum cedere necessitas coẽgisset, in ipso portu inuitis hostibus hyemare cõstituit. Camalcan, Albuquercii pertinaciam demiratus, experiendi magis vires causa, quã certę victoriæ spe, machinis nondum aduectis, multifariam Lusi-

tanos aggreditur. à quibus cùm egregiè propugnantibus haud fi-
ne detrimento recederet; interea cum vniuerſo exercitu bellico-
que inſtrumento Idalcan affuit, omnemque latè regionem ta-
bernaculis occupauit. Deſertis propter paucitatem noſtrorum
Pangino & Bardeſio caſtellis, præſidia cum tormentis impoſuit.
Dein, cognita Luſitanorum peruicacia, vt rem quàm minimo ſuo
damno conficeret; intercluſo vndique exitu, veluti indagine cin-
ctos, fame ac deſperatione compellere ad deditionem decreuit. id
quo faciliùs adſequeretur; miſſo caduceatore ſimulatam pacem
offerebat obſeſſis. ipſe, dum de conditionibus agitur, paulo in-
fra vrbem, qua in anguſtias cogitur æſtuarium, multa ſaburra
grauatam onerariam ad inſtar molis demergit. dein, cùm ad alte-
ram eodem modo ſupprimere maturaſſet, animaduerſo periculo
trepidi nautæ rem ad Albuquercium deferunt. conſilium habe-
tur extemplo. neque vlli dubium fuit, quin proxima nocte,
priuſquàm planè interſeptus euripus eſſet, ſeſe ex letalibus iis
cancellis eriperent. Igitur, luminibus crebris in ſpeciem relictis,
quarta vigilia ex arce ſenſim excedunt. neque tamen licuit falle-
re intentos ad cuncta oppidanos. fugam ignis maximè prodi-
dit, armamentario injectus. Ergo confeſtim in abeuntes ex
vrbe fit impetus; & Albuquercius cùm agmen cogeret, equo
ſuffoſſo vix tutum ad naues receptum habuit: inde ſublatis per
magnam trepidationem anchoris, cùm vndique tela volita-
rent, præmiſſi qui tranſitum diligenter inſpicerent: ac vix iam
ſingulas anguſtiæ capiebant naues. itaque ægre admodum tradu-
cta claſſis, remotiorem ab vrbe locum hybernis cepit. Hoc
defunctos diſcrimine tam graui, alia deinceps atque alia incom-
moda Luſitanos excipiunt. primùm ipſa loci natura, multiplici
& anguloſo littorum flexu; vt inter nauigandum, quotieſcun-
que res id exigeret, aperta jaculatoribus identidem præberent la-
tera. dein adempta facultas aquandi, omnibus circa ab hoſte in-
ſeſſis; vt ex ipſo æſtuario, hyemalibus pluuiis non nihil temperata
ſalſugine, amaros latices & lutulentos haurire ſitis intoleranda
compelleret. omnis denique cùmeatus tanta paulatim inopia pre-
mi cæpti, regiis equis, quos in fruſta diſſectos ſale condierant, quã-
uis accurata diſpenſatione conſumptis; vt vulgò mures, & putria
animalia, pro cibo nautis ac militibus eſſent: quidam etiam, de-
tracta ſcriniis coria, cacabis vtcunque mollita commanducare ni-
terentur. Inde vagari paſſim morbi, & ſqualletia tabe ac macie cor-
pora miſerandum in modum abſumi. Sed cùm tot vndique inſta-
rent mala, nihil tamen æquè Luſitanos vrgebat, ac diſpoſita in
vtroque

vtroque castello, de quibus antea demonstrauimus, majora torme-
ta: ea cùm à fronte, à látere, à tergo pænè assiduè nostros impete-
rent; maximo incommodo captam relinquere stationem, & late-
bras mutare subinde cogebant. Aduersus eam perniciem Albu-
quercius aliquid ex Lusitanâ consuetudine audendum ratus; con-
silium cepit prima specie temerarium & anceps; cæterùm exitu
patuit, extremis in rebus fortissimos quosque conatus esse tutissi-
mos. Valido præsidio Idalcanis ambo castella tenebantur. sed tã-
ta barbarorum ab secundis rebus erat negligentia, quòd à Lusita-
nis, fame ac lue dira pænè confectis, deditionem in singula momẽ-
ta exspectarent; vt non vigiliarum ordo, non stationum locus aut
numerus teneretur. Soluti ac securi milites, quasi nihil omnino ti-
mendum esset, somno & perpotationibus tempus terebant. Ea so-
cordia satis comperta, Albuquercius, acerrimos viros ex vniuersa
classe trecentos deligit, hos, & sua sponte incensos cupiditate vin-
dictæ, & magnis insuper pollicitationibus incitatos, bifariam di-
uidit, cumq; egregiis ducibus noctu diuersos ad vtrumq; castellum
dimittit. Profecti silenti agmine, cuncta neglecta & soluta, custo-
des ante vallum inermes ac sospitos inueniunt. Cum hi ce tam im-
paratis, ac nihil tale opinantibus, ab Lusitano ex vltima despera-
tione feroci, multis simul partibus prælium initum. Indi repentino
tumultu attoniti, & ignari quid esset, velut alienata mente passim
cæduntur: pauci captis armis resistunt. Sed iis quoque momento
dissipatis, intra vallum & portas prælium infertur. neq; vltra susti-
neri Lusitana vis potuit. in fugã auersi hostes: & memorabili ausu
ab obsessis ac circumuentis vna nocte duo castella expugnata. ma-
chinæque ac tormenta (quam vnam Lusitani adamárant prædam)
raptim ad naues auecta. Quo tam insigni facinore ictus Idalcã, ve-
ritusq; ne tale quidpiam in suum ipsius caput Lusitani conscisce-
rẽt; tabernaculum ab vrbe dicitur longiùs transtulisse. Post hæc, ab
hoste, malleoli & aridi virgultorum fasces oleo resinaque perfusi,
ratibus imponuntur, quos igne cõcepto in Christianã classem æstu
secundo repentè demitterent. Ea re per exploratores cognita, Al-
buquercius anteuertit; vltroque ipse ad eam inflammandam mate-
riam idoneos viros ad vrbem occultè summisit. subiêre quàm ma-
ximè surdo remigio: veruntamen intentioribus iam vigiliis sensit
aduentum barbarus: & cum aliquot actuariis confestim occurrit.
ibi sæuissimo contracto certamine, cùm hostis multitudine supe-
raret; Antonio Noronię crus læuum sagitta transfigitur, quo ex
vulnere paucis diebus exspirauit. Is casus Albuquercium gra-
uissimè perculit; non domestici tantùm incommodi causa,

verùm

verùm publici quoque damni, quòd eximia spe summæ virtutis adolescentem, ac singularibus animi & corporis præditum ornamentis, Emmanuele approbante, successorem sibi in eo imperio designauerat. Neque tamen incruentum fuit hostibus prælium: multo plures ex iis, quàm è nostris desiderati; & nisi mors Noroniæ interueniſſet, Lusitani egregiè vicerant. Inde, vitādis vtrinque insidiis, aliquot dies per summas Lusitanorum ærumnas exacti. itaque magno eorum gaudio ver appetebat: marique nondum planè aperto, sæua necessitas, & extrema rerum omnium inopia, nostros ad profectionem adegit. aliquot nauigia in transitu amissa, reliqua classis cùm denique in altum euasisset; ægri, quorum erat ingens multitudo, in Anchediuam insulam deportati; vt ibi desiderato cibo potuque, & insuper amœnitate loci, & cœli clemētia sese reficerent. Albuquercius Cananorem delatus, instauranda instituit classi: dein Calecutanæ opis fiducia, & adempti Cocinensis regni dolore tumultuantem denuo Naubeadoræ propinquum; celeriter eò profectus, cæsis aut fugatis Zamorini auxiliis, maturè compescuit, Regemque socium solicitudine liberauit. Per eosdem dies Narsingæ Rex ingenti exercitu comparato, præcipuam Sabaij ditionis vrbem Taracolum aggreditur. Ad eam tuendam Idalcan sine mora profectus; armatorum nouem millia Goæ reliquerat; nouis munitionibus, quòd mœnium infirmitati diffideret, circa vrbem intenta cura perductis. Et Albuquercio, de Goa repetenda assiduè cogitanti, quòd in ea re dignitas & existimatio Lusitanici nominis ageretur; noua classis è Lusitania decem nauium cum eximio flore nobilitatis ac iuuentutis in tempore superuenit. His auctus copiis, purgato exercitu missione turbulentorum, nauibus triginta quattuor, in quibus erant bellatores egregij Lusitani mille quingenti, & Malabares auxiliares trecenti, magno & erecto animo ad Onorem rediit. ibi cognito rei Goanæ statu ab Timoia, quem propter loci vicinitatem nihil ferme latebat; tres ab illo naues insuper accipit; eumq; denuo ad conducendos mercede milites proficiscī jubet. ipse cum iis quas habebat copiis interea rem aggredi statuit. omnino ingentis erat audaciæ, non exspectatis auxiliis, tam exili apparatu vrbem & operibus & præsidiis adeò munitam inuadere. Sed si vnquam alias, tum vtique fortibus cæptis affuit Deus. quando quidem tantus è prioris belli memoria terror non oppidanos modò, verùm etiam externos inuasit; vt licèt ab omnibus rebus essent paratissimi, tamen præ metu vix mēte animoque constarent. Duo primùm castella, sub ipsum classis introitum, à custodibus, Lusitanicum horrentibus ferrum, extēplo deserta,

deserta. Inde Albuquercius, directis in frontem ex vrbe tormentis nequaquam exterritus, descensione facta, multis simul partibus oppidum oppugnat. neque ita magno certamine superatis munitionibus, cùm intra mœnia sese Mahometani reciperent; permisti refugientibus Lusitani pariter irruunt: & omnibus viis armatos iuxta & inermes cædunt. Atrox maximè prælium ad arcem fuit, dum fideles aliquot ex Idalcanis familia, regias ædes pertinaci tuentur pugna. sed iis demum in vestigio trucidatis, turpem in fugam cæteri omnes effusi: alij ex muris pauidi sese præcipitant: alij ad aquas compulsi vel obtruncantur in littore, vel degrauantibus loricis vulneribusque merguntur. maxima pars per agros insulæ tota dispersi. ita Albuquercius incredibili felicitate, rursus vrbe potitur VII. Kal. Decembris, quo die Diuæ Catharinæ sacra natalitia celebrantur. Finito iam prœlio, cum tribus peditum millibus Timoia superuenit; seriùs omnino, si rem confectam spectes; cæterùm ipsius victoriæ celeritas (non plus sex horis pugnatum est) socium ab omni vel negligentiæ vel perfidiæ crimine vindicauit. quod equidem diuinitus crediderim factum, ne scilicet è Christiana victoria, & singulari Dei beneficio parta, quicquam ethnicus homo sibi decerperet. Dimissi dein circum insulam equites, ad Mahometanos è latebris eruendos, magnam denuo stragem dedêre. Ita, variis cladibus absumpta septem circiter hostium millia. è Lusitanis, quod credi vix possit, desiderati non amplius quadraginta. Post hæc, Albuquercius ad firmandum Emmanuelis nomine imperium toto pectore incubuit. ac primùm, defectionis auctoribus, exsilio & bonorum proscriptione damnatis, perfidæ ciuitati ex ipsamet Idalcanis formula vectigal indixit. dein, ad sobolem in vsum militiæ propagandam, sacro fonte expiatas Indicas puellas cum Lusitanis in matrimonio collocabat, fouebâtque omni genere caritatis: tum aduersus imminentis belli pericula refecti celeriter muri turresque, & arx ipsa nouis propugnaculis aucta. In id opus dum idolorum fana, & sepulchra Ethnicorum, & alia ædificia diruuntur; in domus cuiusdam parietinis æneum Crucis, pendête Christo, simulacrum apparuit: euidenti planè argumento, in iis olim regionibus non modò Christianam fidem, sed cum ea salutarem quoque vsum imaginum (quem recentes isti scilicet pietatis antiquæ assertores ac diuinæ voluntatis interpretes funditus extirpare conantur) ex Apostolica traditione viguisse. magnum verò Albuquercius & boni omnes inde gaudium percepêre, præsagientibus animis, eam vrbem ecclesiamque principem Indicæ religionis aliquando futuram. itaque signum illico purgatum, nec sine lacrymis

& tum

& cum solenni pompa & apparatu, pro ea quæ tum suppetebat copia, exstructo nuper Christianorum templo illatum à sacerdotibus atque ad Emmanuelem deinde, talium rerum plus multo, quam auri gemmarúmque sitientem, muneris amplissimi loco transmissum est. Neque huic tantùm signo acceptam eam victoriam Lusitani ferebant; quòd eius ope quodammodo introducti in vrbem fuisse viderentur, sed etiam Diui Iacobi Apostoli Hispaniarum præsidis euidenti auxilio: quòd amissa iterum Goa barbari sine fine requirerent, quisnam esset egregius ille dux, punicea cruce & fulgentibus armis insignis; qui tantam edidisset stragem, ac Mahometanas phalanges Christianorum paucitati cedere coegisset. Neque Albuquercius, cœlestis promeriti sese immemorem ostendit. siquidem, pietatis causa, inclusum vermiculati operis auro scipionem cum capulo ex pyropis & margaritis, & bombycinum petasum addito aureo gemmatóque conchilio; itemque pertusos in linea globos aureos (ea peregrinantis olim Apostoli insignia sunt) in Palmulano Iacobeæ militiæ contubernio (qui locus Olisiponensis agri notissimus est) poni jussit: ac deinde moriens, Compostellano eiusdem Apostoli templo terræ Callaicæ, pensilem ingentis formæ lychnuchum argenteum cum perpetui luminis alimento legauit. Circa id tempus, quo hæc in India gesta sunt, Emmanuel duodecim fratres Cæruleos (vt appellant) è Lusitania in Congum vnà cum architectis & fabris, & splendido sacrorum apparatu, & liberali viatico destinauit: vt nouum templum vero Deo exstruerent ornarentq; & erudiendis porrò ad pietatem incolis, & augendæ per baptismũ Ecclesiæ sedulò insisterent. Princeps eius legationis ex eadem familia fuit Ioannes Mariapus, insigni virtute ac pietate vir. Omnes ab Alphonso Rege sanctissimo perquam benignè & honorificè accepti. Eodemque Rege vel in primis adjuuante, per aliquot deinceps annos in catholica religione promouenda egregiè operam posuere. Cumque ex facta diuini verbi semente aliæ subinde atque aliæ segetes ad messem inalbescerent; supplementum in easdem regiones ab Emmanuele sæpius deinde submissum est.

LIBRI QVARTI FINIS.

HISTO-

HISTORIARVM INDICARVM

LIBER QVINTVS.

RECEPTA vrbe Goa, prouisisque iis, quæ ad insulam retinendam maximè necessaria videbantur; Albuquercium, quippe qui spe & magnitudine animi plura in dies & majora conciperet, variæ simul torquebant curæ. Cauēdum erat in primis, ne tot vndique circumfusæ nationes, nimium lætis Christianorum successibus, ac tantæ crescentis in medio molis metu compulsæ, positis intestinis inimicitiis, contra communem hostem arma viresque conjungerent. Occurrendum Zamorini & Saracenorum consiliis artibusque, intento semper animo in perniciem Christiani nominis excubantium. Consulendum præterea Lusitanis ad Socotoram, in agro malè pacato, inter infida semper & effera incolarum ingenia destitutis. Pūgebat insuper animum, iniuriæ Malacēsis atrocitas, & popularium salus è Sequeriæ comitatu, qui à Mahometanis admodum sæua custodia tenebantur, erantque nonnulli ex iis de Albuquercio priuatim optimè meriti. Iam, de Arabico freto obsidendo, ac Mecana & Ægyptia tollenda nauigatione, haud leuis erat solicitudo. sed ante omnia, ingentis spiritus virum Armuziani belli corrupta victoria, & amissæ tam opportunæ ac munitæ arcis dolor angebat. Cùm hæc igitur & alia multa vndique instarent, in præsentia, contra Calecutanā fraudem insidiasque, Malabaricum littus intētiore custodia & majoribus copiis placuit obtineri. Porrò ad aliarum gentium vim & consilia præcauenda, ac partim conciliandos, partim exterrendos multitudinis animos, Albuquercius, orientalium Regum, aut populorum legatis, qui Goæ bis captæ fama vndique exciti, ad Prætorem, vt fit, seu fictè seu ex animo gratulandi causa conuenerant: ea grauitate simul & moderatione cùm aures tum responsa dedit, haud inepto artificio magnificæ cuiusdam ostentationis adhibito; vt incertum in omnium existimatione relinqueret, plus ne Lusitanæ justitiæ fideique, an opibus ac majestati iure tribuendum putarent. Adhæc, Iacobo Fernando Pacensi, quem vulgi sermone

Beianum

Beianum vocabant, cum nauibus tribus in Socotoram misso, arcem ab Acunia conditam, quando ea tanti non esset, deducto presidio diruendam & solo æquandam curauit. Reliqua erat deliberatio: è Malacensi, Armuziana & Arabica expeditionibus, qua capesseret potissimùm ac primùm. Ea quoque dubitatio exempta recentibus è Lusitania litteris: quibus apertè iubebatur Albuquercius classe in Arabiam proficisci; & Adeni regulum aut voluntate aut armis ad Emmanuelē adjungere: id si minùs processisset; tum idoneo quopiam loco arcem ædificare; quæ Mahometanis classibus omnino transitum intercluderet. Igitur nauibus viginti tribus celeriter instructis, & impositio milite, (ij fuêre Lusitani octingenti, sexcenti Malabares) mare rubrum, sicut imperatum erat ab Rege, petere intendit. Neque ita multum processerat, cùm ab Occidente & à Septentrionibus aduersi præter exspectationem obstitêre venti, quibuscum aliquandiu frustra luctatus Albuquercius, ad extremum, necum aperto salutis discrimine tēpus & operam perderet: de minorum ducum sententia, quòd iidem flatus in Orientem ac Meridiem erant secundi, ad vlciscēdum Mamudij scelus atque perfidiam, & eripiēdos è seruitute Lusitanos, retro ad Malacam vela fieri iussit, & eodem ferme quo Sequeria cursu ad Somatram appulit primùm. Inde renouata cum Pedirensi & Paceno regulis amicitia, dum ad Sincapuranum prouehitur fretum, aliquot barbarorū naues haud leui certamine expugnat. Qua in re illud vel in primis accidit memorabile. Vehebatur quadam è nauibus iis Naodabegua Malacensis, vnus ex eorum numero, qui nuper in Sequeriæ exitium conspirauerant. is in itinere oppressus ab Lusitanis, cùm egregiè dimicans aliquandiu restitisset; multis demum cōfossus ictibus ita corruit, vt è patulis vulneribus nihil omnino cruoris manaret. Mox, inter spoliandum corpus, vt primùm detracta eius brachio est aurea armilla, (mirum dictu) tamquam vase confracto, ita sese cum anima vniuersus repentè sanguis effudit: cuius rei stupore defixi Lusitani, cùm de captiuis causam quæsiissent, cognouêre incluſum esse in armilla os animalis cuiusdam Sionij (Cabim incolæ appellant) cuius, in sistendo sanguine virtus efficacissima sit. id ipsum os deinde cùm in Lusitaniam deuehendum esset, vnà cum pretiosis aliis rebus naufragio periit. Atque in hunc modum barbarus ille concepti in Sequeriam facinoris pœnas acerba persoluit morte. quo quasi quodā totius belli proludio lætus Albuquercius, Malacam rectà contendit. Ad eum rumorem Mamudius armatorum copias, & maximam tormentorum vim, vulgata iā arte, summo studio comparauerat, mediocris ferè magnitudinis: vnum

etiam

etiã ingentis habebat formæ, ab Zamorino per eos dies dono sibi transmissum. Versabatur eodem tempore Malacæ Panensium regulus, cui Mamudius filiam paulo antè desponderat: ædificata in vsum nuptiarum ambulatoria domo perampla, rotis triginta subditis, vt in ea elephantis iuncta, & aulæis ac peristromatis adornata, cum solenni tripudio cantibusque comessabundi principes tota vrbe vcherentur. Albuquercius ad Malacam anchoris iactis; primùm omnium institoribus & nauarchis variarum nationũ insolitæ classis metu perterritis, & parantibus fugam, circummisso nauigio metum omnem ademit: sese nullius in damnum iniuriámve, sed ad suorum salutem, qui Malacæ vincti per fraudem tenerẽtur, eò aduenisse. Ij ni bona fidè sibi à Mamudio restituantur; tum suum ius persecuturum armis: neque sibi esse in animo quenquam eodem illigare bello. spectatores dutaxat otiosos alieni periculi sese præberẽt; ac peracta demũ re, virtuti Lusitanicæ testimoniũ apud suos quisque Reges ex fide tribuerent. Hoc officio ac denuntiatione conciliati Lusitanis ferè omnium animi eo faciliùs, quòd præter insignem inuidiam facinoris in Sequeriam admissi, priuatis etiam de causis erant infensi tyranno plerique. Postridie Mamudius, ab innata fallacia, per speciem amicitiæ ad Albuquercium mittit Bandonium quendam è proceribus, salutandi causa, & simul quærendi quas potissimùm merces ex eo emporio cuperet: enixè curaturum Mamudium, vt Lusitani Regis, & procuratorum eius ptæcipuam ab se rationem habitam esse appareret. Ad ea Albuquercius, nullas in præsentia merces nominatim expetere sese: captiuos tantùm, quæque per fraudem ablata Sequeriæ sint, à Malacensi reposcere. vbi ea sine dolo malo receperit, tum de commercij conditionibus, si ita videatur, acturos. Hoc accepto responso tyrannus, quòd eo tempore aberat classis, in eius aduentum varijs artibus rem differre decreuit, quo simul ab tergo & à fronte, nihil tale suspicantes Lusitanos opprimeret. ita, præteriti sceleris culpam in alios transferendo; captiuos è custodia elapsos causando, alijsque super alia mendacijs de more eludebat. inter hæc, Albuquercium, fraudis haud ignarum, anceps cura agitare. nolle impunitam tyranni perfidiam: nolle exacerbatam rursus amẽtiam: ne, aut ex dilatione ac lenitate hosti fiducia crescceret: aut ex damno ac dolore, barbara immanitas in captiuos innoxios, cariſsima sibi capita, desæuiret; stat sententia, præsertim id ipsum captiuis clàm per codicillos hortantibus; quoniam expostulando nihil proficeretur, malitiam ac peruicaciam ferro ignique subigere. Nec mora, ducentos ferè mittit armatos, qui diuersis vrbis locis

incendium excitēt. Eo incendio, nam & ventus & materia ipsa adiuuabat, tecta oppidi & negotiatorum apothecæ aliquot momento consumptæ. cumque porrò vagaretur fāma, consternati ciues, Mamudij opē frequentes implorant. ille metu maloq; coactus, extēplo captiuos ad prætoriam sistit incolumes: tarditatē purgans; oransq; Albuquercium ignes patiatur extingui; & secum haud iniquis legibus pacem ac societatem instituit. Albuquercius ingenti lætitia suos recepit, ex quotidiano mortis metu ac miserrima seruitute, in pristinam dignitatē ac libertatem assertos: & in eorum gratiam, sæuientes flāmas ab incolis cohiberi permisit. dein, quod ad commercium & amicitiam attineret, ita respondit: Locum in vrbe cenfestim sibi Mamudius attribueret, ad ædes ac diuersorium firmo opere aduersus tempestatum & incolarum iniurias exstruēdum; cuiusmodi aliquot iam Rex Emmanuel haberet in India. Ablatas per tumultum Sequeriæ res (ni eæ comparerent) æqua æstimatione rependeret. æquum præterea censebat, impensas ab eo præstari, classem in vtramque factas a Lusitanis, quandoquidem illius damni & incommodi penes Mamudium ac suos culpa resideret. Hæ pacis leges ab Albuquercio dictæ: ac, si minùs placerent, legati vltra vetiti ad naues redire. Mamudius, tam acri denuntiatione perculsus, concilium cogit. ibi, simul ira metuque sententias variante, diu multumque certatum est. magna pars, & prudentissimus ferè quisque, fauere otio: & palàm hortari, ac periculosi belli aleam quamuis magno auri pondere redimendam. Alij contrà, & Regis Mamudij dignitate, & Malacensis nominis gloria indignum affirmare: si ad vnius ignoti aduenæ fremitum, ac tantuli exercitus terrorem, quantus ea classe vehi possit; per speciem societatis atque commercij, teterrimæ seruitutis iugum scientes ac volentes accipiāt. Huius sententiæ principes atque auctores erant, præferuido ingenio adolescentes regij duo, Panensis gener, & filius Alodinus. atque horum vel auctoritate vel gratia res pēnè innito Mamudio ad bellum inclinauit: intentioreque inde cura ad arcendam vim omnia apparari à barbaris cæpta: & Albuquercius, cognita re, in diem tertium, qui patrono Hispaniarum Iacobo Apostolo erat sacer, oppugnationem suis edixit. Malaca vrbs, ad maritimas commoditates, littore plano, in longitudinem vnius ferme leucæ porrigitur. Hanc secat amnis ex interiore Asia defluens, in quem plus minúsve, pro varijs Lunæ momentis, exæstuat mare. idemque ponte iunctus egregio, vtramque partem oppidi peruiam facit. Tecta, Indico more lignea, foliis & frondibus arcent pluuias. neque tum vrbem vlli aut muri aut

fossæ

fossæ cingebant. populus ipse bellica laude, vt apud eas gentes, insignis; (& erat eo tempore ingens multitudo) sua latera, more Spartano, pro mœnibus ac propugnaculis gloriabatur esse. Tantùm Mamudius ad loca maximè periculosa tumultuarias munitiones raptim obiecerat. & cùm alias vrbis partes aditusque, tum verò pontem ipsum magno tormentorum apparatu præsidiisque firmarat. Hisce ita prouisis, filio ac genero, vt ōnia circūspicientes ad subita occurrerēt, expedita armatorum aliquot millia sub signis attribuit. ipse sibi cum turritis elephantis, ad hostium terrorem, subsidiarias cohortes, & reliquum robur iuuentutis depoſcit. Vtimutis Raia, licet in speciem tyranno suam operam & copias enixè deferret; tamen partim occulto in eum incensus odio, partim in omnes rerum euentus incolumitati suæ prospiciens, per fideles internuntios clàm sibi suisque pacem ac veniam à Lusitano impetrauit. Albuquercius, non sine causa lætus tanto auxilio in tempore hostibus dempto, ad contemplandam loci naturam, & exploranda tyranni consilia totus incubuit. breuique comperit maximum vrbis firmamentum in ipso ponte constare; quòd arcis instar, in omnes partes aditum & prospectū haberet: eoque si potitus foret, non modò opportunam ad omnia stationem ibi collari posse; verùm etiam dirimi barbaris auxilii mutui societatem, qua, vt quisque locus maximè premeretur; ex composito inter se vti decreuerant. Vt igitur Apostoli natalis illuxit dies; Lusitani clamore sublato Sanctum Iacobum ingeminant; ac volitantibus vndique globis, cùm pænè obruerentur; tamen talium periculorum assuetudine intrepidi bipartito in terram exscendunt. Quæ pars vrbis, regiā & Mahometanū habebat delubrū, ea cū robustis cohortibus Ioanni Limæ expugnāda tribuitur: Albuquercius, frequentioré alteram vrbis partem ipse cum suis inuasit; condictu priùs, vt hostibus vtrinque summotis, illico ad pontem omnes accurrerent. eodem scaphas aduerso flumine cum tormentis militibusque submisit, vt simul omnia circà hosti infesta redderent: & ad nostros, vbi res id exigeret, recipiēdos præstò essent. Lima descensione facta, dum ad pontem festinat, in Alodini copias incidit. vixdum cum iis initum erat certamen, cùm à tergo repentè Mamudius instituit. is turrito ac phalerato cum propugnatoribus aliquot elephanto in prima acie vehebatur; alij duo eodem ornatu præibant: tum reliquum sequebatur agmen. Nostri, ancipiti circumuenti malo, fortem ac præsentem nihilominus animum in re subita præstitēre. Lima, iussis interim cæteris Alodino resistere, ipse Mamudio cum manu fortissimorū iuuenū

pleno gradu obuiam vadit;& arte contra vim vsus, patefacta repẽte acie, aduersos elephantos in medium accipit: ac pilis certatim in eorum latera ac terga coniectis, cùm ex propinquo cuncta inhæsissent; consternatus ante omnes regius elephas rectorem excussum proculcat. inde conuersi cæteri cursu præcipiti in suos ruunt; editaque latè strage, non modò turbant ordines, verùm etiam in fugam auertunt. Mamudius, periculo animaduerso, confestim è turre desilijt; acceptoque iam vulnere, suorum concursu, receptus in tutum est. neque alterius agminis impressionem Alodinus vltrà sustinuit; & ex diuerso iam Albuquercius ingenti certamine pontem occuparat. quò cùm ex composito cucti aduolassent; partem alteram pontis, materia, dolijsque, & aggere muniunt: alteri cùm peræquè firmare niterentur, venenatis è proximo sagittis, & assiduo barbarorum incursu prohibiti sunt. iamque longa inedia & lassitudine simul æstuque fatigati, cùm à prima luce in pomeridianum tempus acerrimè depugnassent; vix arma sustinebant. Itaque Albuquercius sat eo die periclitatus hostium vires, neque parum se profecisse ratus ad vniuersæ victoriæ spem; consilio statim habito, receptui canit ac simul peractas magno labore munitiones, ne hostibus forent vsui, succendi iubet. quo incendio coniuncta quoque ponti ædificia, & mercatorum aliquot apothecæ: & ornatissimæ, de quibus antea demonstrauimus, nuptiales Regum ædes arsere. Magnus Malacensium numerus eo die desideratus, & è nostris interfecti aliquot, complures vulnerati sunt. Regulus Panis, Lusitanica ferocia exterritus, & rei Malacensi diffidens; per causam adducendi noua auxilia, relicto socero & sponsa, in patriam discessit, neque postea redijt. Mamudius, quamquam aduersa ictus pugna, tamen omissa pacis mentione, vallum & stationes ad loca idonea duplicat, pontemque præsertim valido præsidio firmat. viam insuper latam, qua in vrbem intimam, ædesque regias, Mahometis fanum, Lusitano patebat introitus; veneno infectis tribulis occultè conspergit; actosque sub terram cuniculos, certam in hostium perniciem, sulphureo cõplet puluere. At Albuquercius, ex eo prælio ingenti fiducia concepta, dies paucos reficiendo milite & saucijs curandis insumpsit. interea celsioris formæ iuuenum, obiectis extrinsecus culcitris atq; cẽtonibus, ad hostiles ictus molliter excipiendos, omni telorũ armorumque genere diligenter instruebat. id opus vbi absolutum est. eximiæ fortitudinis dux Antonius Abreus cum promptissimis Lusitanis impositus. & obseruato nouilunio, cùm plenissimus maris æstus accedit, nequicquam prohibere conantibus barbaris,

iuncus

iuneus ad pontem applicitus est. & Albuquercius per media hostium iacula cum cæteris copijs in terram egressus, viāq; latā, de qua diximus, petens, ad manifestum vtiq; ruebat exitium. siquidem ad viæ caput Mamudius cum exercitu multiplicatis in arcto ordinibus stabat; vt cùm primùm spatia viæ nostri occupassent, cuniculis injceret ignem; ac dissiliente solo, & erumpentibus vndique flammis, gratissimum è fœdo Christianorum interitu spectaculum mente oculisque perciperet. Sed planè singulari Dei benignitate fraudis indicio per conscios ad Albuquerciū delato, nostri modica declinatione in hostium latus ex transuerso impetum faciūt. Anceps aliquādiu fuit certamē, dū in angustijs cōferti sese barbari opponunt; proque aris ac focis & ipsi acerrimè dimicant; & è fenestris ac tectis pro sua parte adiuuat imbellis multitudo. sed ad extremū, redintegrato clamore cùm Lusitani gradū acriùs intulissent, cessere primùm loco barbari, dein prorsus tergo vertēre. & eodem impetu fanum, cæsis pulsísve custodibus, ab Lusitano occupatum est. Inde relictis ad fani tutelam armatis, Albuquercius ab insequendis hostibus metu insidiarum abstinuit. cæterū in primis de pōte solicitus, ne transitum subsidijs Malacensiū daret: eò celeriter aduolat, & deiecto iam præsidio, expugnatum ab Abreo magna omnium lætitia reperit; expositāque ferramenta, & cæterum muniendi apparatum, quem è superiore prælio explorata loci natura per eos dies accuratè prouiderat. itaque collocatis ad vtrumque cornu stationibus, velisque nauium supra caput obductis, quæ simul læuiora hostium iacula, sagittāsque, simul radios flagrantissimi solis arcerent; totum eum diem in ponte muniendo consumpsit. & ex vtraque parte vallum, & cupas inter se reuinctas constituit ingesta gleba, tutoq; aditu ad flumen relicto, ac dispositis circa scaphis, quæ valli vtriusque frontes ac latera telis ac tormentis abraderent. sic ille transactus est dies. postera luce ad hostium delendas reliquias & regiam ipsam oppugnandam Lusitani audacter progressi, ædes, præter spem, vacuas & inanes offendunt. Mamudius quippe, desperatis rebus, noctu collegerat vasa, & in saltus vicinos ac nemora sese cum paucis abdiderat. ibi Alodinum & cæteros belli auctores nequiçquam exsecratus, paucis diebus mœrore amissæ vrbis extabuit. Alodinus, diuerso itinere, cùm haud longè ab vrbe, munitionibus excitatis, profugos è pugna colligeret, bellūq; renouare tentaret; missis ab Albuquercio celeriter cohortibus, iterum fusus, in Bintanum denique insulam, & ciusdē nominis oppidū è regione Sincapuræ cōfugit: perq; vim ac fraudem exacto dynasta, locum natura tutum operibus

insuper egregiè muniit. Interim vrbs Malaca, pulsis vndique armatis, militi diripienda permittitur. Ibi quanta vis opum fuerit, vel ex eo conjici potest; quòd, præter ea quæ vel à mercatoribus inter tumultum auecta, vel à militibus per fraudem suppressa sunt, ex quinta dūtaxat eius quæ apparuit prædæ parte (hæc ad Emmanuelem pertinebat) aureorum nummūm ducenta millia in regium fiscum redacta dicantur. Inde ad constituendam ac firmādam eius vrbis possessionem sese Albuquercius contulit. negotiatores primū, qui aut varias in partes metu diffugerant, aut commeare in id emporium verebantur, benignis promissis inuitati, & cum fide clementiaque tractati sunt. ita, veterem frequentiam ac celebritatem id emporium breui recepit. Simul etiam, è vetustis Regum sepulcris ac monumentis eruto lapide, templum Salutationi Angelicæ sacrum ex manubiis positum; cuius mysterij Albuquercius præcipua quadam religione tenebatur: & loco opportuno arx ædificata, impositumque vrbi pariter & arci fidele præsidium, Rhoterico Patalino præfecto. Portoria insuper & vectigalia, & scripturę magistri certis legibus instituti; simul iuri inter Mahometanos dicundo præpositus Vtimutis: inter cæteros autem inquilinos ciuesque, Ninachetus indigena, vir & antea de captiuis Lusitanis, & tum in vrbis expugnatione de Albuquercio ipso in primis optimè meritus. Ad hæc, Albuquercius de re gesta, victóque Mamudio, Sionis Regē per litteras & interpretes docuit; ille, & factum probauit; & victoriam gratulatus, amicitiam cum Lusitanis instituit, & ex eo tempore vltro citroque legati cum pretiosis muneribus commearunt. atque aliis item ex regnis Lusitanorum fama commoti, oratores ad Albuquercium, incundæ societatis & officii causa conuenēre. Præterea quod de Banda Moluciſque insulis, & earum mira fertilitate, opibusque ad Albuquercij aures dudum fama peruenerat, ad eas insulas cognoscendas, iungendamque cum incolis amicitiam, egregia fortitudine, ac maritimæ rei scientia vir, cuius modo meminimus, Antonius Abreus, cum nauibus tribus, Albuquercij missu discessit. Inter hæc Vtimutis, quòd spreta nostrorum paucitate, consilia de tyrannide occupanda cum hostibus agitaret, litteris eius ad Alodinum deprehensis, quæ manifestò viri perfidiam coarguerent, in ipso illo pegmate, quod nuper, ad ferale cōiuium, Sequerię comitibusque in littore exstructum fuerat; recidente in capita auctorum pœna scelerati consilii, vnà cum Patiaco filio, octogenarius ipse propalā securi percussus est, fruſtra nitēte vxore supplicibus verbis, & ingēti auri pondere, quod aureorum centum millium excederet summam, suorum capita salutemque

redimere.

redimere. Per eosdem ferè menses, quibus hæc ad Malacam agebantur, Idalcan absentiam Albuquercii suam occasionem ratus, ad Goam recuperandam, Narsingano bello distentus ipse, strenuos duces minimè contemnendo cum exercitu miserat. ij transmisso pluribus locis, vt olim, æstuario, insulam & agros haud ita magno labore occuparant: cæterùm vrbis ipsius oppugnatio non eundem exitum habuit. cum clade & ignominia repulsi non semel, ad obsidionè consilia verterãt. iamque omnes ferme circà aditus barbarorũ custodia tenebantur: & cu alibi fossas & aggerè duxerant; tum verò ad Australia vada, loco in primis idoneo, munitissimum castellum excitarãt, quod à vici nomine ibidem positi Benestarinũ hodieque appellatur. Quibus operibus cincta ciuitas, breui cùm aliis incõmodis miseriisq;, tũ verò fame vrgeri vsq; adeò cæpta est, vt Lusitani complures (de numero nominatim affirmare nil ausim, cùm alij septuaginta ipsos, alij non plus vndeuiginti tradant) in hostilia castra fædè transfugerint; perque summam impietatem eiurato Christi nomine, Mahometicam superstitionem induerint. Atque hoc ipso tempore Ioannes Machiadus memorabile facinus edidisse fertur. is exsul è Lusitania, vt suprà dictum est, cùm apud Idalcanem Turcæ habitu mereret, variis contra finitimos Reges expeditionibus, magnam sibi & fortitudinis & prudẽtiæ pepererat laudem: & splendidum militiæ gradum adeptus, in consilium de rebus maximis adhibebatur. Idem, in bellis quæ cum Christianis fierent, egregiam nostris operam occultè nauabat; quod eo erat illi facilius, quo major apud barbaros eidem auctoritas erat ac fides. Hunc ergo, perfugarum misericordia cùm cepisset, quòd vesano consilio exiguam huiusce lucis vsuram æternitati anteferrent; non verbis modò, sed etiam exemplo factisque, si quo modo posset, eos ad sanitatem reuocare constituit. Duos ipse paruulos habebat filios, lustralibus aquis ab semet Christiano ritu expiatos. hosce primùm, ne destituti Mahometanis postmodũ sacris inquinarentur, diuini iuris ignarus, clàm intempesta nocte præfocat. mox, vbi diluxit, captiuos Lusitanos & transfugas, per speciem relaxandi animi, longiùs ab hostium castris, prope vrbem Goam, secretum in locum, sensim, vt fit, sermocinando perducit. Ibi sese Christianum apertè professus, ornatuque Turcico abiecto; de contemptu rerum humanarum, de breuitate huius vitæ, de sempiternis illius alterius æquè præmiis atque suppliciis, incredibili quodam animi ardore disseruit: hortatusque est omnes, vt secum in vrbem intrarent, cum Ecclesia & Christianis in gratiam redirent, ac diuina freti clementia, corporis incommoda

præanimorum salute contemnerent. Ac scelerati quidem desertores, tam salutari oratione vix ad aures admissa, retro vnde venerãt obstinata mente rediere. Machiadus, neque famis, neque atrocissimorum suppliciorum, si Goa caperetur, metu deterritus, accepta à nostris fide, vna cum captiuis in vrbem introiit. Ea transitio ingentem non modò lætitiam, sed fiduciam quoque attulit obsessis: vulgoque itaque interpretabantur, non sine causa, tam asperis tẽporibus, tali viro mentem eam diuinitus datam, vt, stipendiis opimis relictis, ex honorata libertate & commodorum affluentia sese in arctam adeò custodiam penuriamque sponte conjiceret. Neque eos frustrata spes est. quippe mitescente iam hyeme, variis è regionibus, atq; adeò ex ipsa Lusitania naues cũ commeatibus & militibus aduenere. quarum accessu non leuata solùm inopia; verũ etiam ita nostrorum auctæ vires, vt quotidianis eruptionibus vltro fatigarent hostẽ: propioresque iam obsessis, quam obsidentibus essent barbari. Et Albuquercius, circumacto iam anno, compositis Malacæ rebus, ad Sincapurani maris custodiam Fernandũ Petreiũ Andradium, insigni virtute ac prudentia virum, cum nauibus decẽ reliquit. ipse de citerioris Indiæ statu anxius, quamquam inuitis Malacensibus, & propter externos metus omni studio tantũ apud se duce retinere conantibus, cum cætera classe in Malabares cursum intendit. Vt in conspectum Paceni Somatræ littoris ventum est, noctu fœda tempestas oborta, & Albuquercij nauem saxis allisam infregit; & cæteras pæne cum omni turba demersit. multi mortales hausti fluctibus, multi varias in terras ejecti. pretiosissima quæque è spoliis Malacensibus & Regum donis amissa. Albuquercius per tenebras à nautis magno labore in scapham acceptus, cùm ipse periclitantem puerum inter manus properè sustulisset; collectis reliquiis naufragij Cocinum deuenit. ibique magna sui cum animi voluptate præter spem incolumes reperit eos, qui, vt supra dictum est, ab Socotora redeuntes, in Cambaicum littus ejecti, atque ad Cambaiæ Regem pro captiuis abducti fuerant. ij, secundùm Deum vni maximè Antonio Laurerio Franciscano salutem ac libertatem debebant. cùm enim iamdiu in eo seruitio degerent, atque ad eos eximendos accederet nemo; Laurerius omnium consensu delectus est, qui Goam de redemptione contẽderet, ea lege, vt, si nihil transegisset, intra certum diem bona fide rediret. atque eius reuersionis quasi obsidem & pignus ille sacrum cingulum reliquit Regi: testatus, professionis suæ ritibus atque institutis, haud minimam sanctimoniæ partem horrido in illo funere consistere. Vt Goam peruenit, absente per id tempus Prætore,

nihil

nihil decidi super tanta re potuit. ita, infecto negotio, protinus, vti receperat, in Cambaiam reuertit. Quæ res tanta admiratione Regem affecit purpuratósque, vt confestim sine vllo pretio, quin etiam ornatos lautosque Lusitanos benignè dimiserint. neque id modò Laurerij virtus & sanctitas consecuta est; verùm etiam apud illas nationes non parua cum vtilitate egregiam probitatis existimationem & famam nomini Lusitanico peperit: sanè quàm egregio documento, non solùm ad conscientiæ fructum, & officij religionem, sed etiam ad opes & gloriam, constantia promissorum & fide nihil in rebus humanis esse præstantius. Magna Cocini tum erat, nondum condita, quæ nunc est, Lusitana ciuitate, rerum hominumque colluuies. Quippe sub eodem tecto misti Christianis Mahometani ethnicique nullo discrimine degebant viri ac mulieres: multaque passim flagitia & fraudes admittebantur. Huic malo occurrendum ratus Albuquercius, cum Rege Naubeadora trãsegit, vt certo limite Malabaricam ab Lusitana commoratione dirimeret. id vbi factum, capitali pœna proposita, omnes sexus vtriusque mortales, qui à Christiana religione abhorrerẽt, è finibus Lusitanis demigrare iussi. quæ res non ad purgandas modò nostrorum ædes ac domicilia, sed etiam ad augendum numerum fidelium valuit: quandoquidem eo edicto permoti circiter quadringenti, abjecto idolorum cultu, se se ad Christianam Ecclesiam sponte aggregarunt. Ab horum complexu Albuquercius Goam summo omnium gaudio, quòd pro mortuo putaretur, processit incolumis. Eius aduentu, multo vehementiùs vrgeri hostes cœpti, & à Lusitanis castra ad Benestarinum admota. ibi dum missilibus ac telis vtrinque certatur; missus ab hoste globus agentem cum Albuquercio quendam ex turba ita discerpsit, vt Albuquercium ipsum fœdo cruore conspersérit. Quo ille tanto ex periculo diuinitus ereptus, globum deinde ipsum argenteis bracteis coopertum, vna cum affabre facto monili ex gemmis & margaritis in celeberrimo templo MARIÆ Virginis, ad Aquas Lupias veteris Lusitaniæ, ponendum curauit; reditu insuper annuo in vsum perpetui luminis Hieronymianis eiusdem templi custodibus attributo. Atque eo casu, nihilo segnior factus Prætor, nouis operibus & oppugnationibus crebris cùm inclusum mœnibus hostem in dies magis ac magis premeret; variis cladibus denique fessi Roztomacan præfectus & Turcæ, qui in eo præsidio erant, flexére ad deditionem animos: pactique vt naues, tormenta, ac perfugas traderent; cum cęteris rebus incolumes Benestarino excessére. Albuquercius, recepto castello, impositisque militibus, quassata & strata ruinis accu-

ratè refecit: impios desertores, amicorum precibus exoratus, viuere quidem passus est, sed grauiore multo circunciſione decurtatos, quamquam sese nuper ipsi ex initijs Mahometicę superstitionis affecerant. siquidem auribus, naribusque, ac dextris abscissis, & siniſtrę insuper cuiusq; pollice, per totam vrbem ad puerorum ac plebis ludibrium ignominiosè traduxit: dein, vt apud Indos, quoad eius fieri posset, omnem sceleris tanti memoriam obrueret; in Lusitaniam eo ipso anno remisit. Tum in gratiarum actionem, ob hostes ex insula pulsos, Christiano ritu supplicatio decreta: composito ad pietatem agmine, venerabundi Lusitani cum sacerdotibus infulisque ad templum Beatæ Virginis adiere. valetudinarium quoque publicum curandis ægrotis & saucijs institutum. Hisce tam secundis Lusitanorum rebus valde commotus Zamorinus, vltro per viros principes ab Albuquercio pacem petere induxit animum: locumque arci ad Calecutum ædificandæ tandē aliquando assignauit. Et Rex Maldiuarum aliquot insularum (ea frequentia planè mira non longè ab Cori promontorio in Meridiem distant) ob id ipsum in Emmanuelis ditionem ac fidem iure stipendiario sua sponte se cōtulit. Tū ab aliis quoque Regibus legati cum donis ad Albuquercium gratulandi causa conuenere. Quin etiam Idalcan ipse, missis oratoribus, pacem & amicitiam æquis conditionibus impetrauit. Earundem rerum constanti fama compulsus Abassinorum quoque Æthiopum Rex, cūm Emmanuele denique societatem ac fœdus vehementer expetiit. is tū erat, patre Nahu defuncto, Dauid admodum adolescens, atque ob id sub tutela degens Helenæ auiæ, virili animo & consilio feminæ. legati in eā rem fuēre, insigni probitate ac prudentia vir, Matthæus Armenius, & alius ex Abassina nobilitate primarius. ij, quo arctiùs iungerent amicitiam, fidei pignus ad Emmanuelem ferebant sacrosancti ligni fragmentum eius, in quo salus humani generis olim ingemiscente rerum natura pependit. Hunc ergo Matthæum ad se rectà cum socio venientem, vt in Lusitaniam ex India transueheretur, Albuquercius, cùm cætera benignitate, tum verò propter sacras quas afferebat reliquias, exquisitis cęremoniis & sacerdotum occursu gratulabundus accepit; & accuratè commendatum nauarchis, in Europam à Cocino transmisit. Per idem ferè tempus, Emmanuelis hortatu Alphonsus Congi Rex Henricū filium, ac præcipuos ex eo regno, in Lusitaniā, vbi ferme alti educatique fuerant, atque inde cum honestissimo comitatu Romam vsque religionis ergò proficiſci iussit. vbi magno totius Ecclesiæ Romanæ gaudio excepti (augebat lætitiam ipsa longinquitas)

summum

ſummum in terris Dei Vicarium Chriſtiano ritu ſupplices adorarunt. Sub idem tempus, Malacæ magni & periculoſi motus repẽtè exſtitêre. Quitirius inquilinus erat polles diuitiis, & rerũ nouarũ apprime cupidus. huic, Vtimutis Raiæ vxor, quod maritũ filiumq; nec prece nec pretio ſeruare valuiſſet, ex dolore in rabiem verſa, permagna cum dote filiam ea conditione deſponderat, vti ſuorum vlciſcere tur necem; ac perpetuum bellum cum nomine Luſitano capeſſeret. Ille, contracto clàm milite, clientum mancipiorumque circumfluens turba, paucis diebus ad vrbem caſtra communijt. inde furtim in præſidia Luſitanorũ incurſando, cædes edere, captiuos abducere, ciuitatem vniuerſam trepidatione ac tumultu complere. Cæterùm, haud ita diu impunita illi fuit audacia. Coorti repentè Luſitani caſtra multis ſimul partibus inuadunt; conuulſoque vallo, & ſuperatis munimentis, trepidantem barbarum in lucos magna edita ſtrage compellunt; diſpoſitiſque vigilijs, referta omnibus diuitiis caſtra diripiunt. Eo die captiuus quidam, ignoto nomine, Luſitanus, egregium qua roboris animi, qua fidei Chriſtianæ ſpecimen præbuit. is, librandi peritus, cùm in noſtros obuerſo tormento eiaculari extremi ſupplicij metu propoſito iuberetur; intrepidus abnuit: ac fortiter datis ceruicibus, ex hoſtium ſimul manibus & corporis cuſtodia in cælum euolauit. At Quitirius, nequaquam ea clade fractus, bellum omni conatu renouabat: & ſtatiuis alibi poſitis, vrbem, & omnia circà, latrociniis & excurſionibus habebat infeſta. Luſitani ad eum inde quoque exturbandum, nauibus profecti, dum facta deſcenſione progrediuntur incautiùs, in inſidias præcipitauêre, & fortiſſimi aliquot viri loco iniquo à barbaris interfecti. Sed ad extremum nouis ab Goa copiis Malacam aduectis, iterata oppugnatio; & Quitirius non exutus modò caſtris, verùm etiam è Malacenſium finibus cum ignominia & damno eſt eiectus. & Lacſamana Mamudianæ claſſis præfectus, cùm Quitirium maritimis copiis adiuuaret, ab Andradio fuſus, & intra Muaris fluminis oſtia fœdè coniectus eſt. Ea depulſa moleſtia, multo grauius diſcrimen aliunde Luſitanis inſtabat: quod item ipſum Dei benignitate in perniciem hoſtium vertit. Iuaæſunt inſulæ duæ (maiorem vnam, alteram minorẽ appellant) vltra Somatram in Meridiem ſitæ, eadem ferme qua Somatra ſoli vbertate; ſed longè ferocioribus incolarum ingeniis. Maioris maritimam oram obtinebat Onuzius Saracenus, viris, armisque, & omni bellico apparatu præpollens. is, ingenti claſſe adornata, quam dudum aduerſus Mamudium admirabili ſilentio ac diſſimulatione inchoarat; vt exactum illum è regno cognouit;

nouit;ipsosmet qui exegerāt, ex improuiso adoriri constituit. Nauigia leuiora ducebat plurima: maioris verò formæ iuncos circiter sexaginta, rebus omnibus ad bellum instructos. Non latuit Malacenses, Onuzij aduentus. & à Lusitanis, nauium non plus sexdecim numero, Christi maximè fiducia, obuiam Saraceno est itū: contractoque certamine, quod, propter incredibilem pertinaciam gentis vtriusque, biduum tenuit;multo maxima parte nauiū amissa denique Onuzius lauā turpi fuga repetijt. supra octo millia hostium, ea pugna, aut ferro aut igni absumpta dicuntur: cùm è Lusitanis plurimi quidem vulnerati sint, verùm haud amplius triginta ceciderint. Ita multiplici paucis mensibus parta victoria, non exiguum militaris gloriæ decus Lusitani tulere. Cæterùm, contra vim externam feliciter defensa res, domestico scelere propemodum perijt. Maxelizius erat quidam, è Bengala oriundus is, cum Lusitanæ arcis custodibus ad Malacam & Alphonso Persona præcipuè regio Quæstore, per summam simulationem armoris & obseruantię, magnam familiaritatem breui contraxerat. Hunc, Bintani regulus Alodinus, ad occupandam fraude arcem Lusitanam ingentibus promissis induxit, militibus habitu mercatorum occultè summissis, qui in tanta hominum colluuione haud ægre latebāt Hisce clā ad loca idonea distributis, Maxelizius, per speciem salutandi Quæstoris, vti solebat, in arce admittitur. A prima salutatione, & mutui sermonis officijs, Personæ, tum fortè meridiandi causa cubanti, cùm se in alterum auertisset latus; repentè Maxelizius ab tergo letale vulnus in caput imposuit. inde ad distinendas fores aduocandosque suos accurrenti, quamquam in extremo spiritu Persona prosiliens, vt erat maximis & corporis & animi viribus, anteuertit: clausoque per vim ostio, cùm custodes ad arma excitasset, in ipso munere tuendæ arcis efflauit animam. Illi barbaros ad murum subeuntes cum cæde magna repellunt; & Maxelizius intra arcem deprehensus, cùm sese acriter aliquandiu defedisset; multis ad extremum ictibus repetitus occubuit. Ita, summo Dei beneficio, & eximia Quæstoris virtute, arx & vrbs retenta; &, quòd ita res postularet, Bintani regulo pax, petenti, postmodū data. Et ex alia parte, Antonius Abreus, & socij, ad Molucas paulo ātè ab Albuquercio destinati, inter varios casus atq; pericula regente Deo, haud exiguū operæ pretiū fecēre. Ad oppidum Agacinum lauæ insulæ ventū est primùm. Inde leucas ad sexaginta in Amboinum insulam delati, quę ad Molucarū ditionē pertinet; positis vtrobique columnis, ad Bandam eiusdem ditionis processere: ex qua, quòd principem teneat locum, vicinæ aliquot insulæ de nomi-

nominantur. Hæ, totius orbis terrarum solæ (quod constet) sponte, lautiores in epulas, & medicamēta mortalium, ex vna eademque arbore, macim, & nucem myristicam fundunt. Arbor, ad pyri similitudinem accedit. fructus, mala persica quadamtenus imitatur. floret quo tempore ibidem aliæ quoque plantæ & herbæ varij generis: è quibus vniuersis mirificus odor incomparabilis cuiusdam suauitatis existit. Vbi defloruit, matureſcens pomum, paulatim è viridi, tum ceruleas luteasque, tum purpureas & ignēas transit in maculas, quales in arcu cœlesti cum voluptate miramur: atque eo ipso tempore psittaci & aliæ nobis ignotæ aues eximiæ pulchritudinis, ad gratissimum sibi pastum aduolantes, augent oblectationem; cùm folia, & fructus, & alites ipsæ varijs colorum picturis in certamen vsque luxurient. Hac amœnitate cùm reliquas insulas, tum in primis Bandam conspici affirmant: quippe, & maritimum habet tractum sylua felicissima viridantem; & ex insula media mons accliuis attollitur: cuius in ipso vertice lucus eodem & frondium vestitu & frugum copia satis amplū pateſcit in campum: atque inde splendidi aquarum riui ad subiectam planitiem irrigandam leni murmure defluunt. Insula tota, ad equinæ soleæ speciem, à septentrione in Austrum excurrens, tres non amplius leucas in longitudinem, vnam in latitudinem obtinet. qua sinus introrsum recedit, ibi emporium est. Gens æneo colore, fuso capillo robur in membris, in animis feritatem ostentat. viri mercaturam, feminæ agriculturam exercent. Nullum habent Regem. suis institutis ac ritibus viuunt: &, vbi consulto opus est, ad seniorum cætus refertur. In cultu Diuino, illata non ita pridem fabulosa Mahometis dogmata vulgò sectantur. Locus ad inuehendas & euehendas merces admodum est opportunus. Igitur Abreus eò delatus, vti è Malacensi victoria omnes eas nationes Lusitanici nominis fama peruaserat; haud ita difficili negotio fœdus amicitiæ hospitijque cum incolis fecit: ac lapideum eius rei monumentum in littore posuit. dein, magna vi frugis pretiosæ coëmpta, Molucis omissis Malacam reuertit: atque inde cū Andradio Lusitaniam repetēs, vt apertæ Bandæ nuntium ad Emmanuelē ipse perferret: inani spe delusus, in itinere perijt. Longè diuersum habuit exitum nauigatio Francisci Serrani ex eiusdē Abrei comitatu. Is, post Bandam relictam, ipso profectionis initio ab socijs fœda tempestate distractus, ad infames & scopulis & latrocinijs Lucopinas insulas vltra Bādam, allisa oneraria, saluis corporibus armisque in terram euasit, fame sitique, ob solitudinem ac ficcitatem loci, vnà cum socijs vtique moriturus; ni, quę res exitio cæteris

teris consueuerat esse, præsentem eis opem diuinitus attulisset. Prædonum erant in proximo stationes, in eiusmodi casus intenta cura excubantium, vt eiectos in littus aduenas improuiso aduentu caperent. ii, conspecto Serrani infortunio, ad prædam alacres piratico nauigio vehebantur, quã vulgo caracoram appellãt. Non latuit scelus magistros & nautas Malacenses, è Serrani turba. quocirca præmonitus ab ijs, vt sibi consuleret; insidias prope littus occulto loco disponit. prædones in terram egressi, dum naufragos venantur, interim exorti ab tergo Lusitani caracoram inuadunt. qua re animaduersa barbari, metu, ne abducto nauigio, in deserta insula destituti perirent; confestim ab latrocinio versi ad obtestationes, culpæ veniam suppliciter petere: ac se, pollicen, si in caracoram accipiantur, duces nostris ad commodum hospitium haud procul inde futuros. Neque abfuit dictis fides. ijs moderantibus cursum, ad Amboinum rursus delati Lusitani, ab incolis Rucutelli emporij admodum benignè tractantur. Erant Rucutellanis veteres inimicitiæ cum finitima ciuitate Veranula insulæ Batochinæ Muaris: ac tum, inter vtrũq; populũ exorto certamine, Rucutellani aduenarum maximè ope superiores fuere. cuius rei cùm rumor longè lateq; manasset; ad Molucarũ etiã insularũ Tidoris atque Ternatis regulos fama peruenit, quorum alteri Almansori, alteri Boleifi erat nomen. A patrijs ritibus paũlo antè ad Mahometanicam superstitionem ambo transierant. ac de finibus inter se contendere soliti; cognito Lusitanorum ad Amboinũ appulsu, tam inclytæ gentis auxilio contra hostem augeri cupidus vterq; certatim naues ac præsidium ad inuitandos ac deducendos ad se peregrinos dimittunt. Diligentior in eo officio fuit Boleifes, celeriter instructis in id ipsũ nauibus decem, & custodia mille ferme armatorũ imposita, à quibus abducto iam ad Ternatem Serrano, Tidorenses ab Rucutello irriti redière. At Serranus cum socijs magno apud Boleifem in honore habitus: multa de Molucensiũ natura, commercijs, moribusque per otium cognouit: neque Emmanuelem modò de rebus ijs accuratè per litteras docuit; verùm etiam, commeantibus deinceps eòdem Lusitanis, non mediocri vel solatio vel adiumento fuit. Sunt autem, quæ communiter Molucæ vocantur, complures numero, subiectæ Æquatori, & à Borea in Austrum vicenis ferme leucis inter se disiunctæ: quarum nulla plus leucas sex ambitu colligit. Hisce plurimæ circumfusæ aliæ sunt: verùm ad Occidentem in sexaginta leuxas tota fronte prætenditur altera Batochina, Mauricam appellant: ita naturæ muneribus Diuina prouidẽtia distributis, (nempe ad conciliandã

per

per mutuos vsus humanam societatem) vt Molucæ, cùm ingentis pretij frugem caryophyllon vnæ omnium ferant; reliqua pænè cũcta ad victum & cultum aliunde mutuari cogantur, quarum magnam partem ea, quam dixi, Bathocina suppeditat. Arbor autem caryophylli & stipite & foliis lauro similis est, flore in primis odorato, qui è viridi in rufum immutatus, vbi obduruerit, caryophyllon Arabibus, at Hispanis, quòd capitatus est, clauus appellatur. arbor è decidentibus caryophyllis citra culturam enascitur: annuas fert fruges: quę tamen, propter flagellorum & acrioris decussus injuriam, non nisi altero quoque leguntur anno. solum infrà purum est, arbore in semet omnem attrahente succum: ipse verò fructus, potentiorũ præcipuè mensis ac dapibus expetitus, ab institoribus ingenti lucro & in Asia & in Europa diuenditur. Tellus arida est, & in modum pumicis fistulosa. itaq; non modò cadentes è cœlo imbres momento combibit; sed etiã è montibus manantes absorbet aquas, antequam directo alueo ad mare perueniant. Eadem aliquot locis cum insano reboatu ignes eructat. Sed præcipua camino Ternatensi nobilitas. Mons in nubes assurgit excelsus & arduus. cuius inferiora densis nemoribus vestiuntur; superiora ex incendiis glabra & horrida sunt. in vertice crater, hiatu vasto, in plures circulos circumductos majores minoribus, ad speciem amphiteatri discedit. inde, per æquinoctia maximè, certis flantibus ventis, cum horrisono fremitu flammæ atro mistæ fumo & fauillis erumpunt, & omnia latè loca cineribus complent. Visendi annuæ sunt vices: nec nisi per funes aut ferramenta, quibusdam locis ascẽsus est. Incolæ etiam sulphur alicubi optimum legunt. fusco ipsi colore, fluxo capillo, ad bellica studia strenui, cętera mirum in modum inertes & pigri. Medulla quarundam arborum victitant: sagũ vocatur. ea lentè purgata, &, testaceis incocta formis, non solùm in quotidiana alimenta, verũ etiam in vsum nautici panis egregiè sufficit. Et ex eiusdem plantæ ramis, artifici manu cõcisis, leuandæ siti, mirifico sapore simul & salubritate cãdidus liquor exsudat, quẽ vulgo tuacam appellant. Ipsas insulas olim desertas, &, qua planities est, mari mersas fuisse, testantur conchilia & arenæ, quæ fodiẽtibus passim occurrunt: atque ob id ipsum ab indigenis incoli negant. Conuenæ sunt è Sinis, Iauis, & aurea Chersoneso, & aliis regionibus: origine dispares, & sono linguæ; cæterũ contumacia, scelere, perfidiáque simillimi: quippe, nec nisi malo coacti rectè facere norunt; & non ferro solùm & aperta vi, sed calumniis fraudibũsq; & veneno grassantur. Neque Molucensium tantùm id ingenium est, cæteræ quoque eius tractus insulæ eadem infamia fer-

me la-

mè laborant. Eæ ergo, ad quem dixi modum, cùm antea Græcis a
Latinis prorsus ignotæ fuissent, nostris hominibus deniquè pa
tuêre. Dum explorantur, Albuquercius interim, firmato maris im
perio, ad interruptam toties Arabicam expeditionem rursus an
mum adjecit. eóque consilio ad Goæ custodiam, præter Malaba
ca auxilia, Lusitanos pedites quadringentos, equites octogint
Petro Mascarenia præfecto reliquit. Benestarini præsidio Rhou
ricum Pereriam, oræ maritimæ cũ sex biremibus Ioãnem Machi
dum præposuit. ipse, viginti nauibus, epibatis Lusitanis mille se
tingentis, Indis verò circiter mille ab Goa profectus, malacia di
remorante, ad Socotoram aquandi causa primùm, dein Adenu
incolumi classe trajecit. Vrbs est præclara ad aspectum, ædificiis
& incolis admodum frequens, non soli natura, (quippe inuec
omnibus vtitur) sed loci opportunitate, vt suprà dictum est, in ea
celebritatem adducta. omni ferè ex parte ad pæninsulæ modu
alluitur mari. qua continenti annectitur, præruptus imminet mõ
mœnibus præterea & propugnaculis egregiè cincta est. attamen
Albuquercius, repente jactis in portu anchoris, magnam trepida
tionem ciuibus pariter ac peregrinis incussit. nautæ & institore
ex onerariis in vrbem extemplo confugere Amirianus oppido præ
erat, Abassinus genere, puer olim captus à Saracenis, & à religio
ne Christiana per fraudem abductus. Is, tentatus ab Albuquercio
non vulgari solertia vir, blandis verbis muneribusque spem defe
tionis faciẽdo, rẽ distulit, dum è propinquo milites euocaret. Q
cùm celeriter conuenissent, ignarus eius rei Albuquercius, explo
riundi causa in oppidum ad nauicularios mittit, qui eos metu de
posito ad naues redire jubeat. illi verò negare se redituros, ac
capita suã toties iam expertæ Lusitanorum crudelitati & auaritiæ
permissuros. Simul Amirianus per internuntios cum Albuquercio
expostulat, quòd imperium vsurpet in aliena terra: & super tali re
cum inquilinis & aduenis potiùs quàm cum legitimo magistratu,
penes quem summa sit rerum, suo iure sibi agendum existimet. ad
extremum addit, eum non pro amicitia facere, qui tali tempore
defensoribus vrbem nudare conetur. Eo nuntio sat patefacta Amiriani consilia, & Albuquercius vim adhibendam ratus, vbi posterus
dies illuxit, vt hostem ancipiti distineret prœlio, partem copiarum
in ipso littore exposuit, partim ad Isthmum, quæ à tergo inuade
ret, circummisit. Vtrobique à Saracenis acerrimè repugnatum est,
& cùm scalis diffractis pauci Lusitani, qui iam in muros euase
rant, cæderentur, & frequentes apparerent in oppido armati pedi
tes equitesque, Albuquercius jactis ad pinnas funibus, per quos
nostri

noſtri ſeſe demitterent; receptui cani iuſſit: omiſſaq; oppugnatione vrbis, & natura, & opere, & valido præſidio muntiſſimæ, Mahometanas naues in portu ferme triginta ſuccendit. inde ſublatis anchoris, dum Luianum inuehitur ſinū, cum extremo ſalutis diſcrimine in ſyrtes impactus eſt: Saluti fuit, imploratū Beatæ Virginis auxilium: cui deinde, ad perpetuam beneficij tāti memoriā, in vrbe Goa templum exſtruxit: & inde, Sanctæ MARIÆ Vada, Luianæ ſyrti nomen impoſitum. Ex eo periculo ereptus, ad Camaranum inſulam intra fauces Erythreas cū vniuerſa claſſe prouehitur. Ad eius famam, incolæ in proxima continentis, metu diffugerant. Locus haud inamœnus eſt, perennibus aquis & pecorum armentis abundat. ad hæc, ingentes ædificiorum ruinæ, celebrem olim tectis & opibus fuiſſe teſtantur. Albuquercius in explorandis circa regionibus & maris eius natura noſcenda hyemem poſuit. quo tempore duo in primis admiranda euenêre. Ad ſolem occidētem, qua Regis Abaſſinorum imperiū eſt, purpureæ Crucis in cælo ſignum præfulgens aliquandiu apparuit. quoviſo Luſitani omnes venerabundi procubuêre: & Albuquercius, vt erat eximia pietate, ſublatis ad eam manibus, clara voce fuſus in preces: O Crux, inquit, noſtræ redemptionis argumentum, ô ſignum Chriſtianæ victoriæ, ô decorata pretioſiſſimo ſanguine Domini IESV, ô Diuina arbor, cuius vitali fructu, letalis quondam plantæ repenſus eſt fructus: in te, te inquam, ſpes noſtras omnes habemus repoſitas: te profitemur, agnoſcimus, adoramus; ac ſuppliciter petimus, nobis inter tot pericula, terra mariq́ue præſidio ſis. Ab ea precatione obortæ omnibus lacrymæ: & index fidei ac religionis clamor ad aſtra ſublatus tum cōſono clangore hinc inde tuba cōcrepuit, & omnia tormenta diſploſa: dein cādida nubes conditā Crucem ſine fine defixis in cœlum oculis Luſitanorum eripuit. Neque Albuquercius prætermiſit, quominus rem ſicuti acciderat, teſtatò conſcriptam, ad Emmanuelem Regem primo quoque tempore mitteret. Per eoſdem dies, vel ex intemperie cœli vel ex inſalubrium ciborum ſucco, atrox morbus naualem turbam inuaſit. vulgò inter luſum aut quotidiana miniſteria repentè exſpirabant. In ijs, miles vnus in mare proiectus, ingentem terrorē omnibus attulit. noctu quippe infra ſentinam pulſus frequentes exaudiri cœpti, quem ad ſtrepitum cùm arrepta ſcapha vigiles deſcendiſſent; implexum carinæ ſub ipſo gubernaculo defuncti militis corpus offendunt. ſcilicet pilus cunctis inhorruit. vbi ex pauore collegêre ſeſe, res ad nauarchum delata: nec dubium fuit, qtin cadauer trāſlatum in littus humo contegerent. quo facto, poſtridie ſuper ipſū

sepulcrum rursus inhumatus apparuit. Ea re attoniti cuncti cùm apud se causam exquirerent; Franciscus denique, incertum ex qua familia, monachus. qui concionatoris munere fungebatur, sagaci coniectura suspicatus est, hominem aliquo interdicti vel anathematis vinculo constrictum, è vita excessisse. itaque in terram egressus, sanctissimi viri Benedicti Abbatis exemplo, è Pōtificia formula conceptis verbis, animum demortui ritè expiauit, eique veniam à Deo precatus est. Mirum dictu, ab eo mysterio reddita mortuo pax, & vaga ossa tandem in suo tumulo quieuêre. Inde, transacta iam hyeme, Albuquercius retro ad insulam Melium reuertit. in ipsis faucibus sita est: locusque exstruendæ arci commodissimus visus: sed quòd maiore apparatu indigeret, differri opus placuit. Præcelsa tātùm Crucis trophæa ibi defixa, quæ à quattuor passuū millibus conspici possent: & ab eadē sacrosancta Cruce nouu insulæ nomen impositum. Ex eo loco profecta classis, cùm iam tempus reuersionis instaret, aduersa tempestate rursus in Adeni portum infertur. ibi dies aliquot mutua iaculatione consumpti: & quę prima sese dedit occasio, in Orientem Albuquercius iter intendit. ab Adeno Diū accessit primùm: ibi ab Iazio perhonorificè acceptus, commercij procuratorem consensu reliquit. Ab Dio Ciaulum vectum est; & exactum à Nizamaluco tributum. Ac nulla admodum memorabili re gesta, Mahometanis tantùm sex nauibus apprime opulentis ex itinere captis, Albuquercius ad Goam denique saluis rebus applicuit. Eodem tempore Zamorinus, post factam cum Lusitano pacem, emoritur. Regnum excepit sororis filius Naubeadarinus, qui suopte ingenio nostris enixè fauerat semper; auctorque auunculo fuerat Lusitanos omni officio demerendi. itaque ipso statim initio imperij non modo pacem firmauit; sed etiam stipendiarium se fieri voluit Lusitani Regis, certo vectigali sponte instituto, quod in singulos annos Emmanueli persolueret. ac simul, arci ad Calecutum exstruendæ magna eiusdem voluntate admoti cum machinis fabri. & opus, adhibita diligentia, breui surrexit: impositóque præsidio commercium cum Lusitanis fremente Saraceno renouatum est. Aegrè id passi veteres quoque socij, Cocinensis & Cananorius; veriti ne per eam societatem negotiatio Calecutum vniuersa transiret. quos tamen Albuquercius adijt, & multis rationibus lenitum vtrumque, operam dedit vt ab studio rerum nouarum auerteret. Hoc tam felici statu rerum Orientis, Emmanuel, decretis Lusitania tota supplicationibus, gratias Diuinæ Bonitati agendas diligenter curabat. ac per id ipsum ferè tempus Iulio II. Pont. Max. vita functo, Leo X. magna

omnium

omnium approbatione succeſſit. huic Pontificatum ineunti Emmanuel per legatos non obſequium modò, more maiorum ritè deferendum, ſed etiam Indicas opes religionis cauſa libandas exiſtimauit. Princeps legationis fuit Triſtanus Acunia, qui, vt ſupra demonſtratum eſt, res præclaras in India geſſerat. Munera fuêre, complures ingentis pretij gemmæ, & Pontificalia veſtimenta cum aræ bene magno frontali, cuncta in varias Chriſti & Sanctorum effigies ex auro primo, & vnionibus, atque lapillis admirabili ſplendore contexta: quorum, qui in eiuſmodi rebus intelligunt, ſimile nihil in Vaticano ſacrario viſum affirmant. Acceſſit è Perſide animal, priſcis Romanorum ludis ac venationibus mirabiliter expetitum, panthera tremendæ pernicitatis, magnificè inſtrati equi clunibus inſidens, ad equitis nutum in ſyluestres feras inuolare iampridem aſſueta. Conſpiciebatur etiam, cum Indo rectore militibusque, turritus elephas, aureo ſtrato, cùm alia egregiè doctus, tum verò ad certa ſymbola principem flexo poplite venerari, & inconditos edere ad tibiam motus; & hauſtam proboſcide ingentem aquæ vim, repentè in ſpectatores effundere. Neque ita multo pòſt, rhinoceros quoque, non viſum in Italia multis iam ſeculis animal, Romam deuehebatur; vt cum elephanto commiſſus (quicum implacabiles gerit inimicitias) veteris magnificentiæ ſpectaculum populo Romano repræſentaret. Sed qui ab vltimis terrarum terminis in Europam incolumis venerat; ad Liguſticæ demum oræ ſcopulos facto naufragio, cùm impeditus catenis enare nequiſſet, exoptata plebem vrbanam oblectatione priuauit. Ea munera, cùm ipſa per ſe tum verò propter illuſtrem eximiæ cuiuſdã pietatis & obſeruantiæ ſignificationem, ſummo Pontifici & patribus mirè grata accidêre. Inter hæc annus iã ſe circumegerat: cumque in omniũ ore ac ſermone Luſitanica religio & egregia belli facinora verſarentur; Abaſſini quoq; legati ex India in Luſitaniã deuehũtur. ij, quòd cõtra Albuquercij præſcriptum malè accepti a nauarchis in itinere fuerant; nauarchos illico Emmanuel in vincla coniecit; nec niſi Matthæi precibus fatigatus abſoluit. ipſis verò legatis, magni honores ab Rege habiti. aduenientibus primùm frequenter obuiam itum eſt; ædeſque magnificæ ad diuerſandum attributæ. dein Petro Vaſæo Igæditano epiſcopo, & Martino Villanouano Comiti negotium datum, vt eos quam honeſtiſſimo comitatu in regiam vſque deducerent. intromiſſis, Emmanuel è ſolio comiter in amplexum occurrit poſt ſalutationem, à legatis extractæ ex arundine aurea litteræ & dona prolata. Ea dona fuêre primùm aurea quinque numiſma-

misimata Abassinis inscripta notis, quæ octonos ferme scutatos pẽderent singula. dein pyxis auro solida, fidelibus claustris adseruata Crucis adorandæ fragmentum, de quo suprà docuimus, Abassinis Regibus é Hierosolyma ipsa transmissum. Eam verò pyxidẽ Emmanuel nixus genibus, & præ gaudio lacrymabundus accepit, immortales Deo gratias agens, quòd e tã remotis ab Europa regionibus, ab Rege tã inclyto, per legatos compellari se beariq; insuper tam salutari ac pretioso munere voluisset. Post hæc, Helenę, ac Dauidis recitatę per idoneos interpretes litterę, tum Arabico tum Persico sermone conscriptę, quarum erat summa: si vrgere bello maritimo Saracenos & cęteros nominis Christiani hostes Emmanuel pergeret, terrestres Abassinorũ copias, quandoquidẽ re nauali parum admodum valerent, & cõmeatus quantæuis classi non defuturos: ac Lusitanum hortabantur, glorioſis adeò cęptis fidenter insisteret; postremò, si ad hospitij vinculũ, affinitatis quoque iura vellet adiungere; filiorũ nuptias ac filiarũ cum regiis dotibus offerebant. Ad ea, pari benignitate ab Emmanuele responsum est: ac multa deinde ex legatis de Abassinorũ ingenio, institutis, ac ritibus quæsita per otium, quæ à pluribus postea fusè ac disertè perscripta, inculcari à nobis hoc loco necesse non est. Dum in Europa Emmanuel Rex legatis mittendis accipiendisque dat operã; interim in vlteriore India ab Lusitanis non Malacensẽ modò stabilitum imperium; sed sociis quoque Regibus latum opportunè subsidium est. Rhotericus Patalinus (vti suprà docuimus) prę fectus erat Malacæ. in eius locum è Cocino cum nauibus aliquot missus Georgius Albuquercius, cum ad Somatram deuenisset; domestico implicitum bello Regẽ Pacenum offendit. Factiosus quidã è popularibus coacta manu erat in armis: atque is quo maiorẽ ciebat tumultũ, eo lætior fuit Regi nostrorum aduentus; eiq; dubiis in rebus non inanẽ fiduciam præbuit. siquidẽ post minuta aliquot prælia cùm ad summam vniuersi certaminis ventum esset, Georgius cum suis primam sibi depoposcit aciem. Neq; cõmissa pugna subsidiis opus fuit. studio laudis incensi Lusitani tanto ardore sese in hostem intulêre, vt primo impetu pulsos loco rebelles, magna cæde, maiore cum trepidatione in fugam auerterint. Quo facto, Georgius, & amicum Regẽ præsenti periculo ereptũ, arctiùs Emmanueli deuinxit, & ipse nouo decore genti Lusitanæ parto, victor Malacam processit. in ea vrbe, Prætorio munere aduersa fama fungebatur is, de quo demonstratum est, Ninachetus indigena: multis magnisque in Lusitanos officijs eum gradum ab Albuquercio Imperatore promeritus. Eundem fortè honorem,

acceptus

acceptus nuper in fidem Abdala quoque dynasta Cāparis adamarat: præclarum sibi ad celebritatem nominis ratus, in Malacensi emporio tot tamque varijs nationibus è superiore loco ius dicere. huic Albuquercius gratificare cùm admodum cuperet; eam tamen distulerat rem, verecundia prohibitus coràm super tali negotio Ninachetum alloqui; tamque veteri amico (quamquam alioquin improbo viro, perque veneficia ac scelera præturam exercenti) repetè magistratum abrogare. Sed quod præsens non erat ausus, absens postmodū non omisit. Proficiscenti Malacam Georgio, in cæteris mandatis illud etiam dedit, Prætori Ninacheto Abdalam sine mora sufficeret, perductumque Malacam, in eo tribunali quàm honestissimè collocaret. Ille, quàm difficili ac periculoso loco Camparana res esset, ignarus, Georgiū Botellium cum nauibus non amplius tribus, inscio Ninacheto, ad Abdalam aduehēdum proficiscī iubet. Cæterùm Linguæ Rex, qui Regis Bintani filium habebat in matrimonio, tū maximè terra marique circūsessum Abdalam premebat. id vbi Lusitanis nauarchis in itinere cognitū est, confestim a Malaca subsidiū per litteras & nuntios euocāt. Missi à præfecto Lusitani bellatores egregij centū, Malacenses ferme septingēti. Cum iis copijs Botellius initio, Cāparani æstuarij fauces audacter inuectus; mox retro flexit iter, propterea quòd æstuarium ad instar fluminis longum & angustum, depresso alueo, marginatis vtrinque ripis, non sine causa metū afferebat, ne prætereuntes nostros barbari ex tuto supernè iaculis ac telis obruerēt. igitur eo periculo animaduerso, portus aditū custodire, & mare commeatibus infestū reddere statuit: vt hostem vel extra munitiones eliceret ad pugnam, vel victoria pænè iam parta inuitū ex obsidione detraheret. Neque inanis fuit coniectura. Linguanus, cognito nostrorū consilio, quòd multitudine militum abundaret, in apertum prouehi ac sese ad prælium offerre decreuit. ergo relictis ad opera stationibus, ipse cum sex armatorum millibus, actuarijs octoginta, quas vocant Lanciaras, in Lusitanos mouit æstu secundo. Classem præibat ipse cum naui maioris formæ, crassioribus munita pluteis, & machinis varij generis: ac præter naualem turbā, propugnatoribus ferme ducentis. in eam conspectam Botellius hortatus ad pugnam suos, extemplo vim iaculorum tormentis emisit, adeò peritè libratis, vt remiges ad transtra complures vno ictu discerpserint: quo metu perterriti, qui in eo látere curabant, nautæ; partim in mare sese precipitāt, partim infra salmos occulto loco se cōdunt. ita, ministerio destituta nauis, in obliquum intorta vorticibus, adeò tenaciter ad vtramq; fluminis ripam inhæsit, vt

neque ipsa moueri posset loco,& ponè sequentibus reliquis transitum intercluderet. Tum, ex propinquo initum certamen; & Botellius cum suis in regiam nauem egregio conatu transcendit. Æquis viribus aliquandiu dimicatum est, dum Regem satellites obnixè tuetur. Sed vbi cæteri Lusitani ipso tormentorũ strepitu excitì superuenêre; tum demum perculsi nouo terrore barbari; & Rex metu, ne opprimeretur, è naui desilijt; perque auia & lutulenta cũ paucis diu errabundus denique in tutum euasit. At Lusitani regia naue expugnata, in cæteras gradum illico faciunt. eæ cùm obstructo, vt diximus, exitu clausæ tenerentur, & in angustijs confertæ atque implexæ remis, atque armamentis, neque explicare se possent, & contra vim æstus reciprocantis frustra niterentur; naualis turba, tentato vix prælio, sequuta Regis exemplum, qua cuique licuit, se in terram eiecit: ita, multis primo impetu cæsis, vacua pænè classe Lusitanus potitur. Et Abdala, præter spem obsidione exemptus, Malacam quantibus Lusitanis ingenti pompa defertur. Ibi iussus Ninachetus magistratu se abdicare, non tulit ignominiam, veri honoris & solidæ virtutis ignarus. confestim ex aloë & sandalis odoratis exstructo rogo, quadratum iuxta suggestum nobilibus aulæis & alia pretiosa veste constrauit. ex eo suggesto, aurea ipse toga gemmisque præfulgens, ad circunfusam concionem de rebus ab se gestis totoque vitæ suæ cursu disseruit: expositisque beneficijs, quæ in captiuos primùm Lusitanos, tum in Albuquercium ipsum difficillimo tempore contulisset, nullo suo delicto spoliari se dignitate, dolenter admodum & acerbè conquerebatur. Tum Lusitana ingenia detestatus, (adeò funestas humano pectori subdit faces ambitio) è pulpito se se in ardentem pyram furibundus iniecit: mortemque paulo pòst sponte affuturam deuexa iam ætate virantè capere, quam vel ad exiguum tempus minùs inter suos honoratus conspici maluit. Verùm ne Abdalæ quidem diuturna felicitas fuit. Iniquorum criminationibus in suspicionem vocatus, quasi de vrbe Alodino prodenda clàm ageret, per speciem consultandi, in arcem, Georgij præfecti iussu, deducitur. ibi, nihil minus metuenti, diuinamque & humanam imploranti fidem, catenæ subitò injectæ. ac ne ex ipsis quide vinculis facta dicendæ causæ potestate, paulo pòst in foro palã iugulat? est: quæ res propter spectatã viri æquitatem, & amabiles mores, magnam apud eas nationes Lusitanico nomini conflauit inuidiam. Inde minùs iam multi Malacá institores adire: nec regia modò vectigalia in dies minui, sed etiam ciuitas annonæ caritate primùm, tum etiã inopia laborare. Ob id

a præ-

à præfecto ad reconciliandas circa nationes missus Botellius, notæ probitatis ac prudentiæ vir, ciuitates ac regulos adeũdo, virtute ac lenitate paucis diebus Malacam intermissa commercia reuocauit. In ea legatione cũ ad Siacanum dynastam Alodini vectigalem veniisset, vltimum pænè salutis periculum adijt. Siquidem Alodinus, pacis immemor post Maxelizij cædem factę, Siacano cùm alia tum filiæ nuptias offerebat; modò Botellium sibi viuum aut mortuum traderet: processissetque haud dubiè fraus; ni Botellius, incolæ monitu, quę captũ libertate donarat, maturè insidias præcauisset. Ea exspectatione delusus Alodinus, lanciaras ferme sex & triginta ad eum insequendum protinus misit. Eæ in Lusitanicos lembos nouem cùm incidissent, quibus Frãciscus Mellus præerat, atrox diu prælium & incerta victoria fuit, dum hostes multitudine maximè freti nostros circumuenire nituntur. Sed ad extremum, acriùs instante, atque ad omnes occurrente impetus Lusitano, impares viribus ac dimicandi peritia barbari, magno suorum amisso numero, terga vertere. Neque nostris incruenta victoria fuit: è socijs multi, è Lusitanis triginta quinque desiderati. Huius pugnæ fama trãquilliores in vlteriore India fecit res: & Botellius, annona leuata, rebusque ex animi sententia confectis, auro pretiosisq; alijs onustus mercibus, Malacam reuertit. Neque segniùs interim ad Goã Lusitana res ab Albuquercio Prætore administrabatur. Intentus omni cura cõstituẽdo & propagando Emmanuelis imperio, nullam eius rei occasionẽ elabi sinebat è manibus. Ante omnia, captus opportunitate Diensis emporij, legatos ad Mamudium Cambaiæ Regem cum donis misit, vt munitum de more diuersorium Lusitanis, negotiandi causa, in eadem insula certis legibus exstruere sibi liceret. Neque abhorrebat à conditionibus Rex, commercij spe illectus adeò fructuosi. Cæterùm Iazij, qui nihil minùs quam Lusitanos accolas cuperet, opibus artibusque discussa tota res est. Cum Idalcane præterea & Narsingano Rege confirmata per mutuos nuntios amicitia, actumque de communibus commodis. Verùm nihil tenacius in Albuquercij mente, quam Armuzianæ rei cura insidebat; cuius tum regni status erat eiusmodi: Post Albuquercij discessum, & arcem scelere nauarchorum amissam, ingens rerum perturbatio erat Armuziæ consecuta. Primùm, Atar eunuchus grandi iam ætate decesserat. Dein, Zeifadinum, suscepti iam liberis regni potentem, Nordinus vrbis præfectus per Abassina mancipia veneno sustulerat: inque eius locum, præteritis filiis, successerat Zeifadini fratrem, nomine Torum. hunc, multis antè officiis, ac tum recenti

beneficio sibi deuinctum, quo insuper magis haberet in potestate, fidis priuatim sibi ministris ac satellitibus cinxerat. Et iis, tres germani fratres, Mudofar, Hales, Hamedes, quòd Nordinum arcto affinitatis gradu contingerent, præcipuum dignitatis & gratiæ locum obtinebant: sed ante omnes longè eminebat is, quem è fratribus tertium posui, Hamedes: vir & manu promptus, & libidine dominandi, & solertia in rebus gerendis, Atari eunucho persimilis. Is callidè conciliando sibi militum animos, & obnoxios sibi sensim in vrbem introducendo, & grauissima quæque in se vnum trahendo munia, paulatim eo potentiæ viriumque peruenerat, regnum vt omne suo arbitratu ageret versaretque. Quocirca & Nordinus jacere, & præ illo pænè ciuilis ac modestus videri; & gemebundus Torus nusquam eodem inuito commouere sese, nedum majoris momenti quippiam aggredi. Iam verò, quod ad Emmanuelem Regem pertinebat, Lusitanis quidem ducibus illac iter habentibus patebat hospitium; & Emmanueli annuum stipendium ex Albuquercij formula pendebatur: veruntamen ea erat conditio rerum, vt Hamedes nullo frænatus præsidio, vbi vellet, ab Lusitano Regem regnumque posset abducere: & Emmanuel per fraudem arce dejectus, precariam quodammodo eius insulæ ditionem habere videretur. Hisce rebus probè compertis, Albuquercius, Torum terrimo seruitio domesticorum eximere, & in fide ac patrocinio Emmanuelis omnino stabilire decreuit. Ea res quod in primis egebat silentio, ne se Hamedes ad obsistendum instrueret; per speciem Adeni repetendi, magnis nauibus duabus & viginti, & minorum nauigiorum ingenti numero comparato, circa initium insequentis anni Goa profectus, in medio itinere cursum ab Arabia repentè in Persicum sinum auertit. Armuziam vt est ventum, nauigiis cõfestim circundat insulam, ne quid aliunde subsidij vel commeatus eò subuehi posset. dein missis vltro citróque nuntiis, de nouis amicitiæ legibus agi cœptum. Summa postulatorum Albuquercij erat; præter stipendium Emmanueli bona fide soluendum, vt arx ac diuersorium Lusitanis ad vrbem daretur negotiandi causa. Neque Torus abnuebat; cessit quin etiam arce protinus: cæterùm, quo minus reliqua explicarẽtur, maximè obstabat Hamedes, continuandæ scilicet dominationis auidus; &, si alteri cedendum foret, in Ismaelem Persam, quàm in Lusitanum Regem longè propensior. Ea incensum cupiditate, cùm ad saniora consilia reuocãdi nulla esset spes; molientem insuper insidias, Albuquercius immissis per occasionem percussoribus, anteuertit è medio tollere. Hamede interempto, cætera expedita fuére; ac facilè deinde omnibus

nibus de rebus communi consensu transactum est: & in arcem absoluendam cùm Albuquercius diligenter incubuit, tum ipse quoque Torus materiam & alia necessaria largè subministrauit. Dein tormenta omnia quæ ad rebellandum animos facere possent, Armuzianis adempta, & Lusitani regni stemmata & vexilla in turribus cum ingenti clamore & plausu publicè posita. Viri ferme triginta è stirpe regia, ob regni æmulationem, à tyrannis candenti ferro occæcati, regio sumptu in vrbe alebantur. Hos quoque Albuquercius, ne quid eorum causa tumultus existeret, Goam amãdauit, dato Quæstoribus & præfectis negotio, vt cuncta eis ad victum cultumque liberaliter Emmanuelis impensa præberentur. Inter hæc, Ismael, non modò sibi de Armuziano stipendio bellum cum Emmanuele suscipiendum non existimauit; sed etiam admiratione captus rerum, quas à Lusitanis perexigua manu gestas, cõsentiens fama toto pænè terrarum orbe vulgauerat, legatum jungendi fœderis ac societatis ad Albuquercium destinauit. is verò in gratiam tanti Regis ingenti apparatu ab Albuquercio exceptus. Missi ad eum deducendum è Lusitana iuuentute præcipui. Pompæ autem ratio fuit eiusmodi: Præibant in equis cũ venaticis pantheris, Persæ rectores duo; tum equi cataphracti sex nullo sessore sequebantur: dein equites, in argenteis ferculis regalia dona, vestẽ magnificam varij generis, itemque natiuas & factitias primæ notæ gemmas cum tibiarum ac tympanorum hilari pulsu gestabãt. Postremò legatus ipse cum suo comitatu Lusitanisque incedebat. is in ornatissimum solium, adstante procerum corona, ab Albuquercio perhonorificè acceptus; cum muneribus litteras ad Emmanuelem & ad Albuquercium reddidit: expositisque mandatis, omni genere comitatis honorisque tractatus est. Ac demum redeunti, vicissim legatus ad Ismaelem adjunctus Fernandus Lemius: & missa pariter dona: affabrefactæ loricæ duæ cum galea inaurata ac thorace quàm optimo, armillæ aureæ quattuor, & nobiles pyropi complures: itemque alia pretiosa ex auro gemmisque monilia: necnon è singulis Indicorum aromatum generibus aliquantum. Accessere, optatissimum Ismaeli munus, aliquot variæ magnitudinis ænea tormenta cum Lusitanis balliſtis, æreque Cyprio & stanno, ac postea magistri quoque eius fabricæ cum peritis libratoribus missi; vt quoniam ab Turca nouæ illius terrore procellæ nuper acie victus fuisset, ea quoque virium parte communi hosti esset par. Dimissa legatione, & rebus ad Armuziam ordinatis, Albuquercius Torum hortatus est, vt Emmanuelis amicitiam cum fide coleret; certissimumq; in eius majestate præsidium

suis fortunis repositum existimaret. Inde Goam classe renauigans, cùm iam sexagesimum tertium annum ætatis ageret, fluente sensim aluo consumptus, ægre ad Goani portus fauces animam traxit, ibi, cùm sese è lectulo mouere non posset, in ipsa naui per confessionem elutis animi sordibus, & sacro ad supremam luctam oleo inunctus, Christum, cuius Cruci affixi in sinu fouebat effigiem, suauiter alloquens, inter carorum manus & lacrymas exspirauit, prorsus inuicti ad laborem ac patientiam æquè corporis animique viri & cum quolibet suæ ætatis ducum, vel naualis rei scientia, vel expediti consilij magnitudine: comparandus. Facinora duo apprime glorioſa vasto dudum agitabat animo: alterum, vt Nili fluenta, nouo & spatij longè breuioris aluco, Abassinis adjuuantibus, in Arabicum sinum auerteret, ac totam Ægyptum Turcis redderet prorsus infructuosam; alterum, vt ab Armuzia vectos hippaginibus equites velocissimos ad trecentos in intimum repentè littus eiusdem Arabici sinus exponeret: qui, antè quam è vicinis regionibus concursus fieri posset, Mecam non amplius septendecim leucarum interuallo aduolarent; & ex inclyto apud eas gentes fano abominanda Mahometis ossa raptim aueherent, scilicet in perpetuam teterrimi impostoris & hæresiarchæ ignominiam Christiano ritu publicè concremanda. Talia meditanti, iniquorum obtrectatio primùm, dein mors interuenit, vt seni matura, sic rei Christianæ atque omnibus bonis acerba. Elatus est quàm amplissimo funere, & comploratione tanta; vt sacerdotum Christiano ritu psallentium voces nequaquam exaudirentur. Conditus est in ædicula Mariæ Virginis, quam Goa capta, vt suprà dictum est, ipse construxerat: ac deinde Alphonsus filius (qui Olisipone hæc ibidem scribentibus nobis octogenarius agebat animam) suis impensis auxit ornauitque. Oræ Indicæ imperium, quæque illo imperio continentur, Albuquercius decedens pacata Emmanueli reliquit, & bellicam rem (vt iis locis ac moribus) egregiè constitutam. Paulo ante ipsius obitum, è Lusitania cum nauibus decem Cocinum appulerat Lupus Soarius prætor ab Emmanuele designatus. is cùm iniisset magistratum; anno qui Albuquercij mortem est insequutus, renouata cum finitimis Regibus amicitia, Fernandum Petreium Andradium cum nauibus octo misit in Sinas, ad instituendum cum ea natione commercium, & regiones è proximo cognoscendas. Vnà profectus etiam Thomas Petreius, Emmanuelis nomine, cum donis ac litteris legatus ad Regem Sinarum: quorum nobis mentio, quando hæc semel facta est, iam & sæpius, vt videtur, in posterum incidet; aliqua hoc loco

de gentis

de gentis natura, moribus, opibusque posuisse, non incommodum fuerit.

LIBRI QVINTI FINIS.

HISTORIARVM INDICARVM

LIBER SEXTVS.

SINARVM regio, quam hodie Cinam vulgus appellat, vltima terrarum Asiæ, ab Oriente & à Meridie alluitur Oceano, quem Sericum vel Eoum prisci dixere; ab Occidente Indiam vlteriorem attingit, à Septentrione cingitur Massagetarum Scytharumque limitibus. Multo latiùs quondā imperasse gētem, annales ipsorum, ac litteræ, & veterum ædificiorum illustria monumenta, & complures, in India præsertim, ab iis denominatæ nationes, haud obscurè testantur. Sed cùm sua ipsi mole viribusque fatigarentur, (quod à Carthaginiensibus in re simili factum legimus) sponte misso veluti sanguine, & castigata luxuria, intra hosce fines recepēre sese; graui proposito edicto, ne quis injussu magistratuum eccederet. Regna, seu prouincias vastæ magnitudinis, numerant quindecim cum sua cuiusque metropoli: ad mare sex, mediterranea reliqua. Tellus, quòd maxima ex parte intra temperatæ plagæ terminos continetur, radiósque Solis, suapte natura vitales, puro ac patenti excipit sinu; sic fit, vt saluberrimo cœlo & purioris auræ dulcedine perfruatur; ac simul inclytæ fe[illegible]litatis gleba, frugum omnis generis fundat copiam bifero triferoque prouentu. Accedit ad eximiā soli fœcunditatem, summa cultorum industria. Et infinita est multitudo, quippe suboleſcente in dies prole, & in alienas regiones migrationibus interdictis. Neque in tanta mortalium turba cessare cuipiam licet: non priuato dedecore tantùm, & proximi cuiusque probris ac jurgiis; verùm etiam publicis moribus legibúsque desidia plectitur. Itaque rustici homines nullam agri partem

tem incuria squalere patiũtur. Saltus & colles pinu vitibusque, cã-
pi & planities oryza, hordeo, frumento, cæteríque segetibus ni-
tent. quamquam è vitibus more nostro non exprimunt merum,
uas quodam condimenti genere in hyemem adseruare mos est.
cæterùm ex herba quadam expressus liquor admodum salutaris,
nomine Chia, calidus hauritur, vt apud Iaponios: cuius maximè
beneficio pituitam, grauedinem, lippitudinem nesciunt; vitamque
bene longam sine vllo ferme languore traducunt. oleis alicubi ca-
rent: sed earum vice non desunt plantæ, quæ humorem vnctui præ-
beant. Pascua sunt etiam gregibus alendis vberrima; & in hortis
egregiè cultis cùm alia nostri orbis poma, tum sapidissimos melo-
pepones, suauissima & optima pruna ficusq;, & medica citreaq; va-
riæ formæ ac saporis, apprime generosa mala conspicias. Ad hæc,
perspicui fontes, & miro colorum decore odorumque fragrantia
flores ac rosæ perennant. flumina verò, quæ magnas quoq; patian-
tur naues, piscosa & amæna, viridissimo riparum vestitu, pingui-
bus aruis interfluunt. Quin, & ora maritima pluribus introrsum
æstuariis ad omnium rerum copiã inuehendã euehendãque, facilè
patet accessu. Ingentem præterea volucrum & ferarum vim, ad au-
cupium ac venatum, paludes, luci, saltúsque suppeditant. Metalla
auri & argenti & ferri probatissimi, & alia, incolæ effodiunt. Mar-
garitas, & præcipuę nobilitatis vasa fictilia, quæ vulgò porcellana
dicuntur; pretiosas pelles ad frigus arcendum; itemq; gossipij, lini,
lanæ, bombycisq;, & serici fila, vestémq; omnis generis mittunt in-
numerabilẽ. Saccari & mellis, rhabarbari, cafuræ, minij, glastique
tingendis vestibus expetiti, prouẽtus ingens: odoramentis cũ aliis
abundãt; tum præcipuè mosco (cuius nullam apud latinos Græcósve scriptores mẽtionem inuenio) è feris quibusdam vulpecularum
effigie, crebro verbere enectis, dein putrefactis. Denique ni-
hil aliunde, non ad victum modò cultúmque, sed ne ad delicias
quidem ac voluptates requirunt. ac proinde nulla sub Sole gẽs est,
apud quam aliarum gentium opes æquè consistant. quippe vendẽ-
tibus cuncta Sinis, nihil inuicem redimentibus, nisi fortè in vsum
tectorij cuiusdam odorati, piper ex India. Neque erat externo cõ-
mercio locus; ni Sinam infinita quædam teneret argenti cupidi-
tas. id præferunt auro; & cùm indidem effossum, tum è remotis re-
gionibus illatum, auidissimè accumulant. Iam de ædificiis priua-
tísque ac publicis operibus explicare, infinitum sit. Vrbes præcipuę
magnitudinis celebrant ferme ducentas, inferioris autem ordinis
longè plurimas: porrò castella & pagi, quorum nonnulli tribus
familiarum millibus incoluntur, vicíque passim ita multi sese offe-
runt,

sunt, vt summa iniri vix possit. sunt autem egregio situ plerique: scatent aquis, procera circundati silua; ex qua turritæ prædiuitum aratorum eminent domus. Porrò, dispersę in æstiuos maximè secessus nobilium villæ, opere in primis eleganti; vel ad opacas amnium ripas garrulos auium concentus, & fugientis aquę lene murmur excipiunt; vel è montium iugis verticibúsque, subjectos vallium anfractus, & vasta maris ac terrarum spatia, longè latéque despectant. Sed ipsarum pręcipuè vrbium pulchritudo mira. Nauigabilibus impositę fluuiis, admodum profunda & lata fossa, mœnibúsque cinguntur quadrati ab imo lapidis, lateritiæ ad summum structuræ. lateres autem, ex eodem argillę genere quo porcellana vasa cõfecti, & calce optima interliti, in eam duritiem ac firmitatem breui tempore coalescunt, vt ferramentis postmodum labefactari vix possint. crassitudo mœnium, quatuor & alicubi sex capit homines: additis ad prospectum pergulis ac mœnianis, & occultis ambulationibus, qua præfecti oblectationis causa pererrent: pomœrium, intra extráque, libero ad circuitũ spatio, senis in ordinem equitibus patet. Ad obliquos autem ictus, modico interuallo, turres & propugnacula prominent, artificiosis contecta fastigiis, & podiis elegantibus adornata. Ex iis mœnibus cùm quædam ante bis mille annos constet exstructa; nullam tamen in eis rimam aut sinum aut labem aspicias, adeò seuerè acritérque sarta tecta ab regiis curatoribus exiguntur. Vrbis verò totius ea ferme dimensio est: Latissimæ viæ duæ se intersecantes, perpetuo tractu, qui lustrari oculis possit, præcipuas quattuor portas aperiunt, prę ferratas, ornatu magnifico aditúque ad aspectum prę claro. Ab hisce rectis viis, aliæ dein aliæque transuersę, priuata & publica ædificia vicósque distingunt. Et ab vtroque latere viarum excurrunt porticus, quæ commeantem plebem & fabrũ atque institorum apothecas ac tabernas à tempestatum injuria vindicent. iam verò, è lapide trifores vt plurimum, & quidem summo artificio perfecti cum inscriptionibus, fornices passim visuntur. quæ monumenta, magistratu abeuntes, regij præfecti relinquunt. magistratibus autem ipsis, celeberrimo loco stant ampla & operosa prætoria, cultissimis hortis, capacibus piscinis fontibúsq; pellucidis, & variis aquarum deriuationibus ad omnem animi remissionem instructa. Nec desunt auiaria & ferarum septa, & operis topiarii tonsiles syluæ lucique densissimi, & distincta floribus prata: vt singulæ præfectorum domus oppidi propemodum instar obtineant. Priuatorum ædes, circa maritimam oram humiles; mediterraneis verò locis, multiplici contignatione tolluntur, vel pictura

ctura decoratæ vel opere albario candoris eximij. A primo ingressu panditur atrium, armariis circumquaque disposítis: in quibus inanium Deorum statuæ collocantur. accedunt lacus pleni piscium ac pensiles horti. materia in ædificationes vtuntur mirè læuigata, & certo lenocinij genere in auri colorem ac splendorem adducta. Pari læuore tegulum est, calce spissatum atque cõmissum ad pluuias arcendas: durantq; seculis tecta talia, extremis imbricibus è marmorato pereleganter elaboratis. ad singulas verò ianuas viridi opacitate arbores ad lineam directæ consurgunt: quarũ gratissimo aspectu, quasi pabulo quodam, oculorum acies quamlibet fatigata reficitur. Porrò vrbes, præterquam quòd magnis, vt dixi, fluminibus pleræq; alluuntur; sunt etiam quæ, ad subuectionis euectionisque commoditatem, canales naujum capaces introrsum admittant. quales multis locis apud Belgas & alicubi etiam in Italia cernimus; marginatis vtrinq; semitis ad terrestre iter adstructis. lapidei quoque pontes egregiè facti, non ad oppida solùm, sed etiã in agris plurimi. quæ flumina propter altitudinem pilas arcusque rejiciunt; ea consertis & contabulatis nauibus pro ponte jungunt: sin ex imbri vehementius intumuerint; solutis interim ordinibus, viatorem, gratuitæ cymbæ, Regis impensa transmittunt. lam, voraginibus & hiatibus terræ, & stagnantibus aquis, quæque alia ad iter impedimento sunt, publicè occurritur. quin etiã, asperrimis locis ad montium latera excisis cautibus, viæ patescunt, ea molitione sumptuque, vt Romanam in eo genere magnificentiam non requiras. Templa etiam cum turribus culminibusque spectantur (licèt alioqui Deos contemnant Sinæ) pulcherrima & maxima. Trans pomœrium dein, præsertim ad mare, suburbia, eodem ornatu & laxitate viarum, aduenas ferme ac negotiatores frequentissimis diuersoriis & cauponis accipiunt; in quibus, præter delicatas degentis more potiones, omnium etiam generum cocti crudique prostant cibi, & exquisita cupedia. Sunt autem Sinarum populi, (quemadmodum eiusdem plagæ alij) prout ad Septentrionem vel ad Meridiem vergunt, magis aut minùs æneo colore vel candido; simis naribus, exiguis admodum ocellis, rara barba, longis crinibus, quos accuratè comptos, & in verticem coactos illaqueant, & oblongum ex argento clauum in laqueum inserunt. neque tamen vna est omnibus capillamenti ratio. quippe cælibes comã a fróte discriminant, mariti confundunt; atque hæc præcipuè nota ordinẽ vtrumque distinguit. Primarij ac diuites, quique militiam exercẽt, versicolore serico: plebeij ac pauperes lino seu gossipio tegũt corpora, nam apud Sinas lana, cũ maximè suppetat, minimè texitur.

Sagis

Sagis,ad veterem Hiſpaniæ conſuetudinem vtũtur, media ſui parte criſpis ac rugoſis;cæterùm fuſa & explicata lacinia,& laxis manicis:ipſum verò ſagum ab læua parte confibulant Accedit talaris tunica,quam qui è regia ſunt ſtirpe,vel ſuperiore aliquo magiſtratu funguntur, circa baltheum maximè; cæteri limbo tenus acu pingunt. Caput operiunt præcelſo ac rotundo pileo, è tenuiſſimis virgulis atro filo prætextis. Caligas induunt affabre factas,& elegantes cothurnos aut calceos bombycino obſtragulo perpolitos. Veſtimenta per hyemem pretioſis murium Scythicorum pellibus, quas vulgo martas vel ſabellinas vocamus, calore admodum ſuaui,& ventis impenetrabili denſitate ſuffulciunt;iiſdemque ſeparatim pellibus circumfouent colla. Moleſtias flatuum,munitis egregiè feneſtris ac ſpecularibus,prohibent. Per æſtatem verò,ad reliqua remedia caloribus leniendis, illud etiam accedit: Subterraneos idoneo loco effodiunt ſpecus, inde conceptam auram, intenſiorem aut remiſſiorem prout libuerit, per omnes ædium partes admirabili machinatione diſpenſant. Mulieres circa curam capitis multæ ſunt, crines diu pexos concinnatóſque in ſummo circumligant vitta gemmis auroque diſtincta; reliqui corporis ornatus minimè laſciuus. Præcipuam decoris ac formæ laudem in pedum breuitate & exilitate conſtituunt, atque ob id ipſum tenellos ab infantia faſciis perquam arctè conſtringunt. Magnus apud nobiles matronas honos pudicitiæ; rarò viſuntur, nec in publicum prodeunt,niſi geſtatoria ſella, prætentis ex omni parte velis,&, occultæ ſpeculationis cauſa, reticulatis ex ebore feneſtellis ad latera appoſitis. ſuccollant ſerui, magna vndique ſtipante familia. Deprehenſum adulterium,æquè viri ac feminæ, capite luitur. Ad nuptias dotem non viro femina, ſed vir feminæ defert. Singulæ vxores in matris familias numerantur loco: pellices procul à conſpectu variis locis aluntur. Proſtitutis ac meretricibus (ea ferè mancipia ſunt) proprium ac ſeparatum in ſuburbiis domicilium eſt. Annum è lunaribus periodis duodecim ita conficiunt, vt tertio quoque anno ad duodecim vnam addant. Principium à Martij menſis nouilunio auſpicãtur. Eum diem,publica hilaritate, natalem quiſque ſuum priuata gratulatione concelebrant. munera ſibi & ſportulas inuicem mittunt. apparatiſſimis dein epulis,noctu præſertim,exquiſitiſſimi interponuntur ludi. Comœdias ac tragœdias exhibent ſumptuoſas, vel fabulis in præſens à poëta confictis, vel actionibus è vetere hiſtoria repetitis, petoriſtæ, aretalogi,præſtigiatores, mimi non deſunt. parietes forniceſque viridi fronde, micantibus roſis, & pretioſo periſtromate veſtiuntur.

untur. fragrant odoramentis ac floribus viæ; accensis funalibus ac laternis, arbores, pergulæ, feneſtræ collucent: neruorum pulſu, tibiarum vocumque concentu omnia perſonant. Conuiuiorum autem ratio eſt talis: Inuitantur multi, propria ſingulis menſa, aut ſummum binis, apponitur ex ligno ad inſtar ebeni ſplendidiſſimo, varijs ſylueſtrium maximè rerum figuris, ac certis linearum ductibus (quo in genere Sinæ admodum excellunt) capreolatim ex argento vel auro diſcurrentibus. Ea pictura nitorque pro mappa eſt. ſerica frontalia dein ad humum vſque dependent. Conuiuæ fucatis conſident cathedris, præmolli, vt apud nos, culcitra ad gratiorem quietem obductis. Inde elegantiſſimi primùm caniſtri ſertis redimiti, onuſti baccis pomíſve, toto margine diſponuntur. Intra id veluti ſeptum, admirabili ſtructura, cęteræ exſurgunt dapes. cũque ſagina omnis generis, ferina æquè ac domeſtica, & piſcibus, oſtreiſque, & cunctis ferme illecebris, & condimentis abundent; ſuilla tamen præcipuè caro ſummorum pariter & infimorum expetitur menſis: neque ex alio vllo animali copioſior ganea. Cibos digitis attrectare (vt ſunt vulgo mũditiarum diligentiſſimi) ruſticitatis putant. bracteatis paxillis, vel argenteis aureíſve faſcinulis, conciſa minutim fruſta in os inſerunt. Exiguis poculis crebro hauſtu ſedant ſitim: & magno cum honore verborum mutuò ſibi propinant. Miro interim ſilentio atque ordine lances ab atrienſibus inferuntur: & in ſingula fercula menſæ inſtrumentum omne mutatur. Hæc ſeparatim viri, ac matronæ item ſeorſum (quæ maritorum zelotypia eſt) eodem apparatu in penetralibus conuiuantur. Salutãdi ritus, inter plebeios, eiuſmodi: læuã in pugnum compreſſam obtegunt dextra. ambas dein pectori ſæpius admouent, & ſimul, accommodato ad geſtum ſermone demonſtrant, amicum ſibi conditum hærere in medullis. At primores, brachijs arcuatim extenſis, ac degitis vtriuſque manus implexis. identidẽ ſeſe ad terram vſque ſummittunt: certantque verborum officijs inter ſe, vtet poſterior, alterius honoris cauſa, quieſcat. Opificum ac ſellulariorum ingens vbique numerus; & certus ordini cuiq; vicus eſt, ſculpendi ac pingendi artem, itemque plaſticen, toreuticen, encauſticen, nec non fabricas, ærariam, ferrariam, cæteraſque metallicas ac materiarias egregiè callent. neque ad conflandos ignes (quod vel in primis mirẽre) cuiuſquam egent opera. quippe, certa ratione ita libratis tubulis quibuſdam, atque ad caminum aptatis, vt acceptam è cauernis auram perpetuò reddant. mechanica quælibet, vel ibidem excogitata, vel ex alijs terris inuecta, celerrimè arripiunt. Ænea tormenta conflare, litteras imagines-

gineſque ſubiectis prælo typis excudere (quibus commentis Europa recentibus adeò gloriatur) vetuſtiſſimo in vſu apud Sinas eſſe, compertum eſt. Accedit ad artificium tormentorum, quòd ex ijs quædam ſolutilia faciunt, perque partes impoſita baiulis aut iumentis, quocunque opus eſt, ſine vexatione circumferunt. Ad ſcribendum autem, arctas & oblongas adhibent è leui admodum ac tenui papyro pagellas. neque verſus ab læua ad dextram, vt Græci, neque ab dextra ad læuam, vt Hebræi, ſed ad imum ab ſummo perducunt. cuius generis impreſſum volumẽ, atque inde tranſmiſſum, Romæ in Vaticano, itemque in Laurẽtiana Philippi Regis bibliotheca videre me memini. Litteris vtuntur velut Ægyptiis, quas hieroglyphicas Græci dixere. Eæ ſingulæ ſingulis nominibus ſeruiunt, atque etiam integris interdum ſenſibus. Ita fit, vt cùm Sinæ varia lingua, quippe tam multis regionibus tamque diſiunctis, vtantur; tamen, quæ litteris conſignata ſunt, peræque omnes intelligant. Præter ſuum cuiuſque nationis atque prouinciæ, certus inſuper & communis eruditorum eſt ſermo. Latinæ apud nos linguæ reſpondet, vulgo Mandarinum appellant. hoc aulici, ſcribæ, iuriſconſulti, iudices, magiſtratus vtuntur; huic impenſa cura dant operam. Qui per plateas erret otioſus, vt ſuprà docuimus, vel manum ſupplex ad ſtipem porrigat, ferme eſt nemo. Manci, vel aliqua parte corporis debiles, vel morbo impliciti graniore, quàm vt ſibi parare victum vllo modo poſſint; cognatis affinibúſve alendi attribuuntur à magiſtratu. ſin propinqui deſint, vel propter inopiam alendo non ſint, cauſa probè cognita, ne quid ſubſit fraudis, in regia valetudinaria deportantur. Luminibus capti, ſi premat egeſtas, piſtrino ac molæ; manci, aut quoquo modo mutili, dum ſuppetunt vires, aliis alij miniſteriis affiguntur. Denique nullus inertiæ vel ignauiæ locus eſt. Itinerum ſpatia hoc pacto diſtinguunt: Minimam omnium menſuram patrio nomine vocant Li, hæc, interualli continet quantum æqua planitie, die puro ac ſereno, vox humana percurrit. Li decem, vnum explet Pu, quod Hiſpanienſi ferme leucæ reſpondet; ſiquidem Pu dena, diei vnius iter efficiunt, quod vulgo ychan appellant. Peregrinationibus autem non iumenta modò, ſed etiam varij generis ciſia, lecticæ, pilenta deſeruiunt: accedunt rhedæ ac vehicula, partim equis iuncta, partim etiam, vbi camporum æquora patiuntur, velis euntia. Nec verò minùs peritè ac ſcienter aurigæ, quam nautæ & gubernacula moderantur, & varia velorum inflexione, prolato vel reducto, prout opus eſt, pede, ventos excipiunt. Pretia rerum (vt quondam in Latio) non moneta nummiſve, ſed, ne locus

adulterio pateat, conciſi maximè argenti pondere metiuntur: atque in id ipſum forfices, & habilem trutinam ligneolæ incluſam thecæ, in ſinu circumferunt. ad majora verò pondera cum lancibus libram, publicè probatam obſignatamque, habet domi. teruncios duntaxat ex ære publica forma percutiunt, geſtantque pertuſos in linea, ſupplendis argenti pretiis. vel etiã ad quiſquilias coëmendas. Nihil, quod vlli vſui poſſit eſſe, perire per incuriam ſinunt, excrementa ſordéſque ad ſtercorandũ agrum, viliſſima ſcruta in chartarias officinas, ipſa denique canum oſſa in cælaturam & ſculptilia conferunt. Fœneratores, vtpote reipub. noxij, cùm aliis pœnis, tum pecunia mulctantur in fœnore deprehenſa. debilibus tantùm aut cæcis ex infima plebe, ad ſuſtentandam inopiam, aliquid vſuræ nomine exegiſſe impune eſt. Suarum quiſque mercium inſtitor deſcriptum indicem; pharmacopolæ etiam ſingulorum ſimpliciũ, quæ appellant, ſpecimen ipſum coguntur pro tabernæ foribus habere propoſitum. Ea ſæpe ab ædilibus inſpiciuntur: neque componendi miſcendíve, niſi præſens neceſſitas vrgeat; neque compoſita diutius adſeruandi, cuiquam omnino ius eſt. Vocales & geſticulatorias aues enutriunt impenſa cura, venduntque, præter naturales cõfores, vario etiam veſtitu ornatuque diſtinctas. Iam, naualium copia, ac totius rei maritimæ apparatus, pænè incredibilis: adeò largè, materiam & omne inſtrumentum, cæduæ ſiluæ, & ferri optimi venæ, & lini goſſipiique frequentiſſimæ textrinæ ſuppeditant. Maximas naues, vento duntaxat mobiles, (quarum ſuprà meminimus) vulgò juncos appellant. ex iis partim ad bellum parantur, eminentibus ad proram puppimque caſtellis: partim depreſſiores, ad mercaturam & onera. Sunt quas Lanteas, quas Bancones vocant: illæ ſex remis ingentibus; hæ tribus tantùm, quaterno vel ſeno in ſcalmum remige ad vtrumque latus inſtructæ. Longis etiam, triremium inſtar, vtuntur; ſed ſine roſtro, & ad amnes ac vada ſulcanda plano alueo fabricatis. Aliæ conſpiciuntur, maximè peragrandis animi cauſa littoribus, auro & argento cælata puppi, cubiculis, reticulatis feneſtris, porticibus, pẽſilibus hortis pænè in maris contumeliam exornatæ. Ad ſummã, variæ magnitudinis ac formę nauium rãta copia eſt; vt prefecti orę maritimæ, ſi quid vrgeat ſubitæ rei, militares juncos à quingentis ad mille contrahere momento dicantur. Neque vllo tempore anni deſunt claſſes, ad tuenda & purganda piratis maria, pluribus locis paratæ. Hæ, magno totius regni bono, mercatoribus & nauicularijs omnium nationũ præſtare conãtur non modò tuta, ſed etiã ſecura cõmercia. Carinas oblinũt certo bituminis genere mirè fi-

deli

deli cũ ad explẽdas rimas; tũ ad teredinem & noxia lignis animalia prohibenda. Purgandæ verò naui, pluribus cõfertam vasculis antliã, ad latera introrsum applicant eo artificio, vt vnus quilibet sedens, alterno pedũ ac perleui motu, paucis horis quantãlibet sentinam exhauriat. Nauigiorum fluuialium incredibilis copia. quippe in iis magna pars hominum cum conjugibus & liberis degũt: è quibus alij vecturam exercẽt; alij pro cauponibus & institoribus in perpetua statione sunt: nec solùm in cibos, verũ etiam in cultũ ac vestitum, ipsasq; delicias habent cũcta venalia; vt in ipso itinere ac fluuiis vrbana commoda & copiam non requiras. Sunt qui intra eas naues, altilium, atque anatum præsertim, ingentes alãt turmas, & facillima est soboles; propterea quòd ex ouis, nõ matris incubitu, sed leni tepore ex ignibus tẽperatis adhibito, quotquot visum est pullos excludunt. Noctu, animãtes eas intra septa nauium cohibẽt; manè vt diluxit, in cãpos orizæ feraces emittunt. ibi, non paruo agricolarũ cõpendio, noxias frugibus herbas, mira quadã auiditate depastę, sub noctem, ad cymbali seu tympani pulsum, in suas quæq; cohortes ac receptacula redeunt. Minutæ verò cymbæ, non fluuiatilem modò, sed ne marinum quidẽ saporis egregij piscem interioribus incolis deesse patiuntur. Verno tẽpore anni, tumescẽtibus imbre ac niue fluminibus, cùm ad ipsas maximè fauces fœtificãdi causa æquorei greges ex alto succedunt; confestim è vicinis regionibus haud ignara prouẽtus magna hominũ multitudo cũ retibus & vericulis aduolat. ingẽs captura nullo negotio fit: inde amnici nautæ à maritimis quã optimos pisces vili coẽptos pretio, & vimineis cõditos corbibus, peruncta charta ad continendum liquorẽ in tectis; mutata subinde aqua, & pabulo injecto, quamuis intima in loca incolumes vehunt. ibi ex angustiis in ampla trãsfusi viuaria, & latas vrbiũ fossas, ad lautiora conuiuia popinasq; toto anno sufficiunt. Capiendi autẽ cùm aliæ sunt artes, tum illa vel in primis jucunda: Prægrandes ac domesticos habent coruos, eiusmodi prædæ assuetos. horum colla nodo ita laxo constringunt; vt nequaquam intercluſa respiratione, cibos tamen transmittere ac deglutire non valeant. ita è caueis dimissi, admirabili solertia se se in aquas immergunt: piscículos minutos ore conceptos, majores autem rostro apprehensos, domum, vnde abiére, identidem referunt; quoad solutis omnino faucibus, ad satietatem ipsi quoque pascantur. Ea magistratuum oblectamenta præcipua. Rei litterariæ magna pars hominum vacat. Medicas artes & physica & astronomica attingunt pauci; iura legésque habent ante annos bis mille scripta, neque vnquam (vt ferunt) exinde mutata. his

verò, quòd ferme ad honores ac magistratus aditum patefaciant, plerique certatim insudant: deque politicis rebus, regnorumque administratione, & quærunt ipsi inter se, &, vbi licet, è peregrinis auidè scisciantur. Gymnasia cũ egregijs doctoribus ferme oppidatim amplè & copiosè sustentat Rex. in ea gymnasia è ludo litterario primisque rudimentis pueri & adolescentes leguntur, studiorum præfecti, quos cessatores vel tardos animaduerterint, obiurgant primùm, dein plagis afficiunt, ad extremum ignominia notatos expellunt. cæteros, pro cuiusque profectu ac diligentia, tollunt laudibus. Ad hæc regij censores tertio quoque anno gymnasia publicè recognoscũt. ab ijs ingenij & doctrinæ hoc ferè modo specimen sumitur: celebertimis in regni cuiusque gymnasijs, ad eam ipsam rem, mensis & subsellijs instructa visuntur ampla & spatiosa conclauia. In ea ex alijs prouincijs (ne quid gratiæ detur) euocati adolescentes, prætentato sinu ne quẽ secum inferãt libri, manè cum pugillaribus includuntur. ibi à censoribus theses de repub. & regno, itémque de priuatorum controuersijs, ponuntur ex tempore. in eam sententiam, clausis ostijs, adhibitisque custodibus, pro sua quisque copia & facultate scribunt eo intentiore studio, quod in eiusmodi certamine non dignitas modò, sed etiam res vniuscuiusque disceptat. sub noctẽ, apertis foribus, pensa exiguntur, adscriptis auctorum nomine, origine, & patria. deinde missa iuuentute: censores per otium ea scripta perpendunt: & ex vniuerso numero tria primùm millia; rursum ex hisce, trecenta; postremò ex trecentis, nonaginta quàm optima seligunt. atque is demum habetur sapientiæ flos; neque vltra subcernitur. quippe, totidem iuris peritos, ad supplementum, in singula regna deligi solenne est. Post hæc, edicitur dies, quo die victorum nomina voce præconis pronuntianda sunt. Fit denuò ex omni parte concursus, qui palmã tulêre, ij cum exquisito verborum honore magistri appellantur: atq; is dies magna conuiuiorum ac ludorum pompa & celebritate peragitur. Noui magistri, phaleratis in equis, ingenti omnium ordinum studio & comitatu, per vrbem incedunt. dein missos in regiã, referri Rex iubet in Loytias; quo maximè titulo nobilitas vniuersa censetur: & annuum singulis honorarium ad eã personam tuendam attribuit, ac tum denique inter se amplexantur, eiusque collegij necessitudinẽ persanctam existimãt. Porrò ex Loytiarum corpore iudices, & consiliarios, & magistratus creari mos est. neque per ambitionem, aut corruptelas, nullo sui dato in imis documento, raptim ad summa transiliunt: sed in inferioribus probati spectatique, gradatim ad superiora conscendũt.

Magi-

Magistratuum minorum ingens vbique numerus; maiores in vnaquaque metropoli cum amplissima potestate quinque: neque ii indigenæ, quo magis inter ignotos, odio & amore vacui, rectam in administrãdo rationem sequantur. Inter hosce, omnium cõsensu, primum dignitatis & imperij locum obtinet Tutan. is, quasi vicario Regis munere, vniuersæ prouinciæ præpositus est; ac dignitatis causa, proprio ac seperato à reliquis præfectis habitat loco, ad hunc grauissima quæque & maxima referuntur: pleraq; decidit ipse, ac de toto rerum statu subinde Regẽ per litteras edocet. Proximus huic honore habetur Ponchasius, penes quem vectigalium & fisci regij est cura. is cum ingenti scribarum & custodum copia tuetur ærarium; rationes & codices recognoscit; annua stipendia, salaria, mercedesque distribuit. Sequitur Anchasius, qui cum consilio delectorum virorum, non de ciuilibus modò controuersijs ac litibus iudicat; sed etiam rei capitalis quæstiones exercet: atque ad hoc tribunal toto eo regno in causis grauioribus prouocatio est. Porrò Aitan rem bellicam administrat, cõscribit exercitus, cõparat classes; ac præcipuè in id excubat, ne peregrini inurbes ac mediterranea sensim irrepant. Aitani subest postremus omnium Luitisius, vir, militaris itẽ rei peritus, qui ad Aitanis arbitrium, prout opus est, varias in expeditiones cum exercitu proficiscitur. Sunt qui præfectorum alia quædam tradant nomina, & plura: sed vtiq; magna omniũ species; mira maiestas. ac singulis, excepto Luitisio, a consilio sunt viri decẽ lectissimi, verùm impari dignitate. superioris ordinis quini ab dextra sedent, quod apud Sinas honori ducitur: aureo baltheo, & (qui regius est color) croceo galero: inferioris classis ab læua totidem, cingulo argenteo & cæruleo galero distincti. Si præsidem in prouincia mori contigerit, antiquissimus è consiliarijs in locum defuncti succedit. Ex eodem numero, ad obeundam ac lustrandam Regis iussu prouinciam, legati mittuntur. Cæterùm cuncti peræquè præsides & conciliarij regium insigne gestant ad pectus humerosque, serpentem ex auro textili. Neque minoribus præfectis, aliisve, magistro custodiarum excepto, quemquam è superioribus hisce nisi de genu alloqui aut compellare fas est. Euntibus in prouinciã, præter vestimenta & famulos aliquot, nihil omnino vel ad iter, vel ad hospitiũ, vel ad cæteros vitæ vsus parandũ; in singulis oppidis regij sunt parochi, ab iis cuiq; pro dignitate cuncta benignè præbentur. quòd si priuatis amicorum hospitijs vti malint, pro cibarijs numerantur pecuniæ. Ineuntibus magistratũ obuiam primùm sub signis peditum cohortes & equitum, turmæ tum reliqui ordines cum insigni pompa; & vario sym-

phoniæ cantu procedunt: ea frequentia per vicos vrbis, magnifico peristromete ornatos, non sine honore florum odorumque, novus præfectus in prætorium vsque deducitur. Præstò sunt regij famuli & curatores, qui sine vlla ipsius molestia cibos, instrumentum, & supellectilem ex maiestate suppeditent. intra easdem ædes proprijs conclauibus ac cœnationibus assessæ, scribæ, accensi, lictores, & forense ministerium omne alitur vnius Regis impensa: quo plures omnium actionum & vitæ quotidianæ arbitros ac testes habere se magistratus intelligat. Iura autem hoc ferè pacto reddūtur; à primo manè ad vesperam, paucis horis ad meridiandum intermissis, præcelso in tribunali cōsidet prætor. cingunt latera iudices. cohors ad imperium parata circunstat. qui ad ius petendū accedunt, intromissi ab janitoribus, procūbunt illico, & vel eminus ipsi, quid velint, elata voce pronuntiāt, vel supplice libelli recitādu propalā offerūt scribis. Prætor, agitata re, de cōsilij sententia respōdet; ipsúq; responsum litteris cōsignatū à scriba, ipse dein rubricato pigmento sua manu cōfirmat. Ex aperto administrantur omnia. solitudo, & secreta colloquia, & arcani susurri vetātur, quo minor flagitijs & fraudibus, quæ oderunt lucem, aditus sit. Capitalis noxæ reos identidem comperēdinant: nec nisi lentè quæsita, & ad liquidum cognita causa, condēnant. itaq; oppidò pauci in tāta hominū multitudine carnificis manu finiunt vitam. Cæterùm interea, vincti quàm diligentissimè adseruantur loco amplo, instar oppidi, celsis admodum parietibus circumsepto; eodemque rerum venalium copia, tabernis, & opificijs, ne quid extra pecendū sit, ad omnes vitæ vsus instructo. carceri, cum magno vigilum numero præest non leui auctoritate vir. is per se, perque suos, custodiarum seriem quotidie recognoscit: & quam intentissima excubat cura, ne cui, delinitis pretio ministris, vel perfosso pariete, suspensíve alicunde funibus, aut alia quapiam ratione effugium pateat. Fori verò ipsius, & prætoriæ turbæ seuera admodum disciplina. graui malo, erratum, atque adeò murmur omne compescitur. qui deliquēre; ijs, quo conspectior ignominia sit, vexillum quoddam in manus datur. cum eo vexillo, ad conuentum vsque dimissum, genibus nixi persistunt: ac demum ad Prætoris arbitrium verberibus acerbè mulctantur. ac multos passim videas (neque id propter adsuetudinem probro est) vibicibus liuida, & medicamentis oblita facie. Porrò præfectis, cùm in publicum prodeunt, multo cum satellitio, gregibusque clientum & amicorum, sella, vti dicebamus, magnifica gestari mos est: & quidem defixis in vno obtutu oculis, (quo in genere à prima ætate exercētur) ac toto vultu adseue-

ueri-

ueritatem tristitiamque composito. Frenati sequuntur equi; variæ vmbellæ circunstant: lictorum anteit manus: quorum, hi regia vexilla, arundines illi tostas ad verbera, alij clauas argenteas ferunt; alij, pendente ex humeris tabella gypsata cum sericis floccis, inscriptum magistratus imperium ac potestatē ostentant. Hi omnes, in ordinem bini, magnis clamoribus submouent plebem, quæ vel in domos festina se proripit, vel etiam honoris causa vias euerrit. In transitu verò mirum silentium, non modò interpellare præfectum, sed ne contra quidem intueri fas est. Rem militarem non tam audacia vel firmitate, quàm numero, & machinis, & egregia in primis disciplina sustentant. Præter extraordinarias copias, quæ varijs locis, vbi res postulat, comparantur; in singulis vrbibus firma ac certa præsidia sunt. pro muris aguntur excubiæ, quas identidem obit circitor: itemque validæ stationes ad portas. earum fores, præter alia repagula serasque, impresso chartæ, & commissuris agglutinato signo, quotidie muniūtur: nec nisi eodem à ministris inspecto ac probè agnito, aperire concessum est. Ad limites regni crebræ & minutæ visuntur arces. qua verè Scythæ contigui sunt, insanæ substructionis murus in ducentas amplius excurrit leucas, quantum inter duos admirandę altitudinis montes interuallū est. ea regionis claustra firmissima. Vbi ex illa parte increbuit belli rumor, confestim a custodibus dato signo, è vicinis castellis & oppidis concursus ad munimenta fit; quoad ab Rege duces iusto cū exercitu superueniant. Equites, elegantissimo ornatu armatuq; prælium ineunt, quaternis ex ephippio pendentibus gladijs, quorum simul duobus perquàm scitèr vtuntur. pedites item egregiè armati pugnam capessunt. largum vnicuique stipendium optima fide persoluitur: spectatæ virtuti certus ab imperatore honos; contrà, ignauiæ perfidiæque supplicium. Qui ad militiā adscripti nō sunt, ijs arma priuatim nulla; quæ maximè res ab intestinis tumultibus otium præstat. Atque vt cæteri magistratus, quo magis castè rempub. administrent, ferantque incorruptam in iudicando sententiam; è longinquis petuntur locis: ita, ordinum ductores, ac militares præfecti, ea de causa leguntur indidem, vt eos ipsamet caritas liberorum & coniugum, ad subeunda belli pericula, & acriùs pro aris ac focis dimicandum, accendat. Porrò hisce tot præfectis, iudicibus, populisque, cum regio nomine ac potestate vnus præest vir, necis ac vitę omnium dominus. huius, vel è stipatorum & apparitorum frequentia, vel ex ædium admirabili ornatu & laxitate, vel ex ipso genere domesticæ disciplinæ, veneranda maiestas. Octo habet a consilijs è toto Loytiarū ordine lectos viros: is ab Rege se-

cundus dignitatis est gradus, summumque totius gentis oraculũ. sexaginta circiter alit vxores, feminæ tantùm vel eunuchi ministrant. ipse, nisi mutandę sedis causa, vel cũ ad bella procedit; ferè nunquam excedere solet è regia. De omni statu prouinciarum & præfectorum actis certior assiduè fit; veredarijs seu cursoribus ita distributis, vt in singulos menses ex qualibet prouincia litteræ in regiam perferantur. ij, per equos paribus ferme interuallis in via dispositos, celerrimè peruolant; suumque in singulas positiones aduentum, quo recentes equi, seu ad flumina trajicienda naues illico expediantur, vel tintinnabulis perargutis è belluæ ceruice pẽdentibus; vel etiam, vt apud nos, cornu sæpius inflato prænuntiat. Super hęc, statis ipse tẽporibus idoneos viros, ad cuncta coram inspicienda, per omnes regni partes cum ampla potestate dimittit. quin etiam, extra ordinem certos è suorum fidelium numero in eã ipsam rem destinare consueuit, sacramento priuatim adactos muneris cum cura & cum fide fungendi: id vt quam occultissimè fiat; multa Rex habet apud se diplomata, suo notata chirographo & signo; nominibus tãtùm speculatoris, & locorum, & personarũ, ne quid emanet, consultò suppressis. Inde, vbi tempus est, clã accepto diplomate inspector idem & censor, quam Rex iusserit verbo prouinciam, tanquam vnus de populo circuit; præfectisque ac prętoribus, inter publicæ rei administratione, ac præsertim inter dicendum ius, dissimulanter assistit. Vbi quæ voluit, probè cognouit; tum demum adit consilium, & prolato repentè diplomate, mira omniũ veneratione summus totius consilij iudex & arbiter in solio collocatur. Inde, prout exigit res, alios ornat laudibus, atque ad altiores extollit gradus; alios, nulla cuiusquam tergiuersatione, vel in ordinem cogit, vel etiam suppliciis grauioribus afficit. Atque eo præcipuè metu magistratus ac iudices in officio continentur. In singulis prouinciis aurea tabula velata inscripto Regis nomine custoditur. Eam tabulam singulis nouiluniis velo reducto, Loytiæ & præfecti omnes honoris causa inuisunt, & æquè ac Regem ipsum adorant. De mortuo Regi, è filiis maximus natu, sin desint liberi, (quod in tanta vxorum turba perrarum est) proximus è regia stirpe succedit. cæteri, ne quid eorum causa tumultus existat, remotis inde palatiis ad instar oppidorum incredibili magnificentia, regio cultu apparatuque, in libera custodia detinentur, proposita capitis pœna, si extra eos fines iniussu pedem extulerint. Legatos Regum, qui vel amicitiam expetunt, vel æquo iam antè fœdere iuncti sunt, missa obuiam nobilitate Rex comiter accipit: ac legatione peracta, Loytias appelatos honoris causa,

cum

cum amplis muneribus domum remittit. Iam de thesauris, & coaceruatis auri & argenti laminis, admiranda narrantur. nec desunt qui ad nostræ monetæ supputationem, aureorum annua millies ferme ac ducenties centena millia Regem capere pro certo perhibeant: quantum vix moriens Imperator Vespasianus, & quidem pecuniæ diligentissimus, in ærario Romano reliquit. Ingens omnino summa: & in cuius contemplatione haud immeritò laboret fides. veruntamen satis constat, in vno Cantonis emporio, quod aliis eius plagæ multis & celebritate & diuitiis inferius est; ex annonæ salariæ vectigali, centum circiter & octoginta millia coronatorũ; & in mediocri quodam oppido eiusdem oræ Cantoniæ, è decimis oryzæ duntaxat, amplius centum millia percipi. vt minimè dubitandum sit, quin ad fiscum perueniant immanes pecuniarum acerui quotannis: imperij magnitudinem, frequentiam populorum, exactiones capitum & ostiorum, portoria mercium, frugum omnium decimas, fructus metallorum, & cætera vectigalia reputantibus. Accedit non mediocris ad summam opulentiam momentum res: quòd more Turcico & sectæ Mahometanæ totius, in ditione finibusq; Sinarum, tributa & stipẽdia, præter vnum Regem, nemo prorsus omniũ imperat. nulli, vt apud nos, Comites, nulli Duces, Marchiones, Barones, vel dynastæ censentur. Magistratus ac præfecturas, non tã in beneficij aut præmij, quã in laboris ac muneris loco tribuit Rex: neque splendida honorum vocabula, & opimi reditus, hæredem sæpe degenerem sequuntur. suas sibi quisque diuitias ac dignitatẽ studio ac diligẽtia parat: nec virorũ fortium & vigilãtium loca, per nobilitatis fucum, ignauia & segnities occupat. Hæc ferme Sinarum bona laudésque: quas tamen easdem grauioribus malis vitiisque superari non dubium est. Religionis, quæ iustitiæ prima & præcipua pars est, cura genti postrema. Sacrificulis (quos patrio sermone vocant Hoxiones) exiguus admodum honos. templa vulgo adeunt consuetudine magis & instituto quodam, quã quòd mortalia curari ab Diis, vel humanis dictis, factis, cogitatis interesse cœleste numẽ existiment. Sanè Euangeliũ accepisse olim ab Apostolo Thoma creduntur, vt suprà dictum est: & imago testatur id ipsum procere mulieris, puerulum in sinu fouẽtis, cui ardẽtes hodiéque lychnuchos more nostro suspẽdunt. Sed nec Apostoli vlla iã ibi mẽtio, & cuiusnam ea sit effigies, prorsus ignorant. adeò, vel ipsa regionũ lõginquitate, vel diuturno cultorum desiderio, in ea terra semẽ omne Christianæ pietatis interiit. Qui sapientiores habentur, ij arcanis & quę non temere vulgent decretis, Pythagoræ ferme somnia de transmigratione animorum sequuntur:

& pro meritis actæ vitæ, sua cuique præmia & supplicia, ex cõmuni omniũ gentium opinione, constituunt; sedesque fingunt refertas cunctis ijs, quæ vulgò vel ad felicitatem prima, vel ad miseriã extrema ducũtur. Capillum tam diligenter idcirco nutriunt, quòd credant ea se tamquam ansa in cælum aliquando sublatum iri; sacrificuli contrà (qui quidem cœnobiticam agunt vitam) abradũt capita, quòd sine tali adiumento sydera se conscensuros esse confidant. Mundũ vniuersum ex aqua initio conditum affirmant, quæ vehementiùs agitata, è spumis ampullísque, cælo; ex imis partibus & crassioribus, materiam terræ præbuerit: reliqua reseruarit sibi. Interrogati, quisnam initio aquas agitarit: sponte ciendi vim ijs inditam fuisse respondent. Rursus, vbi quæritur, à quo eam ipsam vim ac virtutem acceperint; subrident, quasi planè ibi sistendum, neque sit vltrà procedere. Primos homines, vnà cum cæteris animantibus ac plantis, aiunt è terra exstitisse: ac sine legibus aut vllo iure, vagos ac feros, arborum baccis & crudis carnibus initio vesci, & sanguinem potare assuetos; ipsa dein ratione ducẽ ac magistra, frugibus ali, tecta mõliri, vrbes condere didicisse; adhibitóque studio, paulatim à barbara & agresti vita, ad cultum & mansuetudinem fuisse traductos. Non pauci, muta simulacra, vel etiam informes adorant lapides: namque ij ferme Dij gentium sunt. Adhæc, artis cuiusuis inuentores, aliósque priuatim aut publicè benemeritos, quidam etiam parentes, caróve, in numina referunt. ijsque & statuas ac templa ponunt, & vota faciunt, & adolent thura, non mortuis modò, sed interdum etiam (quod magis detestêre) viuentibus. Alij Solem, & Lunam, ac stellas, cælumq; præcipuè ipsum, vnde cuncta in terras bona promanent, omni studio colendum existimant. Sunt etiam, qui inferna venerentur monstra succincta colubris, & igneo vomitu, cuiusmodi cacodæmones in Europa depingimus. neq; id tã impetrandi cuiuspiã cõmodi, quàm depellẽdi maleficij causa. quippe obuersantia interdũ eiusmodi visa, maiorem in modum extimescũt. Sed qui simulacris diuinos habent honores; ij inter cætera illo vel in primis ridiculo genere superstitionis vtuntur; Ad captanda itinera, vel grauiores quaslibet auspicandas res, adhibita ad statuam precatione, sortes obseruãt: quarum est ritus eiusmodi: Dimidiatos globulos è ligno duos, ad iuglandis ferè magnitudinem, filo traiectos: coram simulacro ipso temere ac fortuito jaciunt. Si ambo supini, vel etiam alterno consederint situ (quod vulgò infaustum putatur) idolum verbis ac iurgijs malè admodum accipiunt: dein, quasi contumeliæ pœniteat; rursum delinimentis, votisque, ac supplicationibus propi-

propitiare contendunt. Si nihilominus aduersæ appareant sortes, idolum videlicet acerbiùs plectitur. ad verba accedunt verbera: in aquas projicitur, amburitur igni, dein blanditijs denuo ac promissis placatur. atque in hac vicissitudine tandiu persistunt, quoad facta in sortes ambo missilia prona consistant. Tum verò, modulato carmine grates laudesque agunt inani Deo, mox etiam, egregiè conditas coctasque gallinas, anates, anseres, oryzam, &, quod præcipuo est in honore mensarum, offerunt suillum caput, & cantharũ vini. Ex iis vbi singulis aliquid in disco: porcini capitis imas auriculas, reliquarum altilium vngues, vini guttas aliquot in ara simulacro oppoſuerint, (qui vetus est libandi mos) cæteras ipsi dapes magno cum tripudio & effusa lętitia comedunt. Mortuorum exsequiæ celebrantur in hunc ferè modum: Patrem familias, vt exspirauit, quàm optimis vestimentis indutum, in cathedra collocãt. huic ad genua procumbẽs vxor primùm, dein filij, tum reliqui deinceps propinqui & amici cum lamentis & lacrymis vltimum dicunt Vale. Postea corpus in arcam includunt, ex odorata & minimè putri materia; commissuris cum alio spissamento, ne fætor emanet: tum lamina ferrea diligenter obstructis, eam arcam in amplo conclaui, vestitis lino parietibus à terra suspendunt, ac linteo tegunt, in quo picta imago defuncti conspicitur. Ante id cõclaue, aut in ipso ędium vestibulo, stant mensę opiparis onustæ dapibus. quindecim ipsos dies arca domi adseruatur: cognati & noti locũ officij causa frequentant: sacerdotes verò, noctu præsertim, piacularia sacra Dijs manibus faciunt: ac pictilem charram vel super demortui cadauer cum certis carminum præfationibus eremant: vel prætentis toto conclaui funibus appensam agitant; vociferantes, eo motu animum defuncti ocyùs ad astra tolli. post quintumdecimum diem, arca in campum sepulturæ dicatum solenni pompa deuehitur. ibi cadauer incluſum, paulatim absumit dies. interea sese identidem Hoxiones ingurgitant cibo: eáque illecti sagina, locupletum, præcipuè funeribus inhiant. Mortuos, proximi biennium, vel etiam triennium lugent. quo temporis spatio crassiorem tunicam apprimunt carnibus, & horrida sese reste præcingunt. filij, si personam gerant publicam, illico se abdicant magistratu. Hęc de sepulcris. Ac ne maritimę quidẽ res suis carẽt superstitionibus Quæ naues primùm deducendæ sunt, hasce Lunæ vel cuipiã fabuloso dicatas Deo, varijs expiamentis & supplicationibus lustrare mos est. Ac cæteris item in rebus alias alij cæremonias ac ritus obseruant. Sunt qui omnem de Dijs ac spiritibus opinionem planè & impunè deridęant: vnum esse interitum hominum

ac ju-

ac jumentorum; neque post mortem restare quicquam omnino, arbitrentur. Huic de superis persuasioni consentanea hominum ipsorum inter ipsos est fides: quam eatenus colunt, quatenus commercij necessitas & fructuosa existimationis ratio postulat; ea remota, nequaquam ij sunt, quibuscum in tenebris mices. quin etiã, totius humanitatis multis in rebus videntur expertes. alienigenam ferme auersantur, & interiore (vt dictum est) vsu & hospitio prohibent. Ære alieno pressi, liberos vel mancipio & nexui dant; vel etiã, (quod multo flagitiosius est) adhibita omni lenociniorum arte, prostituunt. Vngues enormem in longitudinem excrescere patiũtur: quasi verò id (quemadmodum apud Græcos olim & crepidis vti & comam alere) ingenui hominis, & sordidis operibus nequaquam occupati, indicium sit. Cognitores capitalium rerum, amplianda toties causa, per speciem lenitatis, diram crudelitatẽ exercent. quippe rei, quorum magna semper est multitudo, interim onusti catenis, noctu præsertim, arctissimè que inter se constipati & constricti, adeò sæua ac tetra custodia detinentur; vt dilatam à iudicibus mortem haud pauci quotannis accersant, sibique ipsi afferant vim. Interea, in conspectu comessantis ac ludibundi sæpe judicis, seriæ quæstiones per tormenta exercentur: quorum cùm alia sunt genera, tum illud quotidianum: Pro virgarum fascibus cubitali arundine vtũtur, cuius antè meminimus, lata digitos quattuor, crassa vnum; & quidem igne tosta, quo grauiorem faciat plagam. hoc sæuitiæ instrumento, humi stratorum ac sæpe insontium artus ac plantæ adeò acriter & acerbè cæduntur, vt qui non robustissimo sunt corpore, vel fracti ac debilitati discedant, vel etiam inter ipsa verbera nonnunquàm exspirent. Cum hac gentis immanitate, profusa libido conjuncta est. abdomini cæteríque indignis homine voluptatibus intemperanter indulgent. Leges & edicta magis ad seruitutem & abjectionem, quàm ad virtutem & animi magnitudinem, informant populos: atque ob id ipsum, etiam in bellica re, nationibus aliis inferiores haud immeritò existimãtur. Externum ad grauiores expeditiones conducunt militem. Id firmamẽtum est belli. Rex, barbara & stulta quadam arrogantia, sese dominum mundi, cœli filium appellat. Priuatorũ fortunas, & partam sudore & vigilantia rẽ, per publicanos & exactores durissimos atterit: ex ipsis etiam capturis impudicarum, quod à Caligula olim factum legimus, fœdissimo vectigali instituto. Externorum Regum oratores, quos quidem iure beneficiario sibi habet obnoxios, (sunt autem plures variis impositi nationibus, quarum olim imperium deposuit Sina) per summum fastum & superbiã tractat.

Non

Non nisi humili equo insidentes, qui pro habenis vili regatur fune; in regiam vrbem despicatissimi introëunt. dein pedites intra palatij aditum accepti; ad partem eam in qua latêre audierint Regem (nam ipsius quidem aspectu prorsus arcentur) cum quina ex interuallis adoratione procedunt. tum elata voce legationem nixi genibus peragunt. adest regius apparitor, qui cuncta perscribam excipiat; idemque, veluti numinis internuntius, ferat ab Rege responsum. Eo accepto responso, cessim orator, & subinde flectens genua, planè inhonoratus abscedit. Inter hęc, & alia longè turpiora, quorum vel mentionem bene morata horreat mens; nihilominus elato supercilio Sinæ reliquas omnes gentes præ se cõtẽnunt: rudes, inertes, barbaras putant. de suis tantùm ipsi rebus magnificè & gloriosè non sentiunt modò, sed prædicant. Nostris tamen hominibus tribuere nonnihil videntur. quippe Sinas vtroque oculo præditos aiunt, Europæos altero, cæteros neutro. In hosce mores & instituta, Christi disciplinam inserere, quantæ sit molis, quilibet non imperitus rerum existimator facilè iudicauerit. Obstant regia edicta, & difficultas introitus. Ostant conspirationes antistitum, qui peregrina in eas terras inferri sacra, & extorqueri sibi nefarios quæstus, & coargui mendacia minimè patiuntur. obstat regionis feracitas, & libidinum illecebræ, & cætera malorum irritamenta; &, quo nihil cœlesti philosophiæ inimicius est, fastus & superbia, & suarum omnium rerum amor quidam infinitus. accedit educatio puerilis, & fabulæ, & opinionum hausta cum ipso lacte peruersitas. Verùm nihil planè majori est impedimento, quã nostratium Christianorum (quos Ethnicis prælucere ad omnem justitiam & castitatem oportuerat) tanto nomini ac professioni minimè consentanea quotidianæ vitæ documenta. neque enim tantam spectata paucorum innocentia & virtus adstruit Euangelio fidem; quantam insignis multorum, & notissimi ferè cuiusque, auaritia & improbitas adimit. Hactenus de Sinarum moribus: quo in genere varia, tametsi nõdum ad plenum explorata, subinde in Lusitaniam perferuntur: quæ ego si persequi velim, immemor propositi mei sim, quo mihi præcipuè nostrorum hominum acta, non aliarum gentium ritus vel instituta, litteris mandare decretum est. Nunc ad institutum reuertor. E Sinarum prouinciis maximè occidua est Cantonia. Eò priusquam peruenias, multæ occurrunt insulæ; quas præfecti regij præsidibus & classibus tenent: neque ipsorum injussu progredi aduenas Cantonem est fas. Fernandus Andradius, vt exponere cœperam, cùm ad Tamum insulam peruenisset; post diuturnam moram, transitu ægre tandem impetrato, cum

duobus

duobus expeditis & egregiè ornatis nauigiis, cætera classe ad Tamum relicta, Cātonis portum inuehitur: ac magistratuum permissu Thomā legatū exponit; cui ędes & lautia de more attributa: ibi Fernandus, mira lenitate ac justitia contrahendo cum incolis, haud ita difficili negotio aditum ad ea commercia nostris aperuit: auxit probitatis existimationem, quòd sub tempus reuersionis de suo discessu per præconem tota vrbe denūtiari jussit; vt si quis quid vel ab se, vel ab suorum quopiam, vel crediti, vel commodati, vel quouis alio nomine repetere vellet, maturè profiteretur. Ea res videlicet magni & innocentis animi visa, & ex vnius viri moribus, de totius nationis virtute nimirum existimabant: appatebatque maximo cum rei Lusitanæ incremento societatem hanc institutam; nisi post Fernandi profectionem, aliorum deinde nauarchorum cupiditas ac licentia, qui Malaca ad spem ingentis lucri in eadem loca venêre, opinionem Lusitanicæ justitię fideique propemodum sustulisset omnem. Siquidem ex iis quidam ad Tamum in terram egressi primò, ne appellatis quidem magistratibus, castellum excitarunt. ibi tormentis vigiliisque dispositis, imperium vsurpare, negotiationem communem interuertere, ac sibi propriè vindicare; externos æquè atque incolas injuriis & contumeliis intolerandis afficere, virginibus vim inferre, a plagiariis ingenuos ingenuasque coëmere, nō popularibus modò suis, & optimo Regi, verùm etiam, quo nihil atrocius est, Christianæ disciplinæ, sanctissimisque parentum institutis, dedecori ac probro esse. itaque paucis diebus, instigante malo dæmone, meriti sunt; vt non prò sociis amicisve, sed pro immanibus piratis atque hostibus haberentur. neque verò sum nescius, hęc ipsa minuere Barrium & eleuare dicendo. cuius ego auctoritate fretus, multa reticuissem; nisi eadem illa Goesius primùm, dein Osorius planè disertis verbis arguerent. Igitur Lusitani, a prefectis regiis valida classe circumsessi, cùm in eo iam esset vt caperentur; sæua tempestas repentè coorta Sinarum naues dissipauit ac distulit. Per eam occasionem elapsi, pecunia, quam gloria conspectiores Malacam redière. Tristior multo fuit Thomæ Petreii legationis exitus. is magno labore quadrimestre amplius iter emensus, cùm ad regiam denique peruenisset, præoccupatas, cū aliorum tum verò Cantoniorum magistratuum litteris & criminationibus, Regis & Satraparum offendit aures. ita, non modò Regis conueniendi potestas legato facta non est, sed etiam de consilii sententia pro exploratore comprehensus, & Cantonem remissus, in carcerem cōditur: vbi omnibus incommodis paulatim absumptus, inter maleficos furesque nocturnos vitam miserabili

fine

fine concluſit. Hunc maximè in modum, paucorum ſcelere alienati Sinarum animi, & famæ fideique inæſtimabile damnum eſt factum. ac deinceps, quotquot ex orbe noſtro in ea loca vel ſuis vel alienis nauibus deuenêre, peſſimè accepti mulctatique ſunt: & complures in annos nomini Chriſtiano, ac Luſitano præſertim, ora nulla fuit infeſtior.

LIBRI SEXTI FINIS.

HISTORIARVM INDICARVM

LIBER SEPTIMVS.

INTEREA Sultanus Campſon, ad abolendam acceptæ ad Dium cladis maculam, & arcendos Arabia Luſitanos, claſſem omni conatu ad Sueſium reparabat, auctore maximè Hoceno Perſa, de quo ſupra docuimus. Is, cũ ex Dienſi prælio, Campſonis iram non ſine cauſa pertimeſcens, ad Mamudium perfugiſſet Cambaiæ Regem; placandi Campſonis, & recuperãdæ priſtinæ dignitatis & gratiæ, tale conſilium iniit: Gidda eſt emporium in Arabico ſinu, diei ferme itinere a Meca, idemque portus peregrinis, qui praua inducti religione, ad falſi prophetæ ſepulchrum vndique confluunt. Ea vrbs, quòd nullis clauſa mœnibus, nullo præſidio vel arce teneretur; & aliquoties iam à Campſone defecerat, & Arabum campeſtrium, quos vocant Baduinos, incurſionibus repentinis erat vehementer infeſta. Porrò Luſitani ſi frequenti nauigatione iis regionibus adſueſcerent; metuendum erat, ne Gidda nullo negotio occupata, eodem impetu Mecanam euerterent ædem, ac Mahometis reliquias, ad ſolatium interceptæ ab Saracenis Hieroſolimę, diſſiparent. Eo animaduerſo periculo Hocenus, totam rem cum Cambaiano Rege primùm, dein cum ſatrapis & principibus contulit. publicãque jactando cauſam, & religionem ac pietatem (vt ſæpe fit) priuatis rationibus prætexendo, facilè obtinuit, vt contra vim Luſitanã, cingendę

cingendæ muris Giddæ magna sibi cùm à Rege, tum à priuatis, pecuniæ subsidia præberentur. Cum iis subsidiis Giddam delatus, ingenti oppidanorum lætitia excipitur. Inde primùm ausus Capsonem compellare per litteras, culpa cladis nuper acceptæ, neglectas in religiones, & justam numinis iram artificiosè collata; docet, sibi esse in animo, ad sacrarium Mahometis ab omni tuendum injuria, & Lusitanos Arabico littore prohibendos, Giddam vndique apertam firmare munimentis: id vbi summa ciuium voluntate perfecerit; tum etiam, in Capsonis gratiam, nec opinantibus imponere; ne, quod antea fecerint, in posterum ab eius imperio atque auctoritate desciscant. In eam rem affatim sibi pecuniæ aliunde suppetere: tantùm à Capsone sibi peritis munitoribus opus esse. postremò hortabatur, vt aduersùm conatus nostrorum, classem sine mora reficeret: accensisque ad Mahometanam tuendam rem, Christianósque pellendos, Indorum principum studiis, ne deesset. Ea satisfactione, támque enixo studio religionis delinitus Capson, non iras modò posuit, sed etiam structores & architectos Giddam extemplo deportandos curauit: quorum assidua opera, & Hoceni sedulitate, breui murus cum propugnaculis vrbi circundatus est. arcis exstruendæ, quòd maturum eius rei tempus nondum esset, cura in posterum dilata. Simul etiam, comprehensis in Alexandrino portu naualibus fabris Italici maximè generis, & cum noua materia transmissis, vt antè, Suezium; classis ædificata majorum nauium, quæ partim remis partim velis agerentur, septem circiter & viginti. In eas epibatæ impositi ad tria millia, missi Mammaluci, Arabésque, & ex aliis nationibus Christinæ ferme fidei desertores. Omnibus iis præpositus cum summo imperio nobilis archipirata Solimanus Mitylenæus, qui tum propter latrocinia Turcicis finibus exsulabat, adjuncto legato eodem Hoceno; quem pro Mir Hoceno, Amirasen, vocabuli similitudine decepti, dixere nonnulli. Erant tum Arabicæ fauces, quasi victoriæ præmium, Ægyptiis ac Lusitanis in medio positæ: neque erat dubium, quin vtri priores ea claustra custodiis occupassent, Arabicum pelagus, totamque eam nauigationem essent in potestate habituri. itaque iisdem vtrinque artibus & consiliis certabatur, vtrisque propositum erat Adeno potiri: sin id minus è sententia cederet; vicinum aliquem locum permunire, atque obtinere præsidiis. Quod cùm Albuquercius iam antè frustra tentasset; tum Solimanus quoque aggressus, cum vniuersa classe primùm omnia Adenum accessit. & initio conatus oppidanos ad voluntariam deditionem allicere, cùm ferocia responsa tulisset, vrbem summa vi op-

vi oppugnare constituit, ignarus, præter muros turresque prævalidas, quam illa firmo ac fideli præsidio teneretur. Si quidem ad primos Ægyptiæ classis nuntios, Amiriani præfecti accitu, non è vicinis modò locis magna auxilia cõuenerant; sed ipse quoque Rex, ab Elach vrbe, quæ caput est regni, cum haud contemnenda militum manu raptim eò sese contulerat. Igitur admotis ab Solimano triremibus, vario genere tormentorum vrbs acriter quati cæpta. iamque crebris ictibus labefacta non exigua muri pars cum ingẽti fragore prociderat: & Solimanus Mãalucos ad ineundã forti animo pugnam hortatus, veteremque militiæ gloriam nouo decore augendam; copias ad littus exponit. perque patefactũ ruina iter ausus in vrbem irrumpere, præter opinionem acerrimè resistentibus oppidanis, cum magna suorum cæde vulneribúsque repellitur. Ergo, tum ex propugnatorum frequẽtia, tum ex vnius temere tentati prælij euentũ coniectans, quam non suarum virium ea oppugnatio esset; consensis trepidè nauibus, retro ad Camaranũ auertit iter. Ibi, exposito omni fabrili instrumẽto, idoneus arci exstruendæ locus eligitur. ac positis fundamentis, intenta cura & labore murus ducebatur latus pedes duodetriginta. Cæterùm, superante in id multitudine, Solimanus, ne otiosa interim haberet statiua, Hocenũ cum nauali maximè turba ad opus promouendũ reliquit. ipse cum expedito milite in continentẽ egressus; oppidum Arabiæ Felicis, Zebitum, duodecim ferme leucas a mari, improuiso aduentu cepit. Locus erat cùm refertus opibus, tum etiam elegãtia & cultu visendus. ibi dum Solimanus, partim amœnitate regionis, partim dulcedine prædæ retentus, moram trahit: interea ad Cameranum tristes nuntij incerto auctore afferuntur, Campsonẽ cum omnibus copiis ab Selymo Ottomano deletum. Hocenus, qui & ab innato Persis in Græcos odio, Solimanum auersaretur; & antelatũ cum sibi in maris præfectura periniquo pateretur animo; oblatam occasionẽ auidè arripuit, ab eius auctoritate classiarios abducendi. concione aduocata, cunctos hortatur, vt quoniam Ægyptia res in extremum sit adducta discrimen; operosa & inutili abiecta munitione, secum ad vrbem Giddam è vestigio redeant; oppidúmque in primis opportunum ac recenti firmatum opere, itémque classem tanto impendio & labore paratam, Ægyptio imperio seruare nitantur. Neque in id consulto imperatore opus esse; qui & incerta fide vir, & natura Ottomanico addictus nomini; quæ prima se dederit facultas placandi ac demerendi Selymi, nulla iurisiurandi religione rem Ægyptiam sit hosti teterrimo proditurus. Ea oratione gratius nihil ad aures Ægyptiorum accidere

potuit. nam præterquam quòd cœli & aquarum grauitate valetudo maximæ partis tentari erat cœpta; fremebant insuper, se in sordido ac laborioso & nullius emolumenti ministerio relictos; cùm interim cæteri partim vrbis opulentæ spoliis ditarétur, partim etiam ad satietatem sese in somnum ac cibum aliasque voluptates immergerent. Inde, omissa ædificatione, vnanimes Giddam extemplo trajiciunt; nauigiis aliquot ad Arabicum littus, nõ tam in Solimani gratiam, quàm ad Mammalucos deportãdos, relictis. Id vbi resciuit imperator, ictus atrocitate facinoris, perfidum ac seditiosum Hocenum increpitans, cum ea quam habebat manu sine mora subsequitur. Ad vrbem Giddam appropinquanti portæ ab Hoceno clausæ. tum verò accensus rabie ac furore Solimanus palàm se ad oppugnationem accingere, cruentaque inter ipsos Mahometanos haud dubiè pugna imminebat; ni Paracates, Mecanæ præsul ædis, cognito periculo, confestim aduolasset. Eius aduentu sedata certamina, patuit que Solimano introitus, ea lege, vt dum de Campsonis voluntate vel obitu certiora afferrentur, in quas tum habebat copiis dux vterque separatim præesset. Cæterùm intromissus Mitylenæus, fide nimirum egit Ægyptia. Comprehẽsum fraude Hocenum, vti opibus imperioque plus poterat, in vincula conjicit: dein silentio noctis prouectum triremi in altum fluctibus mergi jubet. Ita, ad vnum Solimanum, rerum omnium potestas & arbitrium rediit. Ac paulo pòst, explorato & cognito exitiali Campsonis exitu; vt in gratiam cum Selymo rediret, trahẽdis in Ottomanicam ditionem omnibus circà nationibus populisq; operam deinde nauauit egregiam, ac demum ab Solimano Selimi filio Cairi præfecturam adeptus est. At Emmanuel, de Sultani comparatione rursus ab Rhodiis certior factus, ad Prætorem Lupum Soarium de rebus iis maturè perscripserat; mandauerat q;, vt contra eum apparatum summa ope instrueret sese: ac quanta maxima posset classe vltro ad Arabiam tenderet; neu Ægyptios cum Indis conjungi (nam id erat iis initio constitutum) vlla ratione pateretur. Soarius, ab dimisso in Sinas Andradio, statim ad eam expeditionem omnes curas & cogitationes intenderat: adhibitaque diligentia, naues, quot antea nunquam, septem & triginta cunctis rebus ornarat. Cum iis profectus ab Goa, præter Cambaiam Armuziamque, repentè ad Adenum applicuit. Perculsus inopinato aduentu & classis magnitudine Amirianus, qui magnam muri partem è recenti Ægyptiorum oppugnatione stratam adhuc ruinis haberet; excidium metuens, tempori paruit; & claues vrbis cõfestim ad Lusitanum suppliciter misit: & cur sibi minus cum Albuquercio

buquercio conueniſſet, cauſatus præfractum & aſperum ingenium viri, ſeſe ad vrbem dedendam, accipiendum intro præſidium, & imperata facienda paratum oſtendit. Omnino præclara erat occaſio tã opportunæ potiundæ vrbis, & maximo rei Luſitanæ cõpendio, Saracenis & Ægyptiis Indicum mare in omne tempus intercludendi. Verùm Soarius, antiqui moris homo, qui nimirum alienam è ſua æſtimaret fide, ne quid copiarum in ea cuſtodia relinquere cogeretur; atque vt quã integerrimas ad hoſtem afferret vires, prauo, quin potiùs nullo conſilio, rem in poſterum diſtulit: in præſentia, cõmeatu multiplici in claſſem exacto, ad Camaranum proceſſit. At Amirianus & incolæ, ingenti leuati metu, nulla mora interpoſita reficere muros, alimenta conuehere, cuſtodias augere, nitique certatim, vt tam eximiæ tamque inſperatæ ſuperum in ſeſe indulgentiæ pro ſua quiſque parte reſpondeant. Interim ad Camaranum fœda tempeſtate naues Luſitanæ amiſſæ quattuor; quibus, præter validam iuuentutem, omnis etiam vehebatur ædificandi apparatus. dein, cùm nuſquam appareret hoſtis; dimiſſæ, ad explorandos maris receſſus aliquot actuariæ. In eas cùm incidiſſet excuſſum ex Ægyptia claſſe nauigium, in quo erant Italici fabri ferme triginta, cognitum ex eis eſt, Solimanum Giddæ ſe cõtinere, ſubductis in tutum nauibus. magnam ibi ſolicitudinem, magnum eſſe terrorem, quòd Luſitani ad dimicandum parati omnium virium mole aduentare dicantur. proinde, ſi perculſis quàm primùm inſtent, vrbem haud dubiè vel armis vel conditionibus in poteſtatem eſſe venturam. Hoc nuntio erectus Prætor, extẽplo Giddam iter edixit. Vt in conſpectu fuit claſſis, primò in vrbe vſque adeò trepidatum eſt, vt deſperata defenſione oppidani vulgo pararent fugam: Prætoris dein mora, & Solimani adhortatio reſtituit animos. Et copiæ ab eodem extra mœnia productæ, ad oſtentandam hoſti fiduciam, inſtructo agmine decurrere. Addebat audaciam ipſa loci regio: quòd vrbs a mari, admodum inſidioſo acceſſu, cœcis & humilibus circà vadis, vno tantùm, & eo ſinuoſo aperãguſto, aditur euripo. cuius cùm in ipſo flexu caſtellum excitarant, tum etiam aliis locis tormẽta in hoſtes opportunè direxerãt. Quæ omnia non tam ad reficiendos ex timore oppidanos, quàm ad abſterrendũ a congreſſu Prætorem valuẽre. Ergo, ne Luſitanam rem in diſcrimen objiceret, nequicquam expoſcente pugnam milite, & minoribus præfectis tantam ignauiæ notam inuri nomini Luſitano querẽtibus, Prætor oppido abſtinuit, paucas tantũ naues in portu ſuccendit: ac tanto apparatu nulla re geſta, explodẽtibus & exſiliãtibus de more barbaris, ineunte iã hyeme ad Camaranum

reuertit. Ibi, quòd nulla ad ædificandum cæmenta supperterent, inchoatum ab Ægyptijs opus institit demoliri. Quo in opere dum dies noctésque naualis turba versatur, ex aëris intemperie grassari morbus in classiarios cæpit, ac paucis mensibus tetra lue absumpti permulti. accedebat ad grauitatem cœli, magna annonæ difficultas, vt in deserto loco, & hostili circà regione. Tantùm è Ceilifo proximo vico Arabes venalia cibaria ad littus comportare cœperunt, sed carè Lusitanis id subsidium stetit. Lembus vnus è classe ad commercium quotidie commeabat. Is, cùm nihil tale nostri timerent, ab duobus speculatorijs Ægyptiorum nauigijs, indicio & fraude Ceilifanorum, excipitur. Lusitani septendecim in eo lembo nauigabant. Comprehensi omnes, & minimè tum vulgari munere, ad Selymum ab Solimano transmissi sunt. Inter hasce clades & ærumnas hyberna transacta: & aperiente se iam vere, Prætor, ne nihil omnino egisse videretur, ex Arabico sinu ad Africum littus trajecit. Aualites ibi est emporium olim nobilissimum: nunc, vt humanæ sunt vices, negotiatoribus infrequens, ac vulgò Zeila appellatur; nullis vallatũ mœnibus aut propugnaculis: ac tum, propter finitima cum Abassino bella, magna ex parte desertum, modico, tantùm in speciem, reguli præsidio tenebatur. Id oppidũ, quod Solimano Adenum petenti enixè fauerat, omniáque necessaria benignè suppeditârat, Lusitanus Prætor oppugnare ac delere constituit. Expositis cohortibus aliquot, per minores duces haud in magno certamine confecta res est: cæsísque custodibus, in ipsa tecta facibus & incendijs adeò acerbè sæuitum, vt ne alimentis quidem, quibus vel maximè egebant, Lusitani pepercerint: nimirum Adenica freti copia, quo Prætor tanquam ad certam possessionem tota spe & cupiditate ferebatur. sed eum improuida longè fefellit opinio: siquidem ab Zeilana clade transfugctus Adenum, cùm ab Amiriano fidem promissi repeteret; magno suo dolore denique sensit, quam fugacia sint occasionum momenta, & quàm irreuocabilis rerum bene gerendarum præteruoler opportunitas. Amirianus quippe, dum rubro mari Lusitani vagantur, non modò nouis operibus militibusque firmarat vrbem; sed etiam per exploratores de naufragijs interitáque nostrorum ac turpi ab Gidda recessu didicerat. Itaque rediens quassata classe & imminutis copijs Prætor, adeò non mouit oppidanos, vt ijs etiam ludibrio & contemptui fuerit. In summa rerum inopia, portu exclusus, modica vix aquatione impetrata, plenus damni ac mœroris, Indiam irrita expeditione repetiit. Quietæ dein ab Ægypto res per aliquot annos fuere, dum Ottomanus, extincto Sulthano, & sublatis ab radice Mam-

ce Mamnalucis, Alexandrinum imperium & Africæ noua regna sibi constituit. Per eosdem ferme dies, quibus circa Arabiam naualis afflicta res est, ne Goa quidem vrbs multum ab extremo periculo abfuit vnius hominis temeritate, quem arcta sibi affinitate deuinctum discedens Prætor, Goæ Præfectum perampla cum potestate reliquerat. Huic simultas vetus cum Calderia quodam intercedebat, Albuquercij alumno, viro egregiè strenuo. qui post Prætoris profectionem, vbi summam rerum omnium penes aduersarium vidit, veritus, ne is pro magistratu exerceret inimicitias; ex insula in continentem profugit Pondam, quo nomine portus vicusque abest ab Goa passuum circiter octo millia. Pro Idalcane Ancostan ijs finibus præerat. Ab eo, propter fortitudinis famam, Calderia comiter acceptus, in honore habebatur. Id vbi Goanus resciuit, per internuntios inimicum exsulem ab Ancostane vehementer expetijt. Ancostan, qui ad rem ac dignitatem Idalcanis pertinere arbitraretur, tutum ad se cuilibet esse perfugium, præsertim cum in fœdere nihil eiusmodi nominatim cautum fuisset; adduci se nō est passus, vt receptum in fidem Lusitanum exposcenti proderet inimico. Ea re accensus Goanus, per interpretem conuitia primùm & minas in Ancostanem iacit: dein, specie transfugæ, percussorem Calderiæ submittit Ioannem Gometium, virum audacem, & ad eiusm odi promptum facinora. Is à Calderia in hospitium benignè acceptus, & in Ancostanis amicitiam ac familiaritatem breui perductus; cùm inuitatu Ancostanis, oblectandi animi causa, in campum vna cum cæteris primoribus prodiisset; per causam secretioris colloquij seductum paulisper à comitatu Calderiam, pænè in Ancostanis conspectu, nihil minus opinantem interficit, ac subditis equo calaribus inde se proripit. Enimuero indigna res omnibus visa: & dimissis continuò equitibus, è fuga retractum insidiatorem sua ipse manu Ancostan iratus obtruncat. Tum verò amens furore Goanus, omnibus modis amicum vlcisci, ac priuati odij causa, publicā rem in discrimen vocare non dubitat. Pal. hales tum fortè agebantur feriæ; & instabat quinquagesimæ diei celebritas, quam Græco nomine Pentecosten appellat. In eum diem Præfectus, per simulationem ludorum atque certaminum coacto milite, Fernandum fratrem, & Ioannem Marchiadum, de quo suprà commemorauimus, Pondam quam occultissimè iubet inuadere, & Ancostane ipso interempto, vicum præda exhausta delere. Octoginta non amplius equites in eam rem vtrique attributi, & pedites Lusitani septuaginta, & Indorum maior aliquanto numerus, li, noctu vado transmisso, cùm, si maturatum foret, hoste alto

ſopore merſos in tenebris opprimere potuiſſent, atque id ipſum enixè Machiadus hortaretur; Fernandus, penes quem erat imperium, lucem opperiri æquè ſtolido ac pertinaci conſilio maluit. atque hæc ducis ipſius, illa militum fuit culpa. Campum, in quo Ponda iacet, ab Goa petentibus, arctior & impeditior ſaltus intrãdus eſt: cuius fauces vel pauci homines facilè tueantur. Ad eas obtinendas anguſtias, quo tutum, ſi res poſceret, copiæ receptum haberent: prouido Machiadi monitu pedites relicti complures ii, vt agmen præceſſit, ne prædæ poſtmodum expertes forent, ſtatione per ſummũ ſcelus deſerta, protinus antecedentium veſtigia ſubſequuntur. Vti Pondam appropinquatum eſt, obſcura nox & quies vtrinque texit inceptum. Aduentante dein luce, fremitus equorum & armorum fulgor inſidias prodidit. Conclamatum ergo confeſtim ab incolis ad arma eſt: & primò ignari quanta Luſitanorum eſſet manus, Ancoſtane duce, fluuium qui Pondam præterfluit, raptim tranſgreſſi, in tutum ſeſe recipiunt. mox, paucitate noſtrorum animaduerſa, collectiſque è repentino pauore animis, denuo trajiciunt flumen; & in hoſtes palatos, atque ad rapinã potiùs quam ad pugnam intentos, conferti ipſi & conglobati dant impetum. Vix primam impreſſionem ſuſtinuit Luſitanus: &, paucis exceptis, cæteri curſu anguſtias repetunt, loci difficultate, ſi minus virium præſtantia, ſeſe defenſuri. verùm eas quoque nudas cuſtodibus barbari iam inſederant. ita, in medio deprehenſi Luſitani paſſim cæduntur. Machiadus, egregia corporis & animi fortitudine cùm aliquandiu reſtitiſſet, neque vllam cerneret ſpem ſaluti; ad Fernandum conuerſus, erumpe tu, inquit, ſi qua potes, dum hoſtem ego vtcunque ſummoueo: & Goam vbi perueneris, fraudi tuo renuntiato; dũ iracundiæ dolorique intemperanter indulget, quàm expetenda ad præmia opimamque prædam præcipuos è Luſitano præſidio miſerit. His dictis, miro animi ardore ſe rurſus in hoſtem concitat: & egregiè dimicans, multis confoſſus vulneribus ipſe & circa eum quinquaginta ferme Luſitani pedites aut equites cadunt. è reliquo numero capti ſeptem & viginti, in ijs nobiles & honorati viri aliquot ex Emmanuelis familia. E ſociis Indis, amplius centum aut occiſi aut in ſeruitutẽ abducti. cæteri notis callibus trepida fuga latebras ac nemora petiêre. Fernandus, inter hoſtiũ tela ſtragẽq; ſuorũ, pernicis equi beneficio præter ſpẽ euaſit. Ad eius cladis nuntiũ, ingens luctus & mœror in vrbe fuit. ac vulgo liberis aut cognatis orbati, æquè viri ac mulieres, præfecti temeritatẽ & furorẽ exſecrabantur. Idalcan verò nõ tã eo ſucceſſu, quam violata ab Luſitanis pace lætari; oblataq; ſibi occaſione, quã

dudum

dudum expetiisset, Goæ bello recuperādæ. quippe tū prælio custodibus imminutis, tum etiā ineunte per eos dies hyeme, quę in aliquot mēses clausu externæ opi mare esset habitura. Addebat fiduciam, deletæ in Arabico mari Lusitanæ classis quamquam incertus rumor: & quòd induciis nuper cum Narsingano Rege Crisnarao pactis, vniuerso apparatu ac totis viribus in bellum Goanum sibi liceret incubere. His ce adductus rationibus Idalcam, primariū è suis ducibus, Ancostane adiuncto, Zusolarinum, cum sex & viginti peditum, quattuor equitum millibus ad Goam proficisci iubet. Eo terrore in vrbem allato; Præfectus, quotquot per ætatem ferre arma possint, custodire muros, & locis opportunis stationes agere iubet. Ad Benestarinum præcipuè intendit vigilias: & quoniam in eo publica salus verti videbatur, ne hosti pateret introitus; quicquid naualiū copiarum fuit, partim vada obsidere, partim circumire interdiu noctuq; insulā imperat. ad hæc, paganos & agricolas, ne, vt olim, iter barbaris aperirēt, intra vrbē euocatos, vel in opera vel in præsidia maturè distribuit. Zusolarinus, admotis ad litt⁹ copiis, cualiquoties trāsitū frustra tētasset, ad extremū operibus insulam cingere: & quoniam à mari (vt dictum est) nihil eo anni tempore subuehi posset; terrestribus quoque commeatibus omnino institit prohibere. Ita, præciso omni vndique aditu, penuria primum, dein fame laborari tota insula cæptum. ventumq; ad vltima foret; nisi, vixdum hyeme exacta, singulari Dei beneficio primùm à Quiloa Ioannes Syluerius cùm vario commeatu, & quadringentis armatis, tum ex vlteriore India Raphael Pærestrellius cum fortibus viris, ac demum ex ipsa Lusitania cum nauibus sex Antonius Saldania subuenissent. Huius noui subsidii fama non absistere modò obsidione Zusolarinum coëgit: sed etiā Idalcanis nomine pacē ab Lusitano petere: quæ ex vetere formula Idalcani est data; cum eo, si nuper ad Pondam capti restituerentur; & eius pacis Prętor aduenies auctor fieret. sequutum vtrumque. & cāptiui cum fide redditi, & Prætor Goam delatus, ratā habuit pacem. Hoc maximè modo Goa tertiùm ab Idalcane obsessa, & in summum adducta discrimen, ex hostium faucibus præter opinionē eripitur. Eodem ferè tempore, fœdioribus etiam de causis, dum nihil minùs Lusitani præfecti, quàm de officio cogitant, amissa Malaca propemodum est. Georgio Albuquercio, qui Abdalam summa populi inuidia damnarat indicta causa, Georgius Brittus in vrbis præfectura successerat. Is, vixdum sanatis iis, quæ exulcerata per alios erant, Malacensibus æquè incolis ac peregrinis admodum grauis esse, & insitā ingenio violentiam in omne genus hominum cæpit

expromere. Mamudianę familiæ seruitiisve, quę portoriis vel munitionibus, Alphonsi Albuquercii decreto, operam dabant; mercedes quotidianas & alimenta subtrahere; alios a calumniatoribus circumuentos, in ergastula condere; ereptas justis possessoribus villas & prædia, quasi ad fiscum deuoluta, amicis aut affinibus pessimo exemplo donare; juncorum magistris, qui antea nostrorum merces quoquouersus bona fide vectare consuessent, non modò custodes apponere Lusitanos; verùm etiam, nullo eorum delicto, ipsas nauiu præfecturas adimere; denique, crudelitatis & auaritię nefaria passim edere documenta. Iis rebus territi qui nuper ad vrbem redierant, cùm denuo diffugissent; ac nihil ferme vlla ex parte subueheretur; tanta rursum Malacæ solitudo & rerũ omniũ caritas consecuta; vix vt magnis propositis immunitatibus præmiisq;, & præcone circumquaq; dimisso, turbatæ hominum mentes sedari, atque ad modicam celebritatem frequentissimum nuper emporium redire potuerit. Cùm in pejus quotidie cuncta inclinarent; accessit, ad res propemodum ex toto euertendas, intestina discordia. Primũ eo tempore & maximum erat Malacæ munus, arcis præfectura: quòd nimirum tam recenti dominatu tamq; infestis circa nationibus Regibusq; Lusitanorum salus in eius arcis tutela consisteret: ac proinde, omni contempto periculo, reliqui duces ac magistratus, eum honoris gradũ certatim expetebãt. Georgius Brittus per eos fortè dies dolore corporis animique cõfectus, cũ supremã sibi horam adesse intelligeret, Præfectũ vrbis Nonnũ Vasæum Pereriam, vxoris fratrem, sibi substituit, Regis decreto quod ita mãdarat Emmanuel, vt si arcis præfecto die obire contigisset, in eius locum vrbis præfectus extemplo succederet. Britto igitur defuncto, arcem Nonnius occupat. enimvero id nullo modo ferre Antonius, Patiecus maritimę rei prępositus; quòd eam præfecturam ad se pertinere affirmaret; præjudicata iã antè re Alphõsi ipsius Albuquercii sentẽtia; qui Rhoderico Patalino ea lege tradidisset arce, vt eã postmodũ ipse relinqueret. Fernando Petreio Andradio, penes quę eo tẽpore naualis item rei erat summa. itaq; nullũ esse dubiũ, quin Georgio demortuo, protinus ea sibi vigilia debeatur. Hoc certamine accensis animis, cũ suos vterque sectatores haberet; nulla publicæ rei cura, duas in partes discessit nomen Lusitanum: ac veritus Patiecus ne quid ex eã concitatione tumultus oriretur; classem omnem, & quicquid nauale erat turbæ, paruam ad insulam recepit è regione Malacæ. Cùm dies aliquot obstinati ambo, suspectique inuicem, in prauo consilio persistitissent; neque demouerrse de sententia vllius precibus vel auctoritate paterentur;

tur; festo die quodam Patiecus in continentem exscendit sacrificii causa. ac præter ipsam arcem cum honesto comitatu ad templum eunti Nonnius (edicto priùs suis quid fieri vellet) in ipso limine apparuit, hominemque blanda compellans voce; Quin, ait, Patiece, nostrarum lirium ac dissensionum cognitoribus vtimur, communibus amicis ac popularibus nostris, eorumque arbitratu redimus in gratiam? cùm ad ea audienda Patiecus propiùs ad portam appropinquasset; è latebris repentè prosiliens prævalidis lacertis Thomas Nonnius elatum inter manus Patiecum in arcem rapit. Patieci comites, nouitate rei primùm attoniti, parumper hæsere: dein stupore in iram verso, cùm ducis caritate vim pararent; partim præsidii metu, partim regiis minis ac denuntiationibus territi, destitere. Ea res momento vulgata, non modò nouam furoris & amentiæ labem Lusitanis adsperssit, quòd omisso concordiæ bono, tot vndique cincti periculis, inter se se contenderent; verùm etiam locum Alodino, dies noctésque in id ipsum intento, ad regnũ omni conatu repetendum, aperuit. Ciribiges erat apud eum Raia, inter suos clarus bellica laude. Is, valida longarum nauium classe ab Alodino accepta, Muaris fluminis ostia petiit, leucas à Malaca non amplius quinque: aduersoque amne subuectus, in terrã egreditur, ac loco peropportuno, è robusta materia densatóque aggere, permunit castra: inde, vti nuper Lacsamana, repentinis excursionibus máre prorsus infestum habere, & in conspectum vrbis Malacæ idẽtidem prouehi, & mox recipere sese; vt, si qua posset, irritatos certamine Lusitanos, ad paratas intra flumen insidias de more perliceret. Harum rerum nuntiis Goam per Verissimum Patiecum Antonii fratrem allatis, Prætor Soarius, qui ex Arabia paulo antè redierat, Alexium Menesium cum nauibus tribus, in quibus erant bellatores trecenti, Malacam celeriter misit. ac sub idem ferè tempus illuc è Sinis etiam Fernandus Andradius, non exiguo cum apparatu & copiis, appulit. Horum aduentu atque auctoritate, glisces denuo Lusitanorum intestina discordia, quamuis ægre sublata: & simul, à Menesio ad Sionis Regem, quicum ab ipso iã Albuquercio instituta erat amicitia, legatus Emmanuelis nomine, Eduardus Coelius mittitur, partim eius amicitię firmãdæ causa, partim etiã vt eadẽ opera colonos ab Rege peteret frequentandæ Malacæ, & quæstuosissimo eius ore commercio Mahometanis eripiẽdo. Coelius ad vrbem Hudiam, quod regni caput est, Sionia naui delatus, Emmanuelis litteras ac dona reddidit Regi. dein iurejurãdo vtrinque renouatum est fœdus, cuius fœderis testem Coelius celeberrimo vrbis loco præcelsam ligneam Crucem summæ Regis volun-

tate defixit. Ita Coelius, rebus admodum ex voluntate transactis, ac duarum insuper nauium præsidio adjutus ab Rege, lætus Hudia soluit; & Camboianam oram pænè præteruectus, quòd à Patanis accessu tempestate prohiberetur, dum ad Sincapuram necessariò cursum intendit, transuerso repentè Euro in litus Panis ejicitur. Potiebatur eius terræ, vt supra demonstratum est, regulus is qui Alodini sororem habuerat in matrimonio: ac tum fortè ab Alodino ipso, incertum quibus de causis, grauiter diffidebat. naufragos igitur Lusitanos haud immeritò sibi diffidentes metuentesque, nó modò non pro accepta olim ad Malacam ignominia damnoque tractauit; sed etiam contra gentis morem benignè & comiter excepit hospitio. Quin, proposito Lusitanæ societatis commodo simul & ornamento, ac Malacensis præcipuè commercii vberrimo quæstu; facilè sibi persuaderi a Coelio est passus, vt multorum exemplo dynastarum & Regum, sese cum honorario vectigali ad Emmanuelem adjungeret. ita, vas aureum librarum circiter sex in annũ tributum est pactus. quam tamen deinde fidem, ab ingenii mobilitate, non diu coluit. Inter hæc, Alodinus de Menesii Andradiique aduentu per exploratores certior factus, tot in vnum coactis Lusitanis vtique aperta vi sese imparem ratus; ad solitas artes dolosque confugit: simulato belli tædio, pacem eo consilio petiit, vt nuntiis vltro citróque mittendis rem in discessum vtriusque ducis extraheret: quippe quos & reuersionis auidos, & secum vnà florem Lusitanæ juuentutis deportaturos esse nõn ignorabat. Neque sagacem astutiam viri, frustratus euẽtus est. Deceptos iam aliquoties Lusitanos, improba negotiandi cupiditas, & nimius reuisendæ patriæ amor, nouam in fraudem impulit. Iactatis vtrinque conditionibus, atque ita approbatis, vt nihil ad firmum stabiléque concordiam, præter Soarii Prætoris auctoritatem, deesse videretur; eius auctoritatis impetrandæ suscepto munere, quæ prima nauigádi facultas data est, Menesius & Andradius cum egregio comitatu Goam petiêre. At Alodinus à Bintano progressus ad Pagum, (id vico nomen, alii Pagodẽ appellant) occultè paratã interea classem ad eas quas habebat naues adjunxit: auditoque ducum Lusitanorũ discessu, ad arcẽ oppugnandam extemplo copias omnes æquè maritimas ac terrestres admouit. Nihil tam inopinatũ nostris accidere tali tempore potuit. oppressi, vix ad arma capienda spatium habuêre, itaque eo die defensa ægre mœnia sunt. Inde, cùm sæpius vrgerentur, nec vigiliis tantùm, sed etiam omni vndique commeatu prohibito, fame laborarent; longè pejore, quàm antea, loco res Lusitana esse cœperat: actumque de ea procul dubio foret; ni planè

insperatum

insperatum subsidium Deus rebus iam perditis attulisset. Iauensis quidam erat in hostium castris vir cùm pecuniosus & clarus, tum etiam consilio manuque promptissimus. Is, grauibus ab Alodino acceptis injuriis, quas salua dignitate ferre non posset; accensus vlciscendi cupiditate, ad Lusitanos capta occasione transfugit. eo duce atque adjutore, vt erat locorum ac temporum bene peritus, Lusitani fidis aliquot Malacensibus in expeditionem assumptis, agmine silenti profecti, subitò vicissim impetu castra hostium cum magna cæde expugnarunt. prædæ haud ita multum in iis inuētum. tormenta, plæraque ex ære, auecta ad trecenta. Quominus Pagum victrici classe porrò contenderent, ipsumque Alodinum oppugnarent; objectis transuerso flumine munitionibus, custodiisque passim in ripa dispositis, in præsentia prohibiti sunt. cæterùm eo facto repressa interim tyranni ferocia, atque ad leuandam annonam, in aliquot menses laxamenti nonnihil nostris est datum. Dum in hac rerum vicissitudine Malaca vrbs fluctuat. Soarius Prętor ducibus aliis aliò missis ad maria tutanda, ipse cum septingentis armatis ad Ceilanum, siue Taprobanam, nauium vndeuiginti classe contendit. Cum Callensi regulo ante multos annos, (vt suprà memoraui) Laurētius Almeida pacem ac societatem inierat: Soarius, Columbani præcipuè reguli amicitiam & commercium expetebat, quòd in eius potestate laudatissimi cinnamomi syluas esse non dubiè comperisset. cuius item rei fama commotus Emmanuel, id ipsum per litteras accuratè mandauerat. Igitur delato in conspectum Ceilani Soario, & Columbanam præcipuè oram oculis perlustranti, locus occurrit ad nauium appulsum & arcis ædificationem idoneus. hami figura littus in mare procurrit; curuoque anfractu capacem efficit portum, in quem ex insula nauigabile flumen illabitur. huc applicita classe, nuntii confestim ad regulum missi, fœderis & amicitiæ causa, postulatumque de more, vt in vsum diuersorii merciumque custodiam, contra insidias maximè Saracenorum, castellum ibi liceret exstruere, non tam Lusitanis, quàm incolis & regulo ipsi, præsidio ac munimento futurum. E Brachmanum disciplina, vt cæteri ferme Indi, erat regulus, atque adeò Brachmanes ipsemet. neque ita pollens habebatur ea tempestate viris armisque. quocirca, & patriis institutis peregrinas religiones auersabatur; & in tam tenera insula haud immeritò Lusitanam extimescebat vim. Attamen, reputans apud animum suum, quàm ex tenui fortuna vicinus Cocini Rex, post initam cum Lusitano amicitiam, ad quantas opes breui tempore peruenisset; eiusdem successus & emolumenti

cupiditate

cupiditate ac spe captus; & de fœdere & de castello, nõ tamen sine aliqua solicitudine, assensus est. Cæterùm haud ita diu in sententia perstitit. Saraceni ex continente profugi, vel in primis vtilem in ea insula negotiationem paulo antè instituerant. ij, morte tristius rati, inde quoque ab Lusitanis pelli se; toto connixi impetu, regios consiliarios pecunia muneribusque, regulum ipsum adhuc fluctuantem, cùm aliis rationibus, tum proposito miserrimæ seruitutis metu, facilè ab ea mente deducunt: neque id modò, sed etiam ad arcendos aditu Lusitanos, vltro suam ipsi nauant operam: iisque præsertim instantibus operi, hortantibusque insulanos, munitiones raptim excitantur. ibi ferrea nonnulla tormenta disposita, & simul, ad nouam societatem planè dirimendam, Lusitani pauci, qui, vt in pacatam regionem securi descenderant, intercepti. Soario ad opus inchoandum in terram egredienti, objecta munitio præter exspectationem apparuit. missi protinus ad rem cognoscendam aliquot expediti, renuntiant, mistos insulanis Saracenos in statione versari. ita Mahometanum scelus haud dubiè patuit. & Soarius, omissa interim ædificatione, copias ad pugnam exponit magnóque vsus militum ardore, quamquam assidue jaculantibus contrà barbaris, ad ipsa tormenta succedit. Aliquantum laboris ac periculi fuit, dum telis eminus dimicatur: ast vbi ad manus ventum est, momento disjectis munitionibus, hostes in fugam auersi: tum fugientibus acriùs instare Lusitanus; neque aut ignotis callibus, aut occurrentibus fluuiis ab insequendo desistere, quoad Prætor, signo tuba dato, palatos iam ac dispersos ab effuso impetu reuocauit. Magnus hostium numerus cæsus eo prælio, nec Lusitano gratis victoria stetit, vulnerati jaculis ferme sagittisque cõplures: nonnulli etiam desiderati, in iis Veriss. Parlecus, qui Malaca paulo antè redierat. Ab ea pugna Soarius, vnius diei quiete militibus data, postridie prima luce rursus cum omni fabrili apparatu descendit; ac fossam a portu vastum ad mare duxit prohibente nemine. intra eam fossam vallum erigitur, tormentis in hostem obuersis: dein modico interuallo additur murus, barbarorum terrori magis, quàm operis firmitati, propter calcis inopiam interlitis argilla cæmentis. Hæc ingenti classiariorum certamine confestim peracta: & regulus, cùm aduersa ictus pugna; tum surgentis operis nec opinata molitione perterritus; misso confestim legato, veniam petiit eorum, quę alieno suasu inconsultè ac temere egisset: atque ad jungendam ex integro societatem hospitiumque sese paratum ostendit. At Soarius grauiter questus non opera tantùm sibi cum armatis opposita, sed etiam comprehensos interposita pactione

Lusita-

Lusitanos: præcisè negauit, se pro tam atrocibus injuriis aliter satisfactionem accepturum, quam si regulus ipse in Emmanuelis fidem ac ditionem cum annuo vectigali concederet. Neque abnuit Columbanus, Lusitana horrens arma. cumque super ea re præfectus regius aliquoties non sine interprete commeasset; ad extremū ita conuenit: vti Regulus Emmanueli quotannis persolueret, stipendii nomine, cinnamomi pondo centum & viginti millia, annulosque duodecim, sapphyris aut pyropis ex eadem insula inclusis: & elephantos præterea sex. Emmanuel autem, receptum in fidem Columbanum, ab hostium vi conatibusque, ipse & successores ipsius, terra marique defenderent. His maximè legibus data pax: & nulla interposita mora, Soarius destinato loco arcem condere aggressus est. opus, adjuuantibus etiam regiis, breui absolutum. in eius arcis custodia Prætor Ioānem Sylueriam valido cum præsidio collocauit: oram maritimam nauibus quattuor tuendam Antonio Mirandæ Azeuedio tradidit. ipse, rebus ex animi sententia cōfectis, & Arabicæ nauigationis magna ex parte compensato damno, circa initium Decembris ouans Cocinum est reuectus. Hæc ferme in vtraque India cis Gangem & vltra, Soario Prætore, per triennium gesta Prouinciam deinde ab Soario accepit Didacus Lupius Sequeria, is, qui primus Emmanuelis missu Malacam adierat. Huic, magna Indici exercitus parte variis casibus absumpta, naues nouem cum bellatoribus mille quingentis Emmanuel in supplementum attribuit, cum quibus anno seculi huius decimo octauo profectus Olisipone, Cocinum secunda nauigatione deuenit. in eo cursu, circa promontorium Bonæ spei, contigit res minimè prætereunda silentio: Magnitudinis vastæ piscis est in Africo Oceano, quem piscem, à figura videlicet, acum appellant, (Xiphiam ego fuisse crediderim) prælongo rostro, & in mucronem desinente; eodemque ita duro atque hispido, vt ferrum deterat in modum limæ. Ex iis belluis vna, dum subterfugientem prædam furibunda persequitur, in aduersam onerariam, plenis euntem velis, toto impetu elata, in imas compages, pertuso alueo, acutissimum caput infixit. Ex eo laqueo dum sese per vim conatur excutere; quamuis libratam suis ponderibus nauem adeò quatefecit, vt se in Syrtim impactos nautæ non sine horrore putauerint. Quo dein ex foramine, cū, ignaro quidnam esset rei magistro, sentinam traheret nauis; Cocini demum subducta, insertum in carinam, vt dixi, planè cubitale rostrū ostendit: quod, illico extractum, & in Lusitaniam, argumenti & miraculi causa, deinde transmissum est. At Sequeria, inito magistratu, primùm circa omnes arces præsidia noua disposuit, dein Regulum

lum Baticalæ, detrectantem iugum, pactumque nuper Emanueli stipendium persoluere (vt sunt levia barbarorum ingenia) recusantem, misso ad eius portus fauces obsidendas cū nauibus aliquot Alphonso Menesio, subsecuturus ipse mox, ad fidē officiumque aut minis aut malo redegit. Simul etiam, cognito Malacam rursus ab Alodino grauiter premi, Antonium Corream cum onerariis ad commeatus petendos, eoque importandos, proficisci iubet in regnum Pegu. cuius regni, vltra Gangem positi non longè a Malaca, Triglypton olim vrbem caput fuisse quidā existimant. Correa, prospero cursu ad Martabanum emporium Pegusiorum delatus, ne in terra adhuc ignota longiùs ab suis nauibus ipse discederet, Antonium Passanium & Melchiorem Caruallium cum honesto comitatu muneribusque misit ad regem in vrbe Pegu, (ex qua tota regio denominatur) inde aliquot dierum itinere commorantem. Magna tum erat, (vt sæpe diximus) toto pænè Orientis gloria nominis Lusitani: magna cùm bellicæ virtutis, tum opum ac diuitiarum existimatio. neque minor, si per Lusitanos licitum esset, omnes circa nationes tenebat in Malacensi emporio negotiandi cupiditas. Itaque Pegusianus Rex, quamquam in primis tum potens ac nobilis: tamen haudquaquam indignatus, Antonium Corream nuntios pro se misisse, comiter iis acceptis, duos vicissim ad eum ipse cum donis remisit stabiliendę societatis & amicitiæ gratia: satrapam vnum, alterum pontificem: hunc Raulinum, illum Samibelganum, Pegusiorū vulgus appellat. Vt Martabanum est ventum, post mutuæ salutationis officia, conscripta communi consensu, pacis & fœderis leges. tum, ad eas solenni iurejurando firmandas, in celeberrimum vrbis fanū Antonius Correa regijque summa populi frequentia conuenēre, totius autem cæremoniæ ordo fuit eiusmodi: Samibelganus prior, in aurea pagula diligenter inscriptas eius amicitiæ leges, tum Pegusia tum Lusitana lingua, vt & populares & hospites intelligerent, elata voce recitari iussit. idem à nostris vicissim est factum. lectis & subscriptis conditionibus, Raulinus, seu sacrificulus, quædam ex ritualibus Pegusiorum libris de more pronunciat, papyracea dein segmenta crocei coloris, (qui colos apud eam gentem cultui diuino dicatus est) & aliquot simul arboris odoratæ folia certis notata litteris, igne subjecto comburit. Tum, suis insertam manibus, manum vtramque Samibelgani cineribus iis imponit, pauca ex eo percuntans, quibus ille ita respondebat, vt sui Regis nomine ratam & fixam eam societatem fore, iureiurādo promitteret. Hæc omnia, summa attētione miroqi silen-

flctio peracta. Dissimiles animorū habitus Antonius Correa comitesq; in eā cæremoniā attulerāt;quippe qui vano errore ducti, Christianā fidē ethnicis iureiurādo obligari fas esse vix ducerent. itaq; Antonij accitu, linteatus antistes, qui nauticis præerat sacris,diuini humaniq́ue iuris haud multo quā cæteri Lusitani peritior,in mediū prodit;sacræ paginæ,Christiano ritu,erāt ab Antonio cū solenni imprecatione tangēdæ;atqui sacerdos,pro Euāgeliis bibliisve,librū ex cōposito protulit, elegāter & artificiosè cōpactū;in quo varij generis lusus& cāticaLusitanico sermone scripta cōtinebātur;nōnullis tamē immistis,vt fit,sentētiis moralibus, atque diuerbiis. Huic ergo libro dum Antonius fallacem admouet manum; diuinitus factum est, vt in ea verba ex Ecclesiaste incideret: VANITAS VANITATVM, ET OMNIA VANITAS: quod ille vbi præter omnem exspectationem animaduertit, subita perculsus religione cohorruit, ac pręclarè sensit, quàm integram & inuiolatam fœderum fidem vel cum ipsis barbaris ethnicisque, esse cœleste iubeat numen. ergo apud se perinde iustum atque legitimum id iusiurandum Antonius habuit, ac si pro vulgari eo libro sacrosancta vtriusque testamenti volumina contigisset. Sancito in hunc modum fœdere,impositisque in onerarias mercibus,& omni genere commeatus, Correa peropportunè Malacam defertur. Eius aduentus, non modò ex diuturna fame & squalore obsessos refecit: sed etiam animos iis addidit ad Alodinum ipsum vltro lacessendum, &, si qua fieri posset, ex tam vicinis sedibus tandem aliquando exturbandum. Quod ille quasi pręsagiens,ad omnes eiusmodi casus multo antè sese parauerat.transuersis primùm cancellis non vno loco intersepserat flumen;angusto dumtaxat singulis paronibus lembísve transitu relicto dein,sub aquas passim fistuca stipites pręacutos adegerat.adhæc densissimas vastæ magnitudinis arbores,quæ ripas fluminis dextra læuaq́; prætexunt,ad radicē ita incidi preceperat;vt perleui momēto impulsæ,nauigātes obruerēt.Deniq; nō lōgè à Pago,qua sinuoso fluminis ambitu longiorē in cubitū prominet ripa,cōfibulatis è valida materia trabibus,& cespite ingesto, nouū castellum excitarat: idque non modico pręsidio, nec paucis ex ære tormentis ad hostem ex obliquo feriendum instruxerat. His rebus cognitis (neque enim deerant qui cuncta renunciarent) Correa & Eduardus Mellus ,contracta minorū nauiū classe,quarū pleræq; remis agerētur,& bellatoribus circiter quingentis impositis:Muaris fluminis ostia petiere. inde præmissi cū securibus dolabrisque, & firmo præsidio militū fabri ad hostiles munitiones

emolien-

amoliendas; ij quo validiores ac peritiores talium erant artium, eo celeriùs confecta res est. discisci cancelli, euulsi ex imo stipites, insidiosæ arbores in diuersum proiectæ. ita sequenti agmini tutus ad castellum vsque fuit accessus. neque ita magno negotio, admotis nauibus machinisque, deiectum inde præsidium. Hinc, magna concepta fiducia, Lusitani ad Pagum victrici succedunt classe. Vt in conspectu oppidi vētum est; dispositæ extra vallum Alodini copiæ cum elephantis, & sublatus de more ingens clamor, & emissa tormenta, nonnullam cruenti prælij speciem prębuere. sed vbi egressus è nauibus Lusitanus in sicco signa constituit, & cominus gladiis contisque dimicari cœptum est, tanta planè diuinitus formido (veterum Hebræorum victoriā diceres) tantus terror hostes inuasit, vt oppido ad prædam relicto, sese in proximos lucos & nota latibula fœdo cursu conjecerint. nec pauci ex ijs in fuga veriùs quàm in pugna cecidêre; cùm è Lusitanis (quod præsenti diuinæ opi acceptum sine controuersia referas) ne vnus quidem desideratus sit. Fusis fugatisque hostibus, ad spolianda tecta raptim discurrit miles; exhausto quicquid erat pretiosi, oppidum concrematum. dein Alodini parones & varij generis nauigia in vnum coacta ferè centum quorum erant aliquot, puppi proraque regium in morem cælatis inauratisque: ex eo genere nonnulla in triumphi speciem reseruata, cęteris ignes injecti. Hac tam insigni victoria parta Lusitani cum summa gratulatione redeuntes in vrbem accepti, Alodinus, fracta, sed nōdum perdomita, ingenti ferocia, ad recolligēdas è tanta clade vires, Bintanum insulam fremens gemensque repetiit. Interea vicini Malacæ barbari, alienas angustias & incommoda suam rati occasionē, multis & grauibus injuriis nostros afficerant: ac Pacenorum præsertim tyrannus, qui nuper in id regnū inuaserat, delatosq; in Pacenū portum negotiatores aliquot Lusitanos partim exuerat mercibus, partim etiam per summum occiderat scelus. Ac ne Acenus quidem, quamquā societate ac fœdere iampridē nostris obstrictus, in ea rerum difficultate sat se pro amicitia gesserat. Ad eas vindicandas injurias, regulosque ab instituto latrocinio deterrendos, Garzias Sala Malacæ Præfectus Emmanuelem Paticcum, vnica, verùm egregiè instructa naui, dimisit. is, præcipuo in Somatranos odio instinctus, quòd Antonium fratrem paulo antè in vincla coniecerāt, cùm alia Somatrę littora, tū verò Pacenum Acenumq; breui adeò fecit infesta, vt non peregrini modò institores multi ab ea nauigatione desisterent: sed etiam incolæ, piscatu, quo maximè alimēto victitat ea gens, intolerabili cum dolore damnoque abstinerent. Neque præcelsam Paticci nauem,

atque

atque à machinis ac milite paratissimam, semiermes ipsi minoribus nauigiis aggredi satis audebant: tantùm ad opportuna insidiis loca excubare instituerant, si quos, vt fit, in terram egressos, per occasionem excipere possent. Fortè ita accidit, vt Patiecus, aquandi causa, Malacensi quàm exercitatissimo remige instructam scapham intra Iacaparini fluminis ostia mitteret abest ea aquatio à Paceno portu millia passuum ferme quattuor. neque ad remigum præsidium propugnatores plus quinque attributi, Antonius Veranus Portuensis, Antonius Passanius Alanquerianus, Franciscus Gramaxius, Ioannes Almeida Quintelanus; postremi nomen intercidit Aquatione per otium facta, priusquam ad suos Lusitani sese recipiant, à barbaris agniti. Et Pacenorum Præfectus, Raia Sudamicinus, rei subitæ nuntio excitus, lanciaras tres confestim expediri iubet, correptisque quæ fors obtulit telis, in singulas, aptas instructasque remigio, centum & quinquaginta armatos imponit. Ea dum parantur, coorti repentè ab vtraque fluminis ripa barbari, sagittis & iaculis abeuntes nostros detinere non desinunt. & ea quidem mora non admodum Lusitanos retardat. quippe hostium tela densatis vtrinque scutis excipiunt. grauius aliunde malum instabat; quòd vno eodemque tempore contrarius ventus & æstus accedens, exitum intercluderet: neque ab socia naui, procul in salo iactis anchoris, erat in re trepida cur opis quicquam exspectarent. iamque raptim instructæ lanciaræ haud dubiam ad prædam cum ingenti clamore festinant. longè tamen reliquas antecedit ea, qua Sudamicinus ipse cum iuuentutis flore vehebatur. Ea re animaduersa Lusitani, tot vndique pressi difficultatibus, consilium ab ipsa desperatione capiunt, vltro in aduersum hostem eundi; vt, quemadmodum sit nomine Lusitano dignum, fortiter dimicantes occumbant priùs, quàm per metum mortis in teterrimam seruitutem abducantur. Hoc ergo consilio scapham repentè circumagunt: validoque remorum impulsu vix dum concurrerant proræ, cùm Lusitani salutari IESV nomine pariter inuocato, strictis gladiis aut hastis, priores in nauigium hostile magno ausu transiliunt: ac ferro primùm summouent barbaros: deinde conglobatos in vnum, ipsaque audacia obstupefactos, haud tamen incruenti ipsi ad satietatem trucidant. Nec in longum extracta est pugna. Paceni, cùm ad vehementes gladiorum & cuspidum ictus nuda præbuissent aliquandiu corpora, & emicantem è Lusitanorum oculis ardorem ferre vltrà non possent, quà cuique commodum est, certatim sese in flumen eijciunt. Sudamicinus, perterritos nequicquam precibus minisque cohibere conatus,

denique se ipse quoque de naui præcipitat; doloreque ac rabie accensus, vt quemque suorum nando adeptus est, elato pugione cōfodit. Cæteri duabus lanciaris ex interuallo sequentes, cùm, si acriùs institissent, nostros vulneribus affectos ac propemodum exsangues nullo negotio conficere potuissent; nec opinata suorū clade perculsi, terga verterunt. Ita, IESV adiuuante, è rebus perditis repētè Lusitanus victor euadit: ac nullo è suis amisso, captiuā ipsius Præfecti lanciaram in altum abducit: eo maiore omnium gratulatione ac lętitia, quo propior exitio fuerat res. Eius tā præclari facinoris fama cū cæteris circà populis, tū præcipuè regulo ipsi Paceno magnū terrorē incussit. Missis extēplo ad Patiecū, met ad Garziā Salā legatis, demissè petiit pacem; eaque cōditione impetrauit; vt cuncta per scelus ac fraudē ablata Lusitanis cum fide redderet. Hoc rerum Malacensium statu, Sequeria nouus Prætor enixè operā dabat, vt pedem, si posset, in Maldiuis insulis figeret. Eæ, vt suprà docuimus, Canarino & Malabarico littori obiectæ, numero plus mille censentur. Multitudinē hanc intercursantes euripi faciūt, adeò angusti, vt alibi nauium antennæ iubas arborū deterant; alibi etiā, qui valentiores sunt viribus, ramo quopiā manibus apprehenso, ex vna in alteram insulam saltu transmittant. Multis rebus ad victum necessariis carent incolæ: sed pro iis omnibus vna est palma, (sic enim appellant) Iudaicis & Africanis, carectas ferentibus, longè præstantior. quippe, non proceritate solum & pulchritudine excellit; verùm etiam tota prorsus in vsu est in multiplici, vt vulgo, si quem frugi & industrium laudibus efferre volunt, palma vtiliorem appellent. Prima dos, in fructu ipso. Tegam Narlémve Indi; cocum, seu nucem Indicam Lusitani dicere humani ferme capitis magnitudine, duplici operimento: quorum exterius, in summo lęue, stupea intus desitate, (cairum vocant) nectur ac texitur, cannabis & sparti modo, cùm alios in vsus, tum præcipuè in vitiliū nexus, & anchoralia: neq; materia vlla ad nautica funes & maris impetus obsequentior. namque, vt salsuginem amat ea planta; cairum quoque ex ea prognatum, & marinis aquis immersum, identidem reuiuiscit: & anchoris illigatum, fluitantes in salo naues egregiè continet, nō tā ab innata duritie, vel operis firmitate, quàm viriditate ipsa, & lentitia quadam ad instar coriorum se se vel in altum elato nauigio, miram in tenuitatem extēdat; vel residente, rursus in crassitudinem contrahat. quod secus in nostris euenit rudentibus, quæ nimirum ipsa vi ac pertinacia sæpe rumpuntur. interior autem calix, rufo colore & globosa rotunditate prædurus, addito auro vel argento, in pocula figuratur; ipsa verò

fa verò pomi caro, amygdalæ in modum, pinguedine quadam & grato sapore lacteſcens, non per ſe tantùm in cibo grata eſt ac ſalubris; verùm etiam, vbi viſum fuerit, exhauſto lacte, paulatim in oleum eliquatur. totus autem racemus, dum ex eo tener adhuc emicat fructus, nodo conſtrictus, ac leuiter inciſus, in obdita oris anguſti vaſcula optimum inſtillat ſuccum; ex quo variis artibus coctionibuſque, veteri, vt Strabo ipſe teſtatur, inuento, mel ſeu ſaccarum, vinum, acetumque perficitur. iam folia, cùm & librarijs pro papyro ſint, & loco tegularum impoſita domibus, arceant imbres; tum etiã in veſtes formã facili ſimul ac ſpiſſo contextu nectuntur. Denique, vna eadémque arbor, omnia prorſus ad rem nauticam inſtrumenta ac materiem præbet. quippe truncum & ramos in malum, aſſamenta, clauóſque: comam in vela; cairum in funes (vt dictum eſt) omnium optimos, filáque ad laterum futuras: poſtremò cocum ipſum, quæque ex eo conficiuntur, in onera. ita, nõ ſine miraculo quodam, omnibus planè rebus ex ſemet apta & inſtructa nauigat palma: eademque diſciſſa per hyemem, viuaces ad prunas, lenta ignium alimenta ſuppeditat. Incolæ importato lino ſericóque talares tunicas eleganti opere texunt: quibus honeſtiùs multo, quàm cæteri Indi, velant corpora. Piſcantur etiã palmeis verriculis minuta conchylia (ſunt qui Venereæ cõchę genus putent) miro ſplendore, & colorum varietate. hæc, ſaburræ loco in onerarias indita, ac diuerſas in regiones euecta, apud Gãgaridas & Sionios, vilioris monetæ explent vicem ad res parui pretii coëmendas: apud Heſperios autem Æthiopas cum rebus etiã carioribus permutantur. Inſularum omnium caput eſt Maldiua, ex ea cæteris cognomentum; ibi frequenti emporio domicilium eſt Regis; quicum inita iam à Soario per Ioannem Sylueriam, vt ſuprà demõſtratum eſt, amicitia; ad eam ſtabiliendam, locumque munitæ apothecæ de more petendum, Sequeria deinceps Ioannẽ Gometium deſtinauit. Neque magnæ cõtentionis fuit res. Ab homine donis ac promiſſis illecto, & cùm Luſitanæ felicitatis opumque haud ignaro, tum vectigalibus nouis rem augendi percupido, facilè non de ſocietate modò, ſed etiam de caſtello impetratũ. id caſtellũ ad mare Gometius, quòd lapidibus & calce careret, è lignea materia glebiſque raptim exſtruxit ac munit. Eius deinde operis, & quadam nominis Luſitani fiducia, vix quindecim armatorum cuſtodia ſeptus, cùm iam non pro inquilino vel hoſpite, ſed pro tyranno ac domino ſeſe gereret, & commeantes in id emporium peregrinos variis vexaret iniuriis, repentina conſpiratione Saracenorum oppreſſus, vnà cum ſuis occiditur. arce,

& iis quæ intra arcem asseruabantur, Mahometanus potitur. ita Lusitani, quàm facili aditu in eas irrepserant sedes, tam leui negotio mox deinde sua culpa dejecti sunt. Nec leuiores alibi plagæ per eos dies acceptæ. Goana oneraria commercii causa Ciaulum petens, in Saracenorum, qui Dabulum incolunt, biremes illata, prælio cõmisso deprimitur. In easdem biremes Lusitana carauela postmodum incidit, (rotũdæ nauis genus, cùm ad onera, tum ad militiam vtile; dromonem Græco vocabulo haud incommodè fortasse quis dixerit) contracto mox certamine, dũ tormenta exercentur, ignea scintilla in sulphurei pulueris cadum illabitur; inde sæuum repentè coortum incendium, nautas vectoresque omnes, vna mulier excepta, protinus hausit. Ad earum rerum nuntios, ira percitus Christophorus Sosa, qui cum nauibus aliquot Canarini maris custodiæ præerat, nocte sublustri Calacinum (is locus est agri Dabulensis) inuasit. Sosæ aduẽtu præcognito, incolæ paulo antè diffugerant. Lusitanus ad prædam versus, quamquam erat barbarica vilisque supellex; tamen ab ea dulcedine auelli non potuit; quoad, illucescẽte demum die, Saraceni circiter quadringenti, sagittarii artis peritissimi, superueniunt. Aduersus eam multitudinem Sosa cum cẽtum & quinquaginta armatis egreditur, quorũ erant sclopetarij seu fistulatores non pauci. Accensis vtrinque animis, atrox pugna coorta. Saraceni, arcubus tantùm instructi, primam hostilium glandium procellam submissis corporibus excepêre: tum ad sagittandum ipsi consurgunt. tamque densus ac perpetuus fuit spiculorum imber, vt Lusitano ad fistulas replendas nihil vnquam temporis aut loci reliquerint. Inde cùm, sensim cedendo, ad mare sese reciperet Sosa; minimè fefellit hostem. circummissus illico iuuenum globus reditum intercluſit. itaque Lusitani vndique vrgeri cæpti, nec sine multo sanguine, vix tandem ad naues effugium patuit. Soluentibus dein oram simul, & jaculantibus, adeò pertinaciter institêre Saraceni, alienato ab sensu periculorum animo, vt semet aquis vmbilico tenus immergerent, nauigijsque remorãdi causa propemodũ injicerent manus. Ex eo discrimine Sosa denique elapsus, Ciaulũ ad saucios curandos, minimè secũda fama, se contulit. Eodem ferè tempore quattuordecim nauiũ classis, cui Georgius Albuquercius præerat, Olisipone profecta, male admodum nauigauit. quatuor tantùm eo anno in Indiam peruenêre. è reliquis vna è medio cursu in Lusitaniam vento reiecta, alia in ipso itinere Castellanus quidam nauarchus ab Indicis cõmercijs ad latrocinia piraticamque conuertit. tertia, superato iam promontorio Bonæ spei, circa Quiloæ & Mõbazæ littora, magis etiam

etiam miserabili genere cladis interiit. Mahometani eas incolunt regiones: hi, Anconino Rege interfecto, iampridem ab Lusitana societate defecerant. Cùm dira necessitas cogeret, aquandi gratia, ad Matuam, eius oræ vicum, quadraginta viri ex naui Lusitana appulerant scapham; in quibus erant primarii duo, præfectus & gubernator. Dum egressi ad fontes doliola complent; interim scaphā, remigibus vacuam, recedens æstus in sicco destituit. Ad eam deducendam aptandosque remos, semiplenis vasibus illico Lusitanus accurrit. nec segnius barbari, animaduersa re, duo circiter hominum millia infensis animis aduolant: nautasque, partim sub oneribus, partim à terra molientes, ad vnum omnes occîdunt: nequicquam ceteris Lusitanis, cùm ad bombardę ictum accedere propter vada non possent, indignam suorum cædem ex alto spectantibus. Ac ne ipsi quidem lætiorem exitum deinde sortiti. quippe, vrgente siti, dum alias aquationes in vicino conquirunt, rectore vacua nauis haud longè ab Quiloa in syrtes impingitur. Ad conspectam eminus prædam ingens repentè affluit hostium vis. momento spoliata oneraria: & quotquot ea vehebātur cæsi, vno duntaxat relicto adolescēte, quem tyranno Mombazæ muneri mitterēt. Albuquercius, dissipata classe, ignarus, ex iis quæ non comparebāt, quò quæque delata esset, cum cæteris nauibus ad Mosambicum exegit hyemem: atque inde, transmisso mari, Goam insequenti demum æstate peruenit. Circa idem ferè tempus, Prætor Sequeria, toties iam ab aliis infelici successu tentatam Arabicam expeditionē aggredi statuit. Contractis ex omni ora nauibus majoris formæ quattuor & viginti, bellatorum tria millia imposuit; quorum erant Lusitani mille & octingenti: cæterā summam è Malabaribus & Canarinis expleuerat. Cum iis copiis Goa profectus Februario mēse, anno seculi huiusce vigesimo, ad Aromata promontorium Africæ secunda nauigatione transmisit. Ibi cognito ad Giddam stare sex Turcarum triremes, manusque armatorum cogi ad fauces Adeni occupandas; intra ipsas fauces inuehi, & longitudine sinus emensa, circa Giddam lacessere bello Turcas decreuit; vt si se occasio dedisset, signis collatis, de rubri maris possessione decerneret. Hoc animi proposito legens oram, ad Meten vicum, aquandi causa, applicuit, metu desertum ab incolis. vna tantùm vetula inuenta, cuius indicio in summa siccitate aqua patuit. amnis erat alueo glareoso; sub eam glaream, æstate, cursu tacito sese ita latices condunt, vt nihil humoris in summo prorsus appareat. Anum indicem remuneratus, & in eius gratiam flāmis ab eo prohibitis vico, Sequeria in Arabiā non longè ab Adeno trajecit. ibi dum ad Aram

(i[illegible] loco nomen) anchoras jacit; in scopulum sub aqua latentem illata Prætoria, solutis incussu compagibus extemplo diuellitur, quæ in summis tabulatis erant, cum parte machinarum ægre seruata cætera demerso alueo periere. naualis turba (quadringenti numerabantur) in cæteram classem distributi. à sancto Antonio nomen erat Prætoriæ; ex eo, Diui Antonii saxa, locus appellatus. Ab hac statione cùm ad Giddã rectà contenderet Prætor, adeò pertinaci complurium dierum Aquilone prohibitus est, vt interim aduentante hyeme, idoneum rei gerendæ tempus effluxerit. Itaque omisso bello, ad pacem cum Dauide Abassino Rege firmandum animum adjecit. cuius Regis imperium, cætera mediterraneũ, modica tantùm ex parte ad rubri maris littora pertinet. Eam oram Dauidis nomine tenebat Prefectus maximus, quem honoris titulo Barnagazium vocant; oppidis ac vicis Præfecti minores præerant. Cum hisce Præfectis de societate agendum erat Sequeriæ, & legati duo in terram exponendi. alter, Matthæus Armenius, is, qui ab ipso Dauide Helenaque ad Emmanuelem cum donis ante decennium venerat: atque ob suspectam eius legationis fidem, ab Lusitanis nullo suo merito indigna & acerba pertulerat. alter, Emmanuelis ad Abassinum erat legatus, Rhotericus Lima, suffectus in locum Eduardi Galuani, qui superioribus annis in ipso itinere, nõdũ peracta legatione, decesserat. Simul etiam erat ei Mazua insula (quæ Ptolemais ferarum olim fuit) haud procul à Camarano visenda, si fortè locus arci ad eius regionis custodiam ædificandæ idoneus foret. ea insula, Arquico oppido maritimo Abassini littoris objecta, perangusto freto ab continente dirimitur: & lunato sinu in idem littus obuersa, in primis tutam ac placidam stationem nauibus præbet. ad hæc, cisternis armentisque varii generis, in vsum classium & præsidiorũ, abundat. Prætor, totam insulam per otium contemplatus, tametsi Mahometani incolebant; tamen, vitandæ inuidiæ gratia, suos ab incendiis ac præda continuit: Mahometi verò fanũ ritè expiatum, intemeratę Conceptioni Deiparę Virginis dedicauit: ibi per eos dies Christiana sacra peracta non semel. Interea ab Arquici Præfecto oratores affuêre cum donis & cõmeatu: quibus, vtpote Christi cultoribus, sericum vexillum Cruce insignitum, amicitię causã, datum est illi, cognito Christianos & Lusitanos aduenas esse, cuius gentis fama iampridem eo tractu increbuerat, mirum in modum gratulati; primùm omniũ de Matthæo Armenio cùm cura perquirunt. hunc ipsum vbi adesse præter exspectationem audiere; & mox in conspectum est productus veneranda canitie senex; obortæ cunctis præ gaudio lacrymæ. &, vulgata cipa

eius rei fama, certatim ad optatos viri amplexus & manuum oscula confluebant. Ea demum celebritas & Matthæum omni suspicione liberauit, & Lusitanis, quòd insontem adeò aspere & inhumanè tractassent, dolorem simul ac pudorē injecit: eo magis, quòd etiam aliquot è sacra Y. sonis æde monachi, (multa autem cœnobia, ex Diui Antonii ferme institutis, eo toto regno visuntur) salutandi eiusdem Matthæi causa, ad classem accesserant: qui ab Lusitanis sacerdotibus linteatis cum symphonia & psalmis accepti, magnam animi voluptatem prę se ferebant, non è Matthęi solùm, sed etiam ex ipso Lusitanorum aduentu: quod vetus oraculum sibi à majoribus traditum ferrent; ex occiduis aliquando regionibus, Christianæ religionis homines in ea loca venturos. Eius vaticinationis promissa, tantæ classis appulsu, tandem esse confecta, & in illo sacratorum hominum cœtu, Hesperiam cum Eoa Ecclesia, tāto locorum interuallo, dextras quodammodo miscuisse, magnopere lætabantur. in sermonem dein cum Arquicano Præfecto vēnit est, & paulo pòst, ad stabiliēdam societatem, (quòd ita Dauidem velle non ignoraret) Barnagazius cum peramplo comitatu Arquicum processit. Paululum ibi altercationis fuit, dum dies locusque colloquio constituitur: littus ipsum aduena, Arquicum oppidum Barnagazius præoptabat, nonnulla fraudis ac periculi suspicione ab Saracenis injecta. Ad eam suspicionem tollendam (quando per obsides transigi, indignum Christiana amicitia & hospitio videbatur) cùm synceri animi pignus Crucem nudari & porrigi ab Sacerdote juberet Antonius Saldania, Lusitani Prætoris internuntius; seuero vultu Barnagazius confestim exsurgens obstitit; negans, tam leui de re, tam augusta attrectanda mysteria. Quin ego potiùs, inquit, de iure meo decedam, meque vltro in omne discrimen objiciam. ita, mediæ regionis campus, inter oppidum & mare, consensu deligitur. Barnagazius cum equitibus ducentis, peditum duobus millibus ab Arquico; Sequeria cum sexcentis non amplius armatis è classe descendit. iis copiis in statione vtrinque conspecta relictis; cum senis ambo comitibus in medium prodiēre. Primus congressus fuit, mutuò blandè & amicè consalutantium, & Regis vtriusque in alterum, beneuolentiam studiumque accurata oratione testificātium: dein societas ac fœdus hoc maximè modo sancita. Classiarius sacerdos argēteam Crucem in medium attulit: ea Barnagazius prior apprehensa, nixus genibus: Quam, inquit, pacē IESVS CHRISTVS, generis humani Redēptor, discipulis reliquit suis; eadem esto inter nos, qui eiusdem Christi cultum profitemur ac fidem, Hanc ego pacem (quantum in me fuerit) Regis mei nomine

spondeo; atque ita iuro per hanc sacrosanctam nostræ salutis effigiem. In eandem ferme sententiam conceptis verbis iurauit Prætor. dimisso dein colloquio, per triduum ex vtraque parte doni officijsque certatum. & ingens omniu fuit lætitia, quòd opulenti duo Reges terra mariq; contra Christianæ rei aduersarios arma iunxissent. Post hæc, Sequeria Rhotericum Limã legatum Barnagazio commendauit, ac tradidit, ad regiam vsque tutò mittẽdum, cuius in comitatu cùm alij honesti viri complures fuere; tum verò Franciscus Aluarus sacerdos: qui dein reuectus in Lusitaniam, eius peregrinationis seriem patria lingua descriptam edidit: codẽque postea auctore, Paulus Iouius gentis ritus moresq; latino sermone diligẽter est persecutus. Per eosdem ferè dies, quibus in Arabico sinu Lusitanus agebat Prætor, è Paceno Somatræ insulæ regno, summus Mahometicæ superstitionis Califa seu antistes, nomine Molana, supplex illuc vsque contendit. puerum adducebat duodecim ferme natum annos, Paceni Regis filium: cuius parente occiso, Geinal tyrannus, ab Alodino socero adiutus, regnum inuaserat. huic si contra communem hostem suppetias Lusitani tulissent; restitutum in patrias fortunas puerum, in Emmanuelis auctoritate cum annuo tributo Molana spondebat futurum. Et pupilli orbitas & Califæ obtestatio apud Sequeriã valuit. Ad Geinalem ex ea possessione pellẽdum, sex naues cum valida manu armatorum, Georgio Albuquercio attributæ. Cuius rei, & iunctæ cum Dauide amicitiæ nuntios qui ad Emmanuelem efferret, Petrus Vasæus in Lusitaniam a Prætore missus, magna toto regno omniũ ordinum gratulatio fuit, & in singulis oppidis miro populi studio supplicatum est. Prætor, cùm egressus freto Calaiatum petiisset, Armuziam inde processit. ibi, clauso iam mari, cum magna nauium parte hyemare coactus est. Dum hæc ad Arabiam & Persidem fiunt, Goæ Præfectus interea Rhotericus Mellus Lusitanam rem, haud contemnenda, si crimẽ abesset, vectigalium accessione ditauit. Idalcanem inter & Crisnaraum, Narsingæ Regem, atrox ac funestum per eos dies exarserat bellum; dum reconciliatę nuper amicitiæ leges ambo parum syncera fide custodiunt. Idalcan perfugas & noxios è Narsingæ regno contra ius & fas clam admittere, grassari occultis latrocinijs, ac reperentem res Narsingarum dolis fallaciisque frustrari. Crisnaraus vicissim, otij impatiẽs, bellum denuo optare; & in Raciolum vrbem, Decani regni munitissimam, spe atque auiditate imminere: quam sibi maioribusque ademptam, Idalcanis accessisse regno ægre ferebat. Eius ergo repetendæ vrbis, & Idalcani arma rursus titulo specioso inferendi, tale consi-

consiliū inijt: Saracenus erat in ipsius aula, Cides Mercar, Mahometano cultu ingenióque, industrius vir & experiens. Hunc, ad Arabicos equos in vsum belli coëmendos, magno cum auri pondere Crisnaraus Goam misit: & quo testatior esset res, ad Goæ Præfectum super tali negotio separatim litteras dedit, haud dubius, quin per Decanios fines necessariò iter habenti bene nummato viro Idalcan, prædas eiusmodi sagaciter odorari assuetus, de more structurus esset insidias. Quod putarat, euenit. Ingressum Decanios limites Cidem, vtpote eiusdem sectæ hominem; quin etiam è Mahometis, vt ferebatur, stirpe genitum; Idalcan benignis admodum promissis ad se per litteras inuitauit. Cides, vel societate superstitionis, vel vberioris stipendii ostentatione adductus, vel etiam interuertendæ regiæ pecuniæ spe, haud grauatè ad Idalcanem se contulit. ille, comiter acceptum, per speciem honoratæ præfecturæ, Dabulum extemplo amandauit. ibi, ne quid rumoris emanaret, pecunia spoliatum, per idoneos talium facinorum administros, è medio sustulit. Crisnaraus interea, speculatoribus clàm appositis, cùm rei gestæ seriem haud magno negotio comperisset, lætus oblata belli occasione, missis quoquo versum ad Reges ac dynastas epistolis, manifestam Idalcanis perfidiam & violatas pacis leges minaciter & acerbè conquestus est: dein, maximis equitum peditumque contractis copijs, Raciolum vrbem obsidione cinxit. Ad eam soluendam obsidionem Idalcan profectus, commisso prælio, magna parte suorum amissa, cum paucis elabitur. Crisnaraus victor, non castris modò Idalcanis est potitus: sed etiam Raciolum vrbem valido instructam præsidio, crebris iam oppugnationibus frustra petitam, metu denique in ditionem accepit. Idalcan interea, remotis oppidis, quo propter siccitatem Crisnaraus cum exercitu peruenire non posset, amissa in præsens renouandi belli fiducia, sese inglorius continebat. Ad eius cladis famam, cùm alij ab Idalcane defecére; tum Gini, gens in Decano regno prænobilis. Eius gentis principes, germani duo fratres, Comus & Appa, contractis octo ferme armatorum millibus, in subiectos Gateis iugis agros impetum fecerant: inde sine dubio in oram maritimam transgressuri, crebris portubus & vectigalibus quæstuosam, (Concanum vocant è regione Goæ) quam Ginorum olim familiæ Mahometani eripuerant. Eius oræ Præfectus, Idalcani hero auaritia & fraude non absimilis, magna pecuniæ summa è vectigalibus portoriisque collecta, id vnum laborabat, quo pacto, inter eos tumultus, dominij rem ad suum peculium adiungeret. Omnia circumspectanti

commodissima ad fugam Goa Lusitanorum vrbs visa, id quo tutiùs faceret, Lusitanum sibi præfectum antè conciliandũ ratus; ad specimen probitatis ac fidei petiit ab eo per nuntios, primùm vt Idalcani contra Ginos tumultuantes opem pro amicitia ferret. id si facere grauaretur, (quod ita fore haud erat nescius) tum libero mendacio suadebat, vt ipse potiùs in eos portus & vicos, Emmanuelis nomine, inuaderet, æquiore animo Idalcanẽ in afflicta fortuna laturum, suas opes & vectigalia in Lusitanorum, quàm in perduellium potestatem venisse. Hoc nuntio accepto Mellus Præfectus, rem ad consilium detulit. ac tali tempore nemini dubium erat, quid ius, quid æquitas, quid amicitia postularet. verùm apud homines lucra pensantes, vtilitas valuit. Mellus cum octingentis ferme Canarinis peditibus, Lusitanis equitibus ducentis & quinquaginta, euripo traiecto, Concanum sine certamine vllo occupauit, non ausis Ginis aduersus Lusitanos arma ferre: & Rhotericum Iusartem cum modico præsidio ei regioni præfecit. At Idalcanis procurator, domino prodito voti compos, Goam plenos argento auroque loculos tulit: & quo res occultior esset, amico Lusitano cuidam æquè fallaci custodiendos initio tradidit. Dein, cùm hic depositum ex occasione repeteret; ille alter se quicquam accepisse impudentissimè pernegaret, neque chirographum exstaret vllum; ex dolore ac desperatione Mahometanus in furorem & insaniam versus, mentem simul cum pecunia perdidit. Fraudator verò, dum thesauris malè partis incubat securus, inopinata morte postmodum, ab eo quod carissimum habebat in terris, auellitur. Quin etiam ipse Crisnaraus deinde malis attibus receptam vrbem Raciolum, bello vicissim superatus, amisit. quæ bella, & numero peditum equitumque, & vniuerso apparatu, (alioquin fides Barrium, & Osorium, & alios rerum Indicarum auctores appellet) orbis nostri expeditionibus longo interuallo præferenda, enarrare nostri instituti non est. Postremò, ne Lusitanis quidem ipsis, vt in loco exponemus, diuturna stetit minùs honestè quæsita possessio. Ita, per omnes eorum scelerum affines peruagata cælestis ira, breui tempore pœnas à singulis improbæ cupiditatis exegit. Per eosdem ferè menses nouũ & multiplex aliud in mari miraculum exstitit. Classis nauium nouem duce Georgio Britto dum ex Lusitania Indiam petit; rostrata celsior Rhoterici Vasæi Pereriæ, in medio cursu, repentè, veluti fræno equus adducto, ita substitit, magno cum aquæ sonitu ac motu, qualis, vbi in vada & syrtes incurritur, edi consueuit. Eo ipso terrore perculsi nautæ, demissa vtrinque bolide, profundum sine dubio mare comperiunt. Cùm inflatis vento velis

hæreret

hæreret nauigium nihilominus; dispiciendi causa (quòd esset nox) admotis ad marginem luminibus, implexam alueo ingentem belluam vident. Carinæ, centum & quinque dodrantium longitudine, applicuerat corpus; cauda gubernaculum illigarat; alis immanibus latera ad summum vsque cingebat; quas iam in alas per imprudentiam nonnulli manus iniecerant. Ad spectaculum adeò tetrum, ingenti videlicet horrore nautæ militesque perfusi; vt verò, dolij magnitudine, vasto hiatu nouissimè caput extulit; metu exanimati pænè omnes, infernum profectò monstrum diuinitus immissum credere, ad viua tot noxiorum corpora glutienda. Pauci, quibus in tanto discrimine mens animusque constiterat, consultandi gratia in vnam partem secedunt. erant qui contis, & iaculis, ballistisque depellendum suaderent cetum: alij contrà, nihil magis tali tempore vitandum aiebant; ne tantæ molis animal, vulneribus irritatum, concussu ipso & agitatione violenta nauem euerteret. in summa inopia consilij, cùm nihil explicaretur, & maior in singula momenta terror instaret, suppliciter ac demissè veniam pacemque Dei & cœlestium exposcere, atque ad vota precesque confugere placitum est. Neque ea irrita fuêre. Sacerdos cum linteo, & stola, & signo Crucis in medium prodiit, ab eo sacris carminibus & exorcismis delinita bellua, (mirum dictu) nulla cuiusquam noxa relicto nauigio, cùm è portentosis narium fistulis ingentem reflasset aquæ vim, sese admodum placido lapsu in mare demisit. Lusitani, tamquam ex orco præter spem erepti, debitas diuinæ clementiæ laudes & grates agebant. Circa idem ferè tempus. in Somatram Georgius Albuquercius cum orbo extorrique delatus est puero. Ante eius aduentum, tyrannus Geinal, Paienorum erga se voluntati diffisus, non longè ab vrbe munierat castra, seque intra id munimentum cum tribus millibus armatorum tenebat. Albuquercius, missis qui tyrannum iuberent iniusta possessione decedere, cùm denuntiatione minisque nil nisi verba & frustrationes eliceret, fauente Aruano finitimo regulo, castra cum trecentis dumtaxat Lusitanis aggressus, non sine sanguine suorum expugnat. ac Geinale interfecto, & prædæ parte Aruano concessa, qui inter oppugnationem auersas castrorum portas obsederat, pupillum magno populi assensu plausuque Regè acclamatum, & cum annuo tributo in verba Emmanuelis adactum ex fœdere, in patria sede ac domicilio collocat. Eius pueritiæ regendæ, Molana præpositus is, qui pupilli susceperat causam: & rei maritimæ cura, Lusitanorũ amico Ninacunapani cõcredita: dein ad Mahometanos in officio continendos, castellum ipso in aditu portus

exstrui

exſtrui cæptum. Quæ ne res, adeò ſecundæ, nimium Luſitanos efferrēt; quo die Geinalis capta ſunt caſtra, ipſo die ad Acenum oppidum, leucas à Paceno ferè viginti, dein ad Bintanum longè diſpari ſucceſſu pugnatum eſt. Georgius Brittus, nauibus quinque ab Cocino Molucas petens, cùm ex itinere Acena littora tenuiſſet, auri occæcatus auiditate, cuius vim ingentem in proximo delubro eſſe audierat, cum cētum & viginti armatis in terram egreditur. Huic Abrahemus tyrannus obuiam cum ſex elephantis, peditibus mille progreſſus, pugna commiſſa, Luſitanos complures temere inuectos, & in iis Georgium ipſum interficit; cæteros grauiter ſaucios retro ad mare compellit. Inde in Georgii locum Antonio fratre ſuffecto, Luſitani Malacam trajiciunt, quò cùm item Albuquercius paulo pòſt à Paceno ſuperueniſſet, duodecim amplius coactis in vnum nauibus, & propugnatoribus ferme ſexcentis, Alodino, infeſtum de more Malacenſe littus habenti, arma inferre denuo placuit. Is nuper ad Pagum victus, vt ſuprà demonſtratum eſt, in Bintanum haud longè à Pago receperat ſeſe. Ea inſula, Siucapuranis obdita faucibus, nobili ſecatur amne; qui ponte junctus, dein ſe in mare euomens, portum nauigātibus præbet. Huic impoſitam amni vrbem, inſulæ cognominem, Alodinus, pulſo, vti ſuprà docuimus, veteredomino, præclarè munierat; ad pontis caput propugnaculum excitarat; à cæteris partibus, ſerratæ ſtructuræ, ad latera ferienda, vallum & aggerem obiecerat. Portum ipſum, & fallacia vada, & adacti fiſtuca flexuoſi de more ſtipitum ordines; & in aſſidua ſtatione paratæ lanciaræ ſeu lembi egregiè tuebantur. Luſitani, propè certa victoriæ ſpe profecti, nondum probè explorata regione, deſcendunt; duabuſque ſimul partibus ad mœnia ſubire conati, cùm neque ſcalas attuliſſent, & ſtagnantibus circùm aquis ac voraginibus impliciti tenerentur; deſtinatis vndique hoſtium telis ac tormentis, promptiſſimi quique ſternuntur. Nec feliciùs mari tentata oppugnatio eſt. cùm & incognita obſtarent vada, & hoſtilium nauigiorum agilitas onerarias Luſitanas, magnitudine ipſa inhabiles, crebris detrimentis afficeret. Ita, omiſſo incepto, & præcipuis è ſuorum numero deſideratis, diuerſi duces; Albuquercius Malacā redit: Brittus ad Molucas, quò intenderat, nauigare perrexit.

LIBRI SEPTIMI FINIS.

HISTO-

HISTORIARVM INDICARVM LIBER OCTAVVS.

DVM hæc apud Indos alterna succedunt vice; interim ex alia quoque parte, atque adeò planè diuersâ, perquam insigne ab homine Lusitano facinus editum est. Fernandus Magalianes agebat Olisipone, ingenti animo vir, & rei naualis apprime callẽs. Is, quòd in India sub Albuquercio duce stipendia multa feciſſet, nequaquam pro spe præmiorum (vt in suis plerunque meritis æstimandis nimium sibi fauet humana cupiditas) ab Emmanuele tractari se questus, ad opulentiorem Caroli Cæsaris Castellæ Regis aulam transiit. ibi, cum astronomis aliquot communicato consilio, & implacabili odio in Emmanuelem accensus, Cæsarem & consiliarios docet, Molucas insulas, quarum celeberrimis toto iam terrarum orbe diuitiis Lusitani fruantur, intra Castellanæ conquisitionis limites haud dubiè contineri. idque non pluribus tantùm argumentis è mathematica supputatione contendit; sed etiã acceptis inde litteris à Francisco Serrano, de quo suprà cõmemorauimus; in quibus de admirabili quadam eius regionis cùm opulentia, tum ab aurea Chersoneso longinquitate differeret. Profectò, si à fortibus & peritis hominibus tentetur ex Occidente iter, haud ita magno negotio è Peruana terra in easdem insulas penetrari posse. opem dein addit monitis. ac se, modò in eam expeditionem necessaria præbeantur, in omne discrimen, experiundi causa, paratum ostendit. Mouit Cæsarem & magnitudo promissi, & Fernandi auctoritas cum testimonio Serrani conjuncta. Quinque compactis egregiè nauibus, eximio & nauta & milite ad Hispalim instructis, (quo in numero exsules erant Lusitani complures) vnus Magalianes cum summo imperio ac potestate præficitur. Cum iis nauibus, Bæti fluuio in altũ Oceanum euectus, Canarias primùm insulas, tum Brasiliam certo iam pridem itinere petiit. inde, velis in Austrum datis, cùm ignota littora diu legisset, ad magni fluminis ostia ventũ est; quod Sancti Iuliani vulgus appellat. is locus quinquaginta gradibus ab æquinoctiali abest circulo. neque inde longè, infesto rigore, &

æterno

æterno preſſa gelu, niuoſa montium cacumina in cælum exſtr-
gunt. terram incolunt homines immani duodecim ampliùs do-
drantium ſtatura, efferis moribus, crudis in cibum carnibus ad-
ſueti. quibus duo ad claſſem attracti, blandimentiſq; ac muneri-
bus a Magaliane deliniti, intra paucos dies ex inſolita victus con-
ſuetudine periere. Ad eam oram explorandã miſſa nauis vna, cui
præerat Ioãnes Serranus, in ſcopulos illata, ſaluis tamen homini-
bus, frangitur. Hiſce rebus conterriti claſſiarii, &, præter alia ma-
ris incommoda, ſæuiſſimo frigore enecti; incerta vitæ & peruenié-
di quò intenderant ſpe, reuerſionem plerique ſuadere, quidam et-
iam conuitio efflagitare inſtiterunt. Hoſce Magalianes, obfirmato
ad omnẽ patientiam animo, benignis adhortationibus aliquãdiu
ſuſtentare conatus: cõperta demũ cõiuratione; partim capite, par-
tim exſilio puniit. qua ſupplicii ac minarum acerbitate, obſtupefa-
ctis interim ab omni rerũ nouarũ conatu reliquorum animis, ul-
tra eũ locũ tres fermegradus, hoc eſt leucas circiterquinquaginta,
proceſſit; atque ibi demum ſeſe oſtendit euripus, ſinuoſo meatu O-
ceanum vtrunque coniungens. Ea re tum ex incitatiſſimo aquarũ
æſtu animaduerſa, tum ex cetorum oſſibus in littus eiectis, quaſi
peracto iam itinere, gratulatio ingens à Magaliane facta, & euripo
ipſi, ab inuentore, perpetuum ac nobile nomen inditũ eſt. ibi, cõ-
meatibus valde imminutis, cùm denuo fremitum vel querimonias
quorũdã inaudiſſet, capitis pœna propoſita, vetuit ea de re ſermo-
nes inferri. Tũ alia nauis ad inquirendũ exitũ præmiſſa; ducẽ fru-
ſtrata per tenebras retro vnde venerat, Hiſpalim, reuertit octauo
mẽſe quam ex eo portu diſceſſerat. Eam nauẽ miſſis qui quærerẽt,
inceſſum dies aliquot præſtolatus, cũ reliquis tribus audacter ipſe
progreditur: perque varios mæandros, & cæcas ambages, crebro
velorum flexu tandem ex altera parte vaſtiſſimum rurſus in æquor
euaſit. & quoniam ſub æquatore ipſo poſitas Molucas eſſe didice-
rat; in eam partem proras dirigere magiſtros iubet. Leucas mille
quingentas procul ab omni terræ conſpectu prouecti, in deſertas
aliquot inſulas incidere: quas ex aduerſo Italiæ oppoſitas nonnul-
li arbitrantur. inde continuato in Septentriones itinere, ad Subũ
inſulam leucarum ferme duodecim ambitu, auri feracem, frequẽté
incolis ventum eſt. Ibi Magalianis labores exitu nec opinato con-
cluſi. quippe inſulæ regulus, quòd armis eo tempore cum finitimo
Rege Mathani contenderet, oblata recentis auxilii ſpe, aduenas
nõ ſolùm hoſpitio libenter excepit: ſed etiam in eorũ gratiã ſeſe cũ
vxore, liberiſq;, & popularibus circiter octingentis, Chriſtianum
fieri voluit; & honoris cauſa in ſacro baptiſmate Fernandi no-
mẽ

men assumpsit. Hisce necessitudinum vinculis magis magisque Lusitanus obstrictus, petenti opem & Christiano & hospiti negare nō potuit. Descensione cum præstantibus aliquot facta, Magalianes, cùm semel iterumq; fudisset hostes; tertiò denique ex insidiis ipse circumuentus occiditur. Cæteri, partim circa eum interfecti, partim elapsi, vix ad naues cum tristi nuntio peruenēre. Neque hic finis miseriarum fuit. ex quo facilè existimari potest, quā nō temere, nec sine diligēti præparatione, barbaris Christiana sint impertiēda mysteria. Regulus, qui vix adhibito catechismo, vel anteactæ vitæ sceleribus cū salutari detestatione dānatis, amicitię & tēporis causa, peregrina sacra suscepisset; qua mobilitate Christū induerat, eadem paulo pòst & Christum ipsum, & vnà cum Christo ius fœderum, fas, humanitatē, fidē penitus exuit. Oblatam ab hoste pacem, cum eo si aduenas è medio sustulisset, recentia merita & jūctas nuper dextras oblitus, minimè recusauit. Tā scelerati dein facinoris perpetrādi cū in aperta vi nulla esset spes, primarios è classe ad viginti, per officii ac beneuolentiæ speciem ad ferale conuiuium inuitatos, repentè inter ipsas dapes & pocula contrucidat; vno Ioāne Serrano vel ad ludibrium vel ad lucri spem reseruato: quòd ex redemptione se partē aliquam sulphurei pulueris, & aliquot ænea tormenta (cuius machinæ in iis locis nihil vnquam simile visum fuisset) capturum esse confideret. Atque vna hæc spes salutis afflicto quoque Serrano restabat. Verùm vtrumq; postmodum euētus fefellit. nāque productus in vinclis ad mare Serranus, noua clade exponenda primò socios ad misericordiam lacrymasque commouit: eodemque interprete, per consuetos iam nutus ac symbola, cū incolis agi de pretio cæptum. Paciscebantur vtrinque pecuniæ loco, duas minoris formæ bombardas, & pulueris aliquantum. Ea cū lintribus ad terram nautæ admouissent; subitò pretium augere insulani, & recedere à conditionibus, ac redemptorem variis artibus detinere. Inde altercatione cum iurgiis orta, cùm major majorque hominum frequentia ad littus affluēret, veriti fraudem & insidias classiarii, sese ad naues re infecta subducunt: anchorisque sublatis, miserum Serranum, frustra fas religionis, amicitiæ, patriæ, lamentabili vociferatione obtestantem, in barbara & crudeli terra destituunt. ad insulam decem leucas inde prouecti, variis casibus imminutas recensent copias. fusis ac laceris magna ex parte armamentis, centum & octoginta non amplius homines in vniuersum inuenti. Cùm in tres ipsas naues, neque nautæ, neque funes, neque vela sufficerent; aluco vno, qui præ cæteris quassatus erat, incenso, turbam cum instrumento omni in alteram transferunt: ita,

ita, duabus tantùm reliquis nauibus ex eo loco discedunt: ac pe-
ris in occidentem Solem obuersis, diu errabundi, ad Molucas in-
sulas tandem aliquando perueniunt. ibi cum Tidoris regulo haud
ægre societas iuncta. Lusitana tum aberat classis: eo facilius corra-
sis vndiq; frugibus, regulo enixè adiuuãte, per tot ærumnas & pe-
cula petitum ex insula specimen auehunt. ac trito inde itinere u-
traque primùm instituit nauis. dein Lusitanarum classium iniecto
metu: altera fluctibus quassata, cùm omnibus compagibus aquam
acciperet, ad Molucas recurrit: ibique egressis interrã hominibus,
ad scopulos allisa diffringitur. altera Indis ad dextram relictis: im-
mani ausu protinus altum præcidere, & recta Bonæ spei promon-
torium petere intendit. eo superato, cùm ad Hesperidas vsque in-
sulas processisset: inaudito post omnium seculorum memoriã cur-
su totum orbem emensa, & æmulis classibus illuc vsque felicitate
uitatis, ab Lusitano demum Limenarcha in eo portu detenta est;
& pauci qui superfuerant semianimes in custodiam traditi: è qui-
bus tamen aliqui, naui deinde recuperata, in Hispaniam, vnus
etiam, patria Vicetinus, obstupescentibus cunctis miraculi nouil-
tate, in Italiam rediit. Huic naui non sine causa Victoriæ inditum
fuerat nomen. Nauclerus erat Ioannes Sebastianus Canus, ex op-
pido Guetaria Vardulorum, ad Pyreneum; vir animi fortitudine,
peritia gubernandi, & inaudita felicitate sanè promeritus, vt ipsius
ac patriæ nomen, nullus vnquam casus, nulla temporum longin-
quitas obruat. Neque me fugit, hæc aliter ab Iouio æquali eorũ
temporum tradi. Sed nos rẽ totã ex fide retulimus: haud mediocri-
ter locupletem huiusce narrationis auctorem sequuti Ioannem
Barrium Lusitanum: ad quem, præter cæteram notitiã, & habita
cum superstitibus ex ea classe colloquia, conscripti insuper ab ip-
sis gubernatoribus eius peregrinationis commentarii peruenêre.
Ex eo deinde tẽpore sæpius in Molucas è Bætica primùm, ac post-
modũ è noua Hispania nauigari cæptum. quæ res ingẽtem discor-
diarum molẽ inter Lusitanos ac Bæticos peperit; nec sine magno
motu, cùm in Europa legibus, tum in Asia ferro, de illius maris &
commercij possessione certatum est. Magalianes è Bętica Septem-
bri mense anni vndeuigesimi soluerat, bienniũ circiter in ea naui-
gatione consumptum. Inter hæc, de rebus in Ceilano gestis nuntii
ac litteræ in Lusitaniam venerant. Ad ea tã opportuna & fructuo-
sa tuenda commercia, & fluxa fide Regem in officio continẽdum,
arcem instaurari, & aucto præsidio diligẽter custodiri Emmanuel
iussit. Eius rei causa Lupus Brittus cum supplemento fabrũ ac mi-
litum in Ceilanum profectus, accepto à Ioanne Sylueria castello,

primùm

primùm omnium concharum vim ingentem è proximo petiit; è quibus Indico more calce confecta; nouos muros prioribus iam collabẽtibus ex arte perduxit; ac foſsã probè purgatã ſtatumine muniit. Ea re offenſi vehemẽtiùs inſulani, quos cõmuni vocabulo Cingalas vocant: quòd contra ipſorum ſalutem ac libertatem cũcta parari haud abſurdè ſuſpicarẽtur. Et Saraceni inquilini de more ſuſpicionem ac metum augebant, in conciliabulis dictitando, veros videlicet vates initio ſe fuiſſe; cùm exitialem Colũbanæ terræ Luſitanorum aduentum fore prædicerent. Per ſpeciem ſocietatis illapſos inaudita auaritia & crudelitate homines, paucis diebus malè mulctato hoſpiti Regi ſtipendium impoſuiſſe. poſt hæc, aliarum gẽtium homines, nullo iure aut exemplo, ab iis littoribus arcere cæpiſſe: nõ quieturos, quoad iniecto ad arbitriũ fræno, populis perinde ac iumentis abutãtur, nec eorum fortunas modò, ſed etiã ſuccum & ſanguinẽ hauriant. Habere Columbanũ digna factis & moribus præmia; qui, ſpretis fideliũ ſociorum cõſiliis, nouã & incognitam veteri & expertæ amicitiæ prætuliſſet. Huiuſmodi facibus ad exſecrabile odiũ nominis Luſitani accenſa plebs, venalia primùm alimenta ciboſque caſtello ſubtrahere: dein eo audaciæ ventum, vt Luſitanos longiùs ab arce vagantes, vel iaculis eminus peterẽt, vel iniquo loco circumuẽtos occiderent. ad haſce tam atroces iniurias, principiò, pacis & concordiæ cauſa, leniter agere & conniuere Præfectus. Sed conuitia militum, ſegnitiem & ignauiam increpantium, diutius ferre non potuit. meridianis horis, quod æſtiuæ maximè quietis eſt tempus, cum centum & quinquaginta armatis Columbũ oppidũ, arci pænè coniunctum, quàm tumultuoſiſſimè inuadit. Barbari, qui vt in ſummo otio, nullis cincti mænibus, neque ſtationis neque vigilias agerent, metu perculſi repẽtè capeſſunt fugã, re familiari, pauidis coniugibus, paruiſq; liberis in tãto periculo deſtitutis. Brittus ſine certamine oppidum ingreſſus militẽ à direptione cædibusq; cõtinuit: tãtũ feminas puerõſq; ad fores ædiũ alligari iuſſit, vt cũ in ſua poteſtate omnia fuiſſe redeuntes Cingalæ cernerent, ex eo ipſo, quàm non hoſtiles in Regem populumq; animos gereret, exiſtimare facilè poſſent. Simul etiam ad retardandam eorum ferociam, ſi ab tergo inſtarent, patentioris viæ, quæ ad caſtellum fert, tectis ignes iniecit, ſalutari ſanè conſilio. quippe barbari, non celeriùs, attoniti metu, ſeſe ex oppido eiecerant, quàm icti deſiderio, & ſolicitudine pignorum, conglobati furenteſque in prælium rediẽre: inſtanteſque Luſitanis iã ſe recipientibus, eodem impetu in arcem irrumpere potuiſſent, niſi eos cùm demendi vincula ſuis, tum reſtinguendi incendii deti-

nuisset mora. Inde nostris ad arcem maturè adipiscendã occlu-
dasq; portas spatium est datũ, cũ extremi tamẽ agminis ferme tri-
ginta saucii rediissent. Neque is terror (vti putarat Brittus) ad pa-
candã valuit gentem, quin, exasperati potiùs animi, signoque dato
per agros, armati ad viginti millia conuenêre. ea multitudine fre-
ti, cùm temere ad arcis mœnia subiissent, magna cum cæde vulne-
ribusque repulsi, castra cõmuniunt. in exitu iam æstas erat: eo ma-
jorem in spem venerat regulus, si minus oppugnatio procederet,
intercluſis propter anni tempus maritimis commeatibus auxiliis-
que, obsessos ad vltimam inopiam redigendi. Neque tamẽ interea
quies ab armis & ab operibus erat, aggere massiduo labore ad mœ-
nia Cingalæ proferebant, missilibus dies noctésque fatigabant hos-
tẽs: inferiores vtique Lusitanis tormentorum magnitudine & arti-
ficio, sed molem supplebat numerus. ferreas contraxerant ballistas
ferme sexcentas. eæ vel brachiis collibratæ vel innixę canteriis, in-
dita in fistulam plura simul veruta decem palmorum longitudine,
aprugno aduersus ignem pennata corio, ita excussè emittebant, vt
à passus ferme ducentos obuia quæque perfringerent. hisce veru-
tis interdiu impetebant incluſos: noctu ignitis jaculis militares in-
tra arcem casas & diuersoria, ramis & frondibus raptim exstructa,
incendere conabantur. Lusitano, in magnis rerum anguſtiis, nihil
erat æque difficilè atque aquandi ratio, quòd puteus extra arcem
non sine cruore adeundus esset, neque eò per cuniculos, vt olim
Cananore, penetrari loci natura permitteret. Accedebat, aduersus
tantã hostium multitudinẽ, mira defensorum paucitas; vt sine vlla
interdum vicissitudine iidem perstare in stationibus & excubiis co-
gerentur. Vna tantùm fiducia restabat venturi ab continente sub-
sidii, si rem vsque in æstatis initium extrahere potuissent. Verùm
ea quoque spe excidêre, postquam exacta iam per ingentes labores
hieme, Antonius denique Lemius ab Cocino cum vno tãtùm tri-
reme, neq; plus quinquaginta propugnatoribus affuit, & iis quidẽ
ægre coactis, quòd & Sequeria eo tempore cum maxima parte co-
piarum abesset, neq; è præsidiis, in tanta infensarum circa gentiũ
propinquitate, deduci milites expediret. Interea barbari diurnis
nocturnisq; operibus promoto vallo, turres insuper è palmea ma-
teria, cespite ingesto, duas erexerant: vt è superiore loco, dum fossę
complentur, sagittis & jaculis hostem in muro consistere prohibe-
rent. Eo periculo animaduerso Brittus, antequã allati subsidii te-
nuitas emanaret, vltro in hostẽ erumpere statuit. Concilio convo-
cato, Lemium trierarchum postera luce circa meridiem repentè à
mari oppugnationem ostendere, & majoribus tormentis quatere
turres

turres jubet. ipse intento in eam partem hoste, cum trecentis & quinquaginta Lusitanis ex alia parte, semiplenas & incautas stationes aggreditur; turbatosque ipsa audacia barbaros vallo deturbat. inde transgressus munitiones eodem impetu simul vtrãq; turrim inuadit; auersosque hostes è propugnaculis dejicit. Turribus ab Lusitano captis, clamor extemplo circa vicos & palmeta perfertur; palati in vnum coëunt barbari, vt omni conatu Lusitanum expellant. iamque instructa acies tota Cingalarum, Saracenis immistis, admouebatur. centum & quinquaginta erant equites, haud spernenda in iis regionibus ala, peditum ingens numerus, elephãti quinq; & viginti præibãt. ex iis erant primi ordinis quattuor, nõ turres modò cũ sagittariis dorso vectare assueti, sed etiã in decussim alligatas ad proboscidẽ falces, tãta vi ac dexteritate vibrare, vt quicquid ab latere vel à fronte se objecissẽt, ancipiti ferro proscinderẽt. Is terror Lusitanis offusus, primò referre pedem coëgit: mox quod sæpe fit, in ipsosmet recidit hostes; cùm dẽsis ictæ glandibus belluæ, spreto rectorũ imperio, terga vertissent. Vrente dein magis magisque introrsus plũbea peste, doloris impatiẽtes, quacũq; ruerẽt, latè stragẽ edere, ac simul cuspidibus iaculisque ab tergo Lusitanus instare. Ita suismet auxiliis, cum ingẽti clade barbari dissipati fusique. Brittus fugientem hostem aliquandiu persecutus, vbi ad lucos & nemora vẽtum est, contentus eius diei victoria substitit; & priusquã se barbari ex pauore ac trepidatione colligerent, nõ sine multo suorum sanguine, se in arcẽ recepit. Atque is dies obsidioni attulit finẽ. Amissis ex amicorũ numero præcipuis, regulus Mahometana hortamẽta stimulosque exsecratus, vnà cũ arcis potiundæ spe, cõsilia belli deposuit: missisque ad Brittũ oratoribus, veniã erroris & pacẽ denuo petiit: atque ab Lusitanis, vel quietem ex longa defatigatione dẽsiderantibus, vel absente Prætore Sequeria nullã exspectantibus opem, haud grauatè concessa. Ceilani res in pristinum redière. At Prætor ineunte iam æstate ab Armuzia profectus, Cambaiæ legens oram, ad Dium applicuit. ea vrbs, quòd magnas (vti diximus) habet opportunitates, & furtiuis Ægyptiorum & Saracenorum nauigationibus tutum ab Calecuto receptum dabat; Lusitano præsidio locum aliquem ibi obtineri ad hostes arcendos magnopere cupiebat Emmanuel. itaque inter cætera Sequeriæ mandârat in primis, vt Cambaiani Regis & Iazii dynastę voluntate, si fieri posset, sin minus, vi atque armis aream arci ad Dium ædificandæ occuparet. Et Cãbaianus quidem Rex haud multum ab ea societatis conditione abhorrebat. Iazius verò summa vi, cùm apud Regem tum apud satrapas, nitebatur, ne Lu-

sitanis in eiusmodi possessionem pateret introitus: & simul quantum ex tuto & occulto poterat damni præternauigantibus inferebat: miro inter hæc artificio eximiam quandam in Prætores ipsúque Emmanuelẽ obseruantiam ac beneuolentiam simulans. Neq; tamen eos planè fallebat. ergo pari vtrinque fuco ac fallaciis agebatur. Sequeria cùm ab Armuzia rediens Diu applicuisset, vt dicere instituerá, bona cum pace in speciem acceptus est. nec modò commeatus in classem benignè præbiti, verùm etiam ipse & nauarchi donis egregiè culti. Verùm appellatus de potestate ædificandi Iazius, ita se ad id propensum ostendit; vt rem interea totã sui arbitrii negaret esse. legatos necessariò mittendos in regiam, (vrbs erat Madaba, sexdecim ferè leucas à mari) magnopere cõfidere se, cùm Emmanuelis honori, tum etiam suis ipsius precibus ac suasionibus, id facile ab Rege datum iri. ita, blandis promissis ac singulari comitate extrahebat rẽ. At Lusitanus fraudẽ sentiens, vt verbis transigi nihil vidit: ad vim atque arma adiecit animum: neque ita difficilis videbatur futura oppugnatio: quòd cùm a militibus imparata eo tẽpore vrbs erat; tum in eo ipso littore stationẽ habenti Sequeriæ noua ab Emmanuele auxilia superuenerant. Sed tanta fuit Iazii in agendo lenitas, tanta in ostentandis viribus & omniũ rerũ apparatu solertia, vt Prætor, mitigata in præsens ira, neque austus tali tempore summam rem in discrimen adducere, sine vlla non recesserit: maioribus videlicet copiis anno proximo redituru. Sequeriæ profectio duplici voluptate Iazium & amicos affecit: quòd non modò præsentem arcis apparatum consiliumque sine cruore discussérat, sed etiam ad vrbem nouis operibus muniendam, & externo, quo maximè nitebatur, firmandam milite, spatium erat nactus. itaque in neutro cessauit: idoneis locis propugnacula exstruxit, instaurauit mœnia, & in iis tormenta vigiliasque disposuit. Castellum est in medio ferme introitu atque ore portus. ab eo castello catenam ingentem, ex ea parte quæ latiùs patet, ad oppidum vsque perduxit. ab altera, tres onerarias collocauit ponderibus adeò degrauatas: vt perforato, cùm opus foret, alueo, repentè subsiderent. à fronte autẽ, ne subire triremes ad murum possent, pręgrãdia saxa & cautes in mare deiecit, tortuosos præterea cancellos, & variis ad errorem flexibus in se recurrentes, obliquo amne defixit. ita omni aditu terra marique intercluso, lembos biremesque centũ & octoginta, & aliquot insuper negotiatorũ naues, in portu cohibuit. Arabas denique, ac Turcas, Persasque, & ex aliis nationibus, Christianæ maximè fidei desertores, mercede conduxit: ac, ne quid interea de ædificatione per legatos Prætor Lusitanus ab

Rege

Rege impetraret, omnē per se perque suos conatum adhibuit. Neq; segniùs eodem tempore, diffisus legationi, Sequeria parabat bellum. Ab Dio Goam, atque inde Cocinum delatus, veteres naues & quassatas refecit, nouas deduxit, complures nauarchos, quibus in beneficii loco Emmanuel quæstuosos ad Malacā, vel in Molucas, aut in Sinas, alióve dederat commeatus, pro imperio ac potestate, Cocini detinuit. ita, summo studio adhibito, duodequinquaginta maiorum nauium classem varii generis, cùm cætero instrumento machinisque, tum validis militum centuriis adornauit. è Lusitana sobole tria millia, ex Indica imposiți Canarini ac Malabares octingenti. Cum iis copiis Sequeria, prætextu Armuziæ repetendę, quòd Rex Torus tributum Emmanueli soluere distulisset, rursus ex itinere Dium accessit. sub eius aduentum Iazius, per exploratores iam antè de Lusitanorum apparatu certior factus, ne coram agere cum Sequeria cogeretur, tanquam euocatus ab Rege magnis itineribus eò contenderat, Saca filio cum idoneis rectoribus eius adolescentiæ tribus, firmoque militum præsidio ad vrbem relicto. Is, de area blandè per internuntios ab Lusitano appellatus, è seniorum sententia benignè respondit: Si commeatu, vel re quauis alia in classem opus sit, se affatim pro amicitia & pro consuetudine præbiturum: neque id, in tanta rerum omnium copia, quanta vrbi tū suppetat, in magni obsequii loco numeraturum esse. quod verò ad aream arci designandā attineat, se in potestate parētis esse: nec super tali tantaq; re sibi licere quicquā eo absente decernere. mirari, cur ad eam diē Sequeria nullos ad Mamudium procuratores aut nuntios miserit. integram etiamnum esse rem: & Iazium patrem, ab Rege accitum, eò etiam aduolasse libentiùs, vt præsens, auctoritate, studio, gratia, postulatis Lusitanorum adesset. simul, quoniam Sequeria per interpretē ambiguè intulerat, Lusitanos in eo genere iamdudum exercitatos, modò sese in id ipsum intenderent, arcem nullo negotio excitaturos, ipse vicissim obscurè iecit, nō vnam omnium locorum esse naturā, haud æquè facilem in eo emporio structuram fore, atque in aliis Indiæ vel Africę littoribus exstitisset. Sequeria, vbi Mahometanos nō minùs artibus ad eludendum, quam munimentis ad propugnandum instructos videt, de summa rei præfectos in concilium aduocat. ibi, sententiis in diuersa tendentibus, aliquandiu certatum. Erant qui non diutius ferendam ludificationem, atque admotis vndique machinis mœnia protinus quatienda censerent. in iis, tormentorū magister; circumuectum speculatoria nauicula se, ad dextram oppidi partē, quę in mare imminet, animaduertisse haud ita firmioperis muros.

si placeat, se celeri strage illac transitum in vrbem esse daturum o-
stendit. alii contrà, & ii præcipuè, quos Prætoris iussu ad Cocinum
substitisse docuimus, nunc oppidi vires & armatorum frequen-
tiã, nunc ipsius Regis opes, quem bello prouocari non expediret,
nunc naturæ gentiumque memorabant ius: quod vtique magno
piaculo violatum iri, si nõ antè explorata Mamudii voluntate, in-
ter ipsa beneuolentiæ & caritatis officia, oppidanis repentè vim
attulissent. quin Prætor, vti Saca & Iazius ipse hortarentur, legatũ
& litteras ad Regem protinus mitteret, à quo si nihil æqui impe-
tratum foret, tum deniq; armis decerni posse: neque vnquam la-
zii oppugnandi honestas Lusitano causas defuturas. Hæc à nauar-
chis propalam iactabantur; illa tacita suberat cura, ne, si dimicari
cœptũ esset, crescente in dies mole belli, interim ad optatos cuiq;
portus & cõmercia nauigãdi facultas effugeret. Eo vrgebãt acriùs,
& aliis aliquot in eandem sententiam adductis, facilè tenuêre, vt
ab armis abstineretur, quoad legationibus tentata res esset. Id vbi
manauit; classiarios, victoriæ simul ac prædæ incensos cupidine, &
pugnæ signum in singula momenta exspectantes, magnus repentè
dolor incessit: vulgo, se deceptos delusosque fremebant: nec mo-
dò querelæ, sed etiam probra & maledicta in Prætorem exaudie-
bantur. atque etiam præfecti, se bellum suasisse per summam im-
pudentiam mentiendo, assentandoque militibus, in Sequeriam
ducem (cui vel in primis parci oportuerat) omnem decreti eius in-
uidiam transferebant. Ea re Prætor cognita, rursum eosdem in
» consilio vocat: &, Quandoquidem viri nobiles, inquit, è vobis au-
» dio esse complures, qui sese militibus venditent, totamque dilan
» huiusce belli causam in me cõferant vnum; & aliter in cõsilio, ali-
» ter in circulis ac cœtibus disputẽt; denuo perrogare sententias pla-
» cet; nec verbo solùm, sed etiam tabulis publicis cõsignare, vt quid
» quisque senserit, dixerit, suaserit, palam exstet: neu quis post-
» hac, ex mea alteriúsve infamia vel inuidia, splendorem ac
» vulgus & gloriam quærat. Sub hæc dicta, rogati præfecti, ea-
dem illa de belli difficultatibus, de Cambaiana potentia, de
spe legationis, deque amicitiæ legibus iterarunt, cunctas dein-
ceps in codicem scriba publico referente sententias. Hisce ita
peractis, communi decreto missi à Prætore qui Sacæ nuntia-
rent: Quando nulla super tali negotio habet à patre mandata,
nihil, ipso inconsulto, nedum inuito, Lusitanos de arce co-
naturos. pacem eius, & Mamudii Regis, & sibi, & iis qui ante
se pro Emmanuele Indiam rexerint, antiquissimam semper fuis-
se: & quoniam ita omnibus visum fuerit, se duos è classe primã-
rios

rios ibi relicturum: Rhotericum Fernandum, qui ad Mamudium ea ipsa de re contendat; & Didacum Pacensem Beianúmve cum nauibus paucis, & fabrili instrumento; vt simul atque cum Rege conuenerit, sine vlla cuiusquam injuria, in optatam & vtilem vtrisque ædificationem incumbat. interea se Armuziam, vti instituerat, perrecturum: petere ab Saca, & rogare, vt procuratores Emmanuelis pro consueta humanitate & hospitii necessitudine tractet. Ad ea cùm Saca, non exiguo leuatus metu, liberaliter admodum respondisset; ex condicto Rhotericus legatus in terram expositus, Beianus cum nauibus tribus responsum ab Rege ibidem expectare iussus. aduentitii nauarchi ad viginti, mercaturæ causa, alii aliò dilapsi. Prætor cum cætera classe Carmaniæ oram legens, Armuziam venit. ibi cum Rege Toro & Lusitano præsidio collocutus, dilatæ ab Toro pensionis causam reperiebat eiusmodi: Baharenum est, cuius antè meminimus, insula & vrbs in Persico sinu (sunt qui olim Icharam dictam putent) cùm fertilis agro, tum verò margaritarum piscatu prænobilis. Hanc insulam iure beneficiario possidebat Mocrinus Arabs, vectigalis Regum Armuziæ. Is, cùm viribus & ingenio contumax, tum etiam Mecani antistitis affinitate subnixus, cuius filiam habebat in matrimonio; indignari cæpit, seruire se Armuziano Regi, qui à paucis Mahometanæ sectæ aduersariis, ex vltimo occidente profectis, regnum defendere paulo antè nequisset. Non esse verum, aliis imperare, qui sua seque ipsum tueri non valeat. Ergo, non modò jugum apertè detrectare instituit Arabs; verùm etiam prædatoriis nauibus omnes circà regiones infestas habere, & commeantes Armuziam vndique negotiatores auertere. è quibus incursionibus tantum paucis mensibus Armuzianæ rei damnum illatum est, portoriis magna ex parte imminutis, vt Regi ad tuendam vix personam, nedum ad vectigal Emmanueli soluendum, nummi suppeterent. Hasce querimonias Torus cùm ad Sequeriam antè per litteras detulisset; tum verò coràm vrgere acriùs institit, vt sibi aduersus rebelles auxilium ex fœdere præberetur. Neque abnuit Prætor. Virum eximiè fortem ac bellicæ rei peritum, Antonium Corream, expeditioni præposuit cum septem egregiè instructis nauibus, & Lusitanis militibus quadringentis. quorum è prima nobilitate centum numerabantur iuuenes ad omnia prompti, laudisque ac decoris apprime cupidi. Ad eas copias Torus lembos, quos vulgo terradas vocant, ducentos adjunxit, Xarafo ex amicis præfecto, cum tribus circiter Persarum aut Arabum

millibus. ex altera parte Mocrinus, ipsa meritorum conscientia monitus, haud dubiè tali apparatu peti vnum se; tamquam indicto iam bello, sic omnia ad oppugnationem arcendam summo conatu parauerat. ac primùm, ex insula vicinisque locis, armatorum coëgerat millia ferme duodecim: in quibus erant equites trecenti Arabes, è Persida sagittarii quadringenti; fistulatores præterea Turcæ, & ex ipsius Mocrini ditione perpauci. reliqui, de gentis more, gladio & jaculis vtebantur. Ad hæc, quà in Baharenum oppidum est descensus, vallum aggeremque perduxerat; passim obuersis in mare tormentis, & suis cuique præfecto stationibus ordine distributis. Correa, mense Iunio profectus Armuzia, aduersa tempestate diu retentus est; ac demum in Bahareni conspectum delata classe; & extra ictum bombardæ anchoris in salo jactis, habitoque consilio, placuit duabus simul partibus aggredi vrbem: & hinc Armuzianos inde Lusitanos in terram exponere, non modò ad hostem ancipiti prælio distinendum; sed etiam, quòd Correa, in tam exiguo Lusitanorum numero, diffisus Arabum ac Mahometanorum ingeniis, separatim & ex diuerso rem gerere tutiùs putabat; præsertim cùm contra Baharenios, eiusdem & sectæ & sanguinis gentem, inuitos arma ferre non dubiis indiciis comperisset. Neq; eum prouida fefellit opinio. Xarafus, infra hostiles munitiones facta descensione, copias proximum in collem subducit, & explicandis per tumultum ordinibus, & imperia turbando imperiis, data opera tempus terit, spectator interea futurus alieni certaminis, & consilium ex partis alterius euentu capturus. Correa, ne ipse quidem ausus in aduersum vallum rectà subire, & militem in mari fluctuantem destinatis hostium jaculis ac tormentis objicere; paulo supra vrbem perincommodo loco descendit: cùm, exspatiantibus latè vndis, alibi femore, alibi genu tenus aqua pertingeret. expositis tandem sine vllo certamine armatis; Correa, vt nusquam nisi in virtute spes esset, Tristanum Castrium, nauali turbæ Præpositum, scaphas procul à terra jubet abducere. Nihil inde temporis acie instruenda consumptum. quippe Lusitani vel à præferuido ingenio impatientes moræ, vel è nauibus ferme viritim depugnare assueti; si quando terrestri Marte certandum est, in iis vtique regionibus, ad signa atque ad ordines egerrimè continentur; sed vagantibus manipulis, palati ac dispersi qua tulit impetus, in prælium ruunt: & cum denis interdum singulos concurrisse, egregiam laudem ac decus existimant. quæ audacia, vti aduersus tumultuarium & cõcursantem valet hostem, cuiusmodi Numidæ & Arabes Indique censentur; ita, vbi cum ordinatis equitum turmis ac pedite veterano

res est,

res est, circumuentis plerunque, vel in medium acceptis, perniciem extremam afferre consueuit. Igitur ab Lusitano tum quoque de veteri consuetudine immutatum est nihil. Arius erat Antonii Correæ frater, ætate ferox, & celebritatis ac nominis præter modum appetens. hic prior in hostem cum nobilibus tendit. raptim Antonius cum reliqua manu subsequitur, ac tantus fuit ardor, vt barbaros cum cæde primùm vulneribusque intra munimenta cõpulerint: dein, eodem impetu illati, longè summouerint. Ita, pænè iam concessum ab iis de victoria videbatur; cùm effuso repentè omni equitatu, Mocrinus elatum successu hostem repressit; & sensim cedentem, vallo & munitionibus pepulit. Ibi, patentiore campo, affluente rursum ex oppido multitudine, recruduit pugna. cuius, non ex numero tantùm, sed etiam ex ipso genere armorum, prorsus erat iniqua conditio: cùm Arabes è superiore loco prælõgis triginta dodrantium hastis aduersa hostium ora crebris ictibus foderent, priusquam ii venabulo gladióve succedere ad vulnus inferendum possent. ac nihilo secius obnixi animis Lusitani perstare, ballistisq; præsertim ac fistulis equitem sese audaciùs inferentẽ arcere. in eo tumultu dum Arius temere in hostium cateruas inuehitur; duabus primũ ictus sagittis, dein aliquot acceptis vulneribus concidit. eius cladis nuntii mœrore pleni, cùm ad Antonium aduolassent: Vos verò pergite, inquit ille, vt cæpistis: nã frater quidem meus præclarè vitam in suo munere posuit. His dictis, accensi rursus ad prælium animi, sed lassitudo & vulnera degrauabant. Medium ferme erat diei, & feruentissimo desuper Sole, arenaque infrà æstuante, cum intoleranda siti mistus cruore manabat ex artubus sudor. Quæ cùm defatigatio simul hostem cepisset; quasi tacitis induciis, paululum vtrinque fuit quietis & spatii ad saucios è prælio subtrahendos. Inde, renouato impetu Lusitani priores in pugnam redeunt, ac sublato pariter clamore, Sanctum Iacobum appellant. Audiit Apostolus voces, ac suis de more propitius, repentinum hosti metum ac trepidationem incussit. Mocrinus, inter prima signa, duobus iam equis insidenti suffossis; dum tertio arrepto restituere pugnam conatur; acerrimè dimicanti femur plumbea glande trajicitur. ex eo demum ictu, cùm sanguinis copiam funderet, fracta viri ferocia est: & elatus ex acie, præcipuis ex amicorum numero prosequentibus, cùm sese desperatis rebus in latebras abdidisset, intra tertium diem emoritur. Barbari, vt seminecem Regẽ prælio excessisse vulgatum est; armis passim projectis momento diffugiunt. ac tum denique Xarafus, deducto in campos exercitu, ad Lusitanos, victoriam gratulaturus ac tarditatem purgaturus, ac-

cessit. Correa, tametsi perfidiam præclarè senserat, tamen, ne res, alieno tẽpore, in iurgia; dein, vt fit, in certamẽ excederet; in præsentia dolori & iracundiæ moderatus, fugienti saltem perduelli Xarafum instare, & parta iubet vti victoria. Mox ipse quoque, refectis parumper ex lassitudine & calore militibus, aderat. Cùm nusquam appareret hostes, ad prædam victores illico versi, quæ non contemnenda ex ædibus præsertim regiis exstitit. Simul etiam centum & quadraginta nauigiis ignes iniecti, & Xarafo ad custodiam vrbis relicto, Correa se ad curandos maximè ægrotos ac saucios, quorum magnus erat numerus, in classem recepit. At Mocrini cadauer, dum ex insula in Arabiam sepulturæ causa trajicitur, ab Sadradino Xarafi propinquo interceptum, summo cum gaudio in vrbem asportatur; ibi abscisso ab trunco ceruices, & coriũ è caluaria per quam artificiosè detractum, Arabes gossipio inferciunt. id certum victoriæ signum, Toro missum munere, & cũ ingenti gratulatione, in medio Armuziæ foro conditum est, addito titulo, qui Arabica & Lusitanica lingua rei gestæ seriem contineret. Ab ea clade, cognatus Mocrini Hametes, pactus vti omnis generis mercenarii, relictis armis equisque, in continentem sine fraude transportarentur; quod reliquum erat insulæ, cum Catifa oppido, in potestatem Regis Lusitanię tradidit. Mercenarii cum fide trãsmissi, & proposita venia, in suas domos incolæ reuocati: iurique inter eos dicundo præpositus notę probitatis senex, nomine Bucatus, natione Arabs, quæ res ad pacandos gentis animos haud mediocriter valuit, siquidem Persas præfectos populi Arabes egerrimè patiuntur. Insula dein à Lusitanis Regi Armuziæ restituta, & ab ipso mox Rege tradita est Bardadino cuidam, Xarafi propinquo; cum eo, vt serafinũ quadragena millia quotannis tributi nomine pẽderet. At Correa, insigni parta victoria, & compositis ad Baharenum rebus, Armuziam reuertit. Aduenienti, vt æquum erat, magni cùm à Toro, & omnibus ordinibus, tũ à Sequeria Prætore habiti honores. Inde Rhotericus Botus, cũ Antonio Abulæo scriba, & Lusitanis pręterea septem, Baharenum petere, & ibi Emmanuelis negotia procurare iussi. Et Sequeria, cùm Torum externo malo ac metu leuasset, intestinis præterea suorũ fraudibus eripere aggressus est; quòd certis auctoribus iam antè audisset, regia vectigalia & rationes a ministris & Quęstoribus interuerti. Ergo, præter Mahometana mancipia, Lusitanos quoq; iudices & scripturę magistros, magno Arabũ dolore, in portu constituit. dein, cõfirmato Regis animo, & arcis præsidio inspecto, classẽ ab Armuzia soluit, ac Diũ rectà petenti Peianus cũ tristi occurrit nuntio, Rhotericum

Fernan-

Fernandum à Mamudio irritum rediisse: & Sacam, haud dubiè patris imperio, infida cum Lusitanis amicitia tandem abrupta, magno leborum ac biremium numero in suas naues fecisse impetū: circumuēto & oppresso pænè sibi vix ad fugam exitum patuisse, bellum atrox ab Iazio aliisque piratis instare. Hisce rebus cognitis Prætor, amissis nuper bene gerendæ rei occasionibus nequicquā ingemuit, suam ipsius leuitatem accusans, quòd omnibus rebus ad dimicandum instructus, semet ab imparato Iazio blandimentis infringi, rursus mercatorum consiliis auferri se passus fuisset. Cū simul ira pudorque versarent animum, in præsentia ab Dio tētando copiis adeò imminutis abstinuit, vltra Dium est locus millia passuum circiter quinque & viginti, sat capaci portu, & ad mercaturam exercendam idoneo, Madrafabam appellant; ibi Sequeria, Diensibus inuitis, repentè castellum excitare decreuerat. Sed Iazius, de nuper captis Lusitanis cognito maturè consilio, eā ipsam regionem firmis præsidiis occuparat. Igitur, ea quoque spe dejectus Prætor, Ciaulum inde se contulit, & ab Nizamaluco tyranno potestatem petiit arcis ibidem exstruendæ. In societate cum Lusitanis dudum erat Nizamalucus, vt suprà docuimus. ac tum fortè aduersus Idalcanē gerens bellum, equis præcipuè militaribus indigebat, quos neque India fert, & ab Armuzia capta venales ad vnum Goanū emporium Albuquercii decreto deuehebantur. Quocirca Nizamalucus, de potestate arcis ædificandæ à Prętore appellatus, ea in primis lege annuit, vt trecētos quotannis equos è Perside vel Arabia Ciaulum importari liceret; àtque vt ab institoribus, quātum in Goano portu, quadragenos in capita pardaos (nūmus aureus est, denariūm circiter octo æstimatione) Lusitani procuratores exigerent. Conscriptis conditionibus, expositi à Sequeria in terrā fabri, atque ad ipsas fluminis fauces dimenso ædificio, confestim opus fieri cæptum. Ea re vulgata, Iazii quidā præfectus ab Dio celeriter quinquaginta biremes ad opus impediendum adduxit. cum ea classe ab Lusitanis vario euentu certatum: ac nihilominus interea dies noctesque continuato labore, ad iustam altitudinem muri & propugnacula excreuerant. Ad ea diruenda, pellēdosque Lusitanos, cum longè maiore apparatu opus esset, Mahometana classis, in periculosa statione multis acceptis incōmodis, tandē irrito conatu discessit. Et Sequeria ad custodiā loci præsidio terra marique relicto, Cocinum reuectus, Eduardo Menesio successori prouinciam tradidit: vna re maximè memorandus; quòd ab insita pietate primus in vrbe Goa Diuo Francisco templum, & coniunctas templo ædes cœnobiúmve, sodalibus Franciscanis exstru-

extruxit. At Eduardus inito magistratu, quòd cõtra piraticas classes leuioribus nauigiis opus esse intelligeret; biremes duodecim ædificari jubet. cum iis ad oram arcemque Ciaulanam Simon Andradius obtinendam profectus, in itinere audit, duas Turcarum triremes ab Dio Dabulum delatas (Mahometanum id emporium est dextra Ciaulum à Goa petentibus) intra eius portus fauces metu nostrarum nauium delitescere. haud quaquam negligenda res visa. Confestim ad vim ac pugnam paratus, Dabulum accessit, oppidanisque primò tergiuersantibus, dein terrore commotis, nõ modò triremem extorsit vtranque; sed annuum insuper vectigal imposuit. iisdem ferè diebus, graues & periculosi ad Armuziam motus fuêre, initio à scribis & Quæstoribus orto; qui Lusitanos custodes ac præsides, ad scripturam appositos, instar mortis ducebant. Xarafus eo tempore plurimum Armuziæ poterat. Hoc maximè patrono ac fautore Mahometani, qua veris qua falsis criminibus, Torum in Lusitanos accendere; superbum & immodicum peregrinæ gentis, & cuncta paulatim in se trahentis, imperium conqueri; furto surreptos ingenuos ingenuasq;, & per vim ad Christiana sacra cõpulsos; & super omnia, destinatos ab Toro legatos ad Emmanuelem, fraude Præfecti retentos, indignari. Hæc & alia id genus identidem deplorando, Regem ingenio mobili adolescẽtem, ac libertatis auidum, adduxêre tandem, vt acerbissimæ seruitutis jugum excutere, & regnum Armuzianum in pristinam dignitatem omni ratione vindicare decerneret. Iam tum in exitu erat autumnus anni seculi huiusce vigesimi primi: & cõmodùm Sequeria Prætor omnem ferè classem ab Armuzia abduxerat, Emmanuele Sosa cum paucis admodum nauibus ad oram tutandam relicto. Ergo, secretis inter se colloquiis habitis Persę, ficto primùm rumore disseminant, Arabicam oram, quæ ditionis Armuzianæ sit, à Balochiis prædonibus è Perside maritima deuastari. hoc mendacio consequuti, quod vel in primis optabant, vt Sosa, ad eos piratas fugandos, ab vrbe discederet; certam & inter se, & cum cæteris oppidorum magistratibus, noctem occultè cõdicunt, qua ad Lusitanos vbique delendos vno tẽporis momento consurgãt. Vbi ea nox aduenit, regiæ classi Præpositus, quem Xebandaram vocant, cum terradis octo, duas in portu reliquas Lusitanorum naues, triremem ac dromonem, agmine silenti circumuenit, ac trireme quidem à custodibus pænè vacua extemplo potitur: & flammas illico tabulatis, arida palmarum fronde consperfis, injicit; qui tamen ignis, paulo pòst ab latitante puero extinctus est. dromonem verò, quòd justo nautarum numero tenebatur, ne aggredi quidem est ausus.

Cæterùm,

Cæterùm, vt ex triremi splendor emicuit, (id conuenerat signum) confestim è turribus, dein ex omni vrbis parte, cum ingenti æris crepitu, cuiusmodi Saturnalibus à plebe cieri solet, ad arma nec-
que Lusitanorum conclamari cæptum. multi ex iis, ad majorem laxitatem ædium, & liberiorem negotiandi facultatem, extra muros arcis, domicilia comparauerant. ergo, in semisopitos vndique impetus ab hoste factus, quibusdam etiam circundati ignes: & simul exitus itinerum stationibus occupati. exinde cùm clamor & discursus, & nocturna trepidatio, nec audire nec prouidere quicquam sinerent; Lusitani partim intra domos oppressi, partim cursu protinus arcem petentes, aut flammis hausti, aut insidiis armatorũ excepti sunt. nonnullæ tamen familiæ conglobatæ, cùm per media tela ferro sibi viam feciſſent; intra arcis portas cũ tristi nuntio penetrarunt. Pari audacia eodemque tempore, ne mutui subsidii vlla esset facultas, ad Curiatum, Soarẽ, Baharenum, quotquot agebant Lusitani vel trucidati, vel in vincla conjecti. vnius etiam fuit memorabilis exitus, Rhoteriei Boti: variis quippe tormentis discruciatus, vt ab auita religione deficeret; constanti ad extremũ vsque spiritum animo, Christum vnum Deum Dominumq; contestãs, glorioſi martyrii palmam adeptus est. Desiderati in eo tumultu, præter seruos seruasque, Lusitani centum & viginti; numerus in tanta præsidii tenuitate nõ modicus: & apothecæ omnes ac diuersoria momento direpta. Hisce noctu ferme patratis, vt primùm illuxit, emissi raptim ex arce qui residuos è cæde conquirerent; naueſq; fruſtra tentatas, intra jactum teli reducerent: simul etiam, oneraria Lusitana, cũ iam esset in cursu referta caricis, peropportunè retenta; & onera in cibum, & solutis de industria compagibus, asseres trabesque in munimenta suffecit. aliquot etiam hostilibus nauigiis in ipso portu ignes injecti. hæc omnia ingenti cum ardore nec sine sanguine multo peracta: & priùs quàm arx ab hoste cingeretur, Ioannes Meria dromonem expedire, & Goam petere jussus, ad opem à nouo Prætore implorandam. At Sosa, per Mascati Præfectum (qui vnus Tori mandata aspernatus in fide manserat) de hostium fraude certior factus, ad Armuziam extemplo iter intendit. Verũ ab eius cursu fœda tempestate diuulsus Tristanus Vasæus Vega prior ad vrbem decurrit, ac noctu per medias hostium stationes, deceptis ipsa audacia classiariis, cùm quempiam è suorum numero putarent esse; felici conatu ad arcem ipsam applicuit. Solennia Dei natalitia tum fortè agebantur: & sacrificio nocturno dabant operã Lusitani, eo attentiore obsecratione, quo vehementiùs erat de communi salute soliciti, itaque inter ipsas preces Tristanus

Vega

Vega repentè superueniens, cunctos ingenti spe lætitiaque perfudit, quòd vel ex eo miraculo, sua vota salutemque Deo cordi esse haud dubiè cernerent. Sosæ dein exspectatione suspensis, & è speculis identidem, vt fit, omnes circa regiones oculorum acie collustrantibus, tertio die, qui D. Ioanni Apostolo est sacer, duas procul ab arce leucas, anchoris in salo jactis apparuit. Rostratam onerariam ex iis quos galeones vocant, & vnam duntaxat biremem ducebat, easque propugnatoribus valde infrequentes; compluribus, conjuratorum scelere, ad Calaiatum nuper amissis. cæterũ aquæ, cuius maximè inopia laborabatur, & varii commeatus, petitamè proximo vim attulerat. Eius rei nõ ignarus Vega, suadere Præfecto arcis Garziæ Cotinio institit vehementer, vt Sosæ, priusquã opprimeretur, opẽ ex arce sine mora submitteret. Res erat periculi plena in tam exiguo bellatorum numero, & Armuzianis in proxima statione ad omnes eiusmodi casus intentis. Attamen id sibi periculi is ipse qui suaserat Vega magno animo depoposcit: neque fortiùs obtulit, quàm præstitit operam. Spectato milite crebrisque tormẽtis in paronem impositis egregiè velocem; præter hostium & Regis ipsius ora oculosque incitato remigio ad Sosam terendit. interea, qui remanserant, supplices ad cœlum manus pro felici euentu cum precibus tollere. hostes audaciæ magnitudine attoniti, propemodum hærere. Regis dein imperio, terradis octoginta raptim insequuti, cùm aliquandiu ab tergo allatrassent, duce & triginta viris amissis, & sauciis aliis, malè mulctati tediêre. Vega, è summo discrimine elapsus, ingenti suorum gaudio se ad Sosam adjunxit. Ad id spectaculum percitus ira & furore Torus, domo se proripit, pauoremque & mollitiem territis ac mœrentibus exprobrans, reuerti cunctos in prælium iubet, atque vt pro meritis quisque sibi aut præmium aut ignominiam paratam esse non dubitarent, mensas in littore collocat duas, quarum in altera fulgentes conspiciebantur aurei nummi, in altera muliebres mitellæ ac delicata velamina, quo notæ genere apud eas gentes acerbius nullum esse consueuit. Equum dein conscendit properè, fusteque arrepto, promiscuã insuper multitudinem cogit in naues, postremò cum stipatoribus in editum subit collem, vnde, singulorum virtutis aut ignauiæ testis conspicere simul & conspici posset. Ac Lusitani pariter custodes è pinnis fenestrisque prospectant, cõmilitonum vicem anxii, quippe quorum in virtute dextrisque nõ modò imperium, sed vita omnium verteretur. Aucta classe nouis copiis, terradæ omnino centum & triginta infestis in Sosam rostris citato cursu feruntur. Sosæ, in summa rerũ iniquitate, illud etiam accedebat incõmodi:

quòd

quòd omnis tum fortè ceciderat ventus, vnicum onerariis nauibus, quæque velis dumtaxat aguntur, aduersum frequentes actuarias agilesque, remedium. Deprehensus, cùm nulla nisi in cælesti auxilio & vltima necessitate esset spes, Deum enixè præcatus, vti extremis in rebus, quemadmodum antea sæpe, sui numinis præsentiam ostēderet; socioſque ad honestum & Christianis dignum exitum paucis adhortatus, exiguas copias magno animo ad pugnam instruxit. Ac primùm, ne impunè circuiri ab hostium multitudine posset; neu quis casus, inter pugnandum, suos ab se diuelleret, paronem ac biremem, epibatis ac libratoribus ad idonea loca dispositis, demissisque armamentis, ad onerariam ita reuinxit; vt cùm ad opem, vbi res postularet, ferendam facilis ex alia in aliam nauim transitus daretur; tum, ad arcendos vndique hostes, libera in omnem partem esset eiaculatio. dein ad auram, siquid afflaret, excipiendam, antennas tantùm onerariæ sustulit; quòd eæ, propter celsitudinem, nihil ad expeditum certamen obessent. Vbi propiùs ventum est, missilium nubes atro mista fumo tantam caliginem exciuit, vti mutuum hostibus conspectum prorsus adimeret. Certiùs tamen Lusitani è superiore loco figebant, cùm in adeò densa nauigia vanum propè nullum incideret telum. Ausi dein Mahometani aliquot, ostentandæ fortitudinis, & Regis demerendi gratia, è propinquo certare, adhortati inter se, magno impetu in Lusitanam biremem è terrada transiliunt. Eo successu elati, cùm onerariam porrò scandere niterentur, concursu ad periculum facto, partim contis ac ferro detrusi, partim etiam abscissis brachiis interempti; quæ res cæteros ab eiusmodi temeritate deterruit. Interhæc, tum ipse maris æstus accedens, tum etiam lenis ex alto flatus vela vtcunque percutiens, onerariam per medios Armuzianorum ordines paulatim ad arcem admouerat. inde maioribus tormentis ex destinato summoti hostes: ac demum octoginta desideratis, vulneratis plurimis, cum ingenti luctu ac dedecore se in portum, vnde prodierant, recepêre. è Lusitanis triginta saucii, occisus puer vnus duntaxat è nauali turba: spiculorū verò tāta vis intra onerariā & actuarias alligatas apparuit, nauiumque fragmenta collecta ita multa, vt cōplures dies materiam igni præbuerint. Sosa & Vega, cæteriq; victores, insigni parta gloria, gratulantibus ouantibusq; cum effusa lætitia sociis, in arcem accepti. Ea re maiorem in modum exterritus Torus, concesso Lusitanis mari, arcē à terra oppugnare constituit. Tormentis librādis, regia & valetudinariæ Lusitanorū ędes electę. inde cōtinuis aliquot diebus arcis mœnia quatiebantur, incluſi, nouas ita pro dirutis objiciebant moles, vt spei

multo

multo plus in virtute quàm in muro foſsiſve reponerẽt. Ergo, poſt editam locis aliquot ſtragem auſos ad mœnia ſuccedere Mahometanos, & ſcalis appoſitis in ſummum eniti, cùm alio armorum genere, tum ſupernè vibratis ponderibus ac trabibus vndique dejecêre. Multi in eo congreſſu & fortiſſimus quiſque exanimati. Neque ad iterandã vltrà oppugnationem Toro affuit animus. Et, circumagente ſe hyeme, ictus conſcientia admiſſi facinoris, & Luſitanæ claſſis aduentum extimeſcens; conſilium formidine ac deſperatione pleniſſimum cepit. Queixome inſula diſtat leucas tres ab Armuzia. eò, cum vniuerſa ciuitate, congeſtis raptim in terradas iis, quæ tolli poterant, ingenti popularium dolore migrans: tectis vrbis, quorũ erant complura egregio opere & picturis ornata, vltro ſubdidit faces: hinc, toto quatriduo peruagatum incendium, cuncta propemodũ hauſit. Luſitani, rei nouitate defixi, primò ignium contagia, dein hoſtium inſidias timuêre. poſtremò, vt flãmæ quieuerant; ſatis comperta vrbis ſolitudine, ad reliquias fumantis Armuziæ diripiendas egreſſi, paucis tantùm exceptis commeatibus, omnia ferme in cineres & fauillam redacta comperiunt. Interhæc, Eduardus Prætor de ſuorum cæde & arcis periculo certior factus, Ludouicum fratrem cum nauibus decem & firmo præſidio Armuziam proficiſci juſſerat. Eius rei timore perterritus Xarafus, ne vulgata poſtmodum conſilia rebellionis in ſuum reciderent caput; incautum & obnoxium ſibi Regem, opibus ipſe & auctoritate præpollẽs, per ſatellites, ad ſcelus omne paratos, è medio ſuſtulit; eiuſque loco ſubſtituit è Zeifadini liberis Mamudium, tredecim circiter annos natum. Ludouicus, tetro ſpectaculo Armuziæ incenſæ commotus, & cognitis iis, quæ nouo Xarafi ſcelere ad Queixomen accidiſſent; fluctuauit animo, vtrùm cõmeatibus interceptis, (quod erat perfacile) deprehenſos intra deſertam inſulam hoſtes, omnium rerum inopia & fame ſubigeret. dein, ex iis quæ ab exploratoribus deferebantur, non ſine cauſa veritus, ne ſi afflictos vrgere acriùs inſtitiſſet; malis coactus Xarafus cum regia gaza Rege que ipſo ſe cederet in Perſidis interiora; leniter agere, & oſtentãda veniæ ſpe, rebelles ad pacem & concordiam allicere ſtatuit. Neque difficilem habuit exitum res. quippe, Luſitanis, emporii quæſtuoſi; Armuzianis, patrii ſoli deſiderio laborantibus. Pax ergo in has ferme conuenit leges: vti Mamudius cum ſuis Armuziam inhabitandi cauſa rediret. debita ad eam diem ſtipendia, & ex ea die in ſingulos annos vicena ſeraphinum millia Emmanueli perſolueret. Ciues, ablatas inter tumultum Luſitano res captiuoſque omnes cum fide redderent. Luſitani autem, neque iuri inter oppidanos dicundo,

neque

neque administrandis vectigalibus, exigendíve portoriis, vlla ex parte sese immiscerent. vtrique amicitiam & societatem rectè & ex animo colerent. Per hunc modum compositis rebus, læti Armuziani in patriam redière, instauratisque ædificiis, & restituto commercio, propter eximiam loci opportunitatem, Armuzia breui in veterem celebritatem est restituta. Dum hæc ad Persicum geruntur sinum, in Africo item Oceano rei & existimationi Lusitanę præclarè consultum est. Reguli duo, Zenzibaris & Pembæ, aliarũque circa insularum, vectigal annuum pacti, sese in Emmanuelis amicitiam fidemque iam antè contulerant. Id ægre passus Mombazæ tyrãnus, magnum earum insularum numerũ, & in iis prænobilem vnam, Querimbam nomine, ab regulorum imperio variis artibus ac promissis auertit. reguli, cum à tot simul populis destituti, vectigali soluẽdo non essent, à Lusitanis ducibus, qui ab Mosambicum aduersa tempestate hyemẽ exigere coacti erant, per nuntios opem rebus afflictis implorant. Digna Lusitanis institutis & consuetudine visa res est Et Petrus Castrius, ne otiosa hyberna traduceret, paucis nauibus ad Querimbam appulsis, bellatores non amplius centum in terrã exposuit. oppidũ erat littore peramæno, & cũ diuitiis celebre, tum etiam incolis, & inuecto nuper à Mombaza præsidio frequens. Castrius multitudine haud quaquam exterritus, bifariam suos diuisit. Cum vna parte Christophorum Sosam occultè circumire, seque ab tergo ostendere iubet: ac simul ipse cum cætera manu à fronte hostem aggreditur. Certaminis aliquãtum ac periculi fuit, dum eminus barbari iaculis de more pugnant. vbi cominus geri cæpta res est, micantes Lusitanorum gladios & præpilata hastilia non tulère. Ac paucis nequicquam resistentibus, cùm proximum quemque hostis cæderet; omnes, quà pauor tulit, perstragem corporum in agros effusi. Lusitanus, haud contemnendis egestis opibus, oppido flammas iniecit. Eius rei fama rebelliũ fregit animos, & confestim legati dedentium insulas, & in regulorum ditionem redeuntium, affuere. Castrius, minimè vulgari (si paucitatẽ militum spectes) relata victoria; & regulis nouo beneficio obstrictis, ineunte iam æstate Indiam petere intendit. Interea Antonius Brittus, vti narrare institueram, ab Georgio Albuquercio digressus, ad Molucas lõga ac difficili nauigatione peruenerat. Bacianum inter cæteras illius regionis insulas est, ea tum Laudino dynastę parebat. Ibi, quòd è Simonis Correę iũco Lusitani aliquot paulo antè per occasionem interempti fuissent, eam fraudem necẽque protinus vlcisci placuit; & exposito milite Brittus, insulę agros ferro ignique vastauit, abegit prædas, ac documento non leui san-

xit, ne quis Lusitanos homines, vel tempestate vel quouis alio casu in ea loca delatos, quamuis paucos & inermes, opportunos ad cędem & iniuriam duceret. Inde Tidorem progressus, ab incolis comperit, Boleisem Ternatis Regem, Almansoris filia in matrimoniū ducta, ac deinde Franciscum Serranum, è vita migrasse Boleifis maximè accitu Brittus ab Cocino fabros & ędificandi instrumētū aduexerat; cū vltro nō Boleifes modò, sed Almansor etiā, in sua vterq; ditione, Lusitanis, quo potissimū vellent loco, arcis exstruendæ optionem deferret: & auaritia cæci ambo, dum peregrina commercia & noua lucra sectātur, certatim in multas indignitates & in ipsum pęnè seruitium ruerent. Verumtamen in Boleife præcipua quædam nominis Lusitani caritas eminebat. Is, vti supra docuimus, & Lusitanis, cùm primùm in eas regiones delati sunt, hospitio inuitandis, Almansore præuerterat; & Franciscum dein Serranum, aliosq; diu apud se detentos, mira comitate officioque tractarat: & cùm se suaq; omnia Emmanueli per litteras amicissimè detulisset, tum etiā nuper ab Indię Prætore classem & structores castello apud se Lusitanis ædificando per legatos admodum enixè petierat. Deniq;, morbo confectus, cùm hæredem regni tenera etiamnum ætate relinqueret filium, nomine Boahatem; vxori, tutoribusque, & cognatis præcepit moriens, vt Lusitanam societatem summo studio retinerent; neque alias quærerent amicitias; sed in vnius Emmanuelis fide opibusq; sat firmum sibi fortunisq; suis præsidium constitutum arbitrarentur. Hæc præcepta, defuncto ū Rege, infixa in reginæ & propinquorum animis, ad continendam aliquot annos in fide gentem, haud mediocriter valuere. Ac proinde vbi nouam diuq; exspectatam ex India classem, Britto duce, Tidorem aduenisse cognitum est; Aroezius illico, Regis tutor, cum nauibus festoq; apparatu, ad eum sociosque in hospitium deducēdos accurrit. Nec leuem interea voluntatem Almansor detinendi apud se Lusitani & renouandæ societatis ostendit. Verùm Brittus insulam vtramq; per otium contemplatus, Ternatem Tidori ad ędificationem & domicilium antetulit; non modò loci natura adductus; quòd aliquanto cōmodiorē Ternates habeat portum; sed etiā haud obscurè infensus Almansori; quòd post iunctas cum Serrano dextras; nouis Bæticorum sese fœderibūs illigasset. Ergo Ternatem ab Aroezio perductus in hospitium Brittus, ingenti regiq; reguliq; & oppidanorum gaudio excipitur. dein locus ad ædificium contiguus vrbi delectus, materiāque & cæmētis eò connectis; Brittus, lætitiæ causa, caput perinde ac cęteri, sertis ac floribus redimitus, primus omnium & rastello fōdit humum, & lapidem in

funda-

fundamenta conjecit viij.Kal.Quintileis,anno sæculi huius altero & vicesimo:qui dies eo etiam maiore cum iucunditate transactus est,quòd in eum ipsum diē D.Ioannis Baptistæ solennia inciderent:cuius felicē lętumq; humano generi exortum,è cœlestis oraculi promisso,totus pænè orbis terrarū exquisitis ludis & anniuersaria gratulatione concelebrat. In hunc ferè modū,perpetua (vti rebātur,)ac propria Lusitano cum iis gētibus cōmercia constituta.Eadē tēpestate funestus in Indiā nuntius allatus de Emmanuelis regis obitu.Circa finē prioris anni decesserat,duos & quinquaginta natus annos,cùm sex & viginti regnasset.Huic,vt maiestas ipsius ac merita postulabāt,plurimis Europæ,Africęq;,atq; Asiæ locis cum sumptuoso apparatu iusta funebria persoluta. Neq; Christiani modò Reges luxēre defunctū,verùm etiā ethnici,Cocinensis,Cananorius,Armuzianus,iidēq; posito luctu ,postmodū Ioanni successori per nuntios litterásq; obsequium & operā officij causa detulēre.Ioānes,anno ætatis vigesimo acceptis regni gubernaculis,ad propitiandū cæleste numē,ac populos in officio cōtinēdos,illud curabat in primis, vti studium Christianæ religionis antiquissimum sibi esse cuncti persicerēt. Idcirco & in Lusitania salutariter in eo genere multa decreuit,& per litteras Eduardo Indiæ Prætori mandauit, cultui diuino & sacerdotum cōmodis enixè prospiceret;ac nominatim,diuini Apostoli Thomæ sepulcrū in Coromādelio littore peruestigandum curaret:darétq; operam, vti sacrosanctæ illæ reliquiæ (quanquā easdē,vti suprà dictum est, vel earum certè partē Mesopotamia sibi vindicat)cu dignitate custodirētur.Eduardus Emmanueli Friæ,pręposito Coromandelicæ orę,cum sacerdotibus aliquot & architecto id negotium dat.Profecti Meliaporem(nam ibi situm Apostoli corpus audierāt) ęquatam solo ingentis amplitudinis vrbē offendunt.Paucę tantùm pyramides,turresque,& columnę, miserabili è strage superērant.nec non varij coloris lapides,ac veluti porphyretica peregregiè sculpta fragmēta,quæ antiquum vrbis ornatum & elegantia satis arguerent.In iis visebantur operosa magnifici cuiusdam templi vestigia,vno tantùm superstite ad orientalem plagam sacello,crebris intus foriſque lapideis Crucibus è vetere disciplina conspersō. Sub eo tecto latere Apostoli ossa cùm accolæ pro certo affirmarent;primùm omnium sarcire ipsum ædificiū placuit, quòd testudinis pondere pressi parietes,aliquot locis vitium fecissent. Ad eos ergo fulciēdos,ac renouanda fundamenta, cōductis è vicino operis,dum effoditur humus,ad quintum ferme dodrantem apparuit loculus lapidea tabula tectus: in quam ab interiore parte incisæ

prisca gentis lingua (vti à peritis cognitum est) litteræ testabantur; templum id ab sancto Dei Apostolo Thoma quõdam exstructum: ei templo tuendo colendoque, mercium, quę in vrbem importarẽtur, decimam ab Sagamo Rege attributam. accesserat obtestatio ad posteros, ne quid ex eo vectigali ac donatione imminutum vellent. paulo infra eam tabulam, ipsius Regis (vti ex priscorum traditione Indi asseuerabant) cadauer inuentum. Altiùs dein molientibus terram, quadratum, primò lateritiæ, postremò lapideæ structurę, septum apparuit, multiplici operimento, pedum circiter nouem altitudine. ibi, quòd sepultum haud dubiè corpus Apostoli dicebatur esse, adhibiti ad amouendum operculum Lusitani duo, (nam Indis rem eiusmodi committere non est visum) non nisi noxis per sacram confessionem expiatis, & reconciliato per Eucharistiam Deo, aggredi rem ausi, locum aperiunt. Immista calci & arenæ, candidissima specie ossa, & apposita lanceæ cuspis & viatorii baculi frustum, itemque vas fictile, fidem inuenti demum sacri thesauri Lusitanis fecere. Sub hæc repertum aliud cuiusdam è Thomæ discipulis cadauer, cæterùm tetro ac terreo aspectu, quemadmodum & Sagami Regis. vt, si alia argumenta defuissent, ex ipso propemodum colore dignosci Apostoli ossa potuerint. Eo maior gratulatio fuit Christianorum: & affabre factas, arte Sinarum, arculas duas, è proximo emporio Paleacate confestim afferri placuit: quarum in altera eximii operis argento cælata, ipsius Apostoli; in altera, discipulorum eius reliquiæ inclusæ: & commune gaudium solenni supplicatione pompaque, & priuatis omnium qui aderant studiis celebratum est. Propositis deinde in ipso altari arculis, adhibitoque custode, claues vtriusque Emmanuel Frias Cocinum Prætori Menesio detulit. Hoc maximè modo, per eos dies, & sacello & religioni consultum. Biennio deinde post, eadem ossa intra ipsam aram occulto loco, duobus tantùm conscriis Lusitanis, abdita, ac postremò Goam, Constantino Brigantio Prorege, (qui Diui Thomæ templum in ea vrbe exstruebat) a fratre quodã Franciscano translata fuisse comperio. Circa idem tempus, quo nuntii de Emmanuelis Regis obitu in Indiam allati sunt, Idalcan otium à Narsingano bello nactus, recuperando Concano littori animum adjecit: quod ei Rhotericus Mellus, per occasionẽ, paucis antè annis ademerat. Exiguis admodum copiis ea loca tum Lusitani tenebant, cæteris, vel ad Persicum & Arabicum sinum vel ad Molucas obtinendas, paulo antè profectis. Eius rei non ignarus Idalcan, missso præfecto cum quadringentis equitibus, & quinque millibus peditum; Lusitanos custodes, haud tamen sine cruore ac

certa-

certamine, pepulit: portusque & agros opimæ fertilitatis recepit. Et in Somatra insula, tyrannus Acenorũ Abrahemus, ab cæde Georgii Britti & comitum ferocior factus, oræ totius maritimæ iam haud dubiè affectabat imperium: nec ferro solùm, sed etiam (quo nullum acrius telum est) auro muneribusque pugnabat. Ad hæc, mistæ blanditiis accedebant minæ, &, vbi commodum esset, fraudes ac doli. Nullus amicitiæ fœderúmve respectus, nulla affinium caritas, nulla fidei vel iurisiurandi religio. Exacta iam ætate patrẽ, à nefariis moribus & consiliis abhorrentem, oneratum catenis in caueam incluserat: ibidemque, veluti nouum & inusitatum animal, illuuie & squalore confecerat. Pedirensem Regem, opibus & auctoritate præcellentẽ, cui & cognationis vinculo & iure beneficiario erat obstrictus, pellectis ad se popularibus, exegerat regno. Simili scelere Daianum dynastam, cuius sororem habebat in matrimonio, per summum scelus, omnibus fortunis euerterat. Inde magna eius oræ parte in potestatem redacta, infestis signis ad Pacenum vrbẽ, quo pulsi cõfugerãt Reges, pergit ducere. Peditũ millia quindecim habebat in armis, & complures elephantos. ii pro equestribus copiis genti sunt, nam equos non alit insula. Cum hoc exercitu castris duo millia passuũ ab vrbe positis, primùm omniũ, ad tentandos oppidanorum animos, per præconem edixit, qui ciuis Pacenus intra sextum diem ad se transisset, huic nihil, ipsi, familiæq; & bonis ipsius damni illatum iri: cæteris non eandẽ veniã & clementiam fore victis, quæ ante dimicationẽ pateret. Hoc edicto vulgato, magna pars ciuium transiit. alii clam elapsi, in saltus aliosrefugêre. ita, infrequentem defensoribus vrbẽ tertiò adortus Abrahemus expugnat. Restabat arx, in quam Pacenus regulus, & exules duo Pedirensis, Daianusque confugerant: lignea quidem illa, & multis iam locis præ nimio Solis ardore fatiscens: verum tamen haud leui præsidio Lusitanorum ferme trecentorum & quinquaginta, & maioribus minoribusque tormẽtis instructa. Abrahemo nullæ dũ eius generis machinæ suppetebant; tantũ ingentem vim sagittarũ, quas letali inficiũt succo, & sarmẽtorũ faces, oblitos naphta, ad excitãdũ, vbi res ferret, incendium, scalasque plurimas ex arundine crassiore, leues gestatu, ascensu stabiles, nec non ferramenta operibus faciendis aduexerat. Ergo, vt sine certamine, si fieri posset, rẽ conficeret, Lusitanis per interpretem iusserat nunciari: arcẽ eam ad suum imperium pertinere: proinde cũ bona pace abirent, secumque suas res, dum liceret, auferrent. Ad ea cùm ferocius responsum incluși dedissent, appareretque armis rem gerendam; summa vi, priusquam auxilium iis alicunde ferretur (ma-

re autem liberum, vicinamque Malacam, & amicos Reges nonnullos habebant) arcem aggredi ſtatuit. Atque ad vitanda hoſtium iacula, qua maximè virium parte erat inferior, cuniculos agere ad arcem cæpit. nocturnum præterea tempus ac pluuium ad oppugnationes captabat; vt neque per tenebras noſtri collineare poſſent; & madefactus imbre ſulphureus puluis planè inutilis fieret. ad hæc, arietis loco, elephantos ipſos ad arcē admouebat: qui, rectorum inſtinctu valida impreſſione facta, munitiones euerterent, ſublatoque interdum ingenti clamore, interdum ſummo ſilentio arcem corona circundabat, ſcaliſque erectis, ex omni parte ſimul tranſcendere nitebatur. & obſeſſi quidem, hoſtium opera nequaquam extimeſcebant. excepti obſtructique ex aduerſo cuniculi, nonnunquam etiam felici eruptione certatum eſt. Sed crebras ac repentinas oppugnationes diutius ferre vix poterant: cùm Abrahemus, in magna copia militum, identidē alios aliósque ſummitteret; pſi, propter paucitatem, aſſiduis pænè ſtationibus circa munimenta diſpoſiti, dies noctesque in armis traducere cogerētur. Accedebat vulgata graui cœlo vis morbi, & extremę inopiæ metus, quòd per inteſtina de more diſſidia, dum ſuæ quiſque intentus rei, publicam negligit, ad tolerandam obſidionem cibaria ſegniter ac maligne conuexerant. Præſidio præerat Henricius quidam. Hoc demum autore, quòd relatas nuper è captiua naui pretioſas merces in Indiam venum aſportare geſtiret, non exſpectato ſubſidio, fœdum conſilium ineunt arcis deſerendæ. cuius flagitii, poſt patefactam armis Indiam, Luſitani ad eam diem nihil ſimile admiſerant. Id vt quàm occultiſſimè fieret, minera primùm tormenta inuolucris obiecta, ne ab hoſte dignoſcerentur, in naues imponūt maiora, quòd amoliendi in tanta hoſtium propinquitate non erat ſpes, ita ad plenum inferciunt, vt, ſi flammas conciperent, ipſa (vt fit) boli magnitudine rumperentur. Sulphurei dein puluerис exiles humi tænias quoquo verſum, ac præſertim ad ipſius puluerис cellam, atque ad muralia tormenta perducunt: iuſſis agmen claudere magiſtris; &, cùm iam omnes extra arcem eſſent, ignes injicere. Vix dum euaſerant, ſarcinis quiſque ſuis diſſimulanter relatis; cùm, exorta repentè flamma cum ingēti fragore, fugā hoſtibus prodidit. Pars ad incendium extinguendum audacter accurrunt (&, incertum qua de cauſa, nondum ad ſulphureos cados ac muralia tormenta peruaſerat) pars ad littus effuſi, turbatos auerſoſque Luſitanos cum cæde inſequuntur: ac denique appulſæ ad terram naues, perculſis ac trepidantibus, magna ex parte impedimentorū amiſſa, vix atque ægre effugium præbuēre, dum in magno tumultu, ne

tu, ne simul hostis irrumpat, alii cõfestim anchoras oraſque præcidunt, alii ad naues adipiſcendas, collo tenus ſeſe in aquas immittunt. Abeuntibus cum oneraria vna, nauigiis tribus, per ludibriũ barbari tum inter fugam ereptas, tum superstites ex incendio res machinaſq; præsertim ostentant, plenumque cladis & ignominiæ agmẽ cum probris & cachinnis exsibilant. Auxit pudorem, in ipſo pænè portus exitu, ſociæ classis occurſus. naues triginta cum omni copia rerum ab Aruano Rege aderant, ipſumque Regem terreſtri itinere cum quattuor millibus peditum auxilio venire nuntiabãt. Eæ naues, cognita præpropera desperatione abeuntium, retro, vnde venerant, in patriam reuertere. & Luſitani Malacam delati, Antonium insuper Mirandã, & Lupum Azeuedium, cum recentĩ milite & bellico instrumento iã in curſu ad opem ferendam paratos inueniunt. Eo magis & ſuum factum ipſi dãnarunt, & omnium conuitiis & maledictis excepti ſunt. E regulis tribus, qui comites fuerant fugæ, Pacenus cum rectore matreque Malacæ remanſit, reliqui duo ſeſe inſtitorum nauibus ad Aruanũ Regem ſupplices contulere. Luſitani è Somatra inſula in perpetuum exacti. Et Abrahemus, pulſo mox etiã Aruano, regnis quattuor auctus, æneiſque tormentis, (qui vel maximè terror gentem premebat) omnibus circa nationibus, atque ipſis adeò Luſitanis, formidandus euaſit. Alodinus item, elatus nouo ſucceſſu rerum, & a Bintano reiectis Georgii Albuquercii copiis, claſſes denuo ad vexandam Malacenſem oram inſtitit mittere, & cum Luſitanis obuiam ex vrbe progreſſis, aliquot ſecunda prælia fecit. Iam apud Sinas, in Luſitanum nomen, acerbiore etiam odio & immanitate ſæuitum eſt. Martinus Alphonſus Mellus cum ſex nauibus eò contenderat, cõfirmandæ amicitiæ & ſtatuendi commercii cauſa, nondum probè gnarus, quid Thomæ Petreio legato, de quo ſuprà diximus, acciderat. Luſitanos adeſſe vbi Cantonem allatum eſt, extemplo præfectis oræ maritimæ à magiſtratibus imperatum, nefarios prædones vel comprehenderent, vel ad internecionem delerent. Nihil tale metuebat eo tempore Mellus, quamquam à peritis rerum ſemel iterumque præmonitus. eo facilius repentino Sinarum aduẽtu cum ſuis opprimitur. & initio quidem, vt ſeſe concordiæ & ſocietatis cupidos probarent Luſitani, vel pluribus iaculis appetiti, certare ſuperſederunt; dein, cùm vndique inſtaret hoſtis, ac nullam pacis mentionem admitteret, iniquiſſimo loco & conditione committitur pugna. Multitudine tormentorum ac nauiũ, vt in ſuo regno, longè ſuperabant Sinæ. itaq; circũuẽtos aduenas partim bõbardis è tuto diſcerpunt, partim feſſos ac ſeſe dedentes,

in potestatem accipiunt. Mellus, cùm aliquamdiu egregiè sese defendisset, ad extremum, singulari Dei beneficio, per mediam hostium classem malè mulctatus elabitur. In captos, magistratuum iussu, grauiter acerbéque consultum in carcerem conditi omnes, & pro latronibus piratisque damnati, aut pedore ac tabe in vinculis exspirarunt, aut ad supplicium producti summo plebis concursu vel sagittis confixi, vel in frusta dissecti sunt, praconibus veteta gentis piacula & recentem insuper audaciam referentibus; quòd in regios portus ac fines armata manu non dubitassent redire, in quibus omnium flagitiorum ac scelerum paulo antè vestigia reliquissent. Hæc, & alia id genus, elata voce de scripto subinde recitabantur, ad tollendam è vulgi animis opinionem, quam de Lusitani olim generis virtute ac probitate conceperant. Dum hac tam repentina rerum inclinatione tot simul regionibus Lusitani exercentur, ne ad Molucas quidem insulas otium fuit. Rerum ibi summa penes Aroezium erat. Hunc, Lusitana amicitia opibusque subnixum, & immodicos gerentem spiritus, regina cæteríque primores minimè concoquebant. Arx insuper, eodem in primis admitente, non parùm exoreuerat: dispositáque in muris torméta, longè latéque terrorem inferebant. Id sibi susque iugum, per causam hospitij ac societatis impositum, regina serò ingemiscens, clàm cómunicatis cum Almanfore parente consilijs, fugâ vna cum liberis ac præcipuis amicorum parabat; vt per eam occasionem populariter paulatim abductis, vrbem desertam ac nudam Lusitano relinqueret. Ea re perándices cõperta, Brittus arcis præfectus, adiutore Aroezio, regias ædes militibus repentè circundat, elatumque inter manus Boahatem regulum, & paruulos fratres Aialum & Tabariam, in arcem asportat. Regina per occultos exitus inter tumultũ elapsa. Inde consternatus Régis desiderio populus, cũ frequens ad arcẽ accurrisset, Aroezij auctoritate & Britti accõmodata ad tempus oratione sedatus est, cũ inter cætera persanctè ambo affirmarent, consilium id publicæ salutis causa necessariò susceptũ fuisse, fidemque obligarent suam, Boahati Regi diadema regnumq; mãsurum incolume. Tum pluribus in æmulum diuitiarum ac dignitatis Almanforẽ inuecti, barbaros natura cupidos belli cædisque, ad inferẽdum ei bellum haud magno negotio perpulére. Inde, inter vtramque gentem paruis, nec dignis relatu prœliis vario successu certatum est. Superior tamen ad extremum Ternatensis fuit res. Mariacum oppidũ in summo editi mõtis vertice, quod insulæ Tidoris olim caput fuerat, Lusitanorũ ope ab Aroezio cũ multa cæde captũ incensumq;: & Maquienũ insula, quã reguli ambo æ-

quis

quis portionibus obtinebant, metu coacta, in Ternatensem dicionem vniuersa concessit. Hæc ferme Eduardo Menesio Prętore per triennium gesta. Successit Menesio Vascus Gamma, dux cùm aliis laudibus, tum aperta pręsertim India clarus ac memorabilis. Huic, pro trienni trimestre imperiū fuit. ornatissimas naues è Lusitania sexdecim, in iis tria millia delectæ iuuentutis ac nobilitatis, abduxerat. Vt in Cambaiana littora ventum est, (nam eā in primis regionem explorare placuerat) in summa repentè malacia, silentibus ventis, ab imo fluctus intumuit; inde naues inter se nutare, crepitare compages, tabulata concuti cępta. Nautæ, subito pauore icti, cùm in Syrtes illatam haud dubiè classem crederent, in summa perturbatione rerum omnium, alij bolidē demittere, alij ad exhauriendam sentinam, vel ad clauū tenendum accurrere. Sapientiores alij, circunspectare fugam, atque doliola ac tabulas ad enatandum arripere. ipse imperator initio nequaquam expers timoris ac solicitudinis fuit: sed mox comperto eū esse terrę motum, (quem nauigantes quoque sentire non dubium est) ad socios hilari fronte conuersus; Adeste animis, inquit, viri; aduentu nostro perterritus Cambaianus Oceanus intremit. Atque hoc periculo defuncti Lusitani, Cocinū incolumes deuenêre. Vascus, accepta prouincia, dum à Cocino varios hucilluc præfectos dimittit: nomēnque Lusitanum in pristinā dignitatē conatur asserere; graui morbo implicitus, in ipso impetu mouendarum rerum excessit è vita. Vbi Goæ tum Henricus Menesius præerat, eximia virtute & integritate vir. is, continuò in Gammæ locum suffectus è successionibus, vt appellant; quarum est ratio eiusmodi: Transmissos è Lusitania regios codicillos, minimum tres, olim apud Quæstorē aut scribam, nunc apud Goanum Archiepiscopum, diligenter complicatos obsignatosque, custoditi mos est. quibus in singulis, quasi per gradus, ad rem cautiùs celandam, adnotatum regio ipso chirographo latet nomen illius, qui, si Prætorem in prouincia diem obire contigerit, è Regis auctoritate substituendus est. iis autem codicillis ordine superscribitur, prima, secunda, tertia, vel quarta successio: ita, vt, si eius qui primo loco nominatur, copia fuerit: secundū codicillum resignare vel aperire sit nefas. Ergo, vbi Prętor morbo alióve quopiā casu decessit, consiliū cogitur. ibi, corā Archiepiscopo & magistratibus, qua diximus obseruatione, vt nullus aut fraudi aut errori sit locus, codicilli & signa soluūtur: cuius primū exierit nomē, huic defertur imperium; reliqua nomina rursus occulta ad Regis nutū arbitriumq; adseruantur. Id, ne per summi magistratus obitū prouincia diutius orba periclitaretur, neu ob id

ipsum inter præfectos certamina existerent, sapienter in tanto locorum interuallo prouisum est. Per hunc modum renuntiatus Prætor Hëricus, ad regia negotia conficienda, Cocinum petiit: & et itinere multos Arabum parones, Malabarica onustos fruge, vel ci ipsis oneribus cepit, vel dissipatos in littus ejecit. Tumultuates pre terea ad Cananorē piratas, socii Regis rogatu compescuit, & vicos aliquot eorum exussit. Inter quæ, ad Calecutū, ab Lusitanis ac Malabaribus denuo turbata pax est. Odiosæ primū controuersiæ inter negotiandum exortæ; & partis vtriusque animi suspicionibus irritati: dein vltro citroque factæ injuriæ: postremò, instigantibus è consuetudine Saracenis, bellum exarsit. Hisce rebus cognitis Henricus Prætor, quinquaginta variæ formæ nauibus, in quibus erant duo armatorum millia, Cocino Pananem oræ Calecutanæ contēdit. ibi, cùm ablatas res nequicquam repetiisset, munitum denuo locum & celebrē terra mariqué simul adortus, pulso aut cæso Mahometano præsidio cepit, ac direptum incendit. Multa inde relata tormenta: quorum aliquot antea Lusitanorū apparebat fuisse. Lusitanus desertor ac transfuga præfuerat vniuersis. huius projectum humi cadauer, densis concisa vulneribus facie, vix vt agnoscereturinuentum est. A Panane in conspectum vrbis Calecuti prouectus Prætor, haud mediocrē hostibus terrorem incussit. Naues erant ibi cōplures. in eas flāmæ confestim injectæ; & simul, qui arcem tenebant, suorum aduentu animati; eruptione facta, variis locis ignem suburbiis intulere. Inde Prætor, confirmato arcis præsidio, perculsisque hostibus, leucas in Septentrionem ferè sex ad Couletum emporium eiusdem oræ processit. curuo in theatri modum & acclivi littore is portus est, ac mirè facto ad jacula certis in omnem partem ictibus dirigenda. eo cliuo aggerem ac munitiones Mahometani perduxerant; infrà, stationem habebant parones ferè centum & quinquaginta, proris longo ordine in altum obuersis, vt duplici vallo tormentisque aptè dispositis, & ingenti armatorum numero (viginti hominum millia conuenisse dicebantur) contra omnes incursiones oppidum egregiè tutum videri posset. Henricus, comperta hostium multitudine, sub ipsum portum anchoras jacit. inde cōtemplatus naturam loci, & genus operum ac lintribus ad vada exploranda præmissis; tribus è partibus vno tempore, distinendi hostis causa, oppidum aggredi statuit. Simonem Menesium cum bellatoribus trecentis in terram egredi jubet; ac lęuum cornu munitionum inuadere. ipse cum centum & quinquaginta, non amplius, descensu facto, ad lęuam ducit, classiariis imperat ad hostium naues recta succedant. ita, clamore sublato, simul à fronte ac lateribus

ribus pugna committitur. Non exigua tum hosti, officinis iampridem institutis, tormentorum copia supperebat, eo majori tenebantur spe, Lusitanum congressu arceri, & jaculis eminus obrui posse. quippe seminudi ipsi, patente ad plagas corpore, Hispanienses gladios & ingentia pila galeásque ac thoraces horrebant. Verùm eos longè fefellit opinio. Siquidem inter jaculandum coortus è tormentario fomite fumus, ad instar nebulæ, subeuntem audacter Lusitanum egregiè texit. & flammæ intermicantis indicio, hinc parones injectis ferreis manibus nostri apprehenderant; inde in vallum erepserant, & intra munitiones conjecerant signa, priùs pænè quàm eos appropinquare sensisset barbarus. Lusitanis, tum Saracenorum aspectus, tum pax à Calecutano toties per fraudem violata, acuebat iras. Nec diutius tulêre dimicationem hostes. Pauci tantùm conjurati ad extremum vsque spiritum acriter obstitêre. cæteri, quibus patrio more nihil erat pudoris ad fugam, strage suorum exterriti, terga verterunt. Henricus, in magna hostium cæde, non plus quindecim è suorum numero amissis, vulneratis duodequinquaginta, & oppido & classe hostili potitur. Inter cæteram prædam, tormenta variæ magnitudinis auecta trecenta & sexaginta, & minorum fistularum ingens numerus. parones abducti quinquaginta tres, Indico aromate onusti plerique; reliqui flammis absumpti: ac postremò totum oppidum, subjectis per iram ignibus, cõflagrauit. Lusitanus, gemina intra paucos dies victoria lætus ouansque, Cananorem inde Cocinum reuertit. Et Zamorinus, confecto quod per id tempus cum mediterraneis populis gesserat bello, omnibus dein viribus ad Lusitanam arcem expugnandã incubuit. Arx ea Calecutano erat imposita littori, quod, vt initio diximus, insidiosum asperumque, vix in summa malacia paruis nauigiis accessum præbet. Iamque hyems aderat, eo acriùs Zamorinus, ne id anni tempus elaberetur, militares copias & omnem oppugnandi apparatum vndique contrahebat; vt interim vel operibus ac vi arcem caperet, vel necessitate ac fame Lusitanos in deditionem acciperet. itaque extemplo, præfectus cum duodecim ferè millibus peditum, ad vrbem præmissus. quo in numero Siculus quidam erat perfuga, non ignobilis architectus; qui Rhodiæ expugnationi cum Solimano Turca interfuerat. hoc maximè artifice ac præceptore, barbari vallo & fossa lata pedes ferè octodecim, ad dimidiatæ lunæ figuram, amplecti arcem instituunt, & ex vtraque parte, qua vallum in mare desinebat, arcendo nauali subsidio castella erigebantur duo, quæ obliquis ictibus totum littus abraderent. dein, per ambitum fossæ, modicis interuallis,

propugnacula quinque excitabant; vnde majoribus tormentis ad idonea loca dispositis arcis mœnia quaterentur. Hæc opera, licet in munitores crebri ex arce impetus fierent; tamen abundante multitudine, adhibitis pluteis vinciſq;, & instãtibus prefectis, breui ad exitum peruenêre. Arcem, Lusitani haud amplius trecenti obtinebant. præerat Ioannes Lima, vir & militiæ callens, & gloriæ in primis auidus. is, cùm nulla superesset nisi ab Oceano spes; duplici doliorum ordine, ingesta arena, & lorica extrinsecus addita, brachium ad mare protenderat; alternis inter dolia tormentis, ad arcendum ab látere hostem, aptè locatis; & per expedita nauigia Prætorem Henricum de statu rei Calecutanæ fecerat certiorem. Sub hæc, ineunte Iunio mẽse, cùm hyems in ea regione sæuiret, Zamorinus ipse cum reliquo belli apparatu & nonaginta millibus hominum affuit. Arcu & sagittis pleriq;, alii gladio & parma, alii cui ferreis fistulis instructi conuenerant. in speciem despicabiles, cæterùm vsu armorum & corporum agilitate metuendi. Vt eæ copiæ consedêre, Siculus architectus Zamorino perfecta opera diligenter ostendit, rudique ad eiusmodi commenta barbaro certam cum admiratione fiduciam injecit, arcis breui tempore potiũdæ, atque ipsum vti quàm minimo Indorum damno fieret, Siculus, peruto colloquio, Lusitanos, cùm aliis rationibus, tum hostilis exercitus magnitudine proponenda, instituit ad deditionem hortari. Verùm eiusmodi oratione tantum abfuit vt Limæ constantia moueretur, vti etiam ad lacessendum hostem vltro cùm paucis eruperit; sed magna fuit merces audaciæ. Concursu ab hostibus facto, paucis circumuenti Lusitani, multis acceptis illatisque vulneribus, aegre ad suos receptum habuêre. Inde exasperatis vehementiùs animis, magno conatu & oppugnari & defendi arx cepta. Tormẽtis vtrinque certabatur: è quibus erant Calecutano, quæ dodrãtali diametro emitterent globos. Sed jaculandi erat dispar admodum ratio. Ab Indis libratoribus, quippe nõdum satis in eo genere exercitatis, ictus languidi, infrequentes, incerti, & si qui muris inciderãt, egregia laterum & structuræ firmitate respuebantur. Ab Lusitanis, crebri, destinati, vehementes, & vbi hostis arci succederet, conferta ac seminudæ multitudini certam stragem perniciemque afferebãt. Multos etiam squamis arborum & fragmentis (sunt autem ibi palmeta frequentia) repentè carpi vel exanimari conspiceres. Verùm ea damna hostes, vt in tanta militum copia, facilè sarciebant: cùm deserta stationum loca alii subinde aliique supplerent, sauciis ac fessis integros recentesque submitterent. Longè iniquiore conditione erant Lusitani: quos, præter cæteras belli difficultates, ipsa, qua

qua laborare semper solent, paucitas fatigabat. Præfectus, idoneis ad propugnandum locis, notę fortitudinis viros cum suo quemque manipulo collocauerat. ipse reliquos è præsidio circa se habebat: cum quibus circumspicere & obire ad repentina pericula posset. Verùm & militem conficiebant, præter certaminis laborem & plagas, diurnæ pariter ac nocturnæ vigiliæ: & præfecto, ad subitos ac diuersos clamores, prout res exigeret, occurrendi vix erat facultas. Interea Henricus Prætor, cognita obsidione, duas naues cum propugnatoribus centum & quadraginta subsidio miserat. quarum alteram Christophorus Iusartes, alteram Eduardus Fõseca ducebat. Iusartes feliciore cursu paulum antegressus, propiùs ab Calecutano littore constitit. Fonseca, quòd tardiùs aliquanto nauigasset, ventis repentè cadentibus, ab lõgiore spatio anchoras jecit. Ad eas cõspectas naues, erecti partis vtriusq; animi; inclusorum, optati auxilii spe; obsidentium metu, ne tot iam exhausti labores in irritum cederent: & locus ipse suspectus iãdudum mentes Indorum curasque conuerterat, ne quid falleret tale. Lima, cùm ad littus accurrisset, animaduersa paucitate eorum qui aduenerant, (non plus octoginta milites eo nauigio vehebantur) ne descensionem cum euidẽti periculo tentarent, nutu & significationibus admonebat; & ex ipso auxilio plerique, conspectis Indorum castris & frequẽtia, subeundam eiusmodi aleam pernegabant. Verùm Iusartes cupiditate gloriæ omne discrimen impauido vultu contemnens, cum triginta quinque voluntariis in paronem desiliit, cæteris custodire nauem, & vbi primùm terram attigisset, missilibus procul hostem arcere jussis. Inde contento remigio ad ipsum loricæ os, actuarii prora dirigitur, quo subeuntes faciliùs protegeret statio Lusitana. sed illuc nautæ dum pari conatu enituntur, interea (vt fit) paronem paulo infra eum locum vehemẽtior æstus abripuit. Eo ferociùs progressi extra vallum barbari complures instare: atque, vt erant nudi, se se ad prohibendum accessu hostem aquis immergere. Nec Lusitani segniùs è parone se certatim ejicere. ibi conserta in vadis manu, quàm acerrimè dimicatur. Cæteri ad spectaculum intenti, propter ancipites ictus, ne suos impetant hosti permistos, jacula cohibere coguntur. Cùm aliquãdiu dubia stetisset pugna, Lusitani ad extremum deprimentibus vestimentis ingenti labore eluctati, quatuor è suorum numero desideratis, pluribus sauciis, cum magna vicissim hostium cæde, intra loricæ fauces audacissimè penetrarunt: ac nihil propiùs factum est, quam vt instantes ab tergo Indi simul irrumperent. In eo tumultu eximia Emmanuelis Cernicii constitit fortitudo. is, cùm iam introisset munitiones, & fatigatus & saucius,

saucius, circumuentum respiciens præcipuum è commilitonibus quendam; recurrit protinus: ac laborantem, summotis acriter hostibus, recepit in tutum, magna vel mercede vel gloria; quippe, omnium cõsensu ciuicam promeritus coronam; ipse post dies aliquot è vulneribus exspirauit. Sed interim dum ad mare Lusitani praesidiarii suis adjuuandis atque intromittendis insistunt; ex altera parte frequẽtes barbari, desertas rati stationes, arcem scalis inuaserant. Eo nuntio excitus ab littore Lima, cum promptissimis aduolat: & pluribus locis conantem scandere Malabarem, conto gladiis, telis, igne deturbat. Erant Lusitano varia nouæ artis jacula, ad hostem cominus eminusque impetendum. Sed è propinquo nihil Indos æquè terrebat, atque incendiariæ bolides; quod ei inuentum eiusmodi: Ollam ex argilla semicocta, quo facilius deinde rumpatur, circundatis ansulis tribus quatuórve, sulphureo complent puluere, & osculum diligenter obturant. tum ad eas ansulas igniti funiculi è gossipio vel stupa alligantur. vbi ad conjectũ eius teli ventum est, contorta brachiis olla repentè diffringitur, & simul arreptis è fomite adalligato fauillis, ingenti circunstantium damno, flammas edit ineuitabiles; quod missilium genus in praedauntaxat naualibus primò vsitatum, ad terrestria quoque certamina exitiabili commento deinde trãslatum est. Hac maximè pernicie repulsi à mœnibus Indi vstulati cum insana trepidatione sese intra munimenta recepêre. Interea præfectus nauis alterius Fonseca, quamquam probè animaduerso discrimine eorum, qui in litus exscenderant, paratus tamen eandem aleam, si res ita postularet, subire, per litteras ad sagittã reuinctas quæsiuit ab Lima, quid sibi tali tempore faciendum censeret. Ille verò, eadem vsus arte sagittæ, de consilii sententia respondit: Nequaquã se Fonseca suosque in apertum adeò periculum objiceret, tutum in arcem introitum haud minùs quingentorum Lusitanorum præsidio posse obtineri. Proinde rediret Cocinum properè, ageretque cum Prætore diligenter, (ad quem simul ipse in eandem sententiam scriptas litteras dabat) vti militum quingentorum spectata virtute subsidium, & sulphurei pulueris vim, & ad obsidionem tolerandam alimenta submitteret. Cum hoc responso Fonseca per infensos infestosque fluctus hyeme summa Cocinum reuertit. & Prætor, cognito suorum periculo, Antonium Syluium ad opem obsessis ferendam cum aliquot nauibus, & viris quot Lima petierat, extemplo proficisci jubet. ipse interea classi ornandæ operam dabat; vt cùm primùm se aperuisset mare, cum majoribus copiis eò contenderet. Hæc vbi per exploratores Calecutũ allata, cõfestim Zamorinus, antequam

inclusis accederent vires, omni conatu rursus oppugnare arcē aggreditur. Neque Siculus architectus, egregiè se se barbaro venditans, incitatissimę deerat ipsius cupiditati. aggerē ex Turcica disciplina promouēdo, mœnibus adęquarat. Cuniculos præterea sub terras agebat; locis etiā quibusdam statuebat oris vasti mortaria, è quibus in sublime acta ingentia pondera cum horribili strage in arcis tecta decíderent. Sed operum eiusmodi, quæ Zamorinū inani fiducia inflarant, vbi ad pugnam ventum est, haudquaquam exspectationi respondit euētus. Indi telis ac missilibus ex aggere deturbati, cuniculi excepti cuniculis, & mortaria, quemadmodum, vbi à perito magistro locantur, magnum hosti detrimentum important; ita, si artificiū absit, in eandē pænè regionē recidente globo, machinatoribus interdū ipsis exitio sunt. Quocirca Zamorinus, haud mediocri suo malo peregrinas artes expertus, reliquum spei in sæuitia hyemis & fame reposuit, neq; ea spes fefellisset hominē, si ad arcēdos cōmeatus vel modicā classem instructā in proximo tenuisset. Ex quo verum apparuit Themistocleum illud: Qui mare possideat, omnia possidere. Lusitani, Syluio duce ab Cocino pręmissi, quāquā atroci tempestate disiectis nauibus; tamē vt sese ex jactatione refecerāt, alii subinde atque alii Calecutū accedebant. Lima, fatigatis iā & ab oppugnatione deterritis hostibus, vnam inopiam metuens, modica militum auxilia recusabat, affuturum mox cum iustis copiis Henricum exspectans. Tantum sulphurei pulueris & cōmeatus præsentem expetebat copiā. Vtraque, noctis intempestæ silentio, scaphis paulatim in arcem inuecta. & vulgo iā è muris, Lusitani, suadenti deditionem hosti, recentes carnes, aliaque cibaria, & ipsum denique in delicias betele ostentabant. Ea res Zamorini contudit animos. & circumacta iam hyeme, cum nauibus viginti, bellatoribus mille quingentis aderat Prætor. is, tū à mari tum ab arce tormentis hoste summoto, cum ingenti clamore pluribus locis armatos in terrā exposuit: immissisque intra hostiles fossas audacissimis è suorum numero, cùm ex aliis quoq; partibus alij ad vallū intrepidè subiissent: ad tria Indorum millia partim ferro partim igne deleuit: in quibus ipse quoque architectus, proditæ ac desertę Christianę fidei noxam luit incēdio. è Lusitanis eo die paulo plus triginta cecidēre. saucij relati amplius ducenti: & Henricus, proruto Indorum vallo, fossisque oppletis, idoneo prope arcem loco castra communiit. Inde Zamorinus & suorum territus strage, & simul veritus, ne in proxima palmeta Lusitani sæuirent, (quo detrimento, vt suprà diximus, nihil genti grauius aut acerbius est) misso caduceatore inducias petiit. in qua-

quatriduum datæ. interea de pacis conditionibus actum: neque conuenit, eo maximè, quòd Zamorinus insignem quendam è Cocinensi ditione perfugam tradere abnueret. Ac demum Henricus pertæsus Indicę leuitatis, & Mahometanæ perfidię, prę sidium abducere ab Calecuto, & arcem à fundamentis excindere statuit: præsertim quòd ita velle Ioannem Regem è commentariis Vasci Gamę didicerat. ergo, muris & propugnaculis, opere subterraneo, sulphurei pulueris de more copiam subdi iussit. dein militibus, & machinis, omnique instrumento raptim in naues impositio, (cuius rei facultatem & natura loci & nautica turba præstabat) ignem cauernis injecti, & barbaris illico, si quid fortè prædæ relictum esset, stolida temeritate in arcem ingressis, (tanta inest hominibus rapiendi libido) interim è specubus cæcis erumpentes momento flammæ plerosq; hausere, & cum horribili strepitu mœnium structura dissiliit. Atque is finis & arcis & obsidionis fuit. Henricus incolumi classe & exercitu Cocinum reuectus, alios aliò præfectos dimisit. ipse inde septendecim nauibus Cananorem petiit: ibi, dum expeditionem in Cambaiam Diumque meditatur, cùm ni toto biennio rem Indicam administrasset, graui oppressus morbo paucis diebus è vita migrauit ano post Christũ natũ M. D. XXVI. Hoc Prętore fama nominis Lusitani reflorescere visa quodámodo, req; ipsa comprobatum est, tanti militem quanti ducẽ esse. Atque in ciuilibus etiam rebus non vulgari prudentia fuisse dicitur: & quod perrarum in eiusmodi prouincia est, ab auaritia & à sordibus alienus. Sub idem tempus ad Malacam pariter bene gestum est. Alodini copiæ, cùm vrbem terra marique vehementer vrgerent, perpaucis egressis obuiam Lusitanis, cum ignominia fusæ & fugatæ. Et ex acri obsidione, Linguanus regulus, parua manu Lusitanorũ exemptus est. Raia Nara, gener Alodini, Linguam obsederat, ex eius exercitu cæsi sexcenti, & plurimi vulnerati feruntur, vno tantùm è nostris desiderato. Et è Molucis aliquot Lusitani ad Celebes populos auri causa profecti, cùm littoribus arcerentur, fœda tempestate ad insulam trecẽtas inde leucas abrepti sunt. incolæ, moris antiqui homines, mira simplicitate ac securitate sese permutus, & nonnulla Molucensis linguæ commercia, in consuetudinem extemplo dedere. Egregio in primis habitu, & amabili vultus hilaritate sexus vterque est, promissa barba & capillo sunt viri. præmollibus storeis tegunt corpora. Ad fabriles vsus spinis piscium pro ferramentis vtuntur. Ignoti ad eam diem & nominis & regionis erat insula. tum primùm, à nauclero Lusitano, dimensis cæli plagis, nauticam in membranam ex arte relata est, deque ipsius nauclero

naucleri nomine Gometii Sequerię insula exinde appellata. Non eadem erga Lusitanos comitas eo tempore in Arabici maris accolis exstitit. Hector Sylueria cum aliquot nauibus Erythræas angustias tuebatur. Hunc, in Arabia, qui Dofatem vrbem incolunt, accessu prohibere conati; audaciæ pœnas dedere: profligati qui cum armis ad mare prodierant, oppidum captum & direptum est & insulæ duæ, Mazua & Dalaca, quòd sese ii populi infestos prætereuntibus Lusitanis præberent, ab eodem Sylueria domitæ, &, annuo stipendio impositio, in ditionem redactæ. Simul, Æthiopica legatione perfunctus, anno sexto quàm ad Arquicum exscenderat Rhotericus Lima, in classem acceptus. Accessit ab Æthiopico seu Abassino Rege legatus ad Lusitanum Regem nomine Zagazabus: itemque cum donis ac litteris ad Romanum Pontificem Frāciscus Aluarus, cuius supra meminimus, Rhoterici comes. Is in Lusitaniam reuectus, Italiam deinde petiit, ac Bononiæ, in celeberrimo conuentu, cùm Cæsar coronatus adesset, Clementi VII, vti Ecclesiæ vniuersæ Pastori, & summo in terris Dei Vicario, paratam ad omne obsequium voluntatem Abassini Regis ac studium solenni cum adoratione & pedum osculo detulit.

LIBRI OCTAVI FINIS.

HISTORIARVM INDICARVM

LIBER NONVS.

HENRICO Menesio vita functo, à primoribus Lusitanis ventum in curiam est: ibi apertus alter codicillus, inscriptum ostendit nomen Petri Mascareniæ, qui Malacæ vrbi tum præerat, vir bello fortis, & natura munificus, atque ob id psum apud omnes ordines gratiosus. Verùm illud erat in ea successione incommodi, quòd, nisi vertente anno, Mascarenias a Malaca, propter tempestatum rationem, abesse non poterat: cùm interea simul a Calecutano & Cambaiano Regibus, &, quod magis erat formidandum, ab ipso Turca

bellum immineret: minimeque expediret, eiusmodi rerum statu, parente ac præside tandiu carere prouinciam. Ob eam maximè causam Alphonsus Mexias regius Quæstor, cuius tum erat summa in Senatu auctoritas, censebat, nulla mora interposita, tertium deinceps codicillum aperiendum: neque exspectandum è tam longinqua regione Mascareniam: quem, quo melior esset ciuis, & Regis reique publicæ amantior; eo æquiore animo ferre oporteret, in tãto talique discrimine, saluti communi potiùs, quam proprio ipsius honori consultum. Aduersus hęc amici Mascarenię tendere, tam insignem iniuriam deprecari, ac postremò denuntiare, haud leuiori quàm quod in præsentia proponatur malo, geminam successionem intestinis odiis ac certaminibus materiam vtique præbituram. nec verò dubitandum, quin ipsa dulcedo imperii, & ratio dignitatis, è duobus Prætoribus alterum ad retinendã, alterum ad repetendam omni conatu prouinciam, postmodum esset incitatura. Cùm hisce aliisq; difficultatibus non inueniretur exitus, multis altercationibus diu agitata, eò denique deducta res est, vt tertium codicillum inspicerent, prouinciamque nouo successori mandarent ea lege, vt ipsam, quisquis ille esset, aduenienti Mascareniæ confestim redditurum se iurejurando promitteret. In hanc sententiam conuenêre omnes: & resignato palàm Codicillo, Lupi Vasæi à Sancto Pelagio (contracta vt assolet voce Sampaium appellabant) nomen apparuit, qui per id tempus Cocini præfecturam gerebat. Is, cum solenni adiuratione pollicitus, sese Mascareniæ, vt primùm adesset, honore cessurum; Præturam interim iniit: cognitoque prouinciæ statu, alios atque alios duces, ad obtinenda præsidiis maria, destinauit. ipse cum nauibus aliquot, in quibus erant Lusitani circiter mille, Malabaricam oram sibi tuendam desumpsit. Profectus Cocino, circa initium Februarii mensis anni milleśimi quingentesimi vigesimi sexti, Cananorẽ petit. ibi, dũ cõmeatus in classem imponit, subitò certior fit, Mahometanos è Calecutano emporio ad duodecim hominum millia intra Bacanoris fluminis ostium cum nauibus onustis latêre, paratos ad exitum, quæ prima se se occasio nauigandi obtulisset. Ea re cognita, non dubitauit Prætor, quominus in angustiis deprehensos quamprimum inuaderet. Ergo sublatis anchoris eò contendit infestus. Res erat difficultatis ac periculi plena, non modò in tam dispari numero copiarum, sed etiam quòd contra omnem eiusmodi casum egregiè se se Mahometani munierant. Fluminis alueum de more fixis vtrinque sudibus atque cancellis in arctum ita coëgerant, vt singulis tantùm nauigiis aditus pateret. cæcos præterea sub aquâ, veluti

veluti laqueos, idoneis abdiderant locis, in quos illata ex alto nauigia sese inuerēt; & munitionibus in vtraque ripa excitatis, crebra tormenta locauerant. Ad hæc, ex oppido fluminis cognomine, qui locus erat Narsinganæ ditionis, omnia illis ad victum necessaria suppetebāt: Hæc Prætor cùm partim ab exploratoribus accepisset, partim speculatoriis nauigiis obeundo per se nocte subluſtri notasset, submissis primū vrinatoribus, laqueos funesq; prætētos ab imo præcidi iussit: dein, sublato ingenti clamore, concinētibus vndique tubis, aduerso flumine subiit; præibant obtectæ centonibus & maioribus tormentis instructæ aliquot scaphæ, tum cætera nauigia simplici propter anguſtias ordine sequebantur. In ea cōspecta, illico barbari vim omnis generis telorum emisēre: quibus propter assuetudinem haudquaquam exterriti Lusitani, contento remigio ad ipsa munimenta succedunt. Ibi atrox & ambiguū aliquandiu certamen fuit, dum conferti & obnixi corporibus Mahometani hostē descensu prohibere nituntur. Sed postquam impetu ex omni parte capto sese Lusitanus in mediam aciem saltu mittebat, & dextris gladiisque res geri cæpta est; tum verò iniecta formidine pulsi vndiq; barbari, & magna cum cæde præcipitē in fugā auersi. Hac Prætor veritus, ne ab ira & cupiditate miles oppidum diriperet, & Narsinganum Regem, cuius tum in ditione Lusitani cōplures negotiabantur, alieno tempore prouocaret; vallo potitus receptui cani iussit, suosque à præda & ab insequendo vltrà hoste cohibuit. Apotheca & diuersorium erat Mahometanorum in ipso portu, frugibus & merce pretiosa refertum. Eam apothecam Prætor & hostiles vnà lembos incendi iussit, octoginta ferè tormētis, quorum erant ęnea pleraque, ex incendio ad classem abreptis. Neque, in magna hostiū strage, Lusitani desiderati plus quattuor. quo tristior acerbiorq; Calecutanæ ciuitati, atque ipsi præsertim Zamorino cladis nuntius accidit: vt, non retentæ quacunque conditione cum Lusitano pacis & amicitię, magis in dies hominem pœniteret. Ab ea victoria Prætor ad excidium Dabuli perrexit: quem in portum Mecanis negotiatoribus receptū dari contra fœdus cū Idalcane ictum, & præterea, armatas inde triremes ad oram infestandam egredi pro certo compererat. Appropinquāti, nouus præses loci, quem Indi Tanadarem appellant, vnico nauigio prodiit obuiam supplex: & culpas omnes in eum, cui successerat, transferendo, seq; affirmādo, vti oporteret, in fide officioq; mansurū, haud magno negotio Lusitani Prætoris mitigauit animum: & renouata pax, ita, si Dabulanæ biremes cum tormentis à præside traderentur, Eductæ extēplo omnes, ac traditæ. Et Prætor ex animi sentētia

gestis rebus, Goam victrici classe contendit. Inter hæc, Ioannes Rex, Henrici Menesii morte nondum audita, quatuor miseratu India naues, & cum iis noua successorum nomina, ac separatim ad Mexiam Quęstorem litteras, quibus erat in extremis, vt superiorum temporis codicillos irritos duceret, & clausos obsignatósque, vt erant, in reditu ad se perferret, recentibus hisce vteretur, si forte Menesium è vita discedere contigisset. Eã clausulam Mexias, quod Mascareniam sibi minus propitium fore suspicaretur, ad res nouandas arripuit. E regiis litteris ad consilium refert, quandoquidem vetera inania fecerit Rex, de nouis diplomatibus aperiendis quemcunque illa iusserint, hunc denique iustum ac legitimum Indiæ Prætorem fore. Hæc, præter omnium exspectationem, à Quæstore dicta, magnos animorum motus fecerunt: ac ferme aduersis auribus (vti par erat) accepta relatio. Inter cæteros, Vascus Deza, Cocinensi arci præpositus, apertè disseruit, non modò superuacaneam, sed etiam pernicioſam eam inspectionem futuram. Nuper declarato Prætore Mascarenia, per causam absentiæ, dignitatem optimi & clarissimi viri haud obscurè impugnatam, superinducto contra omne ius fasque nouo successore. Cùm inde certamen ac periculum ingens non sine causa timeretur, iurejurando ac promisso reddendæ aduenienti à Malaca prouinciæ, id periculum Dei benignitate discussum. Quid opus esse, certis & constitutis iam rebus denuo solui codicillos? & pessimo publico labefactari concordiam & pacẽ, cùm tantũ belli penè in manibus sit, cùm tot vndiq; terrores immineant? Nam quòd huic actioni regia præscribantur mandata, profectò si in tanta regionũ distantia, cùm Ioannis ipsius consulendi facultas desit, ad interpretationem regiæ voluntatis atque iudicii referenda sint omnia, nulli dubium esse debere, quin Mascareniæ delatum è prioribus codicillis honorem, non quietis modò, sed etiam hominis causa ratum, inuiolatum ac proprium esse Rex iubeat. Id, vel ex eo apertè intelligi, quòd veteres codicillos ad se clausos atque obsignatos referri mandauerit. quos ille si vel apertos irritos omnino esse voluisset; id ipsum vtique disertis verbis adscripturum fuisse. Proinde supersedendũ hoc successionis malè auspicatæ periculo, noua Regis exspectãda responsa, atque interim coniunctionem animorum atque consensum, quõ vno maximè inter hostilia circa omnia Lusitanæ stent res, omni studio & cura fouendum. Maiori & meliori parti eorum qui aderant, admodum grata fuit oratio Dezæ: quinimmo ex oraculo missa videri quodammodo potuit. Siquidem paulo antè, Ioannes Rex à nauarchis, qui ex India illo ipso anno redierant, audita

morte Menesii, & Mascareniæ successione, veritus, è missis ad Mexiam quas dicebamus litteris, ne quid controuersiarum existeret, Petrum Annium Gallum cum nauigio expedito submiserat ad ea reuocanda mandata, & Mascareniæ nominationem sua auctoritate firmandam. Sed Annius, nondum tempestiuo ad nauigandum mari profectus, superato iam Bonæ spei promontorio, circa sancti Laurentii insulam naufragio periit. Inde, non ad liquidum explorata Regis voluntate, cùm plerique ex æquo & bono agentium, & cauendas omnes discordiæ causas prudenter monerent; Mexias tamen, paucis assentientibus, omne id periculum in se recipiendo, premendoque verbis iis quæ retulimus ex epistola Regis, peruicacia & obstinatione tenuit, vt nouissimi codicilli consulerentur. ii primo loco Prætorem declarabant Lupum Vasçum ipsum, qui secundum in priore nominatione tenuerat. itaque elatus hoc de se iudicio Regis, pro fiduciaria legitimam ac propriam sibi vindicare Præturam, & ad arcendum honoris aditu Mascareniam, si promissa repetere instaret, omnia præmoliri constituit. Ea re multorũ animi grauiter offensi, nonnulli etiam Vasæi imperium detrectare pala ausi. Interea de interregno, & Mascareniæ successione, deque vicaria Vasæi munere, Malacam litteræ nuntiique perpenerant. Et satis comperta re, vtriusque Indiæ Prætorem Mascareniam ritè consalutauerant socii coloniique. proinde, ne quid se absente respublica incommodi acciperet, maturãdum ratus Mascarenias, Malacæ Georgium Capralium præfecit: ipse, non exspectata motione quam vocant, reclamantibus naucleris citeriorem Indiam petere intendit. neque impunè cessit illi temeritas. ad Pulopuarem insulam tenuit primùm. ibi dum stat in anchoris, subita procellæ vi, malo diffracto, lacerisque armamentis, pænè submersus, Malacã retro, vnde abierat, redire coactus est. Natus ad res gerendas, & gloriæ in primis appetẽs erat Mascarenias. Ergo, dũ annuersarius recurrat Eurus, ne frustra interim tempus absumeret, quod parum feliciter Georgius Albuquercius antè tentarat, hærẽtem lateri tyrannum Alodinum oppugnare, & receptaculum piratarum insulam oppidumque Bintanum omnibus moris parat excindere. Fortè tum Malacæ substiterant præfecti aliquot Lusitani, Borneum insulam alii, alii Molucas, alii Somatram ipsam Regis iussu petentes. Hisce non approbantibus modò expeditionem, sed etiam operam suam in idipsum enixè offerentibus, Mascarenias variæ formæ naues vndeuiginti cõtraxit: & Lusitanis trecentis, Malacensibus ferme sexcentis impositis, ad Bintanum vela fieri iussit. Alodinus ad eius classis famam pontem vrbemq; nouo

præsidio & munitionibus auxerat, venenatis tribulis circumquaque dispersis, plurimisq; tormentis ad idonea loca dispositis. præterea, quâ acerrimè defixis in imo longuriis, tigniſque in lapideos molares impactis, vt pōdere ipso detinerentur, obstruxerat portū: & super hæc, opem à propinquo regulo Panensi petierat. Lusitana classis, ob naturam vadosi maris & frequentes insulas, cùm tardè admodū nauigasset, ante ipsam Bintanū denique in anchoris constitit. Inde præmissus ad omnia contēplanda cū speculatorio nauigio Eduardus Coelius, retulit, fauces portus, nisi euulsis cācellis, omnino esse impenetrabiles. porrò descēsum ad vrbem planè exitiabilem fore; adeò locū & præaltis munitionibus, & crebris tormentis, & omni apparatu bellico tutum videri. Hisce rebus permotus Mascarenias, vallum omittere, pontē ipsum, (vti Albuquercius olim in expugnatione Malacę) admota celsiori naui, & repagulis per vim extractis, adoriri decreuit. Ad eam rem, eximiæ fortitudinis nauarchus deligitur, Franciscus Serranus Eborensis, Lusitani propugnatores cum magno tormentorum numero additi quinquaginta: & nauis, partim validis asseribus pluteisq;, partim etiā culcitris & gossipio, quæq; alia sunt missilibus eludēdis, egregiè tecta. Hisce mandatum, vt ostio repurgato, & faucibus vncunque patefactis, pontem inuaderent: laborantibus in tempore subsidiū affuturum. Tum, ad breuia vitanda, catures duo, biremis instar, prætentatis canalibus, nauem remulco trahere iussi. Primus labor aperiendi aditus fuit; adacta ad imum tigna, immissis ductariis funibus, ergata conuellere nitebantur, eo quidem impetu, vt nonnulli præ nimia contentione sanguinem euomerent. atque vt initia sese dabant, multorum dierū id opus proculdubio fore apparebat. Dum huic vni rei, in orbem succedentes alii aliis, dies noctésue dant operam, noua repentè ab alto conspicitur classis. tres & triginta erant lanciaræ à Panensi regulo missæ: quibus, præter varios commeatus, duo circiter hominum millia vehebantur. Ea re animaduersa Mascarenias, ne si propiùs accessissent, elatus recēti subsidio Bintanius confestim erumperet, ancipitiq; prœlio Lusitani postmodum vrgerentur; anteuertere, & cum parte copiarum ipsemet quàm longissimè obuiam ire Panensi decreuerat; sed prefectorum dein precibus victus, ne se temere in discrimen obiiceret, Eduardo Coelio cū lāciaris quatuor, calaluziis quinq; (eiusdem ferè magnitudinis vtraque actuaria sunt) id negotij dat. ipse ad exitum portus tuendum cū cætera classe subsistit. Barbari, quāquam multitudine superiores, tamen & oneribus impediti, & a tormentis imparati aduentabant, seminudo corpore, sagittis maximè

ximè freti. Ergo, vti propiùs ventum est; primum bombardæ fragorem & radiantia fulgetra non tulere. Perterriti, aliquot suorum amissis, turpem in fugam extemplo auertuntur; & hærentibus tergo Lusitanis, lanciarę viginti tres, ad proximam insulam directis proris, in littus iectę, & certatim exsilientes barbari; nullo nisi vitæ respectu, omnibus ferme relictis rebus, hac illàcque dispersi; reliqui, cùm insulam tenere nequissent, contento cursu prælati, nocte iam imminente, per tenebras euaserunt. Coelius, haud parua sine vllo suorum sanguine parta victoria, relictas ab hoste lanciaras cum ipsis oneribus ad Mascareniam cum ingenti gratulatione perduxit. Inter hæc, quòd ad transitum satis esset ostio patefacto, Serranus, attracta remulco naui, ad frontem valli processerat. hîc verò longè acriùs desudandum Lusitanis fuit, dum ingruentem ab latere missilium vim excipiunt, atque alii recentia foramina raptim obturant, alii conceptas exhauriunt aquas, alii pauentem ad præteruolantium globorum sibilos, abdentémq; se remigem, adhortantur. Magnus in primis vsus centonum & gossipij fuit: nec dubium, quin alioqui nauem, quamuis firmis compagibus tabulatisque munitam, creberrima pilarum grando pessumdatura fuerit. E tanto periculo elapsi diuinitus, quinto decimo instituti operis die ad pontem appropinquant: iactisque idoneo loco anchoris, in modum propugnaculi nauem ex omni parte stabiliunt. Tum verò indignatione atque ira percitus Alodinus furere, & suos incusare, quòd in omniũ conspectu claustris effractis, hostem ad interiora penetrare sint passi. Confestim è gentis consuetudine submissi, qui nando clàm oras præciderent, vt in ipso fluminis impetu nauis in vada ferretur. Sed Lusitani, fraudẽ, iniectis ad anchoras ferreis catenis eluserant. Ea quoque spe destitutus Alodinus, euocatum è statione Laqueximenã prẹfectũ, lanciaras vndecim raptim deducere, & cũ quingentis armatis interclusam à cætera classe nauem inuadere iubet. Simul, ne quid interim Serrano auxilij superueniat, custodibus edicit, quàm intẽtissimas pro vallo excubias agãt, &, vbi postulet res, tormẽta sine vlla intermissione in prętereuntes exerceãt. Vti imperauerat, factũ. Laqueximena lãciaris momẽto deductis instructisq;, nauẽ petit infestus: ac nequicquã arcere conãte Lusitano, circumuentã barbari à proramaximè ascẽdunt: cumq; abundante multitudine integri succederẽt fessis, & paucitate, & labore, & vulneribus fatigatos Lusitanos, capta iã prora, ad malũ vsq; summouerãt. Ibi Serranus grauiter saucius, egregiè dimicãs cadit, & pro mortuo habitus, collectis dein vtcũq; viribus, acrior in pugnã resurgit. Verũ libero introitu,

irruentibus aliis super alios Mahometanis, nulla ope obsisti iã poterat. Cùm in eo statu res esset, conspicatus Mascarenias è prætoria discursum hostium, & circumfusas naui lanciaras, atque ex ipso numero & vociferatione haud absurdè conjectans, præsidium in extremo versari discrimine; confestim Eduardo Coelio, & strenuis aliquot assumptis, in balancum, quod leuioris nauigii genus est, ad falleda missilia, desilit; ac nulla deterritus vi, pertinaci remorum pulsu, præter ipsas munitiones, nequicquam ejaculantibus barbaris, ad locum certaminis appropinquat: disjectisque ignifera bolide lanciaris, qua proximum est, conscendit nauem; atque vt propè ferum auxilium suis iã iamq; captis, ita vniuersum gaudium & requie attulit, neque ascendentẽ (adeò certamine occupati erant introrsus dimicantium animi) sensit quisquam. recentes dein, respirantibus cæteris pugnam capessunt: neque ea diuturna vel ambigua fuit. Exterriti nec opinato aduentu hostes cessere primũ, dein, cùm dolor cadentis ad irritum rei ad rabiem atque ad iterandum certamen accenderet, cæsi ad vnum quotquot nauem intrauerant; & è Lusitanis, (quod pænè fidem excedat) in tanto sanciorum numero, ne vnus quidem amissus. Mascarenias, per summam fortitudinem præsidio seruato, magnam sibi ad omnes laudem & gloriam peperit. dein festinandum ratus, ne dẽuo barbari nauem adorirentur; vel rates, vt solent, secundo flumine ac vento cum ignibus ad incendium immitterent: adiuuandi ratione vires, & rei sine mora perficiendæ, tale consilium expedit: Duæ, præter amnem, ferebant ad pontem viæ: alteram, qua vrbs condita est, munimentis & custodiis obtinebat hostis: altera, propter vligines & paludes, inaccessa & clausa putabatur. hoc ipso itinere, quo minùs erat suspectum, Mascarenias noctu pontem aggredi statuit: atque vt ab eius rei sensu quã maximè Mahometanos auerteret; quasi à vallo vrbi inuasurus, ab ea parte pluteos erigi, vineas agi, & tormenta aliqua collocari jubet: inque hac statione primis tenebris Sanaiam præfectum Malacensium, cum quadraginta Lusitanis, & cum auxiliaribus collocat. iis mandat, vt cùm primùm à ponte micantes viderint flammas, confestim clamore sublato, continentibus tubis, tormenta displodant, & quam tumultuosissimè ex eo loco oppugnationem ostentent, hostemq; inde omni ratione distineãt. ipse cum cæteris Lusitanis, obseruato maris recessu, primæ vigiliæ silentio, tria millia passuum a ponte, diuersum in littus egreditur. inde per tenacem limum atque voragines ingenti labore eluctati, cùm alibi vmbilico, alibi humeris tantùm exstarent; integras tamen ac recentes haud sine miraculo vires ad pontem attulere. Quarta ferme

erat vigilia, quę gratissimę quietis hora est: & peruigil in naui Sarranus ad incendium ollas è composito paratas habebat. ijs Mascarenię iussu in castella coniectis, simul ex arida materia splendor eluxit, & in id ipsum intętus è cõdicto Sanaia, clamore tolli, canere tubas, & cum horrendo fragore, globorum vim in munitiones emitti iubet. Dum simulato prędio Malacẽses Laqueximena egregiè cohibent, & in eum vnum locum ex omni vrbis parte concursus fit; interea Mascarenias cum suis castelli portas & clausura perfregerat. Inde prœlio in vrbe illato, cùm cędes multis iã locis fieret; trepidi ad Regẽ conuolant ciues: hostem intra mœnia grassari cum fletu renuntiant: ille, inania videlicet ex inconsulto metus ratus afferri; pauidos ac tumultuantes cum iurgijs increpat. Neque fuit fides, donec ipsa lux vniuersam aperuit cladem. Tum verò Alodinus, conscenso properè elephanto, fugã arripuit; & mox insequentem à tergo hostem extimescens (namque Lusitani, omissa in præsens præda, vnũ tyrannum petebant) ad pedes, ne dignoscerętur, degressus, densas primùm petiit siluas: dein, parum tutam ratus insulam, occultis itineribus ad mare se contulit, atque ad Vgẽtanam cõtinentis oræ transmisit, ibi, diuturna ægritudine & morbo, vti Mamudius olim pater, absumptus est. Lusitani interea, dimissis per omnes insulę partes, qui tyranno indagando, & comitibus ipsius excipiendis insisterent; Bintanũ oppidu, cæso aut dilapso prędio, diripuerant iure belli; neque contemnendam, cùm è reliquis tectis, tum verò è regijs ædibus prædam exhauserant. tormenta insuper, & quidem ænea pleraq;, reuecta omnino trecenta, quorum non pauca Lusitanis Alodinus ademerat. Propugnaculis dein ac munitionibus ignes iniecti, triduoque omnia prorsus absumpta. Sub hæc, pulsus quondam ab Alodino dynasta Mascareniam victorem adiit supplex: ac tyranni questus iniurias, non modò pacem impetrauit: sed etiam in solium restitutus est legibus ijs, vt Ioanni Regi annuum persolueret vectigal; arcemque aut propugnacula non nisi ex auctoritate Lusitani Prætoris exstrueret. Per eosdem ferè dies, haud contemnendæ rei spes, cæterùm irani successu, Lusitanis affulsit. Sunda est oppidum Iauæ maioris, ad Borealem plagam, Somatranis littoribus obiacens. id oppidum, præter maritimas opportunitates, agro est etiam cùm aliarum frugum feraci, tum vero egregij piperis. ei tum oppido Mahometanus dynasta imperabat: is, finitimo bello cùm valde premeretur, coactus inops ad potentiores confugere, oratores opis implorandæ ad Mascareniam destinarat: ac simul idoneum Lusitanis apud se locum & exercendo mercimonio & arci ædificandæ promise-

rat. Mascarenias, legatis comiter acceptis & confirmatis, peracto demum Bintanensi bello, Frãciscum Salam cum aliquot nauibus, &, præter aliam turbam, Lusitanis trecentis misit', nimis lentum perditis iam rebus auxilium. quippe hostes interea Sundam expugnarant, locumque operibus nouis & valida militum custodia sepserant. At Lusitanos, à Bintano profectos, in conspectu pænè Sundæ atrox tempestas oborta dispersit. Lembo etiam vno ad terram allisо, circumuenti à barbaris & cæsi triginta, nequicquam inspectante ac miserante procul Eduardo Coëlio trierarcho; inde hostilia esse omnia patuit. Et Sala, collectis in alto nauibus, cùm ad Sundanum littus tandem appulisset, vi armisque descensione prohibitus, Malacam re infecta redire coactus est. Cæterùm capti Bintani fama in primis læta cùm vniuerso nomini Lusitano ac sociis accidit; tum iis præsertim, qui Malacensem oram incolebant. magno quippe eorum detrimento, Bintanii prædones, non mare solùm infestum, sed omnes circa agros iam diu fecerant. Et Mascarenias, insignis gloria militari, Malacam reuectus, maturo iam ad eam nauigationem Oceano, citeriorem Indiam petere intendit; ignarus quid, post priorem successionem, è regiis litteris accidisset; ac minimè dubius, quin aduenienti sibi Vasæus, vti receperat, illico prouinciam traditurus esset. Ergo, Malacensi re constituta, & juncto vel renouato cum vicinis Regibus fœdere, Mascarenias à Chersoneso cum aliquot rostratis majoribus profectus, præter Gangeticum sinum, Cori promontorium superat; flexoque in Septentriones cursu, Colanum applicat primùm. Ibi à Lusitanis negotiatoribus Prætor honorificè salutatus, acta Mexiæ & occupatam à Vasæo prouinciam graui cum dolore cognoscit. Neque tamen idcirco despondet animum. Experiundi causa Cocinum prouectus, qua tũ in vrbe Mexias agebat, cùm egressum è naui & introitũ in vrbem peruicaciùs tentasset, concitante populum Mexia, vi & armis ad naues, haud sine damno vulneribusq;, repellitur. Perculit grauiter ea res insolentem injuriæ virum, nec deerãt suasores, qui ad contrahendas vndique copias, & vlciscendam injuriam accendere niterentur. At ille, de communi salute solicitus, ac memor moderationis eius, quam Alphonsus Albuquercius in re simili præstitisset, iracundiæ temperare, & jure potiùs quàm ferro cum inimicis disceptare constituit. Ac primùm reposcenti Regis nomine classem cum nauali instrumento Mexiæ tradit, vno dromone contentus: inde ad Cananoris arcem delatus, cùm à Simone Menesio præfecto non nisi priuatus admitteretur, omni non modò vi, sed etiam minis ac verborum atrocitate sapienter abstinuit: ipso

quin

quin etiam dromone sociisque relictis, cum catureynico, amicis duobus, totidem pueris, Goam ad Vasæi colloquium rectà contendit. Vixdum eò perlatum erat, aduentare Mascareniam, cùm ab amicis & necessariis ipsius, magna & inter ipsos & cum aliis gratulatio facta: facileque apparebat, simulatque præsentis Mascareniæ copia foret, consensu maximę ciuium partis, coactum iri Vasæum vel magistratu sese abdicare, vel certè rem totam bonorum cognitioni arbitrioque permittere. Id ipsum veritus Vasæus, Antonium Sylueriam & Simonem Mellum, propinquos suos, cum magno numero nauium ad custodiendas fauces Goani portus celeriter mittit: jubetque, appropinquanti Mascareniæ denuntiare, in Cananoris arcem extemplo sese recipiat, ibique se ad Vasæi nutum in libera custodia fore cum jurejurando promittat: atque inde Goam sua postulata litteris consignata transmittat: id si voluntate abnuat facere, constrictum vinclis Cananorem asportent. Nil recusatum à Vasæi cognatis. Perinde ac si hosti occurrēdum foret, ita quàm maximis coactis copiis, maritimos aditus occupant. vbi Mascareniam adesse nuntiatum à speculatoribus est, præmissi confestim qui missilibus vela submittere cogerēt: dein Vasæi exposita mandata cum minis. Et Mascarenias quidem, quominus antennas honoris causa demitteret, non recusauit: vt verò Cananorem se rediturum, atque ibi in custodia sponderet futurum, adduci non potuit. Vnum illud enixè petebat, vt inermi sibi vrbem intrare, & cum Vasæo coràm disceptare permitterent. Hæc identidem expostulanti, Regisque imploranti fidem, clarissimo viro, per summam indignitatem injecti compedes: atque ad Cananoris arcem asportatus, Simoni Menesio præfecto adseruandus cum jurejurando committitur. duo item comites Mascareniæ, ab eius complexu Goam abstracti, & pariter in vincla catenasque conjecti. Hisce actionibus, quòd magnam partem ciuitatis admodum offenderent; Vasæus publicæ salutis & otii causam prætexebat; videlicet, ne per Mascareniæ introitum, ab rerum nouarū cupidis & factiosis hominibus, tam alieno tempore, tumultus excitaretur. Sed frequentes hominum cætus & voces cohiberi nequibant commemorantium Mascareniæ cùm egregia merita virtutesq;, tum verò causæ bonitatem, qua fretus nihil nisi jus posceret: cùm Vasæus interea, nimirum ex conscientia sibi diffidens, grassaretur armis, omnique ope judicium subterfugeret. Eiusmodi sermonibus (neque enim erant obscuri) permotus Vasæus, insignes aliquot è Mascareniæ fautoribus in carcerē trudit. Nihil tam aut infirmū aut fallax, quàm humana cōsilia. Quod vnicum remedium opprimēdæ seditioni

tioni putarat fore, hoc ipso vel maximum excitauit incendium. Namque vt eius rei fama peruasit Indiam, (adeò lenibus medicamentis gaudent homines; tristia & acria & aspera detestantur) extemplo alienati à Vasæo multorum animi: & Mascarenias occasione capta, per litteras & coràm deplorando calamitatem suam, memorando æquitatem postulatorum, querendo injuriam, & vim, & sæuitiam inimici; non Simonem modò custodem, sed alios quoque complures in causam traxit. Ita, paucis diebus, non sine extremo discrimine rerum, duas in partes Lusitanum nomen omne discessserat; vltimamque dimicationem dubio procul adesse apparebat. Hic è spectatoribus, amici sociique, miserari gentis vicem, quòd in tanta paucitate, quas vires ad imperium vel tuendum vel proferendum conferre oporteret, eas per intestina dissidia in suam ipsi cladem perniciemque conuerterent. iniqui verò atque inuidi ridere amentiam, quòd remotissimis in regionibus, cùm tot vndique pericula circunstarent, adeò certamen prauum imbibissent animis; vt neque patrii soli recordatione, (quę populares homines peregre deprehensos, admirabili quadam suauitate conjũgit) neque communi metu, quod firmissimum amicitiæ vinculum est, ab letali peruicacia flecti ad æquitatem & concordiam vllo modo possent. Hostes verò, tam præclaræ occasioni delendi funditus Lusitani sanguinis, haud quaquam indormiebant. Inter alios Calecutanus, tum veteribus odiis, tum recenti incitatus damno; nouam classem habebat paratam, vt vbi sese vnius corporis duæ acies ciuili bello attriuissent, ad reliquias ipse conficiendas accurreret. Neque fefellissent hominem cogitata; nisi propitiatus piorum prece Deus, Vasæi mentem ad saniora consilia reuocasset. Quippe cognito præter cæteros, Simonem quoque Menesium, & Sosam Caiuli præfectum, sese ad Mascareniam aggregasse; tandem extimuit, secumque agi de judicio est passus. prima conditio disceptationis fuit, vt ad causam vsque cognitam, vterque pro priuato se gereret. dein, commeantibus vltro citróque internuntiis, (nãque ipsi congressum inter se, ne mutuo conspectu recrudescerent iræ, consultò vitabant) arbitri electi tredecim. qua item in re Mascarenias haud parum de suo jure decessit. siquidem cunctos è Cocinensi colonia creari est passus, quã sibi vel in primis aduersariam senserat; eo cõsessu, neminem fefellit quorsum euasura esset res, arbitri, tum conscii sibi quid de Mascarenia meriti essent, tum etiam Mexiæ priuatis de causis obnoxii, intra paucos dies adjudicata Vasæo Prętura, Mascareniam primo quoque tempore in Lusitaniam redire jusserunt. Insigni infamia id judicium fuit, neque ex altera factione moderatius

ſeratiùs pænè quiſquam eam rem tuliſſe fertur, quàm ipſe cui facta erat injuria. Sed non diuturna Vaſæo lætitia manſit. Namq; Ioannes Rex, coràm audito Maſcarenia, Cocinenſium acta reſcidit; liteq; inſuper æſtimata, Vaſæum Maſcareniæ aureorũ millibus ferè viginti damnauit, quantum ex honorario Præturæ per bienniũ ceperat. Simul, ne quid in poſterum ſimili de re controuerſiæ oriretur, ab Rege decretũ; vt in codicillis, vbi res poſtularet, aperiẽdis; cuius nomẽ exiſſet, hunc, ſi per id tempus vltra Cori promõtorium, vel cis Dium, (qui vlterioris Indiæ ferme ſunt limites) vel publicæ vel priuatæ rei cauſa abeſſe contingeret; eius, in eiuſmodi ſucceſſione, ratio nulla haberetur. Hunc exitum habuit lis, quæ Luſitanam rem in extremum pænè diſcrimen adduxerat. Interea Vaſæus, vir, ſi commune malum, imperii cupiditatem, demas, haud quaquam improbandus, amoto æmulo, ad componendas res, armandamque aduerſus imminentia bella prouinciam, intendit curas: ac primùm, omnibus qui Maſcareniam ſecuti erant, veniam & obliuionem præteritorum indulſit. Dein Antonium Mirandã cum ſex roſtratis majoribus, vna longa naui, & biremibus aliquot, & armatorum mille præſidio, ad Erythræa oſtia; Simonem Mellum cum modica manu ad Maldiuas inſulas; Ioannem Dezam cum vna triremi, lembis ſexdecim, ad Malabaricam oram obtinendam, & alios, prout exigebat res, in alia loca dimiſit. Dum apud Indos quas dixi turbæ ſedantur, ad Molucas interim haud minùs atrox ac deteſtanda incidit res. In eius emporii pręfectura Garzias Henricus Antonio Britto ſucceſſerat. Is, & belli tædio feſſus, & paucitate ſuorum adductus, Tidorenſi regulo expetenti pacem dederat in has leges, vt intra ſex menſes, tormenta, & alias res omnes per bellum Luſitanis ablatas, nec non fugitiua mancipia redderet. Lætus optata pace Tidorenſis, id laborabat vnum, quomodo perpetuam eandem ac ſtabilem faceret. In hac deliberatione verſanti optimum viſum eſt, Cacilẽ Aroeziũ Ternatenſem, cuius ſuprà meminimus, quam arctiſſimo neceſſitudinis vinculo ſibi conjungere; quòd is cùm apud populares opibus, tum apud Luſitanos gratia & auctoritate plurimum valeret. Ergo per fideles internuntios, cum egregiæ cuiuſdam voluntatis teſtificatione, Aroezio filiam in matrimonium offert. Id Garzias interpretatus ad labefactandam ipſius potentiam haud dubiè pertinere; omni conatu dirimere atque impedire nouam affinitatem inſtituit. Ad eam rem aptius occurrit nihil, quàm arrepta qualibet occaſione recentia fœdera ſoluere, & eodem Aroezio adiutore, quẽ natura leuiſſimum & quietis inimicũ noſſet: Tidorẽſibus arma quãprimũ inferre. Cùm hæc ſenten-

sententia placuisset;extemplo per legatos ab Almansore ex conti-
tionibus efflagitare institit cùm cæteras res, tum verò torment
quippe quorum partem ex insula abesse, atque haud ita facilè re-
stitui posse intelligeret. Ad hæc regulus benignè respondit;necdi
exiisse diem in fœdere præstitutum, & sibi nihil maiori esse curæ
quàm vt omnia sua Lusitani recipiant. Et cæteris quidem in rebus
non magnam fore cunctationem. tormenta se aliquot Bactianæ
regulo commodasse: ad ea exigenda reuehēdaque spatio esse opus
veruntamen daturum se operam, vt ad condictum tempus Ternate
cuncta sistantur. interim se, præter cætera incommoda, morbo
etiam implicitum teneri: petere ab Garzia, & rogare pro recon-
ciliata gratia, moram eam boni consulat, ac simul, vt medicum
aliquem ad se mittere ne grauetur. At ille, minimè patriis artibus
cū se excusationē accipere simulasset;medicamētariū, nescio quē,
è suo comitatu submisit. is, è condicto videlicet, nihil minùs mo-
tuenti ægroto venenum pro pharmaco miscuit: ex quo paucis die-
bus, per speciē ægrotationis fraude vtcunque celata, decessit. De-
functo regulo magnus in vrbe luctus fuit, magna perturbatio rerū
omnium. Eo acriùs Garzias mœrentibus ac perculsis instare, & ni-
si tormenta extemplo restituant, denuntiare bellum. Ad ea Tido-
rēses coacto ęgre concilio respondent: orbam ciuitatem in summa
tristitia & mœrore versari. Almansoris insepultum adhuc jacēs
corpus; id vbi terræ mandarint, ac justa suo Regi persoluerint; ni-
hil habituros antiquius, quàm vt Lusitanis omni ratione satisfa-
Hæc demissè ac suppliciter agebant ciues: & status erat rerum, qui
vel ferrea pectora lenire ad clementiam posset. At verò Garzias
vno tantùm interposito die, nauibus ad Tidorē accedit, paratas ad
cædē & rapinā copias cōfestim exponit. oppressi oppidani extēplo
diffugiunt. Ille desertam inuadit vrbem, cōtra omne fas diripit, di-
reptam incendit. Nihil eo facto grauius ad vicinorum aures acci-
dere potuit. Ex eo tempore cùm à cæteris littoribus, tum à Bacia-
no præsertim, Lusitani minis armisque procul haberi cœpti. Sub
idem tempus, ab Hispali naues quinque ad Molucas intenderant
iter, ducibus iis, qui Magalianis è comitatu supererant. Eę, nōdum
probè explorato cursu, variis casibus dissipatæ sunt. optatos portus
vna tantūmodo oneraria tenuit. Martinus Ignatius Carquicianus
præerat, homo Cantaber, cum propugnatoribus ferme trecētis. Is,
cognita Tidorensium clade, destitutam insulam summa accolarū
voluntate occupauit ac muniit. Inde inter Ignatium & Garziam,
cum cōtestationibus minisq; nuntii commeare. Molucense empo-
riū ambo sibi iure finium asserebant, & alterum vterque excedere
exis

ex iis locis, ac nihil eius negotiationis jubebat attingere. Ex hoc, iurgiis primũ, tũ etiam prælio leui certatũ est. Postremò inducię factæ, quoad ea de cõtrouersia suum vterque cõsuleret Regẽ. Vix dum externi quieuerant motus, cùm inter ipsos Lusitanos tetra visu, fęda relatu, exorta dissidia. Georgius Menesius, succesſor Garzię, Ternatem aduectus; inter cætera illud habebat ab Indiæ Prætore mandatum, vt Garziam in reditu per Borneum insulam cursum tenere, iterque illud explorare juberet; quod multo compendiosius Molucas à Malaca petentibus esse diceretur. At Garzias, qui ad Bandam insulam (qua vetus erat nauigatio) vnà cum aliis instituta mercimonia dudũ haberet; perculsus nec opinato Georgii præcepto, varias excusationes afferre, tergiuersari, denique omnia malle, quàm negotia priuata relinquere. Et Georgius, ne contra virum pertinacem cum suæ dignitatis jactura diutius tenderet; Garziæ loco Vascum Laurentium, virum egregiè fortem ac fidelem, cum vna caracora, quod nauigii Molucensis est genus, ad ea compendia perquirenda proficiſci jussit. Hoc inter Garziam & Menesium simultatis initium exstitit. Per eosdem dies, Joannis Regis nomine edictum est, quoniam in stipendia militum & arcis munitionem magni sumptus fierent; ne cui omnino, præterapothecæ regiæ curatores, aut coëmendi ab incolis caryophylli aut externis venundandi esset jus. Inter ipsos autem curatores, & magistratus vrbis, conuenerat pretium, quo ne pluris vel optimæ fruges Regi constarent. Id monopolium ægre admodum passi Lusitani, quippe qui mercaturæ impensiùs multo, quàm militiæ insisterent. Ergo per summam impudentiam contemptis edictis, vnusquisque venditores ad se priuatim allicere, vberiorem offerre mercedem, nullam regii quęstus aut publicæ vtilitatis rationem ducere. Aduersus ea Menesius, monitis, precibus, minis, aliquandiu niti: sed posteaquam se frustra conari, & cupiditatem imperio potentiorem animaduertit; suo periculo sapiens esse diutius noluit: remissa paulatim seueritate, cæterorum exemplo suam ipse quoque rem agere aggressus est. Inter hęc, Martinus Ignatius Castellanorum dux è vita migrauit. in eius locum suffragio militari suffectus Fernandus Turrianus indignari cępit, suę cohorti leges dictas à Lusitano; virosque fortissimos, emenso per tot pericula tanto pelagi spatio, in aliena terra sedere otiosos. Cùm eadem alii fremerent, & apertè vociferarentur, vi atque armis hostem inde pellendum, Turrianus de communi sentẽtia rupit inducias; exstructaque & ornata biremi hostiliter insectari Lusitanos instituit. Contra hoc malum Menesius vti pari magnitudine actuariũ sine mora pararet,

pararet, cū aliunde, tum ex inchoato Garziæ (necdum enim ex regione discesserat) iunco, fabros pro imperio accersit. Id Garzias non necessitate, sed odio ac maleuolentia factum ratus, exemplo ad amicos refert. in iis erat mysta quidam, consors eiusdem negotiationis, (adeò sacratas quoque mentes amor pecuniæ de recto sensu detorquet) cui, modò ne sordidū lucellum amitteret, nihil erat pesi quid faceret dicerétve. Huius maximè instinctu Garzias, indignum facinus clamitans, profectionē suā sine causa impediri; naualia, vbi tum præfectus agebat, petit infensus: abductas operas reposcit, iniuriam acerbè ac vehementer expostulat. Menesius contrà; & iure factum tueri, & ipsas temporum difficultates obtendere. Eam excusationem cùm alter haudquaquam acciperet, magis magisque accensi ambo: & inter altercationem prouectus intemperantia linguæ, Menesius Garziam insanum appellat. Ad eam verò vocem Garzias adeò exarsit; vt stricto gladii capulo audaciùs quàm priuatum hominem decet, præfecto cum maledictis intenderet minas. Cōcursu deinde hominū facto, sedata rixa. tum verò Garziæ sectatores laudare constantiā viri, suadere vt in incepto persistat, suorum laterum, si periculū immineat, oppositus pollicéri. Contra Menesiani, Garziæ facinus & impudentiam exaggerare verbis, pessimi exempli rem nulla mora interposita vindicandam, & seditiosi vnius capite sanciendum imperium dicere. His rationibus adductus Menesius, misso viatore Garziam citat. qui ille spreto cùm insuper vim pararet, iusto dolore commotus Menesius, tormenta ex arce ad ædes Garziæ diruendas obuerti iubet. Minuit nonnihil ea res ferociam viri. & abiectis in præsentia pugnæ consiliis, (sic tamen vt in voce vultuque contumaciā cerneret) contemptim obit vadimonium, atque inde semet in custodiā dat. Hic amici & fautores Garziæ, licèt factum ægerrimè ferrent, tamen quieuére aliquādiu, rati fore, vt ea satisfactione lenitus Menesius iras poneret, solutoque Garziæ tandem aliquando cū suis proficiscendi faceret potestatem. Sed longè eos fallebat opinio. Vim sibi propemodū illatam, & imminutam in sua persona maiestatē regiam fremēs præfectus, apertè iactabat, sibi certū esse, primo quoque tēpore vinctū Garziam ad Prætorē Indiæ mittere. Ab ea sententia cùm à familiaribus deduci non posset, deprecator adhibitus Aroezius ipse, ex quo vel maximè tum Lusitani pēdebant, nihil omnino impetrauit. Tum Garziani, præcipites iracundia, cōspiratione facta, consilium capiunt amentiæ plenum; vt hostes vltro ad vrbem aduocent, iisque vtantur adiutoribus ad opem vincto ferendam. Eo terrore perculsus Menesius, ne per domesticas dissen-

dissensiones portam externo aperiret hosti, occupat eam ipsam rē sui beneficii facere. Garziam per communes amicos leni castigatione monitum ne pertinaciam adderet culpæ, hortatur vt cōdonatis Regi optimo inimicitiis, bona fide secum in gratiam redeat: quo in summa rerum difficultate, communi animo viribusque, rēpub. à Castellano defendant. Haud incassum hortatio adhibita. Victus nec opinata clementia & comitate Garzias agit gratias præfecto: si quid vel aliorum impulsu vel animi perturbatione deliquerit, ignosci postulat sibi: & in posterum non Regis modò, sed etiam ipsius Menesii causa in eius potestate se futurum esse confirmat. Iunctę dein dextræ, & demptis compedibus, extemplo Garzias in pristinum splendorem est restitutus. Læta ea res coniuratis accidit, atque ob id ipsum à proditionis incepto nefario destiterunt. Pungere mox cæpit eosdem arctior in dies Garziæ cum præfecto concordia, nam vt ad Garziam tegendum adiuuandumque, vbi discrimen ingrueret, parati erant omnes; ita familiarem eius cum Menesio consuetudinem oderant, & consensum in bello cæterisque rebus administrandis: quippe quibus, militiæ deserendæ, atque ad suas cuique nundinas abeūdi, spes erat vna, turbidæ res, & obstinata ducis vtriusque dissensio. Ergo communicatis iterum consiliis, reconciliatam nuper amicitiam denuo labefactare & cōuellere omni ratione conantur. Varias primùm causas offensionū ferere aggressi, & ad alterum alterius confictas vel querimonias vel maledicta deferre. Vbi artibus hisce parum proficiunt, ad nouum scelus adiiciunt animum. Æthiops erat quidam, prævalens viribus, è Menesii domo: hunc ingentibus promissis adducunt, vti se ab hero ad Garziæ cædem solicitatum esse mentiatur; ipsi deinde per arcanos susurros, quasi mysterium tradentes alii aliis, ad Garziam denique detulere. Qua ille criminatione tametsi cōmotus est, tamen adduci nequibat, vt inter mutua quotidiani conuictus officia, tam recenti præsertim ac tam illustri gratiæ reconciliatione, tantum nefas a Menesio conceptum existimaret. Ast, vbi testis idem & index mādati maleficii accessit Æthiops; enimuero, quasi certa ia re, Garzias & vultu & animo penitus crimen accepit, ac ratus in eo rem verti, vter facinus antecaperet; primò coacta manu interficere Menesium cogitabat: dein veritus ne cædis eius inuidiā sustinere nou posset, comprehendere hominem, & vicissim in carcerem condere statuit, hortātibus idipsum amicis; & assuetantibus haudquaquam defutura postmodum crimina ac testes, quibus premi reus, ac detineri, atq; ad extremum obrui posset: interea Garziæ, pro ipsius auctoritate, compositis ad arbitriū rebus,

quæ primùm nauigandi facultas daretur, ex reſidua copia non defuturum, quem ad nouum vſque Regis decretum arci præponeret. Hiſce ita conſtitutis, in omnem occaſionem rei bene gerendæ cũcti excubabant. Ac demum Garzias nactus opportunitatem, quòd Meneſius partem ſuorum ad Maquienum inſulam cum Aroezio miſerat, vt Caſtellanum ab eo commercio prohiberent, alios inſuper ipſe ad conuiuium in diem certum inuitandos curauit à Franciſco Caſtrio quodam ex ſuis intimis, ad Tolocum, qui vicus a Ternate diſtat ferme quatuor millia paſſuum. Vbi ea dies aduenit, circa pomeridianas horas, quod remiſſionis & otii ferme tempus eſt ſatis, comperta cuſtodum infrequẽtia, certos è ſuorum numero in arcẽ præmittit, qui præfectum luſu facetiiſque detineant, dein cũ audaciſſimis aliquot ipſe paruo interuallo ſubſequitur. Nulla in introitu difficultas fuit, quippe, aſſueto quotidie admitti; & tũ deſertis planè ſtationibus, & ex patẽte ianua clauibus incredibili ſocordia & ſecuritate ſuſpẽſis. Eas coniurati detractas immittũt ſeræ foreſq; ſiléter occludũt. Inde ad penetralia familiariter intromiſſi, accepta & reddita ſalutatione confidunt. Neque ita multo pòſt Garzias Meneſium aleæ intentum repentè medium corripit: reliqui, pars duobus, qui fortè ibi aderant, præfecti adminiſtris, ne vociferando tumultum excitent, ora manibus abſtruunt, pars hærentem in tergo Meneſii Garziam adiuuant. Erat Meneſius inſigni corporis firmitate, ac tũ vires addebat dolor. itaq; per ſummã indignationem exclamanti; lacertiſque, & morſu, & calcibus diu multumque eluctanti, ægerrimè tandem vincula iniecta; &, quo tutiùs adſeruaretur, detractus in imã arcis turrem includitur. Garzias denuo præfecturam vſurpat. Ceterùm neque eius rei ſat probabilem in vulgus cauſam afferre poterat; & reputãs apud ſe atrocitatem facinoris, indicia nimirum & offenſionem Regis extimeſcebat. Augebat ſolicitudinem, quòd Meneſiani ad Maquienum, cognita præfecti iniuria, fremere, atque ad eã vindicandam propediem affuturi nũtiabantur. His anxius curis Garzias, haud inepto conſilio venundandum ratus quod mox amiſſurus erat, Meneſium alloquitur, iacentique & afflicto quas vult conditiones imponit, in iis, vt ſibi ad profectionem (quando iuncus nondum eſſet abſolutus) Petri Botellii nauem attribuat, liceatque ſibi quos velit à Molucis abducere. Ita Meneſius è carcere miſſus, cũ libertate gubernaculum recipit. Cõcio dein ab eodẽ vocatur. In ea concione queſtus Garziæ perfidiam & latrocinium, conditiones omnes quippe coacto expreſſas reſcidit: Garziam ipſum comprehendere, & eius bona publicare cupiit. Verùm ille tormentis in arce confixis, ne

in abeun-

in abeuntem exerceri possent, arreptáque naui, iam vela fecerat. Absentem ergo Menesius (quod reliquum erat vnum) perduellionis crimine condemnauit, totamque causam testato descriptam, ad Prætorem vrbis Malacæ transmisit; ac simul, fessis rebus auxiliū ab eodem expetiit. Dum ad Molucas, in tam variis ac peruersis hominum voluntatibus, alterno tanquam accessu recessuque æstuāt negotia Lusitana; interim ab aliis in alia regione præfectis multo commodiùs acta res est. Ad Longum oppidum non longè à Malaca, Mahometani incolæ paucos primò Lusitanos, dein inissū à Malacæ præfecto ad eā rem cognoscendam Aluarum Brittum, triremi, quam ducebat, exutum, vna cum sociis occiderant. Ad eas vlciscendas injurias denique profectus Martinus Correa, triremē recepit; ac magna cum hostium cæde captum oppidum concremauit. Et Ioānes Deza præpositus oræ Malabaricæ, secunda aliquot prælia fecit. Zābucis aut paronibus quadraginta octo cū magna Mahometanorum cæde potitus est. Idem, aliquot locis descēsione facta, prædas abegit: vicos & villas exussit. atque exeunte demum æstate Chinacutiales Calecutanæ classis præfectus, quæ sexaginta paronibus & magna armatorum copia constabat, ab eodem Deza memorabili pugna victus, cùm sese in mare eiecisset, inter enatādum è fuga retractus, haud parua dein mercede in libertatem est restitutus. Eadem æstate præter spem fuit otium ab Turca. Et Antonius Miranda custos Arabici maris, classe in stationes idoneas trifariam distributa, alias atque alias Mahometanorum naues cum oneribus pretiosis excepit; Armuziamque profectus, prædam in eo emporio vendidit. ex eadem classe Mirandæ, scapha vna Ciāulum petens, in manus latronum Diensium incidit, Lusitani septendecim ea scapha vehebantur. Comprehensi omnes, gratum in primis donum Cambaiano Regi sistuntur. Ille Didacum Mesquitam ex eo numero, apprime generosum ac strenuum, à Christo ad Mahometem allicere blanda oratione conatus est. Id verò Didacus cùm fortiter ac præcisè negaret, quinetiam vltro in pseudoprophetam probra & maledicta ingereret, horribile dictu, in os hiantis bombardæ totus inseritur, cum grauibus minis, ni extemplo pareat, ignis ab tergo applicandi. Cùm ne hoc quidem terrore de fide constantiaque decederet, variis tormentis excruciatus, in asperum denique ergastulum vnà cum cætero comitatu coniectus est. Circa idem tempus ab Cocino profecta classis nauium ad quattuordecim, repentina procella, circa ostium Catuæ fluminis oræ Malabaricæ, ad terram alliditur. Laceris nauibus Lusitani cum ægre in littus euasissent, à barbaris aut capti aut hostiliter trucidati

sunt. Eo successu inflatus Zamorinus, ad pellendum maris possessione Lusitanum, nouam classem ornauit nauium varii generis cētum & triginta. hisce præpositus Cutiales, vir & militiæ peritus, & magna insuper sanctitatis existimatione, quòd paulo antè à Meca redierat. is intra portum Tetmapatanum copias continebat; vt in prætereuntem cum exigua manu Simonem Mellum, è ducibus Lusitanis vnum, ex occulto impetū faceret. Ea re cognita Vasæus Prætor, quàm intētissima cura intra sextum diem rostratas maiores sex, lembos tredecim instruxit. Et Antonio Miranda, qui ex Arabia venerat, ad custodiam insulæ Goæ relicto, ad Tetmapatanū ducit infestus. Tū Cutiales, pro certo putās adesse Mellum, è portu raptim egreditur. Cōcursum acriter initio est, procedente dein pugna, Calecutanis (vt sæpe aliàs) mira diuinitus incussa formido, tanto superiores numero nauium militumque, nulla parte certaminis pares Lusitano fuēre. Interfecti aut capti duo circiter millia, parones triginta quinque abducti aut depressi, tormenta relata quinquaginta circiter. è Lusitanis, diuina scilicet protegēte clemētia, planè desideratus est nemo. Inde magno suę gēti decore parto, (in cōspectu enim Cananoris vrbis hæc gerebantur, omni adspectaculū effusa multitudine) Prætor ad populandū Malabaricū littus victrici classe cōtēdit. multis ibi nauigiis repētino aduētu subditę faces, palmeta succisa, mortales variis locis aut cæsi aut auecti. Sed in Catuā præcipuè vicum, impositū eiusdē nominis flumini, ab ira malè acceptæ nuper naufragæ turbę, sæuitum est, ferro flammisq; cuncta deleta. Ab ea strage classis ad Porcam eiusdē oræ processit. Locus erat opportunus, & æstuariis à mari præclarè munitus. Et dynasta, qui patrio nomine Arel vocatur, prædatoriis nauibus haud exiguas opes eò congesserat. Huius auaritia simul & inconstantia, quòd ab Lusitanis paulo antè ad Zamorinum defecisset, Prętor incēsus exposito milite prædā edixit. Ea verò mercede proposita, nullæ paludes, nullæ voragines militari cupiditati obstitetūt, per vias & inuia cūcti enitūtur. Et quòd per eos fortè dies Arel cū iuuētute in expeditionē abierat, sine vllo certamine, quod vix optare essent ausi, potiūtur oppido, atq; ad prædā securi discurrunt. In ædes Arelis præcipuè impetus est factus, magna inde signati vis auri, & argenti, gemmarumque, & pretiosæ ac peregrinæ vestis exhausta. ac prænobiles feminæ duæ, Arelis vxor & soror, monilibus & margaritis regium in morem exultæ, detractis ornamentis, in seruitutem abreptæ, quibus Arel postmodum ingenti summā redemptis, ad Lusitanorum societatem & amicitiam precario rediit. Ab ea populatione nauibus Goam reductis, à

ctis, à Francisco Pereria Ciauli præfecto nuntii trepidi cum litteris affuêre, Dienſem claſſem bene magnam in eo tractu vagari, Ciaulanam arcem perexiguo teneri præſidio, ni properè ſubuentum ſit, ingens ab hoſte periculum imminere. Aduerſus eum terrorem extemplo Prætor naues variæ magnitudinis quinquaginta duas, & in iis duo millia bellatorum eduxit. Vbi Ciaulum eſt ventum, per exploratores cognoſcit, hoſtem ad quatuor inde leucas abeſſe. biremes erant quatuor & ſexaginta, milite, remige, tormentis inſtructæ, Mahometanus Hali præerat. Contrà eas copias Prætor, intentus vltimæ dimicationi, ab Ciaulo ſubveſperam prodiit. Hectorem Sylueriam actuariis præpoſitum, oram quam proximè legere iubet, ipſe cum maioribus nauibus altum tenuit, claſſe diuiſa, quo minus hoſti pateret effugium. Atque illo die, tenebris iam imminentibus, nihil eſt actum, pugna tantùm in diem inſequentem edicta. & quoniam præcipua in dextris erat ſpes, mandatum nauarchis, ne tormenta in hoſtem emitterent, priuſquam è propinquo manus conſerere ſe poſſe diffiderent. Præmium pronuntiatum, qui primus nauem hoſtilem inuaderet, aurei centum. Simul, quo magis propitium haberent Deum, peccata Luſitani per confeſſionē expiarunt. Vbi poſtera illuxit dies, ad Bombainum ſinum, applicita promontorio Mahometana claſſis apparuit, cognito iam Prætoris aduentu, ad certamen parata. Triplex erat agmen. primum & medium minores præfecti, poſtremum Hali ducebat. Inde mutuo conſpectu irritatis animis, vti ad bombardæ ictum eſt ventū, tormentis, quibus iam tum abundabant Mahometani, extemplo rem gerere. Luſitanus, quemadmodum imperatum erat, ſuperſedere iaculis, perque volitantes globos ac fumi nebulas omni conatu ad hoſtem appropinquare. Inter hæc, ne barbaro, ſi de more fugam arriperet, abtergo receptus daretur, circumuecti ſilentio nauarchi octo Maini fluminis oſtium occupant. & ex altera parte commiſſo prælio, primus Antonii Fernandi lembus in hoſtilem biremem incitato remigio illatus, durioris materiæ repercuſſu longè reſiliit. ex eo lēbo vnus Franciſcus Barrius Paiua in ipſam biremen trāſilierat primo ſtatim incurſu: deſtitutus, cùm telis vndique peteretur, tumultuoſæ pugnæ procellam, ad ſuorum vſque reditum, ſumma cum omnium admiratione ſuſtinuit. Certatim dein tranſcenſum ab aliis eſt. ac Barrio ſeruato, dum inſtant percuſsis, inter ipſam fortè dimicationem ſulphurei pulueris olla ex ipſo carcheſio decidit, conceptiſque repentè flammis, tabulatum omne à malo ad puppim cum ſuperſtātibus in mare proiecit inde ſine labore, ſemiuſta

biremi Lusitanus potitur. Neque minùs acriter interim à Sylueria cæterisque conserta manu res geritur. Multi è barbaris aut intra naues aut in ipsis fluctibus cæsi. Cæteri, vt inclinatam rem vidêre, passim in fugam effunduntur. neque multum in ea præsidii fuit. Maxima pars, intento ad Mainum amnem cursu, in stationem hostium incidunt: ita, ex vniuerso numero biremes in medio deprehensæ quadraginta sex, cum omnibus tormentis in potestatem venêre; flammis absumptæ tres; quatuor a Maino excluse, cùm Nagotamen oræ Ciaulanæ subiissent, ab accolis Indis oppressæ. Hali dux ipso pugnæ initio, posteaquam collato pede certandum animaduertit, diffisus suorum virtuti, præceperat fugam: ac primò flectere promontorium instituit; dein segni vento æstuque reciprocante detentus, leuiore arrepto nauigio Tanaham, atque inde Bazainum oppidum petiit, fugientem biremes aliæ sex inter tumultum adeptæ. E Lusitana classe, iterato miraculo, non modò nauis, sed ne vir quidem vllus amissus. Quod si cui fortè incredibile videatur, Fernandum Lupium historicum interroget, (nam alii auctores nondum exstant) quippe is non solùm æqualis eorum temporum fuit, sed etiam ad hæc ipsa commêtanda Indiam sese consultò peragrasse testatur. Equidem, & ex aliis id genus euentis, quæ multa iam antè retulimus, facilè adducor vt rem ita se habere concedam, & quæ in diuinam haud dubiè potentiam referuntur, non est cur humanis laudibus afficta videri cuipiam debeat. Cæterùm Diensibus audita clades, mistum pauore luctum ingentem fecit: constansque opinio est, si protinus ab Hali fuso Prætor Diu processisset, primò aduentu capi oppidum potuisse. Neque in eam rem Vasæo consilium aut animus defuit; sed partim successoris aduentantis fama retardatus, partim intercessione minorum ducum atque obtrectatione deterritus, omissa re, naues cum ingenti præda Goam reduxit incolumes. & quando foris aliorum culpa non poterat, domi certè, Lusitanam rem omni conatu promouere perrexit. Atque è portorio & scriptura multis iam antè fraudibus ac rapinis, magno commeantium bono, sublatis, deinceps in administrationem rei naualis toto pectore incubuit; vt paratas haberet successor maritimas copias, si, vt pro certo putabatur, ad expeditionem Diensem animum adiecisset. Ergo, adhibita diligentia, paucis mensibus classem ornauit, quantam ratò aliàs habuit Lusitanus, nauium centum & triginta sex, in quibus erant rostratæ celsiores quatuordecim, triremes, quas vocant regias, sex; celoces octo, dromones sex; biremes aut lembi, duo supra centum. Inde ad ædificia & sarta tecta conuersus, in Armuzianæ arce nouum

uum è regione portę propugnaculum exſtruxit, muros ac templū inſtaurauit. Ciauli, intimam turrem, vbi præcipua quæque adſeruantur, majorem in altitudinem extulit. portum, qua deſcenſus in oppidum eſt, quadrato lapide muniit, & duo armamentaria faciēda curauit. Goæ partem mœnium ad mare verſam expleuit, & ædē vrbis maximam dudum inchoatam abſoluit, & Franciſcanum cœnobium nouo tegulo operuit. Cananore puteum, de quo inter obſidionem acriter dimicatum fuiſſe docuimus, perducta foſſa, caſtelloque ad labrum foſſę excitato, intra munimenta cōplexus eſt. necnon arcis mœnia labefacta refici, & præfecti domum & apothecam amplificari juſſit. Itemque Cocini quæ pars ad mare vergit, armauit mœnibus turribuſque, & alia nō pauca peropportunè ad eas munitiones adjunxit. ac demum, debitis militi trecētorum millium aureorum ſtipendiis cum fide & cum gratia perſolutis, prouinciam optimè conſtitutam explicataque ſucceſſori Nonnio Acuniæ tradidit. Is, anno priore, magnis nauibus vndecim, & Luſitanis epibatis ter mille Oliſipone profectus, magna parte nauium infortuniis amiſſa, circa Melindem aduerſis tempeſtatibus hyemare coactus erat, aſperum littus & importuoſum habet Melinde. tutior longè ad Mombazam ſtatio. Ea ſtatione prohibitus ab tyrāno, (ad quem ob id ipſum oratores præmiſerat) expoſito milite, ſeſe ad oppugnationem parabat. Neque auſi certaminis aleam ſubire Mahometani, raptim defoſſo quod pretioſum erat, vnà cum tyranno profugiunt. Luſitani ſine ſanguine oppidum ingreſſi, quod reliquum erat è ſupellectili cibariiſque, diripuēre: atque exacta demum hyeme, ac refecto milite nauibuſque, Nonnius Armuziam venit. Ibi, ex Ioannis auctoritate Rafus rector olim Zeifadini pueri, vir facinoroſus ac ſubdolus, in vincla conjicitur. Ea re commotus Bardadinus Rafi cognatus, is qui Baharenum inſulam beneficiario nomine obtinebat, ab Armuziano Rege deſciuit, probabilem cauſam nactus, quòd Rafus intra ædes regias fuerat comprehenſus. quæ res tametſi planè inſcio acciderat Rege; tamen id ipſius injuſſu Luſitanos auſos perſuadere ſibi non poterat. Ergo iracundia in Torum accenſus, intra arcem egregiè munitam ſeſe cum conjugibus, liberis, pecuniiſque receperat: ac ſtipēdium Armuziano palam abnuebat. Ad eum opprimendum miſſus ex fœdere Simon Acunia cum nauibus ſex, & militibus haud plus trecentis, aduerſo vento diu detentus, ad portum denique Baharēni defertur. Sub eius aduentum Bardadinus non tam præſentis claſſiculæ metu, quàm ne in poſterum aduerſus ſe Luſitanica arma conciret, candidum vexillum petendæ pacis in muro ſtatuit, ac

simul per interpretem Acuniæ nuntiari jubet, se ab Armuziano justis ac piis de causis dissidere: cum Lusitanis verò nullas exercere inimicitias; quinimmo, quoniã ab Toro stent, paratum se in Ioannis Regis gratiam cum suis rebus abire, arcemque iis vacuã tradere. Haud aspernabatur conditionem Acunia: sed militum clamoribus, qui prædæ spe illecti, coërcendum vtique rebellem, & saltem pecunia mulctandum fremebant, ab salutari sententia abductus, vnam pacis rationem esse respondit; vt Bardadinus & cæteri cum singulis dumtaxat vestimentis excederent. Tum ille candido vexillo apposuit rubrũ: vti se æquè ad bellum atque ad pacem (quando ita vellent) animatum Lusitani sentirent. Erat Acunia, præter paucitatem copiarum, à bellico etiam instrumento flagitiosè imparatus. Ergo suorum conuitiis coactus excendere, cùm admota bombarda muros quatere instituisset, vix toto vertente mense tormentarius eum puluis defecit, & Arabes, cùm pro muris dimicando & obstruendo, obmoliendoque vbi quid perforatum aut diruptum erat, acriter obstitissent; tum verbis insuper Lusitanorum temeritatem & conatus irritos eludebant. Bardadinus quidem adeò se metu omni vacuum præbuit; vt Lusitanis perquam amico suaderet animo, integris rebus abirent: quippe & oppugnationem infeliciter experti; &, si obsidione inclusos vrgere perstiterent, ab ipsa regionis & cœli intemperie, grauiores etiam quam ipse vel pertinaciæ pœnas daturi. Neque vana fuere prædicta, & loco graui & caloribus maximis, cùm arena vehementissimo Solis ardore æstuaret; ad hæc, odore tetro, ingruere morbi in milites cœperunt. breuique adeò grassata pestilentiæ vis, vt ex omni numero vix triginta ad arma sustinenda sufficerent. Neque hæc Bardadinũ fallebant: qui, si vti occasione voluisset, stratos passim opprimere ac delere facili negotio potuit. Sed partim Ioannis demerendi gratia, ab eruptione continuit suos; partim etiam ne Lusitanorum clades, propinqui sui Rasi capite lueretur. At Simon Acunia, in summa rerum desperatione, cùm aliquandiu hæsisset; ad extremum omisso incepto proficisci constituit. Non longè a mari posuerat castra. ac nihilominus tanta erat lues, vt cùm bajuli & jumenta deessent; ægrotos, injecta pedibus reste, veluti cadauera ad naues pertrahere valentiores pauci cogerentur: ac Simon ipse, impositis admodum ægre tormentis, cùm vela fecisset, ab dolore malè gestæ rei paucis diebus extabuit. Circa idem tempus Hector Sylueria, dum Cambaianos agros circa Nagotanem flumen effusè vastat, ac vicos incendit; ab Regis præfecto, qui cum sexcentis equitibus & duobus millibus peditum propinqua oppida tuebatur;

retro ad naues compulsus est. Cæterùm nihil turpitudinis in receptu fuit. Tenorem pugnæ seruantes Lusitani, cũ agmen Sylueria clauderet, ad littus peruenere. Vnius etiam (cuius immeritò intercidit nomen) in eo tumultu insigne facinus exstitit. Is, parma hastaque extra ordinem pugnans, infestum conspicatus equitem in se venientem, mansit intrepidus: tollentique ad vulnus brachium, vltro ipse ferrum in axillam adegit, ac fuso ex ephippiis hoste, victor equo potitus est. Nec mora, nouus repetè eques è pedite, cum alio itẽ, haud absimili euentu, concurrit, per medium pectus, ne quicquã obstãte lorica, trãsfixum, humi præcipitat. apprehẽsum habenis equum ad Syluerĩ præter omnium ora sine vlla trepidatione perducit. Neq; ad incitamentum aliorum tã strenuo bellatori præmium defuit. equestribus insignibus ab duce, virtutis ergò, donatus, atq; à Prætoribus Indiæ præcipuo deinde in honore semper est habitus. Ab ea populatione Sylueria legens oram, ad Bazainum oppidum aduerso flumine subiit, is locus tria circiter millia passuũ distat ab aperto mari, ac tum sine arce aut mœnibus erat vllis. tantùm ad flumen, qua è nauibus in terram exscensus est, lignea munimenta & aggerem cum propugnaculis tribus, tormentis sexaginta, barbari obiecerant. Præsidebat è prœlio nauali nuper elapsus Hali cum tribus peditum millibus, & equitibus grauis armaturæ quingentis, atque ad eas tuendas munitiones parte copiarum relicta, cum reliquis ipse intra oppidum occultè cõsederat, vt si vallo superato Lusitani ad frequentia tectis loca proueherentur, in arcto deprehensos, vel etiam ad prædam palatos opprimeret. Sylueria, admotis ad littus nauibus, cùm ex omnibus locis pugnã posceret miles, Canarinos ducentos ad primum hostium impetum frangendum præmisit. subsequuti mox Lusitani cum ingenti ardore, obuiis in aduersa tormenta pectoribus, ad ipsas munitiones celeriter euasêre. ibi atrox fuit prœlium: dum saxis partim ac sagittis, partim etiam contis & gladiis barbari obstinatè resistunt. Sed ad extremum vndiq; pulsi, ad tecta refugiunt, & Lusitanus vallo potitus cùm tergis fugientium instaret, eodem impetu ad vrbem defertur. Tum Hali dux cæteriq; ex insidiis præpropera festinatione cõsurgunt. neque Syluerix in re subita defuit animus. dato repentè signo, milites ex vrbe in campum eduxit, ibi densatis ordinibus impauidi hostem excipiunt. Et Hali ratus fugere Lusitanũ, cataphractos primùm immisit: quæ res barbaris fuit exitio Siquidem Lusitani fistulatores plumbeo nimbo in equitatum effuso (quo tum missili barbaria carebat, majora tantùm tormenta conflare didicerant) equi & ad fistularum bombos pauore consternati, & vrẽtibus

introrsum globis in rabiem acti, domitis frenis in suos auertuntur, atque in perturbata peditum acie tanto majorem stragem dedere, quanto magis in orbem sine intermissione fistulas exercens ab tergo Lusitanus instabat. inde haud magno certamine cuncti fugam arripiunt: neque pugnam instaurare deinde quisquam est ausus. Tum Lusitani direpto oppido flammas injiciunt, ac deinceps omnem circa regionem ferro atque igne peruastant. eo metu, maris accolæ ad interiora compulsi: Tanahensis verò dynasta finitimus, annuo stipendio imposito, in fidem acceptus. Per eosdem ferè dies, intra ostium Ciales amnis oræ Malabaricæ, Calecutana ingens nauis latebat, opimis onusta mercibus, cursum ad Mecam exspectãs. hanc parones duodecim, triplici ordine, validis retinaculis inter se conserti, & crebris à fronte & vtroque látere tormentis instructi, pro muro atque aggere tuebantur. Ea re cognita Antonius Miranda, qui eam regionem classe obtinebat, adjuncto Christophoro Mello, qui cum vna triremi & sex lembis ab Goa nuper acceſſerat, duplici agmine ab vtraque parte fluuii ad hostem subiit. Tormẽtis primùm eminus vtrinque certatum; dein cum primo paronum ordine congressi cominus Lusitani, tanto ardore prælium inière, vt non ferentes impetum barbari, sese partim im mare præcipites darent, partim in secundum ordinem haud magno interuallo sese reciperent. Sed ne ibi quidem territis consistere licuit. Circumuenti extemplo omnes, vel incendio exusti, vel ferro cæsi, vel in seruitutem abducti sunt. è paronibus autem arsêre quatuor, reliqui simul cum oneraria mercibusque in potestatem venêre. Inde Miranda populatus agros, nemine obuiam armato, onustum spoliis militẽ in naues recepit. Fama dein repentè accidit, Calecutanos aduentare parones circiter quinquaginta. Cum iis haud procul à monte Formoso, quem appellant, prospere dimicatum est. Paronibus quatuordecim non sine magna hostium cæde captis, fugatis reliquis cum ingenti æquè terrestri ac nauali præda, Christophorus Mellus Goam, Antonius Miranda Cocinum in hyberna concessit.

LIBRI NONI FINIS.

HISTO-

HISTORIARVM INDICARVM

LIBER DECIMVS.

AT Nonnius Acunia cum solennibus cæremoniis & supplicationibus inito magistratu, (is fuit annus apertę Indiæ trigesimus secundus) nouos de more præfectos, ad obtinenda præsidiis maria, destinauit. In iis Antonium Sylueriam cum nauibus longis quinquaginta tribus, & Lusitanis epibatis nongentis, è quibus erant fistulatores quadringenti, Cābaiam bello vrere, atque omni clade vastare jussit. Hectori Sylueriæ, ad Arabici freti custodiam, rostratas celsiores quatuor, dromones duos, quatuor lembos attribuit. Orę Malabaricę, Didacum Sylueriam cum duabus biremibus, dromone vno, sex lembis præfecit, itemque aliis alia munera ex regiis commentariis delegauit. Ab iis vario euentu gestæ res. Antonii Sylueriæ præcipuum decus inter omnes fuit. Is, cum ea quā dixi manu profectus ab vrbe Goa, Ciaulum tenuit, inde Rainelum Cambaiæ petit infestus. Mahometani oppidum habent ex eorum genere quos Naiteas appellant. Campestris est locus, quattuor circiter à mari leucas, amni adjacēs tortuoso, qui, propter tenuitatem, leuiora duntaxat nauigia patitur. Ager circà frumenti & orizæ ferax, multa insuper in lautiores dapes abundat alite; & incolæ, accipitrum genere, quos vulgo falcones vocamus, aucupium scienter exercent. Oppidum, ædificiis è polito lapide & multiplici contignatione frequens, non modò propter soli vbertatem, sed etiā propter opulenta Sinarum cōmercia, scatebat ea tempestate omnibus diuitiis, & egregiam bello juuentutem iuxtà in terrestres ac nauales expeditiones prębebat Regi. Præcipuum tamen (vt in plana ac fertili regione) robur in equitatu, quo ferme cataphracto, more Persarum, vtuntur. & cùm nulla pars corporis ad vulnus patet; tum ad feriendum hostem pugione præcincti equites, bina vel terna spicula gestant manu; & præter hæc, ex ephippiis arcus & pharetra suspenditur. Sylueria ad fauces fluminis classe delatus, majores naues cum ducentis armatis in salo reliquit. Ipse caturibus cum cætera manu subuectus; Surratum

oppidum,

oppidum, metu incolarum desertum, ex itinere incendit, ac Rainelani, tum agrestium fuga, tum fumantibus tectis admoniti, quòd mœnibus carerent, ad amnis ripam atque ad omnes viarū aditus munitionibus raptim excitatis, majora tormenta & militum stationes opponunt. Inde in Lusitanos cum ingēti clamore ac tubarū sonitu appropinquantes horrifica vis telorū emissa: cæterùm propter ipsam nauigiorū humilitatē nocuit nemini. Simul, ad prohibēdū descensione hostē, equites prodierāt circiter quadringenti. hos, præmissa fistulatorum cohorte, Sylueria territos facili negotio intra oppidum repulit. Tum egressi in terram cæteri, submissis identidem ex arte corporibus vitabundi, nemine prorsus amisso, ad ipsa tormenta succedunt; ac pede collato, ardentibus animis ineunt pugnam: quam aliquandiu ancipitem oppidani fecēre, dum in arcto conglobati, pro tectis ac focis egregiè dimicant. Sed ad extremum valida impressione facta Lusitanus intra munitiones irrumpit: neque sustineri vltrà impetus potuit, pulsi è statione barbari, & decumanæ viæ faucibus captis, ex omni dein parte fugā capessunt. Sylueria victor, hoste profligato, suos ignaros locorū ab insequēdo cohibuit: custodiisq; cōtra subitos incursus ab continente dispositis, diripiendi oppidi signum dat. in omnes partes extemplo discurritur. nitidissima supellex; &, præter pecunias, multum eboris nobiliumque vasorum, & varii generis prætiosæ mercis egestum est. Expleri quamuis auidus prædæ miles potuit, si catures oneri ferendo fuissent. sed veritus Sylueria, ne immodico pondere mergerentur; cæteris opibus ac tectis injici flammas, & hostilia tormēta, ex ære omnia, in medium fluminis alueū projici jussit. Ad hæc, naues incensæ viginti, & cotiæ, quas vocant, multæ, mercibus & commeatu, cæsaque materia in ædificationem onustæ. Neque minus atrociter in villas hortosque & sata sæuitum est. Pleraque, vt ne vestigium quidem exstaret, ignis absumpsit. Ea clades omnem latè regionem terrore compleuit. & Lusitanus, victoria vsus, impetu eodem oppida vicina, Damanum & Agazinum, vicosque ignobiles complures quasi procella peruasit. Inde cum ingenti præda & magno captiuorum numero, in Bombainum insulam recepit sese: atque ibi, dum à Tanahensi dynasta aliisque exigit tributum, aliquandiu substitit. Hæc ea æstate ab Antonio Sylueria gesta. Eodem tempore Cambaiæ Rex cum Nizamaluco per præfectos gerebat bellum. ii, cùm è Ciaulanis maximè finibus agerent prædas, aduersus eam pestem, oppidani, à Pereria Ciaulanę arcis præfecto, ex fœdere opem efflagitant. ille cum paucis equitibus peditibusque inconsultè prouectus, multo majores ac paratiores in hostium

copias

copias incidit: & plerisque suorum amissis, dissipatis aliis, ipse trepida fuga vix in arcem euasit. ob eam rem à Prætore Nonnio præfectura dejectus, inque ordinem, haud leui apud Lusitanos animaduersione, redactus est. Interea Malabaricæ regioni præpositus Iacobus Sylueria Calecutum petierat jussu Prætoris, vti coràm cõmodiùs ageret de conditionibus pacis; cuius haud mediocriter cupidum sese denuo Zamorinus ostenderat. Vbi eò peruentum est, immutato repentè animo barbarum, nouis aliorum fœderibus illigatum, & à societate Lusitana prorsus alienũ offendit. Ea ne impunita esset leuitas, ignem Sylueria tectis immitti, & oppidanos, qui ad extinguendum accurrerent, missilibus è classe impeti jussit. vtrumque impigre factum, & incendiariæ ollæ in proxima conjectæ ædificia, & è nauibus tela in concursantem ignis opprimendi causa multitudinem mittebãtur: atq; vti aridam simul & valentẽ materiam flammæ occupauerant, deleri pænè tota vrbs potuit, si modò paulum adspirassent vẽti. Cæterùm per aëris tranquillitatem præcipuè stetit, quo ne plus ducentæ ædes arderent. Inde Sylueria populabundus, ad omnia majorum fluminum ostia nauium stationibus collocatis, quod è Lusitana re imprimis erat, egregiè obtinuit, ne quid eo anno Malabaricæ frugis Mecam transuehi posset; & Mahometani mercatores, excluſi temporibus, imposita iamdudũ in naues onera magno cum detrimento ibidem exponere, naueſq; propter hyemẽ subducere sunt coacti. Hisce rebus peractis, Sylueria, nouis ab Goa copiis auctus, Mangalorẽ, oræ Narsinganę opulẽtum emporium arcẽq; emporio conjunctã, vi atque armis adortus, expugnat. Prædiues negotiator eum locum habebat in potestate. is, cùm iamdudum lateret sub vmbra Lusitanæ amicitiæ, occultum cum Zamorino percusserat fœdus, ac mutua collusione Calecutanas merces, cùm ius ab Lusitanis nauigandi impetrasset, suo nomine in Arabiam transmittere consueuerat. Ea fraude comperta Lusitani captum oppidum arcemque diripiunt, ad sexaginta majora tormenta, & æris Cyprii, coralii, argẽti viui, purpureæ & bombycinæ vestis, itemque tormentarii pulueris, & varii generis commeatuum, quantum nauigia pati poterant, auectum: cæteræ gazæ, vnà cũ ipsis tectis murisque, subditæ faces: quod flammis absumi nequiuerat, ferramẽtis excisum. naues tredecim cõcrematæ: nihil in agris frugiferum, nulla felix arbor in hortis relicta; multi mortales aut capti aut occisi. Dynasta ipse, desperatis rebus, cùm inter tumultum elaberetur, plumbea glande trajectus occubuit. Per eosdẽ ferè menses, quibus hæc in India gerebãtur, in Arabico littore noui motus exorti. Turcica mancipia duo, Mustafa

quidam

quidam peritus rei bellicæ, & Sofar Chius natione, sed oriundus ab Italia, Quæstor Aegypti, Solimano præfecto per fraudem interempto, & grandi interuersa pecunia, cũ militibus ferme sexcentis Suezium petunt; comprehensisque in eo portu nauibus, in Arabiam, expugnandi & obtinendi Adeni causa, trajiciunt. Castris loco idoneo positis, maior in dies multitudo ad famã belli, ac prędæ spem, è vicinis regionibus affluebant. Inde, cũm quintum iam mẽsem tormentis Adeni mœnia quaterent, & intenta custodia commeatus arcerent; Lusitanæ demum classis aduentu deterriti, quã Hector Sylueria ducebat, irrito incepto ab obsidione discedunt: & Sylueria, circa Aromata promontorium, onerariis aliquot haud incruento certamine captis, postremò Adenum accessit: liberoque mẽdacio abusus, Regi nunciari jussit, sese cognito vrbis discrimine, sine mora, ne Turcæ pedem in Arabia figerent, instructis egregio milite nauibus, aduenisse, paratum prœlio dimicare, Turcasq; inde per vim expellere, ni sponte ipsimet, eo perculsi metu, abscedere maturassent. Dein pluribus exsequẽdo, post occupatã à Turcis Aegyptũ, & finitimas Adeno terras, quantũ ab immani & inexplebili gẽte periculũ vniuersæ instaret Arabiæ, ac simul in posterũ Lusitanas opes & auxilia pollicendo, Regẽ & recenti obsidione fatigatum, & suis in præsentia diffidentem rebus, haud magno negotio perpulit, vt aliorum exemplo in Ioannis Tertij fidem solenni cum iureiurando veniret. Fœderis conditiones fuêre, vt Adenicis nauicularijs institoribusque, omnes in partes, vna Meca excepta, commeare liberum esset, Regemq; ac regnum Lusitani, quoties tempora exigerent, ab hostibus tuerentur. Rex Adeni vicissim, Lusitaniæ Regem patronum ac defensorem agnosceret, eique tributi nomine in singulos annos dena serafinum millia Armuziænæ monetæ persolueret. In has maximè leges iuncta societas, & serafini mille quingenti extemplo ab Rege curati ad coronam auream Ioanni in Armuzia vrbe fabricandam, quæ stipendij primitiæ in Lusitaniam primo quoque tẽpore mitterentur. Cæterũ profecto inde Sylueria, barbarus metu solutus, ad ingenium rediit, & coalitã nuper amicitiã, ac fœderum ius, inexpiabili facinore violauit. onustam pipere nauẽ Lusitanam, quæ in Adeni portum secura decurrerat, cœcus auaritia, & vetere in Christianos odio, circũuentam repentè diripi, & Lusitanos omnes, quique ea vehebantur naui, quiq; in Adeni emporio relicti ab Sylueria fuerant, per summum nefas spoliari & interfici iussit, magnamque sibi pecuniæ summã eo scelere peperit. Cùm hæc cis Cori promontoriũ fierẽt, in Molucis insulis hoc pacto se habebant res: Euersam ab Garcia

vrbem

rbem Tidorēſes, adiuuante Caſtellano, haud magna mole, quippe è lignea materia foliisque, refecerant: & in defuncti Almanſoris locum ſuffecerant adoleſcentulum, (quo nomine, quibūſve parentibus, nihil traditur) is dum ad puberem perueniret ætatem, tutela regni penes Radem erat Cacilem. in eadem inſula caſtellani exſtructū iam antè ab Ignatio ad portus fauces propugnaculum, arcis inſtar, vallo & foſſa munierant. Cæterùm è trecentis bellatoribus ad centum ferme variis redacti cladibus, cùm aliis, vt in tam longinqua regione, difficultatibus, tum paucitate maximè laborabant. Eadem Luſitanos quoque premebant incommoda, verùm eo meliore conditione, quòd & ab ſuis ipſi coloniis emporiisque aberāt propiùs; & Boleſis demortui Regis liberos omnes, (vti ſuprà demonſtratum eſt) obſides inſulanorum fidei, incluſos intra arcem habebant. Sed huic locorum opportunitati, hominum induſtria & publicæ rei ſtudium deerat. ſiquidem neq; à Malaca iamdudum, neque ex India, quaſi nullæ iā eſſent inſulæ Molucæ, quicquam vel in ſupplementum, vel in alimenta, vel in ſtipēdia militum aduehebatur; ipſo vel in primis eam negligentiam demirante Aroezio: & Georgius Caſtrius à præfecto Meneſio ad Badam inſula miſſus, vt in eo emporio, quod Molucēſi diœceſi erat contributum, pecunias mutuas ab Luſitanis, qui ibidem negotiabantur, & militares viros aliquot Regis nomine ſumeret: ſpernētibus iuſſa mercatoribus, nihil omnino impetrauit; ac per id ipſum tēpus Tidorenſes pauci admiſtis Caſtellanis eadē loca petierāt ad ſolicitandos populos, atque ab commercio Luſitano auertendos. ii, in circulis cætibusque magnitudinem Caſtellani imperii vireſque iactando; Luſitanæ verò ditionis fines & copias eleuādo verbis, & vtraque regna cōparando inter ſe, haud paruos ad præoptādam potentiorum amicitiam in ea gente motus animorum fecēre. Caſtrius æmulos ac ſeditioſos comprehendere caſſo labore conatus, Ternatem, vacuus nummis & cōmeatibus, deſertiſſimo comitatu reuertit. Ita Meneſio quoque, in magna rerum inopia, fluxaque gentium fide, ex omni numero paulo plus centum & triginta Luſitani ſupererant. Deleri à barbaris vtraq; natio potuit, ſi cōmuni conſilio ad facinus conſpiraſſent. Sed ſordida lucri cupiditas & ciuile odium, ad mutuam perniciem præceps, ad tutelam publicæ libertatis incautum, adeò diſtrahebat animos, vt diſcordes infenſique inter ſe, domeſticis certaminibus externa fouerent arma. Ab Luſitano Ternatenſis, ab Caſtellano Tidorēſis iam diu ſtabat: porrò ad Ternatēſem Bacianius, incertum quas ob cauſas, immutata in ſucceſſorē Almanſoris volūtate, ad Tidorēſem Catabrunus

Geilolii

Geilolii regni procurator, puero admodum eo quoque Rege, se adiunxerant. inter vtranque partem ducibus Europæis minuta prælia ferebantur. Sed ex omnibus maximè bellum ciebat Geilolius, spe concepta inter eos tumultus imperii proferendi, cuius rei facultatem quietis rebus cernebat nullam. Mauricæ sunt aliquot insulæ, de quibus antè dictū est. Morum vulgo omnem eum tractū appellant. Harum partem cùm singuli obtinerent Reges, quòd in primis opulenta est terra, mutuò sese inde pellere conabantur. Ea res, ad euertendum Tidorem, ne receptum vltrà æmulis daret, locus, aditum denuo Lusitanis aperuit. Quippe in eam ipsam expeditionem, vt fines Ternatēsium inuaderent, Rades & Geiolius cū sua vterque classe in Mauricas profecti, Castellanis adsumptis circiter quinquaginta, Tidorensem vrbem arcemque cum imbelli plebe & præsidio Castellanorum haud amplius quadraginta reliquerant. Ea re comperta Menesius, confestim arce Gomezio Ario concredita, centum & viginti Lusitanos eduxit: adiunctisque Atoezii & Bacianii auxiliis, per speciem occurrendi hostium nauibus, cùm à Ternate soluisset, repentè ad Tidorē flexit iter. & copiis bipartitò in terrā expositis, vrbē & malè munitā, & defensoribus pænè vacuā, primo impetu cepit. Oppidani cum regulo dilapsi, vrbs iterū direpta & incensa. Inde ad Castellanos, qui se in arcē vrbe capta receperāt, missi à Menesio codicilli, cum clementi adhortatione, vti rerum suarum statum agnoscerent, captiuos & cætera per bellum ablata redderent, & incolumes ipsi cum suis rebus abirent, neu barbaricum solum respergi vltrà Christiano sanguine paterētur. Quod si Cæsarem respicerent, gratiorē illi haud dubiè lenitatem in disceptando, & animi æquitatem in cōplectenda cōcordia, quam in perditis iam rebus, improba partium studia, & pertinaciam in bello extrahēdo, futuram. Ad ea ferocius primò responsum à Castellanis; dein, vbi admoueri tormēta scalasque videre, Fernandus præfectus, accepta fide, ad colloquium prodiit. In eo colloquio, post multam altercationem, denique pax ita conuenit: Castellani, captiuos & cætera ablata Lusitanis cū fide redderēt, inde ad Zamafū oppidū oræ Mauricæ cum suis rebus abirent, nullas præterea plagæ illius adirent insulas, neu quā eius mercaturæ aut negotiationis partē attingerent. Ternatensi Regi ereptam paulo antè Maquienum insulam restituerent, neu illi Baciano aut aliis Lusitanorum sociis arma inferrent, nec Tidorēsem, aut Geilolum, ceterósve illorum hostes, vlla iuuarent ope: sed ibidē quieti responsum ex Europa super cōmercii controuersiis, vti cum Ignatio antè conuenerat, exspectarent. Menesius naues iis præsidiū-

que

que Zamasum vsque pręberet; neu Castellanos Tidorísve aut Geiloli Reges dein lacesseret bello. In hasce leges jusiurandum vtrinque exactum, & datis qui prosequerentur, Castellani Zamasum sine mora transuecti. Sub hæc, Tidorensi quoque Regi data pax, & instaurandæ rursum vrbis potestas facta, cum eo vt Ioanni certum quotannis tributum pēderet, neque Castellanis in posterum aliísve nationibus contra Lusitanos adesset. Additum etiam, vt Lusitanos aliquot haberet apud se, ad gentem Europæis institutis & moribus imbuendam. Per hunc ferè modum compositis in præsentia rebus; adulta iam ętate Boahates intra arcem emoritur. Neque abfuit veneni suspicio, in Aroezium vulgò collata, quòd vereretur (vt est solicita omnis ambitio) ne maturo ad imperium adolescente, dominari postmodum ipse desineret. Suffectus in Boahatis locum germanus frater, natu minor, Aialus. Is verò vt sibi tandē aliquando restitueretur, summa ope orare infelix institit mater. sed apud surdas aures nihil ea deprecatio valuit. Aroezius, continuandi imperii cupidus, obstabat in primis: sentiebatque in ea re cū Menesio, quāquam alioquin grauiter eidem infensus, cùm alias ob causas, tum verò, quòd Cacilem Vaiacū, è primoribus vnū, plus æquo fouere sibique palam anteferre videretur. quę res non Aroeziū modò prorsus alienauit à Lusitanis, sed etiam ipsi Vaiaco exitiū attulit. quippe, non ferens æmulum Aroezius, fictis primùm criminibus hominem insectari cæpit; dein etiam, cùm parum criminatio procederet, necem inuiso capiti apertè moliri. Vaiacus, cùm se imparem opibus aduersario cerneret, vndique insidiis appetitus, (quod vnicum erat præsidium) in arcem ad Menesium confugit supplex. Verùm ne ibi quidem tutò esse licuit. incluſum Aroezius, quasi maleficum & facinorosum, extemplo ad supplicium à Menesio expetiit. Menesius, cūm neque Aroezium exacerbatum, & amico inopi afflictoque consultum vellet, suos in consilium vocat. Ibi dum sententiis certatur; Vaiacus interea, metuens, ne postmodum noxæ dederetur inimico; sese præceleri desperatione è turri præcipitat. Huius viri interitu, Menesium haud mediocris inuasit mœror. Accessit ad iras acuendas, parua dictu res; sed quæ in iis gentibus magnos animorum motus exciuerit. Petitā è Sinis paulo antè suculam (vt fit) Menesius habebat in pretio; hanc, extra muros fortè pascentem, oppidani aliquot ex insidiis occidere. Causa occidendi fuit, partim praua religio, quòd Mahometicis & Iudaicis addicti superstitionibus, eam pecudem vulgò exsecrantur; partim etiam odium Menesii ipsius, quem id peracerbè laturum non ignorabant. & sanè major quā pro re dolor hominē pupugit, ac proinde quàm

intentissima habita quæstione, affinem eius culpę comperit Caciłę Vaiduam, qui & princeps tum erat sacrorum, & Aroezium Regem-que ipsum arcta affinitate attingebat. Hunc, nulla vel personæ, vel affinium, vel publicæ quietis habita ratione, in arcē arripi iussum, Menesius in carcerem condidit. Vulgata dein re, concursus ad Menesium factus ab Aroezio & Primoribus ciuitatis; quorum vel auctoritate vel precibus vtcunque placatus, acceptis vadibus Vaiduam è custodia emitti imperauit. id ministerium Petro cuidam Fernando mandatum, infimæ sortis homini; qui, vt est procax hominum ingenium in alienis miseriis, inter soluēdum Vaiduam, os eius ac faciem frustra quiritantis, ac diuinam humanamque implorantis fidem, pertaione pingui perunxit: qua ille contumelia adeò accensus est, vt lacrymas non teneret. Producto dein ad arcis portam, præstò fuit honoris causa Aroezius cum magistratibus, & magno ciuium numero. quos Vaidua, suam sortem miserans eiulansque, cùm appellaret, aruina succulenta madentibus genis; Lusitani quidem adstantes, ingenti sublato cachinno, vrbanum Fernandi factum efferre laudibus: at verò Ternatensibus, ad eam deformitatem lacrymæ pariter obortæ: atque ita superbum & indignum id ludibrium visum est; vt nisi arx atque tormenta ceruicibus imminerent, arma extemplo capturi, iniuriamque summi apud eos antistitis vlturi haud dubiè fuerint. Sed præsenti metu ac dira necessitate coërciti quieuēre. Vaidua, ignominiæ ac doloris impatiens, voluntarium sibi in aliquot annos conscivit exsilium: ac vicinas interim insulas cum quærimoniis & obtestationibus obeundo, gentem vniuersam contra Mahometis cōtemptores omni arte solicitare non destitit. At verò Ternate, incolis iam sat superque irritatis, longè etiam atrocior ad exulcerandos omnium animos consecuta res est. Intra arcem, vti suprà demonstrauimus, & pecuniæ & commeatus penuria erat ingens. Inde milites cùm è tabernis atque è macello alia atque alia, vt fit, nō præsentibus nummis, interposita fide coëmerent, ac postea soluendo non essent, concursus à plebe cū expostulationibus ad Aroëziū fieri cæptus. ille, quando Lusitanos neque in ius vocare poterat, neque ad satisfaciendum creditoribus cogere; quod reliquum erat vnum, annonam in vrbe comprimi iussit. Ex eo Menesius milites increpare, quòd ipsorum improbitate atque auaritia, nihil iam venale prostaret. illi contra, in Menesium Prætoremque Indiæ conferre culpā, ac simul ferociter stipendium exposcere. Cùm nihil eiusmodi altercatione proficeretur, & inopia crescceret in singulos dies, Gomezium Arium ad conquirenda cibaria cum armatis aliquot

insulam

Insulam peragrare placuit. Haud longè ab vrbe Ternate vicus est, Tabonam appellant. Eò progressi pauci ex Arii comitatu, quasi ad populandum, non ad precandum venissent; ita in ædes irrumpere, cibos efflagitare; si mora fieret, per vim egerere. Cùm maior quàm pro numero & loco audacia esset; non tulêre diutius insolêtiam incolę: arreptis quę sors obtulerat telis, Lusitanos minis deterrere a rapina institerunt. inde rixa cũ iurgiis orta: & Arius procul clamore suorum audito, ad opem ferendam & sedandum tumultum accurrit. Neque segniùs ac maiore cum manu affuit præses loci, vir egregiè fortis; accensisque ad iracundiam animis, cùm nihilominus in temerario incepto Lusitani perstarent; pauci à multo pluribus circumuenti, multis acceptis plagis, quidam etiam armis exuti, in arcem ad Menesium reuertuntur. Horum conspectu & vociferatione ostentantium vibices, & sese fustibus indignum in modum acceptos ab agresti plebe querentium, commotus haud satis cognita causa Menesius, per iram, auctores eiusmodi facinoris ab Aroezio postulat. graues additæ minæ, ni extemplo dedantur. Aroezius, licèt malum id sibimet Lusitanos contraxisse non ignoraret; tamen vrgente metu inuitus obtemperat. Tabona citati præses & duo è primariis, Menesio sine mora sistuntur. è quibus ille duos præcisis manibus domum remisit. Præsidem verò brachiis post tergum reuinctis, in littore destitutum, ferocissimis duobus molossis obiecit. quorum impetum ac dentes, varia corporis declinatione, aliquandiu frustra euitare conatus; horrente supplicii fœditatem effusa ex oppido multitudine, circumspectare primò cæpit fugã: dein, cùm terrestres omnes exitus milite obsessos cerneret; in mare se (quod supererat vnũ) ad incertam spem salutis immisit. neque canes, quippe iam inescati, ab insequendo abstitêre. pedibus tantùm nanti, ponè cùm adhæreret, dolore ac desperatione in rabiem actus, repentè se se conuertit, dentibusque, horribile dictu, certare cum belluis institit: atque ad extremum, vnius aure mordicus apprehensa, cùm iam sanguis viresque deficerent, moribundus, molossum vnà secũ ad ima detraxit. Atrox & inhumanum id pœnæ genus haud immeritò visum. eo magis quòd Lusitano ex patriis institutis ac legibus gloriari licet, nullam gentium in homines damnatos mitiora exercere supplicia. Et Aroëzius eo facto, ad implacabile Menesii aduenarũque odium efferatus, de tollendis è medio Lusitanis pariter & Castellanis agitare cæpit. Ac per fideles primũ internũtios placatũ sibi Catabrunũ facil è adduxit; vt simulatq; cęsos ad Ternatẽ Lusitanos audiret, Castellanos ipse vicissim ab Toloco ad Geilolũ allectos

ad vnum interficeret. Additum magno vtriusque consensu, vt sublatis peregrinis, regulum vterque suum necaret, ac regnum inuaderet. Hisce de rebus dum occulta cõsilia ineuntur; atque ad fraudẽ, quando in aperta vi spes non erat, tempus & ratio exquiritur; indicium interim conspirationis ad Menesium defertur. ille, per summam dissimulationem Aroëzium in arcem (vti solebat) accersit, itemq; ex Aroesii amicis, quos ille in sceleris cõmunionem asciuerat, præcipuos duos, Tamaranum & Borum: quorum hic judicis capitalibus, ille rei maritimæ præerat. Hi separatim interrogati de conjuratione, primò satis constanter negabant: dein tormentorũ admoto terrore, seriem totius rei sine cuctatione prompsere. Hoc tanto periculo Menesius ictus, damnatum de consilii sententia Aroeziũ, in elato suggesto (vti principes viros moris est) toto spectante populo securi percussit. Reliqui duo quo genere leti perierint, incertum est. Eo casu perterriti primores vrbis, ad locum natura munitum, cui Turoto nomen, simul cum Regina liberisq; & conjugibus effugerunt. Inde Regina denuo per legatos Aialũ filiũ à Menesio summa ope repetere aliquãdiu perseuerauit. Postremò, vbi clausas aures frustra tentari perspexit, Aroezii exemplo venale quicquã ex agris ad vrbem deferri vetuit, adeò vt pænè obsessi non modò penuriam, sed etiam famem Lusitani sentirent. Interea Cõsaluus Pereria successor Menesio destinatus, cùm dies aliquot Malacæ ex itinere substitisset, idoneam nactus tempestatẽ, in Borneũ trajecit, pacemq; & hospitium cum Rege libentissimo instituit. Ea insula est perampla, ducentas circiter & quinquaginta leucas ambitu colligit. Mahometem colunt populi: carnibus, oryza, & varijs alimentis abundant; & super hæc, laudatissimam caphuram, & primæ notæ adamantes, agallochum; itemque apprime expetitum vicinis gentibus factitii vini genus, quod patrio vocabulo tampoj dicitur, cum veste Cambaica, ære, argento viuo, rubrica miniore permutant. Portus & oppida numerant multa: sed præcipua nobilitate Borneũ regia est vrbs. hæc nomen fecit insulæ, lateritijs mœnibus & sumptuosis ædificijs mirum in modum exculta. Inde Pereria Ternatem delatus, perturbata omnia, Lusitanos macie ac fame luridos ac deformatos offendit. Accepta dein prefectura, Menesiũ, ab Reginæ oratoribus pro atrocitate facinorum dolenter & grauiter accusatum, in custodiam dat. habitaque ritè quæstione, sicuti à Prætore Nonnio in mandatis habebat, testata omnia crimina, & litteris consignata, ipsumque Menesium vinctum remisit in India. Tum, justè ac leniter agendo cum incolis, Regemque puerũ laxius & liberaliùs habendo, Reginã & cæteros profugos cũ omni rerum

copia

copia ad vrbem reduxit. Simul etiam arcem (quippe alicubi aggere tantùm exstructo, murus & propugnacula deerant) absoluere aggressus est; quam rem quo enixius ipsimet oppidani adjuuarent; cùm solenni jurejurando palàm Reginæ promisit, ædificatione absoluta, sese confestim ei filium incolumem fide optima redditurũ. Post hæc, ad Lusitani Regis negotia procuranda, & prohibendum mercatura militem, toto pectore incubuit. Neque solùm edicto graui, vti Menesius antea, cauit, ne cui præter ministros regios cõtrahere cum incolis liceret; sed etiam circummisso conquisitore, mensuras omnes atque stateras è priuatorum ædibus ablatas aut concremauit aut fregit; certam præterea caryophylli partem eius, quod sibi quisque iam emerat, pretio dominis persoluto, in regiam apothecam conuehendum curauit. Id verò acerbissimũ accidit Lusitanis: militiæ quippe munia perosi; vetito commercio dudum assueuerant, coëmptisque frugibus, tanquã serpentes thesauris, incubabant. Ante alios Fernandus Lupius pro Episcopo, (vicarios tum, sacerdotes eiusmodi vulgo appellabãt) qui cæteris exemplum omnis disciplinæ ac sanctitatis deberet esse, interdictam sibi negotiationem, & ereptum è faucibus nefarium quæstum, pati nullo modo poterat. Proximus huic Vincentius erat Fonseca, vir seditiosus ac turbulentus. Atque hunc quidem Præfectus, arreptæ occasione, quòd exigenti vigilias circitori ferociùs & contumaciùs respondisset, in vincla conjecit. Verùm cæteros ex eadem factione coërcendi, haud æquè expedita erat ratio: quippe complures & paratos ad facinus, & incolarum, quibus tolli edictum pariter expediret, opibus ac fauore subnixos. Hisce rebus elati plerique milites, primò arcem præfectumque deserere; ac partim ad Castellanos, partim etiam ad Mahometanos trãsfugere cogitarũt. dein, veriti ne, si adeò aperte nudassent animos, periculum affinibus ac liberis in Lusitania relictis crearent, sibique receptus à tam præcipiti consilio non daretur; tutius ac satius fore statuunt; per ipsosmet Ternatenses exitium necẽque præfecto moliri. Nec mora; mutuis adhortationibus inflammati, non modò plebem, sed etiam magistratus, atque adeò Reginam ipsam in præfectum accendere. Venisse nouum ex India non hospitem aut amicum; sed dominum ac tyrannum: qui, dum a Prætore Indiæ & regiis Quæstoribus gratiam ineat, gradũque sibi ad opes & imperium struat, aliorum omnium rationes & commoda negligat; & iniquissimis edictis, contra naturæ & gẽtiũ jura, totũ commercium interuertat. Neque verò blanditiis & fucata eius comitate decipi se patiantur. Simul atque arcẽ absoluerit, certum esse illi, non Regẽ modò è custodia nullo pacto dimittere;

sed etiã Reginam ipsam vnã cum proceribus repãtè cõprehensam, in eundem carcerem includere, quo pluribus obsidibus obnoxios ad omnia sibi habeat insulanos; nec tantùm alimenta subtrahere, vt antea, sed ne hiscere quidem in posterũ audeat quisquam. Nitalia machinantem occupent è medio tollere; non modò grauia fortunarũ damna; sed etiam teterrimã haud dubiè seruitutẽ omnibus imminere. Hæc, & alia eiusmodi, quæ in tali re praua cupiditas & malitia suggerebat, secundis auribus cùm a populo tum à Regina in primis accepta. ac læta mulier, quicquid iraru ac simultatũ cum aliis fuerit, totum id in ipsos vertisse Lusitanos; tam præclaram occasionem vlciscendi acceptas iniurias, delendiq; gentem insociabilẽ, è manibus elabi passa non est. Vocatis ad concilium affinibus amicisque, demonstrat, agitatos partim conscientia scelerum, partim intercepti lucri dolore Lusitanos, capitali inter semet odio dissidere; atque ipsius maximè præfecti necẽ omnibus votis expetere. Collata in eos à Boleife coniuge beneficia, dextrasque iunctas, & hospitii sanctissima iura in memoriã reuocat. Pro iis quam malè relata sit gratia, reputare apud se quemque iubet. Vixdum vita functo Boleife, paruulos liberos fraude in arcẽ abreptos, sese ægre ex impiorum manibus elapsam, relicto solio, vagam inopemque tamdiu toleraſſe vitam; maiorem natu filium, vt primùm ad capessenda regni gubernacula pubescere inceperit, veneno sublatum. hunc, qui sibi afflictæ superstit vnus, per quotidianos dolos & callidam frustrationem in custodia detineri: ad hæc, intolerandas contumelias, & inaudita post hominum memoriam insontium supplicia cruciatusque commemorat. Hortatur, quandoquidem ipsimet Lusitani ad facinus adeò glorioſum inuitent, ac dextras quodammodo porrigant; sese ad tyrannum interficiendum ingenti animo parent. Vbi eam belluam, adjuuantibus vel certè approbantibus inimicis, in ipso cubili mactarint; tum subitò auctis subsidiis, quæ in tempore sint affutura, occæcatos intestina rabie lupos ad vnum omnes occidant, arceque occupata, & excusso impotentissimi dominatus iugo, innoxium Regem orbæ parenti, ciuibus, vbi tandem aliquando restituant. Haud magni negotii fuit cunctos in sententiam adducere; quippe Lusitanis & natura cultuque dissimiles, & publicè dudum infensos, & propriis insuper damnis atque offensionibus irritatos. Cùm certatim in id operã suam deferrent, dies rei peragendæ condicitur. Interea Regina, ad omnem suspicionem auertendã, officia in præfectum intendere, operas in arcis ædificationem vltro suppeditare, hortari vt munimentis perficiendis insistat, scilicet quò sibi optatis vnici filii amplexibus

plexibus quamprimum perfrui liceat. Vbi destinata affuit dies, delecti viri tum in Mahometis fano sub arcem, tum etiam in proximo loco, eoque densissimo, clàm in insidiis collocantur: qui vbi è turri signum editũ sit, extẽplo per inchoata vel intermissa opera in arcẽ irrupant: dein cõiurati cũ gladiis, iidem ferme qui familiariter ad Regẽ itare consueuerant, circa meridiẽ de more intromissi, ad intimam turrem sine vlla interpellatione perueniunt. ibi cum Rege collocuti, simul expediunt ferrum; & colligunt animos. Maximè opportunum erat diei tempus; custodibus ac ministris, vti solebant, meridiandi causa dilapsis; & præfecto per summam securitatem intra cubiculum quiescente. Vnus Vincentius Fonseca vinctus vigilabat in proximo. Is, è corporum motibus vultuque confuso, rem haud obscurè cõiectans, cũctantes hærentesq; nutu ac verbis instigando perpulit tandem, vt in cubiculũ præfecti impetum facerẽt. Ergo strictis gladiis hortati inter se, alii fores effringunt, alii gypsatos arũdine intertexta parietes calcibus proruũt. Pereria, arreptis armis cùm se se acriter defendisset ac diu, transfixo denique duobus ictibus pectore, moribundus occumbit. Interea qui sub arcem in delubro latebant, gestientes cupiditate cædis & sanguinis, non exspectato signo teneri non potuerunt, quominus in prætereuntem fortè Lusitanum irruerent. Eo argumento, nec non clamore ex præfecti ædibus vociferantis ancillæ, patuit fraus. Tum excitati Pereriæ famuli aduolant: ad arma vocatur: atque, vt in communi metu, ab vtriusque factionis hominibus ad turrem extemplo concurritur. ibi, mira celeritate, antequam signum ederent percussores oppressi partim cæduntur, partim è muris fenestrisque sese præcipites dant. Ab Lusitanis, vt in re trepida, occlusæ portæ: & pro mœnibus & propugnaculis vigiliæ stationesque pænè serò dispositæ. Ac per hunc modum eo die seruata non arx modò; sed, vno Pereria excepto, vita omnium ac salus, euidenti profectò Dei benignitate, credo propterea quòd futuræ postmodum in iis locis Christianæ messi consuleret. Sub hæc, inter Lusitanos de successore, vti consueuerant, ingenti contentione certatum est. Atque ad extremum, adnitente Vicario, per seditionem ac tumultum, præteritis iis quorum habenda erat ratio more atque instituto maiorum, è vinclis ereptus Fonseca in locũ defuncti pessimo exemplo sufficitur. Ab hoc, tametsi non tã voluntate, quàm vi, quòd alioquin ex omni circà regione commeatibus arceretur, commodius factum est nihil, quàm quòd expostulanti Reginæ Aialum filium reddidit. Cæterùm, militari neglecta disciplina, & contempto Ioannis edicto, liberam negotiandi

potestatem atque licentiam Lusitanis indulsit. Et ipse postmodum apud Indiæ Prætorem accusatus (incertum quibus artibus) omnium criminũ & flagitiorũ impunitatẽ adeptus est. Aialo regnante, nihilo quietiores, quam antea, res fuere. Quippe dum seuerius exercet imperium, & a magistratibus cæterisque, quos ad eam diẽ publici peculatus pauerant, acrius rationes reposcit, principum sibi odium simultatesque irritauit. ii probabilem nacti materiam criminãdi, quòd per eos forte dies vagi ad rapinam aliquot ex arce ab agrestibus interfecti fuerant, eius cædis culpam in regem cõferendo, aliasque comminiscendo calumnias, Fonsecam adduxerunt, vt insontem Aialum vi atque armis pelleret regno, eiusque loco Tabariam spurium substitueret, è stirpe regia minimum natu. Ea res multitudinis animos vehemẽter offendit: ac vulgo Fonsecæ diras omnes imprecabantur. atq; etiã è Lusitanis nauarchis minimè deerant, qui cum eo palàm exercerent inimicitias, & indignam Consalui Pereriæ necem, amissamque propemodum arcẽ, & summa iniuria accupatam ab eo præfecturam exprobrarent. Ita, domestico simul & externo solicitus metu, peræquè omnibus adeò diffidebat, vt non die non nocte arma deponeret, nihil ab vllo porrectum, nisi sinistra acciperet manu, quo alteram ad stringendum gladium expeditam haberet; &, quod in conscientia magnorum scelerum accidit, vmbras horreret. Interdum etiam, congressus hominum vitabat, ac lucem; & in solitudinem abditus, statum rerum suarum tacitus apud se deflebat. Eo libentiùs de successoris aduentu nuntium accepit, (is erat Tristanus Ataidius) eique sine vlla tergiuersatione claues arcis & gubernacula tradidit. Hoc præfecturam gerente, haud contemnenda occasio amplificandæ in eo tractu Christianæ religionis affulsit. Momoia est vrbs in Moro. Simulacra colebat gens, atque inde Mahometani quotannis prædas agebant. eam iniuriam & calamitatem querenti Momoiano dynastæ, Consaluus Velocius, qui tum ibi negotiabatur, spem fecit, si Christiana susciperet sacra in animum induceret, auxilium contra eas incursiones a Lusitanis impetrandi. Haud aspernatus conditionem barbarus, auctore Consaluo legatos ad Ataidium mittit. ii, dies aliquot a præfecto comiter habiti, sacro fonte abluuntur: dein muneribus culti ac Lusitano vestitu ornatuque in patriam reuecti, plenam promissis legationem dynastæ renuntiant. Ille, tam læto successu, magnam in fiduciam erectus, Ternatem extemplo contendit. Ibi iuncta cum Lusitanis amicitia, magnifico procopia loci apparatu, ipse comitesque baptismo lustrati, atque aliis quidem alia de more imposita nomina:

dynasta

dynasta, in Lusitani Regis videlicet gratiam, Ioannes est appellatus. Momoiam redeunti comes additus Simon Vasæus sacerdos. Huius opera, præsertim Ioanne adnitente, multi paucis diebus ad Ecclesiã adscripti. Cumque in dies crescceret numerus, laboranti Vasæo Franciscus Aluarus itẽ sacerdos paulo pòst ab Ternate succurrit. Tũ verò summi infimique, credo magis imitandi principis causa, (vt euẽtus postea docuit) quam quo necessaria Christianę fidei capita probè tenerent, relictis in speciem simulacris, vni Deo nomina profiteri instituerunt. Simul, delubra nõ pauca, statuis dęmonum comminutis atque sublatis, ritè expiata, & cultui diuino dicata sunt. & ab Ataidio, vti receperat, Lusitani milites aliquot Momoiam transmissi, qui vrbẽ munirent, ac nouellos Christianos à Mahometanorum incursu rapinisq; defenderent. Dum hæc ad Momoiam fiunt, Ternate ab improbis, cupidisque rerum nouarũ, Tabariæ nomẽ ad Ataidium defertur, quasi de occupanda per dolum arce cõsilium iniret, ipsiusque præfecti vitæ in primis moliretur insidias. Ea criminatio, innoxio adolescenti, vt initio calamitosa, ita exitu salutaris fuit. Quippe ab Lusitanis fraude in arcem illectus, repentè in vincla coniicitur. dein crimina diluere, atque iras lenire præfecti frustra conatus, cum valida custodia in Indiam ad Prætorem est missus. atque ibi demum causa cognita, verbis honorificis absolutus, repudiato Mahomete Christianus efficitur. Inde patriam repetẽs, cùm ad Malacam ex itinere substitisset, extinctus est morbo. Cæterùm Ataidius, præiudicata re, neque Nonnii exspectata sententia, Cacilem Aerium eius loco fecerat Regẽ, Bolerii pariter ex pellice natũ Iaua: quæ, filii saluti non sine causa metuens, cùm acriùs tenderet, ne tã infaustæ successionis aleam subiret; satellites puerum à cõplexu parentis auulserant, ipsamq; muliebriter vociferantem, velæno perciti furore, ex ædium fenestra præcipitem dederant. Hoc tam atrox facinus non Ternatensium modò; sed omnium eius plagę Regum ac populorum iras denuo in Lusitanos accendit. ac vulgo in cætibus conciliisque, præter cæteras querimonias & maledicta, fremebant, indignam atque intolerabilem esse rem, ab iis qui pęnè precariò nuper in eas regiones irrepserint, Reges incolis ex libidine dari adimiq;. Id verò in primis pro suo quisque sensu & ingenio deplorare. Ac per eos ipsos dies, ad cumulãdam inuidiam, fœdum Pinti cuiusdam factum accessit. Is ad explorandum Mindanaum, & alias circa insulas, ab Ataidio missus, à Mindanao ad Siriagum deuenit. ibi clementer acceptus, cũ Rege hospitiũ ac societate mutuo sanguinis haustu sanxit. is gẽti solennis fœderum ritus. inde, cùm securi insulani, quasi ad ami-

cum & socium, vel contrahendi vel etiam visendi causa, familiariter in ipsam naué adirent; Pintus, aliquot ex iis repentè correptos, abdito loco infra tabulata conjecit, asportandi causa. Non latuit ea fraus incolas. quippe, dum se ad iter expediunt nautæ, sensim vnus è captiuis in mare desiliit, nandoque cùm ad suos peruenisset, rei gestæ seriem exposuit Regi. Ille accensus ira, extemplo celoces deduci, & in eas armatos imponi jubet. ab iis Lusitanus propè interm oliendum oppressus, sæua postmodū coorta procella pænè submergitur. Inde ad leuandam onere nauē jactis in mare tormentis, magna cum formidine ac trepidatione Ternatem applicuit. Hac ce ob res, omnium animis majorem in modum exasperatis, Moluccenses Reges ad extinguendum nomen Lusitanum, missis vltro citróque nuntiis, cum Ternatensi populo conjurauerant; in eandem societatem regulis quoque Papuarum insularum assumptis, Vaigamano, Vaigeo, Quibibio, & Mincimbo. Consiliūerat, sparsos variis locis Lusitanos, ad internecionem delere: Ternatensis arcis præsidium, quādo muralia tormenta deerant, subtractis vndiq; alimētis fame cōficere: si id minùs è sententia cessisset, felices omnes arbores vltro succidere, & cum familiis lōgè inde migrare; vt quoniam noxia & inuisa natio armis ex ea terra pelli nō posset, certè solitudine ipsa & inopia rerū omniū excedere cogeretur. Hisce rebus ita cōstitutis, initiū belli factū à Ternatensibus: ii, quam occultissimè suis rebus in tutum egestis, ne quid hosti ad prędā reliquū esset; postremò, ante lucē omnes ex vrbe profecti sunt, frustraq; Ataidius, vt primùm id resciuit, abeuntes omni ope reuocare, eorumque itas pollicitationibus & blāditiis permulcere tentauit. Maritima primū loca procul ab arce petiēre: dein cùm à Lusitanis nauibus vexarentur, in abditos saltus ac præaltas rupes recepēre sese. inde furtiuis expeditionibus, in aquatores maximè & lignatores Lusitanos fiebat impetus, quinetiam, vt nullam secum pacis conditionem esse Ataidius intelligeret, patriam ipsam Ternatē, vbi erant aliquot domicilia Lusitanorum, subito aduentu injectis ignibus cōcremarūt. Eodē ferè tempore cæteræ quoque gentes in arma coortæ: & Lusitani, qui aliis aliisque in regionibus vt apud amicos agebant, repētè circumuenti cæsique. Et in Moro, præter alios, Simō quoq; Vasæus sacerdos occubuit. Frāciscus Aluarus, multis vulneribus acceptis, ęgre nauicula Ternatem euasit. Pessimum verò ex ea conjuratione illud accidit, quòd Catabrunus veneno adolescentulum Geiloli Regē sustulit, regnumque per scelus inuasit: dein ad occupandas in eo tumultu Mauricas insulas magna classe profectus, neophytos Momoianos, vtpōte Christianis præceptis leuiter admodū insti-

institutos, ab recta in Deum fide metu minisque deduxit, vno incassum reclamante dynasta Ioāne: quippe qui Christianæ disciplinæ præcepta, & Euangelii veritatem, in pectus altè demiserat. is, vbi obstinatos ad deditionē, atque ab suscepta religione per summam leuitatem atque perfidiam auersos populares animaduertit, locum extra vrbem tumultuario opere muniit, frustraque hortatus Lusitanos aliquot, quos circa se habebat, ne asperis in rebus desponderent animum; ipse cum paucis familiaribus oppugnationem hostilem à matutino tempore ad vesperum præclarè sustinuit. Nocte dein, desperata corporum salute, ad animos præsertim domesticorum quacunque ratione seruandos incubuit. Vxorem habebat Christianis nuper sacris initiatam; hanc vnà cum paruulis liberis, ne propter infirmitatem naturæ vel ætatis de baptismi præmiis periclitarentur, in opinionis errore optimo vtens animo, sua ipse manu peremit. inde cùm sibi quoque manus pararet afferre, domesticorum interuentu prohibitus, & non sine magno animi dolore Catabruno traditus est. Ab eo cùm interrogaretur, cur tam triste consilium cepisset, immeritam conjugem cum innoxia prole occidendi per summum nefas; vxori quidem ac filiis egregiè ab se consultum esse respondit, quorum sexus ætasque ab salutari Christi confessione abduci facilè potuisset: at sese, vti virum deceret, nec tyranni minas horrere, neque extrema supplicia cruciatúsve Christi causa defugere. Hac orationis libertate Mahometani sæuitiam acriùs concitauit: cumque in eo iam esset, vt carnifici traderetur, amicorum ac procerum deprecatione seruatus est. Dignus profectò qui nō in vltima barbarie, sed in Europa media nasceretur. quippe, tam generosum ingenium, cultoribus peritis adhibitis, ad eximiam virtutum omnium frugem haud dubiè peruenisset. Et Ioannes quidem, quam dixi, cōstantiam ac fortitudinem præstitit. De cætera neophytorum turba vtrùm vel vnus in fide manserit, nihil comperti est, adeò (vt est in sacris litteris) malè fundata ædificia, ingruentibus ventis atque procellis, facili momento soluuntur. Hæc & alia eiusmodi audienti Ataidio peracerba erant; sed acrior & præsentior erat sensus quotidianæ penuriæ, omnibus circà populis infensis infestisque. itaque ingraueſcente in singulos dies annona, oryzæ precium in modios à sestertiis binis ad quadragenos ferme peruenerat: iamque fames vrgebat; actumque de summa rerū procul dubio foret, ni per idipsum tēpus cum commeatibus & modico militum supplemēto Simō Sodreus à Malaca, & à Mindanao Pintus, cuius paulo antè meminimus, affuissent. Hoc aucti subsidio Lusitani, variis eruptionibus

Turutum

Turutum castellum egregiè munitum, itēque Palatiam, & Calamatam, & Gicū haud sine certamine capiūt. quibus victoriis laxatæ duntaxat in præsens angustiæ sunt. deficiente dein rursus commeatu, imminutoq; variis cladibus præsidio, premi denuo lōge vehementiùs cæpti, vtique postquam commisso nauali certamine cum Tidorensibus, præter consuetudinem, semel iterumque malè pugnatum est. Ex eo tempore, de maris possessione deiecti, egredi ex arce nusquam audebant: & diuina magis benignitate, quàm viribus humanis, in aduentum Antonii Galuani extracta obsidio est. Eduardi, cuius suprà mētio est facta, filius erat Antonius, in Abassina legatione ad Camaranum insulam vita functi: vir excellenti cū in Deum superosq; pietate ac religione, tum erga homines æquitate, & incorrupta in Regem suum fide; & super hæc, admirabili quadam nauticæ rei scientia: quippe gubernatorum, in syrtibus euitandis & dirigendo cursu errata corrigere, desperantes, vt sæpe fit, de salute vectores nautasque confirmare; & morbo laborantes mira sedulitate suis etiam, vbi res ferret, impensis curare iamdiu solitus. Is, cùm in India priuatam rem ageret, ex regiis repentè litteris Molucarum præfectus ab Nōnio declaratur. ac tametsi nō ignorabat quam affecta atque adeò exulcerata Molucensis esset res, tamen obsequio in Regem & studio rei communis adductus, plenam laboris ac periculi præfecturam haud grauatè susceperit. cūq; ei, è fisco regio, in stipendium & sumptus necessarios nūmi tardè admodum ac malignè præberentur; sua ipse pecunia (habebat autem in numerato non exiguam, quā negotiari si cum industria pergeret, ad opes ingentes peruenire breui tempore potuisset) & militē conduxit, & varios commeatus, & molas, & plumbum, & omnis generis ferramenta, quibus rebus carent Molucæ, coëmit. itēque ad propagandam Ternate sobolem, hostēsque de spe dejiciēdos eius coloniæ vel præfecturæ extinguendæ, Christianas mulieres aliquot secum auexit, quas ibi cum Lusitanis in matrimonio collocaret. Cum hoc apparatu à Cocino profectus, Malacā venit: inde per Borneum insulam ad Ternatem incolumis appulit. Descendenti, nō præfectus modò, & vulgus militum; sed etiam sacerdotes cum hymnis & sacris carminibus obuiam prodiēre, quasi ad certam eius præsidii salutem ac libertatem è cœlo descēderet. Neque eos fefellit spes: quippe, expositis à Galuano commeatibus, annona primùm leuari cæpta, ædilēsque macello præpositi; & in singulas res pretium statutum, quo ne pluris quæque væniret. Præter hæc, ad clericorum disciplinam regendam, curandósque populariorum animos, recentia Alphonsi Cardinalis Lusitani decreta, seu

consti-

constitutiones ecclesiasticas Vicario tradidit. dein ad militiæ munera, & arcem vbi opus esset instaurandam, curas intendit. iustitiaque in suos, fortitudine & vigilantia in hostes, cùm arma nunquã exueret, & pro vallo excubaret, & ad subita ac periculosa primus accurreret, enixè operam dabat, vt omnes in salutari concordia atque in officio contineret. Ad Tidorem eo tempore cõstiterat moles belli, quo coniurati Reges, Aialo exsule assumpto, armatorum millia plus quinquaginta cõtraxerant. neq; vrbẽ tãtũ cinxerãt muro fossaq;, sed etiã, in præalta supra vrbẽ rupe, castellũ, arcis instar, exstruxerãt. Inde cũ Ternatẽse infestũ haberẽt littus, & prodeũtes ad piscationẽ & quotidiani victus ministeria Lusitanos exciperẽt; veritus Galuanus ne per belli moram in pristinas recideret rerum omnium difficultates, missis primò Tidorem legatis, Reges ad superioris temporis offensiones voluntaria obliuione delendas, atq; ad renouandum cùm ingenti quæstu commercium eblandiri conatus est. dein, cùm inflati nouo successu barbari omnem pacis mentionẽ aspernarẽtur, atq; adeò in Lusitanũ nomen conuitia & probra iactarent; Galuanus, fusis ad Omnipotentẽ Deũ precibus, & cælestiũ vniuersorum ope suppliciter implorata, rem est ausus portenti similẽ, & meritò carituram fide; ni alia cõplura id genus euenta, hoc etiã ipsum omni suspicione mẽdacii apud æquos rerũ æstimatores eximerent. Naues habebat in portu maiores, nõ amplius quatuor: & præter eas, aliquot leuiora nauigia. in classiculã hanc impositis circiter quadringentis armatis, quorũ erãt Lusitani centũ & septuaginta, reliqui, Aerio & paucis exceptis, infimæ sortis homines, ac Lusitanorũ ferè mancipia; Tristano Ataidio cũ eius familiaribus amicísque ad custodiã arcis relicto, Tidorẽ petit vltro; & nullis (incertum quare) hostium nauibus obuiam egressis, idonea statione extra ictum teli anchoras iacit. inde obsidentem littora multitudinem, & situm vrbis, ac totius circa regionis naturam attentè perlustrat. Aduocato dein concilio, optimum visum, imminentem vrbi rupem arcémque, vt in tali nullo metu ab hoste neglectam, inuadere. Ad eam rem Lusitani delecti centum & viginti, hisce additi è reliqua turba, qui trecentorum summam explerẽt. cæteri, classem tueri, & ad hostem distinendum, huc illuc circumagere naues, & variis locis descensionem ostentare iussi. Galuanus interea, die qui fuit Indorum præsidi & Apostolo Thomæ sacer, anno à partu Virginis supra sesquimillesimum trigesimo septimo, quendam è captiuis nactus peritum itineris ducem, remotiore ab vrbe loco, circa quartam noctis vigiliã cum ea quã dixi manu descendit, silentíq; agmine & expedito per syluestres maximè semitas ad

tas ad mõtis verticẽ occultè succedit. Iam itineris magnã partem, lẽto gradu, lassitudinis vitandæ causa, confecerat; cũm orta lux, & micantes procul galeæ, rem hosti prodidêre. extẽplo ad arma conclamatum horrẽda cũ vociferatione: quam, repercussu multiplici, nemorum dẽsitas, ac sinuosi cõuallium anfractus augebãt: & omni ex parte, quasi ad prædã haud dubiam, cõcursus illicò fieri cæptus. Ante alios Aialus, quem ex amisso regno præcipuus vrebat dolor, ad prẽoccupãdos transitus cum parte copiarum accurrit, & modica in planitie Lusitano è siluis egredienti fit obuiam. ibi cõtracta repentè pugna Aialus casside armatus, & maculis ferreis, prælongam vibrans vtraq; manu rõphæam, in hostes furibundus inuehitur: ac dũ hastatis & fistulatoribus incautiùs objicit sese, cùm vndique peteretur, vulneribus aliquot acceptis, in arma procumbit, & simul, vt erat egregiis viribus, momento resurgit; ac dissimulato aliquandiu dolore, ne suis trepidationẽ injiceret, ante prima signa prœlium ciere perrexit: dein, cùm latiùs manaret sanguis, quippe nullo medicamento suppressus, linquente iam artus animo, & oculis offusa caligine, rursus occubuit; tantùm ad stipatores effatus, vt inde se quàm ocyssimè tollerent, ne canes (sic enim Lusitanos vocabat) optato ad ludibrium corpore potirentur. Vti jusserat, nõ sine periculo factũ, & ipse quidẽ elatus ex acie, paulo pòst efflauit animã, reliqui attoniti casu Regis (vt est fugacissimũ genus) extemplo terga verterunt, ac per inuia cautesque præruptas passim arma jactantes, pars nota nemorũ latibula, pars vrbem trepidi repetunt, ac venientem subsidio alteram aciem, per angustos calles vnà secũ auertunt; pars montis cacumen contento cursu occupare nitũtur: horum maximè tergis institit Lusitanus, cæsisque compluribus, vno tantùm amisso mancipio, immistus fugiẽtium turbæ in arcem irrupit. Ibi Galuanus tam insignem victoriam, ac planè diuinam, Christo domino superisque gratulatus, ignes arci confestim injecit prudenti consilio. quippe oppidani pariter & externi, vbi supra caput grassantes flammas vidêre, subito pauore perculsi, cum imbelli plebe sese certatim è portis ac propugnaculis in apertum effundunt: Lusitanus interea, collectis vtcunque viribus, cum incitato clamore ac tubarum cantu, ex arce decurrit; ac sine certamine vacuam defensoribus, refertam diuitiis vrbem ingreditur. ad quas cum extremo periculo diripiendas, ne cæca præceps auiditate discurreret miles, ædificiis omnibus jussu Galuani subditæ faces: magnoque omnium dolore, quique vt in tutum suas opes eò congesserant; quique subjectam oculis adamauerant prædam; cuncta, exceptis commeatibus, intra paucas horas arsêre, & ex ea quæ tardior

dior ad fugam fuerat, vrbana multitudine, capti plurimi, iuncusque in portu vnus, & actuaria nauigia permulta. Minutis dein præliis terra marique fatigari hostis cæptus: quem ad huiusmodi machinas rudem adhuc, nihil æquè ac tormenta Lusitana terrebant. simul etiam, prægrauante multitudine, in tam parua insula cibariorum difficultas vrgebat. Super hæc, aduenis Regibus non sine causa injectus timor; ne Lusitana classis, aucta nauium numero, in eorum fines impetum faceret. ac proinde (vti omnis ferme conjuratio, vbi proprii periculi incessit metus, quamlibet leui de causa dissoluitur) Tidorensi valere jusso, fœderati Reges domum quisque suam repentè dilapsi. Eam occasionem Galuanus denuo tentandæ cum Tidorensi pacis idoneam ratus, si fortè rebus aduersis ferociam exuisset, legatos ad eum & litteras misit: neque ita difficile fuit, desertum a tot auxiliis, & recenti clade perterritum, ad æquitatem & concordiam reuocare, adnitente præsertim Cacile Rade, Regis fratre germano, qui inter cæteras causas, vulgata Galuani virtutum fama commotus, amicitiam & societatem cum eo vehementer optabat. Pacis conditiones fuêre; vt Tidorensis ablata Lusitanis arma & machinas omnes redderet, caryophyllum insulæ totum Lusitani duntaxat Regis procuratoribus è Ternatensi formula venderet, neminem contra Lusitanos aut armis aut vlla juuaret ope; Lusitani pretium sine dolo persoluerent, & vrbi reficiendę vnà cum insulanis instarēt. Hasce in leges renouata societas est: eaque magis in dies mutuis deinde congressibus donisque, & egregia in primis Galuani fide ac liberalitate coaluit. Inde aduersus Geilolium, minitantem adhuc, & de Christiana religione in primis pessimè meritū, Galuanus classe profectus, Ternatem sæua tempestate rejicitur. Ibi, quòd stati nauigationis Indicæ aderant dies, nefaria militum seditio rursum exorta, & missionem & frugis priuatim auehendæ potestatem ferociter postulabant. eos, Galuanus, quando per vim coërcere non poterat; tum verbis tum exemplo ad officium reuocare conatus est. quippe, nō solùm ipse, contra aliorum cōsuetudinem, ab omni negotiatione prorsus abstinuit, sed etiam vltro sibi collatum a Tidorensi Rege proceribusque magnum caryophylli numerum in Regis Lusitani apothecas a scribis & custodibus jussit inferri. Sed videlicet nullum in rebus humanis remedium efficax est, vbi mentem, de cœlestium bonorum contēplatione dejectam, fædus auaritię morbus inuaserit. Facta cōspiratione permulti collectas fruges furtim in naues imponunt: tum intentantes arma palàm, si quis eos retinere aggressus esset, non modò contra leges amicitiæ,

sed

sed etiam contra juris jurãdi fidem, inter infestas gentes ducem repentè destituunt, & impia velificatione in Indiam intendunt iter. neque tamen de facinore tam atroci vlla dein quæstio ab Indiæ Prætoribus habita. At Galuanus, quamquam asperis in rebus à magna suorum parte desertus, consilio tamen atque animo steterit. Ac primùm, quòd omnes in partes magnopere interesse cernebat, profugos & ipsa desperatione in furorem versos Ternatenses mitigare, & in patriã reuocare adhortationibus, monitis, ac præsertim illustribus justitiæ & sanctimoniæ documentis instituit. quam ad rem, Tidorensium quoq; suasiones haud mediocris momenti fuêre. Paulatim ergo positis odiis, relictas dudum sedes & incunabula repetebant. Quominus frequentes redirent, Tabariæ desiderium, (quippe nondum defunctum audierant) Aialo præsertim extincto, erat in causa. Aerium, inter cætera, quòd & ætate minor, & è peregrina pellice natus esset, auersabantur. Galuanum orabant, vt innoxiũ Tabariam ab Indiæ Prætore deposceret: atq; ipse interim arbitratu suo regnum administraret. Neque conditio erat spernenda, quãdoquidem ex huiusmodi procuratione, præter cæteras vtilitates, nullo prope negotio Galuanus ditari affatim poterat. Sed partim, credo, incertus vtrùm ea res Ioanni Regi grata esset futura; partim haud ita decorum ratus, Christianum hominem in parentis pastorisque loco Mahometanis præesse, oblatum sibi honorem opesque magno animo & excelso repudiauit: omnique arte ac studio, muneribus etiam è sua pecunia consecutus est, vt in patriam cunctis remigrarent, & communis concordiæ salutisque gratia, Tabaria interim omisso, Aerium Regem volentes agnoscerent. Hac maximè ratione Galuanus rem Ternatensem diu multumque jactatã, haud sine magno labore ac difficultate restituit. Cæterùm ab Geilolio & Bacianio adhuc restabat bellum. Nec dubitauit Galuanus Regem vtrumque ad singulare certamen prouocare; vt vnius aut alterius capite potiùs, quam multitudinis damno & vexatione, certamina finirentur: & in arenam haud dubiè ventum esset, ni Rades, cuius modò meminimus, pro amicitia interfuisset. Hoc vel in primis adjutore & sequestro non prouocatio tãtùm oppressa, verùm etiam inter Lusitanum & Reges ambos reconciliata pax, & longo interuallo renouata commercia. Post hæc, ad reficiendas vrbes per bellum dirutas, curæ conuersa; qua in re fidem Tidorensi Galuanus egregiè præstitit. dein, calcariis institutis, Ternatensem ipse arcem augere ædificiis & propugnaculis aggressus est: portusque aditum, antea insidiosum & perangustum, scopulo, qui medium occupabat, ferramentis exciso, reddidit ampliorem. Ad hæc,

hæc, Lusitanos colonos, contractis ad sobolem nuptiis, hortando perpulit, priuatas ædes pro arundineis cœmentitias facerent, puteos foderent, hortosque & allatas ex India vites & poma sererẽt; quam ipsam ad rem, & ad cætera vitæ ministeria, largas aquas à duodecim ferme passuum millibus ad arcem vsque perduxit. Insuper Aerio Regi, ducta iam ad propagandam stirpem vxore, consulenti popularibus suis, & ædificandi æmulatione vehementer incẽso, rectas vias atque transuersas, & cæteram vrbis dimensionem summa eius voluntate descripsit. neque ipsum modò Regem, sed omnes peræquè incolas, omni officio & humanitate demerebatur. Ex quo apud barbaros tantum huic viro beneuolentiæ & venerationis accessit, vt eum æquè ac parentem cuncti obseruarent: ipse quoque Rex, & magistratus, nihil ferè grauioris negotii, nisi ex eius auctoritate susciperent. Per idem tempus, in Mauricis insulis archipirata quidam, haud contemnenda classe non modò gentem importunè vexabat; sed etiam Ternatensibus atque adeò Lusitanis apertè minabatur. Aduersus id malũ Galuanus caracoras aliquot, ab Tidorensi Rege commodatas, cum paucis Lusitanis & auxiliaribus aliis misit Fernando Vinagrio sacerdote, viro impigro, expeditioni præposito; is, Christo duce ac præside, insignem ex hoste victoriam tulit. Archipirata, & ipsius frater, aliique multi occidione occisi, cæteri turpem in fugam auersi. Inde Vinagrius ad Mauricas res componendas adhibito studio: cùm plerosque ex iis qui per metum a Christo paulo antè desciuerant, in gratiam cum Ecclesia reduxit; tum alios quoque non paucos ad fidelium numerum aggregauit. Hanc lætam adeò victoriam, alia mox neque magnitudine neque fructu inferior subsequuta. Iunci complures ab Iaua, Banda, Macazare, & Amboino insulis ad coëmendum caryophyllum Molucas petebãt. Ea re cognita Galuanus, ne per huiusce classis aduentum Lusitana commercia turbarentur, caracoris viginti quinque, Lusitanos haud amplius quadraginta, & auxiliares circiter quadringentos imposuit. Cum ea manu profectus Iacobus Lupius Azeuedius, Molucensi mari præpositus, ad Amboinum occurrit hosti; neque vlla pugnandi mora est facta. fusi fugatique magna cum cæde barbari; & ex ipsis iuncis, aliquot in potestatem venere. in iis tormenta complura, telorum vis ingens, & pecuniæ nõ parum inuentum est. Inde territis latè nationibus, victor Azeuedius Amboini oram legens, accolas maris vniuersos aut voluntate aut vi ad nomen Lusitanum adiunxit: iis qui Atiuam, Mãtelum, & Nuciuelem præcipua eius littoris habent oppida enixè petẽtibus, Christiana sacra per sacerdotes impertiit. ac demum rebus è sententia

tentia gestis, magna cum præda Ternatem reuertit. Iisdem ferè diebus, Galuani missu, Ioannes Focatia ad Papuas insulas delatus, consilio ac lenitate magis, quàm viribus, regulos omnes ad societatem atque amicitiam perduxit Regis Lusitani: prębitamque ab iis magnam commeatus copiam, incolumi classe Ternatem aduexit. Hoc tam secundo rerũ progressu, ne quid ad gloriã Galuani præfecturæ deesset, ex alia quoque parte ostiũ repentè ingẽs Euãgelio patuit. Macazar est insula, cuius modò meminimus, leucas à Molucis in Orientem quinque circiter & quadraginta. Eadem ab Aquilone in Africum perpetuo tractu leucas ferme ducentas excurrit; atque, vt aliæ ferme vicinæ, plura in regna diuiditur. Abundat in alimenta mortalium oryza, sale, carnibus, pisce: in reliquos verò vsus atque delicias, candida veste, sandalo, ebore, auro, margaritis: &, quæ corporum firmitas & studium est gentis, valentissimo in primis & exercitatissimo remige. Super hæc, amnibus ad euectionẽ subuectionemq; scinditur multis, qui è mõtana introrsus regione decurrunt. Ex hac insula germani duo fratres Ternate nuper baptismi sacramentũ, sponsore eodẽ & hortatore Galuano, susceperant, nouisq; de more nominibus Antonius Galuanus alter, alter Michaël vocabãtur: ambo deinde cũ in patriã reuertissent, Euãgelio vtcũq; prædicando, magnam populariũ partẽ ad contemptum fictilium Deorum, ac miram in cupiditatẽ nouæ ipsis quidem ac peregrinæ religionis impulerant. Ea re permoti, legationis munus iidem ad Galuanum gentis nomine haud ita grauatè recipiunt; atque ad conciliandam faciliùs societatem, vario genere mercium, quas terra fert, in naues impositò, nobiles insuper aliquot adolescentes baptismi causa Ternatem adducunt. Periucũda Lusitanis ea legatio fuit. Macazares cõfestim sacro fonte lustrati, & Franciscus Castrius notæ probitatis & industrię vir, ad firmandam cum ea gente & ineundam cum vicinis Regibus amicitiã, haud sine muneribus à Galuano missus, ex itinere primũ ad insulã Celebiorũ appulit Getiganum. ibi clementer acceptus, Regem vnà cum fratribus, coniuge, ac filio, itemq; è nobilitate ad centum & triginta, & è plebe non paucos ab idolorum seruitute, ad vnius Dei cultum, ingenti omnium animi voluptate conuertit: & elutis baptismate maculis, neophytos alios aliter, ipsum Regẽ nouo nomine Franciscum appellauit. duo & viginti dies in tam salutari negotio positi. dein, magno sui desiderio relicto, Castrius ad Mindanaum insulam accessit; ac legens oram, denique ad insigne oppidum Siliganum haud frustra delatus est. quippe Regem (quem Antonium exinde Galuanum vocarunt) Reginãque, & filias

duas, & è populo centum circiter & quinquaginta ad Euangelicam veritatem ab impia superstitione traduxit. In eadem insula baptizati cum vxoribus, fratribus, liberisque, & magna populariū turba Reges alii tres, Butuanius, Pimilaranus, & Camiguinus: illorum vtrique Ioannes, huic Franciscus inditum nomen. His rebus peractis, à Mindanao Castrius cùm ad Macazares vela fecisset, aduersis repentè ventis ac sæua tempestate pænè submersus, Ternatem necessariò rediit, Macazarensi expeditione in aliud tempus dilata. Interea Galuanus magnopere lætus relatis in horreum Domini, quamquam oppidò paucis ex infinita messe, manipulis; ad nouas operas comparandas diuino prorsus instinctu seminarium puerorum instituit. quod vnicum labenti Christianæ disciplinæ remedium, tanto deinde post Tridentina Synodus approbauit. In id Seminarium adlectos è variis nationibus adolescentulos indolis bonæ, qui matura dein ætate, in sua quisque patria Euangelio insisterent; summa cura ac diligentia, quoad permitterent occupationes, per se, perque suos, Christianis & litteris imbuebat & moribus. quin etiam, parentes barbaros, quo faciliùs desiderium ferrent; & verbis, &, vbi res poscret, etiam donis, admirabili quadā benignitate ac mansuetudine leniebat. Hic Molucensis rei cursus Nonnio Indiam regente per nouennium fuit. Eodē Prætore Nō-nio primus ex Episcoporum numero, ad ecclesiasticam rem inspiciendam ordinandāque, Fernandus è Franciscana familia in Indiam venit: ibi cùm cæteris functionibus, tum sacramentis præsertim Confirmationis & Ordinis ritè ministrandis, nec non per sacras conciones & priuata colloquia Lusitanis ad disciplinam atque ad officium reuocādis, ethnicis ad Christianā alliciendis fidē, Episcopale munus egregiè præstitit. nec dubium, quin multa & ab hoc viro & ab aliis in eo genere digna relatu & præconio gesta sint. Sed admodū raræ tum quidem in iis locis fuerunt litteræ: & si qui exstant scriptores, ii ferme institorum peregrinationes atque commercia, & ducum res bello gestas, ac domesticas plerunque dissensiones per otium explicant; Christianæ rei (quod caput erat) progressum, & in erudienda barbarie piorum labores & fortia facta, quasi ab instituto aliena vel omnino prætereunt, vel mira breuitate perstringunt. Inter cæteros multa est mentio Zufolarini, quem ad Goam obsidendam, Albuquercio Prætore, venisse docuimus. Is deinde, honoris & gratiæ causa Azedecan ab hero Idalcane appellatus, & aliquot insuper auctus vicis atque castellis, ad amplas breui peruenit opes: ac Pondam vicum, de quo suprà diximus, ad multa opportunum, & vrbi Goæ imminentem, lata fossa,

& egregii operis muro circundedit. Veritus deinde propter interpositas offensiones, (qui Mahometanis Regibus ac tyrannis est mos) ne ab Idalcane per calumniam omnibus bonis ac fortunis euerteretur, occultum fœdus cum Nonnio Prætore percussit, atque ad Lusitanorum animos demerendos, Bardesiana & Salsetana portoria, opimi & propinqui reditus, Ioanni Regi sponte assignauit. Missi confestim ab Goa exactores & scribæ, fixo in iis locis domicilio, aduentitiæ & insperatæ pecuniæ non exiguas colligebant summas. Haud ita multum dein effluxit temporis, cùm Azedecan, vel purgatis, vt fit, suspicionibus, vel deprecatoribus apud Idalcanem adhibitis, pristinum gratiæ locum recepit: demptoque metu, pœnitere cæpit hominem, proiectæ sine causa tantæ partis fructuum, & præualidæ gẽtis in eas terras inductæ. Multa visuntur apud Indos fanis dæmonum adiuncta domicilia, non modò virorum, sed feminarum etiam, præsertim quæ defuncto marito sese cremandas eundem in rogum inferre non ausæ, (quam vetustissimam esse consuetudinem, & Propertius & Strabo demóstrant) metu deinde ignominiæ, lucem & celebritatem hominum fugiunt; & remotis ab vrbe locis intra septa quędam inclusæ, quod reliquum est vitæ, in exsecrabili Satanæ famulatu consumunt. Ex hisce vnum commodo situ, Lusitani Quæstores inuaserant. locus, de nomine cacodæmonis, cui dicatus erat, Bardor appellabatur. Eos inde, facta manu, duce Solimano barbarus pellere, & vectigalia sibi vindicare frustra conatus, occasionem insuper Lusitanis præbuit, arcis egregiæ, quam Raciolũ appellãt, in iisdẽ finibus exstruendæ. Tum verò Azedecan, auctis externo milite copiis, nouẽ circiter milliũ summam expleuit: in quibus cataphracti erant equites quinquaginta, leuioris armaturæ ducẽti. Cum hisce copiis idem Solimanus Raciolum accessit primò. dein ad eliciendum in insidias Lusitanum reducto exercitu, duas inde leucas, circa mõtis cuiusdã flexum, occultè cõsedit. Interea excitus à Raciolanis Ioãnes Pereria Goæ præfectus, absente per eos dies Nonnio Prætore, cum Indis mille, & Lusitanis quadringentis, quorũ erant equites non amplius centũ, extemplo Raciolum accurrit. inde, cupiditate certaminis ad hostem parũ explorato, prouecti Lusitani, iniqua repentè cernunt omnia, numerum peditũ equitumque, naturam loci, corporum habitus. quippe, longè ab arce subsidioque, non modò cum multiplici, sed cum recenti aduersario, fessis ac paucis præliuni instabat. Solimanus interim, ad circumeundos Lusitanos extenuata maiorem in sinũ acie, pedites ab lateribus, cataphractos in medio, expeditos equites centenos in vtroque cornu locauerat.

iamque

iamque promotis agminibus, ad iactum missilium, quæ ignea erat pleraque, ventum erat; cùm ex imminente periculo turbatę Lusitanorum, præsertim auxiliarium, mentes; & insolitus quidam oculis animisque terror offusus. Ea re animaduersa Ioannes confestim aciem interequitans; Quæ vos (inquit) noua formido, commilitones, quis præter consuetudinem horror inuasit? scilicet ex longa defatigatione, incommodo loco deprehensi, nec opinatam hostium multitudinem extimescitis. quasi verò nunquam adhuc, ex eiusmodi periculis ac difficultatibus, Dei benignitate, cùm incolumes, tum victores etiam euaserimus. Nõne, qui rebus in asperis ad hãc vsq; diẽ nobis maioribusq; nostris affuit Christus, nũc quoque præsens ac propitius fore putandus est? aut non idem hic est hostis, quem antea sæpe fudistis? cuius toties in terga pugnastis? cui per hosce dies inuito ac renitenti munitissimam arcem imposuistis? Proinde, state animis viri, & omnem salutis spem, secundùm immortalem Deum, in dextris ac virtute reponite. Nam de receptu, ne deliberatio quidem reliqua est vlla. Cædetur patenti cãpo fugacissimus quisque, priùs quam fractis metu viribus ad mœnia Raciolana tanto interuallo perueniat. Inter hæc dicta, conspicatus intentos ad orbem claudendum hostes, Iordanem Freitam cũ delectis equitibus triginta in cataphractos immittit. ipse cũ pugnacissimis nouem, (nam reliquos tardabat metus) antequam hostium cornua inter se coirent, in alterum ardẽtibus animis impetũ dat. Et quamcunque in partem sese ferox iuuenum cõcitat globus, perturbant hostiũ signa, & maiorem quàm pro numero edunt stragem: atque instantibus nuper, vltro ipsi pauorem ac trepidationẽ incutiunt. Eo spectaculo Solimanus accensus, ex altera parte cum suis in auersos incurrit. ita abruptũ ab reliqua acie cornu, & solutis ordinibus, promiscuè geri cæpta res est. Et Lusitani sociique, cùm inter pugnæ fugæque consilium aliquandiu trepidassent; pudore demum per ignauiam deserendi ducis, & mutuis inter se adhortationibus incitati, densata acie, & pariter clamore sublato, medios in hostes inferunt signa: & corrigendæ tarditatis ac dedecoris ignominiæ studio, valida facta impressione, hostẽ impellũt primò: dein redintegrato impetu prorsus auertunt. Fusos inde passim Pereria cum equitibus, ad proximum vsque flumen acriter insequutus, latè cæcidit; cùm quidem Canarini & Decanii, ne in fuga dignoscerentur, viretes ramos, quod sociorum Lusitani nominis erat insigne, capitum tegumentis insererẽt: ex hostibus, eo prælio præter captiuorum turbam, mille & septingenti desiderati; è Lusitanis & auxiliaribus icti, sagittis ferme, complures; ne vnus

quidem (quod portenti simile videatur) occisus. Tum castra, plena omnis opulentiæ, momento direpta. & Pereria, euidenti planè Dei superumque auxilio, cuius maximè fiducia inierat pugnam, memorabili parta victoria, spoliis diues & barbarica supellectili, Goam reuertit; omniqúe obuiam effusa ciuitate, cum laudibus & cum solenni supplicatione ouans vrbem introiit. At Azedecan, quamquam tristi nuntio perculsus, non tamen idcirco abjecit belli consilia: quin, Solimano dimisso, cuius ductu iam toties malè pugnatum erat, Carnabecum Turcam Asiaticum, virum & corporis robore & armorum arte præstantem, & sub eo præfectos octodecim ex eadem natione conduxit. ii cum octingentis equitibus, & peditum quatuor millibus ad eadem vectigalia recuperanda profecti, rursus ab Lusitano vincuntur. Carnabecus ipse inter alios, ac Turcæ præfecti, eo prelio ad vnum omnes occisi. Neque tamen incruenta Lusitanis victoria fuit. prompti ssimi aliquot, partim profundis foueis hausti, quas consultò occæcauerant hostes; partim etiam ipsius Carnabeci manu perempti sunt. Ea pugna fractus tandem Azedecan, ab armis abscessit: & pacata in aliquot annos regione, Lusitanus traditam sibi vectigalium possessionem, haud sine magno prouentu, retinuit.

LIBRI DECIMI FINIS.

HISTORIARVM INDICARVM

LIBER VNDECIMVS.

DVM hæc à minoribus præfectis geruntur, ne ipsi quidem Nonnio Prætori fuit otiosa prouincia. Is ingentem nactus nauale apparatum, quem decedens Lupus Vasæus partim Goæ partim Cocini reliquerat, ad expeditionem Diensem, quam Lusitani dudum coquebant, animum adjecit. ac primùm idoneos homines, magnis præmiis inuitatos, mercatorum specie Dium ex vrbe Goa præmisit: qui cuncta probè cognosce-

rent;

rent; ac Lusitanas vires augendo verbis, Tocanem dynastam, Sacæ demortui fratrem, ad vitanda certamina, & componendam quauis conditione pacem impellerent; ac demum appropinquanti sibi omnia explorata clam ex vrbe renuntiarent. In horum opera & fide, quam multis rebus perspectam habebat, magnam rei perficiendæ spem collocauerat Nonnius. Dein, satis prouisis omnibus, quæ ad rem pertinebant, diem ad conueniendum nauticis omnibus Ciaulum edixit. Ab Ciaulo profectus cum ornatissimis nauibus variæ formæ trecentis, in quibus erant Lusitanorum tria millia, Malabarium totidem, & Canarini bis mille; Damanum oppidum oræ Cambaicæ processit, metu desertum ab incolis. ibi, solenni peracto sacrificio, Antonius Petronius Franciscanus, pro concione cunctos ad obeunda fortiter militiæ munera, pellendosque ex vrbe Dio nefarios Christiani nominis hostes, Mahometanæ sectæ cultores, hortatus est. Ab Damano classis, præciso Cambaico sinu, Betelem tenuit. Hoc nomine insula est, perexiguo circuitu leucæ ferme vnius, angusto admodum freto à continenti disjuncta, difficili accessu, pæne vndique septa præruptis haud modicæ altitudinis rupibus. Ea, quòd leucarum octo non amplius trajectu peropportunè imminet in vrbem Dium, & circundato muro inexpugnabilis reddi facilè poterat; ad eum locum muniendum paulo antè Cambaiæ Rex quędam è suis præfectis, Turcam natione, cum duobus millibus armatorū & structoribus operisque circiter mille transmiserat. Sed nondum eò peruenerat opus, vt arceri munimento externa vis posset: ac proinde repentino tantæ classis aduentu perterriti milites, & prętер cæteras difficultates etiam nauigiis ad transmittendum, vel accersenda è propinquo auxilia destituti, consilio habito, de arce honestis conditionibus tradenda cōsentiunt. Dux ipse, quo plus auctoritatis inesset legationi, accepta fide, ad colloquium prodiit. Petebat vti sibi cæterisque insula excedere, suaque secum exportare turò liceret. Cui Prętor, insolito ferox apparatu, & auidus rei gerendę, ipsi quidem id petenti dare se dixit: cum reliquis, nisi permittentibus omnia, negauit vllam pacis conditionem esse. Hoc tā triste responsum in arcem relatum, mistam desperatione iram in militum pectoribus accendit. Extemplo regius Quęstor, ex obuiis trabibus raptim conserta rate, per tenebras pecuniam regiam in continētem auexit. hunc, nādo subsequuti ex imbelli turba qui poterant, cęteri, fero & infando consilio, vxores, & liberos, & quæ habebant cariſsima, in vnum congesta cumulum, ea ipsa nocte succēdunt. & ex vniuerso præsidio septingenti ferme, certo deuotionis

genere, monachorum instar vertice capitis ad coronæ seu diadematis figuram abraso, (adeò is ritus apud barbaras quoque nationes defunctum humanis curis animum, & ipsius prodigum vitæ significat) ad mortem fortiter oppetendam obstinata mente coniurant: inde cæci furore & amentia, non sine probris coniuriisque, Lusitanum vario telorum genere supernè lacessunt. Ea commotus audacia Prætor, non exspectato, vti decreuerat, Solis ortu, (& forè nox erat Lunæ radiis admodum illustris) expesito milite, à quatuor simul partibus adortus inchoatam arcem expugnat. Variis inde locis, vti sese passim conglobauerant hostes, atrociter dimicatum est. Dux ipse cum egregijs aliquot, eques primò tum pedes, ingenti animo prælium ciens, haud inultus occubuit. Cæto duce, fugam omnes partes illico fieri cæpta: cumque hinc infestæ cuspides; inde vastæ crepidines, & obsessum nauibus mare ad salutem obstarent; vrgente metu alij per saxa cautesque sese deuoluunt, alij specus & latibula circumspiciunt: multi eminus trajecti missilibus, multi comminus gladio hastáve confossi, pauci admodum in seruitutem abducti. Cæterum vnius memorabile in primis exitium fuit. is, in angustijs deprehensus, cùm adhærentem latere comitem interfectum, & in se deinceps intentam Lusitani lanceam cerneret, nulla cunctatione in vulnus ac ferrum vltro semet impellens, ad corpus aduersarij per ipsum hastile furibundus affluxit, & stricta sica, nec opinantis abscidit femur. ita, mutuis ictibus, alterius vterque sanguine expleti, in eodem pænè vestigio corruerunt. E Lusitanis desiderati nobiles viri septendecim: vulnerati centum & viginti, quorum nonnulli postmodum exspirarunt. Post hæc, euersis aut incensis Cambeorum operibus, eorumque tormentis in classem acceptis, Prætor circa eandem insulam octo ferme dies in anchoris stetit. nuntium ab exploratoribus de statu rei Diensis ibidem exspectans. Ea mora saluti Diensibus fuit. Siquidem per eos ipsos dies Mustafa, & Sofar, qui nuper ab Adeni obsidione recesserant, fugitiua, vti supra demonstratum est, Turcarum tyranni mancipia, nouam & conditionem & sedem quærentes, Dium classe detenêre, secumque sexcentos Turcas, Arabas mille & trecentos, &, præter minora tormenta, basiliscos æneos egregiæ formæ tres in vrbem inuexêre. Hoc tam insperato subsidio magnopere confirmatus est Tocan, cùm paulo antè, Lusitanæ classis fama conterritus, ad deditionem haud dubiè inclinaret. Exinde, Mustafæ suasu, emissa extra oppidum cum pretiosis rebus puerorum ac mulierum turba, reliquos oppidanos recensuit. inuenti qui arma ferre possent, præter nouos auxiliares, vndecim ferè millia, & omnes gra-

nes graui edicto vetiti egredi ex vrbe. Tum, eodem hortante atque adjuuante Mustafa, stationes ad portas, in muris tormenta vigiliæque dispositæ: & sub præcipuas vrbis vias acti, & sulphureo puluere completi cuniculi; quibus, si in vrbem irrupissent hostes, in extremam eorum perniciem ignis applicaretur: & intra ostium portus, quod ferrea catena claudi solitum esse docuimus, tres & septuaginta biremes instructæ: denique nihil omissum, quod ad vrbem, præsertim à mari, firmandam tali tempore pertineret. Nonnius, vti dicebamus, consultò ad Betelem interea trahebat moram. dein, cùm ii quos ob idipsum ab Goa præmiserat, neq; ipsi venirēt, neq; nuntium aut litteras mitterent; quippe custodibus ad exitus omnes appositis; ignarus omnium quæ apud hostes fierent, ad incertum euentum à Betele Dium ire perrexit; haud dubiè ratus, ad conspectum tantæ classis, motum aliquē in vrbe futurū. Vbi eò peruentum est, vixdū in salo jecerat anchoras, paratus per colloquia tētare animos incolarum; cu ex omnibus repētè propugnaculis in classem vis ingens pilarum emissa. è quibus, inspectante Nonnio, in ipsam pænè Prætoriam tres illatæ, magnam cōsternationem fecere. Inde subducta extra ictum classe, & omni spe nō voluntariæ deditionis modò, sed etiā pacis abscissa; cum speculatoriis nauigiis missi, qui è proximo, quoad liceret lustrata oculis vrbe, certi quippiam referrent. ii, abraso ad jacula vitanda littore, sensim progressi, ingentē aspiciunt pro muris hominum frequētiā, & nauium multitudinem in portu paratam, & omnia telis atq; tormentis micantibusq; cum ingēti sono flammis horrētia. Simul animaduertunt non æquè ab terra atq; à mari difficilē oppugnationē esse: & sicubi descensio facta sit, à Septentrionibus maximè succedi ad mœnia posse. Hisce rebus cognitis Prætor, quòd in vnam rem nauālem intentus, terrestris pugnę machinas & instrumēta nequaquā aduexerat, portus claustra perfringere, classemque adoriri, & simul è nauibus mœnia diuerberare decreuit. In eam rem postridie cum tormentis majoribus promotæ, centonibus & pluteis tectæ, scaphæ complures, triremibus ab tergo & ab latere adjunctis: quæ simulatque per stragē aliquis aditus daretur, ad irrumpendum inter volitantia tela militem audacter exponerent. Hæc, turbatis inexspectata hostium vi plerisque, aduerso insuper æstu, per metum ac trepidationem ægre fiebant: & simul periniqua erat verberandi conditio: quippe cùm oppidani, è fixo & immobili, ad ictus destinatos tormenta librarent; Lusitani, è fluxo & instabili, propè in incertum mitterēt tela. Ergo, vt in huiusmodi cōditione, alteris nihil ferme illatū damni; ex alteris, propugnatores & nautæ non pauci

pænè momento discerpti sunt: &, quod vel in primis oppugnantiũ fregit animos, omnia ferme tormenta, majoribus quam quos paterentur bolis, & nimia defatigatione distrupta. Hoc tam infelici successu perculsus Nonnius; ne simul ad procellas ac tempestates expositam in salo classem haberet, simul milites remigesque tanto cum detrimento densissimis hostium globis objiceret; sublatis anchoris, frendens gemensque irrito conatu ad Betelem rediit. Inde, Antonio Saldania ad peruastandam Cambaicam oram cum parte copiarum relicto, cæteras ipse Goam reduxit incolumes. Eodem paulo pòst Saldania quoque rediit, inter cęteras clades euersa Goga, (id oppidi nomen) & onustis Indica fruge quinque & viginti paronibus vno incendio absumptis, Cambaici sinus custodia viro egregiè forti Iacobo Sylueriæ tradita. Goæ hyems iure dicundo & nauibus reficiendis exacta; deinde vbi sese æstas aperuit, Cialem Prætor classe contendit. is locus vltra Calecutum duas leucas apprime nauigabili æstuario impositus, mirè factus erat ad Arabum infestanda commercia, & Zamorini consilia exploranda, conatusque opprimendos. Ibi ergo Prætor, quieto Calecutano, neque ad impediendam ædificationem auso inire certamen, arcem egregiâ opere militari paucis diebus exstruxit. In eam rem agri pars cũ palmetis ab Cialensi regulo præsentibus nummis coëmpta: & regulus ipse, ne Zamorini vim extimesceret, in fidem ac societatem acceptus est. Eadem æstate, Iacobus Sylueria, Tanahensem dynastam Diẽsis auxilii fiducia tributum péndere recusantem aggressus, oppido exegit; ipsumque oppidum egesta præda cremauit. In eodem tractu Bandoram, qui locus erat in Tocanis ditione, & opere magno & valido præsidio munitus, vi cepit ac diruit. Multos prętereà Cambaiæ oræ vicos euertit; naues partim subductas exussit, partim cum oneribus Dium petentes excepit aut depressit. ad hæc, in remigum supplementum, quatuor millia captiuorum abducta; & clausis vndique maritimis commeatibus, Diensi portorio & annonæ ingens eo anno detrimentum illatum est. eadem pænè vastitas, eodem Sylueria duce, anno insequenti propioribus etiam vrbi Dio littoribus atque agris inuecta. villæ, vici, nauigia passim incensa, multi mortales abducti. opulẽta emporia duo. Pate & Patane, haud sine certamine capta & direpta. Mangalor oppidum insigne (quo itẽ nomine emporiũ est in ora Malabarica) dilapsis metu Mahometanis, deletũ: ditati præda milites: nec parũ pecuniæ in regios quoque fiscos redactũ: impunè cuncta: cũ & nouo Cãbaiæ Regi Badurio, interioribus implicito bellis, haudquaquã vacaret opem ferre, quamuis adeò laboranti oræ maritimæ; & Melicus Tocan, circun-

ferenti

ferenti bellum Lusitano occurrere nec posset, nec satis audere absente Mustafa, qui post repulsos ab Dio Lusitanos, in regiam cum læto nuntio ad præmia petenda, & venditandam in posterum operam suam Regi, haud sanè magna Tocanis voluntate, contenderat. Eo adiumento ac præsidio destitutus Tocan, omnibus circa populis ob recentia dãna terrore nominis Lusitani perculsis, quicquid habebat copiarum ac virium, partim ad vrbis Dii custodiã, partim ad muniẽdum Bazainum summo studio cõferebat. Et Nõnius, ardens dolore susceptæ ad Dium labis, ad eã eluendam, excidium Bazaini tacitus dudum apud se voluebat. Ac maturandũ ratus antequam ab terrore populationum reficerentur hostium animi; cum nauibus amplius octoginta, & bellatorum quatuor millibus, quorum dimidia pars Lusitani, cæteri Malabares aut Canarini erant, Ciaulum accessit. inde præmisso cum expeditis nauigiis Emmanuele Albuquercio ad portus introitũ occupandũ, ipse Iacobo Sylueria trans Dium accito, cum cætera classe subsequitur. Bazaini tum agebat Tocan, magno equitum peditumque numero ad famam classis Lusitanæ contracto. Munitionis autẽ ratio erat huiusmodi, arcem idoneo loco ædificatã habebant. præterea, ad euripi fauces, qua descensuros putabant hostes, propugnaculum excitarant. inde perpetuam fossam immisso mari, itẽque aggerem cum crebris turribus, magna tormentorum imposita vi, ad oppidum vsque perduxerant. neque oppugnari, nisi eo munimento superato, arx poterat; & frequẽtia tectis loca protinus petenti hosti, nullis circa siluis aut collibus, turres ab látere minabantur. Nonnius, duce trãsfuga locorũ perito, paulo supra id quod dixi propugnaculum, tripartitò exposuit copias. Primo agmini Iacobus Sylueria, secundo Fernandus Deza, & nauarchi aliquot præerant; postremũ ducebat ipse. Vbi propiùs ad munitiones ventum est; Lusitani, tentata, dein omissa propter altitudinem fossa, præter hostiũ oculos ad oppidum rectà contendunr. Scilicet in prætereuntes cõfestim ex aggere sæuus imber telorum, perpetua iaculatione coniectus. quacunque audax incedit agmen, igniferæ bolides, plumbei ac ferrei globi spicula dẽsa circumuolant. Mirũ profectò, & quod, nisi in potentiam Dei referatur, planè fidem excesserit. Puro & patenti littore, cùm è turribus ac feneſtellis vndique peterentur, nemo prorsus omnium ictus est. quo miraculo commoti auxiliares multi, sponte dein Christianam fidem amplexi, cùm ita affirmarent: angustis in rebus nullum omnino æquè atque Lusitanorum Deum suis cultoribus esse præsentẽ atque propitium. Ad extremas munitiones cum decem amplius millibus armatorum sese Tocan

ostẽ-

ostendit. Ibi acriot concursu primo, quàm perseuerantior pugna fuit. Inuehentem se magno impetu Lusitanum, gladiisque & hastis aduersa ora & pectora fodientem, diutius non ferentes Mahometani, transmisso per pontem euripo, ad proximos montes celeri fuga succedunt, eodemque loco castra cõmuniunt. Nec maior inclusis intra arcem, ad sustinendam oppugnationem, animus fuit. Eminus conspicati suos abeuntes, & hostium aduentans agmen, extemplo sese per auersam arcis partem omnes ejiciunt: traiectoque pariter euripo, Tocanis vestigia subsequuntur. Per hunc modum arx oppidumque minore quàm timebatur certamine in potestatẽ venit. è Mahometanis, tum in prælio tũ in fuga, cęsi quingenti & quinquaginta; è Lusitanis, desiderati nõ amplius sex. Multum ibi sulphuris pulueris & globorum inuentum, & maiora tormenta circiter quadringenta. Prætor, collaudato præcipuè Syluerio, & iis qui in primo agmine dimicarant, (nam ad secundam aciẽ & subsidia prælium non peruenerat) doniisque militaribus de more distributis, in ipso littore castra posuit: inde quicquid erat sertile in agris, ferro ignique corruptum; oppletæ hostium fossæ; prorutum vallum, & arx ipsa, quòd ad eam tuendam copiæ non supperterent, à fundamentis excisa: & Nonnius, per se pérque suos egregiè repenso barbaris quod ad Dium acceperat damno, incolumi classe Goam hyemandi causa repetiit. Circa idem tempus, Vgentanæ Rex Malacensem oram crebris excursionibus habebat infestam. Aduersus eum cum quadringentis Lusitanis à Malaca profectus Stephanus Gamma, qui tum vrbi præerat, aduerso flumine ad hostem subiit: ac munitiones primùm in itinere obiectas, expositio milite per vim cepit: dein, fugato Rege, desertam arcem & vrbem Vgentanam incendit; tormenta complura nauésque captiuas cum insigni laude victor Malacam reduxit. Sub hæc, è Lusitania cum onerariis quinque Martinus Alphonsus Sosa, præfectus maris Indici designatus, Goã defertur. Is, accepta à Nõnio classe, nauibus quinque & triginta, in quibus erant Lusitani sexcenti, ad Damanũ duxit oppugnandum. Cambaici littoris id quoq; oppidum est, supra Bazainum leucas ferme quattuordecim. Carebat mœnibus, atque ob id ipsum oppidani cognito classis aduentu diffugerant. Sed firmi operis arcem Turcæ admisti Resbutis, quę gens latrociniis dedita Carmaniæ fines attingit, quingenti numero tuebãtur. iidem, vrbis aditum à portu, tumultuariis munitionibus crebrisque tormentis obsepserant. Sosa in conspectum hostium delatus, leui primùm nauigio ad contemplandam loci naturam & opera circumuectus est; dein vitato portu, nocte intempesta in asperũ littus non

sine

sine periculo repentè descendit; ac partim scalis ad muros appositis; partim, dum pauidi quidam elabuntur, portis raptim occupatis, in arcem irrupit. Intra mœnia, cum Turcis præsertim, intercluso exitu, atrociter dimicatum est: ac, paucis exceptis qui inter primum, vt dixi, tumultum euaserant, cæteri ad vnum omnes occisi. è Lusitanis, decem desiderati non amplius: grauiter icti complures. Arx triduo diruta, & solo, vix vt vestigium exstaret, æquata est. Inde victor Sosa totam Cambaicam oram, nõ sine magno terrore, Dium vsque percurrit. Capti & euersi Damani fama Baduriũ valde commouit; præsertim quòd eo ipso tempore grauia ex aliis partibus bella immineren t. in quæ dum totis incumbit viribus, ne interim acrior ab tergo Lusitanus instaret; oratorem petendę pacis ad Nonnium misit; scriptisque & obsignatis conditionibus, Ioanni Regi Bazainum, vicinasque insulas, quo in numero Salsetanæ sunt, & partem insuper continentis attribuit. Pace cum Lusitanis facta, sese ad cæteras expeditiones accinxit. Duo tum à Septentrione hostes in primis vrgebant: Crementina vidua, Sangæ Regina, eximia specie, cæterùm præferoci & plus quàm virili ingenio mulier; à prima ætate militiæ rudimentis imbuta, pugnámque inire, Amazonum instar, intrepidè solita. itemque Mogores, Scythica gens, præpollẽs viribus; & cum finitimis Persis bello certare assueta. horum Rex Miramudius, à magno Tamberlane originem trahens, Mandoo dynasta solicitante, (cuius auunculum Baduriũs pepulerat regno) paulo antè in Cãbaiæ fines valido cũ exercitu irruperat. Inde sublatis animis Crementina, filij gerens tutelam, statutum olim vectigal Badurio abnuebat péndere; coactisque duobus equitum, triginta peditum millibus, in regia se se continebat vrbe, cui nomen Citor. Hæ duæ maximè Badurium eo tempore distinebant curæ. Super ijs cùm aliquandiu apud sè deliberasset (nam alienis consiliis admodum rarò vtebatur) Sangam edomare quamprimum, dein Mogoribus omni conatu obuiam ire constituit. Apparatus autem huiusce expeditionis erat eiusmodi, quemadmodum à Christianis cognitum est, qui in eo ipso bello Badurij stipendia meruêre: Equitum sub signis habebat centum & quinquaginta millia, è quibus erant grauis armaturæ triginta; peditatus quingentorum millium explebat summam: in ijs, externi variarum nationum ad quindecim millia. id erat exercitus robur. Fertacas & Abassinos, alij præfecti; Turcas trecentos Mustafa ducebat. accesserãt Christiani captiui, deptis ad militiã vinculis, non plus octoginta; quorum erãt quinquaginta Lusitani, Galli reliqui, incertum quo casu, Dobriga quam vocabant naui, ad Cambaicas

regiones

regiones appulsi. Armorum telorumque omnis generis vim ingentem, curulia tormenta mille admodum ex ære cuncta parauerant: iis, vastę magnitudinis quatuor basiliscos, intremente solo, centena singulos boum juga trahebant. Hisce addita sulphurei pulueris pilarumque claustra quingenta, & libratores ac fusoriæ artis magistri complures, cum omni jaculandi & conflandi instrumento. ad hęc, turriti elephanti amplius ducenti; quaternas alii minores fistulas, majusculas alii binas, totidemque milites dorso vectabant. Signato in stipendium auro argentoque, veles onustę quingentæ, & super hæc omnia, Satrapæ ac dynastæ permulti cum suis quisque thesauris & magno comitatu sequebantur. iam verò mercatorum, opificum, lixarumque, & calonum summa iniri vix poterat. Cum hisce copiis è Mandoo regno, quod nuper inuaserat, profectus in Sangæ fines Badurius ad Citorem castra posuit. Ea vrbs edito loco duodecim millia passuum obtinet ambitu, sumptuosis admodum ædificiis publicè ac priuatim ornata, mœnibusque ac propugnaculis egregiè cincta. itaque propter majestatem ac pulchritudinem, quamquam arroganti vocabulo, Mundi vmbella (id enim Citor gentis lingua significat) appellatur. & quoniam, si vel ad muros ex inferiore loco succedere Cambæus vel fame subigere inclusos instaret; cùm anceps oppugnatio, tum lenta fore videbatur obsidio; consilium cepit hosti planè exitiale, magnis operibus machinisque ex tuto vrbem adoriundi. neque difficilis erat ei molitio quantauis, nimirum exsuperante ad omnia multitudine. Ergo ad vrbis radices, densum ordinem trabium, qui munientes ab tergo protegeret, pluteorum vice defixit. post hosce pluteos breui tępore duas turres, quæ fastigio altitudinem æquarent mœnium, latas pedes quinquaginta, è lapide & argilla excitauit; graduque ad ascensum adstruxit. in iis turribus delecti bellatores & muralia tormenta dispositа, cùm neque in aduersis propugnaculis quemquam consistere paterentur, & tectis ac delubris vltimum haud dubiè minarentur excidium; Regina, alioquin ad defensionem parata, admoto hoc tanto terrore despondit animum: perque notos calles, cum liberis & paucis familiaribus clàm ex vrbe profugit. oppidani frustra hostem aliquādiu arcere conati, ad extremū perditis rebus, in auri argentiq; & pretiosæ vestis aceruos, (quos in idipsum ex publico priuatóque collegerant) ad Betelanam conuersi rabiem, subditis ignibus injecêre se. tres ipsos dies incendium tenuit, ad septuaginta millia sexus vtriusque mortalium per eam desperationem absumpta. Sultanus vrbem ingressus ingenti lætitia, purpuratos amicosque nouis beneficiis ac vectigalibus auget; militi stipendia

duplicat;

duplicat;se ipse adeò magnificè & elatè circunspicit, vt omnium Regũ vni sibi,qui Citorem expugnasset, vmbellæ honorẽ deberi haud absurda quidẽ allusione iactaret.Verũ,quæ sunt humanæ vicissitudines,nõ diuturnũ Sultano eius victoriæ gaudiũ fuit.aduentanti copiis auctis Mogori obuiã progressus,ad Docerẽ vrbẽ semel ad Mandoum iterum profligatur,& castris exuitur.inde cùm ab aliis tum ab ipso Mustafa desertus,barba,ne dignosceretur,abrasa, gregali cultu,perpaucis comitibus Diũ vsq; contendit. Ibi, à concepto pauore, de asportãdis Mecam thesauris,qui supererant, & regno relinquendo agitasse dicitur.Sed suorum hortatu retentus, dum hostes populando agro,& egerenda è desertis vrbibus præda morantur,& ditati spoliis,vt fit,patriã cogitãt; interim ad opem à Solimano Turcarum tyranno petendam oratores misit:iis dona ad ipsum Turcã data,quorum æstimatio ad sexcentorum millium aureorum summam ascenderet,ad milites verò quàm exercitatissimos(nã id vnum ab Turca implorabat auxilium)mercede cõducendos,magna pecuniæ vis.Hoc in præsentia reparandi belli consilium Badurius cepit.Veritus deinde,ne serũ afflictis rebus id remediũ esset;fracta demũ superbia,Sosam ab Ciaulo,(nã in ea tum statione classem habebat)dein ab Goa Prætorem ipsum Nonnium ad se per legatos ac litteras inuitauit:iisque, modò partem capesserent belli,potestatem arcis ad Dium ædificandæ (quod frustra iã toties omni arte quæsierant)vltro detulit.Hisce nunciis allatis,ab neutro in tam præclara occasione cessatum est.Sosa prior tũ Nõnius Dium instructa classe contendunt.Ibi nouis vtrinque fœderis & amicitię legibus in publicas tabulas testato relatis;designati cõmuni consensu fines arcis,in extremo insulæ promontorio,qui locus imminet in ipsum introitũ portus, vt claustra maris haud dubiè Lusitani tenerent. Annus tum agebatur seculi huiusce trigesimus quintus. Area dimensa, confestim ad structuram admotæ manus, non fabris tantùm & nauali turba, sed ipsis etiam militibus & præfectis enixè rem adjuuantibus. Triquetra, vtpote in promontorium desinens, loci est figura. iactis fundamentis, ab aperto mari ad interiorem tumulum, è regione oppidi, murus est ductus pedum septendecim crassitudine, altus ad coronam vsque viginti. in eo tumulo, rotunda, vti mos tum erat, cespite ingesto, erigitur ante omnia turris dodrantium nonaginta diametro. Thomæa appellata, quòd eius Apostoli festo die exordium sumpserat: inde rursus ad alterũ insulæ marginẽ cõtinuata mœnia sunt;qua rupes abscissæ portũ attingunt,ibi turris altera exstructa diametro dodrantiũ

sexagin-

sexaginta. Huic ab Diuo Iacobo Hispaniarum præside inditũ nomen. Muris fossa circundata quoad cautes & præcipitia tulêre. Inter duas turres, medio ferme spatio, portam cum lorica in vrbem aperiunt. intra mœnia sacellum, & præfecto præsidii militibusque tecta militariter excitant. Per hunc modum in præsentia duntaxat arx ab vrbe interscepta est; laterũ munitio, quòd ea mari alluũtur, in aliud tempus reiecta: Cæterûm opus vndequinquagesimo die, non sine Sultani admiratione, perfectum. Simul, ad recuperandũ in Cambaiæ finibus Variuenem pagum, arcemque appositam Indo flumini, missus rogatu Sultani Vascus Petreius à Sancto Pelagio cum Lusitanis ducentis & quinquaginta, Sofare adiuncto cum Turcis trecentis. Mogores centum & quinquaginta, incenso pago, arcem obtinebant. ii quãdiu leuioribus missilibus dimicatum est, hostibus egregiè restitêre. Ast vbi prouectis è classe maioribus tormentis mœnia quati cæpta, diffisi viribus arcem deseruêre. Ita Variuenes denuo in Sultani potestatem redigitur. Præterea in maritima Cambaiæ oppida præcipua Lusitanorum manipuli aliquot præsidii causa profecti. cuius auxilii fama è longinquo, vt fit, in majus aucta, retardatus Mogor; spoliis Cambaianis grauem exercitum trahens, instante iam hyeme, domum reuertit. Is Mogorici belli finis Badurio fuit. Inde Sultanus ad refouenda quę recentibus cladibus afflicta & prostrata jacebant, itemque ad continendos in fide populares intendit animum. quippe, non pauci ea tempestate, Sultani tyrannidis jugum excutere conabantur. Per eosdẽ ferè dies, ad nauale nominis Lusitani gloriam, vnius viri virtute ac felicitate, haud mediocris accessio facta est. Iacobus Botellius erat nauarchus egregiè strenuus, idemque maritimæ scientiæ laude præcellens. is, cùm aliquot annos in India & Emmanueli & Ioanni Regibus operam fortem ac fidelem nauasset, in Lusitaniam deinde rediit ad præmia de more petenda. ibi dum suam agit causam, resque, vt fit, ab se gestas exponit, ab inuidis in crimen repentè vocatur, quòd fretus nauigandi peritia, Magalianis exemplo, res nouas cum regni periculo moliretur, atque ad Regem Galliæ, qui tum erat Franciscus eo nomine primus, transfugere cogitaret. Per eam criminationem oppressus, relegatur in India. in eo exsilio, non tam de patria quàm de existimatione solicitus, id maximè laborabat, quo pacto iniquorum calumnias refelleret factis, ac suam in Regem obseruantiam & fidem, insigni aliquo documento, probaret. Iuncta per id tempus inter Lusitanos & Sultanum amicitia, locoq; ad arcẽ Diensem dato, quòd Ioannes dudum ardẽter optabat; pergratum se Regi facturum existimauit, si omnes tam lætæ rei nũ-

tios

tios celeritate prœuerteret. Modicam biremem pedes minùs octodecim longam, sex latam habebat, ære suo in bellicos vsus exstructam. In eam egregiis aliquot nautis, ignaris consilij, assumptis, (quos in itinere deinde tumultuantes partim donis mitigauit, partim metu ministque coërcuit) tam paruo nauigio protinus Lusitaniam petere intendit. Dabulum ab Cocino prouectus, præciso Indico mari, ad Arabiæ littora vehitur; & aquatione facta, cùm ex eo loco ad Bonæ spei promõtorium incredibili audacia processisset; inter flectendum aliquoties pœnè merso actuario, caligine tum obtectam insulam Sanctæ Helenę præteruectus, contento cursu Tertias, ac demum Olisiponem per summos labores atque pericula tenuit: resque ad Dium gestas ab Lusitanis, libentissimo narrauit Regi: quam narrationem ab Nonnio Prætore mox nuntij & litteræ, deflorata iam eius nouitatis gratia, comprobarunt. ita, nõ modò purgatus Ioanni, sed etiam præmiis donatus, patriæ redditur. Permultos dies in ore omnium ea nauigatio fuit. Quòd si parta tam fortibus ausis vir sortitus esset scriptorum ingenia, scilicet Argo illa, tot poëtarum carminibus inclyta, præ Botelliana biremi haud immeritò rideretur. Compositis vtcunque ad Dium rebus, (nam inde diuertit oratio) Prætor ad arcis tutelam relicto cum octingentis militibus, & idoneo tormẽtorum apparatu, Emmanuele Sosa, Goam hybernandi causa reuertit. Eodẽ tempore bellum atrox inter Zamorinum & Cocinensem exarserat. Cocinensi, pro amicitia missus confestim auxilio, cum virtutis expertæ militibus, Martinus Alphõsus Sosa. is, conantem ingenti exercitu in Cocinẽsem agrum irrumpere Zamorinum, ad Repelini vada, Eduardi Patieci quõdam nobilitata victoriis, parua item manu, magna cum laude repressit. Repelini regulum, Zamorini socium, ex oppido per vim exegit: dein ad naues reuersus, Calecutanam classem ad Couletem oræ Malabaricæ fudit fugauitque. ac rebus terra marique præclarè gestis, Lusitani nominis gloriam apud eas gentes nõ parum auxit. Inter hæc, Sultanum Badurium, vel ab ingenij leuitate, vel quòd Prętor non pro spe copias ad persequendum bello Mogorem misisset, pœnitere cæpit indomitæ gentis in suum regnum admissæ. Ninarao Diensi prefecto mandat, vti extemplo per speciẽ cingendi ex omni parte oppidi, & includẽdi quod in extremo patebat regij stabuli, modico interuallo murum arci Lusitanæ prætendat. Id cùm se Lusitani passuros negarent, quòd ex eo munimẽto periculum ingens immineret arci; elatus iracundia Sultanus, conuitia in eos & minas intemperanter effudit: dein, simulata rursus amicitia, incautos adoriri, atq; adeò Prętorem ipsum, vt ferunt,

simulatque rediret, ad epulas inuitarum opprimere statuit. Super-
hæc, ad distinendas quam maximè Lusitanas vires, missis clàm lit-
teris nuntiisque, Zamorinum cæteroſque eius oræ dynastas in Lu-
sitanum instigabat nomen. Prætor, pluribus ac minimè obscuris
indicijs fraude comperta, ineunte seculi huius anno trigésimo se-
ptimo, nauibus triginta, in quibus erant Lusitani quingenti, Dium
iter edixit. Eò dè cum sua classe Martinum Alphonsum ex ora Ma-
labarica subsequi iubet; paratus, vbi res facultatem daret, Sultani
insidias anteuertere. Ea facultas opinione celeriùs oblata. Cùm
enim in Diensi portu sub arcem iactis anchoris Prætor morbum
egregiè simulans, Regi salutè nuntiari iussisset, ac se, quominus ad
eum adiret, valetudine prohiberi. Sultanus, nimirù ad sua tegenda cō-
silia, vltro ipse parua biremi ad inuisendū in prætoria Nonnij ac-
cessit, venatorio amictu viridi, atro capitis diademate, gladio in-
aurato succinctus. Vehebantur eodē nauigio, præter Emmanuelē
Sosam, (quē ipse pro amicitia ex arce euocarat) Satrapæ vel amici
nō amplius tredecim; præterea pueri duo, regium pugionem alter,
pharetram alter & arcum de more gestabant. Lembi quatuor cum
cætera familia sequebantur. Vbi ad prætoriam applicuit, conscē-
denti Nonnius aperto capite obuiā ad scalas magna cū obsequij
significatione progreditur; acceptumq; per honorificè, in puppim,
instar cubiculi, regio apparatu exornatā induxit. Intromissi cū eo,
præter interpretem & puerū vnum, præcipui Satrapæ tres. In prā-
toria Lusitani milites erant ducenti. Scilicet ingrediens Rex, a cō-
sciis arcanorum illico morti destinatus: intentique ad imperia ex-
sequenda, suspenso omnes exspectabant animo, quàm mox Prætor
ad occidionem vocaret. Sed apud Nonniū, tantisper dum in nau
moratur Sultanus, hospitij valuit fas. Taciti ambo, & alter conce-
pti facinoris, alter aditi periculi magnitudine confusi, aliquandiu
perstitisse dicuntur. ad extremum Sultanus, cùm à suis Persico ser-
mone quæsisset, num in pergula, quę ad gubernaculum est, armati
laterent; responsum que esset, nihil videri tale; tandem, prosequen-
te officij causa Nonnio, ad scalas rediit, suamq; in biremem saltu
se misit, defunctum periculo vana opinione confidens. At Nonius,
vti abeuntem vidit, quasi omni religione solutus, confestim suos
asperaque voce, vultuque cessatores increpitat. Illi, dudum ad cædē in-
structi, in expedita nauigia extemplo desiliunt; contentoq; remi-
gio Sultanum intra Lusitana præsidia classemque deprehensum in-
uadunt. Emmanuel Sosa cum promptissimis in regiam è sua naui
transcendit. Alij ab lateribus circūsistunt. Atrox circa Regē pugna
cooritur, multi vtrinq; vulnerātur, aut cadūt. in ijs Sosa, ab Sosarij

genere,

genero, quem Tigrem mundi à virtute appellabant, gladio confossus, in mare proijcitur, & puer is, qui pharetram & arcum Sultani ferebat, artis sagittariæ peritissimus, octodecim spiculis totidē Lusitanos, nullo prorsus in irritum misso, cōfixit: atque ipse ad extremum glande traiectus occubuit. In eo tumultu, armatæ celoces regiæ tres à Mangalore superueniunt; in quibus erant mercenarij Turcæ complures, ij, vt Regem in extremo discrimine circumuentum viderē, haudquaquam exterriti, ad eum eripiendum permedia hostium tela nauesque perrumpunt. neq; à prælio abstitere, quoad affluente in singula momenta maiore Lusitanorum numero, ad vnum omnes interfecti sunt. Interea regiam nauem promiscua cædes vacuam epibatis fecerat. Rex ipse, vulnere accepto, nautis ac remigibus omni ope adhortandis instabat. iam prope littus erat nauis, cùm è remigibus duo tres ve vno tormēti ictu discerpti sunt. inde biremis, præsertim æstu recedente, transuersa repentè vadis inhæsit. neque segniter Sultanus ad vicinam salutem in mare desiliit. sed nimirum frustra eluctanti extremus aderat dies; inter enatandum, affecto corpore, cùm in aduersos fluctus aliquandiu tetendisset; denique ad Lusitanum actuarium, cui præerat Tristanus Paiua Scalabitanus, ipso aquarum impetu abripitur. ibi, spem inter ac metum, cum ingētibus promissis ac precibus vt reciperetur, qua regem qua Sultanum se clamitans miser, dum illi remum ad euadendum porrigit Paiua, præter exspectationem, à quodam è nautis infimæ sortis homine conto seu hasta conficitur. Exanime corpus cùm diutius fluitasset, subsidit deinde, neque vnquam apparuit. Ita, opulentus in primis Indiæ Regum, cùm nuper maria terrasque sui nominis terrore complesset, ab iis demum quos magna mercede conduxerat, teterrimo genere leti, suorum in cōspectu peremptus, cæcitatem humani consilij, & vanitatem eorū, quæ vulgo solida ac præclara putantur, exitu comprobauit. Ex iis qui pugnæ superfuerant, semineces aliquot in classem accepti: quo in numero Sotarem Nonnius clemēter habitum, curatis vulneribus, misit ad comprimendos in vrbe tumultus. namque omnis multitudo, (& erat eo tempore frequētissima) vt in eiusmodi perturbatione rerum, incendij ac direptionis metu perculsi, ad portas ac muros fugæ causa ruebant eo impetu, vt, præ conferta in angustiis turba, elisi aut obtriti sint aliquot. is pauor ac trepidatio, Sofaris demum aduentu atque auctoritate sedatus. Badurii mors, nō tā interfectoribus glorioſa, quam læta iis gētibus fuit; fœdā quippe in populares tyrannidē exercuerat: vitiis omnibus à pueritia deditus; numinum contemptor, æquè sui prodigus, & rapax alieni; potentiæ

tiæ virtumque per libidinem & sæuitiam ostentator dirus: multos per calumniam omnibus fortunis euerterat; multis beneficia dederat idem, ademeratque, multos etiam ex amicis, in iis duos Iazii filios, vt Dium inde reciperet, omnibus tormentis excruciatos necarat. Ergo, tot scelerum sibi conscius, adeò omnes homines, omnia loca temporaque suspecta habebat; vt cibum suis ipse sibi pararet manibus, perq; summâ indignitatẽ, principis simul & coqui munere fungeretur. Quo magis mirandum est, ad inuisendũ Prætorem venisse tam exiguo comitatu. Sed illum videlicet vltrices furiæ in eam amentiam impulerunt; vt quibus perniciem extremam haud obscurè machinabatur, eorum potestati semet vel nimis callida simulatione vel stolida temeritate permitteret. Sublato Sultano, tota insula in Lusitanam ditionẽ extemplo cõcessit. Custodes ad castella tuenda, itemque vectigalibus in portu exigẽdis, ad Dium atque ad Rumæpolim (nam eò quoque facili appulsu commeabant naues) scripturæ magistri à Prætore dispositi. In regiis thesauris haud ita multum pecuniæ inuentum: in horreis verò & armamentariis, commeatuum & instrumenti bellici omnis generis ingens copia. in naualibus etiam haud exiguus nauium variæ formæ numerus. omnium ratio in codices à Quæstoribus relata. Neque multo pòst, contra omnes belli casus arx ab vtraque parte, qua in mare vergit, muro circundari cæpta; & è vasto specu, in quem medio ferme spatio tellus recesserat, admodum capax effecta cisterna; & euersa Rumæpoli, quòd ad eius præsidium copiæ non suppeterent, eius loco nouum propugnaculum excitatum est. Dum hæc parantur, quidam è Gangaridum gente, quam hodie Bengalam vocant, ad Prætorẽ adiit, natus, vt ferebatur, annos trecentos trĩginta quinque. neque mendacii suspicio suberat; nam & seniores qui tum erant, se de hoc eodem grandæuo aiebant à maioribus accepisse, & ipse filium habebat nonagenariũ; & cùm litteram nosset nullam, quæ referebantur ab eo de veterum gestis rebus, ad fidem annalium optimè cõgruebant. Huic aliquoties iam deciderant dentes, aliis cõtinuò subnascẽtibus: & barba vbi prorsus incanuisset, in atrum denuo colorẽ, idque paulatim, semet ipsa vertebat. ante centesimum annũ idola coluerat: inde æquè miserabili errore ad nefariã Mahometis trãsierat sectã. is propter miraculi nouitatem Sultani stipẽdiis ali consuetus, idẽ vitæ subsidium ab Nonnio petiit: Nonnius haud grauatè assignauit, dein arcis custodia cum sexcentis ferè militibus Antonio Sylueriæ commissa, Goam, vti solebat, in hyberna se contulit. Vulgato Sultani casu, Cambaiæ proceres Mamudium puerum, eius sorore genitum,

creant

creant Regem. rectores pueritiæ, iidemque tutores regni, tres, Driacan, Madremalucus, Alucan adiuncti. Ad hoſce, poſt Nonnii profectionē, Sofar, vel ob nouas offenſiones, vel Chriſtianæ religionis odio, in Luſitanos accenſus, omnibus ſuis rebus miro ſilentio in tutum auectis, (& erat totius ciuitatis lōgè ditiſſimus) triginta ferme leucarum itinere ad vrbē Madabam ab Dio cōtendit. iāq; ad bellum ſpōte inclinatos, facili negotio perpulit, vt omni conatu ad pellendos ex arce Luſitanos incumberent. Confeſtim habito delectu, cōſcripta decem peditum, quinque equitū millia, Alucan dux iis copiis datur. Præterea Sofar, egregiæ virtutis pedites ter mille, equites mille ſuo ære conduxit. Pari ferme imperio vterque ex vrbe Madaba Iunio menſe profecti, nō longè ab Rumæpoli caſtra locant. Ex recentibus eius locis ruinis, cōtinuò Luſitani in nouum necdum omnino abſolutum, de quo dixi, caſtellū ſeſe recipiunt. Id caſtellum Sofar, Alucane interim operibus occupato, cū ſuis magno impetu adortus, dum muros incautiùs ſubit, altera manu plumbeo globo transfixa, prælio exceſſit. Eo vulnere ſpatiū Luſitanis datum perficiendo caſtello, itemque ciſternæ intra arcem, conuectis è vicino aquis, ad iuſtam altitudinem implendæ. ac primò conſilium Antonii Sylueriæ fuit, totam inſulam tueri, atque ob idipſum nauarchos aliquot, cum ſuo quemque manipulo, ad loca idonea toto freto diſpoſuit, qui tranſitum hoſtium ex cōtinente impedirent. Simul, quoniam Dienſem populum aliena ab ſe voluntate, multoſque inſtitorum habitu peregrinos milites in vrbe verſari didicerat; eorum cœtus aliquoties vi minisque diſcuſſit, arma pleriſque ademit; & mercatores quatuor, in primis pecuniosos, qui obſidum loco eſſent, repentè in arcem arripuit. Dein, cùm promotis munitionibus Alucan fretum omne tormentis infeſtum faceret; nec poſſent ſine pernicie Luſitani diutius in ea ſtatione perſtare, nauibus inſuper aliquot tormentiſque, alieno ſanè tempore, ſubitæ procellæ impetu amiſſis; Antonius, de ſuorū ſententia denique relicta inſula, nauarchos in arcem recepit. Rumæo caſtello Franciſcum Paciecum, adiunctis ex vniuerſo præſidio militibus ad ſeptuaginta, præpoſuit. in marino propugnaculo, quod in ipſo aditu portus olim Iazius exſtruxerat, Franciſcum Goueam cum delectis locauit. itemque in arce, prout res poſtulabat, aliis alias partes cuſtodiendas attribuit. Relicta ab Luſitanis inſula, confeſtim hoſtes libero tranſitu ſumma ciuium gratulatione in vrbem admiſſi. Alucan regiis in ædibes procul ab hoſte conſedit: neque in aleam pugnæ, grandi iam ætate vir, ſeſe facilè committebat. Sofar prope arcis mœnia locum cepit, atque cōmuniit.

Inde per occasionem leuia certamina seri cæpta, quibus ferme superior Lusitana res erat: duce plerunque Lupo Sosa Cotinio, qui cum præsidio lignatoribus aderat, idemque postea totam hanc obsidionem duobus libris diligenter est persecutus. Dum hæc in Cabaia geruntur; Ottomanus interea aliis aliisque Badurii nuntiis precibusque fatigatus, ac demum de eiusdem cæde ab vxore vidua & profuga coràm edoctus; non tam ad lacessendum bello Mogorē, quàm ad pellendos ex India Lusitanos, & Orientis regna ad suum imperium adjungenda, conatus omnes adhibuit. Classem ad Suezium, cura Abrahemi purpurati ædificatam & instructam, habebat majorum nauium (quarum pleræque remis agebantur) ad sexaginta quatuor: ad quas accessere deinde Cambaicæ septem, Malabaricæ tres. Ei classi cum summa potestate præposuit Solimanum Peloponnesium, præsidem Ægypti, virum enormi non minùs adipe, quàm auaritia & crudelitate notissimum. huic, remigum ad septem millia, bellatorum sex attributa; in quibus erant Ianizari seu prætoriani mille quingenti: Turcæ bis mille, aliarum gentium cæteri, maritimæ ferme rei callentes; qui & militum, vbi opus esset, & nautarum partes obirent. Solimanus, lustratis ad Suezium copiis, cum remigum pars imperium detrectaret; ducentos vno imperio jussit occidi. eo metu seditione compressa, profectus, ad Giddam appulit vrbem ab incolis metu relictam. dynasta, cui Solimani rapacitas & immanitas haud erat ignota, cum popularibus in auia loca secesserat. Ab Gidda ad Camaranum, inde ad Zebitum trajecit classis. Nocoda Hamedius Turca oppido imperabat. is, large & munificè accepto Solimano, eiusdem jussu repentè securi percutitur. oppidum Mustafæ Mammaluco donatum. Ab Zebito Ademum superatis faucibus ventum est: præmissis jam antè legatis, qui ab Rege commeatum, vacuasque in vrbe ædes curandis ægrotis pro amicitia peterent. vtrumque cum cura præstitit Rex. & alimenta in classem, & hospitium laborantibus datum. in id hospitium, simulato morbo, singuli milites à quatuor valentibus à mari transuehebantur, armis in lectulo sub veste contectis. per eam fallaciam, nihil eiusmodi suspicante populo, quingenti paulatim intromissi. Tum Solimanus ex composito per satellites Regem ad naues accersit. ille cùm, suæ dignitatis haudquaquam oblitus, indignabundus abnueret; confestim insidiatoribus, quod iam antè conuenerat, è classe proponitur signum. ii cum armis extemplo coorti, stupente ad inopinatam rem ciuitate, regiam circunsistunt, comprehensumque Regem ad Solimanum vi pertrahunt. Ibi superbè interrogatus ab eo, cur tertium iam diem ad se officii causa

venire distulisset; cùm liberiùs responderet, quam prædonis iures ferre consuessent, arreptus propalam ex ipsius prætoriæ nauis anotenna suspenditur. Vrbe dein crudelem in modum direpta, præsidioque imposito, Solimanus ex eo portu soluit. ac tametsi ex Ottomani mandatis Goam primò intenderat cursum, tamen mutato postmodum consilio, Dium flexit, haud dubius quin facili negotio Lusitanam esset expugnaturus arcem, ac simul potiturus insula magni ad vniuersam Indiam obtinendam momenti. qua tota de re cùm litteras ab Sofare iamdudum accepisset, Sofarem deinde ipsum in itinere ad leucas ab Dio circiter quindecim obuium habuit. Interea de Turcarum aduentu & antè rumor, & ipsi postremò speculatores ad Antonium Sylueriam attulerant. Ille tā multis variisque terroribus minimè fractus; pro ea quam habebat copia vigilias intendit, custodias auget, munitiones instaurat: simul, ad petendum à Prætore subsidium nuntios Goā cum epistolis mittit. iam Turcæ appropinquabant, in hunc ferè modum instructi: dextrum cornu è quatuordecim triremibus, quas regias vocant, in altum Solimanus extenderat; sinistrum, è triremibus non amplius septem, propiùs ad terram admouerat; medium locum tenebant onerariæ, totum agmen reliquæ triremes & rostratæ claudebant. Vt in conspectu fuit classis; ad nobiles, qui ad spectaculum ex arce cōuenerant, Sylueria perquam serena fronte conuersus; En, inquit, „ viri, tempus, acceptam à majoribus bellicam gloriam debitamque „ cùm Deo tum Regi nostro fidem nobis ob oculos proponendi. ho- „ rum vtrumque si attētis animis intuebimur, profectò labores om- „ nes atque pericula, quæ ex hostili tanto tamque multiplici appa- „ ratu nobis impēdēt, præ officii ac pietatis fructu leuia ducemus. E- „ quidem, & ex ipsa quam agimus causa, & ex vestra virtute commi „ litones, magna in spe sum, fore vt de immanibus hisce barbaris il „ lustrem intra paucos dies victoriam reportemus. qua vos eadem fi- „ ducia quoniam teneri certo scio, superuacaneum reor hoc loco „ trophæa recensere, quæ toties iam ex cōmunibus & Christianæ re- „ ligionis & Lusitani sanguinis hostibus, Deo bene iuuāte, retulim⁹. „ Ab hisce dictis ad stationes disponēdas animum intendit. Fessis in tutum receptis, alios de more substituit. Cespitis & materiæ ad renouādos aggeres, itemque lanæ & centonum ad protegenda mœnia, vim sedulò comportari jubet. ad hæc seruitiis, ne quid eorum perfidia occultæ fraudis erumpat, custodes apponit. in primis verò annonæ diligēs habita est cura; vt salubri tēperamento ac dimēsione per idoneos ministros erogaretur. Super omnia, propitiando immortali Deo diurnæ pariter ac nocturnæ supplicationes

adhibitæ. At Solimanus, in salo ancoris jactis, ad tentandam arcis oppugnationem septingentos prætorianos in proximum littus exponit. ii, misti sagittariis egregio ornatu fistulatores, cùm ad mœnia subiissent, repentina missilium vi, sex è Lusitanis occîdunt, viginti consauciant. Neque segniter ab inclusis reddita jaculatio est. Ianizari quinquaginta interfecti, vulnerati complures. Cæteri, minoribus quàm venerant animis, ad Sofaris munimenta se recepêre. Per eosdem dies, transuerso cum sordidis nubibus Austro, classis propemodum ad terram alliditur. Eo metu Solimanus, & quòd telis ex arce peteretur, ad Madrafabæ portum, leucas vltra Diũ quinque, processit. Descendenti paratus iterum ad omne obsequium præstò fuit Sofar. Cum eo Solimanus consilia de totius belli ratione, atque adeò de ipsius Cambaiæ occupando regno communicat. Exposito dein milite, muralibusque tormentis, Dium terrestri itinere accedunt. Eodem ferè tempore Alucan, haud leuibus argumentis suspectum habens Turcicum scelus, ac dominandi libidinem; cum parte copiarum, (nam reliquas promissis & auctoritate Sofar apud se retinuit) omissa obsidione, in mediterranea loca secedit; Regemque Mamudium & rectores de suo consilio per litteras edocet. Rex & factum probauit; & missis circum populos & dynastas edictis, nequicquam expostulante Solimano, commeatus in castra subuehi vetuit: quæ res non paruo Turcis impedimento ad victoriam fuit. Inter hæc, operibus, ad statuenda maximè tormenta, instabant barbari. Illud etiam incendiariæ machinæ genus ab iisdem excogitatum. Vastæ magnitudinis, ad onera trãsuehenda, nauis erat in portu. Huic naui præcelsam ex arida materia pyram, pice, sulphure, nitro, aliisque ad fœtorem simul ac fumum excitandum rebus, imponunt. Consilium erat, ardentem struem in marinum propugnaculum æstu reciprocante demittere, vt vel præsidiariis flamma tetroque vapore spiritum includeret; vel certè, dum extinguendis ignibus occupantur; inter eam trepidationem atque caliginem, Turcę trajecto celeriter euripo, scalis in muros euaderent. Verùm ad eam molitionem, quo tanti ponderis machina innatare fluctibus & muris applicari posset, nimirum exspectanda erant summa per plenilunium incrementa maris, quas vulgò nautici aquas viuas appellant. Ea re animaduersa, Lusitani, vltro nauem incendere, Albuquercii ad Goam exemplo, & illud vtcunque seu exitiale commentum seu inane ludibrium amouere constituunt. Ad eam rem Franciscus ipse Goueanus eligitur, qui maritimæ rei & propugnaculo præerat, insigni constantia vir. is proxima nocte duobus egregiè armatis caturibus eò sensim accedens, non fefellit excubias,

excubias. continuò è ſtationibus denſæ pilæ in prętereuntes emiſſæ. at ille nihilo ſecius in incepto perſiſtit, perque media tela, fauẽte Deo, ad locum ſine damno prouectus; in pyram multis ſimul partibus ignes conjicit; cuſtodes ad viginti confeſtim in mare deſiliunt: ii è caturibus plerique confoſsi. Vbi materiam flammæ tenaciùs occuparunt, quàm vt opprimi facilè poſſet; pari audacia & felicitate Goueanus, volitãtibus vndiq; globis, retro vnde venerat, cum ſuis incolumis abiit. Ea ſpe deluſi Turcæ, haud omiſſa interim arcis Dienſis obſidione, ſeſe cum magna parte exercitus ad Rumęi caſtelli mœnia quaſſanda conuertunt. Inde cùm vtrinque ſumma vi pugnaretur, & multi quotidie occumberent; in Luſitana muliere (Barbaram nomine appellabant) inuictum animi verè Chriſtiani robur enituit. Huic, amiſſo conjuge, duo ſupererant filii, ætate viribuſque florentes, Aloiſius & Chriſtophorus. ille ad Rumæpolim, hic in eadem arce Dienſi agitabat excubias. Fortè ita euenit, vt Chriſtophoro, cùm pro muri corona ſtaret armatus, contorta ab hoſtibus è tranſuerſo pila partem ventris vnà cum inteſtinis abriperet. extemplo ſemianimis domum relatus, vti erat de æterna ſalute ſolicitus, parentem optimam interrupta compellans voce: Peto, ait, abs te, quæſoque mater, vti mihi priùs ad expianda crimina ſacerdotem, quàm, ad proſequendum obitum, lacrymas ac ſuſpiria præbeas. Vereor enim, ſi te ingemiſcentem audiero, ne dolor tuus ac mœror meam ad ſupremum hoc iter neceſſariam exigui temporis prępararionem impediat. Cui parens, inter adſtantium ſingultus & complorationem vnà ſiccis oculis & placido vultu: Ego verò quod doleam, inquit, fili habeo nihil, niſi noxæ aut piaculi quippiam tibi ſupereſſe, quod eluas. Nam alioqui probè intelligo, iis qui iſtud obierint leti genus, præclaram eſſe mercedem paratam in cœlo. Tu modò clementis Dei pacem ac veniam fidenter implora: teque in hoc tranſitu virum præbe. Id vnum in hac orbitate maximo mihi ſolatio fuerit. Inter haſce adhortationes, labentia moribundi viſcera manu ſuffulciens, fugientis animæ reliquias tandiu fouit, quoad accito in id ſacerdoti peecata cum ſalutari deteſtatione confeſſus & abſolutus, in ſinu parentis animam efflauit. Vixdumdemortui corpus vidua terrę mandauerat, cùm de alterius filii nece nuntius affertur. in propugnatione Rumæi caſtelli paulo antè ceciderat, ſcilicet nemo fuit, quin geminato intra paucas horas vulnere, confectum iri feminam pro certo putaret. At illa, in tam acerbo caſu, tantum abfuit vt quicquam Chriſtiana ſpe & grauitate indignum admitteret, vt etiam venientes ad ſe doloris leniendi cauſa notos ac familiares vltro conſolaretur. Huius mihi

matronæ sensus,& in liberos caritas,laudabilior haud paulo visa; quam eius quæ ad primũ de morte filij nuntium exanimata est, aut illius,quæ lætitia conspecti repẽtè nati,quem mortuum crediderat,exspirauit.Cæterùm Patiecus Rumæo castello prępositus, magna parte muri diruta, cùm hostium multitudini vltrà obsisti non posset;saluis, præter arma,rebus atque corporibus,deditionẽ fecit.Vix ea facta deditione,hostes ex omni parte in castellum irrumpunt,Syluerianis,qui freto diuulsi rẽ ex arce ipsa cernebant, ad spectaculum adeò triste collacrymantibus;inter eam irruptionem planè memoranda contigit res.Vexillũ erat Christi Domini in summis mœnibus de more defixum. id vexillum Turca signifer contemptim raptum abjecit,& Mahometanum eius loco substituit. Non longè inde aberat Ioannes Petreius,exacta iam ætate vir,cæterũ egregiè pius idem ac strenuus,is,vbi strata humi diuina trophæa conspexit,generoso quodam ardore succensus,eos qui circa se erant,ad illam vnà secum vindicandam contumeliam inuitat. Sex ferme sequuti.Cùm is ad locum intrepidus vadit, euulsisque pseudoprophetæ,Christiana reponit insignia:id conspicati extemplo victores accurrunt,Lusitanis interminantur, Mahometana restituunt,nil valuerunt minæ.Turcis vixdum digressis, pari cõstantia Petreius & socij ad locum aduolant,Mahometis afflicta rursus imagine,Crucẽ extollunt.hoc ipsum tertiò vel quartò,Lusitanorũ incredibili perseuerantia,factum est;neque certamini modus fuit, quoad exasperati & perciti rabie barbari,obtruncatos Christianæ dignitatis assertores in mare dejicerent. Hinc mira visu dictuq; res.Militũ Christi cadauera,diuino scilicet nutu,ne honore sepulcri carerent,obliquo eurripo,contra vim æstus rapidissimi,sponte ad ipsam arcis Lusitanæ portam euasere;haud obscuro sanè documento, cùm tanta sit corporũ diuinitus habita ratio in terris, quã g lorioſa fuerint eorum animis in cælo præmia persoluta. reliqui dedititij, cùm honestæ morti antetulissent exiguæ lucis vsurã;initio comiter accepti ab Solimano, atque adeò donis culti,sed ijsdẽ postea,in reditu,ab ira malè gestæ rei,capita ad Zebitũ pręcisa dicuntur. Capto Rumæo castello,in vnã Diensem arcẽ tota belli moles incubuit, ac simul terra mariq́ue oppugnatio cæpta.Maioribus primùm tormentis per dies aliquot sine intermissione muri quatiebantur;Lusitanis, vbi quid procidisset, impigre obmolientibus.Aspera dein prælia,promoto ab hostibus aggere vineisq; cõmissa. acti vtrinq; cuniculi:sæpe eruptionibus, sæpe in ipsa mœniũ strage pugnatũ est.Verũ atrocissima omnium postrema dimicatio fuit.Triplici aciẽ deinceps ad mœnia succes-

serant Turcæ, quatuor ipsas horas mira contentione certatum. ac tantus fuit ardor animorum, vt Lusitanus fistulator, assidua neque irrita jaculatione iam loculis pilarum exhaustis, dentem excusserit sibimet, raptimque in fistulam inditum plumbi loco in hostes emiserit. E Turcis quingenti eo die desiderati, vulnerati circiter mille. è Lusitanis fortissimi viri cecidere quatuordecim; è reliquo numero partim ambusti, partim grauiter vulnerati adeò multi, vt non plus quadraginta idonei ad sustinēda arma supereſſent. iamq; ad extrema ventū erat. vnà cum viribus annona quoque, & tormētarius puluis, & pleraque instrumenta belli defecerant. Vicit nihilominus pertinacia Lusitanus, quòd nulla vi, nullis cladibus, nō modò ad arcis deditionē, sed ne ad pacis quidem mentionē adduci potuit: ipsis quoque feminis pueriſque, supra sexum & ætatē, omni ope adiuuantibus viros; eosque ad certamen, ac decus, & oppetendam in Christiana causa mortem adhortantibus. Inter hæc, ab Nonnio, dum ad subsidium inclusis ferendum reliquam ornat classem, celeriter præmissæ liburnicæ sexdecim, ad Madrafabā acceſſerant noctu, quaternis in singulas puppes luminibus ad speciem augendam haud frustra sublatis. eo quippe terrore Turcę perculsi, tribus iam millibus suorum amissis, & super alia damna, arctioris etiam in dies commeatus & imminentis hyemis pauore perterriti, Sofarem exsecrantes, vrbem incendunt; & noctis intempestæ silentio conscendunt naues, duobus circiter mensibus in obsidione consumptis: ac vela dant in Arabiam tāta cum trepidatione, vt saucios quingentos & magnam tormentorum partem fædè reliquerint. Is dies fuit festus Sanctorum omnium; quo etiam pulchrior lætiorque Lusitanis, exitii metu præter spem liberatis, illuxit. Turcico, amoto auxilio, Sofar quoque cum suis in loca remotiora discessit. Insulam dein totam Lusitani sine certamine recepēre. Inclyta per gentes ea fuit victoria; bonamque Asiæ atq; Africæ partem Europāq; pænè totam noua cum nominis Lusitani laude peruasit. quippe, non cum incondito ac semiermi Æthiope, vel cū fugacibus Indis, sed cum paratissimo & exercitatissimo milite & imperatore, in summa propugnatorum inopia, fuerat res. Ergo Franciscus ipse Rex Galliæ, magnus virtutū æstimator, captus admiratione Sylueriæ, pictam eius imaginem è Lusitania postmodum expetiit, præstantium virorum ac ducum tabulis inserendam. Dum Lusitani obsidentur, paranti Nonnio quàm primùm inclusis auxilium ferre, præter opinionem successor è Lusitania venit Garzias Noronia. Huic, ob Turcici belli famam, naues vndecim, armatorum septē millia tribuerat Rex. Qua in expeditione atque appa-

apparatu minimè silenda res accidisse fertur. Ad majorem delectus copiam, vt in tanto periculo, Ioannes, insuper natura misericors, facinorosos ac noxios & rei capitalis damnatos, qui ad militiam idonei viderentur, conscribi & centuriari imperauerat. ii, quo notior eorum esset opera, separatim vnam in nauim impositi: Callaicam appellabant. Hæc Regis clementia diuino judicio haud satis comprobari visa. Cæteræ quippe naues, Olisipone profectæ, cursum tenuêre omnes: vna duntaxat, qua cœnum illud atque colluuies vehebatur, incertum quo infortunio quóve loco, prorsus in itinere periit. Ac ne reliquarum quidem magnus in publicum vsus fuit; quippe soluta, vti dictum est, obsidione Diensi, profectisq; iam hostibus. Pręter militares autem copias, episcopo Fernando iam vita functo, virum egregium, qui eo munere fungeretur, secum Garzias adduxerat Ioannem Albuquercium è Franciscana familia, Castellanum, eiusque comites atque adjutores, Vincentium ex eadem familia, catechistam eximium; & clericum quendam, nomine Iacobum, ex oppido Lusitaniæ Borba, notæ facundiæ concionatorem. Horum verò, cùm in episcopatu administrando, tum in excolêdis atque ad Christum alliciendis hominibus, fructus pietatis & industriæ constitit. Vincentio etiam memorabile quiddam contigisse perhibetur. Cùm enim Episcopi jussu in Malabarica regione juuêtutem Christianæ doctrinæ rudimentis imbuerer, pueris aliquot vel tardioribus vel aliud forsan agentibus colaphos infregit, quæ res apud eas quoque nationes probro vel maximo ducitur. Inde ira parentibus mota, cumque furore perciti, ad eam, vt ipsi rebantur, ignominiam demendam, arreptis armis in Dei famulum irêt; quamuis læsa puerilis ætas, tantum abfuit vt patrum facinus adjuuarent; vt etiam facta manu lapidibus eos arcere nõ dubitauerint. Cuius rei miraculo stupentes barbari, gradum illico retulêre, & suam quisque domum, re infecta, dilapsi sunt. At Nonnius tradita successori prouincia, cùm circiter decennium Indiæ præfuisset, in patriam deinde renauigans, graui correptus morbo, circa frontem Africæ moritur. Defuncti corpus, nequaquam tanto viro dignis exsequiis, in mare piscibus esca projectum est. Noronia, vt primùm iniit magistratum, ad componendas maximè res Diensis injuria belli profligatas ac perditas adjecit animum. Id quia non nisi pacatis Guzaratibus fieri poterat; tentatis antè procerum voluntatibus, legatos de pace ad Mamudium misit. Ægre impetrata. nam etsi rectores iam tum propensi ad quietem & otium erãt; duæ tamen faces Regem adolescentem assiduè ad vlciscendam auunculi cædem omni arte incendebant; Badurii mater & Sofar: quam-

quam is quidem occultè ac dissimulanter, vt spatium ad reparandas interim vires ab Lusitanis haberet. Pax in has maximè conuenit leges: Vti portum arcemque Lusitanus, reliquam insulam & oppidum Cambæus haberet, dimidiumque portorii caperet. Eidem quandocunque libuisset, murũ è regione arcis liceret ducere; veruntamen remoto ab arce, & nequaquam suspecto præsidiariis loco. ii fines cõmuni consensu præscripti. Iacobus Lupius Sosa, loco Syluerix, cum nõgẽtis militibus arci præpositus: & otium, quòd ita vtrique parti expediret, in multos annos fore videbatur. Cæterùm inquietus adolescẽs, auię prę sertim stimulis agitatus, ad recuperandũ ab Lusitanis Bazainum, vicinasque insuper insulas, quod nihil in nouo fœdere cautũ de iis diceret, præfectos cũ modico exercitu misit. Cum iis ab Rhoterico Laurentio Tauora, qui Bazaino præerat, minutis aliquot præliis prospero ferè semper euentu pugnatum est. Guzarates ad extremum fessi bellicis incõmodis, vltro pacem ab Laurentio petiêre. Neque ea concessa, per vim omnes haud sine magna cæde ex iis locis exacti. Circa idem tempus, Ceilani Regem Zamorinus acri bello premebat. Missus à Prætore ad auxilium socii Regis & amici cum haud magna classe Michaël, Ferreria, Calecutanos commisso prælio superat: cæsi ex hostibus ferme notissimi, in iis Patemarcar ipse classis præfectus: pleræque naues cum magno tormentorum numero in potestatẽ venêre. Michaël, defuncti ducis caput abscissum, munus gratissimũ Ceilanio misit Regi. ob eam rem cùm grandi pecunia donaretur, pecunia reiecta, contentus victoria, domum ouans reuertit. Ea clade, Zamorini maritimæ vires accisæ: pacemque dein à Prætore haud æquis conditionibus impetrauit. Dum hi duces in India Lusitanas opes ac nomẽ armis amplificant, in Molucis interim Christianam rem pietate ac iustitia Galuanus augebat. Celebios dynastas ac Reges ad veri Dei cultum adductos, magnus in Molucensibus quoque populis, ac Ternatensi præsertim, ad eadem sacra motus animorum exstiterat. Ea re animaduersa, Mahometani Cacizii, quippe quorum priuata res ageretur, omnes insulas circumire, proceres ac Reges obiectis religionibus admonere, orare, obtestari, vt orienti quamprimum occurrerent malo, neu tam insignem summo prophetæ contumeliam imponi permitterent. Horum precibus ac denuntiationibus fatigati Reges, minaci edicto, si quis Mahometanos ritus atque instituta desereret, exsilium & omnium fortunarum proscriptionem intentant. Eo edicto aliorũ studia Christianæ disciplinæ restincta; aliorum, vti sæpe fit, multo magis accensa: in iis Colanus Sabia, ex intimis Aërii Regis amicis

& con-

& consiliariis, nullo terrore de sententia demoueri se passus, in arcem Lusitanam repentè confugit, ac mox ipse cum suis baptismo expiatus, Emmanuelis Galuani sibi nomen desumpsit. Post hunc, Geilolii quoque Regis consobrinus, Mahometica superstitione contempta, Christianam religionem amplexus. Accessit quinetiã è Caeiziorum ordine primarius quidã, natione Arabs, ex ipsa Mahometis progenie, quod summum apud eas gentes nobilitatis est decus. Huius verò conuersione, nequicquam mœrentibus collegis atque frementibus, maiorem in modum plebs vniuersa cõmota: atque adeò Aërius ipse Rex parum abfuit, quin, patriis ritibus relictis, illico se se ad Christum adiungeret. Alii certè cõplures auctoritatem Arabis apertè sequuti: quos omnes Galuanus in fidem ac patrocinium benignè receptos, opera, consilio, pecunia tuebatur. Neque tamen idcirco quicquam apud alios ipse vel de existimatione vel de gratia perdidit. Mira quædam erat caritas & veneratio viri; nihil magis æquè summi atque infimi, quàm ne sibi Galuanus eriperetur, timebant. Ergo, re lãpius agitata, permissu denique magis quàm voluntate Galuani, legationem communiter ad Ioannem Tertium decernunt cum litteris, in quibus exposita priorum præfectorum auaritia, crudelitate, superbia, itẽque cõmemoratis ex altera parte Galuani beneficiis, integritate, prudentia, enixè petebant, salutis & pacis omniũ causa, vti propriũ ac perpetuũ, quoad viueret, Galuanũ Ternatis præfectum esse pateretur. Addita, si hoc petentibus daret, promissa, quæ ad Lusitani Regis dignitatem & commodum magnopere pertinerent. Hæc à Regibus proceribusque, cõmuni omnium nomine, missa legatio. Cæterùm tãto locorum interuallo satis maturè peragi ac renuntiari non potuit. Is Georgius Castrius erat in cursu, designatus Galuano successor. Huic Ternatem appulso, auideq; expetenti prouinciã, Galuanus nõdum spatio sui magistratus exacto, minimè peruicax vel ambitiosus, extemplo concessit. Nihil tam acerbum aut calamitosum iis nationibus euenire tali tempore potuit. Vixdum abierat præfectura Galuanus, cùm tota Molucensis res, illius viri lenitate atque consilio quàm optimè cõstituta, iisdem ferme quibus olim de causis, in pristinos fluctus ac perturbationes cũ inæstimabili detrimẽto Christianæ fidei recidit. Quæ quoniã vulnera sine acerbo dolore tractari non possunt, consultò faciam vt ea posthac vel attingã leuiter, vel etiam silentio prorsus inuoluam. Dabit, opinor, hãud grauatè pius mihi lector hanc veniam; contentus videlicet iis quæ superioribus libris, ad genus indicandum, inuiti retulimus. Hoc rerum Molucensium statu, Garzias Indiæ Prætor, lætali correptus

morbo,

morbo, sesquiannum circiter administrata prouincia, anno seculi huius quadragesimo è vita migrauit. Garziæ statim è regio chirographo substitutus est Stephanus Gamma, qui Malacæ vrbi páulo ante præfuerat. Martinum Alphonsum Sosam, multis rebus præclarè gestis insignē, primo loco nominauerat Rex: sed cùm is nuper in Lusitaniā rediisset; ad Stephanū, quòd proximū ab Sosa gradum in ea nominatione obtinebat, omniū cōsensu delata res est. Per idē ferè tēpus, nouo Lusitanorum beneficio, cum Thoma (quē alii Tamasum vocant) Persarum Rege firmata societas. Reixelanus tyrannus, de quo suprà demonstratum est, ab Ismaele defecerat. idē è Persicis finibus magna cum incolarum trepidatione ingentes agebat prædas. Ad eum coërcendum plectendumq; missus ab Thoma Cazican præfectus cum duodecim millibus equitum, & magno peditatu, ad Reixelum locauerat castra. sed oppidi præclarè muniti neque facilis erat expugnatio, & in obsidione spes erat nulla, quòd mare liberū tyrannus haberet. idcirco, ad commeatus vndique prohibendos, nauale subsidium Persa iure amicitiæ ab Lusitano, arcis Armuzianæ præfecto, per legatum ac litteras petiit. In eā expeditionē profectus ab Armuzia cum celocibus aliquot Martinus Alphonsus Carualialius, adhibita cura vigiliisque dispositis, breui maritimos omnes ad oppidum aditus interseptit. Tyrannus, inopinato ictus malo, cùm in singulos dies inopia cresceret, magno primùm auri pondere Lusitanum aggreditur, vt onerariis duabus alimenta vehentibus transitum dissimulanter ad se permittat. dein, vt inuictum ab auaritia sensit animum viri, desperatis iam rebus, in eius maximè fidem concedere voluit: sed Caciziorum verbis ab ea mente deductus est: cùm ita dissererent, multò satius, vt in malis, esse, Persarum quàm Lusitanorum arbitrio se se committere. quippe, si in potestatem Mahometanorum veniret, corpori duntaxat imminere discrimen: sin impiis magni prophetæ aduersariis vltro se dederet, non corporis modò, sed animi quoque damnum dubio procul esse facturum. Ea superstitione obiecta, miser, ad cruciatus ac necem sese Cazicani permisit. Capti latronis nuntio valde lætatus est Thomas, eamque victoriam Lusitanis præcipuè tulit acceptam. At Carualialius, hoc facto Persis maiorē in modum nomini Lusitano deuinctis, non minùs integritatis ac fidei, quàm rei naualis ac bellicæ decus Armuziam retulit. Dū hæc in sinu Persico fiūt, Stephanus Gamma interim & viribus ferox, & paterna gloria stimulante, haud leuis momēti rē, cùm à Vasco parāte olim, tum nuper à Garzia Prætore cogitatam suscepit; vti subductas ad Suezium Mahometanas triremes, ingēti cum Turcicę rei detri-

detrimento combureret. In id classe instructa ornataque, per spe-
ciem Diensis reuisendæ arcis, vel Adeni mox oppugnandi, ad Ara-
bicum fretum rectà contendit: & successissent vota; si protinus ab
sinus introitu Suezium petiisset. Sed visendi studio applicita ad
dextrum littus classe, dum agros vicosque maritimos & veteris A-
rabiæ monumenta perlustrat; interim de ipsius aduentu, & male
recto consilio, ad regionis prefectum citatis equis nuntii perfertur. Neque ille cunctandum ratus in tali re, validas equitum ac
peditum copias ad loci custodiam extemplo submisit. Ea re segnes
Lusitanorum conatus elusi. Appropinquanti Suezium Stephano à
præcursoribus nuntiatum, Turcica naualia magnis firmisque mi-
litum præsidiis obtineri. Non plus triduo (tantum in celeritate
momenti est) Suezium Turcæ preoccupauerant. Lusitanus Prętor,
magna spe dejectus, & grauiter semetipsum incusans, in Arabem
ac Saracenum effudit iras, totamque oram nullo obuio latè vasta-
uit: Philoteras, hodie Alcoceris portum, itemque Elanam seu To-
rum, & Suaquenum olim Aspidem, vrbes, nauesque permultas in-
cendit inde abiturus, cùm ad Mazuam applicuisset insulam, Lusi-
tanæ classis fama excitus Barnagazius, & vnà orator Asnafasagaris
Abassini Regis, (quem alio nomine Claudium appellabant) cum
ipsius Regis & Elisabethæ matris litteris affuit. Fessis rebus auxi-
lium contra communem aduersarium ex fœdere postulabat. Gra-
daametes Adelis ac Zeilæ tyrannus, Solimani Turcæ stipēdiarius,
infestissimus nominis Christiani hostis, in Abassiam dudum cum
exercitu irruperat: multisque cladibus Regem penitus in intima
Æthiopiæ compulsum, magna parte finium exuerat; religiosissima
templa, cum sacris monachorum cœnobiis euerterat; prædas pe-
corum hominumque identidem agebat. Hæc Abassini cùm mise-
rabiliter exposuissent, indigna, vti par erat, visa Prætori Lusitano
res. confestim aduocato consilio, suppetiæ Christianis contra Ma-
hometanos communi consensu decretæ. Reliqua erat consultatio,
quem potissimùm expeditioni præficerent. in magna competito-
rum turba, cùm id pietatis & officii munus certatim sibi quisque
deposceret, Christophorus Gamma Prætoris frater, acri ac præ-
feruido ingenio adolescens, cæteris antefertur. Huic, ex vniuersis
copiis, Lusitani cum armis duplicibus quadringēti, & magnus tor-
mentorum numerus attributus. Cum hac manu Gamma profectus
Iunio mense anno seculi huius quadragesimo primo, ad puteos
quosdam salsos prima nocte consedit. Inde caloribus maximis
per loca partim à feris infessa, partim etiam confragosa & arētia,
summo labore fieri cæptum iter pedibus, tormenta commeatum-
que

què cameli ac mulæ vehebāt, Barnagazii cura cōtractæ. vbi angustiæ occurrerāt, qua trāsitus onusto iumēto nō esset, detracta belluis onera Lusitani, atq; ipse ante alios Gāma, subibant humeris. ita, septimis demum castris peruentum ad prælti montis iugum, ex quo in vberes & irriguos Abassiæ campos longè ac latè prospectus est. Ab iugo degressi, aliquot amnibus facilè superatis, tertio die Baroam procedunt. Vrbs est in ditione Barnagazii ampla, & exornata ædificiis, piscosus præterlabitur fluuius, circa ripam vtramque frequens vicis pagisque; sed per id tēpus Mahometanorum iniuria desertis. Appropinquāti Lusitano sacerdotes & monachi obuiam prodiēre cum infulis, Dei primùm, tum Gāmæ & cōmilitonum implorantes opem, quartumdecimum annum premi sese dura atque intoleranda Zeilani tarānide, oppida euersa, incolas miserrimam in seruitutem abductos, antiquissimæ religionis ædes atque cœnobia nefariè spoliata ac diruta: iam sibi ne aras quidem, quò supplicandi aut sacrificandi causa confugiant, superesse. Pergerent porrò alacres, ad salutem eius gentis è cælo demissi: ac violatæ religionis, contemptique Christi Domini pœnas, ab impio & sacrilego tyranno repeterent, Hæc monachi, & alia quæ in tali re iustus piusque subjicit dolor, cum flebili vociferatione conquesti, adeò confudēre audientium animos; vt in tanta rerum indignitate lacrymas nemo teneret. Gamma, seruis Dei bene sperare iussis, ad proximi templi parietinas adorādi causa concessit. nobiles erant columnæ, & lapidis elaborati fragmenta: neque ausi Christiani ædificium instaurare, temporarium sacellum rei diuinæ faciēdæ, vili desuper tegete paleisq; operuerant. A precatione, Gāma cum suis in statiua extra vrbem locata se contulit. ad noui auxilii famā, Abassini subinde aliquot in castra affluebāt. Mox, duobus eorum præfectis & Barnagazio in consilium ab Gāma vocatis, de ratione gerendi belli deliberari cæptum. Victoriæ spē in eo verti censebant omnes, si cum reliquiis copiarum Abassini Regis matrè se se conjungerent. Sed quòd is bimestri ferme itinere ab eo loco distabat, nemini erat dubium, quin sæpius interea cum Zeilano certandū foret. in præsentia, cùm ad Lusitanorum existimationē, tum ad cōmeatus facultatem & copiam expedire visum in primis, vti Elisabethā Regis matrem in castra perducerent. Eā si apud se haberent, & maiorē hominū cōcursum ad signa futurū, & audaciùs multo ac libentiùs alimenta ab agrestibus vndequaq; subuectū iri. Elisabetha nō longè inde sese munitissimo tenebat loco, quo Regū filii natu minores, ne quid eorum gratia seditionis existat, Sinarū more includuntur. excelsa & vndiq; abscissa est rupes, quæ ab

satis lato fūdo paulatim fastigiatur ad summū. inde, ad fundi ma-
ximè speciē, circūquaq; prominet labrum, mille ferè passuum am-
bitu, ex quo subiecta quæq; ita lustrātur oculis, vt nullus circà late-
bris insidiisve sit locus. Intra eius proiecturæ planitiē regia tecta,
cum capacissimis duabus cisternis, & ornatissimo tēplo cœnobio-
q; visuntur: accedit agri, quod probè cultum, in annua quingento-
rum ferè hominum alimēta sufficiat. Vno duntaxat, eoque pe-
gusto ac tortuoso, anfractu ad certum vsque spatiū ascensus est: ab
eo spatio ita arrecta sunt saxa, vt funibus corbibusq; extollātur de-
mittantúrve homines, quæq; alia vel importāda vel auehēda sunt.
ac demū ea natura est loci, vti prorsus neque vi neque fame sit ex-
pugnabilis. Gamma lætus propinquitate Reginæ, litteras primūm
ac nūtios ad eā officii causa, tū ad ipsam deducēdā armatos præmi-
sit centum. Elisabetha, ne publicæ rei pro sua parte deesset, ex diu-
turno veluti carcere haud grauatè descendit, liberis & arce pare-
ti, quę ibidē agebat exacta iam ætate, cōcreditis. Instratæ mulę (quā
equis minimè vtuntur Abassini) ad saxi radices opera Barnagasii
præstò erant. Regina, præter Lusitanā cēturiam famulis quinqua-
ginta, ancillis non amplius triginta sequētibus, in viā se dedit hoc
ferme ornatu: Vestes erant ex Indica tela niueæ, tenuissimo textu;
hasce bombycina penula contegebat cinerea, ramis floribusque
subtiliter ex auro conspersa. Caput Hispanico more velatum, fa-
ciē etiam, nisi qua cerneret, linteo obductam habebat, phaleratæ
& serico ad pedes vsque vestitæ insidens mulæ, quam Barnagasius
ipse obsequii causa, nudo exerto brachio, tygridis exuuiis hume-
ros rectus, loro ducebat: cingebant latera, linteati dynastæ pedi-
tes duo. Pro vmbella, pellucidum conopæum ingens ita omnia
contegebat, vt nisi reducto linteo nequaquam introspici posset.
Aduenientem, Gamma festo vestitu, ac densis tormentorum bom-
bis, quibusque aliis rebus lętitia significari solet, venerabūdus ac-
cepit: idēque quòd antè per litteras corā per interpretē docuit, se
à Stephano fratre Indiæ Prætore, quòd ita velle Ioannē Lusitanię
Regem intelligerent, cum ea manu missū ad ipsam filiūque adju-
uandos. proximo anno maiores, Deo volente, copias affuturas. in-
terea paratum se cæterosque, qui aderant, pro Christiani nomi-
dignitate & Abassini regni salute mortem oppetere. Ad hæc Re-
gina paucis ita respōdit; vt magnas Lusitano primū Regi, tū Gāmę
cæterisque gratias ageret. sperare se tā firmo præsidio collapsas A-
bassiæ res in pristinū breui esse redituras. inde, transacta iā ad Ba-
roā hyeme, castra mota, certusque & in castris & in agmine locus
Reginę assignari cæptus, eidēque custodes corporis, Lusitani fistu-
latores

latores cõtũ attributi, Michaële Caſtanoſio præfecto, qui hæc ipſa in cõmentarios retulit. Aduentu Reginæ vulgato, Abaſsini frequẽtiores adeſſe, & è ſua inopia, quippe finibus ab hoſte vaſtatis, certatim cibos in caſtra cõuehere. Per hunc modũ Gama, dierum aliquot iã iter emẽſus, munita loco excelſo caſtella duo haud incruẽto certamine cepit. cõplures populos, qui ad Zeilanum metu defecerant, ad Abaſsini fidẽ imperiumq; reuocauit. Maturanti dein cũ Rege ſeſe cõiungere, a quo binas iam in itinere acceperat litteras, compendiis viarum antegreſſus Zeilanus occurrit, multitudine copiarum longè ſuperior, cæterùm armorum ac telorum genere minimè par. ducentos non amplius ferreis inſtructos fiſtulis Turcas auxiliares habebat. cæteri, leui armatura, ſagittis, haſtiſque, & gladiis vtebantur. Vbi propiùs ventum eſt, neque iam vitari congreſſus poterat, in aciem dux vterque copias educit. ac primùm Luſitanorum paucitas contemptui Mahometanis eſſe. dein, vbi tormentis geri cæpta res eſt, equi flamma & fragore conſternati, domitis plerique frænis, in fugam ſeque & ſeſſores auertunt; tum ſagittarii deſtinatis ictibus toto paſsim campo ſternuntur. Denique Gradaameti, in primis ordinibus reſtituẽti pugnam, femur vnà cum equo plumbea pila tranfigitur. inde ſuper moribundum equum ad terram corruens, cõcurſu ſuorum ex acie in tutum effertur. Ad caſum tyranni, fuga Mahometanorum ex omni parte fieri cæpta. inſtant Luſitani, & quoad vires tulêre, ferociter hoſtem inſequuti, magna edita ſtrage, nõ plus vndecim ſuorũ amiſſis, victores in caſtra reuertuntur. Idẽ iterati paulo pòſt prælii euentus fuit: hoc etiam lætior, quòd nuda præſidio caſtra Mahometana direpta ſunt. deleri eo die hoſtis potuit, ſi ad perſequendum equi Luſitano fuiſſent. grauis adhuc ex vulnere Gradaametes lectica in aciẽ exierat. non niſi tranſmiſſo vicino flumine, ab effuſa conſtitit fuga. Luſitani, gemina intra paucos dies victoria gratulabundi, onuſti manubiis, in ſtatiua rediêre. ibi dũ ſauciis curãdis operã dant, Barnagazius cum popularibus quingẽtis & paucis inſuper Luſitanis è maritima ora ſuperuenit. Inde territus barbarus, magna ſuorum parte dilapſa, retro ad Mangadafum præcelſum montem, qui fauces in Arabicas imminet, hyeme iã aduentante conceſſit. nec Luſitani à veſtigiis abſtitêre. cumq; ſe ſe Gradaametes tũ loci natura, tũ anni tẽpore tueretur, Gamma itẽ vicinum montẽ, Ofalã nomine, ad hyemandum elegit. ibi dum Luſitani partim intercipiendis commeatibus, partim finitimis pagis viciſq; in Abaſſini ditionem aut vi aut voluntate redigendis, inſiſtunt; Gradaametes interea, quàm occultiſsimè per legatos ac munera, trãs fretũ ab Zebitano

præfecto aduersum Christianos opem implorat. Missi Turcæ fistulatores admodum mille, quo maximè genere militum opus erat, cum tormentis curulibus decem: quos ille per auersam mõtis partem inscio Lusitano, vere iam appetente, lætus accepit. neque interposita deinde mora, quo minùs vltro vallum & castra Lusitanorum inuaderet. Sensit illico Gamma nõ mediocriter auctas hostiũ vires, ac primò, distributis manipulis, in subita re stationes ad idonea loca disposuit: dein, vbi curules admouebantur balliſtæ, munimento diffisus, vti per vices in hostem erumperent suis edixit. dictis obtemperatum: & in summa rerum omnium iniquitate Lusitani pugnam acriter initio sustinebant: dein perpetua ferri ac plumbi procella stratis plerisque; cæteri, priusquam ab hoste circumuenirentur, fugam in saltus auios rupesque præripiunt. De Barnagazio nihil traditur. Elisabetha cùm saucijs curandis aliquamdiu piam, vti solebat, ac sedulam nauasset operam; perditis ad extremum rebus pauida perexiguo comitatu profugit. Castanosius præfectus & è stipatoribus triginta sequuti. in Reginæ tentorio vulnerati complures incerta spe vitæ relicti. in eos parta victoria Mahometani cùm fœdè sæuirent; quidam è Lusitanis atrox ac triste facinus ab vltima desperatione commisit. accenso funiculo, tormentarii pulueris cadis (nam ibidem adseruabantur) sensim adrepens, applicuit ignem, flammisque momento diffusis, seque & quotquot intra id tabernaculum agebant, eodem absumpsit incendio. Gamma, cùm egregiè aliquandiu dimicasset, ad extremum grauiter saucius, hortatu suorum, intendentibus iam se tenebris, præter ipsa castra cum paucis effugit. dumque egerenda è castris præda hostes distinetur; tota nocte per summam vexationem itinere facto, orta demum luce, ne conspici posset, in proximam conuallem & densas circa siluas è via deflexit. ibi, dum ad abditum fontẽ è longa defatigatione colligit vires, ab equitibus insequutis, indicio vetulæ cuiusdã oberrantis, inter curandum vulnus opprimitur. Ad tabernaculũ deinde regium cum ingenti plausu raptatus, congestis in eum ab Gradaamete probris minisque, detracta primùm veste, virgis acerrimè caditur: tum ad ludibrium & contumeliam totis castris per militum & calonum ora traducitur. postremò, cũ omnes injurias & cruciatus inuicto propter Deum animo pertulisset; ad se retrahi jussum, ab impotenti sæuaque iracundia, suismet ipse manibus tyrannus obtruncat. Sunt qui, ex ipso mortis & causæ genere, Gammam in cælestium numerum pro certo referendum existiment. Sanè Abassinus Rex in ea quam ad Indiæ Prætorem de his rebus misit, epistola, Christi martyrem non dubitanter appellat. Caput Gammę præ-

cisum

ciſum, & cum eo primarii Luſitani duodecim ad Solimanum Ottomanum ab Turcis dono tranſmiſſi. Ea victoria intemperanter elatus Gradaametes, conuiuiis ludiſque aliquot deinceps dies indulſit. Cæterùm inſolenti barbaro lætitia primò in mœrorē, mox etiam in perniciem vertit. Dimiſſis cum congiario Zebitanis, quaſi nil iam ſupereſſet periculi, cum vxore liberiſque, & cætera multitudine, ad Nili fluenta, valetudinis & animi cauſa cōceſſerat. Ibi nihil tale metuentem Claudius cum Luſitanorum reliquiis è fuga collectis, & Abaſſinorū peditum octo millibus, & equitibus quingentis inuaſit. Contracto certamine, Gradaametes, ab Luſitano cuius nomen ignoratur, cùm vnum tyrannum ſimul omnes impeterent, plumbea grande trajectus occubuit. Magna dein edita Mahometanorum fugientium ſtrages, & caſtra cum tormentis & cætero belli apparatu direpta. &, quod omne ſuperauit gaudiū, haud exigua Chriſtianorum omnis ætatis & ſexus vtriuſque multitudo è miſerrima ſeruitute ac vinclis erepta. Gradaametis vxor, cū trecentis equitibus, quos circa ſe prę ſidii cauſa habebat, & cum theſauris effugit. Certa dein pax Abaſsino Regi aliquandiu manſit; iis qui per bellum ab eo deſciuerant, cum lacrymis & infima deprecatione ad fidem atque ad officium redeuntibus. Tam inſigni parta victoria, Claudius, in iiſdē locis, anniuerſarias hebdomadæ ſacroſanctę ferias admirabili pietate celebrauit. quandiu corpus Domini clauſum in ſepulchro adſeruatum eſt, atratus & ſqualidus veteri gentis more, nihil omnino guſtauit, nec pedem è templi finibus extulit. idem à Regina matre & proceribus factum. Nec minore ceremonia ſtudioque paſchalia dein peracta myſteria. elutis per confeſſionem ſordibus animorum, ſalutari cæleſtis agni cibo refecti, ſummi atque infimi, ad extremum agmine compoſito collucētibus vndique cereis, cum ſolenni pompa ſupplicationem obiēre. Neque ita multo pòſt, Luſitanis qui in bello ceciderant, juſta funebria, & regalis apparatus exſequiæ, cum inſigni erga pauperes benignitate, & piacularibus ſacrificiis, & ſumma omnium ordinū frequentia perſolutæ. Luſitani ſuperſtites, virtutis ergò donis ab Rege donati, & liberaliter habiti, quod reliquum erat vitæ, ferè omnes in Æthiopia tranſegēre.

LIBRI VNDECIMI FINIS.

HISTORIARVM INDICARVM LIBER DVODECIMVS.

PLVRA iam hinc & vberiora de progressu Euangelii, deque rectæ in Deum fidei propagatione, dicentur. Quippe, ad hæc vsquetempora, constituendis emporiis, arcibus exstruendis, tuendo mari, & propulsandis finitimorum armis distenti Lusitani duces ac proceres, in magna illustrandi nominis Christiani voluntate, humanæ tamen magis quàm diuinæ rei operam dederant. Et è Franciscana familia fratres, cùm domicilium in India pridem constitutum haberent, essentque amplificandæ religionis Christianæ percupidi, tamē quotidiana psalmodia, funeribusque, & cæteris diurnis pariter ac nocturnis cæremoniis impediti, satis otii nequaquam suppeditare poterant peregrinationi, catechismo aliisque muneribus, quæ ad conuersionem gentium, & curationem & cultum haud dubiè requiruntur. De cæteris, neminem illorum temporum, ego quidem cum Antonio Galuano, vel prudentiæ laude vel caritatis ardore contulerim. Proximi Galuano habebantur, Michaël Vaseus, totius Indiæ pro Episcopo: (Vicarium generalem appellabant) & Iacobus, de quo supra dixi, Borbanus, Episcopi comes: itemque Cosmus Annius, regius scriba. ii, communi consensu, Stephano Gamma prætore & Fernando Rhoterigio Quæstore approbantibus, cuiusmodi Ternate Galuanus, collegium seu Seminarium in vrbe Goa instituerant puerorum è variis nationibus, ad fidem Christianam (si fieri posset) vsquequaque disseminandam: atque ob id ipsum, ei collegio ab Sancta fide nomen indiderant. Sed mox, in stadio equestri (ita enim vocatur is vicus) attributa huic operi noua diui Pauli conuersionis ædicula, priore appellatione antiquata, cognomen collegio fecit. eidemque alendo, prædia & reditus, qui paulo antè in Ticuarino, Diuare, & Ciorano insulis, dæmonum cultui deseruierant, fanis eorum ac delubris Vasæi cura disturbatis euersisque, ex Regis auctoritate assignati. Per eosdem ferè dies, haud cõtinendum, etiam aliunde incrementum Christiana res ceperat.

Parauę,

Parauæ sunt populi ad Comorini seu Cori promontorium, imbelles ac mites, piscatui margaritarum præcipuè dediti. Inde Piscariū, quinquaginta ferme leucarum spatio, littus appellant. idq; ab ipso promontorio initium ducens, meridiem spectat primò, tū in septentriones reflexum, ad vsque Remanacoris vada, & Manarē insulam, fronte in orientem solem obuersa protenditur, tanta in tā breui locorum interuallo cœli varietate, quem admodum suprà demonstratum est, vt ijsdem anni mensibus, cis promontoriū, æstas & calor; trans idem illud, hyems & frigora sæuiant. pagis vel oppidis quinque circiter & viginti ora ea tota censetur. ij ergo populi ab inquilinis Mahometanis adempto piscandi arbitrio, cùm grauioribus in dies afficerentur injuriis, coacto concilio, de re communi consultant. Fortè in ijs tum locis negotiabatur è Christianis Malabaribus quidam Ioannes Cruceius; quī nuper in Lusitania fuerat, eumque Ioannes Rex comiter acceptum, honoribus ac beneficiis auxerat. Hoc maximè auctore, Parauæ, in summa consilij inopia, rerumq; difficultate, legatos opis petendæ Cocinum mittunt magistratus ac decuriones, (Patāgatini patrio sermone dicunt) hisce imperatum, spondeant, si rebus afflictis auxilium latum sit; paratos Parauas omnes, publico gētis decreto, Lusitana sacra suscipere. Ei promisso quo maior esset fides, Cocinum delati Patangatini, mandatis suorum expositis, confestim salutaribus abluuntur aquis, & Christo dant nomina. Hoc veluti pignore cæterorum voluntatis accepto; non dubitauere Lusitani suppetias laborantibus ferre. Classis ab Cocino ad Piscarium littus missa, non modò Mahometanorum audaciam repressit, sed etiam Parauis erepta piscationis iura magno cum ipsorum emoluméto restituit: & sacerdotes aliquot eadem classe delati, lustrandis baptismo Parauis æquè summis atque infimis, nemine repugnante, instituêre. Ac per hunc modum, paucis diebus, voluntaria conuersione, in Christi fidem gens pænè vniuersa cōcessit. Ad huiusmodi veluti subitarios fidelium greges, aliqua subinde mancipia vel socij & auxiliares Indi temere adiungebant sese, (certorum hominum testatam & illustrem vocationem excipio) magis quo dominis aut Lusitano Prætori gratificarentur, quàm quòd suis ponderibus religionum discrimen ac momenta perpenderent. Ergo, multo maxima neophytorum pars, præter intincti lympha corporis, & nominis immutati memoriam, Christianæ disciplinæ retinebant nihil. Id autem, partim socordia gentis fiebat, partim etiam cultorum inopia; quippe qui, propter paucitatem, nec probè subacto sererēt solo, neque sata deinceps, ab initio vsque ad extre-

mum, æquali cura prosequerentur. Ita, labores in semine destituti, optatam segetem virtutis ac pietatis ferre non poterant. Inter hæc, è quotidiano commercio nationū quæ ignorāt Deū, multa & grauia in hominum nostratium mores irrepserant vitia: propiusq; aberat, vt Europęi aduenę aliquid in singulos dies ex Asiatico traheret luxu, quàm vt indigenis ipsi Christianæ sanctimonię & seueritatis quicquam impertirent. Ad hanc morum contagionem accedebat ingenium soli cœliq́ue, mirè factum ad corrumpendam vel generosam indolem; quodq́ue, ni summa cautio adhibita sit, quamlibet Martium vigorem animorum, otii dulcedine, & variis voluptatum delinimentis, extinguat. Hæc Ioannes Rex cùm & litteris multorum & sermone didicisset, angebatur intimis sensibus, quippe cui salus hominum, ac præcipuè popularium suorum, carissima semper fuisset. præterea, stimulabat animum illa quoque religio, quòd ex decretis Pontificijs, & iure communi, nō nisi tuēdi augendiq́ue diuini cultus, & promulgandi Euangelii nomine, si promulgationem eam impedirent, bellum ignotis inferre gentibus, & Indicarum frugum opumq́ue decimas & vectigalia caperę sibi liceret. In tanto autem reliquarum artium studio, tantisq́ue diuitijs, & copia rerum, languere Christianam industriā, & adeò paucos existere, qui mortalibus, inani spe & praua cupiditate deceptis, rectum viuendi monstrarent iter, haud immeritò nefas arbitrabatur. Ac proinde, quo pacto hisce occurreret malis, dies noctesq́ue agitabat animo. Sed in summa rei expediendæ voluntate nihilominus hærebant consilia Regis: quippe, ad tantam hominum vim in arctam & angustam ab lata & spatiosa via traducendam, tot peragrandas terra mariq́ue regiones, tractanda tam variarum nationum ingenia, multorum inimicitias atque odia subcunda, refellenda iam inueterata, & penitus infixa captis errore mentibus, Brachmanicæ vanitatis aliorumq́ue mendacia; & numero magistrorum, & spectata innocentia vitæ morumq́ue, & egregia corporis animiq́ue firmitate, & sana multipliciq́ue doctrina, & super hæc, non vulgari prudentia, magnoq́ue rerum vsu opus esse non ignorabat. Huius autem generis magna per id tempus erat in Lusitaniæ regno penuria. Sacri concionatores è finitimis regionibus accersebantur. Liberalium artium studiosi Complutum ferme aut Salmanticam adibant. nonnulli etiam Regis impensa Parisiis alebātur. Vnicū erat regni totius Olisipone Gymnasium infrequens, ab Dionysio rege inchoatum. ibi, pars iuuentutis iuri maximè ciuili operam dabat. atque id sanè gymnasium nuper ipse Ioannes, in posterum longè prospiciens, ex Olisipo-

nensi

nensi tumultu Conimbrigam transtulerat, in vrbem antiquam, & Musarum otiis iam ante dicatam; ac tum quidem, castigato præterlabentis Mundæ fluminis alueo, salubris pariter & amæni secessus. Eò clarissimos dicendi magistros, ac mathematicæ rei ac medicæ professores, & humani diuiniq́ue iuris, & sacrarum litterarum interpretes, nō ex Hispania tantùm, sed etiā ex Gallia, Germania, Italia, magnis præmiis euocabat; scholisq́ue ex Parisiensi formula & disciplina institutis, aliquot insuper adolescentiū collegia in eadem vrbe fundauerat. Sed necdum ad maturitatem ea peruenerat soboles; & Indicæ necessitates præsentem efflagitabant opem; & domesticis hisce præsidiis, ad excolendam Lusitaniam ipsam, & supplendos magistratus, & sacerdotia tuenda, egebat Rex. Neque porrò verum erat, quo remotæ fouerentur partes, intestina ac vitalia membra destitui. His anxio curis, atque ad Indicam subleuandam rem, externa circumspectanti auxilia, tale remedium haud obscura Dei prouidentia oblatum est. Ignatius Loiola Cantaber agebat Romæ, qui paulo antè, cum eximiis aliquot eiusdem propositi viris, afflatu diuino sese ad vineæ Christi culturam, atque ad Euangelii prædicationem, sine vlla prorsus aut temporum aut locorum exceptione, deuouerat. Ea societas IESV ab ipso Pontifice Maximo, qui tum erat Paulus hoc nomine Tertius, postmodum appellata. Iamq́ue variis Europæ locis haud obscurum egregiæ cuiusdam pietatis ac doctrinæ specimen dederant. Id Ioannes certis auctoribus vbi cognouit, Petro Mascareniæ, suo apud Pontificem oratori, mandat, etiam atque etiam agat cum Ignatio, vti alumnos disciplinæ suæ minimum sex mittat ad se, quando generis humani salutem & Christi Domini gloriam vsque adeò sitiant, non defuturas in Asia atque Africa scaturigines, quibus eam aliqua saltē ex parte releuent sitim: præterea, nullam in eas terras nauigandi moram fore, simulatq́; commoda tempestas affuerit, queq́ue ad nauigationem necessaria sint, ea ab suis procuratoribus largè & copiosè prębitū iri. Hoc accepto mandato Mascarenias Ignatium appellat. Ignatius ex auctoritate summi Pontificis, quòd aliis quoque regionibus pro sua parte consultum vellet, expetenti sex oratori duos tantùm assignauit, Simonē Rhoterigium Lusitanum, (quem Ioannes ipse Lutetiæ in studio litterarū aluerat) & Franciscum Aspilcotam Nauarrum, claro inter suos genere natū, cognomento Xaueriū. Ac Simon quidē, maturè prę monitus, quòd quartana tum laborabat febri, in Lusitaniā naui trāsmisit comite Paulo Camerte, egregia probitate fideq́ue viro, qui sese cum aliis ad Ignatiū per eos dies adiūxerat. Xauerio autē, quo

majorem videlicet in re subita ferret obsequii laudem, non nisi pridie quàm illi cum Mascarenia itinere terrestri abeundum fuit, denuntiata res est. Ac tametsi, confirmata nondum societate, nihil in cæteros iuris erat Ignatio; Xauerius tamen ad imperium vsque adeò durum ac repentinum, non modò tergiuersatus vlla ex parte non est, sed etiam incessit omnibus lætitiis: acceptóque spatio vix quod salutandis amicis, & resarciendæ attritæ ac laceræ tunicæ satis foret, postera luce cum oratore discessit. Huius mihi profectionem viri (nam Rhoterigius, Regis ac procerum deinde rogatu, in Lusitaniã substitit) paulo fusiùs persequi est animus: vt promulgãdi Euangelii studiosis hominibus recens propositum sit Apostolicæ peregrinationis exemplar. Quamquam huiusmodi narrationẽ exsequenti mihi subit illa suspicio, fore vt quæ de piorum hominum in ægrotos ac pauperes, & infimam plebem officiis, vel prodita sunt, vel in posterum prodentur à nobis; aut friuola aut etiam sordida videantur iis, quorum videlicet aures, magnificis de republica, de moribus, de natura disputationibus, vel sumptuosis bellorum apparatibus, terrestribusque ac naualibus præliis, & inclytarum vrbium expugnationibus adsuenere. Sed habet hoc vtique philosophia Christi. nihil primo aspectu contemptius, nihil in recessu diuinius. quippe, animos, non ad sitim cædis ac sanguinis, vel ad inanis gloriæ cupiditatem; sed ad humanitatem ac mansuetudinem, atque ad amorem solidæ ac veræ virtutis imflammat: quæque ab aliis de officio vel ostentationis vel etiam animi sæpe causa quæruntur, ea rebus ipsis ac vita quàm verbis multo libentiùs explicat. Ergo Christianæ documenta virtutis, tanto & ad bene viuendum aptiora, & ad narrandum grauiora censenda sunt, quanto facta dictis, & pacis munera bellicis artibus antecellunt. Xauerius igitur, vbi profectionis affuit dies, (annus tum agebatur huius seculi quadragesimus) ita ex vrbe decessit, nihil vt secum præter simplicem corpori tegendo vestitum, & in quotidianas preces Romanum breuiarium extulerit. Vt fieri cæptum est iter, illud ante omnia mordicus tenuit, vt intimam sui custodiam, & certa precandi commentandique spatia non omitteret. inde vegetior in dies atque robustior, ad opem aliis ferendam semet acriter incitabat. Hi quo libentiùs curationem vbi opus esset acciperent, cunctis interim officiosè demerendis, atque omni ratione sibi conciliandis insistere: deposita seueriore persona, comiter alloqui singulos, hilari ac sereno respondere vultu, faciles ad se cuilibet præbere accessus, cõtemnere omnino neminem, gloriam æquè fugere atque alii captant: nihil in victu cultuque sibi præcipuum

sumere;

sumere; minimis vilissimisque cõtentus esse: vti quisque pessimè se acceptum a prodromo quereretur, ita huic libentissimè suo lectulo tectoque cedere: vbi quis per niuosa, ac lutulenta, & prærupta itinera laberetur, ad eum subleuandum raptim ad pedes vel cum periculo desilire: alio quouis casu periclitantibus, vbi non posset manu, prece votisque succurrere. Inter cæteros, primarius quidam, contra omnium sententiam ausus tumenti fluuio ad transitum sese committere, cùm aquatum impetu vorticibusque ad exitium raperetur, pia (vt affirmant) Xauerii supplicatione seruatus est. ad hæc lassos & imbecilles omni obsequio ac sedulitate refouere: postremus cubitum ire, primus exsurgere. denique, famuli dum quiescunt, ipsis operam dare iumentis. Hac ille summissione, officio, suauitate, clemẽtia, cæterisque artibus, quas ei spiritus cœlestis haud dubiè suggerebat, breui omnium animos ita sibi deuinxit, vti deinde nihil ad cuiusquam reprehensionem ab eo profectum; aut acerbum vlli videretur, aut nimium. Neque ipsos dumtaxat qui in comitatu erant legati, meliores quotidie reddere conabatur, sed etiam in cauponis ac diuersoriis, cùm se occasio daret, promiscuè cunctos docendo, monendo, iuuando, excellẽtis cuiusdam virtutis & caritatis relinquebat impressa vestigia. Per hũc modum superatis iam alpibus & Pyrenæo saltu, in Pompelonis veniunt fines. cumque inde Xauerius ad suos facillimo negotio posset excurrere, nunquam adduci se est passus, vt quicquam omnino carni aut sanguini daret, atque ad patriæ saltem incunabula reuisenda, quamuis modico diuerticulo de via deflecteret. Inter hæc, sagaci viro Mascareniæ, cognoscendi noui comitis, atque introspiciendi penitus eius animi sensus, maxima dabatur facultas: nihil enim vitia virtutesque hominum ita explorare consueuit, vt bene longi itineris diurna pariter & nocturna consuetudo; quippe quæ simulationem quamlibet callidam & artificiosam diu sustineri non patitur, eo liquidiùs Mascareniæ de Xauerio ferre sententiam licuit, cumque in dies notitia pariter & admiratio crescere viri, præmisso ex itinere tabellario, de ipsius laudibus ad Ioannem ita multa perscripsit, vt Rex miram in eius videndi ornandique cupiditatem incumberet. Olisiponem denique tertio mense peruentum. ibidem agebat Simon. huius quartana vetus, cuius accessum eo ipso die exspectabat, Xauerii demum læto ac salutari amplexu discussa. Post triduum Xauerius euocatur in regiã. accedenti sese Rex perhonorificũ præbuit, ac verbis amplissimis, quid de illius meritis ac sanctitate sentiret, in amicorum ac procerum corona testatus est. At ille, peracto salutationis officio,

cùm

cùm ei lauta ad diuersandum hospitia non deessent; ab regia protinus ad publicum valetudinarium, quòd Misericordiæ sodales procurant, vnà cum Simone & Paulo Camerte se confert. ibi, dum naues ad cursum parantur, de more tempus ita distribuunt patres, vti nocturnas horas, breui duntaxat excepto somno, sacris carminibus, & rerum diuinarum contemplationi: diurnas, ægris omni ope refocillandis, confessionibus quamplurimorum excipiendis, & quotquot ad se venirent, aut consilio aut re iuuandis insumerent. Hisce ferme occupationibus, quod reliquum erat hyemis, summa populi Olisiponensis approbatione transactum. Iamque Indicæ nauigationis appetebat tempus, cùm regii œconomi, & Castanerianus in primis dynasta, iussu Regis instare Xauerio, vti, consultis hominibus peritis, indicem ederet eorum, quæ vel ad iter tam longum, vel ad prouinciam adeò remotam necessaria duceret. ita sibi etiam atque etiam ab Rege mãdatum, vti prorsus nihil, ipsi vel sociis, neque ad valetudinem neq; ad cõmodum cultúmve deesse pateretur. seorsum dein illi Ioannes totam Indicam rem accuratè commendat: conuertendis ad Christum ethnicis, neophytis in fide firmandis insistat, Lusitanæ ditionis arces atque præsidia lustret, deprauatos corrigat mores; deque omnibus rebus quàm diligentissimè ad se perscribat. Postremò, quo sibi aptiorem & expeditiorem fore prouinciam intelligat, transmissum ad se ex vrbe Roma diploma litterasque Xauerio reddit; quibus eum Summus Pontifex Nuntium Apostolicum in regionibus Indicis ampla cum potestate creauerat. Et Xauerius Regi quidem paucis ita respondit, vt cùm eximiæ illius benignitati gratias ageret immortales; tum verò, quòd ad procurationem Indicæ rei pertineret, sese, quantum liceret ac posset, serui fidelis officio functurum esse reciperet. Regiis verò curatoribus, & Castaneriano præsertim, complura in vsum nauigationis identidem offerenti, aliquandiu obfirmato restitit animo: dein, ne per contumaciam superbiámve cuncta respuere videretur, perpelli se tãdem est passus, vt sibi comitibusque duobus (nam ad Paulum Italum, paucis illis diebus, studio pietatis incensus accesserat Franciscus Mansilia Lusitanus) singulas crassiore textu lacernas ad arcenda circa Bonæ spei promontorium Antarcticæ plagæ frigora, itemque sacros aliquot libros, cuius generis inopia laborare India dicebatur, in nauim imponi permitteret. reliqui verò commeatus atque viatici genus omne rejecit; cùm ita diceret: suscepto paupertatis voto, & vnius Dei causam agenti sibi nequaquam esse de crastino laborandum. Hortãte dein dynasta, vti puerum saltem vnum

adsu-

adsumeret, victus quotidiani administrum; Mihi verò, inquit Xa- "
uerius, dum pedibus manibusque vti licet meis, opus ministro non "
est. Cùm ille nihilominus vrgeret ac premeret; indignum ea fore "
persona quam gerebat, affirmans, si in tanta vectorum ac nautarũ
turba palam conspiceretur, aut vestem ad nauis marginem abluẽs,
aut cum cæteris ollam foco in quotidianos cibos imponens: At qui "
clarissime vir, Xauerius inquit, dignitatis tuendæ, artes istæ & præ- "
cepta quæ narras, quò vides loci Christianam rempublicam addu- "
xerunt. itaque mihi & ollas, vbi res postulauerit, inspectante po- "
pulo, non attrectare solùm, sed etiam tergere & lauare pannos, & "
infima quæque, modò peccatum absit, obire ministeria certum est. "
Cuius veritate responsi & in præsentia œconomo vocem inclusit,
& magnam apud eum de se in perpetuum præclaræ cuiusdam ac
diuinæ sapientiæ opinionem reliquit: quam Castanerianus postea
prædicare libenter solebat; illudque crebris vsurpare sermonibus,
in classis discessu, non minùs cum Xauerio sibi certaminis fuisse,
vt plus acciperet; quàm cum aliis hominibus, vti ne plus
exigerent. Ab eo colloquio, & Simonis deinde amicorum-
que complexu, Prætoriam nauim Xauerius Regis jussu conscendit.
ibi verò, quàm in omnes partes fructuosa eius caritas & industria
fuerit, quo faciliùs possit existimari, pauca de vniuerso genere class-
sium Indicarum hoc loco prefari est necesse. Præter nauigia per-
multa, quæ variis anni temporibus ex Olisiponensi portu ad alia
atque alia commeant noui orbis emporia, quatuor ferme vel quin-
que in Indiam onerariæ destinantur, magnitudinis adeò vastæ, vt
cùm inflatis aura secunda feruntur velis, oppidi propemodum in-
star obtineant. Harum singulis, pręter commeatus, instrumenta
merceseque, complures hominum ordines vectari mos est. Primus
ordo, nauticæ multitudinis, ii certis inter se legibus ac disciplina
constricti, cursum ex arte moderantur. Secundus est præfectorum
ac magistratuum, qui vel ad obtinendas arces ac maria; vel ad jus
dicendum, & curanda publica negotia, in orientem ab Rege
mittuntur. Tertius militum, quique ad naues tuendas, quique ad
Indica præsidia supplenda, conscripti sunt. Quartus est mercato-
rum, qui cum vxoribus interdum ac liberis in colonias Indicas mi-
grant. Accedit famulorum ac mancipiorum ingens numerus. Nec
desunt medici, seu quos vulgo physicos seu quos chirurgos appel-
lant. Populus vnius onerariæ in vniuersum capitibus modò sex-
centis, modò octingentis, interdum etiam plus mille censetur;
&, obuersante plurima leti specie, culeum è sparto & linteum
quisque secum in nauim infert, quibus insutus, si diem obire

conti-

contigerit, dejiciatur in mare. Porrò, cunctorum expiandis animis & rei diuinæ procurandæ, mercenarius plerunque præest: qui morientium vbi confessiones audierit, & mittendos in pelagus lustralibus aquis & piaculari precatione fuerit prosecutus, nimirum sat suo muneri, sat legi factum existimat. Ab Olisipone Goam, inde Cocinum, coëmendi maximè piperis causa, nauarchi petunt is cursus, vt nullus grauior interueniat casus, quinto haud citiùs mense conficitur. interea, pro locorum ac temporum varietate, modò cadentibus ventis, malaciæ lentissima tædia; modò seuientibus procellis, jactatio vehemens, sæpe sine exitu nausea, fastidium cibi, terror assiduus, diuturna insomnia toleranda; adde malignè diuisa & sæpenumero vitiata cibaria, vicissitudines immodarati caloris & frigoris; grauitatem cœli sub æquinoctiali maximè plaga, quæ superando Bonæ spei promontorio, semel iterumque trajicitur. Ad hæc, non leue incommodum in ipsa quoque habitatione consistit. ab ima carina ad summam nauis oram contignationes quatuor vel quinque attolluntur. in infima, nautici saburram ad æquilibrium sternunt; in cæteris tormenta constituunt, vasa disponunt, mercimonia capsasque constipant. vectoribus admodum exigua sub iis tectis agendi spatia relinquûtur. à prora puppíque gemina in pugnam surgunt castella. in horum vtroque, & simul ad gubernaculũ, ligneas casulas ac tuguriola fabri concinnant. hasce, qui sunt pecuniosi, magno in breue tempus conducunt pretio. cætera turba, ni sæuiant venti, prout cuique datur, sub dio in angustiis cubãt. sin atrocior tẽpestas discursum nautarũ ad repẽtina imperia postulet, pauidi cõfertíque sub tabulata coguntur. ibi, conclusa halitu æstuque, teterrimus odor sentinæ pædorque & illuuies afficit corpora. Inde cùm graues alii morbi, tum verò lethargi, apostemata, febres variæ, fœda oris vlcera, & purulenti gingiuarum tumores existunt: & ipsos etiã haud rarò sacerdotes medicosque corripiunt. Iam, in tanta plebis colluuione, militumque licentia, quot quantæque sint labes animorum ac vitia, enumerare superuacaneum est. tacitus ea sibi quisque subjiciet. Omnem hanc benemerendi siluam, & sempiternæ gloriæ segetem, in sua nauigatione Xauerius habuit. Martinus Alphonsus Sosa cum summo imperio præerat classi, Prætor Indiæ designatus, qui in eius maris præfectura paulo antè præclaras gesserat res. Huic primùm Xauerius & assectis eius apparitoribusque, ad justitiam colendam ac fidem, plena prudentiæ, plena salutis monita per occasionem dabat: tum ad aliorum animos pariter sanandos & corpora, omnes conferebat vires, excitare afflictos, consolari

solari mœrentes, adsidere ægrotantibus, interdum etiam iisdem sua manu condire & coquere cibos, præbere sorbitiunculas, atque vitale instillare succum, sternere lectos, ac sordes euerrere: quibus esset spes vitæ, hisce, auertendi cœlestes iras, & mores in posterum corrigendi præcepta inculcare: quorum deplorata esset in terris salus, iis æternæ vitæ facere spem, & simul ad supremã pugnã arma contra dæmonum incursus ac petitiones induere valentes, ad officia pietatis & humanitatis hortari; detrahẽtes de aliorum fama, serentes jurgia discordiasque, vel impia in superos verba jactantes, vel rem alea dissipantes, leni simul & graui oratione compescere; plurimam diuinæ tum justitiæ tum clementiæ mentionem & recordationem inferre; controuersias rixasque dirimere, lenire odia, religionis ignaros ac rudes Christiana doctrina instituere, omnib⁹ omni ratione prodesse. inter hęc, se ipse inuictum ab omni perturbatione præstare, cibo potuq; vti parcissimo; nec dies modò totos exerceri, sed etiam noctes: & fatigatos vigilia cadentesque oculos tamdiu in opere continere, quoad somno & lassitudine oppressus, vbi vbi sors ferret, tandem aliquando succumberet. Atq; ex hoc tã abjecto, tam in speciem seruili genere vitæ, tantum abest vt quicquam vel de auctoritate vel de existimatione deperderet; vt eum summi infimique, tamquam salutis omnium præsidem, & è supernis demissum sedibus, intuerentur. Inde primùm & patris & sancti cognomentum inuenit: sic enim in oriente postea semper & vocitatus & habitus est. Cæterùm in hoc itinere, Xauerii virtus eo majorem habuit campum; quo tardiùs illo quidem anno ab Lusitanis nauigatum est. non nisi Augusto mense exeunte ad Mosambicum deuenere: ibi ad Aprilem vsque hyemare coacti sunt. & ęgris, qui permulti erant, in regium nosocomium è classe deportatis; in eorum famulatu pater tanta denuo cum assiduitate vigiliisque versatus est, vt præ sui corporis negligentia grauem & periculosum in morbum inciderit; in eo morbo cùm maximè arderet febri, teneri non poterat, quin, vacillante corpusculo, periclitantibus tamen ac moribundis adesset. in iis, nauticum infimæ sortis adolescentẽ, cui exitiale exitum haud sine causa metuebat, è faucibus tartari, si qua posset, eripere statuit: jacebat miser humi, destitutus ab omnibus; eique per extremam phrenesim (quod erat in primis dolendum) ad detestanda & confitenda crimina tali tempore neque mens neque sermo constabat. Hunc tolli à valentioribus iussum, in suomet cubili Xauerius collocat; ad eum contactum (mira dictu res) confestim ad se iuuenis rediit, & peccata Xauerio ritè confessus, magna cum salutis æternæ spe sub vesperam excessit è vita. Inter hosce

hoſce labores exhauſta iam hyeme; Prætor Soſa, quòd certis de cauſis præuenire cuperet, quæ prima facultas nauigandi fuit, roſtrata maiore celeriter anteceſſit; neque Xauerium, viribus vtcunque receptis, ab ſe diuelli permiſit. Paulus & Manſilia in noſocomii procuratione, quoad claſſis abiret, iuſſi perſiſtere. Xauerius interim de inſtituta vitæ conſuetudine remiſit nihil. certam ei nauis particulam ibi quoque Soſa in hoſpitium aſſignauerat. hanc item pater aliis egentibus vltro conceſsit. ipſi, pro culcitra funis anchorarius in ſpiram conuolutus, pro ceruicali fuit ipſamet anchora. Ex itinere primùm ad Melindem, tum ad Socotoram nauis appulſa. vtrobique, in erudiendis ac ſubleuandis hominibus, pro temporis breuitate, Xauerii nauitas ac diligentia conſtitit. Goâ denique anno ſeculi huius quadrageſimo ſecundo peruentum eſt, pridie nonas Maias, quo die Romæ quondam ſanctus Ioannes Apoſtolus ex olei feruentis dolio illæſus emerſit. Deſcenſione facta, Pater ad Regis valetudinarium, vti ſolebat, extemplo ſe confert. Eòdem paulo pòſt cum claſsiariis ægrotis Paulus & Maſilia comites magna omnium gratulatione ſuccedunt. Goanæ tũ Eccleſiæ præerat Ioãnes Albuquercius, (de quo ſuprà commemoratum eſt) præſtanti ſapientia Pontifex. Ad hunc Xauerius, antequam vllam reipublicæ attingeret partẽ, adiit honoris & obſequii cauſa; eiq́ue ſine ambagibus id quod erat expoſuit: ſe Pauli Pontif. Max. & Ioannis Regis Luſitaniæ miſſu, ad impertiendum ethnicis euangelium, ſtabilieñdos in fide neophytos, Chriſtianos aduenas & inquilinos pro viribus adiuuandos, in ea loca veniſſe. attamen, ita ſibi certum eſſe fixumq́ue: communis rei nihil omnino, niſi ex ipſius Epiſcopi auctoritate ac ſententia gerere. Simul, Põrificias litteras, quibus Nuntius Apoſtolicus fuerat declaratus, eidẽ offert venerabundus: ac profitetur, ſe ſe iure illo ac poteſtate nequaquam vſurum, niſi quatenus epiſcopus ipſe permiſerit. Hac ſeu altitudine animi ſeu modeſtia captus Albuquercius, illico ruit in amplexus viri: perlectum probatumq́ue diploma reſtituit: poſtremò, etiam atque etiam Dei ſeruũ adhortatur, vti animo ſoluto ac libero Chriſtianam rẽ è præſcripto ſummi Põtificis adminiſtret, valde confidere ſe ſe, illius aduentum, ad Indicæ eccleſiæ vel tutelam vel amplificationem, magnopere profuturum. neq; in præſentia modò Xauerium comiter ac libenter accepit; ſed etiam in poſterum præcipuo ſemper tum in honore tum in amore cunctis approbantibus habuit. Ab ea ſalutatione regreſſus in domicilium hoſpitale Xauerius, conſueta pietatis & caritatis munia cũ ſuis obire perrexit. Præter hæc, ſalutarem publici catechiſmi ritũ

in regio-

in regionibus ijs vtiq; primus instituit. Quotidie ferme prodibat ipse cum tintinnabulo, & ingentem promiscuæ turbæ numerum in templa cogebat. ibi rectæ fidei capita, & Christianæ vitæ præcepta, vulgi sermone breuiter ac dilucidè comprehensa, (quę ipsemet postea certioribus ad modulandum adstrinxit numeris) decătabantur hoc ferè pacto: Verba præibat pater, inflexis ad aures populi demulcendas leniter vocibus. easdem voces reliqui extemplo reddebant. id cùm pro populi captu bis tèrve ac sæpius fieret; sequebatur, vt sonus ille, ad aures blandè ac suauiter accidens, integra paulatim sensa totasque periochas penitus in pectora demitteret vulgi. Ad extremum, vt silentio indicto symphonia conquieuerat; certos ex eadem institutione locos, Dei famulus fusè ac populariter explicabat. Ita pueruli, feminæque, ac tarda plerunque mancipia, paucis horis ac pænè ludibundi, multo plura percipiebant de rebus altissimis atque diuinis, quàm illa noua ac vetus Academia, lycæumq; illud inclytum, & omnes antiquę philosophorum scholæ, tot seculis, tanta cõtentione, tantis lucubrationibus extundere valuerunt. Hæc tum in vrbe Goa per hyemem à Xauerio gesta: & simul, optimatum rogatu, Paulus Camers, diui Pauli seminario collegióve, quod iam puerorum numero haud paruo constabat, administrando regendoque præpositus. At Xauerius, quòd per eos dies de recenti Parauarum & Piscariæ gentis conuersione cognorat, Mansilia comite ad eos educendos & confirmandos vere ineunte profectus est. ij populi, vti supra docuimus, magna Michaëlis Vasæi & sociorum alacritate, salutaribus illi quidem abluti fuerant aquis; cæterùm eius mysterij vim, & reliqua ecclesiæ sacramenta, itemque precandi formulas, & Christianæ fidei articulos, & legis diuinæ præcepta penitus ignorabãt. Neque sacerdotibus Europæis, quíve Goæ quíve Cocini degerẽt, vlla ostendebatur facultas barbariæ illius erudiendæ: quippe in magna distantia locorum, & nullo propemodum linguę commercio. ex quo nimirum facilè conijci potest, dum peregrinus homo Xauerius ignotum sermonem addiscit, cæcamque ignorantię noctem ex ijs mentibus conatur expellere; quàm graues illi miseriæ, quãtus molestiarũ cumulus fuerit perferendus. Cum Brachmanis præcipuè magna seruo Dei fuere certamina. Abduci à se populum, fraudesq; suas ac mendacia detegi, mortis instar ducebant. cumq; à vi cædibusque eos turbarum absterreret metus, frustrà Euangelici præconis linguam donis ac mercede alligare sæpe conati sunt. Interea, vicino quodã in oppido, quod tyranni metu in patria superstitione perstabat, feminæ, quartũ iam diem ex partus difficultate

cultate grauissimè laboranti agentique animam, Xauerius accitus interuenit. fidei summam exponit: certum ad salutem iter ostendit. assensa est mulier, baptismum expetiit, illico peperit. ea re adducti propinqui, dein populares vniuersi, tyranno mitigato, repudiatis idolis, Euangelio credidere: quos omnes probè institutos pater sacro itē baptismate proluit. Hæc & alia plurima Xauerium mirè districtū habebant: atq; vbi quod in præsentia satis esset, eodē subsiterat loco; delectos ex omni Christianorum numero hypodidascalos (ii patrio sermone canacapoli vocantur) & probitatis & ingenii laude præstantes, in ea locabat specula, qui cæteros in officio continerent, sacras tuerentur ædes, baptismate fungerentur; & si quid accidisset grauius aut difficilius, consignatum interea litteris memoriæ causa, postmodum ad se referrent. Hisce vicariis commendato grege, ad aliud ipse aliudque deinceps oppidum aut pagum pedes, & quidē sine sacculo semper ac pera, transibat. Vbi ora omnem, iis quæ dixi caritatis officiis, & prædicatione Euāgelii peragrauerat, orsus iterū à capite eandē pari diligentia prouinciam obibat, pensum cùm a cæteris Christianis, tum verò a canacapolis exigens. Atque huic hominum ordini, quo commodius tam piæ ac necessariæ functioni vacarent, certum auri pondus impetrauit quotannis in Lusitanæ Reginæ socculos ab Indis cōferri solitum; cùm quidem ad Catharinam scribens, Ioannis vxorem, insigni virtute ac pudicitia feminā, haud ineptè lusisset, nullis eā soccis æquè facilè scansuram in cælum, ac precibus neophytorum, in quos Christi causa id opis ac beneficentiæ contulisset. Amplius annū Dei famulus in Paraua regione traduxit, eūque Domini agrū adeò reliquit probè cultū & cōsitum, vt hodie in primis totius Indiæ felix ac fertilis habeatur. Harum rerū fama cōmoti Macoæ finitimi populi è Trauancoris regno ad Comorini latus occiduum, Parauis multitudine ferme pares, Xaueriū ad se baptismi causa per supplices nuntios ac litteras euocant. ille profectus, eodē & institutionis & peregrinationis ordine, plus decē hominū millia vertēte mense ad Christū adiunxit. noui dein ad eum cōcursus quotidie fieri, atque vbi patrio sermone proposita principia Christianæ doctrinæ didicerant, cùm alia suspicere, & laudibus in cælum ferre; tum verò ipsa præcipuè decē diuinę legis præcepta mirari, quàm illa æquitatis plena essent, quàm vera, quàm rectę rationi consentanea. oblatam sibi è cœlo haud dubiè lucē gratulari inter se, deplorare suam, & maiorum suorum amentiā, qui ad eam diē in tam dēsis errorum tenebris ac tanta vitiorum fœditate iacuissent. inde se mutuò ad Christianam religionem adhortari: mox cateruatim ad

fontem

fontem ęternæ salutis accurrere. Hisce abluendis cùm maximè instaret Xauerius, noui è Manare legati superueniunt, id ipsum orãtes: hoc nomine insula est, extremæ Ceilano ad septentriones apposita. eam quoque gentem, ne ipse ab inchoato opere abduceretur, missis interea pro se idoneis vtcunque viris, initiat. Is verò ager, nõ fidelium modò, sed etiam martyrum vberem segetem paucis diebus effudit. Si quidem Iafanapatani Ceilaniæ terræ tyrãnus, cuius in ditione erant Manarenses, idolis ad insaniam deditus, audita re, insitam ingenio feritatẽ nouellos in Christianos exercuit. immissoq; satellite, partim eorum occidit, partim variis suppliciis per summam indignitatem affecit. pauci ex insula in continentem elapsi, (in iis regius quidam adolescens) terrestri leucarum amplius ducentarum itinere Goã vsque se cõtulêre. ibi ritè instituti omnes, & mystico partu renati sunt. Neque hac tantùm regione se se tenebat animorum ardor. Macazares quoq;, leucas in ortum quingentas ab Cocino disiuncti, Christianos doctores maiorem in modum expetebant. ii legatos primùm ea de re ad Antonium Galuanum (vti suprà commemoratum est) miserant. Galuani iussu cùm ad eos tenderet, Franciscus Castrius, aduersa tempestate prohibitus, Ternatem redierat infecta re. Feliciùs deinde nauigauit, cùm Sosa Indiam regeret, Antonius Paiua, coëmẽdi sandali causa, missus in easdem insulas ab Rhoterico Vasæo Pereria, Malacæ Præfecto. Iam antè in illis emporiis negotia gesserat Paiua, ac proinde multos ibi notos habebat, neque erat Macazarici sermonis ignarus. Vt in Supanos deuenit, (hoc nomine gẽs est) Rex ipse, iam septuagenarius, in primis totius Macazaris potens & bellicosus, vltro (quæ facilitas Regũ illorum est) ad inuisendum aduenam accessit. Filium ducebat secum, annos quindecim natũ, itemque adolescẽtulas, aureis armillis ornatas, triginta. Eo comitatu cùm ad portum venisset, accepta salutatione redditaque, variis de rebus, vt fit, cum peregrino mercatore sermonem instituit. inter cætera quæsiuit ex eo, quid ita Lusitani Mauris (sic vulgò Mahometanos appellant) infensi infestique potissimùm essent. Ea occasione arrepta, Lusitanus, in hæresis Mahometanæ vitia, & ipsius auctoris ambitionem, fraudes, auaritiamque pro ea quam habebat fandi copia inuectus; iis dein vitiis fraudibusque, veritatem, ius, fasque Christianæ religionis oppositi; deque ipso Christo Dei filio, generis humani liberatore, nonnulla subiunxit. Inde affirmauit nomini Christiano cum sceleratissima & corruptrice animorum secta proprium ac perpetuum bellum esse susceptum. Omnia Regi probabilia admodum visa; &, quòd iam aduesperascceret,

domum regressus, Paiuæ xenia misit ad nauem. Postero die, ac sæpe deinceps, multa ex eodem sciscitari perrexit: in iis illud etiam, quisnam esset Iacobus quidam, quem in præliis inuocari ab Lusitanis, ad se Mauri detulissent. Ad hæc Paiua, de Christi discipulis ad Euangeliū prædicandū à magistro dimissis, pauca perstrinxit: in iis, præcipua sanctitate meritisque fuisse Iacobum, qui primus lætissimum Hispaniæ, patefacti hominibus cæli, nuntium attulisset: atque idcirco in eius præcipuè Apostoli tutela ac patrocinio Hispanos latêre vniuersos. ac proinde, inter dimicationem ab iis inuocatum contra Christianæ fidei hostes adesse fulgentibus armis horrificum, igneo equo insidentem. eius rei vel Mauros optimos esse testes. qui cōserta cum Lusitanis pugna, plures ipsi ac pratiores tali viso non semel cæcam in formidinem fugamque precipitem acti sint. Sub hæc Paiua è Christianis institutis, de inuocatione præsidioque cœlestium, pauca disseruit. Cùm hęc, & alia id genus complura, mira quadam approbatione per eos dies audisset Rex, neque tamen de capessenda peregrina religione statueret quicquam; Paiua, quòd in eo emporio tempus vltrà negotiandi non esset, ad Siani regnum leucas inde quinquaginta processit. Cum Sianio Rege familiaritas intercedebat Paiuæ, quippe apud quem ęgrotus olim in hospitio fuerat, multaque cum eo de Christianis initiis egerat. Hunc vbi adesse cognouit Rex, confestim ad eum, iactis procul à portu anchoris in salo stantem, prior visendi gratia transmisit. & mirifica quadam ex eius aspectu voluptate perfusus, post mutuam salutationem: Auguror, inquit, faustum ac felicem mihi meisque tuum esse aduentū, ô Paiua: quād quidem, ex quo te aspicio, tanto ac tam noua me gaudia pertentant, multo dein ac suaui cum peregrinis habito sermone digreditur. Insequēti luce, cùm ad eum salutandum honoris causa vicissim in vrbem Sianum Lusitani venissent, conuersus ad Paiuā Rex; Caue, inquit, putes excidisse mihi, quæ, hîc apud nos cùm esses, de vestræ nationis in vnum Deum fide ac pietate narrasti, hęrent ea mihi penitus infixa; neque vnquam ex eo tempore voluntas mihi eiusdem amplectendæ ac profitendæ fidei defuit. Sed hactenus me populatiū metus, si ab auitis institutis abscederem, nec non existimationis ratio, si, grandi iam natu, repentè immutatus viderer, ab hoc tam honesto consilio retardarunt. easdem ob causas adhuc animi pendeo, teque pro amicitia consulo, quid mihi faciendum putes, ac simul quęso vti coram hisce proceribus (adstabant autem plures) aliqua de fidei vestrę mysteriis, deque hominis Christiani officio disseras. Tum Paiua, se indoctum prefatus, ac minimè dignum qui

tam sublimia tamque diuina tractaret, ac nihilominus incenso pii Regis studio pro sua parte non defuturum, orsus à primo decalogi præcepto, cætera singillatim deinceps quàm planissimè potuit explicauit: eaque cuncta summatim ad illa duo capita redigi ostẽdit, amoris erga Deum & proximũ. Magno assensu, Regis præsertim, ea oratio audita. sic ille abiit dies. Postero, eædem scholæ pari auiditate repetuntur. Paiua, ad ea quę tradiderat, sermonẽ adiunxit de officiis operibúsve misericordiæ, quæque ad corporis queq; ad animi auxilium pertinent, iisque operibus præcipuas Christiani muneris partes docuit cõtineri. Ab ea peroratione dimissus Paiua, proximo die reuocatur in regiam. ille, Deum enixè precatus, vti mortalibus cœcis lumen aliquot æternæ veritatis offerret; ad vrbem properauit, in rerum diuinarum cogitatione ita defixus, vt viæ laborem ac tempus omnino fefellerit. Vbi ad Regem peruenit, adstante nobilium corona, rursus de Christianis præceptionibus verba fecit. exinde quæsiuit ab eo Rex, num quid de mundi creatione cognosset: ille, totam eius creationis seriem à sanctis hominibus & prophetis conscriptam esse respondit. Cùm, Sanctus quidnã sibi vellet, rursus interrogasset Rex, (id enim verbum Paiua reddere Macazaricè nequierat, propterea quòd ii populi, vt sanctitatis ipsa re, sic etiam vocabulo carent) sanctos esse, inquit, eos, qui proposita nuper ab se præcepta seruarent, ac se quàm maximè à corporis contagione sejungerent. huiusmodi fuisse rectæ religionis interpretes, Dei plenos; ac proinde nullum in eorũ scriptis inesse mendacium. Tum Rex, quid est, ait, mendacium? Atqui, vt ad hoc respondeam, (inquit Paiua) liberali venia est mihi abs te opus, ô Rex. quod si nihilominus acerba & aspera mea tibi visa erit oratio; peto quæsóque, vti omnem in me vnum iram exerceas: Lusitanos meos cum suis rebus incolumes abire permittas. Cùm ille continuò quidlibet expromẽdi potestatem fecisset, Scire aues, inquit, mendacium quid significet. Ego verò nulla comparatione huiusce tibi vocabuli vim faciliùs aut clariùs demõstrauerim, quàm ista ipsa quam vos agitis vita. Cùm enim IESVM Christum, Dei filium, totius veritatis auctorem, penitus ignoretis; sic fit, vt erroribus infinitis impliciti, à veritate semoti, in ipso mẽdacio volutemini. Cùm hæc & eiusmodi maximè dicerentur, subitò coactæ nubes, magno cum cœli fragore, tonitribusque, & procellis, ingentem vim imbrium effudêre. quæ res eo & mirabilior visa est, & gratior accidit, quo maiore cum detrimento frugũ, diuturna siccitate laboratum in iis regionibus fuerat. Cùm dein Regẽ vrgeret Paiua, vt in Christi verba sine; dubitatione iuraret; ille

nouem insuper dies ad deliberandum sumpsit. Obstabant egregiæ ipsius voluntati maximè sacrificuli, quos vocant Becos, teterrimũ genus. ii, quemadmodum Satanæ ministros decet, ipso amictu ornatuque corporis, muliebrem sexum certatim ementiri non dubitant, expilant faciem, crines alunt comuntque: dẽtes artificio quodam inaurant: denique fractis motibus gestibusque luxum atque mollitiem produnt. iisdem feminam attigisse capitale est: ardenti viuus crematur pice qui tale quippiam admiserit. at verò ipsi, (quod vix auditu fas sit) certis inter se legibus nubunt: & praua insuper vulgo serentes dogmata, miseram gentem nefariæ turpitudinis ac superstitionis implent. igitur hi præcipuè ab noua religione absterrebãt Regem; quippe qui omnibus adsueti flagitiis, Christianæ seueritatis & castimoniæ nomen horrerent. Accedebant ad labefactandum, si qua possent, Regis propositum Mahometani quoque complures, qui mercaturę causa in eius regnum ex Vgętana, Pane, Patane conuenerant. Horum sceleri & conatibus dũ obuiam itur, Supanus interim Rex, bene comitatus, ornatissima classe, nec opinato superuenit. ac primùm omnium interrogat Lusitanos, num Sianius Christo se addixerit. Cùm ab iis responsum esset, Sianium cunctari deliberabundum adhuc; Supanus, in re adeò salutari, tam longa deliberatione, quid opus est? inquit. ego quidem, nulla interposita mora, Christianum me volo fieri. Tum Paiua, quòd sacerdotibus careret, ipse per se perque suos raptim ara excitata, quàm maximè festo apparatu, Regem sacro baptismo ritè lustrandum curauit à quodam è comitibus, cùm cætero corporis habitu, tum ipsa canicie venerando. post Regem, alii quoque complures amici & propinqui eodem sacramento expiati. Regi Ludouici nomen impositum. cætera cohors, alii aliter appellati. Summa dein cum lætitia & gratulatione bombarda perstrepuit; reique gestæ fama longè ac latè manauit. eo exemplo incitatus tandem aliquando Sianius, omni contempto periculo rupit moras. à Paiua ipso cum primoribus aliquot baptizatus, Ioannem appellari se voluit. Bonorum ingenti gaudio celebratus hic item dies: & Reges ambo, præter veterem amicitiam ac vicinitatem, nouo insuper sacræ necessitudinis ac societatis vinculo magis magisque constricti. Abeunte dein Paiua cum suis, veriti, ne duce ac magistro destituta gens, breui pristinos in errores ingeniumque recideret; oratores ad Malacæ præfectum implorandi tam necessarii subsidii causa misêre. Hic admodum Euangelii cursus, (quod quidem exstet) gerente Præturam Sosa, per triennium fuit. Interea Prætor ipse, tuendæ atque administrandæ prouinciæ diligentę

operam

operam dederat. Is, vt primùm Goam est delatus, inito magistratu, hyemem totam ferme iure dicundo consumpsit. atque illud ab eo inprimis laudabiliter institutum, vt sexta quaque feria valetudinarium publicum ad consolandos ægrotos inuiseret: ibidemque rei diuinæ palàm interesset. custodias præterea singulis hebdomadis adibat: vinctorum cognoscebat causas, curabatq; vt, salua equitate ac fide, quamplurimi soluerentur. idque toto præturæ tempore solenne seruauit. Exacta hyeme, præfecturas de more distribuit. ipse ad Baticalæ Reginæ ferociam edomandam arma conuertit. Hęc mulier, stipendiaria Lusitani Regis, non modò vectigal dudum abnuebat pendere; sed etiam piratis & hostibus nominis Christiani tutum in suos portus dabat receptum. Sosa, quadraginta nauibus, in quibus præter auxilia Lusitani erant mille quingenti; ad Baticalam profectus, in ipso portus aditu consistit. inde missi ad Reginam, qui debitas pensiones, & præterea piraticas parones, ad vnum exigerent. illa, meta repentino icta, quatuor in præsentia mittit parones. inde, cùm varias ad frustrandum excusationes afferret, descensione facta Prætor instruit aciem. Mahometani primò è palmetis in hostem, intrepidè subeuntem, varii generis tela conjiciunt. dein, vbi ea sperni sensêre, ad vrbem citato recedunt gradu. ibi rursus conglobati in conspectu liberorum & conjugum (nam Regina tum aberat) prælium instaurant. anceps aliquandiu dimicatio fuit, sed inferente se acriùs Lusitano, fusi per agros fugatiq; omnes, oppidum nullo defensore captum & incensum est: è Lusitanis desiderati duodecim, vulnerati complures. è barbaris major multo numerus cecidit. Cæterùm in ea pugna insigne traditur facinus Fraciſci Almeidæ Scalabitani. is, conspicatus commilitonem in extremo discrimine, hostiles manipulos impetu capto perrupit, circumuentum Lusitanum egregiè protegit: & in eodem hęrès vestigio, intentos in se mucrones ac tela tandiu sustinuit, quoad suis ad opem vtrique ferēdam spatium datum est. ita, coronam is quoque ciuicam, populari seruato, præcipuam victoriæ laudem, absterrito Mahometano promeruit. exinde Prætor, succedentibus in orbem centuriis, Baticalanos fines, non intermissa dierum aliquot clade, vastauit. ac metu malisque demum, Reginam & consiliarios, ad piraticas tradendas naues, pernumeranda stipendia, & pacem renouandam adegit. postremò victor incolumi classe Cocinum petiit: ab Cocino dimissis varia in loca nauib⁹, in vrbe Malaca primus portorium & scripturæ magistros instituit: ex quo ad regia vectigalia non mediocris accessio facta est. Inde Goam in hyberna reuectum, cupido incessit Tremelani delubri exspoliandi, credo,

quòd eo cultu ac donariis indignum idolum duceret. in Coromãdelio tractu delubrum id est; cùm cætera superstitione, tum auro & diuitiis inclytum. in eam rem Sosa, permultis iisque aptis remigio nauibus, quo facilior esset ad terram appulsus, & tribus ferè armatorum millibus, ineunte veré cùm ab Goa soluisset, vixdum in altum euectam classem atrox tempestas oborta pænè demersit. maximo in periculo prætoria ipsa triremis fuit. dispersæ cęteræ, Cocinum denique tenuêre. Inde ad insulam processêre, quam a vaccis appellant. ibi ab exploratoribus cognitum, Coromandeliũ littus omne, contrà quàm Prætor ab aliis audierat, asperum & importuosum esse: nullam ibi tutam stationem fore. Hoc nuntio reuocatus, ne nihil omnino tali apparatu egisse videretur, ad Colanum repentè flexit. ibi arcem, vti docuimus, Lusitani habebant. Rex erat socius: ac tum ab vrbe cum exercitu aberat, bellis finitimis occupatus. ab arce leucas circiter quatuor, à mari non plus vna, distabat fanum, in quo magnam item pecuniæ vim asseruari ferebat fama. Prætor in terram egressus, per speciem amicitiæ paulatim ad locum progredi. populus mirari quid in pacata regione sibi vellent armatæ Lusitanorum cohortes, vbi templum intrãtem vident Sosam; tum demum sensêre quid peteret. extemplo reliquias militum ex agris euocant: atque ad naues redeuntem Lusitanum angusta ac depressa via (quod ad Calecutum olim Albuquercio euenerat) è superiore loco, siluisque ac sepibus, Naires minùs centum adorti, sagittis ac fistulis magno detrimento affecêre. Sosa, cùm agmen clauderet, ex equo degressus, quo minùs ad ictus pateret, ferme triginta suorum amissis, vulneratis compluribus, ægre ad mare peruenit, haudquaquam satis magno operæ pretio: siquidem effossis templi penetralibus, auream ollam extraxerant numulis argenteis plenam, quos Indi fanones vocãt, neque sestertium plus vnum continent singuli. Eam ollam Ioanni Regi dono missam, consulti Pontifices reddendam Colanio censuerunt. reuecta quamprimum in Indiam, & eodem loco Regis jussu reposita est. Per idem tempus, crescendi, ex aliorum malis, præclara se Lusitanis dedit occasio. Inter Azedecanem & Idalcanem (vti sunt ęa gentes ad omnem flatum spei vel timoris mobiles & infidæ) noua odia & simultates exstiterant. Idalcan Azedecanem, beneficiarium & vectigalem suum, in regiam pro potestate euocabat. ille capitis metuens, pariterque thesauris, quos diuturna parcimonia rapinisque congesserat, palàm imperium detrectabat. Inde mutuò sibi struere insidias, mox etiam bellum apertè moliri, ac demum in eius belli societatem pro se vterque muneribus ac promissis Lusitanos allicere.

allicere. Inter cætera, Azedecan, exturbandi è malè parto imperio Idalcanis, consilium cepit eiusmodi: E stirpe Decanii Regis, quem à satrapis ducibusque circumuentum & captum fuisse memorauimus, Meales erat quidam. is, ad otium magis quàm ad arma natus, & sæuitiam Idalcanis haud sine causa pertimescens; veniam ab eodem impetrauerat, religionis ergò secedendi Mecam. ibi cum vxore liberisque aliquandiu commoratum; Solimanus archipirata, de quo suprà diximus, Indiam petiturus, auexerat, injecta quidem spe auiti regni recuperandi: sed, quod multo similius veri est, quo per eum, si res ita ferret, seditiones ac turbas in iis regionibus excitaret. Hisce ergo promissis inflatus Meales, & comiter in classem acceptus, in Cambaiæ deuenerat fines. Cæterùm à Lusitanis paulo pòst victo & fugato Solimano, haudquaquam suis viribus fidens, ibidem in exsilio sponte substiterat. ea re cognita Azedecan, ex vrbe Bilgano, leucis ab Goa quatuordecim, per occultos interpretes ac litteras instare Garziæ Castrio Goæ præfecto, (nam Sosa tum aberat) vti Mealem è Cambaia quamprimum accersat. is vbi Lusitano præsidio septus in terra Decania pedem posuerit, concursum ex agris vicisque, ab importuni tyranni odio, ad justum ac legitimum Regem extemplo futurum. se quoque in id ipsum paratas habiturum copias: & Lusitanos, Meali tum inopi egentique quibus velint impositis legibus, si eum in patria locauerint sede; pro insidioso & rapaci accola, vicinum Regem ad omnia fidum atque opportunum habituros. Hisce atque aliis rationibus facilè persuasum præfecto, vti magnis pollicitationibus Mealem cum vxore liberisque Goam euocaret. Eò vbi peruenit; confestim admonitus Prætor, qui tum erat Cocini, Goam repetit. ibi in consilio dies aliquot ancèps deliberatio tenuit. nam & pacem cum Idalcane factam, repentè violare, nefas; & Mealem vltro accersitum repentè deserere, turpe non sine causa videbatur. Variantibus inde sententiis, cùm aliquandiu hæsisset Prætor, tandem è dignitate fideque nominis Lusitani statuit esse, Mealis afflictas fortunas omni ope excitare, & cum Azedecane, iamdiu id exoptãte, vires atque arma conjungere. Habito delectu, clam dies ad reducendum Mealem præfectis edicitur. iam ad primos Decanii regni fines præstò erat popularium manus, Meali excipiendo submissa. Vbi dies affuit, Prætor ipse cum armatorum copiis Mealem sine fine gratias agentem ad littus honoris causa deducebat. vix ad aream Benestarini peruenerant, vnde in continentem ex insula trajectus est; cùm seuocatum Prætorem Petrus Faria Lusitanus, vir bello egregius, & magno rerum Indicarum vsu, monere etiam atque etiam instituit,

integris rebus videret quid ageret; perfida barbarorum ingenia, inconstantiam rerum humanarum apud se reputaret: neu florentes tum Lusitanas opes cum perditis miscereret exsulum rebus, neu Idalcanem tanta potentia Regem, amicum ac socium, sine causa lacesseret. mittendi Mealis, quandocunque sit opus, arbitrium penes Prætorem fore: sedandi belli, si temere moueatur, non quoties libeat, facultatem fore. Hac oratione, & simul auctoritate viri, permotus Prætor, qui adhuc fluctuaret animo, repentè, quasi noua res aliqua majoris incidisset momenti, redire vnà cum Meale cunctos in vrbem jubet. id cùm initio sermonem æquè ciuibus atque aduenis prębuisset, sapienter dein factum apparuit, siquidem quintodecimo ferme pòst die nuntius venit, ab Idalcane debellatum esse. Profectus magno cum exercitu ab vrbe Visapore, (ea distat ab Goa leucas circiter sexaginta) Bilganum acri obsidione cinxerat. Azedecan inclusus, vrgente animi ęgritudine senioque, extremum obierat diem. eo demortuo, Idalcan vrbem facili negotio captam diripuerat. magnas ibi opes, ingentem rei bellicæ apparatum inuentum aiebant. Hæc vbi Goam allata sunt, Prætor necessitatem in consilium vertit: celato quid nuper egisset; legatum victoriæ gratulandæ ad Idalcanem mittit. Mirè opportuna ea fuit legatio. Idalcan, inter ipsam rei tantæ lætitiam, vel Prætoris officio vel ipsius legati dexteritate captus, Bandesios & Salsetanos vicos agrosque, & extra suã ditionem quicquid Azedecanis fuisset, Lusitanis attribuit; cum eo tamen, vti Mealem cum conjuge & filiis Malacam amandarent, ibique custodiendum curarent, ne ad nouos tumultus ciendos redire posset in patriam. Prætor, ea donatione gaudens, misit extemplo qui possessionem locorum adirent, & vectigalia nomine Lusitani Regis, vt olim, exigerent. De Meale; incertis implicans responsis, callidè rem extraxit, neque ab Goa dimisit hospitem; verbo, vti in oculis populi Goani tutiùs adseruaretur: re vera, vt in tanta locorum vicinitate, hoc metu Idalcanem in officio contineret. ex eo tempore Meales nequicquam è proximo auita intuens regna, & Lusitani præfecti fidem implorans, Goæ in libera custodia dissimulanter est habitus. Hæc ferme ab Sosa Prætore gesta; quem deinde virum, in Lusitaniam secundo cursu reuectum, & auctoritate florentem & opibus, præcipuo in honore semper habuit Rex. Cæterùm eius præturam vna res maximè fecit insignem; aperta per id tempus, & primùm cognita nostris hominibus, terra Iaponia. cuius de terræ & cultorum ingeniis ritibusque, tametsi non pauca dudum à nobis alibi tradita sunt, tamẽ hîc etiã exponi quædam aut ex eo tẽpore allata, aut etiam liquidiùs comperta,

perta, locus haud dubiè postulat. Quem igitur vulgo Iaponem vocant, eæ præcipuæ tres insulæ sunt, circumfusis aliis minoribus interfluo euripo disjunctæ. Prima & maxima, in satrapias aut regna tria & quinquaginta diuiditur: eius caput est vrbs Meacum; inde insula tota denominatur. alteram Ximum appellant. hæc satrapiis regnisve censetur nouem. nobilissimas habet vrbes, Vosuquim & Funaium regni Bungensis. Tertia dicitur Xicocum: satrapias aut regna continet nõ plus quatuor; insignis maximè Tosa vrbe regni cognominis. ita Iaponis vel regna vel satrapiæ (sunt enim complures in quas vocabulum regni minimè conuenit) in vniuersum numerantur sexaginta sex. Totius terrę longitudo ferme in ducẽtas, vti ferunt, leucas excurrit. huic nequaquam respondet latitudo: decem tantùm alicubi patet; summum triginta non amplius. de ambitu nil dum certi proditum est. Iacet ab Æquatore in arctum à trigesimo gradu ad trigesimum ferè octauum. Ab Oriente obuersa est nouæ Hispaniæ, centum & quinquaginta leucarum interuallo. A Septentrione, Scythas vel Tartaros, & alios ignotæ feritatis populos, ab Occidente adspicit Sinas, varia pro littorum flexu excursúve distantia: siquidem ab vrbe Liampo, qui Sinarum regnis in ortum est limes; ad Iaponis insulam Gotum, quæ prima inde nauigantibus occurrit, leucas numerant sexaginta: ab Amacano autem, occiduo Sinarum emporio, vbi Lusitani ferme negotiantur, ad eandem Gotum, leucarum ducentarum nonaginta septem trajectus est. A meridie, vasto mari interfuso, inexploratas habet terras, è quibus casu nautas olim quosdam in Iaponem delatos fama est, neque inde soluisse. Tellus, maxima ex parte, niualis ac frigida, neque admodum ferax. Septembri mense oryzam (is cibus est communis omnium) quibusdam etiam locis Maio triticum metunt: neque ex eo panes more nostro, sed genus quoddã offæ seu polentæ conficiunt. Salubris cœli temperies: aquæ bonæ: calidas etiam alicubi, medicos in vsus emicare cognitum est. Editi præruptique montes cùm alii passim, tum duo præcipua nobilitate visuntur, quorum alter, incertæ appellationis, assiduè flammas euomit; inque eius cacumine, certis hominibus, postquam voti causa diu se macerauerint, splendida circumfusus nube sese cacodæmon ostendit; alter Figenoiama nomine, leucarum aliquot ascensu trans nubes attollitur. E terræ visceribus incolæ varia effodiunt metalla: & longinquas nationes ea mercę pelliciũt. Arbores vel ad amænitatem vel ad fructũ ferunt haud absimiles nostris. vnius tamẽ, quæ palmã imitatur, ignoto nomine, admirabili prorsus ingenium. siquidem (vti perhibent) humorem quẽlibet reformidat:

si fortè

si fortè maduerit, contrahit illico sese, ac veluti pestifero contactu marcescit. remedio est, auulsam radicitus, in sole siccare, & in vacuũ scrobem scoriam ferri contusam vel sitientem arenam infundere: ibi, postquam aruerit, rursus depacta reuirescit, ac pristinum nitorem decoremque recipit. rami quoque decidui seu defracti, si clauo ad truncum affigantur, velut insiti coalescunt. Plurima verò variis locis exsurgit cedrus, tantæ proceritatis & crassitudinis, vt inde fabri, basilicarum columnas, & cuiuslibet quamuis capacis onerariæ malos efficiant. Ex animantium genere, oues, porcum, gallinam, anserem, fædasque alias domi haudquaquam alunt Iaponii: si caro gustanda sit, ferina vescuntur. Campos, boum & equorum militarium armenta: saltus atq; dumeta, lupi, cuniculi, apri, cerui pererrãt. è volatilibus, phasiani, anates amnicæ, palũbes, turtures, coturnices, ac siluestres gallinæ cernuntur. Pisce cũ alio abundant incolæ, tum verò fluuiatili trutta, seu silare, & marina tamquam alosa; huic honos plurimus. Butyrũ nescIunt, oliuo carẽt, factitio vtuntur, è cetis ad littus ejectis: pineas tædas ac faces, alicubi etiam paleas, ad lumen adhibet vulgus. Procera statura, si cui contigerit, & decoro corporum habitu gloriantur. lenta plerisque viuacitas; firmæ vires: in sexagesimum vsque annum militaris ætas extenditur. Barbam alunt modicam, in capillo varius est mos: volsella depilãt, pueri sinciput, plebeii ac rustici dimidium caput, viri nobiles totum ferme, paucis ad occipitium relictis capillis, quos attigisse quempiam, contumeliæ loco vel maximæ ducitur. Mortalitatis incommoda, famem, sitim, æstum, algorem, vigilias, laboréque admirabili patientia tolerant. in lucem editi, vel hyeme summa, protinus lauandi ad flumina deferuntur. ab vbere auulsi, venatu exercentur, & procul a matre ac nutrice locis habentur asperis, quòd ita sentiant, nulla re magis infringi animos, quàm molli ac blanda educatione. Storeis, culcitræ in modum tumentibus nitidisque, pauimenta consternunt. in iis & somnum, subjecto ceruicibus lapide vel tigillo, & cibum capiunt genibus nixi, cruribus insidentes. Munditiarum apud eos haud minor quã apud Sinas cura. paxillulis item ipsi duobus inter edendum, ita scienter vtuntur, vti neque excidat quicquã, nec digitorum tersu opus sit. cænationem intrant excalceati, ne catastromata calcando coinquinent. tenuiores, ad mare præsertim, victitant herbis, oryza, pisce: diuites, ad cõsuetudinem Sinarum, ornant splendidè atque apparatè conuiuium. in singula fercula, sine linteis aut mappis, mutatur sua cuique cõuiuæ mensa è cedro pinũve, palmi ferè altitudine, binum dodrantium quadro, nitidissima, lectissimisque distincta coloribus, cibi cõfecti

in py-

in pyramidem exstruuntur, auro consperſi, cupreſſinis ramulis ad gratiam prominentibus, nonnunquam etiam, roſtro pedibuſque inauratis aues integræ nobilibus patinis inferuntur. Hoſpitem & conuiuam hilarè ac libenter accipiunt: conuiuandi ac propinandi multas habent leges cum ritibus exquiſitis: haſce cuncti diligenter obſeruant. Vſum vitis ignorant. oryza exprimunt vinum: ſed ipſi quoque ante omnia delectantur hauſtibus aquæ pænè feruentis, inſperſo quem ſuprà diximus puluere Chia. circa eam potionem diligentiſſimi ſunt, ac principes interdum viri ſuis ipſi manibus eidem temperandæ ac miſcendæ, amicorum honoris cauſa, dãt operam: certaſque habent ædium partes, huic miniſterio dicatas: in iis foculus aſſiduè ſtat, cortina è ferro liquato ſuperimpoſita. inde venientibus & abeuntibus amicis pocula porrigunt: hoſpitibus verò, in digreſſu, contemplandam etiam offerunt gazam, quæ apud eos maximi fit. ea ferme ſunt illius quam dixi potionis inſtrumẽta, focus & olla cum tripode, infundibulũ, figlini calices, cochlearia, & vaſcula, tum herbæ ipſi tum pulueri, qui ex ea conficitur, adſeruando. Hæc, vtique certi generis, quod non niſi peritus eiuſmodi rerum inſpector intelligat, haud inferiore apud Iaponios habẽtur loco, (quandoquidem hæc opinione gentium conſtant) quàm apud Europæos anuli gemmati & baccata monilia. Mira etiam dignitas, omni ornatu remoto, nudis gladiorum laminis certorũ opificum. prorſus, vti nonnullæ aureorum quinque circiter millibus æſtimentur. Magnus inſuper honos papyri plagulis quibuſdã læuoris eximii, in quibus, atro monochromate ſingulæ tantũm aues arboréſve, nobilium artificum penicillo pictæ, retinent oculos. Hæc igitur, vt dixi, Iaponii, dynaſtæ præſertim, & auidè ſibi cõparãt, & aliis ambitioſè proponunt. Ligneis pleriq; ob crebros terræmotus, quidam tamen ab imo lapideis vtuntur ædibus, elegantia atque arte viſendis. magnifica item exſtruunt templa, & ſacerdotum vtriuſque ſexus ampla & ſumptuoſa cœnobia: quam quam ingentem eorum numerum, hæc ſcribentibus nobis, præpollens tyrannus Nubunanga, non tam Chriſtianæ rei ſtudio, quàm exſecrabili quodam omnium religionum ac ſuperſtitionum odio, nuper euertiſſe nuntiabatur. Sermo Iaponiorum vnus & communis eſt omnium; ſed ita varius idem & multiplex, vti plures haud immeritò videantur eſſe. quippe vniuſcuiuſque notionis ac rei multa vocabula ſunt, quorum alia contemptus, alia honoris cauſa, alia apud principes, alia apud plebem; alia denique viri, alia feminæ vſurpant. ad hæc, aliter loquuntur ac ſcribunt, & in ipſa ſcriptione aliter epiſtolas, aliter volumina libroſque conficiunt: habent autem

autem plurimos, tum soluta oratione tũ elegantissimo versu conscriptos. porrò notis vtuntur eiusmodi, quarum singulæ singulas vel etiam plures dictiones, Ægyptio ac Sinensi more, contineant, ad summam, à nostris haud imperitis rerum æstimatoribus, Iaponica lingua Latinæ, vel genere ipso vel vbertate, præfertur. Itaque ad perdiscendum & magni laboris & longi temporis indiget. Armis verò apprime dedita gens est. ea sunt, prẹter ferream fistulam, arcumque & sagittas, gladius incuruus & pugio, (queis ab duodecimo ętatis anno se se præcingunt) tam egregia chalybis temperatura, vti ferrum nostrum acie propemodum illæsa diffindat. accedit pilum auro argentóve bracteatum, falce præfixum, nanguinatam appellant. hastis item egregiè vtuntur, quæ nostras & leuitate & longitudine superant. Amictus ab infantiæ ad iuuentutem sumunt varios, idque cum cæremoniis & solemni apparatu. Cæterùm, qui adulti iam sunt, talarem gestant versicolorem tunicam. hanc domi demittunt prodituri autem, in caligas infundunt, ad imum æqualiter laxas; easque circa renes leui subligant nodo. Tunicæ amiculum superinduunt breuiorem, (quimonem vocant) manicis non vltra cubitos eminentibus. hasce vestes per æstatem gerunt simplices, ac subtilissimo textu: per hyemem scilicet densiores ac duplices, inserto item serico tomento, easque, ne incommodè tumeant, perquam artificioſè perpungunt. Calceis crepidísve sine obstragulo, sandaliorum instar, vtuntur, corneo ad extremum extante hemiciclo, quem firmitatis causa, primum inter & secundum inserunt digitos. Fabella gerunt, tum ad velandam faciem, tum ad auram colligendam, auro sericoque interexta. sub vmbella ferme proceres, alioquin aperto capite, in sole pariter ac pluuia, vterque sexus incedit. è coloribus festum habent nigrum atque puniceum, albus in luctu est. Ac plurimis quoque aliis in rebus credi vix potest, quantopere à nostro victus eorum & cultus abhorreat. In olfactu suffitus nostros minimè ferunt; alia ipsi quædam odoramenta succendunt. In gustu nostras illi epulas, nos vicissim illorum condimenta aspernamur. Aquam nos gelidam, illi calefactam æstate pariter & hyeme potant. In auditu symphoniam eorum nostræ aures omnino refugiunt. Nobis dentium in candore; illis, quod mirẽre, in ipsa nigritie decor est. itaque atro quodam eos pigmento identidem inficiunt. feminas in publico viri & cognati præcedunt, famuli subsequuntur. equum nos ab læua, illi ab dextra, conscendunt. Inter salutandum, nos caput; illi, perleui crepidarum vel sandaliorum excussu, pedes aperiunt. aduenienti amico nos adsurgimus, illi subsidunt. nobis

bis gemmæ, illis ferrea vel fictilia vasa in honore sunt. Iam, in curationibus, nos dulcia & bene cocta, illi salsa, & acria, & cruda ægrotis apponunt: nos pullos & altilia, illi pisces atque conchylia. pharmacis nos ferme olidis & amaris, illi perquam suauibus & odoratis vtuntur. nos crebrò sanguinem, illi nunquam eliciunt. Atque aliis item in generibus ita multa obseruant eiusmodi; vt si minus plantis, (neque enim id probè dum exploratum est) moribus certè orbi nostro planè oppositi videantur esse. Neque verò, cur ita faciant, probabilem plerunque rationem afferre non possunt. vt illa: fidere quàm attolli, maioris venerationis indicium: cuiuslibet vsus vasa, quàm nullius commodi lapillos, quantauis mercede, sapientiùs emi: frigida comprimi fibras, irritari tussim & pectoris vitia, restingui natiuos ignes: feruida foueri calorem insitum, laxari meatus, eoque faciliùs leuari sitim. ægro, quas appetat natura potiones, non quas horreat, propinari: sanguini, quippe vehiculo vitæ, parci oportere defendunt. & alioqui, non minus illis Europæi, quàm Europæis illi ridiculi sunt. ac, si quando per munditiarum aut elegentiæ contentionem, vt fit, cauillis agatur, par pari nobis egregiè referunt. Sed cùm in eiusmodi rebus tam vehementer à nostra consuetudine discrepent, iidem tamen in constituendis hominum classibus ordinibúsve haud absimile nostro discrimen ac rationem sequuntur. ordines ii, quinque præcipui. Primus eorum, qui cum imperio sunt, rerumque potiuntur: hosce cõmuni eunctos nomine Tonos appellant, quamquam inter ipsos Tonos alii dein existant dignitatis gradus, vti apud nos Regum, Ducum, Marchionum, & Comitum. ii omnes non tam auro pecuniáve, quàm cæteris opibus & clientelis abundant. quippe ad regnum euecti, militibus amicisque agros (iure fundi sibi retento, ac nullo imposito vectigali) diuidunt ea lege fruendos, vt & in pace, descriptis ordine ministeriis, appareant Regi; & in bello, suis ipsi cibariis ac reliquo sumptu militiam obeant. sic fit, vti dynastæ, quamquam in magna numorum inopia, tamen & multitudine bellatorum, & aulæ frequentia, cæteroque apparatu, vim imperii ac speciem regiæ maiestatis obtineant. Illud verò præclarum, quòd animo excelso, non morte demum aut vltima necessitate cogente excedunt gubernaculo; sed vbi vrgere cæpit senium, certis ad victum cultúmve sibi prædiis reseruatis, filium, aut si quem alium successorem destinarunt, artibus regnandi ac præceptis imbutum, plerunque ipsimet in solio collocant; ac iuuenilem eius ætatem exinde prudentia, rerum vsu, consiliis iuuant: quod ipsum apud nos ab Carolo Quinto Cæsare, quo latiùs ac feliciùs imperabat:

eo maiore moderationis ac sapientiæ laude factum animaduertimus. Altera Iaponiorum classis eorum est, qui nefaria gentis illius procurant sacra, capite ac mento prorsus abraso, inter quotidiana & occulta flagitia & stupra, cœlibem nihilominus ac sobriam professi vitam, atque ad mortales decipiendos, conciliandæ pecuniæ causa, in omne argumentum sanctimoniæ grauitatisque compositi. iidem nobilium ac diuitum exsequias ducunt; & alternantibus in odæo choris, carmina suo more decantant; & dicendi copia & facultate præstantes concionibus populum arbitratu suo circumagunt. Variæ ac multæ numerantur eorum sectæ: nec desunt qui ad quandam Rhodiorum equitum speciem (Christianos quippe ritus hac etiam ex parte malus effingit dæmon) bellicas vnà cum religione res tractent: sed communi omnes appellatione Bonzii vocitantur, honesto loco nati plerique: nam proceres, multitudine liberorum, & angustia rei familiaris vrgente, ex iis aliquos ad Bonziorum instituta ac familias aggregant. Multa insuper variis habent locis gymnasia, quas Academias dicimus, copiosis instructa vectigalibus; atque ob eas res præcipuum, ante hanc hominum ætatem, toto Iapone obtinebant honoris ac dignitatis locum; sed post illatas in ea loca faces Euangelii, fraudesque vulgo nudari & coargui cæptas, multum videlicet vniuerso generi de auctoritate atque existimatione decessit. Tertius ordo ciuium ac reliquæ nobilitatis est; è quibus in cultu regum plurimi, ac simul in militaris gloriæ studio consenescunt; nec pauci artibus iis, quas ipsi liberales existimant, atque inter cætera pangēdis carminibus, delectantur. Sequuntur institores, ac sellularii, & variarum opifices rerum, egregia ferme solertia. Multas armorum habent fabricas, atque ipsi etiam typis ad impressionem vtuntur. Postremus est agricolarum locus, & eorum qui, propter inopiam, in ditiorum famulatu ac ministerio victitant, quorum longè maior quàm apud nos multitudo censetur. In vniuersum acuta, sagax, ac bene à natura informata gens est: iudicio, docilitate, memoria, non Eois modò, sed etiam Hesperiis nationibus antecellit: quæ res in rusticis ac pueris liquidò cernitur. illi, vrbanos pænè mores, vegetum ingenium, ac minimè agrestem indolem præ se ferunt. hi celeriùs multo, quam Europæi nostri, latinas & litteras & artes arripiunt. Paupertas dedecori aut probro nulli: vix etiam in multis agnoscitur, adeò accuratè familiarem dispensant rem, & pro sua tenuitate concinni ac nitentes incedunt. Maledicta, furta, impiam temere iurandi consuetudinē, aleę genus omne auersantur. Famę glorięque auidissimi, dignitatis verò supra quàm credi possit retinentes

æquè ſummi atque infimi ſunt. nullam nõ modò contumeliæ ſpeciem, ſed ne dictum quidem paulo aſperius ferunt. ergo reuerentur inter ſe, præcipuè nobiles, certantque officiis & honore verborum. quin ipſi rerum viliſſimarum artifices, quique ſe in diem locant, comiter appellandi, ſi eorum vti velis induſtria. nam alioquin irritantur, ac ſpreto lucello, cæptum opus abiiciunt. Cõſtantiam ac decorum ita cuſtodiunt vulgo, vt vel ab imminente ruina ſenſim ac ſine trepidatione vlla recedant. cauentque diligenter, ne quid abiectum, aut timidum, vel in dictis vel in factis appareat. atque ob id ipſum, animi perturbationes, ægritudines, impetus, in ſpeciem cohibere, atque iræ præſertim notas omnes obruere, vel potiùs in contrarium flectere didicerunt. tum enim & gradus lentior, & frons hilarior eſt. intemperantiam verò linguæ, maximo animo minimè dignam putant. ac proinde, vociferationes ac iurgia, neque inter populares in publico, neque domi inter maritum vxoremque, parentes ac liberos, herum ac famulos audiuntur. Sedatè grauiterque quod agendum eſt, agitur. ſi quid odioſius accidit, internuntii commeãt: quin etiam, inter ipſas noxiorum pœnas, conuitia remouentur, & verborum acerbitas. prouocationes autem ac rixæ, contrà quàm apud nos, admodum rarę. ferociam illi minaſque in tẽpore belli reſeruant. Iam verò (quæ haud poſtrema amicitiæ lex eſt) mutuis in congreſſibus, domeſtica incommoda, neceſſitates, ærumnas, amicis haud temere impertiunt; triſtitiam & curas egregiè condunt: neque alienam pacem & iucunditatem ineptis querimoniis & ſuperuacaneo mœrore ſolicitant: ab aliis interrogati, rem totam vel renidentes eleuant, vel certè modica ſignificatione perſtringunt. denique aſperis atque aduerſis in rebus planè incredibilem animi æquitatem oſtendunt, ac velut in gradu perſtant, & quicquid euenit, ſine gemitu excipiunt: credo, ipſa varietate caſuum edocti, & inconſtantia rerum humanarum, quæ in iis regionibus vel maximè viget. Infimæ ſortis homines ad regiam celſitudinem euehi repentè, alios è ſummo faſtigio ad ima præcipitari, pęnè quotidianum eſt. hac illi viciſſitudine ſcilicet eruditi, lætiſſima quęque ſic optant, vt interim difficillima cogitent. Firmus autem eſt animus ad quę diu meditatus ac præparatus accedit. Neque prouectæ ſolùm ętatis eæ laudes: in puerorum conſuetudine, atque adeò in ipſis luſibus & remiſſione animorũ, ſenilis propè maturitas & moderatio quędã elucet. Hęc ferme Iaponiorum bona, quæ tamen eadem ingenti malorum cumulo cõpẽſari nil ambigas. Ac primùm, in Dei cultu, quod potiſſimum iuſtitiæ munus eſt; & in finibus bonorum ac malorum, vnà

cum cæteris quæ Christum ignorant gentibus miserandum in modum errant. Magistris religionum ac sapientiæ vtuntur iis, quos dixi, Bonziis. hi, vario alioquin dogmate mendaciisque, omnes tamen (quod facili negotio deprehendas) in tollenda pariter Dei prouidentia & animorum immortalitate consentiunt. Interdocendum interest, quòd impietatem hanc pauci palàm & promiscuè cunctis hominibus, alii non nisi nobilibus ac dynastis ex arcano tradunt: vulgus ac multitudinem tartari metu in officio continendam affirmant. Duobus hisce generibus interiecti scelere & amentia sunt, qui veteres quosdã impostores, Amidã & Xacã, suppliciter adorandos inculcant plebi, verbisque cõceptis deprecandos identidẽ, neque id per hæsitationẽ angorémve, sed animo planè securo, certaq;, si tantùm hi ritè inuocantur, salutis æternæ fiducia; quippe quorũ vtriusque, dũ in terris ageret, tãta durities & asperitas vitæ fuerit ad generis humani luenda peccata, vti vltrà solicitũ esse de superũ pace veniaque, aut hoc nomine corpus diuexare quemquã, vel quoquomodo pœnas delictorũ ab semet exigere, non modò stultum & superuacaneum, sed in ipsos beatæ vitæ parentes contumelioſum ac nefarium sit. hoc Bonzii multi & priuatim & publicè suadere non desinunt, nequitia Lutherianæ persimili, vt vnum vtriusque auctorem facilè agnoscas. Porrò, quos dixi, Amidam, & Xacam, & si qua sunt alia primæ notæ numina, à quibus futuræ vitæ bona expetantur, patrio cognomine Fotoques vocant. alios dein habent veluti minorum gentium Deos, bonæ valetudinis, liberorum, pecuniæ, & eorum quæ ad corpus attinẽt, largitores: hosce Camis appellant, Reges olim ipsos, Regúmve filios, aut inuento quopiam, insignive alio facinore, falsæ diuinitatis gloriam consequutos. horum de vita rebusque gestis, vti de Ioue, Saturno, Libero, cæteris que inanibus Diis Græci poëtæ absurda quædam, & ridenda, & turpia fabulantur. Inde Iaponii paulatim, extinctis quę Deus indiderat, veritatis igniculis, conscientię magisterium exuunt, effractisque pudicitiæ claustris, in choreas, ludos, compotationes, ac venerem intemperanter effusi, cœci cum cœcis ducibus viatores ad sempiternum interitum præcipiti celeritate festinant. iidem, per causam retinendæ grauitatis atque constantiæ, dum animorum sensa motusque à primis annis obtegere ac celare adsuescunt, facili deflexu, à prudentia ad astutiam, calliditatem, perfidiamque degenerant. inde prauum simulandi studium, & fallendi certamen. vti quemque pessimè oderunt, ita familiarissimis oculis intuentur: bona fides, & aperta simplicitas, & candor illuditur. Accedit sæuitia morum & immanitas diræ; le-

uissimis

tissimis de causis, & quidem nec opinantes & auersos, inuadunt homines, vnoque aut altero acuti ac ponderosi acinacis ictu conficiunt; dein, composito ac securo vultu, quasi facinus ad se nulla ratione pertineat, ferrum vaginæ reddunt; insuper, nacti occasionem ex tuto, gladii acumen in capite humerisve insontis cuiuspiã interdum experiri non dubitant. In bello, captis per vim oppidis aut pagis, certum exitium; cuncta ferro flammisque vastantur: non ætati, non sexui parcitur. in prælio victi, si palantes effugiant, nullo discrimine ciues hostésne sint, spoliorũ causa plerunque ab agrestibus opprimuntur. aliena, vt diximus, furto subducere dedignantur, cædibus rapinisque grassari non item. terra latronibus, mare piratis vehementer infestum. prægnantes feminæ, partum haud rarò medicamentis abigunt, idque Bonziis auctoribus ac magistris; vel etiam editos in lucem infantes, alendi tædio inopiáve, crudeliter iniecto præfocant pede. egentibus ægrotis aut peregrinis publica & gratuita diuersoria nulla. sub dio pernoctant, miseramque trahentes animam, deserti ab hominibus, vel ipsa die sanantur, vel extincti morbo, abiciunt in sterquilinium. Eo maiore cum approbatione Iaponii Christianam caritatem erga destitutos & calamitosos, itemque sepulturæ ac funerum instituta mirantur. Sontibus, quolibet nomine, haud leuiora quàm exsilii, aut proscriptionis, aut capitis supplicia constituta sunt. gladio ferme trucidantur improuidi. nam alioqui se haud inultos cadere patiuntur. quibusdam tamen locis comprehensos latrones, certoque ad ignominiam vehiculi genere per ciuium ora transuectos, extra vrbem cruci, ab ignaris quanta signo illi veneratio debeatur, affigimos est. In seditiosos etiam, qui quidem potentes ac principes viri sunt, ex antecõdicto interdum animaduerti solet in hunc ferè modum: Ædes noxii Rex, vbi visum est, milite armato circũdat, eidemque facit liberum aut pugnæ aut mortis arbitrium. Si pugnam optarit, commisso protinus certamine, cum familia planè tota deletur, ac perpetua in omnem posteritatem notatur infamia; sin voluntariam elegerit necem, vltro sibimet vẽtrem alta plaga in obliquũ, nonnulli etiam animosiores duplici in decussim incidunt. vbi effluere intestina cæpêre, parato in idipsum famulo ceruices amputandas præbent; & ex amicis præcipui, illatis pariter sibi manibus, supra mortuum corruere sibi glorioſum putant. Atque idem facinus, in aliis quoq; periculis, præsertim vbi agitur existimatio & fama, valde vsitatũ est, & obductis dẽsa caligine mẽtibus honestissimũ ducitur. quin, ipsi interdum pueri vel à parẽtibus exacerbati, vehementiùs, vel grauiore aliqua indignatione concepta, genus id

leti palàm ſibimet ipſi conſciſcunt. Forenſis res, nulla propemodũ non iuris ciuilis formulæ, non reſponſa prudentum, non vadimonia, non carcer, non iudicum teſtiúmve reiectio, non citatio reorum, aut cauſæ dicendæ poteſtas. ius totum in armis, aut principum placitis: horum in proceres duceſque; ducum in ciues, ciuium in ſuam cuique familiam formidabile vitæ pariter ac necis arbitrium: neque ab inferioribus acta pro poteſtate, à ſuperioribus in cognitionem reuocari aut reſcindi conſueuêre ipſi autem dynaſtę Regéſve, quamquam ab externo ac mercinario milite planè imparati, atque ob idipſum indigenis vehementer obnoxii, tamen barbaro quodam faſtu, vti de Sina retulimus, adorari colíque ſe volunt: ſtipati armatorum caterua, difficiles aditus, delicatas præbent aures: adductoque vultu, nutibus ferme vel ſcriptis agunt: ſermonem grauatè conſociant: nil opis habent in populi caritate repoſitum: regit omnia metus: huic adiunctum eſt odium: inde crebræ & occultæ conſpirationes ac ſeditiones erumpunt, excuſſoque rectore, ſceptrum ad alios alioſque, in ſumma rerum omnium perturbatione, transfertur. vetuſta imperia & principum longa ſerie deductas imagines oppidò pauca reperias. Sanè Iaponium omne nomen vni quondam parebat Imperatori, cui titulus Vo ſeu Dairi: quoad is diuturna pace in delicias atque ſocordiam reſolutus, præfectis, & ſatrapis, ac præcipuè Cubis (ſic enim duo primarii vocabantur, quorum alter deinde extinxit alterum) contemptui cæpit eſſe. Viri ergo militares, talem aliquandiu perpeſſi, mox indignati dominum, tandem abrupêre frenos, & ſuam inuasêre quiſque prouinciam: ita momento vnitas illa, & maximi contextus imperii, multas in partes ac veluti fragmenta diſſiliit; ius tantùm Dairi manſit in hunc vſque diem, honorum vocabula proceribus diuidendi, quę pro graduum varietate mutantur identidem, certiſque characteribus deſignantur. inde haud ſpernendas cogit pecunias: alioqui pænè precariam obtinet dignitatem. Summus verò & potentiſſimus Iaponiorum omnium habetur ille, quiſquis Meacum & Meaco finitima nobiliſſima regna (quem tractum cõmuni nomine Tenſam appellãt) armis atque arcibus occupauit. Ea loca nuper obtinebat Nubunanga, quem dixi, tyrannus. huius in ſolium, à coniuratis ante hoc biennium interempti, liberis eiuſdem aut pulſis aut occiſis, per factionem ac vim præcipuus è ducum numero Faxiba ſucceſsit. Hactenus de moribus inſtitutiſque Iaponiorũ, quod adhuc in tanta locorum longinquitate cognoſci potuit. Cæterùm aditæ primum eius terræ titulum, decúſve, & alii quidẽ Luſitani ad ſe trahũt; ſed ego Antonio Galuano crediderim,

in eo

in eo libro quē de inuentoribus orbis noui conscripsit, apertè narranti, Antonium Motam, Franciscum Zeimotum, & Antoniū Pexotum, cùm ex vrbe Sionis Dodra peterēt Sinas, pertinaci vento ad insulas Iaponiorum abreptos anno seculi huius quadragesimo secundo, cùm Sosa (vti dicebamus) Indicā prouinciam regendam accepisset. Is, eo perfunctus munere, Ioanni Castrio successori gubernacula tradidit, qui felicissima vsus nauigatione, præter militū supplemēta, egregios tres viros è Societate IESV ad Xauerii labores adiuuandos aduexerat: Hispanum vnum, Ioannē Beiram è Pontevetere (id oppidi nomē, oræ Callaicæ) Italos duos, Nicolaū Lancilotum Vrbinatem, & Antonium Criminalē Parmensem, qui deinde, vti explicabimus, præclaro martyrio coronatus est. Hisce comitibus Goam delatus Prætor, forensi primùm cōposita re, nouisque magistratibus & scribis cum cura suffectis, in reficiendam exinde augendamq; classem, & reuocandā omni studio militarem disciplinā incubuit. Circa idē tempus, Moluci Rex Aërius Goam vinctus defertur. Solio deturbatum nulla ipsius culpa, ferroque & criminibus oneratum Iordanus Ternatensis præfectus cum armatis custodibus ad Prætorē Indiæ miserat. Aduenientē Castrius, detractis catenis, regio apparatu excepit, & in separato hospitio liberaliter habitū, causa probè cognita, de consilii sententia clementer absoluit: ornatum inde laudibus & honesto comitatu, in regnū haud sine tacita Iordani suggillatione restituit. Hoc itē Prætore feliciter administrata Christiana res est. Michaël Vasæus, de quo supra commemorauimus, eximia virtute sacerdos, deque Ecclesia Christi optimè meritus, consiliis cum Francisco Xauerio communicatis, sub aduentum Castrii nauigauit in Lusitaniam; Indicæ rei vitia demonstrauit Regi; vt ea tollerentur, omni ope curauit; ab eodem Rege anno sequenti litteras ad Castrium Prætorē eiusmodi retulit: Ioannes Rex, Ioāni Castrio Indiæ Prætori, amico S. Quod non ignoras, idololatria tam graue piaculum est, vt ea in meis regnis vllo pacto ferenda nō sit. delatū est autem ad nos, in Goanis finibus, tū publicè tū priuatim, coli sacella idolorum: præterea ludos rituſque ethnicos celebrari palàm. Ac proinde, tibi etiam atq; etiam mando ac planè iubeo, idola omnia, per idoneos administros inuestigata & vndique sublata, comminuas, comburasque, & cum grauibus edicas minis, ne cui prorsus vllum eiusmodi simulacrum aut signum ex ære, ligno, argilla, gypso, alióve metallo, materia, massa, fundere, ducere, sculpere, fingere, exprimere, figurare: aut aliunde importatum habere, seu sacra ludósve ethnico more facere, aut Brachmanas concionatores magistrósve, teterrimos

„ Christi aduersarios, vlla ope iuuare, vel tecto recipere liceat. Qui
„ secus faxit, pœnis in edicto propositis nulla remissione mu ctator.
„ Et quia gentes ad legitimum vnius Dei cultum, non modò spe fu-
„ turæ beatitudinis, sed etiam præsentibus interdum præmiis, inui-
„ tandæ sunt; curabis enixè, vti redempturæ vectigalium, curationes
„ publicę, & alia munera quęstuosa, in homines ethnicos ad hãc diẽ
„ conferri solita, in ipsos Christi neophytos primo quoque tempore
„ transferantur. Ad classes meas deducendas audio promiscuum co-
„ gi vulgꝰ Indorũ. Placet excipi Christianos, quòd si necessitas, eorũ
„ quoq; operãs interdum exegerit; videbis omnino posthac, vti quo-
„ tidiana illis merces ac justa soluatur. Atque hoc toto de genere
„ Michaëlis Vasæi sententiam exquires: quem nos virum & publicæ
„ rei bene peritum, & Christianę religionis apprime studiosum ani-
„ maduertimus. Ad hęc, certis auctoribus magno mihi meo dolore
„ compertum est; ab Lusitanis hominibus vili pretio coëmpta man-
„ cipia, quæ apud Christianos dominos perfacili negotio ad ba-
„ ptismum adduci possint, Mahometanis ac barbaris mercatoribus,
„ ad non dubium animorum interitum, vberioris quæstus causa ve-
„ nundari. Id piaculum ne admittatur in posterum, neu seruitia vlli
„ nisi Christiano emptori aut licitatori addicantur, item graui cau-
„ bis edicto. Fœneratorum licentiam, quam certo capite Goanarum
„ legum ali didicimus, fac imperio atque auctoritate coërceas, idque
„ caput è legum serie quamprimum expungas. In oppido Bazaim
„ templum Diuo Iosepho exstruitur, idoneumque stipendium alen-
„ do Vicario, & beneficiariis aliquot, de meo adsignator. Annua
„ porrò tria pardaum millia, in impuras Mahometis ædes, & nefa-
„ rium cultum, ab eius sectatoribus impendi ante hac solita euange-
„ lii præconibus & conuersionis adiutoribus in posterum numera-
„ tor. In agro Cialensi, neophytis a Michaële Vasæo institutis, &
„ qui præterea ad Christum accesserint, è meis vectigalibus trecenta
„ quotannis oryzæ modii ab antistite diuiduntor. Pondera, pretia,
„ pactiones, olim cum Thomęis Christianis initas, qui in Cocinen-
„ ditione diuendunt piper, à nostris mercatoribus labefactari viola-
„ rique cognouimus: nec nõ subtrahi corollaria, quæ ad pretium ad-
„ di ex pacto conuento consueuerant: idque magno cum eorum dã-
„ po pariter & offensione, quibus multas ob causas præcipuè con-
„ sultum oportuerat. Ac proinde curabis quàm diligentissimè, vt in
„ hisce commerciis, Thomæi prorsus incolumes indemnésque ser-
„ uentur: eósque cæteris etiam in rebus, vti Christianos & socios æ-
„ quũ est, liberaliter comitérque tractabis. Ages etiã cũ ipso Cocin
„ Rege, vti ritus quosdã Ethnicos ab ipsius auguribus in piperis ven-
ditione

ditione adhiberi solitos (quãdoquidem nihil ipsius ea res interest) "
è nostro commercio tolli permittat. Ab eodem Rege aiunt Indos "
ex eius ditione, qui relictis idolis Christiana suscipiunt sacra, for- "
tunis omnibus illico spoliari. Ab eiusmodi immanitate & tu om- "
nibus neruis amicum Regem niteris auertere: & nos ipsi quoque "
in eandem sententiam ad eum litteras dabimus. Socotoranã cau- "
sam diligenter ipse tu mihi coràm & per litteras commendasti. eos "
ego populos è miserrima seruitute ereptos admodum cupio; sed "
cum eo, ne Turca, cuius in imperio sunt, acriùs irritetur; classesq; "
in isthæc maria mittere paulatim adsuescat. Hoc totum, adhibito "
Michaele Vasæo, tu pro tua prudentia, rerũq; istarum vsu, videbis "
cuiusmodi sit. Piscarii littoris incolas, cũ aliis injuriis affici à meis "
ducibus ferunt; tum verò cogi ad ea quæ piscantur, sibi tantũ, ini- "
qua conditione vendenda. Cauebis igitur etiã atque etiam, ne po- "
pulis iis liberum vendẽdi arbitrium adimatur: ducésq; mei in com- "
mercio eiusmodi ne quid sibi proprium arrogent. atque ad cæterã "
quoq; tollendam vexationem, videbis num ea littora sat custodiri, "
meaque vectigalia sat cõmodè exigi sine classibus possint. quæ res "
si facultatem habuerit, non est cur illuc in posterum nauigẽt. Præ- "
terea, cum magistro Francisco Xauerio consultabis atq; dispicies, "
vtrùm ad eius Ecclesiæ incrementum expediat, fásve sit; piscãdi po- "
testatem patere duntaxat iis, qui Christũ induerint: cæteros, quoad "
sapiãt, eo quæstu & commodo prohiberi. Qui ex ethnicis ad Chri- "
stum sese conuertunt, eos audio tanquam sceleratos & sacros, à "
parentibus, cognatis amicisque tecto ejici, bonis euerti, ac summa "
protinus in solitudine atque egestate versari. Horum tu inopiæ "
subleuandæ, communicata cum Vasæo re, annuam è meis rediti- "
bus pecuniæ summam decernes, distribuendam à sacerdote, qui "
eiusmodi neophytorum institutioni præfuerit. è Ceilano insula, "
regius, vti fertur, adolescentulus, impias auunculine an parentis "
effugiens manus, Goam baptismi gratia se contulit. Huius in per- "
sona quando ad aliorum conuersionem haud leue momentum est, "
dabis operam vti doctrina quidem ac moribus in Diui Pauli colle- "
gio cum alumnis cæteris imbuatur; quod verò ad victum cultumq; "
attinet, lauto separatim hospitio, impẽsa mea copiosè ac liberali- "
ter habeatur. Significauit is ipse mihi per litteras, ad Ceilani reg- "
num, sibi ius actionemque competere: videbis quidnam hoc sit: to- "
tamque rem probè exploratam & cognitã ad me perscribes. Quod "
autem tyrannus in suos populares, qui Euangelio credidêre, tam "
crudeliter sæuiit; feras quidem illas, veruntamen debitas tanto "
sceleri pœnas ab eo per te quamprimum exigi volo: & grauem "

„ audaciæ mercedem ſtatui, quo intelligant omnes, nihil eſſe mihi
„ antiquius, quã vt omni ex parte integri incolumeſq; ſeruentur, qui
„ à dæmonum caſtris ad Chriſtiana ſigna tranſierint. Ab ethnicis ar-
„ tificibus, Chriſti Domini, Virginis Matris, & ſanctorum imagines
„ pingi, atq; adeò circumferri venales, minimè decorum eſt nomini
„ Chriſtiano. Tu ergo, cum proſcriptionis ac virgarum minis edices,
„ ne cui profano tabulas eiuſmodi pingere aut vẽdere quoquomo-
„ do in poſterum liceat. Parœciale Cocini templũ, itemque Colani,
„ dudum inchoata, patere imbribus putrefacienda, turpiſsimum eſt.
„ Vtrumque tu, architectis ac fabris adhibitis, quamprimũ tegen-
„ dum ac perficiendum curabis. Placet etiam, in vico Noroa tẽplum
„ Diuo Thomæ Apoſtolo fieri, Calapore cæptam ſanctæ Crucis ædem
„ abſolui: itemque in Ciorano inſula templum excitari. præterea,
„ locis idoneis auditoria & ſcholas inſtitui, ad quæ ſtatis diebus
„ non Chriſtiana modò plebs catechiſmi cauſa, verùm etiam ethnici
„ ad Euangelium audiendum vel inuiti conueniant. Quandoquidem
„ in iſta mea ditione mihi primum omnium & maximũ eſt obſequium
„ Dei, & Chriſtianæ religionis amplificatio; cupio vehemẽter è Salſetanis
„ quoque & Bardeſiis finibus, quibus mihi nuper Idalcan ceſſit, idolorum
„ cultum ac profanas gentium ſuperſtitiones prorſus euelli. Id quo citra
„ tumultum ac vim, hoc præſertim initio fiat, expedit, rationibus ac diſputationibus
„ quàm leniſſimè populos edoceri, quanto in errore ac veritatis ignoratione
„ verſentur: quamque vel peruerſum vel impium ſit cultum, vni
„ debitum Deo, ſimulacris lapidibuſque ab homine tribui. Porrò ad
„ eas pellendas tenebras, cũm alios viros adhibebis virtute & eruditione
„ præſtantes, tum verò ipſe tu primarios gentis euocare, alloqui, monere
„ non deſines, atque omni ratione ad Chriſtum allicere. Qui ſeſe dederint, hoſce, in fidem receptos, non tueberis modò, ſed etiam pro ſuo quemque captu fouebis ornabiſq;. Hæc omnia ſcito nobis maiorem in modum eſſe cordi; quæ ſingula te pro
„ tua induſtria & probitate ſedulò curaturũ eſſe cõfidimus. Almerini viij. Idus Martias. M.D.XLVI. Epiſtolã igitur hanc, indicem regiæ pietatis ac ſapientiæ, Vaſæus in Indiam pertulit plenus optima ſpe. Cæterũ ſalutaria principis mãdata, itemq; Prætoris edicta, nõ quantum par fuerat põderis habuere: obſeruata & exhauſta fermè facillima queque. reliqua, partim quòd priuatis obſtarent commodis, haud æquo animo in vulgus accepta: partim, nondum maturis ad agendum rebus, in aliud tempus dilata. Eiudem Regis decreto ad reditus, quos antea capiebat Diui Pauli Collegium, aureorũ inſuper annua bina millia Goanis è vectigalibus acceſſere

Xaue

Xauerius interim, Parauana Ecclesia constituta, Molucas, (quam Domini vineã à Galuani discessu fædum in modũ squalere didicerat) Parauis illũ apud se retinere summa ope conantibus, petere nihilominus intendit. Meliaporẽ ex itinere primũ, inde Malacam: à Malaca in Amboinũ, & Mauricas insulas, postremò Ternatẽ defertur. Omnibus locis bene ac feliciter gesta re, plantariis de more institutis, pro copia præsenti villicos atq; custodes apposuit. Hinc ad reuisenda quæ liquerat, operasque in Christi latifundia diuidẽdas, (quippe recẽtes interim ex Europa cultores aduenerant) haud sine magno Molucensium fletu Goam renauigare est coactus. Interea Tolanus Mauricæ terræ dynasta, in Ecclesiam Dei (& erat ibi neophytorum ingens numerus) odium exprompserat nominis Christiani. multos acerbè torserat, quosdam occiderat, plerosque omnibus fortunis exuerat. Ad ea facinora punienda profecti ab Ternate Lusitani, locum tũ cætera munitione, tum sudibus præacutis, ac tribulis ferreis vndique septum offendunt. adeò, conscius quid meruisset Mahometanus, oppidum ad hostes arcendos omni quidem arte, veruntamen irrito conatu firmarat, siquidem eructãtibus è vicino verticibus montium, tanta repentè cecidit cinerum vis, vti munitionibus coopertis obrutisq;, liberũ ac tutũ Lusitanis ad vrbem accessum daret. hinc, non solùm exitu læta, sed etiam miraculo insignis parta victoria. Circa idem tẽpus Meliapore item insignis ad memoriam accidit res. Lusitani, suburbano in colle, vbi mactatum à barbaris Apostolum Dei Thomã fuisse docuimus, nouum eidem Apostolo sacellum exstruebant. Aperientibus fundamentum, insculpta quadrato lapidi, sanguineis & in speciẽ recentibus conspersa guttis apparuit Crux, lapideo item circulo inclusa, repandum in lilium desinens. insidet in summo columba: lætæ ab imo herbæ luxuriant: in eo circulo incisæ notæ cernuntur, quas propter vetustatem legi adhuc potuisse negant quidam, alij, seorsum al legendũ adhibitos diuersarũ nationũ Brachmanas, duos pręcipua erudionis fama, haud paruo quidem labore, veruntamen congruenti ambos interpretatione, respondisse ferunt, notas eas, plurium litterarum singulas obtinere vim. iis Apostoli sancti martyrium, quale nos à vetere traditione descripsimus, breuiter cõtineri: atq; illud nominatim, (quod ipsæ testentur guttæ) Christi famulum inter eius Crucis adorationem & oscula cecidisse. Extractam ergo tabulam ac probè purgatam, Lusitani cõfestim in ara gratulabundi cõstituunt: intẽtiore cura sacellum absoluunt. Noua in loco frequentia, nouus honos accessit, sed miraculo mox euidenti maiorem in modum aucta religio. octo

ante Christi Domini, tribus ante Apostoli natalem diebus, cùm ab Ecclesia celebratur exspectatio Virginei partus, in eam ædiculam Christiani rei diuinæ causa conuenerant. Mirum dictu: simulatque ab sacerdote cœptum Euangelium est, vniuerso inspectante populo, Crux ea modicis primò stillis, largo dein sudore manauit. admota hinc tersui linteola sacra, liquidò cruentas ebibêre maculas. Color etiam Crucis, è candido sensim in pallidum, è pallido in atrum cessit: grato post hæc splendore cæruleus effulsit: ad extremum, sacrificio peracto, natiuus rediit. Scilicet, res tam noua & illustris, ineffabili quodam gaudio delibutis adstantium animis, altos gemitus, pias acclamationes, vim lacrymarum exciuit: neque verò proprium illius duntaxat diei cœtúsve id spectaculum fuit. ex eo tempore, singulis ferme annis, eadem festa luce, eodem non modò sacrificii, sed etiam Euangelii momento recurrit. si quando intermissum est, ipso doctus euentu dirum aliquid portendi populus putat. Ac, ne quis apud nos in tali tantaque re dubitandi foret locus, totam dein & facti seriem, publicis consignatam litteris, & operis effigiem è lapide ipso diligenter expressam, Cocinensis Episcopus in Europam sub initia Concilii Tridentini transmisit. Cæterùm thesaurus ipse repertus, Castrio demum obtinente prouinciam, & Euangelio adstruxit fidem, & opportunè Prætori, ad omne periculum ac dimicationem pro Christi nomine subeundam, animos addidit.

LIBRI DVODECIMI FINIS.

HISTO-

HISTORIARVM INDICARVM

LIBER TERTIVS-DECIMVS.

TRANQVILLA tum Lusitano res erat Indica, finitimis tyrannis dynastisque partim vi ac metu subactis, partim etiam æquo fœdere in amicitiam ac societatem adscitis; cùm repentè periculosum & graue bellum, vnde minimè putabatur, exortum est. Eius belli concitator ac princeps fuit Sofar, qui post fœdum ab vrbe Dio Solimani discessum, pacemque redditam Lusitanis, nunquam animum remiserat à colligendis per otiũ viribus, quibus, vbi maturum esset, ad eorum perniciem vteretur. Sex amplius annorum spatium liberum in omnes apparatus habuerat. quo tempore ita sese in Mamudii adulta iam ætate Regis gratiam insinuarat, vt omnium arcanorum non particeps esset modò, sed pænè moderator & arbiter. ac simul animum adolescentis, & suo ipsum dolore, & muliebribus iam sat incensum facibus, ad vlciscendos auunculi Badurii manes, delendumq; ex India Lusitanum omne nomen, miris artibus incitarat. In eam rem, præter veteres copias, nouos quotidie variis è nationibus milites, ducesque belli peritos, ingentibus præmiis euocabat Rex. iis in disciplinam tyrones & collectitii tradebantur: fabrum, artificũ, ac munitorum multitudo quàm maxima cogebatur. ac præter cæteros, architecti etiam & machinatores egregii quinque a Byzantio vrbe conducti, menstruo in singulos trecentorum aureorum pacto stipendio. armatorum ac tormentorum omnis generis officinæ locis idoneis peramplæ institutæ. solicitati occultis legationibus Indi Reges ac principes ad puniẽdas injurias, & recuperandam maris possessionem, quã latrones pauculi, specie mercaturæ subreptam, aliena magis ignauia, quàm sua virtute obtinerent. Sibi esse certũ ac fixum, primo quoque tempore Diensem arcem inuadere. si vnà cuncti consurgant, libertatẽque ac dignitatem, qua nihil prius debeat esse, tandẽ aliquando respiciãt; tam exiguam profectò manũ, tot sparsam præsidiis, ab ope domestica toto pænè terrarum orbe disclusã, mutui demũ inter ipsos auxilii cõmunione sublata, nullo

negotio

negotio prorsus obrui & extingui posse. Cum eiusmodi ferè mandatis dimissi quoquouersum legati. Et omnia hæc interim clandestinis agitata consiliis, alto silentio tegebantur. Vniuersæ comparationi tantisque delectibus, probabili sanè commento, prętendebatur imminens in singulos dies à Patanio Rege bellum, qui cùm propter vicinitatem, quotidianæ discordiarum causæ non deerant. Sofar, simulandi æquè ac dissimulandi magister, tum vel maximè cum Lusitanis, honore verborum, officiis, humanitate certare. Neque verò callidi veteratoris fucum astutiamque inscitè Mamudius imitari: quippe, tum suopte ingenio tectus ac perfidus; tum domesticis disciplinis ad omnes dolos atque fallacias eruditus: adeóque se per id ipsum tempus in Lusitanos bene animatum ostendere; vt noxios etiam perfugasq;, si qui ex eorum ditione in suos transissent fines, magna cum beneuolentiæ significatione iisdem ad supplicium redderet. Porrò, artificium hoc dupliciter proderat Cambaianis: quod cùm suas ipsi cogitationes vario obtentu celarent; tum Lusitanos (vt est omnis incauta securitas) ad cuncta quæ nosse cuperent de viribus ipsorum opibusque, de numero militum ac nauium, deque omni statu prouinciæ palàm & sine ambagibus promenda perlicerent. Erant autem, siue superiorum tẽporum vitio, siue inani fiducia diuturnæ pacis, tum eiusmodi res, quæ vel quietum hostem & otii cupidum, pænè explorata victoriæ spe, irritare facilè possent. Disciplinæ bellicæ studium ad mercimonia quęstusque conuersum. regius fiscus, vario sumptu & fraude multorum exhaustus. classis in naualibus, interna vermium labe ac situ corrupta. nautæ remigésque, neglectis custodiis infrequentes: milites, è statiuis atque præsidiis, causati sibi stipendia non pernumerari, plerique diffugerant, atque arma flagitiosè vendiderant. in ipsa Diensi arce, quæ maximè omnium erat, propter loci naturam, subitis ac variis belli casibus, opportuna, è defensoribus nongentis, quos ibi Garzias pace constituta reliquerat, ad ducentos circiter & quinquaginta redierat summa. atq; hos ipsos, Ioãnes Mascarenias præfectus, priuata magis munificentia & comitate, quàm auctoritate imperii vel sacramenti religione retinebat. ibidem adseruabatur pulueris tormentarii, si acrior instaret necessitas, quod vix vnum in mensem esset satis. ac, ne frumenti quidem vel oryzæ, & reliqui commeatus, ex anteconuecto atque seposito copia supperebat. Hæc, Sofar in primis, & alia id genus, ab Lusitanis, qui in Cãbaia negotiabantur, separatim ac sępius, pro familiari cõsuetudine percunctando, probè cognorat. Inde Regum exterorum, præsertim qui mare accolunt, pertentari animos denuo placuit. missi

rursus

rursus legati. iis auditis, Reges alii pecunia & milite juuêre Mamudium: alii, quominus eandem coirent societatem, intestino ac propiùs vrente bello distenti sunt. apud quosdam etiam, rei euentum exspectantes, composita nuper cum Lusitano pax & amicitia valuit. At Cambaianus, posteaquam sat sibi copiarum viriumque paratum ad omnes conatus animaduertit, gerendi belli hanc maximè rationem instituiti. Sofarem, ingentibus inflatum promissis, summæ rerum ampla cum potestate præfecit. Rumecani Sofaris filio, rei tormentariæ procurationem attribuit. hyems ad obsidionem arcis delecta, cuius initium, vti suprà demonstrauimus, in iis locis est à Kalen. Aprilis: vt ipsum anni tempus, præcluſa nauigatione, Lusitanos maritimis, quæ vnà supererant, auxiliis prohiberet. Rebus ita constitutis, ad earum suspicionem quoad fieri posset auertendam, rumorem insuper è composito dissipant; vrbem Diũ Sofari pro amicitia donatam ab Rege, in eamque possessionẽ breui Sofarem esse venturum: nec sine magno comitatu, reuocandæ veteris frequentiæ causa, quæ res eo propiùs ad veri similitudinem accedebat, quòd & plenus certaminum & controuersiarum esset is dominatus, vt non multum ex ea largitione Rex damni facere videretur; & huic eidem Sofari oppida nobilia duo, Surratum & Reinelum, paulo antè concesserat. ea fama vulgata, Sofar, Surrato, vbi tum agebat, litteras ad Mascareniam dat, in quibus erat scriptum: Ad cætera loca, quæ Mamudii Regis benignitate obtineret, nouissimè Dium vrbem accessisse. id munus eo sibi accidisse jucundiùs, quo majorem inde facultatem sit habiturus, optata Mascareniæ tanti viri consuetudine perfruendi. simul sibi esse in animo, vrbem superioribus belli cladibus magna ex parte dirutam & euersam instaurare, & in pristinam, si fieri possit, celebritatem reducere; tumultus ac rapinas arcere; aduenis ac mercatoribus, quo libẽtiùs affluant, pacem, annonam, fidem omni ratione præstare: neque id sua tantùm, sed etiam ipsius Regis Lusitaniæ causa. hæc quoniam in tanta hominum perfidia, tamque seditiosis incolarum ingeniis, fieri sine magno apparatu copiisque nõ possint; petere se & orare, si armatus, & cinctus amicorum frequentia, Dium aduenerit, ne quid idcirco aduersus Lusitanam rem aut amplitudinem ab se vel à Mamudio cogitatum interpretetur. id adeò reapse daturum operam, vti æqui pariter & iniqui omnes intelligant. Si fallat; diras omnes in se, caputque suum, fortunas, ac liberos, imprecatur. Hæc per summam impudentiam à Sofare in præsens tempus de more conficta. Mascarenias haud ita pridẽ in eius arcis præfectura successerat Emmanueli Sosæ, (alteri ab eo qui à Badurianis est cæsus)

cogno-

cognomento Sepuluedæ. atque is initio præfecturæ, cũ in Cambaiæ finibus multa miſceri ac parari contra Pataniũ Regẽ audiſſet, haud ſanè commotus eſt. quippe nec ſine cauſa, Mamudio, rebus iã à Mogore acciſis, æmuli atque opulẽti Regis inſidias omni conatu præcauẽdas putabat; & quo minus temere Luſitanũ, cõſtituta iam pace, Cambæi laceſſerent, vel ſibi obnoxium ducerent; ſat magna ipſorũ mercede recentibus euentis edoctos arbitrabatur. Hæc ferme principio Maſcareniam ſolicitudine liberabant. Aſt vbi, tẽpore procedẽte, Patanius nihil mouebat; ac nihilominus Cãbaia erat in armis, & militari concurſatione, machinarum opificio, carriſque ac iumentis omnia perſtrepebãt; enimuero tũ ſuſpicari Maſcarenias cæpit ſubeſſe fraudẽ, atque ad Luſitanæ arcis excidium ea cuncta ſpectare; ſuſpicionẽ auxẽre cõmeatus atque tormenta, in pagos Dio propinquos paulatim ſubuehi cæpta. Poſtremò dubitationem exemẽre omnẽ, Sofaris ipſius litteræ, tanta præſertim adulatione blanditiiſq; conſperſæ, nec non magna calonum lixarumq; turba cũ plauſtris & impedimentis in vrbẽ ingreſſa; itẽq; ſub ſignis cohortes armatorũ aliquot ſubſequutæ. Annus tũm numerabatur ſeculi huiuſce 46, & exacto iam autumno Martius menſis erat in exitu. Maſcarenias, quamquam atroci ac ſubita perculſus re, tamẽ extemplo colligit animum, ſéque in omnes firmandæ arcis & ſeruandi præſidii partes intendit. Prima fuit propitiandi præpotentis Dei cura. cęleſtem opem & ſupplex implorauit ipſe, & aliorum precibus iuſſit expoſci. Tũ per expedita nauigia Caſtrium Indiæ Prætorem, itemque Bazaini & Ciauli præfectos, Hieronymũ Meneſiũ & Antonium Soſam, de hoſtium apparatu & conatibus edocet: ni ſuppetiæ quamprimum ferantur, vltimum haud dubiẽ ſibi ſuiſque imminere diſcrimen. In eadem loca mox nauibus inſtitorum amandat imbellẽ turbam, exceptis aliquot vſus quotidiani mancipiis, & paucis inſuper matronis, quæ ſexus oblitæ, ne deſererent viros, ſocietatem periculi & diuturnæ obſidionis incommoda minimè recuſabant. Luſitanos prẽterea negotiatores, quibus erat actior cum Dienſibus amicitia, hortatur, tum publicæ ſalutis tum priuati compendii cauſa, vti coëmptam frumenti & oryzæ vim, carnes piſceſque ſale duratos, & alia id genus alimenta militibus deinde vendenda, celeriter in arcis apothecas importent. id vti potuit in tanta temporis anguſtia, & Dienſium iniquitate, ſedulò factum. Simul, tecta & tabernæ in veſtibulo arcis euerſæ; tigna, tabulæ, ferramenta, mali nauium introlati. Interĕ hæc Maſcarenias, pari diſſimulatione, & iiſdem quibus peti ſe videt artibus, ad Sofaris epiſtolam ita reſcribit: Quòd Sofar, præter cætera in eum à Mamudio

dio collata ornamenta honoresque, nuper etiam Diensi toparchia decoratus auctusque sit, neque mirari se, qui præclara eius in Regē regnumque Cambaiæ merita dudum norit; & magnam cepisse animo voluptatem; non ipsius modò Sofaris, verùm etiam reipublicæ causa, quod bonorum omnium interfit, fortibus & industriis viris laborum præmia pro dignitate persolui. Quod ad ipsius aduentum in vrbem attineat, nequaquam se illi concedere, vti maiorem fructum è mutuo conspectu & familiari consuetudine percepturus sit. De copiarum numero, quas ad vrbem variis de causis cogatur adducere, neque pudoris neq; arbitrii sui esse, definire quicquam: tantùm admonere pro amicitia, videat etiā atq; etiā, ne quid in tāta hominum colluuie & Lusitani præsidii vicinitate turbetur. Hisce litteris acceptis, magnopere lætari Sofar tam bellè tecta sua consilia; tam læta initia dare sese. neque diutius morandum ratus; instante iam hyeme, Dium alias idētidē aliásque submittit manus: interdiu milites ac lixæ cum sarcinis, noctu majora tormenta cum reliquo instrumento oppugnationis intrabant. Postremò Sofar ipse ad XIV. Kalend. Maias cum Rumecane filio vrbem inuehitur. millia quinque Turcarum ducebat. ii erant exercitus nerui. sequebatur longè major è variis gentibus multitudo. Nouus dominus, vetus inquilinus, ingenti gratulatione & plausu ciuitatis exceptus, diuertit in regiam; inde per causam Mascareniæ salutandi, speculatores in arcē mittit. à Mascarenia vicissim ad eum, honoris & officii causa, destinatur Simon Pheus Limenarcha, notæ prudentiæ vir. Hunc Sofar aduenientem primò comiter accipit: mox, variis de rebus instituto sermone, deliberatum esse, ait, sibi, ad rixas vitandas, muro vrbem ab arce diuidere; valde optare se, ne Lusitani, vt olim, adeò salutare impediant opus. dein eorundem iniuriam instituit queri, quòd pænè precario in eas regiones admissi, totum sibi vindicent mare; & cùm alios populos ac dynastas, tum verò ipsum quoque Cambaiæ Regem iniussu nauigare prohibeant. Satiam peregrinos & aduenas veteribus incolis insultasse: tantam indignitatem ferri non posse diutius. hæc Pheum renuntiare suis, ac simul reputare iubet quemque apud se, quàm pauci, quam procul ab domo, quam à rebus omnibus imparati, quàm incommodò anni tēpore, tot tamque infensis nationibus ad prædam obiecti sint. ad ea si prudenter animum aduerterint, profectò fore, vti, vel cum iactura, paci atque otio consulant, nedum in tanta terum iniquitate deprehensi, validiorum opes atque arma vltro lacessant. Cum hisce mandatis Pheus in ariem regreditur. Mascarenias ad consilium refert. ac tametsi liquidò cunctis apparuit, à Sofare non

certamen

certamen iuris queri, sed vim; tamen, ne furendi materiam hosti armato præbuisse viderentur; de cæteris rebus placuit responderi, nihil ipsorum iuris aut potestatis esse. haud longè distare Prætorem Indiæ Castrium. si ad eum legati mittantur, sperare pro eius justitia, quod fas æquumque sit, facilè impetraturos. Quod verò ad murum attineat exstruendum, in Garziano fœdere disertis verbis cautum esse de limite. si intra id spatium ædificare Sofar animum inducat; se non modò non prohibituros, verùm etiam adjuturos manu. Sin terminos transilire, &, quod Ninaraus antè frustra tentarit, arci obmoliri atque officere cogitet; daturos operam vti denuo Cambaia atque India omnis intelligat, Lusitanos nullo terrore, nullis difficultatibus, vel de iure finium vel de gradu cōstantiæ demoueri. Hæc Pheus idem referre jussus in regiam, & vnà exemplum fœderis, testato descriptum. Ad ea denuntiata nimirum Christi desertor excanduit: traditumque sibi à Pheo libellum, incensus ira, discerpsit. id Sofari & committendi belli principium & finis alienæ gerendæ personę fuit. confestim injectæ legato catenæ: & ambulantes in proximo Lusitani alii duo repente comprehensi, & in custodiam traditi: nimbus telorum in arcem subito procursu conjectus. Per hūc modum hostili scelere patefacto, Mascarenias, quo propiùs cernit periculum, eo in speciem erectior celsiorque; suos omni ratione confirmat. hortatur ne improuiso malo icti contrahant animos. proprium esse Lusitani generis & sanguinis, demonstrare quidnam diuino fulta præsidio, neque tamen idcirco in socordiam resoluta, paucitas possit. Eius rei multa eaque illustria variis orbis terræ partibus edita documenta. Sed ne longè abeāt, nuper hanc ipsam arcem, Antonio Sylueria præfecto, majoribus etiā copiis terra marique oppugnatam obsessamque. Lusitanos perexiguo numero ad vltimum inopiæ redactos, multo maxima parte suorum amissa; tamen stetisse cœlesti subnixos ope; & quæ pati in iis angustiis possit humanum corpus, omnia pertulisse, quoad fracti metu aduentantis ab Goa subsidii. Turcę pariter & Guzarates, atque adeò Sofar idem ille, relictis per summam trepidationem impedimentis, abscesserint. Inde, prædicatione omnium & fama, nomini Lusitano ingens additum decus. haud disparis exitus, in simili causa, nunc quoque præcipiendum animis gaudium. nam & aduersus ruptores fœdernm, contemptores diuini atque humani iuris, teterrima dœmonum mancipia, pro insontibus & circumuētis, &, quod caput est, rectę fidei defensoribus, haud dubiè superos bellum esse gesturos: & accita iam ab Goa, Bazaino, Caulo, & aliis oppidis fidelissima suorum auxilia propediem affutura. Neq; verò, quod

quod ad timorē vel maximè proponatur, extimescendam esse hyemem. Lusitanæ pietati, virtuti, nauigandi scientiæ, non regionum interualla, non ventos, non tempestates, quominus vltima experiantur, obstare. Tantùm interea se ipsi viros præbeant, omni conatu enitantur ad laudem; neu committant, vti vel Christiana fiducia, vel duritie militari, Sylueri anis aut aliis inferiores vlla ex parte fuisse videantur. Eiusmodi vocibus publicè priuatimque obfirmato ad omnem patientiam milite, Mascarenias, pro tenuitate præsidii, stationes vigiliásque disponit. Septem instauratę paulo antè arcis erant propugnacula, in iis totidem duces cum vicenis ferè militibus collocat. Marinum castellum Fernando Caruallio committit; huic defensores triginta attributi, Cambaicam oram Iacobus Lacteus duobus caturibus tueri iussus, & hostem, quoad liceret, maritimis commeatibus intercludere. Reliquam manum sibi Mascarenias ad subita belli reseruat. Duces ad sua quisque digressi loca, se se alacriter ad opus accingere: centonibus ac molli tomento protegere muros, aggerere cespitem, farta glebis dolia inter pinnas locare: arma, contos, machinas, & quicquid ad repellendum hostem opus est, pro copia præsenti raptim expedire: ad nominis Christiani gloriam retinendam, subeunda pericula, famam, sitim, vigiliásque, & vltima perferenda, mutuis adhortationibus incitari. Inter hæc Sofar, omnibus iam rebus in proximo comparatis, qua parte ex oppido est aditus, aggerem vineásque ad arcē agere instituit. apertam quippe oppugnationē & repētinū ad mœnia successum impediebat, præter defensorum virtutem, ipsa quoque altitudo & latitudo fossæ, quam post Sylueriæ discessum, Emmanuel Sosa duplo quàm antea capaciorem effecerat. Sofaris autem muniēdi ratio fuit eiusmodi: Ab vtroque insulæ margine vallum arci ad teli iactum obiecit. in eo vallo turres locis editioribus excitantur: è soluto lapide, frontibus duntaxat ad lineam exequatis, ab tergo baiuli atque operarii terram adaggerant. in summo, prætentis gossipii sarcinis, muralia tormenta; in medio atque imo, relictis ex arte fenestellis, minores fistulæ collocātur. Hæc omnia paucis diebus admirabili celeritate perfecta. noctu ferè muniebant, quo minus ad certos Lusitanorum ictus paterent. interdiu, sicut ab opere cessabatur; ita ab arce diuerberanda, & fatigando præsidio nulla dabatur quies. A vallo dein multiplex murus cæptus duci, flexuosis Indico more męandris: quo & oppidani tutiùs ad arcem subirent, aggerēque protruderent; & præsidiarii, si fortè erupissent, non modò ad trāsuersas ex occulto iaculationes prębērēt corpora; sed etiā ignotis anfractibus & errore viarum impliciti tenerentur. Dum hæc

fiunt, Sofar optimum ſtatuit, ex alia parte maritimum adoriri caſtellum: vt eo capto & portum haberet in poteſtate, & arcem ab litere tormentis impeteret. Eius rei cauſa ingentem onerariam in receſſu intimo procul ab hoſtium telis, ad caſtelli faſtigium adæquandum, pluribus tabulatis attolli iubet; multóque bitumine ac pice diligenter oblini: quam deinde, ad caſtellum admotam æſtu ſecundo, ſuccendant; concepto igne, in ſcaphas deſiliant armati; auctóque tumultu inter fumum & clamorem, ſcalis aſcenſum in muros obtineant. Hæc res, priore bello fruſtra tentata, eundē rurſus habuit exitum: quippe, tabulata paulatim in ſublime creſcentia conſpicati è turribus Luſitani, rem ad Maſcareniam deferunt. Extemplo negotium datur Iacobo Lacteo, qui captiua iam aliquot nauigia ad arcem traxerat, vti quamprimum occupet parato ad incendium pegmati nec opinatos ignes inferre. Noctu profectus cum fiſtulatoribus haud plus viginti, quamquam tectis ſub manus vola funiculis, leniſſimóque remorum pulſu, non latuit Sofarem ipſum, ea fortè hora circumeuntem excubias. ille confeſtim ad arma littúſque dat ſignum. tollitur clamor. ex omni parte concurritur. Lacteus, ad ſimilem caſum præparatis iam antè ſuorū animis, rectum curſum rectaſque proras in periculum tenet. nec minus feliciter quàm antea Goueanus, circumfremētibus ferreis globis atque ſagittis, ad onerariam penetrat, vt in nullo tali metu, minimè cuſtoditam. Confecta iam videbatur eſſe res, cùm in ipſo (vt fit interdum) articulo ingens prēter omnem exſpectationem difficultas oboritur, hoſtilis pyra, quam vel è longinquo concepturam ignes crediderant Luſitani, aduerſum coniectas è proximo tædas ardenteſque ollas, repentè contumax & inuicta perſtare: iteratis vndique iaculis nihilo magis lædi, iaculantium oculos animoſque ipſa rei nouitate cunfundere. Tum Luſitani, ancipiti vrgente malo, quòd & in mora exitium, & in irrito incepto deformitas foret, cōſilium à cupiditate gloriæ mutuantur audax ac pænè temerarium, inciſis momento anchoralibus, nauem ipſam remulco ad caſtellum vſque per media tela perducunt. ibi demum facibus per otiū ingeſtis, in hoſtium conſpectu, relucentibus latè flammis abſumpta. Id euentum, ſicuti eximiam in ſuos Dei benignitatem & priſtina miracula retulit, nullo, ne tum quidem, è Luſicanis initu redituque inter tantam miſsilium procellam deſiderato, vno tantùm leuiter ſaucio; ita Sofarem, primo indignantem, dein ſtupore deſixum, ab conſilio maritimæ oppugnationis auertit. eo acriùs ab terra munitiones vrgeri cæptæ. & abundabat multitudo, vt ſi quid tormentis ab Luſitano dirutum eſſet, Mamudiani extemplo reficerent; &

rent;& mortuorũ loco(plurimi autem quamquam per tenebras fixi cadebant) fustuario coactos alios alióſque ſubmitterent. inclusis contrà, neque ad erumpendum copiæ, neque ad perpetuos & temerarios ictus iacula ſuppetebant. Per hunc modum, vertente menſe,ad arcis pænè foſſam agger vineæque perductæ. huic rurſus aggeri lapideum præſtruunt murum tredecim pedum latitudine: & in eo noua caſtella, crebraſque ſtationes, & varia tormenta conſtituunt. Hanc ferme,circumuallandæ quacunque licuit,arcis formam ſequutus eſt Sofar. Interea Caſtrio Prætori, ad claſſem, vt dictum eſt,reparandam ſat per ſe incitato, acres addiderant ſtimulos, Maſcareniæ nuntii ac litteræ. Confeſtim, è duobus filiis Fernandum natu minorem, egregiæ indolis adoleſcentem, cum nauigiis compluribus,& vario commeatu, cadiſque ſulphurei pulueris, & nobilium manu,Dium quàm celerrimè iubet præcedere. Hoſce dubio profectos cælo, atrox in medio curſu tempeſtas adorta diſiecit. pars Bazainum & vicina littora petiêre: Fernandus cum octo caturibus inſtando & remigando peruicit, vti Dienſem teneret arcem; inuitiſque & inſpectantibus Mamudianis, militem, & commeatus,& omne bellicum inſtrumentum exponeret. Ingenti Luſitanorum gaudio id ſubſidium acceptum: ac minimè dubia ſpes victoriæ conſequuta.initur bellatorum numerus: ad quadringentos & quinquaginta peruenit. Suppletæ dein auctæque cuſtodiæ, & Fernando infirmiſsimum omnium propugnaculum Diui Ioannis(ſuum cuique propugnaculo ferme ab cæleſtibus patronis indiderant nomen)cum fortiſsimis juuenibus eſt datum. Per eoſdem ferè dies,Mamudus, ad viſenda opera militeſque animandos, cum nouo exercitu Dium aduenit. id ſuſpicatus è concurſatione plauſuque Maſcarenias,Fernandum Caruallium è marino caſtello rem per exploratores iubet cognoſcere. Tranſmiſsi multa iam nocte nandi periti & ſpectatæ fortitudinis viri ſex, ad vicinam hoſtium ſtationem adrepunt, & è cuſtodibus vni manus injiciunt. ad cuius vociferationem concurſu facto, Luſitani duo trêſve inter tumultum occiſi. reliqui, tenaciter apprehenſum vigilem, præualentes ipſi viribus, ad ſuos illico tranſtulêre. Ex eo, de Regis aduentu cognitum eſt, itemque de conſiliis hoſtium nonnulla comperta. quibus rebus adeò non exterriti ſunt Luſitani,vt etiam per tenebras,crebro igne,bombiſq;,& tubarum cantu ſigna effuſæ cuiuſdam gratulationis ediderint. Inde cùm admiratio cepiſſet hoſtes, auſi è proximis vigiliis percontari quidam, (è diuturno commercio haud ignari linguæ Luſitanæ) quænam eſſet cauſa tantæ ac tam repentinæ lætitiæ. Reſponſum ex arce eſt: efferri gaudio

Lusitanos, quòd Mamudiũ ipsum in castris versari didicerint. quippe, hactenus cum fugitiuis & desertoribus, mistis ex omni colluuione, turpiter dimicatum. deinceps, cum Rege regnique proceribus multo honestius fore certamen. eo responso irritati vigiles inuicem probra Lusitanis ingerere, seruitium Sofaris, æternas compedes, acerba supplicia minitari. Verborum iaculationem ferrea vtrinque sequuta missilia. Per continuos dein dies, inspectante atque adhortante Mamudio, arcis mœnia quatiebantur. Sub testudine basiliscos (noxiorum plerunque nominibus animantium hodie ballistas appellare mos est) & alia id genus tormenta Mamudiani promouerat. iis Thomæum & Iacobæum propugnacula, & quantum inter vtrumq; erat muri, cum ruinæ minis ac terribili fragore feriebant. Minora verò tormenta, in ipsas potissimũ fenestellas ac pinnas obuerterant ita scienter, vt sine præsenti exitio se vix quisquam propugnatorum ostenderet. Inter cæteros nobili viro Iacobo Gnaiæ (a quo multa de his rebus accepimus) in hostẽ collineanti globulus in fomitem fistulæ illatus; fracto impetu, oculum ipsum, quo collineabat, excussit. Puluis autem eo erat artificio ac subtilitate perfectus, vt è flammis emicantes quales pilæ, dolia cespite plena trãsfigerent. Mortarium etiam idoneo statuerant loco, (& peritissimus aderat librandi magister) inde immani ambitu globi triginta paucis diebus in arcem immissi, majore tamen incluſorum trepidatione, quàm damno: quòd tum è genere sonitus, tum è magnitudine impendentis è sublimi pestis ac ponderis, plerique spatium ad præcauendum haberent. tecta ferme perforabantur, & disilientibus lapidum fragmentis nihil erat in proximo tutum, magister dein fortuito ex arce telo perimitur. succesit huic artifex, nequaquam vsu vel scientia par. huius culpa residentibus in castra globis, tres è Mamudianis obtriti: neque vltra exerceri machinam placuit: ita is terror amotus. Cæterùm ex aliis partibus haud intermissa verberatione aliquam tum prociderat muri & propugnaculum diui Thomæ, solutis compagibus, metuendo hiatu discesserat. Aduersus id malum interior murus latitudine pedum viginti maturè perductus. diruta priùs ædificia materiam & saxa variæ magnitudinis præbuêre. A præfecto ipso cum nobilissimis prãnùm admotæ operi manus: horum industriã cęteri deinceps acriter subsequuti: magnoque certamine continuata structura, intra septimum diem murus absoluitur. Sub hęc Mamudius, longiorem quàm putarat obsidionem, & sine vlla pacis mentione obstinatos cernens Lusitanos, è suo comitatu Iusarcanem ducem impigrum, & bellicę compotem laudis, cum

Abassina

Abassina legione in castris reliquit, ipse, procerum hortatu, Madabam vndecimo quàm venerat die regreditur: verbo, ad expediendos commeatus nouumque subsidium: re vera, præter moræ tædium, metu quoque perfusus, quòd è cognatorum numero quidam hostili glande traiectus, ad ipsius pedes exanimis corruisset. At Sofar, incensus dolore & rabie, quòd nullam admodum insignem operam præsenti nauasset Regi, præcelsam aliam struem è saxo terraque, interstratis ad firmitatem ramis ac frondibus (vnde Ramosa appellata est) erigebat; vt libero in arcē prospectu, Lusitani præsidii discursum ad bellica ministeria, destinatis è superiore loco ictibus impediret. aduersus eam perniciem, Mascarenias, opportunitatem captans iaculandi, tormenta identidem alio atque alio transferebat. turrim dein è regione crescentis machinæ raptim excitauit. in eo præsidio positus Antonius Passanius cum fistulatoribus quadraginta, quot ipse quamquam arctis in rebus priuato sumptu propter diuitias ac splendorem alebat. ii summa contentione opus impedire iussi, id quo commodiùs facerent nocturnis horis (quo maximè tempore muniebat hostis) ferrea candelabra permagna crebræq; faces ad idonea loca dispositæ: quæ, fuso longè lateque lumine, cùm situm castrorū, genus operum, multitudinem hominum veluti diurna luce nudarent; magnus videlicet, viliū præsertim operarum, interitus consequutus. Sed ea erat agrestis turbæ copia, is ab tergo instantium atque vrgentium præfectorum terror, vt plagis coacti miseri sese volitantibus palàm telis objicerēt; ac peremptorum loca noui subinde recentesque supplerent. ita, nequicquam conantibus prohibere Lusitanis, ad summum perducta moles, & omni bellico apparatu confestim instructa. Inde, cùm arcis interiora in dies magis infesta fierent, Mascarenias ante sacram ędem edito loco tumulum extollit: collatisque eò tormentis, & ingenti præcipuè basiliisco, Ramosam ita quatefecit, vt magna eum superstantium clade prosterneret. neque stratam rursus exaggerare ausi Mamudiani. Gonatus dein omnis ad fossas opplendas, & opera mœnibus ipsis injungenda conuertitur. iam ad marginem vsque perduxerant vineas. accessere validis ex asseribus musculi, quam duriſſimo corio tecti, sub quibus operæ sine periculo commearent. Ex iis musculis tabulæ decliues ita prominebant, vti per eas deuoluta ex occulto saxa, truncique arborum, & glebæ vltra mediam fossam impetu ipso ferrentur. Inter hæc Mamudiani per tenebras clara voce maledicere obsessis, quòd more feminarum intra septa latitantes, non hasta gladióve, sed missilibus tantùm è longinquo rem gererent. at non hisce artibus, qui primi è

Lusitania ad Indos venerint, gloriam quæsiisse; non ita nuper Sylueri anos bellum exercuisse: verùm in dextris & pede collato propositam habuisse victoriæ spem: séque se mœnibus, sed armis mœnia tutari solitos. attamen sibi non esse dubium, quin eius desidiæ non tam penes militem, quàm penes præfectum resideat culpa, quippe qui communem salutem proprio timori prætexat: virosque (siquidem eius dissimiles sint) vitæ prodigos, laudis appetentes, ad conserendam cum hoste manum paratos, fame postmodum & omnium rerum inopia perituros, exemplo segnitiæ & imperii vinclis intrà munimenta cohibeat. Hæc & alia eiusmodi ad excitandam seditionem, vel ad prouocandos ad temerariam pugnam Lusitanos, jactare sub muris ac portis identidem barbarus, nimirum Sofaris jussu: quòd magna esset in spe, si apertum ad certamen elici possent, paucis præliis absumptum iri omnes præsidii vires. Sed neque milites, in id vsque tempus obedientes duci, neque ducem, minimè leuem, aut bellicæ artis ignarum, admodum mouebant importuna & quotidiana conuitia. Magis illa cunctos angebat cura, vt ingruenti à musculis damno quamprimum obuiam iretur: quæ res magnas habebat difficultates. nam & conjectos è muris ignes coria respuebant, & majorum ballistarum vsum, quo vel maximè incluſi valebant, spatium ipsum propinquitatis ademerat. His rebus anxio multáque apud animum suum agitanti præfecto; remedium tale in paucos tamen dies oblatum. Fornix erat in imis mœnibus, simplici lapidum ordine in speciem obstructus. Eo animaduerso, locum aperiri ac repurgari Mascarenias imperat; postibusque validissimas imponi fores. Immissi dein qui perpetuo egestu, succedentes inuicem alii aliis, fossam latentes exhaurirent: ac tradita per manus rudera silentio in arcem asportarent. ii deciduâ vndequaque materiam ita subducebant, vt quàm integerrimum cumuli fastigiũ, fallẽdi hostis causa, relinquerent. Quatriduum totum nocturnus diurno continuatus est labor. interea Mamudiani munitores fabrili bolide fundum subinde explorare. ac primò admirari cur minimè crescceret, neque respõderet operi aceruus. dein, postea quam magis etiã ac magis imminui sentiebant, (extenuatus quippe, demum assidua subtractione corruerat) noscendi causa, periculo contempto, capita proferunt. Lusitanos, quæ jaciebantur, impigre amolientes cernunt. confestim & è musculis in fossam, & è muris in musculos tela conjecta. Et Sofar à præfectis fabrum admonitus aduolat. is, dum ad oram valli, in dextrum innixus cubitum, Lusitanam cryptam attentiùs contemplatur, suspenso & cogitabundo, nequaquam in spem tantæ rei missus ex arce globus,

manum

manum simul & sinciput abstulit. Ea vulgata re, tantus exercitum incessit pauor, vt parum abfuerit, quin desertis operibus vineisque, obsidio soluereturObstabat maximè Rumecan, ferox ingenio viribúsque, & odio nominis Lusitani à primis annis imbutus. Is, domestico luctu minimè fractus, celebratis more Mahometano paternis exsequiis; tum vniuersos tum singulos appellare: hortari ad perseuerandum: tot iam exhaustos labores; tantæ molitionis opera sudore perfecta; ex hostibus in ipsa paucitate periisse non paucos; & qui supersint, vulneribus, fame, vigiliis, defatigatione confectos, hominum simulacra non homines, vix iam sustinere arma, latitare in angulis, desperato nouo subsidio fugam haud dubiè meditari. sed & maritimos exitus, aduerso anni tempore, & terrestres vallo & stationibus intercludi; immanes belluas indagine cinctas teneri; victoriam esse in manibus; tam propinquæ spei exitum nullo pacto deserendum: tot nationum salutem, tantum discrimen opinionis in hac obsidione verti: si paulum adnitantur Mamudiani; & liberatæ Indiæ decus æternum, & nauatæ Regi suo operæ mercedem opimam laturos. Hisce dictis animati plerique, Rumecanis consilium approbant, in tanta tamque recenti clade tantam animi magnitudinem vulgò admirantur. denique dum à Mamudio veniant mãdata, summam belli administrandi consensu militari ad eum deferunt. mittũtur ad Regem legati. ille per litteras jubet duces oppugnationem vrgere; noua identidem supplementa, confecti belli præmia pollicetur amplissima: prærogatiuã suffragii militaris de Rumecane confirmat. Lusitanis interim, cognita è fugitiuo quodam Sofaris nece, magna videlicet spes tranquillitatis affulserat: ac, veluti pactis induciis, dum sedatur in castris timor, vtrinque otium fuit. Sed mox nec opinato recruduit bellum, nouo imperatore adeò impigre obeunte munia; vt Sofarẽ deesse neque hostes neque ciues vlla ex parte sentirent. Ad fossam præcipuè aggerandã ex patris destinatione curas intenderat. itaq; præter eam turbam, quam in castris habebat, alia insuper ex agris oppidisque multitudo contrahitur: ac turmatim diuisa, ad tintinnabuli pulsum in orbẽ subit; neq; iã è musculis tantũ, sed propalam è vallo, cùm interea missilibus certaretur, variæ magnitudinis lapides, arbores totas, virgulta, cespitem jactant: occisorum cadauera, ne cæteri spectaculo terreantur, obruta ruinis accumulant. postremò, vineas ac vallum ipsum vndique prorutum, cum ingẽti fragore deuoluũt: neque iam vlla ope resistere Lusitanus valebat. Fornix primùm assiduo injectu materiæ obstructus: dein, quod supererat spatii, quotidianis incrementis occupat moles. Inter hæc

Mascarenias, tot vndique cinctus angustiis, nouum à Castrio Prætore auxilium efflagitare per litteras nuntiosque, quos in apertum vitæ discrimen speculatoriis nauigiis hyeme sæuiēte mittebat. Rumecan verò, quamquam libero iam ad mœnia successu, cruentam nihilominus dimicationem prospiciens; Simonem Pheum sub muros misit, qui variis conditionibus popularium tentaret animos; Mamudii & Rumecanis clemētiam prędicaret, obsessisque, si abire incolumes animum inducerent, naues ad profectionem offerret. Ad ea cùm ferociùs responderetur, negaretque Mascarenias, cum violatoribus fœderum atque perjuris, vllam sibi pacis conditionē esse; confestim Pheus è conspectu subtrahitur: conjectisque per irā telis, Lusitani duo, qui ad colloquium pinnas muri fidenter ascenderant, occiduntur. Postridie sub vesperam è Mamudianis prōptissimi, excelsos nauium malos transuersis junctos tigillis, ad Sancti Ioannis propugnaculum erigunt: elatisque super capita scutis, in summum enituntur. Ferme triginta iam ascenderant, cùm Lusitani ad periculum propulsandum ac demendum dedecus mutuò se cohortati, impetu capto, alios è corona præcipites dant, alios in scalis obnixos, contis detrudunt; detrusos, jaculis & flammarum alimentis & saxorum ponderibus obruunt. in horum locum succedere conantes alii, pari defensorum constantia repelluntur. pauci incolumes, magna pars ambusti aut vulneribus confecti recedunt. neque vltrà tentari pugnam ipsa patitur nox. Paulo dein segnior obsidio fuit, dum ad summum certamen Mamudiani se comparāt; accensisque vrbe tota luminibus obeunt templa, suumque Mahometem inani prece solicitant; multi etiam solenni vouent conjuratione, se non nisi victores ab arce redituros. In diem viii. Kalend. Augusti certamen edixerāt. is diui Iacobi Apostoli natalis est dies; quod ipsum victoriæ mox omen Lusitanus accepit. Vbi tempus affuit, Mamudiani instructis ante lucem copiis, ad arcem silentio primùm, vt fallerent; dein, postquam vigilare hostem sensêre, magna cum vociferatione succedunt. Lusitani præsentibus animis corripiunt arma, Sanctum Iacobum ingeminant; tētantes ab omni parte aditum hostes, igne, ferro, lapidibus prohibent; vbi plurimum periculi ostenditur, ibi frequentiores obsistūt. Rumecan interea suis hortator adesse, alios castigationibus, alios promissis ac laudibus incitare, aliis voti ac iurisjurandi religionem incutere; acerrimè vtrinque prælium cieri; confusus imperiis, minis, gaudio, metu clamor, itemque tremendus tormentorum sonitus ad astra ferri; subeuntium audacissimi quique passim occumbere. in Thomæum præcipuè & diui Ioānis propugnacula ingruerat belli moles,

les. Eò dum intenti propugnatorum oculi pariter animíque sunt, è Mamudianis interim eximia corporum agilitate complures, obseruato æstus recessu, ad maritimum arcis latus, antequam diluceſcat, accedunt: perque præruptum, eoque desertum ab hoste saxum, partim brachiis humeriſque, partim qua cautes patiebantur, ſcalis innixi, in arcem ſcandunt, inque ædium tectis Mahometana vexilla conſtituunt. dein, ſtolida capti auiditate, armorum atque hoſtium obliti, ad prædam illico dilabuntur. Mulierculę quędam, aliis omnibus ad pugnam digreſſis, in ea parte curabant. ex iis nõnullæ virili animo arreptis haſtis, prædatores locorum ignaros, & incerto concurſu nocturnóque pauore perterritos, intra tecta coercent; aliæ ad opem à præfecto expoſcendam ad mœnia prouolãt. Maſcarenias trepido nuntio excitus, ne pugnantium frangantur animi, ſilentium imperat; ipſe cum expeditis ad locum accurrit: ibi hoſtes partim in ædibus incluſos, partim in angiportibus errantes obtruncat. triginta ferme, cùm ſeſe conglobaſſent, ad vnum cæſi. cæteros ex arce dejectos, tum altitudo præcipitii, tum prominẽtes è rupe ſilices acuti dilacerant. intentiore dein cura locus cuſtodiri cœptus: & Maſcarenias, ab ea parte victor, in prælium feſtinè regreditur; ſuis laborantibus omni arte animos addit; neque verbis tantùm, ſed etiam corpore miſcet certamen; ducíſque pariter ac militis partes egregiè ſuſtinet. Sex ferme horas dubia victoria pugnatum eſt. Ad extremum Rumecan ſuorum clade perculſus, receptui cecinit. Luſitani tantis defuncti periculis, primùm omnium Deo ſuperíſque, ac patrono præſertim diuo Iacobo, laudes gratéſque agunt: cæſorum deinde ineunt ſummam. è ſuis tantummodo ſeptem, ex hoſtibus comperiunt amplius mille & trecentos. capta etiam militaria ſigna nõ pauca. Chriſtianorum funus magno omnium ſtudio celebratum eſt. Laudati pro cuiuſque merito milites ac præfecti. Ludouicus Soſa, & Fernandus Caſtrius, quorum alter Thomæo, alter Sancti Ioannis propugnaculo præerat, præcipuum fugati hoſtis arcíſque ſeruatæ decus tulêre. Antonius quoque Paſſanius interiorem aggerem turrémque magna cum hoſtium ſtrage tutatus eſt. Ac feminarum etiam, illo potiſſimùm die, conſpecta virtus: è quibus aliæ furtiuo, vti dicebamus, aſcenſu tranſgreſſum munimenta hoſtem Maſcareniæ trucidandum objecerant; aliæ ad mœnia dimicantibus viris arma & saxa, itémque faſcias & medicamenta ſuggeſſerant, verſatæque inter ipſam dimicationem erant adeò pertinaciter, vt ſauciæ nonnullæ conſtanti dextra ſibi ſpiculum euellerent, plagíſque obligatis ad inſtitutum redirent. Is, bene juuante Deo, pugnæ illius exitus fuit. Secundùm eam pugnam, obſtinatis

ſtinatis vtriuſque partis animis, aliæ deinceps haud abſimili cuẽtu pugnatæ. in iis, præter cætera tormenta ferrumque, ardentibus maximè jaculis certabatur, majore oppugnantium quàm defenſorum pernicie. quippe goſsipio, quo Indi ad veſtem vtuntur, ignis tenaciter adhæreſcens, momento excitatum incendium per confertos manipulos cuneoſq; latè fundebat. quos autem flamma cõprehendiſſet; ii, abjectis armis, cùm ſimul veſtimenta projicere nõ valerent, cæteroſque, ab iis adjuuandis exuendíſve, ſui quemque periculi metus auerteret, cœci amenteſque crebro cum gemitu, incerto veſtigio, extra ordines ferebantur. Hinc deformatos vultus, exuſta lumina, pendentem è nudatis artubus cutem, ac velut in lora diſſectam, horrendo ſpectaculo cerneres. At Luſitanũ multo minùs lędebat ignis, amictu laneo, & inſuper ocreis & chirotecis ac thorace munitum; & corio deficiente, præfectus, in eundem vſum, è pellibus inauratis periſtromata pretioſa militibus diuidẽda curauerat. Ex eo tempore Mamudiani cùm aperta parum proficerent vi, ſubterraneis operibus (& ſuppetebat ad omnia multitudo) occultè graſſari cõſtituunt. Cuniculos plures ad arcẽ agunt, interea, vt ab ſenſu operis Luſitanum abducant, fabros cum dolabris ad ſuffodiendos muros quàm tumultuoſiſsimè ſubigunt: majores globos cum fragore terrifico ac denſa fumi caligine jaculantur. Porrò cuniculorum diſpar, neque vno tempore fuit exitus. alii ſpecubus puteiſque, quos Maſcarenias maturè in id ipſum effoderat, inutiles facti: alii non interrupto ſucceſſu ingentibus detrimentis rem Luſitanam affecêre. Longè perniciosiſsimus omnium fuit is, quem ad ſancti Ioannis propugnaculum præcipua contemplatione direxerant: is vt infra fundamenta peruenit, locũ tormẽtario complent puluere: eiuſdemque puluēris tanquam inſtitas ad cuniculi os perpetuo tractu perducunt. Poſthæc, veluti ad vltimam oppugnationem inſtructi, ſub ſignis ad eam maximè partem ſubeunt arcis, ac vix tẽtato cõflictu ſeſe recipiunt. dein rurſus accedũt receduntque ſimulato metu, nimirum vt è Luſitanis quãplurimos, propugnandi ſpectandique ſtudio, in fraudem illiciant. Tum Maſcarenias, ratus id quod res erat, hoſtem dolo non metu pedem referre; mittit extemplo qui Fernando Caſtrio & reliquis prędidiariis nuntiet, quamprimum ex eo loco ſecedant: hoſtilem trepidationem in tempus fictam: aliquid profectò occultæ machinationis ſubeſſe. illi, & vigore ætatis, & ſuperiorum dierum victoriis nimiũ ſibi præfidentes; qua Indorum ignauiam irridere, qua præfecti ſeu monita ſeu juſſa contemnere. Graue piaculum contumaciæ dedit nobilium cohors, nam ſimulatque frequentes in turri conſpecti

ſunt;

sunt; ignem cuniculo Mamudiani raptim injiciunt. is à primo aditu ad intestina momento perlatus, multiplicatis in arcto flammis, & in apertum impetu vasto enitentibus, euulsam ab radicibus turrem cum terribili strepitu, qualis ex Ætnæ cauernis interdum cieri solet, in altum sustulit, longéque ac latè disjecit. è superstantibus alios volitantia saxorum fragmenta dilacerant: alii, sublime quantum propè oculorum sequi acies posset elati, dein ad terram afflicti, suo & armorum pondere conteruntur. alios dira ignium vis, tamquam torméto excussos, ad hostem vsque projecit: quorum interitu nequaquam expletis odiis barbari, inanima & mutilata cadauera tum incessunt probris, tum sparis & gladiis crudeliter fodicant. Viginti ferme ex ea statione tantę cladi superfuêre: ad centũ extincti, in Ioannis Regis familiam adscripti plerique, & claris orti natalibus. quo in numero Fernandus Prætoris filius fuit. corpora dein conquisita mulieres terræ mandarunt. Cæterùm vixdum resederant flammæ, cùm per stragem ac ruinas Mamudiani conãtur in arcem irrumpere, aduersus eum impetum quatuor è superstitibus raptim oppositêre sese: nam reliqui incendio afflati, & recenti malo attoniti ac sopiti jacebãt: & cum pugnacissimis aliquot Mascarenias confestim accurrit. huic manipulo sacerdos effigiem Christi Domini è Cruce pendentis intrepidè præferebat. eius admodum piis adhortationibus, & occulta nimirum è cælo vi, non dubiè confirmati erectique Lusitani, tumultum ac periculum pugnæ sustinuêre, quoad opere tumultuario murus interim ab tergo ingenti aliorũ sudore ac certamine objectus est: & imminente iam nocte, Mamudiani, multis itẽ è suorum numero amissis & sauciis, incepto irrito recesserunt. Eius diei casu admoniti reliqui prę sidiarii, exinde cautiùs in muris agitare, atque ad primas talium incendiorum notas absistere. itaque & Iacobæa & Passania turris, item subditis ignibus, nullo defensorum interitu prociderunt. Thomęa verò (nam eò quoque cuniculus penetrauerat) protumbentibus in fossam ruinis, paratos atque imminentes in irruptionem trecẽtos è Mamudianis oppressit. Atque huiusce machinationis in vniuersum ferme hic erat euentus, vt Mamudiani introitu excluſi, spatia saltem obsessis eriperent, & intra mœnium excidia subitarias munitiones raptim excitarent: Lusitani contrà, & per patefactum ruinaiter conantem transcendere hostem, virtute atque armis arcerent; & nouum introrsus pro diruto murum summa contentione reficerent. Inde angustior in dies arx fieri, & vix ad explicandos ordines relinqui locus. Quatuor iam menses obsidionem pertulerant Lusitani, cùm ex adeò paucis aliqui ferme quotidie aut vulne-

vulnerarentur aut caderent. Acceſſit inopia & fames, frugibus carnibuſque conſumptis: & præter fœda animalia, quicquid etiã erat fruticoſum aut herbidũ, in alimenta conuerſo. hinc vulgo ingruerant morbi: feſſiſq; & animis & corporibus, qui arma tractare poſſent, vix centum & quinquaginta ſupererant. atque ii admodum ægre continebantur, quominus in hoſtium ſtationes vltro impetũ facerent, vitæque miſerias & ærumnas honeſta morte finirent. In hoc rerum diſcrimine diu exſpectatum ab Goa ſubſidium aduenit. naues quinquaginta Bazainum facili tenuerant curſu. Aluarus Caſtrius Prætoris item filius, & Franciſcus Meneſius præerant. inde Aluarus cum meliore parte claſſis Dium protinus anteceſſit. reliquæ, carptim, prout agilitate vel robore quæque præſtabant, captatis tempeſtatibus, ante Septembris exitum ſubſequutæ. armati ſupra nongentos cum omni rerum copia in arcem expoſiti. quæ res Luſitano majores, quàm pro viribus, animos fecit. Auxit ferociam, baſiliſcus, qui demerſis in ruina rotis inhæſerat, cùm ei ad ſe injectis funibus Mamudiani attrahere niterentur, proſpera pugna retentus. Ex hoc indignari poſtremus quiſque, & accuſare primos, quòd hoſtium conatibus nõ ſtatim ex arce obuiam ierint, quòd opera mœnibus applicari, munitiones transferri, ſeſe in tãtas anguſtias cogi permiſerint. recenſere victorias (vt de Europa & Mauritania ſileatur) ad Sofalam, Quiloam, Goam, Malacam, Armuziam, Calecutum, ad Repelni vada, ad Dium denique partas; ingentes barbarorum exercitus parua ſæpe manu fugatos; peruagatum Africa atque Aſia tota nominis Luſitani terrorem; ſcilicet quo tanta decora, tantæque laudes, in vno demum præfecto atque in vno præſidio pereant. tuendum omnibus viribus quod à majoribus acceperint patrimonium dignitatis ac famæ. viriliter tandem erumpẽdum in hoſtium caſtra, & dignum aliquid rebus olim geſtis & vetere gloria perpetrandum: quicquid ad eam diem acceptum in arce ſit damni, id fraude, cuniculis, tormentis illatum: ſi vera virtute, manu & gladiis decernatur; Luſitanum impetum, & micãtia ex propinquo arma Indos haudquaquam laturos: hæc initio pauci, dein velut ex cõtagione plures quotidie palàm in circulis & contuberniis fremere, & in Maſcareniæ cunctationem qua vera qua falſa jactare. Poſtremò ad eundem conuenire frequentes, pugnam efflagitare, minari, ſi diutius torpeat, ſe quemlibet alium vel ex argilla ducem haud dubiè ſuffecturos. Maſcarenias contrà lenire furentes, de hoſtium genere numeróque differere; iam nunc abundare commeatu arcem; cuſtodes vti ad hoſtem laceſſendum paucos, ita ad prohibendum ſat multos adeſſe; hyemem maximæ ex

parte

parte circumactam; vniuersas ab Goa copias propediem affore; tū demum certioribus victoriæ præmiis, & minore suorum detrimēto prælium inituros. Hæc & alia in eandem sententiam surdis canere Mascarenias: adeò certamen penitus imbiberant animis plerique: nec deerat, qui ab insitò liuore, solutæ obsidionis gloriam præreptam Ioanni Castrio cuperent; atque ad profligandos Guzarates eguisse Prætoris ipsius auxilio nollent videri. Mascarenias, vt inflatos inani fiducia fixosque in audaci proposito animaduertit, Aequum fuerat (inquit) ciues, militem ab duce regi, nō regere; exspectare signa, non extorquere; scire, quæ ad rationē gerendi belli pertineant, præfecto & cōsiliariis curæ esse. Nunc, quādo mihi propè manus injicitis, & seditionem vultu verbisque præfertis, vincat sanè maiestatem imperii, inconsulta spes & libido. ite, quòd superi bene vertant: virtutem istam, lacertosque, & armorum scientiā expromite. ego, quos agere debueram, sequar; & quāquam alieno tempore, tamen partem periculi ac laboris vobiscum vnà capessam. Vos modò videte, vt quos ante pugnam spiritus atque ardorem ostenditis, eosdem in ascensu valli postmodum atque in ipso conflictu præstetis. Cùm hæc dixisset, prout in arcto licebat, copias instruit: primam aciem Aluaro Castrio, alteram Frāciſco Menesio dat; cum cæteris ipse, modica manu ad custodiam arcis relicta, subsequitur. Facta secundùm euripum eruptione (nam ea parte latior patebat exitus) ferociſſimi quique vallo succedunt; ac defensoribus primo impetu perculsis aut deturbatis, ingēti ardore transiliunt. dein, signo ab hostibus dato, cùm noua idētidem subsidia è castris affluerent, atrox esse prælium cæpit: & qui nondum transcenderant Lusitani, cùm proculcatæ priorū pedibus lætiores herbæ altitudinem nudassent valli, quod ex arce prospicientibus nuper humilius apparuerat, icti re subita, primò hæsitare, dein, hoste imminente, fugam aut latebras circumspicere. Tum Mascarenias: Hęccine pugna est, quam poscebatis? increpitans; ante discrimen feroces, in ipso discrimine timidos & ignauos appellans; ad opem laborantibus ferendam frustra conatur accendere. Inter hæc Menesius intra vallum acriter dimicans, & circa eum aliquot principes Lusitanæ iuuentutis occūbunt. Aluarus Castrius saxo percussus, cedente ad ictum galea cùm attonitus cecidisset, Mascareniæ interuentu seruatus est. Neq; vltrà sustineri, superfundens se ex omni parte castrorum, poterat multitudo. Lusitani cùm vndique pulsi transfigerentur, & oppugnari è diuerso látere arcē, seu consilio seu temere sublata nuntiaret vox; nequicquam obsistente Mascarenia, nullius nisi vitæ memores ad mœnia portasque præci-

præcipiti cursu vertuntur. cupientem simul inuehi Mamudianum tormentis è muro deterrent. Hic temerariæ eruptionis euentus fuit. Exinde suo ipsi conatu segniores facti, (vt in contrarium sæpe migrant vitia) vix pro muris obire stationes, vix recenti successu latis, & subinde arcem aggredientibus Indis obsistere: quoad refectis tandem ex pauore animis, rursum alacres, & obliterandæ ignominiæ cupidi, ad consueta munia redière. At Mamudiani, quo se magis magisque obfirmatos ad continuandam obsidionem ostenderent; atque vt expeditiores ab continenti commeatus haberent, curipo ad Rumæpolim, iactis vtrinque molibus, alterum pontem imponunt ea magnitudine ac firmitate, vt quamlibet onustas veheș turrò ac largè transmitteret. Simul, dies noctesque fatigare ac premere Lusitanum; stantes muros frequenti verberatione concutere; quæ minus cõmodè ballistis labefactari possent, in ea, subditis ignibus calefacta, syphonibus acetum immittere, putrefacta continuò excindere ferramentis, igniferos è stupa, gossipio, & sulphureo puluere globos in tecta conjicere, denique cuniculos, quòd ea res prospere cessisset, ad arcem vniuersam euertendam pluribus simul locis agere. Aduersus ea Mascarenias, operariis auctus, non vna regione item obliquas aduersasque excauare fossas, tormentis ac missilibus ab omni parte hostes impetere; intergerinos ędium parietes perforare; qua tecti milites & mancipia commearent. Iisdem ferè diebus, quibus hęc ad Dium frebant, Goam de Fernandi & commilitonum clade nuntius affertur, inde grauis mœstitia simul & metus ciuitatem incessit. Prætor, quamquam acri doloris morsu perstrictus, tamen ad cæteros animandos, lugeri filium vetuit. ipse nitens purpura & ornatu alio sumptuoso, in campum vnà cum proceribus, velut animi causa, processit. ibi, tum in gyros flexo, tum cursu & saltibus incitato militariter equo, malum subinde Mamudianis interminans, cunctos vultu & oratione confirmat. mox in classis apparatum omnes de integro curas ac neruos intendit. ac mitescente iam hyeme, Aluarum Acuniam nauibus quinque, in quibus, præter magnam instrumenti bellici vim, fistulatores erant quadringenti, protinus iubet obsessos adire, ac suo nomine prohibere, quominus ante vniuersæ classis aduentum pedes è munitionibus efferant: sese paratis omnibus ad pugnam rebus breui affuturum. Cum ea manu profectus Aluarus, circa Dium in aliquot naues Arabicas incidit. iis mercenaria variarum gẽtium auxilia propinquus Sofaris quidam ad exercitum subuehebat. Aluarus, commisso feliciter prælio, naues expugnat. captum ducem in arcem infert. huic, magnum auri pondus ad redemptionem

frustra

frustra offerenti, vnà cum primoribus abscissæ ceruices. capita in euripum consultò proiecta, vt in conspectum vrbis æstu accedente ferrentur. perlata atque agnita, iram in Lusitanos ac rabiem hostibus acuêre. At Prætor, appetente vere, Bazainum oppidum nauarchis & militibus ad conueniendum edixit. atque ad cæteros excitandos eòdem ipse confestim celocibus circiter quadraginta cõtendit. Coactis omnibus copiis, quæ contrahi è vicinis regionibus potuêre, (ii fuêre, præter naualem & aliam turbam, Lusitani bellatores mille quadringenti, Canarinĩ auxiliares trecenti) Cambaicam oram ferro igniq́ue perpopulatus, ad Mortuorum insulam nauibus circiter octoginta peruenit. Huc euocato Mascareniæ mãdat, vti ad exscensionem cuncta quam primum expediat, ac sine intermissione tormentis vndique vallum hostium & densos aggeres quatiat, ruinaque patefaciat in vrbem iter. Dictis obtemperatum, & paulò pòst prætor incolumi classe subsequitur. Ab auersa parte arcis per triduum sine tumultu expositus miles. naues portum inuectæ, quàm maximè tuto ab hostium telis recessu consistunt. Prætor, omnium postremus in terram egressus, vti munitiones intrauit; mirari faciem loci: solo æquatas turres ac propugnacula; alicubi nullum fossæ vestigium; inædificatos mœnibus ab hoste muros, duasque propemodum ex vna arces factas. contemplatus dein, quatenus licuit, hostilia castra, adhibitis proceribus, de summa belli consultat. Erant qui differendam eruptionem & reficiendum è maritima jactatione suaderent militem. ipse, ratus ad nominis Christiani dignitatem pertinere, ne vno quidem die Prætorem Lusitanum ab Indis clausum teneri; nulla interposita mora certamen experiri constituit. militibus edicit, curatis maturè corporibus, tertia vigilia præstò sint. Arcem, detractis valuis, ne qua in receptu spes vlli foret, Antonio Correæ cum idoneo præsidio inter prælii tempus tuendam adsignat: consilio dein adiuuat rem, quod consilium haud dubiè victoriam peperit. Turris erat ad dextrum vrbis latus, quà in apertum mare prospectus est, Syluerianam appellabant, ad eam quatiendam, quasi ex illa parte descensio quæreretur, dromones pridie missi tres, è salo eminus muri partem vehementi iaculatione diruerant. id vbi cognouit Prætor, Nicolao Consaluo, impigro viro, & rei maritimæ in primis perito, mandat, vti naues quæ remis agantur, præter nautas ac libratores, imbelli turba, lixis & calonibus impleat: ii pariter ac nautæ hastas erectas singuli binas: remiges altera manu remum, altera accensos funiculos teneant: libratores tormenta in hostem veluti ad oppugnationem exerceant. Hoc modo instructam

ctam classem iubetur Consaluus ad insulæ alterum latus, de qua dictum est, paulo ante lucem admouere: vociferatione, bombarda, tympanis, tubis, quàm maximum strepitum ac tumultum ciere, aliis aliisque subinde locis descensionem ostendere, multimoda arte hostiles distinere copias. Hæc mandata Consaluo. cæteris item præfectis, prout quæq; res postulabat, sub vesperam edita imperia. Rumecan, haud satis certus qua potissimùm ex parte Lusitani essent erupturi, ad omnes aditus, æquè terrestres atque maritimos, tormenta vigiliasque disponit, telorum omnis generis ingentem copiam in muros aggeresque comportat: auget munitiones: &, qua ex euripo descensus ad oppidum est, prærupta fossas leui superinjectu ramorum ac terræ latenter occæcat. Externi selectique militis, (præter Guzaratas Indosque, quorum major multo erat numerus) in eam curam ac sumptum acriter incumbente Mamudio, viginti millia in armis habebat. Ex iis ipsa robora ad primos impetus excipiendos in fronte castrorum locat, firmatque ab tergo subsidiis: Rumæum pontem septingentis militibus insidet, reliquam multitudinem, quo clamor quo signa aduocarint, paratam ad omnia occurrere iubet. Rebus ita prouisis, tanta virium suarum Mamudianos cepit fiducia, vti Lusitanorum paucitatem conatusque irriderēt, vixque vniuersæ pugnæ subituros aleam crederent. Lusitani contrà, vti Christianos decet, vno Deo maximè freti, nihilominus expediunt arma: atque ad condictum tempus ante Prętorium armati conueniunt. Dies erat iij. Idus Nouembris, Diuo Martino sacer. Tum loco excelso, vt vndique conspici posset, Antonius Casalius Franciscanus insigni pietate sacrificat; Deumque precatus, vt in hostes Ecclesiæ sacrosanctæ, formidinem ac terrorem auerteret; Christianos, quo alacriùs capessant pugnam, noxis omnibus Pontificia potestate expiatos absoluit. Eosdem Prætor, quòd pluribus agendi spatium non esset, paucis adhortatur, vti Christo duce, cuius tueantur causam, forti ac fidenti animo prælium ineant. Ioannem ipsum Regem, vniuscuiusque virtutis vel ignauiæ primò testem & spectatorem, mox remuneratorem aut vindicem adesse putent. Indici totius imperii summam in eius diei certamine verti nil ambigant. postremò sciant, præter naturam loci, ab se quoque diligenter prouisum, vti segnibus timidisque nullum neque terra neque mari effugium sit. Ex arce detractas fores, è portu naues in expeditionem emissas. Magnanimis, certam vel in morte victoriam, vel in victoria salutem & præmia constituta. Cùm hæc agerentur, iam Nicolaus Consaluus classem è composito ad alteram partem insulæ circumegerat: variisque (vti conue-

neri)

nerat) locis descensum & oppugnationē ostentare pergebat. & nox adiuuabat inceptum, ex incerto speciem omnium multiplicem oppidanis intuentibus reddens. & in Prætoria sublime vexillum, ac lumen in puppi; ad hæc, densi tota classe ignes, tormentorū fragor, micantiaque arma, & mistus hominum vocibus ac tympanorum pulsu tibiarumque concentu Martius tubarum sonus; Castrium cū omni exercitu adesse monstrabant. Eo terrore Consaluus omnium oculos in se conuerterat: vt non ex vrbe tantùm, sed etiam è castris, armatorum agmina, relictis præsidiis, ad mare concurrerent. id vbi à speculatoribus accepit Prætor, in primo tumultu, antequā dolum clarior proderet lux, instructas, prout angustiæ loci ferebant, copias (ferme tria erant hominum millia) pluribus simul portis emittit. primum agmen ducebat Mascarenias è veterano milite, ac perito locorum, atque ad eius imperia dudum adsueto: accesserant è reliquo exercitu quadringenti, cum cæteris modico interuallo sequutus est Prætor. Cingebant latera spectatæ fortitudinis viri. Vna Casalius ornatu quàm augustissimo trabeatus, Christi ad Crucem affixi attollens imaginem, concionabundus aderat. Eius hortationibus inflammati Lusitani, simulque diuina & humana pleni spe, clamore consentienti ad castra succedunt: ac semiplenas adorti stationes è vallo dejiciunt: & partim stratos, partim integros aggeres murósque scalis, contis, humeris innixi transcendunt; hostemque obuium hastis gladiisque conficiunt. Ad eius rei nuntium Rumecan vacuam ratus arcem, cohortes aliquot ad eam occupandam circuitu capto iubet extemplo contendere. ii, ab Antonio Cotrea, quāquam patētibus portis, magna cum cæde pulsi. Alia item manus ad opem castris ferendam à mari submissa. inde aliquot locis atrociter dimicatum est. id adeò ex ipsa vulnerum fœditate perspici potuit. Cosmo Paiuæ gladio femur abscissum. Vasæo Fernando, cūm se se in hostes acriùs immisisset; decisis ab tergo thorax, pérque plagam nudata vitalia: cuidam, quod super aures oculósque eminebat, à reliquo capite, propè ad ostentationem artis, vno acinacis ictu diuisum est. Circa vnam item è turribus, qua Prætor ipse constiterat, multum sanguinis fusum: & vexillifer Eduardus Barbutus, inter scandendum ter ab hoste præcipitatus, repetito quartùm conatu in pinnas euasit, ibique per vim Lusitana signa constituit. Exinde ingens Mamudianos inuasit pauor, & fuga passim fieri cæpta. perterritis, hinc Prætor, illinc Mascarenias, pertinaciter ab tergo cum suis instant, immistique fugientium turbæ eodem impetu in vrbem irrumpunt. ibi redintegrata pugna, & æquis aliquandiu viribus

ribus mercenarii ac transfugæ maximè reſiſtebant. Vrgẽte dein vehementiùs Luſitano, quantum ſe inuehebat hic, tantum illi de loco demoti. atque vti denuò inclinarat certamen, Luſitana vis vltrà ſuſtineri non potuit. Fuſi Mamudiani, inſula trepidè relicta, ſuper alium alii ex vtroque ponte ſeſe in continentem ejiciunt. multi in turba obtriti, multi à perſequentibus interfecti. Caſtris & oppido Luſitanus vno die potitus. in oppidanos deinde nullo diſcrimine ſexus ætatiſve ſæuitum eſt. Maſcareniæ præcipuè cohors dolori atque iracundiæ paruit: Mahometicamque perfidiam, cæſos tot præliis commilitones, & diuturnæ obſidionis mala ad ſatietatem vltà eſt. armati iuxta & inermes, pueri ſeneſque, viri pariter ac feminæ trucidati. vſque ad brutorum animantium cædem atrox ira peruenit. regium Cambaiæ vexillum; & alia ſigna relata cõplura. caſtrenſis æquè atque vrbana præda militi ceſſit. vtrobique tabernas apertas, paratam expoſitamque rerum omnium copiã; triclinia ſtrata, & appoſitos cibos, velut in media pace (adeò Luſitanum Indus contempſerat) inuenerunt. Simon Pheus & ſocii, ad catenas demendas fruſtra quæſiti. ab irrito ſub muris colloquio Mamudiani Madabã vinctos attraxerant. hoſce dein, & vnà ciuem Goanum Athanaſium Frerium cum militibus viginti, dum lembos Dium peterent, vi tempeſtatis ad Surratum nuper ejectos, ab nuntio cladis acceptæ Mamudius rabie furens jugulari omnes juſſit, in ciſternam projecta cadauera. Cæterùm in prælio è noſtris deſiderati circiter ſexaginta, ex hoſtibus ad quatuor milia. Rumecan imperator (incertum à quo peremptus) inter cæſorum aceruos gregali amictu vix tandem eſt agnitus. ſexcenti viui, in iis principes aliquot, in poteſtatem venêre. Præter innumerabilem armorum ac telorum copiam, ænea tormenta majora in caſtris reperta quinq; & triginta, è quibus vnum Arabicis inſcriptum notis, rudi opere factum, ſed inuſitatæ magnitudinis, in armamentario Oliſiponẽſi conſpeximus. Clara admodum & glorioſa Luſitanis hæc quoque victoria fuit, vel magnitudine periculi vel prædicatione omnium & fama: celebritatem auxêre diuina miracula, quod hoſtes ipſimet affirmarent, conſerta iam pugna, majores aliquot balliſtas, applicitum quater ignem, cœlo minimè pluuio, reſpuiſſe. & ſuper ædiculam arcis apparuiſſe mulierem cœleſti lumine radiantem, cuius fulgor ita adſpicientium oculos mentéſque perſtringeret; vt, cæci propemodum, neque in ordines ire, neque in vnum conglobare ſe poſſent; ac tanto ſuperiores numero, tamen, immutata repentè rerum omnium ſpecie, in denos Luſitanos pugnaturi ſinguli viderẽtur. inde conſternationem & fugam ortam. Prætor, ab tam felici

euentu

euentu primùm Deo supplicationes habendas curauit. collaudato dein exercitu, laureatas ad Ioannem Regem litteras misit, militumque ac ducum virtuti minimè malignè testimonium tribuit: inde hostiles omnes munitiones æquauit solo: pontes, quibus insula continenti jungebatur, interscidit. Simul, ad reficiendam augendamque arcem, admotis ipse ante alios manibus, cunctos accendit; atque vt ingenti labore militum, ita non magno sumptu, intra paucos menses partim repurgatę ruderibus fossæ, partim etiã turres ac mœnia restituta: iisque, ad extremum, laxiore circulo noua fossa nouique muri circundati. Hisce rebus peractis, & stipẽdio militibus persoluto, Prætor ineunte autumno victor Goam insolita omnium ordinum gratulatione reuectus est. Per eosdem ferè menses Idalcan in Bardesianos & Salsetanos fines, eadem qua nuper iis Lusitano cesserat leuitate, ad vectigal portoriumque exigẽdum armata manu procuratores immiserat. Aduersus hosce, modicis copiis Prætoris jussu profectus Iacobus Almeida, ejectos ex agris, Põdam trepida compulit fuga, castellum, vti suprà docuimus, magnis operibus ab Azedecane munitum. iis cùm ab Idalcane subsidia mitterentur, Castrius ipse cum duobus millibus peditum, equitibus ducentis in ea loca trajecit. Ad eius aduentus famã, pauidi hostes, ne exspectata quidem oppugnatione, castello agrisque excesserẽ. Castrius Ponda recepta & euersa, Goam rediit: inde aduersus Mamudium reparantem bellum, protinus classe contendit lembotum aut biremium centum & viginti, quibus Lusitani mille octingenti, & è sociis Naires quinquenti vehebantur. Cum hisce copiis in Cambaiam delatus; aliis atque aliis locis milites sub signis ad populãdam oram agrosque duxit. Cùm diu neminem obuiũ habuisset armatum; ad Barocum denique vrbem cum equitũ millibus quinq; acie instructa sese illi objecit Mamudius ipse Rex. Turritos elephantos & curulia tormenta in prima fronte locauerat; post elephantos in dimidiatæ Lunæ figuram instructo equitatu substiterat. Neque Castrius detrectauit certamen. Vbi ad teli jactum est ventum, repentè Mamudiani referunt gradum, haud tamen confusis turmarum ordinibus; & intra conspectum hostium, loco remotiore, consistunt. Tam subiti receptus causa in occulto est. Sunt qui ab Turca quodam ex præfectis monitum dicant Regem, ne florem nobilitatis, & vna suum ipse caput furentibus rabie ac temeritate Lusitanis objiceret. Sunt qui putent eo consilio recessisse, vti auiditate pugnandi pertractos intra sua præsidia Lusitanos ex omni parte circumueniret. Siquidem è toto regno copias ingentes equitum peditumque in loca

vicina contraxerat. Vtcunque sese habeat res, Castrius ad ostentandam fiduciam, integris item ordinibus, aliquantulo spatio cedentibus instare perrexit: deinde torrente desuper Sole, armisque degrauantibus, expressa ab tanto Rege timoris cõfessione contentus, incolumem exercitum præter oculos Mamudii cum plausu cantuq; ad naues reduxit. Patanem inde Arabum coloniam metu ab incolis relictam, itemque Patem eiusdem tractus oppidum celebre, & alia emporia multa, plurimas naues incendit: magnum mortalium numerum partim occidit, partim cum alia omnis generis præda captiuos auexit: sata, villasque, & conditas horreis fruges exussit. Eam vastitatem per se grauem, spatium temporis grauiorem fecit. Tres ferè menses circumlatus belli terror ac populatio: & Mamudii conatus in multum tempus ea clade repressi. Inde Prætor confirmato Diensi præsidio, renauigans Goam, ex itinere Dabulum oppidum Idalcanis maritimum vi cepit, direptoque flammas injecit. Idalcan, absente Castrio, in Salsetanum rursus agrum, externorum magna ex parte militum octo millia miserat, equites septingentos. Abassini erant, Arabesque Turcis immisti. Duces iis quinque pari imperio præerant, ita vt pluribus sententiis in decernendo staretur. ad Marganum vicum munierant castra. Prætor, vti Goam insulam attigit, priusquam vrbem intraret, nouis copiis auctus, ab Agacino (id loci nomen ad veteris Goæ ruinas) illico in Salsetanam terram transmisit ratibus. Lusitanorum peditum duo millia, equites centum & octoginta; pedites Canarinos ex eadem insula Goa item bis mille, Naires sagittarios peltatosque trecentos ducebat. Eius aduentu cognito, duces hostium silentio noctis in locum natura tutiorem se recepere. a fronte fluuius, ab tergo mons editus claudebat. eorum vestigiis acriter insistens Prætor, in castris ab hoste desertis ea nocte consedit. ibi refectus ex itinere miles. Postridie, diuisis quadrifariam copiis, intentus prælio ad hostem ducit. Lusitanos interim, tanquam non cum armatis ac pluribus dimicãdum, sed quasi par pecorum grex mactandus foret, accensa cupiditas inuaserat pugnæ; minisque ac denuntiationibus plerique ad signa cõtineri vix poterant. ex iis quinquaginta fistulatores, incõsulto Prætore, deuiis callibus antegressi, flumen vado trajiciunt, intercluseque ab suis temere hostem lacessunt. in eos continuò Arabicus equitatus emissus, cumque pauci à pluribus premerentur, atque retro ad flumen trepidi cederent; conspicatus laborantes Prætor, ad opem circumuentis ferendam amne transmisso cum paucis equitibus aduolat: perque ignium riuos, quos iactæ à Mahomeranis ardentes duxerant ollæ, perque media tela hostem aggressus, tan-

sus, tandiu sustinuit pugnam, quoad ab tergo reliqua superueniret acies. Eo primùm certamine (ita per litteras iusserat Rex) cum Sancto Iacobo Diuus quoque Thomas Apostolus inuocatus. & is ipse dies fortè natalis erat Apostoli, XII. Kalend. Ianuarias, quæ res animaduersa, fiduciam animósque militibus auxit. Simul etiã Casalius idem, qui nuper ad Dium, Christi pro nobis è ligno pendentis effigiem excelsam gerens, commemoratione tantæ caritatis identidem addebat stimulos. Neque ad superos vota, neque ad homines hortamenta irrita fuêre. Euidens tum quoque cœleste numen Christianis affuit rebus. Et Lusitani proceres, nouo ardore cõcepto, in Mahometanas cateruas impetum dant. Aluarus Castrius primo incursu duos ex equis præcipitat, stricto dein gladio sese medios in hostes immittit, Ioannes Ataidius vnum ex primariis deturbat: indenon gladio tantùm, sed manu atque impressione vrget aduersos. Franciscus Syluius effuso item vno, cum tribus simul capessit pugnam, atque omnes interficit. Iacobus Almeida vnum è quinque ducibus hasta transfigit. Aluarus Camigna tres equites, Aluarus Gamma duos, Antonius Persona totidem sternit. Saluator Fernandus vexillifer, ad cæteros magis magisq; incitandos, in mediam hostium aciem sęque & signum intrepidus intulit. Dum hęc ab antesignanis fiunt, nequaquam ab aliis interea cessatum. acriter vbique gesta res. magna passim edita strages. ac nisi prælio interuenisset nox, è tãto hostiũ numero pauci omnino superfuisset. Sub vesperũ cæpta pugna, circiter vnius horæ spatiũ habuit. arrepta dein fuga plenos vulnerũ ac pauoris Mahometanos tenebrę simul ac siluæ tutatæ sunt. Eorum equites cecidêre centũ & quinquaginta: sexcẽti pedites: è quinque præfectis occisi tres. in iis Celabatecan Turca, magna inter omnes auctoritate. è reliquis, alter duabus acceptis plagis ægre tandẽ euasit: alter incolumis, per densas cohortes incitato equo sibi viam aperuit. E Lusitanis vnus tantùm desideratus, Ioannes Carriagius, Goanus ciuis, & Naires duo. vulnerati Lusitani quatuor, Naires haud amplius tres. Hæc omnia postmodum ad Ioannem Regem fusè perscripsit Prætor; idemque multiplici intra vertentem annum parta victoria, Goam vrbẽ specie triumphantis inuectus est. Sub hæc, per honorificum de rebus ad Dium gestis decretum Regis allatum. ex eo cùm alia fortibus viris diuisa præmia, tum veteranis ad Bazainũ agri assignati. Prætor ipse laudatus verbis amplissimis, & Propregris titulo decoratus est: eidẽ super honorarium stipendiũ, decẽ auri millia dono data, & in tres annos prorogatũ imperiũ. Sed, quæ rerum humanarum vanitas est, Castrio nõ diu licuit vti honore ac beneficẽtia Regis; è ma-

gnis laboribus vigiliisque lenta correptus febri, gementibus bonis, intra paucos menses extinguitur, vir omnium consensu æquè belli ac pacis artibus clarus. Huius ingenium & industriam varii per omnem ætatem casus exercuere. Olisipone, adolescens, ob clandestinum matrimonium ejectus a patre, in aliam partem vrbis migrauit. ibi quãquã in magnis rei domesticæ angustiis, cũ Petro Nõnio ejusdẽ vicinitatis, illustri mathematico, familiaritatẽ iniit, multaque ab eo per otiũ de rebus astronomicis ac de nautica in primis arte cognouit. Ab ea cõmendatione, ipsomet insinuante Nonnio, in Ludouici principis amicitiam peruenit. Ioãnis Regis frater germanus hic erat: idemque eximius bonarum artiũ patronus ac præses. Ab eo cũ auxiliaribus copiis ductus in expeditionẽ Cæsaris Tunetanam, egregiũ sese virum & manu & cõsilio præbuit. Inde cum Garzia Noronia in Indiã ab Rege missus, magnã sibi rerũ Indicarũ notitiam peperit, eamque litteris ingenti labore ac subtilitate explicauit. Ab Olisipone Goã vsque, singulorum dierum iter, locorũ aspectus ac situm, altitudinem Solis ac poli, diligẽtissimè persecutus est. Idipsum rursus præstitit orã legens ab Goa Dium vsque, & ex partium dimẽsione, multis oppidis vicisq; vocabula antiquare stituit. ii commentarii, Ludouico dicati, in Academia Eborẽsi (quã Henricus dein Cardinalis regali munificentia condidit) adseruantur. Exstant ejusdem Prætoris ad Ioannem regem epistolæ: in quibus, præter communis boni studium insigne, nõ vulgarem insuper tum militaris tum politicæ rei scientiam facilè animaduertas. Et, quòd hæc omnia superat, vsq; adeò pius perhibetur fuisse, vt quãtalibet stipatus aut nobilium aut plebis frequentia, ad Crucis adspectum illico positis humi genibus, oculos in cœlum cum attenta quadam veneratione defigeret. huic pietati non sine causa victorias vulgò acceptas ferebant; quas, breui tempore paruisque copiis non paucas neque obscuras de nominis Christiani hostibus reportauit: hoc etiã nomine felix, quòd moriẽti Xauerius affuit, & in extremo illo certamine opẽ egregiã tulit. Castrio vita functo (annus tum agebatur seculi huius octauus & quadragesimus) successiones, quas vocant, de more consultæ prima Ioannem Mascareniam, cuius modò meminimus, nominabat. is, quòd in Lusitaniam paulo antè redierat, solutus alter codicillus Prætorẽ declarauit Garziam Salã, grãdiiã ætate virum, multisq; in eadem prouincia honoribus domi pariter ac militiæ clarum. Huic, ritu solenni, tradita extẽplo gubernacula. Atq; eo lętius fuit eius initium magistratus, quòd per eos ipsos menses è Dominicana quoque familia prædicatores in Indiam peruenêre. Duodecim erant numero. Antistitem habebant

Iaco-

Iacobum Bermudium Castellanum. Hisce, ac venturis deinceps fratribus, templum cœnobiumque Goę magno rei Christianæ bono & vrbis ornamento conditum est.

LIBRI TERTII-DECIMI FINIS.

HISTORIARVM INDICARVM

LIBER QVARTVS-DECIMVS.

VB idem tempus, quo hæc in India gerebãtur; in vltimas quoque terras porta præter spem & exspectationem ingens Euangelio patuit. Angerus erat in Iapone quidam, maritimo in oppido Cangoxima honesto loco natus, regni quod Saxumam appellant. Is, contracta cum Lusitanis institoribus amicitia, de religionis Christianæ mysteriis, ac simul de Xauerii sacerdotis vita rebusque, quas gereret, multa ex iis in familiari sermone percepit. inde paulatim & veritatis & Xauerii tanto studio est captus, vt ad eum inquirendum, vasto & ignoto sese mari absque vlla dubitatione crediderit. profectus ducibus Lusitanis iisdem, post varios errores atque discrimina, Malacæ Xaueriũ (qui è Molucis Indiam reperens eadem in vrbe substiterat) summa sua cum animi voluptate conuenit. atque vt pater item de Iaponiis mira quædam audierat, aduenarum congressu & aspectu valde lætatus, crebris deinde colloquiis varia ex iisdem scisciatari non destitit. percommodè ad singula respondebant: minimeque vulgaris inesse cunctis, ac præsertim Angero, tum indoles tum humanitas visa. ergo Xauerius, vt primùm Indica negotia transegisset, Iaponios (quod iam antè cogitarat) omnino adire cõstituit. Interea, quòd Parauana & finitimæ Indorum Ecclesiæ erant illi ex itinere inspiciendæ, Angerum Goam via breuiore præmisit. Ioannem Beiram, Nunnum Riberium, Nicolaum Nonnium socios Molucas petere jussit. Malacensis catechismi, quẽ negligi aut remitti

nolebat, munus Vincētio Viegæ externo sacerdoti egregiè probe concredidit. Mox ipse perquā difficili ac periculosa nauigatione Cocinum delatus, inde ad Cori promontorium Piscariosque trajecit fines; ac suis, qui in ea regione curabant, Antonium Criminalem communi consensu præposuit: neophytos ad perseuerātiam adhortatus est, oratoria recognouit, nec leuibus denuo signis atq; miraculis Christianæ fidei veritatem ostendit. morbos depulit: dæmonia exegit: mortuos quin etiam reuocasse perhibetur; quod tamen vt postea fateretur ipse, quamquā grauissimorum hominum prece fatigatus, adduci non potuit. Hisce aliisque in ora Piscaria gestis rebus, ad vrbem Goam summa ciuium gratulatione peruenit, paulo antequam Prætor Castrius è vita discederet. huic animā agenti (vt suprà significatum est) affuit. Angerum vnà cum famulis probè institutum, sacro intinxit latice, ac Paulum appellauit. famulorum alter Ioannes, alter Antonius nominati. ea messis laponicæ fuēre libamina. simul è sociis alios aliò: Alphonsū Cyprianum genere Castellanum, in Diui Thomæ Coloniā, Gaspare Berzeum, ortum in Belgis, Armuziam destinauit. Goani collegij ac seminarij domesticæ disciplinæ consuluit. Indica suorum domicilia, dum abesset, Paulo Camerti cuncta subjecit. Interim verò, laponicam ad expeditionem, instante iā die, se ipse diligenter parabat. is vbi percrebuit rumor, piorum greges ad illum protinus lacrymabundi conueniunt. monēt, obsecrant, obtestantur, ne semet ultro tam ancipitem ac periculosam in aleam det; neu publicam rē, quę ipsius vel in primis nitatur capite, eiusmodi consiliis tantum in discrimen adducat. Sanè quàm multa erant, quæ quamlibet animosum hominē ac fortem absterreri à tali itinere possent. primùm ipsa longinquitas. quippe leucas amplius mille trecentas distat à Goanis finibus terra laponia. dein, multis in regionibus, ac præsertim circa Somatrā ac Sinas, mare à piratis infestum, itémque à Sinarum præsidiis, quæ sæpenumero in peregrinos omnes nullo discrimine tanquam in hostes inuadunt. idque tum erat extimescendum magis, quòd Sinas inter & Lusitanos nondum essent planè reconciliata commercia, neque locus foret Sinarum vllus, quò Lusitanis ad contrahendum apertè descendere, aut vbi tutò commorari liceret. memorabantur etiam variis locis insidiosa vada syrtesque, nondum ad plenum iis cursibus exploratis. itémque Eoi pelagi natura, quod sæuum, & vastum, & vorticosum, totas haud raro naues absorbet; & super hæc, præcipuus nautarum terror, ecnephias typhon; suetus in ea vel maximè plaga furere; & in ipsa cum oneribus vectoribusque nauigia in asperum

sæpe

sæpe littus ac saxa torquere. Cùm hæc & alia multa ad timorem proponerentur, satisque mirari se posse amici negarent, cur tanto rerum vsu, tali sapientia vir, tantis periculis obiiceret sponte sese, relictáque in vicino segete, cuius ipsemet sementem feciſſet; tam longinqua, tam operosa, tam incerti prouentus noualia peteret; Ast ego (inquit ille) satis mirari non possum, cur infinitam Dei vim pariter & clementiam quotidianis præconiis celebrare soliti, eidē nunc potentiæ ac bonitati, meo potissimùm in capite, diffidatis. Anne vos præterit, qui rerū omniū arbiter sit, huic animata æquè atq; inanima prorsus ad nutum omnia deseruire? Testis haud semel vnda, quæ se se Domini ac famulorum postea gressibus, mutata illico natura, calcandam exhibuit. Testes venti ac procellæ, quę perfusis vltimi exitij horrore discipulis, vno Christi imperio conciderunt. Testis inclytus ille Iob, in quem nihil omnino, nisi ex Domini voluntate, malo dæmoni licuisse comperimus. Testis denique (ne in re aperta sim fusior) veritas ipsa, quæ capitis nostri capillos omnes numeratos esse, ac ne vnum quidē ex iis periturum, disertis verbis affirmat. ergo, sicuti Regum ducúmve internuntij ac præcones, regiis dumtaxat insignibus freti, per media castra, per instructas armatorum phalangas ac tormenta disposita, vadunt securi & inermes; ita, diuinarum legum interpretes, gentiumq; doctores, vna summi Regis tutela ac maiestate subnixi, per varia terræ marisque pericula, atque adeò per intentas vndique machinas ac mucrones, quocumque res postularit, intrepidi atque alacres penetrare non dubitant. At enim isti ipsi quos narras, in latrones incidunt, laniantur à feris, naufragia faciunt: variis implicantur morbis; æstu, frigore, fame, siti, rerum omnium egestate laborant; circumueniuntur conscelerator ū insidiis, factionibvs opprimuntur, tyrannorum iussu omnibus suppliciis excruciati mactantur. Concedo, & quidem hisce itineribus olim Apostoli ac martyres ad sempiternam gloriam peruenerunt. Sed idem contendo; hæc omnia ad illorum vel probandam fidem, vel constantiam illustrā-dam, Diuina tantùm dispensatione permitti. Nam alioquī refertæ historiæ sunt exemplis eorū, quibus esurientibus angeli ministrarint cibos, quorum leuandæ siti, purissimi subitò fontes è terra emicuerint; quibus, posita extemplo sæuitia, flatus ac tempestates obsecundarint; quos voracissimæ & in alios ferociſſimæ belluæ propalam blandiendo permulserint; quos vel exquisitissima lictorum carnificumque tormenta nil læserint; queis ferrum, equulei virgæ, rotæ, flāmæ pepercerint. Atq; in eiusmodi certaminibus tametsi non semper explorata victoria est, multique ac magni sæpe cona-

„ conatus in irritum cadunt; tamen diuinæ gloriæ & hominum ſa-
„ luti ſeruientẽ, fidenter omnia tentare, moliri, experiri par eſt. Ita-
„ ne verò? ad leuiſſimam incertamque prædã, per denſas acies, mi-
„ cantes gladios, & volitantia tela cœco impetu ruet miles; inanes
„ honorum titulos, & ſpecioſa vocabula, nihil aut modicum dura-
„ tura, ambitioſus per ſummam indignitatem atque miſeriam, quo-
„ tidianis obſequiis, adulatione ſeruili, valetudinis damno, patri-
„ monij profuſione captabit; ſordidarum mercium cauſa, quæque
„ dumtaxat corpori ſeruiunt & vetuſtate facillimè corrumpuntur,
„ inſtitor ac nauicularius, terra vnde ortum habet relicta, veluti
„ ruptis naturæ fœderibus, ventorum ac maris iræ ſeſe permittet,
„ obiectuſque fluctibus ac piratis, ignotum orbem, peregrinarũ a-
„ uium inſtar, ignota ſemper littora pererrabit; nos, propagandæ re-
„ ligionis, amplificandi Chriſtiani nominis, omnipotentis Dei de-
„ merendi, ſeruandi humani generis gratia; inopiam, ærumnas, in-
„ commoda, mortem denique recuſabimus? præſertim cùm illorum
„ temporarios labores, ab improba plerũque cupiditate profectos,
„ mortemque vnam, altera ſæpe mors, & ſempiterni labores, atque
„ infiniti cruciatus excipiant; noſtram induſtriam operamque, ſi in
„ officio ac fide ad extremum vſque perſtemus, beatiſſima æternitas,
„ immortales coronæ, immenſa præmia maneant. nihil ergo ſit tũ-
„ ti, quo noſtra de Deo deque hominibus benemerendi ſtudia retar-
„ dentur. Nam quòd Goanæ Eccleſiæ, viciniique huiuſce tractus, ab-
„ ſente me, ſolitudinem pertimeſcitis; agnoſco pietatem veſtram, ſed
„ ne in hanc meſſem operæ deſint, ſatis à me, vt in tanta noſtrorum
„ paucitate, prouiſum eſt. Paulum Camertem eximia caritate vitæ,
„ Goano collegio; Antonium Criminalem, inſigni virtute paſtore,
„ Eccleſiæ Parauanæ cum idoneis adiutoribus vtrumque præfeci-
„ mus. Ad hæc, epiſcopum habetis in vrbe vigilantiſſimum; Francis-
„ canos Dominicanosque fratres, veſtri amantiſſimos cupidiſſimoſ-
„ que: præter hoſce, alij quoque ſubinde ſacerdotes è Luſitania ſu-
„ peruenient. Vltimis, vltimis, inquam, nationibus, ad quas læti nã-
„ tis nuntij, nullo vnquam tempore allati ſunt, rectus ad vitam æ-
„ ternam callis tandem aliquando monſtrandus; ac teterrimæ dæ-
„ monum ſeruitute miſerandum in modum oppreſſis, Chriſtianæ
„ libertatis cominus attollenda vexilla. Neque enim pro Luſitanis
„ tantùm, aut Canarinis, aut Parauis, ſed pro vniuerſo hominũ ge-
„ nere, quotquot vbique ſunt, fuêre, futuri ſunt, redemptor ideo
„ & conditor IESVS vitam ac ſanguinem in cruce profudit. qui-
„ bus miſerrima captiuitate detentis, cùm in idipſum à præpotenti
„ Deo vocatus deteſtinatuſque ſis, non omni ratione conſuluiſſe,

neque

neque per inuia quamuis & aspera sacrum Euangelium pertu- "
lisse, extremæ non modò ignauiæ, sed etiam perfidiæ crimen esse "
quis ambigat? Proinde faccessant querelæ, absint complorationes, "
singultus ac suspiria sileant. quin potiùs, vti Christianos & Dei "
hominumque amantes decet, meam hanc expeditionem, fastis, "
vt ita dicam, ominibus & studio incensis apud Deum suffragatio- "
nibus prosequimini. Hisce dictis leuato vtcunque mœrore, cõsce- "
dit nauim Aprili mense, anno post Christum natum MDXLIX.
Comites habuit è societate Cosmum Turrianum & Ioannem Fernandum Hispanos: de externis, Paulum famulosque Iaponios. Cocinum ab Goa primùm, inde Malacã exeunte Maio venere. Hîc patri, quò intẽderat pergere cupiẽti, nauis Lusitanorũ nulla sese obtulit. Iuncus erat Sinaru in Malacẽsi portu, & quidem piratica infamis, vulgo latronis iuncũ appellabãt. Cum hoc ipso latrone Xauerius (tanta inerat eius menti fiducia diuinæ tutelæ, tantus ardor liberandi ab dæmonum seruitute Iaponios) certa mercede pacisci-tur, vti relictis ad læuẽ Sinis, ipsum & comites in Iaponem extẽplo perducat soluere viij. Kal. Iulias ipso D. Ioannis Baptistæ die natali. Post multa nauigationis incommoda, & nautarum fraudes, Cangoximam, Angeri, vti dictum est, patriam, attigére xviij. Kal. Septẽbris, qui dies Assumptæ in cælum Deiparę Virgini sacer est. Xauerius a Pauli propinquis atque domesticis amanter exceptus, vixdum recreatis à maritima iactatione comitibus, ad Christianam rem animum adiecit. linguæ primùm Iaponicæ rudimentis ad instar pueruli summo studio ac sedulitate institit operam dare. in præcipuis dein fidei Christianæ capitibus conuertendis, quamquã enixè adiuuante Paulo, tamen ob rei difficultatem, & mysteriorum altitudinem, & linguarum inscitiam, complures dies ingenti labore miseriáque desudatum est. postremò, iis in codicem vtcunque relatis, ex eo codice Xauerius balbutire ad populum vna cùm sociis cæpit, magni extemplo concursus ad eos facti. atque, vt procacia & acuta sunt Iaponiorum ingenia, ridere alii solœcos barbariémque; alii, quid ea lectione significaretur, ambigere; alii peregrinum habitum cultumque demirari: alii etiam, communis consuetudinis ac morum ignaros, probris & cauillis petulanter incessere. nec deerant, qui eiusmodi ludibria detestati, miserarentur innoxios; nec spernendum vtique genus hominum interpretarentur esse, qui tam remotis è regionibus, docendi tantùm gratia, periculo maximo, nulla mercede veniissent. Xauerius interea sociique nihil de studio & contentione remittere, adhæc, normam eam tenere viuendi, tamque illustria sobrietatis, patientiæ,

mansue-

manſuetudinis, omniumque virtutum exempla præbere; vti veram ac ſalutarem doctrinam afferre ſe factis moribuſque, multo magis quàm dictis aut ſcriptis, oſtenderent. Inde haud leuiter commoueri ciuitas cæpta; noſtriſque non ad magiſtratus modò, ſed etiam ad Regem, qui tum extra oppidum agebat, Paulo præſertim adnitente, facilè patuit aditus; Commercium is Luſitanorum auidè iàdudum expetebat, quos ad vicina emporia cum pretioſis oneribus commeare didicerat. apud eos, quòd plurimum gratia & auctoritate Xauerium valere Paulus & famuli teſtarentur, valde ſeſe illi comem & humanum initio præbuit. quin etiam prolatam à Paulo, Chriſti & ſanctiſſimæ Virginis matris imaginem veneratus, idipſum fieri ab omnibus, qui aderant, imperauit: ac prædicandi Euanglii, & baptizandæ ritu Chriſtiano gentis poteſtatem haud grauatè conceſſit, eaque de re, publica edicta propoſuit. Aç Bonzii etiam, (quo de hominum genere ſuprà demonſtratum eſt) ſuperſtitionum Iaponicarum antiſtites, vel nouitatis gratia capti, vel ſuis opibus ac majeſtate confiſi: cùm nihil ab ignotis præſertim externiſque ſibi metuerent, fauere tum quidem Xauerio videbantur. ergo Chriſtiana paulatim ſacra in vrbem inducta. Pauli primùm vxor & filia, tum propinqui & amici complures, eodem Paulo die noctéſque hortante, monente, docente, ad baptiſmum adducti. hoſce deinceps alii ſubſequuti, quibus ad virtutem ac pietatem colendis, operam Xauerius in primis impendebat aſſiduam. Decretum erat illi, ſimulatque aliquem eius linguæ vſum nactus foret, Iaponis caput Meacum adire, & quo expeditior ad cæteros prædicatio eſſet, Regi primùm ipſi vel Imperatori, quem vniuerſo Japoni præeſſe audierat, Euangelium afferre: ſed Regis præcipuè Cangoximani promiſſis ac precibus, & oblata rei bene gerendæ ſpe, diutius quàm cogitârat in eadem vrbe detentus eſt. Inter hæc, negotiatores Luſitani cum mercibus Firandum regni Figenſis appulerant. id vbi Cangoximæ cognitum eſt; periniquo tulit animo Rex, vicinos dynaſtas inſperatis augeri opibus, at ſe diuturna lucri aduentitii exſpectatione fruſtrari. ex eo tempore ſenſim auerſari Xauerium cepit, & ab ipſius doctrina præceptiſque refugere. Bonzii quoque, poſteaquam Chriſtianis inſtitutis vitia ſua reprehendi, Euangelii luce mendacia prodi, ſanctiſſimis decretis conuelli nefaria dogmata, denique diſcipulos & ſectatores ab ſe auocari animaduerterunt, immutata ſubitò voluntate, Xauerium exſecrari, fictis criminibus ipſum & ſocios in inuidiam adducere, publicè priuatimque maledictis lacerare atque proſcindere, offenſum iam Regis animum nouis in dies facibus inſtigare. neque ab incepto deſtiterè,

destitêre; quoad reuocato priore edicto, rursus pœna capitali sancitum est, nè quis omnino, relictis patriis auitisque noua & peregrina sacra susciperet. Xauerius, æquitate animi ac summissione furentes lenire nequicquam conatus, multaque & grauia perpessus incommoda, Meacum, quò pridè intêderat, abire decreuit. Christianorum numerus in vrbe Cangoxima ad centum ferme perueherat. Paruulum eum gregem Paulo commendat. ipse, vertente anno, mœrentibus lugentibusq; neophytis, & gratias immortales agentibus optimo patri, Firandum ad Lusitanos cum Cosmo Turriano & Ioanne Fernando progreditur. ibi verò, cùm à Lusitanis ipsis ingenti gratulatione, tum in eorum gratiam ab regulo perhonorificè acceptus est; &, quod optabat vnum, illico facta legis Euangelicæ promulgandæ potestas. iam linguæ paulo majorem notitiam noui præcones erant nacti. ergo, partim dicendo, partim aliis aliisque, prout res postulabat, petiochis è codice recitandis, & super hæc, in oculis omnium innocenter & castè viuendo; plures paucis diebus Firandi, quàm toto anno Cangoximæ ad Christum adjunxêre. iis Cosmi Turriani curæ fideique concreditis, Xauerius cum Fernando Meacũ petens; circa Octobris initium, sæuiête iam hyeme, Amangutium, leucas ferè centum à Firando, processit. ea tum erat vrbs perãpla, (nam aliquoties dein ferro & flammis euersa est) in Iaponis ferme vmbilico sita, ac Regem habebat longè latéque imperantem. Ad eum Xauerius accitus Fernando comite accessit. ille de vno cœli terræque conditore, de lapsu Angelorum hominumque, de redemptore generis humani IESV CHRISTO Dei filio, de sempiternis pœnis ac præmiis, ex eo quem dixi libro multa expromenti Fernando, vnius horæ spatio mirum in modum attentas aures præbuit: dein, vt sine honore, ita sine injuria vtrumque dimisit. eadem ferme nostri quotidie bis ad circumfusam multitudinem per vicos & compita prædicabant, obsoleto ac peregrino vestitu, nulla pompa vel apparatu verborum. Nihil initio tam nouum aut absurdum ad Amangutianorum aures oculósque accidere potuit. ergo, non plebis tantùm insanæ, sed etiam nobilium infesto clamore sibilisque & cachinnis explosi, & omni petulantiæ genere vexati sunt nullo prorsus operæ pretio. Hæc per eos dies Amangutii gesta. Meacum inde abeuntes, duorum ferè mẽsium iter excepit difficile & asperum, à latronibus atque piratis infestum; niue gelúque, siluis ac saltibus; ad hæc, interueniente pelago vel æstuariis impeditum. Id iter ingressi humano præsidio nullo, difficile dictu est quàm grauia, quã acerba ignotis regionibus terra marique pertulerint, pedites ambulabãt, & quidem in humeros elata

sarcinula,

sarcinula. in manicas oryzæ semitostæ indiderant bolos, (aucta vulgus appellat) eo cibo famem aqua profluente sitim leuabant. gnari viarum, & simul quo latronum insidias effugerent, indigenæ equites citato gradu, nunquam talari deposita veste, persequebantur excalceati, quòd eo anni tempore torrentes amnésque occurrerent vado superandi non pauci. itaque partim antecedentium festinatione, partim etiam assidua sarcinæ vectatione lassi, ad hæc lubrica plerumque via incerto ac fallente vestigio corruebãt, pedibus interim glaciei & algoris iniuria miserandum in modum intumescentibus: ac noctu demum imbre perfusi, fame & algore confecti, si cubi tecto saltem agresti reciperentur, alia hospitalitatis nulla, præclarè videlicet secum agi putabant. Nam in pagis quidem & oppidis, præter cætera vulgi ludibria, interdum etiam lapidibus petebantur. ast vbi transmittendum esset mare, vix atque ægre tandem in naues admissi, pecudum instar in ipsam pænè sentinam detrudi consueuerant. Per eiusmodi vexationes atque miserias cùm ad vrbem denique Meacum sospites haud sine miraculo peruenissent; minimè idoneum satiõni Euangelicæ tempus, cuncta bello flagrantia, surdas ad salutaria monita & obstructas incolarum aures offendunt. Ad ipsum verò Imperatorem, quamquam adhibita diligentia conatuque, adspirare non licuit. ergo, terræ natura gentisque moribus in præsentia vtcunque exploratis, per easdem difficultates, iisdem itineribus, eodem ferme spatio temporis, Amangutium reuertuntur. ibi, quòd se se haud iniquum illis antè præbuerat Rex, certum erat fixumque Xauerio, terram eam rursus omni arte moliri, curaque & labore, quoad eius fieri posset, sterilitatem soli maciémque peruincere. & quoniam experiendo cognorat, Iaponios, Bonziorum fuco & ostentationi assuetos, plurimum externa moueri specie, & animi bona ferme corporis habitu cultuque metiri; ad eorum mores, quantum sine peccato liceret, in præsentia conformare se se; & Christi causa non nihil ad illorum salutem extrinsecus mutuari in animum induxit. ergo, priusquam ad opus aggrederetur, Firandum accunt. ibi, Lusitani Regis impensa videlicet, augustioribus vestimentis induitur, commendatitias ad Iaponios Reges litteras, quas ab Indiæ Prętore & Goano Episcopo sibi traditas, interim ibi reliquerat, sumit, nec non à Malacensi Prefecto munera Iaponiis ante id tempus ignota. In iis erat Lusitana vestis vinũque prænobile, musica sambuca, & horologium ex iis, quæ inæquali ponderum examine, pluriumque rotarũ denticulis inter sese implicatis, leto motu ac perpetuo, temporum interualla distinguunt: quam Europæ

ſolertiæ machinam gentes illæ ſine fine mirantur. Hiſce rebus in iumenta impoſitis, ipſe, præter Ioannem Fernandum duobus tribúſve Laponiis comitatus, Amangutium redit: litteras & munera offert Regi: quibus ille magnopere delectatus, ac ſimul comitum numero admonitus, & noui habitus dignitate; caput cum conſiliariis contulit, iiſdemque approbantibus, majore deinceps in honore Xauerium habuit. ac primùm, auri argentique non leui pondere munificentiam aduenæ remunerari contendit: quæ cùm Xauerius obſirmato conſilio cuncta reiecisſet; altitudinem animi ſuſpiciens Rex, vacuas Bonziorum ædes illi ad habitandum adſignat; dein publica per vicos edicta proponit, placere ſibi, non Amangutii modò, verùm etiam omnibus ſuę ditionis finibus regniſque, vnius Dei legem ac religionem declarari palàm; cámque cuilibet amplecti liberum eſſe: legis eius ac religionis interpretes nulla ratione lędi vel impediri. ſub hęc, Euangelici prędones ad inſtituta munia quàm acerrimo ſtudio retulêre ſeſe. interdiu, in areis triuiiſque conciones habebant; noctu, confluentibus ad ſe omnium ordinum, ętatum, ſexus vtriuſque mortalibus, aures ac reſponſa prębebant. erat autem tanta frequentia celebritáſque, vti cœtum ędes ipſę non caperent: alii, quę in publico inaudiſſent, priuatim ac per otium auere noſſe: alii etiam, animi cauſa, incomptam ac rudẽ peregrinorum atque hoſpitum irritare linguàm, & cũ effuſo adſtantium cachinno de induſtria diſputationem extrahere. alii denique variis interrogationibus etiam atque etiam fatigare doctores nouos. Huic tantę curioſitati cùm ab Dei ſeruis, partim ex vetere hiſtoria, partim è phyſica ratione, partim è Theologorum decretis atque reſponſis identidem ſatisfieret; illi, voluptatum illecebris irretiti videlicet, in ſtultitię tenebris & cœno flagitiorum nihilominus hærebant. neque tamen idcirco Xauerius deſpondere animum, quin potiùs omnem in partem verſare ſemet, cęptiſque acriter ac perſeueranter inſtare. Cùm aliquot iam menſes crudum aridumque nouale tractaſſet, ac, nullodum fructu, diuini verbi ſemina proieciſſet, tandem è proſciſſo ac ſępius iterato ſolo Chriſtianę fidei germen emicuit. Germinis eius origo fuit eiuſmodi: Concionanti, vt ſolebat, in publica via Fernando, prętereuntes è plebe neſcio quis, attracta prępingui ſaliua, repentè in mediam inſpuit faciem. ille, ſine perturbatione vlla ſputum linteolo abſtergit: ac ne verbo quidem reddito, cęptam orationem eodẽ prorſus tenore vultuque proſequitur. id contemplatus ex auditoribus quidam haud imperitus rerum ęſtimator (ex quo facilè intelligas, ad permouendas ad virtutem animos, facta dictis quanto

antecel-

antecellant) cæpit cogitare apud se; profectò nobilissimum atque adeò diuinum philosophiæ genus esse, quod homines ad tantam æquitatem animi constantiamque perduceret. dimissa dein concione, domum ad Fernandum venit; præcipua Christianæ fidei capita legésq; probè cognoscit: postremò, certis precationibus, Mosisque decalogo, ac symbolo Apostolorum è catechismi formula memoriter haustis, Amangutianorum omnium primus, anteactæ vitæ detestatus peccata, sacro fonte renascitur. Hunc alii deinceps diuino impulsu imitati, quorum ad quingentos breui peruenit numerus; & quidem ita in proposito firmi stabilésque, vti per varias deinde clades & bellica infortunia, & nefarias Bonziorum conspirationes, magistris ac pastoribus haud semel orbati, suis tamen ipsi moribus ac vitæ ratione, Christianam fidem & disciplinam in hoc vsque tempus religiosè coluerint. inter quæ circumacto iam anno Lusitanorum alia nauis portum Bungi tenuerat, quo nomine regnum Amangutio distat leucas circiter quadraginta. ab iis de statu rerum Indicarum Xauerius cùm litteras accepisset, cùm alias ob causas eam sibi prouinciam repetendam existimabat; tum verò, vti rursus, inde quocunque opus foret, supplementum è noua copia mitteret. simul, quoniam apud omnes circà nationes magnum nomen Sinarum, magnam auctoritatem compererat esse: primo quoque tempore Sinas ipsos Euangelii gratia adire cogitabat, haud absurda ratione conjectans, si gentem illam Christo lucratus foret, eius lucri accessionem facili negotio postmodum vniuersos fere Iaponios. Hæc eo moliente, cæteri quoque dispersi per Indiam socii minimè segniter in suo quisque munere versabantur. Egregia in primis fuit opera Gasparis Berzei, quem Armuziam à Goa profectum, paulo antè docuimus. Is in Zelandia, seu Mattiacis Belgici Oceani populis, oppido Gousa, Francisco & Agnete parentibus, obscuro natus loco, à primis pueritiæ rudimentis Louanium ad studia grauiora se contulit. Inde per varios casus cùm in Lusitaniam deuenisset, in societatem adscitus, ac diu multumque probatus, in expeditionem Indicam vnà cum aliis octo deligitur. Conimbriga profectus Olisiponem anno seculi huius quadragesimo octauo nauem Ioannis Mendozæ conscendit. socii adiuncti quatuor: totidem cum Antonio Gomesio in aliam nauem impositi. Ac primum omnium, à nauarcho eblanditus est Gaspar, vti quotidie publicè tum ad plebem erudiendam catechismum exerceri, tum ad propitiandum cœleste numen catholico ritu litanias adhiberi permitteret. Mox ad vitia tollenda corrigendósque hominum mores paulatim aggressus est: rem in primis arduam at-

que

que difficilē. præter naualem quippe turbam, colluuiemque seruilem, epibatæ circiter quadringenti numerabantur, plerique scortis, aleæ, rixis, calúniis adsueti. Ad horum sanāda ingenia, Gaspar, exemplo priùs quàm verbo opus esse ratus, cunctis, vti æquum erat, ad omnem virtutem & caritatem prælucere perrexit. Neque sanè ampla defuit illi de Deo pariter ac de hominibus benemerēdi materies. primùm socii eius è maritima iactatione & nausea in morbum incidere. iis dum accuratè ministrat, & propalam coqui munera fungitur, ita despicabilis initio visus, vti paranti ad focum cibos ac satagenti, procaces circùm pueri, præter cæteras contumelias, appositam quoque ollā aut furto subducerent, aut per lasciuiā frangerent: quidam etiam ab innocente vix colaphos pugnosque abstinerent. perspecta dein patientia & grauitate viri, paulatim contemptus in verecundiam vertit: nec defuēre, qui laboranti, per se perque suos, opportunè succurrerent. simul etiam sociis melius cæpit esse. operam ergo iis adiutoribus, ad verbum Dei prædicandum, prohibenda flagitia, curandos ægrotos, veterē iam societatis instituto, conuertit. ex quo, mirum dictu, quanta quàm breui omnium vitæ mutatio consequuta sit. bene moratam institutamque familiam, non promiscuam seruorum, nautarum, militum, institorum turbam, contineri marino illico domicilio diceres. Primus ferme Præfectus Mendoza, Gasparis consuetudine & admiratione se se collegit: piisque priuatim exercitationibus ab eodem excultus, vltro deinde cum aliis quoque opportuna de Christo deque cœlestibus rebus habere colloquia, suos primùm familiares, tum cæteros in officio continere; egenos & imbecilles quotidianis eleëmosynis alere. Præfecti virtutem ac beneficētiam reliqui deinceps pro sua parte imitati: vnus etiā haud infimę sortis negotiator, Christianæ caritatis pulchritudine ac specie captus, contempta rerum humanarum inconstantia & vanitate, sese ad Gasparis ductū ac vitę rationes applicuit. inter eiusmodi occupationes Guineæ malacia primùm, dein sæuissimis procellis duabus circa Bonę spei promontorium superatis, nemine (quod perrarum est) tantis incōmodis tantaque morborum lue prorsus amisso, ad Mosambicum nauis appellitur. Ibi optatissima dierum quindecim capta quies, terrestribus etiam diuersoriis è maritima iactatione refecti plerique. Gaspari tantùm ac sociis, de aliorum magis quàm de sua incolumitate solicitis, integratus labor. lauta illis inquilinorum hospitia minimè deerant; ac multi, vt iis ad valetudinem tuendam vterentur, instabant; sed Gaspar, Xauerii æmulator egregius, deportatis in publicum nosocomium ęgrotis, eòdem ipse quoque succes-

sit: ac refouendis eorum corporibus animisque, (cùm ad centum viginti decumberent) pari cura ac diligentia totum sese rursus impendit. Per id ipsum tẽpus alia eiusdẽ classis naui, fratres Dominicani duo Mosambicũ delati. horũ quoque, in eo valetudinario, magna cum omniũ approbatione caritas ac virtus enituit. Goam deinde peruectum. Ibi Gaspar, nouo impetu capto, in omnes partes Christianæ adiuuandæ rei animũ ac vires intendit. variis quotidie locis ad multitudinẽ, in ipso Prætorio ad selectã nobilitate, procerésq; verba faciebat: quanto cum fructu motuque, è noua emẽdatione morum, è voluntariis diuitum ac delicatorum pœnis, è plurima peccatorum confessione, è frequenti restitutione pecuniarum apparuit. disputationes etiam de religione cum Brachmanis habebat interdum. Ex iis primarius quidam sæpe conuictus, denique cum vxore & sororis filio baptismum expetiit. Is baptismus octo ipsos dies tinnitu festo, symphonia, choreis, ingenti omnium ordinum studio celebratus: viæ vrbis, vario peristromate, a virenti palma elegantem in modum ornatæ: neophyti magnatum Christianorum tum etiam Brachmanarum frequentia in equis ad templum deducti; ibi ex aqua baptismatis, ab Episcopo et Prætore, honoris causa ritè susceptí. Marito, Lucæ Salæ; vxori, Elisabethæ nomen impositum; adolescens Antonius appellatus. in hanc deinde familiam, ad cæteros ad Christum inuitandos, Prætor ipse, quod ita Lusitanum Regem velle non ignoraret, alia quoque propalam ornamenta & beneficia contulit. Hæc & eiusmodi multa Goæ Gaspar omni ope curabat. A Xauerio dein missus, vt dicebamus, Armuziã; in ipsa primùm nauigatione pristinam cunctos adiuuandi consuetudinem tenuit: eaque re ipsa commotos è vectoribus aliquot Christianos fecit. Mascatum Arabiæ felicis delatus; Europæos exsules vel decoctores, qui tamquam ad asylum in ea perfugerant loca, quoad fas tulit, expiare, atque ad fidem officiumque reuocare conatus est. A Mascato prouectus Armuziam; in ipso portu, officii causa, obuios habuit Proepiscopum & sacerdotes. ab iis cum honesto comitatu ad arcis Lusitanæ præfectũ deducitur. ibi cùm inter se præfectus & Proepiscopus de hospitalitate certarent; & Gasparem apud se retinere admodum cuperent; ille, gratiis vtrique actis, ad publicum videlicet nosocomium de more diuertit; eam veluti sedem belli contra Satanam & vitiorum monstra capturus. Hic, è Xauerii præceptis, quæ assiduè cogitabat, suum ante omnia pectus acri custodia sepsit ac muniit. simul, optimatum voluntates sibi conciliare aggressus, breui perfecit humanitate, submissione, prudentia, vt omnium nemo illa

receptior esset aut carior. Per hos maximè de statu emporii, & generibus negotiorum, & moribus hominum diligenter cognouit. Deliberanti dein apud se, qua potissimū ex parte oppugnaret scelerís & nequitiæ munimenta, arcē ipsam protinus aggredi visum est. ea ferme contemptu sacrorum, inscitia diuini pariter humaniq́ue iuris, & alta quadam futuri seculi obliuione constabat. nec mirum. multos quippe annos Christiani conuenæ & inquilini magistris, ac monitoribus, parochisq́ue caruerāt: &, qui nuper aduenerant clerici, quæ tum erant tempora, pecuniarum haud paulo magis quàm animarum inhiabant lucris. ergo passim enata virgulta vepresque, omnem ab infelici tellure benigni sideris radium ac lumen arcebāt. hinc teterrima rerū, cæremoniarū, errorūq́ue colluuies; artes magicæ, diuinatio, sortes, cōcubitus incesti ac vagi, quodq́ue haud minus detestēre, fidelium cum infidelibus, Iudæis, Turcis, Arabibus infanda connubia; vt Christiana proles à matribus educata (proh nefas) in Mahometanos, & Hebraicos, & aliarum gentium ritus moresque transirent. eam consuetudinem Gaspar, admirabili spiritus vehementia, crebris concionibus ac terribli cælestium irarum denuntiatione discussit. Et auxerat opportunè pauorem auditorum atque formidinem, terra per eos fortè dies horrendis motibus intremiscens. Præterea Gaspar, ad synceritatem fidei reuocandam, & praue religionis procul habēda cōtagia, nullo nō die statis horis è Xauerii formula publicè catechismū habebat. id verò in omnes partes vnicè profuit. puerilis ætas, infima plebs, sexus vtriusque mancipia, Christianis præceptionibus ac mysteriis erudita. simul etiam quotidianæ singulorum vitæ custodes adhibiti, qui ad Gasparem cuncta deferrēt: propositisq́ue præmiis ac pœnis, pudici paulatim ac probi mores in vulgus inducti. eadē illa rudimenta legesque, serui mox heris, filii parentibus, fideles pueri æqualibus Mahometanis, aliisque priuatim edebant; eósque omni arte ad Christum allicere nitebantur. ac demum, sublatis ibi quoque prophanis & lasciuis cantionibus, castissimo versu ac salutaribus monitis dies ac noctes omnia personabant. Ita, religionis integritati, non in præsens modò, sed in posterum quoque magna ex parte consultum. Erant præterea qui ferrum, & sulphur, vetitasque merces alias, Turcis ac Mahometanis inferrent, quòd Pontificias diras, contra id facinus in cœna Domini cum horrendo carmine fundi solitas, vel proteruè contemnerent, vel penitus ignorarent. docti quanto id piaculo fieret, à quæstu sacrilego destitere nō pauci, & pro ea potestate quam habebat Gaspar, in gratiam cum Ecclesia restituti. Ab hisce victoriis, Christi miles, teterrimam aliam

generis humani pestem aggreditur, auaritiam & fœnebre malum, quo in genere tanta erat nonnullorũ impudentia, (qui se Christianos ferebant) vt aureorũ vix decim iteratis per annum vsuris, integra semper sorte, seque familiámque turpiter alerent. ad hæc tollenda scelera, Gaspar, de auaritiæ peccato disputationes instituit ea subtilitate doctrinæ, tam veris grauibusq; sententiis, tam incẽsis amore diuino verborum fulminibus, vt hoc etiam dęmonis castellum pęnè à fundamentis frequenti verberatione conuulserit. Id, graui multorũ pœnitentia, & euidenti morum ac vitæ mutatione declaratum est; qui prima luce, ne salutato quidẽ Deo, ad argentarias tabernas protinus itare adsueti, atque ibi nullo recti ptauiq; diferimine res cõtrahere, pecunias huc illúcq; trajicere, fœnus augere; iã, intima religione tacti, domo tẽplum recta, inde forum adibant. ibi, stupentibus alienigenis pariter incolisque, tamquam in academia, de iure mutui, de legibus permutationum, de Christiani mercatoris officio, è Gasparis potissimùm præceptis ac traditione quærebant. Neque labiis dumtaxat ac vultu sese philosophia cõtinuit, ad rẽ atque ad facta peruenit, & inexorabilibus ad eam diẽ clausstris obseratas aperuit arcas. Igitur ex malè partorestitutiones vel in duplum iustis dominis, aut, vbi ii non apparerẽt, in pios vsus; & super hæc eleemosynæ factę complures, atque ex in auri argentique redactum, quod magno puellarum numero collocando, nosocomii laxandis anguſtiis, & multorum inopiæ leuandę sat esset. opulenti præterea negotiatores, gehennę metu perculsi, vltro suas omnes rationes ad Gasparis arbitrium cõtulẽre, parati, quicquid ab se fraudatum fuisset, non pecunia tantùm, sed etiam, vbi satis ea non esset, corporibus luere. Per hunc modum fraudibus & rapinis obuiam itum est. Ingens præterea, vt in celeberrimo portu amplisque diuitiis, erat Armuzię luxus. ea quoque Satanę opera Gaspar aggressus, multorum excussit delicias, multos à scortis atque à nefario pellicatu diuulsit. Inde ad lites dirimendas tollendásque inimicitias adjecit animum: monitisque & auctoritate viros aliquot honestos adduxit, vti datis inter se dextris, & venia offensionum petita, publicè ad ipsas templi valuas, magna populi frequentia, in gratiam optimo exemplo redirent. Non eundẽ cum sicariis (quorum erat ibi summa licentia) succesſum habuit res: Gasparis dicta palàm aspernabantur, negantes, futura damna lucráve sibi esse tanti, vt prẽsentem fructum ac dulcedinem vltionis amitterent. Hoc perditorum hominum genus, itémque blasphemi, & seditiosi, & grassatores, egit cum Lusitano prẽfecto Gaspar, vt oppido pellerentur; sed propter multitudinem impetrari

non potuit. Crescebat interim occupationum moles. quippe non vnius nationis alteriúsve salutem Gaspar complexus erat animo, sed omnium prorsus, quotquot in eadem insula versarentur. quo pluribus ergo sufficeret, spatia temporis certa ratione dispensare coactus est. Dominicam feriam, itemque tertiam, quartam, & quintam, populo Christiano: secundam ethnicis; sextã Mahometanis; sabbatum Hebræis (quos harum quęq; secta festos obseruabat dies) attribuit. Christianis, quod eorum potissimùm gratia missus in ea loca fuisset, idcirco longè plurimum operæ tribuendum putabat. igitur & ægrotis in nosocomio, quoad liceret, sedulus aderat; & custodias adibat frequenter; catechesim verò itemque conciones, vel feruentissimo solis ardore, (cùm intra tectorum vmbras immersi aquis incolę sedent) habere pergebat tanto omnium ordinum ætatumque concursu, loca certatim occupantium, vti pænè ante lucem templum auditoribus oppleretur. accedebat domestica & quotidiana consuetudo multorum; vt, quod è superiore incassum egerat loco, priuatis colloquiis & familiari conuictu ad exitum haud rarò perduceret. Multo verò maximam temporis partem eximebat pœnitentiæ sacramentum, cui Gaspar non interdiu solùm instabat, sed etiam noctu: atque ita distinebatur interdum, vti ad necessariam corporis quietem, quantouis adhibito conatu, spatium horæ vix vnius eriperet. Auxit eam occupationem, publicè per eos dies accepta clades. Munitum & opportunum castellum erat in Persidis cõtinẽte, Monaianum, Armuzianæ ditionis. id hosti repentè proditũ est. eo vehementiùs tum Regis tum popularium animos inopinata res perculit. missus exemplo recuperandi causa Mahometanus præfectus cum quinque millibus Persicę iuuentutis. additi ex fœdere, Lusitani circiter quadringẽti. Pantaleon Sala præerat. Hosce Gaspar, antequam ad bellum exirent, Christiano ritu ad confessionem conatus adducere, viginti vix persuasit, apud cæteros inania fuere monita: flagitiis non minus quàm armis operti ad castra tendebant. Venienti dein ad se Pantaleoni salutandi causa, vereri se admodum dixit, ne graues neglecti numinis pœnas Lusitani propediem darent. Præsensioni respondit exitus. quippe, vt in statiua peruentem est, tetra Lusitanam cohortem inuasit lethargi lues. breui periêre ad quinquaginta, vulnerati præterea ab hoste circiter centum, inde cùm alii deinceps atque alii caderent, ac veluti pecora passim inhumati iacerent; consternata fœdo spectaculo reliqua cohors, & ex conscientia delictorum, sempiterni exitii metu perterrita, conuulsis repentè signis ægre Armuziam repetunt; Gaspa-

rem vnum omnes requirunt; vti se a peccatis absoluat, ac resipiscentes exaudiat, obtestantur. Nec mora; in valetudinarium admissi, & in lectulis collocati plerique. Tum renouato ad omnem laborem conatu Gaspar in corporum simul & animorum curationem totus incumbere. acciti extemplo medici adjutoresque. Sacerdotes etiam aduocabantur; sed vulgo negarunt milites, vlli omnino sese, nisi Gaspari, arcana sui pectoris velle committere. quocirca ita distringebatur, vti vno eodémque tempore, huic peccata exprementi aures, illi animam agenti voces & hortamenta præberet. Cecidit perincommodè, quòd vi morbi emotis mente nonnullis, ad confessionem peragendam neque ratio neque sermo constaret. in iis quidam cùm ferrum in sese repentè strinxisset, clamore & concursu retentus, extorto gladio, in Gasparis fauces inuasit manibus: ac minimum abfuit, quin spiritu intercluso præfocaret infontem. pervim auulsus, paulo pòst exspirauit. instinctu mali dæmonis in eam rabiem actus creditur, tantam à Dei famulo sibi quotidie prædam eripi non ferentis. Inter hæc, solicito Rege populóque, quòd extraheretur bellum, & amissi castelli obsidio male procederet; supplicationes ad Beatæ Virginis ædiculam, duo ferè millia passuum ab vrbe, Gaspar indixit. Insigni pietate concepta excalceati non semel iêre quamplurimi, cœlestem opem ac pacem consono clamore poscentes. haud in irritum fusa obsecratio. Monaianum, vi & armis ad eam diem frustra oppugnatum, conditionibus demum ac subita voluntatum inclinatione receptum est. res præter spem nuntiata, ingentem Gaspari apud omnes gratiam & gloriam peperit. eximiæ viri sanctimoniæ felix tribuebatur euentus. Accessere ad nominis celebritatem ac famam in alio genere nonnulla miracula. Lusitanus erat prædiues, mammonæ laqueis valde irretitus. is Gasparem, salutaria dantem monita, identidem respuebat, hoc etiam nomine infensus patri, quòd suum negotiandi ac viuendi genus (vt est suspicax malè conscia mens) publicis ab eo concionibus propriè perstringi putaret. cum huius pertinacia Gaspar interim officiis & caritate certabat, ac plurima nequicquam expertus, ad extremum magis magisque pro illo se macerat, preces & obsecrationes instaurat. nouissima demum hæc remedia valuere. propitiati Domini in obstinatum indulgẽtia singularis apparuit: quippe sera iam nocte, secundùm quietem Lusitanus præsentem sibi videre visus est sacerdotem, pulcherrima forma conspicuum, suauissimo quodam odore fragrantem. tum alter adstãs jacẽti nescio quis, amica voce; quid, inquit, dubitas, cœlesti huic medico, animi tui latebras & vlcera patefacere? nónne cernis quantas

quis

oris decor, quanta & quàm angusta corporis totius habitusque dignitas sit? hisce dictis erecto mirum in modum homini, & experiẽdi causa manus ad tactum admouenti, apparere Gaspar è vestigio desiit. eam scilicet frustrationem Lusitanus ægre admodum ferre. Tum alter illic, tristem ac mœrentẽ bono animo jubet esse, certam desiderati sacerdotis in proximo spondet copiam, quippe, vbi diluxerit, in regio nosocomio publicè sacris operaturum. hæc effatus, item euanuit. Admiranda somnii virtus fuit, lapideum viri pectus emolliit, vim lacrymarum expressit. madentibus inde oculis ac genis euigilans, Gasparem è valetudinario precibus infimis domum accersit, perque summam obseruantiam ac mistum gratulationi pudorem accepto, actæ ad eam diem vitæ, quantum repetere potuit memorando, noxas edisserit; eidem seque & sua cuncta permittit. mox tempestiuo dierum aliquot secessu, meditatione saluberrima vegetatus, cùm alia Christianę sanitatis minimè obscura dedit signa, tum verò, quòd in egentes breui aureorum millia circiter quinque distribuit. Alium quendam Gaspar, diu multumque obluctantem, ad euomendam animi saniem plagasque nodandas tandem aliquando perduxerat. is, peracta confessione, dum circa mediam noctem è præscripto satisfacit; ecce tibi, tetris animalibus fœdisque monstris cubiculum repentè completur. ab iis circumuentus, ac variè petitus, obriguit primò; & conscius offensionum, incertus gratiæ, ne viuus in tartarum cum ipsis, vt aiunt, vestimentis illico raperetur, extimuit. dein, vbi sese paulum ex pauore collegit, detractam è pariete sacram imaginem arctè complexus, magno clamore diuinum implorat auxilium. Ad eas voces (mirum dictu) confestim atra illa & feralis turba discessit tãto cum tumultu strepituque, vti domus tota concuti & conuelli funditus videretur. Id probè expiati purgatique animi argumentum nonnulli duxêre. certa magna tum sua tum Gasparis laude, vir ille, haud paulo meliorem inde vitæ rationem instituit. Alius, cùm aliquot iam annos in flagitiorum tenebris & cœno jaceret, in Christi lucem extrahi nullo modo se patiebatur; affirmãs, mortem subiturum potiùs, quàm Gasparis vultum atque judicium. Veritus deinde, ne, si diutius in eadem vrbe mansisset, ad id ipsum, quod adeò horrebat, amicorum aut conuitiis tandem adigeretur aut precibus, mutare sedem, & in Indiam proficisci quamprimum decreuit. eo consilio vixdum conscenderat nauem, cùm subita vi morbi, miser, ac simul panico quodam ita correptus est, vt cœlestes in suum caput minas vndique intẽtas putaret: quicquid increpuisset, se videlicet vnum peti sine dubio crederet. Hisce terroribus an-

xius, in terram exscendit, Gasparem aduocat: peccata fatetur, ac valetudine tum demum recepta, castigato vetere luxu, nouum induit hominem. eodé improuisæ mortis metu pertinaces alii multi ad Gasparis tribunal arbitriumque pertracti. Atque horum animi ferme, illorum etiá corpora sanata diuinitus. Primarii viri filius febri grauissima laborabat. eidem erat oculus diuturna tabe putridus, & sæuo tumore diruptus. duplici malo multis adhibitis effectu nullo remediis; cùm in humana ope nihil iam esset spei, mœrens pater Gasparem demissè obtestatur & obsecrat, vt pro salute carissimi filii, tam periculosè egrotantis, litare dignetur. Fecit ille; neque diutius dilatum è cœlo beneficium est. eo ipso quo salutarem hostiam obtulit die, non solùm æquatis humoribus vniuersa febris abiit, sed etiam delapsis ex oculo majoribus squamis, planè restitutum est lumen. Tum parens, accito festinè Gaspari, liberatum vtroque simul morbo iuuenem, vix præ lætitia sui compos ostendit, agitque gratias immortales, quòd sibi pariter ac nato spiritum lucemque reddiderit. At Gaspar, modesto vultu, constanti; sermone, Deiparæ Virgini, cuius votiuum fuerat sacrum, tantum virtutem, adeò insigne miraculum tribuit. Idem pro amico pænè iam animam agente rogatus fecit: ille, sacro vix dum absoluto, cõualuit. Mulier a dæmone propemodum obsessa, spectrisque horrificis agitata, in vltimum venerat vitæ discrimen. Euocatus a marito Gaspar, vt afflictæ & exsangui manus imponeret; per occupationes ipse tu quidé adire non potuit; cæterũ schedulam, inscripto diui Ioannis Euangelio, pro se misit, quam pesti amoliendæ mulieri collo suspenderet. id vbi factum, confestim leuata morbo, terrorque soluta, surrexit. Præterea, cuiusdam acutissimus laterum dolor pia Gasparis deprecatione sedatus est. Neque verò ad corporis morbos duntaxat leuandos aut depellendos valebant eius vota; sed etiá, vbi ad animi salutem id expediret, vltro accersendos augendosque. Centurio nobilis quidam, insigni contumacia & procacitate, pænè totius ciuitatis odia sibi conciuerat: ac proinde cũ multis, vt fit, graues & apertas inimicitias exercebat. Is ad concordiam á Gaspare diu multumque solicitatus irrito semper conatu, incertum cuius rei gratia ex vrbe secessit. regressus deinde, cùm in eadé obstinatione perstaret; quam vellem, (inquit Gaspar) ad flectédam istius mentis duritiem, diuina manu in corpus aliquid grauioris cruciatus immitti. nondum id planè optauerat, cùm ferus ille, sæua correptus febri, ad Gasparem, vrgente religione se contulit. à quo per Pœnitentiæ sacramentum ritè expiatus, cùm in eius potestate sese futurum omnino affirmasset; apprehensum inermem ac supplicem,

supplicem, pater, ad petendam ab inimicis veniam offensionum, tota vrbe circumagit: sane opportunè: quippe, alii lapidibus, alii gladiis & ballistis instructi, variis locis, inuisum caput ad necem oppetebantur: quorum incensus dolor, & puniendi propositum, cēturionis humilitate & Gasparis auctoritate subitò mitigatum est. Ita, quòd ferreus miles, audacia & robore ægre assecutus foret, vti aduersariorum iras atque impetus frangeret, id morbo subactus & Gasparis hortatu Christiana virtute ac submissione perfecit. Aliū item superbum & sanguinarium, trucique ore minaces gerentem spiritus, aduersa præter opinionem valetudo prostrauerat. Vsus occasione Gaspar, ad hominem, si qua posset, leniendum simul & expiandum, clementer accedit. mulcere iracundiam; bona concordiæ & pacis, discordiæ mala; perpetuum è mutuis certaminibus angorem ac solicitudinem; Christianæ legis de reconciliatione vim ac necessitatem expromere. Ille, domita nondum asperitate sæuitiaque, patrem auersatus, vltro cōtumelias ingerit, Deūque lacessit ipsum. abiret cum intempestiua sapientia: nullo pacto velle se inultum excedere: neque ipsius Christi gratiam existimationi ac dignitati præferre. hæc & alia, militariter, impia verba jactanti, renidens amarum Gaspar; Itáne? inquit. Atqui nō antè crastinus occidet sol, quam tu plus quinquies, & quidem frustra, sacerdotem inclames, nec vana cecinit. postera luce ante meridiē acri symptomate oppressus, posita repentè ferocia, magnis vocibus Dei seruum ægrotus implorat, ac parum abfuit quin, ad supplicium sempiternum, temeratus ac sordidus è vita discederet. Hæc & alia id genus, à Gaspare, cœlestis cuiusdam virtutis edita documēta. Præterea misti variis è nationibus ad eum defertores ac trāsfugæ, nec non schismatici ventitabant Abassini, Armenii, Georgiani, & ex Europa non pauci. quos ille, per summam lenitatem ereptis opinionum erroribus, solenni ritu piatos, restituebat Ecclesiç. Ex iis vnus, Ioannes nomine, in ipso conatu Gasparis adeundi, præclarum martyrii decus tulit. Germanus erat genere, in vrbe Colonia patre natus admodum locuplete; annumque iam decimum in oppido Turcarum Catifa, non longè ab Armuzianis finibus; pro Mahometano sese gerebat, tormentarii pulueris artifex, atque ob idipsum gēti percarus. is, audito Gasparis nomine, rebusque iis quę Armuziæ gerebantur; ab impio ministerio ad famulatū Christi, si Gaspar adjuuaret, quamprimum redire cōstituit. Id quo sine arbitris fieret, in atramenti librarii difficultate, sulphureum diluit puluerem: ex eo diluto litteras ad Gasparem vna eademque sententia, Latino, Belgico, & Franco sermone conscribit: vehe-

menter optare se, modò apud Lusitanos tutò liceat commorari, & in idipsum à Gaspare fidem accipiat; Armuziam venire, & Christo Domino per sacramentum pœnitētiæ satisfacere. eo nuntio lætus Gaspar extemplo rescribit; fidenter accedat, sibi ac Lusitanis aduentum ipsius gratissimum fore. Hæc epistola, incertum eius fraude qui perferendam acceperat, an alio quo casu, ab Catifano præfecto intercepta, Ioannis consilium prodidit. Confestim à Turcis de ipsius religione quæsitum. ille verò intrepidè sese Christianum fateri, atque ad omnia tormenta necemque pro Christi nomine prōptum ostendere. Inde furentibus Mahometanis, fœdè laniatus atque dissectus, ad vltimum vsque spiritum in veræ fidei confessione permansit. Caput abscissum, & prælongo infixum hastili, Turcæ in arcis mœnibus posuere. Haud ita multo pòst, Lusitana classis Armuziam tenuit. millia duo circiter hominum ea classe vehebantur. eius turbæ totius animorum sordes Gaspar eluit solus, quòd sacerdotes cæteri per eos dies in morbum incidissent. inde placato Deo Lusitanus ardentior ad Catifanum littus accessit, ac repentina descensione oppidum cepit, atque diripuit. inter direptionē, Gasparis epistola apud Præfectū reperta. eo argumēto de Ioannis nece cognitum est. refixum extemplo caput, Armuziamq; accuratè transmissum Gaspar cum psalmodia & laudatione perhonorificè condidit. Atque hęc ferme Dei seruus cum his, qui vel Christi censebantur nomine, vel quoquomodo ad jus ac ditionem Ecclesiæ pertinebant. Cum Saracenis autem & Arabibus, quique alii pseudoprophetam sequūtur, cùm ex occasione alias, tū verò sexta, vti dictum est, feria maximè versabatur. Apud eos, contra quàm in Iapone Xauerio, magnam illi pepererat existimationē perspecta & voluntaria viri paupertas, & in tantis animi bonis, tantaque doctrina, tantus corporis neglectus, tanta externi cultus habitusque tenuitas. Gratiam verò conciliarat comitas & mansuetudo, & super hæc, fęneratoribus Europæis per illum incussa religio, & exhaustis incolis pecuniæ restitutæ. Augebat veneration̄em, cōstans apud omnes de eximia illius sanctitate editisque miraculis rumor, vt eum Mahometani magnum Christianorum sacerdotem, atque adeò ipsum Ioannem Baptistam Zachariæ filium vulgò appellarent. Ergo ab iis patri, inter cætera, nouum etiam & inusitatum honoris genus illud habitum est. media nocte, videlicet ob calores, illum nō modò in maximum Mahometis templū, (Coranum, id est rem sacram Arabes de ipso Mahometicæ legis nomine appellant) quo Christianis hominibus pedem intulisse capitale est; sed etiam in ipsius templi fastigium perduxēre frequen-

tes,

tes, magna luminum accensa vi, manum ipsius ac vestem subindo osculantes: neque abnuit ire Gaspar, quo gentis ritus ac superstitiones, refutandi gratia, certiùs propiúsque cognosceret. Eadem fama permotus Armuziæ Rex ipse, diuino impulsu paulatim in studium Christianæ religionis incubuit, atque in id ipsum viginti circiter millia traxit è multitudine, itemque è nobilitate nonnullos: neque ita multo pòst ad se Gasparem accersiit, intrantique nō assurrexit solùm, sed etiam in suamet sella diu renitentem sedere coëgit. Ad colloquium, cæteris arbitris consultò remotis, vnus interpres adhibitus Garzias Penna Lusitanus, fidelis vir, & solers ingenio; Latinis pariter & Arabicis litteris eruditus. In eo congressu, cognita Regis voluntate, quominus inuisa proceribus foret, actum de coarguendis in publico cœtu & principum corona, vanitatis Mahometanæ fallaciis: dein condictum catechismo tempus, ac sacro baptismati: & Gaspar, collaudato Rege, lætissimus abiit. eam rem (neque enim celari diutius potuit) satrapæ ægre admodum passi, blanditiis primùm ac precibus tentant Regem: aspernanti mox defectionem & arma, & iras Thomę Persarum Regis magni denuntiant. Hasce comminationes, diuina tutela fretus & subsidio Lusitano, temnebat Rex. Cacizios insuper (quo nomine Mahometanæ superstitionis antistites vocant) ausos in regiæ vestibulo de auita religione tenenda vociferari, confestim abigi lapidibus jussit, atque perpetuo mulctauit exsilio. Hactenus constantiam & fortitudinem Rex præstitit miram: sed matris ad extremum, intestina bella, patriæ excidium, occasum regni omni arte miserantis, obtestationes & lacrymas diutius ferre non valuit. Regis exemplū cæteri extemplo secuti. Aliquod deinde interjectis diebus, vocato rursum ad se Gaspari plus etiam quàm antea honoris tribuit Rex. ingredienti ad scalas occurrit, ac dextram insuper apprehensam nixus genibus exosculari contendit. dein tarditatis purgandæ causa docuit, quanto in periculo res versaretur. Si pergant de baptismo agere; domesticos tumultus ac seditiones, externa imminere bella. cedendum tempori, neque experiendam tanto discrimine vim. vbi primùm atrox procella conciderit, & optata affulserit lux, se neque suis promissis neque patris optimi caritati ac studio defuturum. Interea, quę alioquin ad rei Christianę dignitatem & incrementum attineant, quantum præsentes difficultates ac tempora patiantur, ab se cuncta nihilominus exspectet. Ad ea dicta Gaspar, magna nimirum spe delusus, ingemuit; hortatusque Regem est; vti Deo, cui nihil arduum, fideret; eique totam rem ex animo commendaret, ipse item ab Rege digressus, contra nouas

dæmonum

dæmonum & hominum fraudes, nouum è cælo auxilium petit; voluntarias pœnas, ieiunia, obsecrationes per se perque suos instaurat: supplicationes de more per vrbem habendas curat. concinentes longo agmine incedebãt pueri; validior ætas, quinquageni vel sexageni pariter, in sua terga flagris acerrimè sæuiebant: omnibus locis implorabatur diuina clementia. Aduersus ea Cacizij vicissim inflati pœnitentia Regis & popularium, concita plebe, supplicationes item obire, inediam extendere, nouaculis cutem incidere, quàm maximas manus in Coranum & reliqua fana cogere, Mahometis exsecrabile nomen ex omni parte dissonis clamoribus inuocare. Tum Gaspar, facinus indignum ratus, in vrbe, quæ Lusitano præsidio teneretur, Christo Mahometem opponi: cum veritate mendacium, fabulas & ludibria cum recta fide sanctisque mysteriis propemodum ex æquo contendere; per summum animi ardorem aliquot maioris formæ comparat Cruces; ac nulla vi, nullo armorum strepitu, præuia dumtaxat psallentium puerorũ imbelli turba, ad Coranum tendit intrepidus. res mira, Crucis virtute ac fulgore perstricti atque attoniti Mahometani repentè diffugiunt. Gaspar in Corano palam victricia mortis ac Satanæ dẽgit signa. Regis dein iussu fabris adhibitis, templi ianuæ cæmento & calce obstruuntur. Super hæc, graui edicto impiæ vociferationes insula tota prohibitæ. tum verò satrapæ & antistites fremere; violatas religiones, & sacra deserta, cũ Armuziano coram, cũ cæteris Regibus, Persáque in primis, per litteras queri: cunctos ad arma atq; ad vltionẽ accendere; postremò, sese vrbẽ relicturos, & in pernicie vectigalium aliò commercia auocaturos minari. cùm parum terrendo proficerent, ac nihilominus clausæ valuæ perstarent, multo breuiorẽ & magis compendiariam ineunt viam. Europæos aliquot, professione duntaxat ac nomine Christianos, perque eos nouũ arcis Lusitanæ præfectũ grandi adoriuntur pecunia, vti Coranum deniq; patefieri, & celeberrimè religionis altaria sibi reddi permittat. Præfectus, quietis videlicet otiique causa inclinato ad assentiendum animo, nihil tamẽ inconsulto Gaspare ausus aggredi, patrẽ ad conuiuium inuitat. in eo cõuiuio cùm blandè super ea re Gasparem appellare, & molli brachio negotium tractare cæpisset, subito deliquio pænè exanimatus, cæptũ omisit. de cæteris qui rẽ nefariam vrgebant, alii alio leto paucis diebus absumpti. de templo in præsentia nihil impetratum. Rex cùm aliquandiu Christi cultum agitasset animo, improborum artificio ac scelere sensim infatuatus, denique sapientem cogitationem abjecit, ac regno cælesti (quod nimium sæpe fieri videmus) humanas opes & fluxa commo-

commoda vitæ præsentis antetulit. De populo tamen subinde hiebant aliqui Christiani. Sed Gaspar ipsa petebat capita; & legis peritos in certamen ac disputationem elicere nitebatur, vt Mahometica palàm prauitate conuicta, gẽtem, si fieri posset, vniuersam ad Christum adiungeret. illi contrà tergiuersari, cõgressum altercationémque defugere, & quidem ipsius religionis obtentu, quod subdola falsi prophetæ sanctione vetari dicuntur, Mahometica dogmata ad examen ac trutinam reuocare, & in quæstionem vllo pacto deducere. Hoc maximè prætextu conatus Gasparis & prouocationes diu elusêre. Veriti deinde, ne si pergerent abnuere pugnam, prædamnare semet, & causæ diffidere viderentur; athletam denique producunt, ætate prouectum, natione Persam, cùm sobrietatis apud eos, tum verò doctrinæ fama præstantem; quippe non Mahometica dumtaxat volumina, sed Aristotelem etiam lectitarat, ac medicam insuper callebat artem, erátque in physicis apprime versatus. Is in mediũ adductus, Gaspari ante omnia spõsionem obtulit; in montem natiui salis (quales in eo tractu multi consurgunt) squalidum ac desertũ, & omnis alimenti penitus inopẽ secederent ambo. vter diutius in eo monte inediam toleràsset, eius fides in Deum ac religio rectior ac sanctior haberetur. Ad ea Gaspar, tentato, quod aiunt, Deo, nihil opus esse respondit: hominem à brutis ratione tantùm & oratione secerni: verbis agerent priùs: concertatione verborum si decerni lis atq; ad liquidũ controuersia perduci non posset; tum demum sponsione certarent, atq; ad aspera quamlibet experimenta descenderent. Hisce auditis philosophus rubore statim mox pallore suffundi: nolle se videri victum: nolle rursus infirmas ac friuolas theses in discrimen adducere; ad extremum, vincente pudorem metu, in aliud tempus delata res est. Porrò hæc nequaquam in occulto agebantur. Inter cæteros aderant ipsius philosophi vxor & filia, non vulgari indole & ingenio feminæ, & insuper generis nobilitate insignes, è Zeidensi familia, quam ferunt ab ipso Mahomete originem ducere. hæ, perspecta pugilis Christiani constãtia, Mahometani formidine; profectò nihil syncerum ac solidum subesse patriis ceremoniis argutè conjectant. dein afflatæ diuinitus, quando paterfamilias in amentia perstaret, priuatim ipsæmet saluti suæ prospiciunt, baptismum ab Gaspare seorsim petunt. ille feminas illustres apud fidelem amicum & probum, catechismi causa, in hospitio locat; ianuis, quæ in publicum ferebant, diligenter occlusis. ea res ob illarum claritatem atrox admodum incolis visa, magnosque in vrbe animorũ motus exciuit: sed partim Gasparis reuerẽtia, partim Lusitano-

sitanorum arce machinisque deterriti, diuersorio vim afferre non audebant. Tum philosophus desiderio ac dolore agitatus, ad Gasparem adit; injuriam dolenter expostulat, coniugē marito, parenti filiam reddi protinus æquum esse, Deos hominesque testatur. Gaspar contrà nihil iniuria factum dicere, feminas vltro (& sapienter quidem) sibi consuluisse: vt Christo initiarentur, suppliciter exorasse: recta illarum studia deseri, sanctissima postulata repudiari nefas fuisse. Sub hæc multis vltro citroque habitis verbis, nouam conditionem philosopho Gaspar tulit; relictam paulo antè disputationem ex condicto repeterent, testes adessent, si victor euaderet Persa, feminas domum abduceret cum bona pace: sin victus, vnà cum illis ipse quoque Christum indueret. Eam conditionem admodum grauatè Persa visus accipere; sed amor, & necessitudo, & præterea ratio dignitatis vrgebat. dicitur disputationi dies ea vbi affuit, in idem conclaue conueniunt. sponsionis iudices & spectatores certaminis Proëpiscopus ipse, & Penna interpres, temque scriba publicus, qui dialogum ex fide mandaret litteris; nec non alii partis vtriusque viri graues adstabant: spectaculi autem eo maior fructus fuit, quòd certantium vterque dialecticis artibus erat imbutus: vt non eminus inter imperitos tāquā velites, in irritum aut in diuersum tela ferrentur; sed vt inter statarios & exercitatos, collato pede, gladii mucronesque cōcurrerent. De natura Dei quæsitum in primis, quem solitarium, & generationis expertē, è Cerdonis & aliorum hæresi Mahometes affirmat. Hanc naturam vel maximè fœcundam validis argumentis Gaspar ostendit: efficitque ratiocinando, vti Persa Deum trinum vnicumque ex fidei orthodoxæ decreto concederet. Deinceps de Christo Dei filio sequutum problema, quem ex Dei quodam halitu, & è Virgine matre conceptum genitumque, Mahometani eximium illi quidē prophetam agnoscunt; veruntamen Deum eundem, & pro generis humani salute mortuum, prorsus negant. At Gaspar, verū Deum pariter hominemque, duplici in vnam hypostasim coëunte natura, nō solùm è Spiritu sancto conceptum & natū è Virgine, sed etiam Dei patris iram in perfidum ac rebelle genus humanum suo capite excepisse, diraque supplicia, & ipsam in Cruce mortē sponte subiisse; rationibus, exemplis, oraculis docuit. Iam, quæ Arabes de cœlesti beatitudine fabulantur, quam in fœda sensuum voluptate ac titillatione constituunt; quæque de immensis nescio quibus Angelorū corporibus ac ministeriis turpiter adstruunt, perleui momento cuncta Gaspar euertit. Denique variè argumentando premendoque paulatim aduersarium adduxit, vt Christianam religionem

ligionem dignam esse, quam prudentissimus quisque maximè foueret; Mahometicam nec sine stultitia suscipi, nec sine pertinacia defendi posse fateretur. Vbi ad hunc locum ventum est, nouo perfusus gaudio Gaspar, ad Persam: bene habet, inquit, nō longè abes à regno Dei. dein cùm instare pergeret, & clariùs eandem confessionem exprimere; Persa confusus ac perturbatus, dæmone reprensante resiliens, tam longè sese prolapsum ingemuit; ac sibi talia excidisse responsa. postremò, ne manus omnino dedisse videretur, ad veterem cantilenam confugit domesticis negotiis impeditum, ne fidem falleret, subitò se in arenam descendisse: certis insuper libris ad commentandum sibi opus esse, quo paratiór instructiórque in pugnam rediret. vt proferretur dies, & ampliaretur iudicium, postulauit. inde furtim ex vrbe ad vicinum dynastam consultandi gratia secessit. ab eo acriter obiurgatus, quòd cum veteratore ac venefico (ita enim Gasparem appellabat) egisset; camelis in Persidis interiota transmissus est, neque postea redit. Insignis, ad Caciziorum dedecus & ignominiam, illa fuga & exsilium fuit. vulgo fractum & abiectum Persam latebras quæsiisse narrabant. Vxor interim eius & filia, Christianis institutionibus eruditæ, diuisis in pauperes aureorum quatuor ferè millibus, magno apparatu pompáque ad templum Christi adeunt. ibi summo omnium gentium ordinumq; concursu, mira bonorum lætitia, sacro fonte abluuntur. matronæ MARIA, virgini Catharina inditum nomen. hanc dein Gaspar Lusitano viro dedit in matrimonium. Earum præclara conuersio Mahometanos in diuersa distraxit. alii, exemplo incitati, rectam fidem amplectebantur. alios contrà, è tam secundo Christianæ rei progressu, metus incessit, ne magia & præcantationibus ad peregrina & inuisa cogerentur sacra: ac proinde, antistitum admonitu, non modò vocem Gasparis ac vultus horrebant; sed etiam ad consuetum catechismi signum, oppositis illico manibus obturabant aures, quod ita persuasum haberent, in ipso quoque illius tintinnabulo ac sono vim inesse maleficam. Per idem tempus, modò præconum adesset copia, nouus in vicinas regiones aditus Euangelio patefcebat. populi sunt felicis Arabiæ, celeberrimis quatuor oppidis incolentes: Ammonitas quidam opinantur, vetustissimi generis, in ipsum vsque Loth originem referunt. Horum majores fama est mortalium primos à Mahomete in fraudem inductos. ii, rumore excitati, qui de Gasparis admiranda virtute ac doctrina longè lateque manauerat, communi consensu patrem ad se per litteras ac nūtios inuitarūt. magno studio se teneri veritatis

&

& sapientiæ: ad sitientes aures accederet; non sine fructu verba cturum. Ea res Gaspari mistum dolore gaudium attulit. solicitam de officii ratione deque æterna salute gentem in media apparere barbaria magnopere lætabatur, obstructum sibi ad eos aditum valde mœrebat. Optatum quippe Gaspari dudum fuerat, ad mortem ac supplicia pro Christi nomine subeunda, sese in medios Persos ac Turcas immittere, & Mahometanæ sectæ mendacia refutare palam: sed eo feruore comperto, Xauerius, publicæ magis rei quam Gasparis gloriæ consulens, in ipso discessu illum ex insula Armuzia, ad triennium, suo vel certè Goani rectoris injussu pedè efferre vetuerat. Itaque Gaspar, quamquam eundi ac periclitandi percupidus; tamen obsequium sacrificio antiquius duxit: legatos, adhibita præparatione, baptismo lustrauit: quo minus in eam regionem ipse in præsentia tenderet, causatus occupationes, per epistolam vniuersæ nationi suasit, idoneos interim ad se discipulos mitterent, atque in amore ac proposito veri cognoscendi persterent. Hæc sese initia dabant expeditionis nouæ, necessariò dilata, multis, vt fit, difficultatibus interpositis deinde consenuit. At Gaspar à libero excursu & ancipiti peregrinatione cohibitus, eo accuratiùs operam ac studium in omnes vnius Armuzianæ vineæ partes intendit. Inter alias nationes, vti dictum est, ethnici quoque simulacris dediti Armuziæ versabantur. In iis aliquot erant logues, (de quibus antè commemorauimus) horrido in primis & aspero victu cultuque famam sanctimoniæ vulgo captare adsueti. subterraneum habebant specum ac delubrum: interdiu ad emendicandam stipem, & imbuendas variis erroribus hominum mentes prodibant noctu sese in eam recipiebant latebram: statisque horis (adeo ex omni parte Christianas cæremonias dæmon æmulari non desinit) dato signo ad certas primùm commentationes euigilabant; tum ad cœlestes honores simulacro seu pagodi cuidam, vt vulgus Indicum vocat, habendos. vnus omnibus præerat, insigni duritia & austeritate vitæ: neglecta semper barba & capillo; aspersо cineribus corpore; obsitus pannis, ac seminudus; dira macie luridus, hisce aliisque id genus artibus in tantam sui admirationem adduxerat cunctos, vti qua pedes aqua lauisset, hanc Armuziæ Rex ipse religionis causa potaret. Hunc præcipuo conatu Gaspar aggressus, paucis diebus arcta sibi familiaritate deuinxit; & crebra cum eodem instituit de omni virtute, ac præsertim de cõtinentia & castitate, colloquia. quibus ille paulatim in studium Christianæ religionis adductus, moram trahebat nihilominus; & inter consilium mutãdæ vitæ perplexus hærebat. Ita nutãti & anxio suasit Gaspar,

vt

vti diebus triginta continuis quina verbera virgæ, totidem Christi plagas recolendo, susciperet: certamque sibi lucem à sole iustitiæ accuratis precibus imploraret. Fecit ille diligenter. ac demum nocte quadam diuinas laudes & bona reputanti apud sese clara subitò ad aures accidit vox: Quin tu, quod tibi monstratur iter ingrederis? vna est ad salutem via, quam populus Christianus insistit. simul vigilanti magnificus nostratium sacrorum apparatus per speciem oblatus, pretiosa Pontificum vestimenta, sumptuosa textilia, mitræ gemmis auroq; fulgentes, nitidissima lintea, nec non dispositæ in abacis vasa varij generis, auro argentoq; cælata. His ille visis, ac monitis, & intimo sancti Spiritus hortatu vehementer incensus, ad Christum sine vlla dubitatione transire constituit. Manè, vitato Regis congressu, qui ad illum visendi causa, vti solebat, accesserat, Gasparem ipse vltro conuenit, baptismum enixè petiit. adeptus, noua innocentiæ stola & inclyto Pauli nomine decoratus est. Goam dein profectus, & in Europā classe transmissus, iucundū aliquandiu spectaculū Regi Lusitano ac popularibus præbuit. parati postmodū è Lusitania Romā ipsam adire interuenit mors. Cæterū Armuziæ sequuti rectoris auctoritatem Iogues alij, suaue Christi iugū, graui & acerba dæmonū excussa tyrānide, subiere. insignis ad veri Dei gloriā & rectæ fidei propagationē ea cōuersio fuit, atque ad multū exinde tempus in omnium ore ac sermone versata; specū ac delubrū Gaspar solēni ritu expiatū, prealta ibi defixa Cruce, Deiparæ Virgini dedicauit. Idem Iudæos omni officio & caritate complexus, mirā ab eorum plerisq; gratiā inijt. inde sese comiter illorum synagogis & cœtibus inserendo, quem frustra exspectant liberatorem ac Regem adueniſſe iādudū; atq; ad infinitam eius clementiā quālibet noxijs ac perduellibus aditum perfugiūq; patere, firmissimis argumentis ac testimoniis demōstrabat: vti ab inanibus vmbris & rancida superstitione ad nouā legem veritatis & gratiæ sese tādem aliquādo transferrent, suadere & instare pergebat. duos præsertim magistros, quos vocant Rabinos, magna apud væsanam gentem auctoritate, in certamen vocabat: ac parum abfuit, quin sæpius conuictum vtrumque ad Ecclesiam aggregaret. quominus planè obsequerentur, nimia in vxores ac liberos indulgentia, & necessario malè quæsitæ rei familiaris damno deterriti sunt. Hisce alijsque gestis rebus, celeberrimum in Oriente Gasparis nomen euasit. Vna res famulo Dei ad cumulum dignitatis & gloriæ defuit; occasio martyrij subeundi, quam ille palmam ardenter, vti dictum est, adamauerat. Felicior in eodē voto fuit Antonius Criminalis, quē à Xauerio Ecclesiæ Patauanæ præpositum

fuisse docuimus. Is totam oram, ducenta amplius passuum millia, singulis mensibus ingenti labore nudis pedibus obire adsuetus, ad Remanacoris vada tu erudiendæ insudabat plebi. Vltimus in Septentrionem Christianorum locus erat ille: Narsingano seu Bisnagensi regno finitimus, agri malè pacati: atque ob id Lusitanorum aliquot præsidio tenebatur. In eodem littore nobilissimum idolorum fanum habent Brachmanæ; ii ab Lusitanis militibus per lasciuiam lacessiti, ac variis affecti contumeliis, ad proximos Narsingæ populos confugiunt, quos Badagas vocant. cum iis acceptas à Lusitano queruntur injurias: orant obsecrantque, ne patriæ religionis antistites, Deorum immortalium interpretes ac sacerdotes, peregrinis & profanis & desertis hominibus derisui ac ludibrio diutius patiantur esse. Præsentissimum quemq; spreti numinis vindicem vltoremque maxima ab superis haud dubiè laturum præmia. Hisce vocibus incitati barbari, certis de more significationibus juuentutem ad arma vocant: millia ferme sex momento conueniunt ad Remanacorem agmine infesto contendunt. Haudquaquam aceps erat expeditio. Pagus, nullo aut perexiguo septus munimento ad incursum patebat: incolæ minimè feroces ingenio, & supersitam lenitatem, piscando natandoque magis quàm bello aut armis exercitati. in Lusitanis tantùm erat spes: qui tamen ipsi vix quadragenarium explebant numerum: & quidem per eos forte dies, cùm ab aliis imparati rebus, tum à tormentario puluere, quo maximè malo territare vel pauci magna barbarorum examina, & in fugam agere consueuerant. Nota hęc Narsingano, speculatores quippe ac delatores occulti non deerant, eo majore fiducia & impetu ferebantur ad prædã. Aduentu hostium cognito (& prouecta iam erat dies) Antonius præfectum præsidii Ioannem Fernandum Corream ad pacem duris in rebus petendam, placandosque aliqua honesta ratione Badagas, nequicquam, adhortatus; templum, vbi ri diuinam manè peregerat, rursus ingreditur; ibi tenellum gregẽ æterno pastori commendat. tum de ipsorum incolumitate solicitus, ad portum accurrit. Miseranda ibi rerum facies: iam iamque adesse nuntiabatur hostis. inde alii protinus in auia fugam arriperent; alii domo raptim elatis quæ quisque poterat, occupare lintres, vel vbi in iis locus non esset, ad ipsas in salo stantes adnare naues; alii, deficiente consilio, incerti quid agerent, hac illac errabundi cursare. Mulierum in primis triste spectaculum. hæ paruos complexæ liberos, opem à viris implorantes; cuncta lamentis gemitibusq; ecplebant. Antonius, certatim offerentibus illi scapham Christiani atque vt præsenti exitio subtraheret sese, etiam atque etiam obstantibã

stantibus imbellem & oppottunam injuriæ turbam ſumma ope inſtat imponere. Inter hæc Badagæ, nulla pacis mentione ad aures admiſſa, irarum & cupiditatis pleni, ſine certamine irrumpunt: Luſitanos, trepidè molientes à terra, telis eminus impetunt. lanceis multi, plerique ſagittis, cõplures etiam nuper illatis ad eos ferreis inſtructi fiſtulis aderant. iis licèt nondum ita peritè vterentur, tamen haud in irritum plumbea tela mittebant. Icti Luſitani periêre poſtmodum ſex. Antonius, dum, ſuimet oblitus, pergit fidelis cuſtos armento cõſulere; comitem ſuum & interpretem, eximia probitate virum, occidi circa ſe videt. ad eius caſum, illico manibus oculiſque defixis in cœlum, procumbit in genua; quod ille quadragies ferme cum jaculatoriis precibus quotidie factitabat. Inter eã ſupplicationem ipſe quoque mox, impio ferro confoſſus, animam Deo reddidit. Abſciſſum caput, & madentem cruore ſubuculam, barbari ad oſtentationem ex alto ſuſpendunt. inde ad prędam verſi, magnum feminarum ac puerorum abducunt numerum; atq; ad gratias pro bene geſta re idolo agendas, cum læto cantu ac tripudiis abeunt. Beati martyris truncum, tenui ceſpite à ſuperſtitibus incolis in ſumma tellure contectum, Luſitani deinceps, altiùs effoſſa humo, cum lacrymis condidêre. Vir fuit inſigni morum ſanctitate, minimè vulgari conſilio & vſu rerum, cibi ac ſomni parciſſimus, patientia corporis animique mira; ac multo plura ſpiritus Apoſtolici relicturus exempla, ni ſtrenuum probatũque operarium, diuina bonitas, ad glorioſam laborum mercedem ex agro maturaſſet educere. Felicem eius exitum, cum cura exploratum atque compertum, ſocii à Xauerio eidem attributi, cùm alii priuatim ad alios, tum communiter omnes ad Goanum Epiſcopum ex fide ſcripsêre.

LIBRI QVARTI-DECIMI FINIS.

HISTORIARVM INDICARVM

LIBER QVINTVS-DECIMVS.

TALIS viri nece ac neophytorum acerba vexatione commotis bonorum omnium animis, haud exigua spes aliunde rerum vtique lætiorum affulsit. Maritimum est oppidum Tanor, leucas vltra Goam circiter octoginta, cis Calecutum ad quindecim. eius oppidi Rex è Brachmanarum ordine ac disciplina, cuiusmodi plerique Malabaricæ terræ sunt Reges, in Lusitanum nomen à pueritia valde propensus, cum Cialēsis arcis præfecto Ludouico Xiralupo (quam arcem a Nonnio Prætore exstructam in limite Calecutano docuimus) amicitiam ac familiaritatem inierat. Idem Vincentium Franciscanum, Goani Episcopi comitem, & Ioannem Soarium Cialensem antistitem, ventitantes ad se, libenter audiebat. horum præcipuè stimulis discusso torpore, baptizatus à Soario, susceptus à Xiralupo & Cosmo Annio Quæstore, (qui tum fortè, Cocino rediens, Tanore salutandi eius causa deseenderat) Ioannis maximè nomē in gratiam Lusitani Regis desumpsit. Paulo pòst, vxor quoque sacro fonte lustrata, itemque è Cialensis reguli præfectis vnus, & è Caimalibus seu dynastis alter. verùm hæc in occulto fiebant, ne quis grauior popularium motus existeret; atque adeò Rex ipse Tanoris, trina fila, Brachmanæ superstitionis insignia, palàm è cervice gestabat: cùm tamen idē ipse, Vincentii patris munus, æneam icunculam Christi ad Crucem affixi, abditam foueret in sinu. sub hæc neophytum Regem, adstringendę cum Lusitanis amicitię causa, incessit cupido regiam ipsorū vrbem vltro adeundi Goam; & familiariter cum Prætore & cum Episcopo colloquendi. id quo tutiùs faceret, litteras ad vtrumque dat; vetustum sibi hospitium esse cum Lusitano genere: nuper etiā illorum sacra sibi & vxori susceptа. Valde se optare, si per eos liceat, ad majorem percipiendum eius necessitudinis fructum, dextrasque jungendas, Goam venire. esse præterea, quæ cum vtroque communicari vehementer expediat. Eiusmodi litteris ad vrbem allatis, aduentus illius fama extemplo vulgata nouo gaudio cunctos

affecit.

affecit. præclarum atque honorificum sibi ducebant, sub nominis Lusitani tutela præsidioque latêre quamplurimos; & Christianam religionem relictis patriis ritibus induisse haud ignobilem in iis locis Regem: atque, vt cupiditati est ferme adjûcta credulitas, vulgo ita disserebant: Malabarici littoris incolas omnes, viri huius exemplo atque auctoritate, in Lusitanicam fidem breui esse vêturos; simul, affuturo propediem hospiti, quod genus honoris habeatur, exquirunt. super eadem re Prætor ipse consilium aduocat, ei consilio interfuêre delecti è nobilitate viri triginta: Quæstores regii tres: custos Frãciscanorum; & Goanus Episcopus. Ambigebat Prætor, vtrũ aduenientẽ Tanorium, qui apud suos nondum pro Christiano se gereret, neque Brachmanicas è collo deponeret lineas, Goæ pro Christiano accipi ac tractari oporteret. ea de re cùm alia alii rogati censerent; negauit Episcopus, neophyto Regi patriũ in præsentia gestamen aut vitio verti aut fraudi esse debere. Ioſephũ quoque ab Arimathia, quem justum sacræ testentur litteræ; itẽque Nicodemum & Gamalielem, qua fide, qua probitate viros occultos Christi discipulos fuisse propter metum Iudæorum. eandem ob causam, ipsosmet Apostolos Christi, ante acceptam spiritus plenitudinem, januis clausis dies aliquot in eadem cænatione latuisse. iam verò, diuum Sebastianum, bellatorem illum ducemque fortissimum, suscepta dudum Christiana religione, tamen Romano militari ornatu, vt nulla re prorsus à cęteris dignosci posset, custodias dissimulanter obire, & martyribus animos addere solitum, quoad coram ipso Diocletiano demum aperiendi quis esset, quem coleret, cui dies noctesque seruiret, præclara sese dedit occasio. Similiter huic etiam Regi tam pio, nondum maturis ad Christum publicè profitendum rebus, concedendum aliquid spatii, dum Naires ac proceres vitandæ seditionis causa paulatim ab insita superstitione diuellat. suum esse cuiusque rei tempus. id exspectandum vtique sapienti. sæpe, quæ patientia ac lenitate sanari negotia possint, peruicacia & festinatione corrumpi. Hæc & in hanc sententiã alia dixit Episcopus, haud dubiè beneuolentia in Regem, & quadam naturæ bonitate prouectus: nec satis animaduertens, quantum inter habitum nationis & symbola religionis interfit. Vicit tamen auctoritas Pontificis, inque eius sententiam Prætor & reliqui frequentes iêre. Cõfestim Ioannes Lupus cum octo biremibus, & idoneo commeatu, missus ad Regem aduehendum; in ipso Tanoris aditu anchoras jacit, deque suo appulsu facit eum per nuntios certiorem. ille, sospitem gratulatus accessum, ad profectionem extẽplo se cõparat. id vbi cognitũ in vrbe, propinqui & primores,

ac præcipuè Brachmanæ, circumsistunt Regem, monent, orant, obsecrant, ne regnum sine causa deserat, ne caput suum peregrinæ & ignotę cõmittat genti: ne sese, vetustissimis cęremoniis præditũ augustumque, profana & impura contagione contaminet. Ea monita precesque ohfirmato ad iter animo cum Ioannes aspernaretur; enimuero illi acrioribus remediis opus esse constituunt: facta conspiratione, custodibusque ad portas adhibitis, Regem in arcẽ includunt, triplici circundatam muro. neque tamen idcirco ille de sententia demoueri se est passus. nocte cõcubia, solus, reuincta capillis in ipso vertice, quã dicebamus, effigie Christi, cuius opẽ subinde implorabat; subitariam restem, præligato quod fors obtulerat adunco cerui cornu, retinaculi causa in pinnas iacit: eoque adminiculo in summum euadit. inde translato in partem alteram vinculo, suspensus manibus ad ima sese demittit. ita, septum vnum atque alterum felici ausu trãsgressus; in tertij descensu, quod altitudinem mœnium restis haud æquaret, ex interuallo desiliens, caput & alterum læsit crus. inde ad stationem Lusitanorũ ægre progressus, in ascensu scaphæ, tumentibus aquis, pænè submergitur. Hisce defunctus periculis, ad naues denique magna omnium gratulatione peruenit. Vixdum in Prætoriam erat acceptus, cùm eius cognito discessu oppidani ad littus accurrunt: supplices tẽdunt ad illum manus; eadem quæ paulo antè cum lacrymis obtestantur, quos ille partim præsanti largitione, partim celeris reditus promissione solatus, familiaribus paucis adsumptis Goã ire perrexit. Propiùs ad insulã accedẽti præfectus vrbis Franciscus Lima in ipso portus ore cũ splendido comitatu, & fulgentibus vndiq; serico versicolore caturibus ac lembis, obuiã fit. Ad mutuum cõspectum, vtrinque tubę tibięque ac tympana perstrepunt. Consueta dein salutatione accepta redditaque, Rex ad impositam littori suburbanã Antonij Personę villã, regio instructam apparatu, deducitur. ibi noctem exegit. Postera luce, Hispaniensi decorus habitu & aureo torque, pari frequentia, nec sine horrisono tormentorum fragore ad vrbem classe prouehitur. ipsum Prætorẽ in arcis mole præstolantem, paratos item ciues populumque, structã summa ratione pompam offendit. eius pompæ ordo traditur talis: Ad portam, qua intrandum erat, Lima pręfectus in argentea lance claues vrbis tenebat, hospiti Regi more maiorum offerendas, adstabant decuriones auratis baculis, holosericam ostrinam attolleutes vmbellam, fimbriis è cocco retorto pendentibus. Viam quæ recta vocatur, & præter Sabaianas ædes ad templum fert maximum, propè purgatam; aqua conspersam, virentique stratã iunco, parietibus

ex

ex vtraque parte pretioso textili & varia pictura nitentibus; clerici & sodalitia sacra, cum infulis & insignibus religionum, longo agmine insederant. postremus omnium erat Episcopus, maioris formæ baiulans Crucem. Rex vrbem ingressus, cùm cætera lætus gratulatione, tum in primis honore clauium; sub vmbella cunctabundus incessit, adeò conferta occursantium ac deducentium multitudine, (cùm interim è superioribus locis alii spectarent plurimi) vti a lictoribus, vmbellam antecedenti honoris causa Prætori, magno labore submoueretur. Vbi ad Episcopum accessit Rex, solemni ab eo precatione lustratus, Cruce venerabundus amplectitur, pendentis Christi signum exosculatur: dein templum intrat, fusisque ritè precibus, ad pridianum hospitium eques eodem studio & comitatu reducitur. exceptus dein à Prætore quã apparatissimis epulis, arcano colloquio tempus ac locum petit. confestim vacua pars facta Prætorij, ad colloquium Episcopus & nonnulli Theologi nominatim adsciti, ac præter hosce Lima vrbis Præfectus, & Franciscus Aluarus à secretis, & regij quos dixi Quæstores, & Gaspar Nonnius interpres. Coram eo consessu Rex omnem sui de religione consilij rationem exposuit. Sibi, posteaquam, singulari Dei beneficio caligine discussa, de tenebrarum profundo in lucem sapientiæ ac veritatis emerserit, nihil æquè in votis fuisse, aut esse; atque vt populares suos non solùm, sed vicinos quoque Reges ac Principes Christo conciliet; cunctisque de suo (quod aiunt) lumine lumen accendat. Verùm lenitate opus esse; quæ, nisi tempus ac spatium datum sit, constare non possit; vsque adeò Malabaricam gentem suas amplecti ac fouere, alienos horrere atque auersari leges ac cæremonias: adeò auitis erroribus ac superstitionibus captã atque implicatã teneri. interea sibi Christũ eiusque præcepta penitus hærere in medullis: eius rei Deum & conscientiã testes inuocat simul, ad certamina, vbi res tulerit, pro Christi nomine subeunda sacrosancto Chrismate confirmari se postulat. Ad ea Prætor & Episcopus, collaudata viri pietate, cũ experiendi gratia dicerent, satius videri sibi, Regẽ, ad cæteros permouendos, Christianum esse fateri palàm; & ope diuina præsidioque magis quàm humana prudentia vel dexteritate confidere; multo plus vniuersæ genti exemplo factisq; quã arte ac simulatione & occultis hortationibus profuturum: Rex magna rursum pericula, magnos rerum motus obtendere. inter cætera incommoda fratrem sibi esse æmulum regni, præpotẽtis dynastæ vicinis opibus & fauore subnixũ. haud fine causa vereri se, ne, si noua & peregrina obtrudenda religione, populorum animi grauiùs offendantur,

eorum alienationem ille ſuam occaſionem putet. Luſitanis paululum modò exſpectare ne graue ſit. Si vita ſupperat; domeſticas pariter & publicas res ita ſe Deo adiuuante cõpoſiturum, vt quæ nũc temporis cauſa corde tacitus premat, ea poſtmodum vultu, ſermone, rebus denique ipſis tutò poſſit expromere. Aduerſus hæc vltrà tendere neque Prætori neque conſiliariis viſum. ita re infecta diſceſſem eſt. ſeorſum dein ſuper ſacramento Confirmationis à Prætore conſultus Epiſcopus, nequaquam negandum enixè petenti reſpondit; eodemque approbante Prętore, poſtridie ipſemet in priuato ſacello neophytum, paucis adhibitis teſtibus ne rumor manaret, ſolemni ritu ad luctam ſpiritalem inũxit. ab eo myſterio Rex nouis dein promiſſis optima ſpe tum Epiſcopum tum cæteros omnes implcuit. Decem ferme dies Goæ in hoſpitio ſubſtitit. omnes in dies Luſitano populo geniales ac feſti fuere. è cũctis ædiũ ſacrarum turribus campanum æs quàm citatiſſimo pulſu dies noctęſque perſonuit. Exhibiti ludi, taurorumque venatio; acceſsere armatæ ſaltationes & Indicæ & Ægyptiacæ, mimi, ſanniones, & petoriſtę, quęque alia effuſę lętitię ſigna ſunt: itemque ad Numidarum conſuetudinem edita equeſtris pugnę ſimulacra; in quibus expeditos equites, vario diſtinctos orpatu, arundinum iaculis inter ſe decertare mos eſt. Inter quę reuocatus domeſticorum epiſtolis precibuſque Rex, proficiſcendi veniam petit. Multum illi à Prætore bombycinę veſtis, multum goſſipinæ famulis in diſceſſu donatum. omni genere honoris & officii cultus, multo quàm antè Luſitanis amicior & obſtrictior abiit. Hanc nos rei geſtę ſeriem cũ exaliis auctoribus minimè ſpernendis, tum verò ex ipſiuſmet Epiſcopi Goani litteris hauſimus, ad Catharinam Luſitaniæ Reginam datis, quibus nuntiis mirum in modum lætus Ioannes Rex, Tanorii conuerſionem, vna cum Antonii Criminalis exitu glorioſo, non modò Luſitania tota prædicandam curauit, ſed etiam Romæ Pontificatum incũnti Iulio iij. per Alphonſum Alencaſtrium oratorem ſuum diligenter expoſuit quæ res, ingenti plauſu, per eos ipſos dies reſurgente Britannia quoque, (perſtitiſſet vtinam) bonorum ac fidelium vbique gaudia cumulauit. Sunt qui totam eam conuerſionem, captandæ Luſitanorum gratiæ, in tempus ab Rege barbaro fictam putent, eo maximè argumento, quòd domum reuectus, promiſſa non præſtitit. Mih', circumſpectis rebus omnibus, veriſimilius videtur, metu potiùs quàm perfidia neophytum à ſuſcepto cõſilio deſtitiſſe: præſertim quòd alioquin & ipſe cõtractam cum Luſitanis amicitiam egregiè coluit, & ſucceſſor eius hodie ſeſe præclare in eoſdem animatum oſtendit. Circa idem tempus, extorres

patria

patria dynastæ alii duo, cùm ad Lusitanam confugissent opem, tenera ætate vterque, ad Christum adiuncti, atque à Prætore Societati IESV in disciplinam dati. Trichinamalo insulæ alter, quæ Ceilano adiacet; alter Maldinis, quarum de regione ac natura suprà docuimus, imperabat. Ac Trichinamalio quid postea contigerit incertum. Maldiuanus, ducta in matrimonium nobili Virgine Lusitana; exsul adhuc, & regno superstes, Cocini extremam ætatem degit inglorius. eius maximus natu filius, Franciscus nomine, præstanti indole & humanitate adolescens, nuper, cùm in Lusitaniam ad Philippum Regem suis ac patriis de rebus venisset, per noctem ignotus Olisipone, à sicariis, cõtracta ex occursu rixa, magno bonorum dolore peremptus est. Cæterùm inter eas quas dixi conuersiones, confecta iam ætate Garzias Prætor anno seculi huius vndequinquagesimo supremum obierat diem, pacatam nactus quidem ille prouinciam, veruntamen de Lusitana re inter ipsam pacem egregiè meritus. quippe imminutam variis casibus classem, rostratis celsioribus ad quatuordecim cum cura suppleuerat. sulphurei pulueris in vrbe Goa instituerat officinas. Lusitanicæ ditionis oppida & propugnacula cunctis ad tolerandum bellum rebus instruxerat. inchoatam à Castrio Diensis arcis ædificationem ex eius commentariis ac destinatione promouerat: multas ab eodem ob negotia bellica relictas in suspenso lites & controuersias attenta & æquabili iurisdictione deciderat. In Garziæ locum Georgius Capralius è regio codicillo suffectus, oppido Bazaino tũ præerat: vir & bello strenuus, & pietatis laude præcellẽs. Hoc rerum Indicarum statu, Brasilicæ quoque syluæ ac dumeta paulatim interlucari ac subigi cæpta. Societati IESV id item onus impositũ; cùm id ipsum Franciscani iam ante fratres aliquot, Italici maximè generis, forti magis animo quam prospero euentu tentassent. Namque ante partam eius linguę notitiam, vnus ex iis in traiectu fluminis ignoti submersus, celebre illi ab se nomen dedit. Fratris flumẽ exinde appellatum. reliqui, subitò coortis in aduenas Brasiliis, interempti. Successere igitur è Societate primi omnium sex: Ioannes Azpilcueta Nauarrus, Antonius Pireus, Leonardus Nonnius, Didacus Iacobæus, & Vincentius Rhoterigius Lusitani. Rector iis additus item Lusitanus, Emmanuel Nobrega, præstanti virtute ac sapientia vir. Thomam sequebantur Sosam, qui primus omnium Prætor ea littora petiit. Brasiliam attigêre ineunte Aprili mense, anno post Christum natum MDXLIX. cùm ante duos circiter mẽses Olisipone soluissent. Nauigatione sunt vsi admodum læta, ventisque adeò secundis atque ferentibus, vti cæptis illorum adesse

Deum haud obscurè appareret. Paucæ tũ Lusitanici generis erant in iis regionibus, ac vixdum inchoatæ coloniæ seu præfecturæ, antiquissima omnũ, & ab Æquatore in meridiem prima, Itamaracá dicebatur. alteram Pernambucum, tertiam Illeos, quartã (Capralis quondam appulsu prænobilem) portum securum: extremam a Sancto Vincentio nominauerant. ipsorum verò incolarum, nulli pagi, nulla oppida vrbésve. dispersis (vti suprà dictum est) mapalibus habitabant, sedem pabuli ratione mutãtes Nomadum in morem: iidemque ab externis alieni commerciis, & insandis epulis adsueti, paucos aduenas & imperitos regionum haud sine causa terrebant. Sosa comitesque ad villam quam vocant Veterem, descensione facta, instructo agmine, Christianæ religionis insignia præferentes, puro & aperto loco præcelsa Crucis trophæa gratulabundi constituunt. Ibi mensis ferme vnius fuit mora, dum variis artibus conciliantur animi barbarorum, & idoneus in vicino situs exquiritur nouæ vrbi condendæ, cui deinde Saluatoris nomen inditum est. Nec vani fuêre conatus. & pax cum accolis inita, & spatium ædificationi designatum duobus circiter passuũ millibus à Vetere villa. inde Lusitanæ multitudini (aliquot exceptis, quibus priorẽ sedem mutare nõ placuit) in exstructionẽ areæ diuiduntur. Patres, facta optione, locum domicilio delegêre, vbi Mariæ Virginis adiutricis templum hodie cernitur. id templum ab iisdem cõditum est ingenti labore: siquidem populo domibus priuatim excitandis, & cingenda raptim vrbe, dies noctesque occupato, aquari lignarique ipsimet, ac proximis è montibus materiam suis humeris baiulare cogebantur. Accedebat extrema propemodum egestas in ignoto incultóque solo; nullàdum in eorum victũ aut cultum ab Rege decreta pecunia. excalceati, ac seminudi, æstu & sole torridi, quotidianum obibant opus. nec ratò, planè omnibus defecti alimentis, cibaria ostiatim emendicabãt euentu vario, quippe cùm alii sibi quoque angustam esse domi rem dicerent; alii commoti misericordia, ex eo quod suppetebat liberaliter impertirent. eiusmodi inopia conflictatis, ad extremum Prætor modicũ quid, eleëmosynæ nomine, ad tolerandam ex parte vitam adsignat, quo ad reliquis deinde necessitatibus ab Lusitano Rege pro cæteris ipsius munificentia ac pietate subuentum est. Inter eas tamen ærumnas miseriasque (si vltro suscepta pro Christi nomine incommoda nominibus hisce appellare fas est) adiuuãdis quantum liceret, Lusitanorum animis, exemplo, verbo, sacramentis instabant. Sed non eo consilio tantũ trajecerant pelagi, vti Europæis inquilinis, Christi notitia dudum imbutis, atque ab infantia ad numerum fideliũ adsci-

adscriptis, potissimùm operam darent. Indigenarum illi salutem præcipua contemplatione spectabant, in cæcis opinionum tenebris, & in summa veri numinis ignoratione versantium. itaque, simul ac popularis è Lusitania Sacerdos aduenit, qui curionis parochive munere fungi posset, concessis illi ædibus tanto sudore constructis; extra oppidum nouam in sedem loco edito commigrarũt, quem montem Caluarium ipsi dixêre, circumfusis vndique barbarorum tuguriis, magno scilicet apertoque discrimine vitæ; sed sacra Deo & deuota iam capita nihil pro salute hominum periculi recusabant. Atque hac maximè ratione Prætori ac cæteris, (quos tamen haud omnino relinquebant) satisfactum à patribus. Alia longè erat causa Vincentianæ coloniæ, quos exsules ferme, in vltimis finibus ab omni Christiano parstore disiunctos, atque ob id ipsum cœlesti carentes cibo, circumfrementibus barbaris, ipsa propemodum efferauerant loca. Ad hosce igitur omni studio recreandos refouendosque Nobrega ex ipsa suorũ paucitate duos in præsentia destinauit: Leonardum Nonnium, & Didacum Iacobæum, ipse cum reliquis ad Brasilios indidem circurandos & erudiendos incubuit. erat omnino laboriosa prouincia, & multis difficultatibus implicata. obstabat inscitia linguæ, quamquam haud ita copiosæ nec variæ, tamen ab omni Europæo sermone planè abhorrẽtis. obstabant ingenia moresque incolarum: quod super quotidianas cædes, ac finitima bella, & inexpiabile vlciscendi certamẽ, dapesque diras in crapulam quoque ac Venerem proiecti, magis in dies obtunderent aciem mentis, & flagitiorum cœno quicquid erat indolis bonæ demergerent. Accedebat indomitũ ac latè patẽs malum, & quo valentius nihil aditum atque iter obsepserit Euãgelio; veterum Christianorum, indigna tali nomine ac professione, licentia procacitasque, cum anxia cupiditate sordibusque coniuncta: vt eorum aduentus in barbarorum vicos, vitæque consuetudo, cùm grauiter cunctos offenderet, tũ ingentem nomini Christiano inuidiam infamiámque conflaret. Nec leue afferebat incommodum ipsa mobilitas gentis, & crebra, vti dicebamus, mutatio loci; vt sub ipsam interdum messem, fessis agricolis, & diuturnum laborem tædiumque spe largi prouentus de more solantibus, adultæ iam segetes repentè apparere desinerent. Postremò deploranda erat hîc etiam, in tam vastis terrarum spatiis, tantula ac tam deserta operarum manus. Sed nequaquam idcirco fracti animis vel debilitati sunt patres, haud ignari videlicet, quàm exiguo numero Apostoli quantas olim res Deo duce atq; adiutore gessissent. & Christus idem, talium consiliorum parens fautórque, recentibus quo-

his quoque famulis ipso potissimùm præside fretis, ac nihilominus pro sua parte satagentibus, aderat. Igitur incommodo linguæ obuiam itum initio nonnullorum ope ex iis qui ante Sosæ aduentum ad villam Veterem agebant, ii primùm adhibiti interpretes, vicem sermonis vtcunque supplebant. Dein, quo facilius procederet tota res, ac minus ipsi aliunde penderent patres ad Brasilicam linguam addiscendam cuncti pariter animum adjiciunt, acriqúe studio ac pia æmulatione perfectum haud ita magno temporis interuallo, vti essent ad confessiones audiendas & habendas conciones idonei. Azpilcuetæ præsertim in eo genere enituit laus; vt cognitis iam rebus quæ à Xauerio apud Indos fierent, vulgò Lusitani affirmarent, peculiare ac proprium munus decusque Nauarræ gentis ac nominis videri conuersionem ethnicorum. Hoc instructi adjumento patres, doctrinæ Christianæ capita, certasque precationes, vt assolet, Brasilicè vertunt. dehine vicos & tuguria paulatim obire; modestia, comitate, beneficiis obligare sibi homines omnium ætatum: ac simul de rebus diuinis dicere per se ad populum incipiunt. Mirificos insolita prædicatio motus animorum effecit in rudi tenebrisque inuoluta barbarie; satisque apparebat, cùm alia, tum præsertim quæ de omnipotentia & infinitate Dei differebantur, ingenti cum admiratione æquè à viris ac mulieribus accipi. Nostram etiam legendi scribendique consuetudinem ac peritiam sine fine suspicere videbantur; cupereque sese in cultu ac religione nostris esse simillimos. verùm quominus id re ipsa perficerent, inueterata morum peruersitate ac feritate retardabantur. eo acriùs instare patres, vti eos humaniorem ad rectum ritumque traducerent. Maximus fuit labor in cohibenda funesti ac feralis cibi consuetudine, quo Brasilius nullum palato gratius edulium norat. atque ob id ipsum grauia non semel adiere discrimina. Inter cætera illud memoratur facinus insigne: Captum in prælio ex hostibus quendam accolæ ad Caluarii montis radices attraxerant, ac diu pastum coactumq; pingueſcere, in epulas ingenti cum exsultatione mactarant. Ea re cognita, Christũ supplicitet inuocant patres, hortatique inter se protinus aduolant, in tugurii irrepunt, protensum cadauer in ganeam præparantibus interueniunt, palã ac fidẽter afferunt manus. Ac virorum quidem quies ac silentium fuit, injecto pudore, quòd cum patribus nonnihil iam familiaritatis è vicinitate contraxerant. Non eadem fuit patientia feminarum. vetulæ adstabant aliquot præcipua crudelitate, & hostis puniendi libidine. hæ sibi nec opinato ereptam è faucibus prædam indignè ferentes, eum clamoribus & quiritationibus con-

cursan

cursare, juuentutem ad vlciscendam adeò atrocem injuriam excite. inde commoti nonnulli auferentibus aliquantulum restitêre: sed mox vel ipsa repugnante natura, vel etiam diuinitus territi, cæptum omittunt. ita, corpus ablatum patres in horto suo sepeliunt, aliquot cenotaphiis ad fallendum appositis, si fortè barbari noctu ad effodiendum atque asportandum accederent. Nec vana fuit conjectura. Facta manu per tenebras in hortum irrupêre Brasilii, pertentatisque sepulcris, ac demum inuêto corpore, (tanta sagacitas fuit) iam extraxerant brachium, cùm excubantes in idipsum patres accurrunt, eadêmque orationis animique constantia nefarios conatus infringunt: ac, ne sæpius certandum foret, ablata denuo membra intra vrbem ipsam accuratè defodiunt. exasperauit ea res vehementiùs animos gentis, muliebribus præsertim incensæ facibus, ac parum abfuit, quin agmine facto repentè vrbem inuaderent. Patres quidem, jussu Prætoris intra mœnia remigrare coacti tantisper dum iræ miteſcerent, aliud sibi hospitium condidêre, qua nunc collegii noui exstruuntur ædes. Idem Prætor, qua erat pietate rerúmque vsu, jacta in eos crimina & voces vulgi repressit. Ipsorum culpa & rerum gerendarum auiditate misceri cuncta, pacem turbari, ferocissimæ nationis arma irritari conquerebantur. At ille negabat aduentum belli extimescendum, quod eorum causa conflatum foret. Deũ quippe vel meliori affuturum causæ, vel sedatis tumultibus, è turbido ac tristi, serenum repentè nitidúmque diem haud dubiè redditurum. Vera cecinit, mitigati præter spem animi barbarorum, & magno omnium gaudio redintegrata pax est. lentiùs inde, cautiúsque patres cum Brasiliis agere: non tam quòd suo ipsi parcerent capiti, quàm ne sermonem aut offensionem popularibus darent: monendo, precando, fœditatem rei demonstrando, non paucos à nefaria lanienа ac popina tandem auulsêre. ab aliis impetratum, vti ad eos, qui capti saginarentur, saltem sibi pateret alloquium. horum ergo, quando seruare corpora non dabatur, animis certè omni studio consulebant: Christiana edoctos mysteria, atque ad salutarẽ peccatorũ detestationẽ adductos, priusquã raperẽtur ad necẽ, sacro lustrabant latice, dabãtque operam, vti ex hostium ludibriis ac teterrima seruitute, ad cœlestia regna protinus euolarent: sed ne hac quidem ratione miseris diu prospicere licuit. Mali dæmonis artificio sibi persuaserant aiebantque barbari, intinctis eo baptismate carnibus, multum de pristina saporis gratia deperire. ac proinde immutata voluntate, ab illo religionis munere nostros arcebant. Itaque attenta consultatione demum eò decursum à patribus, vti neci destinatos supremo die ad patibulum

vsque

vsque prosequerentur, atque interea madenti sudario super aliqua corporis partem furtim expresso, adhibita formula sacramenti, iam iamque morituros dissimulanter abluerent. id aliquoties tentatum, ex animi sentētia cessit. Per idem ferè tempus Lusitanus quidam incolarum casis oberrans, incertum vnde otto jurgio rixave, perimitur. Accendit ea res majorem in modum animos Europæorū. nulla surgētis etiam tum vrbis habita ratione, vindicandā fremunt cædem, cōsulendum ipso initio incolumitati aduenarū; neq; impunitate ac socordia diutius alēdam gentis audaciam. hęc minitabūdi & corā Prætore & inter se jactare. nec dubiè ad arma iri foret; ni rem Christianā fouēs Deus, barbarorum animos ad æquitatē repentè flexisset. amicitiæ ac vicinitatis jura sanguini prętulêre. deditus piaculum iræ noxius, &, inaudito apud eas nationes genere pœnę, in os bombardę propalam insertus, applicato ad spiraculum igne discerpitur. ea res per agros nuntiata, magnum Brasiliis terrorem incussit; simul etiam, vnius Lusitani casus, cæteros in præsentia nonnihil ab inconsulto ac temerario discursu cohibuit. inde patribus paulo expeditior Euangelii prædicatio cæpit esse, magnóque ac fidenti animo sese multitudini subinde immiscētes, densam ignorantiæ nebulam, veritatis luce dispellere, opinionum portenta ac monstra fugare; magorum ac veneficorum (quibus derisui simul & quæstui captæ mendaciis & errore sunt mentes) prestigias atque fallacias aperire ac tollere nitebantur. In iis pręcipue astutia veterator summam sibi auctoritatem vbique pepererat, tamquam pro Æsculapio venditabat sese, ad ægrotos omnes illico aduocabatur. Hunc, Nobrega data opera aggressus, rogat; qua tādem vi res tantas efficiat, illúmne consulat Deum, qui totam hanc rerum vniuersitatem verbo condiderit, regiamque ac domicilium habet in cœlo; an tartarei cacodæmonis consuetudine vtatur & opera. impudentissimè arrogantissimeque respondit, se quoque Deum esse, & Deo prognatum; certum etiam hominē coram produxit, à quo grauiter laborante morbum ipse depulisset. illum pręterea regnatorem cœli Deum, sibi esse amicissimum, ac sæpe inter nubes tonitrua ac fulmina ostendere sese: & alia eiusmodi multa superbiæ vanitatisque plenissima. Hanc Nobrega tantam audaciam impietatemque non ferens, aduocata cōcione institit singula hominis dicta firmissimis argumentis maxima vocis contentione refellere, conuictumque tandem ac fractum ad sententiam simul morésque mutandos adduxit, amicè comitérque pollicitus, se pro illo apud verum Deum fore deprecatorem. ac paulo pòst, cū se ipse initiandum sponte obtulisset, in catechumenorum adscriptum est

numerum.

numerum. is numerus pro multitudine reliqua oppidò exiguus erat, ægréque admodum necessaria Christianæ sapientiæ præcepta & dogmata capiebant. post diuturnam institutionem, qui maximè idonei ad baptismum euasêre, vitali fonte lusttati, cúmque vnica vxore, cæteris dimissis, ritè coniuncti sunt. ex iis vnus, lætitia gestiens, adiit patres: nutu gestuque significans & affirmans, proxima nocte sese apud superos fuisse, incredibili gaudio & suauitate perfusũ. Cætera plebs à patriis epulis, & ebrietate, & saltationib⁹ impudicis, & multiplici coniugio abstrahi ac diuelli non poterant, neque in iis colendis vllo pacto respondebat operæ fructus. quocirca socii nequaquam vltrà serere super spinas, sed puram aggredi tellurem è vetere præcepto constituunt. Infantes primùm quãplurimos in tutum recipere (si cui forètante vsum rationis obeunda sit dies) & salutari summi Pastoris nota insignire festinant, patres dein matrésque familias, precibus, promissis, blandimentis adducunt, vti puerilem ætatem ac sobolem sibi in disciplinam dent. hosce postmodum ipsos, cibo & crepundiis paulatim illectos, omni arte mansuefaciunt. nec pœnitendus fuit labor. siquidem & tradita facilè accipiebant, & retenta fideliter grandioribus natu, quotidianæ consuetudinis & linguæ beneficio, per otium inculcabant; & suo ipsi exemplo sensim cæteros à nefariis atque impuris moribus auertebant. Parentes interea (vt est etiam improbis ipsa per se virtus amabilis) filiorum obsequio, sobrietate, cultu, doctrina lætari, cósque vltro ad proficiendum accendere. ac tantus erat Christianæ institutionis amor, vt piis catechismi carminibus, ac beatis vocibus IESV & MARIÆ, littora, campi, luci perstreperẽt. Neque ita multis interiectis diebus, Brasilii centũ maturi baptismo exstitere. is baptismus quanto maximo licuit apparatu pompaque celebratus est peracto Paschate, qui præcipuè dies, vetere Ecclesiæ instituto, sacris eiusmodi sunt destinati. cæteros catechumenos ad septingentos, dum amplius erudirentur, in aliud tempus, quamquam ingemiscentes & impatientes moræ, differri placuit. Sub eiusmodi rerum initia subitò factum, vti neophyti pænè omnes in morbũ alui oculorúmve ac varios absessus inciderent. hæc magi videlicet ad baptisma inuidiosè referre. lauatione illa tentari valetudinem; doctrina ac prædicatione pestem ac perniciem populis importari calumniabantur. Sed ipsorum mendacia & improbitatem, Dei beneficio reddita mox Brasiliis firmitas, apertè redarguit. ea recepta, institêre cum aliis, monitu patrum, oratoria sacrásve ædes publicè exstruere, quò ad conciones & catechismũ vndique conuenirent. duæ duobus locis magno Christianę

rei

rei bono excitatæ. Agitatum etiam à patribus, (idque dein tempore procedente perfectũ est) vti quod de Theseo iactat Græcia, sparsos per tuguria indigenas, in pagos & oppida cogerẽt, agris colẽdis adsuefacerent, eorumque cœtus legibus ac magistratibus temperarent. Circa idem ferè tempus, quo Prætor in Brasiliam est missus, Conganis quoque Æthiopibus ab Rege Lusitano pari diligentia & caritate subuentum est. Alphonsus iam antè decesserat Rex, cuius de singulari virtute ac pietate initio demonstrauimus. Successor eius, Iacobus nomine, quamquam Christianis initiatus sacris, tamen ab illius viri vestigiis atque itineribus longè deflexerat. Hunc imitati populares, ad patria vitia leui momento ruebant. nec multum erat in Europęis vel institoribus vel etiam sacrorum administris auxilii. quippe tantum aberant à miseris Æthiopibus verbo aut exemplo iuuandis, vt ipsi potiùs constringendi vinculis maloque ad officium cogendi viderentur. His rebus cognitis Ioãnes Tertius, è Conimbrigensi collegio quatuor viros in vineam illam, cęteris eandem sortẽ ardenter optantibus, impetrauit: Christophorum Riberum, Iacobum Diazium, Didacũ Soueraliũ, quem Georgius Vasęus præerat. ii ab Olisipone ad celebrem Sancti Thomæ insulam nauigarunt, ex qua facilis ad littora Congi traiectus est. in ea insula febribus aliisque morbis acerbè vexati, necdum recuperata valetudine Pindam emporium Congani transmittunt. Eorum aduentu audito Rex à leucis quinquaginta è proceribus duos obuiam misit. ab iis in regiam ligneis equis de more perducti rudis artificii tale commentum est. Cantherio seu tigno dodrantalis ferme crassitudinis, pedum octo longitudinis, bubulum corium ad sellæ amplitudinem intẽdũt. huic ephippio diuaricatis cruribus viator insidet, baiuli succollant duo, & vbi longius iter est, succedunt alii. huiusmodi caballis languidos adhuc patres in interiora prouectos, comiter accepit, in Ioannis videlicet gratiam, Rex vnà cum liberis & ciuitate ad Crucem extra mœnia positam honoris causa progressus. Tum illis adsignatur hospitium, cuiusmodi Æthiopum ædificia sunt, culmo paleisque contectum. Ibi Soueralius publicè ludum aperuit. sexcentos admodum pueros labore maximo & litteris & Christianis præceptionibus imbuebat. Cæteri ad emendãdam populi ac procerum vitam omni ope cõnixi primùm, dein ad prædicandum ethnicis Euangelium operam contulere, nec sine fructu; quippe intra quintum mẽsem Riberus mille septingentos Æthiopas probè institutos, ad Christum adiunxit; Diazius quadringentos, Vasæus trecentos: idemque Vasæus cum fido vno duntaxat interprete, viatico prorsus nullo, in proximos pagos egressus,

gressus, duo millia & septingentos baptismo expiauit: ac præter templa olim in vrbe Alphonsi beneficio condita, tria in finibus excitauit dicauitque; Saluatori vnum, MARIÆ Adjutrici alterū, tertium diuo Ioanni Baptistæ. ingraueſcēte dein morbo, domum redire coactus: ac reliqui item aduersa conflictati valetudine, (siue id è grauitate cœli, siue ex insolentia deterioris cibi contingeret) à spiritalibus ministeriis ad necessariam corporum curationē haud sine magno ipsorum dolore traducti. Accessit ad prædicationem interrumpēdam, Regis quoque alienus à studio religionis animus cùm rei Christianæ, quæ ipsius auctoritate ac munificentia in primis egeret, segniter admodum ac malignè pro sua parte consuleret: atque inter cætera pessimi exempli delicta, ab improborum consuetudine, & a multiplici pellicatu auelli nō posset. Haud paulo felicior, eadem tempestate, fidei processus erat in India, & Capralius Prætor, tuendis ornandisque neophytis, ethnicos ad Christum inuitabat. Consilio, auctoritate, ope, Dei seruis & Euangelii præconibus aderat. Præter hæc attollētem sese denuo Zamorinū, exercitu maturè coacto repressit. Couletum, Tiracolum, Pananem Calecutanæ ditionis, vi cepit, facibusque subjectis incendit, agros vastauit, palmeta succidit, magnum numerum æquè majoris ac minoris formæ nauium flammis absumpsit. ad extremum oræ Malabaricæ proceres, Calecutani socios ac fœderatos, Cocino minitantes, intra Ciebem insulam deprehensos obsedit: redactisque iam in arctum rebus, nuntius de Alphonsi Noroniæ successoris aduentu in castra perfertur. E Lusitania profectus, Ceilanum attigerat. ad eius rei famam dilapsi milites, Noroniæ visendi cupiditate; & Capralius ipse ad prouinciam illi tradendam, vix anno Præturæ circumacto, discessit; inde soluta præter opinionem obsidio. Interim ex vlterioribus Indis valde iniquos infestosque Euangelio sese præbebant reguli Molucenses. ii cùm denuo in Lusitanorum conspirassent cædem, patefactis insidiis oppressi, vires omnes atque consilia ad neophytos ab Christi cultu absterrendos, Caciziorum instinctu, verterunt. neque ita difficile fuit, exacerbatos Europæorum injuriis, flagitiis atque peccatis offensos, necdum in veræ fidei ac solidæ virtutis amore fundatos, partim suadendo, partim infectando vexandoque conuellere. Ergo, cùm alii, tum verò qui Mauricas insulas incolebant, quorum ingens in oppido Tolo erat numerus, Xauerii patrumque auctoritatis atque institutionis obliti, rupto baptismi Sacramento, propalam ab Ecclesia Christóque desciscūt, ædem sacram euertūt, Cruces & sanctorum signa succidūt: Lusitano Rege contempto, Geilolii tyranni imperio ac ditioni

sese subjiciunt. Neque impunè tanta illis impietas cessit: primùm ager, totius regionis antea feracissimus, mutata subitò natura, squalidus atq; effœtus euasit: conditæ in horrea fruges dira tabe prorsus exesę: dulces aquæ, salsugine atque amarore contracto, noxiæ redditæ: fame dein ac pestilentia multi omnium ætatum ordinumque mortales absumpti. ac reli qui nihilominus in obstinatione persistere. satisque comperto, sibi nouum à Lusitanis imminere bellum, contrà omni arte parare sese; aditus alios muris alios vallo fossaque & operibus objectis obstruere; milites ac tormenta clàm ab Geilolio submissa locis idoneis collocare. Inde cùm se aduersus omnem externam vim sat superque tutos putarent, ac deterrimus quisque ferocissimè loqueretur; Lusitani parua, vt solet, manu, magnæ rei molem aggressi, cum auxiliaribus manipulis aliquot superueniunt: missisque è classe internuntiis, blándo ac benigno sermone desertores ad sanitatem reuocare conantur. se non armis aut multitudine fretos, aut sanguinis auidos accessisse; verùm salutis ipsorum studio adductos, & omnipotentis Dei præsidio atq; ope subnixos: quem illi si pergant spernere, neque eos admissi facinoris pœnitentia capiat; majore in dies mercede seruturos, quàm graui piaculo datam Christo fidem, & initam cum Lusitano Rege amicitiã, ac diuina pariter & humana fœdera violarint. Aduersus ea cùm inflato ac pertinaci animo respondissent barbari; sat iã ab ignoto & externo mercatore insultatũ indigentiæ non vltrà ferẽdam impotentis dominatus acerbitatem; sibi quoq; auxilia, machinasque, ac bellica tormenta suppetere; denique se Christianos nullo pacto futuros, continuò in amentes efferatosq; euidentior, quàm vmquam aliàs, vindicta cœlestis apparuit. circa meridiem obscuratus repentè sol. densas hinc tenebras cùm pauidi ac tremebundi palparent, ecce tibi rursus, vicini montis è vertice, cum horrendo mugitu crebrisque tonitribus, qualia majoribus tormentis eduntur, sordidum ac tetrum erumpit incendium; tantáque cineris pumicumque & ambustorum igne lapidum vis, vti propugnacula & muri coronas æquaret. accessit terrarum motus ingens, quo arbores arduæ radicitus & inuersæ, tecta omnia diruta præter vnum templo nuper euerso contiguum. quin, proxima quoque palus, oppleta saxis & improuisa congerie, latè restagnans, multos mortales vnà cum brutis animantibus obruit. neque horas paucas, vt antè, sed ipsos tres dies noctésque tartarei camini ardor ac sæuitia tenuit. Post triduum stetêre flammæ, & caligo discussa: facilique ac plano iam aditu Lusitani procul è nauibus omnia contemplati, descendunt. ac defensoribus aut exitio

sublatis,

sublatis, aut metu dilapsis, iterum nullo certamine cuncta peruadunt. Arma dein illata Geilolio. is duodeuiginti iam annos cuiusdam insulæ, septem à Ternate leucas, arce sese tenebat, partim situ manuq; partim etiam æneis munita ballistis, quas ille Christianis interposita hospitii fide captis ac subinde mactatis ademerat. ea Lusitani arce tertium intra mensem Bernardini Sosæ consilio ac virtute potiti sunt. ipse tyrannus, cùm viuus in potestatē veniisset, memor flagitiorū ac scelerum, sibimet mortem veneno conciuit. in eius locū filius ab Sosa cæteriſq; suffectus. His cognitis rebus confestim illuc ab Ternate Ioannes Beira transmisit. territos incolas palatósq; suaui oratione ac familiari vultu contraxit: monitósq; per eā defectionē quanto quāque nefario sese obstrinxissent crimine docuit nihilominus, modò facti pœniteret, non esse cur de venia desperarent: quippe nullum excogitari posse delictum, diuinæ bonitati atque clementiæ par. Multiplici malo emollita iam & subacta erat gētis duritia. hoc altiùs amantissimi patris monita penetrarunt. ergo vbi sat magno acriq; dolore cōpunctos, & priora consilia cum gemitu detestantes, ac sibimetipsis iratos animaduertit, bono ac fidenti animo jubet esse: tum solemni ritu per sacram confessionē expiatos, Ecclesię sacrosanctę Christóque salutis humanæ parenti restituit. Inde noua rerum omnium facies. pariter hominibus recta mens, laticibus dulcor, telluri fœcūditas rediit: luctus, mœror, atq; formido, in gratiarum actiones, hymnos, lætitiāq; cōuersa: denique inaudito miraculo, noxii quoq; mures, qui fata per id tēpus in perniciem gentis eroserant; aquæ lustralis adspergine protinus ethnicorū in arua cōpulsi, tanto quidē eorū damno, vti vulgo cum Christianis injuriam expostularēt: mox etiā tantis ac tam variis permoti prodigiis, gregatim ad Beirā baptismi gratia cōfluerent. iis, quòd pater solus cunctis ministrare non posset, socios à Ternate accersiit primùm: dein, cùm ne ii quidem sufficerent, magistratuum rogatu in Indiā ad subsidia petēda profectus est. Interea Gaspar intra insulæ Armuziæ fines exacto ferme triennio, Goam superiorum accitu reuertit, Iaponios inde Sinasque, si per eosdem superiores liceret, tum etiam Scythas, vt ex ea parte immenso circuitu Romam ipsam adiret, vasto & cœlestibus flammis ardenti agitans animo. Verùm in digressu ab Armuzianis haudquaquam ei leue negotium fuit. Non enim precibus duntaxat lacrymísve, vti mos est, ne se desereret, summi pariter infimique tendebant; amica parabatur ei vis; positęque locis opportunis insidiæ: quas ille frustratus, celeri lembo ad Lusitanam peruenit classem, capta & direpta Catifa Canarinos ad portus eo ipso

tempore nauigantem. ibi magno militum ac naualis turbæ gaudio in vnam è roſtratis acceptus, ad Bazainum applicuit. A Bazaino, Antonii Laurerii Franciſcani inuitatu, ad ſalutandos in vicino Chriſtianos excurrit, ab eodem Antonio per Euangelium genitos. Multa, in eo tractu, priſcæ artis & magnificentiæ monumenta viſuntur. in iis Canarini fanum quod appellant, vnà cum ædibus priuatorum multis, itemque viis & angiportibus, nec non ciſternis ad centum, è ſolido ac viuo lapide ferramentis exciſum. aliud item ex vna petra fanum elephantis vocatur, multis inſigne ſimulacris, ac duobus præcipuè coloſſis ingentibus, terna queis capita, totidem pedes manuſque. eiuſdem operis templum aliud incerto titulo Antonius, ritè expiatum, Chriſto dicauerat. in templum id Gaſpar obuio Chriſtianorum agmine, præcinentibus tubis, effuſa cum lætitia exceptus, rem diuinam peregit, grauique & efficaci oratione animatis ad fidem officiumque neophytis, Tanaham inde, Ciaulumque, poſtremò Goam cunctis optatiſſimus appulit. At Xauerius, ex Iapone Indiam, ex India tetro Sinarum littora petiturus, primùm Chriſtianos in digreſſu confirmat. Coſmum Turrianum, & Ioannem Fernandum, Amangutiano præficit gregi; ipſe in Bungum, quò Luſitanorum appulſam audierat nauem, rectà contendit. Rex erat Bungi tùm adoleſcens, & cœcis errorum tenebris inuolutus. attamen cognito quanta Xauerii eſſet virtus, quanta etiam apud Luſitanos auctoritas, (quorũ ille, vt plerique eius tractus dynaſtæ, cõmercium ac ſocietatẽ expetebat) aduenienti patri ſeſe valde humanum & honorificum præbuit: abeunti, comitem è ſuis familiaribus cum epiſtola & donis ad Indiæ Prætorem dedit. idem cæteris è Societate, qui in Iaponem poſtea miſsi ſunt, eandẽ humanitatem ac beneuolentiam præſtitit; proprium in ſuo regno domicilium adſignauit; aditum ad Regum finitimorum familiaritatem gratiamque litteris ac nuntiis muniit: quin etiam, in maximo rerum ſuarum diſcrimine, inter grauiſsimas bellorum ac ſeditionum procellas, eorum ſaluti & incolumitati præcipua fide cúráque conſuluit; ab duodetrigeſimo demum poſt Xauerii profectionem anno, Chriſtiana ſacra ſuſcipiens, quæ ad id vſque tempus metu ſeuerioris diſciplinæ fuerat auerſatus, de tanti patris nomine Franciſcũ appellari ſe voluit. nouiſsimè verò ad Gregorium xiij. Pont. Max. legatos è regia ſtirpe, venerationis & obſequii nomine, deſtinauit: qui Oliſiponem, ipſius ferme triennii ſpatio, perquam ancipiti nauigatione deuecti, & à Philippo Catholico Rege in primis munificè comiterque tractati, bonam Hiſpaniæ & Italiæ partem, vt inaudito poſt omnium ſeculorum memoriam, ita gratiſsimo cur-

mo cunctis principibus populisque spectaculi genere peragrarunt. Cæterum Xauerius, præter Bungensem, de quo dicebamus, Regis internuntium, ex ipso etiam fidelium numero viros duos egregiè cordatos assumpsit, Matthæum & Bernardum, ad vrbem vsque Romam Iaponicæ indolis exempli causa mittendos, quorum alterum Goæ mors abstulit, alter, quò intenderat, cursu feliciore peruenit, & ab Ignatio in Societatem acceptus, quo in vulgus obscurior, eo per otium attentior, exquisitas Ecclesiæ Romanæ cæremonias, religionesque, & sacrorum apparatum est contemplatus; celeberrima sanctæ vrbis templa, insigni cum animi fructu ac pietatis incremento, non semel obiit; patrã deinde repetens, multa Iaponiis narraturus, in Lusitania letali correptus morbo, Conimbrigæ supremum vitæ actum haud sine plausu peregit. Hisce ergo comitibus a Bungo Xauerius Nouembri mense anni quinquagesimi primi paucis diebus peruenit ad Sinarum insulam Sanctianum, quò commeabãt per ea tẽpora Lusitani, leucas ab vrbe Cantone triginta. ibi inter alios opportunè reditum ad Indos parantem Didacum Pereriam offendit, nauarchum experiẽtem, & industrium, & Sinarum vtcunque littoribus adsuetum. Cum hoc sua pater de introitu aggrediendo consilia contulit. Aptius nihil vtrique visum, quàm ab Lusitano Rege ad Regem Sinarum, amicitiæ & societatis ineundæ cum litteris ac donis orator. quam rem infeliciter olim quorundam culpa tentatam, mitigatis ipsa die Sinarum animis, modò temeritas abesset ac fraus, multo iam nunc melius cessuram, haud inani coniectura sperabant. in huius porrò noui legati comitatu posse Christi nuntios in ipsa mediterranea dissimulanter induci, qui vel aliquam linguæ consuetudinem, vel interpretes certè nacti fidos, magno deinde animo, diuinò subnixi ope, sementẽ Euangelii facerent. Cùm ea maximè ratio probaretur; legationẽ sibi (ni Prætor abnuat) Pereria ipse depoposcit: cætera, nempe Xauerius. Hac mente profectos ab Sanctiano, atrox procella è regione Cincei portus inuasit, auulsamque repentè scapham, & in ea duos è nautico ministerio Mahometanos ex omniũ oculis abstulit. Furebat ventus; aquarũ insani mõtes vndique minabãtur exitiũ: nautæ majoribus demissis antennis, modico tantùm velo tempestatis vim subterfugere nitebantur: memoriã scaphæ propior metus ac terror cunctis excusserat. Xauerio tantùm ea insidebat cura, neque id, euadendi consilio si naufragium incideret; sed miserum illud animarum par ab sempiterno interitu vindicandi, nimirum diuinitus concepta spe, si reciperentur, Christianos aliquando futuros. Hoc ille studio accensus, quamquam alieno tum tempore,

intentos gubernaculo nauclerum ac præfectum aggreditur. diu renitentem vtrunque monitis, obtestatione, auctoritate peruincit, vti dolones demitti protinus imperent. ægre id exsequuti proretæ, mox, cùm ne sic quidem è summo speculantibus appareret scapha, pelago sæuiente vela rursus expediunt. Tum, inuicto caritatis ardore ad proram aduolat pater: iniectis antennæ manibus, haud intermissa ad Deum prece, paululum adhuc moræ per summam contentionē exturquet: puerū iubet, dispiciēdi causa, denuo rudentes ascendere. Cū hæc maximè fierent, ecce subitò aduentans præter omniū opinionē scapha cōspicitur. Protinus clamore sublato cōtracti dolones: atque ad eam exspectandā, cursumque faciliùs inhibendū, obliqua oneraria contra maris impetum sistitur. appropinquanti dein eminus iniici funem Xauerius vetat, affirmans ad ipsum nauis latus rectà accessurā esse per se: neque aliter factum. per medios fluctus facili admota remigio, tamdiu stetit, dum tenaciùs religaretur ad puppim. lenitū interea pelagus. Mahometani è tāto periculo sospites, instāte Xauerio cæterisq;, ad Christum extēplo cōuersi, cūcta prorsus vti prædixerat, euenêre. scilicet magnitudine rei primò defixi omniū animi: noua dein perfusi lætitia, diuinā clementiā gratulantes agnoscunt: ac prospero demū cursu Malacam deferuntur incolumes, ibi solita celebritate pater acceptus, non diu substitit. inspectis tantùm & cōfirmatis in opere sociis, ex ea vrbe Cocinū, Cocino Goā deuenit, Februario mēse, anno seculi huius quinquagesimo secundo, quatuor nō totis mēsibus: Iapone illuc vsq; cōsumptis. eius aduentus, quo diutius ac longiùs abfuerat, eo maiorem vniuersæ ciuitati lætitiam attulit. ipse, à descensu, primùm omnium, publica nosocomia & sacra cœnobia religiosorū inuisit, dein ad collegiū diuertit. Ibi Gasparem ac socios perquā suauiter amplexatus, reliquum vnū esse cognoscit, qui dudū in lecto decumberet. is è diuturno ac letali morbo desperatus à cæteris, nunquā tamen spem abiecerat ipse, modò Xauerius ante supremū adesset diē; neque mendax fuit fiducia. vti valetudinariū ingressus pater, iacentem grato sermone ac salutatione, vti solebat, impertiit, impositisque capiti manibus, consueta in eam rem ex Euangelio effatus est verba, illico leuationem sensit ægrotus, mox etiam vires omnino recepit. Obnitente dein amicorum turba, nihilominus in maturandam profectionem intētus, Episcopo Prætorique suas & Pereriæ cogitationes aperuit. laudabiles vtrique visæ. & Prætor haud grauatè principem legationis Pereriam declarauit, eidemque conciliandæ fidei litteras ad Regem Sinarū, nomine Lusitani Regis, attribuit. Cæteris ornamētis donisque regalibus

galibus Pereria suomet sumptu magnificè legationem instruxit. Xauerius interea, Indicæ prouinciæ res, ne quid per ipsius absentiã caperent detrimenti, accuratè ordinabat. Ante omnia Gasparem, Paulo Camerte piis aliis muneribus occupato, quamquam inuitum, & comitandi per asperrima quæque patris cupiditate flagrantem, Goano collegio cæteriſque præposuit. Ad Bazaini culturam Melchiorem Nonnium, ad Tanahæ Consaluum Rhoterigium, ad Cocini Franciscum Henricum, in Piscarium littus Aloysium Mendium, (qui deinde propter Christum ibidem à Barbaris iugulatus est) ad Sancti Thomæ coloniam, Ioannem Lupium abire iussit. in Lusitaniam verò, atque inde Romam, ad demonstrandum Ioanni primùm Regi tum Ignatio Indicæ prouincię statum, & peteda ab vtroque supplementa, Andreã Fernãdũ cum Bernardo Iaponio, vti paulo antè diximus, destinauit. In Iaponẽsem denique vineã Cosmo Turriano & Ioanni Fernando subsidiarios designauit Balthasarem Gagum, Petrum Alcaceuam, Eduardum Syluium, hosce Malacam vsque secum ducebat. Hisce aliisque rebus, tum è domestica disciplina, tum è publica vtilitate cõpositis, inter pias deducentium lacrymas faustásque preces & certantia vota discessit xv. Kal. Maii, tertio circiter mense quàm è Iapone redierat. Periculosa in primis ea quoque nauigatio fuit. secundo prouectus flatu, adeò subita ac fœda tempestas inuasit, vti neque nautarum conatus artésve, neque vasorum onerúmque iactura, superandis fluctibus & naui regendæ sufficerent. Inde, cùm exsangues metu, humescentibus virorum etiam alioqui fortium oculis, relictas alii coniuges liberósque, alii terrum & informe genus leti miserarentur, ingenti animo pater in medium prodiens, pauorem atque formidinem singulis demere, excitare iacentes, certo vultu ac sermone haud dubiam Dei benignitate salutem omnibus polliceri. Castellum dein onerarię scandit intrepidus. reliquiariam thecam è collo sibi detrahit: lineáque suspensam, vnius trinique Dei nominibus fideliter inuocatis, mari mergit, ac rursus ad cœlestium pacem expoſcendam, sub tabulata succedit. Haud ita in longum extenderat preces: cùm è dira procella, turbidóque ac fulmināte cęlo, optata lux primùm, mox plena trãquillitas rediit. Hinc recreati Lusitani cùm se defunctos iam periculis crederent, apertè monuit Dei seruus, haud leuius adhuc supereſſe discrimen. neque falsa prædixit in breuia syrtésq; paulo pòst illata carina, cùm aliquãdiu ipsa inarassent vada, vectoribus pariter ac nautis nouo horrore intrementibus, eodem deprecatore in altum euasit. Malacam deinde peruentum. ex ea vrbe pater Balthasarem Gagum eiúsque

consortes in Iaponem sine cunctatione transmisit. ipse cum Pereria sese ad reliquum itineris conficiendum parabat. Bono iam loco videbatur esse res, quippe nō modico nauigationis emenso iam spatio: & oratore cæteriſque ad suas cuiusque partes rite obeundas accensis: cum repentè, vnde minimè oportuerat, graui tum Christianæ rei damno, tum bonorum dolore discussa tota legatio est. Præfectus eo tempore Malacam obtinebat, haud satis æquo in Pereriæ dignitatem animo, ac proinde coloniæ infrequentiam caulatus, acceptasque clades, & imminens ab Aceno bellum nauem legati, legatumve ipsum, è portu excedere vetuit. Neque, obfirmatā illius mentem, aut amicorum hortamenta, aut Pereriæ obtestationes, aut Prætoris decretū ac litteræ, aut Xauerii expostulatio, causaque bonitas, & Pontificia ipsa cum cœlestibus diris minisque diplomata flectere valuerunt. denique, quantam in eo negotio diligentiam, & alacritate, vel certa cum impensa periculóque præstiterat designatus orator, ta se alter hic, nobilissimæ legationi actionique infectum aduersarium præbuit. Neque verò, in hac etiā vitā, (nē quis indormire Deum rebus humanis putet) debita meritis vtriusque stipendia defuere: siquidem Præfectum exsecrantibus quacunque incedebat viris fœminisque, elefantiaca primum inuasit lues: deinde, haud vno crimine, sed peculatus præsertim ac rapinarum accersitus, magistratu deiectus, catenis onustus, in Lusitaniā Regis iussu transuectus est. ibi cognita causa, damnatus, redactis in fiscum bonis; ad hæc, morbo in dies ingrauescente, quod reliqui vitæ fuit, per summam, & animi ægritudinem, & corporis fœditatem, egens, infamis, ab omnibus contemptus exegit. Contrà, Pereria, egregii studii conatusque non modò præclarum ex optimi cuiusque commendatione, atque adeò ex ipsa cōscientia fructum, sed etiam splendida & opima postmodum à munificentissimo Rege præmia retulit. Xauerius autem, quamquam tanto præsidio ac spe subito destitutus; haud tamen idcirco despondit animū. neque cōsilium salubrimæ expeditionis abiecit. Solatus Pereriam, atque ad obliuiscendam injuriā, & condonandas Christo inimicitias adhortatus, itinere cæpto perrexit ipse cum vno è Societate Alexio Ferretio, externisque pueris duobus, quorum alter alienigena Sinesem linguam penitus ignorabat; alter, cui nomen Antonius à Sancta fide genere Sina, in Goano diui Pauli seminario à primis educatus annis, pertenuem retinebat patriæ linguæ notitiam. Hoc tantulo comitatu Sanctianum reuectus pater, ante omnia in littore temporariam ædiculam ex obuia materia raptim exstruxit. ibi rem diurnam quotidie facere, & Lusitanos negotiatores omni officio adiuua-

adiuuare, vti solebat, instituit. simul, è Sinis, qui ad eam insulā cōmercii causa ventitabant, peritum interpretem sibi parauit, qui tamen postea, iniecto iudicii pœnarumque metu, fefellit fidem. ab aliis, de gentis quotidie moribus, legibus, institutis, diligenter quærebat, nec non de ratione insinuandi se in eas vrbes hominumque colloquia. quam illi rationem, cùm sine euidenti capitis discrimine propter seueriſsima interposita edicta iniri negarent posse; tamen Xauerius, ex iis quæ de Sinarum indole ingenióque subinde audiebat, acriore in dies accendebatur studio, tam docilem, tam politam alioqui nationem è gentili caligine ac tenebris eruendi. ac modò Euangelium afferre miseris quoquomodo liceret; omnes cruciatus ac mortem cum eorum salute nō solùm æquo, sed etiam libenti pacisceba tur animo. Huic patris voluntati studiisque maximè Lusitani obsistebant, tum ipsius caritate, quem diligebant omnes ac reuerebantur vnicè; tum verò nimia quadam solicitudine, & anxia cura fortunarum suarum; graui scilicet pauore concepto, ne veritos intra fines publica nulla fide subitò deprehensus Europæus aduena sacerdósque, non ipse tantum acerbissimas illico daret pœnas, verùm etiam denuo in Lusitanum omne nomen, regiorum satellitum furorem atque iras accenderet. atque ob idipsum crudelitas eorum cum vetera documenta promebant, tum etiam recens in Lusitanos aliquot edita, qui tempestate in littus eiecti, comprehensi confestim ab incolis, teterrimo etiam tum carcere tenerentur. quod si naufragis & eiectitiis euenisset; quid tandem illi futurum, qui se se, prudens volénsque, nullis cuiusquam opibus vel commendatione fultus, intra illorum præsidia & septa non dubitasset includere? Deinde, vt maximè cuncta experiri libitum foret, quam tandem facultatem habitura esset res? calcaturúmne cum comitibus æquora? an, cētum ferè millia passuum (quantum interesset spatii) trabe vel tabula traiecturos? nam portitoris quidem & naucularii nullam omnino fore copiam. Lusitanas, omni appulsu continentis arceri. Sinis, capitale esse, quēquam externum iniussu Præfectorum inferre. quod si quis adductus pretio, suam in id operam quamuis occultè detulisset; verendum tamen, ne pernumerata mercede, receptum cum inermi socio pueriſque peregrinum, vel in deserta quapiam insula per scelus exponeret; vel breuiore facinoris compendio, ne quid indicii emanare posset, in altum è naui proiiceret. Cùm hæc ad terrorem à Lusitanis haud absurdè proponerentur; nunquam tamen Xauerius de sententia potuit demoueri: tantùm, quod ad ipsorum incolumitatem ac mercimonia pertineret, omnem illis dempsit timorem; persanctè pollicitus, nō antè se quò

tendebat iturum, quam confectis ipsi negotiis ab Sãctiano solui. sent. cæterũ à transmissione in id tẽpus præparanda non destitit, aliquandiu nullo successu, quippe Sinæ institores, ad quos erat necessariò cõfugiendũ, appellati ea de re, vulgò negabãt: ad extremũ tamen pecunia euictus est vnus. huic cũ Xauerio in hæc pacta conuenit: Sina lembũ, occultãdæ rei gratia excluso omni alio remige, nauta, vectore, suis duntaxat filiis famulisque ad iter in diem certã instrueret, transuectum in suburbia Cantonis patrẽ ad tres quatuórve dies clã haberet apud se; tum intẽpesta nocte cum sarcinula & libris ad portã vrbis nemine conscio destitueret; vnde perductus (quod extẽplo videlicet erat futurũ) ad tribunalia, quicquid liberet ibi de religione, aliisve de rebus, periculo suo palã explicaret. Xauerius vicissim, cuius opera transuectus fuisset, prorsus haberet occultum: eidẽque nauli nomine daret piperis, quod ducentorum paulo amplius aureorum efficeret summam. id piper Xauerio Lusitani, quãdo eũ ab incepto reuocare nequiuerant, in idipsum pro amicitia fuerant elargiti. ea pactione transacta pater interea omnis tormenti patientiã assiduè meditari: martyrii palmam cum animarũ salute coniunctã dies noctesque sibi proponere: conditum profectioni tempus per summam cupiditatem exspectare. Inter hæc abeuntibus paulatim Lusitanis, aduersa valetudine laborantẽ Fernãdum, ne sibi in tam ancipiti re impedimento foret, in Indiam tempestiuè remiserat. mox ipse quoque in febrem incidit: qua dies aliquot acerbè vexatus, cùm onerariæ in salo iactationem ægre admodum ferret; in casam inde sese recepit apertam, ventoque ac frigori peruiam, ex iis quas ad extremam littoris oram, Lusitani ab Sinis ædificatione prohibiti, è paleis ac ramalibus momento excitare, atque in discessu disturbare consueuerant. Ibi quinto ab discessu die, dum Sinam ex composito portitorem exspectat, nauarchis iam Lusitanis præter vnum cunctis ex eo loco profectis, cum ad refocillandas vires nihil omnino suppeteret, in summa rerum omniũ egestate, germanus Christi in morte pariter & in vita discipulus, accẽsa diuino amore iacula è psalmis ferme petita, subinde in cœlum emittens, IESVMQ. ac MARIAM suauiter inuocans, è corpore, ex quo iampridem eminebat, excessit IV. Nonas Decẽbris, anno Christi nati (nam de ipsius quidem ætate nil traditur) supra sesquimillesimum quinquagesimo secundo: Indicæ verò suæ peregrinationis, vndecimo. Ea de re seriùs moniti Lusitani mœrentes accurrunt: mirantur habitum quiescẽti quam mortuo propiorem; compositos artus, decoram faciem, ipsa denique pietatem adhuc spirãtia lineamenta, dein rati id quod erat, indignum ac nefas, tanti sa-

gerdotis

cerdotis corpus, tamque de Lusitano vel in primis genere benemeriti, nullo exsequiarum honore, desertis in locis & barbaro solo relinquere, cum ipsis vestimentis in arcam inclusum, viua operiũt calce, quo celeriùs exesis acrimonia carnibus, nuda secum ossa deportent; ipsam dein arcam deserto & squalido quodam in eius insulæ colle defodiunt. post dies aliquot confectis negotiis ad sepulcrum vniuersi conueniunt, corpus diligenter inspiciunt attrectãtque; non modò integrum, solidúmque, & aspectu iucundum inueniunt, sed etiã, quo magis obstupuêre, suauiter admodum fragrans. læti suã de viri sanctitate opinionem comprobari diuinitus, in eadem viuæ calcis arca reconditum, venerabundi omnes in nauem imponunt. Inde Malacam deuectum, prodeuntibus obuiam cum solemni pompa oppidanis, excipitur, & sua impensa funus procurãte Didaco Pereria, qui nondum abierat, in ædem Beatæ Virginis, vbi collegium est hodie Societatis, defertur. iam tertius à morte agebatur mensis. arcam sacerdotes & amici rursus aperiunt: nihilominus incorruptũ extrahunt mirabũdi, ac Lusitanico more (haud dubio Dei nutu, quo liquidiùs postea de admirabili integritate cõstaret) terræ ipsi mandant nullo capsæ tobulæve munimine, pului-no duntaxat ceruici subiecto, & obtecta sudario facie. quinque ipsos menses cũ in eo tumulo iacuisset, è sociis quidam missus ad Xaueriũ inuestigandum ab Goa superuenit, (quem nos deinde Romæ hæc eadẽ ab aliis antè perscripta memorantẽ audiuimus) is auiditate ac studio explorandi cernẽdique oculis quæ ferebat fama, sarcophagum detegit; mirum dictu, puluinum ac sudarium purpureo cruore tinctum offendit, dum funeris administri terram superingerunt inculcántque inter sepeliendum expresso. cæterùm corpus totum planè illæsum, & eadem quæ ferebatur odoris suauitate: quin etiam (quod super omne miraculum fuit) vestimenta ipsa, crepidásque, & extimum linteum, adeò recenti specie, vt illo ipso Melchior Nonnius in Iapone deinde, quemadmodum diui Pauli eremitæ palmea quõdam tunica diuus Antonius, ita ad celeberrimas quasque gratulationes & cæremonias vti consueuerit. clara profectò ac testata sancti patris virginitate ac sanctimonia, (quamquam aliis quoque argumentis antè iam nota) quando neque calcis viuæ causticavis, neque telluris humor ac situs, defuncti carnes aut amictum vlla ex parte labefactare valuerunt. Quo indignius visum omnibus, vltrà in defosso haberi corpus, tanto támque honorifico Dei munere custoditum. in iis Didacus Pereria, memor amicitiæ ac meritorum, elegantiore materia formáque arcam aliam damasceno serico subsuendam, aureo textili desuper obtegendã curauit.

in eam

in eam trãslatum corpus idoneo loco ad vsque tempus Indicæ nauigationis est habitum, quo ipso tempore Indiam repetens Cosmi Turriani missu Petrus Alcacena, Malacam ex Iapone delatus, impositum in onerariam sacrum thesaurum vnà cum altero de quo dicebam socio asportat, præsens vtique nauigantibus ac salutare præsidium; si quidem nauim, diffracto gubernaculo, vadis impactã aliquoties, præsenti illius ope, cuius vehebant exuuias, haud dubiè seruatam fuisse cùm alii, tum nauarchus ipse testatus est: idemque actuario Goam celeri cursu præueniens; rem totam patribus nuntiauit. ex iis quatuor cum totidem à catechesi pueris, biremi regia, tardiùs nauiganti onerariæ ad Baticalam occurrunt, arcam denuo referant sextodecimo iam ab obitu mense; æquè incorruptum corpus ac vestimenta, gaudio simul ac stupore attoniti, deprehendũt. Arca iterum clausa in biremem eo quem dixi ornatu deponitur. hautæ sublatis vndequaque vexillis tormenta festo cum reboatu displodũt. eo die sub vesperam à Baticala ad Goam biremis rediit, arca noctem vnam in ædicula Deiparæ Virginis custoditur, passibus ab vrbe mille quingentis. postridie manè confestim Prætor ac proceres, Canonicorum ac Misericordiæ sodalitia, ingens præterea oppidanorum vis, & diui Pauli collegium omne, corpori extra portas obuiã prodit. reliqua multitudo ad spectaculum effusa, parietes, fenestras, plateas, ita compleuerat, vt in reditu summoueri vix posset. cum cereis candidati nonaginta præibant pueri, sequebantur clerus, & magistratus, ac nobilium ordines: quacunq; pium incedebat agmen, multa erant passim odoramenta disposita. feretri latus vtrunque thuribula ex argento affabre facta cingebant: diui Pauli templum quo inferebatur, cũ per eos ipsos dies hebdomadæ sacrosanctæ agerentur solemnia, nihilominus albo peristromate conuestitum: cuncta sobriam ad hilaritatem lætitiãque cõposita. Hoc maximè modo corpus acceptum, & statim in diui Pauli sacello, tectum vti erat, magna cum veneratione repositum est. ibi quominus tertium aperto iam loculo palàm ostenderetur, efflagitantibus pariter summis infimisque, negari non potuit: veruntamen ad introspiciendum obiecti cancelli; ne applicuisse rosaria, impressisse ósculà virgineis carnibus, semel iterumque palpasse nó satis habentes; insuper (quod apparebat futurum) in frusta & præsegmina cæteraque reliquias inuolarent. in eo sacello tres amplius dies ac noctes habitum summo ac perpetuo omnium ætatum, nationum, ordinumque concursu. neque interea ab vnoquopiam è superiore loco pater est laudatus, vt assolet. pro laudatore populus fuit. alii quippe reconditam viri doctrinam & sapientiam,

ac di-

ac dicendi vim copiamque: alii prudentiam, vsumque rerum, & longinquas peregrinationes ac plurimas; alii comitatem ac mansuetudinem, & sine fastu vel arrogantia grauitatem, sine indignitate summissionem, sine fuco pudorem atque modestiam; alii castimoniam insignem, & voluntariam paupertatem, & longa ieiunia vigiliasque; alii subleuatas egentium angustias, orborũ educationem ac disciplinã; viduarum ac virginum pudicitiã egregiè custoditam; curatos per summam patientiã ac sedulitatem ægrotos, direptas plurimorum inimicitias; alii verisimas prædictiones atque miracula; (multo videlicet plura quàm quæ nos aliò properantes attigimus) ac partim Christianorum greges à perdito vitæ genere ad meliorem frugem, partim ethnicorum ab Satanæ seruitute ad Christi fidem obsequiumque traductos, horumque tutelæ, cõmodis, ornamentis omni ratione consultum; alii denique magnitudinem animi in rebus arduis capessendis, constantiam in promouẽdis, &, quod super omnia mirandum, adeò salubri temperamento mistam actione contemplationem; vt cùm vtranque coleret propemodum ex æquo, neutra tamen officeret alteri: hæc, inquam, & alia pro suo quisque sensu lacrymantes in cœlum efferre. Interea exacto ferme quatriduo, cùm satis iam in aperto fuisse videretur, ab sociis arca iuxta maximam arã loco certo reponitur, & claustro munitur. Huic tantæ gratulationi Gaspar adesse non potuit, ad æterna, vti sperandum est, gaudia paucos ante menses euectus. Is Indicæ prouinciæ administratione suscepta, publicè priuatimque multa præclarè instituit, quorum hodieque vsus cum vberrimo perseuerat animarum fructu. dumque in domesticam pariter disciplinam & communem Ecclesiarum vtilitatem intentus, affecto iam corpusculo acerbiùs grauiusque quàm ferre posset imperitat; inter concionandi ardorem & contentionem defectus repentè viribus, intra pulpitum concidit. collecto dein spiritu domum regressus, acrique correptus febri, mox inter sodalium caros amplexus animam efflauit XV. Kalend. Nouembris, anno seculi huiusce quinquagesimo tertio. elatus est magno ciuitatis luctu, quam sibi suisque vniuersam excellenti caritate officiisque deuinxerat. Sub hæc, ab Iaponiis dynastis litteræ ad Prætorem allatæ. fœdus & amicitiam vltro petebant: ac siue id ex animo, siue gratiæ causa, nuntios Euangelii, & sapientiæ Christianæ magistros. ea re permotus, vti æquum erat, successor Gasparis Melchior Nonnius Lusitanus, commendata vicariis citeriore prouincia, cum sociis aliquot Iaponem petere intendit. Ingens dudum in iis locis erat perturbatio rerum omnium. Amangutii Regem inter ac populares

atrox

atrox ac periculosum exstiterat bellum, nec nisi Regis & filiorum interitu restincta seditio. in Bungi quoque Regem aliquot principum conjuratio eruperat. ii, commisso demum prælio, victi cæsique, otii deinde nonnihil ab armis fuit. patres ad prædicationem & consueta munia rediere. ac Deus item signis atque miraculis adjuuabat. ægroti debilésque lustrali vt plurimum aqua sanati: ex infestis diuturna possessione corporibus, Dei verbo fugata dæmonia. hæc & alia minimè deerant Euangelii firmamenta: sed nondum idcirco notabilis fiebat ad rectam fidem accessio. Pauperes ferme & inferiorum ordinum homines colla salutari subdebant jugo. contumax etiamtum & fastidiosa, veruntamen manus olim datura, nobilitas à Christiana humilitate ac mansuetudine egentiumque ac vulgi consortio valde abhorrebat.

LIBRI QVINTI-DECIMI FINIS.

HISTORIARVM INDICARVM

LIBER SEXTVS-DECIMVS.

INTER hosce tam varios dubiosque rei Christianæ successus, repentinum & graue apud Ceilanios quoque bellum exarsit. Columbano Regi, qui Cottam pariter insignem obtinebat vrbem, tres erant sororis filii, ad quos, de more gentis, hæreditas pertinebat. ii, expetitum ab insita dominādi libidine regnum, senecta auunculi detineri ægre ferentes, facta conjuratione Regem interimunt. indè ita inter se opes & imperium partiūtur, vti natu maximus, nomine Parea Pandar, jus populis è regali solio diceret; minimus, cui Madunio nomen, (medio paucos intra dies extincto) militaribus copiis cum stipendio ac potestate præesset. Ac primò quidē concordibus inter se animis agere visi: mox (vt est omnis dominationis malè fida societas) capitales inter vtrumq; dissensiones exortæ. Queri Madunius, non pro dignitate meritisque tractari se, quippe qui præcipuo periculo

riculo & audacia nefariam vim ac sceleratas manus auunculo, cæteris hortantibus, attulisset; magisq; sese in dies à Pareę consuetudine rationibusque alienum ostendere. at ille, nouis quotidie sese caputq; suum præsidiis aduersus fraternas insidias impietatéque munire. inter cætera, cũ Lusitano Rege per supplices litteras egit obtinuitque, vti nepotem ex filia, contra consuetudinem, excluso Madunio, in regni successionem jusq; adoptaret. Eo acriore incẽsus ira Madunius, exercitu coacto apertum fratri bellum inferre, Cottanos euastare fines, ad oppidum castra mouere non dubitat. Rex item, ne contra latronem ac perduellem, aggere mœnibusq; potius, quã armis ac virtute sese tutari videretur; malè auspicato eductis extra oppidum copiis, idoneo considet loco. erat in eius castris auxiliaria Lusitanorum cohors. ex iis gregarius quidam (temere, an à Madunio corruptus, incertũ) plumbeo missili sine metu suis obuersantem Regem interficit. Tum proceres in vrbem extemplo sese recipiunt; nepotẽque Pareæ, regiis cõmuni consensu decoratum insignibus, in auita collocant sede. mox, diffisi adolescentis ætati, ac popularium animis, instante præsertim ac minitãte Madunio, nouum ab Noronia Prætore subsidium petunt. Ille sine mora instruit classem: impositisque Lusitanorum millibus admodum tribus, ipsemet eam expeditionem obire constituit. prætendebatur bello, vetus cum Columbano fœdus, & pia pueri pænè circumuenti defensio. sed arcana suberat profectionis illecebra, q̃ à quibusdam pro certo accepisset Prætor, auri argentíque thesaurum in vrbe Columbo repertum, quo si potitus foret; & Lusitanum crebra erogatione exinanitum ærarium opportunè suppleri, & se suósque facili negotio ditari posse confideret. Hac mente consilióque profectus, incolumi classe Columbum defertur, leucas ab vrbe Goa ducẽtas. descensione facta, primùm omnium in thesauri perscrutationẽ toto pectore incubuit: & exacerbatis peracri quæstione oppidanis, adeò vt non pauci ad hostem subinde transirent; ingenti labore miseriáque tandem eruit, quod aureorum centum millium summam expleret, quãtum in classis bellíque apparatum insumpserat. Inter hæc Madunius contractis vndique copiis intra Ceitauacam vrbem, à Columbo nouem introrsus leucas, intenta cura sese munire pergebat. Promotis eò signis Prætor haud magna mole vrbem expugnat; direptámque, ferro & flammis excindit: de Madunii exitu nihil traditur. inde, firmato pupilli regno, quàm inuenta pecunia lætior clariórque, Goam sospes reuertit. Ab Goa, renouato impetu, Ciembẽ insulam petit, receptaculum latronum Malabarium, in Cocinẽsis regis damna perniciémq; imminẽrium.

hanc

hanc frustra nuper à Caprali circumsessam, ipse haud incruenta victoria tandem cepit; Malabaribus partim cæsis, partim in seruitutem abductis. Circa idem tempus, auidè cupienti Solimano Turcarum tyranno, occupandæ Armuziæ vicinique tractus oblata denuo spes, Mahometanis inquilinis odio Lusitanorum per clandestinos identidem nuntios litterasque solicitantibus. ea si obtinuisset loca, perbreui in Cambaiam & Indiam transitu, Lusitanos quæstuosissimi commercij fructibus, & iniusta longinqui maris possessione, facillimè depulsurum. Eiusmodi stimulis incitatus Turca, cupidus præsertim delendæ ignominiæ ad Dium priore bello susceptæ; Peribecum vnum è Præfectis, qui ad Mecam agebat, classem ab Suezio properè iubet accersere; & Adeni claustra quam occultissimè præteruectum, Arabiæ Felicis quicquid Lusitanorum custodia teneretur, necnon Armuzianos fines, repentino aduentu (si res patiaturi) nuadere; cum eo tamen, vti ad colligendam clementiæ famam, incolarum animos benigna oratione ac promissis alliceret priùs, quàm incendiis, cædibus, populatione vexaret. Ille, triremibus quinque & viginti, onerariis duabus extemplo deductis ornatisque, celeritate vsus & secunda nauigatione. Mascatum applicuit. Lusitani sexaginta, duce Ioanne Olisiponensi, eam arcem obtinebant. ij, vel subito classis appulsu perterriti, vel à commeatibus imparati; Peribeco salùis corporibus & libertate deditionem faciunt: eiusq; mox deditionis luêre piaculum; à barbaro, contra pactionis fidem & Solimani mandata, malè mulctati & in custodiam & vincla coniecti. Eius rei fama pauidis illico nuntiis Armuziam allata, cùm in maius, vt fit, cuncta certatim augerent; ita occæcauit animos omnium, vti amentes repentino terrore Mahometani pariter & Christiani diffugerint. Rex cum proceribus in tuta iam sese receperat loca. ciues & inquilini, partim arreptis quę carissima habebant, partim etiam præ formidine ac festinatione relictis; alios alij montes, alij proximas insulas petunt. duo tum ad Armuziam è Societate IESV agebant patres: eorum alter, ad nauandam in extremo discrimine Lusitanis operam, sese cum ijs in arcem inclusit; alter neophytos, ne mortis metu à Christo deficerent, corrogatis in alimenta pecuniis, ad Mogastanem continentis oppidum ingenti labore traiecit, eumque ibi gregem ad vsque trâsitum illius tempestatis cum fide curaque tutatus est. At Peribecus obuio nemine prouectus, vacuam hominibus, gaza refertam vrbem, ad Turumbacum ab arce procul ingreditur: aduersus Lusitanorum eruptiones militem idoneo loco disponit: dein cæteris deripiendi oppidi signum dat. Pauca tum erant emporia Armuzia-

no

nò diuitiis comparanda: vsque adeò multi omnium ferme nationum institores varias illuc primæ notæ merces opesque congesserant. Ergo tantum pretiosæ vestis, gemmarum, & vnionum, auriq; & argenti exhaustum; quantum alioquin expedita ad iter faciendum aliquot nauigia capere potuerunt. exposita dein ad arcem oppugnandam & aptè locata muralia tormenta. queis Peribecus præcipuè infestum sibi vnum è propugnaculis tanta pilarum vi sine intermissione quassauit, vti solutis iuncturis bona pars muri prociderit. adeoque certis ictibus pares globi in aduersa tormentorum ora contorti, vt nostris amplius ex eo loco iaculandi facultatem eriperent; neque inter verberationem omnino quisquam ostendere sese pro pinnis auderet. Ea edita strage, haud tamè ad subeundum, conserendasque manus Turcæ animus fuit; siue ad asportandam festinaret prædā; seu præsidij magnitudine territus, quòd Lusitanos bellatores amplius octingētos, omnibus rebus ad sustinendam vel oppugnationem vel obsidionem instructos, arce contineri non dubiè comperisset. Ostentata igitur in speciem, dein omissa pugna, Queixomem insulam, quò multos ex vrbe confugisse audierat, protinus petijt: oppressisque ac variè cruciatis, quicquid secum asportauerant fortunarum extorsit. inde grauē spoliis classem ad Bazoram vrbem, quæ in intimo est Persico sinu Turcicæ ditionis, applicuit. ibi recognitæ manubię, & è molesta iactatione refectus miles. At Goam vt primùm circunsideri ab Turcis Armuzianos allatum est; Prætor, quanta maxima potuit classe exercituque coacto, Dium sine mora processit. inde, ne præsidiis Indiā nudaret, cum parte copiarum Antonium Noroniam iubet Armuziā pergere. Profectus, desertam direptamque vrbem, itemque solutā dudum arcis obsidionem inuenit. intento dein reuocandis habitatoribus, triremes duas è freto in altum egredi nuntiatur. Peribecus, Mecam ante hyemem rediturus, pretiosissimis vtramq; rebus onustam, nocte per summum silentium à Bazora soluerat, reliquis deinceps pari silentio sequuturis. Ad harum conspectum Antonius confestim; anchoralibus præcisis, abeuntem latronem insequitur. at ille, ante capto iam spatio, per summam & remigum cōtentionem, & nautarum industriam, vix tamen atque ægre instantium ab tergo Lusitanorum effugit manus. Inde mœrens tam paruo sibi momento elapsum hostem Antonius Armuziam reuertit; aditaque Regis iussu arcis præfectura, classem, vti mādauerat, Prætor, Didaco Noroniæ tradidit. Eius ope ac præsentia dum fauces freti vicinamque oram attentè percursat, profugi maris accolæ in patrias reuocati sedes, inclusique intra sinum hostes, capto haud

semel impetu cùm ex angustiis erumpere conati essent, oneratis duabus amissis præclarè cohibiti, quoad vrgente demum hyeme Turca Bazoram, Noronia Goam in hyberna concesserit. neque iis dum exactis, Prætor, cui puniendæ Turcarum audaciæ cura viuebat in pectore, Fernandum filium cum magno nauium ac militum numero ad easdem obsidendas fauces maturè transmisit. is celeri cursu in Arabiæ conspectum delatus, speculatoriis nauigiis quoquouersum dimissis, cognoscit partem triremium, cæteris exinteruallo sequentibus, cursum ad fauces intendere. continuò classiarios ad demendum nomini Lusitano dedecus, atque ad vlciscendas fratrum ac sociorum injurias cohortatus, ad Rosalgatum promontorium dirigi proras jubet. inde oram legens, circa Mascatũ obuias triremes habuit octo: eæ, vitandi congressus causa, cùm littus propemodum singulæ abtraderẽt, Fernandus è celsarũ numero tres rostratas, castellorum instar, vltro in arenam inflatis velis inferre non dubitat. inde transitu alueis ac missilibus intercluso, habiliores ad cursum dromones & expedita nauigia, quæ remis agerentur, egregio milite instructa, in hostes immittit. ii, desperatis ſa rebus, cum jactura triremium sese in terram parantes ejicere, oppressi celeritate nostrarum nauium trucidantur: ac nullo pænè certamine triremes abductæ, cæteris Turcis è longinquo spectantibus, qui suorum casu perterriti, ac Mecam ne si liceret quidem tanta accepta clade redire non ausi, longiore ambitu in Cambaiæ fines ad Cindiscanem regulum perfugêre. is, in fidem acceptos ac supplices, repetente dein Lusitano, ita seruauit; vt in eius gratiam triremes, ad vnam omnes membratim dissolutas, ad nauigandum prorsus inutiles fecerit. Eam satisfactionem Prætor Lusitanus accepit. Fernandum interim, haud leui parta victoria, quominus sincero gaudio frueretur, cura de illisis in breuia rostratis angebat: ne infixæ penitus euelli non possent. verùm postquam pleniore accedente æstu paulatim alleuari cæptę, iamque salo prorsus liberæ atque agiles innabant; tum verò plausus & clamor militum ac nautarum exortus, velisque in Orientem datis, Goam incolumes ingenti omnium gaudio peruenerunt. At Peribeco, cum duabus quas dixi triremibus prospera nauigatione Mecam reuecto, malè partis opibus diutius frui non licuit. Solimani iussu, cùm rei gestæ seriem postea didicisset, exsecrandæ rapacitatis atque perfidiæ pœnas capite abscisso persoluit. Per idem ferè tempus, periclitanti Paranaæ Ecclesiæ priuato consilio ac virtute subuentum. Indici maris oram, præsertim quæ ad Cori promontorium vergit, distractis tum in diuersa Lusitanis viribus, Malabares, Turcis immisti, la-

sti, latrociniis & incursionibus infestam nomini Christiano reddiderant; nauibus ad viginti, anni vix spatio interceptis. iidem oppidum Punicale, oppugnantibus ab terra Mahometanis, admota ipsi classe vi ceperant, Henrico Henricio è societate IESV, nec non præfecto præsidii Lusitani cum vxore ac liberis & quinquaginta militibus in custodiam datis: quódque multo erat detestabilius, Parauanos aliósque neophytos ad quinquaginta millia variis artibus ab Christo abducere nitebantur. Eius rei Cocinum multiplex iam fama peruenerat: itemque per litteras Parauæ Christiani tam duris in rebus opem ab ea ciuitate precibus infimis implorabant. ac demum, instanti minaciter hosti, vt Christiana desererent sacra, consensu responderant, nisi intra quintum diem subsidium à Lusitanis veniisset, tum se de religione deliberaturos. Interim Cocini cognito sociorum extremo discrimine, ingens incesserat dolor, quòd ærario exhausto, & absente magna parte iuuentutis ac nauium, publicè Parauis opitulandi nulla esset facultas. Inde cùm vulgò mœsti perplexiq;, casum vicinæ Ecclesiæ miserantes, hærerent, Ægidius Fernandus Carullius in communi causa præcipuam Christianis operam nauare cõstituit, eximia pietate pariter ac fortitudine vir; quã nuper in obsidione Malacensi nobilitauerat. Is contracta vndique pecunia, & omni pænè domestico instrumento in idipsum oppignerato; quãuis tum è crure altero laboraret; biremes quatuor, manciuam vnam, (actuarii genus id est) confestim omnibus ad bellũ rebus ornauit. multis deinde cum lacrymis per sacram cõfessionem expiatus, cœlestique refectus cibo, in hostes duxit intrepidus: eosque ad Calecarem vicum assecutus; vno IESV nomine fidenter inuocato, renouatis quæ iam consenuisse videbantur militiæ Lusitanæ miraculis, rostratas minores duodecim, lenunculos, quos vocant cialatones, amplius quadraginta, momento fudit fugauitq;: in terram dein egressus, Mahometanorum ædificiis ignem injecit; Henricumque grauia & acerba multa perpessum, cum reliqua Lusitanorum manu è vinclis eripuit. Sub idipsum ferè tempus, quo aduersum Christi fideles Malabarica grassabatur impietas, (ex quo facilè diuini consilii ac destinationis appareat altitudo) ex eadem natione glorioſum Euangelio testimonium perhibebant Malabares adolescentuli sex circiter & triginta, ab nono ætatis anno ad septimum vsq; decimum. hosce, Lusitana qua vehebãtur naui, circa Arabiam à Turcis excepta, cùm à Christo ad Mahometem traducere summa ope barbari conarentur, postquam alternis blanditiæ minæq; nil proderant; ad verbera cruciatusque descendunt.

Adduntur ad cæteram immanitatem ſtillæ adipis igne liquati.ea tormenta, multaſque præterea iniurias, puerorum virtus fideſque vicit egregiè, Turcæ obſtupefacti conſtantia, ab ijs vltrà vexandis tandem abſtitêre. At Caruallius, præter inſignem apud Indos gloriam, ab Luſitanisquoque, & ab ipſo in primis Noronia, debitum tantæ virtuti & caritati præconium tulit: dumque digna talibus factis exquiruntur præmia; interim è regio fiſco quicquid in eam expeditionem inſumpſerat, benignè repenſum. Eodem Noronia Prætore, cùm alia, tum duo præſertim horrenda fuêre naufragia. Emmanuel Soſa, cognomento Sepulueda, qui Dienſi (vti memoratum eſt) præfuerat olim arci, vir opulentus ac ſplendidus, ducta in matrimonium Eleonora Garziæ Salæ tum Prætoris filia, tactus deſiderio patriæ, preſſam diuitiis roſtratam excelſam Cocini cõſcendit. ſequebatur vxor, ac parui liberi; & Pantaleon Sala, & nobiles aliquot; & præter nautas, famulorũ etiã ac mancipiorũ turba: in vniuerſum capita fermè ſexcenta. Ianuarij menſis initium, Luſitaniam ex illa petentibus ora, ſtatum ſoluendi tempus. ventorum id vices, ac dudum explorata nauigandi ratio poſtulat. Soſa cum cæteris, quòd impeditior ad Coulanũ coëmptio fuerat, non niſi Februario menſe profectus, circiter Idus Aprilis Cafrarium littus aperuit. Inde leni flatu prouectis, circa Bonæ ſpei promontorium vehemens ab occaſu obſtitit ventus, idque cum fulgetris, & cœli fragore, tetraque ac minaci nubium vi. Tum inhorreſcens mare paulatim attolli, maioréſque in ſingula momenta ciere fluctus. Cùm in aduerſum obnitendi, remigio deſtitutis, nulla eſſet ratio; pauliſper addubitatũ à nautis, vtrùm demiſſis antẽnis, in ſalo tranſitum tempeſtatis expectarent. verùm Oceano magis magiſque ſæuiente perterriti, ſimul propter anni tempus abjecta ſuperandi promontorij ſpe, retro in Indiam pari conſenſu vela dare conſtituunt. Sed ne id quidem è voto ſucceſſit, adeò violenti ac repentini flatus ab Oriente, diuerſiſque coorti plagis, quaſſatæ iam nauis in perniciem conſpirauerant. Horum impetu vela primùm diſciſſa: malus deinde, mox gubernaculum, fruſtra fluctus euitante magiſtro, diffringitur. præterea coſtis immodica iactatione conuulſis, multo plus accipiebatur vndæ, quàm vt exhauriri aut egeri ſumma turbæ naualis contẽtione & induſtria poſſet. Neque, præcipitata leuandæ naui bona onerum pars, auertebat, exitium. per hunc modum ſpoliati armamentis, obuerſante perpetua mortis imagine, dies aliquot in alto iactati, poſtremò vrgẽtibus à meridie ventis, certum ad naufragium ad terram appelluntur. neq; erat in malis potiùs quicquam, ni viuentes videntesq; haurire profundo,

fundo, vel in cæca vada syrtesq; adigi mallent: ad teli ergo missum iactæ ab vtraque parte anchoræ, dum scaphis, quæ vna supererat salus, in continentem euaderent. Sosa ante alios cum vxore filiisque, & primariis aliquot, raptim elata pecunia gemmisque, transuecti haud sine ingenti periculo: vsque adeò immanes toto littore moles aquarum illisu reciproco frangebantur. neque idem effugiũ cæteræ multitudini patuit; scaphis, post vnum alterúmve trajectum, in dorsuosa breuia impactis & cõminutis. Eodem ferè tẽporis articulo achorarius funis in Austrum obuersus, quamquam valido nexu & crassitudine, rumpitur. Tum qui remanserant, diuulsa nauis latera, & vasto dehiscentem hiatu alueum conspicati, erumpentia ex imo dolia, sarcinas capsasve corripiunt; seque, incertam ad spem, qua cuique proximum est, in mare dimittunt. Miserando hinc spectaculo, immistos fluitanti gazæ mortales, & naualia instrumenta passim agi ferrique cerneres. Periere ab ipso statim deiectu, Lusitani circiter quadraginta; ex aliis nationibus, ad septuaginta; reliqui haud semel operti fluctibus, ac turgido spumantique æstu in diuersa raptati, ad hæc, seriniorum incussu liuidi, aut clauorum squamarúmque ictu cruenti, (tantus amor est lucis) tandem semianimes in sicco vestigia posuere. Vixdum euaserant; cùm in conspectu omnium, vacua hominibus carina subsidit; & arenis illata, duas primùm, dein quatuor in partes, ad extremum in minutissima frusta dissiliit. hæc maximè clades ad vltimam pænè rerum desperationem Lusitanos adduxit. quippe consilium fuerat, è reliquiis naufragij subitarium dromonem intentis vestibus ad cursum aptare; atque vbi licuisset, cum delectis retro Sofalam aut Mosambicum opis petendæ causa transmittere. Eam quoque sibi facultatem ereptam videbant, cùm è discerpto nauigio laceroque vix vlla fragmenta cubiti mensuram excederent. paulatim dein, quęque supernatauerant, quæque obruta fuerant, pænè cuncta cum cadaueribus in littus ejecta: ipsæ quoque demum anchoræ, hastæque & minora tormenta, quamquam hæc quidem prorsus inutilia; sulphureo omni corrupto puluere, neque vllo conficiendi apparatu. Inter hæc autumnus abierat: &, quòd ab æquatore in meridiem gradus vnum & triginta distat regio, refouendæ turbæ, frigore, inedia, vulneribúsque torpenti, Sosa complures excitarat ignes. tum ex aliquot oryzæ semicorruptæ modiis ac salsamentis, quæ tempestatis iniurię superfuerant, cibaria in singulos parcè diuisa; quòd squalida circùm arena, ac nullum esset cum incolis,

lis, fera & inhospita natione, commercium. dulces tantùm in proximo scaturigines emicabant. atque ob id, connexis in orbem sertiis, aduolutóque saxorum pondere, vti securas exigerent noctes, loco munimenta circundata, & quatuor in partes, vt assolet, vigiliæ distributæ, quas intempesta nocte haud semel circuibat Sosa; neque vllum, in tali calamitate, boni & ciuis & præfecti omittebat officium. Tredecim ferme dies curationi corporum dati, mox de summa rei deliberatum, quid agerent, quò se conferrent, nemini dubium fuit, quin oram tenentes, ad flumen contenderet, cui Laurentius Marchesius olim ab sancto Spiritu nomen indiderat: eodemque Lusitani ab Sofala & Mosambico mercimonii causa commeabant. id flumen à statiuis in Orientem aberat leucas centum & octoginta. Ab hoc decreto Sosa, quamquam præcipua in clade, tamen cæteros ipse vultu ac sermone confirmat, ne asperis in rebus desponderent animos. qui se pelago committant, iis famem, sitim, jacturas, ærumnas, omnia incommoda esse debere proposita, quæ si contingant, non ita mox cadendum, quasi ea nùquam euentura existimarint. ad hæc, pro suis quisque delictis æterna supplicia meriti; breuia ac temporalia non inuiti persoluant. Simul, eo infortunio, non quid perdiderint cogitandum, sed quod euaserint: amisisse multa, sed perire vnà cum iis, quę amiserant, potuisse. monuit insupes, vt inter efferas destituti gentes, nullum deinceps nisi in conjunctione & concordia præsidium collocarent. nemo seorsum, omnes in commune consulerent: nihil neque dispersis & vagis futurum, neque conglobatis & consentientibus noxium fore; postremò precatus est cunctos, in ratione itineris, Eleonoræ & filiorum vel ætati vel sexui parcerent; seque validi & robusti ad infirmorum vires attemperare ne grauarentur. Ad ea succlamatum, duceret quò vellet, & quo modo. se ab eius auctoritate arbitrioque non recessuros. Per hunc modum corporibus & animis vtcunque firmatis, hoc maximè ordine capessunt iter. Præcedebat Sosa cum vxore virilis animi femina, liberisque propter ætatem securis, & Andrea Vasæo nauis magistro (is præcelsum Crucis vexillum ferebat) & Lusitanis aliis octoginta, seruis præterea centum. bi pueruli stergo per vices; Eleonoram informi pilento gestabant. sequebantur cum ancillis & imbelli turba nautici. agmen infaustum Pantaleon, & reliqui cum mancipiis Lusitani cogebant. Modicis inde itineribus, per infesta Cafrum incursionibus & noxiis animātibus loca progressos: inuiæ rupes; excedentia in nubes juga, despectu horrendo conualles, cœnosæ voragines, inundata imbribus hybernis flumina excipiunt. iis dum superandis, humilia procul

vada,

vada, clementéſque montium aſcenſus ac deſcenſus inquirunt; littoralis ſpatii triginta non ampliùs leucas, crebro ipſi ambitu flexuque, cœcis ad hæc erroribus, in centum prorſus extendunt. Menſis inter hæc voluitur. ſimul, extrema quoque inopia, conſumptis iam omnibus alimentis, conflictari cæpti. Suſtinebant famem primò conchylia, putreſque cetorum artus, & alia maris eiectamenta. dein, vbi à littore abſceſſerant, ſilueſtria poma baccæve: tum tenerrima frondium, poſtremò beſtiarum cadauera & oſſa quælibet igne toſta, pelléſque mollitæ. Nec leuiùs torquebat ſitis, cùm oppidò pauci, nec niſi magna præſentis pecuniæ mercede, aquandi cauſa de via decederent, inſidiantium ex occulto latronum impetus, atque leonum etiam ac tigrium ignota cubilia metuentes. enormia inde aquæ pretia: vti octo interdum aureis hemina conſtaret. Inter quæ ſubinde aliqui laſſitudine, inedia, ſiccitate confecti, deploratis viribus, Æthiopi diro, belluíſque, & alitibus præda reſtabant, ſuprema ad ſuos mandata dantes antecedentibus: quorum in animis, vt fit, diuturni terrores & proprium cuiuſque malum, omnem pænè miſerationem ac ſenſum alienę calamitatis exſtinxerat. Soſam tamē, cari aliquot relicti, ſupra modum angebāt. vxoris verò quotidiani labores miſerięque propemodū emouerāt mente: quamuis illa quidem ſeſe marito infatigabilem corpore pariter animóque præſtaret comitem; ac baiulorum deſtituta miniſterio, dudum ſuis ipſa pedibus ambularet, addens cæteris animos; & in partem oneris, tenerę proli ſubleuandę ſuccedēs. Quarto menſe ad amnem Sancti Spiritus peruentum ab inſciis. cauſa latendi fuit, quod auditę conceptęque animo magnitudini haudquaquam reſpondebat flumen, (quippe tribus alueis ea regione decurrens, in exitu iungitur) & idonei ad percontandum explorandúmque interpretes deerant: ſiquidem Æthiopicis ex alia longè regione mancipiis, quæ habebant in comitatu, nondum erat cum iis populis tanta ſocietas linguę, vti per illos poſſent, quę vellent, probè cognoſcere. Percommodè cecidit, quòd regulus ea tenebat loca, miti admodum præter aliorum conſuetudinem ingenio vir, beneque in Luſitanos animatus, quòd illi placidum & æquum paulo antè commercium cum ipſo Laurentio Marcheſio & Antonio Calderia fuiſſet. Is, peramanter acceptum Soſam & reliquos apud ſe, dū aliquis ab Sofala inſtitor appareret, omni arte retinere conatus eſt, partim ab inſita humanitate, partim etiā proprii cōmodi gratia, quòd finitimis implicitus bellis, tēpeſtiuo firmóque ſibi auxilio diuinitus oblatā hanc putaret manū. ac proinde, poſt multa benigni vultus inuitamenta, denique geſtu, nutibus, & incerta

vocum significatione denuntiat, haud procul abesse inde potẽtiorem se Regem, impium, & rapinæ adsuetum: si pergant, præcipitis consilii pœnas daturos. Nec preces, nec monita profuere, quo liberaliùs habebatur Sosa, eo magis fraudem suspicatus, porrò abire contendit, nauiculisque ab eodem regulo impetratis fluuium traiicit. Quinto die ad medium amnis brachium processere, leucas iã à naufragio trecentos emensi; è quingentis comitibus ad centum & viginti variis cladibus redacti nõ amplius. id quoque brachium, conductis pretio lintribus, imminentium ignari transmittunt. majore dein vsu linguæ, per interpretes haud dubiẽ cognitum, id esse flumen, quod tanto iam diu labore quæsissent: & eiusdem habitus albos homines illuc nauibus itare consuesse. non longè à mari locus aberat. salsi ex eo latices: neque vllam dulcis aquæ venam circum apparere constabat. ad hæc, solum planè incultum ac sterile. cùm ibi Lusitani, malis victi, sub noctẽ necessariò consedissent; postridie aduentantes Æthiopas ferme ducentos adspiciunt. ac primò adesse prælium tati, arma, quæ malè iam sustinebant, expediunt: reliquias virium ad repellendos fugandosque latrones intẽdunt. dein, postquam pacatus appropinquabat Æthiops; ac, quinam, & vndè profugi, blandè quærebat; sumpta fiducia, infortunii summam, & exhaustos labores, per interpretem exponunt. cibaria tantùm, neque ea gratuita, iure gentium petunt: ferramenta genti expetita conciliando commercio proferunt. Haud spernenda crescendi occasio barbaris visa. tantum de re ex tuto aggredienda soliciti, ac toti è fraude mendacioque conflati, respondent, nihil esse commeatus in promptu: haud ita distare oppidum: eò si accesserint, hospitaliter ac benignè cunctos ab Rege tractatum iri. Suadebat requiem vltima lassitudo, & inuentus agnituſque tandem exoptati fluuii terminus: væsana insuper fames vrgebat ac sitis, age sanè, ducibus iisdem ad oppidum tendunt. iamque successuros per viatorem ingressu prohibet Rex; densæ arbores in vicino adsignatæ, quarum vmbra sese vtcunque reficerent, sex ibi dierum fuit mora: clauos ferme reuulsos è naufragii tabulis cum carnibus nutrituque alio permutabant: sitim leuabat in proximo fons. contracta inde cum incolis nonnulla consuetudine, pernicioſam in spem hospitii Sosa paulatim inductus, mercatoris cuiuspiam aduentum ab Sofala, si liceat, ibidem operiri constituit. idipsum Æthiopes cùm valde hortarentur; ex iis missi ad Regem, qui Sosæ interim, & coniugi, cæterisque pro instituta societate paulo commodius diuersorium peterent. Ille, popularium haud absimilis, omnibusque artibus ad fallendum instructus, iubet Sosæ renuntiari; se

suosque

ſuoſque optimo eſſe in aduenas & calamitoſos animo: ſed quominus eos adhuc intra oppidum admiſerit, duabus maximè cauſis retardatum. altera, quòd magna tum annonæ penuria vno omnes loco ſuſtetari nō poſſent: altera, quòd ferro ſuccinctos, & vario genere telorum, incolæ ſeminudi, ac ſudibus tantùm adſueti, majorē in modum extimeſcerent. Si animum inducant Luſitani, ad pacatæ manſionis fidem arma interim apud ſe cuſtodienda ſine dolo deponere; ſe domi ſuæ Prefectum primoreſque benignè habiturum: reliquos, circumfuſis oppido vicis, fida in hoſpitia diuiſurum. Dura omnino poſtulata viſa concilio. ſed recuſantibus extrema neceſſitas & egeſtas inſtabat. ergo nemine præter vnam Eleonoram diſſuadente palàm; Soſa qui amicè monenti atque inuitanti regulo priori abrogauerat fidem; repudiatis Eleonoræ precibus monitiſque, ſe ac ſua demum omnia inſidioſo huic præpoſtera credulitate permittit. cohors reliqua ducis auctoritatē ſequi non dubitat tradita extemplo arma premittuntur ad Regem: Soſa cum vxore, liberiſque, & fidelibus aliis ferme viginti ſubſequitur. ceteros quinos vel ſenos regii præfecti varia in loca diducunt. necdum ad inhoſpitales peruenerant caſas, cùm deſtitutos ac diremptos ab ope mutua; non peculio tantùm, ſi quid abditum gerebant, ſed veſtimentis etiam quamquam attritis ac laceris exuunt; eaque nocte malignè admodum paſtos, manè fuſtibus conuitiiſque per ſummā perfidiā & immanitatem tectis ac vicis exturbāt. Rex, gemmis, auroque, & argento, & quod pretioſi reliquum Soſæ & familiaribus fuerat, auidiſſimè rapto, corporibus tantùm ac veſtimētis abſtinuit; domoque cunctos item exegit, inſuper increpans, clementia adductum ſe nō pro meritis tractaſſe vagos piratas, & communes humani generis inimicos. Tum demum ſenſere Soſa comiteſque, quam ſtultè ſeſe inermes ignotæ ac barbaræ fidei credidiſſent. Neque hic finis miſeriarum fuit. namque dum inopes cōſilii, ſolutis ordinibus, nullo rectore, nullo ſignifero, paſſim incerto errant gradu; noua repētè Æthiopum manus, præacutis armata ſudibus, in Soſæ manipulum inuadit: ipſumque & cæteros vtriuſque ſexus nullo diſcrimine veſtibus nudat, obnoxios, & contra ne hiſcere quidem audentes. adeò ablatis armis ceciderant animi. Eleonora tantùm, generis memor, ac pudoris ad vltimum retinens; obniti acriter, pugnis quin etiam colaphiſque barbaros vltro ad necem irritare: quoad mariti denique hortatu, & deficiētibus iam planè viribus, abſtitit. nec mora: detractæ direptæque veſtes; metu ac pudore confuſis qui ex infelici comitatu reſtabant, atque ab tanta rerum indignitate auertētibus oculos. tū verò, caſtæ matronę triſtior omni morte lux viſa,

defodit arenis è vestigio sese: quæ supereminent, soluto raptim fu-
soque obtegit crine. mox ad Andream paucósque superstites, voce
„ suprema: Vos quidem, inquit, duci vestro fidem egregiam præstiti-
„ stis, optimi viri. nil vltrà opus est. ite, vobísque ipsi tandem aliquã-
„ do consulite. ac, si quem patriis olim finibus reddi contingat, re-
„ nuntiate quò loci mea me maritúmque delicta perduxerint. Mœ-
stum inde silentium immobilis tenuit. cara tãtùm intuenti pigno-
ra, iuges riui lacrymarum denso cum gemitu profluebant. Sosæ i-
tem altus mœror ac dolor vocem incluserat. cumque defixo in ter-
ram obtutu, aliquandiu attonito ac stupenti similis adstitisset,
paterna demum exstimulante cura, proximam in siluam quæren-
do qualicunque nutrimento secedit. inde regressus, Eleonoram
triduano ieiunio fletuque pænè cõsumptam, è filiolis alterũ pror-
sus extinctum offendit, eumque suis ipse manibus terræ mandauit.
Postridie eodem pabulandi functus officio, coniugem vnà cum fi-
lio exanimem reperit, & lamentabili circum vociferatione com-
plorantes ancillas. Hisce confestim summotis, in dextram iacen-
tis manum aliquandiu reclinato capite incubuit: dein, iisdem ad-
iuuantibus ancillis, cadauer vtrumque sepeliit, nihil vnquam
effatus. postremò se se iterum abdit in syluas. ibi laniatum à fe-
ris putant. nunquam deinde comparuit. Hunc exitum, inter
paucas miseranda Sosæ peregrinatio terra marique sortita, cùm
seculi huiusce tertius & quinquagesimus ageretur annus. reliqui
ad centum, fœdo agmine, rerum omnium inopes, diu errabundi,
variis casibus ad sex & viginti redacto numero, cùm pro captiuis
haberẽtur, denique ab nauiculario Lusitano, qui eboris mercandi
causa regionẽ eam à Mosambico petierat, sestertiis in capita qua-
ternis redempti. in iis Pantaleon fuit, qui ante hoc biennium, exa-
cta iam ætate, verùm præualens viribus, Olisipone subito neruorũ
stupore apoplecticus obiit. Cæterùm tanta Sosæ calamitas longè
lateque vulgata misericordiam hominum ciuit: cupiditatem & au-
daciam non imminuit. Anno quippe insequẽti, nauarchi alii quin-
que Lusitaniam versus Cocino soluêre. Fernandus Aluarus Capra-
lis cunctis præerat. ex iis nauibus vna tantùm Olisiponem post va-
ria discrimina tenuit, aliarum incerti euentus, Prætoria excepta,
cui à Sancto Benedicto erat nomen. Hæc quantum patebat con-
stipatis ad summum oneribus, vix vt nautico ministerio spatia su-
peressent, in medio cursu aduersis ventis & fluctibus labefacta;
cùm deploratam duceret sentinam, ipsa item circa Bonæ spei pro-
montorium ad littus, quod appellant Natale, vi tempestatis alli-
sa dirumpitur. inter enatandum periêre ad ducentos, cæteri ferme
debili-

debilitati ac semianimes deserto in littore corpora postrauêre. Mesquita Perestrellius, qui cladi superfuit, ac totam accurate descripsit, varios insolitósque addit terrores. ingruente procella, cacodemonum choreas in sublimi visas, ab infortunio dum se miseri ad viam parant, silentio noctis nautica errantium ibidem animarum exaudita celeumata. Cęterùm hi naufragi iisdē ferme quibus priores itineribus casibúsque, illuuie obsiti, macie enecti, cùm à trecentis amplius ad tres circiter & viginti rediisset summa, redempti pariter à Lusitanis negotiatoribus, miseriarum & patientiæ documentum, ad Sofalam atque ad Mosambi cum ægerrimè peruenêre. Sub idem tempus, Alphonso Noroniæ, cùm circiter quadriennium prouinciam administrasset, successor aduenit Petrus Mascarenias idem, qui Xauerium olim ex vrbe Roma in Lusitaniam adduxerat. Is, qua erat in Deum pietate, bonis majorem in modum approbantibus, ante omnia ad euellendos ethnicos ritus ac superstitiones, quarum adhuc erant in vrbe Goæ multæ reliquiæ, studium & cogitationes intendit. simul neophytorum libertati, commodis, immunitatibus, è Regis decreto cum fide curaque consuluit. Idem, solicitantibus iterum ab Idalcanis odio Mahometanis proceribus, ac præsertim Inele Maluco, Mealem, qui Goæ dudum in libera custodia tenebatur, cum equitum peditumque præsidio in finibus Decanii regni, Pondæ cōstituit. Goam dein regressus, vixdum anno vertente Præturæ, morbo decessit. Huic è regio chirographo ritè suffectus è prima nobilitate Franciscus Barretus. hoc Prætore, Mealem à Ponda Inel Malucus cum duobus equitum millibus in Decaniæ terræ interiora perduxit. Ab rerum nouarum cupidis, quique sæuo tyranni seruitio premebantur, ad mitem ingenio virum ac iustum regni hæredem cōcursus illico fieri cœptus; neq; se Idalcā aduersus ea segniter comparabat. inter cætera, diffisus popularium voluntati, magnas firmasque cōpias è Narsingano regno haud leui mercede conduxerat, ac postremò signis collatis, haud dubiè victor euasit. Meales ad Nizamalucum è fuga se contulit. Goam inde repetiit. ibi reliquam exegit ætatem. Prætor interea firmando imperio intentus, Ciaulanam arcem, vicino subiectam & obnoxiam colli, in eum ipsum collem transferre statuerat. coacta ergo in id classe, cum fabris alióque apparatu Ciaulum petit. Non latuit ea res Nizamalucum. is, ne geminum pro vno iugum acciperet, armato milite prior locum insedit. neque Prætori tentanda res visa per vim. dissimulato consilio, & renouata cum Nizamaluco amicitia; ad lustrandam Borealem plagam de more perrexit, nullāque memorabili gesta re, Goā ante hyema-

hyemales motus reuertit. Sub hæc Idalcã victis perduellibus ferox, in Canarinum limitem præfectos cum exercitu misit. ii excelsis tumulis castra posuêre, præterfluebat amnis incerto gurgite, præcipitibus vtrinque ripis. ex hisce munimentis Mahometani crebra excursione terrestres ab Goa commeatus arcebant. Aduersus eos Prætor ex insula peditum tribus ferè millibus & paucis equitum turmis in continentem traductis, cis flumen è regione hostium in ipsa valle consedit. Mahometani interim è superiore loco incẽdiarias bolides & varii generis tela torquere. Prætor, conserendæ cominus pugnæ auidus, quòd pontis materia deesset, trãsitum ex omni parte circumspicere. postquam dubias voragines & cuncta vndique prærupta cernebat, admotis acriter equo calcaribus, vti erat cataphractus, qua in arctum coibat flumen, immani saltu transmisit: ac tanta fuit incitatio, vti diruptis ephippiis propemodum et equo delaberetur. idem ausi ducis exemplo quidam, protinus in terram effusi, & ruentibus super eos equis obtriti. cæteræ copiæ, simulatque trans amnem conspectus est Prætor, qualicunque demũ reperto vado, per æqua per iniqua traiiciunt: ardentesque animis in hostem aduerso cliuo succedunt. Non tulêre impetum Indi virdũ inito certamine, queis nullũ in fuga dedecus, terga vertere nec per aspera & cõfragosa euadẽtibus Prætor diutius institit. Missi dein vltro citróque legati, & ex vtriusque gentis commodo redintegrata pax est. Nec minori felicitate per id ferè tempus in Brasilia quoque compositi bellorum tumultus; cùm, orto Lusitanos inter & Saluatoris accolas jurgio, ab Ioanne Rege Brasilii defecissent. Sequuta dein quies. perque eam tranquillitatem liberior excursus Euangelio patuit. Thomæ Sosæ Prætori iam antè successerat Eduardus Acosta; & peropportunè cum eo insignes aduenerant è Societate Iesu viri Ludouicus Grana, Blasius Laurentius, Gregorius Serranus, Ioãnes Consaluus genere Lusitani, Antonius Blascus Castellanus, & qui prouinciam hodie regit, Iosephus Anchieta Cantaber. Hisce adjutoribus institutæ aliquot locis Ecclesiæ, atque in pago præsertim, cui Piratininga nomen: vagique Brasilii, quo commodiùs erudiri possent, paulatim in vicos aut oppida contributi; atque hîc etiam miraculis nonnunquam Deus prædicationi adstruebat fidem. inter cætera illud insigne referũt: Bello inter Piratiningæ incolas & finitimas gentes exorto; cùm in aciem exissent Piratiningani, neq; opinata multitudine hostilium copiarum exterriti fluctuabant. Erat in exercitu virilis animi femina, paulo antè sacro lustrata baptismate. Hæc, perculsos metu conspicata viros, magno animo hortatur, vti signo Crucis, Christiano more, se muniant, ac prœlium sine dubitatione

tatione committant. Factum vti monuerat, ac dempto pauore tantus repentè ardor atque fiducia cunctis injecta; vti alacres ac celsi pugnam inierint; magnaque edita strage, hostem in fugam auerterint intacti omnes, duobus tantùm exceptis, qui salutaria piæ mulieris præcepta contempserant. sagittis ambo confixi, alter postmodum occubuit. Sub hæc, ad auri venas inuestigandas Lusitani milites cum fabris in mediterranea Prætoris jussu profecti. eorum animis Azpilcueta pastor adjunctus. ii per multos errores, variis, vt assolet, conflictati miseriis & erumnis, denique ad Saluatoris vrbem redière nullo tantæ operæ pretio. At Azpilcueta è summis laboribus ac lassitudine morbum contraxit, quo sensim absumptus, magnum Brasiliis pariter ac Lusitanis desiderium sui reliquit. Interea exciti fama rerum, quæ à patribus gerebantur, Carigii & Ibiragiari populi Americæ interioris, dociles mitésque natura, Christianæ religionis præstantiã adamauerant, Castellanis præsertim hortantibus, qui ad Paragaium amnem (is ex Argenteo defluit) sedes habebant. Nec dubitauêre Carigii amplius ducenti, aliquot Hispanis admistis, audiendi Euangelii ac baptismi petendi causa, Brasiliam versus à sexcentis passuum millibus iter periculosum ignotumque capessere. horum piæ voluntati breuiore compẽdio satisfactum. siquidem à Tupinaquinis diræ immanitatis gente intercepti ac trucidati, labes criminũ suo protin⁹ cruore expiarũt, tanta beatitudinis æternæ concepta fiducia, vt inter ipsam necem percussores in hæc affarentur verba: Vos quidem arbitratu vestro, carnifices, fluxa hæc & olida membra concidite. animas certè non prohibebitis, quominus ad suum hodie conditorem ascendant. Per hunc modum mactati plerique, aliis vincla indità, vnus è Castellanis duntaxat elapsus, cũ ad sancti Vincentii Coloniam peruenisset, cuncta patribus ex ordine retulit. Missus extemplo ad Tubinaquinos haud sine aperto vitæ discrimine Petrus Correa, linguæ Brasilicæ (vt suprà diximus) bene peritus; trucis ac sanguinariæ gentis ferociam blando sermone permulsit, ac duos, qui supererant, exẽptos è custodia Castellanos in Brasiliam perduxit incolumes. Cæterùm ipse Carigiorum indole magnopere delectatus, illam sibi prouinciam à Nobrega depoposcit. additus illi comes è Societate Ioannes Sosa Lusitanus, eximia sobrietate ac patientia vir: præfinito spatio temporis, intra quod spatium redirent. Haud otiosa vel irrita fuit legatio. Ingenti labore totum illud iter emẽsi, verbo & exemplo magnos in Carigia terra motus animorum fecêre, non plebe tantùm, sed primoribus quoque à patria vanitate magis in dies ad studium Christianæ veritatis accensis. Ab eo mu-

nere

nere dum ad socios euocandos Brasiliã repetunt anno sæculi huius quinquagesimo quarto, sub ipsum natalem Domini diem, quē Nobrega peregrinationis terminum dixerat; præclara vtrique tãti sudoris atque operis præmia diuinitus persoluta. Vetus quidam erat Castellanorum interpres, quem paulo antè Correa, captum à Brasiliis, & in epulas de more saginatum, ex eorum faucibus eripuerat. magna huic erat cum Carigiis consuetudo & auctoritas, variis artibus & mira calliditate quæsita. Ab eius impuro conuictu quòd Correa, tollendæ publicæ offensionis causa, concubinam auulserat; ira percitus ille, & immemor acceptæ salutis, insimulare Corream & Sosam apud Carigios instituit, & in summum odiũ adducere, quasi cum hoste vicino in eorum perniciem conspirassent. Inde suspectos vulgò & inuisos, ethnici aliquot in itinere adorti, Brasilios primùm duos, qui cum iis ambulabant, dein Sosam nihil illico genibus, & in preces effusum, sagittis eminus impetentes interimunt. postremò in Corream ipsum arcus intendunt. is, aliquot iam acceptis vulneribus, cùm eos placido nihilominus vultu ac sermone lenire conaretur; contrà illi pro verbis spicula redderent, flexis item ipse genibus, baculo abjecto, manus oculosque tollit in cœlum, peccatisque hostium ingemiscens, inter supremã deprecationem densatis ictibus exspirauit. Sunt qui factum eiusmodi in dedecus & infamiam trahant gentis vniuersæ argumento probabili. sed mihi certis auctoribus compertum, clemẽti alioquin, vt suprà diximus, ingenio viros, impij veteratoris dolo, & proditionis falso metu compulsos ad facinus. Certè, cùm hæc scriberemus, de instituendo inter eos publico liberalium artium gymnasio à patribus agebatur. & vineam hanc, vt in primis fructuosam, Correa Sosaque præcipua sibi cura colendam sumpserant. quorum ille, ante Societatis aduentum, Brasilici nominis terra mariq; acerrimus insectator; postquam à patribus doctus est quãto id piaculo fieret, nouis beneficiis veteres iniurias obliterare, totumque sese Brasiliorum saluti è patrum disciplina dicare constituit: præclarè secum actum iri putans, si in ea gente ad Christum adducenda vitam sibi ponere contigisset: ac proinde fideliter ac vigilanter admodũ versatus in opere, quinto initæ Societatis anno voti compos effectus est. alter, ab olla & culina, quo in ministerio sociis aliquandiu deseruierat, ad glorioſam pariter ipse coronam accitus, nouum patribus fratribusque solidæ virtutis ac submissionis certamen injecit. Cùm hæc in Brasilia fierent, Ioannes Rex dignis ipsius virtute ac pietate susceperat actionem; Abassini Regis ac regni ad Catholicam fidem atque ad auctoritatem sanctæ Romanę

Eccle-

Ecclesiæ tandem aliquando adiungendi, nam etsi ab Dauide legatus, de quo suprà commemoratum est, Clementi VII. veneratione obsequiumq; detulerat; tamen, in tanto locorum ac temporum intervallo, ad ingenium deinde redierat Abassina gens, quippe cuius in animis hærebant Dioscori & Eutichetis penitus insixa mendacia; & ab adulterino Alexandriæ præsule nihilominus iuris diuini responsa, rituſque sacrorum, & publicæ ac priuatæ cæremoniæ petebantur. quapropter vna superesse videbatur salutis ratio, si ab Romano ipso Pontifice legitimus & rectè sentiens Patriarcha ad eos pascendos regendosque populos mitteretur, & cum eo, spectata morum innocentia & sanitate doctrinæ theologi, qui concionibus, colloquiis, & frequenti disputatione; deceptis è mentibus letalium opinionum atque superstitionum fibras euellerent. Cuius rei perficiendæ hoc maiorem in spem venerat Ioannes, quòd Claudius Rex, cui Gamma pridem suppetias tulerat, optimè sese in Latinos Francósve (vt appellant ipsi) animatum & reconciliationis cupidum ostendisset. Rebus igitur cum Iulio iij. mox cum Paulo IV. diu multumque agitatis, ad consilium adhibito in primis Ignatio Loiola; tandem in id munus delecti è Societate IESV tredecim viri, sanctimoniæ non minùs quàm eruditionis laude præstantes, iisque variis è nationibus. accessêre ex eadem Societate probi aliquot vitæ quotidianæ adiutores. Neque vlli, tam arduam in expeditionem, támque laboriosum iter atque longinquum, alacritas defuit. tantùm ab honorum vocabulis & insignibus cuncti & suo ipsi iudicio, & Societatis instituto, valde abhorrebant. ac proinde nominatim appellati ea de re quidam, præcisè negauerant. Eo dignior, quæ extolleretur, tanta humilitas visa. ac ne tergiuersationi vltra esset locus; ab summo Pōtifice pro imperio coactus ad Patriarchatum euehitur Ioānes Nōnius Barretus Lusitanus, qui nuper in Africa redimendis iuuandisq; captiuis insignē operam summa cum prudentiæ & caritatis laude nauauerat: alterius Nonnij germanus frater, qui tū Indicam Ignatij nomine Societatē regebat. Huic episcopali dignitate coadiutores, vt appellāt, iidēq;, si quid ei grauius accidisset, successores pro potestate insuper adjuncti duo; Melchior Carnerius itē Lusitanus, & Andreas Ouiedus Castellanus, qui Collegio Societatis Neapolitano tū præerat, mirus & corporis domitor, & gloriæ humanæ conteptor. illū antistitis Niceni, hunc Hierapolitani titulo decorauit Pōtifex. Neq; in quopiā eorū hærere potuit cupiditatis aut ambitionis vlla suspicio: cùm & inuitos tanta onera subiisse constaret; & per hosce dignitatis gradus non ad opes aut vitæ commoda,

sed,

sed, vti declarauit euentus, ad vltimam egestatem, & ærumnas, & quotidiana capitis pericula tenderent. Magnam verò exspectationem delectus ille conciuit. & cùm de successu rerũ variè, vt fit, pro suo quisque sensu loquerentur homines; tamen huic tantæ ac tam nouæ actioni vulgò fauebant. Ignatius verò in eandem, nõ solùm opi diuinæ implorandæ assiduis per se perque socios votis & supplicationibus excubabat; sed etiam, fessa iam ætate viribusque, suum ipse nomen operamque (modò fulgor ac species honoris abesset) summo Pontifici sponte detulerat. cumque eius ætati, & valetudini, maximis præterea occupationibus parceretur; accurata meditatione ad Claudium Regem scripsit litteras hoc exemplo:

» Domine mi in Domino nostro IESV Christo: Gratia tuæ Celsitu-
» dini, & salus, & affluentia donorum spiritualium, à Domino nostro
» IESV Christo. Serenissimus Portugalliæ Rex, pro ea solicitudine
» ac zelo, quẽ illi Deus creator noster ac Dominus dedit gloriæ san-
» cti sui nominis, & salutis animarum, quę vnigeniti eius filii pretio-
» so sanguine & vita redemptæ sunt; non semel ostendit mihi per lit-
» teras, pergratum sibi fore, si è religiosis nostræ minimæ Societatis,
» quam vocant IESV, duodecim viros designarem, è quibus ille Pa-
» triarchã vnũ, duos coadiutores pariter & successores eligeret. iis-
» demque à Summo Christi Domini nostri Vicario supplicìter pete-
» ret auctoritatem & ius, quo iure ad suas quisque partes ritè obeũ-
» das ipsi cum sacerdotibus aliis in tuæ Celsitudinis regna transmit-
» ti possent. Ego, pro eximiis, inter cæteros Christianos principes, e-
» iusdem Serenissimi Regis Portugaliæ meritis erga Societatem no-
» stram vniuersam, nostraque vicissim omnium in illum obseruantia
» & pietate, feci quod jusserat: consultoque sequutus numerum, qui
» Christi Domini nostri Apostolorumque eius collegium referret;
» præter ipsum Patriarcham, sacerdotes duodecim, supplementi ac
» velut seminarii causa, è corpore nostro cunctos excerpsi: qui ad
» subleuandas juuandasque animas, tuæ Celsitudinis imperio ac di-
» tioni subjectas, sese vitamque suam in omnem laborem atque dis-
» crimen offerrent. Atque hoc libentius parui, quòd præcipua qua-
» dam alacritate sentio me socios que meos omnes ferri ad obsequiũ
» & cultum Celsitudinis tuæ, haud immeritò, quippe quæ inter
» tot circunfusas vndique nationes infidelium, & hostium nominis
» Christiani, vestigiis majorum suorum insistens, ad conseruandam
» ac promouendam Christi Domini ac Dei nostri religionem & glo-
» riam diligenter incumbit. Quam ipsam ob causam optandum fue-
» rat, vti, ad hæc tam recta tuæ Celsitudinis studia conatusque, sub-
» sidium accederet spiritualium patrum, quibus & legitima pote-

stas

stas ab hoc Sãctæ Sedis Apostolicæ fastigio deriuata, & fidei Chri- "
stianæ pura & sincera doctrina suppeteret. quæ nimirum duæ sunt "
claues illę regni cælorum, quas Christus Dominus noster Sancto "
Petro, & omnibus qui deinceps in eius erant solio sessuri, promi- "
sit priùs, dein ipsa re tradidit. Promisit tantummodo, cùm ad eum "
dixit: (vt legimus apud Diuum Matthæum Euãgelistam) Ego dico "
tibi quia tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam "
meam; & tibi dabo claues regni cœlorum, & quicquid ligaueris su- "
per terram, erit ligatum & in cœlis: & quicquid solueris super ter- "
ram, erit solutum & in cœlis. Tradidit, ac promissa patrauit; cùm "
post resurrectionem, antequam in cœlum ascenderet, sciscitatus ex "
eo ter, quemadmodum affirmat diuus Ioannes Euangelista) Simõ "
Barjona diligis me plus his? subjunxit in singula responsa: Pasce o- "
ues meas: committens illi non partem aliquam ouium suarum, sed "
totam prorsus gregem, vniuersa cum plenitudine potestatis, ad a- "
lendos vitali Christianæ religionis pabulo cunctos vbique fideles, "
eosdemq; ad cęlestia sempiternę beatitudinis pascua perducendi. "
Ac cęteris quidem Apostolis auctoritatem Christus Dominus no- "
ster impertiit delegatam, ac veluti extra ordinem: at Sancto Petro "
eiusque successoribus ordinariam dedit ac plenam, vti ab hoc sum- "
mo Pastore, tamquam à fonte, reliqui animarum pastores peterẽt, "
eidemque acceptum ferrent, quicquid omnino iuris ad suum quis- "
que munus ac regimen obtinerent: quod olim adumbrasse per E- "
saiam videtur Dominus; cùm de Eliachim loquens Pontifice Ma- "
ximo: Et dabo, inquit, clauem domus Dauid super humerum eius; "
& aperiet, & non erit qui claudat, & claudet, & non erit qui ape- "
riat: quo videlicet typo figuratus est Petrus, eiusque successores, "
quibus datam integrã potestatem declarant claues, consuetum vti- "
que symbolum & insigne pleni atque absoluti dominii. Quæ cùm "
ita sint; Celsitudo tua gratias debet ingentes Domino Deo nostro, "
quòd ipsa regnante potissimùm dignatus fuerit istis nationibus "
mittere veros animarum pastores, qui à Summo pendeant Pastore "
ac Vicario, quem reliquit in terris IESVS Christus Dominus no- "
ster, & quantamcunque habent potestatem, quę sanè perampla est, "
hanc ab eodem illo Vicario totam acceperint. Nec sine causa, pa- "
tri auoque tuę Celsitudinis displicebat sumi ab vrbe Alexãdria Pa- "
triarcham. quippe, sicuti diuulsum à corpore membrũ, neque mo- "
tum, neque sensum, neque omnino vitam à corpore accipit suo; ita "
Aegyptius Patriarcha, siue ille Alexandrię seu Memphi degat, "
cum schismaticus sit ac disiunctis ab hac sacrosancta Sede Apo- "
stolica, & ab Ecclesiæ totius capite Pontifice summo; videlicet vi- "

„ tam gratiæ, & pastoralem auctoritatem, nec sibi recipit ipse, nec
„ alteri cuipiam valet legitimam impertire. Ecclesia namque Ca-
„ tholica vna tantùm est in orbe terrarum: neque fieri potest vt alia
„ Romano Põtifici, alia pareat Alexandrino. Vti sponsus eius Chri-
„ stus vnus est, sic sponsa illius vnica, de qua Salomon ait in Canticis
„ ex persona Christi Domini nostri; Vna est columba mea & Oseas
„ Propheta: Congregabuntur filii Israel & filii Iuda pariter, & po-
„ nent sibi caput vnum. & in eandem sententiam multo deinde pòst
„ Sanctus Ioannes: Fiet, inquit, vnum ouile, & vnus pastor. Vna
„ erat, quemadmodum in Genesi legimus, arca Noë; extra quã nul-
„ la omnino salus. vnum tabernaculum, quod fabricatus est Moyses.
„ vnum Hierosolymæ templum à Salomone conditum, quo in tem-
„ plo sacrificare & adorare oportebat. vna, cuius staretur judicio,
„ Synagoga. Hæc nimirum omnia Ecclesiam denotabant, quę vna
„ est item; extra quam nihil boni. etenim qui cum eius corpore con-
„ junctus non fuerit, nempe nullum à Christo capite recipiet influ-
„ xum gratiæ viuificantis animam, ac preparantis ad felicitatẽ æter-
„ nam. Huiusce vnitatis declarandæ causa, contra quosdã hæreticos
„ in Symbolo canitur: Credo vnam Sanctam Catholicam & Apo-
„ stolicã Ecclesiã: damnatusque à sacris Conciliis error est, priuatas
„ Ecclesias, seu Alexandrinam, Constantinopolitanam, aut similes
„ dari, quæ communi omnium capiti subjunctæ non sint Pontifici
„ Romano, ex quo perpetua serie ab sancto vsque Petro (qui Chri-
„ sti Domini jussu, vti à diuo Marcello martyre traditum est, Roma-
„ nam elegit sedem, eámque suo cruore sanciuit) perducti Romani
„ Pontifices; Vicarii Christi citra controuersiam a tot ac tanta san-
„ ctitate doctoribus Latinis, Græcis, omniumque nationum habiti;
„ ab sanctis Anachoretis, Episcopis, & aliis confessoribus adorati; tot
„ signis atque miraculis, tot denique martyrum, qui in hac fide & v-
„ nione Sanctæ Romanæ Ecclesiæ vitam profudere, testimonio cõ-
„ probati sunt. Meritò igitur, consentienti Episcoporum omniũ vo-
„ ce, qui ad Chalcedonensem conuenerant Synodum, Papæ Leoni
„ pariter acclamatum, Sanctissimus, Apostolicus, Vniuersalis. Et in
„ Constantiensi damnata est hæresis negantium super omnes & sin-
„ gulas omniũ terrarũ Ecclesias, Primatum Romani Pontificis emi-
„ nere. Ad quas tam disertas firmásq; patrum sanctiones atq; decre-
„ ta, Concilii quoque Florentini, quod sub Eugenio IV. præter alias
„ nationes, à Græcis etiã, Armeniis, & Iacobitis tãto studio celebra-
„ tum est; in hæc verba accessit auctoritas: Definimus, Sanctam Apo-
„ stolicam Sedem, & Pontificem Romanum, in vniuersum orbem te-
„ nere primatum, ac successorem esse Petri, & verum Christi Vica-

rium,

rium, totiusque Ecclesiæ caput, & omnium Christianorum patrē «
& doctorem existere: & ipsi in Beato Petro, pascendi, regēdi, guber- «
nandi vniuersalem Ecclesiam, à Domino Iesv Christo potesta- «
tem plenam esse traditam. Iure igitur Sereniſſimus Rex Dauid, tuę «
Celsitudinis genitor, missō ad obsequium Romano Pontifici dese- «
rendum legato, sanctam hanc Sedem omnium matrē ac principem «
agnouit. cúmque alia multa & præclara ipsius pariter & tuæ Celsi- «
tudinis acta numerētur; tū duo hæc eiusmodi sunt, vt eorum præ- «
stantiam nulla vnquam obscuratura videatur obliuio: ac proinde «
ab omnibus, qui sub isto viuūt imperio, immortales auctori bono- «
rum omnium Deo debētur gratiæ pro tam singulari in eos benefi- «
cio, vestra duorum opera, industria, virtute collato: cùm alter om- «
nium primus se in illius potestate, qui Christi vices gerit in terris, «
perpetuò fore professus sit; alter itē primus dictum ab eodē Chri- «
sti Vicario Patriarcham, verum ac legitimum Sacrosanctæ Sedis «
huiusce filium, in sua regna perduxerit. Etenim si in magni cuiusdā «
beneficii loco habendum est, vt profectò est, insitos esse corpori «
mystico Ecclesiæ Catholicæ, quod à Spiritu sancto viuificatur ac «
regitur, quam, teste Euangelista, idem Spiritus docet omnem veri- «
tatem; si eximium est munus, lucem sanæ doctrinæ intueri, & Ec- «
clesiæ fundamētis insistere, quā Apostolus Paulus, ad Timotheum «
scribens, domum Dei, columnam & firmamentum veritatis appel- «
lat; cui se promisit in ęternum affore Christus Dominus, inquiens: «
Ecce ego vobiscum sum vsque ad consummationem seculi, vt legī- «
mus apud Matthæum Euangelistam; est sanè cur sine fine gratulē- «
tur istæ nationes Deo Domino & conditori nostro, cuius prouidē- «
tia, per tuam parentisq; tui Celsitudinem, tāto illos bono dignata «
est. præsertim cùm iure sperandum sit, ex hac ipsa conciliatione cō- «
sensuque, fore, Christo Domino moderante, vt cum spiritualibus «
tēporaria quoque incremēta, non sine amplificatione imperii tui «
& hostium abiectione proueniāt. Sacerdotes qui mittuntur isthuc, «
omnes quidem, sed præcipuè Patriarcha, coadjutoréque & succes- «
sores eius duo, spectata admodum virtute sunt, & nostra in Socie- «
tate probati per omnia: ac propter illustrem charitatem, & exqui- «
sitam rectámque doctrinam ad hoc tanti momēti opus adsciti. ne- «
que verò illis animus in idipsum aut alacritas deest, haud leui con- «
cepta fiducia, labores suos, ad Christi Domini gloriam, tuæ Celsi- «
tudinis rem, animarum auxilium, pari cum operæ pretio collocan- «
di. Humanæ quippe salutis amor, illos, & Christi Domini aliqua «
saltem ex parte imitandi exstimulat studiū; qui cruciatus ac necem «
subiit volēs ac libēs, vt mortales ab æterna calamitate redimeret: «

» aitque per Euangelistam: Ego sum pastor bonus: bonus pastor ani-
» mam suam dat pro ouibus suis. hoc exemplo incitati Patriarchæ &
» cæteri parati veniunt, nō verbo duntaxat, consilióque, & spiritua-
» libus adimentis; sed ipsa morte, si res ferat, periclitantibus ani-
» mis opitulari. tua Celsitudo quo interiorem illos ad consuetudi-
» nem ac familiaritatē admisit; eo maiorē, vt spero, capiet in Do-
» mino voluptatem. Iam verò, quod pertinet ad fidem ac pondus
» eorum; quæ ab ipsis vel publicè vel priuatim exponentur, non i-
» gnorat Celsitudo tua, omniū (quatenus ritè degati sūt) sed Patriar-
» chæ præcipuè dictis, Apostolicæ fidei pondus & auctoritatem in-
» esse: ac perinde illis & Ecclesiæ credi oportere, cuius ab ipsis inter-
» pretanda sunt verba & sententiæ. Et quoniā Christi fideles cunctos
» Ecclesiæ firmiter assentiri, eiusque decretis obtemperare, & siquid
» existat ambiguum aut obscurum, eandem cōsulere necesse est;
» non dubitō quin tua excellēs pietas probitásque publico edicto
» curatura sit in suis regnis, vt omnes omnium ordinum homines
» tum Patriarchæ ipsius, tum eorum quos ille sibi substituet, dicta,
» præcepta, responsa citra vllam dubitationem sequantur. Constat
» ex Deuteronomio, de controuersiis omnibus ac nodis ad Synago-
» gam Ecclesiæ prænuntiam referri solitum: hinc illa quoque Chri-
» sti Domini verba: Super cathedram Moysi sederunt scribæ & Pha-
» risæi. idipsum in prouerbiis docet sapientia Salominis, cùm ait:
» Ne dimittas præcepta matris tuæ (ea est Ecclesia.) & alibi: Ne
» transgrediaris terminos quos posuerunt patres tui. ii sunt eiusdē
» antistites. Denique tantū Ecclesiæ suæ tribui ac deferri vult Chri-
» stus Dominus, vt per Sanctum Euangelistam Lucam apertè denū-
» ciet: Qui vos audit, me audit: qui vos spernit, me spernit. & per Sā-
» ctū Matthæū: Si Ecclesiā non audierit, sit tibi sicut ethnicus & pu-
» blicanus. Ex quo apparet, ne aures quidē præbēdas iis, qui alienū
» quippiam à sensu & interpretatione catholicæ Ecclesiæ attulerint;
» Sancto quoque Paulo in epistola ad Galatas idipsum præmonēte,
» cùm ait: Si aliud vobis angelus de cœlo euangelizauerit, præter id
» quod euangelizauimus vobis, anathema sit. ad summam, hoc idem
» Sancti doctores, Conciliorum Canones, fidelium omnium cōsen-
» sus & consuetudo planè demonstrant. Ac vicissim, Patriarchæ ac
» socijs pariter omnibus certum est fixúmque, tuam Celsitudinem
» assiduo cultu, submissione, atque etiam, quoad fas piúmque ferat,
» indulgentia prosequi. Nos verò, quotquot in hisce terris è mini-
» ma nostra Societate retinemur, tua Celsitudo ad omne obsequiū
» in Domino paratissimos habeat. Nostris quidem certè precibus &
» sacrificiis, vt iam instituimus, Deo supplicare pergemus, vti Regiā

Celsitu-

Celsitudinem tuam, regnumque istud amplissimum in Sancto
Christi famulatu conseruet: detque illi ita transire per bona tem-
poralia, vt nō amittat æterna. Idem ipse Deus ac Dominus noster
omnibus nobis, ad sanctissimam ipsius voluntatem & clarè cernē-
dam & ritè exsequendam, perpetuum lumen ac vires pro sua infi-
nita bonitate suppeditet. Romæ vij Kalend. Martias M.D.LV. Hæ
litteræ, quas ad Claudium, vt dixi, perferret, Ioanni Patriarchæ
designato, cum Pontificiis diplomatibus & sacro pallio de more
transmissæ. Legationē totā Ioannes Rex pro sua cōsuetudine per-
quam liberaliter instruebat. oratorē insuper declarauerat è suis
familiaribus primarium virum Fernandum Sosam, qui Patriarchā
honoris causa in Abassiam vsque deduceret. Accedebant regalis
opulentiæ dona, intextæ auro argentóque vestes, & sacrorum in-
strumenta magnifica. Dū hæc parantur, maturè ab Goa Regis ius-
su profectus ad Claudium Iacobus Diazius, qui aduētum Patriar-
chæ & comitum nuntiarent, eisque aditum in ea loca muniret. Vnà
missus à Prętore, Cōsaluus Rhoterigius, (de quo suprà memorau-
mus) egregiè pius & eruditus è collegio Societatis Goano sacer-
dos. huic mandatum (nondum explorato ad liquidum sensu Abas-
sini Regis) vti rem totam probè cognosceret; conceptosque ab eo
bonæ mentis igniculos interim accuratè foueret excitarétque.
Simul, superstitibus è Christophori Gammæ clade Lusitanis, quo-
rum plerique in iis terris matrimonio sese illigauerant, spiritā-
lem opem ac solatium afferret. Sapienter id prouisum ac præten-
tatum, exitus docuit. Biremibus duabus, vnius mensis naui gā-
tione, ad Arquicum Abassinæ ditionis expositi ambo, in regia
statiua (quæ subinde principi mutare mos est) terrestri aliquot
dierum itinere pervenerunt. Biduo pòst admissi ad colloquium:
& Lusitani Regis epistola publicè recitatur, in qua erat: Quòd
sese Claudius, aui ac parentis exemplo, rectæ in Deum fidei
& Catholicæ communionis cupidum ostendisset, gratissimum
id omnibus Christi cultoribus ac sibi præsertim accidisse. atque
ob id se missurum anno proximo certum è sua familia virum,
& cum eo perspecta morum innocentia & doctrinæ synceritate
patres, qui optimis eius studiis toto pectore deseruirēt. Sub hæc
& alia in eam sententiam, è Lusitanis adstantibus Abassinæ lin-
guæ peritis cognita, Rex veluti oppressus, obducto vultu, ser-
mone confuso, perplexa quædam & incerta respondit. ingenii mo-
bilitate, vel improborum suasu immutatum haud dubiè cerneres.
Modestè pòst hæc interrogatus, quid ita super ea re litteras ad
Ioannem vltro dedisset; reiçcta in librarium aut interpretem

culpa, se quidem fraterna in Lusitanum Regem voluntate esse ac fore subiunxit; cæterùm nihil sibi minus in mentem veniisse, quàm vt idcirco a maiorum institutis, ac tot seculorum spatio corroborata religione deficeret. Attamen Rhoterigius, ope fretus diuina, captatisque temporibus, Claudium omni ratione ad sanitatem reuocare conatus; miram in eo & primoribus regni, Conciliorum, & Ecclesiasticæ historiæ, ac diuini & humani iuris inscitiam deprehendit. Neque tamen astus aberat. callidè vel in primis ipse Rex agere; occupationes modò simulare; modò longis, & alienis, & non inuenientibus exitum sermonibus de industria tempus extrahere: in angusto comprehensus, palam eludere, pleraque inficiari; interdum etiam infimi sacerdotis qua sortem, qua confidentiam acerbè perstringere. At Rhoterigius, cùm & malignos aditus, & iniquiorem in dies coràm disputandi conditionem animaduertisset, librum subseciuis interim operis ab se confectum, & Chaldaicè vtcunque redditum, obtulit Regi. quo libro, confutatis Abassinę gentis erroribus, Ecclesiæ Romanæ summum inter omnes Ecclesias culmen ac potestatem apertè monstrabat. Aduersus hunc librum dum Claudius petita è variis cœnobiorum bibliothecis volumina dies noctesque perlustrat, neque tamen extricat quicquam; Latini sacerdotis nomen, & insignis in eo cuiusdam sapientiæ famam toto pænè regno vulgauit imprudens. ac ni cautè suppressus liber fuisset, magnos procul dubio concursus ad Ecclesiæ Romanæ gremium apparebat futuros. auxit rumorem Abuna, (sic enim Ægyptios Antistites vocant) nuper in eas regiones Alexandria missus. hunc Rex certaminis causa cum Rhoterigio committere cupiit, atque etiam vt scriptis Rhoterigii respõderet hortatus est. At ille, rugosa fronte, supercilijs adductus, nullum, ait, sibi cum hæreticis commercium sermonis esse: neque se illuc altercandi cum peregrinis, sed cleri ordinandi gratia destinatum. quin religionem vltro incussit Regi, quòd impia scripta legere esset ausus: idque ne in posterum faceret, minaciter vetuit. Inter eiusmodi frustrationes ac moras sextus effluxerat mensis. cumque iam tempus reuersionis instaret, Rhoterigius, per Sacramenta expiatis & confirmatis in officio Lusitanorum animis, ab Rege veniam abeundi cum Diazio petit; ac simul obsecrant, missis ambagibus promat, quid super aduentu Patriarchæ & comitum referri imperet Goam. ille, quod ad patrum aduentum attineret, Mazuæ præstò fore dixit è suis, qui descendentes exciperet, atque ad se cum fide curaque perduceret. vbi coràm eos audisset; tum se, quid facto opus esset, deliberaturum.

Simul

Simul, auri decem vncias Rhoterigio in viaticum erogari iubet. ille, accepta voluntate, pecunias reiicit. Goā dein repetentes, circa Zeilanam oram subita coorta procella euerso nauigio, propè demersit. saluti fuit, suppliciter inuocatum Beatæ Virginis auxiliū. eius præsenti ope, desperatis iam rebus, nullo nautarum ministerio suam in sedem carina rediit. ita fluctus exhausti. votiua dein cassus effigies Goæ in eiusdem Dei Matris templo suspensa. Per eosdem ferè dies, quibus in Aethiopiam Rhoterigius erat profectus; è Lusitania præmissi, dum grauiora Patriarcham negotia morantur, ex eius comitatu decem, ac varias, vt fit, in naues impositi, Mosambicum incolumes deuenêre. A Mosambico dum vastum præcidunt Oceanum, abducta ab cæterorum conspectu oneraria vna, in syrtim per tenebras noctis impingitur. neque tumidum erat mare, & paruo interuallo, bretia, ignotam ad insulam exigui admodum ambitus pertinebant. Eo tutiùs, dirupto aluco, nautæ vectoresque, trecenta circiter capita, in terram effusi. verùm squalidus & ab omni humano cultu desertus erat locus. & è commeatu nautico modicum quid vini & cibaria, eaque ferme vitiata, supererant: vt ni properè subueniretur, vltima necessitas ac dira fames instaret. extemplo nauarchus opis petendæ gratia scapham cum eximiis viris triginta conscendit, & leucarum quingentarum, vt nautæ supputant, spatium emensus, haud sine miraculo Goam applicuit. mox, è naufragii reliquiis raptim concinnato nauigio, quinquaginta ferme alii subsequuti. remāsêre ad ducentos. in iis è patrum numero tres. Cōsaluus, Paschalius, & Alphonsus Lupius. hi ab antecedentibus liberaliter inuitati; præcipuam conditionem in communi discrimine recusarunt: afflictāque turbam & inopem, suis quoque officiis ac præsentia destituti, quo erant caritatis ardore, passi non sunt. Eorum periculo cognito Prætor Barretus confestim cum duabus celocibus eundem Nauarchum, & nauclerii ordinis præfectum, quem gubernatorem maximū appellant, ad naufragos quærendos ac deportandos abire iussit. irritus fuit labor. & ingenti, vt diximus, interuallo distabāt; & insula quo minor, eo ad inuestigandū obscurior. Ergo non antè inuenti, quàm inedia ad vnū omnes absūpti sunt. Eius rei nūtius Goam allatus, mœrore ciuitatē implcuit. Socii tres æterno virtutis & caritatis præconio celebrati, quòd oblato ad salutem exitu, suis tamē ipsi capitibus aliena solatia prætulissent. Anno insequēti, Ioannes patriarcha, Andreas Episcopus, & Ioannes Mesquita, oratore Sosa inter nauigandum extincto, Goam deuehuntur incolumes. ibi cognito Claudium, contra opinionem & famam, in

veterum erroribus & impia secessione perstare; digna cõsultatione res visa. Adhibiti præter lectissimos è Societate patres, Ecclesiæ quoq; Goanæ viri primarii. Ac Patriarcha quidẽ, quamquam asperis ac periculosis in rebus, tamen sese in omne aleam Christi causa paratum ostendere. cæteris nequaquam è Sedis Apostolicæ dignitate visum, eo loco fastigióque personam; tot tantisque Pontificu Romani decretis ac iudicijs inclytam; seiunctæ è Catholico cœtu genti præbere ad ludibrium & contumeliam os. Verùm, ne prædamnata & abiecta repentè per metum vel ignauiam tantæ exspectationis apparatusque legatio, &, si quid sanari experiẽdo posset, omissum vlla ex parte videretur; Andreã Episcopũ duobus tribúsve cum sociis Abassiam adire, quæque Rhoterigius incassum egerat, pari fide, majore auctoritate, rursum aggredi placuit: & prout sese res darent, per litteras Patriarchæ Ioanni suadere vel dissuadere prouinciam. Ille, tam præclaram de Christo bene merendi & exercendæ patientiæ occasionem arripuit libens. Cum Emmanuele Fernãdo sacerdote, & paucis præterea comitibus in Abassiã profectus; nihilo quàm Rhoterigius faciliorem aut æquiorem expertus est Regem. Major dein illis oblata omnis virtutis explicãdæ materies. Paucis namque post eorum aduentum diebus, Claudio à perduellibus acie victo ac perempto, successit Adamas frater, olim desertor fidei Christianæ, vir immanis ac ferus, & Apostolicæ Sedis hostis acerrimus. is, vinctum Andream, in castra bellumque raptauit, comites, probris & cõtumeliis; Abassinos quotquot catholicæ veritati fauere visi sunt, vario genere pœnarum affecit, atque ipse demum a Turcis, quorum arma rebelles in regnum asciuerant, ingenti clade fusus fugatusque est. & ab iisdem, Andreas ac socii primò capti crudeliterque direpti, postmodum igne in hospitium iniecto viui pænè combusti, denique tanta præmi rerum omnium inopia cæpti sunt: vti ad vitam tolerandam, ne à pusillo, quem supra dixi, Catholicorum abscederent grege, bobus & aratro quæsitis, terrã suis ipsi manibus colerent. Atq; inter hasce difficultates & incõmoda quotidiana, caritatis & obedientiæ gloria clarus Andreas, diuexato miris modis & fatigato corpusculo tandem excessit. Per hunc modum de aggregandis ad Catholicorum numerum Abassinis elusæ bonorum spes. At Patriarcha Ioannes, Albuquercio Goano Episcopo vita functo, cùm ad illius Ecclesiæ gubernacula vocaretur; nunquam, vt eam reciperet procurationem, adduci potuit. Suum ipse quin potiùs apicem, quoad liceret, ad Societatis normam & instituta submittens; perpetuam abstinentiæ, religionis, industriæ laudem ad vltimum vsque spiritum

tum æquali tenore perduxit. Melchior, Nicenus Episcopus, pari moderatione cùm se pænè in ordinem redegisset; in Thomæos Christianos è consuetudine Societatis excurrens, Nestorianum pseudoepiscopum, inficientem praua doctrina populorum animos, egregiè confutauit ac fregit; aliisque deinceps viro forti dignis actionibus cùm iniquorũ simultates & odia subiisset; directa in eius caput sagitta, pilcóque decusso, propemodũ interfectus; in Sinas denique iussu Romani Pontificis abiit. ibi ad Amacanũ hodie Lusitanorum emporium, ætatis iam exactæ reliquias, propagandæ fidei & Christianorum animis ritè curandis insumit. cæteri Patriarchæ socii varias ad functiones de more destinati, vitam in suo quisque munere posuere. insignem inter eos perhibent Antonium Quadrium Lusitanum, qui vniuersæ dein prouinciæ quatuordecim annos magna cum sanctitatis & prudentiæ laude præfuit. Verùm circa irritæ expeditionis initia; neque leuioris momẽti aliam, neque meliore successu tentauit Bõferrus è familia Franciscana sacerdos natione Gallus, minimè vulgari vel doctrina vel sanctimonia vir. Is, rei Christianæ studio incensus cùm in Indiam peruenisset, audita Pegusiani regni amplitudine, vitiisque & superstitionibus incolarum, eam sibi præcipuè gentem omni ope subleuandam, ac fidei rudimentis imbuendam suscepit. Igitur Goa profectus ad Diui Thomæ coloniam, ex qua frequens in littora Pegusiana traiectus est; cùm eius coloniæ Vicario, & Alphonso Cypriano, & cæteris Lusitanis amicitiam iniit. iisdemque adiutoribus in onerariam admissus, difficili admodum ac periculosa nauigatione ad emporium, cui nomen Cosmi, deuehitur. Prorsus ignotæ, paulo ante Correæ aduentum, de quo supra diximus, nostris hominibus eæ gentes fuerant. ipsius dein Correæ & comitum relatu, multa de illarum diuitiis moribusque comperta. Bomferri postea litteris de origine Pegusiorum præter fabulosas quasdam opiniones acceptum, stirpem eos ab Iudæis exsulibus ducere, qui ab Salomone dãnati ad Offiranas aurifodinas, ea loca primi tenuerint. Fertilissimus verò ager, & exspatiantibus latè cãpis, alendo pecori bonus, & affluens omni varietate rerum est. quippe, alueo nauigabili, & flexuoso discursu piscosi amnes intermeant. è quibus vnus è Ciamaio lacu centũ & quinquaginta leucarum decurrit spatio; atque ad instar Nilistatis incremẽtis in triginta circiter leucas exundans, præpingui ac feraci limo rigat arua felicia. Accedunt ad opulentiam, crebra introrsum æstuaria, facili commercio gentiũ exterarum; ac mira quidlibet importandi exportandiq; copia & facultate. Cæterùm ignara Dei, &

in omnẽ libidinẽ ſceluſque proiecta gens eſt, ac miſerãdis opinionum erroribus inuoluta: è quibus nonnulla hoc etiam loco attigiſſe operę pretium fuerit: vt ex ea comparatione Chriſtiani, cùm ſua clariùs agnoſcant bona, tum ad eadem aliis impertienda vehementiùs inardeſcant. Iam primùm, qui apud eam barbariem ſapiẽtes habentur, infinitos perpetua ſerie ac ſucceſſione mundos ab omni æternitate conſtituunt. innumerabiles item Deos: quorum aliquot in ſingulis mundis variante numero deinceps exiſtant, qui nunc voluitur, hunc Deos quinque habiturum affirmant, quorum quatuor iam abierint. poſtremum hunc ante bis mille & nonaginta nouem annos aiunt è vita migraſſe; nunc ſine Deo ſunt, poſt multorum annorum curricul[illegible] venturum alium exſpectant: eo quoque demortuo mundum h[illegible]nc ingenti conflagraturum incendio; vti mox reparetur ſucce[illegible]atque moles noua, ſuos item Deos ac proprios habitura. in D[illegible]orum autem cœtum homines referuntur, ea tamen lege, ſi priùs in aquatiles, terreſtreſque, & aërias omnium generum animantes varia tranſmutatione migrauerint. Qui ex hac vita decedunt, iis triplicem fingunt ſedem; Naxac, is tormentorum eſt locus; & Scuum, deliciis ac paradiſo Mahometano perſimilem: & Nibam, quæ vox, omnis eſſentiæ priuationem, & vltimum corporis & animi interitum notat. duobus in prioribus animæ tamdiu detinentur, atque inde repetitis naſcendi vicibus in mundum toties redeunt, quoad in Nibam admitti, hoc eſt, prorſus ad nihilum redigi denique mereantur. Hæc & id genus alia Peguſiani dogmatis elementa ſunt; exſtantque multa de hoc genere toto conſcripta volumina. Ex iis principiis, & eiuſmodi vanitate, quàm prauus numinum cultus, quàm abſurdæ cæremoniæ, quæ portenta opinionum, quæ vitiorum ſequantur monſtra, non expers doctrinæ, vel rerum imperitus facilè quiuis exiſtimauerit. Accedit ad cumulum malorum, quòd haſce tenebras circũſepſit dæmon, vt ſolet, ſumma difficultate luminis inferẽdi. ſiquidem ipſius artificio planè perſuaſum ac penitus infixum habent Peguſii, cujuſlibet alterius, quamquam ex ipſo demiſſæ cœlo doctrinæ vel ſectæ, decretis aut placitis, aures, nedũ aſſenſum, abſq; inexpiabili ſcelere præberi nõ poſſe. Bomferrus, in Coſmi de quo dicebamus emporio, tribus ferme annis, inter hæc explorãda myſteria, linguamque ediſcendam, ingenti labore miſeriaque conſumptis, (ita tamen vt adiuuandis per id ipſum tempus Europæis mercatoribus operam daret) ſermones demum de Chriſtiana religione ſerere pedetentim aggreditur. Vnius æterni trinique Dei prouidentiam, vniuerſitatis huiuſce molitionem ex nihilo, primi hom-

hominis crimẽ in posteros omnes letali contagione transfusum; necessitatem satisfactionis infinitæ, quam præter Deum præstare cùm posset nemo; Deus ipse, redimendi generis humani gratia factus homo, volens prudensque pro sua immensa bonitate subierit; ad hunc humanæ salutis auctorem quotquot sese per fidem, & imitationem, & caritatem adiũxerint; hisce omnibus inenarrabilia quædam & sempiterna esse in cœlo præmia constituta: qui secus; hisce in tartaro item exquisitissima in omnem æternitatem parata supplicia; ad vtram quisque pertineat classem, extremo voluentium seculorum die, cùm animæ vita functæ rursum corpora induerint, Deum ipsum iudicem in celeberrimo superum inferumque conuentu lata sententia planum esse facturum. Hæc igitur, & alia rectæ fidei capita, cùm per occasionem exponere Dei famulus, multisque partim exemplis partim rationibus affirmare tentasset; mirum quàm obduratos obfirmatosque contra omnem veritatem animos incolarum offenderit. alii, vt fabulas ac deliramenta ridere; alii, vt pestes & piacula prorsus abominanda respuere. neque multum ab vltimo exitio aberat ignotus præco, si nouam ab omni memoria disciplinam ac religionem porrò inculcare instituisset. Ergo non sine causa veritus, ne super discrimen capitis, & quotidianas ærumnas, oleum quoque & operam perderet; amicorum suasu, re infecta, retro vnde venerat in Indiam reuertit. Per eosdem ferè dies atrox Cocini facinus editum. in capsa, quæ piorum collationibus in maximo vrbis templo prostabat, nefariæ schedulæ à custodibus repertæ, cum horrendis in Christum salutis humanæ parentem maledictis ac iurgiis. Lacerabatur simul è Societate Consaluus Sylueria, qui ad Manomotapam Aethiopiæ deinde Christi causa perẽptus est, ac tum in eadẽ vrbe conciones habebat, vir nobilis genere, sed virtute & eruditione multo nobilior. Huius tam sacrilegæ tamq; infandæ audaciæ crimen haud obscuro indicio hæsit in falsis è circunciſione fratribus, qua ex fœce aliqui ex Europa subinde, pretio à limenarchis aut nauium magistris furtim admissi, mercatorum habitu in Indiam peruehuntur, ibi cum Aegyptiis ferme Iudæis, (quorum in iis locis numerus ingens) aliarumque nationũ & sectarum hominibus, in Christiani deinde nominis damna perniciemque conspirant. Ex eo, de inducenda in illas regiones sacra Inquisitione agi cœptum ab Rege: quæ hodie per idoneos probatosque iuris diuini consultos iudicia Goæ magno rei Christianæ bono exercentur. Interea Melchior Nonnius, ab Goa per varios ancipitesque admodum casus ad Sinarũ littora primùm, inde,

redem-

redemptis è custodia Lusitanis, quorum antè meminimus, in Iaponios biennii amplius nauigatione perfertur. comiterque & benignè exceptus ab Rege Bungi, Cosmum Turrianum nec opinato ibidem offendit, qui ab euersa excisaque iterum per intestinas ciuium discordias rabiéque Amangutio vrbe sese in ea loca receperat. Cedrinas ædes eleganti opere, itemque aream templo cõdendo, nec non annuę pecunię modicum quid patribus adlignauerat Rex: eius areæ pars cœmeterio è Christiana consuetudine dedicata: pars altera in vsum valetudinarii publici item diuisa bifariam; vti elephantiaci, quorũ est in iis terris magna multitudo, seorsum ab cæteris ægrotis haberi curarique possent. Id opus, quo magis nouum insolitumque, eo majore approbatione celebratum ab incolis, multique inde, sed vt antea plebeii fermè, ad Christum accedebant. At Melchior, haud ignarus, ad excitandos ad virtutẽ pietatemque populorum animos, quantum sit in principis exemplo momenti; Regem ipsum variis rationibus ad verum Dei cultum conabatur adducere: successu tum quidem minimè læto: quòd neque dum tumultus planè quieuerant; & Rex è Ienxuana hæresi, quæ negat spiritum esse vllum, aut omnino quicquam præter ea quæ sensu percipimus, a voluptatibus, queis dudum adsueuerat, ad Christianæ disciplinæ seueritatem traduci se nullo pacto sinebat. Egit cum eo Melchior, vti cum aliquot saltem Bonziis præcipua sapientiæ fama, coram ipso regnique proceribus disputationem ac certamen haberi de religione permitteret: ne id quidem impetratum. Inde cùm exiguam in præsentia cerneret proficiẽdi spem; Cosmo cum sociis ibidem relicto, ad suum ipse prouinciale munus reuertit in Indiam. Sextus & quinquagesimus tum seculi huius agebatur annus: eo ipso tempore Ignatius Loiola Romæ, non tam ætate confectus, quàm ieiuniis vigiliisque, & super omnia desiderio Christi, decesserat. Huic, cùm aliis in prouincis, (ipsas enim duodecim ab se Dei munere constitutas reliquit) tum in India præsertim, solemni ritu & exquisitis cæremoniis parentatum est. tametsi minimè deerant qui tam illustri sanctitate viri patrocinium implorandum potiùs, quàm fundendas pro eo preces haud absurdè affirmarent. Certè ab illius excessu (vti optimum patrem in cœlo suorum cœptis adesse conjiceres) per omnes fundatæ ab eo Societatis ordines, recens quædam ad pios labores alacritas, nouus mentium ardor vigorque diffusus: & Indicus ager culturæ & fationibus vberiore quàm antea prouentu respondit. annis quippe proximis quatuor, Goæ duntaxat, præter incertam summam eorum qui à Franciscanis & Dominicanis abluti sunt,

baptizati

baptizati ab Societate IESV mille primũ & octoginta, mox mille nongẽti sexdecim, dein tria millia ducẽti sexaginta, demum incremento notabili duodecim millia septingẽti quadraginta duo. In his regia virgo fuit, adulta iam ætate, Mealis filia, ob generis claritatem Regi Mahometano cuidam in matrimonium destinata hæc, tempestiuis nobilium feminarum adhortationibus, itemque psalmis, & catechesi, & supplicationibus, quæ per vrbem haberi consueuerant, studio Christianæ religionis incensa, dum Prętor Barretus tota de re Mealem docet, ac furentẽ ira placare contendit, matris ancillarumque pertinaces & impias eluctata manus, ad paratum in platea vehiculum, adjuuãte Prætore, sese proripuit. inde cũ honestissimo comitatu ad spectatæ virtutis ac pudicitiæ matronam perlata, Didaci Pereriæ conjugem, adhibito scriba publico testibusque, Christianam sponte se fieri velle professa, post aliquot dies in diui Pauli tẽplo ab ipso Aethiopiæ Patriarcha, vitalibus aquis abluitur, & sacro MARIAE nomine decoratur, tanta ciuitatis vniuersæ lætitia tantóq; concursu, vt prætor ipse, qua erat pietatẽ, virga ad submouendam turbam arrepta, lictoris munere fungeretur. eidem virgini cùm à primoribus Lusitanis priuatim, tum à Prætore data publicè munera, & annui reditus aureorũ circiter octingentorum è fisco regio in alimenta decreti. Iam ex ipsis quoq; Regibus Molucarum, is qui Bactianũ obtinebat insulam, quamquam acriter obnitente socero Ternatensi, tamen constanti animo sese ad Christũm applicuit, abolitaque Mahometana superstitione, ac fanis euersis, defixas haud vno loco prælatas Cruces adorari à popularibus iussit. Ac Soloris quoq; Rex (quæ salubris admodum ora, gradus octo cum quadrantibus tribus ab Æquatore in meridiem sita, leucas distat à Malaca trecentas) cum familia regnique proceribus ab Lusitano quodam institore baptismum accepit. patres deinde à Malaca per litteras inuitatos cùm propter paucitatem non impetrasset, fratris filiũ Regem designatum, cui Laurentio nomen, apprime bona iuuenem indole, Malacam ipse transmisit: nimirum vt ibi per otium expolitus, ad suos dein erudiendos reuerteretur in patriam. Hæc Solorani. Ac multæ insuper eius plagæ nationes, cũ Euãgelii nomẽ pertenui accepissent fama, miram in cupiditatem Christianæ religionis exarserant. Quibus vt Ioannes Rex propter multitudinem atque distantiam cunctis opitulari non posset; Indicos quidem certè neophytos nouis decretis ornare, beneficiis atque muneribus augere pergebat. is audita Petri Mascareniæ morte, cùm pręclarè intelligeret ad amplificationem rei Christianę plurimum interesse,

esse, cuiusmodi moribus ingenioque Prætor Indiam regeret; circumspectis omnibus Lusitani primoribus regni, præfectum cubiculi Constantinum Brigantię Ducis fratrem in id ipsum delegerat munus: qui prouinciam illam adeò sanctè ac prudenter postmodum obtinuit, vti deinceps ituris eò magistratibus, officii exemplum ac norma vnus ipse proponi consueuerit. Iam in id quoque Ioannes acriter animum & cogitationes intenderat, vti Francisco Xauerio pro sanctitate viri, & immortalibus in Ecclesiam Christi promeritis, cœlestes more majorum honores à Pontifice Romano decernerentur. Atque idcirco per litteras Indię Prętori mandarat, vti quęcunque per Xauerium Deus miracula perpetrasset, verè atque accuratè indagata colligeret: cuius nos inquisitionis autographum exemplar cum testimoniis publicis priuatisque apud Conimbrigense Collegium nuper inspeximus. Hæc meditantem ac molientem, neque sera neq; inexspectata Ioannē abstulit mors, cùm ętatis annum, viribus dudum affectis, ageret quintum & quinquagesimum: vir planè magnus & venerabilis, ac præter cæteras laudes æterno præconio celebrandus, quòd imperii moderatione, cultuque bonarum artium, & studio religionis amplificandæ, formam speciemque benefici, & mitis, ac verè Christiani Regis expresserit.

HISTORIARVM INDICARVM FINIS.

SELECTARVM

EPISTOLARVM

EX INDIA LIBRI

QVATVOR,

IOANNE PETRO

MAFFEIO IN-

TERPRETE.

IOANNES PETRVS MAFFEIVS,

E SOCIETATE IESV,

Christiano Lectori S.

QVAE de Catholicæ religionis progressu litteræ ferme quotannis ex India perferuntur; eas (quod facilè animaduerti) optimus quisque auidissimè lectitare consueuit. Nec sanè immeritò. Quid enim ad honestam vitæ oblectationem accommodatius, quàm corpore domi sedentem, cogitatione ac mente peregrinari; transmeare Caucasum Oceanumq; nouas identidem formas rerum & (vt inquit ille) mores hominũ multorum cernere & vrbes? Quid porrò, vel ad animi fructum vberius, vel ad virtutis æmulationem efficacius, quàm, Euangelii face dispulsis errorum atque opinionum tenebris, veritatis lucem longè latéq; fusam intueri; & in diuerso vel aduerso potiùs terrarum orbe veluti renascentis Ecclesiæ sancita miraculis, testata martyriis, distincta personis, notata locis temporibúsque primordia recognoscere? Quæ mecum

ego cùm reputarem; & superioribus annis feci libenter, vti non exiguam earum literarum partem in Latinum è Lusitanico sermone conuerterem; & nũc easdem sub Indicarum Historiarum opus intentiore delectu pressas ac repurgatas, & nonnullis insuper auctas epistolis, denuo in publicum edendas existimaui. Sunt recentiores supersunt aliæ, quas, mihi si per occupationes ac valetudinem licitum fuerit, latinas faciet pro mea tenuitate propositum est. Tu interim (amice Lector) fruere præsentibus; ac nostros qualescunque conatus piis apud omnipotentem DEVM precibus adiuuabis.

Vale.

SELE-

SELECTARVM EPISTOLARVM EX INDIA

LIBER PRIMVS.

FRANCISCI XAVERII E SOCIETATE IESV AD SOCIOS IN EVROPAM.

QVAM lætos atque vberes animarum fructus Indica ferat vinea; & non in Regiis modò præsidiis, verùm etiam in reliquis oppidis barbarorum, sanctissima Christi fides quàm feliciter crescat, fusiùs ad vos scripsi mense Ianuario superiore. Ego Iaponem versus ex India sum profectus Aprili mense, duobus è Societate nostra comitibus, altero sacerdote cui Cosmo nomen est, altero laico: itēque Iaponiis neophytis tribus, quos mihi sanè videtur Domin⁹ præcipua quadā benignitate clemētiaq; fouisse. namq; vt in D. Pauli Collegio Goæ cœlesti lauacro expiati sunt, tanta eos diuina bonitas voluptate gaudioq; perfudit, tantamq; ad suæ in ipsos beneficentiæ cognitionē adduxit, vt præ lætitia spiritali piaq; dulcedine lacrymas non tenerent. in virtutibus verò mirabile dictu est quantum profecerint: planè, vt eæ nobis iucundam atque vtilem sermonis materiā præbeant. Ad hæc & legere & scribere didicerunt, ac distributis horas precationibus diligenter vacant. Interrogati à me quonam sentirent se genere considerationis potissimùm affici; passionis Domini recordatione, dixerunt: itaque huic vni maximè cōmentationi dant operam. Articulos fidei, Redemptionis generis humani causas, & cętera Christiana mysteria per otium cognouerūt. Percōtāti mihi sæpenumero quosnam religionis Christianæ ritus qūæve instituta sibi maximè crederent profutura, duo illa semper, scilicet Confessionē & Cōmunionem, sine controuersia responderunt. addentes insuper, sua quidem sententia neminem omnino fore participem rationis, quin auditis Christianæ disci-

plinæ decretis assentiatur ac pareat. Vnius verò ex iis, cui Pa[illegible] nomen, sanctæ fidei cognomen impositum est, illam quoq; vo[illegible] audiui; cùm ingemiscens in hæc verba prorumperet: O miseri Ia[illegible]ponii; qui ea ipsa, quæ Deus ad vestrum est fabricatus obsequium adoratis vt numen. cui ego, quid ita? inquam. tum ille, quòd Sol[illegible] ait, venerātur ac Lunā; quæ res iis, qui nouēre Dominū Iesū Chri[illegible]stū, famulātur ac seruiunt. quid enim agunt, inquit, aliud; nisi die[illegible] tenebras ac noctis illuminant, vt ea claritate mortales ad mag[illegible] Dei & filii eius Iesu Christi cultum & gloriam in terris vtantur?

Verùm vt ad institutam itineris nostri narrationem reuertar[illegible] Malacam venimus pridie Calēd. Iunias, anno M.D.XLIX. ibi Lu[illegible]sitanorū accepimus ex Iapone literas, in quibus erat scriptū, prin[illegible]cipē quendā eius terræ virū velle fieri Christianum: itaq; legari[illegible] eo ad Prætorē Indiæ, qui aliquot è Societate nostra Christian[illegible] religionis interpretes postularet. afferebatur etiā, quodā Iapon[illegible] in oppido, mercatores Lusitanos in hospitium iussu reguli diue[illegible]tisse dæmonū incursibus vehemēter infestū, atq; ob id habitato[illegible]bus destitutū: cùm ignaris quid esset Lusitanis vestes detrahe[illegible]tur, famulus etiā nocturno spectro perterritus exclamasset; excitatos eo strepitu arripuisse arma: deinde famulū Crucibus [illegible] circūdedisse hospitium: incolas verò & regulū mercatoribus ape[illegible]ruisse, domū eā ab dæmone inhabitari: & simul quæsisse quonam ad eu fugandū remedio vterentur: respondisse Lusitanos, nullum aduersus dæmones Cruce firmius inueniri præsidiū; itaq; ex eo [illegible] Cruces domibus eius oppidi ferè singulis collocatas. Nūtiabatur ad hæc, perāplū patere euangelizantibus in Iapone cāpū; quòd [illegible]ges morib⁹ māsueta sit, ingenio docilis & acuta: quocirca magna in spē veni, si per nostra peccata non steterit quo minùs cæptis fa[illegible]ueat Deus, ingētē animarū vim ad Ecclesiæ gremiū accessurā. Ha[illegible] ego rebus cognitis, tametsi ea mihi admodū læta videbātur, tamē aliquādiu substiti, mecū adhuc de profectione deliberans: sed cū certa cōstarēt mihi iā diuinæ voluntatis indicia, viderēq; me, si ab incepto desisterē, ipsismet Iaponiis ethnicis multo detestabiliorē futurū, (quāquam perēnis ille humani generis aduersarius meum hoc iter summa ope nititur impedire) fidēti animo pergere, & primo statim aduētu Regē ipsum Iaponis adire cōstitui, eiq; mādata quæ habemus a Domino, exponere. Et quamuis apud Regiā Academia dicatur esse percelebris; tamē haud dubiā nobis, si ad certamē ventū sit, Deo fauēte, victoriā pollicemur. nec nos litteratorū veremur sophismata; nec barbarorū minas, vel dæmonum insidias pertimescimus; quid enim nobis aut ab eorū scietia, qui Iesum no[illegible]

sciunt

sciũt, potest esse periculi; aut ab eorum vi, quibus nihil in nos, nisi quantũ Deus ipse permiserit, licet? præsertim cũ nulla re alia, nisi diuinæ gloriæ studio & salutis animarũ adducti, negotiũ hoc susceperimus; & Iob à diabolo sacræ litteræ nõ nisi concedente Domino lædi potuisse testentur. Illa verò nos vna assiduè cura solicitat, ne grauiùs ipsi pro humana fragilitate peccemus; néve Dei auxilio, quod laborantibus ille semper benignè suppeditat, abutamur. quod tamen ne accidat, cùm sacrosanctæ matris Ecclesiæ (cuius imperii fines, animabus ad creatoris agnitionẽ trahendis, propagare satagimus) tum nominatim Societatis IESV meritis impetratum iri speramus.

Sanè quam periculosum iter hoc Iaponicũ est, partim ob frequentia latrocinia, partim etiam ob tempestates, quę passim hoc mari ita sæuæ excitantur, vt præclarè agi cum iis qui nauigant existimetur, si tribus è nauibus duæ cursum incolumes teneant. Quocirca venit mihi sæpe in mentẽ vereri, ne, qui è nostra Societate sapientiores videntur, si cui eorũ in hæc loca mitti contigerit, temerariũ esse negotiũ, Deumq; tentari quodãmodo, tã apertis adeundis periculis, putent: qua tamen eos suspicione postmodum libero, quòd spero, Societatis nostræ doctrinis ac litteris inhabitãtem Domini spiritum præsidere. Illud quidẽ occurrit mihi sæpenumero, quòd aliquando patrem nostrũ Ignatium audiui dicentẽ: omnibus iis, qui in Societate nostra versantur, summo studio conatuque elaborandum esse, vt inanes ab se timores & cętera cuncta depellant, quæ homini, quo minùs totam in vno Deo spem collocet, impedimento esse consueuêre. Porrò, quemadmodum interest inter eos, quorũ ita spes est in Deo roposita, vt rebus tamen affluant necessariis, & eos, qui ob idipsum vt Christũ imitarentur, & soli Deo confiderent, omnibus sese vitæ præsidiis exsuerunt; sic proculdubio multũ refert, vtrũ quis, cùm vnicum habere se profiteatur in Dei bonitate perfugiũ, tum in tuto & quasi vmbra se exerceat: an, alia re proposita sibi nulla pręter Dei honorem gloriãq;, sese caputq; suũ volens vidensque in discrimen offerat pænè quotidie: cuiusmodi si quis existat; næ illum ego propediem seculi tædio, migrandiq; ad Dominũ desiderio, affectum iri crediderim: quandoquidem hæc hominũ quæ dicitur vita, mors perpetua potiùs ac triste quoddã à cœlestibus regnis exsilium est.

Vos interea valete fratres, Dominumque precamini, vt nostrã disiunctionem pro infinita sua misericordia coniungere dignetur in cœlo: nam in terris quidem ecquando posthac visuri inter nos simus, incertum est. Malaca, x. Cal. Iulias, M. D. XLIX.

EX EIVSDEM PARÆNETICA AD GASPARVM BERZAEVM, CVM IS ARMVSIAM PETERET.

IN Armuziana ista prouincia, primum & antiquissimum tibi sit Dei obsequium, & animi tui cultus. Ex hisce fontibus cætera ad proximorum vtilitatem largè manabunt. ac proinde curabis, vt semel bisve quotidie te ipse ad calculos voces: atque integer iudex cognitionē exerceas tum communē omnium illius diei cogitationum & actionū tuarum; tum verò propriam earum, in quibus aliqua per id tempus præcipuo studio vel præcauenda, vel corrigenda, vel ad perfectum expolienda susceperis. In primis verò, Christianæ humilitati intenta cura studeas velim: eaque potissimùm obeas ministeria promptus ac libens, quę cęteri velut abiecta & minimè speciosa fastidiūt. in eo genere catechismus est. quas tu partes ne alteri delegaueris. circa meridiem singulis diebus cōpita vrbis cum socio circuibis ipse, plebē in templum elata ciens voce. ibi Lusitanorum filios, puerósque, & libertos, nec non sexus vtriusque mancipia, salutaribus instinctis atque præceptis erudies: teque publicè præeunte, promiscuum vulgus Christianas precationes & pia dogmata resonabunt. Atque idipsum eo maioris apud te momenti debebit esse, quòd eius laboris patientia non modò imperitos idiotasque ad notitiam Dei atque ad virtutem informat; sed etiam reliquorum animos cum tacito quodam plausu atque approbatione conciliat. Delatus Armuziam, Proëpiscopum adibis officii causa: eique ad genua protinus accides, & manum exosculabere. ex eiusdem auctoritate conciones habebis; in confessiones audiendas incumbes; & cæteris Christiani pastoris fungere muneribus. Simul, operam dabis, vt ab eo gratiam & beneuolentiam ineas, quo per te, si fieri possit, piis animi saltem ritè purgandi meditationibus imbuatur. Reliquos item sacerdotes omni submissione & officio demerebere: curabisque vt ex iis quamplurimos ad easdem meditationes Deo adjuuante perducas. Præfectus item præsidii, qualis qualis ille sit, enitere quantum poteris, vt amicus ac propitius tibi sit: neque res vlla erit tanti, vti dicto factóve illum exasperes: vbi hominem tibi arctè deuinxeris; tum si & malè audierit, & monendo reddi meliorem putaris posse, & occasio commoda inciderit; quam amicissimè ac demississimè & ore placido eidem expones, quinā de illius actis & vita sermones hominum sint: suadebisque, vti famæ pariter & officio consulat. Multi erunt, qui de illo

ad te

ad te querimonias deferant; tuamque apud eum prophanis in rebus implorent opem. hisce tu occupationum tuarū & magnitudinem excusabis, & genus. addes, vereri te, ne parum ea legatione proficias. qui numen & conscientiam spernat, hunc tua quoque monita nihili esse facturum. Cum sodalitio misericordiæ fac vt quàm optimè tibi conueniat: sodalésque ipsos, quoad eius fieri poterit, mansuetudine ac beneuolentia comprehendas, ac totum opus, quibuscumque licuerit rebus, pro virili parte promoueas. Aegrotos in publico nosocomio & vinctos in carcere identidem vises; hortaberisque ad cœlestes iras per sacram confessionem auertendas, quandoquidem ii propter admissa piacula ferme plectuntur, & sunt qui Sacramentum Pœnitentiæ nunquam obierint. Adhæc, vbi res postulauerit, ages cum præsidibus vtriusque loci, vti maturè cognoscantur singulorum causæ; ac simul, vt egentibus miserisque ad tolerandam vitam necessaria præbeantur. Iam, inter nauigandum, & posteaquam exscenderis, omni ope contendes, vti per idoneos certósque homines, Armuziani populi mores ac vitia domi forisque; genera pactionū & quęstuū; nec non in forensi re corruptelæ, factiones, calūniæ, & alia id genus, quibus opprimitur veritas; tibi quàm notissima sint: quo ad ea postmodū curationes ac medicinā scienter accōmodes. Hoc tibi ad rē ex animi sententia gerēdā longè vtilius fuerit, quàm librorū attenta peruolutatio, minimè tamē alioqui omittēda. Mihi quidē in omnes partes plurimū sēper illā notitiā profuisse perspexi, in capessenda autē Christiana re, delectúq; negotiorū habēdo; illud vitabis in primis; ne, quorū fructus ad vnū vel ad paucos pertinet, anteponas iis, quæ plures vel etiam vniuersos attingūt: sed quo latius quidq;, eo potiùs & antiquius tibi sit. Quos in Societatis nostræ disciplinā admiseris: eorū profectū caue ne acrioribus tentamētis explores, quā quæ pati, vt ægroti natura, sic tyronis imbecillitas possit. sed semper infra potiùs, quàm supra vires probatio sit. alioquin exacerbantur multi, sensimq; desperāt; ac domitis ad extremū frænis, in auia & dirupta præcipites abeūt. Atque hoc toto in genere prorsus vitanda cēseo experimēta, quę vel inani & absurda nouitate, vel etiā procaci quadā & cynica libertate, aut risum, spectantibus, aut stomachum mouent. Tū verò sectabere quæ & in vulgus accepta sunt, & cum ratione pariter ac pietate consentiunt, cuiusmodi sunt quæ posui modò: carcerem & valetudinaria frequenter inuisere: vinctis & decumbentibus, in vtroque homine patienter ac sedulò ministrare: itémque, ad paupertatis voluntariæ documentum, panes & numulos emen-

dicare palàm: & alia id genus. Porrò ad regẽdos & in virtute promouendos alumnos, illa res vna vel maximè proderit, comitate quadam eos & paternæ beneuolentiæ significatione perlicere ad arcana pectoris sui planè tibi nudanda: sic prorsus, vti omnia cogitationum initia, quibus vel a deprauata natura vel à malo dæmone solicitantur, extemplo ad te differre non dubitent. Hæc differendi & communicandi fiducia & consuetudo, mirum, in omnes partes quantopere conducat. siquidem occultæ hostium fraudes, & improbæ petitiones, in medium protractæ, vel ipsa luce protinus euanescunt: vel, si vrgere perstiterint, variis remediis opprimuntur, quibus in remediis expertæ virtutis illud est: vbi quempiam inani gloria, corporum illecebris, aliáve parũ honesta cupiditate irritari cognoueris, huic præscribere spatium aduersus ea vitia meditandi: tũ, quæ excogitauerit, iubere vt ea populo per occasionem adhortationis impertiat. Hinc duplex percipietur fructus; tenacioris memoriæ, quòd ferè quæ cõmenti sumus, promendo & commemorando, altiùs nostris animis infiguntur: salutaris verecundiæ; quòd nos ea non exsequi pudeat, quæ ipsa aliis facienda præcepimus. In Sacramento pœnitẽtiæ, cũ negotiationibus præsertim amplis & opulentis, sunt quæ ante criminum cognitionem, in ipsa cognitione, & post cognitionem obserues. Ante cognitionem; curabis, vti reus idem & actor (nisi id mysterium frequẽter obire consueuerit) biduum aut triduũ sumat ad anteactæ vitæ reputanda peccata, & simul memoriæ causa in scedulam ex ordine referẽda: vt ne imparatus, & sine aliquo morsu doloris pudorisq;, ad accusationẽ accedat. In ipsa verò cognitione, si turpitudine flagitiorũ, aut magnitudine scelerum, quod sæpe fit, absterreri hominem senseris, quominus ipse se prodat; hilari facie, blandoq; sermone, quin etiã, si opus fuerit, variis te quoq; morbis animi olim implicitum fuisse testãdo, vti singula probè fateatur, adduces. & cùm alia diligenter inuestiganda & elicienda sunt; tũ verò accuratissimè, quæ ad nefarios lucra, & res dolo malo partas aut retẽras, pertinẽt. etenim, si quem fœnore contaminatum, aut peculatu, vel iniquis pactionibus, in vniuersum interroges, num aliena possideat; vt est procliuis ad sui tutelam, & sibimet libenter ignoscit, hominum natura, facilè inficiabitur: sin genus vitæ artisve quam factitet, si vsuras, & contrahendi, mercandi, vendendi formulas nominatim exquiras, & (si regius fortè præfectus curatórve ille sit) si de interuersa interceptáve pecunia, de monopoliis per vim nefasque institutis, deque aliis, quæ magistratus contra voluntatem Regis & ius cõmune plerumque sibi pro potestate & imperio

imperio vindicant, singillatim percunctere; multorum haud dubie delictorum confessionem exprimes, quæ reu alioqui, vel per malitiam vel per inscitiam silentio forsitan inuoluisset. A cõfessione, si noxius tibi dura & perfricta visus erit fronte; comperendinabis videlicet, eique certos interea locos ad commentandum assignabis, quorum consideratione, tamquam repetitis ictibus, è silice pectoris sui, pios gemitus & aliquas amoris diuini scintillas excutiat. Quòd si fraudati quid fortè restituendum, vel condonandæ iniuriæ, vel scorta relinquenda, vel eiusmodi quippiam expiandum sit: planè videbis, vti ante latam sententiam expietur, neu te largis cuiusquam pollicitationibus induci permittas: nam qui piaculis eiusmodi obstricti tenentur, ab sacerdote appellati, magis in promittendo interim faciles, quàm in præstando postmodum fideles, existunt. Vbi sine fallacia ab reo satisfactum esse didiceris, tum demum, æternis vinculis absolutum, temporario aliquo supplicio ritè iuncto, dimittes. Si qua pecuniæ summa, seu propterea quòd iusti domini copia nulla sit, seu etiam pietatis ac beneficentiæ studio, erit in pauperes conferenda; nequaquã ego tibi sim auctor, vt illius pecuniæ te sequestrum ac diribitorem exhibeas: sed eam tu (nisi si tibi secus interdum in re præsenti videbitur) ad Misericordiæ sodales extemplo rejicies; atque id multis grauibusque de causis primùm, quòd tibi non æquè ac sodalibus nota est mendicorum & egentium turba: quorum, alii sæpè morbum, alii probitatem & sanctimoniam, alii etiam inopiam ipsam egregiè simulant. Ad hæc, si percrebuerit, humanis necessitatibus & egestati paratum in tua facilitate subsidium esse, tanti vndique petentium concursus ad te fient, vti ad Apostolicas functiones, quæ tibi primæ esse debent, otii nihil supersit. Non est porrò æquum, te, qui ad Euangelium prædicandum veneris, relicto verbo Dei, ministrare mensis. Postremò, si pecunias ipse tractare assueueris, metuendum est, ne famæ tuæ atque existimationi aliqua labes ab iniquis, & omnia peiorem in partem interpretantibus, adspergatur. Quæ cuncta incommoda effugeris, si hasce Christianæ caritatis & officii partes eidem Sodalitio delegaueris. Quotidiani vsus præcepta, ad æternam salutem præcipuè necessaria, in B. Virginis & in Misericordiæ templo palam in tabella propones. Ad ea perlegenda, exscribenda, &, quod caput est, obseruanda, cùm cæteros inuitabis; tum verò pœnæ loco, si res postulet, adiges in tempus certum, quorum ipse confessionem exceperis; vt inde perpetuam, si fieri possit, eius disciplinæ cõsuetudinem sponte retineãt.

Singulis

Singulis verò noctibus, voce ad commiserationem accómodata, vicatim populo commendabis opportuna deprecatione adiuuãdas animas, quæque in hac vita peccato letali tenentur, quęque in altera purgatorio igne torquentur. statis per hebdomadam diebus operam conferes ad simultates ciuium dirimendas, restinguẽda odia, forenses denique controuersias cõponendas, quippe quarum impensæ magno ciuium damno sępe sortem exsuperant. Ergo iis omni ope obuiam ibis: atque ipsos etiã, quorum interdum culpa lites aluntur, scribas ac leguleios, tibi aliquo pacto deuincire, & salutari quopiam remedio sanare conaberis. In concionibus autem, quo magis commune bonum id est, eo maiorem, vti dicebamus, industriam, & assiduitatem, & operam collocari, neque illas ad vulgi oblectationem plausumque, sed ad morum emendationem & vnius Dei gloriam omnino referri par est. Animorum quippe agitur salus: adhibenda vulneribus remedia; non prurientes aures curiosis quæstionibus & inani sermone scalpendæ, ac proinde accersita, fucata, dubia, obscura, cõtrouersa, ne in medium adduxeris. virtutis amorẽ, vitiorum odium excitare contendes: & ex iis quæ pro vniuerso mortalium genere Christus Dominus acerbissima pertulit, locum subinde aliquẽ inducendo, ad malè actę vitę detestationem, ad lacrymas, ad pœnitentiæ & Eucharistiæ Sacramenta populum vehementer impelles. Inter dicẽdum autem, vide ne quem eorum, præsertim qui cum imperio ac potestate sunt, apertè perstringas. Exulcerare plagas hoc quidem est, non curare. & qui longiùs in eo genere prouehuntur, efficiunt nihil, nisi vt magno labore, fructu nullo, gratias perdant, odia collegant. Priuatę obiurgationes in priuato adhibendæ sunt, & quidem plurima humanitate conspersæ opulentis verò ac potẽtibus viris, quod ferme delicatum & fastidiosum est genus, inter ipsam admonitionem subinde etiam te ad pedes abjicies; vel, si res tulerit, caros dabis amplexus: planè vt perspiciant nõ tristitia te vlla, vel seueritate, vel negotiorum appetentia, sed eximia quadam beneuolentia & caritate, ad officium reprehensionis adduci. Iam verò, de familiari conuictu, & quotidiana cum hominibus consuetudine, haud leuis est animaduersio; multasque & magnas ea res habet cautiones: quarum prima illa est: Ita vtendum amicis, quasi non tu quidem illis, sed illi tibi olim infensi infestique futuri sint. Id si præsumpseris animo; longè attẽtiùs omnia circumspicies, neque ipse in officio continebis, neque in securitatem effusus, admittes quod aliquando tibi exprobrari aut objici possit. In vniuersum tamen, te cunctis mitem, iucundum, affabilem præbeas

velim; vt ea comitate illecti (nam alioqui anceps & periculosa curatio est, quod item supra monuimus) omnes tibi pectorum suorum latebras ac recessus aperiant. Alter locus cautionis est, operam des vti studiosos recti, verosque discipulos, à fictis prauisque dignoscas; & conuenientem vtrisque facias medicinam. Nō enim deerunt plurimis obsiti vlceribus, qui, vel metu ne illa detegas, vel etiam captandæ ad cæteros commendationis causa, vltro sese tuā in amicitiam ac familiaritatem insinuare non dubitent. ij, si te inter cætera ad prandium aut cœnam inuitent, i sanè; ac tu vicissim illos ad Sacramentum Confessionis inuita: curaque, vti prorsus intelligant, fixum esse tibi certumque, eos omni ratione ad Christianam seueritatem, ac disciplinam, à laxiore vita deliciisque traducere. sic fiet, vti vel in posterum te frustra interpellare desistant; vel (quod optandum est magis) ad meliorem frugem, te duce ac magistro, tandem aliquando perueniant. A donis muneribusque (friuola quædam excipio; quæ si recuses, largitor vtique Lusitanus contemni se putat) omnino abstinebis, vulgati prouerbij memor, Captum esse, qui ceperit. Ioannes tibi Rex omnia ad victum cultumque necessaria detulit; eius vtere benignitate, atque idipsum modicè, vel etiam intra modum; vt votiuæ paupertatis religiosa professio constet. Si multis è partibus ad te cibaria cocta seu cruda mittentur; ea tu ad carcerem vel ad valetudinarium publicè deportanda curabis, atque hoc pacto, in tractandis hominum ingeniis tua tibi ratio longè solutior & expeditior fuerit. Quos ad vitia proiectos & in peccandi libidine perperam obstinatos offenderis; gehennæ quidem illos & futuri terrore iudicij maximè commoueri oportebit. sed quoniam hæc nimium abesse longè stulti homines putant, multi etiam propter fidei imbecillitatem, sint ne omnino vlla, turpiter ambigunt; at tu, morbos, ærumnas, calamitates, exsilia, vincula, cædes, orbitates, naufragia, bonorum proscriptiones direptionesque, & alia malorum genera sexcenta percurres, quibus in hac etiam vita impios ac praui tenaces homines afficit Deus: eaque denuntiatione perditos & insanos ab amentia reuocare conaberis. Si cum irato, & flagrante cupiditate vindictæ, res tibi fuerit; blanda primùm oratione, quasi aliud agens, mulcebis hominem: dein, capto circuitu, sensim ad causam accedes, vt quam ille queratur iniuriam eleues verbis, & multo minorem opinione fuisse demonstres: aut etiam diuino permissu relatam, quòd iniurioſum ille quoque se quondam in alios fortasse præbuerit. ad hæc & alia id genus dicta, si te auersabitur, cedes tempori scilicet: si dederit

rit sese, premes paulatim acriùs, & identidem instabis, quoad sedata perturbatione reliquam abs te medicinam libenter accipiat, eadem ferme obseruatione, ad leniendum dolorem, mœroremq; & cæteras animorum ægritudines, vti licebit. Atque hęc cum iis qui Christiani censentur. Conuertendis autem ad Christum Iudæis, ethnicisque, suum item spatium ac laborem imperties: quà ad rem, ne longior sim, non pauca ex iis quæ suprà posuimus transferri commodè poterunt. Verùm de his hactenus. redeo ad primà. Tu fac in aliorum curationem ita, mi Gaspar, incumbas, vt interea tuæ ipsius perfectioni ac saluti quàm diligentissimè consulas. Vale.

EIVSDEM AD SOCIOS GOAM.

APONEM Deo adspirante attigimus Augusto mẽse, die Assumptioni Mariæ Virginis sacro, cùm festo ipso Diui Ioannis Baptistæ die natali Malaca sub vesperam soluissemus. Nauiculario vsi sumus ethnico, mercatore Sina, qui suam in id operam Præfecto Malacæ detulerat. ac primò sanè feliciter nauigauimus: sed mox (vt sunt barbarorum ingenia ad leuitatem atque ad inconstantiam prona) profectionis mutare consilium nauicularius cępit, & in occurrentibus passim insulis tempus frustra conterere. Nobis autem in eo itinere cùm alia multa, tum illa deo pręcipuè molestissima contigerunt: alterum, quòd oblata diuinitus tempestate nautæ per nequitiam abuterentur; qua elapsa, ad oram Sinarum appellere, ibique totam hyemem, cursum exspectantes, ponere cogebamur: alterum, quòd in eadem naui simulacrum vehebatur dęmonis; cui nautæ, quanquam inuitis nobis & inspectantibus, patrio ritu sacrificabant. ab eodem etiam per sortes de ipsa nauigatione petebant responsa; quæ (vt aiebant, credebantque barbari) modò læta, modò tristia reddebantur. Centum à Malaca leucas, Sinas versus prouecti, quandam ad insulam stetimus: ibique aduersus maris illius sęuitiam naualibus instrumentis aliaque materia comparata, post multas cæremonias & sacrificia quæsitum est ab idolo, prosperam deinceps fortunam essemus habituri, necne. cùm valde prosperam respõdisset, proinde, ne moraremur diutius, sustulimus anchoras, velaque gratulabundi fecimus omnes: illi, simulacro quod in puppi locatum candelarum luminibus odoramentisque ex incenso ligno quodam Aquilano venerabantur: nos conditore cęli terręq; Deo & eius

& eius filio Domino IESV CHRISTO confisi, cultum religionemque amplificandi studio in ea loca deferebamur. Cùm iam essemus in cursu, placuit nautis ab dæmone percontari, vtrùm nauis, qua vehebamur, Malacam esset ex Iapone reditura. cùm in Iaponem quidem peruenturam omnino sortilegi retulissent, verùm ex Iapone Malacam minimè reuersuram; tum verò institutæ nauigationis pœnitere barbaros cæpit, satiusque iis videri apud Sinas hyemare, & Iaponicam profectionem in alterũ annum differre. Noster autẽ quis animus, quis tum esset dolor, cogitare vobiscum potestis ipsi, cùm de tota itineris nostri ratione consuleretur dæmõ. Mox in oram terræ, quam Cocincinam vocant, delati; duo, vno eodemq; die, (qui fuit Diuæ Mariæ Magdalenæ sacer) vespere, sanè quàm aduersa pertulimus. Etenim exasperato vehemẽtiùs mari, ingentesq; voluente iam fluctus, cùm iactis anchoris agitaremur in salo, apertum in ostium sentinæ vnus è comitibus nostris Emmanuel Sina fortè præteriens decidit. mortuum credidimus: nam & altè ceciderat, & à capite pœnè ad vmbilicum obrutus aliquantisper in aqua iacuerat. verumtamen extractus magno cũ labore exanimis grauiterque caput sauciatus, adhibita curatione, paucis diebus Deo fauente conualuit. Nõdum huius planè curatum erat vulnus: ecce tibi eodem ferme casu, eademque nauis iactatione, filia nauarchi in mare delabitur, & in omnium oculis, frustra conantiũ opitulari, submergitur. Cuius interitum tãti sunt eiulatus ac lacrymæ consequutæ: tanto præterea, quotquot in naui eramus, vitæ in discrimine versabamur; vt admodum digna miseratione res esset. Barbari ad propitiandum per sacrificia dæmonem versi, nulla capta quiete, diem noctemque totam mactandis idolo auibus ferculisque apponendis operam dederunt, per sortes etiam quæsiêre causam infortunii. Responsum est: si is qui priùs in sentinam ceciderat Emmanuel fato functus fuisset, puellã in mare non fuisse lapsuram. Cernitis ipsi profectò, quantum nobis eo responso dæmõ ab suis ministris crearit periculum: & nobis quid futurum fuerit, nisi furentis rabiem Dominus compressisset. sed me tamen in primis graues illæ in Deum iniuriæ & barbarorum sacra illa sacrilega permouebãt. itaque fusus in preces Deum rogaui sæpius, vt, priusquã fluctibus operiremur, homines, ab se ad ipsius imaginem ac similitudinem conditos, tam falsis opinionũ erroribus impiisque superstitionibus liberaret. tetrum quippe spectaculum, & indignum est facinus, Dei vice ab hominibus, ad vnius Dei laudẽ factis, adorari perpetuũ ipsi⁹ humani generis inimicũ. Cuius de minis atq; terroribus, quibus ille mortales, nactus occasio-

occasionem, aggreditur, quòd multa mihi eo die noctéque Dei beneficio contigit experiri, quamquã ea sanè cognitu vtilia sunt, tamen breuitatis causa cætera prætermittam; vnum illud summatim attingam: huiusmodi ipsius petitiones eludi nulla ratione faciliùs, quàm animi magnitudine quadam ac securitate præstanda, non illa quidem, quæ propriis viribus, sed quæ vnius Dei tutela prę sidioque nitatur. venisse tempus vlciscendi sui, crebrò mihi ponebat ob oculos. sed magis tali in re ac tempore nobis timendum est, ne fixam in Deo fiduciam, quæ debet esse firmissima, remittamus, quàm ne ab hoste (qui nihil valet nisi Domino permittente) vincamur. Porrò, quid nobis in extremo spiritu futurum est, fratres, cùm debilitatis corporis animique viribus grauiori quàm vnquam antea tentatione vexabimur; nisi per otium priùs spem totam in Deo reponere, atque ad eum tempestiuè confugere didicerimus?

Ad nauigationem reuertor. lenita paulum tempestate, relictis mœrentes dedimus, pauciſque diebus in portum Sinarũ, quem Cantonium vocant, peruenimus. Ac nautis quidem non dubium fuit, quin hyemandum esset ibidem; quamuis nos partim rogando, partim etiam eam iniuriam cum Lusitanis & cum præfecto Malacæ expostulaturos minando, frustra eos reuocare à proposito niteremur. Sed nescio quomodo factum est, vt stationis mutandæ petendique portus Cincei (qui in eadem est ora) subitò consilium caperent. Eò cùm iam appropinquaremus; nauarchus à quibusdam præternauigantibus repentè fit certior, Cinceum portum à piratis compluribus obsideri. Præsens omnino periculum imminebat: eratque ventus Cantonem reuertenti aduersus, Iaponem petenti, secundus. quocirca subita re perculsi nautæ, volentes, nolentes, cursum in Iaponem dirigere, & nos quò polliciti fuerant (& quidem reliquis portubus insulæ exclusi) recta Cangoximam, quæ Pauli nostri patria est, inuito dæmone perducere sunt coacti. ibi, cùm à Pauli cognatis, tum à reliquis oppidanis amicissimè excepti, dies ipsos quadraginta in addiscendis Iaponicæ linguæ elementis haud exiguo cum labore posuimus ibique Decalogi præcepta, Deo fauente, promulgare sumus aggressi, quæ Paulus noster, & cætera Christianæ fidei capita, patrium in sermonem accuratè conuertit: ac nos quamprimum typis mandare decreuimus, quo Christi notitia faciliùs latiusque fundatur. Idem cognatos amicosque homo impiger dies ac noctes ad salutem hortari ac docere non destitit: breuique vxorem, & filiam, multos præterea vtriusq; sexus in ouile Domini cõpulit. Nec sanè

(quod

(quod cernimus adhuc) eorum consilium improbatur in vulgus: & quia plerique norunt litteras, perfacilè Christianis precationibus assuescunt. Die qui fuit Archangelo Michaeli sacer, cum Rege Saxumano collocuti sumus: qui nos perhonorificè acceptos, vt Christianæ legis volumina diligenter adseruaremus admonuit. paucis deinde pòst diebus edixit licere omnibus, qui sub eius imperio sunt, fieri Christianos. Hæc nobis initia sese dant: læta vtique, verunramen admodum incerto successu. Magna quippe multitudo eorum est, qui nefaria huius terræ sacra procurant. Cum ipsorum placitis atque commentis, quòd Christiana tantopere pugnat veritas, valde suspicamur fore, vt licèt in præsentia nobis fauere videantur, tamen cùm res paulatim progredi cœperit, nostram in perniciem tum sæuiant ipsi, tum verò populum concitent, alioqui per se minimè nobis infestum. Fixum autem ac certum est nobis, sicuti ab omni prorsus contumelia & jurgiis abstinere, ita ab gentibus ad cognitionem conditoris liberatorisque nostri Iesu Christi vocandis nulla ratione desistere. Quod si euenerit, vt in causa tam honesta, tamque pio ac salurari negotio, vitam ponamus; nę nos id in magni beneficii loco accipiemus à Domino, cuius præceptis, animarum salutem, corporis nostri jactura, mercari jubemur. Vtinam modò nos mentis candorem & simplicitatem, quæ sancti Spiritus gratissima sedes est, cum fide præstemus. quam tamen ad rem multum nos loci opportunitas adjuuabit. Etenim remotis adeò in regionibus, inter impios dæmonum cultores ab amicorum conspectu longissimè positi, omnique pænè mortalium ope ac solatio destituti; nimirum nostrimet paulatim obliuiscimur, nosque in Deum totos necessariò effundimus. quod secus, vbi Christiana viget religio, fieri consueuit. parentum quippe vel patriæ caritas, affinitates, necessitudines, amicitiæ, ad omnes corporis animique vsus parata subsidia, Deũ inter & homines interponũt ferè sese; atque inde sensim ipsius Dei subrepit obliuio. quocirca eximiam in nos, hoc etiam nomine, Dei benignitatem experimur: qui cùm, hac suscipienda peregrinatione, aliquod præstare nos illi putaremus obsequium; ipsi nos potiùs singulari eiusdẽ beneficio affectos, multisq; vinculis solutos agnoscimus, quæ spẽ in Deo nostram & cogitationem cœlestis patriæ distinebant. Ad hæc illud quoque non leue commodum accedit, quòd deliciis iis, quæ alibi carnis stimulos irritare, mentisque & corporis vires solent infringere; hîc caremus omnino. Etenim Iaponii nullum altile mactant vel comedunt, pisce vescuntur interdum, oryza & tritico non abundant: herbis ac

pomis vt plurimum victitant. & quidem ita prospera valetudine ad multam vsque senectutem vtuntur, vt facilè appareat, quam paucis sit eadem, quæ alioquin est insatiabilis, natura nostra contenta.

Vos item, carissimi fratres, (quoniam tanta vobis prouincia tefit) vigilate animis; vestramque industriam ac pietatem in tho tro cælesti probare contendite. id assequemini, si Christianam h militatem & sensibus intimis colueritis, & moribus expresseri ac vita: quod ad existimationem auctoritatemque attinet, tota id Domino permittētes, qui vobis eā ipse per se conciliabit procto ctò: ꝙ si facere omiserit; vestra causa videlicet, ne, quæ Dei sunt, ro bismet arrogetis, omiserit. Illud verò vos ego etiam atque etiam obtestor, vt veram inter vos pacē atq; concordiā omni ratione n tineatis: summaq; ope nitamini, vt ne qua in vobis semina dissi sionis existant: præclaros illos vestros conatus ac studia patien pro Christo conferatis interim ad omnē discordiæ spiritum bellandum, memores affirmasse Christum, ea re suos cognitum si se diligerent inuicem. Gratiam suam Dominus Deus nostr voluntatem animis nostris insinuet, quo ex ea quàm maxim cta faciamus. Cangoxima, Nouis Nouembris, MDXLIX.

PAVLI IAPONII AD SOCIETATEM IESV IN INDIAM.

QVod mihi maximè fuit optatum, vt in Iaponem dire, matrē meam, & vxorē, ac filiam, cognatos pa terea ac familiares meos ab impio dæmonum cul ad Christi religionem traducere mihi liceret, iam Dei Domini nostri clementia singulari sum es sequutus. Nunc autem alia me coquit cura, vt quemadmodum ad Christum conuersi sunt, sic in fide, quam ci derunt, firmi stabilesque persistant. quod ego cùm à Domino p cor identidem; tum vos, per Christum, vt in precibus vestris ac crificiis mei meorumque memores sitis, obtestor: quandoquid ad salutem (nisi principiis consentiant exitus) cæpisse nil prod Iaponii me sanè quàm libenter audiunt de Iesu Christo verba h cientem. itaque multos, fauente Deo, Christianos fore confi Nos hîc omnes corpore (vtinā æquè spiritu) bene valemus. & qu quam à vobis locorum interuallo disiuncti sumus; tamen & a mis in præsentia cōjuncti videmur, erimus aliquando corporibu videlicet cùm ad extremum iudicium excitabimur, vtinam cum Domino regnaturi. Cangoxima, Nonis Nouembris, MDXLI

IOA-

IOANNIS FERNANDI AD FRANCISCVM XAVERIVM.

POST tuum ex hac vrbe discessum, inflati animis domum ad nos conuenêre Iaponii, vt variis nos interrogationibus fatigarent: videlicet rati, qui ipsorum argumenta refelleret, absente te, fore neminem. Sed Cosmus Turrianus, Deo fauente, spiritus eorum repressit: etenim interprete me ad singulas quæstiones ita respondit, vt satisfaceret: quas ego Iaponicè quoniam ipsius mandato litteris consignaui, deesse nolui quo minus exiis aliquas ad te perscriberem.

Quæsitum est, ex qua materia Deus animũ condidisset. nã corpus quidẽ è quattuor constare elementis non ignorabant. Respõdimus ad hoc; quẽadmodũ Deo, vt elemẽta, Solem, ac Lunã, & reliquum mundi fabricaretur ornatum, non opus fuit priore materia: sed vt existerent, ipso nutu verboque fecit; sic animos etiam ab eo creari sola ipsius voluntate, materia nulla. Tũ illi percõtari: qui color animi, quænam esset species. Nullã respondimus, etenim hoc propriũ esse elementorũ & corporũ. Cùm inde efficerẽt, quoniam corpus non haberet, nihil esse animum; Cosmus vt eos verbis ipsorum conuinceret. Interrogauit num esset aër in mundo: cùm annuissent, quæsiuit denuo, esset ne coloratus aër: negarunt. Tum ille: si aër, cùm res corporea sit, nullo est colore; quanto minùs (inquit) animus, cùm careat corpore? Hoc audito, cessêre.

Quæsiêre alii, dæmones quidnam essent. cùm respõderetur esse multitudinem Angelorum duce Lucifero, qui elati superbia, quòd Deo sese æquiparare voluerant, cœlesti gloria sunt diuinoque aspectu priuati; cur, aiunt, homines tẽtat diabolus, estque eis adeò vehementer infestus? quòd eos, inquit Cosmus, ad beatitudinem illam, quam ipse amisit, conditos nouit: propterea eis inuidet, laboratque vt in fraudem inducantur.

Interrogauêre nonnulli, cur, si erant cuncta quæ Deus fecerat bona, Luciferum spiritum malũ & contumacẽ creasset? Ad ea, Luciferum, inquit, quique sunt eius sectam sequuti, condidit Deus & clara intelligentia præditos ad bonum dignoscendum ac malum, & libera voluntate ad vtrumlibet eligendum: vt eos, si bonum exoptassent, gloria, sin malũ, inferni cruciatus exciperẽt. qua facultate quòd Lucifer ac reliqui dæmones abusi, pro Deo adorari concupiuerunt; idcirco pœnas dedêre, & sua ipsorum culpa mali ac superbi euasêre; quod secus bonis contigit Angelis, qui semet subdentes Deo, meruêre gloriam sempiternã. Percõta-

bantur alii, quid esset Deus, vbi esset, num aspici posset: alii, cur Deus, cùm sit adeò clemens, aditum gloriæ tantis difficultatibus circunsepserit. denique tantus erat à matutino tempore vsque ad vesperam hæc & alia sciscitãtium numerus, domus vt oppleretur sed Cosmus (vt dixi) fecit omnibus satis. Bonzii nos, quòd eorum scelera coarguimus, maledictis insectari non desinunt Confinxere quidam ex iis, diabolũ è simulacro pronuntiasse, nos ipsius esse discipulos: eundem nostra de causa è cœlo, multis inspectantibus regiam fulmine perculisse: quidam etiam humanæ carnis voracitatem nobis exprobrant. Ad hæc, illa quoque incommoda vel Dei potiùs beneficia accepimus: Commotum est in oppido bellum, quod regis obitu deinde sedatum est, adeò exitiosum & graue, vt vrbs octo dierum spatio conflagraret incendiis, & sanguine rediderat; quippe sublatis legibus, impunè victrix vbique grassabatur improbitas: passim homicidia, passim rapinæ. atque eo sanè tum tempore nos ad cædẽ inquirebamur assiduè, partim ab iis, quibus oderant, partim ab iis, qui nostras qualescunque sarcinulas admauerant: itaque magno in discrimine vitæ sæpe versati sumus. rùm ex omnibus periculis eripuit nos clementissima Dominatrix, quæ clientes adeò præcipua cura tuetur suos. Cùm enim tum rerum esset huiusmodi; Cosmus Antonium misit ad Naëtondoni vxorem, vt ab ea consilium peteret: illa iussit nobis renuntiari, cõfestim veniremus ad se. porrò inter eundum cõplures in caterua armatorũ incidimus: ii inter te, per eorum ordines trãseũtibus nobis, quin, aiunt, è medio tollimus hosce de Cengecu, (sic enim Europæos appellant) quandoquidẽ ipsorum culpa, lignea vel lapidea simulacra neque aliis neque sibi salutem dare posse negantiũ, Dii indignati, excitata discordia, tantam huic populo cladem intulere? hæc autem dicebãt illi, propterea quòd eo bello cœnobia multa cum simulacris ignis absumpserat: imminuta magnopere idolorum & præstigiatorum auctoritate, vel ob id ipsum, quòd Regi in primis, vt nosti, superstitioso nihil eam superstitionem profuisse constiterat. Ex eo discrimine elapsi, Naëtondoni domum peruenimus, cuius vxor, dato puero qui prosequeretur, nos ad Bonziorum cœnobium, quos ea suis alebat sumptibus, amandauit: illi verò grauiter nobis offensi, respuere: dæmonas dicere, nec locum recipiendo tam improbo hominum generi sibi superesse. Cur nos Deus, qui habitat in cœlo, cuius legem exponeremus, ex iis periculis non in cœlum eriperet? Tamen ad extremum siue Dominæ metu, siue famuli precibus adducti, phani particulam nobis ad hospitium assignarunt, ibi toto biduo commoratos mulier nos domum

suam rursus accersit, & in posticis ædium partibus ambulatiũculam quandam nobis ad diuersandum attribuit. hîc nos quot periculis, quot laboribus perfuncti fuerimus, ne longior sim, in præsentia sileo. Sanctis sacrificiis & precationibus tuis nos admodum commendamus, & patrum fratrumque carissimorum: quos ego ad hanc gentem salutaribus erudiendam præceptis, & veram in agnitionem Dei conditorisque sui trahendam, propediem venturos esse confido. Amangutio, 13. Calend. Nouembris. MDLI.

EDVARDI SYLVII AD SOCIETATEM IESV GOAM.

AMangutianas res primùm, deinde verò Bungenses ad Diuinæ maiestatis gloriam hac epistola persequar. Postquam à nobis Petrus Alcaceua discessit in Indiam, (discessit autẽ Octobri mense, anno Domini MDLIII.) Amãgutium veni cum Cosmo Turriano. ibi ex familia Regia multi insignes ac nobiles & cum eorum singulis alii xv. ferme vel xx. Christiani sunt facti. ad eum numerum accessere Meacenses Bonzii duo, quorum alter, earum legum in primis peritus, multa percontatus à Cosmo, totã illi suam vicissim de mundi opifice deque hominis anima sententiam patefecerat, cuius erat summa, nullum esse planè verũ omnium conditorem. Veruntamen ipsemet conditor suam illi gratiam impertiri dignatus est, vt quanto versaretur in errore, & quàm essent vera, quæ à Cosmo dicebantur, liquidò cerneret. itaque Dominum Deum nostrum ex animo colere statim decreuit, id quo melius faceret, omnibus rebus, quibus ad eam diem vtebatur, abiectis, exiguum sibi tectum, aliqua ex parte à nobis adiutus, cum socio suo Barnaba exstruxit. ibi morantur ambo, & victum sibimet suis manibus operantes quærunt: nihil è domo nostra, nihil aliunde gratis accipiunt: vnam acquirendæ virtutis rationem scisscitantur a nobis, in qua, ceu nouellæ plantæ, adeò feliciter crescunt, vt mei me sanè ex eorum comparatione pœniteat. Eodem tempore Iaponius alius quidam ad Deũ conuersus est, magna humanitate vir, acutoque iudicio, annos natus plus quinquaginta: & quamuis, antequam constituit Christiana sacra suscipere, diaboli tentationibus adeò vexatus est, vt in morbum inciderit; postea tamen quam Deo sese commisit, manna absconditum affatim hausit, & nunc de pristina sua impietate, deque excellentia diuinæ legis loqui non desinit. Is nouo nomine Paulus appellatur: & quòd magna prudẽtia & ingenio præditus est, & nihil vnquam adorauit in vita, (nam Iaponiorum superstitionem inane semper nescio quid

judicauit) suo exemplo multos ad religionem impulit Christi: cui ille haud sanè fictè dat operam, siue transferendis in patriam linguam scriptis quibusdam, (qua in re valet plurimum, & stylus eius valde probatur) siue aliis mortalibus omni ratione ad veritatis ... trahendis: præsertim verò confirmandis ac retinendis in fide neophytis, quos antea tam vehementer insectabatur. Vxor eius & ... sunt iam Christiani, cum ipsius fratre non minùs ingenioso & ... nato, aliis præterea ipsius affinibus & amicis.

Septuagesimum vel octogesimum alius circiter annum agens vir nobilis ac dynasta, superstitionem suam cum Christiana religione commutauit: idolorum ante id tempus cultor egregius, quippe cui, simulacris humi de more statuendis venerandi causa, præ assiduitate laboris occalluerant manus. nunc verò tantæ lux veritatis oborta est, vt de laboribus ab se frustra susceptis, ... sua cœcitate verba facere nunquam desistat. is idolorum ... tẽplum ædificare decreuit, quò Christiani ad sermones inter ... cultu diuino serẽdos augendę pietatis causa cõueniant: & vniuersis, qui sub imperio suo sunt, omni conatu persuadere constituit, ... ad Baptismum accedant: quo lustratus est eius quoq; filius ... natus triginta, qui domum nostram Christianæ doctrinæ & ... rum causa ventitat. Tria passuum millia distat ab vrbe Amangutia vicus quidam; ibi ad quinquaginta vel sexaginta neophytos, ... cos operarios omnes, tantum rerum diuinarum studium ceperunt, vt, litterarum prorsus ignari, litteratos homines populares ... argumentando conuincerent. Quin etiam eius loci Bonzius ipse cùm illos sæpe sermone atque altercatione lacesseret, turpiter ... iisdem superatus ac victus, existimationi suæ denique migrandi consuluit. eius discessu neophyti valde leuati sunt. Iidem pariter vniuersi certum in locum sæpe se cõferunt, vbi de cultu diuino disseritur, admonẽtq; inuicẽ sese, & ad fidem & religionẽ hortantur. Verùm de statu rei Amangutianæ plura cognoscetis ex epistola Cosmi Turriani, quam misit in Bungum; ex qua ego hæc quæ sequuntur excerpsi. Ex hisce pauperibus multi facti iam sunt, fiuntq; semper aliqui Christiani. iidem precationes tenent, easque ad ... nuam ferè quotidie recitant: tum singulis caxa (quod monetæ genus est) in eleemosynam datur: quare illi admodu lęti, & Domino gratias agentes, domum sese recipiunt. iidem, Dominicis diebus, cũ in ordinẽ discubuêre; qui Christiani ad sacrificium veniunt, aliquid iis præbent eleemosynæ causa: itaque & illi beneficio gaudent, & Christiani rei totius dispositione atque ordine delectantur, & omnes in vniuersum Domino gratias agunt; cuius sibi ...

nere, anteactæ ipsorum vitæ fœditas patuit. Paulus & Barnabas Meacenses Bonzii duo mirabiliter in fide proficiunt. Faxit Dominus, vt ad finem vsque perseuerent. Die qui fuit DD. Cosmo & Damiano sacer, vespere mortuus est Ambrosius Eunadus Faisumius, Regis œconomus. eius funeri mecum interfuêre plus ducẽtisexus vtriusque neophyti. signum Crucifixi vnus è neophytis præferebat; & quoniam demortui domus à nostra plurimum aberat, pompa mediam per vrbem necessariò ducta est. Efferebatur autem corpus admodum excelso feretro, tantaque funalium multitudine, vt ipsam diei lucem repræsentarent; ac terræ quanto licuit apparatu cæremoniisque mandatum est. Commouit ea res aliquantum ad impias sectas deserendas cognatos ipsius, & majorem ciuitatis partem: quas quidem sectas planè relinquerent, si diuinæ legis interpretum hîc foret copia. Vxor autem eius cõtinuò pauperibus fecit benignè: nam & ipso quatriduo præbuit ipsis epulum, & è domestica supellectili multa distribuit: in iis etiam vestem sericam, ex qua conficietur pecunia ad ædificandam illis domum in area, quam idcirco nobis neophytus quidam attribuit. Hoc eius rectè factum, cæteraque neophytorum erga inopes beneficia, quibus bis tèrve cibaria singulis mensibus largiuntur, compenset Dominus: quem vos rogate fratres mihi carissimi, vt hæc ab illis fiunt, nullam ob aliam causam, nisi vt eidem placeant: & simul in officio me sua benignitate confirmet.

Domus ea, cuius meminit Cosmus, perfecta iamest. Absolutum est opus v. Kalend. Iulii, & diebus aliquot ibidem sacrificatũ, sermonésque de ipsius fundatione sunt habiti. Hactenus de rebus Amangutianis. Nunc ad Bungenses venio. Anno MDLIII. nostri lapidationibus ibi malè accepti sunt, confictis in eos criminibus, quòd carne vescerentur humana: sed rex, causa cognita, rem totam breui compressit, dispositis custodiæ causa circa domum nostram interdiu noctuque vigiliis, atque ea sanè præclara fuit neophytorum probatio: quippe nos quo majoribus cinctos videbant angustiis, eo majorem ipsi firmitudinem animi constantiamque præ se ferebant. Eo tẽpore multæ ad neophytos conciones, multæ cõtra Bonzios disputationes habitæ sunt: qui victi, cùm quid agerent non haberent, insigni mendacio populum onerarũt, nulla re scilicet Christiana à Iaponica religione differre. Res erat sanè periculosa itaque nostri, diuinæ gloriæ zelo inflammati, nil aliud per eos dies docere populum instituerunt, nisi hæ duæ religiones quantopere inter sese differrẽt: legẽ quippe Iaponicam fabulis atq;

mendaciis, Christianam vero planè certissimis niti principiis, eaque ob id ipsum Balthasar Gagus librũ Iaponico sermone cõscripsit, ac dedit Regi, quem Rex coram se, suisque consiliariis recitari ac vehementer probatum suo signo obsignauit, atque ad Balthasarem remisit, iubens ei renuntiari, se libri eius exẽplum descriptum habere apud se: proinde exemplar, obsignatum vt erat, ostenderet magistratibus, vt eos, perspecta Christiana veritate & doctrina, sibi beneuolos & amicos haberet. Ex eo tempore adhuc in pace fuimus. Bonzii in Dominum credidêre complures. in iis quidam legis peritus ex eorum ordine, qui commentationibus vacant, nostrorum tea vehemens aduersarius; huic ita deinde clarum veritatis lumen affulsit, vt in exquirendo Christiani hominis officio nunquam defatigetur. Tãta verò tranquillitate fruitur animi, atque ita libe beneficia ipsius hærent infixa memoriæ, vt pro iis, à quibus Christiana mysteria didicit, & à quibus huc missus est, denique proiectis Euãgelii præconibus, preces ad Dominum assiduè fundat. Selmus est quidam Dominus vici nõ longè ab vrbe positi, is, vt rem ad cultum Dei traduceret, anno superiore venit ad nos, & Balthasarem domum suam adduxit; qui feminam, & domesticos omnes, alioſque complures necessariæ ad religionem rudimenta accuit, & cõuertit ad Dominum. Horum exemplo tantus in reliquo eius vici incolis motus animorum est factus, vt omnes ferè Christiana iam sacra susceperint. Vicus est alius, decem leucas ab vrbe illuc item anno superiore lucri causa se contulit neophytus operarius quidam, Antonius nomine: ibique reperit hominem, qui a dæmone septem iam diebus ita præfocabatur, vt nihil neque esculentum neque poculentum per fauces posset demittere. Hunc miseratus Antonius, & simul recordatus latronis eius, cui culpam suppliciter agnoscenti Dominus noster IESVS CHRISTVS ignouerat, aquam in vas infundit, expiatque manu sua per signum Crucis: deinde hortatur ægrotum, vt peccatorum suorum agat pœnitentiam, & credat in eum, à quo & conditus fuerit, & salutem possit accipere. Annuit ægrotus, & continuò porrectum sibi poculum aquæ totum penitus hausit, appositumque oryzæ paulum, sine labore comedit. Quæres ægrorum ita permouit, vt cùm primùm per corporis vires liceret, ad nos conferre sese Christianæ religionis susciendæ causa decerneret: itaque fecit, omnem superstitionẽ abiecit, Christianos ritus ac precationes edidicit, paucisque pòst diebus est mortuus. Alium etiam conuertit ibidem Antonius, claro admodum genere natum, Lucas nouo iam nomine dicitur. Is cùm Baptismi causa ad nos veniſſet, postea quàm ablu-

tus est,

tus est, Balthasarem domum suam cum Ioanne Ferdinando Antonioque perduxit. ibi dies aliquot instituendis baptizandisque ita multis vacarunt, vt ex vna tantùm Lucæ familia, sexaginta capita (in his vxorem Lucæ, duosque filios virili ætate) cœlesti lauacro purgauerint. Quorum tanta constantia, tantum animi robur apparuit; vt suo exemplo aliis ad fidem trahendis numerum deinde trecentorum impleuerint. Annus circiter agitur, cùm quidam oculorum acie sanè debili baptizatus est. is, Dei benignitate factum est, vt vnà cum animi lumine oculorum quoque lumen reciperet: etenim continuò clarè cæpit videre: cuius rei fama cùm latiùs manasset; Iaponiorum ad nos concursus hinc inde statim est factus, partim cœcorum, partim vario morborum genere, vt lepra, febri, aliisque huiusmodi laborantium, in quibus Dominus, pro sua sapientia, cœlestis numinis vim sæpe declarat. Quod vt facilius cognoscatis, nonnulla referam, quæ in hoc genere contigerunt; In popularibus neophyti illius, quem ex oculorum debilitate repentè conualuisse docuimus; iam inde ab ipso abauo quidam hæreditario veluti iure, & quasi per manus acceperat, vt à dæmone torqueretur; atque is, impetrandæ salutis causa, in victimas & impia sacrificia patrimonium pænè consumpserat. Verùm dæmones idolis inhabitantes, quo maiores sibi honores haberi cernebãt, eo vexabant hominem grauiùs; nec illius tantummodo cruciatu cõtenti, arreptum ipsius quoque filium annos natum triginta adeò malè accepêre, vt multos dies nihil omnino gustaret, nec iam patrem vel affines agnosceret. Balthasar vbi id resciuit, contulit eò sese, cumque filium in ipsis tormentis offendisset, iussit eum diui Michaëlis nomen pronuntiare. paruit ille, & in ipsa pronuntiationis clausula tam vehementer intremuit, tanta cum gesticulatione motuque membrorum, vt qui astabant, rei miraculo perhorrescerent. Verùm diuinæ placitum est bonitati, vt simulatque super eum Balthasar sacra illa effatus est verba: In nomine Patris & Filii & Spiritus sancti, à nequissimo spiritu liberatus, continuò & cibum & vsum mentis rationisque receperit. Deinde verò vna cum patre Christiana rudimenta edoctus, & vterque sacro fonte lustratus est; ac filius quidem, Michaëlis; pater autem, Pauli nomen assumpsit. Paucis pòst diebus, eiusdem Pauli filia, soror Michaëlis, ad tẽplum nostrum accessit, quæ item triginta iam annis malè a dæmone habebatur. Ea cùm velle se Christianam esse dixisset, vehementi pariter ipsa timore corripitur. Tum Balthasar ad exorcismos confugit, cæpitque mulieri suadere, vt nomen IESV nec non D. Michaëlis pronuntiaret. illa verò discrutiata grauissimè, ore compresso,

voce veluti in eantum soluta, respondit, si, Xacæ & Antidæ, qui legem dedêre Iaponiis, idola repudiarentur, neminem adorandum esse præterea: neque verò se cuiuspiam vi ab eorum cultu posse abduci. postridie (qui dies fuit Beatissimæ VIRGINI sacer) templa Christianis referto, cùm mulier quoque adesset; Balthasar sacro peracto ad exorcismum rediit. Hic dæmon versum ejulare, iniuriam conqueri, feminamque torquere. Cùm in eo statu res esset, Christiani, qui aderant, in preces dedêre sese, nec ita multo spatius ille nequam erupit, mulier autem valde leuata est, atque integra prorsus mente, potum petiit, porrectamque sibi aquam lustralem seu benedictam ebibit. Tum jussa dicere IESVS, MARIA, tam suauiter pronuntiauit, vt vox Angeli videretur. Ex eo tempore nunquam deinceps à dæmone vexata est; iamque Christianam sacra suscepit. Qui ægroti huc deuenêre, ex iis ad trecentos sunt Christiani cernuntur. quorum sermones inter se, de beneficijs Domino post Baptismum acceptis, operæpretium est audire, cùm hic patientiam in morbo ferendo, ille recuperatam propere tudinem prædicat. solent autem huiusmodi ægroti, decem aliquindecimve singuli ad Christianam religionem secum adducere, quorum corpora non alio medicamento curantur à nobis, nisi aqua benedicta, cuius virtus in hoc regno multis experimentis, præsertim verò in oculorum curatione, quibus Iaponii vulgò laborant, est comprobata: vt eius petendæ causa à leucis decem vel duodecim vndique concurratur ad nos.

Hoc anno, qui post Christum natum est MDLV. in hac ædelicra Funaiensi, à Cineralibus ad Paschalia vsque solennia, concones quotidie cum sacrificiis habitæ sunt, tanta neophytorum frequentia, vt eos domus nostra non caperet, tantóque animi ardore, nonnulli vt è pagis pridie domum nostram venirent, quo postridie manè ad tempus concioni adessent; nonnulli autem ad templum duabus ante lucem horis accederent. quibus rebus homines ita vehementer inflammabantur, vt quotidie ferme deni, duodeni, vel etiam viceni post catechismum fierent Christiani. Itaque baptizati sunt eo toto Quadragesimæ tempore quadringenti. A Paschalibus feriis vsque ad Pentecosten eodem feruore ac studio continuatæ sunt quotidie conciones, neophytorum rogatu, qui, propitiandi Domini causa, mysterium Confessionis sanè quam diligenter frequentant; quorum vitæ morumque immutationem post Baptismum noti affinesque eorum valde mirantur, quippe, vt quisque maxima pro Christi nomine ignominia afficitur, ita se beatissimum putat. Quidã etiam, cùm immo-

conuer-

conuersionis, nõnullo pudore territus, latitaret; ita se nunc palàm penitus in causam Christianam tanta sua cum delectatione demisit, vt verbo Dei potiùs quam cibo sustentari aliqué videatur. Cæremonia quoque nostra funebris magna cum admiratione probatur ab ethnicis: vt funus quod primùm duximus, hominum plus tria millia spectandi causa celebrauerint. cùm autem pauperibus æquè ac diuitibus honorem à nobis vident haberi; tum verò legi Domini Dei nostri simile nihil fatentur esse. atque lex ea sanè latè vagatur in hoc regno Bungensi: nam præter vrbanum neophytorum gregem; Iacali quinquaginta, vel sexaginta, Siquiditotidem, Quinctani (pagorum hæc nomina sunt) plus ducenti visuntur. Neophytus quidam est, quem cæteri ob eius virtutem parentis loco venerantur & colunt; qui sæpe ad sacrificia & conciones huc ventitat. Is ea circuit loca, & cunctos ad officium adhortatur. Superioribus diebus Balthasar Gagus cum Ioanne Ferdinando Firandum profectus est ad Lusitanorum, qui ibi erant, confessiones audiendas. Rex autem, antè quàm discederet, venit ad nos, iussitque Balthasarem de commeatu sine cura esse: daturum se qui eum prosequeretur, & omnia ad iter necessaria compararet, idemque, si Balthasar vellet, præstaret in reditu: præfectis etiam, quacunque transeundum esset, iumenta & cætera, quæ opus forent, se imperaturum. Eum nunc in singulos dies exspecto, Mecum hîc de neophytis remansêre senex quidam, Antonius nomine, quinquaginta vel sexaginta natus annos: & alii præterea quatuor vel quinque homines impigri ad necessaria negotia obeunda.

Scriptis iam litteris, ex Ida pago non longè ab vrbe posito mulier quædam cum marito ad hoc templum Baptismi causa se contulit. Sed vterque, quòd Balthasar aberat, domum suam re infecta consilioque pænè mutato reuertebantur. id vbi cognouit Antonius is, quem modò nominaui, me appellauit, vt preces ab omnibus, qui aderant, ad Dominum pro vtroque eorum habendas curarem. itaque dum orationem Dominicam clara voce multi pronuntiamus, conspecta mulier est adeò vehementer intremere, vt illam ipsi tres homines regere & continere non possent: dentibus verò tam acriter infrendebat, vt viderentur effringi. interea constrictis ipsius manuum digitis, mulierem signo Crucis & aqua benedicta lustrabat Antonius: nobis ex altera parte in oratione Dominica & Angelica salutatione perseuerantibus. Post hæc mulier aliquantulum consopita, simul atque expergefacta est, iussa dicere, IESVS, MARIA, primùm veluti indignabunda pro-

da pronuntiauit. tum ei manus arctiùs iterum vinciuntur, precationi simul omnes insistimus: nec ita multo pòst femina dolens manibus, & lamentari, & rogare, vt sese quàm citissimè solueret. Deinde, pia admodum voce proferens, IESVS, MARIA, verum Creatorem suum adorare se dixit, grauemque sese peccatricem agnoscere. Eadem mihi postea affirmauit, se toto septennio continuo ingentem sensisse grauedinem, sed iam ea leuatam, & exhilaratam esse. Postridie manè cum marito discessit: rediturus ad Baptismum cùm primùm Balthasar Firando reuerterit. Mihi sanè magnam tota res attulit voluptatem, & ex eo die planè alia mihi atque antea, visa est. Multa præterea in hac regione gerunt a Domino; qui nos pro sua bonitate idoneos vineæ suæ cultores dignetur efficere. è Bungo 12. Cal. Octob. MDLV.

TAQVÆ REGIS FIRANDI AD MELCHIOREM NONNIVM.

PATER Mag. Franciscus cùm meum in hoc regnum veniret, Christianos fecit magna animi voluptate nonnullos, quos equidem commendatos habeo, & ab omni iniuria tueor. Bis deinde ad nos venit etiam Pater ille, qui Funaii verbum baptizauitque cùm ex affinibus meis aliquot, tum ex reliqua nobilitate permultos: quem ego virum aliquoties audiui, eiusque doctrinâ, quæ mihi penitus hæret in medullis, ita probaui, vt Christū sequi planè decreuerim. Quocirca te in meo Regno videre magnopere cupio: semel quippe mentitus, non mentiar iterum. Tu si ad nos te contuleris, & rem Deo gratissimam feceris, & à me quàm honorificentissimè liberalissimeque tractaberis Firando. Taqua Nombo Firandi Rex.

COSMI TVRRIANI AD SOCIETATEM, IESV IN LVSITANIAM.

EX quo tempore à Francisco Xauerio, qui postea migrauit è vita, Amangutii sum relictus; res per humani generis aduersariū minimè trāquillæ fuerūt, qui cū intelligeret quātū Euāgelii promulgatione proficeretur, omni ratione eā impedire conatus est. bellum enim Regem inter ac populares eius ita pernicioſum excitauit, vt vigesimo post meum aduentum die, Rex ipso cū filiis interfecto, alium, qui Regis Bungi erat frater, in magna tamen principum dissensione, suffecerint. Nec tamen à nobis interea

interea cessatum est: nam ad annum MDLVI. (quod spatium fuit annorum circiter sex) assiduis concionibus, cæteriscque ex instituto nostro ministeriis obeundis, Christianorum duo millia fecimus: quo tempore nonnulli è proceribus, coniunctis viribus cõtra nouum Regem sectatoresque ipsius, vrbi Amangutio sæuum adeò incendium intulerunt, vt cùm amplius decem millibus familiarum incoleretur, vnius horæ spatio vniuersam flamma peruaserit. Nec sanè domus nostra templumque ab eo incendio fuit immune. Post hæc affertur nuntius, aduentare hostes; quo audito Christiani conueniunt, communique sententia statuunt, non esse mihi in iis tumultibus commorandum: denique vigesimo post incendium die, cùm iam hostium exercitus ab vrbe non plus tribus millibus passuum abesset, vehementer à me efflagitant, orantque vt inde discedam. quorum ego precibus eo animo cessi, vt post eas turbas ac seditiones redirem. Consilio profectionis meæ cognito, reliqui Christiani ad me concurrunt, nullam ea nocte partem capiunt quietis, cùm alii peccata confiterentur, meumque discessum lugerent; alii mecum vnà decedere decreuissent. quos ego vt potui, verbis solatus, discessi, multis me nihilominus ad nouem millia passuum prosequentibus summo cum dolore ac gemitu. mortuum parentem in conspectu eos habere dixisses. Nimirum præsagire iam tum videbantur calamitates, quæ postea contigêre: quippe deinde & vrbs funditus euersa est, & summa annonæ inopia, aliaque id genus multa incommoda consecuta. In itinere cùm diuellerentur à me, ecce tibi denuo lacrymæ virorum, mulierum, puerorum, quæ me sanè magno mœrore tristitiaque affecerunt: atque ita illi ad suos regressi sunt, ego Funaium iter intendi, qua in vrbe versabatur Balthasar Gagus cum duobus ferè millibus Christianorum, quos ibi fecerat, eratque magna apud Regem in gratia, ad quem Prætor Indiæ certum hominem Regis Lusitaniæ nomine cum pretiosis muneribus misit, egitque gratias quòd nos adeò humanè liberaliterque tractaret. Hoc ille officio permotus, ædes nobis optimas ex materia cedrina est elargitus: è quibus templum exstruximus cum reliquis ad incolendum necessariis ędificiis, operã suam in id nauantibus admodum impigre Christianis. Decreuit etiam nobis aureorum quinquagenum vectigal. Inde cum æstus belli iam deferbuisse videretur, ethnici multi ad verbum Dei confluebant, ac ferè semper ad Dominum conuertebantur aliquot, decem interdum, interdum quindecim, pluresque aut pauciores, prout mentes eorum Spiritus sancti claritas illustrauerat. Amangutio

gutio etiam Rex, regnique proceres, missis per Christianos epistolis, nos ad se inuitarunt. qua de re cùm Regem ipsum Bungi amicitiæ causa consuluissem, respondit adhuc maturum non esse: simulac foret, se moniturum. suspicati sumus occultam aliquam coniurationem ipso conscio aduersus Amangutii Regem esse cõflatam: nec sanè temere, nam ex principibus quidam potens, Amangutium ex incendio ferme iam instauratum aggressus, diruit, magna ciuium parte vel spoliata, vel in seruitutem abducta, Regis etiam fratre cum omnibus iis, qui partes eius sequebantur, occiso. Ea re cognita, Bungi Rex magnas copias ad Amangutium occupandum misit, quo euentu, adhuc incertum est.

Anno MDLV. octauo Idus Septemb. Rex apud nos sanè quàm iucundè cœnauit: à cœna de Deo verba fecimus. ipse per quendam ex amicis iussit nobis renuntiari, velle se certos pecuniæ fructus assignare alendis iis, qui in sua ditione Dei legem docerent. Respondimus, nobis hoc non esse ita necessarium, sed in pauperum subsidium hospitalem domum à nobis ædificatam esse, quæ huiusmodi ope admodum indigeret, orare nos Regem, vt beneficium illud in eam domum conferret; quod fecit, & simul iussit nobis attribui aream in vrbe imperii sui admodum ampla ac celebri, Facata nomine, ab vrbe regia quinque dierum itinere, vbi iam Balthasar Gagus aliquot fecerat Christianos. Eò nunc Balthasar idem est rediturus, vt ibi diutius commoretur, atque commodiùs Euangelium prædicet. Christus Dominus noster eas vires nobis easque virtutes impertiat, quæ ad assiduos huius prouinciæ labores atque pericula sunt necessariæ. Valete, vj. Idus Septembris, MDLVII.

GASPARIS VILELÆ AD SOCIETATEM IESV.

ANno MDLV, cùm in hæc loca Melchior comitesque peruenissemus, nihil ad vos scripsi, propterea quòd rediturus mox in Indiam Melchiore, satis fusè de moribus hisce ac regionibus ex ipso vos cognituros putabam. Nunc ea persequar, quæ post eius discessum præsente me contigerunt, quo in omnibus immensa Dei bonitas magis eluceat.

Vbi terram hanc attigi, iussus sum Funaii habitare cum Cosmo Turriano, partim vt ingraescentem iam illius ætatem, in tantis ac tam multis laboribus aliquo auxilio subleuarem; partim etiam, vt ex eius consuetudine ediscerem, qua ratione horum Christia-

Christianorum ingenia colenda tractandaque sint. Balthasar autem Gagus, qui ibi erat, Firandum est missus, vbi portus est in primis celebris, & Christiani nonnulli: Regulus præterea vrbis eius valde nos diligit, fecitque nobis potestatem areæ coëmendæ, qua in area Virginis Matris ædē sacram excitauimus ad pios Christianorum vsus cùm Iaponiorū incolarum, tum Lusitanorum, qui eò commeant. Gagus ab Regulo humanè exceptus est cum alio fratre nostro, itemque alio Iaponio Christiano in rebus diuinis admodum erudito, quos secum adduxerat. Hos deinde cognouimus in neophytis instituendis magna cum laude versari. post Gagi discessum, aream coëmimus patentiorem, donauitque Rex nobis peramanter quasdam ædes in proximo, quæ statim nobis vsui fuere. ex iis quippe templum exstruximus, addidimusque tecta nonnulla nobis ad incolendum necessaria. Opus ad culmen perductum est die Sanctis omnibus sacro, anno MDLVI. Melchior primum in eo sacrum fecit solenne. Inter hæc tempus aduenerat, quo Melchiori in Indiam redeundum erat, quem à nobis dimisimus, nulla spe in hac quidem vita nos reuisendi. Inde Christianæ rei ex instituto dedimus operam, non sine aliqua difficultate propter occultas conspirationes aduersus Regem in vrbe conflatas à reliquiis coniuratorum, quos mense ante nostrum aduentum capitali supplicio affecerat, ac deinde ad cæteros minori suo cum periculo puniendos in insulam quandam, quæ arcis instar est, sese receperat. Hisce tumultibus & recentes Christiani vehementer, & nos etiam aliquantum perturbabamur animis, quòd ex Regis interitu (si fortè id contigisset) aut mors nobis imminere sine dubio videretur, aut certè multa ac grauia incommoda, quæ magno nobis impedimento forent, quominus rem ex animi sententia gereremus: veruntamen nonnullis à Rege concessis, pax inter eum & ciues composita est, & qualecunque otium consecutum.

Instituti autem nostri in Iaponiis adiuuandis eiusmodi ratio est: Primùm, quoniam plurimis tantæ sunt tenebræ, vt animam simul cum corpore interire, nullumq; Dei iudicium de rebus in vita bene vel malè gestis futurum existiment; duos menses quotannis, Nouembrem ac Decembrem, vsque ad octauum diem ante Natales Domini ferias, ponimus in quotidianis, de morte, iudicio, pœnis inferni, deq; cælesti beatitudine cōcionibus; ad quas vniuersi ferè conueniunt Christiani. Die verò mortuorum omnium commemorationi dicato, in eandē rem majori etiam studio ac cæremonia incūbimus. Toto autē eo tēpore cenotaphiū habemus

mus atratum: super id, responsum vnum verbis conceptis quotidie pronuntiamus, & sacra rituum illorum mysteria populo exponimus. Quo quidem anni tempore tanta vis frigoris est, vt præter assiduum gelu matutinum, multa etiam è cœlo decidat nix. Sed Dominus, pro sua clementia, necessaria nobis remedia suppeditare non desinit.

In festa Natalia, dimissis per finitimas villas nuntiis, Christianorum conuentum indiximus; quorum, a viginti quatuor aut triginta millibus passuum, tanta multitudo confluxit, vt eos tempore duo coniuncta ædesque nostræ priuatæ non caperent. Media nocte sacrum solenne ritè peregimus cum hymnis quibusdam piis de laudibus Natalium Domini, & nonnullas è sacris litteris historias exposuimus, quibus rebus Christiani admodum delectati, & in sacrosancta fide firmati sunt. Post eorum dierum celebritatem, cùm æquum esse non videretur, vt intra domesticos parietes inclusi, animas IESV CHRISTI sanguine redemptas in desertis regionibus perire pateremur, missus sum cum Ioanne Fernando ad vicum, quem Cutamen appellant, vbi aliquot Christiani visuntur, quo & gentilibus viam veritatis ostenderem, & Christianis solatium aliquod atque vtilitatem afferrem. Et quoniam iter illud pedibus iniquo anni tempore sine vllo commeatu faciebamus; nec frigoris nec famis incommodum defuit. Peruenimus ad montem, vbi nos quidam ethnicus excepit hospitio, & paululum oryzæ dedit in cibum: & quia lucebat adhuc, ab eo petimus vt viam nobis ad vicum quendam finitimum monstrare ne grauaretur: quò cùm peruenissemus, ad vetulam Christianam probi viri vxorem item Christiani diuertimus. cuius nobis in ministrando studium & alacritas, cum veteris illius ac nascentis Ecclesiæ laudibus procul dubio comparanda, omnem præteriti laboris molestiam ac defatigationem abstersit. Cœnam pro ipsius angustia parauimus ex herba iname quam appellant, atque nasturtiis, cum anus ad nos calefaciendos ignem paucis quas habebat paleis excitasset. Eadem monita a nobis, vt aliquos ad Euangelium conuocaret, quamquam nox erat, frigusque permagnum, tamen tantam in ea re diligentiam adhibuit, vt multos barbaros adduceret, apud quos cùm apud senem quendam de salutis ipsorum ratione verba fecissemus; decem ex iis permoti diuinitus Euangelio crediderunt quos simul atque opportunum est visum, magna nostra lætitia, baptizauimus. Accessit ad hos etiam senex annos natus septuaginta, cuius domi sermo de Deo (quem diximus) habitus fuerat. Is cùm annos circiter octo graui admodum valetudine laborasset, vt

vt membris pænè solutis, inter loquendum vehementissimè tremeret, multis in vita homicidiis perpetratis, dæmonis cultor, cuius speciem sese identidem offerentem adorabat vt Deum, biduo post baptismū Dei beneficio sanus ac liber ab omni tremore surrexit, & omnibus inspectātibus diabolicas syngraphas alhaque id genus igne combussit.

Ex eo loco profecti, antequam Cutamen peruenimus, nos in itinere nox oppressit in magnis tenebris, frigore, gelu, incerti quà iteresset, aut quem percontaremur, Deum precati nos in viā dedimus, & in cuiusdam ethnici hospitium incidimus, qui nos ad Christianum honoratum hominem habitantem in ea solitudine misit, quem antequam inuenimus, iterum errauimus, sed ea ipsa noctis hora nobis obtulit Dominus, qui nos ad optatas illius Christiani ędes aliquando perduceret. Is nos simul ac vidit, statim nobis prouolutus ad pedes, nunquam se tanto in honore fuisse dicebat ea nocte in consolandis animandisque Christianis eius domesticis ibi posita, postridie manè profecti, Cutamen venimus, acceptique hilariter sumus à Christianis, qui cognito nostro aduentu obuiam nobis processerant. Hīc dierū aliquot moram fecimus, quo & Christianos confirmaremus, & paganos ad Christū adduceremus, quorum decem conuersi, alii miserabili quodam errore liberati sunt: cūm enim sese de more dominis sacramento fidelitatis obstringerent, idque ante idolum stantes, sanguinemque mittentes è brachio, descriptis ex eo litteris quibusdam, quæ legi non possent, & ad extremum syngrapha concremata hero se fidem seruaturos esse iurejurando promitterent, omni studio fecimus, & effecimus, vt si ab ea consuetudine prorsus nollent absistere, saltem per Deum conditorem cœli terræque iurarent, quod nobis omnes se facturos esse polliciti sunt, potiusque mortem oppetituros, quam ad pristinam iurisiurandi formulam redituros. Ea res Dominis eorum pergrata fuit, ipsorumque fidem nunc multo quàm antea pluris æstimant. Circumspectis huius prouinciæ miseriis & inopia, Cosmo visum est, è re communi futurum, si in vrbe Funaio valetudinarium institueretur. Itaque consilio cum Rege communicato, peramplam domum exstruximus, bifariamque diuisimus, vt altera pars elephanticos (quorum magnus nobis locis est numerus) altera leuioribus morbis ægrotantes exciperet. Confluxere ilico elephantiaci complures, quorum curationi præfecimus vnum è fratribus nostris chirurgiæ peritū, qui contemptis, vt Christum pauperem sequeretur, deliciis diuitiisque quas possidebat, in Societatem nostram adscriptus est. Et quoniā

vrbe tota montibusq; finitimis multi præterea inopes ægrotique versantur: constitutus est Iaponius Christianus annos natus quatuor & viginti, spectatę virtutis adolescēs, qui castitatis voto aliisq; nonnullis Deo sese dicauit, vt is egentibus viduisque diuideret eleëmosynas, quas Christiani conjiciunt in arcam ob eam ipsam rem publicè positam. Augetur autem quotidie huiusmodi pauperum atque ægrotantium multitudo, in hospitali quam diximus domo, magno cum rei Christianæ adjumento, & barbarorū pudore, cùm videant populares suos ægrotos omnes gratis à nobis curari, necessariis medicamentis adhibitis.

Ineunte Quadragesima, instituti sunt sermones de sacra Cōfessione, quam Iaponii tanto cum labore lacrymisque peragebant, vt nostrum nobis tęporem tacitè exprobrare quodammodo viderentur.

Per idem tempus multa ac magna capitis pericula adiimus; cùm enim Rex arce se contineret, quæ abest ab vrbe viginti quinque millia passuum, cumque magna latronum vis, sublatis iustitiis, vrbe tota volitaret, quorum animi in cædem nostram à Bonziis solicitabantur; hyeme tota necem in singula momenta exspectantes, pauco vino in vsum sacrificiorum aliisque rebus nonnullis vt potuimus absconditis, cùm vel in cibo capiendo mors nobis ob oculos versaretur, vigiliis inter nos distributis, (quod nunc etiā facimus) vitā nostrā magno sanè labore incommodoque tutati sumus. Quo tępore iussit Rex nobis renuntiari, se nihil opus in tali re nobis afferre posse: proinde nostræ saluti cōsuleremus, molestum sibi fore, si quid nobis incōmodi accidisset. Ac reliqua sanè vrbe itē vigiliæ agebātur, sed omnis nostra spes atq; fiducia ex vnius Domini clementia ac bonitate pendebat. Inter hos metus hyeme exacta, nullo tamē Quadragesimę die nō habitus est sermo de rebus Diuinis, aliquot sese quotidie diuerberantibus, cùm sexta quaque feria noctu de passione Domini verba fierent, flagrisque in corpus suum omnes domestici nostri vnà cum Iaponiis centum ferme sæuirent, qui ad audiendum Euangelium ventitabant. Semihora dicēdo absumebatur: inde Christi Crucifixi proponebatur vexillum: postremò extinctis luminibus veniebatur ad verbera, nec antè cædendi modus fiebat, quàm psalmus quinquagesimus ad finem vsque pronuntiatus esset, idque ea pietatis significatione, vt cuiusuis animus ad religionem & lacrymas commoueri posset. Inter hæc rursus Amangutium inuitamur: sed quia in Bungo constabat operæ fructus; & simul, ne Ioannis Firandi auxilio priuaremur, (nam ei proficiscendum fuerat) Amangutianis rescripsimus,

pſimus, Paſchalibus feſtis nos eò venturos. Sacroſancta hebdomada, quanta maxima potuit cæremonia religionéque peracta eſt. Primùm Dominico die Palmarum, ſolenni ſacrificio facto, ramiſque de more diſtributis, prodiimus ſupplicantes, Crucémque præferentes permagnam; emenſáque area ſpatioſa è regione ianuæ, foribus in reditu occluſis, Coſimus, qui extra tẽplũ cum ſigno Crucis populóque remanſerat, clamare cæpit, Attollite portas: cui reſpondebat è templo chorus, vt aſſolet. cùm tertiò denique admiſſus eſſet, & ad aram maximam ordo comitantium, non ſine ſumma omnium lætitia, peruenisſet; ſacrum miſſæ continuò cæptum eſt. Paſſione Domini decantanda, ingens animorum motus, & eorum, qui recitabant; & eorum qui audiebant eſt factus: tantúmque dolorem delictorum atrociſſima innocentiſſimi Domini mortis narratio omnibus attulit, ſimúlque intimum ſolatium ita magnum, vt ſatis appareret, omnia hęc a Spiritu Sancto proficiſci. atque ita ſacrum peractum; & ritus illi ſanctiſsimi quid ſibi vellent, populo expoſitum eſt. ad hæc templi parietes pullo periſtromate conueſtiti, & ſepulcrum excitatum eſt ad ſacratiſſimum Chriſti corpus condendum, ac perſoluenda iuſta ſolennia, adiuuantibus quinque Luſitanis, qui in hac vrbe hyemauerant, ſeque ad nos Confeſſionis cauſa receperant. Quartæ feriæ tenebras quas appellant, alternantibus choris canticum Zachariæ, cũ ſymphonia; deinde pſalmus idem quinquageſimus magno cum ſenſu lacrymíſque Chriſtianorum, gentilium verò admiratione & approbatione concluſit. Poſtridie, ad ſacram Euchariſtiam admiſsi Luſitani & Iaponii aliquot, qui quidem ad tantum myſterium idonei videbantur; & quia tum primùm cœleſte illud conuiuium inibant, ſumma animi dulcedine ac voluptate perfuſi ſunt. His ritè peractis, corpus Chriſti condidimus, templum circumeuntes accenſis luminibus. In ſepulchri præſidio Luſitani duo, cum totidem pueris, armati maculis ferreis galeíſque, ſunt collocati: quæ res cùm tempus illud referrent, quo Chriſtus liberator noſter in terris verſatus eſt; Chriſtianos mirum in modum commouebat, magnóque malè actæ vitæ dolore afficiebat vniuerſos. Sextæ ferię exſequias major populi frequentia celebrauit. decantata paſsione Domini, & corpore Chriſti recluſo non ſine motu & comploratione omnium, mirabilis erat ſacris peractis dolor ac mœſtitia Chriſtianorum domum redeuntium. iidem Sabbato ſancto ſacris adfuerunt. Ara in medio templo exſtructa, ſacello etiam maximo aulæis pictáque tabella exornato, in qua Chriſti reſurgẽtis effugies cernebatur, multis prẽterea cãdelis arden-

lis ardentibus, pullum prætendebatur fiparium. id, simulatque chorus Kyrie eleison nonies cecinit, subito demissum, aram ipsam & Cosmum stantem aperuit, qui è choro clàm se subduxerat, seque ornatu sacrificantis induerat. Vbi verò Angelicus hymnus intonuit, confestim æra campana vi summa pulsantur. quæ tanta ac tam repentina lætitia Christianos affecit, vt mente paulò emoti viderentur, siue id ex præterito mœrore, siue ex rei nunquam ante id tempus visæ nouitate contingeret. sanè ii nobis dicebant se iam nunc in hac vitâ fructum cœlestis beatitudinis prægustare. Atque his rebus in Christiana fide non mediocriter confirmati sunt. Paschali die, quæ cõsequuta est, corpus Domini circumtulimus sub vmbella, cereis & candelis accensis. Symphoniaci cæteriquè ministri sertis amœnissimis redimiti iucundè psallebant. Nec tempestiuus tormentorum aliquot fragor, nec magna populi vis celebritati defuit. itaque concursus multitudinis nullum eo die locum sacro sermoni reliquit.

Dum hæc geruntur, affertur Amangutio nuntius, dynastam quendam nomine Moridonum copiis adductis, Regeque Amangutii & principibus interfectis, vrbem totã flamma ferroque stasse. Ac nobis vtique, si eò venissemus, fuerat moriendum: sed delicet nos Dominus dignatus hoc honore non est; quem habet iis tantummodo quos præcipuè diligit. vrbis excidium ingentibus mes excepit, quæ cùm è barbaris multos, tum è Christianis nonnullos absumpsit; vniuersum verò ciuitatis statum ac sobolem in multos annos omnino perturbauit ac perdidit. Atq; hi sanè bellorum tumultus, quod adhuc experti sumus, Christianæ fidei propagationem magnopere distinent: sed nihilo minùs eo ipso tempore in Bungi regno multi Christiani fieri cæpti sunt, præsertim ex inopi plebe. nam diuites ferè mundo seruiunt, & obtrectatorum voculas pertimescunt. Firando etiam à Balthasare Gago litteras accepimus, in paruâ quadã insula, triginta vel quadraginta homines Baptismum petere, Christianos eius regionis in IESV Christi cultu proficere, phanumque exstruxisse, quamquam pro multitudine populi exiguum. Quod verò ad nos ipsos attinet, nunquã occasiones desunt, quibus probemur & exerceamur. Etenim Bonzii fictis criminibus falsisque testibus nos apud populum in inuidiam conantur adducere, quòd scilicet humana carne vescamur: atque ad faciendã mendaciis fidẽ, vestes manantes sanguine in ædiũ nostrarum fores occultè cõjiciunt. idque non semel hoc anno fecerũt, qui est à Virginis partu MDLVII. quocirca toto pæne Iapone percrebuit, nos dæmonas esse, nec verbis nostris habendam

dam fidem, quod etiam scriptis in ianua nostra propositis palàm edicunt. A pueris etiam interdū lapidibus petimur. Cōplures præterea nos fœdè contumeliosè compellant, tametsi contrà honesti viri permulti reuerentur & colunt.

Huiusmodi periculi (vt dicebam) tentamur à Domino, & præclarè docemur, quā parū sine illius ope valeamus ipsi. Idem tamen hæc laponiorum peccata dissimulans, clementiæ suæ non obliuiscitur, ad alliciendos ad se animos nonnulla supra naturam interdum efficiens. Quendam multis iam annis pænè paralyticum Baptismo lustratum intra paucos dies sanitate donauit. Mulierem assiduo singultu, etiam dum loqueretur & cibum caperet, iam diu laborantem, per Baptismum eo vitio liberauit. Aliam energumenam, vt primùm Christiana facta est, dæmon reliquit. E montanis quidam cùm febri conflictaretur, ad templum nostrū descēdit, certus inde non antè discedere, quam sanitatem reciperet, postridieq; conualuit. Iam in ipso valetudinario, quod diximus, vulnera veteresque decē atque etiā viginti annorum abscessus quartodecimo interdum die sanantur. Atq; hæc omnia necessaria sanè sunt ad huius gentis tenebras dispellēdas, detegendosque diaboli dolos atque præstigias. simulat quis ex composito se mortuū esse, hunc venefici extractum è sepulchro se ad vitam reuocasse mentiuntur. Interdum etiā adiuuante dæmone ægrotos aliquos curat. Quidam cùm multos iam dies nusquam appareret, veneficorum opera repentè comparuit. Defunctus cū efferretur nescio quis, vbi ad feretrum detegendum sepeliendi causa ventum est, nullū cadaueris ne indiciū quidē inueniunt. Hisce aliisque id genus artibus miseros laponios diabolus decipit: quorum ad cętera scelera, quæ multa sunt, illa etiam accedit immanitas, vt filios infantes crudeliter enecēt, vel quòd vnum aut alterū sobolis causa satis esse, vel quòd in rei familiaris angustiis eorum felicitati hoc pacto se cōsulere arbitrentur. Persuasum habent etiam alicubi: quæ mulieres ventrem ferant, eæ feminā si pepererint, ad inferna damnari: qua re permotæ fœtum in vtero medicamentis interimunt. Iā verò vetantur laponii de vitæ exitu cogitare, ne videlicet mortis metu à flagitiis deterreantur. quocirca mortē repentinam exoptant, beatumque putant cui ita obire contigerit. Sunt etiam qui dæmonē colant, eoque familiarissimè vtantur, quos Iamambuxas hoc est milites conuallium appellant, ii ad famam sanctimoniæ colligendam, sese grauiter puniunt, stant, vigilant, cibo parcissimo vtuntur; altero denique vel tertio mense, vbi satisfactum esse diabolus pronuntiauerit; nonnullis amentiæ sociis vnà secum adhibitis e-

mendicata à popularibus stipe, mare petunt, nauiculamque conscendunt, cuius sentinam ita perforant, vt accepta paulatim aqua mergatur. Ad hæc, diabolus magnopere satagit, quo brutorum animantium specie vulgo adoretur. atque vt boues colant, hominem occupat; percontantibus nomen, respõdet se regem esse boum rogatus vt abeat, negat se ex homine discessurum, nisi templum sibi exædificaturos esse recipiant. Si pollicentur, abscedit. si promissa non fecerint, rursus reuertitur, oppressumque hominem varijs cruciatibus torquet, quousque phanu ædificent, in quo variasbouum figuras pro numine venerãtur, capitali etiam alicubi proposita pœna, si quis bouem occiderit. Interdum etiam venatores si quam feram interemerint, suis veneficiis in morbum inducit. Itaque eius rei metu feras pro dæmone suppliciter colunt. Quæ omnia facit ille nimirum ob eã causam, vt mortales vero Deo relicto deserto mutent gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis corruptibilis, hominis, & volucrum, & quadrupedum, & serpentium. Iaponiorum doctrina seu superstitio multiplex est. alii nescio quem iam mortuum colunt nomine Amidam, alii Dadam, quem Xacam nominant; est etiam hæresis eorum, qui Ximpatria Fotoqui vocitantur, in opinionum suarum prauitate adeò pertinaces, vt aures Euangelio prorsus occludant, negantes nim fidem habendam nisi scriptis iis, quæ apud se habent; & pro miraculo est, si quis eorum Christiana sacra suscipiat. Denique bini etiam ac Lunæ deorum honores habentur, nec non ipsi dæmoni, cui templa erigunt, atque in ipsis templis effigiem eius multo quã nos fœdiorem ac deformiorem depingunt. Multi sunt etiam ordines cœnobitarum vtriusq; sexus, albo vestium colore, rufo, nigroque distincti, vita moribúsque turpissimi.

Societatis nostræ in his partibus tria domicilia sunt. Amangucium vnum, vbi multi erant Christiani: verùm ædes eę vnà cum vrbe ipsa incensæ, & solum à barbaris templo Idolorum postea dicatum est. tametsi nunc audimus nonnullos qui superfuerunt Christianos, idipsum judicio repetiisse, eiusque possessionem nostro nomine recepisse. Alterum est domicilium Firandi. Tertium, idemque omnium maximum est hoc Bungense, quod in primis stabile Deo propitio futurum videtur, tum propter Regis, (quamuis nondum Christiani) eximiam erga nos beneuolentiam, & aliis rebus & in consilio dando probatam nobis & cognitam; tum etiam propter existimationem à nobis apud præfectos regios magistratúsq; collectam. Accedit quòd Rex Euangelii promulgationem in suo regno sibi gratam esse demonstrat. Ad quem si Rex Lusitaniæ Ioan-

pas

nes patronus ac parens Societatis nostræ legatum quempiã mitteret, multum ea res (vt arbitror) ad eius conuersionẽ valeret. Vos etiam atque etiam Dominum obsecrate cariſſimi fratres, vt Regẽ hunc excitet: nam vtique ex eius conuersione huius regni totius insularumque conuersio pendet; quippe cùm sit Iaponis Regum hodie in primis potens.

Septembri mense Firandum, cùm ibi Balthasar Gagus esset, duę Lusitanorum naues appulsæ: Itaque a Cosmo ad eius subsidium in Confessionibus audiendis, aliisque laboribus, quos noua prouincia secum affert, eò sum missus. Meo aduentu Gagus, & Lusitani, & ipse regulus oppidi valde gauisi sunt. Et quoniam Christianorum veterum vita moresque apud hos populos in vtranque partem plurimum ad exemplum valent; primùm omnium suadere Lusitanis instituimus, diligenter caurent, ne quẽ neophytorum exemplo suo offenderent. Multos Confessione purgatos sacra Eucharistia refecimus. omnibus verò dominicis festisque diebus ad Lusitanos à nobis, ad prouinciales à Iaponio Christiano comite nostro magnæ virtutis homine, & salute suorum cupidissimo, conciones habebantur: semel etiam cum symphonia sacrificauimus, & solenni supplicatione: præibant sclopetarii quadraginta cum disploſione festiua, hos tibiæ sequebantur: deinde Lusitani duo cum funalibus, & crucifer vnus dalmatica indutus, tum è fratribus duo Litanias concinebant: postremum locum tenebat ornatu corporis pretioso Balthasar Gagus sacerdos. Vbi in conspectum nauium ventum est, in quibus erant vexilla sublata variis Crucibus coloribusque fulgentia, prætereuntes nos majoribus tormentis honoris causa consalutarunt. Frequẽs tum ibi fortè mercatus erat, quo exomnibus ferè partibus negotiatores conuenerant. Itaque spectaculum magna Christianorum lætitia, magno barbarorum cõuentu atque approbatione celebratum est. Cùm ad Crucem peruenissemus, quam non longè ab ædibus nostris locauimus; habita de laudibus Crucis oratione, ad templum eodem ordine rediimus. Faxit Dominus vt per hos sanctos ritus qui cernuntur, Creatorem suum agnoscant homines, qui corporis oculis cerni non potest. Interim nuntiatur lætus rerum Bungensium progressus, simulque Pauli obitus natione Iaponii, quem ægrum Funaii reliqueram, virum magnis virtutibus præditum. Hunc ferunt, agentem animam, intermortuis vocibus nihil tamen æquè clarè pronuntiasse ac Iesus, Maria: cuius mortem homines pariter vitamque admirati sunt. Is triennium iam in vinea Domini laborauerat, fidelis operarius comésque noster magno animi ardore, spiritu curaque

salutis humanæ. Itaque multum eius morte damni fecimus; egre enim in tanta hominum nequitia similem Paulo reperias. Balthasar Gagus Cosmi jussu ex eo loco Facatã profectus est, vt possessionem adiret areæ, quam Rex nobis ad ædes ædificandas attribuit. Inde Bungi Regem inuiset, vt is totam rem auctoritate sua confirmet. speramus autem id valde è re publica futurũ. est enim ea vrbs cæteris aliquanto pacatior, quòd mercatores opulenti, qui ibi cõmorantur, diuitiis metuentes suis, imminẽtis belli pericula largis muneribus & cõgiariis redimunt. Hic locus quartum iam quintũve annum abũdat annona. exspectamus vicissim vaccas Pharaonis strigosas, quas vtinam Deus arceat. effodit enim pectus, infantium multitudo à parentibus tali tempore pereuntium: quibus si nunc in ipsa vilitate non parcunt, quid in caritate putandum est? Magna enim, (mihi credite) fratres carissimi, sterilitatis incommoda ac difficultates in his regionibus sunt, prorsus vt ipsi diuites herbis tolerent vitam. Idcirco nos Iosephi prudentiam imitati, in annum insequentem aliquid semper custodientes, Christianorum inopiæ ac necessitati consulimus: tametsi inter Iosephi horrea nostraque permultum interest, quippe apud nos non nisi nasturtiorum folia lactucæque sole tostæ adseruantur. Res frumentaria in his locis est perexigua: nam triticum, vbi maturum est, imbriumvi tempestatiq́ue deperditur. Oryzam ferè demetunt, eamq́ue non ita multam, vt vniuersæ vrbi sufficiat: nec ea pauperes, nisi si quãdo gratulationis causa vescuntur: quos tamen omnes Domini benignitas alit ac sustinet.

Scriptis his litteris, cognatus quidam Reguli Firandensis armis Regi Bungẽsium illatis acie victus est: quem quoniam Firandensis Reguli ope adjutum Rex Bungi cognouit, vastitatem eius regni inferre constituit. propterea Funaio scripsit ad me Cosmus rumorem esse, Bungensem exercitum infestis signis in hæc loca venturum: proinde si opus esset, rebus nostris maturè prospicerem. Et hoc denique intellexi quid esset, cur antea me Rex Bungi vt Octobri mense hinc discederem, per litteras monuisset. Huius belli metu perterriti afflictiq́ue Christiani quidam ad me noctu venerunt, professiq́ue sunt, si ego Firandi remanerem, se ad oppetẽdam mecum vnà mortem in templum nostrum esse venturos: sin minus, intra priuatos parietes vitæ finem exspectaturos: quos ego salutaribus præceptis instructos, iis verbis quæ tempori ac rei conuenire videbantur, bono esse animo jussi. Huius insulæ Firandi circuitus nouem passuum millia colligit, & aliquot habet vicos, quorũ maximus est hic vbi sum in præsentia familiarum omnino ducentarum.

rum. In reliquis sunt Christiani nonnulli, quos, nisi bellum impediat, singulis hebdomadis inuisere statui.

Hæc habui, mihi carissimi fratres, quæ de hoc anno MDLVII. scriberem. vos oro per IESVM Christum, vt precibus vestris mihi veræ summissionis perfectæque obedientiæ virtutem ab eo impetretis, qui mea causa ad ignominiosam vsque Crucis mortem esse obediens voluit. Ex insula Firando, quarto decimo Calend. Nouemb. MDLVII.

MELCHIORIS NONNII AD SOCIETATEM IESV IN LVSITANIAM.

ANno post Christum natum MDLV. ad vos dedi litteras ex ora Sinarum, vbi hyemare coactus fueram, cùm Iaponem tenere non potuissem. Multa in eo itinere & magna vitæ pericula adiuimus, cùm aut in vada incideremus, aut naues inter se concurrerent. In eo autem portu Sinarum ad mensem Iunium vsque substiteramus, quod anni tempus Iaponicæ nauigationi vulgò putatur idoneum. Sed cùm repentè decretū esset, insequentem quoque hyemem ibi traducere; continuò Lusitanos qui simul aderant circiter trecentos instituimus consuetis officiis adjuuare. Casa itaque & templo è paleis raptim exstructo, quotidie Christiana doctrina tradebatur: omnibus verò dominicis festisque diebus sacrum missæ & verba de rebus diuinis non sine magno fructu fiebant. Quo quidem tempore dici non potest, fratres carissimi, quantum voluptatis animo ceperim, cùm videre in Sinarū regione, inter tot seculorū idololatras, diuina sacrificia peragi, & Euangelium promulgari: & præsertim hebdomadæ sacrosanctæ Paschatisque solennia, multis eorum qui aderant lacrymis lætitiaque celebrari. Illud etiam percommodè factum est, vt Lusitani aliquot redimerentur, ab incolis iamdiu in vinculis habiti, & capite sine culpa damnati. Tenebantur autem adeò tetra immanique custodia, vt nisi hisce oculis ego ipse vidissem, nūquam fieri posse putassem, vt quisquam eo vitæ genere spiritum duceret.

Quadragesima exacta, Cantonem Sinarum vrbem (quæ Olisiponi magnitudine pænè par est) tristes nuntii perferuntur, quibus omnes valde perterriti sumus: in Sancii prouincia tantam repentè aquæ vim scaturigine crebra è terræ visceribus erupisse, vt omnem circa regionem ad passuum centum octoginta millia inundauerit,

dauerit, vrbes septem villasque complures obruerit, omnibus incolis vel ipsa inundatione demersis, vel si inundationem effugissent, demisso cœlitus igne consumptis. Quod ita pro certo est habitum, vt Chaurel, qui magistratum Cantone summa cum potestate gerebat, quòd patrem atque familiam ea calamitate amisisset, administratione deposita, (id enim in patris luctu solenne est) ad obrutam Sancii regionē magno cum squalore discesserit. Hæ autem de Sinis tamtummodo cognita sunt; nam Lusitanis alijsque omnino aduenis mediterranea penetrare nō licet. Inde, anno proximo, Iunio mense Iaponem versus nauigare perreximus, & dum inter insulas certum naufragii vitæque discrimen Dei beneficio euasimus. cuius clementia, & in eiusmodi periculis cura salutis nostrę, nostram in ipso fiduciam non mediocriter auget, magnamque spem affert fore, vt Bungi Rex ad Christum adiungatur, præsertim cùm eius rei Rex ipse, scriptis ad Prætorem Indiæ literis, significationes dederit non obscuras.

Cùm ad Būgi orā appropinquaremus, ad oppidū quoddā appulimus, cuius oppidi principes sumptis armis ab Rege defecerant ibi ex incolis, qui ad nauē accesserant, audimus vrbē totam euersam esse, aufugisse Regem, putare se nostros etiā socios qui ibidem morarentur occisos. Ea res quamuis falsò nuntiata, omnes quos quot eramus in naui magnopere conturbauit ac perculit. Sed illuc nihilominus vento aduerso contendimus, & Socios omnes incolumes Dei beneficio offendimus. Quos ego nobis ad littus obuiam prodeuntes quanto meo gaudio viderim, verbis exsequi fratres carissimi nequeo, prorsus vt à morte reuocati mihi viderentur. Neque verò in eo congressu Cosmus ille Turrianus temperare lacrymis poterat, bonus vtique senex, & vir planè egregius. Annos aliquot Amangutii vixerat, in ea vrbe relictùs à Francisco Xauerio. ibi rem Christianam administrauit egregiè, multis magnisque laboribus ac difficultatibus fortiter superatis. Etenim vel intra priuatos ipsos parietes à Bonziis lapidibus sputisque appetitus, illusus, & contumeliosè tractatus est, cùm sine magno periculo domo pedem efferre non posset, idque ob eam maximè causam, quòd post Frāciſci Xauerii ex eo regno discessum, Rege ipso Amāgutii ex insidiis interfecto, assiduo pænè bello ac seditionibus, cùm vniuersæ ferè nobilitatis ac magistratuum cæde regnum illud exarserat: cuius rei culpam Bonzii (quorum est magna apud plebem auctoritas) cùm in Christiana sacra susceptа neglectaque Deorum religiones conferrent; tantam in inuidiam Cosmum adduxerant, vt & mundus illi crucifixus, & ille mundo vicissim inop-

optimo

optimo dici posset. Sed eum in hisce incommodis & ærumnis præclara nimirum conscientia sustentabat: quippe qui ad Christi Domini nostri gloriam retulisset omnia, & Amangutianam Ecclesiam interim conseruari atque augeri intelligeret. Denique mihi narrabat, nunquam se in vita, lætitiæ ac voluptatis tantum cepisse, quantum per id tempus Amangutii percepisset. planè vt existimem illum è lacrymarum mira suauitate & copia, magna ex parte oculorum aciem perdidisse. Vt in Bungũ veni. dedi operã vt Regem ipsum inuiserem, multisque eum rationibus ad Christũ traducere sum conatus: sed frustra, partim quòd hostium metũ in locum munitum sese præsidii causa recepisset, partim etiam quòd sibi intelligeret Christiana lege mores esse mutandos. Accedebat illa quoque suspicio, fore vt populares sui Christianum regem ferre nollent. Sed illud maximè retardabat hominem, quòd dæmoni deditus est in ea Bonziorum secta, quæ animum ait vnà cum corpore interire, spiritum esse nullum, & nihil omnino præter ea quæ sensu percipimus. Sunt autem Bonzii cum regni proceribus affinitate cõiuncti, nobis verò, quòd plebi eorum scelera fraudesque detegimus, iniquissimi, tantisque mendaciis populum onerant, nihil vt Euangelio in his terris majori impedimento esse videatur. Quod idem Francisco quoque Xauerio (quamuis id nos celaret) vsu venisse nunc demum cognoui. Quot ille in iis locis incommoda superauit; cùm pedibus iter assiduè faceret, cùm per vias ædesque Bonziorum ac principum concionaretur, vulgaribusque cibariis, quæ insipidissima sunt, victitaret! In magnis verò frigoribus, instar famuli à pedibus, Iaponios equites citato gressu persequebatur, talari veste nunquam deposita, & quidem sarcinula onustus, vt eo comitatu insidias latronum effugeret. Idem in castigandis Iapoñiorum flagitiis & superstitionibus adeò fuit liber ac vehemens, vt trepidaret comes eius, qui mihi hæc deinde cuncta narrauit. Quoties ille puerorum insectantium vociferationes, iurgia, lapidationes constanti semper inuictóque animo pertulit! Mortem verò pro Christo vsque adeò optabat, vt eam vltro pænè quærere videretur. Regis quidem Amangutii nefario flagitio libere atque acriter accusando, non obscurum adiit vitæ discrimen. Iaponiis proceribus quibusdam eum parum honorificè compellantibus, trementem interpretem, & mucronis ictum in singula momenta exspectantem, iisdem compellationibus (tametsi citra contumeliam) respondere iubebat. idque non contumacia elatus, sed quòd illud sentiret ac diceret: nullam (vt tum res erant) suæ doctrinæ dicto-

dictorumque in iis locis auctoritatem futuram, nisi majore apud eos esset in honore, quàm ipsimet Bonzii, quos illi sanè valdè reuerentur. Quam eius animi magnitudinem virtæque contemptum Iaponii vsque adeò mirabantur, vti Xauerius etiamnum magnum apud multos nomen sanctitatis obtineat. Ego in grauissimam febrim incidi magno sanè vitæ periculo: ex qua tertio denique mense præter opinionem euasi: cumque res Iaponicæ turbulentæ exiguam spem profectus ostenderent, infirmo etiam corpore, ad meum prouinciale munus in Indiam mihi renauigandum existimaui. Huc nos (qualem nec videre me in vita memini, nec verò existere vnquam posse putaui) sæuissima dierum quinque tempestate iactati, incolumes Deo miserante peruenimus: cuius bonitatem supplices exoramus, vt quos è tot periculis eruptos in hæc loca perduxit, eosdem obedientia duce ad cœlestia regna sedesque peruenire patiatur. Cocino, iiij. Idus Ianuar. MDLVIII.

GASPARIS VILELÆ AD SOCIETATEM IESV GOAM.

ANno superiore, fratres mihi carissimi, ad vos fusè perscripsi res cùm aliis huius prouinciæ locis, tum præsertim Firandi gestas, vbi annum sum commoratus, quo tempore spatio Christiani mille & trecenti facti, templaque tria Christo dedicata sunt, quæ Idolorum antea fuerant. quam rerum conuersionem aduersarius ægre ferens, magnas in nos turbas per Bonzium quendam exciuauit, qui ex incremento rei Christianæ acri odio in nos iam antè concepto, habita insuper nobiscum disputatione turpiter victus, adeò exarsit dolore ac rabie, vt in perniciem nostram ex illa die neruos omnes intenderit. Confestim praua Bonziorum dogmata atque mendacia vulgò prædicare aggressus est, idque eo euentu, vt cuius nomen Firandi ante id tempus obscurum atque ignorum fuisset, plurimos iam sectatores haberet; nec plebs modò, sed ipsi Bõzii ex eius ore pẽderent. Inter hæc ille populum in nos omni arte incitare; monere & hortari, vti nos, sicuti Franciscum Xauerium antè, exterminarent, atque ita Deorum ab se iram ac minas auerterent: quibus rebus effectum est, non solùm vt multi in nos falsum dicerent testimonium, sed etiam (quod Christianos pupugit vehementer) vt Crucem effringere non dubitarent in sacro cœmeterio positam: quam injuriam & Regulus ipse, & aliquot

quòt alii Christi gloriæ cupidi, quanquam vlciſci parati, juſtis tamen de cauſis patienter tulerunt. Dominus verò Deus noſter nihil iis aliiſque multis eorum ſceleribus commotus, ſed recordatus miſerationum ſuarum antiquarum, pro flāmis atq; fluminibus ſigna miſit è cœlo ad eorum tenebras fugandas perquā clara & illuſtria: etenim in media aëris regione ſpecies Crucis apparuerunt, aliaq; prodigia valde conſpicua, verum enimuero vſque adeò denſa caligine mentes eorum obductę ſunt, vt inſolitam lucem intueri nequiuerint; ſed potiùs in ſua pertinacia obfirmatiores, neophytos à Chriſti cultu ſumma vi reuocare conati ſint.

Meacum eſt vrbs totius Iaponis caput, frequentiſsima academia litteratorumque conuentu percelebris: cui ciuitati quòd Euangelii lux nondum affulſit, Coſmo Turriano Rectori noſtro viſum eſt faciendum, vt aliquis noſtrūm ad explorandum ciuitatis ſtatum, ſimulque tentandum quis ibi locus Euangelio ſit, mitteretur. Eius rei gratia crebris ſupplicationibus ac ſacrificiis ritè peractis, hæc mihi prouincia obtigit, quāuis ad tātum onus haudquaquam idoneo. Sed qui illud mihi impoſuit Dominus, idem ferendo quoque ſuppeditabit vires. Equidem, quod ad me attinet, mortem, injurias, incommoda, & frigora, quę in iis regionibus maxima ſunt, mihi propono. Iaponicæ linguæ tametſi conſuetudinē aliquam nactus ſum, tamen quo faciliùs atque commodiùs cum Iaponiis agere poſſim, interpretem è Societate noſtra Iaponium mecum duco, iamque me ad iter accingo. Itaque ne longior ſim, temporis anguſtiæ prohibent. Illud à vobis fratres cariſsimi enixè peto quæſoque, vt me in tali tantaque re omnis opis egentem, Domino quàm diligentiſsimè commendetis. Ex Iapone, Cal. Septemb. MDLIX.

IOANNIS FERNANDI AD MELCHIOREM NONNIVM.

ACTA proximi ſuperioris biennii cognoſces ex litteris iis, quæ publicè miſſæ ſunt. Nunc accipe quæ mihi in præſentia occurrunt. Bungenſium Chriſtianorum in ſuſcepta religione major in dies firmitas atque conſtantia cernitur: quippe ſeſe pœnitentiæ & Euchariſtiæ Sacramentis idētidem muniunt: ſacris cōcionibus adſunt, ſubinde ſe verberibus puniūt, aliaque pia munera diligenter obeunt: horarias preces quotidie recitant, cruciatibus Domini in horas ſingulas ita diſtributis, vt vniuerſam eius hiſtoriæ ſeriem ſingulis diebus ea ratione percurrant.

rant. Neque verò Facatæ, quāquam templo à militibus direpto & disturbato, cessatum est. Nam præter feminas puerosque patres familiarum sex baptizati sunt, quorum opera illam Ecclesiam propediem restitutum iri confido. Atq; vt intelligas, Iaponii Christiani quantum in virtute profecerint; narrabo quid vni eorum nobili genere nato contigerit. Is cùm esset Amangutii apud amicū opulentum, qui agros oryzæ feraces ei fruendos dederat, cumq; videret se occupationibus distineri, quo minus Christo, quemadmodū optabat, totum se manciparet ac traderet; fundo vectigalibusque relictis, Facatam vnà cum vxore, liberis, ac seruis venit, vbi nō modò seipsum Deo vetè atque ex animo dedidit; sed filium quoq; indolis egregię nobis tradidit tenera adhuc ætate, Societatis nostræ doctrina præceptisque imbuendum. Idem, vt vni Deo vacaret, abjectis omnibus negotiis, totum Quadragesimæ tempus posuit apud nos: quidquid à quotidiano sacro & concione supererat otij, totum id, precando, cōtemplādis sempiternis præmiis atq; supplicijs, mortéq; & extremo judicio insumens: quibus rebus in Domini nostri Iesv Christi cognitione & amore crescebat in dies. Accedebat ad eius constantiam virtutémque corroborandam, relatus martyribus piè fortiterque gestarum assidua recordatio: è quibus præcipuè diui Stephani delectabatur præclaro facinore, pro lapidatoribus suis in extremo spiritu Dominum deprecantis. Vbi hebdomadæ sacræ dies venerunt, vitæ maculis per Confessionem diligenter elutis, ipso Paschatis die cum aliis quattuor aut quinque cœlesti pane sese pauit ac muniit. Quinto autem sextóve post die, capta vrbe Facata, è principibus quidam qui seditione commota in Regem Bungi arma ceperat, is apud quem noster Christianus (vt diximus) Amangutii antea vixerat, se ab illo desertum indignatus, eum à sicariis ad necem conquiri jubet: quos ille vbi se adorientes aspexit, non modò arma non sumpsit, cùm esset vir alioqui fortis ac strenuus; sed etiam quasi mansuetus agnus in genua procubuit, tamdiu ad Dominum Deum oratione conuersa, quoad vsq; impio ferro confossus eidem animam reddidit. nec dubitamus quin pro interfectoribus fuderit preces. Etenim diui Stephani exemplum intimis eius medullis inhæserat. Filius apud nos, vxor autem & filia apud sanctam feminam precationi ac pœnitentiæ deditæ, magnos in virtutibus habent processus.

Alexander est quidam alius Christianus. is cùm esset in famulatu potentis viri in agro Facatensi, haberetque in eodem famulatu socrum & coniugem, quæ vxori domini seruiebant; a Spiritu sancto permotus, ea familiaritate salarioque relicto. Facatam, Bapti-

petendi causa concessit. quo impetrato, perceptis iam Christianæ fidei rudimentis, tota de re dominum fecit per litteras certiorem, eumque ita IESV fauente commouit, vt conjugem & socrum ad ipsum continuò dimiserit, quæ item ad Ecclesiam aggregatæ sunt. & conjux quidem quindecim pòst diebus excessit è vita, IESVS, MARIA piè pronuntians: quam multis rationibus in cœlum ascendisse confidimus: Alexander verò vxoris morte sanctissimè obita adeò permotus est, vt omnem pecuniam abjicere, vitam cœlibem agere, & quoad spirauerit, Cosmo Turriano parêre decreuerit. Piis sacrificiis tuis & reliquorum patrum fratrumque mihi carissimorum me valde commendo, è Bungo, iij. Nonas Octobris, MDLIX.

LIBRI PRIMI FINIS.

SELECTARVM EPISTOLARVM EX INDIA LIBER SECVNDVS.

LAVRENTII IAPONII AD SOCIOS.

ACCEPI vestras litteras, quæ mihi perjucundæ fuerunt: & quoniam intelligo quanto vicissim desiderio teneamini aliquid de statu nostro cognoscendi, exponam paucis, quæ nobis in hac Meacensi prouincia contigerunt. Primùm igitur Didaci domum deuenimus in Sacomoto vico: qui vicus jacet ad montis Frenoiamæ radices, in quo cùm cœnobia litteratique permulti, tum verò insignis cuiusdam principis Bonziorum domicilium cernitur. ad eum montem cùm peruenissemus, misit me Gaspar cum litteris ad Bonzium nomine Daizembum, quibus ille perlectis, aduentúsque nostri

nostri causa cognita, respondit, magistrum suum ex principibus eius ordinis vnum, qui è Bungo nos euocauerat, anno superiore extremum diem obiisse; & se tenui re familiari, auctoritate nulla relictum, præsidio nobis esse nõ posse. ad eum tamen postridie Gaspar & ego reuertimus: & quoniam nos auidè ipse decenque eius discipuli Bonzii audire videbantur; apud eos verba fecimus: à quibus admoniti nullas religiones in ea loca iniussu Bonzii eius regionis maximi induci posse; dedimus operam diligenter, vt eum conueniremus. Sed cùm res parum procederet; oppidi præfectum postremò rogauimus, vt nos ad illum introducere ne grauaretur. Tum ille: Si disputandi causa venistis (inquit) excludemini, sin ædium visendarum, id spectaculum vobis pecunia muneribusque mercandum est. Gaspar, vt omnes aditus clausos Euangelio vidit, à Frenoiama profectus, Meacum contendit. In ea vrbe quatuordecim dies in ædibus conductis morati, ad docendum minimè accommodatis, in alias migrare coacti sumus loco celebriore positas. Huc Meacenses nonnulli iam ad audiendum euangelium ventitabant post quintum autem & vigesimum diem, Bonzio nos deducente, viro in primis ciuitatis honesto, Regem seu Imperatorem Gaspar adiuit. à quo ita amicè acceptus est, vt ex ipsomet eius poculo, honoris & amicitiæ causa, biberet; tum verò frequentiore etiam vrbis parte nobis ad habitandum assignata, magna vis omnis generis hominum ad nos, vel audiendi vel disputandi causa, confluxit: sed animis initio tam obduratis, vt verbo Dei audito partim blasphemarent, partim etiam irriderent nos atque deluderent; per eos dies cùm honesta mulier Meacensis ad concionem venisset, vbi peroratum est, Baptismum petiit statim: sed rem distulit Gaspar, eò quòd mulierem nondum ad id Sacramentum idoneam repperit. Cungues præterea duo (magni honoris nomen id est) nuctu ad nos audiendos ita se conferebant, vt nostram doctrinam valde probare viderentur: quidam verò è principibus oppidi Gamangoxini, qui Meaci habitat, cum decem aliis apud nos Christianus est factus. postea cùm Gaspar ad Mioxindonum, qui præcipuum Meaci obtinet dignitatis locum, auxilii petendi causa à primario quodam ciue deduceretur; tota vrbe percrebuit, Mioxindoni iussu primarium illum virum in vincula Gasparem coniecisse. rursus, cùm vrbis præfectus per compita edixisset, ne quis Gasparem læderet; fictis rumoribus multi edictum esse mentiebantur, vt Gaspar oppido pelleretur. huiusmodi multa prætereo, quæ singillatim enarrare nimis longum est. Sed iuuante Domino Iesu Christo confidi-

confiteamus, nos, vt adhuc fuimus, ita etiam in posterum incolumes futuros magna cum diuini nominis gloria, rabiéque ac dolore diaboli, quando iam nostri in hanc vrbem aduentus ad Banduensem vsque Bonziorum Academiam fama penetrauit, sexcentis passuum millibus Meaco distantem. interim Bonziorum minis atque importunitate compulsus hospes is, ad quem diuerteramus, nos domo sua dimisit, itaque in aliam nos recepimus. Hîc acriùs etiam in nos aduersarii sæuire cæperunt, cùm nos alii simias, vulpes alii, alii denique à dæmonibus occupatos, anthropophagósque appellarent: pueri etiam eorundem instinctu cùm cæteris injuriis contumeliisque, tùm etiam lapidum, glebarum, & arenæ conjectu infestarent atq; lacesserent. Quanquam his rebus, Domino adjuuante, minimè deterriti sumus, quo minùs Euangelium ad mensem Aprilem vsque nuntiaremus, cui Iaponii centum circiter fidem habuêre, baptizatique sunt. sub id tempus Bōzii quinque nos conuenerunt ex eâ secta, quam Baracaque appellant, qui meditationibus quibusdam vacant arbitratu suo confictis. ii cùm nonnulla de nobis quæsissent ejusmodi, vt appareret eos à dæmone agi; Gasparis responsis victi abjectique concidêrunt. Duo præterea ex ea secta quæ Tendaui dicitur, cùm diu nobiscum de religione atque acriter disputassent; concessêre ad extremum veram nostram esse doctrinam, tametsi eorum nemo se ad Christum adjunxit.

Alius in primis eruditus, cùm è sermone Gasparis cognouisset vnum esse opificem rerum omnium, animósque hominum nunquam interire; idcirco negauit se Baptismum petere, quòd ex impurissimo flagitiorum cœno emergere castéque viuere se posse diffideret.

In Bonziorum ordine magnum est nomen eorum, quorum eruditionem duo quidam ex principibus suo chirographo comprobauerint. Ea veluti quædam canonizatio est: in sella cōstitutos adorant, eorumque approbationem scripto testantur. ex eo tempore qui probati sunt, certos locos cæteris ad meditandum proponunt. Hunc dignitatis gradum adeptus Bōzius quidam, nomine Quenxu, qui ipsos triginta annos in meditando consumpserat; in charta pratum & in eo aridam arborem depingendam curauit. ad arboris autem radices carmina duo descripsit judicum chirographo confirmata, quorum hæc erat sententia:

Prioris, Cedo, quisnam te seuit arbor arida?
Ego, cuius principium nihil est, finis nihil.

Posterioris, Meum cor, quod neque esse neque non esse habet,
Neque it, neque redit, nec retinetur vspiam.

Is igitur Bonzius cùm ad Gasparem veniſſet contumacia inſtitus, quòd diceret iam ſibi perſpicuum eſſe, quidnam antequam naſceretur fuiſſet, quid tunc, quid denique poſt mortem eſſet futurus; ſeque non diſcendi cauſa, ſed animi tantùm, ad nos accedſe; diuinitus ita repentè immutatus eſt, vt verè nihil eſſe quidem ſciebat, ſibique Chriſtianam doctrinam eſſe neceſſariam intellexerit. Baptizatus itaque ſumma populi admiratione, vitæ exemplo, quam ducit ſanctiſſimam, alios aliquot partim conuertit ad Chriſtum, partim vehementer commouit. Coſmus autem amicus noſter, qui ante ſexennium in Bungo baptizatus eſt, aduentu noſtro cognito nos ſtatim adiuit, parentibuſque ac patria relictis Dominum cœlebs colere & Gaſpari obedire conſtituit. Bonzius erat quidam admodum ſenex, annos iam quadraginta in meditando verſatus. is Chriſtianam religionem ita auidè arripuit, vt id ætatis homo ad verbum Dei audiendum à ſex paſſuum millibus ventitet. Ad hæc, Bonzii circiter quindecim Chriſtum ſecuti, partim legitimis jungi nuptiis, partim cœlibem vitam agere (quod in eo hominum genere maximè mirum eſt) decreuerunt. Inter Farima habitat Bonzius, qui piſcibus, carnibus, tritico, hordeo, denique oryza abſtinet, herbis tantùm victitans, arborumque baccis ac pomis, quique æternæ ſalutis adipiſcendæ cauſa voto ſe obſtrinxit è libro quodam Xacæ, quem Foquequium appellant, ſe gratis plebem eruditurum. Narrauit autem nobis, ſe ante decennium per nocturnam quietem ſibi viſum eſſe verſari cum ſacerdotibus, qui è Cenghequu, hoc eſt Europæ regionem veniſſent, ſibique rectum ad ſalutem iter oſtenderent, expergefactumque poſtridie, ſtatim audiſſe Amangutii eſſe presbyteros quoſdam è Cenghequu, de vita futura publicè diſputantes. His audito Euangelio gauiſus eſt; ſed quoniam ſine commeatu Meacum feſtinè venerat, dixit ſe Farimam reditutum eo animo, vt ſublatis rebus neceſſariis, votiſque neglectis, & fallaci illa vitæ aſperitate depoſita, Meacum reuerteretur, & Chriſtiana ſacra ſuſciperet. occultè etiam ad nos contulêre ſeſe audiendi Euangelii cauſa viri inſignes duo, quorum alter in meditando exercitatus, quodam quaſi Epiſcopi munere fungebatur: alter erat Bonzius legum peritus, & concionator, qui in eo congreſſu Gaſparem apertè confeſſus eſt, in Iaponica philoſophia ſimplex nihil eſſe vel ſolidum. Bonziorum quoque familia, quæ à Foxequu nomen

ducit,

duxit, vitamq; sæueriorem cæteris omnibus profitetur, audito Dei verbo, nostraque vitæ ratione perspecta, quòd Gaspar gratis populum doceat, & cùm ipse omni feminarum consuetudine abstineat, tum laicos vna tantùm vxore jubeat esse contentos; offendi cœperunt in Bonzio quodam præfecto cœnobii, quem antea venerabantur vt Deum, quòd amicas habeat in occulto, & laboris in docendo sui mercedem exigat: cumque carnium ac piscium esu cæteris interdicat, ea ipse clàm comedat; quocirca eũ è cœnobio pellere, aliumque pauperem ac bene moratum in eius locum sufficere decreuerunt. Tres præterea, iisdem meditationibus clari, quintum iam diem conciones nostras assiduè celebrant, quos propediem baptizatum iri confidimus, eam rem ad exemplum magnopere profuturam. Non longè ab ædibus nostris incendium excitatum est: cuius incendii in nos, vt veneficos diabolique præcones, causa conferebatur: sed iam Bonziorum furor aliqua ex parte deferbuisse videtur. quorum cùm ita multæ ac diuersæ numerentur sectæ, suam quisque profiteri nos dicunt; Xingouini, idipsum Denichi, quod illi prædicent: Iexuani Fobẽ quoddam suum: Foquexani Mion, (disciplinarum ea nomina sunt) Iondaxuenses Amidam: Xintani denique Quoquium: sed vt speramus, non longè aberit, quin omnes fateantur legem summi cœlorum terræque opificis nostro præconio promulgari: quem pro sua infinita clementia facturum esse confidimus, vt ipsum agnoscant, agnitoque, omnem laudem & gloriam tribuant. Vestras etiam atque etiam, fratres mihi carissimi, & istius Ecclesiæ, quibus egeo maximè, deprecationes imploro, Meaco, iiij. Non. Iunias, MDLX.

CONSALVI FERNANDI AD QVENDAM E SOCIETATE IESV.

HISCE litteris nonnulla, frater mihi carissime, persequar, quæ, in Iapone dum essem, in vinea Domini gesta sunt. Versabatur eo tempore Firandi Gaspar Vilela, cuius jussu Guilelmus vias vrbis ære campano circumiens, pueros ad Christianam doctrinam Iaponicè discendam in templum cogebat: ex quibus vnus, admodum paruulus nondum ad cetum Christianorum adjunctus, Gasparem adiit, Baptismum magnopere efflagitans. quem Gaspar, id ætatis puerum, patre ethnico, cùm priùs perdiscere juberet capita Christianæ doctrinæ, respondit ille, nequa-

quam se inde abiturum, quoad Baptismo lustratus esset. deinde domum ad suos regressus, ita cum parentibus egit, vt patrem, matremque, fratres, ac sorores ad Baptismum adduxerit. Ad alium venio non minus mirabile. Diuturno morbo vexatus ethnicus quidam ex optimatibus; cùm varias curationes frustra tentasset, suadenti Christiano cuidam, vt ad valetudinem recuperandam Christiana religione susceptâ, ad templum nostrum accederet, aquamque lustralem ebiberet; paruit ægrotus: statimque in pristinam valetudinem est restitutus. alii præterea morbi complures in his regionibus eadem aqua pelluntur.

Alius Christianus cùm è graui morbo iam propè animam ageret; me accersitum rogauit, vt quoniam essem è Societate Iesu, pro se Dominum deprecarer: sanitatem se continuò recepturum psalmis septem pœnitentialibus recitatis, magnam ipsius fidem Dominus reddita statim valetudine remunerari dignatus est.

Profectus ex eo loco Gaspar in insulam quandam ad promulgandum Euangelium, incolas plus sexcentos triduo baptizauit, Christianæ fidei præceptis imbutos. quæ res tanto diabolum affecit dolore, vt vnum è Bonziis eò miserit, qui populo persuaderet, falsa esse quæ Lusitanus concionator docuisset. quare cognita Gaspar confestim eòdem legauit è nostris, qui apertis rationibus aduersarii mendacia redargueret. quæ res Christianos non mediocriter recreauit.

Haud ita multo pòst, barbari tres è principibus ciuitatis, communi consilio profecti ad excindendam Crucem in monte Christianis erectam, vixdum scelere perperrato, inter se rixantes perunt, sibique inuicem idipsum facinus exprobrare: demum ea rixa peruenit, vt eo ipso in loco, vbi Crux posita fuerat, inter se prouocatione dimicauerint: quorum duo postridie manè mortui ibidem reperti sunt: tertius verò nusquam postea apparuit, ablatus à dæmonibus creditur) nec aliud quidpiam de illo auditum est, nisi quòd biduo pòst adolescens quidam repentè ab immundo spiritu occupatus palàm dicebat, se nimirum esse qui Crucem præciderat, & propterea se in altera vita torqueri acerbissimè. quod vbi videre Iaponii, rei occultandæ gratia adolescentem abscondere statuerunt, atque ita ex oculis nostris euanuit, vt nihil de ipso deinde cognouerimus, incertumque sit, eum ne interfecerint. qui partim hisce de causis, partim quòd sexcentos quos dixi neophytos viderent alios idola cremantes, alios in mare projicientes, concursu ad Regem facto postularunt, vt Gasparem regni finibus pelleret. quibus Christiani cùm ex altera parte resisterent,

resisterent, resque iam ad arma spectare videretur; Rex misit qui Gaspari nuntiaret, nequaquam sibi placere eum in suo regno interimi, proinde ad Socios sese reciperet. quocirca in Bungum, vbi erat eo tempore Cosmus Turrianus, inde concessit non sine magno quidem animi dolore, quippe qui in spem venisset Regis ipsius ad Dominum traducendi. is enim sæpius Gaspari præsente me dixerat, se animo ac voluntate esse Christianum, & pro Christiano se gerere, quòd præclarè intelligeret patriæ superstitiones quãtum à veritate distarent.

Valetudinarium & sodalitium, quod Misericordiæ vocant, à Cosmo institutum in vrbe Funaio Regni Bungensis, ethnici magna cum approbatione suspiciunt: cùm enim inter se ex animo ac verè non ament; mirantur in primis, reperiri in toto orbe terrarum, qui pauperes curet, iisque necessaria cuncta suppeditet.

Duo sane admirabilia mihi narrata sunt, quę in hoc oppido cõtigere. Ethnicus quidam è primoribus ciuitatis ancillam habebat Christianam. atque, vt ethnici ferme Christianos auersantur, conuersus ad famulam, Cur, inquit, tu Christiana es, cùm ego sim ethnicus? nisi continuò ab ista religione recesseris, hisce ego te manibus interficiam; Cui serua Dei non eo consilio se Christiana sacra suscepisse respondit, vt iis mox desertis ad barbaros ritus redirer. tum herus eius perseuerantia cognita, cùm mortis minis interdixit, ne ex eo tempore ad Crucem adorandam sese conferret. illa verò diuino fulta præsidio, nihil idcirco ab instituta Crucis latria desistere, quoad eam herus obuiam in itinere factus, occîdit.

Alterum illud est: Paucis antè diebus, quàm ego ad hunc Firandi portum venirem, Sinarum nauis Lusitanum quendam, qui apud Sinas in vinculis fuerat, in eundem portum aduexit. Sinæ aliquot ibidem commorantes cùm ad nauim accessissent, vt Lusitanum viderunt, quærere de nauarcho Sina populari suo cæperunt; quo consilio Lusitanum in ea loca perducere ausus esset, cùm Rex Firandi sacerdotem Lusitanum ex oppido pepulisset; nisi spoliari se ab Rege nauigio vellet, continuò Lusitanum interficeret. Hæc dum agitantur, diuinitus factum est, vt Christianus Iaponius quidam interueniret. is vbi mœrentem Lusitanum aspexit, ad eum confestim accedens, causa mœstitiæ cognita manu apprehensum bono animo iubet esse: quantum per suas facultates liceat, nihil ei apud se defuturum. inde perducit domum, ibique hominem habuit quoad vsque nos eò peruenimus. Et sanè Lusitanos Christiani tanta beneuolentia prosequũtur, vt in eorũ ædes

æquè liber illis atque in suas ipsorum aditus sit: sed tum præcipuè præclarum amoris sui documentum dedêre, cùm Iaponii facta in eos coniuratione arma ceperũt. quod vbi à Christianis cognitum est, communi statim consensu ad eorum defensionem se vel capitis periculo compararunt: cùm ex eis quidam, extrema iam ætate, reliquorum domos circumcursaret, hortaretur que omnes ad mentem pro Christianis fortiter oppetendam: quare perterriti barbari, à suscepto consilio destiterunt. Obsecrate fratres carissimi Dominum, vt huius gentis animos ad suos errores ac miserias recognoscendas illuminet. Cal. Decem. MDLX.

LVDOVICI ALMEIDÆ AD SOCIOS IN LVSITANIAM.

IN iis litteris, quæ à vobis ad nos assiduè perferuntur, insignes amoris erga nos vestri & caritatis cernuntur notæ. apparet etiã quanto studio teneamini ad nos subleuandos in hæc loca veniendi; hãc plenã pietatis volũtatẽ, quoniã nos remunerari nõ possumus, Dominus ipse pro sua benignitate compenset quamquam vt amori vestro nos etiã aliqua ex parte respõdeamus (quoniam auetis scire quid à nobis in re Christiana geratur) ad huius præsertim acta ad vos perscribere statui.

Balthasar Gagus hoc anno ex Iapone profectus in Indiã, adversa tempestate retentus, hyemauit in ora Sinarum: atque id fuit causæ, cur à nobis huiusce anni litteras non acceperitis. Post eius discessum nuntii Meaco allati sunt, Bonziorum in Gasparem Vilelam odium aliquantulum refrixisse. itaque rursus aures dare cæpisse Euangelio, fierique aliquos Christianos, atque in iis nobilissimos homines, & in rebus Physicis admodum intelligentes. Missæ sunt etiam aliquot à Meacensibus illis neophytis ad Bungenses Christianos epistolæ; quarum vna duodecim circiter paginarum magnam harum regionũ Christianis attulit voluptatem, sæpiusque descripta, omnia Christianorum loca percurrit, & simul recitabatur etiam ethnicis. Summa erat epistolæ, sectarum Iaponis omnium (quæ plus vndecim sunt) expositio simul & confutatio, cum religionis Christianæ confirmatione: nec verò pacatas vnquam res Iaponiorum fore, quoad omnes fierent Christiani: atque idipsum multis apertisque rationibus probabatur. Mense Iunio ineunte, ex Gasparis ipsius litteris cognouimus, illum inter cepisse ad vrbem Sacaium, quæ bidui distat Meaco; vbi spes magna

gna messis vberrimæ ostendebatur, non modò quòd sit libera, & in primis ampla Iaponis totius; sed multo etiam magis, quòd cum quidam è principibus ciuitatis illuc per litteras inuitasset, ædesque suas ipsi ad Euangelii promulgationem obtulisset. cuius tantum est eius rei desiderium, vt in Bungum etiam certum hominem cum mandatis miserit ad Cosmum Turrianum. Recordabitur, vt speramus, pro sua bonitate Dominus harum gentium, eásque conuerter ad se: nos autem in suo confirmabit obsequio.

Quod ad Bungensem Ecclesiam attinet, quæ nunc quidem est Iaponis omnium maxima, admodum augetur in dies, (cæptis adspirante Domino) cùm virtus veteranorum, tum etiam tyronum numerus: quorum tanta est pietas, vix vt possim verbis assequi: nonnulla tamen attingam, vt ex iis reliqua intelligatis. Primùm nulla nox præterit, (vt mihi quidem videtur) quin verberationes in templo fiant, ac ferè semper omnium, quotquot ibidem eo tempore sunt. quibus in templo non licet, ii sese intra priuatos parietes cum vniuersa familia verberant. Quotidie, quamuis ningat, Christianis refertum est templum: nec reseratur ferè, quin multi reperiantur ad limina præstolantes. Festis autem anni celebrioribus tanta vis hominum confluit, vt ad multitudinem capiendam vmbracula è frondibus raptim exstructa cum templo continuare necesse sit: atque alii quidem præcipuis anni festis, alii verò diebus Beatissimæ Virgini sacris, alii quintodecimo, alii etiam octauo quoque die Confessione maculas abluunt. Sed Bungensium studium ac pietas Quadragesimæ præsertim diebus elucet. res profectò visenda: quippe in singulos annos crescit huius Ecclesiæ religio ac probitas.

In pueris iis, qui ad nos Christianæ doctrinæ gratia ventitant, aliqui ita parui cernuntur, vt nihil pæne præter catechismum eloqui possint: itaque idipsum quod tenent memoriter, oppido concinunt. Prope templum nostrum duodecim circiter Iaponii patresfamilias habitant, quorum filii puerique singulis noctibus, audito signo salutationis Angelicæ, ad Crucem conueniunt in ea vicinitate defixam; ibique nixi genibus totam horam quotidie in Christiana doctrina decantanda consumunt: idque parentum iussu, quorum tanta est pietas, vt infantibus Christiana rudimenta vnà cum lacte paulatim instillent, eósque tenera adhuc ætate nostram in disciplinam domesticam traditos Domino consecrent. nec verò parentũ pietatem non imitantur liberi, atque

vnus præsertim natu maximus omnium, annum agens tertium-decimum; cui super mensam cruciatus CHRISTI Iaponicè recitanti fluunt interdum ex oculis lacrymæ, nulla vultus mutatione: alii verò eorundem cruciatuum recordatione commoti, pro Christum liberatorem verbis affantur, ita suauiter, vt cuiuslibet ferreum quamuis pectus emolliant. Itaque horũ quos domi educamus operam ad conuersionem harum gentium magno nobis vsui fore speramus: quippe cùm Iaponios auditores patria lingua magis quam peregrina retineat. alios præterea quinque Iaponios apud nos habemus prouecta iam ætate viros admodum probos: tres videlicet Funaii, quartum Meaci cum Gaspare Vilela: postremus comes est peregrinationis meæ, annum agens alterum & vigesimum, tanta in dicendo suauitate ac lepore præditus, vt auditorum animos mirabiliter capiat: hæreses verò Iaponicas multaque de physicis ita callet, vt hosce philosophos omnes refutet ac vincat. faxit Dominus, vt eorum animis ignem injiciat. Christiani Facatenses, ac præsertim vnus è principibus, Cosmum missis nuntiis per Deum obtestati sunt, vt eò aliquem è Societate mitteret: velle se optimum tẽplum exstruere, & suis alere sumptibus quotquot è nostris ibi commorarentur: quod iam fieri captum est. hisce de causis, & simul, quòd multi Christianorum vim alicuius è nobis aduentum sermonesque iam diu desiderabant, decreuit Cosmus, vt initio Iunii anni MDLXI. ad eos pagos & loca finitima inuisenda discederem.

Pridie quam Facatam perueni, aduentu meo cognito Christiani obuiam mihi alii ad tria passuum millia, alii etiam longius magno cum gaudio processerunt. ego complures dies in ea vrbe moratus, incolas circiter septuaginta sacro fonte lustraui. in quibus erant Bonzii duo Iaponicarum legum sanè periti. cùm alter etiam regius concionator fuisset. is septem dies mecum disputando, interrogando, quæ dicebam in commentarios referendo consumpserat, cùm immensa Dei Domini nostri lux ei tandem affulsit, & illius exemplo multorum præterea tenebras dispulit.

In eadem vrbe Facata cùm alii complures, tum præcipuè duo morbo graui laborantes diuina ope sanati: quorum vnus paterfamilias tanto capitis dolore torqueri solitus, vt violentas sibimet manus inferre sæpe tẽtarit, tertiodecimo die Dei benignitate cõualuit. alter erat iunior lepra fœdissima coopertus. is, quòd de Christianis honorifice pieque sentiret, putaretque iuuante Domino sibi per me sanitate reddi posse; in meũ conspectũ adductis est

quia

quem vt vidi, negaui me ei morbo posse facere medicinam: verùm tamen ne planè mœstus a me discederet ipse, quiq; eũ adduxerant; remedium quoddam illi præscripsi facillimum, & post tertium diẽ ad me redire iussi: ita nitidus rediit, vt nulla vnquam scabie laborasse videretur. equidem obstupui perspecta hominum fide, aperteque denuntiaui Christianis, ne sanitatem pharmaco, sed Deo Domino fideique suæ acceptam referrent: quæ quidem etiam in animos eorum, qui morbo liberati fuerant, redundauit. nam vterque Baptismo petito, & pòst catechismum impetrato, ad Ecclesiã aggregatus est. cumque iam discessus mei tempus appeteret, quo æquiore animo id ferrent, spem illis maturi reditus præbui: quorũ duo primores ita obfirmato animo itineris mei comites esse statuerunt, vt eorum studiis remittere aut eos de sententia demouere nulla ratione potuerim.

In exitu Iunii Facatã discessimus in insulam Tacaxumam, ambitu passuum sex millium, in ditione viri principis Firandensis, Antonii nomine: vbi cùm essent quingenti circiter Christiani, ethnici tantùm octo; ii quoque ad Deum nostro aduentu conuersi sunt. Præest autem eorum institutioni, excellenti virtute vir, qui è Bonzio Christi seruus effectus est. ædẽ habent, quæ idolorũ antea fuerat, in primis ornatam: cuius vectigali, itemque eleëmosynis, quas erogat institutum ibi quoque Misericordiç sodalitium, non modò ipse antistes alitur, sed etiam inopes peregrini, qui illuc sanè multi (quod vidi per eos dies) religionis causa ventitant. eadem stipis per Misericordiæ sodales ritè fideliterque distribuendæ ratio seruatur etiam in vicina insula Iquicuchi, itemque in cæteris insulis, in quibus Ecclesiæ sunt: quo fit, vt ad iter iis regionibus faciendum sarcinæ & impedimenta minimè sint necessaria: quippe, quocunque peruenias, omnia tibi gratis ac sedulò comparantur; maritimo itinere naues, terrestri comites & iumenta: quæ recuses, iniuriam videlicet sibi fieri, seque in Christianis officiosis numerati non putant.

Firando cùm ad hanc inuisendam Ecclesiam aliquot Lusitani venissent, horum Christianorum religione, precandi studio, obedientia, amore non modò in sacerdotes nostros, sed etiam in omnes eorum vicarios, tantopere delectati gauisique sunt, vt mihi affirmarent, Socios nostros, qui in cæteris orbis terræ partibus versantur, si vel particulam norint eorum, quæ cum his Christianis geruntur, omnes Iaponicam hanc prouinciam expetituros: quod equidem credo: nam vna profectò Christianæ doctrinæ decantatio multas vobis præ lætitia lacrymas exprimat. quid enim

si videatis pueros centum ac puellas, bis quotidie catechismica-
sa conuenientes, qui paucis antè diebus dicati diabolo fuerant,
iam Christianos templum ingredi, aqua lustrali se aspergere, de-
mum ad precationem ritè genua flectere? quid si duobus eorum
voce præeuntibus, subsequentes cæteros, doctrinæque pre-
cepta concinentes audiatis? idque tanta cum modestia ac ver-
cundia, vt oculos semper humi defixos habeant, ac duo illi pa-
sertim, qui voce præeunt, (quos ego de industria non sem-
& curiosè notaui) & quidem in maximis caloribus, cùm face
eorum sudore manarent, tanta fuêre constantia, vt manus, oculi
pedes nunquam mihi mouere conspecti sint: raptos profundâ
qua contemplatione dixisses. nec verò doctrina tantùm dis-
tanda contenti sunt: nam eius quoque explicationem libenti
nobis requirunt. Iam verò quanta cum animi vestri volup-
intueamini Iaponios hosce Christianos positis genibus, manib-
que sublatis, Christum è Cruce pendentem adorantes, lac-
mis ad solum vsque fluentibus, in tormentorum Domini co-
tione ita demersos, vt penè ecstatici videantur? atque hæc qua
in hisce insulis propè desertis, quid de iis locis existimandum
in quibus (vt in Bungo) Sacramentorum est vsus frequens
cùm ita sint; misereat (quæso) vos fratres carissimi harum Eccle-
rum, Deumque cum gemitibus obsecrate, vt supplementum
quod è Societate nostra dignetur huc mittere. quod si fortè
diu distulerit, quàm vereor, ne qui venerint, paucos super-
è nobis offendant: siquidem tres hac æstate magnum vitæ di-
men adiuimus, quam tuetur Dominus, vt opinor, quoad
nobis ad nouam hanc vineam tuendam colendamque succe-

Ex ea quam dixi insula in aliam traieci majorem, quæ
cuqui vocatur. incolas habet circiter mille quingentos,
Christianos ferme octingentos. ii, quòd iam antè de meo adu-
cognouerant, obuiam mihi nauem cum primoribus aliquot C-
stianis miserunt: quam vt conscendi, in ipsa nauigatione, tri-
passuum millibus, antè quàm ad insulam peruenimus, Cru-
aspexi edito loco positam, quam satis amplo interuallo circu-
murus, sepeliendis Christianis cœmeterium efficit; vbi desce-
mus, humanissimè excepti, continuò ad salutandam Crucem
more perreximus: inde templum eorum inuisimus, elegâter
tum. atque illos in præsentia quidem, ne inopem plebem nos
iactura ab institutis operibus auocarem, dimisi, concione in
tutinum & vespertinum tempus, puerorum verò catechism
pomeridianum indicto. itaque tanti concursus fieri cæpti

cùm multi excluderentur, aream, quæ ad vestibulum templi est, storeis pro re nata contegere necesse fuerit. Templum est autem excelso loco, lucoque denso, & ad aspectum iucundo. in id ascenditur gradibus, quibus in imis stagnum est aquæ, nudis pauperum pedibus abluendis, non superstitione vel cæremonia, sed ne templi cataſtromata calcata commaculent. Postridie quam huc veni, cæteras quoque sacras ædes lustraui pulcherrimè positas, quippe quæ ante id tempus idolorum fuissent, quibus colendis optima loca diligenter exquirebantur: hoc autem tempore æditui Iaponii sunt illi ipsi, qui nuper Bonzii, nunc Christiani appellantur, antea dæmonem, nunc IESVM Crucifixum supplices venerantur & colunt. Et quoniam ex altero pago eiusdem insulæ sanè frequenti ad alterius pagi templum, trium ferè miliarium interuallo, Christiani magno suo incommodo venire cogebantur; templũ ibi quoque exædificandũ curaui, quod paucis diebus multorum subsidio magnáque omnium alacritate perfectũ est, tabula picta, cæteroq; ornatu ex vrbe Firando illuc aduecto. Christianorum animis recreatis, cælestiq; fonte purgatis iis, qui ad Baptismũ videbantur idonei; ad alium Christianorum pagum, quem Xixi vocant, ire perrexi, vt eos per Euangelium solarer, & simul vt in ædenoua, quæ tum ab iis ad tectum perducebatur, sacellum exstruendum curarem, Iquicuchensibus Christianis officiosè nobis in eam rem fabros lignarios septem aliaque auxilia necessaria deferentibus. ibi igitur amantissimè excepti à Christianis; qui, quasi regem exspectarent, ita sedulò vias antè purgatas ornauerant, prima luce & vespere de rebus diuinis disputare instituimus, quo commodiùs cęteris horis diei sacello exędificando vacarent, quod summa eorum diligentia paucis diebus est absolutum. Catechismi deinde cura certo homini tradita, Iram traiecimus eo consilio, vt Facatam propediem reuerteremur, quod eius peregrinationis spatium Cosmus nobis ad Augustum exeuntem vsque præscripserat. Iræ, Cruce salutata, cum incolis egimus, vt ibi templum, nullum enim erat, communi consilio facerent. ad quod nobis Firando sacræ imagines cæteraque necessaria ornamenta transmissa sunt. nonnullis concionibus habitis, quibus in fide Christiani sunt confirmati, Baptismoque lustratis qui lustrandi supererant, Casungã inde contendimus; vbi tanta nobis hominũ multitudo sese obuiã effudit, vt festi alicuius diei solennis celebritas videretur. Cruce adorata, ad primarium quendam Christianum diuertimus, apud quem nonnullis concionibus habitis, magna omnium voluntate decretum est templum, in quo sacerdotes sacrificarent, si qui in ea

loca venirent: quò item Firando necessarius sacrorum apparatus est missus. Interea dum hîc agimus, mihi grauis homo narrauit Iquicuchi, mulierem Christianam suadente diabolo, siue eius ministris, abortus faciendi gratia pharmacum sumpsisse eiusmodi, vt infantem ipsamque parẽtem necauerit. Huius corpus Christianum quippe quæ noxa capitali obstricta migrasset, in ipsorum cœmeterio, in quo Crux est posita, sepeliri cùm vetuissent; illa post aliquot dies periculosè ægrotanti adolescenti cuidã Christiano per visum: Corpus (inquit) meum sacra sepultura prohibitum est illud quidem: sed ne idcirco me Christiani damnatam existimentnam antè quàm è vita discederem, Dominus cõtritione mea lacrymisq; placatus est. quibus rebus Christiani ex adolescente cognitis (qui is deinde conualuit) valde animati sunt.

Ex eo loco rursus ad pagũ Iquicuchi, atq; inde, spe redit' Christianis relicta, Firandum discessi ad quædam sacrorum instrumenta accipienda, quæ nobis Lusitanorum nauis aduexerat.

Firandum vt venimus, nauarchum Lusitanum allocuti, ad Antonium diuertimus statim, qui cum vniuersa familia nos peramanter accepit, detinuitque ad multam noctem, nonnulla de officio religione percontans: postridie nauarchum adiui, vt per magnam tabulam pictam in naui proponeret Christianis videndam, quos in proximum Dominicum diem (quod eorum commodo fieret) ad concionem simul & spectaculum, dimissis per agros nuntiis, euocauimus. interea nocturnis hortationibus cùm cæteri Christiani in fide animati sunt, tum ethnici circiter quinquaginta ad Baptismum adducti: in iis, è proceribus quidam Antonio non inferior. Et quoniam Firandi sacra ædes erat nulla, petiit nauarchus ab Rege, vt in area nostra excitare liceret ædiculam, in quam Lusitani, qui versabantur ibi nonaginta, religionis causa, conuenirent; eademque Firandenses Christiani deinceps vterentur. cui Rex se deliberaturum respondit. Ea erat dissimulata negatio: itaque id vbi resciuimus, apud Christianum in area nostra habitantem priuatum sacellum exstruere atque adornare constitui. quod ille tanta animi alacritate studioque recepit, vt ædium duarum quas possidebat alterius vltro mihi optionem daret, seque custodem fore profiteretur. igitur, Antonio præsertim operas & cætera necessaria benignè suppeditante, paratum oratorium est, & omnibus rebus instructum, in quo singulis noctibus Litaniæ & sacri sermones habebantur. vbi Dominicus dies aduenit, è pagis insulisque finitimis ingens Christianorum multitudo confluxit, tum ad verbum Dei audiendum, tum verò ad sa-

cram

etam visendam imaginem, positam, vt dicebamus, in naui, loco peristromatibus, vexillis, virentibúsque arborum ramis ornato, referta iam spectatoribus naui, cùm peroraſſem, eos omnes nauarchus, quòd longè ab domibus suis abessent, liberali cibo potúque refectos dimisit.

Iam dies obrepserat, quo die mihi in Bungum redeundum esset: quocirca sacra tabula ex oneraria in nauiculam translata, vt inde facatam deueheretur; Christianos Iquicuchenses monui, me sabbato proximo (vt promissa facerem) ad eos ex itinere venturum, & inde postridie vespere profecturum: qua illi re audita, parata naui cõtinuò ad me deducẽdum venerunt. sub noctem cõscendi, comitibus piis aliquot Lusitanis, qui me rogauerant, vt mecum se ad illas Ecclesias inuisendas venire permitterem. Descendẽtibus nobis ad littus obuiam prodiêre Iaponico more cum facibus multis: eodémque comitatu ad templũ venimus, vbi nos magna populi multitudo cum pueris exspectabat. Concione habita, & puerorum catechismo peracto, quòd iam intempesta nox erat, plebem dimisi, manẽque postridie (Dominicus erat dies) post concionem incolas circiter tredecim, Christiana doctrina iam institutos, baptizauimus. Inde profecti, magna in itinere ac varia incommoda molestiásque pertulimus. Nam & mari, paruis lintribus, iisque monoxylis, vastos interdum sinus præcidere sumus coacti, vixque imminẽtium piratarum manus effugimus, qui captos homines diu multúmque vexatos in seruitutem diuendunt; & terra; jumentis consultò relictis, lutulenta via atque teterrima cingulo tenus cœno demergebamur: quæ tamen sordes occurrentibus passim riuis eluebantur. Accessit ad hæc, assiduum pænè profluuium sanguinis, quo sanè grauiter acerbéque vexabar. Sed eas omnes difficultates, Christianorum erga nos studium caritásque compensabat egregia: cùm & hospitii commorationisque nostræ mercedem constanter ac benignè respuerent: & abeuntes, viatico omnibúsque rebus necessariis liberaliter instructos, vbertimo fletu prosequerentur: &, quod lõgè admirabilius est, impressa a nobis humi vestigia ipsa, obstupescentibus rei nouitate ac miraculo qui mecum aderant Lusitanis, oscularentur. Verùm, ne longior sim, modum epistolæ faciam, si vnum addidero, ex quo facilè judicare possitis, quanta sit Iaponicæ gentis ac nominis ad humanitatem religionemque propensio. Cùm fessus è via, morbóque pænè confectus, in quodam ethnicorum oppido substitissem; tametsi nullum erat desiderium cibi, tamen ne planè deficerem, oryzam reformidans, putridáque piscium salsamenta (hæc

enim

enim incolarum cibaria sunt) misi qui oua coëmeret. is autem mihi mox oua cum ipsis nummulis retulit. Causam quærenti respondit, incolas oua, quòd dies ille festus ipsorum esset, vendere noluisse: quòd ægroto quærerentur, dono dedisse. Denique in Bungum ægre peruenimus: ibi quanquam à Cosmo ac Sociis amantissimè acceptus, humanissiméque tractatus, vix tamen adhuc è diuturna ægrotatione conualui. Vos clementissimum Iesum obsecrate fratres, vt mihi ad se perfectè colendum vires animumque suppeditet. è Bungo, Calend. Octob. M D LXI.

E SOCIETATIS IESV LITTERIS IN EVROPAM DE OBITV CONSALVI SYLVERIAE Lusitani.

CONSALVI Syluerię nostri felicem obitum hac epistola persequemur. Is circa initium anni MDLX. cũ Sociis duobus Goa discessit in regna quæ dicuntur Inhambanis & Manomotapæ, vt nationibus illis Euangelium nuntiaret, quod concionatorum inopia nunquã probè cognouerant. Vt primùm Inhambanẽ attigêre, morbo corripiuntur ita graui, vti Consaluus natura valentissimus, oculorũ acie vehementer habetata fractisq; viribus, propemodum extinctus sit. Vbi paulo melius habuere, ad vrbẽ Regiam Tongen iter intendunt. ibi Regẽ vnà cum vxore, sorore, liberis, cognatis, regnique proceribus, populo denique penè toto intra paucos dies magna omniũ gratulatione atq; lætitia sacro fonte lustrarunt. Rex Constantini, Regina Catharinæ, soror Elisabethæ nomen assumpsit. Inde Consaluus rei Christianæ causa relictis apud Regem Sociis, Manomotapam ire pergit, comitabantur amici Lusitani sex; orã vnica biremi legebant; Mosambico insula superata, vix ad Mafutæ fluminis ostium leucas nonaginta processerant, cùm atrox coorta tempestas, Consalui deprecatione repentè sedatur atque comprimitur. Inde exscensione facta, die qui fuit diuo Hieronymo sacer, plicatilis ara in ipso littore ad sacrificium excitatur, ita vehementi Solis ardore, vt calceati Lusitani, terræ calorem ferre vix possent. Consaluo autem inter sacrificandum eruperunt ex toto capite pustulæ: quas cùm ad curandas medicamenta nequaquam deessent, præclaro sui ipsius odio incensus ille cuncta repudiauit, seque naturæ dumtaxat sanandum permisit ac tempori. Triduum ibi morati, tranquillo mari prouehuntur ad Colimanem fluuium; eò reflantibus ite-

rum

rum ventis ægre subuecti, ad Mingoaxanem Giloæ regem veniunt amicum Lusitanorum: à quo benignè ac liberaliter accepti, facta etiam promulgandi Euangelii potestate, diutius tamen ibi non substitêre, quòd ad Manomotapæ Regem festinarent: quo vno ad Christum adiuncto, finitimos reges longè viribus atq; auctoritate inferiores ad Christum deinde facilè perduci posse confiderent. Hinc ad amnem ingentem tendunt Cuamam, leucas à Sofala triginta, ex quo rursus in Lindem proximum sinum periculosa procella cõpulsi, tredecim ibi stetêre dies. Ab Linde cùm ad Cuamam denuo peruentum esset, in ipso introitu fluminis re diuina peracta Consaluus à Lusitanis comitibus petiit primùm, vt quoniam fines Manomotapę ingredi inciperent, totum legationis suæ negotium Domino suppliciter commendare ne grauarentur: deinde vt æqui boniq́ue facerent, si reliqua tota nauigatione se, vt precibus vacaret, ab eorum conspectu atque consuetudine remouisset: in rebus præsertim grauioribus consulto potissimùm Deo exoratoque opus esse. tum iubet in certa nauigii parte velum sibi prætendi, in eo recessu octo ipsos dies ita delituit, vt semel tantùm quotidie tosti ciceris pugillo & exiguæ haustu frigidæ sese reficeret, & quicquid à precatione supererat temporis, in euoluendo libro consumeret, qui scriptas sanctorum continebat vitas.

Octauo igitur die, cùm ad Senam (qui terminus nauigationis erat) venissent, vicum sanè frequentem, ibi descensum est, nuntiusque à Cõsaluo ad Regem de suo aduentu in intima regni missus. à quo dum responsum exspectat, interim Christianos aliquot inquilinos à peccatis per confessionem absolutos, à turpi concubinarum consuetudine ad sacras nunptias legitimasque traduxit, catechismum publicè docuit, & è Lusitanorum seruitiis ibidẽ capita ferè quingẽta baptismo lustrauit. Regem etiam Inhamioris, Regis Manomotapę stipendiarium, tribus passuum millibus à vico Sena, cùm aliquoties adiisset, cohortationibus suis ita permouerat, vt se vnà cum vxore & liberis libentissimè Christianum fore profiteretur. Sed Consaluus, partim quòd non haberet quem apud illum catechismi causa relinqueret, partim etiam ne Monomotapæ Regis offenderet animum, si priùs stipendiario quàm ipsimet Christiana sacra impertisset, Inhamioris Regem vt potuit cõsolatus, hortatusque vt ipse cum suis Dei bonitate fretus in suscepto consilio permaneret; totam rem in tempus aliud distulit. Iamque alter effluxerat mensis, cùm Antonius Caiadus Lusitanus, qui morabatur in vrbe Regia Manomotapa, legatus à Rege ad Consaluum aduenit Manomotapam perducendum. Consaluus

sacrorum

sacrorum ornatu cum sacro lapide & calice in sarcinam colligato, sublatóque in humeros, se in viam dedit. Cùm ad fluuios ventum erat, qui multi in ea regione sunt, siquidem vado superari possent quamuis ad jugulum vsque pertingerent, transibat, manibus elatis seu capite sarcina: sin minus, vasi ligneo impositum peramplo Consaluum, natantes ipsi propellentésque trajiciebant Cafres, quo nomine gentes eæ appellantur. sub noctem natalem Domini ad Chituchin pagum haud longè à Manomotapa ventum est, factúmque ter sacrum summa Lusitanorum animi voluptate. Inde Natalium feriarum octaua, cùm vrbem Manomotapam introissent, mox confestim Rex, qui Consaluum cum munetibus viseret, auri pondere ingenti, bobúsque permultis, & famulatu ad ministeria quotidiana: quippe qui de Lusitanis mercatoribus iam antè cognouerat, Consaluum non modò vitæ sanctitate virtuteque præstare, sed etiam generis claritate ac nomine in primis esse conspicuum. Consaluus gratiis actis, muneribusque repudiatis, ex ipso legato Regem cogniturum esse respondit, quod genus auri quáue emptias quæsiturus in ea loca venisset. Obstupuit ea animi magnitudine Rex, venientémque ad se deinde Consaluum tanta gratulatione & significatione honoris excepit; quanta neminem vnquam antea. Nam & in ipsa penetralia, quò nulli est aditus, introduxit; & assidente matre, considere Consaluum etiam in tapete iussit, Antonióque Caiado è conclauis ianua interprete adhibito, Rex quatuor continuò scisciatur, quot feminas, quid auri, prædiorum, boum denique vellet, quos incolæ non minoris quam aurum ipsum æstimare dicuntur. Cùm nihil se præter ipsum Regem respondisset optare; conuersus ad interpretem inquit Rex: Profectò necesse est, qui nihil horum accipiat qui à cæteris tantopere adamantur, longo interuallo à reliquis distare mortalibus. & nihilominus ad extremum multa benignè pollicitus, amantissimis verbis Cõsaluum ad hospitium remisit. Ibi dum ille manet, facit diuinam, è principibus quidam prætereuntes cùm è fornice aspexissent in ara propositam perelegantem Mariæ Virginis imaginem, quam in tabula depictã ex India Consaluus aduexerat, specie decepti ad Regem deferunt, Consaluum egregia forma picturam apud se habere, hortantur vt ab illo deposcat. Nec mora mittitur, qui Consaluo renuntiet, audisse se, illum vxorem secum adduxisse: vehementer cupere, vt eam sibi sistat. Tum Consaluus tabulam pretiosa veste inuolutam ad Regem affert. Cuius desiderium quo magis exacuat, præfatur illam esse effigiem matris Dei, cuius in ditione ac potestate sint omnes Reges & Imperatores orbis ter-

ræ totius: ac tum denique tabulam aperit, Regis quoque matre prę-sente. Rex imaginem veneratus, Conſaluum etiam atque etiam obſecrat, eam ſibi largiatur, domi habere ſe velle. Libenter verò Conſaluus annuit: quin etiam ipſemet in regio cubiculo collocat. ibidemq; quaſi ſacellum quoddã precandi cauſa periſtromatis pretioſis exornat. Narrant qui inde venêre Luſitani, noctibus deinceps circiter quinque, Reginam cęli ea ipſa ſpecie, quam tabula oſtenderet, diuina circumfuſam luce, ſuauiq́ue ſplendore fulgentẽ, auguſtiſſimo ſimul ac iucundiſſimo aſpectu, dormitanti Regi aſtitiſſe; quod ille manè matri narrabat, rei nouitate vehementer attonitus, itemque Luſitanis, qui ſtatim id Conſaluo renuntiabant. Poſtremò Rex Conſaluus ipſum accerſit, ait ſe mirum in modũ angi, quòd ſermonem Reginæ eius, quæ ſecum ſingulis noctibus loqueretur, non intelligeret. Cui Conſaluus cùm eam eſſe linguam diuinã dixiſſet, quam nemo noſſet, niſi qui ſacroſanctis eius Reginæ filii legibus pareret, quippe qui Deus eſſet, generiſque totius humani redemptor; Rex in prę-ſentia quidem, ſi minùs verbis, vultu certè ac ſignificatione ſe Chriſtianũ velle fieri oſtendit: bidui deinde ſpatio interiecto, per Antonium Caiadum Conſaluo apertè denuntiat, certũ eſſe ſibi matriq́ue Chriſtiana ſacra ſuſcipere: proinde ad ſe baptizandum quamprimum veniret. Conſaluo tamẽ dies aliquot ſuperſedere ſatius viſum, dum Rex Chriſtianæ fidei præceptis ac rudimentis imbuitur. quibus cùm ſatis iam operam dediſſe videretur, quinto circiter & vigeſimo poſt aduentum ſuum die Conſaluus Regem ſimul & matrem non ſine ſolenni põpa & gratulatione baptizat. Regi, Sebaſtiani: matri, Mariæ nomen eſt inditum. Eo ipſo die Rex Conſaluo, quoniam aurum reſpueret, boues centum donauit: ille ad Antonium Caiadum miſit, vt in fruſta diſſecti diſtribuerẽtur in pauperes. Quam eius liberalitatem ac beneficientiam populus ingenti cum admurmuratione ſuſpexit. Regẽ imitati trecenti ferme è regni proceribus, Chriſto ſeſe pariter addixêre. Hi nuquam à Conſalui latere diſcedebant. adferebantur etiam dona Conſaluo: lac, oua, butyrũ, hœdi, aliaq́ue id genus: quæ ille nec aliud genus carnis omnino guſtabat; cocto dũtaxat milio quodam exiguo, herbiſque & ſylueſtribus victitans pomis. Iamq́ue ſpectata vitæ morũmque ſanctimonia ſtudióque ſalutis humanæ, tantam ſibi ſummorum infimorũmque beneuolentiã conciliauerat, tantóſque in omniũ animis effecerat motus, vt in Chriſtianã religionem vniuerſa multitudo videretur incũbere; cùm à Mahometanis quatuor potentibus & callidis viris, & apud Regem gratioſis, Conſaluo parãtur inſidiæ. Auctor conſpirationis Moſambi-

cánus Minguames nefariæ ſuperſtitionis antiſtes, ſiue, vt ipſi appellant, Cacicius. ii Regi partim coram ipſi, partim per idoneum internuntium valde ſibi dolere demonſtrant, quòd tantum in capitis regniq́ue diſcrimen vltro ſe ipſe demiſerit. Conſaluũ, cui tantum fidei & honoris habeat, miſſu Proregis Indiæ, terræq; Sophalæ regulorum, ad explorandum Regis ſtatum, ſolicitandoſque ad defectionem popularium animos aduenisſe, vt motibus excitatis ipſi deinde, infeſto exercitu ſubſequuti, Regem opprimant. Addũt inſuper fabuloſa portenta, Conſaluum magum eſſe teterrimum omnium, & ſagaciſſimum, varia veneficia ac medicamenta ſecum attuliſſe ad incolarum animos occupandos, Regemq́ue mactandum. quicunque caput ſuum aqua perfundi paterentur, conceptis præſertim verbis Iangariorum (ſic enim Luſitanos vocant) à Conſaluo pronunciatis, confeſtim volentes nolentes in eius poteſtatem venire: id ipſum alibi contigiſſe. proinde videret etiam atq; etiam Rex quò progrederetur, cui ſe ſuaque crederet. Si Conſaluum abire permittat incolumem, fore vt ciues mutuis interſecandibus amentes atque lymphati miſerandum in modum graſſentur atque cõcurrant. Hiſce aliiſque mendaciis onerato Regi, adoleſcenti præſertim, ac matri, facilè perſuaſum eſt, vt Conſaluum primo quoque tempore interficiendum curarent. Nec dum ea cõſilia eruperant, clandeſtinis agitata colloquiis; cùm ad Antonium Caiadũ Conſaluus, haud ignaro (inquit) mihi, nec imparato, mors inſtat ab Rege. Caiado autem ita incredibilis viſa res, vt ſubridens prorſus negaret. iamq́ue dies aduenerat necis, vel vitæ potiùs, quæ dies natalis erat idem D. Suſannæ Virginis martyríſque: Conſaluus ab Antonio magnopere petit, vt Luſitanos duos tréſve ad ſe confeſtim accerſat. Confeſſionem (inquit) illorum tuamque ſimul excipere, & ſacra Euchariſtia hodierno die reficere vos omnino conſtitui: nec enim poſtea potero. Hos ille dum abſentes euocat, Conſaluus ad meridiem vſque præſtolatus, cùm non adeſſent, conſecratas conſumpſit hoſtias duas: factiſque eodem die Chriſtianis circiter quinquaginta, veſtem ad corporis cultum, reſaria ad precandum diuiſit. Luſitanos verò ſub veſperam redeuntes, confeſſionis Sacramento, quoniam Euchariſtiæ non licebat, purgatos, mira vultus hilaritate animiq́ue tranquillitate animabat inſcios quid ille conditum haberet in animo. Iiſdem ſacrorum apparatum dat in ædes Antonii deferendum. ipſe lineatus, cum effigie Chriſti ad Crucem affixi, domi remanſit, reuertentiq́ue rurſus Caiado, pectus hominis manu leniter apprehendens, Antoni Caiade (inquit) profectò paratior ad mortem obeundam ego

ego sum, quàm ipsimet inimici ad inferendam: Regi autem ac matri libenter ignosco, Mahometanorum quippe artificiis ac dolis inducti sunt. Hæc ille serena facie atque hilari cùm dixisset, Antonius ab eo digressus, tametsi vix fieri posse putabat, vt Rex tã nefario scelere sese obstringeret; tamen quoniam, ex recenti quodam sermone, eius animum exulceratum, contrà quàm existimasset, offenderat; famulos duos ad Consaluum custodiendũ ea nocte misit, à quibus ea, quæ sequuntur, accepta sunt: Consaluũ, cùm secus diuersorium in area ad multã noctẽ, quasi è corporis custodia exire gestienti mora nimis lõga videretur, ita citatis gressibus ambulasset, oculis semper intentis in cælũ, manibus modò sublatis ad sidera, modò Crucis in figuram extensis, ducens ex intimo corde suspiria; suum denique tugurium subiisse, fusisque precibus coram Christi signo, quod vnum solatiũ illi supererat, in arundineum gratũ decubuisse, & in somnum incidisse iustorũ: id enim ex insidiis cõspicati satellites octò circiter, illico irrũpunt; in iis barbarus nobilis nomine Mocrumes, qui sæpe cum Consaluo cõuinium inierat, iacẽtis pectus opprimit insidetq;, arreptũ inde pedibus & brachiis, humo tollunt alii quattuor: duo reliqui collo iniiciũt funem, quo vtrinque adducto, Consaluus expressam ex ore naribusq; magnam sanguinis copiã effudit, & spiritũ simul Domino reddidit. Tum verò Christi simulacro sacrilegis manibus comminuto, defuncti corpus reste ligatum attractumque, interfectores in præterfluentem Monsengessem deiiciunt, ne videlicet (quod Mahometani confinxerant) cadauer ipsum tam malefici hominis sub dio relictum veneni sui tabe cunctos inficeret. Hunc habuit exitum pia Cosalui legatio: quo sublato, Rex eadem sæuitia percitus Christianos pariter quinquaginta, quos ille extremo die suo pepererat, magistri donis exutos iubet occîdi. Id simulatque cognitum est, regni proceres, quos Encoses vocant, rei atrocitate permoti, consensu adeunt Regem; &, si hominibus (inquiunt) hisce mors idcirco debetur, quòd aquam infundi capitibus suis à Consaluo permiserint; eadem & omnium nostrũm, & verò tua quoque causa Rex est: omnibus vno eodem leto occumbendum. Qua denuntiatione repressus Regis furor cùm aliquantulum resedisset, eum biduo pòst Lusitani quoque conueniunt, docent quàm graui scelere sese obligauerit: terrores insuper addunt, non Deum modò indignam innocentissimi viri necem debitis pœnis, sed etiam homines ipsos nobilissimi, bello atque armis vlturos. Ad ea Rex diligenter excusare sese, culpam in suasores impulsoresque rejicere, magnum perpetrati facinoris dolorem ostẽ-

dere, denique vt factis verba consentiant, è quattuor consiliariis duos confestim interficit: nam reliqui duo, quorum alter fuit princeps nefarii consilii Minguames, rem odorati, maturè diffugerant: qui tamen, quòd summa diligentia conquirebantur, nequaquam euasuri potentissimi Regis manus existimabantur. Hisce rebus perlatis in Indiam, Antonius Quadrius noster, idipsum vehementer optante Prorege, idoneam nauigandi tempestatem exspectabat, vt Socios aliquot Manomotapam mitteret ad cæpta promouenda, quæ felicem omnino progressum habitura sperabant, eius Ecclesiæ fundamẽtis tam innocenti castoque sanguine positis.

Nobis interea, carissimi fratres, omni cultu & obsequio propitiandus est Dominus; ac præter cæteros ipse quoque Syluerii suffragator adhibendus, vt pari spiritus ardore succensi, deuotas Christo animas, Dei gloriæ & salutis hominum causa, tandem aliquando fundamus. Goæ.

GASPARIS VILELÆ AD SOCIOS.

ANNO superiore, Cosmi Turriani missu, è Bungo discessurus Meacũ, de mea profectione feci vos per litteras certiores. Nunc, quoniã id fore vobis gratum atque iucundum existimo, ea persequar, quæ mihi ex eo tempore contigerunt: vt cùm Deo Domino gratias agatis; tum fratrem hunc vestrum, à vestra consuetudine tanto locorum interuallo disiunctum, supplicationibus vestris adiuuandum intelligatis.

Anno igitur à Virginis partu MDLIX, comite Christiano Laponio, Laurentio nomine, probo iuuene, & linguæ huius rerumque peritissimo, nauigium ethnicorum conscendimus: iter autem nostrum (quod facilè iudicari potuit) aduersarius multis rationibus impedire conatus est. primùm enim ipso nauigationis initio tanta repentè malacia ac tranquillitas exstitit, vt nauis loco moueri non posset. Tum barbari, vt muneribus pacem ventumque a Diis obtinerent, stipem singillatim a vectoribus corrogare cæperunt. Vbi ad me ventum est, negaui me vnius Dei conditoris cœli terræque cultorem, in quo spes meas omnes haberem repositas, quidquam in ipsorum delubra collaturum. quo illi responso adeò excanduerunt, vt eius incommodi causam apud me residere, ac proinde me in mare projiciendum esse affirmarent. Hic nos ad

Deum

Deum mente animoque conuersi, cuius beneficio inflari vela manè postridie cæpta sunt. Sed cùm aliquot passuum millia processissemus, aduerso vento rursus retenti, quatriduum stare coacti sumus. Tum verò barbari planè in nos causam eius rei conferre, verbisque & significationibus conceptam iram ostendere; quæ tamen Domino miserante cohibita est. Denique ad portum quendam delati, ibique decem dies tempestate coacti subsistere, communi sententia decreuerunt, nequaquam nos secum ex eo loco auehendos: & ipso quoque nauarcho in eam sententiam adducto, nos descendere coëgerunt: quem tamen, cùm aliam nauem nullam in eo portu offendissem, precibus placatum, inuitis omnibus perpuli, vt me vltra eum locum passuum sex & triginta millia deferret. Et quoniam nauarcho vlteriùs progrediendum non erat; barbari circum naues quotquot in eo portu erant circumcursare statim incipiunt, & gubernatoribus apertè denuntiare, si prosperam optent nauigationem, nos omnino rejiciant: ita cunctis abeuntibus, nos in littore sumus relicti: sed paulo pòst diuinitus alio confestim nauigio appulso, tam feliciter nauigauimus, vt portum citiùs iis qui ante nos soluerant (cùm etiam aliquot eorum in piratas incidissent) sine vllo periculo tenuerimus. Tum denuo instare barbari, & nauicularijs persuadere conati sunt, ne porrò nos ad vrbem Sacaium veherent: sed frustra. etenim incolumes eò peruenimus quarto Idus Sextileis: qui dies quoniam diuo Laurentio erat sacer, ipsum Christi martyrem, eius nationis patronum, asciuimus. est autem vrbs Sacaium perampla, plurimisque ac pecuniosis mercatoribus frequētissima, suisque legibus ac moribus more Veneto gubernatur. Hîc nos ex itinere aliquantulum recreati, ad montem contendimus Frenoiamam, ab vrbe Meaco passuum millibus decem & octo. mons autem est permagnus: habitatur à Bonziis, & caput est regni, ad cuius radices iacet lacus plenus piscium, passuū nonaginta millia in longitudinem, vnū & viginti in latitudinem colligens, quem multi confluentes efficiūt amnes. in eius littore locus est ad montē pertinens cœnobiis plus quingētis visendus, multis aliis bellorum injuria deletis, quæ quōdam trium millium & trecentorum summam implesse dicuntur. Hæc autem cœnobia Bonzii variarum habent sectarum, bipedum superbissimi: ac ceteri quoque montis incolæ ad litteras natura propensi videntur, in quibus (vt opinor) excellerent, si se ad Christianam religionem adiungerent. iis nos Euangelii lumen inferre conati, nihil profecimus, & nemo nobis aures, præter senem quendā Bonzium, dedit: cui, & simul discipulis eius aliquot,

demonſtrauimus vnum eſſe Deum opificem rerum omnium, animósque hominum eſſe immortales. tum ille mihi in aurem inſurrans, orationem meam, quamuis placitis Iaponiorum aduerſaretur, planè ſibi probari dixit, & præſertim quæ de animorum æternitate à me fuerant diſputata: ſed quominus Chriſti ſacra ſuſciperet, ſe Bonziorum metu capitiſque periculo deterreri. vbi igitur fruſtra nos laborare intelleximus, inde profecti, paucis diebus Meacum hyeme tum ineunte peruenimus: eſt autem vrbs perampla, tametſi major olim fuiſſe traditur, cũ eſſet eius longitudo paſſuum vnius & viginti millium, nouémque latitudo. Hanc mõtes editiſſimi cingunt: quibus in imis ingentia vbique & opulenta cœnobia atque ædificia antiqua cernuntur: quanquam ſeditionibus, & incendiis vna cum ipſa vrbe, magna ex parte disjecta & exciſa; vt, quod nunc vrbis incolitur, priſcæ magnificentiæ tenuis quędam velut imago eſſe perhibeatur. Regio eſt in primis frugida, partim ex copia niuium, partim ex arborum cæduarum inopia. Sterilis autẽ adeò, vt raphanis, rapis, malis inſanis, & legumínibus vulgo veſcantur. hæc autẽ ciuitas dicitur quõdam religione ac litteris floruiſſe: cuius rei argumentum etiã illud afferũt, quòd ex eadẽ vrbe montéq; omnes Iaponiorum ſectæ manauerint, quarum principes ac magiſtri in his locis ſibi in hoc vſque tẽpus ſedes ac domicilia collocarunt. Meaci igitur, conducto hoſpitiolo, cum nemo ferè ad nos ignotos adhuc & obſcuros audiendos accederet, mihi faciendum exiſtimaui, vt primùm omnium Regem huc Imperatorem honoris cauſa inuiſerem, vt eo beneuolo propitioque vteremur: deinde ſumpta Cruce, in mediam viam ex ædibus prodiens, Chriſtũ palàm prædicare inſtitui. quas ad voces ingenti continuò populi multitudo conuenit, alii rerum nouarum ſtudio, alii etiã cauillandi atque irridendi. Quorũ interrogationibus cum ita Deo adiuuante reſponderetur à nobis, vt ipſorum rationes planè infirmari ac refutari conſtaret; aduentus noſtri fama totã vrbem ita peruaſit, vt omnium ſermone celebraretur: partímq; improbaretur noſtra doctrina, partim etiam defenſores aliquos inueniret. Bonzii quidem furentes circumcurſare vicos, plebem in nos incitare, Euangelium probris maledictiſque proſcindere, falſis etiam teſtibus criminari, nos carnes humanas vorare, repertaq; domi noſtræ oſſa cadauerum: alii denique nos hominum ſpecie dæmonas dicere: hortari etiam vicinos, vt nos finibus pellerent. ædium verò domino exprobrare, quòd nos in ſuis tectis morari pateretur: qui ipſorum dictis impulſus, mihi renuntiari iuſſit, vt confeſtim migrarẽ: cúmq; incertus quò me reciperẽ, haud ita con-

tinuò

tinuò paruissem, stricto gladio in me impetum fecit, quamuis intelligeret, si me occidisset, se vel patriis legibus capite punitum iri, vel eius ignominiæ vitandæ causa, mortem Iaponico more sibi vltro esse opperendam. Ac meus quidem quis tum esset animi sensus ac status, cùm impendentem mihi è barbari manibus ensem aspicerem, existimare potestis ipsi. Et sanè mihi affirmanti credite fratres, permultum interesse, vtrùm quis mortem apud se tacitus meditetur & cogitet, an oblatam sibi propiùs intueatur ac cernat. Ego me (ad quem enim confugerem?) Domino totum commendaui ac tradidi, cùm vna me res eo tempore solaretur, quòd intereos terrores minásque verbum Dei in hac vrbe, quæ omnium Iaponicarũ superstitionũ est parens, disseminari & crescere intelligerẽ. Eo periculo perfunctus, cùm iam aliquot Christianos feciſsem, iniquorum furori concedere, & in alias ædes migrare constitui, quas nobis vini propola quidam exhibuit perincõmodas. quippe quæ Ianuario mense in magna niuium copia, frigoribus maximis, & parietibus & omni alio munimento carerent. Hîc nos majore etiam animo ceptis institimus, Dei beneficio parati, vitam, si opus esset, in Christiana causa profundere, iámque & è ciuibus plures, & è paganis permulti Christo nomina dare non dubitabãt, quamuis ob idipsum vulgò despicerentur; & Bonzii, quamuis aliqua ex parte placati, nondum tamen calumniis ac maledictis nos lacerare desisterent, quinimmo ne vspiam consistere nobis liceret, communi consilio emptores ab eius taberna, qui domum nobis locauerat, auocare cæperunt: quo ille permotus incommodo, sæpius egit mecum, vt inde migrarem; sed tamen solicitudinem nostram miseratus, quòd nullus præterea foret nobis in vrbe locus, tres menses de habitatione commodare decreuit. quo temporis spatio multa frigoris, laboris, valetudinis incommoda non solùm æquo, sed etiam libenti animo (Domino auxiliante) pertulimus. Iámque æstas appetebat, cùm Regem rursus adiuimus, vt nobis in vrbe tutò manendi faceret potestatem; ac, tametsi obtrectatores non defuêre, feliciter tamen diploma statim abstulimus, mortis proposita pœna, si quis nos aut injuria affecisset, aut, quominùs suscepto munere fungeremur, impedire ausus esset. Ea re & iniquorum impetus retardati, & Christianorum numerus ita auctus est, vt necesse fuerit perampla domo ad eam rem coëmpta templum instruere, quò non Christiani solùm, sed etiam ethnici confluebant. quorum alii se ad Ecclesiam aggregabant, alii cùm verba nostra vehementer probarent, Baptismi tamen petitionẽ se differre dicebant, quoad latiùs res Christiana patesceret.

Annum iam in opere versabamur, meliusque res ibat in dies, cùm perpetuus ille hostis bonorum omnium, Bonzios, alioſque barbaros impulit, vt magna pecuniæ vi in cõmune collata magistratus corrumperent: qui muneribus deliniti inscio Rege nos summa cum ignominia exterminassent vtique, nisi cognita re ethnicus quidam primarius, vir bonus, & nostram causam apud Regem agere solitus, nocte antequam domum nostram irrumperent inimici, me per nuntium monuisset, vt Bonziorum rabiem in præsentia declinarẽ, meque in arcem quandã suã ad sextum decimum lapidem ab vrbe reciperem. Consilio à Christianis probato, magna eorum manu, ea ipsa nocte, ad arcem vsque deductus, ferè quatriduum latui. Sed cùm iam res postulare videretur, ne diutius abessemus, Meacum occultè regressi, ad Christianum quendam diuertimus. quo tempore varius erat de nostro discessu populi rumor: cùm alii iniuria, alii iure optimo nos oppido pulsos dicerent. Christiani verò clàm eò ventitantes, quibuscunque rebus poterant, consolari nos & iuuare conabantur: quorum opera quattuor mensium induciis impetratis, vt interea de nostra mansione vel profectione ageretur, in publicum magna omnium bonorum gratulatione prodiuimus, neque ita multo pòst sacra ædes nobis est restituta. Quæ dum geruntur; ad Regem delatum est, contra ipsius edictum quam iniqui in nos Bonzii ac magistratus fuissent. qua re permotus, multo nobis in posterum diligentiùs cauit. aduersarii verò fracti ac debilitati non modò nos vltra vexare destiterunt, sed etiam facta iam nobis libera commorandi potestate, nonnulli fauere visi sunt. ita, quod consilium diabolus in nostram perniciem ceperat, idipsum vel maximè nobis diuinitus profuit.

Restat vt nonnulla de superstitione sacrisque huius gentis attingam, vt ipsorum cæcitate perspecta, eo magis enixè pro ipsis Dominum deprecemini. Primùm Augusto mense concelebrant indos, quos vocant Gibõ, (quæ vox hominem significat) quòd ii Iudi homini sacri esse dicantur: quorũ eiusmodi est ratio: Primùm in vrbis vicos, opificũque collegia, describunt pegmata excogitanda moliendaque; inde vbi festus dies aduenit, veluti ad supplicationẽ populus coit. Agmen currus quindecim vel viginti præcedunt, sericis pretiosisque tapetibus cooperti; in iis pueri multi psallẽtes, vel tympana pulsant, vel tibiis concinũt. Singulos autẽ currus hominibus tricenis aut quadragenis impulsos sua quẽq; artificũ turba sectatur. Alia deindè sequũtur vehicula hominibus armatis instructa, sericis itẽ variisq; priscarũ rerũ monumentis ornata. Hoc ordine pompa

ne põpa delubrum præteruehitur, cuius delubri ea celebritas est: qua in re matutinum tempus omne consumitur. Sub vesperã inde binæ lecticæ prodeunt: altera illius quẽ colunt Dei, lecticariis ita cõpositis, vt præsentis numinis pondere valde fatigari premiq́; videantur; alterã esse aiunt amicę cuiusdã ipsius. neq́; ita multo pòst, tertia lectica vxoris iustæ gestatur, cui simul ac maritus per nuntiũ significauerit se vnà cum pellice aduentare; lecticarii statim huc atque illuc lymphati discurrunt, itaque vxoris zelotypiã insaniãq́; significant. Hic populus magna edit signa doloris atq; mœstitiæ: plorant multi, multique ad consolandum Deę animum positis genibus eã supplices venerantur. denique lecticæ coniunctæ ad phanum redeunt: atque ita ludis finis imponitur.

Neque ille minus miserabilis error est. Eodem Augusto mense biduum tribuunt colendis Manibus mortuorum. sub imminentem noctem in ædium foribus lampadas multas accẽdũt vario genere picturæ & ornatu: inde vrbem tota nocte perambulant, alii religionis, alii etiam spectandi causa: magna etiam populi vis, cùm aduesperascit, ex vrbe, aduentantibus (vt ipsi videlicet opinãtur) suorum Manibus obuiam prodit. Vbi quendam ad locum peruentum est, quo loco eos sibi occurrere arbitrantur; humanis primùm verbis excipiunt: Felix (inquiunt) faustusque sit vester aduentus. Iamdiu aspectus vestri fructu caruimus: considete parumper, ciboque vos ex itineris defatigatione reficite. Tum oryzam, poma, & alios apponunt cibos: quibus ea per inopiam non licet, ii aquam calidam secum afferunt: ibique totam horam morati, quasi finẽ epularum exspectent, precibus eos in suas domos inuitant; aiuntque præcedere se, domus instruendæ causa, parandiq́; cõuiuii. Vt biduũ illud affluxit, accensis funalibus oppido plebs egreditur, lumina discedentibus præferens, ne scilicet in tenebris offendant, aut quopiam incurrant: inde in vrbem reuersi, ædium tecta lapidationibus diligenter excutiunt, ne qui fortè ex Manibus (à quibus nimirum aliquod sibi metuunt damnum) occultè remanserint: tametsi eos miserantur nonnulli, quòd paruulos dicant esse, &, si fortè eos in itinere imber oppresserit, extingui miselios. Interrogati Iaponii, cur illis epulum præbeant, respondent, eos ad paradisum tendentes suum, qui abest leucarum decies millies millena millia, quod iter nos minus quàm triennio conficitur, fessos è via, recolligendarum virium causa huc diuertere. Per eos etiam dies omnia sepulcra diligenter purgant: Bonzii autem videlicet regnant; nemo est enim, re familiari quamuis exigua, quin ad expiandos ritè suorum Manes Bõziis munus aliquod afferat. Videtis fratres mihi

cariſsimi huius gentis errores & tenebras, in quibus hæret adeò pertinaciter, vt eam inde ægre admodum eruas. Obſecrate Dominum, vt eos pro ſua bonitate conuertat.

Ad hæc, alios etiam agunt celebri cum certamine ludos menſe Martio ſanè deteſtabiles. Conueniunt poſt meridiem quibuſcumque libuerit, armati, deorumque ſuorum imaginibus picti humeros. tum duas in acies diuiſi, pueri primùm lapidibus, deinde cæteri ſagittis & ſclopis, mox contis, poſtremò gladiis dimicant. quæ ex pugna ſemper ferè nonnulli deſiderantur, complures vulnerati diſcedunt, omnibus qui in eo prœlio quempiam occiderint, aut plagis affecerint, impunitate propoſita. omnino bellicoſa eſt natio. hoc ipſorum ſtudium, hæc eſt oblectatio: militibuſque pro numero ac dignitate capitum, quæ ex hoſtibus cæſa retulerint, præmia perſoluuntur.

Dæmon autem tanto apud hoſce miſeros in honore eſt, vt ei magnificentiſsima phana exſtruantur: in quibus horribili ſpecie ſeſe identidem offerens, cùm alibi adoratur a populo, tum præſertim in monte ſuburbano, in quo fuiſſe quondam aiunt cœnobiorum ſeptem millia, quamuis nunc minùs multa viſantur: quorum eſt vnum in primis opulentum, & confluenti omnium ordinum multitudine vſque adeò celebre, vt cùm Reges bella geſturi ingentem auri vim ei delubro voueant, & victoria parta perſoluant: tum infima quoque plebs in ſuis difficultatibus atque periculis eò dum auxilii cauſa confugiat. quibus dæmon per quietem apparens perſuadet, ſe ipſorum religione placatum, eos è periculo eripuiſſe, perindeq; iis cætera in poſterum ceſſura, vt ipſum ritè negligentes coluerint. quibus ille artificiis ita imperium in has gentes exercet, vt magnopere metuatur, obſeruetur, denique adoretur ab omnibus.

Ille quoque deplorandus hominum error eſt. Bonzium quendam, Combadaxi nomine, ante octingentos annos ferunt in hac vrbe verſatum: quem equidem exiſtimo hominis forma dæmonem fuiſſe: adeò nefaria ſcelera ab eo excogitata cæteriſque demonſtrata narrantur. hunc tradunt deducere ſtellas è cœlo, & futura prædicere ſolitum: inuentorem etiam litterarum fuiſſe, quibus Iaponii vtuntur, ſibiq́ue multa eaq́ue magnifica templa ædificari juſsiſſe, extremaq́ue iam ætate ſubterraneum ſibi effodi ſpecum, in quem vltro ſe condidit, cùm diceret, ſe iam vitæ huius ſatietate teneri, & in eo ſpecu viuentem velle quieſcere ad annorum decies millies millena millia. quo tempore fore, vt magnus quidam in Iapone doctor exiſteret, ſeq́ue tum in lucem hanc eſſe rediturum: ea

ſermo

sermone habito, se intra specum obturato ostio occludi imperasse. magnum est eius vbique nomen, & viuere etiamnum creditur, multisque se per visum offert, & ab eo plerique suppliciter opem implorant. anniuersaria verò illius diei solênia, quo die sese in specum abdidit, mirum quanta remotarum etiam nationum frequentia celebrentur.

Alii præterea aliis ætatibus fuêre tres vel quattuor Bonzii summa eruditionis existimatione, quibus item magni honores habentur: sed vni præsertim, quem ante annum trigesimum vixisse perhibent, auctorem sectæ eius, quam Icoxos vocant: magna apud plebem auctoritate: cui sectæ Bonzius semper cum imperio præsidet, stupris flagitiisque palàm turpiter deditus. quem plebs nihilominus tanta pietate ac veneratione prosequitur, vt, eum si modò aspexerit, vim lacrymarum profundat, soluique se admissis noxis ab eo suppliciter petat. eidem tantum pecuniæ deferunt, vt magnam Iaponicarum diuitiarum partem vnus obtineat. Festos verò eius dies quotannis ita conferta populi multitudo concelebrat, vt in ipso cœnobii aditu, cùm fores aperiuntur, obtriti aliqui semper intereant: quibuscum ita præclarè agi putatur, vt nonnulli religionis causa sese pedibus irrumpentium vltro calcandos necãdósque substernant. Nocte autem, oratio de laudibus eius dum habetur, tanta auditorum comploratio oritur, vt si publicè magnum aliquot incommodum ac vulnus esset acceptum.

Magna est etiam sanctitatis opinio Bonzii Nequiron, qui ante quingentesimum annum floruisse dicitur, & Foquexanæ familiæ princeps fuisse.

Hactenus de rebus Meacensibus; venio ad Sarcaianas. Ego Sacaium Cosmi jussu Meaco me contuli, vbi sum in præsentia: quam vrbem, cùm ex concursu hominum ad nos audiendos (quorum aliqui iam baptizati sunt) lætam nobis animarum segetem allaturã; tum quòd copiosissima ac munitissima est, tutum nobis in tumultibus bellicis perfugium fore confidimus.

Multa vidi post meum aduentum memoratu digna, è quibus ne longior sim, vnum duntaxat exponam. Iulio mense festum diem agunt Daimaogini, quem excellenti sanctitate virum, asseclam aiunt fuisse prisci cuiusdam Imperatoris. hunc Sacaiani adorant, templis compluribus ei dicatis, & ludos eiusmodi faciunt: Horis pomeridianis viam vrbis longam ad passus ducentos transuersis vtrinque tignis ac tabulatis obsepiunt, ne plebi introspicere liceat: tum magna hominum multitudo à tribus passuum millibus eò contendit. in primo agmine idolum procedit equo insidens,

insidēs, stricta ingenti machęra, pueris duobus deinceps comitantibus, quorum alter arcum eius & pharetram, alter accipitrem gerit; pueros multæ equitum turmæ certis insignibus distinctæ sequuntur, & magna præterea peditum vis, qui voto sese ei celebritati obstrinxêre; saltantesque concinunt, Xenzairaquu, Manzairaquu; hoc est, annos mille voluptatis, mille millena millia gaudii. Hanc turbam Bonzii primùm candidati psallentes, deinde universa nobilitas in equis mitrata, postremò quinque vel sex venerandæ magno mulierum comitatu lineatæ sequuntur: extremum agmen claudunt ingentes armatorum copiæ, ad excipiendam Dæmaogini lecticam prodeuntes ad viam quam clausam esse dicebamus. Lecticam verò ipsam inauratam lecticarii ferunt viginti, cui varias cantilenas velut intercalari quodam carmine concludunt, Xenzairaquu, Manzairaquu. Eandem, simulatque profertur in publicum, iactata suppliciter stipe, aliisque similibus venerantur populus. Hanc ego superstitionem & alias in hac vrbe conspectas quas Dominus aliquando penitus abolere dignabitur. Meaconi ad Natalem Domini cum Christianis agendum post menses quattuor cogitabam, vt mense Martio Sacaium denuo reuisiterem, Christianamque rem omni conatu fulcirem, quoad nobis supplementum isthinc in tanta operariorum inopia submittatur. Vos per Dominum obtestor, fratres mihi carissimi, animum inducatis ad hanc prouinciam adeundam. Etenim si quod vsquam tempus amplificandæ Catholicæ Ecclesiæ fuit idoneum, nunc certè egregia sese præbet occasio. Iaponica lingua haudquaquè difficilis est, vtique ad intelligendum. patientia tantùm animique submissione opus est, ad ea quæ Dominus permiserit perferenda: quas ille virtutes pro sua benignitate profectò impertiet iis, qui huic colendę vincę sese alacri animo obtulerint. Quem nos etiam atque etiam obsecramus, vt in animis vestris & omniù semper inhabitet. Sacaio, xvi. Calend. Septemb. M D L XII.

EX EPISTOLA ARIÆ SANCTII AD SOCIOS.

EGo in hac vrbe fratres mihi carissimi operam nauo curandis ægrotis, qui in Hospitali domo sunt; & simul pueros quindecim partim Iaponios, partim etiam Sinas, qui apud nos educantur, litteras & musicen doceo, quo maiore cæremonia cultuque sacra in posterum peragantur: quam rem ad conuersionē barbarorū non mediocriter profuturā esse cōfidimus. In his pue-

his pueris duo numerantur, alter quattuordecim, alter vndecim natus annos, tam excellenti ingenio præditi, vt id ætatis, Christianos concionibus suis ad lacrymas vsque permoueant. Sed maiorē Cosmus Turrianus Meacum misit ad ædē sacrā tuendā, & Gasparē Vilelam in opere subleuandum: minor apud nos remansit. Institutum nostrum in Iaponiis erudiendis eiusmodi est: Ioannes Fernandus, qui bene iam nouit Iaponicè, edocendis neophytis primùm operam dat; deinde certum in locum se confert, quò multi adeū scīscitādi & quærēdi causa cōueniūt, quibus ille respōdet; refutatque, cùm opus est, errores ipsorum: idque sæpenumero bis in die. vertendis etiam Iaponicè necessariis quibusdā libris vacat, adhibitis ad eam rem nonnullis incolis Christianis, vt versio purior, clarior, atque suauior sit: ex iis qui Christiana disciplina instituūtur, aliqui sunt viri primarii, quorum vnus, ante baptismum, Bonziorum cœnobio cum potestate præfuerat, in Iaponicis superstitionibus litterisque apprime versatus.

Ad conciones, quæ singulis anni festis diebus, per Quadragesimam verò multo sæpius habentur, operibus suis & ratione lucri neglecta, tam alacriter auideque ventitat plebs, vti freno potiùs, quàm calcaribus egeat. quantum verò concionibus proficiatur, satis apparet vel ex pietate cultuque sacrorum, vel ex consensu mutuaque Christianorum beneuolentia, quam sanè augeri consiat in dies. Hebdomadæ sacræ diebus cùm cætera solennia ritè sunt persoluta, tum verò quinta feria in cœna Domini, posteaquam pauperum pedes de more abluti sunt, agmen processit eorum, qui sese flagris cædebant: sequebantur tredecim pueri ornatu funebri, passionis Domini argumenta gestantes: ii suum quisque carmen elata voce tanto cum animi sensu prqnuntiauerunt, vt nemo omnium, quotquot erant in templo, lacrymas tenere potuerit. Paschali autem die Dominico, historiæ quædam è sacris litteris actæ sunt: vt exitus Israëlitici populi ex Ægypto, specie rubri maris in vestibulo templi machinationibus artificiosis exhibita, quæ transitum Israëlitis præberet, ingressum autem Pharaonem vnà cum exercitu obrueret. Ionæ quoque Prophetæ casus, aliaque similia spectacula edita sunt. supplicationibus absolutis, dialogus publicè est habitus, in quo superiorum dierum ex morte Domini luctus atque mœstitia cùm Paschalis celebritatis lætitia & gratulatione conferebatur: quibus rebus mirū quāta voluptate affecti fuerint Christiani. Atq; iā antè, ipsis quoq; Natalis Domini feriis, orbis terrarum totius inūdationem, custodias Loth, Abrahami victoriam, denique pastorum aduentum ad oppidum

pidum Bethleem, sermonesque cum Virgine Dei matre habitos ita ad viuum effinxerant, non modò vt spectatores, sed actores etiã ipsi præ intima animi dulcedine collacrymarentur. Atque hæc de rebus Bungensibus.

Nunc de cæteris Iaponis partibus pauca complectar. Gaspar Vilela Meaco Sacaium profectus primarii cuiusdam viri precibus inuitatu, non solùm peramanter ab eo acceptus est, sed etiam eiusdem benignitate sumptúque templum ædificauit, quò populus ad Euangelium conueniret: statímque constitit operæ fructus, nonnullis ad Baptismum adductis, in iis adolescentis filio eius, apud quem Gaspar diuerterat, præclara indole puero, qui tam illustria virtutis ac pietatis dedit indicia, vt eius operæ parentes quoque ipsius, fratremque natu maiorem, qui iam ad religionem Christianam valde se propensum ostendit, ad Ecclesiam Dei aggregatum iri Domino fauente speremus. Puerum hunc Gaspar deinde, parentibus non inuitis, quos nimirum adolescentulus precibus vicerat, in Bungum misit, vbi quid egerit, è Ludouici Almeidæ epistola cognoscetis.

Quod ad Amangutianam Ecclesiam pertinet, quam iam à nobis lustrare non licuit, morem præceptáque sibi à Cosmo tradita Christianos studiosè retinere cognouimus. Dominicis diebus in templum sacra tabula picta, quam eò misit Cosmus, ornatum frequentes conueniunt: atque vbi Deum ritè precati sunt, vnus eorum ex Catechismo Iaponicè scripto nonnulla recitat, de quibus deinde differunt inter se.

Habent etiam quosdam quasi œconomos ægrotis ac pauperibus subleuandis pecunia, quæ tum ad eam rem, tum ad curandos Christianorum funera in commune confertur. Aliqui etiam in Bungum ad Confessionem & audiendum verbum Dei se cõferunt. Ecclesiam Cosmus, quoniam per operarios non potest, saltem per litteras consolari & confirmare non desinit.

De Firandensibus autem rebus illud accepimus, Regem hoc anno se denuo Christianis æquum præbere cæpisse, templique construendi iam nunc illis potestatem fecisse, eo fortasse consilio vt cum Cosmo in gratiam redeat, & hac ratione cum Lusitanis fœdus & hospitium renouet: quorum sibi amicitia atque commercium quam sit fructuosum, vt clarius desiderando sentiret, superioribus diebus Firandum appulsam, & Cosmum & Lusitano viro nobili, qui tum in vrbe Funaio versabatur, monarchi eius auunculo visum est faciendum, vt in alias oras migrarent. Igitur abeundi potestate ab Rege Bungensi quamuis

ægre impetrata, de Cosmi valetudine atque incolumitate solicito, Firandum vterque profecti sunt. Funaii autem, vbi à Christianis auditum est, Cosmum profectionem parare, mœrentes continuò ad eum ventitare cæperunt, parentem illum atque pastorem agnoscere, manibus hi, illi etiam humi prostrati, pedibus oscula figere: quibus Cosmus exposuit, quàm iustis de causis iter illud ingrederetur, & simul mandauit, vt vicariis, donec rediret, (quod propediem erat futurum) diligenter obtemperarent: atque ita abeis digressus est, multis eum viris, mulieribus, pueris magno cum luctu ac mœrore extra oppidum prosequentibus. quo absente, cùm barbari se in templum nostrum insolenter inferrent, ea re cognita Rex misit è familiaribus suis, qui templum assiduè custodirent, & in vincula abriperent, si quis in eum locum se contumeliosè gessisset: atque eiusdem præsidii negotium duobus etiam primariis ciuibus dedit, in ea vicinitate habitantibus. In ipso autem itinere labores atque pericula Cosmo non defuêre: tertio quippe die in latronum insidias incidit, quorum vnus intentum iam arcum in Cosmi pectus non sine magno eius vitæ discrimine obuerterat, cùm ex ipsius comitibus quidam, ante sagittam emissam, adductas arcus habenas præcidit. Firandi autem magna cum gratulatione à Lusitanis exceptus, qui nauis vexilla sustulerant, & tormentorum strepitu lætitiam significauerant, in ædiculam diuertit ab Ludouico Almeida raptim, dum templum ædificatur, exstructam: vbi cùm cæteros Christianos, cognito Cosmi aduentu, terra ac mari vndique confluentes, tum nautas ipsos Lusitanos admissis noxis per confessionem absoluit iisdemque facilè persuasit, vt cum oneraria ex eo portu discederent. Hæc habui de Iaponensium rerum progressu quæ scriberem. Vos Dominum precari assiduè insistite fratres, vt nos idoneos veritatis Euãgelicæ prẽcones efficiat. è Bũgo, v. Idus Octobris, MDLXII.

LVDOVICI ALMEIDÆ AD SOCIOS.

ANno superiore cùm, Ecclesiis Facatæ, Firandi, aliisque lustratis, in Bungum ægrotus ex itinere rediissem, vt primùm è morbo conualui, de tota peregrinatione mea feci vos per litteras certiores. quas quoniam vobis esse gratas intelligo, pergam ea scribere, quæ quidẽ in iis locis euenêre, in quibus mihi versari ex eo tempore contigit: nam cætera ex aliorum litteris cognoscetis.

Firandi erat Christianus quidam quintum circiter & sexagesimum agens annum, scriba Regis intimus, quem ille apud se in hono-

honorē habebat, liberaliterque tractabat. Is igitur Christianus cū animaduerteret se iam ad vitæ exitum appropinquare, susceptas in vita maculas matura Confessione delere, & (quoniam nullus erat ibi Sacerdos) Bungum vel cum Regis offensione periculoque rei familiaris petere omnino constituit. rem itaque cum vxore communicat; quæ (vt erat præstanti virtute ac pietate mulier) consilium vehementer probauit: illud solummodo monuit, vt quàm occultissimè abiret, ne in se Regis iracundiam prouocaret. Quo circa nauem Christianus intempesta nocte conscendens, in Bungum iter intendit: cuius discessu postridie cognito Rex, partim quòd eius opera admodum indigeret, partim quòd se inconsulto inuitoque abiisset, iratus, nauigio statim instructo, misit qui hominem persequerentur. Iamque magno suo bono è finibus Firandensis regni in Reguli cuiusdam ditionem euaserat; cùm superuenientibus qui ad eum capiendum missi erant, Reguli jussu, qui cum Firandensi Rege amicitia intercedebat, eodem Rege postulante oppressus & in custodiam traditus est. Firandi vbi cognitum est illum inuentum fuisse, nec tamen vt rediret vllo pacto adduci potuisse, legauit ad eum Rex cognatos ipsius nonnullos, qui illum redeundum hortarentur: sed vxor contrà per litteras ei suasit, vt susceptō itinere nequaquam desisteret, bonóque animo esset, & laborum ipsius periculorumque breui consortem futuram. Sic videlicet currentem incitabat. Cosmus autem vbi id resciuit, egit cum Rege Bungi, vt Christianum ab regulo per litteras impetraret: quas qui pertulit litteras, offendit hominem magna in Deum fide spēque subnixum, de se ipso autem adeò demissè maleque sentientem, vt non modò qui in Bungum ad Confessionem incolumis peruenirent, sed qui vllo prorsus beneficio afficeretur a Deo Domino nostro, se prorsus indignum affirmaret: tantoque in ipsum odio erat incensus, vt ad quotidianas verberationes, & precandi assiduitatem, & alia quoque voluntaria supplicia adiungeret, tanta cum sui cognitione, vt precibus Christiani, qui regiam epistolam attulerat, nequiuerit adduci, quicquam vt de institutæ austeritate remitteret. Denique solutus in Bungum ægre peruenit tanta animi sui cum voluptate, tantasque Deo gratias agens, vt rem verbis assequi nequeam. Cuius aduentus cùm ad caritatem multa profuit, tum ad Christianorum fidem ac spem in Deum augendam. Eum Cosmus, pueris, quos alimus domi, instituendis præfecit, & piis quibusdam libris in Iaponicum sermonem vertendis. Magnum apparet in eo precandi studium & caritas: & licet extrema sit iam ætate, vix vnquam cessantem reperias. Eius

Domi-

Dominus ad finem vsque conseruet.

Per idem tempus nobilis quædam mulier, primarii ciuis vxor, ex familia regis Bungensis, à dæmone agitata, per campos tanto cum vlulatu atque impetu ferebatur, vt à nemine contineri posset. Hác sibi Cosmus à Christiano quodam insigni viro commendatam ad se perduci, & in cubiculo publici valetudinarii, perpetuis custodibus adhibitis, collocari iussit. Et quoniam in spem venerat mulier, se baptismi beneficio sanitatem esse recepturam, habebatque mentis eius animique vexatio dilucida interualla; iis opportunè Cosmus est vsus ad eam Christianis præceptis ritè imbuendam, quibus vt satis erudita visa est, in magna Christianorum corona, eam Dominico die baptizare constituit. Erat mulier tum sanè quieta, sed cùm primùm caput salutari aqua perfundi cæptum est, tanta repentè vi se commouit, clamoresque edidit ita magnos, vt omnes, quotquot aderamus, perterrefecerit. Tum Cosmus à quattuor viris apprehensam, teneri ad finem vsque Baptismi imperauit. quo absoluto misera fractis viribus concidens, inter famulorum manus in hospitale cubiculum est relata. Ex eo tempore nullum eiusmodi incommodum aut molestiam hucusque perpessa est. quare & Christianorum fides non mediocriter aucta, & maritus ipsius ita permotus est, vt ab rege petierit, sibi per eum liceret Christiana sacra suscipere; quod ei Rex ita prolixè libenterque permisit, vt diceret gratum sibi fore, si eum reliqua familia imitaretur. itaque baptizatus ipse cum liberis, cognatis, & famulis, sanè quàm in virtute proficiunt. Ego interea vires è morbo collegeram. quo circa mensis Octobris initio misit me Cosmus, comite è Christianis domesticis vno, ad templa quinque visenda, variis locis regni Bungensis commodo Christianorum exstructa. mensem in eo itinere posui, multos baptizaui ethnicos, Christianos autem docui, qua ratione templa concelebrarent, sermonesque inter se de religione sererent, si quando ad vrbem venire non possent. quasdam etiam areas defixis Crucibus Christianorum sepulturę dicauimus: denique in singulis templis benedictum seu piaculare granum relictum cum codicillo, qui descriptas grani indulgentias contineret. Inde ad Cosmum reuersus, Cangoximam mense Decembri tetendi. profectionis causa fuit Emmanuelis Mendozę cum sex Lusitanis aduentus, qui vt per Confessionem peccatis sunt absoluti, Cosmum rogarunt etiam atque etiam, vt me Cangoximam ad hyemem ibi cum ipsis exigendam, Christianos visendos, & promulgandum genti Euangelium mitteret. idipsum Regi

quoque Cangoximano fore gratissimum, quippe qui magnam eius rei voluntatem scriptis ad Prętorem Indiæ litteris, itemque ad Antonium Quadrium eidem prouinciæ pro Societate Præpositum, ostendisset. è Bungo igitur (vt dicebamus) profecti, gelu, & frigoribus maximis, quatriduo ad mare peruenimus: cùm semper, vbi sub vesperam constiteramus, verba de rebus diuinis ad incolas fecissemus. Inde solutis anchoris, inter nauigandum, aduerso vento in oppidum sanè frequens coacti descendere, cùm spectaculi nouitate permota (nunquam enim Lusitanos antea viderant) magna hominum vis ad nos conuenisset, per eam occasionem eis Euangelium nunciauimus: quo illi audito, obstupefacti, ad nos audiendos iterum ac tertiò rediêre, atque vniuersi pænè professi sunt, nisi Reguli metus obstaret, se Christo nomina libenter daturos, idque eo cum animi dolore sensuque, vt nos ad misericordiam prouocarent. Dixi me cum Regulo acturum, (qui Bungensis Regis est stipendiarius) vt cuilibet Christiano esse impunè liceret: eosque solatus vt potui, ex eo loco discessi. digrèssu meo lacrymæ nonnullis obortæ, vt si diu mecum vixissent, apud quos non toto biduo fueram. ex quo facilè iudicare potestis, quanta sit huius gentis ad humanitatem religionemque propensio. Angunem delati, & à Regulo peramanter excepti, vt primùm opportunum est visum, de rebus diuinis & animorum immortalitate cum eo colloqui cœpimus: multisque sermonibus vltro citroque habitis, cùm etiam familiæ partem a cœna ad audiendum accersisset, sera iam nocte ab Rege dimissi, nauarchum quendam Lusitanum sanè tempestiuè conuenimus: cùm enim nostra hortatione permotus, concubinam, ex qua duas susceperat filias, iusta cum dote in matrimonio legitimo collocasset, paucis pòst diebus est mortuus. Ex eo portu Tamara tendentibus, vbi Emmanuelis Mendozæ nauis in statione erat, arx in itinere occurrit Hexandoni viri principis, in edito monte posita, omnium, quas in vita videre me memini, & loco & opere munitissima, quippe quam decem ferè propugnabula cingunt, inter se non nisi ponte subductili peruia, magnoque interuallo distantia, fossis ita profundis, vt despicientium oculis altitudo caliginem offundat, perpetuo (vt aiunt) silice ferramentis excisis: quod equidem vix hominum manu fieri potuisse crediderim. ibi cum Hexandoni vxorem & quattuordecim prętera Christianos multis iam annis Franciscus Xauerius Deo peperisset, mihi faciendum existimaui, vt me ad eos consolandos confirmandosque conferrem. qui me omnes, sed vxor præsertim Hexandoni, amicissimè

ac ceptum,

acceptum, multa cùm de Francisco Xauerio, tũ de Bugensi, Meacensi, cæterisque in Iapone constitutis Ecclesiis percontati, felicique ipsarum progressu valde lætati sunt. me autem idcirco etiam libentiùs viderunt, quòd iamdiu neminem omnino è Societate nostra conspexerant. quo toto temporis interuallo eos in Christiana fide partim senis cuiusdam Christiani, honorati viri velut magistri familiæ studio, partim etiam quibusdam miraculis diuina prouidentia retinuerat. Relictum sibi libellum descriptis Xauerii manu Litaniis, aliisque precandi formulis, æquè ac sacras reliquias pia mulier admodum religiosè custodiebat, expertæ virtutis remedium. Etenim ægrotos complures, in iis Hexandonum iam desperatum, corporibus ipsorum impositus libellus ille sanauerat. Nec minore cura senex traditum sibi ab eodem seruabat flagellum, quo singuli Christiani interdum (nec enim sæpius permittebat ille, veritus ne vsu nimio absumeretur) sese cædere consueuerant, quòd eã rem non solùm animis, verùm etiam corporibus prodesse diuinitus intelligerent: itaque mulier ipsa quam diximus, morbo grauissimo implicita, cùm varia medicamenta frustra tentasset, ad ipsum flagellum postremò confugiens, Francisci Xauerii, vt putandum est, meritis continuò in pristinam valetudinem est restituta, cum omnibus igitur de re diuina familiariter collocutus, ara etiam excitata cum beatissimæ Virginis imagine pereleganti, quam eò mecum attuleram, pueris nouem, in iis duobus Hexandoni filiis, Baptismo lustratis, (quos iam senex ille Christianis rudimentis imbuerat) incredibili cum eorum mœrore postridie manè discessi, commeatu ab ipsis affatim instructus, atque pollicitus me in reditu, quindecim dies apud ipsos commoraturum, Cangoximam simulatque peruenimus, Regem adiui confestim, eóque collaudato quòd Euãgelium in suo regno promulgari cuperet, multisque præterea verbis habitis, petii vt liceret mihi in præsentia Tamarim vsque ad Lusitanorum stationem excurrere. quòd ille cùm permisisset, ea tamẽ conditione, vt auum ipsius exitinere inuiserem, Tamarim tridui itinere, diuertentes ad Regis auum, ire perreximus, maxima niuiũ copia, quæ aciem oculorum retunderet, viáque tetertima, occultis passim occurrentibus foueis, è quibus iumenta sese ægre admodum expedirent. In eo igitur portu, ægrotis primùm curatis, quorum ingens erat numerus, partim sæuitia frigorum, partim etiam cibariorum inopia: deinde ethnicis nouem, qui idipsum à me diu multumque contenderant, baptizatis: certo præterea nauis loco, ad feminarum tutelam de Iaponiis coëmptarum

(quas illi ex ora Sinarum aduexerant) custodibus binis appositis, denique communi consilio indicta pecuniaria multa, si quis temere iusiurandum vsurpasset, (latè enim patebat hoc vitium) Cangoximam redij, & conciones ad Christianos habere institui. nam ethnici veriti Bonziorum offensionem, ad nos venire non audebant: quod ego cùm animaduertissem, cepi consilium familiaritatis, si quo modo possem, atque amicitiæ cum Bonziis ineundæ quò deinde populus ad nos maiore cum fiducia ventitaret. Erat in eo ordine vir quidam insignis, magna etiam ante id sacerdotium existimatione, tum verò & Regis ipsius consiliarius, & amplis cœnobiis tribus summa cum potestate præpositus. Hunc igitur adii, collyrio ad oculos curandos, quibus ipse laborabat, allato: atque ille meo sanè quàm lætatus aduentu, sibi valde optatum fuisse dicebat, quę Xauerius disputaret, cognoscere; sed interpretem defuisse. Inde me multa de summo rerum opifice, de immortalitate animorum, de tempestatum varietate, terræ tremoribus, pluuiis, aliisque rebus huiusmodi interrogans, magna sua cum voluptate totam eam noctem apud se detinuit. Quibus ille sermonibus captus, cùm ad me sæpe, alio item Bonzio comite, ego vicissim ad illum familiariter ventitarem, cumque doctrinam nostram tum apud alios, tum apud Regem ipsum ita collaudasset, vt Rex Xixona (hoc est sanctam rem) publicè respōderet; vel ex Regis testimonio, vel confirmata atque illustri mea cum Bonzio consuetudine animati ethnici ad nos audiendos venire cœperunt: è quibus multos Deo adiuuante ad Christum adiunximus. In eo numero fuêre primarii duo Regis ipsius cognati, quos catechismo institutos vnà cum vxoribus & parte familiæ (triginta quinque in vniuersum fuere) baptizauimus, quorum deinde omnium ope ac studio sacrum Deo Domino templum exstructum est.

Rebus ita constitutis, per Christianum nuntium in arcem Hexandoni magnis precibus accersitus, optimis cùm Christianorum, tum etiam reliquorum studiis me magnopere expetentium deesse non potui; è quibus circiter quinque primarii audito aliquoties Euangelio ad Ecclesiam adscripti sunt: in iis quidam adeò excellenti ingenio, vt in commentarium relatis iis, quæ de me didicerat, librū confecerit, exorsus ab ipso mundi initio ad vsq; Christi Domini nostri in terras aduentum, eius præcipuè cruciatibus singillatim enumeratis, quæ ipsius lucubratio & hominibus illis, & aliis etiam populis, ad quos eam ego ipse deinde circumtuli, maiorem in modum profuit. Idem iussus à me Iaponica quędam scripta de Christiana religione describere, mādatum ita aui-

dè arripuit, vt opus vniuersum (omnino foliis quinq; & quinquaginta constabat) vnius dimidiatique diei spatio absoluerit. Hunc ego, & Hexandoni filium natu maximum, quẽ Xauerius baptizauerat, docendis in templo cæteris Christianis præfeci, regula præscripta, quam in eo munere obeundo tenerent. quam quidem in rem, vt quibus otium suppetit, diligenter incumbunt, præsertim verò librarius ille quem dixi: qui quidem Christianis lectionibus & commentationibus mirificè delectatur, seque cum libro, quem à me descripsit, in lucum abdens, quæque legit ex eo secum identidem reputans, tanta voluptate perfunditur, quòd ad hanc Dei rerumque cœlestium cognitionem peruenerit, vt lacrymas præ gaudio continere non possit. Is ipse in Christianorum cœtu post Litanias publicè decantatas interrogatus à me quidnam esset facturus, si Rex ei diceret, Christiana sacra fac deferas, quoniam ex meis popularibus es, meisque sumptibus victitas, respondsurum se dixit illico: Here, vis ne me in te sine fuco ac simulatione beneuolum? in re tua familiari procuranda fidelem? vis me submissum? vis perferentem iniuriarum? vis denique in omnes clementem ac benignum? iube me esse Christianum: hasce enim virtutes omnes vna religio Christiana complectitur. Ac cæterorum quoque Christianorum (ad quorũ numerum ibidẽ alii septuaginta per eos dies accesere) egregia pietas, assiduũ precãdi studium, mirus inter se amor atq; concordia cernitur: vna tantũ res ipsorũ animos vehementer angebat, quòd Hexandonus communiũ meritorum Ecclesiæ expers tamdiu in Iaponica superstitione persisteret. pro cuius conuersione cùm preces ad Deũ, & lacrymas cuncti, sed vxor ipsius præsertim quotidie funderent: tum ego eiusdem vxoris rogatu hominem adii, & ex eo quæsiui, cur veritatem sæpe iom cognitam depositis Iaponiorum erroribus sequi negligeret Tum ille Deum testatus Christianam religionem sibi planè probari, alioquin permissurum se nequaquam fuisse, vt eam familia sua tota susciperet: vna re, quo minus eos imitaretur, impediri se dixit, quòd vereretur, ne grauiùs animum Regis offenderet: sperare se Deo propitio fore aliquando, vt Rege ipso libente, Christum, quem intimis sensibus adorabat, palàm ac libere profiteri posset. quo illius responso Christiani valde lætati sunt. Inde cùm rursus ad Cangoximanos veniissem, Cosmi litteris per Christianum Bungensem ad me perlatis eo consilio sum reuocatus, vt ad Regem Vocoxiuræ proficiscerer, qui nos in suũ regnũ liberalissimis conditionibus inuitauerat: cùm præter alia multa, & Lusitanis omnibus in eum portum commeantibus, quiq; cũ

ipsis negotia contraherent, in decennium ab omni portorio immunitatem se daturum esse promisisset; & quicquid circà est agri ad passuum octoginta millia Cosmo obtulisset, vt intra eos fines ethnicus nemo ipsius inussu habitare posset. Cangoximæ igitur institutis qui, Christiano grege in templo statis diebus aduocato pastorum vice ac munere fungerentur, baptizatisq; iis, qui iam ad Sacramentum idonei videbantur; cæteros quibus potui verbi sum consolatus: duos præsertim Bonzios illos, de quibus dixi; quo in discessu meo perquam studiosè Christo nomina profitentes, n aliud tempus idcirco reiecì, quòd à curandis Iaponico ritu Regi procerumque funeribus nulla ratione se posse desistere diceret, eaque re Christiana sacra, quæ ipsi apud se taciti colerēt, minimè pollutum iri arbitrarentur; denique à Christianis vario cōmeatu peramanter instructus, & magna cum doloris amorisque significatione dimissus, ad arcem Hexandoni, (quę ab oppido Cangoxima p uum abest decem & octo millia) dum nauis paratur, biduum stiti, atque inde incredibili Christianorum dolore ac gemitu, ip etiam ex arce summa feminis ad mare me deducentibus, &, qua eo salus omnium verteretur, ita me vt celeriter ad se redirem com rogantibus, conscendi; & decimo septimo die in Bungum mag nostrorum gratulatione perueni. atque inde tertio Nonas Quin les Vocoxiuram, qui locus vltra Firandum est quattuor & vigi passuum millibus, discessi: quò vt perueni, salutatis ex itinere Fac tensibus, (qui cùm initio diu multúmque Euangelio restitisse belli deinde perdomiti ac velut subacti, diuinum semen libenti acceperunt, bonámque in primis virtutum frugem tulerunt) Regem Vocoxiuræ primùm adii, qui me honorificè sanè bis conuiu excepit. deinde cum eius ministro, qui Regis ipsius nomine ad Cosmum litteras dederat, de re communi agere instituì. cumque quædam ex iis, quę per epistolam nobis vltro detulerat, reuocan faciendum mihi existimaui, vt ad Cosmum scriberem, eique tot rem integram reseruarem. Ad portum igitur reuersus, dum in Ch stianos ex instituto adiuuandos incumbo, Firando nuntij perf runtur, quanto cum rei Christianæ adiumēto Damianus Iapon familiaris noster, excellenti pietate virtuteque iuuenis, qui nup Facatensibus quoque summa cum omnium admiratione operā nauarat egregiā, in eo oppido versaretur; nec ita multo pōst, quæ dam parantibus nobis, quæ ad Cosmum mitteremus, ecce tibi r pentè affertur ipsum adesse Cosmum. Primò incredibilis vita re ea Cosmi ætas ac valetudo, ea difficultas itinerum est; sed vbi ad portum applicuit, quanto gaudio affecti simus, facilius est

bis existimare, quàm mihi scribere. is me confestim ad Regẽ legauit, vt cum eo rem omnino transigerem quod ego cùm feciſſem, ablatis etiam syngraphis, in Bungum ipsius Cosmi iussu ad epulas in ædibus nostris (id enim semel in anno solenne est) Regi Bungensi parandas excurri: quò secum ille filium hæredem regni futurũ meo rogatu cum proceribus duxit. Cûmque in eò conuiuio candidati pueri nostri domestici quattuor magna cum omnium delectatione fidibus canerent, Regis filius mensa relicta seſe ad æquales suos hilariter ac festiuè recepit. puer ille quidem, ac pænè potiùs infàs, (annum quippe agit quintum) sed in quo sensus animi ac ratio longè præcurrat ætatem. è Bungo rursus Vocoxiuram reuersus, qui locus à Christianis incolitur, habétque in mõte summo Crucem, quæ eminus valde conspicitur, à Petro Barreto nauarcho Lusitano defixam, quod eodem loco tribus deinceps diebus sub vesperam, inspectante se, aliisque compluribus, sublime in aëre signum Crucis apparuisset; Cosmum sanctissimis (vt solet) occupationibus districtum offendi. Tanti ad eum Confessionis & Eucharistiæ causa concursus vndique Christianorum fiebant, vt omnis perturbationis vitandæ causa, triceni per vices ordine sibi succedere iuberentur. quorum erat ita magna in Cosmum obseruantia ac veneratio, vt coram eo oculos attollere non auderent: tanta religio ac pietas, vt in sacris mysterii s obeundis, ac præsertim in corpore Christi sumendo, copiam lacrymarum effunderent: ea denique animi virtus ac probitas morum, vt barbari ipsi Christianorum vitæ admiratione seſe colligerent, & sæuiorem vltro disciplinam induerent. Per eos dies Facatensium Præfectus nauigium cum hominibus ferè triginta ad Cosmum misit rogatum, vt quoniam tres è militibus suis in prælio sclopis icti grauiter ægrotarent, opem illis ferre ne grauaretur. Fecit Cosmus, vt Facatam è domesticis nostris adolescentem Iaponium mitteret chirurgiæ laude præstãtem, qui non modò vulnera extractis artificiosè glandibus mira felicitate sanauit, sed etiam oblatam sibi mercedis loco magnam argenti vim, stupentibus barbaris, constanti animo excelsóque repudiauit. Qua re cõmotus Præfectus, vt nos aliqua ratione remuneraretur, immunitati nostræ toto suæ ditionis imperio, qua sæpe nobis iter habendũ intelligebat, publicis diplomatibus cauit.

Restat vt epistolam hanc eximiæ indolis adolescentuli cõmemoratione concludam: in quem cùm omnia & animi & corporis bona quasi secum ipsa certans natura congesserit; tum etiam dona accesserẽ cælestia, quæ singulare pueri ingenium, memoriam, oris

corporisque totius dignitatem ac speciem multo admirabiliorem efficerent. tanta enim in eo castitas ac sanctimonia cernitur, vt octauo quoque die post confessionem ritè peractam cæleste Eucharistiæ conuiuium non sine lacrymis ineat: tāta verò animi submissio & humilitas, (cùm illustri admodum loco sit natus) vti ad Bungensem inuisendam Ecclesiam a Gaspare missus ex vrbe Sacaio, bona cum parentum venia, quos puer precibus expugnauerat, ei simulatque peruenit, vt scilicet vnus è Christianorum grege viderētur, non modò comam sibi totonderit, quod in Iapone valdè inusitatum est, verùm etiā omni delicatiore cultu ornatuque abdicato, de contemnendis rebus humanis publicè disputare instituerit. Idem in patriam à parentibus reuocatus, Vocoxiuram, vt inde Sacaium renauigaret, à Cosmo perductus est. quem aiunt eo itinere in vrbe Firando apud vxorem Antonii viri principis, eiusque ancillas, cùm se per id tempus ad sacram confessionem parerent, de Pœnitentia sanè opportunè verba fecisse: quam ille Christianæ philosophiæ partem, iam antea sæpius a se tractatam, callet egregiè. Huiusmodi pueri sunt, (fratres mihi carissimi) quorum opera faces amoris diuini Deo aspirante Iaponiorum cordibus iniectum iri speramus: atque ob idipsum apud nos delectam eorum manum Societatis nostræ præceptis atque institutis imbuimus. Interea Socios omnes nostros per Iesum Christum obtestor, vt eo precibus impetrent, vt mihi det in ipsius obsequio ac famulatu vitam ponere. ex Iapone, octauo Calend. Nouemb. MDLXII.

REGIS CANGOXIMANORVM AD LVSITANORVM INDIÆ PRÆTOREM.

ANNO superiore cùm duo ex Societate IESV meum in hoc regnum concionandi causa venissent; bellicis occupationibus impeditus, quem & ego cupiebam & ipsi merebatur honorem, illis habere non potui. Eadem fuit causa, cur Lusitani ad Omangum portum naui delati, non modò permissu ac voluntas mea & ipsorum dignitas postulabat, accepti non sint, sed etiam pro piratis habiti, (quibus ora maritima per id tempus erat infesta) commisso prælio Alphonsum Vasæum, non sine meo quidem dolore, è suorum numero amiserint. Tu si ad me litteras dederis, magno me decore auctum atque ornatum exstimabo, atque ipse vicissim ad te scribam quotannis. Lusitani verò, vel sacerdotes tui, si ad me cum tuis litteris venerint, eo erunt apud me loco, qui rebus tuis iure debetur. Xaxuma anno quarto.

EIVSDEM AD ANTONIVM QVADRIVM INDIAE PROVINCIÆ PRO SOCIETATE Iesu Præpositum.

SOcii duo cosmi Turriani, qui in Bungo versatur, meum in hoc regnum se contulerunt: quorum ea est animi magnitudo roburque, ea in dicendo vis atque doctrina, vt mihi cælestia quædam tonitrua esse videantur. Sed illud in primis admiror, aut Lusitanos mercatores negotiorum causa, aut vestri ordinis homines vnius rerum opificis gratia, (præsertim cùm ita latè pateat propiusque absit India) è remotissimis regionibus totum pœnè terrarum orbem circumeuntes, ad aquam calidam ebibendam paruas in hasce insulas tam longa & periculosa nauigatione contendere. Sanè ante Christiana sacra susceptа nihil erat in his locis, præter calores maximos: vt mihi Socii vestri Nauabangi quasi ventilatores videantur, qui corda mortalium salutari aura opportunè refrigerent: qui profectò libenter meum in hoc regnum est cur veniant, quamuis exiguum. nam vt alibi a diuersos maris æstus, hîc quidem certè semper secundos offendent. Ac licet populares mei Christiani ipsorum præsentia destituti, se interea Crucis aspectu excelso loco sublatæ sustentent; meum mihi tamen hoc regnum à Sociis vestris relictum, quandam obducti nubibus cæli aut Solis propria luce defecti reddit imaginem. Simul etiam Lusitanos negotiatores, quorū mihi perspecta fides ac probitas est, in meæ ditionis terras commeare mihi gratissimum fuerit: qui sic habeant, se non modò ab omni injuria tutos fore, sed etiam amicissimè liberalissimeque tractatum iri. nec latronum insidias metuant, qui, quibus in oppidis Christiani sunt, nulli versantur. Te quidem certè obsecro, vt de tuis aliquos primo quoque tempore mittas, quos ego magno cum desiderio in ipso littore opperior. Datę anno quarto, mēse septimo, octauo die & vigesimo.

LIBRI SECVNDI FINIS.

SELECTARVM EPISTOLARVM EX INDIA LIBER TERTIVS.

GASPARIS VILELÆ AD SOCIETATEM IESV.

ANNO MDLXI. Augusto mense vrbē Sacaiū ingressus sum, quæ in Septentrionē sita, gradus obtinet quinq; & triginta & semis. Euangeliū in ea promulgare cæpisse, multos repperi, qui verū id esse faterentur, sed quominùs ex eo viuerent, famæ & existimationis ratione impediri. gentem enim diuitiis affluentem, & dignitatis in primis auidam facilè absterret diabolus iniuriis & contumeliis proponendis, quibus in hac vita Christiani ferè semper obnoxii degunt, si ducem ac liberatorem suum imitari voluerint. quo fit, vt ægre admodum Sacaiani ad Baptismum accedant. quanquam in iis ipsis difficultatibus quadraginta circiter baptizati sunt, in quibus erant militum quatuordecim prætoriani, quorum ita insignis vitæ morumque mutatio constitit, vt è lupis agni mansueti non sine magna omnium admiratione facti esse videantur.

Atque vt Sacaium per eos dies Meaco discederem, diuinitus quidem factum credo, ne videlicet in ea pericula inciderem, quæ mihi nec opinanti imminebant. Etenim mense postquam inde excessi, Meacum quadraginta millium armatorum obsedit exercitus: quæ etiam causa fuit, cur ad Christianos, sicuti promiseram, non redirem. Illius autem incommodis belli Sacaium vrbs fuit immunis, in primis Iaponis totius contra omnes hostium impetus munitissima. nam ab Occidente alluitur mari, ab aliis verò partibus profundissima cingitur fossa, & aquis plena perpetuis. Atque etiam intestino omni tumultu ac seditionibus vacat, nec vllæ fere me audiuntur. cùm enim vrbis viæ suas quæque portas & custodes habeant, statimque cùm opus sit occludantur, nullus nouis ad fugam

fugam exitus patet, sed continuò comprehensi ad tribunalia pertrahuntur. Quamquam ii qui inter se inimicitias gerunt, si alter alteri ad iactum lapidis extra mœnia occurrant, se inuicem malè admodum accipiunt. Sed ad bellum Meacense reuertor, cuius exitus fuit eiusmodi: Cognita vrbis obsidione patruus Regis, confestim ei cum exercitu in subsidium venit; huic obuiam iere ex altera parte Neugori Bonzii, qui hominum ordo quandam militiæ Rhodiæ speciem refert. Castris igitur Meacum inter & Sacaium locatis, crebra prælia committebantur: ita tamen, vt res Bonziorum semper esset superior. denique vigesimo die cùm ad vniuersam dimicationem ventum esset, Regis patruus victus, quoddam in castrum confugit. Rex autem Meaci, eius rei nuntio audito, se in arcem recepit vrbe deserta, quæ ab hostibus capta, rapinis incendioque vastata est. iidem sequuti victoriam, signis ad castrum, de quo diximus, motis; patruum Regis eiusque copias omnino delere parauerant; cùm Rex Meaci exercitu viginti millium hominū quam occultissimè instructo, & ingenti flumine superato, hostes nec opinantes tanto impetu oppressit, vt, cùm essent ad hominum triginta millia, fusi fugatique sint. quos Rex deinde coniunctis cum patruo viribus fugientes Meacum vsque insecutus, tanta ipsorum cæde vrbem recepit, vt multos in annos ea victoria debellatum esse existimetur. Itaque aduersa factio extremam sibi pernicië metuës, pacem ab Rege petiit, séque interponëte Vo, siue Dairi, qui rebus ad honorem dignitatémque pertinentibus toto Iapone præsidet, impetrauit. In his tamen belli periculis & calamitatibus tēplum nostrum Dei beneficio integrum & incolume perstitit: & in ipsa obsidione Laurentius Iaponius Meacum bis penetrauit, (nam me ipsum per litteras Cosmus ante sedatos tumultus cò redire planè vetuerat) semel ad celebrandas cum Christianis Natales Domini ferias: iterum ab iisdem euocatus ad gratias principibus ciuitatis agendas, qui Bonzios, cùm tēplū nostrū per vim occupassent, iniusta possessione magno bonorū gaudio depulerant. Toto eo belli tēpore, quod annū circiter viguit, pia quædam munia Christiani Meacenses obiēre, tribus in singulos menses viris institutis ad pauperū incōmoda subleuanda eleëmosynis, quæ ob eam ipsam rem in commune cōferebantur; cùm etiā semel in mense in consilio publico de ipsorum pauperum commodis ageretur. Mulier verò Christiana in primis locuples & honesta, cùm liberos non haberet, partem suam bonorum à marito obtinuit; eámque in mendicos, lepra vlceribúsque tota vrbe finibúsque Meacensibus laborantes, quamquam nonnullis obtrectantibus Bonziis, magna

tamen

tamen cæterorum omnium, qui nihil vnquam ſimile viderant, admiratione atque approbatione diſtribuit.

Multa in his locis cœnobia Bonziorum viſuntur, in quæ (vt aiunt) pœnitentiæ cauſa ſe recipiunt, qui mundo nuntium remiſere, denſis adeò tenebris obcœcati, vt nefaria flagitia in hiſce cœnobiis admittere nulla religio ſit. nam diſcrimine rectè vel perpetrati facti cunfuſo, ſeditionibus, furtis, rapinis, cædibus, cuncta miſcentur. Quam etiam ob cauſam ex iis quidam nomine Cacubau, vt ea videlicet hominum colluuione fæceque emergeret, ſociis aliquot ſecum adhibitis, Bonziorum formam inſtituit, eorũ qui Neugori nominantur: quorum alii precibus vacãt, alii militiæ, alii quinis quotidie ſinguli perficiendis ſagittis. Arma verò ſemper habent parata, principemq; familiæ ſuæ Cacubau in deorum numero venerantur. Rectorem, cui pareant, habent nullum; viribus namque certatur, & quamquam in conſiliis, qui ætate pręeunt, priores ſententiam rogantur: ſuffragiorum tamen iura vſque adeò promiſcua ſunt, vt quod reliqui omnes communi ſententia decreuerint, vnus modò ſi interceſſerit, prorſus impediat. Itaque ad vnam eandemque deliberationem toties conuenitur, quoad planè diſſentiat nemo. Vbi verò tenebræ ſe intendêre, ſępe ſeſe inuicem perimunt ac diripiunt: nec tamen idcirco ſe putant leges violare, cùm iidem muſcam aut paſſerem necare nefas ducant, quòd legibus ſuis quicquam animatum vetentur occidere.

Nunc paucis exponam, quod anno ſuperiore me fugit, Iaponi miſeri, cùm ad ſedes, vt ipſi putant, beatorum migraturi ſunt, qua ratione ſe ad iter accingant. Eas autem eſſe varias opinantur: alias infra maria, alias alibi, certis præpoſitis diis, qui, a quibus in vita culti ſunt, eos in ſuum quiſque domicilium præmii loco perducant, atque ad infernas quidem ſedes qui profecturus eſt, hoc maximo modo ſe comparat: Dies complures ſtat vigilans, & ex quodã quo ſuggeſto de mundi contemptu concionatur. huic alii ſeſe comites adiungunt, alii ſtipem eleemoſynæ cauſa largiuntur. nouiſſimo autem die orationem habet ad comites, qui pro amicitia ſimul omnes epoto vino conſcendunt nauiculam, impoſita falſe ad ſpinas rubuſque qui occurrunt in itinere præcidendos: nouiſque indutis veſtimentis, manicas lapidibus infarciunt: ad collum autem ingenti ſaxo religato, quo citiùs ad paradiſum illum ſuum perueniant, ſeſe è nauigio ſponte præcipites dant. Quem mihi videre contigit, hunc ſeptem comites ſequebantur, qui quidem tanta cum animi alacritate & gaudio in mare ſeſe projecerunt, vt nouitate ſpectaculi planè obſtupuerim. Qui autem Amidam venerantur, alium

ritum

ritum obseruant. Cùm eos tędium cepit vitæ, in specum ad instar dolii, in quo considere possint, sese coniiciunt, ita ex omni parte contectum, vt vna tantùm ex arundine perforata spiritum ducant. atque ita ieiuni ad mortem vsque persistunt, assiduè Deum illum suum seu potiùs dæmonem inuocantes. Nuper in hac vrbe Sacaio contigit, (quod tamen vt audio haud insolitum est) vt Bōzius quidam pecuniosus, omni scelere ac nequitia infamis, annos natus septuaginta, cùm in morbum incidisset, se mori nolle affirmaret. Idem interdiu comedens repentè ex omnium conspectu prorsus ablatus est: quod ipsi quoque Iaponii malum & infaustum interpretantur. Est autem in his locis opinio è falsis vatum prædictionibus, ex hoc tempore omnia fore semper pacata. id autem ea ratione confirmant, quòd annus hic post millesimum & quingentesimum alter & sexagesimus, postremus sit (vt ipsi aiunt) inferiorum, quos à quadringentesimo septuagesimo numerant: & propterea hoc anno dicunt facinorosos omnes bello consumptum iri, vt pax in posterum vigeat, quam illis dare dignetur Dominus, quo latiùs sanctissima ipsius religio peruagetur.

BALTHASARIS GAGI AD Socios.

QVI status esset rerum Iaponicarum, & quibus Deo fauēte laboribus in vrbe Facata perfuncti essemus, per litteras vobis exposui anno MDLIX. nunc ea perscribam, quæ mihi Goam ex Iapone repetenti in itinere sesquianni spatio contigerunt. Cùm certis de causis Cosmo Turriano necessarium visum esset, vt aliquis nostrūm profiscisceretur in Indiam; ego eam peregrinationem obire iussus comite vno è fratribus, qui cœlum Iaponium non ferebat, Rege, Sociis, & vniuersa Bungi Ecclesia salutata, sexto Calend. Nouemb. MDLX. iuncum (nauis genus id est) vterque cōscendimus, & duodecim dies vento vsi sumus ita secundo, vt nobis iam in conspectu esset ora Sinarum, postridieque nos putaremus portu Veniaga potituros, vbi semper quingenti aut sexcenti Lusitani morantur. vectores igitur & reliqua naualis turba, prospera nauigatione plus æquo elati, prēmaturis gratulationibus atque conuiuiis commeatum nauticum consumere atque exhaurire cæperunt. In hac animi iucunditate, cùm ita propè ab continente abessemus, vt quolibet vento littus teneri posse videretur; eo ipso die sub vesperam aduerso repentè flatu increbrescente, imbribusque densissimis tam sæua tempestas exorta, adeoque ingentes excitati sunt fluctus, vt iuncus modò attolleretur altissimè, modò infimè

infimè magno omnium cum horrore desideret. Augebat perturbationem ac metum, cùm intempesta nox cœcæque tenebræ, tum minantes circà scopuli. quo in discrimine cùm aduerso flatu teneremur, ecce tibi noctis hora circiter decima gubernaculum nauis effractũ in mare delabitur, quo amisso de huiusmodi nauibus planè actum existimatur, statimque propterea præciditur malus ne iuncus ex vehementi agitatione mergatur, & simul ipsa quoque vela cum antennis in mare prolapsa sunt. Tum verò omnes longè aliis ac pridie sensibus animi ferìò de morte cogitare, cotatimque ad Confessionem concurrere, incipiunt; tanto omnes terrore percussi, vt mente pænè emoti viderentur, neq; iam in summa naui quisquam appareret. vnus gubernator in vado explorando contemplandóque per magnetem cursu totam eam noctem absumpsit. Postridie, sæuiente adhuc mari, fusisque armamentis, salutis spes iam ferè nulla supererat. tantũ argenti pondo aderat reorum centum millia vehebantur, quæ tali temppre nullius nobis vsui esse possent, cùm ita vehemens esset agitio, vt alterum in latus procumbente iunco, ima carina appareret: & simul ex leuitate saburræ & pondere tabulatorum non modò ne retineretur, quo minus in alteram partem recumberet, sed etiam compagibus resolutis, carina fatisceret: quocirca tertio tempestatis die malum alterum, qui stabat ad puppim, nautæ præciderе, & mercatorum cubicula leuãdi oneris causa disturbare, ipsique denique foros è crassis trabibus asseribusque compactos resecare sunt coacti, vasto iam nauis alueo, ac propemodum vacuo. hic velum exiguum nauclerus è mappis, cubiliumque limbis ornamentiis, veste serica, aliisque nonnullis, quæ tum sese obtulerant, pro re nata concinnat & comparat: quod ipsum statim impetu venti discerptum est. iamque humanæ opis vnum illud superat: validior clauus ad extrema tempora reseruatus, sed in iis procellis metuendum erat, ne repositus ad puppim statim effringeretur. Verumtamen, ne in Bornei syrtes incideremus, quo in loco nonnulla nauigia Lusitanorum è Sinis in Indiam cursu direpta perierant, (præsertim cũ illuc nos impetus maris deferret, nec plus centum & quinquaginta millia passuum inde abessemus) remus visum est gubernaculum restituere, paruumq; sarcire velum, quod vnum restabat. Sed omni iam veste consumpta, mœrentibus omnibus, quòd nihil ad resarciendũ occurreret; diuinitus factum est vt qui rimas iunci obturandi causa scrutabantur, in sarcinam vestium inciderent, cuius antea non sine luminibus diu multumque fruſtra quæsitæ, cùm merces in Iapone exponerentur, pretium domino

domino magister nauis aureis octoginta persoluerat. Ex hac igitur sarcina aduersus venti vim duplici velo cõfecto, & baculis quibusdam arundinibusq; crassis aptato, clauóq; summo conatu locato, quem ego priùs precationibus piis & piaculari aqua ritè lustraueram, cæteris eo tẽpore vota nuncupantibus variasq; fundẽtibus non sine lacrymis preces, diẽ vnum noctẽq; processimus: sed cùm nauis iustis careret velis, atroci tẽpestate vsque adeò quassabatur, dissractum vt denuo sit gubernaculum. Tum verò seruandi argenti spes prorsus amissa accersiti nautæ barbari Sinæ, vt vectoribus in scapham confugiẽtibus, ipsi in iunco remanerẽt, aliamq; sibi raptim exstruerent, se deliberaturos ea nocte respõdẽt; inde ad sortes dæmonẽq; inuocandũ conuersi: quod ego cùm cernerẽ, orabam Dominũ, ne nos dæmonis arbitratu interire permitteret. Manè, simulatque illuxit, nautæ sese statim ad alium clauum reficiendum scaphamque parandam expediunt. Clauus è refixis iunci tabulis refectus & collocatus, non diutius sustinuit impetum maris, quàm quanto temporis spatio Litaniæ recitatæ sunt: quo magis insuscepta sententia persistebant Christiani, vt in scapham, quotquot ea caperet, sese reciperent, & iuncum vnà cum argento cæterisque desererent. atque ego sanè liberaliter inuitatus in scapham, partim ne pericula adirem noua, partim ne plus ducentos mortales, scaphæ exclusos angustiis, omni solatio destitutos in iunco relinquerem, sacerdotes duos è nostris & fratrem vnum imitari omnino decreueram, qui superioribus annis è Lusitania proficiscentes in Indiam, ad insulas Maldiuanas naufragio & fame perire, quam scapham conscendere, quæ Cocinum incolumis tenuit, cæterisque vectoribus desertis in extremo periculo vitæ, maluerant; inque eo officio vitam naturæ debitam Christo Domino piè fortitérque reddiderant. Sed interea fabri lignarii quartum iam gubernaculum reparauerant, ad quod collocandum pacemque a Deo exposcendam stipe, à vectoribus in hospitale domicilium Bungensis Ecclesiæ corrogata miserante Domino factum est, vt clauus is omnium infirmissimus nos ad continentem aliquãdo perduceret. Quindecim ipsos dies ea tempestate iactati sumus, quotidie (vt erant pericula) morientes: cùm etiam vulgò neglectę, nec iam clauibus custoditæ argenti laminæ pedibus traherentur. Eiusmodi quippe temporibus pauper spiritu est quilibet.

Initio tempestatis eius, vectores nautasque maturè monuimus, vt animarum saluti consulerent: qui in mea potestate se planè fore cùm promisissent, ego, vt sublatis peccandi occasionibus ad grãtiã diuinam magis essent idonei, primùm illud curaui, vt feminæ,

quæ

quæ vehebantur in naui, certum in locum abderentur, vbi quinq; menſes remotæ à virorum oculis perſtirerunt: deinde ad cæteros animandos confirmandoſque conuerſus, tantum Deo adiuuante profeci, vt qui principio abiectis animis concidiſſent, ad æquitatem ac fortitudinem reuocati, pro admiſsis in vita noxis leue ſibi ſupplicium illud atque incommoda ducerent: placandóque Domino certatim dediti, vel precibus ac litaniis vacarẽt, vel ſublatis in cælum oculis pia cum prece ſuſpiria mitterent, vel alta apud ſe cogitatione defixi lacrymas funderent: alii etiam flagris ſemet cæderent: alii mare ſacris reliquiis & aqua ſancta luſtrarent: alii denique nummos in cultum Diuorum à vectoribus peterent, quorum vis tanta collecta eſt, vt quindecim dumtaxat viri locupletes, aureos ferè mille contulerint. At mihi ſanè credite fratres, in hac vita labores & incommoda eſſe experenda, quippe quorum amicitudinem magna ſuauitas & firma ſpes comitetur: quod ſecus in rebus proſperis vſu venire vel primis nauigationis diebus clarè perſpeximus. Inter has igitur difficultates rurſus in terræ cõſpectũ lati, & cùm iã contenebraſſet, nimia cupiditate prouecti, periculũ fuit, ne vi ventorum ad terram allideremur. Sed ex eo periculo, cui primùm illuxit, euaſimus: & à Sinis nautis cognitum eſt, nos permagnam Sinarum ad inſulam proceſsiſſe, nomine Ainanem, cui inſula nautici commeatus & anchoralia à Sinis ferè petuntur. Huc dum portum ſubimus, qui in Septentrionem ad gradus decem & nouem eſt poſitus, in aliud repentè omnium maximum vitæ discrimen incidimus. In ipſo aditu iuncus in arenam bis adeò vehementer incuſſus eſt, vt planè iam carina dehiſceret. ac perculſo nobis vtiq; fuerat, niſi Præfecti ſeu Limenarchę permiſſu præſidem incolæ nobis opem tuliſſent: quos nonnullis donis remuneratì deſcendimus 11. Calend. Decemb. quem ipſum in diem Præſentatio Dei matris MARIÆ VIRGINIS incidebat. & quoniam iunco afflicto, ac penè iam diſſoluto, ad portum Veniagam nauigari non poterat; Luſitanum quendam continuò ad Cantonem oppidum, atque inde Amacanem ad Luſitanos mercatores præſtri itinere miſimus, qui de noſtra ſalute iam deſperauerant. Amacanem peruenit nuntius Natali ipſo die Domini, anno MDL. ſtatimque ad nos deportandos Luſitani aliquot nauigia ſubmiſerunt. Et quoniam in Ainane inſula menſes quinque poſuimus, ex qua deinde Amacanem trigeſimo die peruentum eſt, de eius inſulæ & incolarum natura ac moribus, ne longior ſim, pauca de multis attingam. Eſt autem Ainanis regio cùm fructibus Indicis & omni ciborum genere abundans, tum etiam margaritis & vnionibus nobi-

bilis: frequenter incolitur, vrbibus opere lapideo exstructis: gens verò ipsa moribus rustica, vestitu brachata, eminentibus è capite ad instar boum cornibus binis è tenui confectis velo, forsicibúsque ceu tonsorum è summa fronte peracutis, eius ornatus causam cognoscere numquam potui, nisi, si fortè dæmonem effingunt specie belluæ sese offerentem. In hac ego insula sacrificaui aliquoties, & Sacramenta distribui. Inde proficiscentes ad Sinas, cùm parua nobis insula ipso Paschali die Dominico sese obtulisset, partim eius diei celebritate, partim etiam ipsius loci amœnitate inuitati, descendimus, & cõmodum in monte quodam ingenti specum & fornicem in templi formam excauatum offendimus. ibi, ara excitata, sacróque peracto, cælesti pane Lusitanos refeci. Ex eo loco ad Sinas delati, idoneam tempestatem exspectantes, ad alteram vsque feriam Natalium Domini anni MDLXII. substitimus. atque inde solutis anchoris tertio decimo die Petram albam felici nauigatione tenuimus. Hìc imminentibus tenebris territi quo minus fretum Sincapuranum inueheremur, exscensione facta Domino gratias agebamus vniuersi, cùm repentè vela complura piratarum apparuere, (Aceni vulgò appellãtur Somatræ populi) ad regnum Iantanæ tendentium. Tum nobis Malacensis quidam denuntiauit, nos vt instrueremus, Acenorum regem centum nauium classe aduentare, quonam consilio, sibi incertum esse. Ea res nobis sanè metum attulit, quòd oneraria pretiosis merimoniis referta, ab armis autem esset inops. ac nihilominus nautæ vectorêsque sese ad pugnam expediunt. Sed classe Acenorum sine iniuria præteruecta, ad dimicationem ventum non est. Postridie verò Sincapuranum fretum inuecti, cùm ventus deficeret, anchoras iecimus. interim Acenorum naues ferme triginta, in iis majoris formæ decem, quibus totius classis vehebatur Præfectus, ad nos aduentantes, partim ad puppim onerariæ sese opponunt, partim etiam latera ipsa pænè abradunt, vt appareret eos mercibus adamatis (neque enim ignorabant ex quo loco profecti essemus) pugnã optare. cũque biremes maioribus bombardis, atq; sagittis, quas præsenti veneno in ipsa naui assiduè inficiebant, nos infestare cæpissent, quamquam nostri, quorum erat numerus ad ducentos, arma parauerant, seque omnes ad propugnandum instruxerant; tamen certissimo in capitis discrimine versabamur: cùm ex altera parte hostium classis multo viris armisque superior immineret, ex altera verò littus esset propinquum, salo in quo stabamus non plus cubitos quatuor profundo. itaque aut præcisis ab hoste anchoralibus, quod vrinantes faciunt, in vada incurren-

dum, aut in manus hostium planè deueniendum fuisset, nisi nos insperantes præsenti periculo Dominus exemisset. quippe hostes comiter amicéque à nobis compellati, nonnullisque muneribus deliniti, non modò nos lacessere desierunt, verùm etiam in beneuoli discessere, vt sibimet ipsi Lusitanos & nobilitate & bellicosa gloria compararent. Malacam inde peruenimus tertio decimo Calend. Februarias, qui dies Diuo Sebastiano sacer est: vbi è sociis nostris amantissimè excepti, ad octauum vsque Idus Februarii piratarum metu commorati sumus. Malaca dum ad Colanum portum, in quo arx est Lusitanorum, contendimus, Ceilaniis iam syrtibus superatis, vento admodum prospero in Cilanos scopulos rectà deferebamur, nisi ad iactum lapidis animaduerso periculo, & mutata repentè velificatione Comorinum promontorium feliciter præteruecti, (quod vix fieri posse videbatur) ipso die Paschali Dominico, magna Melchioris & reliquorum Sociorum gratulatione, qui in eo matris Dei collegio sunt, Cocinum appulissemus: quo ex loco ad hoc Gonum D. Pauli collegium dudum exspectati quinto decimo peruenimus. Cuius equidem collegii cùm egregia rei Christianæ adiuuandæ studia, tum varias plurimásque exercitationes, & spiritales & litterarias, denique ipsius Ecclesiæ incrementa vehementer sum admiratus: quam porrò Dominus ad gloriam suam tueatur & augeat. Hactenus de nauigatione. nunc de Iaponicis rebus pauca perstringam. In Iapone Ecclesiæ numerantur nouem templo quæque suo instructæ: quorum templorum quinque circiter idolis antè dicata, nunc sacris altaribus, & IESV CHRISTI, MARIÆQVE VIRGINIS DEI matris imaginibus exornata diuino cultui seruiunt. Facatense templum Christianus quidam Cosmus nomine exstruxit. idemque vt nos in ea Sinarum tempestate retentos cognouit, argenti laminam mihi in subsidium misit. Nam Cutamense (quod templum est permagnum in agro Funaiano regni Bungensis, passuum ab vrbe viginti quinque millibus) suo sumptu ædificatũ Christianus Lucas cœmeterio circundedit, excelsa lapidea Cruce in medio posita, ad quam sepeliri mortem sepeliri iussit. Cutamẽsis porrò ager ipse vectigalis est dynastę cuiusdam ethnici, cum quo ipsiusque comitibus, dum Ecclesiam Cutamensem inuisimus, de rebus diuinis sæpe collocuti sumus. quibus ille sermonibus nostráque consuetudine delectabatur adeò, vt quattuor horas totas interdum nobis aures præberet, atque ita commouebatur nonnunquam, vt velle se Christianum fieri diceret: sed hominum rumusculos veritus (quæ res toto ter-

tarum orbe plurimum potest) a suscepta sententia destitit. Idem apud Lucam rursus totum vespertinum tempus nos audiendo consumpsit, clareq; perspectis ex ea disputatione Iaponicarum sectarum omnium erroribus atque fallaciis: comitibus suis, qui secum aderant, aperte professus est gratum sibi fore, si quis eorum Christiana sacra susciperet. quæ res nonnullos ex iis adduxit, vt conceptum animo Baptismi desiderium expromerent: quo ille ita gauisus est, vt eos ipsemet hortaretur, vti constanter in proposito permanerent. Ac ferè omnes Iaponii proceres nobis amici sunt. nam, etsi aliqui, acie mentis retusa flagitiis, lucem Euangelii aspicere nequeunt; valetudinis tamen causa, si quando ipsi aut ipsorum familiares in morbum incidunt, ad nos confugere consueuerunt, vt iam in his rebus Christianam rem non modò Theologi, sed etiam medici chirurgique promoueant; quod ipsum apud Sinas quoque propediem fore confidimus: qua in prouincia rumor iam dissipatus est, candidam gentem promissa barba, Sinarum Imperii potituram; quod si (vt speramus) euenerit, paucæ omnino pro messis eius, itemque Iaponicę & Indicæ copia, Christianarum sodalitatum omnium operæ fuerint.

In Iapone, simulatque cognitum est me in Indiam profecturum, Christiani omnes à viginti septem passuum millibus ad me salutandi causa venerunt: qui verò longiùs aberant, mihi se per litteras excusarunt. Itaque in meo discessu tanta hominum multitudo conuenerat, vt eos nec templum nec atrium nostrarum ædium caperet. Hîc ego fratres mihi carissimi, Christianorum lacrymas consultò prætereo, quorum mærorem solari conabar noui supplementi spe, cuius causa me ad Socios mecũ ex India reducendos abire dicebam. Ad mare tendentem ingens me agmẽ omnis ætatis virorum atque mulierum ita obfirmato animo prosequutum est, vt ad eos domum remittendos bis in itinere subsistere necesse fuerit. quorum equidem precibus (nam iis me magnopere commendaueram) nos è tantis periculis diuinitus ereptos puto. Sunt autem Iaponii acceptorum beneficiorum adeò memores gratique, vt si modò ipsorum eleemosynas acceperimus, quod illi sibi honoris loco ducunt, (non enim dico si eos inuiserimus, aut alia quapiam re adiuuerimus) eorum primarii ad agendas nobis gratias domum vsque contendant. quod ipsum interdum etiam ethnici eorum cognati faciunt. quòd si qui nobis (vt fit) in domesticis ministeriis operam dederint, illam dum taxat mercedem requirunt, vt sub vesperã hilari vultu dicamus: Goxinro de oniar, hoc est, laborastis

egregiè. Id si reticeatur, valde mœsti afflictique discedunt.

Bungensium Rex proficiscenti mihi dedit eleganti opere gladium, aureáq; vagina in anguis formam elaborata, mittendum ad Regem Lusitaniæ, quē esse tenera adhuc ætate cognouerat, itemque præclarum Indiæ Proregi pugionem; quæ omnia in lapones idcirco remisimus, quòd tempestatis iniuria nitorem suum atque decorem amiserant. Ad ipsum autem Bungi Regem Constantinus Prorex munera & litteras miserat: & simul eum affecerat laudibus, quòd Euangelii præcones in suis regnis tueretur, benigneque tractaret. quod ille munus ac litteras ita illustri gratia excepit, vt non modò eum, qui attulerat, aureis donarit amplius sexcentis, verùm etiam ad Prætorem vicissim miserit in bellicos vsus affabre factum thoracem auro sericóque distinctum, cum inaurata galea, cupreóque frontali, item hastilia duo pugionibus præfixa, argenteis crustis ornata, quas Nanguinatas appellant, aliáque huiusmodi. Nos autem ipsos mirum quanta beneuolentia prosequuntur. nam cùm cæteris rebus amicè nobis fauet & commodat, tum in consilio dando fidem præstat cum humanitate & facilitate coniunctam, liberumque permittit, sequamur id, quod optimum esse iudicauerimus. In Christianorum verò negotiis, quanti nos faciat, planè demonstrat. etenim vel infimorum hominum res, commendatio nostra si accesserit, suas putat, eosque nominatim appellat, quod magnum est apud Iaponios honoris indicium, aditusque eis ad se præbet facillimos: denique illis etiam internuntiis ad nos vtitur. quibus rebus Christiani maiorem in modum animantur.

Vos tanto Regi fratres meliorem in dies mentem, nobis ad capta strenuè promouenda lucem viresque precamini. Goa.

GASPARIS VILELAE AD Socios.

ANnum in vrbe Sacaio moratus, Meacum paucis iam rebus discessi anno MDLXII. magnáq; Christianorum lætitia acceptus, conciones habere continuò institi: & quo maiore gratulatione studioque celebrarentur instantes iam Natales Dominicæ feriæ, Iobeleum promulgaui septimo antè anno datum à summo Pontifice. quo illi ita permoti sunt, vt ipsorum & in Confessionibus diligentiam, & in festorum Natalium exspectatione pietatē ac studium mognopere admirarer. Natalis Domini dies festus cùm aduenisset; nouem, qui mihi maximè idonei vi-

si sunt, exposita priùs ipsis augusti illius ac tremendi mysterij sanctitate, ad sacram Eucharistiam admisi, eo sensu pietatis affectos, vt magno temporis spatio lacrymantes antè perstiterint. Reliquorum autem desideria, idipsum auidè expetentium, verbis leniui, totáque ea nocte in laudibus summi parentis ac Domini exacta, matutino tempore sacrum feci, deque ipso natali, tanto cum omnium gaudio ac voluptate, disserui, vt identidem prisca illa mihi subirent nascentis Ecclesię tempora, cùm Christiani omnes, vno amoris vinculo caritatisque coniuncti, ad festos dies agendos & conuiuia spiritalia celebranda castissimè conuenirent. Peractis feriis, deinceps ad conciones redii, ad quas ethnici multo iam tum pauciores, quàm antea, ventitabant: credo propterea quòd initio ad nos audiendos cauillandi studium ac petulantia complures impelleret, quos nunc perspecta veritas ab ea derisione deterret. Nec ferè nobis iam aures atque operam dant, nisi qui seriò saluti suæ consulere ac rationi parere in animum induxerunt. quod ipsum cæteri quoque Meacenses vtique facerent, nisi eos fictis rationibus deceptos ab eo consilio dæmon abduceret. aiunt enim, cùm perpetuum quendam innocentis vitæ cursum religio Christiana requirat, se eiusmodi militiæ sacramento obligari, & pugnam aduersus voluptates deliciásque nolle capescere, vt cùm se magna ex parte huius vitæ iucunditate priuarint, tũ sempiternis in altera vita supplicijs, nisi ad finem vsque perseuerauerint, deinde mactentur.

In hebdomadæ sacrosanctæ Paschalibusque solennibus eadem Christianorum fides atque religio constitit. celebritatem auxêre nouem Baptismo lustrati, in iis ciuis quidam locuples, & laponicis superstitionibus admodum eruditus, cuius oculos mentis, cùm nihil post mortem omnino superesse putaret, Dominus ita aperire dignatus est, vt sacrosanctum Baptismum magno animi ardore lacrymisque susceperit.

Per eos dies seditione Meaci rursus exorta, quã iniqui in Christiana sacra conferebant (multo iustiùs Regis ipsius tyrannidi tribuendam, qui regna septem vi metuque tuertur, nec spei quidquã habet in ciuium caritate repositum) ad reuisendos nophytos, Sacaium, de Christianorum Meacensium sententia, discessi. Meacensis templi Ecclesiæque custodia Christiano admodum seni relicta. Meacum reuertar (vt spero) ad festum diem agendum natalis Reginæ cæli MARIÆ VIRGINIS, cui ædem idcirco dicauimus, quòd eo ipso die Meaci primùm sacra missæ peracta sunt. In hac autem vrbe Sacaio non admodum magna mihi spes propinquæ mensis nunc quidem ostenditur, tanta enim

est incolarum superbia ac leuitas, vt cœlum honoris existimatione, pecuniæque iactura mercari se nolle fateantur: quamquam tempore procedente sperandum est agrum hunc ipsum bonam pietatis frugem allaturum. Rationem instituti nostri in Bonzijs hisce tractandis, aliaque nonnulla cùm de ipsorum ornatu cultuque corporis, tum de incolarum natura moribusque separatim perscripta ad vos mitto: quo ijs cognitis gratias Domino nostro agatis, qui nos eximio nitro propè cœcorum numero exemit; & simul eidem supplicetis, vt ad ipsum conuertantur hæ gentes, Indica Brachmanarum superstitione depolita, quã ab Indico magistro ex regno Siomis acceptam huc vsque retinent: quod ipsum ex delubris etiã apparet, quæ in oppido Indiæ Ceilano eadẽ quæ in Iapone videre memini. Idque vobis idcireo significandum putaui, vt praua huius religionis origine cognita, vos ad eam reprehendendam & confutandam facilius comparetis. Precibus vestris ac sacrificijs vos Domino commendetis, a vobis etiam atque etiam peto. Sacaij Calend. Maij, M.D.LXIII.

Scriptis iam literis, rogat me per nuntium ethnicus quidã, opibus præpotens, vt ad se baptizandum veniam in vrbem Nã. Omnino vereor vt verbis hominis fides habenda sit: grauem enim adhuc se rebus diuinis aduersarium præbuit. Verumtamen, quid sit, experiar: præclarè mecum existimans actum iri, si Christiana causa vitam ponere mihi contigerit, nec enim permittet Dominus, vt exiguam huiusce lucis vsuram animæ meæ saluti atque immortalitati anteponam. Sin ethnicus ille vera narrauerit, seque ex animo ad sacrosanctam Ecclesiam aggregarit, næ ego tum omnia Societatis nostræ Collegia nouam in hac messem per litteras euocare non dubitem. magnum enim in locis eius viri nomen, magna auctoritas est. Faxit Dominus quæ sua gloria maximè fuerit, cui me inter acies gladiorum, tentaque in me inimicorum tela versantem, planè commotum ac tradidi.

LVDOVICI FROII AD SOCIETATEM IESV IN INDIAM ET IN EVROPAM.

EMAXIMIS nauigationis periculis summo Dei ac Domini nostri beneficio liberati, ex ora Sinarum incolumes in hunc Iaponis portum deuenimus, quem Vocoxiram appellant: obuiosque habuimus in littore Christianos incolas omnes, tanta ex aduentu nostro voluptate ac lætitia

titia gestientes, vt nos humeris ipsimet suis sublimes tollere, atque asportare velle viderentur, quorum ducenti circiter nos ad templum vsque deduxerunt. Cosmi verò Turriani gaudium fuit ita magnum, vt collacrymaretur, satisque se vixisse iam diceret, quoniam quidem operarios sibi in subsidium missos à Domino in tanta negotiorum mole tamque opportuno tempore cerneret. Ioannem autem Fernandum è magnis assiduisque laboribus ita consumptum macieque confectum offendimus, vt animam agere videretur. Etenim ad domesticas & quotidianas Cosmi occupationes accedebat etiam magna frequentia principum virorum & Christianorum, tum ex aliis regionibus tum ex hoc regno, vel baptizandi vel salutandi causa, aduenientium. Ioannes autem post sacra missæ à Cosmo peracta, totum ferè diem & sæpe noctem partim rudimentis Christianæ doctrinæ vulgò tradendis, partim etiam proceribus ac Bonziis, qui ad Baptismum accederent, separatim instituendis ponebat. Mihi verò baptizandi onus impositum est: ac nono post nostrum aduentum die primùm sexaginta Baptismo lustrati sunt, multique deinceps è prima nobilitate, Barptolemæi regis maximè hortatu ac persuasionibus incitati: quorum plerique catechismum sua manu continuò describebant, quo facilius memoriæ commendarent, eundemque domesticis traderent. singulis autem, a Baptismo, sanè quàm enixè ac studiosè petentibus, Crucis sigillum è collo gestandum, itemque Rosarium precandi causa dabatur.

Firandi autem, simulatque Sodales ex India aduenisse auditum est; Antonius & vxor ipsius Elisabetha misso confestim nuntio Cosmum magnopere obsecrarunt, vt quoniam tres è nostris in hoc portu sacerdotes essent, vnum ex iis ad Firandensem cæteraſque eius tractus Ecclesias inuisendas omnino mitteret. quod si per litteras ab ipso non impetrassent, duos è filiis suis ab se legatum iri, qui idipsum humi strati supplices peterent. Neque ita multo pòst, ab vrbis Ximabaræ Tono seu regulo (qua in vrbe Christiani eo tempore plus mille & quingenti numerabantur) nobilis vir cum mandatis ad eundem Cosmum est missus, vt ab eo promissa exigeret. promiserat enim Cosmus, simulatque supplementum ex India aduenisset, missurum se qui Ximobaræ commoraretur. Eadem erant postulata Regis quoque Bungensis, quo in regno annum iam sacra missæ facta non fuerant. Atque in Bungum quidem, quòd eius Regis gratia ad rem Christianam iuuandam in primis est necessaria, Baptista Montanus paucis pòst

diebus profectus, amicissiméque ab ipso Rege acceptus est. Antonio autem Firandensi itemque Tono Ximabarano Cosmus respondit, simulatque per occupationes liceret, se ipsum ad illos esse venturum. Christiani verò, quique Firandum oppidum incolunt, vbi resciere nos piaculares orbiculos seu grana benedicta ex India itemque Veronicas attulisse; multi cum vniuersa familia, iique admodum pauperes, conductis mercede nauigiis ad hunc portum traiecere. interrogati cuius rei causa, nullius præterea, respondebant, nisi vnius petendæ Veronicæ. nam qui orbiculum optabant, octo diebus antè supplicationes ad Deum habebant, quo facilius impetrarent: atque etiam, cùm sibimet ipsi diffiderent, Lusitanis apud nos deprecatoribus vtebantur: eaque dona quàm sibi grata essent, ipsis etiam lacrymis testabantur. Iam verò alii Christiani Amangutio, quinquaginta aut sexaginta leucarum itinere, alii Facata, alii denique aliis è regionibus ad nos huc usque Confessionis causa contenderunt. quorum sanè religio caritásque est admirabilis. Per idem tempus Barptolemæus quoque Rex ad Cosmum inuisendum in hæc loca se contulit: quem continuò adiuimus, eique xenia dedimus, Rosarium ex equo marino, itemque granum vnum auro insertum. quę ille quanti faceret, vel ex eo ostendit, quod vtrumque statim è ceruice suspendit. cuius aduentus magna Lusitanorum quoque gratulatione (namque illum omnes admodum diligunt) concelebratus est. Regis autem ipsius animi submissio ac pietas, cùm sacro missæ interesset, potissimùm elucebat. etenim cùm in templum quotidie manè multo ante lucem veniret, (maximam enim noctis partem ferè Iaponii proceres vigilant) non modò sacerdotem ad statam horam vsque præstolabatur; sed cum plebem infimam aduentu suo summoueri planè vetabat, vixque parato sibi honoris causa stragulo ad considendum vtebatur: prorsus, vt quilibet vnus è populo videretur esse. Sermones verò de rebus diuinis ita auidè expetebat, vt sacro interdum peracto, ante recitatum a pueris de more catechismum templo nequaquam excederet. idémque, vt quædam sacrificii & Eucharistiæ mysteria probè cognosceret, accersitum ad se eius rei gratia nocte Ioannem Fernandum summa sua cum animi voluptate pænè ad lucem detinuit multa percontans, quæ sibi partim ad comites suos docendos, partim ad Bonzios refutandos, necessaria diceret. quæ ille, & simul purgatorii ignis infernique supplicii discrimen a Ioanne cùm didicisset: ad Cosmum salutatum accessit: cui id honoris etiam habebat, vt in ædium ingressu pugionem cæterá-

que

que arma deponeret. Paucis diebus in his locis moratus, ad subsidium fratri suo germano Rimanorum Regi ferendum, qui bello erat implicitus, proficisci coactus est. & quoniam consueuêre Iaponii principes Manibus mortuorum decem dialia ferè sacra, nõ sine magna Bonziorum præda saginâque, persoluere; Barptolemaus rex, patre, qui eum adoptauerat, per eos dies vita functo, re cum Cosmo communicata, pro exsequiis illis, Bonziorúmque conuiuiis, totidem dierum epulum sex pauperum millibus præbere constituit: partim vt sibi ipsi, quoniam impio parenti non poterat, diuinam gratiam conciliaret: partim etiam, ne post Christiana sacra susceptа, pristinæ benignitatis atque clementiæ oblitus esse videretur. Idem, in rebus diuinis multo plura præstare quã polliceri solitus, simulatque Vmbram regiam vrbem regressus est, demortui Regis imaginem, quam odoramentis suffire veneraríque solebat antea, igne comburi iussit: quod à Bonziis ingens piaculum est habitum. cúmque ex itinere ad oppidum Omuram se contulisset, vbi erat eo tempore vxor ipsius Regina; multis ei rationibus persuasit, vt vnà cum omni famularum comitatu ad baptismum accederet. quę res eo mirabilior visa est, quòd antea Regem ab eo consilio reuocare ipsa tentarat. simul etiam Rex templum ibidem magnificum ædificare constituit, Bonziis ad eam rẽ è cœnobio quodam ædéque pulsis. quapropter etiam Aloysium præstanti virtute virum, regiæ vrbis Præfecti fratrem, sibique in primis familiarem, ad Cosmum cum mandatis misit. quibus rebus ira permoti barbari impellente dæmone, Regi ipsi insidias comparárunt. Capita coniurationis fuêre duodecim viri vrbis administrationi præpositi. ii, ad rem occultandam, Regémque fallendum, Christianos fieri velle se simulant; quos tamen Rex, quasi eorum scelus præsagiret, diu multúmque ante Baptismum probari iussit. Et quoniam Gotondonus spurius regis demortui filius, Barptolemæo in legitimi filii locum ab Rege ac Regina adoptato, hæreditario iure regnóque priuatus fuerat; Gotondonum coniurati cum alio quodam è proceribus facinoroso homine Feribo in societatem consilii assumunt. omnes denique Barptolemæum hortantur, vt regni possessionem cum pompa solenni aliquando capiat, & simul Reginæ Baptismum ac cæterorum, Cosmo accersito, quanta maxima possit cæremonia & ciuium gratulatione, concelebret: namque eo ipso die statutum facinus perpetrare decreuerant. sed veriti mox, ne ipsorum consilia patefierent, rem aggredi anteuertunt. Aloysium regis internuntium, vltro citróque ad Cosmum rei Christianæ causa cõmeã-

tem, Feribus in itinere adortus interimit; cuius in comitatu ne Cosmus esset, diuinitus factum est: præmisso quippe ad Regem Alexandro Aloysium subsequi deinde ipse decreuerat. Eadem ipsa nocte XII. viri regiis ædibus vrbique incendium inferunt, ex quo Rex cum præfecto vrbis Aloysii fratre, paucisque præterea comitibus, in arcem proximam confugiens, haudata multo pòst Rimanorum Regis auxiliis Regnum propè vniuersum ingenti Christianorum gaudio recepit, missique Cosmo nuncium, se Vocoxiuram, cùm primùm posset, ad ipsum inuisendum esse venturum. Interea Gorondonum, & Feribum, aliosque rebelles variis locis Rex Rimanorum obsidebat, eorumque agros ita vastabat, vt ex hoc ipso portu incendia cernerentur. multi etiam seditiosi, Regis imperio, capite plectebantur: quam rem ad Christianæ religionis propagationem magni momenti fore confidimus. Sed paucis mihi perstringendum videtur, quanam ratione Bartolemæus Rex sese ad Christum adiunxerit. Is clato primis genere natus, Cegandono patre admodum sene, (qui nuper adhuc) acerrimo & Bonziorum fautore & Christianæ religionis inimico; ab Rege, vt dicebamus, adoptatus est, (quam recta affinitate contingebat) populo magistratibusque approbantibus. Aliquot deinde pòst annis Cosmus, cùm Vocoxiuram sustulisset, Rex ad eum salutandum ineunte Quadragesima venit, quæ antea nunquam viderat. Ad ipsum verò postridie Cosmus, Lusitanis nonnullis comitantibus, qui in hoc portu hyemabat, honoris causa adiit, eumque in ædes nostras in posterum diem ad prandium inuitauit. A prandio Cosmus partim suo ipse sermone, partim Ioannis Fernandi, qui bene Iaponicè nouit, opera, cùm alia multa Regem de rebus diuinis edocuit, tum de animorum æternitate, scitiaq; & errore illorum, qui nihil esse omnino præter materiã primã opinarẽtur. habita est hæc disputatio in sacello quodã optime ornato, proposita MARIÆ VIRGINIS imagine cum paruulo IESV, cuius ille tabulæ cùm cæteroq; aspectu mirificè gaudebat, tum stupebat in primis, quòd quamcunque se in partẽ verteret, defixos in ipsum oculos puer IESVS habere videretur. Atque illeque quidem omnia, quæ dicebantur, clarè percepit. in digressu autem, Cosmus ventilabrum aureum Regi donauit, Cruce præfixa cum clauis tribus, & nomine IESV elegãter sanè descripto: quod ventilabrum Gaspar Vilela ex vrbe meaco miserat, cuius argumenti litterarumque nouitate permotus Rex, vt ea omnia per ordinem cognosceret, rursus ad nos cum magno comitatu se contulit, cæterisque in atrio relictis, vno Aloysio secum adhibito, templum

plum ingreditur, ibique rursus de sacris fidei Christianæ dogmatibus, deque sanctissimi nominis IESV, Crucisque mysteriis atque virtutibus, Regis ipsius rogatu Ioannes admodum fusè copioseque disseruit: è quibus multa Rex sua ipse manu in commentarium retulit. ex eo die, aureæ Crucis sigillo munitus, quod secum de Cosmi sententia dies noctesque gestabat, se identidem IESV CHRISTO commendans, crebrisque Cosmi cohortationibus incitatus, denique nomen CHRISTO Domino dare constituit. Nocte igitur domum ad nos cum suis familiaribus venit, piis de religione sermonibus ad insequentem vsque lucem aures præbet, quibus Cosmi iudicio iam satis institutus, sacro Baptismate ab eodem lustratus est, manibus in modum precantis magna cum submissionis pietatisque significatione coniunctis, comitum suorum è præcipua nobilitate corona circundatus, qui pariter eius consuetudine monitisque adducti, in eandem Baptismi voluntatem valde incubuerant. Xumitanda appellabatur antea: ex eo tempore Bartolemæus nouo nomine vocitatus est. Inde ad bellum discessit, Cosmum obtestatus, vt pro sua suorumque salute ac felici vxoris partu Dominum precaretur. Porrò in itinere Maristenis delubrum, quem Deum rei militari præpositum Iaponii magno cultu cæremoniáque venerantur, iniecto igne consumpsit, eodemque loco signum Crucis erexit, quod ipse & vniuersis ipsius comitatus supplices adorarunt. In castra verò simulatque peruentum est, misit qui toto regno Deorum phana comburerent. Ex ipsis verò lucis materiam cæduam gratis ad naues parandas ac reficiendas Lusitanis attribuit. Quin etiam in castris, quicquid à bellicis occupationibus otii supereſt, id totum nocte dieque in militibus ad Christianam pietatem informandis insumit, quos paulatim ad nos, quo res minùs inuidiosa apud ethnicos ac Bonzios sit, baptismi causa dimittit. Eiusdem in bello insigne sunt nomen Iesu cum clauis tribus in humerali depictum, Crux è collo dependens, & piaculare granum in baltheo. Denique tanto rei Christianæ studio incensus est, vt neminem intra insulæ huius fines habitare patiatur, qui non concionibus sacris interſit. Christianos verò, contra omnium etiam parentis Cegandoni, injurias ac vim tuetur egregiè. & quoniam Rex est splendore atque auctoritate præcellens, magnopere, vt dixi, fore speramus, rebus pacatis, vt Euangelium ipso adiutore Dominus longè latéque disseminet. Vos interim ego etiam atque etiam oro, vt sacrosancta sacrificia vestra piásque suffragationes mihi deesse ne patiamini. Vocoxiura, XVIII. Calend. Decemb. MDLXIII.

LVDO-

LVDOVICI ALMEIDÆ AD SOCIOS IN INDIAM.

EXponam his litteris, fratres mihi carissimi, quanam ratione Rimanum in regnum vrbemque Ximaborum nuper inducta Christiana religio fuerit. Portus quidem hic seu emporiũ Vocoxiuræ, quod commutato iam nomine Mariæ Virginis adiuncis vocatur, compluribus Facata, Firando, Meaco, aliisque ex oppidis huc ad Cosmum Christianæ doctrinæ causa cõmigrantibus, ita frequenter habitari cœptum est, vt Ecclesiam hanc regionis huiusce totius caput aliquando fore speremus: Bartholemæo etiam Rege vnà cum ipso flore nobilitatis haud ita pridem ad fidelium numerum aggregato. Eius autem frater, Bartholemęi monitis precibusque sæpius excitatus, vt à Iaponicæ superstitionis erroribus ad rectam veritatis Euangelicæ semitam se traduci pateretur; a, Cosmo magnopere petiit, vt aliquẽ ad se instituendum in castra (bellum enim per id tempus gerebat) omnino mitteret. Missus ego sum, benignèque ab eo acceptus, nocturno tempore, quod à negotiis magis erat vacuum, de rebus diuinis ad regem diu multumque dixi, quod ipsum deinde per alias occasiones alibi cum ipsius rogatu feci ssem, iis sermonibus admodum delectatus permotusque Rex, certis de causis Christiana sacra ipsemet in præsentia susci pere supersedit, sed duas mihi dedit epistolas, alteram ad Cosmum, cui potestatem per eas litteras faciebat Euangelii toto suo regno libere promulgandi; alteram ad incolas oppidi maritimi Cochinoci, in qua erat scriptum, vt ad audiendum Euangelium ad me conuenirent. ad quos me qui perduceret vnum ex amicis ac familiaribus mihi comitem dedit: quò fanè breui peruenimus, hospitióque excepti ab vrbis Præfecto, verbum Dei disseminare instituimus. Nec sanè frustra. etenim baptizati sunt quinquaginta supra ducentos, in quibus fuit cum vxore ac liberis ipse, ad quem diuerteramus, vrbis præfectus. Deinde cũ in ædes regias in primis instructas loci maiestate deterriti timidiùs incolæ ad nos & ipsi venirent, & filios mitterent, veriti, ne ab iis ædium ornatus & cataστromata fœdarentur; vbi id animaduerti, egi cum Præfecto de aliis ædibus, populi docendi causa, cõparandis. Ille mihi sanè liberaliter omniũ, quotquot essent in oppido, dedit optionẽ; delectũ est ædificiũ quoddã peramplum, sed magna ex parte dirutum, secus areã, quã nobis Rex tẽplo ædificando attribuerat. Operæ centũ ad ruinas instaurãdas ędemque sacrã exstruendã Præfecti imperio ex censu ciuium exhibitæ, opus vtrumque celeriter absoluerunt. Tum

verò

verò liberiùs ad Christianæ doctrinæ rudimenta sacráſque conciones pueri seněſque ſeſe conferrent: quibus deinceps non ita multo temporis ſpatio centum & ſeptuaginta Baptiſmo luſtrati ſunt. deſignatum eſt etiam Chriſtianis humandis prope ędem ſacram Cruce defixa peramplum ſoli ſpatium, quo primùm illati ſunt infantes duo tertium circiter annum agentes, quos Dominus pro ſalute harum gentium deprecatores in cœlum aſciuit. Secuta deinde eſt in Barptolemæum regem coniuratio, bellicique tumultus, quibus tametſi oppidani commoti, atque à Bonziorum fautoribus potentibus viris ad Chriſtianam religionem deſerendam ſolicitati ſunt, Cruce etiam ipſa contumeliosè diffracta; ipſi tamen in fide fortiter perſtiterunt. quod egomet deinde ex eorũ ſermonibus clarè perſpexi, cũ ad eum portum per id tẽpus naui acceſsiſſem. cùm enim ab hoſtibus Chriſtianæ religionis vrbe occupata, publico edicto nos intromittere vetarentur; ad ſtationem noſtrã, ſera admodum nocte, parato nauigio frequentes venerunt, ſe diligẽter excuſantes, quòd nos excipere hoſpitio ſibi per aduerſarios non liceret, pietatem tamen ſuã atque conſtantiam verbis teſtantes huiuſmodi: Chriſtiana religione deſerta, quã porrò ſectabimur? in difficultatibus noſtris atque periculis ad quem confugiemus? an ad lignea ſiue lapidea ſimulacra, quæ hucuſque coluimus? quis inſitam vnius Dei caritatem ex animis noſtris euellet? Quibus ego verbis maiorẽ in modum recreatus, eóſque viciſsim, vt potui, conſolatus; ad Coſmum cæteróſque Socios Vocoxiuram ex eo loco profectus ſum. qui ſeſe cum Chriſtianis, ad hoſtium furorem vitandum, in oneratam receperant. verùm ſedatis iam maxima ex parte tumultibus, & Barptolemæo, qui in arcẽ quandã ex incendio regiæ vrbis cum paucis vix viuus euaſerat, in regnum reſtituto, metus hoſce omnes iuuante Domino propediem ſublatum iri confidimus: ſed de his hactenus.

Venio ad res Ximabaranas: quam ego in vrbem ab ipſo Tono accerſitus, Coſmo iubente, me contuli, benigneque exceptus, & in optimo totius vrbis domicilio ſum collocatus. Poſtridie me Tonus inuitat ad cœnam; à cœna familiares ſuos atque domeſticos in cœnaculum conuocat. Hîc ego bene longam de Chriſtiana religione diſputationẽ inſtituo. illi verò multa ac varia me interrogãt: quibus ego dũ ad ſingula reſpondeo, noctis magna pars abiit. Manè cùm illuxiſſet, Tonus rogatu meo popularibus omnibus Chriſtianæ capeſſendæ religionis fecit publicè poteſtatem. ex eo tempore ter quotidie concionari cæpimus, matutinis primũ horis, tũ pomeridianis, poſtremò veſpertinis, tanta hominũ vi confluen-

te,

te, vt non domus solùm, sed etiam via auditoribus oppleretur. Secundũ hũc rei Christianæ cursum more suo aduersarius nõ semel impedire conatus est. Tria visuntur Ximabaræ cœnobia Bonziorum, qui cùm aliis de causis plurimum possunt, tum quòd principes ciuitatis affinitate contingũt. Eius ordinis hominum fallacia atque superstitiones quòd palã coarguimus, populumq; ab ea facta ad Christũ omni ope traducimus, capitali nos vbique ferè odio insectantur. Ximabaræ autẽ, simulatque ita propensam in nos populi volũtatẽ intellexêre; inimicitiis, quas antea inter sese exercebant, cõmuni metu suadente depositis; calumniis fictisq; criminibus nos oppugnare constituunt. Ad Tonũ adeant, mirantes cur in suis terris tam improbũ genus hominum versari patiatur, Anthropophagos esse nos, & quocũque Christiana sacra inferamus; eòdẽ continuò bellum excidiúmque importare. Si nobis in vrbe habitatio detur, Lusitanos ipsos illi imperium erepturos. Adhæc plebem incitare conantur, partim vt nos ex vrbe pellendos vna voce abs Tono deposcat, partim etiam vt nos publicè conuitiis maledictisque proscindat. Eam rem vbi parum procedere animaduertunt, consiliũ etiam audacius capiunt. Dum ego in ædibus nostris de re Christiana ad populũ maximè dissero, facta manu quasi è Bonziis de communi cæterorum sententia in ædes nostras irrupit, positamque ibi Crucem effringit. Sanè indigna visa res est, valdéque omnes, sed hospes præcipuè noster, eo facto commoti. Itaq; nihil propius factum est, quàm vt eum interficerent: Bonzii autẽ furore elati scelus scelere cumulant. Mos est neophytorum, susceptam à se Christianam religionem Cruce in charta depicta, atque in ædium foribus collocata publicè profiteri; id illi sibi non modò apud Deũ salutare, sed etiam apud homines gloriosum existimant. Hæc omnia insignia Bonzii postridie, primoribus vrbis pro affinitate fauentibus, discerpere ac lacerare decernunt. Quod vbi Tonus resciuit, Christianis cõfestim totam rem iussit renuntiari, eosque hortatus est, vt tumultus vitandi causa eam iniuriam æquo animo ferre ne grauarentur: se ipsum in Bonzios vtique animaduersurum, sed tempore. Quorũ amẽtia ac furor eo vsque processit, vt quicunque ad nos audiendos venirent, eos vsu etiam fontis arcerent in proximo siti, ad quem plurimi aquationis causa ventitabant. prorsus vt nobis, eius molestiæ vitandæ causa, in aliam vrbis partem migrare necesse fuêrit.

Iam verò illa quoq; res accidit, non minus euentu felix ac læta, quam initio tristis ac turbulenta. Adolescentes duo ad nos audiẽdos rei nouitate inuitati ex oppido finitimo venerant, dùmque in

ædibus

ædibus nostris morantur, in familiari & iuuenili colloquio (vt fit) vnus eorũ alterius procaci interrogatione lacessitus, stricto mucrone in sociũ præceps iracundia ferebatur; cùm illum ex his qui aderant Iaponii quidam (aderant autẽ ferè centum) vi arreptũ retinent, eiq; de manibus sicã extorquẽt: quo ille facto ita iratus inde discessit, vt aut eã vlcisci iniuriã, aut mortẽ sibimet inferre Iaponico more, statuerit. Accessit ad exstimulandum iuuenis animũ satis iam per se incitatũ patris quoque denuntiatio vehemẽs, ne suum in conspectum veniret omnino, nisi prius ab ædium præcipuè domino, apud quem res illa contigerat, doloris pœnas exegisset sui, igitur adolescens, amicis affinibusque coactis, vim comparat: quod vbi Ximabaram allatũ est, Christianos omnes magnopere cõturbauit; me verò potissimùm, verentem, ne si ad manus ventum esset, (quæ res non sine multorum cæde erat futura) tum verò Bonzii ciuibus quod cupiebant planè persuaderent, nos rixarum ac seditionum vbique terrarum auctores esse perpetuos. Iamque se, quamquam in magno omnium mœrore, oppidani ad Ioannis (sic enim appellabatur) hospitis nostris defensionem instruxerant, aduentabãtque armatum agmen aduersariorum; cùm iuuenis ille dux agminis repentè præter omnem spem gentisque consuetudinem exterritus substitit, satis dignitati suæ, satis parentis imperio factum existimans, si vacuam nobilis cuiusdam viri domum ingressus in suburbano positam, resistente nemine, pugionem inde vicissim abstulisset, atque ita (vt fecit) in patriam reuertisset. Id à Christianis vbi rescitum est, tanta voluptate lætitiaque perfusi sunt, vt ab ipso noctis crepusculo, quamquam eos domum dimittente me, nihilominus gratias Deo cuncti simul agentes, factum inuicem gratulabundi narrantes, ad insequentem lucem vsque perstiterint. Nec tamen inter hasce aliasque difficultates, & Bonziorum insectationes, Domino Deo fauente, cessatũ est. nam præter quotidianas conciones & catechismum, Baptismi celebres variis tẽporibus cõplures habiti sunt. Ac primùm ethnici quinquaginta nomẽ Christo dedere, deinde rursus circiter septuaginta, tertio denique Baptismo candidati trecenti numerati sunt, è quibus baptizauimus dumtaxat eos, quos satis probè institutos Christianis præceptis inuenimus; cæteri, qui minùs adhuc idonei videbantur, in aliud tempus reiecti, Christianorum primitias libauit Dominus in hoc item oppido, sex videlicet trimos aut quadrimos infantes: quarum qui primus excessit è vita, Christianæ fidei veritatem illustri sanè testimonio comprobauit. cùm enim iam ageret animam, sublatis ad sidera manibus; Tem iangate mairo,

id est,

id est, confestim (inquit) in cœlũ migrabo. cuius rei miraculo rec
phyti magnopere cõfirmati sunt. Ipse autem Regulus tametsi nec
dum Christianus est, & certis de causis in aliud tempus Bonzioru
scelus ac maleficia debitis vindicare suppliciis distulit; suam tam
erga nos beneuolentiam, & Christianæ religionis vel tuendæ v
amplificandæ studium, plurimis rebus ostendit. primùm enim n
bis honoris causa familiariter sæpe conueniendis nomen nostru
apud Ximabaranos in admiratione & in gratia posuit: deinde a
ream templo ædificando optimam, materiámque suo sumptu co
uectam, operasque ducentas nobis attribuit ad arcis ruinas æqua
das solo, quæ arx quondam illa ipsa in area fuerat. in templi ver
ipsius apparatum & cultum familias septuaginta in ea vicinitat
habitantes certum vectigal pendere iussit, exturbationis pœn
proposita, nisi in officio perstitissent. Idem, quòd Christiani a
templum, æstu maris accedente, ægre admodum veniebant, inge
ti ponte ad ipsius templi valuas vsque perducto, facilem iis tum
que aditum præbuit. Auctus verò filiola, (quam nos, quòd clar
mo genere orta est, magno Christianæ rei adiumento futur
aliquando speramus) eam nobis tradidit baptizandam, quod fec
mus, & nomine Christiano Mariam appellauimus, vt eam
delicet nomen ipsum ad omnem virtutem ac sanctimoni
incitaret.

Hæc ferè in oppidis Cochinoco & Ximabara gesta sunt: quæ
ego vtranque Ecclesiam per id tempus sæpe reuisi, & alteri Da
mianum alteri Paulum, comites ac familiares nostros, interim u
ego abessem, præposui. Vos etiam atque etiam obsecro fratres,
pro hac vniuersa Iaponica vinea Domino Deo nostro quam di
gentissimè supplicetis. Ex portu Mariæ Virginis adiutricis v. C
Decemb. MDLXIII.

IOANNIS BAPTISTÆ MONTANI FER-
RARIENSIS, AD MICHAELEM TVRRIANVM
è Societate Iesu in Lusitaniam.

ANno superiore in Iaponem peruenimus, & martio
in oppidum Christianorum descendimus, vbi Cosmo
Turrianus cum vno è fratribus nostris rem Christianam
præclarè gerebat; quibus ego cùm nauare operam ibidem
vellem, in Bungum à Cosmo idcirco sum destinatus, quòd sese
num iam ea princeps Iaponis totius Ecclesia sacerdotem desidera
bat

bat. Ibi grata Bungensium & lætitia & benignitate acceptus fuerim, exponere nimis longum fit. Regem ipsum etiam inuiti aliquoties, a quo semper honorificè humanissimeque tractatus sum, qui tametsi ethnicus adhuc est, in ea secta quæ nihil superesse post mortem existimat, Christianæ tamen religioni tantum tribuit, rebusq; nostris vsq; adeò fauet enixè, vt vnus è fidelium numero esse videatur, credo propterea quòd ominibus ducitur, videtque se, ex quo tempore Euangelium in suis terris promulgari cæptum est, non solùm imperio atque opibus auctum, sed etiam filio, quod vehementer optabat. Quod ad conuersionem harum gentium attinet, Euangelium longè lateque iam peruagatum est, & sanè probatur in vulgus, & ferè semper ad Baptismum, Dei beneficio, aliqui perducuntur. Ratio autem nostra cum illis agendi est eiusmodi. Quæritur primùm quam sectam sequantur, deinde, non modò quam ipsi profitentur, sed etiam reliquæ omnes Iaponicæ sectæ multis rationibus ita confutantur, vt earum ope ac præsidio æterna salute se nequaquam posse potiri intelligant. Id vbi perceperunt, docentur esse vnum rerum omnium opificem, qui ex nihilo cuncta creauerit, eaque omnia fungi officio præter Angelos desertores, & hominem, qui è primo illo statu sua culpa exciderit, in quo ab Deo parente positus fuerat; idemque naturæ legibus rectæque rationi aduersetur. Discunt deinceps, Deum esse trinum & vnum, cuius imperium primus ille homo neglexerit. Et quoniam infinitæ maiestati ac numini facta iniuria infinitam quoque satisfactionem exigeret, secundam Trinitatis personam, cùm genus humanum aliáve omnino creata natura soluendo non esset, humanitatem nostram vltro assumpsisse atque induisse, vt idem homo simul & Deus innocentissimus pœnam nostris sceleribus debitam pretioso sanguine suo acerbaque persoluere morte, ac nos in omnipotentis Dei gratiam restitueret. Hæc illis omnia clarè & copiosè explicantur. tum ad eorum quæstiones probè respondetur, & omnis ex eorum animis, quoad eius fieri potest, dubitatio tollitur; atque, vt illis certæ precandi formulæ traditæ, præceptaque Decalogi exposita sunt, promittunt se barbaros ritus superstitionesque deposituros. denique sacri Baptismi vis atque mysteria ijsdem explicantur, atque ita Christo dant nomina ac baptizantur. Versamur autem in hisce Iaponicis regionibus hoc tempore è Societate sacerdotes septem, fratres quinque. multi præterea sunt incolæ familiares ac veluti sodales nostri, præstanti virtute homines, qui nos in opere haud segniter adiuuant. Sed vniuersi pro messis copia sanè quam pauci

ſumus, nec nobis (quod facilè credas) ab occupationibus multum ſupereſt otii. itaque ſubſidio vehementer indigemus. Piis deprecationibus tuis & cęterorum me valde commendo. è Bungo, V. Idus Octobris, MDLXIV.

EX ALIA EIVSDEM IOANNIS BAPTISTÆ EPISTOLA AD IOANNEM POLANCUM è Societate Ieſu Romam.

NVNC aliqua mihi de Bungenſium Chriſtianorum pietate ac deuotione dicenda ſunt: quę virtus cùm ſemper in iis apparet eximia, tum verò Quadragesimæ tempore præſertim elucet. nam præter aſperitatem vitæ priuatam, & aſsidua ſupplicia voluntaria, Chriſtiani ſexta quaque feria frequentiſsimi in ſacram conueniunt ædem: atque vbi de paſsione Domini peroratum eſt, extinctis luminibus atrociſsimè cuncti ſeſe diuerberant. Equidem vt primùm interfui, attonitus rei nouitate miraculóque, prorſus obſtupui. Neque verò dumtaxat virorum hoc decus eſt: ipſæ quoque mulieres in hanc partem ſe admodum ſtrenuè atque acriter incitant. quarum nõnullæ cùm me ſummis precibus obſecrarent, ſibi vt in templo, ſumptis ne dignoſcerentur virilibus tunicis, echinatis globulis ferreis in ſua terga ſæuire liceret; negaui ſcilicet: primùm id minus decorum arbitratus; deinde etiam veritus, ne ſi ad cæteram auſteritatem & pœnitentiam, quæ ſe ipſæ pænè conficiunt, verberum quoque tormentum acceſſiſſent, certum adirent vitæ diſcrimen. idipſum graui admodum ætate ſenes à me magnopere contenderunt. Iam verò ſacræ hebdomadæ officia, quo animi ſenſu ac lacrymis; Paſchalia autem ſolemnia quanto animi gaudio, atque hominum multitudine celebrentur dici vix poteſt. Nec ſanè minor eſt Natalium feriarum gratulatio & celebritas. quin etiam pia ſimul & iucunda per eos dies ſpectacula committuntur, Iluſtribus aliquot actionibus è ſacra hiſtoria Iaponico verſu deſcriptis: quæ poëmata Chriſtiani magno bono memoriter hauriunt, namque ea ratione & magnam ſacrarum litterarum partem addiſcunt, & hiſce carminibus ideandem concinendis, profanas cantiones, quibus antea aſſueuerant paulatim dediſcunt. Nam quid ego de Confeſsionibus dicam? quæ in genere ita ſolertes accuratique ſunt, vt aliud nil egiſſe videantur in vita. Quibuſdam ego, id vehementer optantibus, per interpretem aures præbui: quorum nonnulli ſcriptam Confeſsionem ſuam

ſuam ſecum attulerant. Credas mihi affirmanti velim, quotidianas me ſeſquianni totius (tam diu enim ſacerdote caruerant) recognitiones actionum ſuarum, quæ examina dicimus, in iis ſcriptis liquidò comperiſſe: ea diſpoſitione atque ordine in commentarium crimina ſuis quæque diebus notata retulerant, cùm ante id tempus octauo vel quintodecimo quoque die Sacramentum Confeſſionis obire conſueſſent, quæ mihi eorum diligentia eo laudabilior videtur, quòd ex mediocribus interuallis peccata titè confiteri haud ita difficile duxerim: ipſorum verò octodecim menſium errata in temporum ſeriem digeſta proferre, id verò in primis mirandum eſt. Quid quæris? contritione ſua animique cãdore ita me ſibi obligarunt, vt cum Chriſto Domino ingentes & agam & habeam gratias, quòd me in hæc loca perduxerit; tum etiam tibi plurimum R.P. vel eo nomine debeam, quòd auctoritate ſtudióque tuo perfectum eſt, vt aliqua mihi pars demandaretur huiuſce tam fructuoſæ prouinciæ: quam ego vt ex inſtituto ac ſpiritu noſtræ Societatis geram, peto abs te, vt infirmitatẽ meã tuis ad Deũ precibus ac ſacrificiis ſubleues. è Bungo, VI. Idus Octo. MDLXIV.

LVDOVICI FROII AD SOCIOS IN INDIAM.

ANNO proximo, Vocoxiura vico ab hoſtibus concremato & exciſo, Coſmus Turrianus cum Ludouico Almeida & Iacobo Conſaluo officii cauſa cõquiſitus à Chriſtiano quodam nobili viro, Tacaxim oppidum Regis Bungenſis æger naui deuectus eſt. Ego autem ab Antonio Firandenſi viro Principe accerſitus, Coſmi iuſſu Tacaxumam contendi febri frigoribuſque vexatus, quæ me quatuor menſes malè habuerunt. Eòdem venit poſt menſem Ioannes quoque Fernandus. Inſulani ſunt numero trecenti circiter & quinquaginta, Chriſtiani omnes, quorum quibus licuit, aduenienti mihi nauigiolis obuiam prodiêre, cæteris in littore præſtolantibus, quorum omnium quanta ſit pietas atque religio, ex eo facilè iudicabis, quòd bis in nocte ad Dominum deprecandum, Chriſtíve tormenta necèmque ſecũ reputandam, ſurgere è lectulo conſueuerunt. Quin etiã primis tenebris multi cùm ſe in preces fuderunt, ad mediam vſque noctem in ea cogitatione ſuimet pænè obliti perſiſtunt. Pyxidiculam ego cerearum agni cœleſtis imaginũ, quas Romæ ſummus Põtifex cõſecra-

uerat, Sociis nostris attuleram ex India. id vbi resciuit Christiana quædam anus Facatensis, multis precibus vnam mihi earum extorsit. Eius rei fama statim hoc toto tractu percrebuit. itaque ad me quotidie & Firando & aliis ex locis nauigia veniebant virorum fęminarúmque plenissima, è reliquiis illis amoris (sic enim appellant) aliquid a nobis efflagitantium; negari non poterat. itaque totum eius ceræ consecrationisque mysterium exponebat Ioannes, deinde in eos distribuebatur. & sanè ceram in particulas ita minutas secare coacti sumus, vt Christianis mille quingentis ac triginta sufficerent. quas pro sui quisque copiis vel argentea theca, vel ænea, vel stannea, vel ex aurichalco includebant; ex altera parte nomine IESV spinea corona circumdato, ex altera tribus ad imam Crucem clauis incisis. Templum autem ipsum, quod Firando aliisque ex insulis confluentem ad nos multitudinem non c peret, per eos dies amplificatú, & sacrario atq; ædificiis ad hyemem traducendam ornatum est. opere absoluto, dum Iaponius quidam apud nos ceram in candelarum vsum ad ignem liquat, arida palearum materia, è quibus parietes erant exstructi, flammam ita auidè arripuit, non modò vt hospitium nostrum ædemque sacram, sed etiam quindecim ferè vicina Christianorum tecta comprehenderit atque consumpserit. quorum sanè mihi æquitas animi ac patientia visa est admirabilis, cùm incensis domibus domesticóque instrumento, in publicum se coacti proripere, tempestate perfrigida, cùm è cœlo densa nix caderet, vna cum coniugibus liberisque, qui nonnullis eorum erant septeni octonive, nostram tamen vicem magis quàm suam ipsorum dolerent. Ex ea clade sacrorum apparatus Dei beneficio ereptus est, & aliquid è supellectili vestibúsque, quas nos omnes egentibus Christianis iis, quorum domus arserant, miseratione commendiuisimus. Ioannis verò Fernandi commentarius multis iam annis elaboratus, in quem ille sacras conciones & catechismi explicationem Iaponico sermone retulerat, sanè quàm incommodè periit. Ego interea, cùm ægrotus decumberem, ex eo periculo me ad quendam Christianum recepi, ibique in summa egestate storea mihi pro stragulo fuit, lignum pro ceruicali: eò statim magna vtriusque sexus hominum ac puerorum turba confluxit, incommoda nostra & calamitatem lacrymis prosequentium: mortuos parentes lugere dixisses: atque, vt est gens ad omnem humanitatem ac misericordiam prona, quamquam in summis rei familiaris angustiis, alii ad me contegendum suismet vestimentis exuere se se, alii in cibum duas trésve cochleas, alii virides cepas,

alii denique syluestre allium afferre. aliquot etiam Firandenses & Facatenses Christiani, qui in eam insulam anno priore Vocoxiura migrauerant, cocta nobis cibaria septem octóve dies è suis domibus misêre. Eius incõmodi nũtio Firandũ vicinásq; in insulas perlato, cõfestim ad nos subleuãdos Christiani cũ fabris, paleis, funibus, arundinibus aduolarunt: quorum opera cùm ædes nostræ, tẽplúmque, tum etiam incensa Christianorum tecta magno omniũ gaudio ac voluptate refecta sunt.

Sed idem tempus ecce noua calamitas. Aduectum ex India pretiosum ornatum sacrorum vna cum aureo textili, & simul vitria vasa donanda principibus, Firandum Cosmus, vt ibi videlicet ab incendiis tutiora essent, ad Christianum amicum custodienda transmiserat. Hîc dum ludos quosdam profanos ipso Cinerum die agunt barbari, vnus ex iis temere arreptum ignem in ædificium coniicit, qui vento adiuuante adeò vehemens ac sæuum excitauit incendium, vt bonam vrbis partem cum ædibus Antonii dynastæ, & Christiani eius qui nostra seruabat, momento pænè temporis hauserit; quæ res magnam mihi præcipuè, febri, tali anni tempore, laboranti, patientiæ materiam præbuit, quòd in eas ego quoque sarcinas, diui Thomæ partes, quæ appellantur, itemque nonnulla valetudinis aduersæ remedia, quibus admodum inops est hęc terra, coniecerã. Inde, paucis interiectis diebus, vigilias agere sumus coacti latronum & hostium metu, quibus paruum hoc Firandi regnum infestum est: paratisque nauigiis quibus aliò, si res ferret, aueheretur sacra vestis & instrumentum, nos cum Christianis in editum locum munitũmque recipimus. Sed belli tumultus ille Deo fauente sublatus est. Et quoniam Iaponicæ linguæ ignoratio rem Christianam magnopere distinet, erepto ex assiduis occupationibus tempore, faciendum sibi frater noster Fernandus existimauit, vt de Iaponico sermone grammatica præcepta conscriberet, iis duplex etiam Lexicon addidit: in altero Iaponicas voces, in altero Lusitaniças alphabeti ordine cum sua cuiusque significatione prætexens. Sexto vel septimo mense, haud tamen idcirco intermissis cõcionibus cæterisque muneribus, eam lucubrationem absoluit, in primis vtique necessariã Iaponiis excolendis.

In feriis Natalibus, atq; Paschalibus, incolarũ summa religio. Nocte Natali sub vesperã ientaculo exceptos bifariam in tẽplo diuisimus. Ibi alternantibus choris certos ex veteri testamẽto locos, sacrásq; Prophetarũ prædictionis tẽpori accõmodatas versu Iapõnico decãtarũt. Deinde solẽnia missarũ sacra peracta sunt. Domi-

nica in palmis cùm sacrum fieret, Passione domini pervices, vt fit, recitanda, tanta populi comploratio orta est, vt vix inter pronuntiandum nos mutuò exaudire possemus. Iam sexta feria, quæ proximè consecuta est, complures tum Firando tum ex finitimis pagis Christiani ad verberationem cum flagris ac tunicis confluere, quòd Firandi conuentus huiusmodi ab Rege prohibentur. nec sæuientibus eo die procellis atque imbribus deterriti sunt, quo minùs acriter sese cædentes, sanguinemque mittentes, per multos passus agmine composito incederent. quod ipsum separatim mulieres quoque, Christi amore incensæ, fecerunt, idque summa cum pietate & sanctimonia. Porrò aquam Sabbato sancto benedictam, magno studio ac fide ad morbos pellendos, partim apud se religiosè asseruandam sumpserunt, partim etiam Firandum cæterásque in insulas atque oppida Christianis dono mittendam. Paschali verò die Dominico, ad summam gratulationem species tantùm & pompa magnifica defuit, cætera sanè egregia. Vnum duntaxat pallium erat nobis, quo eodem pro vmbella in supplicatione vsi sumus. sub ea gestabam ego sacratissimũ CHRISTI corpus in calice, linteatus præibat Fernandus corona rosea redimitus, & quamquam macie ita confectus, vt vix hærere vestigiis posset, deferretur; valde tamen iucundè canebat, Die nobis MARIA, quid vidisti in via? Cui respondebat ex altera parte Iaponius quidam innexis, trullam bacillo pulsans: nec enim vlla in his locis organa musica sunt. Eo die cibũ apud nos cuncti sumpsere, quod festis festa celebrioribus factitant, præsertim verò die Visitationi MARIÆ VIRGINIS sacro, quẽ diem præcipuo cultu atque honore eorum Misercordiæ sodalitia, conuiuii curatoribus in qualibet Ecclesia constitutis.

Ipsis hebdomadæ sacrosanctæ diebus Firandi res accidit, ad prouidentiam Domini iustitiamque declarandam admodum illustris. Princeps Bonziorum erat in vrbe quidam, Sasimandaque nomine, regni totius huiusce tanquam Archiepiscopus, capitalis Christianæ religionis inimicus, cuius scelere antea & Cruces præfixæ, & Gaspar Vilela cum reliquis omnibus è Societate nostra Firando pulsi & clusique fuerant. quam rem Antonius dynasta grauissimè tulerat, nec tamen vindicarat, eo quòd Bõzius principum affinitatibus admodum potens esset. Is igitur ab eodem Antonio, qui tum regni exercitus Imperator vnà cum Rege militabat, per interpretem petijt fundum quendam continuandum prædiis delubrorum suorum. cũ Antonius apertè negasset, accensus ira misit continuò Bonzos primùm, qui Antonii villas, deinde sex circiter Christianorum ædes

tonii popularium domos incenderent. Enimuero tum Antonius rei atrocitate commotus Regem adit, Bonzii improbitatem diutius ait tolerari non posse: nisi in ipsum Rex animaduertat, sese confestim, rei militaris cura deposita, ad vlciscendam eam iniuriam profecturum. cui Rex quamquam inuitus ac mœrens, tamen quòd Antonii viri nobilissimi, & secundùm se opulentissimi, opera plurimùm indigeret, respondit se totam rem ipsius arbitrio planè permittere. Tum recordatus iniuriarum, quibus ille nos affecerat, postulauit Antonius, vt Bonzium eo dignitatis gradu deiectum, Firandensis regni finibus in perpetuum exterminaret: & ne qua spes reditus ei relinqueretur, agros illius ac bona aliis possidenda assignaret: Quo statim facto; & Christiani molesto grauique aduersario liberati, & Bonziis dedecus ingens ac dolor inustus est.

Decem menses Tacaxumæ fuimus: quo tẽporis spatio vicinas insulas, quæ in Antonii ditione sunt, bis Fernandus inuisit, nec sanè frustra, nam & Christiani, ipsius aduentu mirum in modum recreati, & barbari multi ad ouile Christi perducti sunt: in iis vetula quædam annum agens circiter nonagesimum, mulier honorata, multisque affinitatibus pollens. Hæc, beatitudinis gratia, multa Iaponis delubra superstitiosis peregrinationibus circumierat, habebatq; papyraceam tunicam, quæ descriptam Amidæ vitam continebat, quam illi cum aliis diplomatibus & indulgentiis (Ecclesiasticos enim ritus dẽmõ effingit) Bõzii pretio ingẽti vẽdiderãt, polliciti, si eo amictu, supremo die suo efferretur, omnibus noxis solutã, rectà ad beatas Amidæ sedes proculdubio peruẽturã. Aegrotum quẽdã eius propinquũ Ioãnes inuiserat, cuius domi casu ipsa quoq; tũ aderat. Eã igitur Ioannes accersi iubet, si pauca de Redẽptore generis humani deq; altera vita cognoscere cupiat: audituram se respõdit mulier; verùm enimuero falli, si quis idcirco se Christianã futurã existimet. Sed vbi dæmonis malitiã, fraudes Amidæ, cui illa tãtopere fideret, Euangelicã deniq; veritatẽ Ioannes aperuit; vt Iaponica ingenia facilè rationibus cedunt, eius orationem mulier ita approbauit, vt lacrymis obortis baptismum continuò peteret, quid multa? solennes precationes edidicit, chartaceam illam tunicam, aliàque Bonziorum scripta, quæ diximus, ad Ioannem attulit comburenda, sibi posthac sacrum fore nihil aut religiosum affirmans, præter nomen Iesu, ac deinde baptizata, tantam animi pietatẽ atque ardorem ostendit, vt cùm vniuersos Christianos, tum eos præsertim, qui eam antea nouerant, ingẽti gaudio afficerit: quam metuebant priùs, nunc autẽ metu duplicatum in amorẽ

conuerso, maximè diligunt: ac mirantur quæ prius præimbecillitate corporis stare vix posset, eam nunc quotidie templum petentem, Angelicamque salutationem trecenties recitantem, & singulis noctibus orandi causa bis è cubili surgentem. Eadem postea ad me Tacaxumam cum aliis Christianis naui contendit, vt rei diuinæ interesset, & granum aliquod benedictum & ceræ, quam dimus, consecratæ particulam a nobis exposceret.

Hisce rebus aliisque peractis, quas ego breuitatis causa præteo, Fernandus ad me reuertit. Et quoniam Firandenses Christiam magno nostri desiderio tenebãtur, mihi autem per Regem a Christiana religione, contrà quàm initio simulauerat, alienum, interbe rem diuinam facere non licebat; supplicationibus habitis, & cum Antonio communicata, omnino visum est faciendum, vt ipsitem Fernandus eò sese conferret: vbi ille dum fideles in officio tinet, labantes in fide cõfirmat, ethnicósque præceptis Christianis instituit; interea naues Lusitanorum duæ in hanc oram è Sidelatæ. quarum magistri cùm injussu meo Firandi portum mihi nollent, Rex ratione lucri coactus (nam alioqui, secus ac prius aduentus nostri in Iaponem annis simulauerat, & nobis & Christiano infensus est nomini) se mihi per quendam è suis familiaribus excusauit, quòd bellicis districtus negotiis, nondum mihi salutem nuntiari jussisset; & simul magnopere petiit à me, vt Lusitanis nobis aditu ne prohiberem: se primo quoque tempore de mea quoque introductione cum nauarchis acturum. Illi igitur permissu me descendunt, & promissa ab Rege sæpius exigunt, templum suo se exædificaturos recipiunt. Rex tergiuersando rem extrahebat, nosque iam apertè frustrari, cùm eo ipso tempore oneraria, cui sancta Cruce est nomen, aduenit, sanè opportunè nam & Sacerdotes è Societate tres, Melchiorem Ficeredum, Balthasarem Acostam, & Ioannem Capralem summa cum animi nostri voluptate lætitia nec opinantibus nobis aduexit, & occasionem optimam præbuit Regis ab ea perfidia reuocandi. Hanc ego nauem acriter quæsitam reperi in ipso cursu velis adhuc inflatis: & Petro quidem Almeidæ nauarchò pro excellenti eius probitate, & in Societatem nostram obseruantia, facilè persuasum est, vt vela submitteret, ibidemque subsisteret: mercatores autem siue nauigationis nausea tædioque, siue alia quauis de causa, nullis rationibus ad sententia deduci potuere, quò minùs scaphis oppidum peterent, & mercimonia exponerent. magno illis ea descensio fuit namque a furibus igne apothecis eorum injecto, non exigua mercium parte vel flamma ventóque sæuiente consumpta, vel eorum ab-

ab ipsis furibes inter eam trepidationem ablata, aut eorum circiter duodecim millium damnum fecere. Interea Petrus Almeida, qui jactis anchoris ab oppido sex millia passuum stabat, rogatu meo Regi apertè denuntiat, se nisi nobis restitutis nequaquam appulsurum. Rex autem, dierum aliquot mora interposita, ad extremum metuens, ne si rem diutius distuliſſet, magna rerum suarum jactura nauarchus alios portus peteret; nobis & vrbem intrandi, & sacræ ædis exstruendæ potestatem fecit. Descendentibus nobis ad littus die natali D. Barptholemæi Apostoli, gratulatio ingens, & à nautis Lusitanis significata est, & ab incolis Christianis, cùm se, præter spem, voti compotes factos viderent. Nos cum nauarchis & magno præterea comitatu Regem adiuimus, eique gratias egimus. accepti sanè frigidè, quod dedit accepimus. inde Antonio eiusque matre salutata, ad instaurationem templi continuò animum adjecimus. ex oneratiis Lusitanorum tribus, pecunia in ædificationem corrogata, opus celeriter ad culmen perductum est. Itaque in eo templo natalem diem MARIÆ VIRGINIS egimus Balthasare sacrificante, & magno omnium gaudio concionante. Tanto autem studio a nobis de hac Firandensi commoratione multis de causis laboratum est: primùm quòd ita mandauit Antonius Quadrius; deinde ne Christiani incolæ summa virtute ac religione homines deserantur: tum vt jacta à nobis in animis puerorum, qui sanè præstanti sunt indole, semina Christianæ doctrinæ, ad bonam frugem nostra opera perducantur: postremò Lusitanorum etiam gratia, qui ad hoc emporium libentissimè commeant, ad merces distrahendas ac diuendendas opportunissimum. Dum hæc ad Firandum geruntur, cognitum est Cosmum Turrianum Bungensis regis hortatu atque auxilio ad oppidum Rimani regni Cochinocū peruenisse, eamque Ecclesiam, quam hostes afflixerant, eiusdem Regis ope ac beneficio restitutam. Eò Melchior Ficerdus cum mandatis ac litteris, quas afferebat ex India, ad Cosmum profectus est. Nec ita multo post Cosmus ad nos scripsit, vt ad se ego & Balthasar Acosta veniremus; Caprali & Fernando Firandi relictis; quæ prima nauigandi facultas fuerit, proficiscemur. atque ego me, nisi per mea steterit peccata, Meacum ad Gasparem Vilelam missum iri confido. nam nostrorum hominum subsidium aliquod non ipse modò, sed etiam Meacenses vehementer exoptant: quippe qui ad eum, sacrorum causa, è remotis vrbis ampliſſimæ partibus ægre admodum ventitant. Cuius profectò res gestæ satis declarant, nihil esse tam arduum atque difficile, quod

non animi robur ac perseuerantia superet. Nam qui primis legationis suæ temporibus, contumeliis, probris, lapidationibus nullo defensore appetitus diuque vexatus est; tantum constantia patientiaque profecit, non modò vt populo, sed etiam vt principibus Regeque iam ipso æquo ac benevolo vtatur. In agro Meacensi intra quadragesimum circiter lapidem Ecclesias septē instruit, multis è prima nobilitate ad Christi cultum adductis: magnum denique rei Christianæ studium in illis gentibus excitauit. Verùm hæc & reliqua huius prouinciæ acta, ex aliorū litteris fusiùs cognoscetis. Vos ego patres fratresque mihi carissimi per Deum obsecro, vt vestris in sacrificiis precibusque memoriam mei retineatis. Firmū. Quarto Non. Octobr. MDLXIV.

IOANNIS FERNANDI AD FRANCISCVM PETREIVM E SOCIETATE IESV.

ETsi putabam vos de rebus Meacensibus è Gasparis Vilelæ ipsius litteris cognituros; tamen cū Christiani duo certi homines nuper ad nos Meaco venissent, faciendū mihi existimaui, vt quæ ab illis accepimus, tibi per litteras primo quoque tempore exponerē. Anno superiore cùm Gaspar, ad Bonzorum furorem atque impetum declinandum, ex vrbe Meaco Sacai Christianorum hortatu precibusque se recepisset; Didacus quidam neophytus ad Xamaxinodonum ius adiit, debitam sibi a nescio quo pecuniam judicio repetēs. hunc Xamaxinodonus vt agnouit per ludibrium sitne Christianus interrogat. Ego verò sum, inquit ille: cui rursus Iudex: cedo, vestra quæ dogmata sunt? recusanti respondere Didaco, séque excusanti quòd tyro esset etiamnū; acrius instare denuo barbarus, & vrgere, vt aliquid in medium afferret. Necessitate pænè coactus Didacus de animorum immortalitate deque æterno totius vniuersitatis parente cæpit nonnulla disserere, quibus permotus Xamaxinodonus, abi (inquit) nūtia magistro tuo vt ad suā mihi doctrinam declarādam accedat. nam si tu rudis adhuc & nouitius tam bene disputas, quid de ipso doctore tuo putandum est? quòd si veritatem religionis Christianæ probarit; eam ego fortasse & Quequidonus collega suscipere non grauabimur. Didacus igitur non sine diuino consilio id factum existimans, forensi actione depositā, Sacaium illico ad Gasparem excurrit, eique judicis mandatum exponit. Gaspar rem cum Christianis, qui ibidē aderant, cōmunicat. illi negāt se dubitare quin ea sit insidiosa

euocatio; proinde nequaquam eundem. omnino probabilis erat ea sententia; verumtamen, ne cui, verbum Dei audire se velle dicenti, aliquo pacto defuisse videretur; Laurentium Iaponium comitem suum ad eum legauit: qui, quamquam proposito vitæ periculo, libens decessit, ea conditione, vt nisi intra quatriduum reuertisset, minùs commodè cum eo actum existimaretur. Dies duo, tres, quattuor; nec tamen redit, pro mortuo scilicet vel certè malè accepto est habitus. mittitur de cõmuni sentẽtia Meacum vnus è Christianis Antonius nomine, vt cuncta Sacaium explorata certaque referat. Huic in ipso itinere occurrit Laurentius & comites duo cum iumento tendentes ad Gasparem deportandum, quòd iam Xamaxinodonum & Quequidonum Laurentii opera Dominus ad se conuertisset. Meacum igitur cum Sociis tribus Gaspar profectus, (ii sunt Iaponii Laurentius, Augustinus, & Damianus missus ad eum mense Decembri) Xamaxinodonum & Quequidonum Baptismo lustrauit. Erant ambo venefici, & dæmone familiariter vtebantur. iidem iuris Iaponici peritissimi, summaque prudentiæ & eruditionis fama. itaque ab ipso Rege & iis, qui rerum potiuntur, de religione bellóque consulebantur: Christianæ autem religionis adeò acres aduersarii, vt in ea affligenda & Gaspare exturbando Bonzii ipsorum præcipuè opibus, gratia, auctoritate niterentur. Nunc autem diuinitus immutati ambo tanto studio in Christianæ causæ defensionem incumbunt, vt Iaponicarum opinionum prauitatem atque fallacias scriptis arguere atque aperire instituerint, Euangelica veritate ad calcem operis addita: quem librum ad communẽ omnium vtilitatem salutemque sunt edituri. Sanè grauem ex eorum cõuersione plagam ac dolorem Bonzii accepere, præsertim quòd illos imitatus Xuicaidonus quoque vir in Iaponicis meditationibus exercitatissimus, & Mioxindoni rei militaris præfecti cognatus, ad Christum accessit, atque inde in patriam reuersus passuum ab vrbe Meaco viginti quattuor millia, quæ Imoris appellatur, estque in Mioxindoni ditione, tantum apud affines & amicos exemplo suo monitisque profecit, vt eò Laurentius ipsorum rogatu missus à Gaspare, patritios sexaginta, eorumque familias, omnino capitum ad quinque millia, baptizauerit, ædes sacra confestim exstructa: quorum tanta fuit in fide virtus atque constantia, vt post Laurentii discessũ, à Bõziis ethniciſq; ad defectionem solicitati lacessitiq; partim altercationibus, partim etiã ludibriis & insectationibus, non modò non ab incœpto destiterint, sed etiam pro defensione Euangelii diem vnum in armis fuerint. Quibus rebus

Xamaxi-

Xamaxinodonus cognitis, Gaſpari perſuaſit vt ad Mioxindonum (cuius domicilium ab Imori caſtro, vnius diei diſtat itinere) ſeſe conferret, cauſamque Chriſtianorum apud eum ageret. Ab eo Gaſpar benignè acceptus, cùm de rebus diuinis ipſo valde apparante verba feciſſet, ſumma eiuſdem voluntate obtinuit, vt Imorenſes ethnici Bonziique neophytis negotium poſtea ne facerent. quare Chriſtiani moleſtia liberati & magnopere confirmati recreatique ſunt: ad quorum numerum tredecim alios in redi Gaſpar adiunxit, proſtridiéque Meacum reuertit. Ex eo tempore in agri Meacenſis munitis oppidis quinque ad paſſuum non tra quinquaginta millia totidem Eccleſiæ inſtitutæ dicuntur. Regis autem ipſius Meacenſium tanta eſſe fertur in Gaſparem animi propenſio, vt cùm Gaſpar ab Amangutianis litteras accepiſſet eam Eccleſiam à Moridono tyranno vexari, piis ipſorum diſſis cœtibus, euerſo templo, areáque ipſa per vim occupata; Regem adierit, atque ab eo impetrauerit, vt ad Moridonum ſcriret, gratum ſibi eſſe facturum, ſi Chriſtianos commendatos haret, eorúmque templi inſtaurationem atque ædificationem iuuaret. Eam epiſtolam Rex inſigni cuidam viro dedit ad Moridonum in caſtra leucas triginta vltra Amangutium perferdam; eiuſdem epiſtolæ ſeparatim exemplo ad Chriſtianos Amangutianos allato, qui propterea magnam in ſpem rerum meliorum venerunt. Hæc habui quæ de Meacenſibus rebus in preſentia ſcriberem, vt tam læti nuntii quàm primum in Indi peruenirent. Gaſparem ipſum de eiſdem rebus aiunt ſcripſiſ Eius litteræ, quas Bungi itinere pergens alius neſcio quis ferecitur, vt ſperamus, propediem ſubſequentur. Hactenus de Quod verò ad me ipſum attinet, te per IESVM CHRISTVM R. P. obteſtor, vt mei in ſanctis ſacrificiis tuis nonnutim memineris, atque idipſum à reliquis omnibus Sociis petas; ipſorum deprecatione placatus mihi Dominus tantum virtu impertire dignetur, vt Societatis noſtræ diſciplinam ac ſ ad finem vſque vitæ cuſtodiam. Firando, v. Idus Octob MDLXIV.

LVDOVICI ALMEIDÆ AD SOCIOS IN LVSITANIAM.

COmplectar his litteris, fratres mihi cariſſimi, ea dumtaxat quæ mihi, certa Iaponis obeunti loca in itinere contigerunt: nam cætera noſtri Meaco, Firando, atque alibi ad vos ipſi perſcribent. Anno proximo Pater Coſmus Torrianus Vocoxiura, vbi tum cõmorabatur, miſit me, duo in oppi

regni Rimani ad prædicandum Euangelium; quibus in oppidis intra tertium circiter mensem (quæ Dei benignitas est) non infimæ cõditionis homines amplius mille ducẽti ad ouile CHRISTI perducti sunt. Atque illa quidem iam cognouisse vos arbitror: Barptolemæum Regem valde potentẽ Rimani Regis fratrem, magna cum nobilitatis parte, conuersum ad Christi fidem, aliósque deinde complures. Didicistis præterea, vt opinor, Vocoxiura vicus ac portus, nostris ab eodem Barptolemæo attributus, cũ ædificiis tum verò neophytis in dies quàm feliciter crescere cæperit. Hunc adeò lætum rei Christianæ progressum cũ diabolus ferre non posset, bonzios permultos è popularibus Barptolemæi solicitare nõ destitit, quoad facta coniuratione armisque clam sumptis, Reges ambos repentino impetu aggressi, Barptolemæum, quòd idolorũ cultu sublato phana ipsa Deo vero dicasset, regno deturbatum, in arcem quandam compulerint, intra quam sese continebat hoc tẽpore, fratrem verò eius, quòd in regnum suum patefecisset aditum Euangelio, dimidia ferè parte oppidorum suæ ditionis exuerint. In eo tumultu, Vocoxiura vicus, injecto furtim à vicinis hostibus igne, confestim incensus est. Cosmus in Rimani cuiusdam neophyti nauem confugit, Leonis nomine, qui periculo cognito statim præclarè instructis nauigiis duobus ad opem Ecclesię templóq; ferendam aduenerat: quod tamen ipsum vnà cum ædibus Christianorũ agricolarum, cùm iam Cosmus, vt dixi, nauigium conscendisset, inspectantibus nobis eodem conflagrauit incendio. Spectaculum nostris oculis graue admodum & acerbum. Vicus primùm exustus ac dirutus is, qui modò & conuenarum numero & plurimo Dei cultu florebat: innocentes pueri permulti, quorũ piis vocibus ac quotidianis precationibus in Dei laudem nuper omnia perstrepebant, raptim in naues impositi, dilapsique; cætera neophytorum turba cum liberis atque familiis, sine tecto, sine cibariis, sine vllo præsidio relicta crudelitati hostium atque sæuitiæ. Rebus igitur desperatis mœrentes cursum direximus ad portũ, qui primus regni Bungensis occurrit, leucas à Vocoxiura circiter quinquaginta. In ea nauigatione, digna memoratu nonnulla accidere, è quibus hoc vnum in præsentia exponam. Cùm ad alias eius oræ stationes, tempestatis causa, coacti sumus appellere, tum ad quendam regni Rimani portum, citra eum locum, quem petebamus, passuum millia quinque & viginti. Eius portus atque oppidi facilè princeps erat Leo: qui inde Vocoxiuram ad nos, vt diximus, nauigiis duobus erat profectus. Eò igitur delati, quòd Cosmus valetudine admodũ vteretur aduersa, descendimus, ibique dies octo substitimus. quo tempo-

tempore Christianorum concursus ad Cosmum ingẽs fieri cœptus; quòd neminem è sacerdotibus nostris antea viderãt. Verùm noctu ferè veniebant, exploratorum metu, hostiumque Christiani nominis, quibus oppidum erat refertum. Nam Regis pater, qui ante iam exacta Regni administratione decesserat, cognita seditione ac bello in filium excitato, rebellibus renuntiari jusserat, omnia ipsorum arbitrio compositum iri; spoponderatque, ipsum filium Regem, itemque nepotem, in exilium ituros; Cruces Christiano ritu defixas auulsum iri, Christianos ad patrios ritus Christo deserto redituros. Id erat causæ cur neophyti minùs apertè Cosmum inuiserent, quorum erat numerus ferme octingentorum. Ipsi verò pueri Christiana doctrina sic erant eruditi, vt cuncti precandi formulas plerique etiam Catechismum totum tenerent. ii curabat Cosmus vt inter sese, dialogi more, fictis ad tempus personis, de Christiana religione, Gentilique superstitione certarent; idque tanta cum animi voluptate, vt perspecta gentis huiusce fides ac pietas omnem pænè acceptæ cladis dolorem abstergeret. Sed hoc ipsum quoque solatium nobis humani generis hostis inuidit, ac Bonzios impulit, vt facta manu, diuersorii nostri arundinea tecta nocturnis lapidationibus magno cum strepitu peterent: quo maximè tempore neophyti spiritalium sermonum deliciis fruebãtur. Quocirca nihil hostium vim ac potentiam veritus Leo (quod alius nemo præter ipsum auderet) nos ædium suarum excepit hospitio: cumque nihilominus Bonzii furerẽt, tanto dolore ipse cum omnibus suis exarsit; vt inscientibus nobis arma capere, ignemque cœnobiis Bonziorum inferre, summa præsertim vxoris voluntate, decreuerit. Eam rem odorati Bonzii, furere desierunt. Verùm quia commoratio nostra diuturnior periculosa neophytis esse videbatur, idque ipsimet ita judicabant; quamquam magno cum dolore, quem ex ipsorum solitudine & calamitate capiebamus, magnaque mutuæ beneuolentiæ significatione, silentio noctis digressi; postridie Tacaxim oppidum Bungensis ditionis tenuimus. Ibi Cosmus loco propinquo consistere, & neophytorum animos epistolis, inter eos terrores atque discrimina, confirmare, totiusque rei exitum exspectare constituit. & quo esse ibi tutò liceret, ad Regem Bungi me misit, duarum & triginta leucarum itinere; vt is de mansione sua cum Tacaxiano Præfecto per litteras ageret; quòd Cosmus ipse propter valetudinem longiùs progredi non auderet. Rex erat eo tempore Vosuqui, (id oppidi nomen est) quem vt conueni, Cosmique mandata exposui, Rex valde lætatus Cosmum in suis versari finibus, protinus mihi dedit

dedit ad Præfectum epistolam; Cosmo aream ædesque ad habitandum attribueret, & ex incolis, Christianum, quicunque vellet, fieri permitteret. Atque hæc quidem eo ipso die: post mensem autem, Cosmum regni proceribus per litteras magnopere commendauit. Post menses verò duos, cùm Christianam rem parum procedere cognouisset, duas edidit tabulas ornatas auro, nigróque colore distinctas, quarum alteram Cosmus apud se, alteram vnus è nostris haberet in alio pago percelebri (Cauaxirim appellant) leucas à Tacaxi septem. Earum in vtraque rei Christianæ tribus capitibus chirographo suo cauit quàm diligentissimè. Primùm enim edixit licere in suo regno, summis, mediis, infimis Christianos fieri: deinde pœnas proposuit, si quis diuinæ legis præcones aut impediisset, aut vlla ratione læsisset: tertiò declarauit placere sibi in perpetuum tota sua ditione prædicari Euangelium. Ac mirum sanè, quantopere Christianæ religioni faueat, quamquam ei nondum addictus. Petentibus nomine Bonziorum quibusdam, vt nos exterminaret; alienum esse eius dignitate, ferre qui Deos suos tam impudenter tam contumeliosè proscinderēt; infames item edacitate carnis humanæ, (hoc enim illos non pudet crimen nostris objicere) & quocunque pergerent, euersiones atque excidia secum afferentes: cùm hæc, inquam, & alia sexcenta in nos probra jactarent; annus, respondit ille, circiter quartusdecimus agitur, ex quo hi homines in hæc loca magno vtique meo bono delati sunt: tribus quippe dumtaxat regnis antè præfueram, nunc verò quinque possideo. antea pecuniæ laborabam inopia, nunc Iaponis Reges omnes diuitiis supero; atque ad populares etiam meos hoc beneficium pertinet. denique omnia mihi ex eorum hospitio secunda acciderunt: quin etiam filio magna mea voluptate sum auctus, cùm nullum antea suscepissem. Quæro nunc ex vobis; ecquid attulerit mihi commodi religionis vestræ defensio? proinde cauete, ne in posterū ad me istiusmodi verba faciatis. quo illi respōso fracti abjectiq́ue cessēre. Idē ferè Meaci contigisse cognouimus, cùm Bonzii ex ea vrbe Gasparem Vilelam exturbare conarentur. Mos est Iaponiorum, cùm aliquam pecuniæ summā principibus largiuntur, chirographum illis offerre, ex quo ipsi deinde per suos domesticos eā pecuniā exigāt. Eiusmodi chirographum, facta collatione, Meacenses Bōzii detulerant ei, qui causas ipsorū apud Regē agere cōsueuerāt, vt idem ille nostros Meaco pellendos curaret. Is auditum aliquoties Dei verbum (vt erat bonus natura) probauerat. Itaque rem sustinere & chirographum apud se detinere constituit, quoad clariùs, quæ tradebātur à Vilela,

Vilela, cognoſceret. Adit igitur, & audit hominem magno cum de
ſenſu: redit iterum ac tertiò: deniq; clariore obortâ ſibi luce Chri
ſtianus efficitur, atq; hac maxima ratione Dominus hominẽ hunc,
ſicut & cæteros qui ſe haud difficiles præbent, ad veritatem ab e
rore traduxit. Verùm, vt ad inſtitutam narrationem reuertar, tab
las ego regias ad Coſmum miſi, quarum vnam Eduardus Sylui
Cauaxirim promulgandi Euangelii cauſa pertulit. Ego in regia
be moratus ſum à natalitiis Domini ad Paſchatis vſque peracta
ſolennia. Interea quanta, quam aſſidua concionũ frequẽtia, q
crebri Baptiſmi; quæ in publicum hoſpitale caritatis officia, qu
eleemoſynæ; feriis verò Natalibus, quàm pia è ſacris hiſtoriis ſp
ctacula exhibita, per quadrageſimam, qui ardor animorum, qua
graues, quàm acerbæ pœnæ à neophytis vltro ſuſceptæ: paſcha
bus denique diebus quàm feſtiuæ ac iucundę gratulationes nu
publicè tum priuatim extiterint, quoniam ea vobis minimè nota
ſunt, nihil attinet ſcribere. Per eos dies Eduardus Cauaxire dũ
cenſus rei Chriſtianæ ſtudio, immemor cibi potuſque, ad Euan
lium dies ac noctes prædicãdum incumbit, grauẽ morbum è la
mo labore contraxerat. Ad eum ego curandum (abeſt autem C
uaxiris oppidum ab regia vrbe leucas paulo plus triginta) Co
iuſſa ingenti labore perrexi; quòd è perpetuis imbribus amnes
deò intumuerãt, vt vado tranſmitti non poſſent. Ita coactus de
cta via deflectere, quinto demum die perueni Cauaxirim, franc
que noſtrum offendi humanis omnibus remediis, in magna de
norum ſolatiorum copia, deſtitutum; macieque pænè extrema a
fectum: ſic prorſus, vt nonnulla, quæ mecum ad inſtaurãdas æg
ti vires attuleram, parum illi exhauſta propè iam naturali vir
té profuerint. Et quoniam Coſmi viſendi, antequam migraret
corpore, magno deſiderio tenebatur, noctem quietam nactus
ſus Coſmi iuſſu Tacaxim eum naui tranſuexi, quem accepta
mantiſsimè, officioſiſsimeq; tractatum, Coſmus fruſtra ſanare
natus eſt: decem ſuperuixit dies, ſumpto bis corpore Domini
abiit, præclaro nobis cùm virtutum aliarum, quæ in ipſo eluce
tum verò Chriſtianæ humilitatis ac patientię documento re
Quàm multas ille, ſui præſertim aduẽtus initio, difficultates
commoda pertulit! quot imbecilli corpuſculi vexationes pœn
tiæ nomine ſubiit! quanta verò induſtria, quanto ſuit ſtudio Ch
ſtianæ religionis propagandæ! equidẽ nil vidi ſimile, ceſſabat n
quam. itaque præter cæteros labores, non ſaponicas modò, ver
etiam Sinenſes, quæ multo difficiliores cognitu ſunt, didicerat lit
teras, artemque laponicę linguæ grammaticam & copioſa lexica
pa-

primus ipse confecerat. Sed redeo ad Cosmum Is eo ipso tempore ab Rege Rimanorum accersitus, tametsi cum eo congredi vehementer optabat, atque ob idipsum etiam in oppido Tacaxe remanserat; priùs tamen regem Bungi constituit tota de re facere certiorem: binas interea litteras ad Rimanum dedit, quas cum mandatis ego deinde sum subsequutus: ignosceret moræ: ita de se meritum esse Bungensem, vt illo in cõsulto proficisci fas esse vix duceret. Rimam Tacaxe tendentibus pagus occurrit, quam Leonis patriam esse iam diximus. Eò vt perueni, me viso, & profectionis meæ causa cognita, neophyti dici vix potest quanta lætitia affecti sint. Serum erat diei: totum id tempus confluentibus ad me salutandi causa datum est: Baptizati quoque nonnulli; in iis ethnici cuiusdam filius, qui pro ea consuetudine, quam cum Christianis sanctè instituram habebat, non modò sese Deo commendare iam cæperat, verùm etiam Christianæ doctrinæ rudimenta memoriter hauserat. Postera luce ex eo loco profectus Rimam quinque leucarum interuallo deueni. Rex cùm cætera comitate tum etiam cœna me excepit; multáque de Bungensi re percontatus, quod ad Cosmum attinebat, ita respondit: Cochinocum suæ ditionis emporium esse Christianorum, (quadringenti & quinquaginta ferè neophyti numerantur) eò Cosmum posse concedere, ibique exspectare, dum debellatum esset; daturum se, qui me illuc vsque perduceret, mihique aream ac domum in vsus Cosmi assignaret. itaque factum est, cessitque res è sententia. Cosmus bona Regis Bungensis venia conscendit statim, & Cochinocum naui delatus, magno omnium gaudio exceptus est, nullaque interposita mora, neophyti solum purgare ædesque instruere aggressi sunt. Ille perspecta hominum virtute ac probitate magnopere delectatus; istud præcipuè mirabatur, cùm temporis spatio non plus trimestri ad CHRISTVM Dominum cuncti conuersi fuissent, tam recenti re, nullis hostium minis aut denuntiationibus, de suscepta religione potuisse deduci. Grates Domino, qui illos tanto animi robore ac fortitudine impertiit. è Bungo, Pridie Idus Octobr. MDLXIV.

LIBRI TERTII FINIS.

i SELE-

SELECTARVM EPISTOLARVM EX INDIA LIBER QVARTVS.

LVDOVICI ALMEIDÆ AD SOCIETATEM IESV IN INDIAM ET EVROPAM.

ET communis officii ratio, qua ad alloquendos litteris amicos absentes impellimur, & præcipuus animi fructus, quē vos percipere ex Iaponicatū rerū cognitione intelleximus, me hortatus est, vt confectum Dei beneficio iter Meacense, carissimi fratres, hac epistola vobis exponerem. Cùm statuisset Præfectus noster Cosmus Turrianus, vt ego & Ludouicus Froius Meacum eo consilio peteremus, vt ipse quidem maneret ibidem, & Gasparem Vilelam adiuuaret in opere, ego autem vt Ludouicum illuc vsque prosecutus, quod ad spem propagandæ in iis locis Christianæ religionis attinet, comperta atque explorata referrem omnia; Cochinoco Rimani agri vico maritimo, quod his temporibus Cosmi Turriani domicilium est, ab ipso Cosmo non sine magna beneuolentiæ significatione faustisque precationibus ad nauem vsque deducti, solutis anchoris eo ipso die ad vrbē Ximabaram secundo vento deuenimus; atque ibidem (vt est gratum illic neophytorum eximio quodam rerū diuinarū studio) vel concionū frequentia, vel eorum qui ad CHRISTI fidem traducti sunt genere ac numero, biduī ferme operam adiuuante Domino sanè quàm præclarè posuimus. Cùm iam hora profectionis adesset, à neophytis parato nauigio ad mare deducti sumus. quidam etiā, (ex quo facilè hominū in nos amor eluceat) qui ad tempus adesse nequiuerant, curriculo tendere ad naues, & aquis eodē impetu ferri credere, vt nos iam in salo stantes affari sibi liceret: Ioannes verò dynasta proprio nauigio nos longiùs prosequutus, cursum inde ad Barptolemęū regē intendit, qui paucis antè diebus Cosmo Turriano Cru-

no Crucē aureā dono miserat cum epistola, in qua erat scriptum, se Crucis eius beneficio, quam secu semper tulisset, non modò magnis è periculis euasisse, verùm etiā multas ex hoste retulisse victorias. Id argumentum suæ fidei & amoris mittere se ad Cosmū, cupere tamē aliam sibi vicissim ab eo remitti; eam, quòd Cosmi fuisset, majore etiam apud se in honore futuram. Crucem igitur Ioanni dynastæ Cosmus tradidit ferendam ad Regem; additæ muneri ab Ludouico Froio nonnullæ reliquiæ. Cui vos quoque Regi tam pio, tamque de Christiana religione bene merenti, fratres carissimi, felices bellorum euentus ab immortali DEO precamini. iidem enim & Barptolemæum & Christianam religionem hostes oppugnant. Ximabara igitur Tacaxim, qui Bungensis Regni Rimaniique est limes, atque inde Funaium terrestri decem ferme dietum itinere, non sine summa difficultate, perreximus. nam præter vim frigoris acerbissimi, & confragosa atque inuia loca; diuturnus etiam imber calles ita lutulentos effecerat; vt sæpenumero prolapsi fuerimus: cùm interea defatigatis corporibus ad reficiendas vires in diuersoriis nasturtiorum & inhamis herbæ folia præberentur. Cutamis est pagus, à Funaio millia passuum septem & viginti, egregio templo visendus, quod ibi Christianus quidam exstruxit. In eo pago noctis vnius demum quiete capta, Funaium postero die peruenimus. Rex erat eo tempore Vosuqui. Eum conuenire septimo pòst die placuit, deque suscepta peregrinatione facere certiorem. Ille verò nobis benignè & comiter acceptis, litteras etiam ad amicos Meacenses commendatitias dedit. In vrbe Vosuqui Christiani visuntur aliquot: in iis noster hospes, in primis CHRISTO deuotus, & probus. Is non paruo nos affecit solatio, cùm totam precationum suarum nobis rationem exponeret. Ea erat eiusmodi, vt orsus à summo Pontifice cæterisque Ecclesiasticis ordinibus, & regibus Christianis; ad vniuersos nostræ Societatis homines, sed nominatim ad vnumquenque nostrûm, qui versamur in Iapone, descenderet; tum pro conuersione ethnicorum, sed regis Bungi præcipuè, supplicaret: longam inde pertexuit seriem petitionum, certis in singula rerum capita obsecrationibus distributis: tam copiosè præterea de contemptu mundi, tam scitè de alliciendis ad Christum Iaponiis proceribus disputauit, vt eius pietatem vehementer admirati fuerimus. Quid multa? nostram vicem Doctoris officio functus est. Nos Funaiū inde reuertimus. Funaio Meacum versus iter intendimus, magno neophytorum numero nos ad passuum tria millia prosequente. Verùm aduersa tēpestate Funaiū reiecti sumus omnino ter: cùm

ipsi palàm neophyti faterẽtur, se nobis contrariam à Deo nauigationem enixè precari, vt apud se Natalem Domini diem festum agere cogeremur. Spatium id fuit mensis vnius: quo tempore non destitimus vicinis locis verba facere ad incolas; & hospites nostros ad CHRISTI fidem & cultum suscipiendum hortari, cùm ipsi quoque Bonzii ementito corporis habitu se mulierum cœtibus inserentes, clàm ad nos audiendos accederent, iidemque à suis popularibus proditi, ac disputationibus nostris Domino adiuuante conuicti facilè cederent. per eos dies Tonus ad Christi ouile aggregatus est, insigni nobilitate vir, ingenióque præstanti. Iam Natalitia Domini aderant: iis ingenti Christianorum gaudio celebratis, denuo soluimus, & vento secundo ad insulam nomine Hiu sanè haudquaquam securi peruenimus. Sæuiebat maiorem in modum mare: parua erat nauis: vectorum mira colluuies, Lunam, Solem, ceruos, aliásque belluas vario ritu adorantium. Metum augebant præterea in oculis nostris è recenti aliorum naufragio reliquiæ & sarcinæ fluitantes. Verumtamen nos Dominus, quo nitebamur vno, ad eius quam diximus insulæ portum, leucas à Bungo quadraginta, perduxit. Eius circuitum insulæ passuum aiunt patêre millia ferme trecenta. Quattuor in regna diuiditur, oryzæ ferax. Locus autem ipse, ad quem sumus appulsi, Fore, gentis vocabulo, nominatur. Ibi aliquot reperti Christiani, qui Euangelium in vrbe Meaco perceperant. Ex iis quidam in primis honestus, continuò nos gratulabundus inuisit: noctemque totam apud nos traduxit, aliis nullis nisi de benignitate diuina sermonibus. Equidem nullum adhuc vidi tanta vel auctoritate, vel prudentia, vel cognitione veritatis Christianæ Iaponium. Filium annos vndecim, natum egregiæ puerum indolis, cultui CHRISTI dicauit. Reliqui eius domestici eximia sanctitate & religione sunt omnes, sed vxor præcipuè, quæ ventrem ferens, & quidem proxima partui, vt audiuit CHRISTI sacerdotes adesse insperato gaudio elata, postridie confestim ad nos, ancillis ac liberis comitata, bene longo interuallo se contulit, verbóque Dei refecta, vespere cum suis domum reuertit, eaque ipsa nocte peperit filium, cuius rei nuntium diluculo misit ad nos. Dies octo ibidem commorati, sex incolis conuersis ad CHRISTVM eadem naui Xiuaquim (nam eo vsque erat conducta) sexto die prouehimur, qui portus in itinere medio sese offert Sacaium è Bungo petentibus. Hyemis initium erat asperrimæ: iuga montium niue cooperta, quæ assiduè cadebat densa adeò, vt iam tum experiri liceret, inter eius regionis & aliarum frigora quantum interesset.

tereſſet. Ibi, quòd nullam in curſu majoris formæ nauem inuenimus, paruum nauigium coacti conducere, per infeſta piratis loca, (incertum majore frigore an metu) quem petebamus portum beneficio Dei tenuimus. Sacaium inde peruentum eſt, cùm quidem proxima nocte incendium eminus apparuiſſet nobis, quo mille circiter vrbis eius tecta conſumpta ſunt. Atque vt nos aduentare cognouit ex optimatibus quidam Chriſtianus, nomine Sanctius, certos homines obuiam miſit nobis inſtructo majore nauigio, in quod è noſtro myoparone tranſcendimus, ad eumque perducti liberaliter admodum & amanter excepti ſumus. Domum habebat peramœnam in vſus hoſpitum atque aduenarum intra ædium ſuarum ſepta more patrio ſeparatam ac propriam: eam nobis ad diuerſandum aſſignauit. Ibi, poſt quietem, nobis affuit illico Sanctii ipſius vxor & liberi (quod cripto congreſſu facilè apparuit) admodum ingenuè & liberaliter educati. Horam circiter iucundè fuere nobiſcum, inde recepere ſeſe. Ac Ludouicus quidem Froius, quod ita omnino ſtatuerat, poſtridie bene comitatus Meacũ iter intẽdit: ego remãſi, vt negotiis quibuſdã expeditis, ſine mora ſubſequerer. Ille cùm ad oppidũ Ozaquã veſpere proceſsiſſet leucas à Sacaio tres, ea ipſa nocte flãmis ædificia illius oppidi nongenta deleta ſunt. qua re perterriti neophyti, qui Froium deducebant, veritique ne quid illi ab oppidanis incommodi acciderer, (quòd noſtri nominis fama iam valde percrebuit, rumoribus improbiſsimis diſsipatis, nos vrbium clades & exitia circumferre) patrem ex vrbe quàm occultiſsimè tectum eduxere, eoque ipſo die tanta vis niuium cœlo delapſa eſt, quanta his annis quinquaginta nunquam. Verumtamen Deo adiuuante ex hiſce difficultatibus Meacum Froius euaſit incolumis. Ego è frigoris, quod in itinere pertuleram, acerbitate in magnos incidi corporis dolores, qui me quinque circiter & viginti dies adeò vexauere, vt pænè confecerint. Eo autem toto tempore Sanctius in me curando planè paternam aſsiduitatem ac diligentiam præſtitit; cùm & nocte ipſemet cum duobus tribúſve adminiſtris ægrotanti mihi ſedulò adſtaret excubaretque, & vxor ac filii ſubinde me amiciſsimè atque humaniſsimè inuiſerent. Neque verò medicus defuit præſtanti eruditione Chriſtianus. Conualui denique Dei beneficio. Et quoniam ad ingrediendum iter nõdum ſuppetebant vires, erantque nonnulli, qui me audire cuperent, interea prædicare Euangelium inſtitui. credidêre octo, baptizatique ſunt. ad quos inflammandos excitandoſque, Sanctii quoq; & filiorũ ſpectata pietas & ardor animi, vt puto, nõ mediocriter

criter valuit. Per eos ipsos dies Sanctii filia venit ad me, nomine Monica, (grandiori natu femina prosequente) fusisq; ritè precibus coràm Deiparæ Virginis effigie, quàm ferre mecum in itinere cõsueui, ad me verba fecit in eam sententiam, vt diceret, se quidem summa Dei benignitate Christianam esse: & eiusdem CHRISTI Virginisque Matris instinctu decreuisse iampridem virginalem vitam ad mortem vsque traducere: quin etiam illud sibi certum fuisse, tondere comam, quod apud Iaponios relicti seculi susceptæque vitæ seuerioris indicium est; & à Sanctio patre contendere, vt se in vilibus ministeriis pro mancipio haberet in posterum: nunc autem inaudisse (nimirum suis peccatis id postulantibus) se auunculo suo à parentibus esse desponsam superstitioso in primis homini, & falsorum Deorum libros, Bonziorum ritu, dies noctesque peruolutanti: præclarè intelligere sese, quanto id cum salutis suæ periculo futurum esset; proinde petere à me & orare, vt Sanctium patrem ab ea mente deducerem: se valde confidere, CHRISTO fauente, rem omnem feliciter esse cessuram. Ego, collaudato puellæ cõsilio, primũ admonui, vt secũ reputaret etiã atq; etiã, se tenera esse admodũ ætate, (sextum decimum agebat annum) necdũ expertam varias dæmonis artes insidiasque, quas ille ad tam ardua nitentibus tendere consueuit. sanè, si ad extremum vsque spiritum in virginali castimonia perstitisset, ingens præmium à CHRISTO Domino laturam in cœlo: sin fortè offendisset, enimuero & sibimet detrimento, & parentibus nobilissimæque familiæ magno futuram esse dedecori. Quocirca si robur haud sentiret sibi inesse, tanto certamini par, nubere satius esse, non tamen auunculo. Tum illa, Christi fretam auxilio, sperare se dixit & de se ipsa & de inimico generis humani victoriam: sese periclitandi causa quod in eo genere posset, triduum totum, & quidem magna cum animi sui voluntate atque lętitia, per inediam transegisse, itaque statuisse apud animum suum, qui in eo ieiunio & vires & solatia sibi suppeditasset Iesus, eunde sibi cęteris omnibus in difficultatibus affuturũ. His ego auditis, tã pium eius propositũ admiratus, hortatusq; etiã atque etiã, vt vigilaret in retinenda constantia, virginem à me dimisi. postridie Sanctium alloquor, filiæ voluntatem expono, doceo matrimonium illud tribus maximè de causis esse nefarium. Primùm quòd vir sit ethnicus, & colendis Idolis adprime deditus; deinde quòd monicæ auunculus, postremò quòd ipsa repugnet & renitatur puella. Ad hęc ille; neminem esse tota vrbe Christianũ, quicũ filiam matrimonio possit honestè coniungere, perditum idololatrã per eam occasionem facilè ad CHRISTVM

posse

posse conuerti; denique sibi non esse iam integrum, quippe qui cõsciis principibus ciuitatis, homini in primis opulento potentique, filiam enixè cupienti desponderit: vereri se, vt inimicitias & inuidiam sustinere possit, si rem inchoatam, ac pænè confectam, repẽtè reuocare nitatur. quæ cùm ita sint, tamen quoniam id matrimonium saluis Christianis legibus contrahi nequeat, se omnino, quicquid ego velim, esse facturũ. Laudaui pietatẽ hominis. Ille perturbato in præsentia recessit animo: sed mox, vt est vir egregiè prudẽs, Deo duce ac præside, incestas nuptias mira lenitate discussit. Neque ego interea destiti Monicã salutaribus præceptionibus instituere. quas illa cùm & eximia quadam animi submissione & magna gratiarum actione semper exciperet, priscas illas mihi Virgines reddere videbatur, quas optimo iure Catholica Ecclesia ob excellentem vitæ sanctimoniam in numero cælestium collocauit. Est autem puella majorem in modum solitaria & precationibus dedita: cubiculum habet remotum ab omni domestico strepitu, cum signo Crucifixi & spiritalibus libris, quibus, vt est legendi scribendique bene perita, dat operam. Frater eius est Vincentius nomine, annos circiter vndecim natus. Is, percunctanti mihi, quem sibi modũ statueret amoris in IESVM Christum Deũ suum ac Dominum; vt sanguinem (inquit ille) ipsius causa profundam, & quamuis minutissima in frusta dissectus, me Christianũ esse profitear. Interim ego iam firmior cæperã esse. Itaque nostrorũ monitu, qui Meaci versantur, ethnicum quendam adire constitui in Sacaianis finibus eo tempore commorãtem, cuius auctoritas & opes in vrbe Meaco magnæ esse dicuntur. Id iter pedibus conficere me Sanctius nequaquam est passus. nam & longius erat, & ego vires nondum planè receperam. Lecticã ab eo sum coactus accipere cũ lecticariis duobus admodum leuem, commodè sedentis hominis dumtaxat vnius capacem, quadrata forma, fenestellis ad latus additis, quæ ab insidente aperiri claudique ad libitum possint, quo maximè vehiculi genere vtuntur nobiles ornatu magnifico, & opere quàm elegantissimo. Sic igitur ad eum quem dixi dynastam alieno ministerio deferor. Scribam habebat Christianum apud se; cuius beneficio nobis & facilis ad eum patuit aditus, & de rebus diuinis agendi benignè potestas est facta. Comes erat mihi Iaponius quidam in eo genere in primis exercitatus. Is cùm de vanitate plurium Deorum, de Iaponicæ superstitionis origine, itemq; de vno rerum omnium opifice & conditiore vero Deo differeret, (auditores autem aderant præter dynastam viginti) eosque ipsos statueret iudices, vter cultus verior esset existimandus; ingens apparebat

parebat omnium approbatio : scriba verò gaudio triumphare, quippe qui Christianam religionem antè susceperat;& cùm omnes eo sermone commoti, tum tres præcipuè nobis aures deinde sæpius præbuêre, baptizatique sunt. Sed quia cognoueram eo ipso tempore Gasparem Vilelam esse Imori, quod castrum leucas distat ab vrbe Sacaio sex, reuersus ad Sanctium, dixi, discedere postridie statuisse me. Tum ille, quoniam quidem mihi abire certum esset, velle se, ait, nonnulla mihi è suis thesauris ostendere. Ritus est Laponiorum, qui quidem nobilitate ac diuitiis præstat, hospitibus paulo honoratioribus in digressu benecuolentiæ causa prębere spectanda, quæ apud sese pretiosissima sunt. id est, omne instrumentum necessarium ad potionem herbæ cuiusdam in puluerem redactæ, suauem gustu, nomine Chia. Est autem modus potionis eiusmodi: puluueris eius, quantū vno iuglandis putamine continetur, conjiciunt in fictile vas, ex eorum genere, quæ porcellana vulgus appellat. Inde calenti admodum aqua dilutum ebibunt. Habent autem in eo vsus ollam antiquissimi operis ferream, figlinum, poculū, cochlearia, infundibulum eluendo figūno, tripodem, foculum denique potioni calefaciendæ. Hæc igitur Laponiorum est gaza, nec sanè apud eos minoris, quàm apud nostros homines annuli, gemmæ, & carbunculis atque adamante monilia. Sunt etiam periti earum rerum æstimatores atque proxenetæ. Pulvis autem ipse magno admodū pretio venit, eiusque propinationem solennes præcedunt epulæ. Quinetiam certæ ædium partes dicantur hisce conuiuiis, quarum est mira mundities, nec in alios patent vsus. Postridie igitur me per nuntium accersit Sanctius, cuius è cubiculis per angustam admodum ianuam cum neophytis duobus in xystum educimur. Inde salæ nos excipiunt cedrinæ, admirabili quodam artificio elaboratæ, eædémque ita purgatæ mundæque, vt nunquam ad eam diem calcatæ pedibus esse viderentur; per eas in atriolum ascendimus: inde arcto aditu in cœnaculum ducimur conuiuio destinatum, vsque adeò egregio perfectum opere, vt hominum manu fieri potuisse vix credas, pars erat eius cœnaculi armariis instructa more nostro. Sabat è creta nigerrima foculus vlnæ ambitu; ipsa nigredine (quod mirêre) splēdorem æquante lucidissimi speculi; olla tripodi admodum eleganti superimposita, pulchra ad aspectum, quam dixit mihi vnus è neophytis, optima conditione sexcentis aureis coemptam à Sanctio, sed re vera multo pluris esse. Interea mensa nobis apponitur, non tam ciborum varietate (quos terra ipsa nō ferat) quam genere ministerii & munditiis elegans. Eximia est enim gentis in conuiuiorum apparatu solertia. Nullus præterea quam-

uis in maxima discumbentium multitudine strepitus, vix hiscere famulum cernas. omnia ad modestiam & grauitatem mirè composita; peracto prandio, nixi omnes genibus, (nam hoc apud Laponios Christianos in more positum est) Deo gratias egimus. Tum Sanctius potionem, quam dixi Chia, sua ipse manu miscuit nobis atque porrexit. Deinde supellectilia, quæ tunc ibi erant, exposuit. In iis ferreum tripodem exiguum, paulo plus dodrantis circuitu, ad sustinendum ollæ, cùm aperitur, operculum Eum ego tripodem attrectans manibus, quòd vetustate rimas ageret, ferruminatum duobus locis offendi. Ac nihilominus aiebat Sanctius eum in Primis nobilem esse Laponis totius, sibique aureis constitisse mille & triginta, quamuis eum ipse longè pluris faceret. Porrò hæc instrumenta sericis tegumentis inuoluta conduntur arculis pretiosis. Alia præterea minimè vilia dixit mihi Sanctius in præsentia non ostendere se, quòd ad manum non essent, verùm in reditu prolaturum. Quæ vobis æstimationes minùs à vero abesse videantur, si reputetis id quod res est, Meaci esse quendam ex principibus ciuitatis, qui vasculum fictile ad vrceoli magnitudinem, in vsum eius quā dixi, potionis, aureorum triginta millibus æstimet: omnino cariùs, sed certè multi non deerunt, qui decem millibus cum eo libenter decidant. Nam quæ tribus, quatuor, quinque millibus æstimentur, idque frequenti commercio, alia vasa plurima sunt. Atque etiam gladiis quibusdam est eadem apud Laponios dignitas. Iamque profectionis instabat hora. Salutata igitur vxore Sanctii & liberis, in suburbanum quoddam, ientaculo de more præparato, deducor ab ipso Sanctio, eiusque filio, fratribus, & cognatis, & neophytis aliquot egregio corporis cultu, quod ad honorem meum id pertinere arbitrarentur. Ab eo comitatu digressus, ad amnem deuenio nauigabilem hora post solis ortum tertia, ab vrbe Sacaia nouem millia passuum. Præstolabantur ibi me duo nauigia, quæ nobis Christianus vir, Imorensis castri primarius, factus de profectione mea certior, ad tempus occurrere iusserat, quorum in altero filius erat ipsius, duodecim circiter natus annos, in humero sclopum gerens, virili planè ac militari corporis habitu; in altero largè & copiosè exstructa cibaria. Is, vt me ad conscendendum inuitauit, continuò mihi mandata parentis exposuit ignoscerē sibi, quòd ipsemet obuiam mihi non prodiisset: se id cupiisse vehementer, sed quòd recentē hospitem Gasparē Vilelam sibi deserere non liceret, vicariū eius officii misisse filium, qui me domum vsque perduceret. Ad montis, radices in quo summo castrum est positum, aduerso flumine sub occasum Solis delati, quòd

arduus admodum & asper ad iugum vsque restabat ascensus, descendenti mihi præstò fuit lectica : & quamquam accelerantibus gradum lecticariis, circa medium cliuum oppressêre nos tenebræ in sylua cedris & pinis ingentibus frequentissima: sed opportunè obuiam habuimus è castro cum accensis funalibus hominem quæ res ad itineris difficultatem leuandam non mediocriter profuit. Denique oppidum intrauimus, magna cùm Gasparis Vilelæ, tum hospitis nostri ac familiæ voluptate. Castrum est tertius regionis huiusce munitissimum in Mioxindoni ditione, quarum ferme potitur hoc tempore, ibique cum fidelissimis habitat, qui magna ex parte Christiani sunt. Ii postero die, cùm animarum sordes per Confessionem eluere cuperent, ad concionẽ, quæ bis habebatur quotidie de Sacramento Pœnitentiæ, conuenêre vestitu serico versicolori, inauratis ferme præcincti pugionibus, & quidem tanta nostrorum hominum reuerentia, vt complerumque manibus humi positis perinde alloquerentur vt regem. Crux erat domi nostræ posita; hanc vbi suppliciter adorarunt, Gaspare magna demissione salutato, aures admodum attentas Dei verbo dedêre. Inde multa scisciati, quæ pertinerent ad refutanda Genxuensium mendacia, (quod hominum genus & fides Iaponicarum omnium vehementissimè Christianæ religioni aduersatur) itémque alij alia percuntati, cùm Gaspar ad omnia respondisset, læti digressi sunt. Postridie Confessionum initium est factum. quo in opere Gaspar hebdomadam posuit. adiuimus eum iam salutandi causa Regem, quod semel quotannis Gaspar facere consueuerat. Ille verò nobis non poculum modò porrexit, (quod summum honoris indicium est) sed etiam, quamdiu apud eum fuimus, flexis æquè ac nos genibus perstitit, ac verbis humanissimis vtrumque dimisit. Insula est passuum mille & quingentorum fere circuitu ad montis eius radices, quam grandis ambit flumen, & in ea templum Christianæ religioni consecratum. Hanc possidet præstanti fide neophytus, & miro incensus desiderio nominis Iaponici totius ad CHRITVM adiungendi, qui, vt aiebat, sacram in vrbe Sacaio ædificandam curarem, non modò meritis rationibus adhortatus est, sed etiam Caxarum (monetæ genus id est) in eos sumptus quinquaginta millia liberaliter dedit. eoque subsidio rem aggredi nobis erat in animo. Ad hanc igitur insulam missæ celebrandæ gratia Sabbato sub vesperum venimus. Templum pro nostra tenuitate exornauimus in posterum diem. Tum prima luce Christiani affuêre: Gaspar diuina peragere, de matrimonii Sacramento sermonem habuit, quòd nonnulli

cupere-

cuperent nuptias Ecclesiastico ritu contrahere. Baptizati sunt etiam nobiles ferè octo. Inter quæ me rursus e frigore tormina corripuêre acerbissima, Meacum igitur Gasparis hortatu delatus æger decubi menses duos. Exacta dein hyeme, vt cœlum intepuit, recreatus, quæ circa Meacum sunt Christianorum loca, quod ita Cosmus Turrianus mihi mandarat, lustrare constitui. de quibus ad vos pauca perscribam, quoniam quidem separatim res Meacenses è Ludouici Froii epistola cognoscetis. Naram igitur veni primùm, diei vnius itinere, Vrbs ea ditionis est Daiondoni inter Meacenses proceres longè potentrissimi, & apud Mioxindonum atque Cubum gratia & auctoritate summa. Neophytos è prima nobilitate duos adii protinus, hortatusque sum, vt sacri Baptismi beneficium agnoscerent, & immortales Deo Domino gratias agerent. Illime ad præfectum in arcem deduxere munitissimam, aspectuque pulcherrimam. Collis erat præcelsus è lapide molliori. Eum collem ante quinquennium Daiondonus fabris adhibitis ad iustam planitiem ita depressit, vt eadem opera ex ipsomet lapide solidæ turres & propugnacula existerent. In medio autem complures effodit puteos negotio facili, quippe cùm ad tertium statim cubitũ, aquarum copia scaturiret. Tum illuc è popularibus suis ditissimũ quemque ac fidelissimum euocauit: solum in areas descriptum illis ædificandi causa distribuit. Illi porrò certatim ædes exstruxere magnificentissimas, contignationibus multis, & more nostro specularibus fenestris instructas. Illud verò præcipuè delectat intuẽtium oculos, quòd non priuata solùm ædificia, sed mœnia etiam ipsa turrésque tectorio inductæ sunt læuissimo prorsus ac nitidissimo. Nihil in orbe nostro tale conspexi. Calcem quippe non arena commista, sed candidissimo quodã chartæ genere subigunt. Nam quid ego de tegulis dicam, quæ duorum digitorum crassitudine, nigricantes, & varietate figuratum oculos retinent, & in quingentesimum annum atque eo amplius durare dicuntur? Oeci porrò & cubicula cedrina sunt gratissimi odoris, pergulæ omnes ex vna duntaxat eiusdem materiæ tabula. parietes pretiosè cælati priscis annalium monumentis. quod inter effigies est spatii, totum id inauratum est. Columnæ cum epistyliis ac spiris ex aurichalco item inauratæ, cælatura magnifica, quibus è mediis eminent eiusdem operis rosæ peramplæ, visuque pulcherrimæ. Iam verò lacunaria tum aliis commentis opificum, quæ dicendo assequi nequeo, admirabilia, tum verò tabularum iuncturis adeò artificiosè latentibus, vt quamuis defixos fallant obtutus. Sed mihi inter cætera mirabile visum est cubiculũ vlnarũ quaquauersus quatuor

&

& semis, è ligno croceo vndatim crispante, venustatis eximiæ, ita polito ac splendido, vt cum speculorum fulgore certet. quamquã ego dotem eam ipsius materię fuisse minimè credidi, quòd ad eum modum sine aliquo artis lenocinio radiare vix posset. Huic ædium dignitati hortorum respondet amœnitas, quibus dici nihil puto posse iucundius. Multa sunt Meaci visenda, sed nihil ad hæc Itaque non immeritò locus hic confluentibus vndique animi tãtùm & oblectationis causa viris principibus celebratur. Nobilissima phana sunt etiam, quorum vnum Cobucui nomine, post concionem ad neophytos habitam, adiuimus ipsorum rogatu postridie. Eius propylæa triplici constant atrio cum totidem peristyliis. In primo aditu egregii sũt operis lapideæ scalæ, quibus in summis, ad postes ianuæ, colossi duo præclarè facti cernuntur, clauas, quasi custodiæ causa, tenentes. post tertium denique peristylium, templi sese facies aperit. In id gradibus item lapideis artificiosè factis ascensus est. Valuas colossæi leones duo custodiunt. In medio templo, sedentium habitu, septenũm cubitorum tria signa sunt posita, Xacæ & filiorum, latera ipsius cingentiũ. Pauimentũ omne est è quadrato lapide. Sed miraculo præcipuè sunt colũnæ septuaginta cedrinæ, diametro & altitudine planè visenda, quarũ singulas caxarum decies, hoc est aureorũ quinque circiter millibus, constitisse codices & rationes templi testantur. Eas cum reliquis parietibus valde iucunda miniati operis pictura conuestit. Tectum, eo quo dicebumus, tegulæ genere affabre & variè laqueatum, ad vlnas quattuor porrigitur extra parietes, mirum vt videatur tantæ molis procurrens pondus sustineri ac suspendi posse. Ad templi latus cœnatio Bonziorum sanè magnifica, & eadem qua templum ipsum structuræ atque operis firmitate, vlnas in longitudinẽ quadraginta, duodecim in latitudinem extenditur. Dormitoria porrò cubicula in duos diuisa ordines & centum & octoginta numerantur. Multi præterea & perampli sunt Occi, quorum vnus pensilis, columnis quattuor & viginti, vlnæ vnius & dimidiatæ ambitu superimpositus, bibliothecam continet Bonziorum, tanta quidem librorum copia, vt vel fenestras ipsas propemodum obstruere videantur. Balnea præterea, & cellæ in vsus domesticos, & promptuaria visuntur artificiosissimè elaborata. Iam verò culinæ quanta mundities, quod in Iaponiorum omnium commune est, nihil attinet dicere. Ahena quibus aqua ad potandum calefit, (frigidam enim neque hyeme neque æstate bibunt) vlnæ altitudine, duorum digitũm crassitudine, oris ambitu vlnarũ triũ, stant ex ære purissimo. Culinã riuus præterfluit. Tota nocte, vt in magnis ædibus, (cõ-

clauia

clauia numerantur minimum quattuor & viginti) laternæ colluc-
cent. Ab huius templi ædificatione sexcentesimus iam annus est.
Stagnum habet ante se vlnarum in omnem partem circiter quin-
quaginta pleniſſimum piſcium, graui pœna propoſita, ſi quis eos
attigerit. Inde ad Caſungæ delubrum acceſſimus dicatum idolo,
à quo diuitias, honorem, vitæ diuturnitatem, & quicquid in hoc
ſeculo eſt optabile promiſſum ſibi cultores inani ſpe deluſi, miſe-
randum in modum exſpectant. Itaque magna in veneratione &
honore apud Iaponios eſt. Adeuntibus pratum occurrit primùm
aſpectu grato, herba non vltra dimidium palmum excreſcente:
pratum excipit lucus, iſque denſiſsimus; hunc perpetua & æ-
quabili ad templum vſque latitudine limes interſecat, paſſuum lō-
gitudine circiter mille, planus ad iter vſque medium: inde in cli-
uum aſſurgit lapideis gradibus vlnas binas inter ſeſe diſtantibus.
Vtrinque admiſta pinu cedrus extollitur tantæ proceritatis, vt
meridiano diei tempore totus pænè limes opacetur: ſtipitibus ita
craſsis, vt ex iis mali in vſum cuiuſuis quamlibet capacis onera-
riæ nauis confici poſsint. Sanè cedros ex iis vidi complures vlna-
rum quinquè ambitu, rotunditate planè tornatili. Loci amœnita-
tem augebat præterlabens etiam riuulus. Vt propiùs ventum eſt,
duplex apparuit ordo pilarū è lapide quadrato cum baſibus, later-
na ſuperimpoſita lignea nigricante cum emblematis ex aurichalco
inauratis cælatiſque magnificè, & lapideo tegmine turbinato ad
flatus arcendos ac pluuias. Aliæ erant laternæ è ſolido metallo,
item auro coopertæ, opere admodum ſumptuoſo; ex vtraque parte
ſtant quinquagenæ, quarum ſingulæ omnibus ardent noctibus.
Media autem pila nomen oſtentat aureis litteris inciſum eius, qui
delubro laternam quamquè dicauerit, annua pecunia in vſum
perpetui luminis attributa. Tum ingens domus Bonziarum exſur-
git nobilium feminarum, quæ annum egreſſæ quintum & quadra-
geſimum, ſeſe delubri miniſterio manciparunt. Studēt cultui cor-
poris, ornatu ſerico, & maximè peregrinorum, ex toto Iapone re-
ligionis cauſa aſſiduè confluentium, leuandæ ſiti dant operam. Ex
hac Bōziorū domo porticus admodū pulchra ad vſque adyta per-
tinet phani, quo nemini patet ingreſſus, niſi qui ipſius loci antiſti-
tes ſunt, quorum vidimus aliquot intra ſedentes togis amplis è ſe-
rico indutos, tectoſque capita pileis plus dodrantem altis. In eam
autem porticum nummi iactantur à populo. Aliud eſt in eadem
ſylua delubrum, quod Fachimanum appellant, ſimile cæteris: ni-
ſi quòd laternarum eſt etiā pretioſior cælatura, & auri major co-
pia. Circà eſt atrium candido & nigro ſtratum lapillo, medicis

conſi-

consitum malis, ordine certo dispositis, magnitudine pari, in singulis interuallis vase lapideo collocato, quod fruteta continet, altitudine haud supra binos dodrantes, jucunda rosarum & florum varietate commista. Inde, quòd redeuntibus domum minùs nobis erat deuium, phanũ inuisimus aliud extra nemora positũ, cõsecratum Idolo Daibut, quæ vox magnæ sanctitatis denotat virũ. Huius phani frõs ianuas habet tres, sed vnam præcipuam: atrii verò latera singulas, altitudinis atque amplitudinis omnes miræ. Patet autem atrium id quadrata forma vlnas omnino sexaginta, quoniam eiusmodi est apud Iaponios ædificiorum & priuatim & publicè ratio, vt quanta cuiusque mensura sit, primo statim intuitu intelligas. In eius atrii medio est phanum vlnas longum quadraginta, triginta latum. Scalæ & pauimenta ex ingenti quadrato lapide: vbi portam intraueris maximam, duo sese ostentant colossi, majoris etiam formæ, quàm quos antea diximus. Duo præterea stant janitores ad latera, truci admodum aspectu, vlnarũ quatuordecim altitudinis, instar turrium, membris inter se præclarè conuenientibus: alter Tamondea dicitur, alter Besamondes, quorum singulos vni cœlo præesse vulgus opinatur, calcantq; pede singuli dæmonẽ. In medio autem tẽplo tria sedent signa. Canon, & Xixi, parentẽ Xacam interlocant. Xacę statua, ex ære cyprio in ampla & pulchra, quiescẽs rosa, quatuordecim vlnas latitudinis obtinet: reliquę duę nouenas, ligneæ, sed omnes affabre admodũ auro intectæ, radiis tãta claritate micantibus, vt intuentis aciẽ pęnè perstringãt. post hæc, alia duo simulacra cernũtur; Homocõdis, & Zoiolis, (quibus etiam cælorũ præfectura vulgo tribuitur) superioribus omnino similia. porrò ex vtraq; tẽpli parte pulpitũ cernitur. ea est quadriforis mãsio, parietibus duarum vlnarũ altitudine. Interiùs alia est eiusdẽ formæ domuncula, in eius medio stat cathedra eximiæ majestatis. Totũ verò suggestũ parua ambit operis egregii porticus, triũ dodrantiũ latitudine. Iã verò lacunaria tẽpli colũnæ cedrinæ sustinẽt octo & nonaginta, miræ altitudinis, æqualiter teretes, ambitu vlnarũ triũ & semis. Tẽpli cõditi, septingẽtesimus annus est. Annis viginti exstructũ perhibetur fuisse. Idẽ anno abhinc quadringẽtesimo cõflagrauit, ac restitutũ est denuo, sed nequaquã pari magnificẽtia, materiæq; præstantia; ꝙ ipsum indicant lapideæ columnarũ bases ex incẽdio relictę, quarũ amplitudo lõgè majorem columnarum formã postulare liquidò cernitur. Iam verò extra peristylium templi, turris lignea, firmo admodum opere ingentibus triginta pilis imposita, tintinnabulum seu campanam sustinet æneam tantæ magnitudinis, vt eam dimensus præsente me neophytus quidam, vlnarum

narum ôs duarum, sex ambitum, trium & semis altitudinem ; æris verò ipsius crassitudinem dodrantis vnius dimidiatique comperierit. Suauissimum edit sonum, exauditurque longissimè. Qua templi patent fines, itemque vrbe tota ; & circa vrbem passuum ad duo circiter millia, plurimi cerui & palumbes non modò vagantur impunè, sed etiam tecta ciuium subeunt, attrectante nemine, propterea quia delubro dicati sunt. Ac de phanis quidem huius vrbis & monasteriis, ne sim longior, hactenus. Quæ postquam rogatu, vt dixi, neophytorum inuisimus, postridie Nara Tochim leucarum quinque interuallo veni sub vesperam, acceptusque sum à Christianis incolis ingenti lætitia, credo quòd Iaponij cuiusdam opera conuersi ad dominum, cùm Gaspar plurimis maximisque occupationibus impeditus eos adire non posset, nullum adhuc è Societate nostra conspexerant. Gens est ferè nobilis. præfectus Cubum cognatione attingit. Itaque vulgo cùm adeunt hominem, non nisi celsitudinem ipsius inter loquendum appellaremos est. Triduum apud eos fui dumtaxat. Concio defuit nunquam. Multa de quibus ambigerent singuli quæsiêre: precationi verò mirum omnes ij quàm dediti sint. Digredienti autem mihi non modò munuscula quædam obtulêre beneuolentiæ causa, quę, ne se contemptos putarent, recusare non potui; sed etiam equos & exploratores itinerum peramanter dedêre. Itaque Sauam, sed à Tochi leucas, iter intendimus. Id castrum in editissimo positum iugo, leucas à Meaco viginti distat in Orientem, situ amœnissimo, quippe omne circa spatium, cùm aliæ formosæ varij generis arbores, tum cedrus plurima pinusque conuestit; & inde in subiectos agros apprime consitos, frequentésque ædificiis atque cultoribus, ad passuum millia circiter sexaginta prospectus est. Huc ergo dum tendimus, medio ferme itinere, stratos equos duos, & quidem optimos, nullo sessore conspicimus, sagittariis ferè quindecim comitantibus, quos nobis Christianos omnes Christianus ipse dominus loci Franciscus obuiam miserat. Igitur Tochianis domum remissis, & gratiis actis, nouo comitatu Sauam magna Christianorum voluptate peruenimus. Franciscus autem ipse, vt nos lautiùs exciperet, simul etiam, vt nobis occurreret in itinere, venatum e oppido excesserat eo ipso die, sed in nos idcirco nõ incidit, quòd opinione celeriùs ambulauimus. Sauæ porrò diuertimus ad ædem Christianorum sacram, cui coniuncta domus est Sociis nostris excipiendis, itemque separatim laicis, qui se se nostris hominibus comites dederint, è cedrina ferè materia opere egregio fabrefacta. Hanc etiam porticus ambiunt, longisi-

gissimo, vt dixi, gratissimoque prospectu. Sub noctem Franciscus affuit magna cum domesticorum & clientium manu, aprum ingentem afferens, non sine magno quidem & labore quæsitum & impendio, quippe non canes modò, sed etiam quosdam homines fera malè multauerat. Pictam in templo Christi resurgentis imaginem, quæ è nostro effingendam exemplari Franciscus egregii artificis manu curauerat, nixi omnes genibus pia cum prece venerantur, primùm venatorio nondum ornatu depositò: deinde me perbenignè salutat Franciscus, agitque gratias, quòd ad se tam longè contenderim; tum, veritus credo ne mihi fesso de via molestus esset, magna cum amoris humilitatisque significatione se domum recepit. Vir est inter populares suos corpore simul & animo eminentissimus: nam & statura Iaponiis quotquot vidi ad hanc diem omnibus antecellit: & eximia humanitate atque animi magnitudine præditus est. Accedit summa cùm in armorum vsu dexteritas agilitasque membrorum; tum Iaponicæ superstitionis legumque peritia: quod ille studium cùm ad veritatē religionis Christianæ transtulerit, tantos breui tempore processus effecit, vt Dei magnitudinem assiduè prædicare, cæterosque ad virtutem exemplo vitæ, plenisque pietate sermonibus incitare non desinat. Sanè ego eum ex abdito quodam loco exaudiui, cùm ad domesticos aliquot, quorum erāt ethnici nonnulli, de fide Christiana differeret, docerēque quantum inter patria Idola Deumque verum interesset. Qua in disputatione, elatus ardore animi, eò deuenit, vt diceret, non modò fidelis ministri, sed ne hominis quidem loco, qui Christianus non esset, posthac neminem apud se futurum. Atque hæc viri fides religióque eo admirabilior est, quòd vix ante annum ad Christum adjunctus est, eumque semel tantùm a Baptismo Gaspar inuisit. Castrum est Sauæ finitimum, cuius qui potitur à Daiondono Rege defciuerat. Hunc quamquam magno proposito periculo non dubitauit adire Franciscus, nobis qui Sauæ remanseramus, enixè Dominum pro ipsius incolumitate precantibus: tantaque prudentia tractauit ingenium rebellis, vt quocunque voluerit flexerit hominem, eúmque Daiondono, cuius in ditione sunt ambo, reconciliauerit. Magnam Sauanis lætitiam attulit ea res, pacem optantibus. Nec modò secularia procurauit ibi Franciscus, sed etiam nactus occasionem, Euangelio promulgato & Iaponicarum opinionum vanitate detecta, primarios quosque eius loci viros desiderio Christianæ religionis accendit. Paulo pòst, alium dynastam conuenit ethnicum, eúmque cum familia tota conuertit. ii paucis antè diebus Baptismi Sacramento Ecclesiæ adjuncti sunt.

sunt. Postea legatus ad Mini regem, duos regni proceres ad Christum eadem felicitate traduxit, quos ego cùm excluſus temporibus baptizatum ire non possem. ad Gasparem scripsi Meacum, vt aliquem eius rei causa ad illos mitteret, quòd eorum Baptismus ad Christianam religionem augendam non mediocriter pertineret. Atque hęc & alia id genus multa Franciscus. Nos autem Sauę & conciones & priuata colloquia de rebus diuinis habuimus, & varia sciscitantibus incolis factùm est satis. Baptizati præterea nouē: in iis claro admodum loco natus adolescens, qui de Christianæ fidei mysteriis à populari quodam neophyto edoctus, ad me Sauam vsq; leucarum decem interuallo Baptismi causa venerat. Dum hæc geruntur, affertur ad nos nauem in portu Sacaiano stare paratam: quam ego ne occasionem amitterem, quamquam mœrentibus digressu meo Sauanis, inde decessi. Et quia Sacaium petentibus periculosa quædam loca erant prætereunda, Fraciscus non modò necessaria nobis ad profectionem omnia, sed etiam sclopis aliisque telis armatos quattuor & viginti custodes attribuit, nec omnino quicquam est passus nos in iter illud impendere. Compenset Dominus egregiam hanc in nos viri benignitatem. Vos verò carissimi fratres pro eiusdem salute Dominum assiduè deprecamini. Sacaiū vt veni, ingenti gratulatione me Sanctius eiusque domestici rursus excipiunt. Triduum substiti dum nautæ soluerent, nec interea neophytos confirmare, officiique monere destitimus. Cognoui etiam Monicæ virginis in suscepto consilio constantiā: quæ ab alio quodam Meacensi procere non mediocriter expetita, omnes cōdiciones animo excelso repudiarat. Sed cùm iam hora profectionis instaret, Imorensis oppidi Princeps, qui magna virorum nobiliū manu Sacaium ad me salutatum accesserat, itemque è Sacaiano grege Christiani primarii nos viatico instructos, honoris causa ad nauem vsq; deducunt, nauarchóq; cōmendant diligentissimè. Comes verò nauigationis nobis magno Dei beneficio accessit Sacaianus medicus, eximia eruditione atq; existimatione vir, qui à superstitionibus patriis cōuersus ad Dominū, nō modò cōmunis officii laudem, verū etiam Euangelicæ perfectionis culmen expetiit; seculóq; planè relicto, se ad nostram Societatem aggregare decreuit. Itaque vt prorsus exiret de terra sua, & de cognatione sua, rogauit me, vt in Bungum alióve se mecum adducerem. Cessi facilè hominis precibus, iussumque omni patrimonio cedere filio item medico, pretiosum dūtaxat ornatū corporis retinere, quo faciliùs nobis ea ratione ad Iaponios principes, qui externa ferè specie ducuntur, aditus patefieret; ad Cosmū Turrianū inde perduxi, cuius mandato,

ingenti neophytorũ approbatione concionari iã de rebus diuinis instituit. Idemque nuper in vrbe Sacaio tam sumptuosè indui, & tanto comitatu incedere solitus, mirum quanta nunc humilitate, quanta mansuetudine versetur in domesticis ministeriis apud nos. Verùm ad rem redeo. Sacaii conscendimus circa Idus Maias, & Funaium die tertio-decimo secunda nauigatione peruenimus. Lætis nuntiis de re Meacensi, Ecclesia illa tota valde gauisa est. Quarto pòst die Vosuquini perrexi, vt Regem inuiserem, à quo humanissimè acceptus, petii, neophytis id in primis optantibus, locum templo ibidem exstruendo: ille verò non aream modò nobis ad mare secus arcem optimo situ, verùm etiam fabros ad ædificationem libenter attribuit, quam rem speramus ad Christianæ religionis incrementum magnopere profuturam. His peractis Funaium redii: Funaio perueni octauo die Ximabaram, quò Cosmus etiam Turrianus trigesimo circiter antè die Cochinoco se transtulerat. Magnos ibi concursus offendi ethnicorum ad verbum Dei audiendum. Christiani facti paucis illis diebus ad centum & octoginta. Tonus etiam ipse, itemque separatim vxor stipata grege cognatorum & ciuium, Cosmum Turrianum adiere, & concionanti cùm aures præbuissent, magis etiam quàm antea propenso ac beneuolo in nos animo recessere. Tum confessionibus omnium Christianorum auditis, nauigiisque duobus peramplis ipsorum opera comparatis, Cochinocum magna nos turba longè prosequente renauigamus. Et quoniam allatum erat, Ioannis Pereriæ Lusitani onerariam nauem appulsam esse ad portum Rimani regni Facundam, leucas à Cochinoco quinque circiter & viginti; misit eò me Cosmus ad Lusitanos visendos: eodemque Melchior Ficeredius quintodecimo pòst die ad eorum confessiones audiendas, & sacrum missæ faciendum, è Bungo peruenit. Hîc dum vterque moramur, me Bartolemæus Rex Omuram ad se per nuntios euocat. Ego approbante Ficeredio me in viam dedi Iaponio comite viro sectarum Iaponicarum in primis perito, nec Christianæ religionis ignaro. Aduentu nostro Bartolemæus, qui neminem ex nostris biennio toto vidisset, valde lætatus est. multa deinde percontatus, addit vereri se, ne familiares sui, & ii quidem quibus maximè fidat, inter diuturna bellorum occupationes Christianæ doctrinæ rudimenta dediscant, itaque renouata institutione opus esse. A cœna igitur è domesticis suis primarios euocat, jubetque arrectis auribus nostrum sermonem excipere. Non omittam hoc loco quædam ad huius Regis Christianam humilitatem & pietatem declarandam magnopere pertinentia.

pertinentia. primùm ad mensam, diu renitente ac repugnante me, peruicit denique, vt loco superiore quamuis inuitus accumberem. Sublata mensa, familiariter se inter me & Iaponium comitem interlocat, & studiosè docet hominem (eo enim vtebamur interprete) quam potissimùm in sententiam ad suos, quorum optimè norit ingenia, verba facere oporteat. Inchoato deinde sermone, idem in inferiorem locum seorsim ac demissè in famulorum turbam eo sese consilio recipit, vt re ipsa exemploque suo demonstret, quantus honos Euangelio, quantus Euangelii præconibus debeatur. Ac prima quidem illa disputatione ex ipsis creatis naturis vnum esse omnium creatorem euidenter ostendimus. Tum declaratum est, quæ Iaponiorum numina, quis Christianorum Deus esset infinita bonitate, potentia, sapientia præditus. Quæ illi cùm stupentes audirent, magnopere videlicet lætabantur; sese ab inanium Deorum veneratione ad talis tantique Domini cultum esse traductos. Reliquis verò diebus actum de cœlesti beatitudine, pœnis inferorum, aliisque rebus eiusmodi; quas maximè neophytis initio proponere consueuimus. Et sanè talibus egere monitis visa est mihi Barptolemæi familia: nam ipsius quidem Regis in fide constantia planè vicit exspectationem meam. Quæ viri laus eo major est, quòd nec ita pridem Christiana sacra susceperit, & eo ipso nomine à popularibus suis per summum scelus atque perfidiã regno spoliatus finibúsq; suis exactus est, vix vno sibi relicto puero victus quotidiani administro. quanquam deinde in regnum est diuinitus restitutus, rebellibus partim supplicio affectis, partim, cùm ad sanitatem redirent, veniámque supplices peterent, in fidem receptis. Ego dies aliquot apud eum commoratus, Facundam ad Lusitanos reuerti. Ibi redduntur mihi à Cosmo litteræ, vt ad se primo quoque tempore veniam, inde mihi necessariò in Bungum esse proficiscendum. Cochinocum ergo trajeci minimè tuta nauigatione, etenim nocte desertum quendam ad portum appulsos duo piratarum inuasêre myoparones, qui tamen præclarè instructo nauigio nostro, propugnatoribus acriter dimicantibus, reiecti sunt. Cosmus interea in febrim inciderat; ea simulatque leuatus est, in Bungum ab eo discessi, tum aliarum rerum causa, tum verò vt Ioanni Baptistæ nostro in eius Ecclesiæ procuratione succurrerem. Primo post profectionem die Ximabaram delatus, Ariam Sanctium ibidem reperio in erudiendis Catechumenis occupatum. Et quoniam neophyti magno concionum desiderio tenebantur, dies aliquot rogatu ipsorum in eo munere posui. Candidatos etiam aliquot Christianis præce-

ptionibus probè institutos, sacro fonte abluimus. Tonũ ego præterea & ille me vicissim inuisit, audiitque cum suis perattentè de rebus spiritalibus disserentem. Quin etiam cœmeterio Christianorum, quod illi mirum in modum expetebant, locum idoneum, itemque nouo templo exstruendo, & in alios etiam vsus, insulas tres excelsa consitas pinu benignè largitus est; potrò grex ille neophytorum in primis flagrat studio rerum diuinarum. quod cùm aliis rebus plurimis clarè perspeximus, tum illa præsertim: Instabant anniuersaria quædam ethnicorum festa ludive celebritatis eximiæ, ad quæ, vt apud nos ad Corporis Christi solennia, omnes omnium ordinum homines ritu patrio conuenire consueuerant. Cùm se Christiani affuturos negarent, enimuero Bonziis cæterisque indignum facinus visum. Itaque Tonum adeunt, iniuriam Christianorum queruntur, obsecrant etiam atque etiam ne patrijs dijs & ciuitati vniuersæ, sibi denique ipsi tantam inuri contumeliam sinat. Permotus hac oratione Tonus, vocatos ad se Christianorum primarios diligenter hortatur, ludos ne deserant. Aiunt illi, se Christianis legibus prohiberi, spectaculis interesse, quæ idolorum tribuantur honoribus: proinde nequaquam affuturos. Ad ea Tonus, si minùs idolis, mihi certè meisque iussis hoc date. Illi verò in proposito omnes obfirmati, Quidquid voluerit, inquiunt, nobis facito, leges nostras nequaquam violare decreuimus. atque ita ab Tono digressi, in templum sese vniuersi recipiunt, martyrium fortiter exspectantes. Et sanè (vt acri sunt & vehementi Iaponij ferme dynastæ natura & ingenio) mirum est Toni imperio cunctos non illico fuisse mactatos. Sed eorum fortasse multitudine territus, iussit illis renuntiari, quoniam in sua religione tam obstinati persisterent, quod attinet ad ludos, agerent quod probarent, se illos vltra non cogere. Quare neophyti magnopere in fide pietateque confirmati sunt. E principibus ciuitatis Christianus quidam Leo nomine, Toni propinquus, nuper est mortuus. Is, quòd ære suo templum additis liberaliter hortis exstruxerat, & Christianam religionem non modò contra cæteros ethnicos, sed etiam contra ipsum Tonum, vbi opus esset, egregiè tuebatur, Bonziorum scelere creditur veneno fuisse sublatus. Hunc neophyti, vt mutuam inter se Christianorum caritatem publicè ostenderent, quam magnificentissimè extulere: feretrum cum Litanijs & precibus magnaque cereorum ardentium multitudine septingenti ferè neophyti sequebantur. arca vespere conditus est circumsuta serico; postridie lapideum additum est monumentum, & lignei circumquaque cancelli, Crucibus duabus, altera

altera ad ostium septi, altera ad monumenti caput, impositis opere politissimo. Itaque vulgò locus quotidie celebratur ac visitur. Verùm de Ximabaranis hactenus. Ego inde Funaium, mox veni Facundam: ibi hæc scribebam ad vos septimo Calend. Nouembr. MDLXV.

LVDOVICI FROII AD SOCIOS IN INDIAM.

ANNO superiore, fratres carissimi, ad vos scripsi Firando, constituisse Cosmum Turrianum, vt Meacum subleuandi Gasparis Vilelæ causa proficiscerer, quòd multa esset ibi messis, operarij pauci; mihique comitem itineris ab eo assignatum fuisse Ludouicum Almeidam. Nunc mihi, tam longa peregrinatione Dei beneficio peracta, visum est faciendum, vt ea potissimùm per litteras vobis exponerem, quæ vobis cognitu iucundissima putarem fore. Et quoniam totum hoc scribendi munus ita inter nos ego & Almeida initio distribuimus, vt ille iter ipsum quæque in itinere gesta sunt, ego res Meacenses & alia nonnulla de Iaponiorum natura moribusque probè comperta persequerer; omissa peregrinatione, ego quòd mearum est partium hisce præstabo litteris: vos autem maior videlicet huiusce gentis miseratio capiet, reputantes quanto artificio, quanta solertia sagacissimus ille humani generis aduersarius, per speciem religionis, cæremoniis plurimis ritibusque deceptas Iaponiorum mentes ad interitum perducat ac pertrahat. Ac primùm in eorum animis prorsus extincta est notitia omnis, non modò CHRISTI liberatoris nostri, verùm etiam vnius Dei rerum omnium opificis. Superstitionum verò permultæ sunt sectæ, quarum quam quisque voluerit liberum est sequi; sed præcipuæ duæ, quæ ab Amida & Xaca denominantur. Itaque complura visuntur cœnobia non modò Bonziorum, sed Bonziarum etiam varia corporis habitu, quippe alij internis tunicis albis, extimis nigris vtuntur, alios cineraceus distinguit color, quorum idolum est nomine Denichi. ab iis Amidani magnopere dissident. Bonzij porrò ferè omnes magnificè habitant, habentque perampla vectigalia. Iisdem cœlibatus indicitur, nuptias contraxisse capitale est. In phano medio aram excitant: in ea signum Amidæ ligneum, corpore supra lumbos nudo, muliebrem in modum auribus perforatis, in rosa item lignea considet præclara ad aspectum. Ingentes habēt bibliothecas, cœnationes ad cibū vnà

sumendum, æramẽta seu tintinnabula, quibus ad precationes horarias excitantur. Vespere præfectus certum vnicuique argumentum ad meditandum proponit. a media nocte ante aram templi, alternantibus choris, quasi matutinas recitant preces è Xacæ libro nouissimo: prima luce horam vnam singuli meditando consumunt. mento capiteque sunt raso. amplissima peristylia cõstruut, & in iis Fotoquiorum (hoc nomine Iaponii quidam sancti appellantur) sacella. dies per annum festos agitant multos. Sunt autem Bonzii claro vt plurimum genere: namque Iaponii proceres multiplici prole onerati, quibus filiis amplum satis patrimonium relinquere se posse diffidunt, hos ferè ad Bonziorum numerum aggregant. Insignis eorundem sacrificulorum est auaritia: omnes conficiendæ pecuniæ norunt vias. Vendunt artificio mirifico multa chirographa, quorum præsidio sese tutum à dæmonibus fore vulgus putat. Mutuantur etiam nummos, quos in altera vita multiplicato reddant fœnore, dantque cautionis causa syngrapha creditori, quas è vita discedens secum ad inferos deferat.

Alia est familia sanè frequens eorum, quos Ianambuxos vocitant, crispante ac vibrato capillo. ii res vel amissas vel furto sublatas ita comperiunt. Statuunt ante sese puerum, hunc dæmon certis euocatus carminibus occupat: ex eo deinde puero: quod auent cognoscere, sciscitantur. Horum preces in vtranque partem multum valere creduntur. Itaque precationes eorum faustas æquè diraque pretio populus comparat. Huius ordinis candidati, antequam admittantur, bis terve milleni simul montem quendam ceditissimum petunt. Ibi sexagesimum diem pœnitentiæ nomine, vbi sese voluntario supplicio macerauerint, (quo ipso tempore sese illis dæmon varia specie visendum offert) quasi laurea donati, & in cæteram adscripti familiam, floccis quibusdam albis ornantur è collo pendentibus, atrisque pileolis quæ non nisi summum capitis verticem tegant: atque his tanquam insignibus inde Iaponis prouincias peragrant, seque operamque suam vbique venditant, aduentum suum in oppida significante pulsu catilli, quem secum circumferre singuli soliti sunt. Non desunt alio nomine Genguis, qui res item furto surreptas, furesque ipsos per diuinationem demonstrent. Ii in præcelso montis iugo sibi domicilium collocarunt: oris atro colore ob assiduam solis, pluuiæ, venti, geluque patientiam. Vxores ducunt, sed non nisi ex suo genere ac stirpe. Iisdem (vt fertur) è capite quasi cornuculum quoddam extuberat. Editissimas rupes atque cacumina subeunt, fluuios traiiciunt maximos vnius arte dæmonis, qui vt

infelices magis in errorem inducat, iubet illos montem quendam altissimum ascendere. Hic cum miseri ad præfinitum vsque tempus magno cum desiderio præstolantur. Tum illis denique circa meridiem aut sub vesperam sese offert dæmon, quem sub Amidæ nomine venerantur, transitque per medium eorum cœtum. ex eo viso tanta in hominum pectoribus ac medullis insidet superstitio, vt nullis deinde rationibus possit euelli. Consueuerat etiam diabolus in alio quodam mõte sese Iaponiis visendum præbere. Quisquis majore beatarum sedium ac paradisi desiderio tenebatur, conferebat eo sese, eamque visionem expectabat: denique oblatum sibi visum, eiusdem suasu, in interiores vsq; sequebatur recessus ad foueam profundissimam. in hanc dæmon desiliens, cultorem vna secum ad interitum detrahebat. patuit in hunc modum fraus. Senem ea superstitione captum filius ab eiusmodi consilio reuocare frustra conatus, sumpto arcu & sagittis ad locum vsque occultè prosequitur. Comparet ibi dæmon humana specie non sine splendore quodam. Hunc senex dum venerabundus adorat, adducit arcum properè filius, emissaque in spectrum sagitta, pro viro vulpem immutata repentè figura confixit. Inde fugientis cruorem bestiæ persecutus, ad præcipitium illud, quod dixi, peruenit, quo in imo permulta ossa reperit mortuorum, quos dæmon per eam speciem antè deceperat. atque ita & a præsente parentem interitu, & cæteros ab opinione vsque adeò pestifera liberauit. Ad hæc locus est frequentibus Bonziorum cœnobiis admodum celebris (Coiam appellant) quorum princeps auctorque perhibetur fuisse Combedaxis veterator callidus, arteque dicendi famam sanctimoniæ consecutus: cùm tamen diabolica planè iura legesque descripserit. Inuentor etiam fuisse dicitur litterarum, quibus nunc vulgò Iaponii vtuntur. Is cùm ad senectutem peruenisset sese vltro defodit scrobe profunda quadratæ formæ, cubitorum circiter quattuor, eamque deinde seueris verbis aperiri omnino vetuit, neque enim in præsentia mori se; post aliquot millies millena annorum millia virum quendam doctrinæ laude præstantissimum in Iaponis regna venturum, nomine Mirozu; tum se quoque demum è fouea proditurum: interea fessum diuturnis laboribus corpus quiete velle reficere. Circa ipsius sepulcrum lampades ardent multæ è variis eò missæ prouinciis; persuasum est enim genti, quicunque in id monumentum exornandum largi ac benefici fuerint, eos non in hac modò vita diuitiis auctum iri, sed etiam in altera ipsius Combendaxis patrocinio futuros incolumes. Eius porrò cultui qui sese

mancipant, intra ea cœnobia quasi clauſtra concluduntur, capillo in ſpeciem abdicatæ vitæ ſecularis abraſo, cùm tamen ibi deinde, prout eos egit libido, in omni flagitiorum genere volutentur. in illis ædibus, quæ (vt dixi) permultæ ſunt, præter magnam laicorum turbam, Bonziorum ſex circiter millia numerantur. Mulieribus aditus eò non eſt, capitali ſi acceſſerint pœna propoſita. Fatonochaiti præterea domicilium eſt Bonziorum. Hi magnam puerorum turbam variis artibus ad ompe doli furtique genus erudiunt. Si quos eximia nacti ſunt indole, hos de regum ſingulorū edoctos proſapia ac ſtirpe, & procerum ritibus; armorum etiam vſu, dicendique arte exercitatos, regio ornatu in alias prouncias dimittunt eo conſilio, vt ſeſe regum filios ementiti, per commendationem ſpeciemque nobilitatis conciliata mutui nomine pecunia, bene nummati ad ſe reuertantur. Itaque locus in tanta eſt apud Iaponios infamia, vt ſi quem ex ea diſciplina fortè deprehenderint, confeſtim interimant; nec tamen impoſtores idcirco ab improbitate malitiaque diſcedunt. Iaponiæ terra in Septentrionem adiacet ampliſſima ſylueſtrium hominum regio leucas ab vrbe Meaco trecentas. Beſtiarum pellibus induuntur, toto hirti corpore, ingenti barba, myſtacibus maximis, quas paxillo ſubrigunt potaturi. Vini gens auida in primis, ad bella ferox, formidoloſa Iaponiis. In prælio ſauciati, ſalitis aquis abluunt vulnera. id vnum genti remedium eſt. ſpeculum geſtare dicuntur in pectore; ad caput gladios alligant ſic, vt in humeros manubrium deſinat. Sacra habent nulla, cœlum dumtaxat venerari ſoliti ſunt. Aquita perampla eſt vrbs in regno Iaponis Genno. illuc frequentes commeant mercimonii cauſa, itemque viciſſim ad eos Aquitani, ſed rariùs, quòd illuc delati ferè perimantur ab incolis. Multa erant præterea in hoc genere quæ ſcriberem: ſed ne ſim longior, ad Iaponiorū inſanias redeo, qui ad memoriā ſui nominis propagandā illud vel maximè pertinere arbitrantur, humanis gloriæ cupidiſsimi, vt quanto maximo apparatu pōpaque vita functi ſepeliātur. Funerum autē & exſequiarū in vrbe Meaco ritus eiuſmodi eſt. Hora circiter antequam domo efferatur cadauer, amicorum turba veſtitu quam optimo ad rogum anteit. mox propinquæ ac notæ mulieres progrediuntur amictu candido (colore ille funeſtus eſt) verſicolori velo caput obductæ. familiā etiā proſuis quæq; facultatibus ducunt, albo itē ornatu ſubſerico: quæ vero dignitate atq; opibus præcellūt, cædrina ſingulæ magnifico apparatu & artis eximiæ lectica vehuntur, ſecūdo loco incedunt pedibus viri permulti ſumptuoſo veſtitu. Longo deinde intervallo

Bonzius

Bonzius earum superstitionum antistes auro sericóque refulgens lectica gestatur ampla & præcelsa pretiosi operis, Bonziis stipatus ferè triginta pataſatis linteatisque, atro superindutis pallio textu pertenui; tum cineraceo quidam vestium colore (nam is quoque funestus est) accensa prælonga pinea face, demortuo (ne offendat errétve ignarus viarum) iter monstrat ad pyram. Huic Bonzii ferme ducenti succedunt, nomen concinentes dæmonis eius, quem defunctus in vita præcipuè coluit: simul etiam ingens catinus ad rogum vsque tintinnabuli vice pulsatur. tum chartacei duo perampla & expansa figura canistri præfixi hastilibus, chartaceæ item rosæ varii coloris copiam continent: quos qui gestant, tardiori procedentes gradu, sic hastilia subinde concutiunt, vt flores illi paulatim in speciem pluuiæ decidant, ventoque flante spargantur: eum videlicet imbrem argumento esse aiunt, mortui animam ad paradisi gaudia penetrasse. post hæc autem, octo prima lanugine Bonzii diuisi bifariam, prælongas arundines cum vexillis cubitalibus, quibus item idoli nomen inscriptum est, per terram auersa trahunt cuspide. Tum iisdem insignes litteris, ardenti incluſa candela, decem laternæ feruntur, obductis velo pertenui lateribus. Ad hæc iuuenes duo cinereis vestimentis pineas præferunt faculas, dodrantium trium longitudine, haud tamen accensas, quibus deinde rogo flammas iniiciant. Eodem vestimenti colore permulti sequuntur, verticem capitis adoperti exiguis admodum pileolis mento subligatis, è nigro fulgente corio forma triquetra, (quod apud eos honoris indiciū est) iidē schedula insignes, capiti affixa, in qua nomen eius, quem dixi, dæmonis legitur: quod ipsum quo magis celebretur, ponè certus homo tabellam ostentat cubiti longitudine, dodrantis latitudine albo velo tenuissimo tectam, inscripto ex vtraque parte eodem illo nomine litteris aureis. Tum demum à quattuor viris, lectica sedens magnifica, defunctus ipse gestatur in veste candida, demisso capite, iunctisque precantis habitu manibus. ad cæterum amictum extima toga papyracea superadditur libro exarata, quem Deus ille suus, cùm in terris ageret, scriptū reliquisse perhibetur, cuius præsidio meritisq; vulgò se compotes fore salutis existimant. Cadauer filii subsequuntur, quàm elegantissimo cultu corporis: quorū natu minimus pineam item fert facem ad ignem pyræ inferendum. Extremum agmen est magnæ hominum multitudinis iisdem quæ modò dixi pileorum insignibus. Vt ad locum exsequiarum peruentum est, Bonzii vniuersi & cætera simul turba cum strepitu æramentorum catinorumque horæ spatio dæmonis illius nomen

magnis clamoribus inuocant. Deinde hoc maximè modo fit bustum: Area quadrata satis ampla, cancellis eminentibus, & velo crassiore ita præcincta est, vt singulis in quattuor cœli plagas ianuis introitus pateat. In medio fouea referta lignis, tecto elegãti opere ex vndulata materia super eam excitato, duas habet è regione mensas vario ciborum genere, (piscibus tamen exceptis & carnibus) præsertim verò caricis, mediçis malis, placentis affatim instructas. Stat etiam in earum altera vaporarium vasculum suffimenti causa prunis impositum, & lignum aquilanum in disco. Vt igitur eò deuentum est, lecticæ vinculum injicitur è fune prælongo, quem, qui adsunt, certatim manu apprehendentes vociferantur, vt diximus: postea totum septum introrsus terna lustratione circumeunt. Deinde lectica pyræ superimposita Bonzius earum cæremoniarum antistes, carmen effatus, quod circumfusa turba nequaquam intelligat, accensam faculam ter supra caput in orbem idcirco circumagit, vt eo significet gyro, defuncti animam nec originem habuisse, nec verò finem aliquando habituram esse. Rotatam inde faculam abjicit: hanc duo è defuncti filiis cognatísve arreptam stantes ad lecticæ latera ad Solis ortum alter, alter ad occasum, super cadauer ipsum mutuò sibi quasi honoris & officii causa ter vbi porrexerint, deinde in lignorum struem iniiciunt. Superinfunditur oleum statim, cum aquilano ligno & aliis odoramentis, prout copiæ suppetunt, magnóque incendio corpus in cinerem vertitur. Interea filii ad mensam accedunt, & aquilano ligno in vaporarium indito, solenni suffitu parentem quasi iam ad cœlestium numerum adscriptum supplices venerantur. Adoratione peracta, merces laborum Bonziis pro dignitate persoluitur: Antistiti quinque vel decem vel etiam viginti aurei nummi: cæteris vel argentei deni viritim, vel certus caxarum numerus: prandium verò paratum (amicorum ac Bonziorum turba dimissa) vel busti ministris vel pauperibus vicerasísque relinquitur. Postridie liberi cum affinibus & amicis ad rogum reuersi, cineres, ossa, dentésque demortui in vas inauratum imposita, domum referunt, ipsumque vas veste contectum in mediis ædibus locant. frequentes adsunt iterum Bonzii ad priuatas exsequias: eædemque septimo die denuo repetuntur. Deinde translati certum in locum cineres terræ mandantur, quadrato impositio lapide, in quo ductis à summo ad imum vsque maioribus litteris, nomen describitur dæmonis, quem-

cun-

cunque demortuus in vita coluerit. inde continuis diebus ad sepulcrum se filii conferunt, ibi spargunt rosas, ibi calidam apponunt, vt habeat defunctus, vnde litim leuet. nec solùm die, sed mense etiam & anno septimo priuatos intra parietes eadem funebria iusta recurrunt, ingenti videlicet Bonziorum sagina, crebrisque vindemiis. Omnino in hæc funera impensa fit à locupletioribus aureorum trium circiter millium, à tenuioribus ducentorum trecentorúmve. nam quorum tanta est inopia, vt funeri sumptus desit, eos per noctem ac tenebras nullo apparatu vel pompa in sterquilinium abjectos humi defodiunt. Aliud est etiam genus funeris, quod virtutibus in ora præcipuè maritima ducitur. Ii cùm Amidæ sese eximio quodam cultu deuouerint, eius visendi cupiditate flagrantes, mortem vltro sibimetipsi consciscunt. Ac primùm emendicata per dies aliquot stipe, & in manicas indita, publicè concionantur ad populum, totámque consilii sui rationem exponunt, magna omnium approbatione; tantam quippe sanctimoniam cuncti suspiciunt: deinde sumptis falcibus ad vepres ac sentes, qui ad beatorum sedes iter impediunt, præcidendos, nauigium conscendunt nouum, saxisque ad collum, brachia, renes, crura, pedesque religatis, in altum prouecti, vel perforato de industria merguntur alueo, vel etiam deinceps in mare singuli sese præcipitant. Alueo vacuo confestim ignis ab amicis ac propinquis officii causa proprio separatim nauigio prosecutis injicitur, nefas putantibus nauem tantis religionibus consecratam, ab vllo prorsus in posterum attingi mortalium. Sanè, dum nos peteremus Meacum, octo diebus antequam ad Insulam Hiu peruenimus, viri sex, feminæ duæ simul eo genere lethi perierant ad oppidum Fore. His deinde populus ædiculam vniuersis columnam pinumque singulis perpetui honoris causa prope littus erexerant, & imposita baculis complura chartæ segmenta, ædiculæ toto tecto defixerant, carminibus plurimis intra parietes propositis, quæ beati illius cœtus egregias laudes celebrarent. Itaque visebatur locus die noctéque superstitiosissimè. Ac fortè per eos dies dum ad quendam infantem Baptismo lustrandum ego & Ludouicus Almeida tendimus, illac nobis iter facere contigit: atque eo ipso tempore prodeuntes è sacrario quinque circiter vetulæ cum globulis precatoriis, quæ vulgo rosaria dicimus, (adeò Christianos mores Lucifer æmulatur) partim ludibrio nostram ridere dementiam, partim seuero vultu nobis impietatem expro-

exprobrare, sacrum illud monumentum nulla veneratione honorisve significatione prætereuntibus. Restat vt de Bonziorum concionibus pauca perstringam. Eæ si minùs crebræ quàm apud nos, certè quàm apparatissimę. In templo permagno cum serica supernè vmbella suggestus attollitur. In eo stat ornatu sumptuoso cathedra, ante cathedram mensa cum tintinnabulo & libro. Vbi concionis tempus aduenerit, ad suum quæque doctorem in varia templa frequentes Iaponiorum sectæ conueniunt. Ille suggestũ ascendens, & in sella considens, magnificè sese circumspicit: deinde indicto campana silentio, pauca ex eo, quem diximus, recitat libro quæ mox idem fusiùs explicat. Sunt autem hi concionatores viri ferme diserti, atque ad flectendos animos auditorũ idonei: & quoniam hiat semper auaritia Bonziorum, eò potissimùm omnis spectat eorum oratio, vt populum inducant specie pietatis ad sua locupletanda cœnobia, tanto beatiorem in altera vita fore quemq; affirmantes, quanto, quæ ad sacra vel exsequias pertinent, maiore pompa & impensa curarit. Cumque ita multæ atque ita inter se pugnantes numerentur superstitiones atque familiæ; in eo tamen vel maximè laborant magistri, vt sua quisque mendacia & fabulas ita discipulis probent, nihil vt præterea verum, nihil ad æternã salutem tutum, nihil dignum quod audiatur, existiment. Accedunt alia quoque artificia, incessus grauitas, oris atque habitus dignitas, denique species omnis exterior, quibus rebus Iaponiorum pectora tantis opinionum peruersitatibus imbuuntur, tantamque ex iis fiduciam ac spem salutis æternæ concipiunt, non solùm vt domesticos intra parietes, verùm etiam in publico, totaque vrbe rosaria ferè semper manu percurrant, ab Amida Xacaque diuitias, honores, bonam valetudinem, sempiterna gaudia suppliciter postulantes.

Quæ cùm ita sint, carissimi fratres, existimare potestis ipsi, quãto Dei auxilio indigeant, non modò qui in hæc loca Euangelium afferunt, sed etiam qui allatum accipiunt, seque relictis idolis ad Christum adiungunt; quippe tot à diabolo machinis oppugnãtur, ita solicitantur assiduis Bõziorum dissuasionibus, postremò ab affinibus amicisque adeò contumeliosè, molestè, acerbeque vexãtur, vt nisi diuina gratia sacrificiis ac precationibus Ecclesiæ Catholicæ conciliata subueniat, multorum vel potiùs ferè omnium fidem atque constantiam his certè nascentium Ecclesiarum initiis valde periclitari necesse sit. Quo magis vobis, qui salutem animarum tam vehementer expetitis, Iaponicos hosce greges præcipuè in Domino commendatos esse par est. Nos Sacaium ex itinera

here venimus quinto Calend. Februarias. Ludouicus Almeida quibusdam negotiis primùm, deinde etiam valetudine aduersa impeditus, ibi diutius substitit: ego diei non amplius mora facta, profectus inde, Meacum leucarum tredecim interuallo perueni pridie Calend. Februarias. Aduentu meo cùm cæteri Christiani, tum Gaspar Vilela præcipuè, qui neminem è nostris Meaci toto ferme sexennio viderat, mirum in modum recreatus est. Is quadragesimum nondum ætatis annum excedit, sed cani septuagenarium indicat, frigorum vi vehementer affecto consumptóque corpusculo. Meacensi lingua, quæ, vt celeberrimi populi regiæque vrbis fertur elegantissima, iam nunc vtitur ita peritè, non modò vt confessiones intelligat, sed habeat etiam conciones. Quosdam insuper libellos ad pietatem vtiles in eandem vertit linguam, alioſque deinceps non intermittit sub se ciuis operis vertere. Quod reliquum est, nos omnes Dominus pro sua bonitate perpetuò tueatur, opēque nobis ad voluntatem ipsius & rectè interpretandam & ritè exsequendam impetrat. Meaco, II. Calend. Martias, MDLXV.

EIVSDEM AD SOCIOS.

EX iis litteris, quas ad vos dedi mense Februario, multa de Iaponicis ritibus atque superstitionibus cognouisse vos arbitror: alia nunc de rebus præcipuè Meacensibus addam hac epistola, quam puto vobis fore non iniucundam. Ego, vt scripsi ad vos antea, Meacum attigi magna Christianorum lætitia pridie Calendas Februarias: incidit meus aduentus in ipsum noui anni initium, quòd hac hyeme Iaponii à Calendis Februariis auspicati sunt; varius enim est in his regionibus anni cursus; longè alia atque apud nos ratio temporum atque descriptio. Vetus est autem gentis mos, vt anno ineunte, ab die nono Lunæ aduſque vigesimum, regni proceres & Bonziorum principes ad Regem quisque suum salutandum non sine donis accedant. Ea sunt ferè magnus chartæ numerus, aurea flabella, arma affabre facta, & alia eiusmodi. atque hæc consuetudo, iam inde ab antiquis ducta temporibus, cùm in aliis omnibus regnis, tum verò in hoc Meacensi tanto diligentiùs retinetur, quanto Cubus honore atque amplitudine cæteris omnibus Iaponis Regibus antecellit: atque idem honos vxori quoque ipsius matrique tribuitur. Hos autem salutatores Cubus longo cubiculorum ordine admittit ille quidem in penetralia, operis eximii peristromatis aureis adornata; sed ad eorū verba salutationesque (ea loci & personæ

sonæ majestas est) nihil omnino respondet? insignibus tantùm Bonziis quibusdam id habet honoris, vt flabellum, quod tenet manibus, paululum inclinet; atque in hunc modum primæ nobilitatis viri inducuntur: nam inferiorum ordinum hominibus, quâquam locupletissimis, & longè pretiosissima dona ferentibus, nullo pacto ad eum aditus est. Et quoniam ad viam Euangelio muniendam, & existimationem apud rudem ignarumque veræ virtutis & gloriæ populum colligendam pertinere magnopere visum est, vt Euangelii præcones nequaquam excluſos inde fuisse constaret; dedit operam Gaspar, vt illum ipse quoque per idem anni tempus inuiseret. ac superioribus quidem annis aulici cuiusdam beneficio potentis viri, ad Christianam religionem propensi, aliquoties introductus est: nunc verò mihi quoque eiusdem opera patuit aditus. Cubum ergo primùm, deinde vxorem, postremò separatis in ædibus matrem inuisimus, honesto comitatu ad regiam vsque deducti: & càm benignè accepti sumus ab omnibus: tum verò à matre humanissimè, quippe quæ non modò potionem nobis miscerí jussit à famulis, verùm etiam Zacanam (salsamenti genus id est oliuarum instar) de more paxillis insertam; suis ipsa manibus honoris causa porrexit. Eam inuenimus in cœtu nobilium feminarú sedentem ante sacellum ornatissimum, in quo erat Amidæ puerilis effigies egregiè picta cum diademate, aureis è capite radiis emicantibus; mirum ibi silentium, mira modestia, mira denique domestica disciplina: vehementer dolendum vt sit, tantam indolem tantis diaboli fraudibus opprimi, oranduſque sit etiam atque etiam Dominus, vt hasce tenebras Euangelii splendore pro sua infinita bonitate dissiciat.

Vt eo functi sumus officio, postridie Gaspar ad neophytos reuisendos abiit Imorim; ego Meacensibus prædicare Euangelium institi, cùm aliis, tum verò quibusdam è Cubi familia viris illustribus, qui ad nos vêtitate cæperunt: ex iis tres, audito iam aliquoties verbo Domini, Baptismum à nobis vehementer efflagitant; sed idcirco differtur, vt interea meliùs Christiana rudimenta atque instituta percipiant. Auditores habemus mirum in modum curiosos; nullum quærendi finem faciunt, præsertim qui sunt è Ienxuana familia, quæ omni sublato numinis metu, corporis voluptates pecudum more persequitur. ii nihil in animum inducunt credere, nisi quod cernunt oculis, manibusque contrectant: quamobrem expugnantur difficillimè, nec nisi euidentibus planè demonstrationibus cedunt. Obiiciunt autem nobis inter alia; si quidé est Deus, vt dicimus, idémque adeò bonus est; cur ad hoc vsque tempus celauit

celauit bonitatem suam, eamque tam serò Iaponiis declarauit? respondetur autem ad hæc omnia sic, vt contradicere nequeant: sed tantæ, tam densæ illis tenebrę sunt, vt insolitam Euangelii lucem vix pauci admittant: qui tamen eo sunt ingenio atque indole præditi, vt vbi verbum Dei quasi terra semen acceperint, quo tardiùs acceptum, eo diligentiùs amplectantur ac foueant. In vniuersum autē, Iaponiorū ingenia ad Christianā religionem in primis idonea sunt, præstantque non solùm in cognoscenda veritate sedulitatem ac studium, sed etiam in retinenda fidem atque constantiam. tres quidem ii, quos modò diximus, aulici, tanta in eo genere diligentia sunt, non modò vt Christianæ doctrinæ præceptiones ac formulas suo descriptas chirographo deinceps memoriæ mandent. idque celerrimè, sed etiā quæ ex concionibus nostris audiēre, domum regressi in commentarios referant, præsertim quæ de mūdi creatione, de immortalitate variisque viribus ac facultatibus animæ disserūtur. Eos deinde commentarios offerunt Socio nostro Damiano recognoscendos identidem. Et cùm eiusmodi gentis natura, tum illud quoque vel maximè Christianam causam adiuuat, quòd multæ sunt superstitionum sectæ, non solùm diuersæ ac variæ, sed etiam inter se pugnantes: quo facilius est, diabolica mendacia fraudesque conuincere. Circa Meacum in patentibus campis plurima sunt idolorum phana, è quibus adii Christianorum ductu nonnulla: in iis quoddam est Amidæ sacrū ab vrbe quattuor ferè passuum millibus, à priscis Imperatoribus conditum ac subinde renouatum. longitudine vlnarum centum circiter & quadraginta. ingentes habet valuas in medio. ingredientibus obiicit sese suggestus, in quo Brachmanis habitu, perforatis auribus, mentoque & capite raso, ingens Amidæ statua consident, supra statuam quasi pro vmbraculo pendent excepta catenis multa magnaque tintinnabula: circa ludentium specie triginta cernuntur milites strictis telis armati; saltātes Æthiopes, anus venefica, dæmonesque teterrimi; effingitur etiā certa quadā imagine ventus, horrificoq; aspectu tonitrua: ad hæc septeni gradus ad tēpli totius lōgitudinē porriguntur: in iis ordine certo dispositæ vnius Canonis Amidæ filii imagines omnino mille, hinc inde quingenæ, eadē omnes forma, ore venusto, egregiè factæ, tricena brachia totidemque manus ostentant: è quibus duo tantùm ad reliqui corporis magnitudinem apta proportione conueniunt, cætera parua sunt, duo etiam lumbos præcingunt. Singulæ porrò statuæ bina tenent iacula, pectus insignitæ septenis hominum vulticulis, corona capiti imposita cum diademate radiante. Sunt autem cuncta eius templi nō modò simula-

simulacra, sed etiam quæ diximus tintinnabula, & ipsæ catenæ magna obryzi auri copia scitè admodum ab imo ad summum vsque verticem intecta sic, vt fulgorem intuentes oculi ferre vix possint. Locus est celeberrimus, multique eò longinquis è regionibus religionis causa confluunt.

Inde passuum interuallo duûm circiter millium, collis attollitur, ad cuius radices veterem quandam academiam multis distinctam cœnobiis tenui fluens aqua riuus circuit amœnissimus: multa ibi delubra, quorum in aliquibus magno cultu adoratur statua cacodæmonis, facie magis etiam, quàm apud nos pingitur, foeda & horribili. in summo autem colle ingentia tria lignea templa ligneis item columnis mira crassitudine suspenduntur, infimo pauimento strato laterculis læuigatis. In eorum vno colossum immanis magnitudinis Xacæ signum, singulas habet ad dextram læuamque statuas paulo minores: a tergo autem quoddam quasi folium exsurgit, ex quo sigillorum vnius palmi duo circiter millia prominent, infantésque præterea bimi ferè quadraginta; denique latus vtrumque templi, sparis armati dæmones bini custodiunt: hæc autem aurata sunt omnia. Alterum est templum probandis & laurea donandis veteri academiarum more scholasticis destinatum. In eo pulpitum, vexillis compluribus è superiore parte pendentibus, eminet ligneum, in quod scalis tribus ascenditur, est ibi mensa cum cathedra parata magistro, qui actibus eiusmodi præsidet, itemque ad imum suggestum altera in vsum discipuli, qui eo iudicio probandus insignibúsque doctrinæ publicè decorandus est. templum autem ipsum lacertæ seu stellioni dicatum est, quem vulgo Deum & præsidem litterarum & eruditionis existimant: huic nulla neque ara, nec statua, vt cæteris Diis erigitur. in summo tantùm laqueari, multiplicem conuolutus in spiram, ingenti orbiculari depingitur forma, vt scholastici deum supplices venerantur, oculos mentémque simul ad superna cogantur attollere. Tertium phanum altitudine duo proxima superans, clausum offendimus. è regione sunt ædes peramplæ, cælatura magnifica; scholasticorum id domicilium est. multa erant præterea ibidem visenda, sed imminente iam nocte reuertimus.

Hæc habui quæ ad vos in præsentia scriberem. ea si minus læta videbuntur, quòd parum videlicet ad rei Christianæ amplificationem attineant; eo diligentiùs orandus erit vobis Dominus, vt de Ecclesiarum incrementis & rei Christianæ progressibus multa nobis in posterum ad vos, majore cum animi nostri vestrique fructu,

fructu, spiritalique solatio scribere liceat. Quamquam post nostrum ab vrbe Firando discessum non pessimè posita est opera: Deo quippe adiuuante Iaponij sexaginta ad Christianorum numerū adiūcti sunt. Quod reliquū est, nos omnes pro sua clemētia Dominus perpetuò tueatur ac protegat. Meaco, pridie nonas Martias. MDLXV.

EIVSDEM AD SOCIOS.

QVOD vos velle maximè intelligo, id hisce litteris agam, vt Ecclesiastica primùm, tum cætera persequar. Quadragesimæ diebus Dominicis omnibus Gaspar Vilela Euangelium declarauit: quarta quaque feria Damianus noster de Pœnitentiæ Sacramento copiosè disseruit. sexta, sacro missæ peracto, non destitit Iaponius puer, ex ijs quos educamus, de Passione Domini verba facere: quam in sententiam, conuenientibus nocte neophytis, Vilela denuo disputabat, ijs præcipuè locis insistens, quibus auditores ad pietatem excitari maximè possent. Dominica in Palmis (quoad eius fieri potuit in tanta ædium angustia) Catholico more cæremoniisque transacta est. inde ex oppidis finitimis atque etiam remotioribus neophyti ad indulgentias (quas à summo Pontifice datas Catholico ritu proponimus) Paschatisque solennia frequentes venire cæperunt. in iis quidā cum vxoribus liberisque nobiles viri, quamquam lecticis aut equis vsi, tamen assidua pluuia valde vexati, pietatis laudem cumulauêre patientiæ meritis. Vilela ducentorum ferè & quinquaginta confessionibus auditis, quinta feria in cœna Domini mandatum Euangelicum de mutua dilectione publicè docuit. postea cùm de Eucharistia suauissimè peroraſſet, cœlestem panem Christianis circiter sexaginta distribuit: qui cùm ex intimo sensu, & gaudio spiritali, copiam funderent lacrymarum, sanè quàm ingenti nos affecere solatio. in sacello intimo Ludouicus Almeida sepulcrum erexerat ornatissimum. in eo Corpus Domini conditum est, armatique custodes adhibiti. Vespere, solennibus officiis persolutis, puer Iaponius in exponenda Passionis Domini serie, collecta è quattuor Euangelistarum historiis, horas duas ferme consumpsit. quæ deinde explicatione potissimùm indigere sunt visa, in iis Vilela ex instituto declarandis immoratus est, suadens auditoribus pœnitentiā; sed calcar videlicet currentibus: nā cùm sæpe aliàs, tū eo maximè anni tēpore voluntarias ab sese pœnas, easq; adeò acerbas exigere soliti sunt, summopere gratu-

laudum vt fit, in vltimis hisce terrarum finibus, inter tot idolorum cultores, in ipso denique (vt ita dicam) regno diaboli, sanctissimæ Crucis tropæa, salutaremq; humano generi mortem Christi Domini, tam incitatis hominum studiis, tanta religione, tam grata memoria celebrari. Maioris hebdomadæ luctū atque tristitiam ingens gaudium Dominicæ Resurrectionis excepit. à media nocte domus Christianis completa est, liturgiam & supplicationē maturiùm exspectantibus. ea peracta, simul etiam Christianis aliquot Eucharistiæ Sacramento refectis, concio habita est de Resurrectione Domini Paschalibusque mysteriis. inde continuò cœpti sunt, quòd Natali die & Paschate Domini solenne Gaspar instituit eo consilio, vt quàm arctissimis Christianorum animi caritatis ac benevolentiæ vinculis inter se iungantur. simul etiam pecam occasionem colloquia de rebus cœlestibus habita, ductāque præ dulcedine ad vesperam; quædam præterea è diuinis laudibus decantata. quo strepitu exaudito gentiles, præsertim quòd nonnihil de apparatu ædiculæ nostræ cognouerant, instare vehementer vt fores aperirentur: obsisti non potuit: introierē permulti, plerxque verò mulieres diuino quodam instinctu nixæ ante aram genibus, manibusque sublatis, effigiem Christi Domini supplices adorarunt. Posthæc neophyti, qui ex oppidis vicinis ad festa conuenerant, Gaspare officiosissimè salutato digressi sunt. nunc autem id Gaspar agebat, vt sibi diuersorium conduceret prope regiam in superiore vrbis parte, quod toto iam ferè triennio frustra conatus est, vt ibi quoque posset Euangelizare commodiùs. Verùm sinas iam de rebus Ecclesiasticis, ad alia veniamus. Ante discessum Almeidæ, cùm tempus eius reuersionis adesset, perducti sumus vterque ad insignia quædam vrbis ædificia ac templa, quorum tanta est religionis ac magnificentiæ fama, vt ad ea visenda ex aliis oppidis regnis peregrini Meacum ferè assiduè confluant. Exiis nonnulla perstringam: infinitum est enim singula persequi. Aedes gestur quasdam Cubi primùm adiuimus, eximio quodam artificio atque elegantia exstructas oblectationis & animi causa. nihil ego nec in Europa nec in tota India tale conspexi. iis horti subjecti sunt cùm aliis arboribus ignotis in orbe nostro, tum cedro, cupresso, granatis, malis medicis consiti: quæ omnes arbores, varias in figuras artifici manu coactæ, cameras, tintinnabula, turres, aliaque id genus plurima referunt. iam lilii, cyani, rosæ, florumque tanta est copia, tanta colorum odorumque varietas, non solùm vt aduenas ac peregrinos, verùm etiam domesticos ipsos atque cultores cum voluptate atque admiratione retineant. neque horti modò, sed vrbis ipsa

ipsa quoque pulcherrima. viæ latæ ac directæ, foribus arcium instar (quæ res furta & latrocinia maximè prohibet) occludun-tur. in iis variarum mercium institores, opifices, ac sellularii, cùm alia in vsus deliciásque mortalium, tum præsertim aurea fla-bella conficiunt, sericámque cuiuslibet operis textrinam exer-cent. in medio celebertimum Amidæ phanum cum omnibus ho-ris diei, tum verò sub noctem clausis iam tabernis frequentis-simè visitur, iactantur à populo nummi cum precibus, & simula-crum adoratur. nos eò ex hortis Cubi via longa latáque perdu-cti, inde sumptuosissimas præfecti Meacensis nuper instauratas ædes adiuimus; quibus item horti coniuncti non modò arborum multitudine artificiosisque figuris delectant oculos, verùm etiam aquæ limpidissimæ copia, quæ à nouem circiter passuum mil-libus excisa rupe, regali sumptu perducta, lacum in hortis me-diis efficit, in quo complures variæ magnitudinis insulæ, ligneis lapideisque peruiæ pontibus, vsquequaque lætissimis arboribus opacantur. Inde quanquam fessos iam, ac reditum cogitantes, neophyti nos longiùs pertraxêre. multa igitur prætereuntes pha-na, ingentem ingredimur lucum, in quo Bonziorum cœnobia quinquaginta miræ amplitudinis, à regum & principum li-beris, qui sacris addicti sunt, magnificè & sumptuosè incolun-tur: facitque ipsa vicinitas, vt eorum præfecti se inuicem elegan-tia munditiisque superare contendant. Ex iis aliquot inspeximus obiter. Cuiusdam est ianua lignea egregio quodam artificio, longéque alia atque apud Europæos forma. hæc nos in xystum induxit stratum quadrato lapide nigro, parietibus vtrinque ex-currentibus opere tectorio læuoris atque candoris eximii. Xysto nouum quoddam genus hortorum prætenditur, in quibus ma-nu facti colles è saxis ad eam rem è longinquo petitis, frutetis consiti, pontibusque coniuncti cernuntur. Solum partim arena trassiore admodum candida, partim etiam atris lapillis obduci-tur, è quibus passim elati maioris formæ lapides, ex imo leucoia, violas, ac flores emittunt, adeò artificiosè commistos atque dis-positos, vt cùm in orbem singulis anni temporibus floreant, ver ibi perpetuum esse videatur. Multa prætereo, tum ne longior sim, tũ quòd ea verbis assequi me posse diffido; sed illud nõ omittã, quod in reditu vidimus. In medio phano quodam, machina lignea sculptilis variisque picta coloribus, multis forulis collocatos cõti-net libros ab vno Xaca cõscriptos. eadémq;, vt est versatilis, quem quisq; voluerit librum offert protinus. & quidem tanta est volumi-num copia, vt incredibile sit, vel vna ætate à multis auctoribus, vel

multis ætatibus ab vno auctore cõfici potuisse. eorum autem vi
est maximus non in Iapone modò, sed etiam in Sionis regionibu
vnde omnis Iaponica fabulositas & superstitiones primùm ori
tisse, atque inde paulatim oram Sinarum, Pegusiam, Bengalã
totumque eum tractum in Bisnagam vsque peruagatæ dicuntu
Aliud etiam phanum in reditu vidimus inferorum regi dicatu
cuius præcelsum horrifico trucique adspectu simulacrum regi
sceptro insignitum, duobus hinc inde ingentis item staturæ de
monibus cingitur, quorum alter calamo describit hominum m
xas, alter descriptas in tabula recitat. parietes picti varias infer
rum ostentant pœnas, quibus plurimi sexus vtriusq; mortales d
monũ ministerio cruciantur. Celebratur autẽ ædes hæc, augeri
que pecuniis ferè assiduè: nunquam enim desunt, qui ad regis
figiem timore perfusi, ea ab sese tormenta atque supplicia depre
centur. Atque hæc illo die. Postero autem, Christiani cum
principis inuitatu ad audiendas Bonziorũ conciones in suburba
na cœnobia (sunt autem exitus ex vrbe spatiandi causa grati
mi) venimus egressi, turbam virorum æquè ac feminarum cum
suo quemque rosario supplicantes adspicimus; percontati à Bo
phytis, quidnam id esset, dimissam tum concionem esse respond
interrogati de numero, aiunt homines earum rerum periti, cop
tum esse quinque circiter millia. addunt insuper, in eo templo
quotannis centum diebus continuis ab vno eodemque Bonzo
conciones haberi, multis magnisque indulgentiis auditoribus pro
ueranti propositis. Optatum erat nobis omnino aliquem ex
concionatoribus audire, cognoscendi maximè studio, saluaque re
ligione & officio transferendi ad vsum nostrum, quæ ad conci
dos permouendósque Iaponiorum animos pertinere viderentur
& quoniam allatum est, rem adhuc integram esse in alio quodam
cœnobio, pergere porrò illuc vsque decreuimus. eò tendentibus
igitur nobis primò Guiuani phanum occurrit, quod ingenti fre
quentia, superstitione, anniuersariis mimorũ ludis, variisque spe
ctaculis magnopere celebratur & colitur. Inde exeuntes, viam in
gredimur pinis vtrinque iucunda admodum specie consita: hinc
adspicimus populi concursum, ad concionem citato gressu tende
tis. nos vt ad locum peruenimus, moniti à Christianis periculum
esse, ne Bonzij si nos adesse sentirent, concionari desisterent, co
culto loco ad initium vsq; concionis nõ sine magna quidẽ vel ad
miratione vel pudore substitimus è conscientia teporis ac negoti
gentiæ nostræ cõcepto, cũ interim vnius horę spatio auditores mil
omnes ad parui pulsum tintinnabuli nixi genib⁹, incredibili quo
dam

dam significatione pietatis, rosaria manusque tollentes in cælum, in oratione persisterent, vociferantes assiduè: Namu Amida Amibut. Hoc est: Da salutem Amida: quod ipsum nomen etiam domi forisque, seu emant aliquid seu vendant, modulata quadã pronuntiatione gestientes ac libentissimè sæpius inuocant. quin etiã pauperes ipsi inter emendicandum, iis à quibus eleemosynam petunt, propitium precantur Amidam. Bonzii verò ac legisperiti verba illa plebi inculcare non desinunt: Ichinem, Amidabut, Sucumet, Murioo, Zai: id est, quisquis Amidę sanctum nomen ex animo inuocauerit, procul dubio saluus erit. Imperato deinde maiore campana silentio, vt concionator suggestum ascẽdit, tum nos quoque sensim irrepsimus; phanum erat ad fores vsque ac porticus refertum viris ac feminis. in ipsis autem aræ gradibus multi Bonzii considebant manibus intra togam abditis, oculisque demissis. Porrò concionator claro, vt aiebant, genere, decora quidem in primis facie, aspectuque grauissimo, in excelsa vnde ab omnibus conspici posset sedens cathedra, sericis ad talos vsque perquam splendidè vestimentis indutus, interiore candido, exteriore purpureo, flabellum tenens aureum; ex libro quem habebat in mensa propositum, quædam instituit subinde recitare, tum fusiùs explicare, tanta non solùm actionis venustate, sed etiam (vt Gaspar Vilela affirmabat, eius linguæ bene peritus, & cæteri qui nobiscum aderant) orationis elegantia atque artificio, vt mirum videri non debeat, eiusmodi homines tanto in honore ac veneratione esse apud veritatis ignaros. Mihi quidem hæc apud animum meum reputanti venit in mentem, non sine sancti Spiritus vehementi quodã instinctu Franciscum olim Xauerium tam acri studio tam longinquam hanc peregrinationem expetiisse Iaponicam. profectò enim hæ gentes, naturæ bonitate ingeniique præstantia multis Europę nostræ (quod earum pace dictum sit) nationibus antecellunt. Quòd si minùs magnificè de Iaponiis vel sentiunt negotiatores Lusitani, vel prædicant, id nimirum idcirco fit, quòd non nisi cum populis maritimis negotia contrahunt, qui ab interioribus tantùm absunt vitæ cultu, morumque elegantia, vt præ iis rustici videri propemodum possint. Itaque per contemptum syluestres etiam vulgò à Meacensibus appellantur, cùm tamen alioquin ab humanitate ipsi quoque maris accolæ nequaquam abhorreant. Sed iam finis epistolæ sit, plura propediem: atque vtinam cuiusmodi omnes optamus. Meaco, v. Calend. April. MDLXV.

EIVSDEM AD SOCIOS.

DE statu rerum Meacẽsiũ, & religionis Christianæ proceſſibus ad Paſchatis vſque peracta ſolẽnia, ſuperioribus literis ad vos fusè perſcripſi: attexam nunc fratres carissimi reliqua, è quibus facilè iudicare poſſitis, quàm aſſiduis veſtrũm omnium ſacrificiis piiſque deprecationibus egeamus.

Poſtquam à Paſchali conuentu neophyti in ſuas domos & vicina caſtella digreſſi ſunt, nos Meacenſibus Euangelium prædicare perreximus. auditores minimè decrant, multi etiã, diabolicis fraudibus & Iaponicæ ſuperſtitionis prauitate cõuicta, ſic immutabãtur afflati diuinitus, vt conſtantiſſimè crederent, in vno Christo Domino ac Redemptore noſtro omne ſalutis humanæ perfugium eſſe repoſitum. Ventitabat etiam ad nos, cum aliis principibus ciuitatis, quidam Regis Mini cognatus, vir ſanè perſpicax: is cùm a nobis multa ſubinde perquireret, litteriſq; reſponſa mandaret cõmentandi cauſa; tantus illi paulatim veritatis illuxerat ſplendor, non modò vt ipſe in voluntatem Chriſtianæ ſuſcipiendæ religionis vehementer incumberet, ſed etiam ſpem nobis adferret fore, vt Mini regnum vniuerſum ipſius opera atque auctoritate ſacroſanctum acciperet Euãgelii lumen. Ad hæc, Iobeleu à ſummo Pontifice datũ, ad feliçẽ euentũ Tridẽtini Cõcilii precibus ac ieiunijs impetrandum, in hac vrbe propoſitum eſt octauo ante Pentecoſtẽ die. cuius rei nuntio in pagos & caſtella perlato, magno ſtudio ac pietate ſeſe comparauere neophyti ad tam inſigne Chriſti Domini beneficium: & quamquam per eos dies Gaſpar in febrim incidit, & ego non optima ſum vſus valetudine, tamen concurſu ad nos Chriſtianorum facto, Dominica Pentecoſte, imbecillitatem noſtram Domino fulciente, per occaſionem tam amplæ conſequendæ indulgentiæ, multos & verbo Dei & ſacratiſsimo CHRISTI corpore pauimus, quod illi nimirum, vt ſolent, vberrimo fletu crebriſque ſuſpiriis percepere. is erat Chriſtianæ rei curſus, vt in tantis gentium tenebris, tantaque aduerſariorum potentia, ſat ſecundus: iamque parabat Vilela totam hanc Meacenſem obire prouinciam, & prout ſe obtuliſſet occaſio, per ethnicorum pagos & oppida circumferre Euangelium; cùm cæptis interuenit atrociſsimum & poſt hominum memoriam inauditum facinus, quod non modò conatus noſtros omnino impediret, ſed etiã nos ipſos in extremum vitæ diſcrimen adduceret. Nam Regulus Imorenſis (de quo ſcripſi ad vos antea) Mioxindonus, deuictis à ſe gentibus quibuſdam potentia atque opibus auctus, ipſum quoque Cubum,

vtin pace otioque fecurum, & imparatum à rebus omnibus, certè nihil eiufmodi metuentem, imperio, quod magna cum æquitate regebat, perfummum fcelus atque perfidiam deturbare, ac tyrannidem occupare conftituit: neque apud inflammatum dominandi libidine animum vel Cubi virtus & probitas, vel plurima eaque maxima ab eodem in fe profecta beneficia valuêre. Igitur aflumptis latrocinii fociis duobus Narenfium tyranno Daendoro, & alio quodam dynafta; cum delectis armatorum duodecim millibus repentè Meacū iter intēdit, eo certiore fpe rei perficiendæ, quòd & ipfe Cubi nomine vniuerfæ rei bellicæ præerat, & plurimos habebat in vrbe Meaco fatellites & clientes. copiis ergo prope vrbē inflis opportuno loco fubfiftere, ipfe cum fidelium manu fpecie officii Meacum intrait, nimirum vt quibufdam recentibus honoris inſignibus à Cubo decoratus, ei gratias agat. atque vt quod volebat quam maximè fine tumultu tranſigeret, ad alia verborū officia illud etiam addit, vt Cubū in fuburbanum quoddam Bonziorum cœnobium blandis precibus ad cœnam inuiteret. namque circūuentum adoriri placuerat. Sed cùm res parum procederet, quod Cubus de confidente prope Meacum exercitu factus denique certior, & fuſpicatus id quod erat; nō modò ſe Mioxindono minimè crederet, ſed etiam fugam pararet, (ex qua deinde imprudenti comitum ſuorum conſilio reuocatus eſt) Mioxindonus apertè ratus agendum, copias omnes ad regiam propiùs admouet: ac ne inexpiabili in ſuum Imperatorem ac Regem odio accenſus eſſe videretur, dum inops conſilii Cubus cum familiaribus trepidat, præmittit ad Regiam qui palam denuntiet, ſe Cubi ipſius caput minimè petere, certis tantùm eius cognatis amiciſque grauiter infenſum, eorum potentiam vltrà ferre non poſſe: itaque tum demū rē conuenturam, ſeque inde cum pace abiturum, ſi complures proceres, quos nominatim in ſchedula deſcripſerat, quamprimum interfici iubeat. ad hæc tam inſignis impudentiæ poſtulata, ira pereitus is qui ad ea cognoſcēda Cubi iuſſu prodierat, grandis natu aulicus ille ipſe qui nos ad Cubum introducere conſueuerat, abiecta quā legerat ſchedula, verbiſque grauiſſimis in parricidas inuectus, ad extremum addit, rebus iam deſperatis quoniam quidē alia ratione non poſſit, certè voluntaria morte ſeſe officio fideique ſuæ ſatis eſſe facturum. His dictis regreſſus in regiam, coram ipſo Cubo ſtrictū pugionem gentis more ſibi condit in viſcera, & moribundus occumbit; eodem ipſo leto quattuor alii, cùm præ timore occluſis ianuis non admitterentur, mox in ipſo regiæ periêre veſtibulo. Senis verò demortui filius, vt patrem conſpexit exanimem,

præceps dolore atque iracundia fertur in coniuratos infestus, pugnansque perimitur: tum illi pluribus locis palatio flammas iniiciunt, quod Cubus vbi sensit; certus prælio potiùs quam incendio mortem oppetere, ex honestissimæ grauissimæque feminæ matris amplexu se proripit, vaditque cum suis armatus in confertã hostiũ aciem: ibi quàm acerrimè dimicans, ventrem hastili, caput sagitta confixus, duobus præterea vulneribus acceptis in facie, concidit. Super eum præliantes egregiè centum circiter aulici primæ nobilitatis viri sternũtur: quorũ cũ animi magnitudo ac fidelitas omnium, tum præsertim adolescentuli cuiusdã quartumdecimum annum agentis enituit: qui cùm in certamine hostes pænè obstupefecisset audaciæ miraculo, eumque viuum sublato vndique clamore conarentur excipere; ille Cubum defunctũ intuitus, sibiq; turpissimũ ratus Regi suo Dominoque superstitẽ esse; gladio confestim abiecto sicam arripuit, abscissoque sibimet gutture eandem sicam adegit in viscera. Inter hæc hostes, qua per incendia patuit aditus, in regiam frequentes irrumpunt; fratrem Cubi Bonzium vnà cum matre, nequaquam vel huius senectutem vel illius adolescentiam miserati, acerbissimè contrucidant: regia gaza diripitur: cuncta ferro flammaque miscentur: honorariæ puellæ ac pedisequæ regulorum ferè ac principum filiæ, & clarissimis ortæ familiis, omnia miserabiliter eiulatu gemitibúsque complentes, inter obsessos armatis exitus conantur sibi fuga consulere; quarum aliquæ vestimentis etiam in illa ipsa immanitate petulanter atque procaciter à militibus exuuntur: aliæ verò ad viginti, dum ancipiti metu distractæ, hinc micantes horrent gladios, inde sæuienti perterrentur incendio; in conclaue quoddã abditæ, quo nondum flãma peruaserant, igne deinde grassante opinione celeriùs, ibidem oppressæ, atque ad vnam omnes obsumptæ sunt, porrò Cubi ipsius filiæ duæ ad pedes hostium prostratæ suppliciter, Christiani cuiusdam beneficio, in ædes propinquas amicorum, incolumes euasêre. Mater ipsarum regina, inter ancillarum greges tum quidem elapsa feliciter, in quoddam sese cœnobium recepit, passibus mille circiter & quingentis ab vrbe disiunctum; sed paulo pòst à conquisitoribus deprehensa, vbi sese Daiondoni & Mioxindoni iussu mortis destinatum esse cognouit; chartam atque atramentum popposcit, scripsitque sua manu multis verbis ad filiam vtramque literas, quarum erat clausula, viro suo per summam iniuriam à rebellibus interempto, se quoque nullo suo merito ad necem rapi; verumtamen æquissimo animo sese mortem obire, nec dubitare quin hoc totum pro sua infinita clementia de se statuisset Amida, quo

quo citiùs ad paradisi gaudia peruenire, ibique Cubo suo in perpetuum perfrui sibi liceret. Deinde obsignata epistola, cùm Bōziis apud quos delituerat gratias egisset, ad aram Amidæ perrexit: ibi manibus sublatis in cœlum, obtinendo indulgentiæ causa Amidam bis inuocat nominatim, & simul cœnobiarcha ad absolutionis indicium manus capiti supplicantis imponit. inde regressa in cubiculum, elatis manibus Amidam rursus appellans, à militibus iugulata est. Iam verò qui Cubo in extremo certamine affuerant, eorum ædes direptæ, suburbana ædificia solo æquata, corpora simul cum ipso palatio concremata sunt. Cubi tantùm cadauer, hostium permissu, à Bonziis ad rogum ac sepulturam elatum est in cœnobium, quod ille ad eam ipsam rem ingenti sumptu construxerat. primarius autē quidam è Cubi familiaribus peregre proficiscens, cùm rem gestam in itinere cognouisset, Meacum rediit illico: atque vbi regiam deletam & omnia versa vidit in cineres; sepulturæ locum rectà petiit, ibique dissecto sibimet ventre super Cubi tumulum corruit. Sorores Cubi duę sunt Bōziæ; quas quamuis inclusas cœnobio, nihilo minus aiunt peti conuitiis atque ludibriis hostium: atque ob id ipsum à sodalibus perpetuò custodiri vigiliis distributis, ne sibimet necem ex desperatione consciscant. Nos interea ciuitate ad acerbum adeò spectaculum ingenti pauore perculsa, cùm domum nostram neophyti confugissent, ad preces ac Litanias conuersi videlicet, mortem exspectabamus in singula pænè momenta; nec sanè, quod Bonziorum in nos odium est, quæque eorundem apud Mioxindonum atque Daiondonum gratia & auctoritas, multum ab extremo periculo abfuimus; sed cùm ad nos clàm venisset pro amicitia scriba Mioxindoni, pectus feriens, & impietatem Domini sui grauissimè detestans increpāsq;, multis deinceps nuntiis atque interpretibus vltro citroque missis, magno vix tandem labore impetratum est, sacra iā veste cæteroque instrumēto in pacata loca præmisso, vt exsulatum nobis abire liceret. Itaque Gaspar Imorim ad Christianos profectus est, ego paruā sum relegatus in insulam nomine Cangam. Atque vt intelligatis, nisi hæc tam atrox repentè procella exstitisset, quā lætos Domini vinea fructus ostenderet, quo die discessimus, (is fuit sanctę Mariæ Magdalenæ sacer) eo ipso die, quamquam in magna trepidatione ac tumultu, Bonzius vnus, laici duo è Mioxindoni familia Baptismi Sacramento renati sunt. Quod superest, patres fratresque carissimi, vobis orandus est etiam atque etiam Deus, vt afflictas res pro sua bonitate sapientiaque restituat: ne stultis ratiocinatoribus, & occulta iudicia Domini parum æqua lance pensantibus, plus

diabolus ad euersionem Ecclesiæ Meacensis, quàm Christus ad eiusdem tutelam defensionemque valuisse videatur. Ex Iaponis insula Canga, mense Augusto, MDLXV.

ORGANTINI BRIXIENSIS AD SOCIOS ROMAM.

NON eram nescius (fratres mihi carissimi) quã grata vestris auribus accidere soleant ea, quæ de nostrorum hominum laboribus atque periculis ex India perferuntur ad vos. Quocirca prætermittere nolui, quin ex iis quæ hoc anno præcipuè contigerunt, nonnulla perscriberem, præsertim verò felicem Franciſci Lupii obitum, qui vna cum fratribus nostris duobus ante vnum mensem, pro constanti Catholicæ fidei confessione, à Mahometanis interfectus est: vt simul intelligatis & quantopere diuino subsidio vestrisque deprecationibus egeamus; & quæ maximè requirantur in eo, qui Indicam hanc expeditionem atque prouinciam expetat.

Illud igitur primũ: patres duos, Ramirum & Alcarã, è vita migrasse (quos ignota quapiam in regione viuere putabamus) hoc anno deniq; pro certo cognouimus. Ii ante biennium Iaponis regna petituri, onerariam quandam in vrbe Cocino conscenderant, sanè inuiti, vel quòd nauicularius vir potens, nimia lucri cupiditate, mercatores in suam vnius nauem merces imponere per vim & iniuriam cogeret: vel quòd ob idipsum nauis injusto pondere prægrauata pressaque interitum haud obscurè denuntiaret. Verùm, vt æquè clemens ac justus est Dominus, sacerdotes hosce duos permisit in eodẽ versari discrimine, quorũ officium ac pia sedulitas tot mortalibus per cõfessionem sacram expiandis confirmandisque in extremo spiritu non deesset. Secunda nauigatione Malacam vsque delati, atq; inde prora in Sinas directa, cũ iam in Sionis peruenissent sinũ, atrox repentè procella cooritur, eo vento excitata quem Typhonẽ appellant. Is, ex Occidentali ferme plaga violentus erũpens, & rapida vertigine circa orizontem rotatus, assiduis incrementis horarum circiter viginti spatio circulum conficit: impetu horribili sæuisque turbinibus vasta illa æquora vehemẽtissimè cõmouens agitánsque: decumanis vndique fluctibus insurgentibus, qui inter sese velut arietantes atque colliſi, omnẽ salutis spem nauigantibus adimunt. Ad hanc igitur tempestatẽ adeò periculosam, cũ ingens etiam oneris iniqui pondus accederet, solutis carinæ cõpagibus,

pagibus, totam nauem æstus absorpsit, sic, vt nullæ planè reliquiæ superfuerint. Erat in eodē cursu iuncus, (oneratiæ Sinēsis est genꝰ) qui singulari Dei beneficio portum tenuit. ex eo deinde cognitum est, nauem, cùm imminentis exitii signum æneo tormento frustra dedissent Sinis, proprio metu laborātibus atque solicitis, paulo pòst hausta fluctibus apparere desiisse.

Perculit casus is vehementer Indiæ colonos: nam & aureorum quadringentorum millium & permultorum hominum damnum est factum, complures etiam viduæ atque inopes relictæ mulieres. Neque verò, humana ratione rem æstimantibus, eius incommodi pars minima peruenisse videtur ad nos: duobus è Societate nostra viris amissis, quorum opera magno rei Christianæ vsui in hisce regionibus esse procul dubio potuit. quamquam speramus illos eò migrasse, vbi vel majori esse nobis auxilio suis apud Deum suffragationibus possint: neque enim parui ducendum est, in eiusmodi causa pro Christo laborantes, è vita excessisse.

Periculo simili perfuncti sunt etiam Andreas Fernandus & Ioānes Capralis: alter Sinas, alter è Sinis Iaponem petens: quorum vterque asseuerat pro miraculo haberi, si quis Typonis violentiam effugiat, præsertim verò, si totam noctem sæuire perseuerauerit: itaque in tali re nautas, desperata salute corporis, ad vota potiùs quàm ad armamēta; ad expianda peccata, quàm ad humana remedia solere conuerti: quippe non modò vela vis venti dilacerat, dissringitque malos, & quicquid exstat ex aqua dissoluit; sed etiam ipsa nauigia (præsertim si minus onusta sint) arrepta, & in terras vsque longo tractu cōtorta affigere dicitur. Occupat autē ventus hic marium quicquid est Malacam inter & Iaponē, frequens à mēse Maio vsque ad Septembrē, quo maximè anni tēpore hæc maria nauigantur. Vos itaque, fratres carissimi, qui Sinensem hanc & Ioponicam expeditionem Christianæ fidei propugnandæ gratia optatis, comparate vos ad mortē in itinere obeūdam, sicuti obiēre duo illi priores: & contrà, putate vos iter incolumes posse confícere, quemadmodum posteriores hi duo, quos diximus, confecerūt, qui in hisce versatur orbis terræ partibus, huic nihil minus quā de tuēdo corpore laborādū est: ea quotidie vitæ pericula occurrūt. Et sanè ità constitutū & affectū animo quēque esse opportet, mortem vt omnino contemnat: nimius quippe metus & cura corporis, spiritalē & nostrū & aliorū profectum haud meodiocriter impedit: quod in se quisq; re ipsa reperiri & cognoscere facilè poterit.

Anno proximo Franciscus Viera Goam è Molucis veniens, cùm paululum processisset, nauis in syrtes & scopulos incidit, factóque naufragio,

naufragio, mari seſe commisit imperitus homo natandi: & bis ad ima demersus, ab vrinatoribus denique semiuiuus ad littus extrahitur: quò cùm cæteri quoque comites ferè omnes, aliqua etiam parte commeatus tormentorumque recepta, se contulissent, nouũ eos periculum confestim excepit. cùm enim incolæ Mahometanià Lusitanis hostiliter diffiderent, magna eorum manus ad eos trucidandos accurrit: sed nostri in locum natura munitum seſe receperant, cuius opportunitate, itemque tormentorum vsu, ab hostium incursibus tam diu se defenderunt, quoad nauis alia Moluccensis receptos eo periculo Malacam abduxit. Multa Franciscus capitis pericula narrat, quæ nostræ Societatis homines in Molucis insulis ferè quotidie subeunt: mira etiam de neophytis prædicat, qui eo præcipuè anno Christianæ fidei causa crudeliter oppugnati, magna etiam ex parte variis cruciatibus interfecti sunt: cùm quidem mulieres ipsæ filiolos partim sinu complexæ, partim manu trahentes, opulentis instructisque domibus consultò relictis, per syluas errarent, ne susceptam recens Christianam religionem eiurare aut deserere cogerentur: aliæ verò vnà cum liberis, in IESV Christi confessione fideliter persistentes, gladijs impiorum occumberent: multi præterea adolescentuli, eiusdem fidei retinendæ causa, ingentia maris spatia trajicerent, ex insula tranantes in insulam. Atque etiam illud, idem Franciscus addebat: quo tempore Mahometanorum metu, post naufragium seſe munito illo, quem diximus, continebant loco, eòdem contendisse pueros, non plus decimum aut duodecimum agẽtes annum, qui noctu natantes, veriti ne per imprudentiam iaculis peterentur, clamarent: Ne librate, ne librate, Christiani sumus: quorum constantia nostri ad lacrymas vsque permoti, & cæterorum quibus opem ferre non poterant calamitatem miserati, eos in comitatũ suum gratulantes acciperent. Quin petitis, fratres, vt vitam vobis in hisce regionibus ponere liceat, quoniam quidem ipsæ mulierculæ puerique ad mortẽ pro CHRISTO obeundum exemplo suo nos prouocant?

Qui è nostris in ora Comorinensi rem Christianam procurant, iis grauissima impendent pericula tum à Mahometanis, tum à Narsinganis, quos Badagas vocant, regiorum ferme vectigalium exactoribus. Est etiam in primis opportunum & contumax genus hominum militarium, qui Naires vulgò dicuntur. Ex iis quidam iuridicundo præpositus, cùm in templo nostro forum ageret, Andreas Fernandus, (qui Romano in isto collegio quondam versatus est) indignitatem rei non ferens, Mahometanum inde amouere omnino constituit: ad eumque conuersus: An tu facilè patiaris (inquit)

(inquit) eiusmodi munera in vestris phanis exercere Christianos? respondit ille: nequaquam. Rursus Andreas: ita ne verò: delubra vestra dæmoni dedicata nulli functioni, quæ vobis minùs decorà videatur, patére permittitis: nos nostra templa vero Deo ac Domino consecrata per summum scelus profanari ac pollui negligemus? tum acriori etiam spiritu: Apage, inquit, apage te. Atque hac increpatione permotus barbarus in præsentia excessit ille quidem, sed paulo pòst, vt erat animo elato ac superbo, doloris impatiens, armatorum plus centum coacta manu rediit, vt Andream occideret: quasi verò non vnus in id facinus foret satis. Andreas autem, cognita re, neophytum comitem suum, ne quid primo illo impetu caperet detrimenti, magna festinatione in tẽplo conclusit: ipse pro foribus, innixus arundine constitit, mortem exspectans. & Mahometani quidem arcubus & sclopis instructi cùm adessent, hortati se inuicem ad manus Andreæ inferendas, ibidẽmque satis diu morati, (ex quo diuinam prouidentiam in Andrea tuendo facilè intelligas) denique re infecta, nullo planè resistente, discedunt, hominẽ prorsus intactum atque illæsum relinquunt: ille verò eiusmodi euentu erectus & in ea sententia confirmatus est, placere Deo, vt improba illa ethnicorum iuris dicundi consuetudo è sactis ædibus tolleretur. itaque rem magno conatu aggressus, quod voluit ea tota regione perfecit. Idem cùm neophytũ, qui à baptismo sese Mahometanis ritibus contaminare non dubitauerit, in custodiã tradi iussisset; pagani ii, apud quos neophytus piaculum illud admiserat, publicis nuntiis ab Andrea petunt vt hominem eximat è custodia, liberumque dimittat. æquum esse negat Andreas. Illi iterum ac tertio repetunt, mortem insuper minitantes, cùm nihilo magis flecteretur, facta manu in hominem ire constituunt. certior fit ea de re Andreas à quibusdam Christianis monentibus vt nescio quò se recipiat: verùm ipse recusat, vtrumque locũ inquiens hostibus æquè esse obnoxiũ. Tũ è Christianis quidã: Vis ne, ait, pro tua defensione populus ad arma concurrat? Nequaquã, respondit. nauigiũ vos mihi dumtaxat in fugã, si opus erit, instruite. Hæc verba dum fiunt, ecce tibi repentè magna hostium multitudo superuenit; qui cùm Andream aliquamdiu circumstetissent, (mirum dictu) ne asperioribus quidem verbis eo compellato, nedum occiso digressi sunt.

Pagus est alius Mahometanorũ, qui, cùm acre incensumque Andreæ studiũ Christianæ fidei propagãdæ ferre nõ possent, communi consilio, cùm primùm illac ei transire contingeret, ipsum è medio tollere decreuerant. verùm simulatque eò peruenit, tanto eos terrore Dominus perculit, vt quasi cum ingenti exercitu

in

in oppidum irrupiſſet Andreas, ita ſeſe abderent omnes, nec apparere quiſquam auderet in publico.

Hæc, vt dixi, atque alia huiuſmodi pericula in eo tractu ſunt pænè aſſidua: vt noſtri imminentibus hoſtibus loca ſæpe mutare, ſæpe etiam lintres conſcendere, atque in mari pernoctare cogantur. Mahometana eſt natio Malabarica. ii ferme piraticam exercent, Chriſtianis maximè infeſti, quòd multi iam è Societate noſtra ſenſerunt. Petrus Vaës vnà cum Socio miſſus Damanum, pæne iam abſoluta nauigatione, quinque Malabarium biremes obuias cùm vidiſſet, quàm celerrimè ad littus appulſo nauigio, cum reliqua nauali turba vectoribuſque deſcendit, nec tamen ita maturare licitum eſt, quin Malabares extremum agmen aſſequuti, viros aliquos feminaſque perimerent. Noſtri duo non tam pernicitate corporis aut robore, (triduana præſertim inedia & valetudine propè confecti) quam ſingulari quodam Dei beneficio præſentiſque ope, ex hoſtium elapſi manibus, imminente iam nocte ſeſe ignotis inuiiſque itineribus ac ſaltibus commiſêre. Augebant metum hinc indagantes piratæ, inde incolæ Chriſtianis infenſi; cumque totam ferè noctem erraſſent, denique labore ac defatigatione victus Alfonſus in itinere ſubſtitit, ſociumque compellans: Mihi quidem, inquit, harum gẽtium feritatem (quoniam ſic placet) diutius euitare non licet. Tu tibi, frater, ipſe conſulito. Interea dies aperit, armatorum aduentantium manipulum adſpiciũt: illos dubiam rati ſibi cædem imminere; ad preces, vt in re tali confugiunt, ambo ſeſe victimas offerunt Deo. Sed res contrà quam putauerant, cecidit; nam Brachmanes quidam eius regionis in primis opulentus, deſcenſione piratarum audita, ad noſtros conquirendos periculóque eximendos eam armatorum manum vltro dimiſerat. ii ſublatum in humeros Alfonſum, ponè ſequente ſocio, ad Brachmanem perduxerunt, qui eos liberaliſſimè exceptos, cibo ſomnóque refectos, datis etiam præſidii cauſa comitibus, liberos Damanum abire permiſit. Eximiam huiuſce Brachmanis (in tanta præſertim barbaria) humanitatem ac beneficentiam Dominius pro ſua benignitate compenſet. Idem Alfonſus Damano Goam reuertens, in piratas denuo incidit, verùm euentu meliore, quippe à Chriſtianis prœlio commiſſo, biremi vna, celocibus duabus prædones exuti ſunt.

Petrus quoque Martinius hoc anno Bazainum ex obedientia nauigans, in hoſce Malabares incidit: à quibus procul dubio captus eſſet, niſi egregiè inſtructum, quo vehebatur, actuarium medios hoſtes felici conatu atque impetu perrupiſſet: quæ tamen res haud

omnino

omnino cessit impunè: etenim nauarchus noster in ipso transitu grauiter à prædonibus ictus est.

P. verò Dionysius hoc item anno tendens Cocinum, cùm ex itinere Mangalorem attigisset, vbi tum castris positis Lusitani vrbem obsidebant Reginæ cuiusdam Christianæ nominis inimicæ, (quā vrbem deinde capram euerterunt) rogatus vt descenderet ad militis confessionem audiendam periculoso vulnere laborantis, cùm iam esset in littore, barbari nec opinantes Lusitanos magna vi repentè adorti, nonnullos etiam, qui erāt cum Dionysio, occîdūt: ipse, vt se ad actuarium reciperet, non minori periculo in mare se projicit, natandi peritia nulla, morrique præsenti quorundā ope subtractus est.

In eodem exercitu versabatur cum Socio vno Ioannes Franciscus Stephanonius. is præter quàm quòd militum confessionibus audiendis, cùm res exigeret, operam dabat, sæpe etiam hostium telis caput objiciebat suū. quippe qui, quotiescunque certādum esset, in primis ordinibus imaginem præferens Crucifixi, militibus cohortandis instaret. circa quem pugnantes cū caderent plures, incolumem semper eum diuina prouidentia præstitit.

Naues Christianorum duæ, cū ab Armuzia soluissent, in Malabares inciderunt, quarū altera capta est, altera Dei beneficio effugit, quam Petrus Touarius cum Socio item vno conscenderat.

Iam verò tres alii è nostris, in iis Melchior Nonnius, Goa Cocinum versus profecti, circa mediam nauigationem Malabaribus hisce piratis occurrunt, qui celocibus aliquot, & hippagine equis onusta, quam de Christianis antea ceperant, onerariam nostram aggredi non dubitarunt, in primis totius Indiæ grandem ac validam. Sed non paruo ipsis ea stetit audacia: victi quippe fusiq; sunt, multis ipsorum in prœlio cæsis: hippagine etiam à nostris recepta. Nimis longum faciam, si cunctas eorum insidias persequar, quas nemo nostrorum hoc anno expertus non est, cui quidem hæc maria nauigare contigerit.

Salsetanæ insulæ in proximo sunt, in quibus ethnicorum ducenta, Christianorum duo circiter millia numerantur, in Ecclesias quinque descripta, quibus in singulis bini è Societate rem Christianam administrant. Has porrò insulas euripus bene longus à continenti disiungit. in euripi littore statio quædam est, vbi à prętereuntibus etiam viatoribus Salsetani barbari vectigal per summam injuriam exigunt. eò cùm peruenisset vnus ex decem iis, quos in ea diœcesi versari diximus, paucis neophytis custodiæ causa comitantibus, vt è Sociis quendam inuiseret, Mahometanorum

actua-

actuariolis permultis breui temporis spatio circumuentus est. Ac primò quidem sat molli brachio de nostris conqueri incipiunt, quòd in transitu ad portorium soluendum appellere negligant: deinde, cùm sacerdos mercatorem se negaret esse, nec huiusmodi oneribus obnoxium; irati nauigiola sensim applicant, neophytorum arma nonnulla surripiunt, sacerdotem ipsum injectis manibus vi conantur abducere: quod vbi minùs è sententia cessit, vniuersam denique feritatem ac malitiam expromunt: contis, jaculis, lapidibus hominem petunt, ingenti arrepta parma se protegentem, neophytis etiam egregiè propugnantibus: quorum vnus, cùm iam eius loci præfectus grauem ictum in caput sacerdotis librares, aliam nullam cernens defendendi rationem; ex arcu, quem habebat adductum, emissa repentè sagitta Mahometanum trajicit: is continuò moribundus in mare delabitur, tum cæteri se recipiunt, sacerdote ex altera parte semiuiuo relicto, parma (cuius munimẽto seruatus est) locis compluribus perforata. Eo casu cognito vicini Brachmanes in subsidium frequentes accurrunt, & quadam quasi lectica è lignis ac linteis raptim exstructa, exceptum hospitio sacerdotem, admirabili quadam humanitate, quibus possunt medicamentis curant, deinde vehiculo satis commodo impositum, ad ipsius ædem, vt inde Goam transueheretur, deportant: Goam demum delatus ex vulneribus æger, dies amplius quadraginta decubuit. Atque iam antea ille ipse præfectus alios tres è nostris ibidem interceptos, domumque suam abreptos, multis probris contumeliisque vexauerat.

Nondum vigesimus agitur dies, cùm ibidem Balthasar Gagus est captus: ac Pondam perductus, à Mahometanis Præfecto regio sistitur. Expostulanti quòd vectigal sibi non solueret, & quædam alia quærenti, Balthasar satisfecit egregiè. Tum ad Christianos quosdam jussus diuertere, incolumis ad nostros postero die remissus est: nimirum propterea quòd Prætor Indiæ cognita re, statim omnes huius insulæ exitus custodiis occuparat, edicto proposito ne cui prorsus Mahometano excedere liceret: multo etiam vehementiùs acturus atque seueriùs, ni Gagus tam properè dimissus fuisset.

In eadem Salsetana regione Gagus in latrones cùm incidisset, summo Dei beneficio manus eorum effugit; quòd sclopus, iam in ipsum intentus, flammam è fomite non arripuit. Hoc verò tempore ea loca Mahometanis aliisque grassatoribus admodum infesta nuntiabantur, magno vtique nostrorum periculo: quos tamen (vt speramus) Dominus pro sua clementia proteget. Prætor etiam,

etiam, quo die hæc scripsi, militum cohortem ad eos fines tuendos miserat.

Iam verò de Francisco Lupio nostro quid dicam fratres? de cuius obitu è Melchioris Nonnii epistola, regionibus illis pro Societate præpositi, sic accepimus. Idoneam nactus nauem, & cùm cæteris rebus, tum verò epibatis nautisque plus centum instructã, vnà cum fratribus, eiusdem Melchioris iussu conscenderat. iter vnius diei prouecti, postridie in Malabarium celoces quindecim incidunt. pugna committitur, quam nostra nauis, vt erat egregiè ornata, ad vesperam vsque fortiter sustinet. ad extremum, intentis in prælium Christianis, tormentario pulueri casu quodam ignis admotus adeò vehemens excitauit incendium, vt primo impetu, superiore nauis parte diffracta, homines aliquot in mare proiecerit. quo viso hostes nauigia propiùs admouent, partim vt natantes excipiant: partim etiam vt aliquid, si possint, ex onerum reliquiis rapiant. sæuiebat ignis interea, multisque iam partibus cõprehẽsis, oneraria instar fornacis ardebat. Vectores ac nautę, prout ad quemque ignis accesserat, ita se quisque è naui præcipites dare, cum vita seruitutem pacisci; nostri quattuor, etiamnum in angulo, quo nondum flamma peruaserat, continere sese, & preces ad Dominum fundere, incerti quod potissimùm optarent exitii genus: quippe, si eodem loco persisterent, iam iam deflagrandum: in mari se crederent, vel aquarum vi moriendum sibi esse cernebant, vel hostium certè iaculis, ni vellent in ipsorum potestatẽ venire, quos à Societate nostra præsertim capitali odio dissidere non ignorabant. cùm diutius deliberassent, rem totam denique Dei bonitati committere, ac cęteros imitari constituunt. dum igitur in alto iactantur, Franciscum è tonsura capitis pro sacerdote cognitum illico Mahometani in celoces accipiunt, certi hominẽ aut vita priuare, aut à CHRISTO disiungere. quærũt ex eo proinde, velitne, CHRISTO deserto, Mahometem sectari: ego verò nequaquam, ait egregius CHRISTI miles. instare illi acriùs, cædemque, ni pareat, strictis intentare mucronibus. at ipse fortioribus etiam oculis eadem illa respondit. qua viri constantia ad rabiem concitati ac furentes barbari crudeliter hominem contrucidant. ille, præclaro nobis veræ virtutis documento relicto, dæmonis victor migrauit ad Dominum. Huiusmodi triumphi ad sacrosanctæ fidei amplificationem vtinam Dei benignitate quàm plurimis nobis obtingant.

De reliquis, duo vel eundem exitum sortiti, vel inter natandum lanceis confossi putantur. id autem ex eo coniicitur, quòd omniũ

captiuorum indicem seu catalogum accepimus; in quibus vnus dumtaxat numeratur è nostris: quocirca duos, vt dixi, mortuos arbitramur. Melchior ab eodem loco abest propiùs; is totum euentum clariùs fortasse cognouerit, Romámque perscripserit.

Restat quartus, Antonius Dionysius nomine. hunc ad terram enatantem prædones cur diutius persequerentur, non fuit: alii quippe iam in littore ad prędam parati constiterant: à quibus Antonius, quæ gentis est impudentia & immanitas, omnibus etiã interioribus vestimentis exutus, in oppidum quoddam abreptus est. Hunc Mahometani incolæ, adhuc ignari quisnam sit, in vinacula catenásque conjectum ita benignè tractare dicuntur, vt nudus humi cubet stragulo culcitráve nulla, non plus scutellam oryzæ quotidie in cibum accipiat. sed eum Goæ propediem affore sperabamus, quandoquidem in redemptionem est iam curata pecunia.

Nunc, quoniã tũ ex hisce difficultatibus & incõmodis, tũ ex aliis, quæ ad vos è Iapone fortasse perscripta sunt, satis vt arbitror intelligitis, in hasce Indiæ regiones venire, aliud esse nihil, nisi dolorib⁹ mortiq;, Christi Domini causa, vltro offerre sese, modũ epistolæ faciã, & alia pericula silẽtio prætermittã, quæ maiorẽ etiã animi virtutem roburque desiderant. Illud vos tantùm rogo, & per commune omnibus nobis beneficium huiusmodi nostræ vocationis obtestor: vt pia quadam abdicatione rerum omnium (non omissis interim aut neglectis iis, quæ vestræ fidei curæque commissa sunt) expetatis ardenter, Deumque assiduè deprecemini, vt liceat vobis, ad animas vestras & corpora eidem immolanda, in hæc loca contendere, vtique ad idipsum in primis accommodata. Quod vt impetrent pauci, non prorum tamen omnes ea petitione profecerint: etenim si Dei thronum atque præsentiam frequentare, caput vitámque vestram pro salute animarum ei deuouere non desieritis: profectò vestra illustudia non modò pro sua bonitate approbabit, sed etiam pro meritò cuiusque remunerabitur. Præterea, fieri non potest ad mortem vt se quispiam comparet, quin idẽ ab hac vita misera sese diuellat ac separet. Dicã planiùs: quisquis pro Christi Domini gloria mortem verè & ex animo exoptat, idem nullo negotio prauas animi cupiditates coërcet, quæ res ad Deum & sanctè colendũ & faciendũ valet plurimũ. Itaque sic habetote fratres mihi carissimi: eos impetus animi eaque desideria, quæ fundamentis huiusmodi non nituntur, assidua precandi exercitatione coniuncta, nequaquam esse huic Indicæ legationi atque oneri paria: quippe, quo minùs fundã-

fundata sunt, eo faciliùs variis & quotidianis incommodis labefactata subsidunt paulatim & concidunt. contrà, si matura stabilique virtute subnixa fulciantur, ingruentibus laboribus atque periculis non modò non quatiuntur aut corruunt, sed etiam magis magisque confirmantur & corroborantur in dies. Quocirca obseruet etiam atq; etiam vnusquisq; se, videatque quemadmodum ambulet: omnibus autem nobis, ad sanctam ipsius volũtatem ac placita ritè exsequenda, spiritum Deus ipse virésque suppeditet. Amen. Goa, V. Cal. Ianuarii, MDLXVIII.

FRANCISCI GASPARIS, AD IOANNEM BAPTISTAM MONTANVM.

SVPERIORIS anni res gestas in vinea Domini scripsi ad te antea fusiùs. nunc quæ sint deinceps acta narrabo. In ditione Barptolemæi dynastæ versatus adhuc est Ficeredius, vbi Christiani subinde facti complures, in iis nobiles aliquot. Cętera ex ipsiusmet Ficeredii litteris cognoscentur. Porrò in hac vrbe Cochinoco, vbi ferme agit Balthasar Lupius, multæ confessiones per interpretem sanè magno cum animarum fructu ab eodē exceptæ. Complures etiam, insignilante id tempus pertinacia, flexêre tādem animos, & præter omnium spem sese ad Christum adjunxêre. Præterea, cùm graue instaret huic neophytorum gregi periculum, partim ab ipsomet regulo, qui à Christiana religione vehementer abhorret; partim etiam a quorundam leuitate, qui nondum erant in fide fundati; diuinitus factum est nec opinantibus nobis, vt multi primùm ad verbum Dei audiendum, deinde etiam ad Baptismi Sacramentum accederent: & hoc ipso tempore numerus augebatur in dies. Quo de genere toto quoniam ad vos puto Balthasarem ipsum plura scripturum, hæc strictim attigisse contentus, veniam ad res Amagusanas, qua in vrbe ego, & Ludouicus frater, & Laurentius Iaponius hyemauimus hoc anno, ipsius Amagusani Toni rogatu: qui cùm Euangelii audiendi causa crebris me litteris inuitasset; nec mihi, nec iis quos ea de re consului, vllo pacto amittenda visa est adeò præclara Christianæ propagandæ religionis occasio. Fundum igitur venimus primùm. quo nomine oppidum, in primis munitum ac frequens, quidam ex Toni popularibus obtinet. Hîc, vbi è naui descendimus, obuiam nobis è nobilitate prodiére permulti nõ sine lectica, qua trium circiter millium interuallo ad oppidũ vsque deueherer.

neque tamen ea fum vſus, quamquam id illis admodum ægre ferentibus. Bonziorum deinde cœnobio excepti ſumus, vnde ipſi cũ ſuis idolis Toni iuſſu paulo antè migrauerant. Huc ille nobis cùm xenia protinus miſiſſet, paulo pòſt ipſemet nos gratulabundus inuiſit. Affuêre mox magiſtratus etiam, publicè gratias agentes nobis, quòd ad legem Dei prædicandam veniſſemus ad ſe. Paucis dehinc diebus in adeundis officii cauſa principibus, & ciuium benuolentia concilianda conſumptis; conciones in eodem cœnobio haberi cæptæ: ad quas præter cæteram turbam Tonus quoque cum arcis præfecto & aliis proceribus ventitabat, eo quidem animi ſenſu, vt ex iis aliquot ipſo ſtatim initio baptiſmũ expeterẽt. Sed enim diabolus in humani generis perniciem intentus, cùm futuræ meſſis copiam cerneret, conatui noſtro ſeſe vehementer obiecit. Dynaſta Xichienſis eſt Amaguſano finitimus, cuius in ditione nonnullas habemus Eccleſias, Michaële Vaſæo præfecto is ad Luſitanorum allicienda nauigia, tantiſper dum eos falleret, ſuſcepta Chriſtiana religione, deinde per ſummum ſcelus perfidiamque deſerta; dæmonis inſtinctu (quem ſibi apparentem ſpectabili forma & adorare coràm & alloqui dicitur) nec non Bõziorum ſuaſu, quos plerunque graues aduerſarios experimur, cognita propenſione Amaguſani populi ad fidem Euangelicam, tam multiplices adhibuit machinas ad Tonum cæteroſque ab ea mente auertendos; vt res tota frigere continuò cæperit. Quod ego magno meo dolore cùm vidiſſem, ne in iis locis operam diutius perderem, parum abfuit quin re infecta redirem: ſed ne nullum omnino exſtaret operæ pretium, placuit experiri ecquid in oppido vicino profici poſſet, cùm aliis nominibus celebri, tum quòd illic Tonus majorem ferè partem temporis habitat: ſed ibi quoque deſertoris eiuſdem, & aliorum Diaboli ſatellitum ſceleribus aditus nobis omnes ad animarum ſalutem obſtructos offendimus. itaque trium circiter menſium ibidem ſpatio per ingentes labores ſummamque hyemis aſperitatem exacto, cùm nulla iam ſupereſſet rei bene gerendæ ſpes; ecce tibi repentè immutata diuinitus voluntate Amaguſanus Tonus baptiſmum efflagitat: idque cum multis, quos imitati deinceps ex aliis quoque vicis & oppidis pluri ſeſe ad Chriſtianam Eccleſiam aggregarunt. in iis erat (quod mirére) Bonzius concionator inſignis, idemque princeps Icoxuanæ familiæ, quæ in his locis hominum ſecta Luteranæ videlicet in Europa reſpondet; ſiquidẽ ad beatitudinẽ requiri aliud nihil affirmant, præter vnius nomen Amidæ: eiuſque præſtantiſſimis & ſalutaribus humano generi meritis injuriã fieri, ſi quis opera

ta virtutis & suã cuiusq; industriam esse præterea necessariã ducat. Conuersus ad Christũ est etiã Toni filius adoptiuus, eximia spe summæ virtutis adolescens: huic ante baptismum magna fuêre cum Bonziis, & Camisama Toni vxore certamina, sed omnes difficultates Deo adiuuante perrupit amor cognitæ veritatis, & mira quædam animi inuicti constantia. idémque duodecimo quàm renatus est die, cùm audisset nos profectionẽ parare; voluit omnino vel minima quæque delicta sacramento cõfessionis eluere; ac mihi neganti opus esse, quòd è recẽti baptismo emersisset ab omni labe purus ac splẽdidus; institit nihilominus ille, cũ diceret ignorare se quidnã sibi euenturũ esset absente me. Cessi igitur deniq; incensis officio precibus, & aures neophyto præbui, tã scienter, tã dispositè singula recensenti, vt non sine stupore ego quidẽ oblatã eius animo lucem & impertita diuinitus charismata recognoscerem. Atque hæc antequam ego discessi. postea verò (quemamodum ad me delatũ est) Camisama accersitum adolescentem interrogat, num Christiana sacra susceperit, quãquam inuita ac repugnante se. Ille verò quod erat fatetur ingenuè. Tum indignata mulier; & sua in eum beneficia, & illius ingratum in se animum exprobrans; iubet illum vultu seuero confestim è sua domo facessere, neque suum in conspectum venire post hac, qua denuntiatione adolescẽs nõ modò non exterritus est, sed etiam disertè respondit: ingenti sese gaudio exsilii ignominiam & incommoda pro Christi nomine subiturum, sed cùm ad tẽplum a neophytis nuper exstructum veniisset, reique totius manasset oppido rumor, adfuit Tonus ipse cõtinuò, & Bonzio quodam nobili secum adhibito, qui adolescentem à teneris educarat; multis precibus mitigata Camisama, in eius gratiã innoxium filium incolumi Christiana fide restituit. Cum his ergo manipulis Dei beneficio Bungum versus inde profectus; Fundum ex itinere attigi denuo: prolatisque Toni litteris, quibus ad audiẽdum verbum Dei cunctos adhortabatur, ea fuit rerum conuersio, is ardor animorum, vt qui paulo antè nefario conatu prædicationem Euangelii vel maximè distinuerant, in iis etiam quidam è numero Bonziorum, immutati subitò sese ad nos adiuuandos enixè cõferrẽt. Itaque diebus octo decémve, quibus ibi substitimus, præter aliam turbam, plus viginti è principibus ad Christum adiuncti sunt. Exædificandi præterea templi cura mandata certis hominibus, tantus denique omnium exstitit motus, vt cùm primùm huc redirem, sese Christianos fore vniuersi promitterent. ipse verò dynasta Fundanus cur nomen Christo dare supersederet, id causæ afferebat, quòd è patriis legibus necesse foret sibi, dum gens tota

prophanos ritus abjiciat, publicis eorum ludis atque celebritatibus interesse. itaque baptismo in proximum annum dilato, precãdi formulas interim è catechismo ediscebat. Qui in Amagusanis finibus baptizati sunt, eorum numerus in vniuersum est duũm circiter millium. In Bungensi autem ditione conuersi aliquot: quidam etiam languentes erecti. Iam verò in ipsa quoque Xichi regione, quamuis desertore illo dynasta furente minaciter, cùm aliqua facta est ad Christi gregem accessio, tum insuper edita nõnulla sunt veræ fidei ac pietatis illustria documenta. Cùm enim è neophytis quidam proposita capitis pœna perterritus, quæ humana fragilitas est, à Christi nomine defecisset; id vxor eius ita indignè tulit, vt vna cum filio sese à viri coniuctu & consortio protinus remoueret, fortiter increpans: Auertat a me Dominus, vt cum eo viuam, qui mortis metu Christum ejurauerit: quo facto miser ille compunctus intimis sensibus, & culpam agnoscens, noctu clàm ad Michaëlem Vasæum accessit: & effusè flens, ducensque ex alto corde suspiria, locum pœnitentiæ suppliciter petiit, paratus tanti peccati quodlibet subire supplicium: quin etiam certum sibi esse affirmans, relicta patria fortunisque omnibus, in Christianorum loca migrare, vt religionem susceptam liberiùs colere sibi liceret. nec fefellit fidẽ. nocte intẽpesta ipse cum fratre ac duodecim præterea cõsilii eiusdem sociis abiit, qui omnes re familiari & agris, factaſã semẽte, neglectis, vagi & egẽtes Christo seruire potiùs, quàm domi diuites, & apud Principem gratiosi ac potẽtes idola colere, maluerunt. Nec minor in cæteris illius terrę neophytis, quã quam numero paucis teneriſque, virtus enituit. Grauibus enim edictis contra Christi cultores à tyranno propositis; tantùm abfuit, vt illi ab instituto recederent: vt etiam in exsilium voluntarium Christianorum oppida patriis focis bonisque relictis abire, vel si res ita ferret, vitam pro Christo profundere communi consensu decreuerint. Qua cognita re, dynasta damnum simul & inuidiam veritus, reuocauit edicta: & accito ad se Michaëli nostro multa promisit.

Facata est vrbs in primis celebris, quæ hostili rabie cum aliis oppidis nuper incensa & euersa, ac denuo propter loci opportunitatem exstrui cæpta, paulatim speciem veteris frequentię recepit: numeratque iam nunc ædificiorum ad tria millia, cùm decem millibus antea censeretur. hîc ego & Ludouicus in transitu dies quattuor vel quinque morati, Christianos aliquot fecimus; multo plures vtique facturi, si mensem vnum ibi ponere licuisset, is erat hominum vndique cõcursus ad nos. Ædificabat ibidem hoc tẽpore templum suo sumptu neophytus quidam; totus verò grex aliquẽ sacer-

sacerdotem magnopere postulabat: sed nemo erat quem daremus, magno sanè meo dolore: nam & illius populi inclinatio ad fidem; & ingens nationum varietas, eòdem commercii causa confluentiũ, præclaram ostendit copiosæ materiem frugis. Nuper etiam dynasta quidam, decem circiter à Cochinoco leucis, & locum nobis templo excitando, & in parochi sumptus vectigal annuum detulit. Aliis item locis nostri ob idipsum valde expetuntur: sed tanta paucitas est, vt nedum alia quærere, sed ne parta quidem tueri possimus: perit enim non vno loco Christiana res operarum inopia: quanto animi nostri mœrore non dico. magna tamen eramus in spe fore, vt Dominus pro sua clementia ac bonitate subsidium nobis aliquod tam necessario tempore mitteret: præsagiebatque nescio quo modo mẽs, te quoque affuturum. optabam quidem certè vel maximè, non solùm vt amicissimi viri congressu & colloquio fruerer: sed etiam vt exemplo tuo monitus ipse me recolligerem, quippe iam pridem variis curis & occupationibus valde distractus. Nobis Deus vberem gratiam & sui nominis caritatem cunctis infundat, vt omnibus in rebus ei quàm diligentissimè seruiamus, Amen. Cochinoci, IX. Calend. Octobris, MDLXXI.

LVDOVICI FROII AD ANTONIVM QVADRIVM IN INDIAM

QVA mentis humanæ peruersitate fieri dicendum est, Pater, vt quæ nobis Deus bona largitus est, ea carendo ferè magis quàm fruendo sentiamus? Id adeò ex obitu Vatandoni Comidoni clarissimi atque optimi viri quotidie certius ego quidem experior, cuius de incredibili studio erga nos nomenq; Christianum vniuersum, licèt sæpius te per litteras docuerim antehæc; tamen hoc tempore, cùm ille ingenti mœrore bonorũ omniũ in bello ceciderit, faciendum mihi existimaui, vti paulo fusiùs ad te perscriberem, nam & grati memorisque animi officium id vtique postulat; & ipsa commemoratio laudum ipsius leuat aliqua ex parte dolorem meum; & ad celebritatem & gloriam Diuinæ prouidẽtiæ pertinere videtur, intelligi, nobis, in tam remotis regionibus inter Bõziorum insidias, & intenta in nos barbarorum tela versantibus, nõ deesse ne ex ipsis quidem principibus ethnicorum, tũ nostræ salutis, tũ Christianæ religionis ac fidei propugnatores acerrimos. Ac quo res tota clariùs pateat, repetã paulo altiùs initia ipsa & originẽ eius amicitiæ, quæ nobis cũ illo intercessit. Christianus est

quidam in hoc Meacensi tractu non modò generis claritate conspicuus, verùm etiam propter egregiam virtutem ac probitatem summa apud omnes gratia, nomine Darius Tacaiama Fidanus. Is cùm pro sua in Deum pietate, proque ea necessitudine, quæ sibi erat cum Vatandono, de rebus diuinis deque instituto nostræ Societatis esset aliquoties cum eo familiariter colloçutus; hominem denique perpulit, vt concionis audiendæ causa ad templum nostrũ accederet. Cùm igitur ad Gasparem Vilelam vterque venisset, ex ipso Catechismi exordio disputatum à nostris est horæ amplius spatio, vnum esse Deum fontem & originem rerum omnium, qui quæ videntur quæque non videntur ex nihilo cuncta creauerit; ac simul peruersitas & amentia sectarum Iaponicarum multis rationibus refutata est. Quæ omnia Vatandonus homo ingeniosus cùm & patienter ad finem vsque audisset, & tanquam rationi rerumque naturæ consentanea valde probasset, egit in præsentia Gaspari gratias, operamque suam illi benignè admodum detulit. & quoniam certis de causis erat ei confestim in regnum Vomi (quæ ipsius fuit patria) recedendum, ad extremum adiunxit, vbi vacaret, se ad audiendum Dei verbum esse rediturum. Sequuta deinde Cubi cædes est, cumque ab iisdem coniuratis, qui Cubum oppresserant, crudelissimis hominibus, & Christianæ fidei inimicissimis, nos quoque ad necem inquireremur; fuga nobis coacti consulere, multis peragratis locis, ad vrbem Sacaium denique venimus, vt ibi tuto loco, & Meacensi ditioni finitimo, bellorum exitum & occasionem aliquam redeundi Meacum exspectaremus. Interea Vatandonus, cuius animo altiùs insederant quæ de vno cœli terræque Domino ac Deo nuper audierat, mirabiliter auidus plura discendi, petiit à Dario Tacaiama per litteras, vt a Gaspare Vilela Iaponium aliquem Diuinæ legis interpretem suo nomine postularet. quod vbi Gaspar cognouit, misit ad eum protinus Damianum, in erudiendis Iaponiis popularibus suis in primis exercitatũ. qui dũ magna spe reipõe gerẽdæ concepta, Vomim iter contendit, eo ipso tẽpore demortui Cubi frater Cauadonus Voiacata, elapsus è coniuratorum custodia, ad Vatandonum opis implorandæ causa confugit supplex: quem ille non modò benignè exceptũ ingenti sumptu & munificẽtia plus annũ in arce sua Coca fouit atq; custodiit, magno obidipsum ære alieno cõflato; sed etiã, vt in fraternũ imperiũ restitueret, finitimos Reges nationẽsq; circumire atq; omni ratione solicitare nõ desiit, quoad Nubunanga Rex Voaris, armatorũ quinquaginta milliũ exercitu cõparato, & Mioxindoni & Daiondoni, qui cõiurationis principes fuerant, reprssa audacia, quẽ dixi exsulem, in fra-

ternũ

ternis opibus & gradu honoris ampliſsimi collocauit. Id fuit cauſæ, cur Vatandonum abſentem patria, & rebus grauiſsimis occupatum, Damianus inuenire, ac per otium (vti ſperauerat) religionis Chriſtianæ myſteria docere nequiuerit. Venit deinde Sacaium Vatandonus vnà cum præcipuis ducibus exercitus Nubunangæ, cumque apud eum eſſet etiam Darius Tacaiama, tempus opportunum ratus Meacenſis Eccleſiæ ſubleuandæ: Vatandonum docet, occiſo priore Cubo, nos etiam factione Bonziorum per ſummam iniuriã pulſos Meaco, nunquam poſtea redeundi poteſtatẽ impetrare potuiſſe, neophytorũ gregẽ, paulo antè ab idolorũ ſeruitute ad cultũ vnius veriq; Dei traductũ, orbum paſtoribus in luctu & ſqualore iacere, de noſtra magis quàm de ſua ſalute atq; incolumitate ſolicitum. orat & obſecrat, vt dignum ſe ſuiſq; rebus geſtis patrociniũ noſtri ſuſcipiat, ſeq; pro æquitate ac iuſtitia perditorum hominum ſceleri furoriq́ue opponat: id ſi fecerit, magnam non à Chriſtianis modò, ſed etiã ab ipſo Chriſto Deo gratiã initurum. Quæ vbi Vatãdonus audiit, alacritate mirabili delatam ad ſe cauſam recepit illico: meq; confeſtim (nã Gaſpar in Bungũ iampridẽ euocatus abierat) ad ſe nocte eadem accerſit, ad quẽ cùm adiiſſem; tanta ſum ab eo non dico comitate, ſed veneratione acceptus, vt in cõſeſſu principum (quod Europęi noſtri vix credant) de ſella mihi quamuis ęnixè renitenti diſceſſerit, aliaq́ue more patrio ſigna ſummi cuiuſdam honoris habuerit. Mecum ego Laurentium noſtrum adduxeram: quem vbi Vatandonus Iaponium cognouit eſſe, conuerſus ad eum: Quin, inquit, niſi incommodum eſt, mihi & proceribus hiſce de Chriſtiana lege déque vno rerum omnium conditore aliqua exponis: Tum ille, qua eſt facundia præditus, in eam ſententiam ita copiosè tanta cum auditorum attentione diſſeruit, vt in mediam vſque noctem ſermo protractus ſit. cũ peroraſſet, eius orationẽ & argumẽta magnis laudibus Vatandonus extulit, & ſimul noſtrã cauſam principibus, qui aderant, ex animo commendauit; quos ego cũ officii cauſa poſtridie conueniſſem, nõ modò me perhonorificé accepére ſinguli, ſed etiam ſuum omnibus in rebus mihi ſtudium operámq; benignè polliciti ſunt. Ad hæc Vatandonus, qui Sacaiani populi tumorem & ſuperbiam noſſet, nec ignoraret, nos ex quo tempore Meaco ſumus exacti, quaſi profugos & abjectos homines vulgò cõtemni; ad concilianda nobis auctoritatem & gratiam: ſemel iterumq́ue honoris cauſa domum noſtram non dubitauit venire, tanto ſtipatus grege amicorum, vt multitudinem via ipſa non caperet. Quin etiam Fabium Reoqueium indidem Chriſtianum primarium virum, quòd nos in eo exſilio beni-

gnè fouisset, accersitum ad se non modò magnopere laudauit, gratiasque egit illi mirificas, verùm etiam hominem de suo liberaliter admodum muneratus est, addens insuper, quicquid in nos officii ac beneuolentiæ contulisset vel conferret in posterum, id se perinde gratum esse habiturum, ac si totum in semetipsum collatum fuisset.

Post hæc Meacum reuertit: pauciſque diebus interiectis fecit me per litteras certiorem, se de reditu nostro cum Nubunanga & nouo Cubo transegisse: itaque Darium propediem ad me reducendum esse venturum. itaque factum est; quanto neophytorum gaudio, tu ipse existimabis, cùm id propter aduersariorum summa gratiã atque potentiã sperare vix iam vllus auderet. Tandẽ igitur veni Meacum, & quoniam ædes nostras quidam tribunus militum occuparat; diuerti ad Christianum ciuem Meacensem, Antonium nomine, virum in primis honoratum ac nobilem: statimque nos Vatandonus ter deinceps inuisit, hospitique nostro item, vt Sacaii fecerat, dedit munera, ac petiit, nos ad aliquod tempus habere domi ne grauaretur: intellecturos breui Christianos quanta cum fide curaque Vatandonus Patrum negotia transegisset. quæ tanta significatio beneuolentiæ dici vix potest, quantam nobis apud illos existimationem attulerit. Nec ita multo pòst (sanè præter opinionem infidelium) quæsitum ipsemet me magno comitatu deduxit in regiam, fecitque & effecit omni artificio, vt inspectantibus & tabescentibus Bonziis, in magna principum frequentia, cùm à Nubunanga tum à Cubo quàm honorificentissimè admitterer. Ad hæc, nostræ non modò mansioni & incolumitati, sed commodis etiam & ornamentis per litteras regias diligenter cauit: quæ quoniam ab ipsis etiam ducibus, atque à principibus Bonziorum, non nisi magno auri argentíve pondere comparantur; cùm idcirco Vatandonus insciente me ad Nubunangam decem auri laminas iustæ magnitudinis attulisset; negauit ille subridens in tali causa opus esse muneribus: decretum ipsemet, qua maximè vellet formula scriberet: se id confestim suo chirographo muniturum. Tum ille tanta regis in nos propensione animaduersa, scripsit non modò vt nobis turò Meaci habitare liceret; graui pœna proposita, si quis nobis negotium facesseret; sed etiam vt ædes nostræ ab hospitio militum (qui ferè in templa & cœnobia diuiduntur) ac præterea vti vicinitas nostra tota à vigiliis obeundis præbendis ad munitionem operis, aliisque id genus oneribus esset immunis. quæ omnia cùm à Nubunanga & Cubo, quamuis contranitentibus aduersariis, impetrasset; subscripta diplo-

mata

mata(quorum ipse in suo tabulario exemplum retinuit)magna sui animi voluptate vocato ad se Laurentio tradidit; pollicitis insuper, se daturum operam,vt Tribunus ille,qui nostras occupauerat ædes, iampridem à Christianis desertas, excederet: idque multis adhibitis internuntiis tam diligenter curauit, vt ille denique in superiorem vrbis partem ingenti populi admiratione migrauerit.

Multo deinde pòst, cùm Rex Micauæ inuisendi Cubi causa Meacum ingenti comitatu venisset, exceptus est non ita remoto ab æde nostra diuersorio. cumque, ad accipiendos amicos eius, quotquot erant propinqua Bonziorum ædificia occuparentur; veritus Vatandonus, ne quid nobis quoque molestiæ exhiberetur, scribam suum & aliquot præterea è familiaribus misit ad ædes nostras, qui speciem præberent occupati iam ab se hospitii: quæ res vtique nos ab omni eiusmodi incommodo liberos præstitit. neque verò idipsum egregiæ beneuolentiæ commentum ille significauit nobis; è scriba deinde cognouimus ipsius conscio secretorum.& sanè tum hisce, tum aliis in rebus, quæ vel ad commodum vel ad dignitatem nostri ordinis pertinerent; tanta fuit eius diligentia & amor in nos; non modò vt preces nostras, verùm etiam voluntates suis ipsemet fideliſſimis consiliis, officiis, benignitate prætetuerteret.

Quandiu Nubunanga Meaci commoratus est; ad eum ego de Vatandoni sententia aliquoties accessi, tam facili mihi ex illius commendatione aditu ad regem, vt multis interdum dynastis & principibus Bonziorum ad limina præstolantibus, ego extra ordinem intromitterer. Sed cùm proximè ad regem sub eius profectionem adiissem, longa illa disputatio, de qua scripsi ad te antea; de immortalitate animorum incidit mihi cum Nichioxine Bonzio, viro in primis diserto, & propter egregiam rei militaris peritiam (neque enim hoc sacerdotum genus abhorret a bellicis artibus) magna apud regem auctoritate. ex quo certamine cùm ille turpiter victus abiisset; in eam exarsit rabiem, vt nunquam ex eo die perniciem nobis moliri desierit. cuius furori & amentiæ cùm locis omnibus apertè sese Vatandonus non modò consilio, sed etiam armis opponeret, nec illum vsquam consistere pateretur; superatus ille viri constantia, vbi se viribus imparem sensit; omni deinceps dolo & insidiis grassari constituit. Dissimulata igitur in tempus iracundia, falsis criminationibus circumuentum Vatandonum eo tempore ægrotantem, adeò artificiosè & callidè apud Nubunangam accusauit, multis diaboli satelliti-

satellitibus in eius flagitij societatem adscitis; vt Rex mēdacijs oneratus, adeuntem ad se valetudinē recuperata Vatandonum non modò aditu congressuque per summam ignominiam arcuerit, sed etiam aureorum viginti millium annuo reditu, & nobili in primis arce multaris. Quo ille tam insigni accepto incommodo, tantum abest, vt quicquam idcirco de suscepta in nos beneuolentia studioque remitteret; vt etiam palam dictitaret venientibus ad se consolandi gratia principibus, præclarè verò secum actum esse, cui nostra causa in tantam calamitatem incidere contigisset: atque adeò, quo illustrior esset amor ipsius erga nos, quamquam tanta facta & rei familiaris & dignitatis imminutione; tamen diligentiùs etiam quàm antea, vbicunque opus foret, nobis omni ope curaque affuturum. Interim ex altera parte Nichioxines, & cæteri Bonziorum antistites, oppressa innocentia impunè volitare; nobis ferrum flammamque minitari; de templo nostro funditus euertendo, ferendoque ibidem sale per ignominiam perduellibus constitutam, in suis cœtibus multa iactare: nec tamen cessit illis ea res è sententia: nā & Nubunanga Cubusque nos nulla nostra culpa aut domo aut ex vrbe pelli passi non sunt: & machinationis eius artifex Nichioxines, iusto Dei iudicio compluribus eiusdem flagitijs ac facinoribus patefactis, haud ita multo pòst à Nubunanga multis verbis malè acceptus, & omni dignitate spoliatus est: & anno vertente Vatandonus cùm ad Nubunangam, qui tum fortè Meacum redierat, sordidatus venisset: Diuino prorsus beneficio, amicorum deprecationibus ad causam dicendam admissus, tantam suæ cladis misericordiam exciuit, vt illum Rex, viri meritis & probitate perspecta, in pristinum gratiæ locum restituerit, & insuper dena aureorum millia ad viginti, quibus antea fruebatur, addiderit.

Iam, qui apud alios causam nostram tam diligenter agere solitus fuerit, qui ad potentissimos Reges aditum nobis tam studiosè munierit, qui denique pro nobis fortunarum & capitis discrimen adierit; ineptum arbitror explicare quam benignè quamque honorificè nos accipere consueuerit ipse venientes ad se vel Meaci valde remoto à nobis loco, vel in suis extra vrbem oppidis aut arcibus habitantem. Qua ille cura cauebat exceptis hospitio, ne quid nobis omnino deesset! quàm familiariter nos in ipsis ædium penetralibus, quo paucissimis è familia patebat introitus, vnà cum vxore liberisque adhibebat ad mensam! quoties, rei Christianę causa iter habentibus per infesta latronibus loca, nobis equos & corporis custodes attribuit! quàm sæpe xenia misit humaniss-

manifsimè! quàm ſuauiter ſi quid viciſsim ad illum nos allatum ex Europa vel ex India mitteremus, quod Nubunāgæ vel Cubo gratum fore intelligeret, remiſſum idipſum ad nos, monuit vt illis potiùs opportuno tempore largiremur! Neque verò nobis fauebat ille tantummodo: ſed etiam Chriſtianam rem tanto erat ardore complexus, vt de Diuinæ legis præſtantia, de ſempiternis poſt mortem præmiis atque ſupplicijs, de virtutibus Chriſtianis in cœtibus principum ferret ipſemet ex occaſione ſermones. Quinetiā multos, dum eſſet Meaci, per cauſam inſpiciendi horologii, ignotæ in his regionibus machinæ, domum noſtram adductos, eadem opera ſacris concionibus admouebat; atque vbi peroratum eſſet, ſummam totius doctrinæ iterabat ipſemet, pręcipuis locis inſiſtēs, & Bonziorum fraudes & errata redarguens.

Iam verò neophytorum, quos omnes fratrum numerabat loco, defenſionem ac patrocinium quàm ex animo ſuſcepiſſet; cùm aliis plurimis rebus oſtendit, quas ego, ne longior ſim, conſultò prætereo; tum verò inſigni quodam pietatis & iuſtitiæ documento. id fuit eiuſmodi: Vetula quædam erat de grege neophytorum, Dominica nomine, cuius filius in templo noſtro miniſtrare conſueuerat; hanc ethnicus neſcio quis potens cùm de quarundam ædium poſſeſsione deturbare per vim & injuriam conaretur; confugit illa ſupplex ad Vatandoni fidem, cuius deinde beneficio quicquid cupiebat, obtinuit. ſed prima luce ad eum profecta, dum exſpectat ad fores, pueri quidam è Vatandoni familia roſarium, quod de more muliercula percurrebat, interea per ludibrium, vt fit, vellicare; ſtanneam icunculam è roſario pendentem abripere. tum illa indignari, & impietatem facti muliebriter accuſare. contrà pueri quo magis irritatam vident, eo inſtare acriùs, & illudere. cùm ſtrepitus inualeſceret; exaudit è cubiculo Vatandonus feminam quiritantem. quærit continuò, quid ſit rei. proteruitate puerorum cognita, iubet ex iis tres protinus comprehendi; ſeuerè admodum increpans declaraturum ſe, quantopere velit Chriſtianos omnes ab omni contumelia tutos, domi ſuæ præſertim. cumque dubium eſſet nemini, quin grauiter eſſet in eos animaduerſurus, muliercula primùm pro illorum ſalute deprecari; cùm nihil ipſa proficeret; monitus ego ſtatim ad eum mitto Laurentium: qui cū nihilo magis hominē placare potuiſſet; ego ipſe denique ad illū acceſsi: multiſq; rationibus iracūdiā mitigare conatus ſum, ſed nec vetulæ preces, nec Laurentii legatio, nec noſtra contentio flectere animū hominis valuerunt, quominus vnum ex iis, quippe notiore petulantia adoleſcētulū, in arcē ſuā ab vrbe āmādatum,

datum, capite plecteret. tantam ille venerationem rerum diuinarum, tantum cultum religionis imbiberat. Denique, vt finē faciā, Christianos omnes omnibus minimis maximisque rebus fouebat sicuti liberos indulgentissimus parens. Miretur fortasse quispiam, quæ res catechumenum eò pietatis ardorisque prouexerit. Primū, vt ego quidē arbitror, insita illi cōstantia, & bonitas tam insignis, vt fortes viri permulti, relicto vberiore stipēdio, ad ipsius ductum & imperium sese vltro conferrent: deinde ac multo etiam magis, frequens auditio & cogitatio verbi Dei, cui, quoties per bellicas aliasque grauissimas occupationes licebat, aures dabat quàm studiosissimè. captus erat quippe vehementer honesti pulchritudine, & Christianæ fidei veritate & excellentiam magis admirabatur in dies; & sanè, cùm primùm ei Laurentius eternitatem animæ & varias ac multiplices eiusdē vires exposuit; stupore propemodum attonitus Vatandonus, qui ad eam diem in hæresi fuisset Ienxuanorum, qui nihil omnino post mortem superesse opinantur, palā exclamauit: se tum demum ex, quo ea didicisset, hominem sibi videri: antea quidem in tantis errorum tenebris infra ipsas pecudes iacuisse miserrimum. atque etiam Tacacuquim (id arci nomen) eundem Laurentium ad se magnis precibus euocauerat, quo commodiùs catechismo vacaret: eoque probè peracto, Christianæ militiæ obligare sese baptismi sacramento decreuerat. sed hæc parantem & assiduè meditātem oppressit mors illi immatura, Christianis omnibus luctuosa; quem tibi casum exponam, vt potero.

Iquenda est regio finitima ditioni Vatandoni: quam regionem bellicosi admodum incolunt populi. in eius limite cùm Vatandonus castella duo excitasset: non tulit factum Iquendæ regulus, exercitu repentè coacto, primùm omnium præmia pronuntiauit aureos annuos M D. si quis ad se caput Vatandoni retulisset: deinde verò postridie ad vnius è castellis oppugnationē tetendit infestus. Quod vbi sensit præfectus præsidii Darius Tacaiama, citato equo misit protinus nuntium ad Vatandonum in arce vicina Tacacuqui morantem. is cognita re, quas habebat eo tempore copias, præcipiti agmine ducit obuiam hostibus, ducenti eius latera stipabāt lectissimi viri: cum his intrepidus anteceſſit, reliquos opinione sua pauciores (haud plus quingenti fuēre) cū filio subsequi iussit. Hostis comperta paucitate nostrorum, veritus ne si Vatandonus idipsum resciret, omissa pugna se in castella reciperet; maiorem partem exercitus iubet occultè considere ad montis radices: cæteris imperat, Vatandonum ad certamen eliciant. Vt propiùs ventum est, Vatandonus puniceo insignis galero, quem dono à Lusitanis acce-

perat,

perat, ardens cupiditate pugnandi. non exspectato subsidio, cũ sua cohorte dumtaxat, ex equo desiliens (neque enim equites in Iapone pugnare mos est) sese in aduersos ferociter intulit, neque antè prouidit insidias, quàm consurgente vndique multitudine circumfusus est. Pugnatum vtrinque acriter: quoad Vatandonum multis acceptis vulneribus egregiè dimicantem obtruncauit ex hostibus quidam, cum quo gradum fortè contulerat; verùm is quoque lætaliter saucius, dum certa pretii spe caput asportat, paucis confectis passibus moribundus occubuit. reliqui stipatores Vatandoni ex præcipua nobilitate ad vnum omnes cæsi. Qui erant in subsidiis, cùm se longè impares cernerent, fuga repentè dilapsi. Vatandoni filius in arcem Tacacuquim cum admodum paucis confugit. hostes victoria vsi, vastatis agris, villis incensis ad arcem castra posuere; ego quo die malè pugnatum est, eram in insula Sanga, iis ipsis locis ita propinqua, vti fragorem tormentorum exaudirem. Sed nihil tale suspicanti mihi tristis adest repentè nuntius, Vatandonum cæsum esse cum suis. id vbi Meaci cognitum est, Organtinus Italus & Laurentius Iaponius, Bonziorum insolentiam veriti, neophytorum hortatu omnem apparatum sacrorum in tutum asportandum curarunt. ego ne quid aduersarii contra Christianam rem audacius molirentur, quo ipso die hæc scripsi, manè Laurentium ad Nubunangam & amicos ipsius cum muneribus miseram. omnino turbulentæ erant res: multi circumquaque inimici: neophytorum grex metu ac mœrore perculsus. auxerat inuidiam obitus ipse Vatandoni, & rumor improborum scelere dissipatus: omnes, quicunque nos foueant, tandem iratis Diis funditus interire. Nos in tanta solitudine periculisque vna scilicet fiducia bonitatis Diuinæ sustentat: quam quo magis magisque demereamur in dies: tuas, pater optime, fratrumque omnium pias pro nobis deprecationes & sacrificia vehementer expetimus. Meaco, IV. Calendas Octobris, MDLXXI.

EIVSDEM AD ANTONIVM QVADRIVM IN INDIAM.

QVANTA esset rerum perturbatio, qui Christianorum dolor ex obitu Vatandoni dynastæ viri fortissimi nostrique amicissimi, nuper ad te fusè perscripsimus. Ex eo die insperata quædam, eadémque cùm ad muniendam Euangelio viam, tum ad leuandum mœrorem nostrum in primis accõmodata exstitere, quos ego euentus hac epistola persequar.

Quod

Quod ipsemet nostri iampridem, Frenoiama excelsus in primis est mons, nouem circiter millibus passuum ab vrbe Meaco situs, ad orientem. In eo monte Rex quidam Iaponis, patriæ superstitioni appime deditus, ante annos octingentos templa constituxit ad trium millia & octingenta, ædibus adiunctis dumtaxat in vsum Bonziorum, qui legum ac disciplinarum in studio versarẽtur. quod vt sine vlla interpellatione quàm commodissimè facerent, non modò turbas ac strepitus omnes agricolarum inde remouit: sed etiam vicos duos, vnde omnia necessaria peterent, ad montis radicem ædificauit, superum inferumque Sacomotum, (id locis nomen) iisdemque Bonziis insuper, tertiam ferè partem vectigalium Regni Vomensis attribuit. Quod opus ab illo Rege fundatum, postea eo impensius adiuuerunt, quòd vniuersæ Academiæ summo cũ imperio præponi solitus est aliquis vel ex filiis regis, vel quã arctissima certè cũ rege affinitate cõiunctus. Itaque in tantã amplitudinem excreuerat olim Academia, tantumq; illi honoris & auctoritatis accesserat, nõ solũ vt Meacensis omnis iurisdictio illorũ hominum arbitrio regeretur, sed etiã vt omnes ferme Iaponicarũ superstitionum interpretes ducésq; sectarum inde, tanquã ex perenni fonte vel seminario quodã, existerent. sed imminuta paulatim regia potestate, rebusq; (vt fit) bellorum iniuria ac vetustate labentibus, ingens ille templorum numerus, quæ sexdecim dispersa cõualibus, antea visebantur, ad octingenta vel paulo amplius rediit. ac simul Bonziorum illa qualiscunq; disciplina sensim ita soluta est, vt omni abjecto pudore sese turpissimis voluptatibus flagitiisque dederint: atq; ad armorum vsum ac latrocinia studio doctrinæ religionisque cõuerso, cũ alia multa per vim nefasq; patrarint; tũ vero annis ab hinc septem & triginta Meacum vrbem, ingẽti facta hominum cæde, pæne totam incenderint. Verũ iusto Dei iudicio, qui præsertim allatum ad se CHRISTI Euangelium obstinatè respuerent mente, contigit anno superiore, vt graui bello inter Nechienis Regem & Nubunangam exorto, illius copias Bonzi tecto & commeatibus iuuerint, Nubunangam verò præter cæteras iniurias etiã transitu prohibuerint. Qua re ille maiorem in modum offensus fremensque, pactis cum hoste induciis, in regnum Vomi rediit, ac primùm Bonzios eius regionis Icoxos (qui dicuntur) stellis omnibus exuit, & quotquot viuos vel ex ipsis vel etiã eorum popularibus capere potuit, omnes cruci suffixit: deinde amisso exercitu, victricia signa repentè ad Frenoiamam ira stimulante conuertit. Tum primùm temerarios Academicos, & omnia sibi secunda pollicitos, verus belli terror inuasit, pœnituitque lacessi-

ti Nubunangæ; cumque se viribus longe inferiores cernerent; missis legatis, magno primùm auri pondere, deinde loci religione metuque numinum placare conati sunt Regem: quibus ille cùm respondisset; nec se pecuniæ cupidum, sed vindicem scelerum & vltorem iniuriarum adesse: nec inanium Deorum vlla terreri formidine; tum illi vt in re trepida, contra hostium impetus omni ratione se comparant. Erat in ipso montis vertice templum Quannoni dicatum, quem deum vel dæmonem potiùs miro cultu veneratur Iapone toto cæca gentilitas, plurimique mortales votiua peregrinatione susceptа eòdem assiduè confluebant, quòd persuasum haberēt ab illo Deo longioris vitæ spatia, bonam valetudinē diuitias impetrari: Frenoiamani verò Bonzii sacra quotannis eidē ac ludos ingenti apparatu sumptuq; persoluere soliti sunt, quibus continuò in vrbe Meaco Gibonis solennia succedebant eo pompę ordine, hominum frequentia, commentis artificum, vt satis appareat æmulum diuinæ gloriæ Satanam, in iis locis, anniuersariam apud nos corporis Christi celebritatem effingere voluisse. In illudigitur montis cacumen & Bonzii & è proximis pagis promiscua turba sese recipiunt: stationibusque dispositis, hostem ex eo loco prohibere constituunt. At Nubunanga Sacomoto & Catata vicis cum incolarum internecione incensis euersisque, montem ipsum Frenoiamam, ne quis è numero Bonziorum elaberetur, corona circundedit. deinde instructum exercitum in eos aduerso clino submisit: restitêre aliquamdiu è superiore loco Bonzii: vrgēte dein multitudine hostium, effractisque clausтris, & superata munitione, trucidati ferè omnes: ac simul, iniectis maximo ac nobilissimo templo facibus, ea tota moles horribili prorsus incendio conflagrauit: atque id ipso die festo Michaëlis Archangelis, 3. Cal. Octob. vt ad hostes Christi delendos, tollendaque prorsus illa nequitiæ cubilia, & scelerum officinam, princeps militiæ cœlestis præsenti ope affuisse videatur. Postridie verò, qui dies fuit natalis Beati Hieronymi, Nubunanga circummisso milite, latitantes ferarum instar Bonzios, qui prælio superfuerant, protractos è dumetis aut specubus interemit. sub hæc domus eorum direptæ, fana plus CD. cum omni sacrorum instrumento pariter concremata, ingens omnibus circa nationibus terror incussus. Meacum dein Octobri mense ineunte victor Nubunanga se contulit. Hîc ego & Organtinus ad eum officii causa cùm adiissemus; non modò comiter ambos accepit, verùm etiam (quod vix credat quispiam) se se in nos peramanter effudit. Quod superest, te Pater etiam obtestamur, vt nos totumque Iaponicum gregem hunc tuis &

sociorum piis deprecationibus & sacrificiis adiuuare ne desinas. Meaci, Natali die sancti Francisci, MDLXXI.

Scriptis iamdiu litteris necdum datis, alia quædam interim euenêre; quæ ego ad Diuinæ iustitiæ ac prouidentiæ fidem gloriáque deesse nolui, quin adscriberem.

Germani duo fratres erant in vrbe Meaco, tum genere tum diuitiis clari: iidemque Xacę cultores egregii. quorum vterque se religioni Christianæ in primis acrem aduersarium assidue præbuit, iidemque superioribus annis antesignani fuere factionis eius, cuius scelere nostri Meaco semel iterumque per summam iniuriam exacti sunt. Anno deinde pòst ferè sexto, cùm ego Vatandoni opera ac studio restitutus ad Cubum salutandi causa de more venissem, die quodam accidit vt ex his fratribus natu maior adesset, nomine Taquenus Vchisamidonus. Is, quo erat in nomen Christianum odio ac rabie, non potuit sese continere, quo minùs coram ipso Cubo me socioſque maledictis inceſſeret, nobisq; cum alias calumnias, tum præsertim esum humanæ carnis obiiceret; quę tamen crimina ab iracundia ac furore profecta, apud Cubum cæterosque, qui aderant, minimè valuerunt. Idem nuper, Euangelii progressum & collabentem Deorum suorum existimationem incredibili quodam animi dolore cùm cerneret, fretus tum suis opibus, tum gratia principum, nouam Xacæ sectam condere aggressus est, iámque repudiata coniuge, mentóque & capite rato, Bonziorum habitum & cultum induerat, cùm ad illum adiungere se dœmonis instinctu cœpere complures: quibus ille magno sumptu amplum cœnobium exstruebat; (numerus enim discipulorum ad C D. ascenderat) concionibusque pænè quotidianis populum contra Christiana sacra legésque miris artibus incitabat. sed cùm illum tantis debita sceleribus vltio Diuina maneret, accidit aliquando, vt intemperantia linguæ prouectus præsente Cubo Nubunangam Regem dictis amaris haud obscurè perstringeret, affirmans illum tam ad summum potentiæ culmen euectum, diutius in eo fastigio stare non posse quin rueret, vel certè quasi matura vel potiùs vieta ex arbore bacca decideret. quibus temerè iactis, non defuere confestim, qui ad Nubunangam cuncta deferrent. quibus ille auditis, vniuerso Bonziorum generi, multis iam antè nominibus infensus, vt diximus, adeò exeanduit, vt in regnum suum Voris Meaco decedens, comprehensum nouum hæresiarcham, & cuique impositum, quamuis magnopere deprecante Cubo aliisque proceribus, quindecim à Meaco leucis in ipso itinere secum percusserit. ad hæc liberi, euersis & solo æquatis domibus eorum,

&

& cœnobio nuper ædificari cœpto, in exsilium acti sunt. triduo autem pòst (quod mirandum est magis) frater ipsius, equé acerbus CHRISTI inimicus, in vrbe Sacaio infixa pedi spina dolore confectus ac miserabili genere leti defunctus est: vt in vtroque euidenti significatione cœlestis iræ vindicta satis appareat.

Franciscus Capralis ad nostrorum lustranda in his Meaci partibus domicilia non ita pridem accessit. ego cum deinde in regna Mini, Ceunoquuni, Cauachisque deduxi. Paschalia verò festa Sangæ peregimus: quo fructu, ex aliis litteris (vt spero) cognosces. Te Pater optime Dominus tueatur incolumem, Meaci, IV. Idus Augusti, MDLXXII.

EIVSDEM AD FRANCISCVM CAPRALEM.

NVLLAM puto regionem ex iis, quæ Christianorum nauigatione vel armis apertæ sunt, in tanta rerum vicissitudine ac varietate versari, quantam assiduè patitur hæc terra Iaponica. Mitto cætera quæ tibi nota sunt. Post tuum à nobis digressum, quot cædes, populationes, euersiones vrbium, & incendia consecuta! Cubo enim (vt nosti) Nubunangæ opibus restituto, cùm res Meacensis vtcunque pacata videretur esse, repentè quibusdam interpositis offensionibus, (vt sunt irritabiles animi Regum, & omnis imperii suspiciosa communio) periculosum & graue bellum inter eosdem exarsit, cuius belli initio cùm se Cubus, euocatis vndique militibus, in arcem munitissimam recepisset, & cum hostibus Nubunangæ inita societate (qui multi potentesque sunt) tantum virium collegisset, vt Nubunanga nequaquam è suis finibus egressurus in præsentia crederetur; tum ille nihil hoc apparatu perterritus, præter omnium exspectationem cum robustis legionibus affuit: captusque miserieordia populi, cũ frustra per interpretes de conditionibus pacis egisset, malo cogendũ ratus, qui monitis non pareret, quamquam inuitus, atque adeò illacrymans tantæ cladi, (vt affirmant) omnibus passim rectis agrorum, multisque præterea idolorum fanis, Bonziorumque cœnobiis, ad hæc vicis frequentibus vno die centum exustis, prædaque ingenti rerum non modò agrestium sed etiam vrbanarum abacta, (quod ciues tumultus initio veriti ne Meacum rectà contenderet, pretiosam supellectilem cum liberis vxoribusque in ea loca raptim auexerant) rursus Cubum institit ad pacem inuitare. At ille fœderatorum copias propediem exspectans, cũ interim omni ope resistere & vltima experiri decresset; tum verò Nubunanga

vehementiùs irritatus vrbem ipsam euertere statuit. Est autem pro situ loci diuisa bifariam, sic vt altera pars Meaci, superior; altera inferior nominetur. Superiorem, longè celeberrimam totius Iaponis, præcipua nobilitas incolebat. ii direptionis & incendii metum ingenti pecunia cobati redimere, nihil profecerunt. inferioris vrbis exitus felicior fuit: siquidem ciues, & in iis Christiani permulti, non tam argenti pondere, quàm precibus infimis & humilitate veniam & pacem à Nubunanga impetrarunt: itaque totis castris graui pœna proposita iussit edici, nè quis inferiori Meaco damni quicquam inferret. Interim in superiori parte conscelerati aliquot, ne in patriæ direptione & exitio nulla ad ipsos prædæ portio perueniret, vltro ignem tectis iniicere anteuertunt, qui tota ea nocte lõgè lateque vagatus, tertiam ferè oppidi partem absumpsit. postridie verò Nubunanga cum suis inuectus, quod erat reliquum omne combussit. eò incendio ædes priuatæ ad octo millia, Bonziorum cœnobia viginti, & in iis duo Xacæ & Amidæ nobilissima & maxima; minoris verò formæ ad octoginta conflagrasse dicuntur; quorum in vnum trepida fuga se se abdiderant Bonziæ mulieres ad sexaginta ex iis, quæ stipi cogendæ ad instaurationem fani Daibud in regno Thematis religionis causa dabant operam. Non defuit in tam luctuosa clade res pænè ridenda. Manibus mortuorum ad inferos primùm, deinde ad beatas Amidæ sedes, cùm tempus fuerit, deducendis, Iizum nescio quem, ferali instructum tridente, præfecit Iaponica fabulositas. Huius Iizi delubro (quod in Meaco inferiori colebatur) Bonzii metuentes exitium, sortibus coram ipso iactis, quæsiere num illud inde amoueri expediret. cùm responsum esset vtique amouendum, idque continuò, etenim loco imminere sine dubio flammas; antistites templi & vniuersa vicinitas, magna cum veneratione ac cœremonia, statuam in Meacum superius transtulere: cumque iam in tuto rem esse putarent, ecce tibi conflato repentè, vt dicebamus, ibidem incendio, simulacrum penitus deflagrauit. Interea incluſus arce Cubus nihilo magis flecti, quoad Nubunanga, castellis circa ipsam arcem quattuor excitatis, obsidionè hominem premere, & operibus oppugnare constituit, minis insuper additis Imperatoriæ dignitatis ab ipso in Dairis filiũ trãsferendæ. Quo metu victus Cubus, positis tandem ferocibus animis, præsertim cùm exspectata dudum auxilia non adessent, pacem expetiit: neque abnuit Nubunanga, quãquã longè superior, & explorata pænè victoria. Scriptis itaque conditionibus obsides dati: qui tamẽ, q̃ nõ primæ sunt notæ, negabãt plerique Cubũ in

cõditione manſurũ; ſed hãc morã interpoſitã, quoad auxiliũ à ſociis quandoque veniat: adeò grati, quæ Nubunangæ à Cubo pro ſingularib⁹ eius in ſe promeritis maxima debebatur, (quæ humani eſt ingenii prauitas) in odium vertit.

Nobis inter hoſce tumultus, quorum vix minimam partem hiſce litteris attigi, tametſi rem Chriſtianam amplificare non licuit, tamen haud omnino ceſſatum eſt. ſiquidem & neophytos exanimatos mecu ſolati ſumus, & multos inopia rerum omnium preſſos conquiſitis eleemoſynis recreauimus, & plurimis rebus viciſſim eorum in nos fidem ac beneuolentiam ſumus experti. Qua illi cura ſacrum inſtrumentum & imagines, ne quid paterentur iniuriæ, locis idoneis abdiderunt! Quanto ſtudio nos in eas arces & oppida certatim inuitarunt, quæ maximè remota ab hiſce periculis videbantur! Quo ſenſu poſt ſedatos tumultus incolumitatem nobis frequentes gratulati ſunt! cùm quidẽ præ gaudio plerique lacrymas nõ tenerent. Iam verò illa quoq; res magno nobis fuit ſolatio, quòd inter ipſas armatorũ cateruas multa militũ vexilla ſalutari ſigno Crucis diſtincta conſpeximus: in quibus Ioannes Naëtondonus Tãbę regulus, idemque rei militaris laude inſignis, in ipſa galeæ criſta nomen Ieſu majoris formę litteris aureis geſtabat inſcriptum; cuius viri egregia pietas atq; conſtantia ſilentio mihi prætereunda non eſt. Primùm enim ethnica matre, cùm tu hic eſſes, ab hoſtibus interempta, anno deinde vertente à ſuis monitus, vt mortuæ ritu Iaponico parẽtaret, ac Bonziis de more munera mitteret, ille verò ſeſe paratũ inquit iuſta parẽti perſoluere; quippe ſi minus illi, quæ ſua culpa Euangelicæ lucis expers è vita migrauerat, ſibi certè ac fratribus haud dubiè profutura. Cõfeſtim ergo pauperibus è regno Tãbæ inuitatis, (conuenere autẽ circiter mille) ante ipſa arcis mœnia & largũ epulũ vniuerſis, & certã pecuniæ ſummã ſingulis præbuit; Chriſtianas inferias ethnicis ingẽti cũ approbatione mirantibus. Idem, cùm ipſo tumultus initio duo millia lectiſſimorũ militũ ad vrbẽ Meacũ adduxiſſet, (quo maximè præſidio fretus Cubus arcẽ tueri decreuit) ſacramento rogatus Cubi nomine, verbis ethnico ritu conceptis, quibus ni fidem præſtent Imperatori vel Regi, Duces militéſve ſeſe caputque ſuum æternis inanium deorum ſuppliciis deuouẽt; negauit ille ſe falſos deos fidei ſuæ teſtes adhibiturum, ſed vnum Deum rerum omnium conditorem; nec alio iureiurando obligari ſe paſſus eſt; eodemque die ſub veſperam venit ad templum Chriſtianis dumtaxat militibus comitantibus. ibi cùm aliquandiu precationi vacaſſet; pœnitentiæ Sacramentum à me popoſcit ſupplex, & ſimul rationẽ ac viã confeſſio-

confessionis bene atque ordine peragendæ. Præceptiones igitur illi quasdam tradidi Iaponica lingua conscriptas, quibus perlegẽdis, & notando si quid opus esset, totam eam noctem nulla capta quietis parte consumpsit, ac deinde peccata de more confessus, arcem introijt. Gerit autem ad assiduam mortis recordationẽ propalam è rosario maiusculæ formæ caluariam, aliaque eiusmodi religionis insignia præ se fert eo clariore tum virtutis indicio, tum pietatis exemplo, quòd idem & in ipso flore iuuentæ nunc est, & bellator egregius. Idem in illo Meacensi discrimine veritus templi nostri direptionem, non modò milites ad eius custodiam, sed etiã iumenta misit ad supellectilem auehendam, & summa cura quotidie ex arce, quo loco res esset, per internuntios exquirebat: meque codicillis monebat identidem, vt ex iis periculis Tambam effugerem ad suos, datis ad eos litteris vt me perinde ac semetipsum acciperent. Rebus deinde vtcunque compositis, vt primùm Nabunanga discessit, confestim salutandi causa venit ad me, suaque mecum assiduè negotia communicare non desinit; ac præter insignẽ probitatem & fidem tam docili est ingenio, vt Lusitanicas notas imitari bis térve dumtaxat aggressus, recentissimas ad me litteras dederit Lusitanico charactere conscriptas. Præterea cum Bonziis, apud quos diuersatur, de religionis veritate concertat: refellitque mirum in modum eorum insanias; quin etiam suis militibus pium aliquem librum quotidie lectitat ipsemet, eosque ad Christianam fidem studiosè adhortatur. In prædiis ac locis, quæ virtutis ac præmii nomine Cubus eidem attribuit, fanum est Matsunogi nescio cuius, in primis totius Iaponis & ipso ornatu & genere structuræ visendum, id ille disturbare constituit, & ex ea materia in oppido suo Tãba templum exstruere ad populares suos Christiana religione imbuendos. & ego ob idipsum, sedatis motibus hisce, mittere illuc Laurentium cogitabam. Frater ipsius natu maior, Guenbadonus nomine, iam triduo pergit nostris concionibus interesse, quæ ter quatérve singulis diebus habentur. alij præterea è Ioannis familia ventitant, itemque Naitus Iosadonus ordinum ductor ex eadem regione, in Ienxuana secta valde versatus. is, quindecim concionibus auditis, baptismum efflagitat; sed cum ego, vt cæteros ferè candidatos, ad finem vsque catechismi reieci. E militibus Naëtondoni diem extremum obijt neophytus, cui nomen erat Romano; huic ego morienti affui in tempore: eundem extulimus publicè magna hominum frequentia; siquidem funus à Christianis omnibus Meacensibus, & ab vniuersis commilitonibus non modò fidelibus,

bus, verùm etiam ethnicis concelebratum est.

In Regno quoque Voaris, quamquam in summa operariorum inopia, feliciter admodum Christiana religio pullulat. Supplet autem doctoris vicem, egregia fide & caritate non ignotus tibi neophytus, Constantinus, cuius viri de laudibus mira perferuntur ad me. Domi suæ oratorium ornauit, quò Christiani omnes philosophandi causa conueniunt. in eo cœtu explicat ipse præcepta Decalogi, ex commentarijs quæ habet apud se. mortuos etiam Christiano ritu sepulturæ mandat: baptizat infantes: ethnicis Euangelium prædicat: redarguit Bonzios: denique pusillum gregem pro viribus tuetur adeò, vt Voarenses Christiani vulgò Constantini discipuli nominentur. Conuertit etiam subinde (Spiritu sancto adiuuante) ad Christum aliquos, è quibus nuper quosdam duxit ad nos eo animi candore, summissione, virtute viros, vt primitias spiritus in iisdem facilè agnoscas. ij, cùm ad obeũda hebdomadæ sacrosanctæ sol̃nia amplius quatridui itinere per infesta latronibus loca Meacum veniissent, templum ingressi, prostrauêre sese illico ad aram, effusè flentes, agentesque Domino gratias, quòd se ad sacra illa officia incolumes perduxisset. Singulis ego piacularem globulum Roma transmissum donaui, quod illi munus perinde ac thesaurum quempiam ita simul & venerabundi & læti accepêre, vt vel eam vnam ob rem tanti fuisse labores itineris omnes, & omnia vitæ pericula dicerent. Constantino verò præbui etiam icunculas, & stanneas Cruces, Voarensibus diuidendas; itemque linteũ in exsequ as defunctorum. Hisce muniti præsidiis, & catechismo probè iterato, post festa Paschalia in patriam rediere, Meacensibus Christianis ad sex millia passuum officii causa prosequentibus.

Venio ad res Cauachenses, quo in Regno complures item numerantur eximia fide ac probitate neophyti: cuius rei haud obscurum præbuit documentum Hector ille, qui ibidem ad te (si meministi) cum vxore ac liberis adiit. Cùm enim adolescentem ethnicum nobilem ipsius curæ concreditum, intemperanter agentẽ, amicè obiurgasset, vt sunt iuuenes, diuites præsertim, aduersus monita contumaces & asperi, ita offensus est nequam ille, vt paulo pòst percussores ad interficiendum Hectorem dæmonis instinctu summiserit; quos bonus Christi discipulus, vt in se repentè vidit irruentes, deuexa iam ætate vir, & inermis, apprehenso quem è ceruice gestabat globulo, IESV dulce nomen implorans, multis vulneribus crudeliter confossus occubuit. Eius vxorẽ quattuor cum filiolis Christianis cõquisitã recepit illico in fidẽ suã Iquẽda

Sangadonus primarius vir è Mioxindoni familia, eiusque inopiã ac solitudinem in oppido Sanga sustentat sanè quàm insigni pietate vir, & Christianorum omnium, quotquot in eo sunt Regno, parens tutorque fidissimus. Hunc arci Vacaianæ præpositum, cæteróque neophytos commorantes ibidem, ethnici tres cùm occidere statuissent, arcémque hostibus prodere; conscelerata eorum consilia diuinitus patefacta sunt in ipso pænè articulo aggrediendi facinoris. itaque & Christiani periculum euasere, & infideles illi paulo pòst, Mioxindoni iussu, cogitati sceleris capite pœnas dedere, cuius euentu felicitas iure tribuenda videtur precibus meritisque Sagandoni.

In eadem loca (vt scripsi ad te antea) Organtinus Italus cũ Laurentio & Matthæo profectus paulo ante natalem Domini die ingenti Christianorum lætitia acceptus est. cumque in ipsis natalitiis circiter quindecim sacro fonte abluissent, pleroscque è Mioxindoni domo, redire parantem, Sangadonus vnà cum reliquis Christianis magno adhibito conatu variisque rationibus ad vsque Paschalia festa retinuit. Interea quid actum sit à nostris, ex eiusdem Organtini epistola cognosces, cuius præcipua capita hoc loco mihi summatim addere visum est. Organtinus Brixianus, Ludouico Froio Meacum. Dominico die palmarum cùm Sangam vndique Cauachenses neophyti conuenissent amplius CC, (nam per Quadragesimæ tempus nonnulli se ad Christum adiunxerant) eo ipso die magno omnium gaudio supplicantes incessimus; in Paschate verò, sacramentum confessionis obiere nonaginta quinque: Cõmunionis autem septuaginta. quo ne maior esset numerus, sacerdotum inopia factum est, solus enim eram, sed in omnium animis vtique post illa mysteria liquidò vis gratiæ cœlestis apparuit, deinde rursum alternantibus choris, fidibusque subinde canentibus, agmine composito processimus ad Crucem vsque magna turba spectante gentilium. ea cæremonia peracta, ego sacrum ritu solenni peregi, concionem Laurentius habuit ingenti auditorum tum approbatione, tum fructu, ac ne sua corporibus quoque refectio deesset, quotquot aderant Christiani Sangadonus omnes ibidem excepit admodum liberali conuiuio. Sic illi abierunt dies. Nunc ego Sacaium parabam excurrere, vt quibus neophytis Sangam venire non licuit, eorum ibi confessiones audirem. Vale. Sanga. Hactenus Organtinus, qui quoniam Iaponiis iam nunc sine interprete ipse per se præbet aures, vel inde existimabis quam breui quantum in huius linguæ cognitione profecerit.

Ego paucis hisce diebus baptismatis fonte lustraui Naitum Tolando-

landonum, quem supra dixeram concionibus frequentem adesse, (is Thomam nouo nomine appellari se voluit) deinde Guembadonum Ioannis Naëtondoni fratrem, qui hoc tempore in familiaribus est Cubi, eritque, vt spero, huic Meacensi Ecclesiæ non paruo adiumento. accessit etiam filius ipsius Guembadoni annos natus nouem, quorum alteri Iuliani, alteri Benedicti nomen indidimus. Is deinde Iulianus milites Cubi prætorianos, è quibus habet complures sibi coniunctos, cœpit paulatim ad nostras conciones allicere: audiuntque libenter, & capiunt quæ dicuntur, iamque nonnulli se ad Christum adiungere decreuerunt.

Organtinus & Laurentius ante octo dies huc Sanga rediere, itaque Laurentium celeriter misi Tambam, ad Euangelium promulgandum, vehementer id efflagitante Naëtondono.

In Regno Iquendæ vnus duntaxat est Christianus, sed mirum in modum studiosus fidei propagandæ. Huius adhortatione permotus vnus è triumuiris Regno administrando, venit hodie cū aliquot è suis ad me, audiendi Euangelii causa; quod hisce militibus labore & diligentia maxima ab horis meridianis ad vesperam vsque sine intermissione explicatur ac traditur: Ex iis multi iam è catechismo cùm alia, tum ipsas precatiunculas chirographo suo descriptas, admodum facilè memoriter hausere. Sanè quàm optatum fuerat nobis, in Iquendæ regionem inferre verbum Dei: gens enim est acri in primis ingenio, nec dum nobis ad eam adspirare licuerat.

Sed paginæ iam nimis multæ procedunt. itaque modum epistolæ faciam, si quædam adhuc de Nubunanga subiunxero. Præter Frenoiamensem, (quam ille Rex, vt antea ad te scripsi, funditus euertit) alia sunt etiam Bonziorum Academiæ in iis & longa sexcentorum annorum pace, & variis opibus ad omnes deliciarum vsus eò congestis, in primis clara celebrisque fuit ea, quam patrio nomine Facusangin appellant. Multa visebantur ibi cœnobia Bonziorum, & separatæ præterea ipsorum ædes numero mille quàm ornatissimæ commodissimæque. In horum quoque Bonziorum perniciem intentus iam diu Nubunanga, sustinebat tamen se, dum aliqua se offerret causa probabilis. Ea vt apparuit, quippe præda, quam è regno Voaris quidam ex hostibus eius abegerat, apud hosce Bonzios deposita & custodita, enimuero ille nihil cunctandum ratus, post factas cum Cubo inducias, confestim cum exercitu venit illuc: multisque incensis ædificiis, & cuncta illa Bonziorum gaza direpta, egregiè suas iniurias vltus est. Ac vide quàm non dissimulanter factis dictisque

Iaponicæ superstitioni eiusdemque custodibus bellum indixerit. Xinguen est Rex Cainochuni, qui patre in exsilium pulso per vim, fratre autem natu maximo in custodiam incluso, regnum inuasit; insano deorum cultui vsque adeò addictus, vt post aditam regni possessionem, barba & capillo posito, se in Bonziorum ordinem adscribi voluerit: nec solùm eo habitu & stola ornatus incedit, sed etiam ter quotidie sacris operatur, sexcentos ad eam rem secum trahens Bonzios. Is per causam instaurandæ Frenoiamæ, & diruta Quanonis templa reficiendi coacto exercitu, & locis aliquot dolo magis & fraude quam vi aperta occupatis, antistitem se & assertorem profitetur auitæ religionis: & sibi iactat esse propositum, in ea ruenda colendaque vincere Xacam ipsum, fama sanctimoniæ celeberrimum. Idem cùm ante aliquot menses dedisset ad Nabunangam litteras cum arroganti inscriptione, Tendaino, Taxu, Xamon, Xinguen, hoc est, summus in domicilio Regum, religionumque Xinguen; vicissim illi respondit hic alter cum horrendo planè sui nominis titulo: Dainoquu, tennomauon, Nubunanga: id est, Nubunanga domitor dæmonum, hostis oppugnatorque sectarum. Nec sanè falsò: pergit enim diabolicos hosce ritus, & nefaria sacra, & omnia, quibus Iaponii mirum in modum ducuntur, & sacrificulos omnes non modò palèm irridere atque contemnere, sed etiam detestari, & omni conatu delere: vt nō immeritò ab hisce neophytis flagellum diuinæ iustitiæ nominetur. nec desunt qui eundem (licèt nondum id apertè præferebat) intimis tamen sensibus esse Christianum existiment. Quæ cùm ita sint, pro certo putarat Iaponicum vulgus, Nubunangam, religionis tā multis locis tam grauiter violatæ, breui pœnas daturum. Nunc verò contrà, cùm videant omnia illi è sententia cedere, fierique potentiorem in dies; valde offendi cæpere in suis diis, & concepta a pueris opinionem de ipsorū numine ac maiestate paulatim deponere: quæ res minimè aliena nostris rationibus videbatur, atque vtinam pererebrescat.

Hæc ego, Pater optimè (quominus œconomiam in scribendo requiras) ex interuallis ad te ferè noctu exarabam, erepto è summis occupationibus tempore. Si quid proinde acciderit litteris dignum, non deero vestris omnium desideriis. Vos interim istic valete, nostramque imbecillitatem vestris holocaustis piisq; supplicationibus fulcire quotidie pergite. Meaco, xv. Calend. Iulias, MDLXXIII.

SELECTARVM EPISTOLARVM EX INDIA FINIS.

DE

DE QVINQVAGINTA DVOBVS E SOCIETATE IESV, DVM IN BRASILIAM NAVIGANT, PRO CATHOLICA FIDE INTERFECTIS,

EPISTOLÆ DVÆ.

PETRI DIAZII AD LEONEM HENRICIVM PROVINCIÆ LVSITANÆ PRO SOCIETATE Iesu Præpositum.

EXPONAM his litteris felicem exitum Ignatii Azebedii Brasiliæ Præpositi Prouincialis, & comitum. Nonis Iunii, cum Aloysio eiusdem Brasiliæ prouinciæ pro Lusitaniæ Rege præfecto, classe nauium septem, Olisipone profecti, octauo die Materiam hanc insulam prospera nauigatione tenuimus. Nouem circiter & sexaginta in vniuersum è Societate nostra conscenderamus, in tres onerarias distributi. Quæ S. Iacobi dicebatur, ea cum Didaco Andradio multisque aliis è nostrorum numero vehebatur Ignatius. Francisco autem Castrio cũ fratribus duobus, & pueris orphanis, Ioannis Fernandi obtigerat nauis. Me Sociis cum amplius viginti eadem quæ Aloysium Præfectum nauis exceperat. Et quoniam certis de causis in hoc Materiæ portu aliquandiu subsistere decreuerat Aloysius; vectores & nautæ S. Iacobi, quòd multa negotia haberent in Palma, ex Canariis seu Fortunatis insulis vna, magnopere efflagitarũt, vti sibi liceret præire: se expeditis maturè negotiis, aduenienti reliquæ classi præstò futuros. Atque initio quidem recusabat Ignatius, in tanto maris & piratarum discrimine à cæteris digredi periculosum ratus: verùm deinde victus precibus, abeundi veniam ab Aloysio petiit: qua impetrata,

petrata, quasi diuinaret ea quæ postea consecuta sunt, pridie eius diei, qui Apostolorum Principi sacer est, Sacramento Confessionis & Communionis præmuniendos curauit omnes, & simul diuisit iis Agni cœlestis cereas imagines aliquot, à summo Pontifice consecratas, & alia quædam religiosa munuscula, quæ ex vrbe Roma secum attulerat.

Hisce peractis, soluêre pridie Kalend. Iulii vento secundo, qui tamen eos in medio cursu defecit. Porrò Dominico die proximo, quinto nonas Iulias, allatum huc est, Iacobum Soriam, maritimæ rei pro Nauarræ Regina prępositum, (is Caluini sectator egregius, capitales inimicitias cum Papistis, sic enim Catholicos per ludibrium hæretici appellant, exercere sese palam profitetur ac prædicat) stare cum nauibus circiter septem in portu ad quinque leucas hinc sito, cui à Sancta Cruce nomen est. Perturbauit is nuntius vehementer omnium animos, statimque Aloysius oppidique præfectus cum populo vniuerso ad pugnam comparauêre sese. Itaq; Sabbati luce quæ consecuta est, cùm se Iacobus Soria in conspectum nostrum dedisset, occurrẽtibus sibi Catholicis, qui probè instructa militibus tormentisque nauigia decem eduxerant, perterritus cessit, fugáque sibi consuluit. Hostem fugasse contenti nostri postridie reuertuntur: ille verò hoc perfunctus periculo, Canarias petiit, ac die Iouis insequenti ad aspectum vsque Palmæ Insulæ, & onerariæ nostræ, quæ portum capere nunquam potuerat vento destituta, sanè feliciter est prouectus. eo autem ipso die Ignatius manè cum cæteris fratribus ad Tertię cohortis, (id loco nomen) vicum à portu leucas quinque circiter, scapha contenderat eo consilio, vt si daretur facultas, ad portum terrestri itinere peruenirent: sed cùm res exitum non haberet, in nauim se denuo recipere sunt coacti. Vt vel ex hoc satis appareat, expetendum id genus mortis paratũ illis fuisse diuinitus, eoque magis, quòd iter illud leucarum octoginta, vix diebus quindecim ab ipsis emensum, addo naui minimè impedita, vento etiam initio (vt diximus) valde secundo; id iter totum nauibus quinque (& quidem earum nonnullis admodum onustis) non plus triduo ab Iacobo Soria decursum est. Postridie nostri eadem malacia nouem ferè millia passuum à littore detenti, vbi aduentantes Caluinianos aspiciunt, paucis dispositis tormentis ad defensionem extemplo parare sese: Ignatius autem sumpta Mariæ Virginis imagine, quam Roma secum extulerat, prout res & tempus postulabat, ad officium atque ad pietatem cunctos hortari. Interea vnum è nauigiis hostes ad nostram onerariam applicant, in eamque tres primò, in iis nauclerus magna apud eos existima-

stimatione, transiliunt. atque ii quidem statim à Lusitanis interfecti: sed majore deinde hostium irrumpente numero, diutius obsisti non potuit. Tum Iacobus Soria, vbi cognouit nostræ Societatis homines ibi versari, omnes ad vnum occidi imperauit, vociferatus: interfice, interfice, quoniam ad praua dogmata disseminanda Brasiliam petunt. In eorum numero, qui onerariam occupauerant, erat Iacobi cognatus quidam: qui cùm vitam aliquot Catholicis promisisset, id iussit Iacobo renuntiari. quæsiuit ille, cunctine presbyteri (sic enim nostros vocabat) essent interempti; cùm interemptos esse responsum fuisset, tum ab aliis manus abstineri non vetuit. quo facto sanè præclarè suum in nos odium exprompsit, præsertim quòd paucis antè diebus, intercepto nauigio, quo Franciscani concionatores duo, totidemque seculares, vt appellãt, sacerdotes in Lusitaniam vehebantur, eorum nulli necem intulit: nactus deinde nostros, magna ex parte adolescentulos tyronèsque nulli pepercit omnino. Mactatus est autem omnium primus Ignatius, quem obuiam hostibus prodeuntem elata manibus ea quam dicebamus imagine, magnóque animo profitentem sese cum suis esse Catholicum, lanceæ tribus ictibus confoderunt, & sacram imaginem extorquere frustra conati sunt. tum Didacus Andradius in amplexum ruit Ignatii: atque ita conjuncti simul ambo confecti vulneribus præcipitantur in mare vnà cum ipsa imagine, quæ de Ignatii manibus nunquam exciderat. Inde tabulata onerariæ subeunt, quo Ignatius in eo tumultu fratres octo & triginta (tot enim erant cum ex hoc portu prosecuti) condiderat: binosque ac ternos ordine deinceps eductos ad nauis marginem, ac talaribus tunicis, quamquam exigui admodum pretii, exutos, adacto bis terve singulis in viscera pugione, semianimis è naui deturbant: quorundam etiam præcidunt brachia, vt omnem prorsum euadendi spem iis adimant. Atque hunc exitum felix comitatus ille sortitus est. Postea quæsitum de trium illorum cæde, qui ex hostium classe in onerariam primi transcenderant. Eius auctores cædis onerariæ gubernatorem cum administris duobus ad se perduci furore percitus jubet Soria. ibi, ipso non solùm imperante, sed etiam inspectante, viuentium pectora dissecantur, & extracta crudeliter intestina dejiciuntur in pelagus. Iam verò hanc immanitatẽ Caluiniani illo etiam scelere cumulant. in onerariam reuertuntur, sacrosanctum caput vnius ex vndecim Virginum millibus, quod solatium neophytorum Ignatius in Brasiliam afferebat, è carchesii fune contumeliosè nefariéque suspendunt: deinde arreptam aliam Virginis Deiparæ effigiem, egregio perfectam opere, quam item

Roma

Roma Ignatius auexerat, cum sacris aliis imaginibus permultis, in angulo nauis per ludibrium collocant: in easque vt in scopum sicas eiaculari lasciuientes incipiunt. Rosaria verò benedicta, ac sanctorum reliquias, librosque de religione, & alia scripta quędam ad Brasiliæ prouinciæ rem magnopere pertinentia, vt sibi minùs vtilia, vel superuacanea potiùs, alto mandarunt. Huius rei gestæ seriem totius à Lusitanis duobus accepimus, qui spectatores affuerunt, cùm per eos dies à Caluinianis captiui detinerẽtur. Qui è nostris occisi sunt, æquè nouitii ac veterani, præclaris erant adiumentis rerum gerendarum instructi: itaque ad rẽ Christianam promouendam valde habebantur idonei.

Obstupesco sanè, mecum ipse considerans mutationes migrationesque nostrorum è naui in nauem, Olisipone primùm, deinde in hac insula Materia: vt felix ille manipulus, sicuti Gedeonis quondam milites, pænè viritim à Domino lecti fuisse videantur. Me in S. Iacobi nauem imponere, ipse apud Aloysium præfectum remanere Ignatius iam prope decreuerat, sed mutauit deinde cõsilium: partim, vt equidem existimo, ne laborem atque periculum subterfugere voluisse videretur; partim etiam quòd ego tanto indignus bono videlicet fui. Reliqui sumus nunc è Societate ad triginta. Cæptum iter numinis fiducia persequi certum est: vtrùm eodem euentu, nescimus: illud quidem intelligimus: Iacobum Soriam id vehementer expetere, nobisque tendere insidias. Sed iam instat hora profectionis, itaque finem scribendi facio, meque & comites tuis cæterorumque sacrificiis ac deprecationi cõmendo. Ex insula Materia, xv. Kalend. Septemb. M. D. LXX.

FRANCISCI HENRICI PRÆPOSITI DOMVS OLISIPONENSIS AD SOCIOS, Romam.

EXITVM Ignatii Azebedii & Sociorum nouem & triginta iam cognouistis, vt credimus; qui Brasiliam vnà cum Aloysio regio Præfecto petentes, vt in ea prouincia, rei Christianæ procurandæ causa, more nostro collegia instituerent, in itinere à Caluinianis oppressi, vitam in professione fidei Catholicæ profuderunt. Nunc aliorum XIV. qui anno pòst in eadẽ causa parem præstiterunt animi fortitudinem, (ad septuaginta enim è nostris Olisipone discesserant plures in naues impositi) persequemur eo ipso ordine, quo rem totam alter duorũ, qui Dei benignitate superfuêre, nobis exposuit.

Post

Post obitum Ignatii, cùm Lusitanicæ naues è Materia insula cursu in Brasiliam directo soluissent; aliæ alium euentum sortitæ sunt: ea verò, qua Petrus Diazius cum Sociis aliquot vehebatur, ad Cubæ insulæ portum, cui à sancto Iacobo nomen est, fluctibus & procellis adeò labefactata peruenit; vt eam relinquere planè sibi necessarium duxerint. Sed cùm alia esset ibi nulla, ad Abanam eiusdem insulæ portum, in Orientem procedere statuunt; ac tridui primùm iter emensi pedibus; & quidem excalceatis, imbre denso atque perpetuo, via teterrima; difficultatibus præterea, vt in eiusmodi regione, maximis; exiguo & aperto sese commisére nauigio, ventis pluuiæque adeò expositi, vt non commeatus modò corrumperetur humore nimio, sed & ipsa quibus erant induti vestimenta pænè putrescerent. Eo nauigio quattuor & septuaginta leucas Abanam vsque prouecti, maioris formæ naui in eo portu conducta, Augusto mense denique ad insulas Tertias, Aloysium regium Præfectum, & è nostra Societate Franciscum Castrium, & quinque fratres, qui antecesserant, assequuntur. Hîc Aloysius, nauali turba vehementiùs imminuta, quòd & ex oneraria ipsius, in tam difficili ac diuturna mensium quindecim nauigatione, viri sexaginta perierant, & ad Antilias multi substiterant; multi etiam laboribus periculisque defatigati, mutato consilio in Lusitaniam inde reuerterant; cùm superesset vectorum & nautarum vix quod in vnam satis esset onerariam, (in quibus tamen ipsis feminæ quinque & viginti imbelli; cum puerorum grege numerabantur) redactis in vnum omnibus, cæptum iter vnica naui peragere instituit; soluitque feria quarta, octauo Idus Septembris. Porrò è Societate nostra (totidem aliis ferè tempestate disiectis, de quibus nihil dum certi compertum est) quattuordecim aderant, Patres duo, Petrus Diazius & Franciscus Castrius; duodecim Fratres; Alfonsus Fernandus, Gaspar Goes, Andreas Pais, Ioannes Aluarus, Petrus Diazius, alter eodem quo Sacerdos nomine, Fernandus Aluarus; & ex nouitiorum numero: Michael Tarraconensis, Franciscus Paulus, Petrus Fernandus, Sebastianus Lupius, Didacus Fernandus, Didacusque Caruallius. Dies octo in altum Oceanum prospero flatu prouecti, naues quinque sole iam occidente conspiciunt, quarũ erant Gallicæ quattuor, vna Anglica. Eæ, dissimulato in noctẽ vsq; consilio, cõuersis deinde repẽtè prorís, vento secundo nauẽ nostrã insequuntur. Id vt animaduertit Aloysius, ratus (id quod erat) & hostes esse & hæreticos; aduocata statim cõcione, socios nauales ad prælium acriter ineundum hortatur, mortẽque vt Chri-

vt Christianos deceret, pro Catholica religione fortiter oppetendam. deinde arma expediri, cuticitras locis opportunis prætendi, saxorum vim congeri, sulphurei pulueris cados promi celeriter imperat: dispositis denique ad pugnam stationibus, peccata ritè confessus est ipse, & cæteri quibus ea nocte confitendi spatium datum est: verùm inalbescente iam die, rostrata hostium nauis ex earum genere, quos Galeones appellant, ad nostram appropinquauerat, amplior & eminentior multo; duabusque tormentorum significationibus, de more, jusserat à Lusitanis vela submitti. Cùm illi nequaquam parerent; tum hostes facto ter in oneraria impetu, quinque ex eorum numero occîdunt, septemdecim eósque ferè omnes in cruribus vulnerant, sic, vt funibus, ne caderent, altera manu apprehensis, non nisi altera decertare possent. Et quamquam hæretici è superiore admodum loco pugnabant; haud tamen incruentum eis fuit certamen: siquidem & initio dimicationis de suis ferè viginti amisêre, vulneratis præterea circiter vndecim; & deinceps tribus bombardæ ictibus læsi grauissimè sunt, quorum vno diffractus malus & vela prostrata, altero perforatum carinæ latus non sine magno eorum discrimine aquas accepit; tertio discerpti decem simul hæretici: quæ tametsi erant omnia non leuia incommoda, nihil tamen hostes æquè perturbauit ac vela dejecta, prorsus vt de se actum iam arbitrarentur. Tum verò ex ipsa desperatione omnibus connixi viribus, quantùm iam nostros inuadunt, & minore quàm putauerât negotio superât. decem quippe non amplius propugnatores erant relicti, quorum quinque in prora collocati, primo impetu cecidere. Itaque patefacto iam aditu, hæretici ad sexaginta vi maxima irrumpunt. quos Aloysius, cùm duas ferreas glades alteram accepisset in pectore, alteram in crure, quamquam exhaustis iam corporis viribus, magno tamen animo constituit opperiri; gladióque & scuto nunquam abjecto, ad extremum vsque spiritum dimicauit egregiè. Eius morte à reliquis deditio facta. quæ tamen ad mitigandum hostium crudelitatem minimè valuit. nam diabolicis instincti furiis, obuios quosque obtruncant: Aloysium, ignari quis esset, nudatum, itemque aliorum corpora, multis adhuc spirantibus, in vndas proiiciunt. Versus deinde in Sanctorum reliquias & sacras imagines furor, quarum erat ingens in ea naui numerus. Has hæretici Catholicis per vim extorquere, trahere per tabulata, calcare pedibus, in ignem denique gratulabundi coniicere: simul, ore impuriſſimo, in Sanctos, quorum erant illæ reliquiæ, blasphemias euomentes, quas horret animus scribere. quin etiam, repertas vigesimo pòst die statuas duas, alteram sa-

cratiſſi-

tatissimæ virginis, alteram Angeli, elatas in publicum, sacrilegis fregere manibus, caput Angeli per ludibrium tota naui circumferentes. Tertium & trigesimum vagati diem, capto etiam Algarbiensi nauigio, prædam exposuere postremò ad Oruium promontoriũ oræ Callaicæ. Classi præpositus erat Ioannes Cadauilius Gallus, hæreticus vehemens, & Ecclesiasticorum ordinum inimicus acerrimus: rostrata vehebatur eadem, qua Iacobus ante Soria Ignatium Azebedium & comites ceperat & occiderat. In Aloysium vetò præfectum incidere Caluiniani, cùm ab insula Gomera, eam depopulati, soluissent. atque is fuit Aloysii & Lusitanorum obitus, cuius viri de fortitudine virtutéque frater noster ita multa commemorat, vt pro certo habendum sit, animam eius in cœleste domicilium commigrasse. Nunc veniamus ad nostræ Societatis homines; quod maximè nobis propositum est. Ii, cùm hostes infesti aduentarent, à media nocte ad lucem vsque expiandis per Confessionem criminibus quisque suis vacarunt. Deinde tabulata subire iussi, non nisi commisso prœlio ascenderunt ad animãdos milites, cibo recreandos, & curanda vulnera. Sed quo tempore facta est deditio, in summa naui præter Castrium exstabat eorum nemo: nãque is paulo antè ad excipiendam vnius è gubernatoribus Confessionem ascenderat, ad imam proræ turrim ex vulnere animam agẽtis. In eo munere occupatum, hæretici vulneribus quàm plurimis punctim cæsimque confodiunt, ira maxima perciti, nimirum eo quòd Ecclesiæ sacramenta ministrantem offenderant. Nam id cæteros non adeò sæuiere: in Castrium verò certatim omnes. Sub idẽ tempus Petrus Diazius, qui ad eam vsque horam Confessionibus eorum, qui sub tabulatis erant, operam dederat, atque hilari semper ac ser:no vultu animauerat cæteros, Gaspare Goe sequente, in apertum prodiit. Vt primùm apparuere, vtrunque Galli confestim occidunt. nec puero quidem ætatis admodum teneræ parcunt, qui à Petro ægre sese diuelli patiebatur. Atque hoc maximè modo tres ii primo congressu cæsi ac nudati, dejiciuntur in pelagus. Tum vndecim reliqui, sedato iam paulisper tumultu, sese inuicem plenis pietate sermonibus adhortati, vltro in editiora nauis euadunt: nec modò, latendi causa, in cæteram turbam sese non inserunt, sed etiã in vnum, dedita opera, conglobati omnes, apertè profitentur se & eiusdem esse religionis, cuius tres modò perempti, & æquè paratos ad mortem communis Domini gratia subeundam. Quos, circumfusi confestim hæretici, dictis factisque eo die toto contumeliosè ac petulanter illudere ac diuexare non desinunt, cùm illi responderent nihil, nisi si quid ad honorem Dei vel ad dignitatem Ecclesiæ

Catholicæ pertineret. Vbi nox adfuit, manus ad terga religantur insontibus: atque inter vinciendum accidit, vt Michael Terraconensis è vulneribus, quæ in brachiis principio acceperat, ingemisceret. Quæ res tantum abfuit, vt hæreticos ad misericordiam permoueret, vt etiam arreptum furenter hominem, multa ingerentes probra, è naui præcipitauerint; &, ne incomitatus abiret, Franciscũ quoque Paulum (nam is erat proximus) eodem impetu deturbarint. Cæteri omnes, vinclis (vt dicebamus) injectis, in Aloysii cubiculum detruduntur: adhibitisque custodibus, totam eam noctem, partemque insequentis diei, propè per inediam transigunt: cũ interea super alios alii ad ostium adessent carceris, modò læta modò tristia nuntiantes: quidam etiam truci obtutu, strictis minaciter gladiis fremerent: Papistæ, Latrones, ecquis erit aliquando qui vitam vobis eripiat? & alia eiusmodi. Interea nostri, quasi futura prospicientes, magno animo sese ad extrema quæque parauerant: nec eos fefellit opinio. Nam educti è carcere, damnantur capitis. Iámque parabantur laquei, vt suspenderentur singuli è maximo nauis malo, cũ Præfectus, maioris prædæ spe, quòd eos putaret pecuniã, ad templum in Brasilia exædificandum, secũ attulisse, rem in præsentia distulit; sed eorũ comperta denique inopia, Petro Diazio Didacóque Caruallio ibidem relictis, septem reliquos in rostratam ex oneraria transferri iubet. Hìc eos hæretici denuo circumsistere; nec solùm in fratres nostros, verùm etiam in Romanum Pontificẽ Christi Vicarium, in Ecclesiasticos ritus, in Sanctos eorumque veneratioñem, denique in Sacramentum ipsum altaris, contumeliosa atque impia verba proferre. ad quæ cùm illi fortiter admodum respondere̅t, cædebantur pugnis, alapisque frequentibus, defensores Catholicæ fidei: quin etiam exquirebantur diligenter in summis capitum verticibus, sacræ quas appellant coronæ, quarum hæretici si quas inuenerant, has verò iterum iterumque singuli tondere: & simul iurgiis & maledictis in cosdẽ inuehi cùm aliis multis, tum illis præsertim, canes, fures, veteratores: per vos stat quo minùs conspirent vniuersi mortales atque consentiant, sublatisque discordiis ac tumultibus, tranquilla omnes pace atque otio perfruamur. Vestro scelere non modò Germania & Gallia, verùm etiam Brasilia, atque adeò toto terrarum orbe praua doctrina dimanditur. Erat è nouitiorum numero Petrus Fernandus, faber lignarius: omnium recentissimus ille quidem: sed apprime humilis, & magna virtute vir. Is, initio deditionis, pileo talarique tunica exutus ab hostibus, ne deinde fallente vestitu pro sæculari haberetur, & præclaram pro Christo moriendi occasionem amitteret: ag-

grega-

gregabat se ad fratres identidem, vultu oculisque ad modestiæ religionisque significationem ita compositis, vt vel ex eo satis intelligerent hæretiti, hominem esse de nostris. Quo etiam vehementius irritati, caput eius arreptum, vtraque manu subrigere, colaphis petere, digitis oculos aperire, palpebrásque distendere, paxillos denique mento subdere, ne vultum dimitteret. ad hæc illum contumeliis inceſſere eiusmodi: Canis, attolle faciem: frontem exporrige. quæ ille nimirum excipiebat tanta non solùm animi æquitate, sed etiam oris hilaritate, vt eo bono se indignum existimans, conuersus ad Deum, diceret: Quo meo mihi merito hoc tribuis, vt pro te patiar, Domine? Per hanc simul procacitatem atque sæuitiam hæretici cùm sese miseri diutius oblectassent, alii demum aliò varios in vsus digressi sunt, spatiumque fratribus datum ad inflammandos mutuis cohortationibus animos, virésque recolligendas: quo in genere Petri maximè Fernandi, eius quem modò dixi, caritas ac virtus enituit, cùm in singulos cõgressus, lætissimo semper vultu, cæteros ad constantiam ac fidem accenderet, atque ad agnoscendam insignem hanc in se Dei beneficentiam, multis rationibus excitaret. Cuiusmodi sermonibus dum se inuicem confirmant fratres, magna rursus circumuenit eos hæreticorum manus. Instituitur de religione certamen: ex quo, vt genus videatis, vnum attigisse sat fuerit. Oppugnabant hæretici supplicationes & preces, quibus auxilium à Sanctis more catholico exposcimus, quà in disputatione acrior coortus quidam ex iis: Nonne, inquit, cernitis, in nostra potestate vos esse captiuos? quin vos igitur Maria virgo, Sanctique, quorum opem implorandam affirmatis, è manibus nostris eripiunt? cui fratres: Si expediat nos esse superstites, Beatissima Virgo Sanctique & vitam nobis à Domino & libertatem obtineant vtique: sed quia emori præstat, idcirco non impetrant. Hæc & alia id genus respondebant fratres: quæ illi cũ ferre non possent, amentes iracundia & rabie, conspuebant ora subinde nostrorum: quin etiam quodam Alphonsi Fernandi responso permotus vnus ex iis, furénsque: ob idipsum, inquit, quòd ita dixisti, peribis. cui Alphonsus, vtpote Proministet: Non solus ego, sed omnes planè mori parati sumus. Atqui exspectate (ait hæreticus) molossi canes, caput egomet vobis præcidam, vósque (meam fidem testor) in mare projiciam. Hac altercatione in cœnam vsque ducta, discedunt hæretici: fratres verò tẽpus nacti rursus molestia vacuum, de integro adhortari se mutuo; diuinam opem in tali tantóque salutis æternæ discrimine expetere; Christi morte cruciatibúsque memoria repetendis, sese ad perseuerantiam atque ad

fortitudinem incitare, Deo denique pro tam præclara sibi oblata bene moriendi occasione gratias agere. Interea hæretici expleto epulis ventre, animi quoque feritatem extremo supplicio nostrorum exsaturare cõstituunt: nec mora: singulos octoni deníve circumstant, exutósque tunicis, quanta maxima vi, quàm possunt longissimè à nauibus in altum eiaculantur. Ac Petrus quidem Fernandus & Ioannes Aluarus, natandi minimè periti, fluctibus hauriuntur illico: cæteri quinque vnum in locum diuinitus congregati, diu sese sustentant, postremum vale sibi dicentes inuicem, ac venia inter se delictorum petentes. Didacus verò Fernandus, quem vnà cum Sebastiano Lupio (qui deinde superstites ambo fuêre) sub noctem hæretici quidam, quasi diuino iussu, cibo potúque refecerat, validus viribus, classem, quòd è repentina pluuia venti quieuerat, tardiùs euntem assequutus, & nescio quo pacto in vnam nauium acceptus, Diuinæ consilio prouidentiæ mansit incolumis. Luctantur cum fluctibus reliqui, & quamquam in summa difficultate ac defatigatione, Apostolico Symbolo precibúsque fundẽdis ad Deũ, sese contra spiritales nequitias communire non desinunt; iamque nox erat media, cum Alphonso Fernando in verba præeunte, certos è quinquagesimo Psalmo versiculos decantare cœperunt, atque illum præsertim: Tibi soli peccaui, &c. Verùm lassitudine tandem victus, & aquarum vi obrutus Alphonsus extinguitur, spectata probitate ac religione vir, cuius præcipuè robur animi ac virtus in hæreticis modò refutandis eluxerat. Hunc autem eo consilio è Lusitania secum abduxerat Azebedius, vt Philosophiam, cui magna cũ laude vacauerat, in Brasilica prouincia profiteretur. Alphonsum secutus est mox, Iesum inuocans, Andreas Pais: postremus omnium Fernandus Aluarus mergitur. Tum Sebastianus Lupius in mari medio, nocte intempesta, densis tenebris, imbre maximo derelictus, elatum sorte quadam in classe lumen eminus intuens, mille circiter & quingentorum passuum interuallo distantes consequitur naues, quarum ad vnam itémque alteram accedens, & vt admitteretur suppliciter postulans, cùm acerbè minitantes hostes intentaque in se tela sensisset; quasi ad extremum perfugium, contendit ad vnam è scaphis: cuius ad marginem stans forte quidam hæreticus paulo mitior, tum Sebastiani angustiis, tum etiam fortassis ab se defectæ veræ fidei religionisque recordatione commotus, excepit hominem penulaque contectum, ac furtim in nauem impositum, commentis quibusdam hostium furori atque immanitati subtraxit. Duos autem illos qui in Lusitanica naui relicti fuerant, eodem genere mortis, eadem animi magnitudine defunctos accepimus. Porrò nobis hæc

hæc omnia Sebastianus ipsemet Lupius exposuit. nos totam rei gestę seriem his consignatam litteris eidem Sebastiano recognoscendam ostendimus: cuius ille narrationis veritatem ac fidem suo rursus testimonio comprobauit. Quo etiam studiosiùs fecimus, vt hanc ad vos mitteremus epistolam, rati eo vobis gratiorem futuram, quo certiora perferret. Quod reliquum est, vestris omnium sacrificiis precibusque nos etiam atque etiam Domino commendari percupimus. Olisipone, v. Idus Decemb. MDLXXI.

FINIS.

EMANVELIS

ACOSTAE LV-

SITANI HISTORIA RE

RVM A SOCIETATE IESV IN

Oriente gestarum, ad annum vs-

que Christi Domini M.D.

LXVIII.

RECOGNITA, ET LATINITATE

DONATA A IOANNE PETRO

Maffeio Bergomate, So-

cietatis IESV

Presby-

tero.

CLARISSIMO

PRINCIPI, AC DOMINO, D. OTHONI TRVCHSES A VVALDBVRG, S.R.E. Cardinali, Augustano Episcopo ac Prænestino, Præposito & Domino Eluuacensi, &c. Ioan. Petrus Maffeius S. P. D.

QVOD te non fugit, omni liberali doctrina eruditum, Otho Card. Amplis., India prouinciarum omnium maxima, tametsi propriè dici videtur pars illa terrarum, quam nobilissimus fluuius Indus interfluit: vsus tamen obtinuit, vt etiam vltra Gangem, æquè magnum ac celebre flumen, immēsi illi terrarum tractus, qui ad Sinas vsque, & in extremo positos Oriente pertinent Seras, Indiæ nomine censeantur. Porrò vltra Sinas, in Serico Oceano, haud procul à continente, ingēs cernitur Insula compluribus minoribus adiacentibus; quam nostri vulgò Iaponem vocant, Zipangrim antiquis dictã fuisse nonnulli arbitrantur. Hac insula excepta, cæteras ferme regiones eas, cùm aliis opibus, tum etiam pretiosissimis aromatibus odoramentisq; refertas, constat priscis temporibus, Romano florente Imperio, cum Europeis hominibus & commerciis & hospitio fuisse coniunctas. traditum est etiam, multas Christiana quondam sacra tum ab aliis, tum præsertim à duobus eximia sanctitate viris Thoma & Bartolomæo Dominì Apostolis accepisse. Verùm vbi Romani decus Imperij, con-

conspirantibus vndique in ipsum variis nationibus, cõcidit: mercimonij vocumque, & litterarum cum illis gentibus communione sublata, Christi cultus atque religio paulatim extincta ac deleta fuit, vt nullũ propè ipsius vestigium in illis iam regionibus appareret. Quo melius de Christiana meruisse Repub. Lusitani iure putandi sunt, quòd cùm terrestri itinere, sine summo vitæ discrimine, ea loca peti non possent, & vix quisquã reperiretur, qui peregrinationem eiusmodi suscipere auderet: ornatissimis ipsi classibus extima legentes Africæ littora: Bonæ spei promontorium ante id tempus pænè incognitum, auream Chersonesum quæ Malaca dicitur hodie, Taprobanam, quæ Sumatra, siue Samotra: Sinas denique præteruecti: ad ipsam de qua diximus Iaponis insulam ingenti ausu summáq; animi magnitudine penetrarunt: iidēq;, Indicæ oræ magna parte subacta, sinus etiam Persici faucibus fortiter æquè ac feliciter occupatis, Arabici verò nauigatione crebris incursionibus impedita, mercibusq; Indicis per Africum atque Atlanticum Oceanum in Hispaniam auersis: non modò Memphitica Turcarum vectigalia grauissimis damnis atque incommodis affecerunt: sed etiã CHRISTI liberatoris nostri cultum ac nomen apud eos populos vel nunquã ante id tẽpus auditum, vel diuturna vetustate atque oblitione deletum, salutari prædicatione longè latèque propagarunt, adhibitis perductis secum, summi Pontificis iussu, multis Euangelij præconibus, tum aliarũ familiarum, tum vero præcipuè Societatis IESV. Quorum Epistolæ, (huc enim tota spectat

stat oratio) quas vulgò Indicas nominant, in Europam subinde perlatæ, minimè dubium est, quin haud mediocrem vtilitatem pari delectatione coniunctam hominibus nostris attulerint. Veruntamen ea volumina cũ iam nimiùm excrescerent, multòsque à legendi studio retardarent: prudenter mihi simul ac piè fecisse videtur Emanuel, is cuius nos scripta conuertimus, qui circunciſis iis quæ minùs necessaria videbãtur, cætera breuem in commentarium retulit, vt essent parata & in promptu, quæ quis de rerum Indicarum statu, progressive, quod attinet ad religionem, scriptione maximè digna, cognoscere cuperet. Quã nos etiã, aliqua ex parte, circuncidendi castigandiq; siue diligẽtiam, siue licẽtiam, in Iaponicis Epistolis ita præstare conati sumus, vt historiæ fides ac veritas omnino integra permaneret: quod facilè perspiciet, si quis hæc exempla cum cæteris accuratè contulerit. Commentarius autem ipse, Rerum in Oriente gestarum, ob eam causam inscribitur, quòd eiusdem Societatis homines etiã in Brasilica regione, & in Occidentali quæ dicitur India, variis locis atque prouinciis magna cum animarum vtilitate fructúque versantur: & res ad Christi Domini gloriam ita multas eodem duce atque adiutore perficiunt, vt proprio & quidem iusto volumine ipsæ per se ad explicãdum indigeant. Quam nos in historiam, & in eas quæ supersunt ex Oriente colligẽdas epistolas, quidquid otij, quidquid possumus operæ, deinceps conferre decreuimus. Profectò enim digna res est, in qua non mea solùm, verùm optimi cuiusq; ac literatissimi viri libentissimè

tissimè desudet industria: quippe quæ non modò plurimarum rerum variam & iucundissimã afferat cognitionem, sed etiam veritatem Catholicæ religionis, & sedis Apostolicæ maiestatem, summámq; Romani Pontificis potestatem, (quæ hac præsertim ætate omnibus tormentis ac machinis oppugnatur) humanis & diuinis testimoniis atque miraculis, egregiè tueatur & comprobet. Interea, hæc quæ habebamus absoluta, tibi portissimùm, Otho clarissime, pluribus de causis dicare statuimus. primùm, quòd hoc veræ atque orthodoxæ fidei firmamentum ei deberi maximè videbatur, qui se se calamitosis hisce temporibus contra perditorum hominum insanias, Catholicæ sinceræq; religionis defensorẽ acerrimum præbuisset: deinde quòd ipsimet Societati IESV, quæ plurimum tibi debere se profitetur ac prædicat, in primis id gratum fore mihi persuaseram. Tu, pro tua excellenti humanitate, munusculum hoc qualecunque libenter accipies, méque in tuorum numerum adscribes æquo animo. Vale. Romæ, 15. Kalend. Decembris, M. D. LXX.

RERVM

RERVM A SOCIETATE IESV IN ORIENTE GESTARVM COMMENTARIVS.

QVO tempore Ignatius Loiola, parens autorque Societatis IESV, Romam vnà cum sociis venit, ad obedientiam Pontifici maximo (qui tum erat Paulus hoc nomine tertius) ritè deferendam, eo ipso tempore apud eundem Pontificẽ Petrus Mascarenius pro Lusitaniæ rege Ioanne legati munere fungebatur. is cognito eorum vitæ genere atque instituto, quòd ita in mandatis habebat ab Rege, qui de ipsorum virtute ac pietate ex amicorum litteris iam antè cognouerat, egit cum summo Pontifice, vt ex iis aliquot promulgandi Euangelii causa mitterentur in Indiam: cuius prouinciæ ab Idolorum cultu ad Christianam fidẽ traducendę Rex, catholicæ religionis cultor egregius, magno in primis desiderio tenebatur. Missi ex decem, qui tum erant Sociis, duo (nec enim plures concessit Ignatius, cuius arbitrio totam rem Pontifex ipse permiserat) Franciscus Xauerius Nauarrensis, & Simon Rodericus Lusitanus, Vlyssiponem attigere anno à Deipara Virgine 1540, quorum non aduentus modò Regi accidit exoptatus & carus; sed etiam, interim dum nauigandi tempus exspectant, variis in actionibus atque muneribus pia sedulitas & industria ita probari ac suspici cœpta est, vt vulgò non nisi Apostolorum nomine appellarentur. Inde hoc Societatis in Lusitania cognomentum est ortum, quod ipsa quidem sibi non modò non arrogat, verùm etiam recusat ac refugit. Lætus eo rerum euentu Rex, Indorumque iam propemodũ oblitus, cùm reliquos octo, qui Romæ remanserant, suum in regnum accipere potius, quàm hosce duos ab se dimittere cuperet: ipsi autẽ contrà, diuini amoris igne succensi, multa pro Christi nomine perpeti, remotis illis ac barbaris nationibus Euangelii lumen inferre, & quo consilio profecti

Rex Lusitanus à Pontifice petit quosdam ex Societate IESV ad Indos mitti.

fecti fuerant, id ipsum assequi atque obtinere cõtenderent, diuisa tota res est. Francisco Xauerio India prouincia destinata, Simon Rodericus quamuis inuitus in Lusitania retentus, vt quoniam ad Ignatium alii multi se iam adiungere cœperant, instituendo in Conimbricensi Academia ipsorum Collegio præesset, quod tanquam seminarium foret eorum, qui deinceps in Indiam supplementi causa mitterẽtur. Ei Collegio Rex vectigalium annuorum quod satis esset ad Socios centum alendos (qui numerus postea duplicatus est) literisq; & prophanis & sacris erudiendos, attribuit.

Francisco Xauerio India prouincia destinata.

Eorum qui in Indiã mitterentur, seminariũ, Conimbricæ institutũ.

ANNO 1542.

Societas Iesu peruenit in Indiã.

Xauerius igitur, anno post Christum natũ 1541, cum Indiæ præfecto Martino Alphonso Sosa Vlysipone discessit, itineris comitem secum duxit è Societate Italum Sacerdotem præstanti virtute virum, nomine Paulum. In Indiam peruenerunt Maio mense anni insequentis. In ea nauigatione, Xauerii vitæ ratio rerum ab ipso deinde gestarum quoddam quasi proludium fuit. Etenim ex quo die conscẽdit, tum in ipsa naui, tum in Mosambico Insula, vbi hiematum est, eam in ægrotos pauperes, egentesque assiduitatem ac diligentiam, dies ac noctes, tanta cũ alacritate & iucunditate animi præstitit, vt sanctus perfectusque vir haberetur ab omnibus, & qui præsentes viderunt, rem verbis haud satis exequi possint. Goam simul atque peruentum est, omni statim conatu ad ethnicos Christianis præceptis imbuẽdos, Christianos verò & Lusitanos, & incolas, in fide atque officio retinendos ac promouendos incubuit. Ad hæc, ægrotos & vinctos inuisere, valetudinaria frequentare, vel in ea habitare potiùs, quo commodiùs ægris ministrare posset, quibus & viuentibus interdiu noctuq; summo cum labore, cunctis admirantibus, præstò erat, & mortuorum cadauera suis ipse manibus funebri linteo ritè ad sepulturam inuebat, proque eorundem animarum expiatione sacrum missæ faciebat: quod ille semper, vbicumque terrarum fuit, in India solenne seruauit. Nec tamen interea confessiones audire, publicis concionibus priuatisque colloquiis hominũ vitam moresque corrigere, simultates ac dissidia tollere, aliaque id genus facere multa desistebat. quocirca magno in honore ac veneratione habebatur à populo.

Ratio vitæ quã Xauerio fuerit Goæ & in reliqua India.

Aliquot mẽses Goæ magno cum rei Christianæ adiumẽto versatus, in eam Indiæ oram discessit, quæ vulgò Comorini caput seu promontorium dicitur: ab vrbe Goa passuũ

sexcenta millia. Regio est piscatu margaritarū insignis. Gēs autē ipsa quondā à D. Thoma Apostolo ad Christum adiuncta, sed quæ iam Christiani præter nudum nomen haberet nihil. Interroganti quippe Xauerio de religione fideque, illud vnū duntaxat respondebant: Christiani sumus. Hoc igitur Domini vinetum in syluam Xauerius planè degenerasse cùm cerneret, acri studio & accuratissima diligentia pro viribus colendū suscepit, vno Dei fretus auxilio, quē ille in eo præsertim negotio ita propitium ac liberalem expertus est, vt breui plurimos homines ad Catholicā ecclesiā aggregauerit: qui ad eam deinde virtutis frugem peruenerunt, vt qui iis præsunt hoc tempore Socii affirment, eas ecclesias etsi à Lusitanis destituātur, suis iā nūc posse viribus niti, cæptumque virtutis ac religionis cursū tenere. Censetur in præsētia maritima illa ora, Christianorū āplius cētū & triginta millibus, eorumq; numerus nō mediocriter augetur in dies. Quę ferè omnia vni secundū Deū Xauerio præcipuè accepta referenda sunt, qui nō illā modò plantauit rigauitq; vineā, sed alias quoq; in eo tractu permultas: in iis, Trauācoris regnū penè totū & Bringanum inter ac Permanelem, decem ferme pagos, & circa Beadalā ac Tramanancorē, vicos circiter septē. Neq; verò cùm in aliorum salute procuranda vigilātissimus, tum in sui ipsius custodia remissus erat, aut negligens. vitam quippe ducebat eiusmodi, quæ satis ostenderet, nihil omnino sibi præter vnā Dei gloriā suāq; salutē & proximorū esse propositā. Itaq; res quas gerebat, sanctitas morū, laborēsq; perpetui, & insectationes, iniuriæq; quas vel in cōuertēdis barbaris, vel in tuēdis neophytis ac Lusitanis subibat, Goam ceteráque in Indię regiones non dubio sermone perlatæ, tanta cum admiratione celebrabātur ab omnibus, vt vel ab ipsis Mauris ethnicisq; Pater sanctus appellaretur. Qui rumor cùm etiam in Lusitaniam permanasset, cumque Ioanne s Rex eadem à multis certisque autoribus, tum ipso adhuc viuente Xauerio, tum multo magis, mortuo, cognouisset, permotus rerum magnitudine atque præstantia, Proregi Indiæ per litteras mandauit, vt Xauerii res gestas atque miracula omnibus vestigiis indagatas quàm diligentissimè ad se perscriberet. Regis ipsius litterarum subjicietur exemplum, è quibus quid ille de Francisci virtute atque præstantia senserit, facilè appareat.

Comorini promōtorij accolæ à D. Thoma Apostolo ad Christū traducti.

Comorinū Christianorū amplius centū & triginta millia cēsetur.

Trauācoris regnū cū pagis & vicis aliis à Xauerio Christo adiāctū

Xauerii gesta Regis Lusitaniæ iussu indagantur.

IOAN-

IOANNIS TERTII LVSITANIÆ REGIS AD PROREGEM INDIAE LITERARVM exemplum.

PRorex amice: ego rex tibi multam salutem. Francisci Xauerii vita, gestæque res, adeò salutaris exempli fuere, vt eas lucē edi palamq; proponi ad gloriā Domini Dei nostri pertinere magnopere existimem. Cuius editionis eo major autoritas fidesque sit, mādo tibi planè, vt de præclaris omnibus viri illius actionibus, deq; iis rebus, quas per se siue adhuc viuentē, siue defunctū, Dominus noster supra naturæ vires effecit, vbicumque testes idonei fuerint, tabulas publicas seu instrumenta autētica cōficiēda quā studiosissimè cures, & ad me primo quoq; tēpore perferēda. Id erit mihi vehemēter gratū. Ac licèt rerū ipsarū dūtaxat tabulas imperauerim, tu nihilo minùs efficies, vt ipsamet inquisitionis publica monimēta rectè atque ordine referatur. Inquisitionis autē erit eiusmodi ratio, vt omnibus, istis in regionibus, quicunque earum rerum probè conscii extiterint, ut de vita, factis, moribusq; Frācisci, quib⁹ in terris atque oppidis infidelium fuerit, quid in iis gesserit, interrogati & iurati respondeāt. Eius porrò inquisitionis exēplū scriba relationis ipse desumito, tuoq; chirographo subscriptū, adhibito etiā Auditore generali, cōplicato obsignatóque: Tu deinde ad nos id ipsum triplici via trāsmittito. Vhsslipone. V. Kalen. Aprilis 1556. Regis epistola perlata in Indiam, ministri sedulò imperata fecerunt, atque ita multa de Frācisco Xauerio ad Regē probè cōperta atque explorata miserūt, vt singula hoc loco persequi nimis longum sit. Summatim nonnulla perstringā.

Inquisitionis de vita Xauerij ratio.

Regula Xauerij in tradenda Comorinēsibus doctrina Christiana.

Xauerius cùm apud Comorinēses degeret, in Christiana doctrina tradenda tenebat hanc regulā: Manè post preces matutinas recitatas, puero vno comite, qui signū gestaret crucis, vias oppidi circuibat, quærens vbi nā essent ægroti curandi, vel mortui sepeliendi, vel infantes adultive baptismo lustrandi. Si quid occurrebat eiusmodi, manibus oculisque subductis in cœlum, elata voce concionatoris instar admodū piè pronuntiabat Symbolum Apostolorum, vnà cum Decalogo. Ac eò statim magna vis hominum confluebat. Si pro ægroto vel neophyto faceret, vniuersam precationē Euangelio, siue pro defuncto, Psalmodia funebri, siue mortuorum officio cōplebat. Ad sextam ferme horā diei versatus in opere, quāuis summa corporis defatigatione, nulluni tamē intermittebat

diem

diem, quin aliquid pueris è Catechismo explicaret. Inde vbi cibo se refecisset, Christianis omnibus copiam sui faciebat: quæstiones ipsorum nodósque dubitationũ expediens, omnia discordiarum semina tollens, pacémque concilians: cùm etiã sub vesperã, atq; interdũ noctu sese in cœtus hominum frequentiores concionabundus insereret. Augebant autẽ laborẽ ac lassitudinem tum calores in iis regionibus maximi, tum summa viri paupertas, cuius ille semper adeò studiosus fuit ac tenax, vt in tam crebris ac lõgis terra mariq; peregrinationib⁹ sine sacculo & pera ambulare solitus fuerit. Quin etiã in vrbe Goa regio procuratori multa ad iter necessaria liberaliter offerẽti, instãtiq; vt acciperet, omnino remisit, & non modò viatico prorsus nullo cõscendit, sed etiã impedimẽta nulla in nauẽ imposuit præter Breuiariũ, & aliud libellum, & superpellitium. In ipsa autem nauigatione precariò victitabat, aliorũ benignitate sese sustẽtans. Iam verò Christianos, quos in Comorini tractu, Christo pepererat, à barbarorũ Regũ & ceterorũ iniuriis defendebat egregiè, próq; iis & Christi religione tuẽda sæpe sese obtulit in apertũ vitæ discrimen. Gens est in regno Bisnagæ, quos Badagaas vocãt. horum permagna manus cùm ad neophytos diripiendos occidendósque in regnum Trauancoris irrupisset, cognita re Xauerius ex alio quodã oppido, vbi tũ morabatur, Trauancorẽ prouolat: nihilq; mortis metu perterritus, sũmo animi ardore atq; cõstantia scelus hostiũ increpãs, in mediã Christianorũ turbam vltro se coniicit, vt ipsum reueriti reliquis parcerent. Quamquã alioqui sanè ipsius capiti assiduè penè tendebantur insidiæ. itaque & à barbaris quibusdã aliquãdo conquisitus ad necem, arborem scandens, ibiq; pernoctans, manus eorũ effugit. Tanto autẽ desiderio flagrabat vniuersæ barbariæ ab interitu reuocandæ, vt nullos labores vel pericula subterfugeret, nullãq; ferè partẽ caperet quietis. Insulæ Mauri sunt vltra Malucũ. in iis ille versatus est omni planè humano præsidio nudus, multis vndique cinctus veneni tẽdisq; periculis. quò ille cũ discedere pararet, nõ modò ab amicis frustra deterritus ac reuocatus est, sed etiã veneni multa remedia (cuius est vsus in iis insulis frequẽtissim⁹, atq; etiã idcirco multos iã annos sacerdote atq; pastore caruerãt) sibi ab eisdẽ oblata, diuino magis quã humano fretus auxilio, cuncta repudiauit. Qua de profectione precibusq; amicorũ ipse in Lusitaniã ad suos scripsit his verbis: Ego ipsorũ in me

Studiũ & culp⁹ paupertatis.

Regnũ Bisnagæ.

Periculorum mortisq; contẽptus.

Insulæ Mauri.

Muneris recusatio.

in me beneuolentiæ ac ſtudio ingentes egi gratias: ſed i
ipſe mihi ſolicitudinẽ ſtruerem, ac multo magis ne quid d
mea ſpe in vno Deo penitus fixa ac locata remitterem: tam
leta, quæ mihi peramanter lacrymantes donabant, omni
recuſaui, rogans eos, vt pro me Deũ obſecrare ne deſisterent
eo veneni remedio nullum certius inuenire. Extat de eadẽ
profectione eiuſque difficultatibus, de terræ natura & ino-
pia, ad Socios Romanos alia item ipſius epiſtola, cuius illa
clauſula eſt: Hęc ad vos eo ſcripſi, vt ſciatis quãta ſit in hiſce
inſulis cœleſtium ſolatiorum copia: namque omnia hæc pe-
ricula ac labores vnius Dei cauſa vltro ſuſcepti, theſauriſti
ingentibus referti ſpiritalibus gaudiis, ita vt hæc apprime
facta & appoſita prouincia ſit ad oculorũ aciẽ paucis annis
è ſuauiſſimi fletus vbertate perdendam. Equidem in vita mea
nec vlla vmquam animi tanta tamque perpetua voluptate
ſum affectus, quãta in his locis afficior: nec tam leuiter cor-
poris vexationes atque moleſtias pertuli: cũm tamen hoſtes
circà finitimi ſint, incolæ ipſi non amiciſſimi, regio verò ita
infelix & ſterilis, non modò vt cunctis valetudinis aduerſæ
ſubſidiis, ſed etiam conſuetis alibi vitæ præſidiis fere omni-
bus careat: ſic prorſus, vt hæ mihi videantur inſulæ diuinæ
ſpei veriùs appellãdæ, quàm Mauri. Nec verò populi in his
partibus deſunt, (Iauaros vocãt) qui poſſe hominem interfi-
cere, ſummæ beatitudinis inſtar putent, à quibus cùm alii
tum Chriſtiani multi occiduntur.

Solatia cum afflictionibus coniuncta.

Iauari populi quàm inhumani.

Tres menſes apud eas nationes Xauerius poſuit, partim
Chriſtianorum loca circumiẽs, (quę iam diu luſtrauerat ne-
mo, ſiue quòd abſũt ab India leucas ãplius mille, ſiue quòd,
quem præſulẽ habebant, ipſimet Inſulani peremerant) par-
tim etiam in barbaris conuertendis ad Dominũ ita multis,
vt in vno duntaxat oppido Tolo, Chriſtianorum omnis ãta-
tis amplius viginti quinque millia ab ea facta fuiſſe dicãtur
idque anno poſt Chriſtum natum circiter 1547. Nam eo
tempore is numerus per Socios, qui in opere ſucceſſerunt,
valde auctus eſſe credendus eſt. his rebus peractis, cùm intel-
ligeret Xauerius, quàm vehementer inſulæ Maluci & Am-
boini cultorum inopia laborarent, ceſſare neſcius eò ſe con-
tulit, ibiq; Chriſtiana re præclarè geſta, regnũ aliud petit,
in quo intra menſem hominũ plus decem millia ad cultum
Chriſti perduxit, & ſignificauit ſuis ipſe litteris, ſperare ſe eo
anno pius centum millia Chriſtianorum eſſe facturũ. Multis

Tolo oppido, Chriſtianorum amplius viginti quinque millia facta anno 1547.

Inſulæ Maluci & Amboini.

igitur

igitur in eo tractu institutis ecclesiis, quæ sacrosanctæ sedi apostolicæ Romanóque Pontifici obtemperant, & multiplicantur in dies, relictisque ad earum tutelã aliquot è Societate custodibus; ipse, quòd aliis Indię locis mortales plurimos doctoribus destitutos in æternum perire intelligebat, reuersus in Indiam est. Iaponis regnũ paucis illis annis aperuerant Lusitani, cuius incolæ sunt ingenii ac docilitatis laude præstantes. Id ille vbi didicit, nequaquam loci longinquitate deterritus, (abest enim id regnũ ab vrbe Goa leucas plus mille) quamquã dissuadentibus cunctis, intempestiuo ad nauigandũ mari, nauigio barbarorũ Sinarũ sese cõmisit, difficiliq; ac periculosa nauigatione maritimã Iaponis vrbẽ Cangoximã tenuit. Comitem habuerat Iaponium quendã Lusitanicæ linguæ peritum. Eo vsus interprete, capita Christianæ religionis in Iaponicum sermonem trãstulit primùm: deinde Christi Euangelium in iis terris inauditum promulgare, nec sanè frustra, aggressus est. Cangoximæ cũ neophytis aliquandiu moratus, ad magnã illã vrbẽ perrexit Meacũ, regni totius caput, leucas trecentas ab eo loco positã, Christi notitia nulla. Iter habuit in primis laboriosum atq; difficile. In viã se dedit Octobri mense, cũ frigora in Iapone sæuire incipiunt, tanta niuiũ copia geluq;, vt in siluis concretæ ex glacie moles passim ad instar trabium rigeant. Mari nõ semel infesta pyratis loca trajecit, in infima nauiũ propter obscuritatẽ ac nouitatem nominis sui à nautis sæpe conjectus. Terra autem, ne erraret ignarus viarum, indigenas equites citato cursu prosequebatur, & quidẽ pedibus nudis, quòd eo anni tempore flumina multa vado superãda sese crebrò offerrent. Itaq; sæpe niuiũ & algoris iniuria pedes intumescebãt: sæpe etiã assidua sacrorũ instrumentorũ gestatione defatigatus, asperitate viæ fallente vestigia, concidebat. Nocte verò, aqua madidus, frigore famẽq; cõfectus, cũ ad hospitiũ peruenirem, humana solatia nulla reperiebat: nã cœlestia illa ac diuina (credo) nõ deerant. In ipsis verò pagis, & oppidis, quà transibat, ad alias contumelias & iurgia illud etiã accedebat, vt per plateas crebrò lapidibus peteretur à pueris: nec tamẽ idcirco à sacrosanctæ fidei Catholicæ præconio desistebat. Meacũ vt venit, omnia offendit bello tumultibúsq; flagrãtia. Itaq; re infecta Cangoximã reuerti coactus est, Christianis aliquot in reditu factis. Annũ circiter in Iapone versatus est: in Meacensi peregrina-

Hominũ decem millia intra mẽsem ad Christiũ perducta.

Ecclesiæ Indicæ Romano parent Pontifici.

In Iaponis regnum prò ficiscitur Xauerius.

Cangoxima Iaponis vrbs.

Euangeliũ Christi Iaponiis prænulgatur.

Meacũ, regni Iaponus caput.

Frigora in Iapone maxima.

Ingentes itineris difficultates.

grinatione mẽses quatuor posuit. Tũ institutis ibi quoque Sociis, qui cœpta promouerent, in alia regna discessit. Magnũ verò nomẽ, magnã sibi venerationẽ apud Iaponios peperit, planè vt illũ Europeis omnibus anteferrẽt. tanta enim fuit vitæ morũmq; innocentia, vix vt in iis quisquã vel venialis noxæ maculã deprehenderit. quin etiã ea re aiebant illum à cęteris differre Sociis, quòd illi sigillatim ad varias multorũ interrogationes deinceps atq; ordine respõderẽt, Xauerius, decẽ duodecimve maximè inter se diuersis propositis quæstionibus, vno eodémq; respõso simul ita satisfaceret vniuersis, vt si eorũ vnicuiq; separatim ac propriè respõdisset. Illa verò de Xauerii actis suprà humanas vires admirabilia celebrãtur, quòd variis temporibus in Iapone muto cuidã ac pedibus capto vsum linguæ & ingressũ, surdo auditũ, itẽ alteri surdo mutóve sanitatẽ diuinitus reddìdit. Atque hæc in Iapone. In Comorini autẽ regione dũ ageret, nõ solùm ægros cõplures à medicis desperatos morbo diuinitus liberauit, spirituſq; fugauit immundos, sed etiã mortuos reuocauit ad vitam. Iuuenis quidã obierat multis affinitate cõiunctus. hunc oppidani mortuũ magnis clamoribus frequentes ad Xaueriũ afferunt, quẽ ille manu apprehẽsum viuentẽ erexit. idq; Goã constanti fama perlatũ est. quo Xauerius etiam, cùm non multo pòst rediisset, ad Didacũ quendam magnæ auctoritatis virũ diuertit. is cũ rẽ gestã cognoscere de ipso Xauerio admodũ cuperet, Cosmũ Ioannẽ regni procuratorẽ inuitat, vt ambo simul id à Xauerio scisciterẽtur. Cosmus pudore deterritus, rẽ ad ipsum Didacũ rejicit. qua ille recepta, paucis post diebus Xaueriũ nomine cõpellant. Ad gloriam (inquit) ac laudẽ Domini, cedo magister Fráncce, quidnã fuit illud de adolescente, quẽ defunctũ in Comorini promontorio reuocasti. Ad ea verba Xauerius nimirum erubuit, hominẽq; amplexatus, atque subridens, Iesũ bone (ait) egóne vt mortuos excitauerim? O me nequã, iuuenem ad me, mortui specie, attulerant: iussus à me surgere nomine Dei surrexit: ea videlicet populo noua res visa. Hæc deinde Cosmo referens Didacus, Noli (inquit) dubitare, quin ope diuina iuuenem illum Xauerius reuera mortuum suscitauerit. Ibidem mulier Christiana ad Xauerium accedit, rogat vt ad filium suum vita functum venire ne grauetur. Ille eò se conferr: pueri cadauer flexis genibus Deum precatus crucis signo lustrat: puer statim exsurgit in vitam, ac sanitatem pristi-

Gesta quadã Xauerii admirabilia.

Muto, surdo, claudo, ægris desperatis, sanitas redditur.

Mortui ad vitam reuocãtur.

pristinam restitutus. Christiani qui aderant, miraculum exclamant: illos verò Xauerius obsecrat, rem vti silentio cõtegant.

Chinchcum in Sinarum ora.

Ex Iapone decedens, nauem conscendit Lusitani cuiusdã, qui Colani præsidio præfuit. In ea nauigatione cùm in oram Sinarum è regione Chinchei iàm peruenissent, atrox & periculosa procella coorta, scapham, vnà cum duobus Mauris è nauali turba, retinaculo rupto, ex omnium oculis tanto impetu abripuit, vt paulo pòst ne è sommo quidẽ ipsius mali carchesio speculantibus appareret; tũ verò ea deplorata, cursum prosequi nautæ decernũt. Id vbi sentit Xauerius, magistrum nauis ductorèmque obsecrat, vt dolones, qui ob venti violentiam non erant omnino sublati, demittant, & scapham expectent. Negare ductor primò, magnum esse affirmans in mora periculum: exiguo illo contracto velo, quo maris impetum fugerent, hausturn iri nauigium fluctibus. Ad extremum tamẽ victus Xauerii precibus, submittidolones imperat. Verùm vbi nihil profici ea re intelligũt nautæ, tumido præsertim ac sæuiẽte mari, vela rursus expediunt. Contrà Xauerius niti, seriò affirmare scapham breui incolumem affuturam. Cùm illi nihilo minùs desperata re dolones erigerent, extẽplo Xauerius ad proram accurrit, manuque antennis injecta, nautas per Christum Dominũ eiũsq; vulnera obtestatur, ne ex eo loco discedant: confidere se planè fore, vt par illud animarum, quæ Christianæ esse possent, Deo miserante, non interiret. His auditis nautæ denuo vela submittunt. Interea Antonius Dias Xauerii rogatu rudentes ascenderat, nihilque dispiciens, descendere iam parabat, cùm illum adhuc paululum expectare Xauerius iubet, simulque ipse ad nauis marginem sublatis manibus se in preces effundit, nauarchum & cæteros bono animo iubet esse. Cùm hæc maximè fierent, ecce tibi repentè aduentans scapha conspicitur. Tum ad eam exspectãdam, cursumque faciliùs inhibẽdum, nauis contra maris impetum in obliquum locatur; nec mora, duarum triũmve horarum interuallo scapha neutram in partem declinans rectà ad onerariam appropinquat: cui cùm funem eminus injicere paratẽt, nihil opus esse ait Xauerius, ipsam per se placidè ad onerariæ latus accessurã: itaq; factum est. Duo qui vehebãtur, in nauẽ accepti, scapha, quãquã minimè sedata tẽpestate, retinente nemine, tã diu steterit, quoad eã

Mauri duo, fluctibus mirabiliter erepti, baptizãtur.

nautæ ad onerariam religarunt. Mauri illi duo ad Christũ deinde conuersi baptismo lustrantur. Res tota summa omnium admiratione animaduersa ac notata est.

Prophetiæ donum in Xauerio.

Malaca.

Fuit verò Xauerius vtique ipsius etiam Prophetiæ dono conspicuus. multa pòst futura, multa longè remota prædixit, quę humanitus sciri nullo pacto possent. Ex Iapone tendens Malacam, quingentarum amplius leucarum itinere, in portum Sinarum delatus, è Duartis Gammæ oneraria in Didaci Pereriæ nauem transcendit: is, quòd Malacam in discessu ab hostibus circumuentam obsessamque reliquerat, nihilque postea de euentu rei cognouerat, percontari de Sinis magnopere cupiebat, num quid de Malacensi obsidione audissent. Simul etiam cum vectoribus in eius vrbis subsidium arma sedulò comparabat. quos ita solicitos metu conspicatus Xauerius, iubet (idq; sæpius) sine cura esse, pro certo affirmans otium esse Malacæ. Idem Didacus cũ animo suspenso metueret, ne omnes naues in Indiam Malaca soluissent, quòd bona iam pars idoneæ ad nauigãdum tempestatis effluxerat. Nihil est (inquit Xæuerius illi) cur timeas. Antonium Pereriam etiam num reperiemus Malacę, sublatis ad velificandum antennis, nos ipso iam triduo præstolantẽ.

Fretum Sincapuranũ.

Ad quem deinde Xauerius è freto Sincapurano passuum nonaginta millibus Malacam litteras de suo aduentu præmisit: quò simul atque peruentũ est, omnia prorsus vt ille prædixerat, res Malacenses pacatas, Antonium Pereriam tertiũ iam diem profectione parata ipsos opperientem inueniunt.

Aceni Iaponis populi bellicosa gẽs Malacæ portum inuadunt.

Simone Mello Malacæ præfecturam gerente, cũ ibi Xauerius esset, Aceni, immanis ac bellicosa gens, celocibus ferè sexaginta, noctis silentio Malacæ portum inuecti, vt onerarias, quæ in eo iactis anchoris stabant, inflammarent, atque diriperent, Baudensem nauem iam propè ceperant, cùm Lusitani qui in oppido habitant, biremibus circiter quinque raptim instructis, decémque dierum duntaxat imposito commeatu, intra decimum diem redire iussi, cõjectos in fugam piratas ad Parlem vsque amnem ducentas ab vrbe leucas persequuntur. iámque mensem totum vltra finitum sibi temporis spatium abfuerant, cùm interea nullus de iis nuntius venerat Malacam. Quin etiam complures, ad explorandum lintres à præfecto dimissi, nihil omnino retulerant. Quo circa magna erat suspicio, malè pugnatum esse: auxitque suspicionem rumor à Mauris

ris incolis dissipatus, nostros ab hostibus planè victos ac deletos esse. Cùm mœsta atque afflicta eo metu ciuitas esset, matronæ etiam maritos vt mortuos effusè lugerent, in concionem populum Xauerius aduocat, & ad extremum, nonnullorum fidem in Christum requirens, & inconstantiam increpans: Sunt, inquit, in hoc cœtu cùm alii, tum mulieres quædam, quæ sortibus jactis, consultisque veneficis, persuasere sibi, classem nostram ab Acenis captam, maritósque lugent. At vos fratres mei amicique, omni mœrore deposito, exhilaramini, & gaudete vehementer: namque hodierna die fratres nostri pugnarunt, insignique de hostibus parta victoria cum opimis spoliis reuertuntur ad nos. Certo die (ipsumque notauit diem) adiuuante Domino incolumes aderunt, non plus tribus è nostris aut quatuor in pugna desideratis. Proinde tantam victoriam Deo gratulantes semel orationem dominicam & salutationem angelicam recitemus, iterúmque pro iis qui vitam in certamine profuderunt. Hæc ille solita vultus oriisque serenitate cùm peroraſſet, ingens omnium stupor & motus animi consequutus, tantáq; fuit de viri sanctitate auditorum opinio, vt nemo planè dubitauerit, quin illa Xauerius diuino afflatus spiritu verè pronuntiasset, cùm nec terra nec mari nuntii eo tempore ad vrbem veniſſent, nec verò tam breui ex tam lõginqua regione venire potuissent. Eodem die sub vesperam in æde Mariæ Virginis in cliuo, separatim ad matres familias verba fecit, ipsum nominatim definiens diem, quo die certum de suorum incolumitate ac victoria nuntium essent accepturæ. itáque factum est. Nuntium victores ipsi cũ ingenti præda paulo pòst subsequuti, nauigiis, & myoparonibus, tormentis, apparatúque bellico, multis denique ex hostiũ numero captiuis adductis. Appropinquanti ad oppidũ classi Xauerius vnà cum vrbis præfecto & reliqua multitudine ad littus obuiã prodit, signũ crucifixi Christi Domini tenens: descendentem ducem, cæteróque primarios gratulabundus amplectitur. In ea celebritate atque frequentia, Mellus vrbis Præfectus quid paucis illis diebus de suggestu Xauerius dixerit, Classiariis publicè exponit. rei gestæ seriem cum Xauerii verbis ad amussim conuenire comperiunt. tantum denuo admirationis atque admurmurationis exortum, vt aliud ferè nihil per eos dies in ore sermonéque omnium versaretur. Neque verò Mala-

Malacensibus victoriam vaticinatus est Xauerius.

censibus lęta solùm ac prospera, sed etiam aduersa tristiáq; vaticinatus est. Attenderunt eum sæpenumero quidam, cũ pro concione solutos accusaret Malacensium mores, neglectámque iustitiam, imminentia vrbi mala pœnásque deprecantem eas, quibus deinde statim Malacenses affecti sunt. Proximo quippe anno Malaca ab Iais Mauris obsessa, & agri vastati. belli cladem contagiosa ac dira morbi lues excepit, quæ per vniuersum grassata populum, perpetuis funeribus vrbem propemodum exhausit.

Cladẽ imminentem prædicit. Obsidionẽ Malacensium diuinitus cognoscit.

Idem Xauerius alias cùm ad Chincheum Sinarum esset, Lusitanis qui ibidem aderant, repentè, Deum (ait) pro fratribus nostris Malacensibus deprecemur, qui ab hostibus graui obsidione cincti opprimuntur, vósque ad opem laborantibus ferendam nulla interposita mora contendite. Profecti, quo in statu Xauerius dixerat, rẽ Malacensem offendunt. In Maluci insulis missæ sacrificium facienti aperuit Dominus vita excessisse in Amboino insula, vico Tibi, Ioannem Darausium Lusitanum. Conuersus igitur ad populum oblationis tempore, Ioannes, inquit, Darausius, qui erat in Amboino, extremum obiit diem: vos eũ, quæso, Deo Domino commendate. mirati qui audiere, cœlitus id patefactum Xauerio statuunt, cùm Maluco distaret Amboinus ducenta quadraginta millia passuum, nec per eos dies quisquam terra marive ex iis locis venisset. Spatio deinde interjecto dierum ferme duodecim, Ioannis Deiroi litteris cognitum est Darausium ea ipsa hora, qua Xauerius dixerat, è vita migrasse. Rursus in Amboino dum concionaretur, auditores iussit genibus nixos orationem dominicam recitare pro Didaco Ægidio, qui Maluci eo ipso tempore animam ageret. quod ita fuisse nauibus deinde litteriśque è Maluco rescitum est.

Absentis mors sacrificãti reuelatur.

Artificium Xauerii in sanãdis hominũ vitiis.

Sed illa præsertim laude Xauerius præstitit, animos hominum à vitiis atque libidine ad virtutem pietatémq; traducendi. Vrbis vicos tintinnabulo circumiés pueros, quotquot poterat, Mauricósque sexus vtriusque conuocabat in templum: ibi post Catechisinum peractum, verbis, vt poterat, è Lusitanico Mauricóque sermone mixtis, quærebat ex iis, quis nam concubinas haberet. quibus tres vel plures esse compererat, iis vnà, miscens imperio preces, demebat, satis esse reliquas inquiens. atque ita, subducens decimo vel vigesimo quoque die singulas, non antè desistebat, quam cun-

cunctas omnino dimitterent. Hoc ille artificio nouē circiter scorta cuidā paulatim detraxit. Quos flagitiis huiusmodi coopertos repererat, cum iis hac ratione vtebatur & via: blandè primùm & familiariter compellare, nihil in vultu seueritatis, nihil asperitatis in verbis ostendere, vltro etiam ad conuiuium semet offerre. vbi sese arcta cum iis & iucunda familiaritate coniunxerat, tum eos quò vellet denique perducebat, atque ita aggrediebatur ad alios. hoc maximè modo cōplures penè perditos à flagitiosa vitæ consuetudine reuocauit. vt Xauerius ab iis qui eū norunt, plus familiari sermone atque colloquiis, quā publicis ad populū concionibus profecisse iudicetur.

Victus & cultus corporis qualis.

Victu fuit cultuque corporis tenuissimo; carnibus nō fere, nisi si quando vt morem cōuiuis gereret, vescebatur. totum sæpe biduum ac triduum vix vno panis obolo transigebat: vino autem abstinebat maximè: cuius vas à Martino Alphonso Sosa cum aliis quibusdam donis sibi missum neq; gustauit, & pauperibus cuncta distribuit, in quos vbicunq; terrarū essent, quæ sibi donarentur ab aliis, erogabat. quieti id solummodo tribuebat, quod à quotidianis ex instituto muneribus otii superfuerat: vix autem horæ duæ trésve ferme supererant: nec iis quidem planè vtebatur, sed aliud agens, naturæ ipsa demū necessitate cogente cedebat somno. Obseruarunt eum sæpe de industria quidam externi, cū in cubiculum se reciperet, obfirmato semper animo precationi insistentem, quoad sumno oppressus, ac penè concidens, ad saxum pro ceruicali recumberet. Christiana sacra cùm Indicis insulis iā ferè omnibus impertisset, summa ope sibi enitendum putauit, vt eadem in amplissimam quoque illam Sinarum regionem inferret. Eam igitur ob causam ex Iapone reuersus in Indiam est, vt se ad hanc expeditionem pararet. nec, quamuis multis iter illud vel dissuadētibus, vel etiam impedire (præsertim Malacæ) conātibus, de suscepta sententia potuit dimoueri. Insula est in ora Sinarum, quā Santianum appellant à continenti passuum millibus nonaginta, quo Lusitani mercatores ad negotia cum Sinis contrahenda commeant: nam Sinarum mediterranea penetrare aduenis capitale est. Eò Xauerius negotii ipse quoque sui causa cōtendit, nullis terroribꝰ cedere solitus, vbi Christiana res & animarum salus ageretur. Cū Sionio quodā, vt se Cātonii portus in littore exponat, emendicatis ad eam

Somnus vix duarum vel trium horarū.

Saxum pro ceruicali.

Santianum, Sinarum insula.

Xauerius in Sinarum regionē contendit.

Cantonium portus.

rem decidit aureis nummis trecentis, sed nimirum interea Xauerii laborum finis obrepserat; & qui sese in medio versari stadio rebatur adhuc, ad calcem, atque ad paratam victoribus à iusto iudice coronam gloriæ peruenerat inscius. Dum enim hæc maximè gerit, grauissima opprimitur febri, ex qua paucis diebus est mortuus in eiusdem insulæ monte quodam deserto, summa rerum omnium inopia, sensibus animi ad extremum vsque spiritum integris, verba illa sæpe intermortuis vocibus iterans, Miserere mei fili Dauid, Iesu fili Dauid miserere mei. item illa, Mater Dei memento mei. atque ita è mundi tempestatibus atque procellis ereptus, portum DEI beneficio tenuit, longè Cantonio tutiorem, quarto Nonas Decembris, anno Christi nati 1552, Indicæ verò suæ peregrinationis, vndecimo. Corpus humatum amictu sacerdotali, viua calce, quod ipsemet iusserat, amici eo consilio contegunt, vt ossa nuda in Indiam deportent. Inde mense circiter tertio effodiunt: non modò non absumptum, sed etiam integris vestimẽtis, ea insuper auctum dote reperiunt, vt varios efflaret odores miræ suauitatis. Ac nihilo minùs in eadem calcis arca reconditum, in nauem imponunt: transuehuntque ex eo loco Malacã summa populi veneratione. sæuiens autem per eos dies pestilentia in vrbe famesque statim sedata est. Malaca denique (vt menses aliquot sepultum iacuit) Goam delatum est, magno vtique nautarum bono: quippe ex multis certisque naufragii periculis, artemonis malo diffracto, ipsáq; oneraria bis per imprudentiam in Syrtes inuecta, eius implorato subsidio, cuius vehebant corpus, erepti sunt. Goam aduentanti vniuersa sese obuiam effudit ciuitas, ingentique pompa ac celebritate in D. Pauli templo depositum, inque omniũ conspectu locatum per aliquot dies omnium ordinum viri feminæque religionis causa celebrarunt, & eo quidem concursu, vt ad arcendam ex æde multitudinem, arca inclusum terræ mandare necesse fuerit. vbi illæsum ab omni tabe hodieque persistens, non leui argumento indicat castimoniã viri, ac virginitatem, cui dant testimonium etiam ii, qui cõfessiones illius excipere soliti sunt. Hactenus de Xauerio, pro instituta operis breuitate, & angustiis temporis, multa pro illius meritis ac dignitate, perpauca. Nunc quoniam eiusdem præcipuè ductu atque consilio Collegia Societatis IESV aliquot in illis partibus instituta sunt, ex quibus deinde

Moritur Xauerius Anno 1552.

Mira Dei opera circa defuncti corpus.

Illæsum ab omni tabe hodieque persistit Xauerij corpus, Goæ expositum

inde stationibus Euangelii causa diuersa ac remotissima Orientis loca Socii penetrarunt, sequitur vt de singulis aliquid breuiter dicendum esse videatur.

GOA INSVLA ET VRBS.

Goensi primum in Asia datum Collegium.

ATque vt à Goensi ducatur initium, quod in Asia fundatum est omnium primum, (distat autem à Lusitanię littoribus Goa, recta quidem linea, leucarũ duo millia, consueta verò nauigatione, circiter quatuor) cùm Ioānes tertius Lusitaniæ rex in vrbe Goa peramplas ędes, quæ D. Pauli vocatæ sunt, & vectigalibus certis instructas ideo comparasset, vt in iis aleretur proborum doctorũmque hominum copia, qui in vnam barbarorum conuersionem toto pectore incumberent: Didacum quendam magnæ existimationis virum, piũmque simul ac litteratum, vniuersæ procurationi proposuit. Is, vt primùm Xauerius in ea loca delatus est, viri institutis vitęq; ratione mirabiliter captus, factãque ex eo de reliquis conjectura, secum ipse statuit Societatem IESV maximè dignam esse, cui eiusmodi prouincia delegetur, totamque rem per litteras cum Rege cõmunicat. Rex, qui optimè de eo hominum ordine iam antè sentiret, haud grauatè concedit in eandem sententiam. Goanas ædes vnà cum instrumento vectigalibũsque confestim Societati attribuit, ídque Collegiũ nouis deinceps beneficiis liberalissimè cumulauit, auxitque, non Sociis solũ, sed etiam neophytis nutriẽdis ampla decreta pecunia. Missi eò statim concionatores, Confessarii, doctores, & cæteri ad vsus domesticos necessarii. Versantur autem hoc tempore in eo contubernio (ex quo in cæteras Indiæ partes identidem supplementa mittuntur) Socii amplius centum: qui cùm nulli rei dent operam, nisi Christianæ fidei propagandæ, tantis occupationibus distinentur, vt sæpe non nisi tres quatuórve ex omni numero domesticos intra parietes, & ii quidem valetudine aduersa retenti, remaneant. neque verò, si multo plures eò mittantur, cunctis negotium desit. Theologiæ scholas habent, artiũmque liberalium: nec humanioribus modò litteris, verùm etiam Indicæ linguæ vsu exercẽtur, quo facilior, siue interpretis opera, Euãgelii promulgatio sit. Eadem opera instituuntur etiã pueri amplius sexcenti è diuersis regionibus oriundi, Brachmanes, Persæ,

Liberalitas & insignis pietas.

Goa, Socij amplius cẽtũ Christianæ fidei propagandæ dant operam.

Pueri amplius 600 è diuersis regionibus oriũdi, Goæ instituũtur.

Arabes, Æthiopes, Cafres, Canarii, Guzarates, Dacani, Malauares, Bengalæ, Canaræ, Pegui, Patanes, Chingolæ, Iai, Malai, Manancabi, Macazari, Malucii, Sionii, Mauri, Sinæ, & alii, qui quòd præclara ferè indole sunt, & eorum cõtubernio pręsident certi homines è Societate, magna spes est, fore, vt in terras quisque suas dimissi Euangeliũ lõgè lateq; disseminent. Nec sanè laboris est cur pœniteat. nam ex quo tempore Socii in ea loca profecti sunt, vniuersam pænè Insulam Goam, finitimásque Diuarem & Coranum ad Ecclesiam Catholicam aggregarunt. Magnumque etiam in hac vita fructum industriæ suæ tum sæpe aliàs cepere, tum

Tria armatorũ millia in vrbe Goa salutari aqua perfusa.

anno post Christum natum 1557, cùm illis humanissimè Constantinus Prorex bellum eo tempore comparans, tria armatorum millia, quos iidem in vrbe Goa salutari aqua perfuderant, sub signis ostendit. Militum est autem ea consuetudo atque animi pietas, vt quo die in expeditionẽ ituri sunt, noxis per confessionem elutis, summo manè ad sacram

Pia militũ consuetudo.

ædem agmine veniant: hastísque & sclopis ad ianuam templi religiosè depositis, vbi Eucharistiæ Sacramentum ordine singuli acceperint, altera ianua egressi arma sumant, séque inde firmiores & alacriores ad signa recipiant.

Anno 1560. hominũ millia plus viginti conuersa.

Anno verò, qui fuit à Christo nato 1560. hominum millia plus viginti cõuersa, quorum duodecim millia & septingentos in ædibus suis iidem qui Christianis præceptis imbuerant Socii sacro fonte lustrarunt. Mocadani tres siue præfecti, pictorum, nautarum, aurificum, vnà cum domesticis Christiana religione susceptа, ad eadem sacra vitæque

Principes ac dynastæ, Brachmanes & nobiles, tum verò filia Mealis regis cõuertuntur.

institutum magnam sui quisque ordinis multitudinem perduxere. Sunt præterea in iis qui conuertuntur, cùm alii nobiles multi Mauri paganique & Brachmanes Indicarum superstitionum antistites, tum verò principes ac dynastæ; quo in numero fuit filia Mealis regis natione ac moribus Mauri, qui, vt in Idalcanis regnum restitueretur, ex quo fuerat exactus, Goam ad Lusitanos opis implorandæ causa confugerat. Hæc pueros Catechismum decantantes per vrbem Societatis instituto, dedita opera sæpius magna sua delectatione atque animi voluptate cùm attendisset, afflata diuinitus, parentibus quamquam inuitis ac renitentibus, Christiana sacra suscepit anno post Christi natalem 1557. Strenuus etiam in primis eques ac nobilis, cui in baptismo Alphonsi nomen fuerat inditum, hoc anno

mortuus est in eo bello, quod Antonius Prorex cum Mauris Paganisque Malauaribus habuit. Rex Tricanamalis viuit adhuc, honorificéque à Lusitaniæ Rege tractatur. *Rex Tricanamalis.*

Rex verò Ceilani Ioannes, etiam Vlyssipone deinde versatus, & Societatis hospitio ibidem est vsus. Atque hæc de principibus ac potentibus viris: qui sanè in Catholica fide mirabiliter stabiles fixique persistunt, exemploque ipsi suo plurimos ab erroribus in semitam veritatis adducunt. *Rex Ceilani.*

De Brachmanibus autem duos præcipuè in medium afferam: quorum alter in amplissimo dignitatis gradu locatus, eruditionis & Astrologiæ præsertim fama præcellens, tantum sibi nomens vbique pepererat, vt à remotissimis etiam nationibus consuleretur, multique ab eo noxarum absolutiones suppliciter peterent. Is tantum sua conuersione profecit, vt cum eo nemo ferè ethnicus ageret, quin victus illius rationibus cederet, seque ad Christum adiungeret. Alter item in primis insignis & locuples, quippe qui è sacerdotio quod gerebat, barbariæ illius totius decimas atque primitias caperet: omni pecunia commodisque Christi causa neglectis, ceteros quotquot poterat ad Euangelii veritatem omni conatu atque opera perducebat: quod idem studium in aliis quoque ferme neophytis, æquè summis atque infimis, cernitur. *Brachmanes duo præcipui Christi causa omniane gligũt & multos ad Christum adiungunt.*

Institutum est etiam eiusdem Regis Lusitaniæ sumptibus contubernium frequens eorum, qui catechizantur, atque hospitalis domus, in quam vtriusque sexus ægroti, magno Christianæ rei incremẽto, sese recipiunt. In his porrò collegii domiciliis quadringenta ferè capita numerãtur. Atque illa etiam Christianam rem non mediocriter adiuuant, vel quòd Baptismi quàm maximè solenni ritu cereq; peragũtur, Proregibus atque Præfectis magna animi delectatione lætitiaque præsentibus: vel quòd Proreges neophytis habent honorem, quacunque re possunt benignissimè commodãt, immunitates ac priuilegia tribuunt, inclinantque ab illis onera in barbaros, idque tum sua ipsi sponte ac iudicio, tum Regis verè Christiani mandato, tum etiam Sociorum monitis ac suasu. Quod quoniam notum in vulgus est, sic fit vt Societatem neophyti magnopere diligant, ethnici valde reuereantur ac timeant. *Catechumenorũ cõtubernium & hospitale domus.* *Proregii & Præfectorii erga neophytos benignitas.*

In eadem insula oppidum est insigne fano D. Ioanni Baptistæ

tiſtæ dicat o. eius oppidi principes (Ganſaras vocant) tã ſecundo Chriſtianæ rei progreſſu conturbati, ac vehemẽter attoniti, in conſilium de Republica veniunt. Tres dicti ſententiç. Prima iubebat, quoniam tanto impetu inſulam vniuerſam religio Chriſtiana peruaderet, fortunis animæ ſaluti poſthabitis, in continentem migrare. Suadebat altera, tempeſtatis eius tranſitum expectandum: id fore, cũm primùm Prorex Conſtantinus ex inſula deceſſiſſet. Tum verò ſurgens è ſenioribus quidam præcipua exiſtimatione vir, Non tam nobis (inquit) de Conſtantini diſceſſu, quàm de Sociorum manſione cogitandum eſt: quæ quandoquidem erit perpetua, nec minori apud cæteros, qui ſuccedent Proreges auctoritate futuri ſunt, commodiùs multo nobis vtique fuerit, relictis Idolis vni Deo nos dedere, & Chriſtiana ſacra ſuſcipere. Salutare omnibus conſilium viſum. itaque tanti per eos dies ad baptiſmum facti concurſus, vt mortales plurimos, non ſine magno quidem ipſorum mœrore, in aliud tempus rejicere neceſſe fuerit. mira eſt enim candidatorum in Chriſti ſacris capeſſendis alacritas. In Bati vico primarius quidam Camotis nomine, ſub veſperã admonitus, vt poſtridie (qui dies erat ſancto Ludouico Regi Galliæ ſacer) bene manè ad baptiſmum vna cum ſuis præſtò eſſet, Proregem ipſum affore, proinde non eſſe tali tempore ſomno indulgendum, ecce tibi intempeſta nocte ad ſacerdotis hoſpitium venit, & ianuam pulſat. Sequebantur eum cognati ac neceſſarii omnis ætatis circiter ducenti. viri virtis tẽpora more patrio redimiti plumis inſertis, quorũ erãt ſclopetarii ferme triginta, mulieres auro pretioſiſq; lapillis ornatæ. Ipſe autẽ Camotis torque aureo inſignis & ſclopo, purpureiſque femoralibus ſericis, argenteo enſe ex humeris dependente, militari ornatu, in primo agmine erectus nuntiat ſe, vti conditum fuerat, paratum adeſſe, cum tota familia, quoniam quidem ea nocte dormiendum non eſſet. Collaudata hominis vigilantia ſtudióque, domum redire, & in lucem quieſcere iuſſus, vt primùm Prorex cum Epiſcopo Malacenſi aduenit; magna omnium gratulatione gaudióque cum ſuis eſt baptizatus. Petrus Almeida è Societate eſt Goæ. Is Deorum ſignis demoliendis, diffringendíſque mirificè delectatur. Id quoniam neophyti intelligunt, certatim in ea re magiſtro gratificari conantur. Cum è Bardenſibus quidam contumeliis Crucem affeciſſent, id

Mira candidatorum in Chriſti ſacris capeſſendis alacritas.

vbi resciere Coranēses Christiani, iniuriam vlcisci constituunt. Nocte Bardem ingressi lapidea simulacra aliquot furtò surripiunt, statimque ad Almeidam afferunt. Laudat hilari vultu diligentiam Almeida, nec patitur quenq;, priùs se in simulacra manus injicere, quæ vbi ipse comminuit, Christianos deinde iubet inspuere, pedibusque calcare. illi imperata faciunt alacres: quin etiam iniussu, iurgia & probra ingerunt, maledictisque proscindunt, quæ tanto nuper cultu ac superstitione venerabantur. Iidem neophyti cùm à quodam è Sociis valde petiissent, vt crucem Corani defigeret, cumque ille rem differret diutius, quàm desiderium ipsorum pietásque ferre posset, delubrum antea sibi valde religiosum irrumpunt, detracta materia Crucem ipsimet fabricantur, eámque à magistro consecratam magna animi voluptate gaudióque in vico publicè statuunt, & sanè idola sua ritusque barbaros mirum quanto odio prosequantur. Anno quidem à Virginis partu 1567. in agro Salsettano (vbi præcipuè florebat Brachmanica prauitas) delubra plus trecenta deturbata & solo æquata per litteras nuntiantur, sacris Dei templis eorum vice refectis, quorum curam gerit Societas, idque partim Proregis imperio, partim etiam Fratrum Franciscanorum, & Societatis instinctu, quo facto vici planè octo & quinquaginta idolis nudati purgatiq; sunt. Gansares verò, de quibus suprà meminimus, affirmabant sibi Dæmonem apertè dixisse: Diuus hic Ioannes, qui in meo colitur fano, maior atque præstantior est me: quocirca ei cedere, vósque deserere, & in continentem abire cogor ex Insula.

ANNO 1567. delubra plus trecenta deturbata, refectis, eorum vice, sacris Dei tẽplis.

COCINVM.

SOcietatis IESV Collegium aliud est in vrbe Cocino, passuum ab Goa trecentis millibus, quanquam minori Sociorum numero, iisdem tamen occupationibus atq; laboribus: Ac tametsi in pacatis numeratur hoc oppidum, non tamen omnino vacat insidiis. Melchior quidem Carnerius è Societate Nicenus episcopus, (nam etsi ecclesiastica honorum insignia ac titulos, atque opulenta sacerdotia legibus suis omni conatu Societas refugit, huiusmodi tamẽ episcopatus ac munera, quæ certos habent labores atq; pericula, redditus ac vectigalia nulla, mandante Pontifice maximo recipit) is igitur cùm per eos dies versaretur Cocini, eodémque se contulisset Armenius episcopus nescio quis, dum

Ecclesiasticos honorũ titulos quando & quales recipiat Societas.

Melchior Carneri⁹ diuinitus cõseruatus.

dum studiosè prouidet Melchior, ne Armenius Catholi fidei integritatem ac puritatem schismaticæ prauitatis be contaminet: diuinitus factum est, quominus improbo scelere occumberet. Emissa quippe in caput eius sagitta transfixum pileum capite illæso decussit. E regione Cocini ingens insularum numerus visitur, quas Maldiuanas appellant. Harum Rex anno post Christum natum 1551, magna cum popularium multitudine Christiana sacra suscepit. Aliæ item Cocino vicinæ insulæ conuerti ad Dominum cœptæ. Recentissimis verò litteris cognitum est, quatuor è Societate, Goam Cocino petentes, in pyratas Mauros incidisse. Dum igitur nautæ sese ad defensionem comparant, tormentario puluere casu ignis injectus, nauem, quæ alioqui hostibus restitisset, intestino malo consumpsit. Vectores in mare desiliunt, multique ex iis, ne mergerentur, ad ipsa hostium nauigia necessariò confugere. quo in numero Franciscus Lopes è Societate Sacerdos ex capitis contra à Mauris agnitus, & solicitatus etiam atque etiam ad Christiana sacra deserenda, cùm constanter in fide persisteret, latera hastili transfixus, caputque gladio vulneratus, exiguam hanc vitam cum illa perpetua commutauit. alius è Sociis captus, ac deinde redemptus est. reliquis duobus quid fuerit, incertum est: eundem exitum, quem Franciscus Lopes, sortiti putantur.

Insulæ Maldiuanæ.

Fräciſc⁹ Lopes cõſtãter in fide perſiſtens à Mauris trucidatur.

DAMANVM.

DAMANVM est castrum, de Mauris à Constantino Prorege captum. id quoniã in ipsis Lusitanici imperii est finibus, valido præsidio Proreges tuentur. Lusitanorum interdum mille. ibidem etiam è Societate nonnulli magno cum rei Christianæ adjumento versantur. Sic autem Lusitani milites tanta pietate ac religione, atque ita bene de Societate sentiunt, vt nunquam ferè in expeditionem exeant, (exeunt autem sæpe) quin ex iis aliquem secum adducant, qui confessiones ipsorum excipiat, crucisque vexillum ferens tempestiuis eos in ipso certamine cohortationibus animet. Quæ sanè officia Socii magnis corporis vexationibus, periculisque mercantur: atque id ipsum alias quoque in regionibus, cùm sese offert occasio, quanquã in tanto capitis discrimine, non tamen sine cœlesti quadam animi

Lusitanorum militũ pietas & religio

animi voluptate & gaudio, faciunt. Simul etiam in Damani agro Mauri aliqui ad cultum Christi Domini perducūtur: in iis illustri loco nata mulier Mauro marito conjuncta, qui Damani quondam Præfectus fuerat, ingenti suorum admiratione à Mauricis erroribus ad Christi veritatē trās- iit, neque è suscepta vitæ ratione suorum artificiis ac blandimentis deduci vlla ratione potuit. Barochensis reguli ad eam legatus venit mariti rogatu; nec Lusitanus præfectus, fretus constantia mulieris, aditum illi negauit. Maurus mulieris fidem oppugnare aggressus, cùm vnà Lusitanus præfectus, & mariti cubicularius, & è Societate vnus adessent; nonnulla primùm de muliere percontari, deinde nobilitatem generis, mariti splēdorem, diuitias, opes in memoriam reuocare. Illa verò non modò manus non dat, sed ne responso quidem dignatur legatum. namque à magistro iā antè præmonita, quasi aliud agens, preces quas didicerat, interim recitare, seque signo Crucis cepit munire. quod simulatque Mauri viderunt, Crucem auersati, extemplo se inde proripiunt, ardentesque dolore discedunt. eadem animi virtute ac robore, matris quoque ab se repulit insidiosas preces: quæ cùm ad eam adiisset, multisque blāditiis ad Mauricas leges reducere conaretur: satius (inquit filia) fuerit, si alteram sororem tecum adduxeris, & Christiana sacra ambæ susceperitis. Sin minùs, neque ego te posthac matrem, nec verò tu me filiam dixeris. his verbis auditis, anus abiit mœrens, nec vnquam postea rediit. Et sanè conuersio Mauorum eo pluris æstimanda est, quo difficiliùs a suis ritibus prauisque opinionibus abducuntur.

Inuicta mulieris cōstātia.

COLANVM.

ITEM Colani, quod oppidum abest ab vrbe Goa triginta ferme dierum nauigatione, Societatis domicilium est, ex quo cùm in cætera loca finitima, tum præcipuè in oram Trauancorensem excurrunt. qua in ora ante quatuor annos, quinque & viginti numerabantur Christianorum vici, & in iis nonnulli sanè quàm celebres, quibus cùm Societas adeò latè dispersis, propter paucitatem suam, cunctis adesse non possit, ex incolarum numero (sunt autem Christiani veteres & honesti viri permulti, habentque inter se more Europeo Sodalitia ritè instituta, quas vulgò Confratrias

Sodalitia Colanorum.

fratrias dicimus) ex incolis igitur Christianis probata vtute deligunt, quos templis tuendis, tradendóque plebi patria lingua quotidie Cathechismo, præficiant. quas tam Domini vineas ipsi etiam Socii ex interuallis, quàm sæpissimè possunt, reuisunt. Et quoniam vsu compertum est, tenera ingenia quanto faciliùs, quàm robusta ac iam confirmata, Christianis præceptis ac moribus informentur; Colani quoque, vt Goæ & Malacæ, pueris præsertim erudiendis inuigilant.

Rex Trauancoris templum ædificari curat.

Allatum est nuper Trauancoris Regem, pace inter ipsum & Lusitanos Sociorum opera in perpetuum facta, eo beneficio ita deuinctum fuisse, non modò vt neophytos vexare desierit, sed etiam templum, quoad sacra conueniant, suo ipse sumptu exædificandũ curauerit: multis præterea principum discordiis toto regno tollendis tantam ab illis gratiam Socios iniisse, vt magna spes sit, totam eam regionem, impio dæmonum cultu depositio, in Christi fidem esse venturam.

ORA COMORINENSIS.

DE Comorini promontorio, déque toto eo tractu iam diximus. quo Franciscus Xauerius, cùm ex vrbe Goa se contulisset, anno post virginis partum 1542, ea parsit fidei Catholicæ semina, vt vberrimam deinde tulerint animarum frugem. nunquam enim ab eo colendo agro Societas postea destitit. idque tanto cum rei Christianæ incremento, vt cum summa Christianorũ multiplicetur quotannis, certus eorum numerus hoc tempore tradi non possit. Anno quidem Christi nati 1554, censa dicuntur Christianorum capitum centum viginti quatuor millia. anno autẽ 1555, centum triginta millia. porrò litteris anni 1565 cognitum est, Comorinenses Christianos, & Goenses, & ex mõtana regione Cocini plus trecentorum millium summam in vniuersum efficere: ex quo tempore ad eum numerum millia deinceps multa accessere. quorum pars maxima atque optima Comorinensium est, adeò spectatæ virtutis hominum, vt cum Europeis Christianis, si minùs antiquitate, cõstantia quidem certè, simplicitate fidei, ac religione certent. Punicalenses quidem Neophyti, cũ ob susceptam Christiana sacra à tyrannis finitimis vexarentur assiduè, è sedibus patriis ad alia loca migrare, quàm Christum deserere, maluerunt. ei migrationi cũ Proregis Lusitani iussu præsesent

ANNO Domini 1565 Comorinensium, Goensium, Cocinẽsium Christianorũ plus trecenta millia.

Neophyti punicalẽses.

sent quidam è Societate. anno post Christum natum 1560, immanis tyrannus Badagaa cum equitum peditumq; plus viginti millibus & magno elephantorum numero subitò superueniens, vix spatium Christianis reliquit, se in naues cum vxoribus liberisque recipiendi. Cum Lusitanis quanquam imparatis leuia quædam fuere certamina. Ioannes verò Mesquita è Sociis vnus, septem octóve plagis affectus est magnis & grauibus: inde omnibus vestimentis præter intimam tunicam & femoralia exutus, summa corporis vexatione captiuus auehitur. idémque rursus in ipsa, qua asportabatur biremi, in capite vulneratus, & fuste percussus, semianimis in mare prolabitur, atque inde magno labore viuus extractus, vbi peruenit ad Regem, in carcerem truditur, custodibus multis appositis. ingens quippe ex eo redemptionis pretium (quòd iam è vulneribus conualuerat) animo & spe deuorauerat Rex. In ipso autem carcere pessimè acceptus est; catena primùm ferrea in collum injecta, non plus laxa quã palmũ. quo factum est, vt sanguinis multum è naribus funderet. alia item catena femora ac tibiæ colligantur: crassæ adduntur cõpedes. denique mortis & equulei insuper accedunt minæ. Sed ex iis incommodis omnibus absque vllo pretio paucos post dies diuina ope est ereptus. Comes autẽ ipsius, cũ eius tumultus initio, manus hostium nando effugisset; aliàs deinde captus à barbaris, paulũ abfuit, quin occideretur cuidam præterea Socio districtũ gladium dynasta barbarus intentauit. Alius, quòd impiam delubri ædificationem impediret, ethnicus eius ædificationis curator illum occidere voluit, haud tamen impunè: paucos enim ipse post dies repentina morte sublatus est.

Badagaa immanis tyrannus.

Ioannes Mesquita male mulctatus, tandem diuina ope liberatur.

Alius etiam in iisdem regionibus fustibus cæsus, rursusque per amicitiæ simulationem aureis diuenditus mille & ducentis. Franciscus verò Henriques & Balthasar Nunes à barbaris capti ambo, ac penè perempti, alter etiam in ferrea vincla conjectus est, religatis ad pedes manibus, membrisque adeò intumescentibus, vt ex eo morbo aliquot deinceps dies admodum laborauerit.

Franciscus Henriques & Balthazar Nunes.

In eadẽ regione Ceilanum est insula, vbi res ad Dei gloriam contigit sanè memorabilis. Reguli cuiusdam filius natu maximus, quòd Christiana sacra suscipere statuisset, patris iussu necatus est. quẽ Lusitanus quidã Christiano more sepeliit, tali obita morte martyrẽ certũ existimans. Lusitani

Ceilanum insula.

Res memorabilis.

ni iudicium DEVS illustri testimonio comprobauit. Si quidem eius nutu factum est, vt qua principis corpus humatum erat, in Crucis figuram terra fatisceret; quæ bis barbarorum opera glebis oppleta, iterum atq; iterum in eundem hiatum est resoluta. aiunt etiam per eos dies Crucem ignei coloris visam in cœlo. quibus miraculis commota magna hominum vis ad CHRISTVM accessit, quorum multi Regis immanitate eandem martyrii coronam adepti sunt. In eo numero fuisset alius quoque Regis filius, itemque sororis filius, ad quem regni hæreditas pertinebat, (sororis enim, non Regis ipsius filios succedere in regnis Ceilani mos est) horum igitur vterque ad Christum propensus, Regis imperio mactatus esset, nisi eos præsenti periculo Regis soror maturè exemisset. ambos enim ad se vocatos, recenti adhuc miraculo, interrogat; velint ne fieri Christiani. cùm se vtique velle dixissent, cum Lusitano trãsigit mulier eodem ipso, qui demortui principis funus curauerat, vt eos quàm occultissimè Goam vsque perducat, quò vt venere, fidei præceptis imbuti baptizatique, magnum pietatis ac religionis specimen præbuêre. Hos imitatus regius quidam præfectus, & alii decem nobiles viri, vxoribus, liberis, bonis denique omnibus sponte relictis, magno suo incommodo corporisque defatigatione passuum amplius sexcenta millia terrestri itinere emensi, Goam baptismi causa cũ venissent, Catechismo instituti, sacroque fonte lustrati sunt. id accidit anno Christi nati 1545.

Mos Ceilanorum

Regis eiusq; sororis filii, cum nobilibus personis baptismo lustrantur.

SOCOTORA INSVLA.

SOcotora est insula in faucibus Mecani freti, duodecimo in septentrionem gradu. distat ab vrbe Goa in Occidentem leucas trecentas & sexaginta: porrò quinquaginta colligit ambitus: infelix regio & sterilis ac valde montosa, incolis infrequens, iisque partim Mauris, partim etiam Christianis, qui à Diuo Thoma cognominantur, propterea quòd Euangeliũ ipse in ea loca primus inuexit. Cõplures Iudaicos ritus ac ceremonias retinent. gallinam aut quamlibet auem manu contingere, nedum gustare, est religio. statos habent ieiuniorum dies, quibus carnem populus abstinet, sacerdotes verò etiam lacte ac butyro, quo maximè cibi genere vescitur vulgus; palmarum succo duntaxat ac

Christiani à D. Thoma.

Socotoranorum religio ac ceremonia.

ac pomis eo tempore victitant. Lingua cognitu difficillima, nec vllum habet cum Arabica Æthiopicáve commercium. Litterarum vsus apud eos nullus omnino. Maurum habent Xeguem, siue præfectum, qui ab incolis valde timetur, tametsi neminem vi ad Maurica sacra compellat. Ita porrò de se magnificè sentiunt, vt nullam aut terram aut vitæ rationem sua vel meliorem vel beatiorem existiment. ad quos è Societate duo, rei Christianæ causa, profecti, sæua statim febri in summa egestate ac solitudine vterque correptus, alter etiam extinctus est.

BAZAINVM VRBS.

NEc Bazaini, Societatis Collegium deest, eiusdē Lusitaniæ Regis beneficentia constitutum. Ibi tū iuuentute humanioribus litteris excolenda, tum cæteris omnibus ad Christum vocandis præclarè admodum opera ponitur. nam & adolescentes quàm egregia sint indole atque ingenio præditi, vel vnus Brachmanis primarii filius declarauit, annos circiter septemdecim natus: qui cùm iam litterarum Indicarum duo genera vel tria teneret, Arithmeticæque peritissimus esset suæ: litteras nostras & legere & scribere mensis vnius spatio perdidicit; nunc autem Arithmeticæ nostræ vacabat: idem pietatis ac religionis laude ita præstans, vt reliquos ipse ad virtutem atque officium hortaretur.

Brachmanis adolescētis ingeniū ac pietas.

TANAA OPPIDVM.

TAnaa est oppidum à Bazaino passuum millia sexdecim, vbi etiam Socii aliquot ingētem Christianorū numerum partum ab se tuenturatque augent. Ad eos venit è remota continentis regione senex, annū, vt videbatur, agēs propè octogesimū, ita deformatus & squalidus, adeò torrida cute & strigosa, vt anachoretam referret pellibus camelinis indutū. Is ędes Sociorū ingressus, ait velle se fieri Christianum. edisserit illi ex iis quidam pro captu hominis summatim articulos fidei, deinde quærit, optétne ex animo Christianus esse. Cui senex: Atqui nullam (inquit) aliam ob causam hucusque contendi. Crede igitur, (inquit Socius) sistitque eum ad sacratissimæ virginis, puerum IESVM inter vlnas habentis, imaginē pictā in tabula. quā senex vt vidit, summa animi iucunditate ilico amplecti, puerū Iesū venerabūdus exosculari, tū vehementer petere, vt nulla interposita mora baptizaretur:

Senex Sa annos natus è continēte ad Socios fidei causa proficiscitur.

ætatem ſuam ne vnum quidem præterea diem recipere. poſtridie igitur baptizatus, prima luce inſequēti migrauit ad Dominum. Multi etiam pueri ac puellæ de barbaris parentibus empti, quos ipſi parentes alioqui Mauris venditare ſolent, ad CHRISTI familiam aggregantur. quorum aliqui è vita diſcedūt, IESVM in extremo ſpiritu pronuntiantes. vnus ex iis, denariis tribus & ſemis, alius ſeſquidenario ſtetit, vt hinc ſatis appareat, quàm ſint incomprehenſibilia DEI iudicia.

Pueri & puellæ de barbaris empti ad Chriſtū aggregantur.

In eadem Tanaati manſione, magna puerorum manus partim litteris inſtituitur, & Chriſtianæ doctrinæ præceptis, partim etiam variis in vſus hominum artibus atque opificiis: alii quippe calcearium, alii veſtiariam ſutrinam, alii textrinam, alii ferrariam fabricam exercent, noctéque ſe in ædes Collegii quietis & cibi cauſa cùm receperunt, Catechiſmum ac Litanias alternātibus choris religioſè admodū cōcinunt. Sunt etiam qui agro colendo dent operā: ii gauſapinis induti per hyemem in opus exeūt ad Trinitatis vicum tria paſſuū millia ab vrbe diſtātem, quo in agro batem (frugis nomen id eſt, qua ferè victitant) ceparum in modum ſerunt, capita ſingula manibus collocantes, ingenti ſanè labore: qua opera ſimul & ipſi agriculturam addiſcunt, & ceteros incolas Chriſtianos artifices interim adiuuāt, vt cū maturū deinde fuerit, ipſorū agricolarum filias in matrimoniū ducant. Appellatur autem hic Trinitatis vicus, propterea quòd in eo campo delubrum in primis celebre, quod operis magnificētia & elegantia, eius regionis delubra, quæ multi ac perampla ſunt, omnia ſuperabat; à Sociis area coëmpta expiatum, & ſanctiſſimę Trinitati dicatum eſt. Campus autem iuxta fanum ipſum à Chriſtianis incolitur operariis, quos iidem Socii conuerſos ad Dominum maxima ex parte pauperes in ea prædia deduxerunt, omnibus ad victum cultúmq; neceſſariis rebus benignitate Luſitanię Regis inſtructos. nam & veſtimenta ipſis, vxoribus, liberiſque & oryza in cibum cùm opus eſt, & ad ſerendum ſemina, & boues cum aratris affatim præbentur ex amplo ædificio ad rem pecuariā inſtituto, paſtoribus etiam adhibitis, qui armenta curent. Ex eo ædificio educta manè boum iuga quotquot ei ſunt opus, Chriſtianus quilibet (quinquaginta enim aluntur ibidem & eo amplius) perfecto opere in tectum idem reducit.

Puerivariisrebus exercentur.

Trinitatis vicus & cur ſic appellatus.

Luſitaniæ regis liberalitas.

Empti

Empti sunt etiam fundi quidam, è quibus annui capiuntur aurei nummi ferè trecenti. quæ pecuniæ summa partim in viduas erogatur, & orbos orbásque quibus quotidianus labor in victum haud sufficit, ægrotosque pauperes & Catechumenos interea dum erudiuntur; partim etiam iis qui reddendo soluendóque sunt, mutuò commodatur. Capratum præterea greges earúmque custodes aluntur, casa excitata vnde patres familias suam quisque lactis portionem quotidie filiolis petant, cuius toto anno copia suppetit: binos quippe ternósve quot annis hædos ferè singulæ pariũt. Iam verò fruges spatiosus ager largè suppeditat, vt nihil omnino ad sustentandam vitam illis deesse videatur. Sunt autem omnes & boni coloni, & boni viri. itaque mores eorum barbari valde suspiciunt. Christianæ fidei mysteria præceptionesque assidua magistrorum diligẽtia exercitati callent egregiè. quotidie ad signum Angelicæ salutationis cũcti conueniunt, & sanè piè Christianæ doctrinæ elementa viri feminæque pronuntiant. quin etiam in siluis, pueri, & è summis palmarum arboribus viri exaudiuntur præcepta Decalogi decantantes. Atque idcirco etiam minus grauatè, quanquam in summis occupationibus, non plus quatuor aut quinque Socii totum illud rei familiaris negotium, ceteroqui ab eorum instituto valde alienum, sustinent, quòd per eam occasionem Ecclesia Domini in annos non mediocriter crescit. Iam verò ex ipsis vnus Chirurgi quoque munere fungitur, curatque DEO adiuuante vlcera & apostemata, æquè aspectu horribilia, ac genere ipso periculosa.

In medio Trinitatis vico horti sunt in communem vsum, valde spatiosi & irrigui, perpetua saliente, multis vitibus, ficubus, medicis malis, & plantis aliis consiti.

Tanaates autem incolæ etiam ipsi multiplicãtur in dies, ii quòd maritimis copiis adiuuantur, iidemque vel opificiis vel agriculturæ satis impigre dediti sunt; propterea nec lactis, nec publici pecoris tantus apud illos est vsus. illud sedulò curatur, vt in virtute ac pietate proficiant. Semel profestis diebus, festis verò bis etiam, Catechismus illis exponitur. habent etiam supplicationes valde religiosas candidatis pueris carmina sacra psallentibus: quo in genere ii pueri adeò excellunt, vt ad celebriores supplicationes Bazainũ euocẽtur. iidem elata ad sepulturã fideliũ cadauera cũ psalmodia funebri prosequuntur Cruce prælata, nã ferentũ

ipsum gestãt Christiani quatuor, solẽni Misericordiæ sodalitii ornatu. quæ funerum cæremonia & Christianis & ipsis ethnicis vehementer probant.

Denique circa Bazainum vrbem ad passuum triginta circiter millia Socii castella regia inuisunt, magno & Lusitanorum bono, quos in officio ac pietate corroborant, & barbarorum, quos ab erroribus atque superstitionibus ad cultum Christi perducunt.

HORMVTIVM INSVLA ET VRBS.

HOrmutium est insula in sinu Persico, vrbẽ eiusdẽ nominis continens. Ea quòd vel propter inquilinorum colluuiem mixtã è variis nationibus ethnicis, Mauris, Iudæisque, Christianorum, qui morantur ibidem, fidei sinceræque religioni valde periculosa, vel propter nimium solis ardorem æstusque grauissimos, humanis corporibus est vehementer infesta; idcirco ibi ferè semper aliqui è Societate versari soliti sunt per interualla sibi inuicem succedentes, vt cùm rei Christianæ, quoad fieri potest, sine intermissione prospicerent, tum etiam eadem siue incommoda siue merita ad plures sui ordinis homines pertinerent. Iidem Socii cùm opus fuit, classium quæ in expeditionem educerentur sese comites præbuere, vt naualis turbæ ac propugnatorum animas curarent simul & corpora. quo in officio vitam Alexius Diazius posuit in eo bello, quod aduersus Turcas superioribus annis est gestum. Alius verò, quo tempore Hormutium obsidebatur à barbaris, cùm neophytos ex eo periculo ad Mogastanem oppidum haud longè ab vrbe positum ingenti labore traduceret, varias agere personas coactus est, Ducis, parentis, magistri pro discipulis semper ad mortem parati: ea cùm ab hostibus pericula, tum ab incendiis cœlique ipsius intemperie & corruptione imminebant. Verùm vt ad res Hormutianas reuertar, primus in eam vrbem è Societate Gaspar venit, ortus in Belgis, moresque hominum planè solutos ac perditos summa adhibita diligentia breui magna ex parte correxit, atque restituit. furta, fœnora, contractus nefarios sustulit ita multos, vt ex fraudata pecunia nummi aurei plus vicies mille in publicum redacti collocandis in matrimo-

Alexius Diazius.

Gaspar Belga.

nio

nio legitimo compluribus feminis ad honestatem à flagitioso quæstu traductis, opportuno sanè subsidio fuerint. Idem in tractandis hominum ingeniis tanta dexteritate fuit, vt neminem ferè grauibus vitiis laborantem curare sit aggressus, quin ad sanitatem DEO adjuuante perduxerit. Quendam, cùm alia ratione non posset, mercede ac pretio à turpi vitæ consuetudine reuocauit, emendicatis ad eam rem aureis ferme viginti: tanta enim summa cum illo transegerat. Alium verò cùm ad sacram confessionem frustra sæpe cohortatus fuisset, domum artificiosè perductum, apud se tam diu continuit, quoad ille confessionem ritè seriéque perageret; magno vtique Dei beneficio: paratam quippe nauem habebat, quam, simul atque expiatus est, conscendit extemplo, paucosque post dies cum hostibus nauali prælio dimicans cecidit.

Iam verò, æstate media, caloribus maximis, quo anni tempore Hormutii aqua collo tenus mersi vulgò homines jacent, Gaspar singulis hebdomadis bis térve cõcionari, cum ludæis, Mauris, ethnicisque de religione concertare atque disserere, quæstiones de officiis, quos casus conscientiæ appellant, publicè explicare, Catechismum pueris Maurisque vicatim ære campano coactis quotidie exponere, discordias atque inimicitias tollere, mulierculas è cœno flagitiorum extrahere, valetudinaria inuisere, ægrotisque sedulò ministrare, quieti non plus quàm tres horas ferme tribuere. Accedebat ad hasce tam varias & assiduas occupationes ingens præterea peccata confitentium vis, vt ægroti cuiusquam agentis animam lectulo quandoque assidens, simul & illum in extremo certamine confirmaret, & valentis alterius confessionem vno eodémque tempore exciperet. Idem, spatio pænè bimestri, dum contra hostes classis instruitur, militum confessionibus audiendis ita distentus est, vt ad somnum vna dumtaxat hora supereſſet, ipsumque biduum nullo interdum cibo traduceret. res difficillimas eximio fidei Christianæ tuendæ studio ardoréque perrupit. Maurorum cantica sacrilegásque vociferationes non modò compressit, sed etiam ex Alcorano, (ita enim incolæ Mahometis fanum appellant) quod aiunt fuisse Hormutii celeberrimum omnium, eiecit ac sustulit contra omnium spem, vi tumultúque nullo, crucibus tantùm sex cum agmine psallentium puerorum in Alcorano defixis. qua re

Labores Gaſparis.

Mauri vsque adeò perterriti fractique sunt, vt deserto confestim fano diffugerint. Barbari etiam multi à diaboli seruitute in Christi libertatem asserti. in iis Iogues seu heremita, cuius erat ea sanctitatis fama, vt qua pedes lauisset, aquam, Rex ipse Hormutii religionis causa biberet. Et sanè præstanti erat ingenio vir, insolitisque visis quibusdam diuinitus ad Christiana sacra pænè compulsus videtur fuisse.

Virtus sacrificij missæ. Obsessa mulier liberatur.

Baptizatæ sunt etiam à Gaspare feminæ duæ, Mauræ, mater & filia, claro in primis genere locóque natæ, è Zeidensi familia Mahometicæ stirpis. Idem sacrificio missæ adolescentē quēdā pænè defunctum à morte reuocauit. Alienata mente mulierem & à dæmone obsessam, diui Ioannis Euangelio ritè corpori ipsius impositō, liberauit.

ÆTHIOPIA.

CLAVDIVS Æthiopiæ rex, professione Christianus ille quidem, sed à Catholico grege seiunctus atque schismaticus, cùm ad Ioannem Lusitanię regē litteras dedisset, in quibus erat, velle se omnino ad Catholicæ Ecclesiæ sacrosanctæ gremiū redire, & in Romani Pōtificis potestate esse; ab Rege se petere, vt cū eodem Romano Pontifice de recōciliatione ageret; rē Ioānes susceptit, & primū à Iulio Tertio; mox, eo per id tempus demortuo, à Paulo Quarto, qui in pōtificatu successerat, impetrauit, vt Ioannis ipsius sumptu aliqui ex Europa in Æthiopiam cum mādatis atque autoritate apostolica mitterentur. Declaratus Æthiopiæ Patriarcha Ioannes Nunes è Societate spectata vitæ sanctimonia vir, cum Sociis multis profectus è Lusitania anno Christi nati, circiter 1556, Goā incolumis tenuit, ibique, antequam cœptum iter perageret, excessit è vita. Suffectus in eius locū è Societate Andreas Ouiedus episcopus, quem ille Goa ad Claudium cum quatuor aut quinque comitibus iam antè præmiserat. quibus tametsi Rex ille ceteroqui non illiberalem se præbuit, promissa tamen fidēq; Regi Lusitaniæ datam minimè præstitit: cuius perfidiæ pœnas ab eo videtur exegisse Dominus: paucis enim pòst Andreæ aduētū diebus ab hostibus victus atque peremptus est. Rex inde creatus Adamas Claudii frater, desertor olim fidei Christianæ, vir immanis ac ferus, & Apostolicæ se-

Ioannes Nunesius Aethiopiæ patriarcha

Andreas Ouiedus Episcopus.

Perfidia Claudij regis.

dis

dis hostis acerrimus, Patriarcham in vincla conjectum, semestri spatio atque eo amplius malè habuit: quippe quem vinctum secum in castra bellumque raptauit, comites etiam Andreæ contumeliosè tractauit, viuósque igne se concrematurum esse minatus est. populares verò suos, qui veritati catholicæ fauere videbantur, variis pœnis affecit. A Turcis denique, quorum arma Æthiopes ipsi rebelles in regnum asciuerant, ingenti accepta clade fusus atque fugatus est. Socii cum Patriarcha ab hostibus capti, quod ipsum per ea bella quater iam antè contigerat, crudeliterque direpti, semel etiam igne in hospitium injecto, magnum adiere discrimen. Nec iam Andreę quicquam reliquum, ne vestis quidem erat, qua personam pontificiam tueretur. nec vinum tantùm in sacrificia deerat, (nam vites ibi ferè nō seruntur) sed & charta ipsa ad scribendum. Declarant id litteræ ad Lusitaniæ Regem ab ipso datæ schedula non plus digitali magnitudine, è vetusto (vt videtur) aliquo commentario excerpta. Tosto dumtaxat hordeo vescebantur; tanta demum inopia premi rerum omnium cœpti sunt, vt ad vitam tolerandam, ne ex iis locis re prorsus infecta discederēt, bobus & aratro quæsitis terram suis ipsi manibus colerēt. Nec tamen in tot tantisque difficultatibus nihil omnino profectū est. Initio quidem certè, concertationes de fide ac religione cum litteratis habitæ, multorum confessiones auditæ, complures etiam cœlesti eucharistiæ conuiuio excepti. Cognitū est præterea ex Abbate quodam magnæ autoritatis viro, qui per eos dies Catholicam fidem receperat, plurimos idē esse facturos, si Lusitanorum exercitus, qui præsidio illis esse possit, in ea loca mittatur. Recentibus verò ex Æthiopia nuntiis spes etiam meliorum rerum affertur, cui ne desit Andreas omnia experiri constituit. Labor autem ipsius & perseuerantia aliis quoque multis de Christo bene merendi materiam præbuit. Missi quippe ad statum ipsius explorandum ex India Lusitani sexdecim, à Turcis occisi: alii deinde vulnerati captique, in iis quidam è Societate Fulgentius Freries ad fines Arabiæ in freto maris rubri à Turcis oppressus multis acceptis vulneribus catenatus Macuam in seruitutem abductus est, addictusq; triremibus: quē Socii deinde, Regis Lusitaniæ benignitate, ab hostibus redemerunt, cū in seruitute Christianos feciſſet sex, è quibus tres continuò è seculi ærūnis ad gaudia migrauere cœlestia.

Adamas Claudii frater Patriarcham & Socios malè tractat.

Fulgēt. Freries.

INHAMBANES ET MANOMOTAPA.

ANNO Christi nati ineunte 1560, Consaluus Silueria Lusitanus cum Soeiis duobus Goa discessit in regna, quæ dicũtur Inhãbanis & Manomotapæ, Sofalam inter & Mosambicũ, in extimis Africæ oris ad Bonæ spei promontoriũ posita; vt nationibus illis Euangelium nunciaret, quod concionatorũ inopia nunquã probè cognouerant. Regio vtiq; auro abundat, sed carè admodũ emitur, ea locorũ insalubritas ac pestilẽtia, ea rerum ad victum ac valetudinem pertinentium est difficultas. Fascoli quippe & oryza præcipuo sunt in honore mensarum. Itaque vt primùm Inhambanem attigere, in morbũ incidere ita grauem, vt Consaluus omnium natura valentissimus, oculorũ acie vehementer hebetata fractisque viribus, propemodum extinctus sit. Vbi paulo meliùs habere cæperunt, ad vrbem regiam Tongen iter intendunt; ibique Regem vnà cũ vxore, sorore, liberis, cognatis, regnique proceribus, populo denique penè toto intra paucos dies magna omnium gratulatione atque lætitia sacro fonte lustrarunt. Rex Constantini, Regina Catherinæ, soror Elisabethæ nomen assumpsit. Inde Consaluus Manomotapam ire pergit, Sociis apud Regem relictis, qui statim ẽdẽ assumptioni MARIÆ virginis sacram exædificandam curarunt: quorum alter cùm, ex imbecillitate corporis, cœli intemperiem diutius ferre non posset, redire in Indiam est coactus: alter, Andreas Ferdinandus nomine, ampliùs biennium in iisdẽ locis, quanquam graui iam ætate, versatus est. Et quoniam non modò regio infelix, & maximè sterilis, sed etiam incolæ, quos vulgò Cafras appellant, inhumani & moribus asperi, ac monitorum impatientes ferè sunt; Andreas & morbo frequenter implicitus, & fame graui sæpe vexatus, in populis erudiendis colendisq; multas minas & contumelias pertulit, magnumq; cũ aliàs adiit vitæ discrimen, tum quibusdam præsertim diebus, cùm Cafres armati se ad ludos & sacra nefaria comparassent. cui spectaculo cùm Rex ipse affuturus esset, cognita re Andreas eò se contulit, ardensq; amore Domini, ingens edidit facinus: apparatum omnem sacrorum suis ipse manibus ita disturbauit atque dissoluit, vt pedibus etiam proculcaret. Dum hæc ab Andrea gerun-

Rex cum familia, proceribꝰ ac populo penè toto, sacro fõte lustratur.

Templũ Mariæ virgini sacrum.

Andreas Ferdinãdus.

Andreæ ingens facinus.

tur,

tur, interea Consaluus Mosambico insula superata, Lusitanis circiter sex comitantibus, oram biremi legens, ad Manicæ fluuii ostium, leucas nonaginta à Mozambico processerat, cùm atrox adeò repentè coorta tempestas, vt magnam aquæ vim acciperet nauis, omnèsq; de se actum iam prorsus putarent, in genua procumbente; Consaluo, manibusque & oculis sublatis in cœlum, suppliciter deprecante, sedatur atque comprimitur. Inde exscensione facta, die qui fuit Diuo Hieronymo sacer, plicatilis ara in ipso littore ad sacrificium exstruitur, ita vehementi Solis ardore, vt calceati Lusitani ipsius quam pedibus calcabant terræ calorem ferre vix possent, Consaluo autem inter sacrificandum ex toto capite pustulæ erumperent: quas cùm ad curãdas medicamenta supperterent, præclaro sui ipsius odio incensus cuncta repudiauit, seque naturæ duntaxat sanandum permisit ac tempori. Triduum ibi morati, pergunt tranquillo mari ad Colimanem fluuium. ibique rursus aduerso vento repentè vexati, & in ipso fluuio subeundo valde periclitati, ad Mingoaxanem Giloæ regem amicum Lusitanorum contendunt, ab eoque benignè ac liberaliter accepti, facta etiam promulgandi Euangelii potestate, quòd Rex, tametsi Maurus, Mahometicos tamen ritus superstitionesque negligeret, & religionem Christianam toto suo regno dissiminari magnopere cuperet: diutius tamen ibi non substerunt, quòd ad Manomotapæ Regem festinarent, quoad Christum adiuncto, finitimos reges longè viribus atque auctoritate inferiores facilè ad eadem sacra perduci posse cõfiderent. Ex eo loco ad amnem ingentem Cuamam tendũt, leucas à Sofala triginta, vbi rursus periculosa procella in Lindẽ proximum sinum compulsi, tredecim dies steterunt: quoddam verò actuarium, quod à Mozambico eos cœperat comitari, cũ se ab iis disiunxisset, postridie periit. A Linde cũ ad Cuamã peruentũ esset, in ipso introitu fluminis re diuina peracta Consaluus à Lusitanis comitibus petiit primùm, vt quoniam fines Manomotapæ ingredi inciperent, totum legationis suę negotiũ Domino suppliciter cõmendare ne grauarentur: deinde vt æqui boniq; facerent, si reliqua tota nauigatione se, vt precibus vacaret, ab eorũ conspectu atq; cõsuetudine remouisset: in rebus præsertim grauioribus consultò potissimùm Deo exoratoque opus esse. tum iubet in certa nauigii parte circa se prætendi cortinam,

Consaluo supplicãte tempestas comprimitur

Mingoaxanes Giloa rex.

Octiduũ quomodo delituit Consaluus.

nam, ibique octiduo ipso delituit, cùm semel tantùm quotidie tosti ciceris pugillo, & exiguæ hauſtu frigidæ ſeſe reficeret, & quicquid à precatione ſupererat temporis, in euoluendo libro conſumeret, qui ſcriptas Sanctorum continebat vitas.

Octauo igitur die cùm ad Senam (qui terminus nauigationis erat) veniſſent, vicum ſanè frequentem; ibi deſcenſum eſt, nuntiuſque à Conſaluo ad Regem de ſuo aduentu in intima regni miſſus. à quo dum reſponſum expectat, interim Chriſtianos aliquot inquilinos à peccatis per confeſſionem abſolutos, à turpi concubinarum conſuetudine ad ſacras nuptias legittimáſque traduxit, catechiſmum publicè docuit, & è Luſitanorum ſeruitiis ibidem capita ferè quingenta baptiſmo luſtrauit. Regem etiam Inhamioris, Regis Manomotapę ſtipendiarium, tribus paſſuum millibus à vico Sena, cùm aliquoties adiiſſet, cohortationibus ſuis ita permouerat, vt ſe vnà cum vxore & liberis, quos habebat octo, libentiſſimè Chriſtianum fore profiteretur. Sed Conſaluus, partim quòd non habebat quem apud illum catechiſmi cauſa relinqueret, partim etiam ne Manomotapę Regis animum offenderet, ſi priùs ſtipendiario ipſius quàm ipſi Chriſtiana ſacra impertiſſet, Inhamioris regem vt potuit conſolatus hortatuſque, vt ipſe cum ſuis Dei bonitate fretus in ſuſcepto conſilio permaneret; totam rem in tempus aliud diſtulit. Iámque alter menſis effluxerat, cùm Antonius Caiadus Luſitanus, qui morabatur in vrbe Regia Manomotapa, Legatus à Rege ad Conſaluum aduenit Manomotapam perducendum. Conſaluus ſacrorum ornatu cum ſacrato lapide & calice in ſarcinam colligato, ſublatóque in humeros, ſe in viam dedit. Cùm ad fluuios ventum erat, qui multi in ea regione ſunt, ſi quidem vado ſuperari poſſent, quamuis ad iugulum vſque pertingerent, tranſibat, elata manibus ſeu capite ſarcina: ſin minùs, vaſi ligneo impoſitum peramplo Conſaluum, natantes ipſi propellentéſque trajiciebant Cafres. ſub noctem natalem Domini ad Chetuchin pagum haud longè à Manomotapa ventum eſt, factumque ter ſacrum ſumma Luſitanorum animi voluptate. Inde Natalium feriarum octaua, cùm vrbem Manomotapam introiſſent, miſit confeſtim Rex qui Conſaluum cum muneribus viſeret, auri pondere ingenti, vacciſque permultis, & famulatu ad miniſteria quotidiana: quippe qui de Luſita-

Capita quingenta baptiſmo luſtrata.

Inhamior rex.

Conſaluus quomodo fluuios trãſmittebat.

Rex munera mittit Conſaluo, eique honorem habet.

Lusitanis mercatoribus iam antè cognouerat, Consaluum non modò vitæ sanctitate virtutéque præstantem, sed etiã generis claritate ac nomine in primis esse conspicuum. Cõsaluus gratiis actis, muneribusque repudiatis, ex ipso lagato Regem cogniturum esse respõdit, quod genus auri quaeue diuitias quæsiturus in ea loca veniisset. Obstupuit ea animi magnitudine Rex, venientémque ad se deinde Consaluum tanta gratulatione & significatione honoris excepit, quanta neminem vnquam antea. Nam & in ipsa penetralia, quò nulli est aditus, introduxit, & assidente matre, considere Consaluum etiam in tapete iussit, Antonióq; Caiado è conclauis ianua interprete adhibito, Rex quatuor cõtinuò sciscitatur, quot feminas, quid auri, prædiorũ, vaccarum denique vellet, quas incolæ non minoris quàm aurũ ipsum æstimare dicuntur. Cùm nihil se præter ipsum Regem respondisset optare, conuersus ad interpretem inquit Rex, Profectò necesse est, qui nihil horum accipiat, quæ à cęteris tantopere adamantur, longo interuallo à reliquis distare mortalibus: & nihilo minùs ad extremum multa benignè pollicitus, amantissimis verbis Consaluum domum remisit. Vbi dum ille manè rem facit diuinam, è principibus quidã prætereuntes cùm è foribus aspexissent in ara propositam perelegantem MARIAE sacratissimæ virginis imaginem, quam in tabula depictam ex India Consaluus aduexerat, specie decepti ad Regem deferunt, Consaluum egregia forma puellam apud se habere, hortantur vt ab illo deposcat. Haud surdis auribus dicta. Misit ille confestim, qui Consaluo renuntiaret, audisse se, illum vxorem secum adduxisse, vehementer cupere, vt eam sibi sisteret. Tum Consaluus tabulam pretiosa veste inuolutam ad Regem affert. Cuius desiderium quo magis exacuat, antequam tabulã deregat, præfatur illam esse effigiem matris Dei, cuius in ditione ac potestate sint omnes reges & Imperatores orbis terræ totius, tum denique tabulam aperit, Regis quoq; matre præsente. Rex imaginem veneratus, Consaluum etiam atque etiam obsecrat, vt eam sibi largiatur, domi habere se velle. Libenter verò Consaluus annuit: quin etiam ipsemet in regio cubiculo collocat, ibidemque quasi sacellum quoddã precandi causa peristromatis pretiosis exornat. Narrãt qui inde venêre Lusitani, noctibus deinceps circiter quinque, Reginam cœlorum ea ipsa specie, quam tabula ostenderet,

Marie virginis imago.

Regina cœlorum dormitanti Regi assistit.

diuina

diuina circumfusam luce, suauique splendore fulgentem, gustissimo simul ac iucundissimo aspectu, dormitanti Regi astitisse. quod ille mane matri narrabat, rei nouitate vehementer attonitus, itemque Lusitanis, qui rem statim Consaluo renuntiabat. Postremò Rex Consaluum ipsum accersit, ait se mirum in modum angi, quòd sermonem Reginæ eius, quæ secum singulis noctibus loqueretur, non intelligeret. Cui Consaluus cùm eam esse linguã diuinam dixisset, quam nemo cognosceret, nisi qui sacrosanctis eius Reginæ filii legibus pareret, quippe qui Deus esset, generisque totius humani redemptor, Rex in præsentia quidem, si minus verbis, vultu certè ac significatione se Christianum velle fieri ostendit: bidui deinde spatio interiecto per Antonium Caiadum Consaluum apertè denuntiat, certum esse sibi matrique Christiana sacra suscipere: proinde ad se baptizandum quamprimum veniret. Consaluo tamen dies aliquot supersedere satius visum, dum Rex Christianæ fidei præceptis ac rudimentis imbuitur. quibus cùm satis iam operam dedisse videretur, quinto circiter & vigesimo post aduentum suum die Consaluus Regem simul & matrem nõ sine solenni pompa & gratulatione baptizat. Regi Sebastiani, matri Mariæ nomen est inditum. Eo ipso die Rex Consaluo, quoniam aurum respueret, vaccas centum donauit: ille ad Antonium Caiadum misit mactandas, vt in frusta dissectæ distribuerentur in pauperes. Quam eius liberalitatem ac beneficentiam populus ingenti admuratione probauit atque suspexit. Regem imitati trecenti forme è regni proceribus Christo sese pariter addixêre. Hi nunquam à Consalui látere discedebant. adferebantur etiã domina Consaluo, lac, oua, butyrum, hœdi, aliaq; id genus, quæ ille nec aliud genus carnis omnino gustabat; cocto denique paxat milio quodam exiguo, herbisque, & siluestribus fructibus victitans. Iámque spectatæ vitæ morumque sanctimonia studioque salutis humanæ tantam sibi summorum inmorumque beneuolentiam cõciliauerat, tantosque in omnium animis motus effecerat, vt in Christianã religionem vniuersa multitudo videretur incumbere, cùm à Mauris quatuor potentibus & callidis viris, & apud Regem gratiosis, iisdemque veneficis, dæmonis instinctu Consaluo parantur insidiæ. Autor conspirationis fuit Mosambicanus Minguames Mauricæ superstitionis antistes, siue, vt ipsi appellant,

Rex cum matre baptizatur

Trecenti proceres Regem imitãtur.

Mauri quatuor Consaluo parant insidias.

lant, Cacicius. ij Regi partim coràm ipsi, partim per idoneum internuntium valde sibi dolere demonstrant, quòd tantum in capitis regniq́ discrimen vltro se ipse demiserit. Consaluum, cui tantum fidei & honoris habeat, missu Proregis Indiæ, terræq́ue Sophalæ regulorum, ad explorandum Regis statum, solicitandósque ad defectionem populorum animos aduenisse, vt motibus excitatis ipsi deinde, infesto exercitu subsequuti, Regē opprimāt. Addunt insuper fabulosa portenta, Consaluum veneficum esse tererrimum omnium & sagacissimum, varia veneficia ac medicamenta secum attulisse ad incolarum animos occupandos, Regēq́; mactandū. quicunque caput suum aqua perfundi paterentur, conceptis prę̄sertim verbis Lāgariorum, (sic enim Lusitanos vocant) à Consaluo pronunciatis, confestim volentes nolentes in eius potestatē venire: id ipsum alibi contigisse. proinde videret etiam atque etiam Rex quò progrederetur, cui se suaque crederet. Si Consaluum abire permittat incolumem, fore vt ciues mutuis inter se cædibus amentes atque lymphati miserādum in modum grassentur atque concurrant. His aliisque id genus mendaciis onerato Regi, adolescenti præsertim ac matri, facilè persuasum est, vt Consaluum primo quoque tempore interficiendum curarent. Nec dum ea consilia eruperant, clandestinis agitata colloquiis; cùm ad Antonium Caiadum Consaluus, Haud ignaro (inquit) mihi, nec imparato, mors instat ab Rege. Caiado autem ita incredibilis visa res, vt subridēs prorsus negaret. iámque dies aduenerat necis vel vitæ potiùs, qui dies natalis erat idem D. Susannæ virginis martyrisque: Consaluus ab Antonio magnopere petit, vt Lusitanos duos trésve ad se confestim accersat. Confessionē (inquit) illorum tuāq́; simul excipere, & sacra Eucharistia hodierno die reficere vos omnino constitui: nec enim postea potero. Hos ille dū absentes euocat, Consaluus ad meridié vsq; præstolatus, cū non adessent, consecratas cōsumpsit hostias duas, factisque eodem die Christianis circiter quinquaginta, vestem iis ad corporis cultum, rosaria ad precandum diuisit. Lusitanos verò sub vesperam redeuntes, confessionis Sacramento, quoniam Eucharistiæ non licebat, purgatos, mira vultus hilaritate animiq́ue tranquillitate animabat inscios quid Consaluus conditum haberet in animo. Iisdem sacrorum apparatum dat in ædes Antonii deferendū. Ipse lin-

Cōsaluꝰ mortis suæ præscius.

50. fiunt Christiani.

teatus

teatus cum effigie Crucifixi domi remansit, reuertentique rursus Caiado, pectus hominis manu leniter apprehendēs, Antoni Caiade (inquit) profectò parator ad mortem obeundam ego sum, quàm ipsimet inimici ad inferendam: Regi autem ac matri libenter ignosco: Maurorum quippe artificiis ac dolis inducti sunt. Hæc ille serena facie atq; hilari cùm dixisset, Antonius ab eo digressus, tametsi vix fieri posse putabat, vt Rex tam nefario scelere sese obstringeret; tamen, quoniam ex recenti quodam sermone, eius animum exulceratum, contra quàm existimasset, offenderat; famulos duos ad Consaluum custodiendum ea nocte misit, à quibus ea, quæ sequuntur, accepta sunt: Consaluum, cùm secus hospitium in area ad multam noctem, quasi è corporis custodia exire gestienti mora nimis longa videretur, ita citatis gressibus ambulasset, oculis semper intentis in cœlum, manibus modò sublatis ad sidera, modò Crucis in figuram extensis, ducens ex intimo corde suspiria; suum denique tugurium subiisse, habitáque coram Christi simulacro oratione, quod vnum solatium illi supererat, in arundineum stratum decubuisse, & in somnum incidisse iustorum: id enim ex insidiis conspicati satellites octo circiter, ilico irrumpunt: in iis barbarus nobilis nomine Mocrumes, qui sæpe cum Cōsaluo conuiuium inierat, iacentis pectus opprimit insidens: arreptum inde pedibus brachiisque, humo tollunt alii quatuor: sublati collo, reliqui duo funem iniiciunt, quo vtrinque adducto, Consaluus expressam ex ore naribusque magnam sanguinis copiam effudit, & spiritum simul DEO Domino reddidit. Tum verò CHRISTI simulacro sacrilegii manibus comminuto, defuncti corpus reste ligatū, attractumque interfectores in præterfluentē Monsengessem deiiciunt, ne videlicet (quod Mauri confinxerant) cadauer ipsum tam malefici hominis sub dio relictum veneni sui tabe cunctos inficeret. Hunc habuit exitum pia Consalui legatio: quo sublato, Rex eadē sæuitia percitus Christianos pariter quinquaginta, quos ille extremo die suo pererat Domino, magistri donis exutos iubet occidi. Id simul atque cognitum est, regni proceres, quos Encoses vocant, rei atrocitate permoti, consensu conueniunt Regem, & aiunt: Si hominibus hisce mors idcirco debetur, quod aquam infundi capitibus suis à Consaluo permiserint, eadē & omnium nostrūm, & verò tua quoque causa Rex est, omnibus

Martyriū Consalui.

Regis furor, & quomodo repressus

nibus vno eodemque letho occumbendum. Qua denuntiatione repressus Regis furor cùm aliquantulum resedisset, eũ biduo post Lusitani quoque adeunt, docent quã graui scelere sese obligauerit: terrores insuper addunt, non Deũ modò indignam innocentissimi viri necem debitis pœnis, sed etiam homines ipsos nobilissimi, bello atque armis vlturos. Ad ea Rex diligenter excusare sese, culpam in suasores impulsoresque rejicere, magnum perpetrati facinoris dolorẽ ostendere, denique vt factis verba consentiant, è quatuor consiliariis duos confestim interficit: nam reliqui duo, quorum alter fuit princeps nefarii consilii Minguames, rem odorati, maturè diffugerant; qui tamen, quòd summa diligẽtia conquirebantur, nequaquam euasuri potentissimi Regis manus existimabantur. Hisce rebus perlatis in Indiam, Antonius Quadrius ei prouinciæ pro Societate prępositus, id ipsum vehementer optante Prorege, idoneam nauigandi tempestatem exspectabat, vt Socios aliquot Manomotapã mitteret ad cœpta promouenda, quæ felicem omnino progressum habitura sperabant, eius Ecclesię fundamentis tam innocenti castoque sanguine positis.

Regẽ cõmissa cædis pœnitet.

MALACA.

IN vrbe Malaca, (quæ in Orientem distat ab Goa mensiũ ferme quatuor nauigatione) inter Mauros ethnicosque posita, (auream Chersonesum antiquis aiunt fuisse) Societatis item Collegium Regis Lusitaniæ sumptibus alitur, iisdem & iuuentutis instituendæ, & promulgandi Euangelii muneribus occupatum. Baptizatus est præter cæteros nuper barbarus quidam insignis vir nomine Bandara, iuri ethnicis dicendo præpositus. is multos è suis ipsumque filium vnà secum ad baptismum adduxit, qui Christiana rudimenta sanè breui ac feliciter didicit. Conuersus est etiam superioribus annis Iudæus quidam, qui ab ipsa vrbe Roma eò vsque contenderat, in primis eruditus, multis concertationibus de religione cum Sociis habitis.

Bandara vir insignis baptizatus Iudæus quidam eruditus conuertitur.

MALVCI REGIO.

IN Malucensi regione complures insulæ numerantur: quarum quę Ternates vocatur, habet ipsa quoque Collegium frequens, ex quo in omnes illas prouincias operarii dimittuntur: quorum industria quã plurimi ad Christum accessere. In iis Bazani insulæ Regulus, Regis Maluci gener, anno 1558 Mauricis sacris desertis Christiana susc-

Ternates Insula. Regulus Bazani cum suis Christo credit.

cepit, ipse fratérque eius, sorores tres, & spuria vna cum matre filia, affines præterea & cognati, & nobilitas vniuersa. Idem finitimas insulas cum vno è Sociis circumiit ipsemet omnium ordinum viros ac feminas. ipsaque seruitia in Domini rete compellens. quorum longè maior vtique numerus fuisset, nisi periculoso morbo Socius oppressus, Ternaté inde viginti leucarum itinere se necessariò recepisset. Agebat Rex eo tẽpore annum quintum circiter & vigesimum, & oris dignitate & corporis agilitate conspicuus. nostratem, si paulo candidiori esset colore, dixisses. Baptismo magna ipsius ac suorum gratulatione peracto, Socius paulo pòst rem diuinam fecit, cui tanta cum attentione cuncti affuerunt, ac tanta religione sacram Eucharistiam supplices adorarunt, vt nequaquam tyrones viderentur in fide.

Mahometis fanũ diruitur.

Confestim etiam Mahometis fanũ dirutũ est. ex res in oppido Maluco audi[illegible]usitanis & ceteris Christianis ingentem lætitiam attulerunt; quæ tum solenni supplicatione, tum bellicorum tormentorum displosione declarata est; Mauris contrà tãtum dolorem inussere, vt castrum Ternatis Christianorum oppugnare confestim aggressi fuerint, sed frustra nam & Lusitani, qui in præsidio erant, egregiè se defenderunt; & rex ipse Bazani, offensionem soceri minimè veritus, obsessis Lusitanis non semel subsidio venit. Anno verò circiter 1561, Amboinensibus quoque Christianis contra Mauros opẽ tulit, DEO valde propitio; classe quippe sex duntaxat Caracorarum profectus, (genus nauigiorum id est) cùm ad expugnandum quoddam hostium oppidum descendisset, penè ex insidiis oppressus à Mauris, qui eòdem Caracoris quadraginta deuenerant, paucos admodũ è suis amisit. Comitem expeditionis vnũ è Societate habuerat, cuius brachiũ in eo prœlio sclopi ictu vulneratũ est.

Elisabetha femina princeps à Xauerio ad Christiũ conuersa.

Variis præterea temporibus ad Christum adiuncti sunt è principibus, Elisabetha Regum Maluci Tidorisque soror, femina prudens, atque vna omnium, quotquot in iis erant insulis Maurorum, iuris Mahometici peritissima, quæ Franciſci Xauerii disputatione victa, simul & in Christiana religione ita confirmata est, vt exemplo suo cæteris ad virtutem atque ad officium præluceret. filii quoque ipsius, itemque Tidorensis regis cognati sex, è quibus vnus dynasta, magnaque apud Regem autoritate, in Tidorensi bello contra Lusitanos exercitum duxerat. is regẽ quoque ipsum

ipsum ad ecclesiam propediem perducturus existimabatur. Accessit ad hos, magna sua cum animi voluptate atque lætitia, Selebum quoque rex ipse, multique ex eius regni proceribus. Reges item Manadensium (quę gens in primis bellicosa ac strenua totius eius regionis putatur) & Sianorum, ité regis Bengaiensiū filius, & vniuersa penè Cauripana nobilitas. Iam cetera multitudo tanto vndique studio certatim ad baptismum accurrit, vt Didaco Magalianio ex Societate eas insulas peragranti ex oppidis sese obuiam alacritate descendenti ad littus effunderent, baptismum sibi liberisque suppliciter postulantes. quorum optimis studiis eum propter paucitatem Sociorum responderi non potest, tum propter assiduos Maurorum finitimorum impetus & insidias, qui Christianæ religionis progressum omni ope impedire conātur. Iisdē in regionibus Alfonsus Castrius è Sociorum numero Lusitanus, cùm annum iam vndecimum eam prouinciam summo labore administraret, gloriosam vtique pro Domino mortem Maurorū scelere oppetiit, anno post Christum natum 1558. Cùm enim eo tempore Maluci Tyrannus Christianorum hostis acerrimus Ternatem obsideret, vbi captus à Lusitanis pater eius in custodia detinebatur, Alfonsus ex insulis Mauri Irim insulam Ternati proximam naui petens, à nautis Mauris in Tyranni gratiā omnibus ptimum vestimentis exuitur: deinde pedes eius manúsq; crasso fune colligantur. dies quinque ita vinctus in nauigio crudeliter habitus, atq; inde ad collū eius graui admodum arboris viridi trunco ad instar iugi deligato, nudus exiguo tantū velo femoribus obductis sub dio constituitur, ibique interdiu noctuq; relinquitur natura imbecillus, cœliq; iniuriis quāquā leuib⁹ vehemēter obnoxius: tūc autē magna corporis vexatione & cruciatu multorū dierū spatio ibidē detentus propè nullo cibo, cū viuus iā custodiri posse non videretur, ne suo periret letho, violentas manus illi inferre Mauri decernunt. Ille brachiis ad tergū reuinctis per asperas cautes aliquandiu ductus, appropinquante iā exitu vitę, ad terrā sponte procūbit, lignóq; sibi supiecto, quod suspēsum è collo gerebat, à Mauris ense conficitur. Corpus ab illis in mare proiectum, tertio pòst die repertum ibidem vnde proiecerant, insolito quodam radians fulgore, vulneribúsque ita receptis, vt si ea tunc accepisset. quæ res eo admirabilior visa, q̄ æstus maris eo loco, fluminis instar, est rapidissimus.

Didacus Magalianius.

Alfonsus Castrius à Mauris necatur.

dissimus. Eius viri mors ipsis quoque barbaris regibus dolori fuit. magna enim erat apud omnes nomen eius in admiratione. Regem quidem Geiloli Maurum, gratiemque Christianorum aduersarium, de Alfonsi exitu atque animi fortitudine verbis honorificis differentem, ad eos qui aderant inter cætera ferunt dixisse: Quid simile nostri Cacitii? Nec verò Dominus tam iniustam necem ne in hoc quidem seculo inultam reliquit. quippe ab Iris insulæ præfecto ac magistratibus pro certo cognitum est, paucis diebus omnes non modò parricidas illos, sed etiam parricidarum propinquos vario ac miserabili mortis genere periisse. namque alii fœdissimis toto corpore pustulis enascentibus paulatim excoriati horribiliter vlulantes igne sacro consumpti sunt: alii tormentis in bello discerpti: denique is etiam, qui abreptum Alfonsi vendiderat calicem, membris mirandum in modum intumescentibus, vitam finiit: quos aiunt, sublatis ad sydera manibus, tum denique diuinum auxilium supplices imploraſſe.

Rex Geiloli Maurus honorificè de Alfonsi exitu loquitur.

Percussores Alfõsi, cum propinquis diuina vltione consumpti.

REGIO MAVRI.

VLtra Ternatem leucas 60, regio Mauri cernitur diuisa bifariam; altera pars in continenti est, & Morotia dicitur, octo Christianorum loca complectens: altera Morotai nominatur, constatque duabus insulis, quarum in vna minore vici Christianorum tres anno post Christum natum 1552, in altera maiore, octodecim visebantur. Christianorum porrò capitum numerus erat quinque & triginta millium: qui ex eo tempore maiorem in modum multiplicatus est. anno quippe 1563. Christianorum vici sex & triginta fuisse dicuntur, & in iis aliqui familiarũ ferme octingentarum; anno verò 66, ad septem circiter & quadraginta: qui nullos habent pastores magistrósve, nisi è Societate, cuius in ea prouincia non sine magnis assiduisque laboribꝰ atq; periculis in summa egestate versatur industria.

ANNO 1552. Christianorũ 35. millia.

ANNO 1566. Christianorum vici 47.

AMBOINI INSVLÆ.

AD Maluci prouinciam Amboini quoque terra scuti Mauri pertinet, abéstque Ternate leucas 80, Malaca autem (ex quo loco nauigantibus Malucarũ insularũ prima Amboinus occurrit) trecentũ & quinquaginta. Christianorum pagi erant in ea septem duntaxat anno 1545, cùm Franciscus Xauerius eò se contulit: Sociorum deinde opera factum est, vt anno 1562 plus triginta numer-

merarentur. anno verò 63, Christianorum plus decem millia facta: quo ipso tempore Socii ad alia oppida duo baptismo lustranda profectionem parabant, incolarum circiter quadraginta millium. Vni eorum Lucebata nomen est, cuius principes ad cæteros in proposito continẽdos iam baptizauerant. In eadem insula est insigne oppidum Recanitue Maurorũ: ii à Mahometis cultu ad Christiana sacra cõuersi, cùm aliis vitiis, tum illo præcipuè purgati sunt, multas habebant singuli vxores, qui quidem per diuitias poterant. nam in Amboino vetus erat consuetudo, puellas a parentibus in vxores dote persoluta coëmere: id quoniam pauci poterant, duplex inde sequebatur incommodum; vt & diuites multis nuptiis per libidinem miscerentur; & pauperes vel cælibem vitam agere, vel quas alii respuissent, in matrimonium ipsi ducere cogerentur. Hic mos quamquam infimis pro virili adiuuantibus, resistentibus tamen vi summa potentioribus, magna Sociorum contentione sublatus est.

Anno 63. decẽ millia Christianorũ facta.

Lucebata Recanitue

Mos nefarius sublatus

SOLOR, MACAZAR, &c.

MAcazaris ampla regio leucas 300 abest Malaca, & spatii tantundem occupat ambitu. felix admodũ terra, aurique ferax & sandali, & aquilani cuiusdã ligni odorati, pigmentique eius, quod lacre vulgò appellatur, cuius tum ad pingendum, tum ad obsignandum vsus egregius: ita quippe materiæ subjectæ adhæresci, vt inde nulla ratione possit nec auelli, nec elui. Seruitiis multis, & omni copiarum genere abundat. Inde Malucum dierum octo, Amboinum verò ferme quatridui est cursus. Primus in ea sese publicè ad Christum adiunxit vnà cum vxore ac liberis aliisque compluribus Rex Supanorum, gener imperatoris cuiusdam opulentissimi, qui mediterranea plagæ illius incolit loca, vrbemque præcipuè Sedentem maximã ac celeberrimam; hæc in plano sita, carnibus, piscibus, fructibusque est referta. lacus est proximus multis nauigationibus frequens, copiosis vrbibus vndique cinctus, cuius lõgitudo leucas viginti, latitudo quinq; circiter colligit, plenus varii generis piscium. ex eo effluens amnis, per mediterranea triginta dierum iter emensus, in mare sese effundit ad vrbem orientis Maluum, cuius oræ aiunt regem in primis potentem dominari, qui Lusitanorũ amicitiam vehementer expetat. Alia est regio eodem Macazanis nomine, sed inferior, regem habebat cum aliis multis Christianum: cui

Rex Supanorum cum vxore ac liberis aliisq; ad Christũ accedit.

Sedẽrem vrbs celebris.

Maluũ vrbs orientis.

demortuo succeſſit ethnicus frater, quem tamen aiunt cum ſuis omnibus velle fieri Chriſtianum. Huic finitimus eſt rex alius item Chriſtianus, eius propinquus, qui doctores Euãgelii apud ſe habere percupit, atque id ipſum ii populi fere vniuerſi, cùm aliis rationibus, tum verò miraculi cuiuſdam nouitate permoti. Cùm enim Franciſcus Nunes Luſitanus nauarchus in ea loca veniſſet, membris ita debilitatis, vt non niſi furculis nixus duabus ingredi poſſet; ope diuina repentè conualuit, crucemque religionis cauſa dedixit, ex qua eius rei monimentum furculas ſuſpendit.

Franciſcus Nunes Luſitanus.

Solor.

Solor autem, gradus octo cum tribus quadrantibus in meridiem obtinens, leucas à Malaca diſtat trecentas. valdè ſalubris eſt regio. multa circà ſunt oppida, Chriſtianos verò habet complures, quos ibidem Luſitani ipſi negotiatores aduenæ faciunt.

Anno quidem circiter 1559 Luſitanus quidam mercimonii cauſa cùm eò veniſſet, Regem cum vxore ac regni proceribus baptizauit, ac deinde mortuus eſt. Rex autem cùm Socios per litteras inuitatos propter eorum penuriam ad ſe venire non poſſe cognouiſſet, fratris ipſe filium regem deſignatum Malacam ad ipſorum Collegii rectorem cum mandatis miſit, vt quoniam magiſtros ad ſe populumque docendum legare non poſſet; hæredem ſaltem hunc ſuum in ædibus Collegii Chriſtianæ fidei præceptis ac doctrinæ inſtitutum, ad ſe deinde remitteret, qui doctoris apud eos populos munere fungeretur. Huic Laurentii nomen impoſitum eſt, & nę præſtãti erat ingenio, precãdi formulas & catechiſmũ breui tẽpore didicit. Inſinuat verò ſe in eã inſulam Mahometica etiã prauitas. anno quippe Chriſti nati 1559 tres quatuórve Cacitii ex oppidis Calecu & Bengala profecti, Meſchitam Maurico more habere iam cæperant, barbaróſque multos eiuſdem ſuperſtitionis infecerant lãbe, dum Chriſtiani deſunt, qui errantibus rectum ſalutis ac veritatis iter oſtendant. Magno tamen labore Malacenſes Socii effecere, vt Cacitiorum princeps ex iis locis pelleretur in Indiam.

Rex cum vxore & proceribus baptizatur.

Rex fratris filiũ Malacã fide imbuendum mittit.

Mahometica prauitas.

Calecu.

Bengala.

E regione Soloris, ad tria millia paſſuum, per magna cernitur inſula habitatoribus frequẽtiſſima, alia ſque habet vicinas. nullus ibi deorum cultus, delubra erant nulla. itaque illata Chriſtiana ſacra ita auidè arrepta, vt rex cum omnibus optimatibus, aliiſque præterea ducentis in vrbe regia

Rex cum optimatibus aliiſq; 200

Labona-

Labonama baptismum susceperit, & concionatores pastoresque vehementer efflagitet ad cæteram multitudinem instituendam, ac baptizandam. *cõuersus. Labonama vrbs regia.*

Ne Timorenses quidem insulani, ab Solore leucis distiti minùs quadraginta, religionem aut superstitionem habent vllam: gens totius eius tractus maximè rudis. Solorem Timorémque Malaca petentibus terræ Iaæ regnum occurrit nomine Panaruca, quod barbarorum est vniuersum. ii multis Maurorum bellis vexati, vt impia Mahometis sacra susciperent, obfirmato semper animo restiterunt. iidem Lusitanis admodum sese amicos demonstrant, profitenturque palam, se nullam nisi Christianam religionem legémque Euangelicã accepturos: & sanè vix dici potest, gentes illæ penè omnes, Mauris ferme exceptis, Christianam fidẽ quãtopere sitiant. Cambaianum regnum amplum ac celebre, compluribus ibi à Dominicano quodam fratre, qui aliquãdiu apud eos fuit, baptismo lustratis, Euangelicos ministros postulare non desinunt. eodem studio ac desiderio tenẽtur Macazarenses, Amboinenses, Morotiani, Morotaienses, Bazanenses, Papuani, Bengaiani, Selebes, Siani, Cauripani, Bolanenses, Manadii, Tidorẽses, & vniuersi penè Malucenses, Manomotapani, Inhamiorenses, Giloani, Æthiopes, Ceilanii, Trauancorenses, aliæque plurimæ nondum bene cognitæ vel exploratæ nationes atque prouinciæ. *Timor Insula. Panaruca regnũ. Quàm multæ & quæ gentes Christi fidem sitiant.*

Insulam quidem aiunt esse leucarum circiter ducentarum è regione Amboini, quò cùm Lusitani aquationis causa descendissent; ab incolis vi propè retenti, & tum quidem capitum quatuor millia, deinde rursus amplius duo millia baptizare coacti sunt: atque inde abiere, quod miserandum in primis est, vna tantùm sublata cruce, magistro ibi nullo relicto. Nec sanè, cùm in Christiana fide amplectenda ii ferè, quos diximus, populi faciles alacrésque, tum verò in exercẽda vel in retinẽda segnes infirmíve magna ex parte cernuntur. Multi aduersa valetudine, ac præsertim febri vexati, ad templum confugiunt statim, & aqua piaculari seu benedicta, quæ datur à Sociis opera vt nunquam desit, epota, eadem ipsa hora sanantur. Idem virtutis expertæ remedium Diuarensibus est contra venenatos serpentium ictus. Bazanius neophytus quidam, cùm filii eius duo baptismo lustrati confestim in febrim grauissimam incidissent, vnà cum vxore ad sacerdotem è Societate expostulatum *Coguns quidam Lusitanos, vt se baptizẽt. Diuina beneficia per aquã benedictam collata. Diuarẽses populi*

tum acceſſit. Sacerdos malitia dęmonis cognita, quærit ꝺ iis, putarent nè filios ob Chriſtiana ſacra ſuſcepta periclitari. Annuentes iuſſit piacularis aquæ paululum bibendum laborantibus dare: ſanos ſtatim futuros. Neque fefellit promiſſa. hauſta quippe aqua, eodem temporis veſtigio diſcuſſa febri ac fugata, magna & parentum gratulatione & ſacerdotis lætitia ſanus vterque ſurrexit. atque in iis regionibus eiuſmodi multa ſæpe contingunt. Atiuenſem verò populum, recens ab impietate reuocatum, illa etiam res valde roborauit in fide, quòd cùm antea infantes lethalibus veſiculis erumpentibus vulgò perirent, poſtquam eò Chriſtiana ſacra illata ſunt, diram luem illam magna ſua cum admiratione ſedatam viderunt. In Amboino autem inſula, cùm diuturna ſiccitate valde laboraretur, ex neophytis quædam mulieres ad veteſtiorem Chriſtianam accedunt, rogantes qua ratione placare Dominum precibus & pluuiam ſalutarem expoſcere debeant. Crux erat à Franciſco Xauerio in littore poſita, ad eam mulierculas illa perducit. Cruce ramis virentibus exornata, ſolo ſcopis diligenter purgato, nixæ omnes genibus. Tu (inquiunt) Domine, qui quibus indigeant rebus homines, quos tua ipſe morte & cruciatibus redemiſti, ſcis optimè, da nobis aquam, Chriſtianæ ſumus. Mirum dictu. Sereno tunc cœlo, coactæ momento nubes, tantam repentè vim imbrium profudere, vt mulieres in Chriſtiana religione magnopere confirmatæ potentiam DEI prædicare non deſinerent, factaque manu deturbatum è fano ſimulacrum, à quo nuper tanquam DEO pluuiam ſupplices petere conſueuerant, multis probris ac iurgiis laceratum atque conſciſſum raptantes, in profluentem denique conſenſu projecerint.

Atiuenſis populus dira lue liberatur.

Ex neophytis mulieres quædam precibus pluuiam impetrãt Oratio plena fidei.

In pago quodam Socii templum extruxerant. id Mauri cùm audiſſent, incolis renuntiari jubent, ſibi certum eſſe, vel rerum ſuarum periculo extructum apud ipſos templum incendere, continuoque bellici apparatus rumorem de induſtria diſſipant. iis terroribus ad Chriſtianos perlatis, ſacram ædem lateribus ſuis oppoſitis defendere omnino conſtituunt. idque tanto omnium ardore, vt ipſi pueri puellæque communi conſilio vim ſaxorum iaculandi cauſa ſeparatim vterque ſexus in loca opportuna congereret.

Fuerorũ & puellarum ſtudium in templi defẽſione

Sed eo periculo, cùm Mauri conſilium mutaſſent, diuina

diuina ope liberati sunt. Vlate est eiusdem regionis vicus, qui quòd in conspectu Maurorum est positus, habetque trecentos incolas qui armis vti possint, assiduis pænè bellis implicitus est. Vnus è Sociis trimestri spatio apud eos versatus narrat, eo tempore toto quotidianis prœliis cum hoste certatum, iisque Dei beneficio & Vlatensium pietate ferè secundis. vt enim viri in pugnam exierant: pueri signum Crucis ibi collocatum religiosè petentes, positis genibus, percutientes pectora, manusque tollentes in cœlum, diuinam misericordiam, idque sæpe injussu, supplices implorabant. quo in numero erant, qui vix adhuc eloqui possent. Feminæ quoque detractos sibi lapillos & margaritas ad Crucem Deo offerentes, aiebant: Hæc omnia tua sunt Domine: tu nobis ea dedisti: noli hoc oppidum perire pati, Mauros que, tuos inimicos, rerum nostrarum potiri. Quid mirum, huiusmodi fultos præsidiis Vlatenses, superiores fuisse? iidem inita aliquando pugna, cùm è recenti pluuia tormentarius puluis igni resistens repentè sclopos inutiles reddidisset, consternati animo, atque ope humana diffisi, cùm ab hostibus admodum vrgerentur, multi gladiis & scutis humi depositis manus tollentes in cœlum, nixique genibus, Respice nos (inquiunt) Domine Christianos, & pro tuo nomine præliantes, fer opem, ne nos tua clementia deserat. Haud incassum missæ preces. nulla accepta illatâve clade, contra omnium opinionem exercitus vterque diuersi in patriam reuertere. Et ea sanè gens esse dicitur miti admodum ingenio, & minimè cõtumax, ac natura ad omne officium ac virtutem propensa. itaque magistros etiam eximio quodam amore prosequitur.

Vlate vicus.

Pietas puerorũ & feminarum.

Alii eiusdem tractus pagani, è quibus nonnulli baptizati iam fuerant, cùm infesta sibi Maurorum arma ob id ipsum imminere sensissent; è Sociis euocarunt, qui populum vniuersum baptismo lustraret, quòd Christiani potiùs vitam sponte profundere, quàm Mahometani libertatem retinere decreuissent. itaque duorum mensium spatio plus octingenti catechismo instituti, & sacro fonte abluti sunt. Alii multi eiusdem oræ Christiani à Mauris, in quorum ditione habitabant, ad Mahometica sacrilegia solicitati patriis fundis ædibusq; relictis, cum vniuersa familia in Christianorum loca migrarunt.

Octingenti baptizati.

Quilanenses. Quilanenses autem, cũ in montis iugo, vnius religionis causa, obsessi à Mauris tenerentur, nullis vnquam periculis aut minis ad deditionem potuere perduci.

Homani. Nec minor fuit Homanorum in fide constantia, qui cùm oppugnati ab Regis Maluci copiis aliquandiu fortiter restitissent, cùm iam hostium impetum ac multitudinem sustinere non possent, trecentis pactolis, qui mille circiter aurei nũmi sunt, transegere, vt Christianam religionem retinere sibi liceret. Quin etiam Præfecti Homanorum filia ab hostium duce ad matrimonium inuitata, (quòd per eã putaret se faciliùs oppido potiturum) respondit fieri quidẽ posse, vt ad ipsum accederet, sed viua nequaquam. Iam Recaniuenses, in quibus bellatores mille numerantur, cũ naues aliquot Maurorum ad eos venissent, minantes, nisi ad cultum Mahometis redirent (quem non plus anno antè reliquerant) validam Iaani regis classem ad eorum excidium esse venturam; illi nequaquam ea denuntiatione deterriti, respondêrunt, se nec mortis, nec rei familiaris, nec patriæ periculo, à vera IESV CHRISTI religione vllo vnquam tempore discessuros; malle se in hac vita labores & vexationes, quàm in altera, sempiterna subire supplicia. Interim Iaana classis nauium ferme viginti infesta superuenit. Tum Recaniuenses, quòd in humanis viribus haud satis præsidii cernerent, primò sanè perculsi, deinde verò Sociorum præcipuè cohortationibus animati confirmatique certum sibi Dei subsidium polliciti sunt. Nec eos sanè fefellit spes. naues enim hostiũ, cùm oram Recaniuensium legerent, atrox tempestas coorta fudit, atque disiecit, statimque Lusitanorum classis Recaniuem magna omnium gratulatione peruenit. Inde cùm assiduè sese propter Christum vexari Amboinenses neophyti cernerent, communi fidelium omnium indicto concilio decretum est, vt contra Maurorum impetus inuicem sibi coacti succurrerent; publicéque polliciti sunt, magna sanè Sociorum animi voluptate, se omnino Christianos esse mansuros. In ora autem Comorinensi, cũ neophytus quidam regem barbarum, cui ea natio vectigalis est, vita functum iugere ethnico ritu, barbãmq; simul & capillum recusaret abradere, direptis bonis est à barbaris interemptus.

Recaniuenses.

Comorinenses Christia

Anno verò Christi nati 1566, Christianorum Comorinẽsium nauis Cocinum petens, à Mauris prædonibus capitur, statimq; sex è Christianorum numero primariis viris iniecta vincula

vincula cum mortis minis, nisi à Christianis ad Maurica latera deficiant. Illi verò se quidlibet perpessuros respondent potiùs, quàm tantum sceleris admissuros. Mauri vbi se nihil proficere intelligunt, vinctos atrociter vexãt primũ, deinde, Agite, Cruces, inquiunt (nam è collo suspensas ferebant) ocyùs auferte: ceruices præcidendæ sunt vobis. Tum Christiani: Ecce, capita præstò sunt: Cruces si vultis, vos ipsi detrahite: nos enim citiùs vtique moriemur, atque ita flexis genibus quinque ex iis obtruncantur, egregiam ipsorum constãtiam Lusitanis compluribus, cæterisque qui aderant, valde admirãtib⁹. Sexto pepercere Mauri, qui Sociis Cocini deinde narrabat, se in eo discrimine intimũ quoddã robur atque virtutem contra terrores illos diuinitus sibi suppeditari sensisse. Circa Persicum sinũ anno à Deipara Virgine 1554 Turcæ nauem cepere, qua præter Lusitanos neophyti vehebantur, Malauarès adolescentuli sex circiter & triginta, ab nono ætatis anno ad septimum vsque decimum. Hos Mauri à Christo ad Mahometem traducere summa ope alternis blãdiendo minandóque frustra conati, ad verbera denique & varios cruciatus descendunt. Adduntur ad cæteram immanitatem atque sæuitiam stillæ adipis igne liquati. quæ cùm tormenta, multásque præterea iniurias, puerorum egregia virtus fidésq; contemneret; vi denique arreptum vnum ex iis circumcidunt inuitum ac renitentem. quem deinde cùm Mahometanum esse iam Turcæ dicerent, cauillantes atque tentantes; ille vtique pernegare, corpus tantùm violatum esse, non animum affirmare: proindè se non minùs Christianum esse quàm antea.

ni 5. pro Christo obtruncantur.

Adolescentulorum neophytorũ in fide cõstantia.

Iam in iis insulis, quas Mauri appellari iam diximus, ingens neophytorum numerus, quòd susceptam religionem deserere nollet, patrimoniis spoliati partim contumeliæ causa ipsimet sub hasta diuenditi, partim etiam perempti crudeliter sunt.

Neophyti propter fidem partim diuenditi, partim perempti.

Illud verò quod in Amboino annis superioribus cõtigit, cum veterum vtique martyrum illorum fide ac fortitudine comparandum videtur, non modò quòd multi neophytorum vici pro veritate Euangelica sæuè direpti, omnes etiam incolæ alicubi ad vnum crudeliter cæsi, verùm etiam quòd plurimi à barbaris genere feritatis inaudito consumpti sunt. præcisos quippe viuentibus brachiorum toros ac tibiarum articulos inspectantibus ipsis igne torrebant barbari,

Amboinenses Christiani multa crudelia fortiter perpessi sunt.

barbari, vorabantq;, paulatim cetera quoq; corporis mẽbra laniantes, quoad neophyti lento cruciatu cõfecti animam Domino redderent, quorum aliquot ad extremum vsq; spiritum salutares illas voces, IESVS, MARIA, exaudiebantur iterantes identidem; vt interim illos omittam, qui in acerbam seruitutem aliò atque aliò abducti sunt. atq; hæc propterea maximè, quòd à Mauris obsessi, Crucis signũ (quod in singulis Christianorum vicis publicè collocari cõsueuit) refixum, atque ad mœroris indicium atra veste inuolutũ, ne in Maurorũ cõtumelios as manus veniret, humi defoderãt.

Neq; verò eiusmodi euẽtus atq; pericula neophytorũ dũtaxat propria, sed cum ipsis quoque eorum doctoribus (ne videlicet sit discipulus supra magistrum) communia sunt.

Sociorũ pro religione labores & interitus

E Sociis quidam, dum in Amboino rem Christianam fideliter administrat, Maurorum insidiis subinde appetitus, semel etiam domi flamma ab iisdem injecta viuus pænè cõbustus, veneno denique fertur esse sublatus, vir in excolẽdis tuendisq; neophytis, etiam contra barbarorum impetus ita fortis & impiger, vt ipsimet hostes eius animi magnitudinẽ admirarentur. idem in pauperes ita benignus, vt cùm ipsam quoque subuculam in eleemosynam erogasset, in extrema valetudine, quod nulla sibi vestimenta suppeterent, stragulo tectus ad Christianos de more visendos vicatim circumire non intermitteret.

Alius dũ sibi cõmissam egregiè tuetur ecclesiã, à Mauris aliquoties contumeliosè tractatus, & fustibus cęsus, cùm ad oppidum quoddam baptismi causa euocatus mari contenderet, vnà cũ ipso nauigio demersus est. Comes verò ipsius (vt hoc etiam obiter addam) ægre ac periculosè natans ad saxum allisus à fluctibus in littus euasit, corpore lacerato, vt quadrupedum instar humi reptare cogeretur. in hunc ille modum cùm vastas solitudines nullo prorsus obuio triduũ peragrasset, in siluestrẽ deniq; incidit hominem, ex iis quos Allifuros nominant, a quo sublatus in humeros, & ad pagũ vsque Christianorum delatus est. Verùm adeò humanè fertur ab illis exceptus, vt ad eũ visendũ concurrerent vndique spectaculi miseratione collacrymantes, certatimq; cibum, ac vestes, & alia quæcunque poterant, ad eum leuandum reficiendúmque conferrent.

Allifuri, homines siluestres

Tres alii Socii Hispani, anno post Christi natalẽ 1555, cũ ex Europa in Indiã nauigarẽt, cũq; oneraria, quingẽtas circiter

citer ab vrbe Goa leucas, in Syrtes incidisset, vectores plurimi, scaphis è naufragio raptim exstructis, littus incolumes tenuere. ipsi verò quanquam liberaliter inuitati, tamẽ ne in extremo illo periculo ceteram turbam desererent, quam capere scaphæ nequiuerãt, ibidẽ certa sibi pænè morte proposita remansere cum reliquis, & fame consumpti sunt. Antonius verò Criminalis in Cisalpina Gallia Parmæ natus, cùm anno 1544. ad Franciscum Xauerium in opere sublevandum cum sociis aliquot in Indiam missus esset, vir spectata vitæ innocentia, acríque studio Catholicæ religionis augendæ; a Xauerio in alias regiones Euangelii causa decedente, Comorinensi Ecclesiæ vniuersæ præpositus est. quod ille munus in summa rerum difficultate assiduísque belli tumultibus amplius triennium alacriter obiit, cùm semel saltem singulis mensibus passuum millia amplius ducenta percurreret, idq; pedibus ferè semper nudis, noctẽ sæpe humi trãsigẽs; in quotidiano cibo potúq; parcissimus. Is igitur dũ ad Remanãcoris vada, quæ appellantur, catechismo dat operã, subitò affertur infestas adesse Bisnagẽsiũ copias. Erãt in portu vicino parata nauigia, in quæ ille, si vellet, tuto cõfugere posset, multis præsertim id ipsum hortãtibus. Sed pastor, capitis sui cura præ ouiũ salute neglecta, puerorum ac mulierũ turbã, q̃ ea maximè opportuna iniuriæ videretur, ne in barbarorũ man' magno cũ religionis fideiq; periculo veniat, quãta maxima potest diligẽtia, insistit in naues imponere: quo in officio dũ suimet oblitus magno animi ardore versatur, hostes interea superueniunt. Ille extremo periculo animaduerso, spe immortalitatis plenus, genibus nititur, manibúsque sublatis, confestim se in preces effundit. Atq; vnus quidem atq; alter barbarorum manipulus illæsum Antoniũ præterit mori cupientẽ, ne direptũ ac dilaniatum Christi gregẽ aspiceret. Badagarũ verò (sic enim è Bisnagensibus aliqui appellãtur) altera succedẽte caterua, vittat⁹ quidã ex iis in læuum Antonii latus iuxta lienem hastam adigit. Accurrit alius statim ad spolia detrahenda, attritam videlicet tunicã. Antonius verò exuentẽ vltro adjuuat, quin etiam vt secum videlicet è mundo nihil prorsus auferat, interiorẽ quoq; subuculam raptim suis ipsemet manibus discerpit ac projicit. Inde iterũ supplex prouolutus in genua consuetudinis suæ nõ immemor, (id enim illi cum jaculatoria precatione vicies tricièsve solemne quotidie fuerat) vulnera deinceps

Martyriũ Antonii Criminalis.

ceps in pectore duo, quartum denique in humero cũ accepisset; in latus cõcidit moribundus. Caput abscissum, & vna manantẽ subuculã sanguine barbari ex alto suspẽdunt: trũcus ibidẽ nudus inhumatúsque relinquitur. Atque hãc quidam laborum suorum vigiliarumque mercedẽ ac præmium summo Dei beneficio tulit Antonius. Aloysius verò Mendesius, cùm in eadem ora iisdem ferè muneribus vacaret, ab iniquis atque impiis jugulatus est.

Aloysius Mẽdesius ab impiis jugulatus.

Atque his tot tantisque terroribus periculisque propositis, magno animorum studio certatim eiusmodi prouincias expetunt Socii, propterea credo, quòd cùm officium sequũtur, tum inter eas difficultates & incommoda quotidiana, ab omni ferè seculari vel humana delectatione sejuncti, summa Dei benignitate liquidissimis voluptatibus, quas caro sanguisq; nõ percipit, gaudiisq; cœlestibus, ad quæ nunquã adspirat animalis homo, sæpenumero perfruũtur. Illud verò eos vehementer angit, quòd propter ipsorum paucitatem atque penuriam, agri quàm plurimi, qui adhibita cura felices ac nitidi opimam virtutum omnium frugẽ ferre potuissent, vel steriles atque horridi miserabiliter jaceant; vel etiam aliquandiu subacti, cũ propter ingẽtem occupationũ molẽ suis tẽporibus ab se recoli nequeant, paulatim deserti, aliquando siluescant. vni quippe interdũ operario, & ei quidem nondũ sacerdoti, multa hominũ millia Dei verbo pascenda regendáque variis locis incumbunt, multisq; amplissimis in regionibus ministri Euangelici nisi è Societate nulli versantur. ipsi autem idcirco adesse vbique non possunt, quòd eorum numerus cũ in vniuersum exiguus est ipse per se, tum per Europam vniuersam vltimósque Occidentis & Orientis fines ita longè latéque dispersus, vt mirum sit, terras ita multas tantóque interjacentis Oceani spatio inter sese disiunctas, non dico Euangelio collustrari, sed cursibus peragrari tã breui tẽpore potuisse, à religiosis præsertim viris ex assidua corporis & animi patientia, ac voluntaria paupertate, ferè semper incommoda valetudine vtentibus. Quo magis justum & pium desideriũ ipsorum habendum est, cùm in tanto tãq; salutari opere quàm plurimos adjutores exoptant, ne scilicet vbertima animarum seges, quàm è sacrilegis ereptam diaboli manibus iam pridem oportebat, vnà messorum inopia videntibus atque inspectantibus ipsis intereat.

FINIS.

DE IAPONICIS REBVS EPISTOLÆ, IN EDITIONE VENETA PRAETERMISSÆ, QVARVM LECTIO CHRISTIANO LECTORI mirificè placebit.

COSMVS TVRRIANVS SOCIETATI IESV.

QVANDO multa mihi per hos dies ac magu de Christo ex domestica Sociorum, qui ex istis regnis huc veniunt, præsertim verò Fráciſci Xauerii cõsuetudine discere datum est, vt communicem vobiscum hanc animi mei lætitiam, Patres in Christo fratréſque, breuibus enarrare constitui, quo pacto Dominus me suam in hanc Societatem vocarit. Antehac, tametsi propenso in religionem sui semper animo, multa me tamen variæque cupiditates à proposito retardarunt. Anno redempti generis humani 1538, nescio quid vt quærerem, profectus ab Hispali, Cannarias primùm seu fortunatas, tum Diui Dominici, quam appellant, complures præterea alias insulas petii, de quibus, quòd satis iam notæ sunt, me nihil attinet scribere.

Cosmus quomodo à Domino ad Societatem vocatus.

Hispania noua.

Vidi etiam continentem, quam nouam Hispaniam vocant, fertilitatis eximiæ: in qua, Dominicanorum & Franciſcanorum opera, magnus Christianorum numerus cernitur. ibi quadriennio ferme per summam secularium rerum omniũ abundantiam ac satietatem exacto, cùm maius quiddam atque solidius quasi diuinans animus meus appeteret; Kalendis Ianuariis, anni M. D. XLII, sex nauium classem nactus, occidentem versus pergere intendi. cùm quintum iam & quinquagesimum diem in alto, procul ab omni terræ conspectu, nauigassemus; ad insulas denique venimus multas numero, magnitudine perexiguas, loco depressas; quarum incolæ, nudi, pisce tantùm atque arborum foliis victitabãt. hîc dies octo substitimus. decimo inde die insulam conspeximus amœniſſimam, frequentibus ac proceris admodum cõsitam palmis: sed nos vehemens venti vis descensu prohibuit. post decem alios vel duodecim dies insulam tenuimus magnam, sed ab habitatoribus penè desertam, Vendenaum nomine, cuius ambitus est 200 leucarum. in ea cùm, quadragesimum circiter diem morati, neminem ex incolis vidissemus; ad extremum barbari nauigio ad nos accedebant, pacis petendæ gratia sanguinem è pectore brachiísque suo more mittentes. sed nostrarum perterriti strepitu bombardarum, ita repentè

Vendenaum insula, & incolarũ consuetudo.

pentè in fugam vertere seſe; nunquam, vt postea comparuerint, seminudi incedere, arboribus protectis vti dicuntur: pro scalis autē, arundinibus miræ proceritatis & crassitudinis. Inde cùm ad septentrionē nauigaremus, vēto aduersante cursum ad meridiē auertimus, paruamq; in insulam descēdimus, carne & oryza abundantē. sesquiannum circiter ibi traduximus. incolæ sunt jaculandi peritissimi; venenatis vtuntur sagittis, quas vt inficiāt, virulētas quasdā bestiolas, viridium instar lacertarum, enutriunt. Hinc, de nostris ad 400 amissis, pænè coacti discedere, contēdimus ad Malucū; quo in loco mora ferme biennii facta, quòd classi nostræ nouam in Hispaniam reditus non patebat; de sacerdotum aliquot, virorumq; nobiliū comitū nostrorū sententia, cum Præfecto Lusitanorū, qui erat ibidem, transegimus, vt nos in hasce Indiæ regiones adduceret. In eo itinere insulam attigimus, quæ dicitur Amboinus. ibi Xauerium reperi: cuius primo congressu in ipsius imitationem sum vehementer incensus, itaque repentè eius vestigiis insistissem, nisi Episcopum Goæ priùs inuisere decreuissem. quocirca meum illi animum aperire in præsentia supersedi. Goam inde peruentum est. ibi me statim ad Episcopum contuli, à quo exceptus liberaliter, & Ecclesiæ cuiusdam administrationi præpositus, in eo munere quinque circiter mensium spatio ita sum versatus, vt me graues interea ferè semper curæ cogitationésq, vexarent. quibus defatigato iam animo cū nullam planè requiem inuenirem, ad nostrum hoc diui Pauli Collegium veni, méq; in P. Nicolai, qui tum Collegio Rector præerat, familiaritatem dedi. ab eo cùm genus vitæ disciplinamque Societatis domesticam cognouissem; valde mihi, præsertim auctoritate Xauerii iam ante permoto, res tota placuit: cūque me ex instituto Societatis idcirco tantisper à negotiis remouissem, vt mente quoad possem à sensibus auocata, omnem cogitationē in Dei beneficiis erga me perpendendis, & in exigēda præteritæ vitæ meæ ratione defigerem; tertio die postquam rē sum aggressus, ita me repentè securum, & ab angoribus liberum vacuumque persensi; vt egomet ipse rei nouitatem mirarer, mihique posthac in Societate omnino viuēdū ac permanendū esse decernerem. Id contigit anno superiore, 13. Kal. Aprilis, quo ipso tempore Xauerii quoque magnopere me confirmauit aduentus; cùm salutis meæ causa consultò

Episcopus Goæ.

Collegiū D. Pauli.

sultò missus in hanc vrbem à Domino videretur. vnde ille paulo pòst discedés, vt promõtorii Comorini Christianos inuiseret, curã mihi reliquit, pueris domi quos alimus, priuatim quotidie; plebi autem in templo singulis dominicis diebus Christianæ rudimenta doctrinæ & diui Matthæi Euangelium exponendi. Intulit etiam sermonem de terra Iaponia, (cuius naturam & incolarũm genus è libello quem separatim mittimus cognoscetis) & simul significauit esse sibi in animo, cùm è Comorino redierit, in eam insulam proficisci, & me secum ducere. quod ego singularis beneficii loco à Domino accipio; & paratus, quocunque ille voluerit, sequi; id vnum laboro, ne in patrem totius consolationis Deum pro immensa eius in me benignitate ingratus reperiar. itaque Patres & Fratres in Christo mei, ingratiis agẽdis, quæso, mihi succurrite, tum quòd me in hãc Societatem asciuerit, tum etiam quòd mihi Iaponicã prouinciam destinauerit. Habemus in hoc Collegio adolescẽtem nomine Paulum, cui à sancta fide cognomen est inditum, natione Iaponium, multis ornamentis ingenii memoriæque, sed præcipuè Dei vera notitia præditum. Sextus agitur mensis, ex quo Christianus est factus. bis duntaxat expositum à me sibi diui Matthæi Euangelium summa felicitate à primo capite ad extremum vsq; memoriter hausit. Nostra in Iaponẽ profectio in proximũ Aprilem mensem paratur. Eam confidimus valde vtilem rei Christianæ futuram: eoque magis, quòd vetus opinio quasi quoddã oraculum percrebuisse apud Iaponios dicitur, nouam se legẽ, multo quàm qua hodie vtuntur sanctiorem ac meliorem, aliquando accepturos. Sacrificiis vestris & precationibus nos admodum commendamus in Domino. Goa, 8. Kal. Aprilis, 1549.

Paulus à sancta fide.

Vetus opinio Iaponiorum.

COSMVS TVRRIANVS SOCIETATI IESV GOAM.

QVOD vestro mihi subsidio vehementer est opus, vel ipsa me cogit necessitas, Patres Fratresq; mihi carissimi, vt vos de statu rerum Iaponicarum faciam certiores. Ac de tota quidem nostri itineris ratione, nec non de ipsius conditione prouinciæ, quantum initio per huius linguæ morum que notitiam licuit, quo anno ad

hanc

hanc terram appulimus, Xauerius admodum fusè perscripsit. ex eo tempore Cangoximæ, quò primùm è naui descēdimus, annum ferme cum aliquot eius loci neophytis cōmorati, ad vrbem Firandum (quoniam Meaci per bellicos tumultus commerari non licuit) inde contendimus. Hic regulum Xauerius adire constituit, qui tum erat Amangutiq; vrbs in primis huius regionis ampla, centum leucas vltra Firandum est posita. ad eum habebamus à Goæ Præfecto & Episcopo litteras: & à Præfecto Malacæ, munera, manuchordiū & horologium: quibus in nauem impositis, cum Ioanne Ferdinando duobúsque Iaponiis Amangutiū est profectus. eo munere delectatus admodum regulus, quòd huiusmodi res, tametsi exigui pretii, tamen ante id tempus nunquam in ea prouincia visæ, tum primùm proferebantur: publica statim per vicos edicta proposuit: placere sibi, non solùm in ea ciuitate, verùm etiam in omnibus suæ ditionis oppidis legem Dei declarari palàm: eamq; cuilibet liberum esse sectari: eius legis præcones atque interpretes nulla ratione à quopiam lædi vel impediri. præterea gratificandi causa Xauerio eiusque comitibus monastetium, quo diuersarentur, attribuit. quò simul ac recepere sese, ingens ad eos repētè omnium ordinum concursus est factus: partim veritatis, partim rerum nouarum, partim etiam detrahendi studio. quo in extremo genere Bonzii maximè sunt. qui tametsi principio lætari nostro aduentu videbantur, tamen vehementer à nobis abhorrere cæperunt, ex quo Christiana lege prohiberi nefaria flagitia, quibus sunt turpissimè dediti, cognouerunt. Iaponiorū autē aptissima sunt ad capiendam ac retinendam IESV CHRISTI religionem ingenia, valent iudicio, rationem ducem libenter sequuntur, de salute animarum & Dei cultu sunt valde soliciti, & in communi consuetudine faciles. maximè verò se obseruant inuicē & honorant: sic prorsus, vt in aliqua regia instituti esse videātur. Maledictis absentes minimè carpūt, aleatores æquè ac fures capitali supplicio persequuntur. oblectationis causa vel armis (quibus admodum vtuntur bene) vel pangendis carminibus exercentur. atq; hæc optimatum studia sunt. Idololatriæ apud eos multa sunt genera. namq; alii simulacrum adorant, nomine Xacam. de quo illa præcipuè perhibētur: octies millies natū antequā à femina pareretur, atque eo tempore priusquam cōciperetur

Firādum vrbs.

Amangutiū vrbs.

Firandēsis reguli edicta.

Iaponiorū laudes

Multa genera idololatriæ & superstitionis.

à matre, sanctimoniæ causa, ligna, aquam, & alia necessaria, hominibus ministrasse. alii simulacrum quod Amidam appellant; alii verò Solem venerantur ac Lunam: atq; omnino versantur in multis ac magnis erroribus: vt litterarũ præsidio instructos ad hæc mendacia confutanda oporteat esse, qui è nostris in hanc prouinciam venerint. Harũ præcipuè Bonzii superstitionum Antistites, cùm autoritatis tum pecuniæ sibi conciliandæ causa, errore animos multitudinis imbuunt. Chirographa quædam habent venalia, quorum aliquod, è vita migrans, quicunque secum attulerit: huic nullum à dæmonibus fore periculum pollicentur. & quamquam huiusmodi chirographa carè admodum veneunt, tamen à plerisque ante mortem emuntur. Monent etiam populum, vt ipsorum exemplo ab omnium animaliũ esu (nisi quæ carent sanguine) abstineant. Et sanè Bõzii neque carne palàm neque pisce vescuntur: regis videlicet metu, qui si id resciret, multatos pelleret monasterio: sed tamen clanculum comedunt.

Iaponiorũ studia

Iaponiorum elatiora sunt ingenia. armis maximè fidunt. ætatis annum 14 cùm primùm attigerunt, machæra præcinguntur: pugionem verò nunquam deponunt. arcu & sagittis peritissimè vtuntur: & reliquas nationes omnes, præ fortitudine sua, contemnunt. genus omne furti, capitali pœna pariter puniũt: aiunt enim, qui se à paruis non abstinuerit, eundem in magnis, oblata occasione, æquè facilè peccaturum. Heris in famulos, quàlibet leui de causa vitæ necisque ius est: itaque serui eis diligentissimè ad nutum obediunt: capitéque demisso, manibus humi positis, dicta dominorum excipiunt.

Iaponii dociles & ad bonũ propensi.

Sunt autem Iaponii dociles adeò, facilèsque natura, adeóque ratione ducuntur: vt cùm sæpenumero valde irati ad nos veniant: simulac demonstratum est iis animorum certum esse principium, interitum verò nullum: nec salutem prorsus ab vllo nisi ab vno rerum opifice sperandam: repentè idolorum obliti, quæ toto vitæ suę tempore coluerunt, eadem hora velle se dicant fieri Christianos. neque verò per incõstantiam ab lege semel accepta desciscunt, quinimo plerique (& magnus iam neophytorum est numerus) ad omnia propter Deum quamuis aduersa ferenda parati mihi videntur.

Iaponii in percõtando curiosi.

Quanta sit huius terræ amplitudo, quàm idonea ad Catholicam in ea fidem ferendam, cernitis Fratres. Ipsi quidem Iaponii in percontando ita sunt curiosi: vt ex quo

Xauc-

Xauerius in hanc vrbem venit, (omnino quintus nunc, vel eo etiam amplius, agitur mensis) nulla dies effluxerit, quin ab hora matutina ad multam vsque noctem vel Bonzii vel laici affuerint, varia in omni genere scisscitantes, vt illa: qui status est Dei? qui locus? oculis cur non cernitur? Quî fieri potest vt animorum origo sit, mors nequaquam? Quibus vt satisfiat, magna prudentia ac dexteritate opus est: namque, prout res postulat, modò seuerè cum iis agẽdum, modò humiliter ac demissè, in primis autem patientia necessaria est. etenim Iaponii, vt sunt ingenio peracuti, & à nulla prorsus natione vel sapientia vel dignitate superari se putant: aduenas omnes, deprimendi causa, vultu etiam manibusque gesticulantes, illudunt. & sanè bona à prauis haud malè dijudicant: atque ob eam ipsam causam, Bonzios, etsi in speciem venerantur; tamẽ ob dissolutos eorum mores, intimis sensibus auersantur. Nũc Regulus nobis cãpum exstruendo Collegio peramplum assignauit. Nobis veram sui colendi amandique viam ac rationem Spiritus sanctus ostendat, quo ad eam beatitudinem, ad quam sumus conditi, peruenire aliquando possimus. Ex Iapone, ipso die festo diui Michaëlis, 3. Kal. Octobr. 1551.

EX EPISTOLA GASPARIS VILELÆ AD SOCIETATEM IESV.

Descriptio terra Iaponica.

IAPONICA terra, quantum hucusque accepimus, pauper est & frigidior Lusitania. regio montosa & niualis: gens polita, nec à ratione abhorrẽs: hordeaceo vescitur pane. qui nobiles sunt, iis magnus habetur honos, quorũ multi si rei familiaris premuntur angustia, natos præfocant iniecto faucibus pede, mortémque anteferunt egestati. Olei, butyri, casei, lactis, ouorum, saccari, mellis, aceti valde laborat inopia: croco, cinnamomo, pipere prorsus caret. Iam verò hordeaceo furfure vtuntur pro sale, denique nulla ibi salutaria corporibus medicamenta reperiuntur. En vobis, fratres carissimi, cuiusmodi regionẽ tredecim vel quatuordecim petamus, sanè quàm alacres DEI benignitate: &, si magis laborandum sit, multo etiam alacriores futuri, vt opera nostra Iaponiorum animæ, fratrum nostrorum, damnati illius lupi eripiantur è faucibus. Nunc fratres quando hæc vobis occasio datur: optata perficite, nec vos vllus

Adhortatio.

impediat timor, quo minus animabus iis opitulemini, quas Christus Iesvs minimè sibi negligēdas putauit. Concurrite fratres ad has gentes adeò remotas ab agnitione procreatoris sui. Crucis in amplexum venite: strenuis patet militibus campus: vestri conatus erumpant: vestrà mari ad mare transmittat industria. Ad hæc noua sidera contemplanda, ad hæc noua regna accedite, vt ex his ad regnum tollamur æternum cum Iesv Christo, Cocino, 8. Kalen. Maij, 1554.

PETRVS ALCACEVA SOCIETATI IESV IN LVSITANIAM.

GOam veni, vbi commoror in præsentia, ex Iapone missus. & quoniam arbitrabar, cognito rerum Iaponensium statu, magnam vos lætitiam esse capturos: de iis aliquid cōstitui ad vos scribere: vt, cùm in ea prouincia quanta sit rei bene gerendæ materies, qui motus animorum, quàm præstatia incolarum ingenia intellexeritis, fratres vestros, qui peregrinantur ibidem, quamquam loci interuallo disiunctos à vobis, spiritu nihilo minùs cōiunctos assiduis precationibus esse vobis adiuuandos putetis. Anno à puerpera virgine 1552, 15. Kalen. Maias proficiscentem ex India Franciscum Xauerium, vt in oram Sinarum trajiceret, quò secum è patribus Balthasarem Gagum itemque è fratribus vnū ducebat, secuti ego & frater Duartes à Sylua, vt peteremus Iaponem, Malacam venimus, quæ abest leucas 700 ab India. Ibi Xauerius, vt ad Sinas postea pergeret, substitit. nobis Iaponem versus 8. Id lunias proficiscētibus, itineris comes repentè, Xauerii iussu, Balthasar Gagus accessit. Cùm ad Sinas peruenissemus, peropportunè paratam nauim inuenimus: quod eo iucundi⁹ nobis accidit, quòd ea de re valde soliciti in itinere fuerāmus. Conscendimus igitur 4. Nonas Augusti, & duodecimo die ad Iaponē appulimus, inq; Cangoximā insulā, vbi Xauerius versatus antea fuerat, primo aduēru descēdimus. ibi dierū octo mora facta, ab Regulo valdè benignè tractati, 11. Kal. Octobris perreximus ad Būgi regnū, quod appellatur: & decimo septimo die ad vrbē Bungū sanè quam aduersa & periculosa nauigatione peruenimus. ibi nobis ędes hospitio datæ sunt iussu regis, quem postridie inuisimus;

Socii Sinas profecti.

Būgi regnum & vrbs.

eique

eique ab Indiæ Prorege munera attulimus. quibus ille magnopere delectatus, præter hospitiũ nobis terrestria quoque & maritima lautia quotidie iussit præberi. Rex est sanè potens, admodumque imperat latè. Cosmus Turrianus Amangutii erat eo tempore: qui simul ac Bungi nos esse cognouit, continuò Ioannem Ferdinandum Iaponicè doctum misit ad nos. quò, & in mandatis, quæ habebamus à Prorege, exponendis, interpretis munere fungeretur, & aliquid eadem opera de Christiana religione differeret. is nobiscum in regiam cùm veniisset, in vtroque genere sanè libenter est auditus ab rege. Summa eius orationis fuit: quòd Rex ipse Proregem Indię per litteras certiorem fecisset, amicè in suo regno habitum iri ab se doctrinæ CHRISTIANÆ magistros: idcirco nos ad eã exponendam in ea loca venisse; id quo meliùs & cõmodiùs fieret, esse nostris è presbyteris vnum Amangutii, quicum nobis congredi & colloqui magnopere expediret: cùm vt ab eo multa cognosceremus, tum etiam vt aliquam interea assequeremur Iaponicæ linguæ peritiam: certum ab Rege hominẽ eo ipso tempore mitti Amangutium inaudisse nos: petere & rogare, vt vnà cum eo nos mitteret. Ad ea respondit rex, nec se ignorare, commorari Cosmum Turrianum Amangutii, & sibi dolere, quòd non, vt in ea vrbe, sic in suæ quoque ditionis oppidis essent neophyti Christiani: publicè se Christianam in suo regno religionem, & nobis interpretandi, & sectandi cuilibet potestatem esse facturum: atque eius rei autoritatem verbis iisdem, quibus Amangutiana foret edita, conscripturũ: quam in ædium nostrarum ianua palam propositam haberemus. Cum hoc responso dimissi, Octobri mense, anno 1552, contendimus Amangutium. vbi & à Cosmo Turriano & ab vniuerso cœtu Christianorum singulari cùm lætitia & caritate excepti, diem natalem egimus Domini, solemnique sacrificio interfuimus, etsi non optima symphonia, magno tamen cum gaudio Christianorum: duo deinde patres tria singuli missæ sacrificia peregerunt. totamque rationem eius mysterii populo declararũt. Hîc, cùm in consilium ventum esset de rebus ad eam ecclesiam necessariis, placitum est patribus me Goam reuerti. Abeuntem pridie Non. Feb. anni 1553 Balthasar Gagus & Ioannes Ferdinãdus Bungũ vsque sunt prosecuti. Bũgi rege salutato, monitoq; de meo in Indiam reditu, ad

Rex Bũgi potens & in Socios humanus.

Quid factũ à Socijs Amangutij.

Rex Bũgi scribit ad Proregẽ Indiæ.

ad Proregem vt scriberet, si quid vellet: ipse cùm alia tum illud præcipuè scripsit: studium suum patribus, qui apud se essent, non defuturum: interim se Balthasaris Gagi præsentia valde lætari: Lusitaniæ regis causa omnia cupere: mitti ad se præcones Euangelii, vt de suis quàmplurimi fierent Christiani, vehementer optare. Ego cum iis litteris confestim discessi Firandum, quod abest Bungo leucas circiter 60. totoq; eo itinere, Iaponici sermonis ignarus, nutu ac significatione pro lingua sum vti coactus. ex quo iudicare poteritis, quàm mihi patientia fuerit necessaria.

Iuges discrimẽ Regi Bungi & Sociis intentatum.

Biduo post meum Bungo discessum, Balthasar Gagus, & Ioannes Ferdinandus, qui remanserant, magnum adiere discrimen. etenim luce quæ cinerum diem est consecuta, patefacta principum trium aduersus regem coniuratione, vehementer commota ciuitas erat in armis. Tum neophyti quidam ex oppidanis Balthasarem monere, vt ædibus consuleret suis: vrbi namque imminere direptionem & incendium. Balthasar autem animaduerso regis ipsius periculo ac metu, Ioãnem misit in regiam, vt si quo modo regem alloqui posset, eius animum confirmaret, Deumque futurum ei propitiũ vel ob id ipsum promitteret, quòd ille suorum conuersionis adeò cupidus esset. Ioannes etsi regiam offendit nobilitate refertam: tamen DEO volente patuit ei ad regem aditus, qui ipsius verbis admodum recreatus, vt

Rex petit Sociorum precibus Deo commendari.

DEO commendaretur a nobis valde suppliciter petiit. nostri cùm vrbis compita cernerent armatorum cateruis horrentia, domesticis finibus continere sese Deóq; committere statuerunt: nec ita multo pòst è coniuratis tres titulis honorum illustres, vna cum ipsorum liberis, vxoribus, propinquis, aliisque compluribus occiduntur, & statim domibus eorum ignis injicitur. qui latè adeò peruagatus est, vt priuata partim virorum nobilium, partim mercatorum, ad 300 ædificia comprehenderet. qua ipsa in vrbis regione cũ esset nostrorum hospitium, de sarcinis ornatuq; sacro planè iam desperauerat Gagus: verùm in medio incẽdio ædes, Dei benignitate, illæsæ atque incolumes permansere. eâdem noctemisit rex, qui Balthasari nuntiaret, facilè iudicare se quantus eo die ipsius labor fuisset, putare etiã sarcinas absumptas incendio. sed bono esset animo, restituturum se omnia. etenim valde prospere debellatum esse. gratias egit Balthasar, iussitque regi renuntiari, nostra omnia integra

integra supereſſe. tertio deinde, vel quarto pòſt die regem inuiſit ipſe, habuitque ſermonem tempori congruentem. Huiuſmodi omnia incommoda, fratres mihi cariſſimi, multáſque præterea Bonziorum iniurias (qui ſacerdotes Iaponiorum ſunt, homines miræ peruerſitatis ac pertinaciæ) tolerare ſanè operæ pretiũ eſt. is animarum fructus, ea neophytorum conſtantia, id ingenium cernitur. ex iis vnus tanto ſtudio rerũ diuinarum exarſit: vt nulla in domo vicinitatis ſuæ non aliquem fecerit Chriſtianum, & alios præterea complures vehementer commouerit. *Ardor neophyti.*

Quidam ægrotanti filio implorabat à Balthaſare medicinam: cui Balthaſar, animæ ſe medicinam, ſi vellet, ait eſſe facturum. ille domum diſceſſit: nec ea de re filiũ appellauit: & filius, quamquã auditis fidei ſacroſanctæ myſteriis idcirco nihilo magis immutatus, interijt. Pater fuſus in lacrymas venit ad noſtros. Tum Balthaſar: & quidem eſt, inquit, cur plores, quoniam tua culpa negligentiáque damnatus filius tuus deſcendit ad inferos. qua re tanto ille ſimul pudore ac dolore permotus eſt: vt confeſtim vxorem & filiam, Chriſtianæ doctrinæ iam rudimentis imbutas, ad Baptiſmum adduxerit. Deinde cùm filia eũdem in morbum, ex quo frater perierat, incidiſſet: patri, ſi fidem haberet, exitum Balthaſar promiſit felicem, & quidem ea poſtridie repentè conualuit. Chriſtianus alius Balthaſarem rogauit, vt domum ſuam, quæ leucam vnam diſtabat ab oppido, ſeſe conferret. quò cùm veniſſet, Chriſtiani ſunt facti 30. Dominus autem noſter in hac terra pro rei neceſſitate diuinam baptiſmi vim miraculis multis illuſtrat. Non procul Bungo complures per baptiſmum expiati cùm eſſent: vnus ex iis cæcus, 13 natus annos, ſimul ac baptizatus eſt, integrum oculorum lumen recepit. quæ res neophytorum animos magnopere confirmauit. *Balthaſar Gagus.* *Exẽplũ fidei.* *Triginta conuerſi.* *Miraculum.*

Faber ferrarius quidam neophytus tanto Domini flagrat amore, vt in conferendis ad eundem aliis laboret aſſiduè. is vt quemque permouit, continuò domum noſtram adducit. Cum Iaponij magna gratulatione quædam ſolẽnia celebrarent: cum follibus & carbone contulit eò ſeſe: quærentibus cur tali die opus faceret: Vos quidem inſanitis, inquit, ego verò me iam legi conditoris omnium rerũ addixi: hanc autem operam do Patrum Luſitanorum ædificio. *Fabri ferrarij ardens pietas.*

cio. eodem tempore alij quoque, licet huiusmodi artium ignari, honesti homines, vt Iaponicis superstitionibus aliqua ratione detraherent, vel nostris ædibus extruendis vel alijs occupationibus sese de industria exercebant.

Domus autem nostra ædificari cœpta est in area, quam rex attribuit nobis hoc anno pridie Idus Iun. locovalde bono: vbi Gagus omnibus cum neophytis & Lusitanis duobus, qui tum fortè aderant, die festo Diuæ Mariæ Magdalenæ, sub vesperam crucis admodum excelsa trophæa defixit linteatus, cum psalmodia, quod crucis officium appellant: neophytis magnā pietatem præse ferentibus; quorum, in vrbe & in agro, 600 vel 700 est numerus, & augetur in dies. magna verò eorum constantia est, magna animi firmitas. Tribus maximè captionibus animos Iaponiorum fallere diabolus consuevit: quas omnes iam superauere neophyti. quarum prima illa est: quid fiat in altero sæculo, quis nouit? quis vnquam ex eo reuersus est? Altera: leges Iaponiorū, cùm traditæ à sanctis viris tanto iā tempore manserint: ne nunc quidem esse antiquandas: tertia, Dei legem seram esse iam, quandoquidem ante annos ter mille perlata non est. Verùm hi cauillorum nodi, miserante Domino, dissoluuntur: & quando tanta in nos principum & regis ipsius animi propensio ostenditur: valde futurum speramus, vt optimè res in hoc regno procedat.

Crucis trophæa defixa. Septingenti cōuersi. Trifariā damō Iaponios oppugnat

Amangutij cùm essem, qua in vrbe Christiani permulti visuntur, tantam eorum probitatem cognoui, quantam verbis vix exequi possum. Lusitanos omnes fratrum numerant loco: populares autem suos eatenus diligunt, vt ex erroribus in viam rectam adducant: eaque in re sanè vehementer laborant. quod in hac terra eo mirabilius est, quòd eadem interdum in domo, paterfamiliās aliam, aliam mater, aliam filij superstitionis sectam sequuntur: nec tamen laborant, vt in suam se inuicem hæresim pertrahant. qui verò facti sunt Christiani, quam bono seruiant Domino, vel pelliciendis ad eiusdem cultum & obsequium aliis, studiosè testantur.

Amāgutianorū pietas.

Natalibus autem Domini feriis, de quibus, paulo antè memini, nocte, quidquid à sacrificiis otij superfuit, in sermonibus diuinis audiendis posuere: alternis Ioanne Ferdinando & puero Christiano, qui nostras didicit litteras,

ras,

ras, pia quædam scripta recitantibus. lectio si quando intermittebatur, vt de rebus diuinis disputaretur, continuò postulabant. A nocturnis sacrificiis domum reuersi, manè rursus ad diurna venerunt. ô prædicandam Dei bonitatē: qui corda vsque adeò rigida tam suauiter flectit. etenim Iaponij ferè omnes, nisi qui Christiani iam sunt, superbiæ vitio vehementer laborant. Rumorem Bonzij dissipauerant, idcirco Iaponis fieri Christianos, ne in idola eleemosinas erogarent. id vbi resciuere neophyti, nos conuenere, petentes: vt, quoniā nos nō acciperemus pecuniā, constitueretur scriniū stipi condendæ, quæ ab se in pauperū subsidia conferretur. Eorundem, aliquoties, cùm ipsimet præberent egentibus epulum inspectante me, caritas mihi miraculo fuit. Monumentum etiam locumque sepeliendis Christianorum corporibus, perquam eleganti opere construxere. In funeribus autem, ad efferendum cadauer honestissimus quisque deligitur. huiusmodi quippe misericordiæ muneribus obeundis magnopere delectantur. Nostri cùm in aliam fortè migrassent domum: & in priori quærentibus eos permultis, vicini, Lusitanos reuersos in patriā mentirentur: cumque ob eam rem (vt in ciuitate perampla) complures euangelio fraudarentur: eorum vterque circa meridiem in foro medio repentè comparuit. orationem, Gagi mandato, Ioannes habuit ad tempus paratam. Ex eo die nouus deinceps ad illos hominum concursus est factus. Christianus quidam paralysi duorum triúmve mensiū spatio laborauerat. is magicis artibus (de gentis more) dum à propinquis curatur: etiā mutus efficitur. cuius casum miseratus amicus itē Christianus, cælestis aqua lauacri, quam sumpserat domi nostræ, conspergit hominem. ille surrexit statim, & locutus est, nostrosque conuenit. Hisce atque aliis huiusmodi remediis Christianam rem in hac terra Dominus pro sua bonitate sustentat. cui gratiæ agendæ sunt eo magis, quo maior est cùm Iaponiorum cæcitas omnium, tum præcipuè Bonziorum. quorum aliqui in montem, ad fanum quoddam idolorum, ad piacula per inediam expianda sese recipiunt. Martyrum verò dæmonis iniri summa vix potest. Simulacrum est excelsa admodum in arce positum. ex eo loco in honorē idoli semet Iaponij præcipitantes intereunt: ij post mortem vulgò sancti existimantur. Alij, cùm magnam vim coēgere pecuniæ, conscen-

Figmentum Bonziorum.

Miraculum de paralytico & muto.

Bonziorū & Iaponiorum aliorum superstitiones.

conscendunt nauiculam, altó que sese committunt. deinde nauis alueo de industria perforato, merguntur. atque hoc mortis genere, miseri, certam consequi se beatitudinẽ putant. Persuasit etiam huic genti diabolus, rem valde honorificam esse, mortem sibi vltro consciscere. Quocirca damnati capitis optimates, si ministerio carnificis ipsimet arceuertunt, magnam sui nominis famam, magnam verò affinibus gloriam ac decus relinquunt. contrà, si exspectant dum sibi manus ab aliis inferantur. Qui regnum obtinet Meaci, quisquis ille sit, ferme pro sancto colitur, & nunquam pedibus calcat solum. Aquæ vas attulit Meaco nescio quis, cùm Xauerius in Iapone esset, qua regis ablutos pedes dicebat fuisse. ea aqua Iaponij religionis causa caput aspergebant: Xaueriúmque idem vt faceret hortabantur. Totam insulam ferũt in quatuor & sexaginta prouincias esse diuisam. in iis delubrorum exstare millia 13. In Regia Meaci omnis generis idola visuntur. quibus nocturnæ per vices mandantur excubiæ, (anima simulacri illam agere vigiliam creditur) quòd si fortè rex ea nocte sese minùs habuit commodè, simulacrum è regia fustibus malè multatum exterminant spatio centum dierum, quibus demum exactis, ab exilio reuocant. Huius generis innumerabilia sunt in Iapone portenta. verùm hasce tenebras omnes Euangelij lux, Domino volente, dispellet. Amanguti anorum ecclesia plus 1000 & 500 conficit Christianos. Bungense regnum 600 vel 700, qua tota ditione quoniam Euangelizare per diplomata regia, quorum exemplum ad vos mittimus, licet: regnum vniuersum in Christi fidem citò venturum esse confidimus. Firandi, quod oppidum octo dierum itinere distat ab vrbe Bungo, neophyti numerantur 200, qui pastorem vehementer desiderant. cũ illac iter faceret, dies quindecim moratus Balthasar Gagus, multos ad Christi religionem in iis tres principes ciuitatis adduxit. Firandi regulus valde amicus est Lusitanis, scripsitque in Indiam ad Proregem Christianos presbyteros in sua terra sese expetere. cùm eum ego aliquoties conueniissem, affirmauit mihi, animo se pænè Christianum esse. Cãgoximæ, quæ prima vrbs Xauerium excepit, quingẽtorum neophytorum est grex, & quidem, cùm eà transiret, magistro carentium. itaque per operariorum inopiam stat, quo minùs nomen omne Iaponium Christiana sacra susci-

Rex Meaci quanzopere colatur.

Insulæ Iaponicæ prouincias esse 64.

Numerus conuersorũ Amanguci, in regno Bungi, Firandi & Cangoximæ.

piat.

piat. Vos, quando tam præclarum opus cernitis inchoatũ, Dominum obsecrate, vt vos in hanc mittat prouinciam; et enim omnium quotquot in vniuersa barbaria vidi populorum, cum nullo prorsus, quàm cum Iaponio melius operam ponitur. Ego 15. Kal. Nouembris anni 1553 inde discessi. cũ ad Sinarum littus appulissemus, & de Xauerio certi aliquid nosse magnopere cuperem: 4. Non. Decembris anni 1552 eum è vita migrasse cognoui. Reputabitis ipsi quàm grauiter ea res me perculerit. veruntamen ipsius me commodo consolabar. O prædicanda quæ per hunc seruum Dominus gessit: sed ego illa silentio nimirum idcirco prætereo, quòd indignum me, qui narrem, existimo. Eadem in insula, in qua ipse diem suum obiit, (ea confragosa est admodum ac sterilis) ego diebus septem octóve substiti: vidi etiam sepulchrum, ex quo cadauer eius extractum est. Illius industriam, patientiam, alacritatem in laboribus, Dominus noster omnibus nobis impertiat. Hæc ad vos de rebus Iaponicis eo scripsi: vt interea dum in partem laborum venitis, operarios, qui in ea insula versantur, vestra precatione adiuuetis: obtestor etiam vos, fratres mihi carissimi, vt vestris in sacrificiis precibusque mei memores sitis. Goa, 1554.

De morte & sepultura Xauerij.

MELCHIOR NVNNES SOCIETATI IESV IN LVSITANIAM.

MEnse Maio anni post Christum natum 1554, cùm in Iaponem Goa discederem, scripsi ad vos de obitu Francisci Xauerij: & simul hæ prouinciæ quantopere Societatis nostræ subsidiis indigerẽt: & quibus adductus rationibus ego profectionem Iaponicam suscepissem, exposui. Epistolam Cocini reliqui Francisco Peresio, vt is eam ad vos perferendam curaret. Nunc ea, quæ sunt deinceps consequuta, narrabo: vt quoniam nos vnus omnes amor vnum efficit corpus in Christo, idem pariter omnes in eodem spiritu sentiamus: &, vt ait Apostolus, si patitur vnum membrum, compatiantur & reliqua: si gaudet vnum, reliqua membra congaudeant. A Cocino Malacam versus profecti, ventis aduersis ac tempestatibus primùm, deinde etiam aquæ & commeatus inopia oppressi, crucem aliqua ex parte cœpimus experiri. quanquam in tot difficultatibus nihil molestius, quam more dispendia, fereba-

Profectio Melchioris à Cocino Malacam.

ferebamus, verentes, ne excluſi temporibus, nequaquam hoc anno in Iaponem nauigare poſſemus. Spes enim (vt inquit ſapiens) quæ differtur, affligit animam: & deſiderium, ni compleatur, excruciat. Inter nauigandum occupationes Dei benignitate non defuere: concionando, confeſſionibus audiendis, litaniis præterea concinendis, diuinæ rei citra conſecrationem faciendæ operam dedimus. Exponebatur etiam Chriſtiana doctrina quotidie, & ex Actis Apoſtolorum aliquid legebatur, vt ipſorum exemplis animaremur ad ea quæ impendere videbantur ferenda. Malacam vt ventum eſt: dum nauis ægre paratur, qua in Iaponem vehamur: idonea ad nauigandum tempeſtas effluxit. Quocirca exarmato nauigio, ibidem hyemare coacti, etſi dolorem animo cepimus, in diuina prouidentia nihilo minùs acquieuimus.

Ferdinãdus Mendozius.

Multum in hac terra Ferdinãdus Mendozius frater noſter (quem Prorex Indiæ ad quendam ex Iaponiis Regibus in primis potentem cum armis pretioſis aliiſque admodum magnificis muneribus mittit) exemplo vitæ ac virtutis ædificat, incolis notus, nimirum apud quos olim, dum in ſeculo verſaretur, dives in primis ac beatus eſt habitus. Nunc eum vident omnia, quo meliori pareat Domino, reliquiſſe; quique antea conuiuari apparatè & opiparè ſolitus fuerat, eum nunc leuidenſa attrita ac laceraindutum, oſtiatim eleemoſynas emendicantem aſpiciunt: inque hoſpitali domo miniſtrantem ægrotis, qui, vt eos vel inuiſeret, quondam adduci nulla ratione potuiſſet. Hæc intuentes, mirantur videlicet, & incipiunt credere maius aliquid poſt mortem ſupereſſe, atque etiam reperiri in hac vita, qui inopiam diuitiis, honoribus ignominias, auſteritatem vitæ laboremque deliciis anteponant, qui mundum vnà cum omnibus eius vanitatibus crucifigant, vt Chriſto nudo eidemque crucifixo deſeruiant. Hac illi pictura, quippe quæ ſpirat viuitque, vehementiùs multo, quàm ſubtilibus, quas minimè capiunt, theologorũ argumentationibus, permouentur.

Nos, Deo volente, Aprilis menſis initio inſequentis anni 1555 Malaca Iaponem verſus proficiſcemur. nauigium nobis, quo Bungum vſque deferamur, Antonius Noronia regij præſidij præfectus attribuit. Bungi Balthaſar Gagus commoratur hoc tempore: ex ea vrbe ad omnium illarum

rum nationum conuersionem aditus patet. Rex ipse Bungi sanè quàm dicitur esse ad Christiana sacra propensus, sed optimatum in se conspirationem timet, itaque exspectat, dum ex iis aliqui baptizentur. Vos apud Dominum fratres, precibus enitimini, vt gratiæ suæ ros huius cordi Regis instillet, quo Christi nomen palàm non dubitet profiteri. Profectò enim ad religionem insula tota disseminandam, ea res momenti plurimum afferet. Nobis, ij qui in Iapone fuerunt, ad cetera multa pericula, infectationes, calumnias Bonziorum, qui sacerdotes insulæ sunt: magnam præterea famem, ac sitim, frigusque denuntiant. Veruntamen æterna Dei bonitas facit, vt famem eam sitimque, & vexationes, inferni cruciatibus æquo animo præferamus, parati, oppositu corporis, tela, quæ ab inimicis in animam contorquentur, excipere: quæ magis magisque corporis ipsius afflictionibus & laboribus roboratur. quippe quæ, falsa testimonia, famem, sitimque, & fatigationes, quæ in carne patitur, cum felle, & aceto, clauis, spinis, & ignominiis Christi conferens Redemptoris, gloriari discit in cruce, in fame saturatur, inebriatur in siti, in contumeliis & iniuriis triumphat, intelligens animæ salutem, animæ iactura parandam. itaque in morte vitam, in laboribus requiem, in infamia decus, in cruce gloriam, in probris bonæ conscientię testimonium, in mœrore denique lætitiam reperit.

Rex Bungi ad fidem propensus.

Sociorũ animi ad crucem ferendã parati.

Christiana res Dei benignitate quàm feliciter administretur in India, Sociorum, quique Goæ quique ceteris in præsidiis Maluci versantur, litteris cognoscetis. Exinsulis Mauro & Amboino accepimus litteras, earum summam ad vos mitto, & simul formam Sinensium rerum descriptam: quo intelligatis, quàm miseranda res sit, ingeniis natura tam bonis, ea quę supra naturam sunt, inędificata non esse: nec sanctissimam Christi fidem plantis insitam iis, in quibus, vt videtur, adeò creseeret. Granum frumenti ipso in aditu Sinarum mortuum est, & cecidit, fratres, noster nempe Xauerius: nimirum, si ad metendum accesserimus, spicas ex eo vberes, volente Domino, colligemus. Malaca, Pridie Non. Decemb. 1554.

ARIAS

ARIAS BLANDONIVS SOCIETATI IE-SV GRATIAM ET AMOREM DOMINI, &c.

DE rebus iis, quę per homines nostræ Societatis in hac terra geruntur à Domino, binas deinceps ad vos litteras dedimus. quarum alteras longiores, nauis, cui Ægidius Ferdinandus Caruallius præerat, tempestate rejecta, ad nos retulit: alteras autem breuiores anno superiore conscriptas, quia fieri item potest, vt non acceperitis: nunc Melchior Nunes præcipua quædam ad gloriam Dei mihi mandauit vt scriberem ad vos: nam cetera cognoscetis è Sociorum litteris, qui in hisce regionibus peregrinantur.

Mors Melchioris Moralis.

Ac de Melchiore Morale primùm: is cùm à Ceilanis insula, vbi rei Christianæ aliquandiu pro virili parte operam nauauerat, æger huc sese recepisset: paucis diebus, fratrum, quos tantopere diligebat in Domino, cinctus corona, IESV nomen semper habens in ore, lætissimo animo excessit è vita. Inde post duos circiter menses Balthasar, & Alexius Diazij nauibus huc è Lusitania delati, ingenti nos gaudio perfuderũt. Sub idem tẽpus etiã Melchior aduenit Bazaino, cuius aspectu valde recreati sumus in Domino, statimque cõsueta Gasparis munia obire instituit: ea erãt, dominicis festisque diebus manè, Martis & Lunæ vespere concionari in ædibus confraternitatum, quas vocant IESV, & vndecim millium virginum: diebus Mercurij in ædibus misericordiæ, nec non diebus Veneris vespere de pœnitentia disputare; posthæc ad Socios aliquot inuisendos profectus est variis locis commorantes: Franciscum Peresium in oppido Cocini, leucas ab hac vrbe centum: Nicolaum Colani leucas 100 & 20. vbi cùm esset, ex nautis, qui è Peguensi ora veniebant, de obitu Franciscí Xauerij, deque iis, quæ deinceps sunt consequuta, cognouit. de quibus omnibus est, fratres mihi carissimi, cur ingentes Domino gratias agamus, & in sancta voluntate ipsius acquiescamus. Nunc ea, quæ sunt mihi hac ipsa de re comperta, narrabo.

Balthasar & Alexius Diazij.

Xauerij consilium ad Sinas proficiscendi.

Xauerius Goam cùm ex Iapone venisset, ad Sinas proficiscí constituit. nactus itaque opportunitatem legati, qui ad Sinarum Regem à Prorege Indiæ mittebatur, cui commendatus ab eodem Prorege diligenter fuerat, nauem vnà cum eo conscendit. Malacam vt vẽtum est, quæ leucas distat Goa 700, profectionis obstacula cœpit offendere. nam legato, qui

nauis

nauis erat magister idem ac dominus, cui vni secundùm Deum Xauerius maximè confidebat, quòd per occasionem legationis eius, interiora prouinciæ (quod vnum cupiebat) penetrare sese facilè putabat posse, Malacæ repentè subsistere necesse fuit. Xauerius, tametsi præter nautas destitutus ab omnibus, vno tantùm amore IESV CHRISTI ductus, cuius causa multa perpeti incommoda vehementer optabat, nullo prorsus itineris vel comite vel ministro, nihilominus eadem naui profectus, insulam portui Sinarum, qui dicitur Cantonius, proximam tenuit. Vbi dum moram necessariò ducit, (aditus enim in id regnum non est aduenis, quibus, & si quis eos è prouincialibus introduxerit, graues pœnæ sunt legibus cõstitutæ) interea cũ barbaro mercatore, vt se in Cantonis vrbem intromittat, magna piperis vi, quod ibi valde æstimatur carè, paciscitur: mercator eius rei causa paulo pòst se reuersurum esse promittit. Verùm Domino, qui videlicet aliud constituerat, eo ipso tempore placitum est, vt Xauerius in febrim, qua paucis diebus est confectus, incideret. Fortè negotiabantur per eos dies ibidem aliquot è Lusitania mercatores: quorum nonnulli Xauerii ob ipsius vitæ integritatem atque doctrinam magnopere diligebant. ii mortuum vestimentis, ita vt erat, indutum, terræ calcique viuæ mandarunt eo consilio, vt cùm primũ cadauer consumptum foret, ossa effoderent, in Indiamque deueherent. Itaque simul ac maturum iis visum est, rem aggressi, & corpus planè integrum, & ipsa vestimenta, nulla prorsus exparte labefactata, reperiunt. Obstupefacti rei miraculo: de re tota inter sese deliberant. incerti quid agerent, quòd & profectionis iam aderat dies: & corpus in barbara terra tamque remota deserere, indigna res videbatur: decernunt, si malè non oleat, vna secum auehere: sin minus, relinquere. vnus tamen ex iis, qui Xauerii cõsuetudine plurimũ adiutus, cum præcipuo quodam amore prosequebatur, omnino auferre statuerat: deinde ad sepulchrum vniuersi conueniunt, corpus inspiciunt, nec solũ omnis tabis expers inueniunt, verùm etiam suauiter admodum fragrans. Tum verò in eadem viuæ calcis arca reconditũ corpus in nauim imponitur. nec dubitant, quin calcis acrimonia ac vi paulatim carne cõsumpta, nuda, quod ante putauerant, ossa remaneant. Malacam delatum, prodeuntibus obuiam cum solemni pompa oppidanis, apud quos magna

Ad Sinas non patet aditus exteris.

Xauerij febri cõfectus.

Quomodo defuncti Xauerii corpus sepultum & mirabiliter cõseruatũ, ac translatũ fuerit.

Xauerii nomen erat in gratia, excipitur: ibiq; rursus humatum tandiu mãsit, quoad vnus è Sociis, quem Melchior ad ipsum Xauerium inuestigandum, & Socios inuisendos, qui sunt in Iapone, dimiserat, superuenit. is humo extractum, perinde integrum, atque erat ab initio, offendit, & in alia repositum arca, quam Didacus Pereria (legati nomen est eius, quicum profectum Goa Xauerium suprà docuimus) faciẽdam, & Damasceno serico subsuendã, extrorsus autẽ aureo textili conuestiendam curauerat: secum in heremitorium, vbi diuersabatur, abstulit, habuitq; apud se, donec eodẽ Petrus Alcaceua deuenit, quẽ Cosmus Turrianus cũ mandatis ex Iapone dimiserat. Horum vterque, simulac nauigandi se dedit occasio, secum in nauim impositum asportarunt. Nos ad eam diem Goę, quòd naues Malaca nondum aduenerant, non plus, quàm mortuũ sciebamus. quæ primę adfuere, ex iis cognitum est, corpus Malacã deferri. Cocinũ simulatq; oneraria tenuit, qua vehebatur: statim actuario Goam ad nos nauarchus præuentẽs, rẽ nũtiauit: & simul nauim è multis ereptam periculis *illius* ope fuisse narrauit. Cognita re, Melchior confestim ad Prorẽgẽ accessit, ab eóque petiit biremem, vt aduerso vento tardiùs nauiganti occurreret onerariæ, & corpus auferret. Enimvero id ægre pati nauarchus, & obsecrare, ne, quando iam propè ad finem itineris ventum esset, nauim nudaret adeò salutari certóque præsidio. Sed tanta fuit cùm Melchioris, tum Sociorum videndi cupiditas, vt nihilominus mari sese non dubitarit committere, Sociis tribus, pueris à catechesi quatuor secum assumptis, & Lusitano quodam, qui in Iapone, dum negotiaretur antea, cum Xauerio familiariter vixerat. conscendit igitur à Prorege monitus, vt cũ primũ rediens appropinquaret ad oppidum, nuntiũ ad se præmitteret. Cùm pelago quatuor dies ac noctes errassent, nauim denique ad Baticalam, leucas ab Goa 20. repe-

Corpus cũ solẽni põpa illatum Baticalam.

riunt, & ingrediuntur omnes. Arca dum in biremem ex oneraria, eo ipso quẽ suprà dixim⁹ ornatu, deponitur: interea pueri sertis redimiti, ramos tenentes manibus cõcinunt, Gloria in excelsis Deo: nautæ verò sublatis vexillis, bombardis explosis, cęlum reboatibus complent. Corpus ipsum erat amictum alba, & optimo superpellitio, quod ersi dum latuit in calce demersum: tamen adeò recens videtur, vt cum eo Melchior Iaponium Regem conuenire statuerit.

Erat

Erat operta facies, manus crucis in formam compositæ, & funiculo vinctæ æquè nouo, ac si tum ex officina prodiret; pedes crepidis calceati. Melchior ad heremitorium beatissimæ Virgini sacrum descendit, passibus circiter 1500 ab vrbe positum, ibique ea nocte cum comitibus mansit. Fortè res in ipsum quadragesimæ tempus inciderat: & nostri nihilominus templum araſque ornatu festiuo instruxerant. Complures etiam erant in ea sententia, vt campanis in æde maxima, cæteriſque sacris ædibus omnibus, lætitiæ publicæ signum daretur pulsu quàm frequentissimo: sed nostri duplici tantùm funebri pulsu fuere contenti. Postridie manè confestim cum ipso Prorege Canonicorum sodalitas, quique misericordiæ rem procurant, & ingẽs præterea oppidanorum vis, deniq; quotquot hîc eramus è Societate, corpori processimus obuiam. Turba verò ad spectaculum effusa, parietes, fenestras, vias adeò conferta compleuerat, transitus vt redeuntibus vix pateret. Nonaginta pueri candidati præibant cum accensis funalibus. Recta qua veniebamus via, multa passim erant odoramenta disposita. Feretri autem latera fundentibus item odorem argenteis duobus thuribulis cingebantur. Hoc maximè modo corpus domũ nostram allatum, & statim in sacello, tectum, vt erat, repositum est, ne detegeretur, nimia populi multitudo fuit in causa: quam ob ipsam rem ne Prorex quidem contrà cupidiùs institit. itaque spe videndi amissa, paulatim, omnibus ferè digressis, pauci tantummodo viri ac feminæ remanserе, vt ostenderent sibi cum lacrymis obsecrantes, seque nisi impetrata redomũ abituros negantes. quorũ precibus, præsertim quòd iam turba strepitusque resederat, cessit denique Melchior: cancellos, ne sacellum ingrederentur, obiecit: exclusis introspiciendi corporis potestatẽ fecit. Sextus decimus tũ à morte Xauerii mẽsis agebatur. eo læti spectaculo cùm rem diuulgassent; tantus denuo cõcursus est hominum factus ad nos, idẽ efflagitantium, vt neque negati diutius, neque tuto ferme quatridũo cõtinentium die, nocteque ad spectaculũ turba summoueri potuerit, cùm quidam non semel vidisse contenti, iterum iterumque reuertentur. Melchior deinde arcam, cùm iam satis ia aperto fuisse videretur, prope altare loco certo reposuit, & claustro muniuit. nos cùm è corporis præsentia magnã lætitiã cepimus; tum verò maiorem ex eo, quòd animã pro nobis depre-

Magnus hominũ cõcursus ad Xauerii corpus inuisendum.

Xaueri virtutũ exẽplum reliquit.

deprecantem assistere Domino credimus. Et sanè multum ei debemus fratres mihi carissimi, propterea quòd laboribus, ignominiis, iniuriis perferendis, quibus ille rebus ingentem vim animarum ad semitam veritatis adduxit: patientiæ documenta nobis reliquit egregia: & ab initio vsq; ad extremum tanto animi vigore atq; alacritate perseuerauit: vt iis, quæ de illo subinde nuntiabantur, quasi ea vires humanas excederent, vix fides ab hisce hominibus haberetur. Id adeò vitæ ipsius exitus comprobauit. diẽ quippe

Vbi Xauerius finierit vitam.

clausit vltimum in regno, vt dicebam, Sinarũ, in mõte deserto, in tugurio è paleis & arborum ramis raptim exstructo, commodis huius sæculi æquè inops ab omnibus, atque cœlestibus affluẽs Dei solatiis: cui, dum viueret, tanta cum fide seruierat. Ac Lusitani, quos memoraui, qui secus mare diuersabantur, cognita Xauerii valetudine, cùm ad eum in montem ascendissent, defectum iam viribus inuenerunt, & morienti affuerunt. Petrus Alcaceua, cùm ex Iapone veniret, locum est contemplatus, montem ait esse admodum editum, arboribus frequentem. obiit ille 4. Non. Decẽbris. Anno Domini 1552. Venio nunc ad alia, quæ apud nos postea contigere. Lusitanus ille, quem olim in Iapone cum Xauerio versatum fuisse antea demonstraui, negotia cum Indis, Iaponiis, Peguẽsibus, Sinis contrahendo, ad amplam pecuniam multis annis re bene gesta peruenerat. Is, ex quo die aduehenti corpus onerariæ cum nostris occurrit:

Lusitani mercatoris pium studium ac desiderium.

nostram omnium, sed præcipuè Melchioris amicitiam & consuetudinem studiosiùs expetiuit. Templum est Virginis matris Goæ, trans fluuiũ: eò cum Melchior fortè sese conferret, hominem secum duxit. ibi dum vna morantur, interea Melchior ab eo multa de rebus Iaponiis, de regione, de moribus sciscitari. Ille cùm respondisset ad omnia, tũ illud præsertim addidit de spe religionis Christianæ in eam insulam inducẽdæ, (planè vt cerneres afflatum esse diuinitus) eam se Iaponiorum indolem perspexisse, vt in orbe terrarũ vniuerso nusquam prorsus opera locari posset vtiliùs. sibi quidem majorem vitæ partem in augenda re familiari esse consumptam, seque iam ad capiendos industriæ suæ fructus Lusitaniam cogitare: veruntamen quòd intelligeret, quantum in Iapone profici posset, si Melchior eam prouinciam suscipere in animum induceret: iam tum relictis omnibus vnà profecturum, vt vitam in tam pio negotio po-

nereo.

neret sumpturum ex omni sua pecunia non plus quàm tria vel quatuor aureorum millia, ad ædes exstruendas in vrbe Iaponis nobili, qua in vrbe Cosmus Turrianus commoraretur, cui Rex eius ipsius rei causa ædificium quoddam iam assignasset. Melchior cùm videret non sine diuino consilio fieri, vt virum diuitiis affluentem, tanto præsertim labore quæsitis, tantus honoris Dei zelus teneret: cõstituit vicario sibi suffecto Iaponem petere: sed à Prorege ne impediretur timebat. ad eum igitur veniæ causa, simulac in vrbẽ rediit, sese cõtulit, & quo suauis Domini dispositio clariùs appareret, in ipso januæ ingressu cõmodũ offendit. Proregẽ litteras Iaponii Regis legentẽ, in quibus erat scriptũ, quã illi grata Sociorum nostrorum esset opera in Euangelio promulgando, quantum in suo regno profeciſſent, atq; proficerẽt. Cõspicatus Prorex Melchiorẽ aduenientẽ continuò anteuertens: Quid agis? inquit, cur Iapõnẽ omittis petere, terrã vsq; adeò feracẽ? atqui ob idipsũ, respõdit Melchior, ad te venio. quod tibi quoniã probatur, nulla mora interposita, me ad profectionẽ parabo. itaq; domũ reuersus, brevi explicatis rebus omnib⁹, salutato Prorege, & summa cũ beneuolẽtię significatione sociis valere iussis, profectus est, sacerdote vno, fratribus quinque, totidem pueris à doctrina, comitibus. In Iapone ergo versantur hoc tempore è societate nostra duodecim, & pueri catechistici quinque. quã bene in ea insula res procedat, meliusq; sit sperãdũ in dies, qua prudentia incolæ sint, qua constantia; dynastæ verò ac Reges ad Christiana sacra suscipienda quam propenso sint animo, (id quod, ex quo tempore Xauerius insulam attigit, perspici potuit) ex Cosmi Turriani epistola cognoscetis, Goa, 9. Kal. Ianuar. 1554.

Sociorũ numerus in Iapone

BALTHAZAR GAGVS SOCIETATI IESV.

ANNO Domini 1552 Iaponis insulam attigi, ac de rebus iis, quæ mihi in itinere quæve deinceps contigerant, tum ex ipso portu Sinarum, tum etiã ex vrbe Bungo (quod meum est domiciliũ) ad vos litteras dedi. Hãc autẽ epistolã scribebã Firandi, quo me Duartes Gãma per litteras magnis precibus euocauerat, vti suam suorumque confessionem audirem, neophytos consolarer,

alioſque permultos cupientes, aqua ſalutari perfunderem. Itaque Bungo confeſtim in hunc portum Coſmo Turriano autore deceſſi: è quo ſcribam nonnulla ex iis, quæ in hac regione geruntur Dei benignitate, ſed breuiter, quia nautæ feſtinant.

Locis duobus huius terræ præcipuis, areas duas habemus amplas, & ſingula vtrobique ædificia, alteram ſcilicet Amangutij, quæ vrbs permagna in medio totius inſulæ ad Septentrionem eſt poſita: Bungi verò alteram, quod oppidum Amangutio leucas 5 & 40 in meridiem diſtat. Amangutianam Coſmus cum Ioanne Ferdinando duobuſq; bene verſatis in religione Chriſtiana Iaponiis incolit, ego verò Bungenſem. & Coſmus quidem cùm eſſet antea obeſo corpore, nunc partim ſenio, partim etiam (quæ huius agri ſterilitas eſt) macie pænè conſumptus videtur. quippe oryza exigua, & oleribus, aut leguminibus veſcitur: piſcibus autem rarò, quòd Amangutium abeſt à mari leucas 30, caro autem ibi ferè non guſtatur, niſi ſi quando (quod perrarò fit) ſyluestres feræ capiuntur à venatoribus. nam cicures nec mactant, nec nutriunt edendi cauſſa Iaponij: ſed tamē longo iam vſu Coſmus paulatim huiuſmodi cibariis aſſuepit. Amangutianorum eccleſia Chriſtianorum duo circiter millia conficit, qui diebus feſtis aſſidue ſacris miſſarum interſunt, concioneſque audiunt, quas habet Iaponicè Ioannes Ferdinandus, in ea re præcipuo quodam Dei beneficio excellens. Amangutiano regulo Coſmus admodum æquo, neophytis verò valde beneuolis, dictoque audientibus vtitur. ſunt enim Iaponij ad honeſtatem propenſi, beneque morati, vt etiam honoris cauſſa nos ſui ſimiles dicant videri: Sinas verò planè deſpiciunt: maximè vero ſunt bellicoſi, etenim armorum vſu a teneris exercentur.

Amangutianorum Chriſtianorū duo millia.

Bungi cùm Rex aream nobis dediſſet, domum in ea templumque cum excelſa cruce conſtruximus. Habentur in eo quotidie ſacra miſſarum & ſermones. itaque neophytorū, qui in vniuerſum 1500 numerum explent, tanta ſeduliras eſt, vt eorum complures diem nullum, quin adſint, præterfluere patiantur: Diebus verò dominicis ita multi conueniunt, vt domus eos non capiat: feſtis autem præcipuis multo plures, quippe in noſtris ædibus ipſam etiam diei feſti vigiliam peragunt. Sed omniū maximè proficiūt pauperes, quippe qui apud ſeculū ſeculique fautores minimū

Neophyti mille quingēti

obtinent

obtinent gratiæ. Facit ad eos verba Iaponicè sodalis noster Duartes a Sylua, nec non è neophytis ipsis interdum, si qui rerum diuinarum intelligentia præstant. Paulus quidam præsertim: quem Dominus præcipuis ad hoc munus ornamentis instruxit. is cùm præclarè popularium suorum errores diabolique in eis decipiendis versutias calleat; tam prõptus est Christianæ pietatis defensor, vt Iaponios mira facilitate conuincat: superstitiosa ipsorum mendacia & religionis nostræ veritatem illis aperiat. Eum ego mecum vsq; Firandum adduxi, vbi neophytis operam nauauit egregiam. Vestris eum vos precibus fratres mihi carissimi Dogiam. Vestris eum vos precibus fratres mihi carissimi Domino commendate. profectò enim ad curationem animarum idoneus est. Porro neophyti spiritalibus exercitationibus ita excoluntur à nobis, vt sacrificio missæ quotidie intersint, diebus vero dominicis audiant verbum Dei. Peracto sacrificio, ter Dominicam orationẽ, ter salutationem angelicã pro bene meritis, pro iis, qui nauigant, pro statu & amplificatione catholicæ in his partibus Ecclesiæ, supplices recitant. Quadragesimæ tempore cùm apud eos esset hoc anno Ioannes Ferdinandus, orationem dominicam & sanctissimum Eucharistię mysterium declarauit, cuius quidem mysterii tanta illi veneratione desiderióque tenentur, vt multi ex iis, qui maximè sunt in rebus sacris assidui, cęlestem illum sibi porrigi panem à me magna cum deuotione atque humilitate petierint, vtpote magnopere necessarium ad corroborandam fidem. nam quod ad præparationem attinet, sese quidquid mihi visum fuerit, facturos esse recipiunt. Exequiarũ autẽ vniuersa ratio nostra hęc est: primùm qui moriuntur, eos, antequam extremum spiritum ducant, de rebus ad salutem necessariis cõmonefacimus, & animamus; mortuis deinde feretrũ neophyti exornant: si mortui tanta fortè inopia sit, vt in funus pecunia desit, collata viritim stipe, quæ necessaria sunt, aliqui comparant, feretrum serica opertum veste quatuor viri tollunt. Frater noster, amictus superpellitio, signum crucifixi gestat, quem comitatur puer cum aqua benedicta. Tum deinceps ego sequor nõ sine litaniis, mihique voce præeũti (neque enim hic nobis, vt in Europa, clericorũ est copia) neophyti ipsi respondent: multę vndiq; laternæ collucẽt. Antequam domo efferatur cadauer, præcationem vnam ego recito, deinde orationem Dominicã vniuersi concinimus,

Neophytorum exercitationes.

Orationis studium.

S. Eucharistiæ veneratio.

Exequiarũ ratio.

idemque fit ad sepulcrum. postridie neophyti ad templum redeunt cum candelis accensis, ego super tumulū è responsoriis, quæ appellantur, vnum elata modulor voce. Itaque crucem inauratam cum artificiosa Christi pēdentis effigie, basique desidero, quam in huiusmodi pompis erectam excelsamque gestemus: quibus hi barbari tantopere permouentur, vt cogantur fateri nihil esse IESV CHRISTI legibus comparandū. & conuertuntur sanè ad Dominum aliqui, sed hi ferme egestate laborantes, vel morbo, vel à dæmonibus obsessi, quorum Dominus animos primùm, deinde etiā corpora curat, alio pharmaco nullo, nisi aqua panéque benedicto Multa mihi in hoc genere scribendi materia suppetit, verùm temporis angustiis premor.

Dæmonis fraudes.

Superioribus diebus in energumenam incidi, quam Dominus neophytorū rogatu ac precibus liberauit. ex ea dæmō carmina fundebat interdū Iaponica, quæ Iaponii sanè magni faciunt, studéntq; perdiscere, tametsi illa quidē statim autorem per se ipsa demonstrant: nam vt eorum bona sint principia, media tamē vel extrema virus eructāt. Solet autē dæmon cùm versus huiusmodi enunciat, vel regis alicuius iā vita functi, vel etiā bruti cuiuspiā sibi nomen affingere, vt his cœci Iaponii inducti fallaciis, aut regem illum aut brutum venerentur vt Deū. Atque ea ratione in rebus creatis diabolus adoratur. Alio præterea fraudis genere dæmon Iaponios fallit. nam sæpenumero Bonziorum rogatu, cùm scilicet iis pecuniæ ob eam rē aut vestimenta præbentur, vel febrim sedat, vel è corporibus migrat: ita fit vt quāuis de illo malè Iaponii sentiant; nihilo minùs eum aliqua ex parte suspiciant, metuant quidem certè, eique magno licet impendio honores quam maximos habeant. Iam verò in somniis quoque dæmoni perfacilè credunt. qui sanè per ministros suos vehementer laborat, vt insurgens in hac regione Christianæ ecclesiæ destruat ædificium, cumque alia ratione non possit, calumniis nos oppugnat, nititurq; persuadere Iaponiis, nos carne hominum vesci. Verùm misericors Dominus, qui suorum nunquam obliuiscitur, ex omnibus periculis eripit nos, sempérque Dæmon è certamine discedit inferior.

Duæ sūt præcipuè apud Iapones hæreses.

Radices in hac terra dæmonis cultus iecit altissimas, decem circiter è Sinarum regione importatis hæresibus, quæ tamen ad duas præcipuè rediguntur. altera est eorum, qui sempi-

sempiterna post mortem & supplicia & præmia dicunt es-
se: choros & symphonias libris exercent, mortuorum ma-
nes conuiuio excipiunt, curant funera, habent cœnobia
cum campanis & cellis: cinericiis quidam, atris alii vtun-
tur vestibus; multa cum superstitione exequiarũ iusta per-
soluunt, quibus absolutis addunt ad extremum Fombexet,
quæ Sinarum est vox, significatq;, Nugæ sunt hæc omnia.
Itaq; ex ea voce nectitur, quam dicebam, hæresis altera il-
lorum, qui veluti pecora, iudicio & ratione carentia, nul-
lũ esse nec Deũ, nec animum, nec dæmonem affirmant: &
quoniã intima conscientiæ solicitudine vexãtur: ad huius-
modi morsus sedandos, sine pudore vllo metúve, in omni
scelerum & flagitiorum turpitudine volutantur: quos
cùm Deus iusti supplicii cauta omni libidinum turpitudi-
ne fœdari permisit, tum se (miseri) diuinæ ignari iustitiæ,
legum vinclis solutos, tum sanctos existimãt, tum ad opta-
tam curriculi metam se peruenisse arbitrantur. Atque hęc
sanè mendacia, quippe quæ nullis fundamentis nituntur,
cùm ceteris rationibus, tum ipsa vitæ morũmque fœdita-
te facilè conuincuntur. Bonzii, qui sectam tuẽtur priorem,
chirographis quibusdam, quæ sanè magno vendunt, cauę-
re solent Iaponiis, nihil eos post mortem incommodi à dę-
monibus accepturos. Qui me Bungi primus excepit hospi-
tio, is vnum apud se chirographum habebat eiusmodi, sed
melius videlicet cauit illi Dominus, cùm eum familiam-
que ipsius vniuersam a Bonziorum dolis ad baptismum
traduxit.

Anno superiore montanus quidam honestus vir Chri-
stianus est factus: cuius rogatu ad patriam ipsius accessimus
leucas 9. ab vrbe Bungo. ibi præter eius familiam, quę 100
capitum summam excedebat, alii præterea ad 300 credi-
derunt Euangelio. ii Christianum eum, qui nos illuc dedu-
xit, eximia virtute hominem, venerantur vt patrem. Erat
ibidem præfectus regius quidam insignis, qui cùm de re-
bus diuinis admodum copiosè disserui, tantusque in eo a-
nimi motus est factus, vt in hæc verba prorumperet: Equi-
dem cupio fieri Christianus, idque reipsa statim perfice-
rẽ: sed quid Dominus meus deinde? quid dicat? quãquã id,
quod docetis, cùm sit adeò certũ atq; perspicuũ, profectò
ne ipse quidem poterit Christiana sacra repudiare. Atque
vt ea, quę sentiebat, præ se ferret palàm, ad baptismum

ſtituendo quàm maximè ſalutari genere vitæ (natus eſt autem annos ferè 30.) deliberet, &c. Valete. E Sinarum portu Cantonio, 11. Kal. Decembris, 1555.

Scripta iam epiſtola, exemplũ litterarum adiungere mihi viſum eſt, quas Rex Firandi è Iapone ad me ſcripſit: nam ipſum archetypum mecum ferebam, quo facilius à Rege, ſi opus eſſet, promiſſa exigerem.

Exemplum litterarum Regis Firandi.

Pater Mag. Franciſcus cùm meum in hoc regnum veniſſet, Chriſtianos fecit magna animi mei voluptate nonnullos, quos equidem commendatos habeo, & ab omni iniuria defendo. Bis deinde ad nos venit etiam Pater ille qui Bungi verſatur, baptizauitque cùm ex affinibus meis aliquot, tum ex reliqua nobilitate permultos: quem ego virum aliquoties audiui, eiuſque doctrinã, quæ mihi penitus hæret in medullis, ita probaui, vt CHRISTVM ſequi planè decreuerim. Quocirca te in meo Regno videre magnopere cupio: ſemel quippe mentitus, non mentiar iterum. Tu ſi ad nos te contuleris: & rem Deo gratiſſimam feceris: & à me quàm honorificentiſſimè liberaliſſimeque tractaberis. Firando.

Taqua Nombo Firandi Rex.

EX EPISTOLA GVLIELMI AD SOCIETATEM IESV IN LVSITANIAM.

EGo cum Gaſpare Vilela Firandum in ſubſidium Chriſtianorum Bungo cõtendi, annumque ibi totum vterque partim in baptizando, partim in Chriſtiana doctrina pueris tradenda conſumpſimus: qui per vias cãpani ęriſonitu (qui tum primùm in ea vrbe exauditus eſt) conuocati, eam paulatim edidicere, peritioribus quibuſdam ex eorum numero conſtitutis, qui magiſtrorum vice apud ceteros fungerentur. Atque etiam per vrbem publicè quæ didicerant alacriter concinebant, nec barbarorum nos inſectantium clamore, deriſionibus, probris deterriti ſunt, quo minus cæptis alacri ſtudio inſiſterent. reſque eo iam loci proceſſit, vt filij priuatim parentes ipſos edoceant, ſeq; inuicem inuitent ad eã noctu, modò apud hunc, modò apud illum decantandã, quò parentes etiam vocãt ſuos. Hebdomadæ ſacræ diebus, Gaſparis hortatu certus in vrbe locus

ad mortis Caluarij speciem est comparatus, quò Christiani ad audiendum verbũ Dei seque diuerberandos piè admodũ ventitabant. In Iaponis proceribus Christianus est quidam Antonius nomine, cuius in ditione sunt circa Firandũ aliquot insulæ ac vici. In ea loca Gaspar Christianorum rogatu profectus, incolas penè omnes tanto Antonij gaudio voluptateque conuertit, vt Antonius ipsemet incendium ædibus idolorum inferret: quarum custodes, quam dæmonibus dederant operam, eandem conditori suo, qui verè Deus est, deinceps dare cœperunt. Firandi, in ædibus Antonij nouis, Gaspar habuit cõcionem, ibique Antonius eo ipso die Christianis omnibus epulum præbuit: &, quo nihil gratulationi deesset, diuinitus factum est, vt filius eius etiã tum ethnicus cum quibusdam domesticis mulieribus conuerteretur ad Dominum. Multa præterea, quæ ex nostrorum litteris cognoscetis, Christus Dominus noster nos tũ ad perspiciendam penitus volũtatem ipsius illuminet, tum ad eandem ritè exequendam pro sua bonitate confirmet. Bungo 4. Nonas Octobris, 1559.

Aedes idolorũ incendũtur.

BALTHASAR GAGVS SOCIETATI IESV IOAM.

QVæ mihi in mentem venerint de statu rerum Iaponicarum, siue præsenti siue præterito, complectar his litteris, tametsi in magna rerum varietate ac mutatione, quæ nobis bene de re Christiana merendi laborandique maiorem etiam occasionem præbuit. Versamur in hoc Bungensi domicilio nouem omnino patres fratresque, cum Iaponiis aliquot hospitalium domorũ ministris, oppidani quotidie, sed dominicis præsertim diebus festisque præcipuis, ad templum ita frequentes à millibus passuum amplius nouem conueniunt, vt ædes multitudinem vix capiant, interdum etiam bonam eorum partem excludant. Quotidie sacris peractis elata voce recitatur Christiana doctrina. Complures Iaponij qui propiùs absunt, singulis sabbatis confessione, celebrioribus verò diebus etiam communione sese confirmant. Et mirum, ipso statim generalis confessionis initio, quæ sacrum præire solet, ac Iaponicè recitatur, ex auditorum oculis emicãt lacrymæ, ac multo etiam vberiores, cùm sacerdos corpus Domini tenens

Iaponiorum erga res diuinas studium.

tenens manibus, Domine (inquit) non sum dignus: quæ verba tunc ipsi quoque Iaponico sermone pronuntiat. Itaque mei sanè valde me pudet, cùm hosce homines video iu ante biennium ad lumen à cœcitate conuersos, tanto sensu ac dolore affici delictorum suorum. Iam verò sortiuntur etiam, apud quē dominicis diebus cōcant ad sermones inter se de religione serendos, eoque è nostris aliquem accersunt, qui matutinam concionem ipsis in memoriam reuocet. atque in ea quid quisque potissimùm animaduerterit, in medium afferunt. Hac sermonis communicatione absoluta, symbola pro cuiusque facultatibus in pauperum funera conferuntur. Atque hoc ipsum institutum & consuetudinem Amangutiani quoque, sibi à Cosmo Turriano iam ante quadriennium traditam, retinent. Bungi hospitales ædes habemus duas, alteram plagis vlceribusque curādis, aliis morborum generibus altera, exstructam hoc ipso anno 1559 ex lignea materia, multo ampliorem, in qua media aram excitauimus. Absolutum est ædificium die visitationi beatæ Virginis sacro, ibique postridie primùm sacrificatum est, habitaque oratio de rebus diuinis magna cum voluptate lætitiaque Christianorum: quos vniuersos eodē coactos vnus ex iis conuiuio excepit. Eius Nosocomij conclauia sexdecim sunt, quibus medici quoque hospitium est contiguum, viri in curandis ægrotis diligentissimi. Ab æstate proxima ad hoc vsque tempus amplius ducenti omni morborum genere liberati sunt, cùm neminē Cosmus, quamuis desertum ac desperatum, excluderet: cancriq; ac fistulæ veteres amplius decem & septem annorum, ac viginti, tanta felicitate curatæ sunt, vt Dei potiùs beneficiū, quàm humana medicina fuisse videatur. Quamquam in chirurgia sanè excellit vnus è nostris, qui alios etiā domesticos docuit, in quibus est qui, propter egregiam Iaponicę linguæ notitiam, simul & pharmacis corpora & animos monitis ac salutari doctrina curare possit. Itaque multi ex iis paulatim conuertuntur ad Dominum. Iaponius erat quidam Meacensis, domestica Bonziorum disciplina ac superstitionibus à puero institutus. Is non solùm audito Euangelio credidit, sed etiam cognita nostrę vitæ ratione ad nos Bungum vnà cum Cosmo concessit. Incitabat ipse se ad omnem virtutem, secumque præclarè pugnabat: & quoniam rei medicæ vacauerat, composita quædam exposuit

Bungi hospitales ædes duæ.

duobus

duobus libris, Sinarum lingua. deinde migrauit ad Dominum huic successit Michael, quo item sanctissimè vita functo, Sinæ duo à Cosmo sunt substituti, qui eos libros ediscerent. Composita sanè facilia & efficacia sunt, prorsus, vt eorum quibusdam statim admotis morbi pellantur. Gulielmus quidem Pereria cùm huc appulisset, ægrotus ipse, & reliqua ipsius turba naualis; iis medicamentis omnes ad sanitatem perducti sunt. atque opus hoc ære priuato hactenus Christiani prouinciales & mercatores aliquot Lusitani sustentant. Sed Rex præterea in eosdem sumptus vectigal attribuit, ex quo paçatis rebus annui capientur aurei trecenti. Femina est septuaginta annos nata, maiorem laponis partem emensa, cùm stipi à Principibus cogendę vacaret, exstruendis idolorum templis, quorum illa præcipuo quodam studio cultuque tenebatur. Hæc vbi Firandū venit, Dei verbis auditis, baptismum enixè petiit, quo impetrato, Bungum se contulit, factaque ibidem habitandi potestate, prope ædem nostram perpetuum sibi domicilium comparauit. huius virtus Christianis ad exemplum prælucet, victumque sibi suis manibus ipsa cùm quæritet, tum duas præterea mulieres, Christianis maritis defunctis honoratis hominibus, alit viduas, & in officio atque opere cõtinet: singulis sabbatis peccata confitentur, inopem ducũt vitam, carnemque suam solitudine ac pœnis voluntariis edomant. Quidquid ex parta labore suo pecunia supereſt, id continuò in valetudinarij subsidium conferunt: iamque præter lineas tunicas aliaque similia, in vsus pauperum aureosetiam nummos plus centum & quinquaginta erogarunt: sunt etiam ex Christianis qui ceteros, & per vrbem & per vicinos montes aliquo morbo laborãtes, inuisant, quorum inopiæ, cùm opus est, aliquod per eosdem viatores è Valetudinario subsidium mittitur. Christianus est Michael quidam, cuius hero vita functo homine pecunioso, qui magnam alebat familiã, ad funus conuenere Bonzij permulti, qui vnà cum familiaribus eius Iaponico ritu quotquot habẽt idola, suis quæque nominibus elata voce inuocare cœperunt: quos Michael, quamuis mortis metu propositio, nõ modò noluit imitari, sed etiam multis eos rationibus, sanè constanter, ab ea impietate reuocare conatus est. Alius erat in eadem familia Christianus, nomine Emanuel, qui Bonziis aliqua ex parte in ea vociferatione consensit, is deinde à

Infirmorũ cura.

Feminæ septuagenariæ conuersio, eiusq; in Deum & pauperes studiũ.

Michaelis cuiusdã sancta libertas.

de à Michaele obiurgatus culpam agnouit, atque vltro ad pœnam delicti postulandam venit in templum, & die quodam dominico, dum sacrificatur, sese flagris acriter nõ sine cõpiosa sanguinis profusione cæcidit. Qua satisfactione reliquis Christianis accepta & probata, cum Ecclesia in gratiam rediit. Alius item Christianus, cui nomen est Paulo, quòd in solemni quadam barbarorum gratulatione vexillifer esse recusasset, Regis autoritate ac beneficio vix obtinuit, quo minus ab iis male multaretur, eiusque domus disturbaretur. Mos est Christianorum in vsus templi aliquid semper è suis fructibus conferre, ipsumque templum magna admodum cura tuentur: in grauioribus verò difficultatibus, siue turbines ac procellæ sæuiant, (quæ in his locis ita sunt vehementes, vt ædificia euertant, euellant arbores; si verò imbribus mixtæ sint, emota etiam loco semina dissipent) nobis præstò sunt: siue belli vis ingruat, armati statim ad templi defensionem accurrunt. in eo quidem tumultu, qui hoc ipso anno excitatus est, cùm Balthasar Gagus Facatæ penè obsessus ab hostibus teneretur, Christiani permulti sese ad eum liberandum, vel capitis sui periculo, comparauerant. Sed eum Dominus, vnà cum reliquis ea obsidione locóque, insciẽtibus inimicis exemit.

Christianorũ in socios officia.

Superioribus diebus Gaspar Vilela Meacum est missus, quod etsi iam dudum erat in optatis, nũc tamen opportunius visum est, cùm simul omnes in hanc Bungi vrbem cõuenissemus. Interpres eum comitatur Laurentius frater, cũ Iaponicæ linguæ, morúmque, tum rerum Christianarum peritissimus, excellentique ingenio præditus. secum ferunt librum, à Melchiore conscriptum, ab ipso autem Laurentio Iaponicè versum: commodùm etiam accidit, vt eo ipso tempore hinc proficisceretur Meacensis quidam, qui illis dux itineris optimus esse posset. quatuor in vniuersum hoc iter ingressi sunt, quibus Dominus vtinam pro sua infinita bonitate aditum muniat, gentémq; illam ad suas tenebras agnoscendas morésque mutandos illustret. in ipso discessu, subsidium aliquod spiritale in eam expeditionem à nobis omnibus petiere: sacra missarum permulta, septem psalmi, aliáque huiusmodi suffragia delata: seque in viam dederunt sexto Idus Septembris 1559, non sine magno omnium dolore ac lacrymis. Iámque eos Meacum Dei beneſi-

beneficio peruenisse cognouimus. Quid ibidē egerint, qui status sit rerum, vt ex hac parte, prout è re Christiana fuerit, absentibus consulatur, propediem cognoscemus.

Nunc venio ad res Facatenses. ea est vrbs ampla & opulēta, negotiatoribus frequens, in planitie sita. Būgo distat pedestri quinq; dierū itinere. Inde Firandū maritimus trajectus est passuū octoginta milliū. Anno superiore, paschalibus festis exactis, cùm Rex nobis domum ac templū Facatæ secus mare dono dedisset in suburbano, in quo agricolæ ferme septuaginta versantur, eò missus sum, cū Ioanne Ferdinando, qui Iaponicam linguam tenet optimè, cuius ad conciones cùm magnus concursus fieret, baptizari aliqui cœpti sunt, veruntamen lētè, nam ante baptismum Christianis rudimentis diligenter instituuntur, & certas precandi formas mandāt memoriæ, denique intelligunt in ea religionis mutatione quid suscipiant, quidve deponant. conuersi sunt ex eo numero sex patresfamilias, nec inepti homines & locupletes. eòdem conueniebant etiam indidem Christiani aliquot, qui iam antea Euangelio credidērant, itemque Amangutiani nōnulli. Habebatur antē quotidie concio, deinde ad Bonias veniebant, tum conferebāt inter se, quæ in concione audierant, deinceps doctrina Christiana Iaponicè, oratio verò Dominica, Angelica salutatio, & Symbolum Apostolorum latinè recitabantur. Cū res ita procederent anno 1559, officiis hebdomadæ sacrosanctæ persolutis, cum ceteris (locus enim erat idoneus) sacratissimæ Eucharistię mysteriis ac cæremoniis altero paschalium die armatorum duo millia possessionibus suis pellise ab Rege, præfectóque regio Bungensi, (qui fortè ibi tū erat) acriter questi, Facatam aggrediuntur: atq; eo quidem die exclusi ab incolis, nocte verò insequente prodentibus Bonziis, vrbe vicóque potiti sunt. Hîc nos in densis tenebris, sublata humeris cruce, rebus nostris diligēter quisque pro sua parte consulere. Ac primum omnium quædam tēpli ornamenta cū Ioanne Ferdinando, pueriſque domesticis, in Firādensem nauem imponimus: quæ continuò discessit. Inde ego & Gulielmus, comitibus Christiano quodā incola Syluestro nomine, & Lusitano, qui in his locis eo tēpore versabatur, in nauem confugimus duobus passuū millibus stantem in salo. nauarchus, qui ex hostium factione esset, simulatq; oppidū captum cognouit, statim cum suis

Facata oppugnatur.

de nostro interitu cœpit inire consilium. suadentibus cunctis, vt nos è medio tolleret, & periculosum fore dicentibus, si nos direptos ac spoliatos abire permitteret: vnus ipse, nō tam misericordia adductus, quam lucri spe, quòd multo plura nobis superesse arbitraretur, eam sententiam dissuasit. quo quidem tempore, cùm actum de nobis esse arbitraremur, veniam delictorum apud se quisque suorum à Deo supplices precabamur. Sylvester autem ille Iaponius, non necessitate cōpulsus, (omnia enim ea pericula effugere poterat) sed beneuolentia & caritate, quamquam enixè recusante me, vna conscenderat, cùm diceret certū sibi esse nobiscum mori eum ego noctu sæpe singultientem effuseque plorantem audiebam, quòd agi de nece nostra à nauicularijs cognouisset. quinimmo facta sibi ab illis abeundi potestate nunquam est vsus. idem ex iis quæ secum attulerat, ita multa cum nostris amisit, vt vnum ei supereſſet indusium: interim cibaria nobis vnciatim dabantur, æquè malè acceptis, ac si in Turcarū triremibus teneremur. quarto pòst die Facatæ cognitum est nos ibi esse, quod vbi nauarchus resciuit, tota de re hostes, qui vicum ceperant, certiores facit: tum nauiculæ tres armatis hominibus refertæ naue inuadunt, ipsumque nauarchum arreptum expilant; nos verò ipsis etiam vestibus, quæ nobis erant reliquæ, vna tantū relicta intima tunica exuunt. cum iis deinde in nauiculas descendimus. qui tria passuum millia cùm processissent, antequam ad terram appellerent, inter se spolia diuiserūt. quod illi dum faciunt, vir quidam ex eo comitatu præcipuus, qui me nouerat, mihi togam, comitibus verò meis aliquid singulis ad corpus tegendum reddidit. descensione in littus Facatensium facta, noui nos labores, noua pericula excipiunt. nam ex hostibus hi qui in terra remanserant, partem prædæ ab eis, qui in mari nos diripuerant, efflagitare cœperunt, qua cum iis communicata discedunt. nos in littore sumus relicti. magna autem erat eo loco vis populi, portæ verò oppidi clausæ, dispositaque præsidia. hic nobis alius pugionem, alius hastam intentans, dari sibi aliquid minaciter postulant: alij verò nobis manus etiam inferunt, vt vinctos in suas villas abducant. denique nos vestimētis planè omnibus nudant. in ea turba ac tumultu conjicimur in aggeris quendam hiatum, quod apud eos futuræ necis indicium est. tum verò plebs in nos cateruatim irruere, nos clamo-

Syluestri prga Socios fides.

Sociorū calamitates & pericula.

clamoribus suis ad cædem exposcere: nos regnorum euersores appellare, aliisque huiusmodi probris contumeliosè proscindere. quæ voces dum ab incondita plebe iactantur, ecce tibi miles specu illo nos extrahit, strictoque gladio, vbi sunt, inquit, pecuniæ? Cui nos: vides in quo statu simus, & petis ea, quæ non habemus. mittit ille confestim in oppidū sciscitatum, nobis porrò quid faceret. Dum in his vitæ periculis versaremur, Syluester interea admissus in oppidum, Ioannem quendam Christianum, cui cum hostibus magna erat necessitudo, de nostro statu fecerat certiorem. qui vestimentis quatuor sumptis, cōtinuò ad littus excurrit, summotaque magno impetu multitudine, ex eorum manibus, qui nos iam captos tenebant, eripuit. simul etiam adfuit ex oppido nuntius, qui nos occidi vetaret. Inde Ioānes domum suam perductos, cibo nos igneque refecit, vadimonium etiam pro nobis magistratibus promisit, eosque tum pollicitationibus tum verò muneribus mitigauit. Et quoniam in iis tumultibus casu disiunctus à nobis Gulielmus cum puero Christiano in manus militis cuiusdam inciderat, eo ipso die nulla interposita mora Ioannes militē adiit, pretioque redemptionis transacto (id fuit aureorum viginti) nostros domum reduxit: in qua decem dies morati, quòd ea negotiatoribus valde frequens esset, magistratuum iussu ad alium Christianum diuertimus, ibique dies quinquaginta latuimus. Breuiarium ego per eos dies cum reliquis rebus amiseram: id quoque Ioannes & reperiit, & mihi suo ære coëmptum reddidit. Tertio mense inter eos labores ac metus exacto, veniam deniq; profectionis sine vlla vel hospitum nostrorum vel Christianorum aliorum molestia aut detrimento à magistratibus impetrauimus. mihi enim vtique certum erat quiduis perpeti potiùs, quàm damni quidquam cuipiam eorum importare. Bungi autem vt nos euasisse cognitum est, ingens cū Regis ipsius, ac procerum aliquot, tū Christianorū gaudium fuit: quorū nonnulli nobis obuiam ad vrbem accedentibus ad tertium lapidem nō sine cibariis prodiere: ad secundum verò atque ad primum alios item offendimus vino fructibusque ad nos recreādos aduectis, atque ipsis etiam vmbellis ad solem arcendū. nec verò mulieres ei gratulationi defuere, quæ sublatis in sinū infantibus itē lōgè nobis occurrerāt: atq; hæc omnia mira cū alacritate lætitiaq; fiebāt: plorare alij gaudio, alij subla-

Christiani cuiusdam pia in captiuos officia.

Insignis Neophytorum pietas.

tis in cœlum oculis Deo gratias agere, quòd preces ipsorũ exaudisset: omnes verò & mihi & inter se gratulari, narrare, quanto nos beneficio Dominus è quot quantisque periculis exemisset. Nam quid ego de patribus nostris & fratribus dicã? qui vt nos iam à fede desperatos incolumes redeũtes viderũt, tãta voluptate lætitiáque perfusi sunt, tãtáque nos vicissim, vt ærumnæ omnes præteritæ tanquã somniũ euanescerẽt: laudetur Dominus, qui in his partibus ita remotis gentẽ hanc, vix dum posito Christianæ militiæ tyrocinio, tãto diuinarũ rerum studio inflãmat. magnũ hęc, mihi credite fratres carissimi, solatium afferunt: nec regnũest vllum cum Christi obsequio cõferẽdum. in illis calamitatibus etiã Firãdo Christiani ter quaterve non modò farinæ, carnis, piscium, vestium, sed etiã pecuniæ tãtam ad nos copiã submiserunt, vt ego valde timerem, ne ea res ab aduersariis cognita dimissionis nostræ ac liberationis negotium retardaret. Nec verò Facatensium quoq; Christianorum eo tẽpore subsidia defuerunt, vt affirmare possim, Socios nostros nunquam ita omnibus copiis abundasse, vt nos in eo statu Dei beneficio abundauimus: quã eorum in nos caritatẽ ac studium Dominus ipse cõpensẽt. Abvrbe Facata cõdita nihil vnquã simile iis tumultibus extitisse ferebatur: quo facilius persuasum est barbaris, omnes eas calamitates nostra causa contigisse: quare tanta in nos ira perciti sunt, vt ædes nostras, ac templum, & cætera omnia diruerint, denique puteum ipsum, quo vtebamur, glebis oppleuerint.

Vita & mors egregia cuiusdã Christiani.

Ineunte quadragesima honestus vir Christianus, quo commodius rebus diuinis vacaret possessionibus relictis, amicóque potenti, apud quem familiariter viuebat, ad nos se recepit, filióque vno quem habebat, in Societatis nostræ disciplinam tradito, ipse toto eo quadragesimæ tẽpore pedem finibus ædium nostrarum nusquam, ne ad suos quidẽ extulit: quinta autem sacræ hebdomadæ feria in cœna Domini cùm ante aram in primo fidelium ordine cõstitisset, præsentem in Eucharistiæ sacramẽto Dominum alloquẽs, omnes eius cruciatus, quos optimè nouerat, memoriáque tenebat, sigillatim ita recensuit, vt vniuersi generis humani redemptionem æquè sibi vni, ac ceteris omnibus applicaret: idque eo animi sensu ac dispositione verborum, vt omnes in sui admirationem conuerteret. vbi perorauit, flagris in sua terga cæpit sæuire tanta cum perseuerantia, vt eum

cohi-

nonnullos ipsemet è suis domesticis incitabat, Itaque asseclæ duo, quibus ille præcipuis in administratione consiliariis vtebatur, cœlesti lauacro expiati sunt. Postremò à nobis petiit, vt eò rediremus quotannis: populum vniuersum paulatim in Christi fidem esse venturum. itaque hoc ipso tempore nos exspectat.

Firandi præclarè in præsentia Christiana res geritur. sacrificanti mihi quotidie, concionanti verò Iaponice Ioanni Ferdinandi, neophyti adsunt. quamquam Ioanne quidẽ carebunt propediem, exspectatur enim à Cosmo Turriano, vt neophytos Amangutianos erudiat. mecum remanebit Paulus Iaponius, de quo dixeram ab initio, egregius iuuenis, tantaque dicendi facultate & copia præditus, vt dies totos in sacris disputationibus sine vlla auditorum satietate consumat. Mirabile verò dictu est, quanto in rebus diuinis animi æstu zeloque ferueat, quantaque dexteritate Iaponios quid sequi debeant, quid fugere, edoceat. Firandensium neophytorum numerus est iam ferme 500. Regulus autem, in quo magna ad Christianam religionem propensio cernitur, areã nobis ad cœmeteriũ Christianorũ attribuit, in qua ipso exaltationis Crucis die solenni, summa & neophytorũ & Lusitanorum, qui aderant, gratulatione & alacritate, crucis trophæa defixim⁹. Aloisius Almeida præter pecuniam ad excipiendos infantes collatam, vnguentũ etiam centum aureorum pretio mittit Vlissiponem ad Socios nostros, vt coacta ex eo pecunia, tabulã ad exemplar, quod in charta delineatũ est, quàm elegantissimo opere pingendam curent: summa quæso adhibeatur diligentia, vt ea tabula perfecta ad hanc Bũgensem Ecclesiã perferatur, in Beatissimæ Virginis sacello valetudinarii quod à pietate nomen accepit, locanda, &c. Firando, 9. Kal. Octob. 1555.

MELCHIOR NVNNES SOCIETATI IESV IN EVROPAM.

ANno superiore, susceptę à me Iaponicę profectionis huiusce consilium, aduentúmque meũ Malacã per litteras vobis exposui. nũc iter nostrũ Malaca ad hũc vsq; portũ Sinarum describã breuiter: nautæ enim properãt. Cùm variis difficultatibus ab nauigando cohibiti, hyemẽ totã in piis obeundis ex instituto nostro muneribus

ribus Malacæ posuissemus, ego verò etiã in morbũ Domino volẽte incidissem: non dũ planè recuperata valetudine, paratã instructamque magno labore Carauelem (nauigii genus id est) conscendimus, tanto cum gemitu luctuque Malacẽsium, vt equidem indignitatis meæ conscius erubescerem. cùm leucas 12 à Malaca prouecti essemus: tẽpestas adeò sæua repentè cooritur, vt vela disrumperet, sanè commodè: secus enim omnino vis venti nauigium demersisset. Posthæc ad fretum Sincapuranum in Syrtes scopulosas incidimus, & quidem in hostium ora, qui Lusitanos complures variis grauissimisque cruciatibus paulo antè mactauerant. Hîc nos cùm incerti spem inter metumque fluctuaremus, reliqui verò de salute iam propè desperassent: scapham, eorundem rogatu consilioque, conscendi ego cum fratribus duobus, vt rostratam maioris formæ nauem, quæ paulo antè præcesserat, quærerem, eiusque auxilium implorarem. Ac primis tenebris Maurorum Pantanaatum infesta nobis 50 apparuere nauigia: qui ita propè ad nos accessere, vt iam gratulantium prædam inter se voces clamoresque exaudirentur. Tum verò necesse fuit ad arma spiritalia fidei & precationis, bellica quoque tormenta arripere, vt hostibus terrorem inferemus: atque vt quatuor sclopetariorum species præberetur: igniti eminus funiculi ostendebantur. Verùm nobis Dominus, qui laborantibus præstò solet esse, subuenit. Etenim cùm in hostium potestatem pænè iam veniissemus, ita ad rostratã appropinquauimus, vt eius metu perterriti Mauri cursum reflecterent. Tertiò periclitati sumus ad insulam Palotimam. quippe, cùm Lusitani aquatum descendissent: nisi murmur exauditum esset opportunè, latentium in insidiis Maurorum, venenatis vtique illorum occubuissent sagittis. In ea insula nostrorum è numero quatuor Mauri, ad nautica ministeria in primis necessarii, fuga deseruere nauigium: quæ res gubernatoris præfectique animum vsque adeò perculit, vt ægre ab iis impetrauerim quo minus reuerterentur. Inde ventum est ad insulam Patauen, cuius incolæ idcirco Lusitanis erant infesti, quòd ab ea rostrata, quam dixi, captum ipsius insulæ præfecti nauigium, & omnes, quotquot eo vehebãtur, occisi fuerãt. Hîc nostris è fratribus duo, cùm ad commeatus petendos in terram descendissent, magnum adiere discrimen. Verùm hæc

Mauri Pantanaates.

Insula Palotima.

Patane.

hæc omnia incommoda mirum quanta animi alacritate, non modò fratres, sed ipsi, quos nobiscum vnà ducebamus, pueri exciperent. vt satis appareret quantum ex vna parte laboris ad nostram probandam patientiam permitteret Dominus, tantundem ex altera auxilij ad leuandas difficultates ipsius benignitate præberi. Ineunte Maio mense, Pataue soluimus læti, quòd primus deinde portus nobis Bungus Iaponicæ terræ videbatur futurus: quo in loco & Socij nostri & multi Christiani præterea versarentur. sed vel nostris peccatis, vel dæmonis inuidi scelere, vel diuino consilio nos in ipso Pulonandaris medio sinu cursuque atrox adeò tempestas oppressit, vt nauis, dehiscente carina, ex ingenti fluctuatione, aquæ tantum acciperet, quantum assiduo diuino opere nocturnoque exhauriri non posset. Tum præfectus & comites Lusitani me per Deum obtestari, ne Iaponiorum salutem ipsorum vitę salutique anteponerem: eam sibi perspectam marium Sinensium ac tempestatum esse naturam, vt si cœptum cursum tenere pergeremus, nobis pereundem esset omnino: itaque eorum precibus coacti, ad Palotimam, quam initio nominaui, reuertimus: quanto nostro cum dolore, vos ipsi existimatis fratres, cùm tantopere expetitam à nobis nauigationem quasi retexere ac remetiri cogeremur. Ad hæc ille quoque metus animum angebat, ne inuisa Deo nostra essent studia. cùm interea & nauigium aquam non cessare accipere, & redeuntibus ventus nobis tam aduersus obsisteret, vt quadragesimo die, ni fallor, non plus quàm 40 vel 50 leucas remensi fuerimus. Verùm immensa Dei clementia, eos qui ipsi confidunt, cùm in extremum venere discrimen, tum subleuare maximè solita, diutius nobis opem ferre non distulit. Nam triduo pòst quàm Palotimam ex reditu attigimus, eòdem naues Lusitanæ duæ aquandi caussa, cùm ad Sinas tenderent, accessere. quarum præfecti rogauere nos, vt quoniam tam periculosè nauigaremus, vnà secum onerarias cõscenderemus: transmissionem ab Sinis in Iaponem, DEO volente, non defuturam. quæ me res tametsi magnam in dubitationem adduxit, tamen vt aliquam Sinensis prouinciæ notitiam & vsum acquirerem, & simul vt explorarem qua ratione posset aditus in id regnum Euangelio patefieri: statui denique magis è re Christiana futurum, si me ad Sinas ex itinere contulissem. Sed pridie, quàm in onerariam Fra-

cisci

ciſci Tuſcani è caruela tranſcendimus: grauius multo, quàm vnquam antea, vitæ diſcrimen adiuimus. Denſis enim tenebris, intempeſta nocte, procella onerariam tanto impetu noſtrum in nauigium intulit, vt parum abfuerit, quin id prorſus deprimeret. quocirca ſoluto ſtatim retinaculo, quod nos onerariæ coniungebat, anchora iacta, in alteram nauem noſtra multo humiliorem incurrimus, quam ne demergeremus, anchorarios funes coacti præcidere, fluctuantes in ſaxa detrudimur: vbi naufragium faciendum & moriendum ſine dubio fuerat omnibus, niſi diuina bonitas (humani quippe præſidij nil ſupererat) præſenti periculo nos liberaſſet, cùm multi viuentes adhuc mortem ſuam lugerent, ac mirarentur Dei cauſſa ſuſceptum iter, tot obſtaculis retardari, non intelligẽtes videlicet, Dominum, quos diligit, eoſdem corripere, & quaſi aurum in fornace probare quos eligit. Conſcendimus igitur onerariam, & medio circiter Iulio ad Santianum inſulam, a Cantonio portu Sinarum celeberrimo leucas 30 diſtantem, ſcopuloſa, quædã loca non ſine magno naufragij periculo præteruecti, deuenimus. in ea mihi inſula Dei benignitate conceſſum eſt, vt ſuper tumulum, qui Franciſci Xauerij quondam oſſa contexerat, ſacra miſſæ facerem. Et quod Xauerius dum viueret tanto labore fruſtra quæſierat, id ego, ipſius apud Deũ precibus ſcilicet adiuuantibus, nullo negotio ſum conſequutus, vt in vrbem Cantonis admitterer. Nunc de Sinarũ rebus, quoniam id vobis gratum arbitror futurum, teſtis oculatus pauca preſcribam.

Rerum Sinenſiũ deſcriptio.

Sinarum regio multas in prouincias vel regna diuiditur: quorum eſt celebertrima ſua cuiuſque metropolis. Harum autem Cantonem omnium minimam ferunt: cùm tamen (Luſitanorum ſententia quotquot eam vrbem inuiſimus) Vlyſſiponem incolarum frequentia ſuperet: ædificia ſanè bona, valida mœnia: viæ inter ſeſe, ne furibus ac maleficis tranſitus pateat, portarum clauſtris interſeptæ. iam verò paſſim exſtructi cum inſcriptionibus fornices ad mille vrbe tota viſuntur: hæc enim ferè adminiſtrationis ſuæ monimẽta magiſtratu abeuntes Regij præfecti relinquunt. quæ viæ fornicibus carent, eæ quandam repreſentant amœnitatem hortorum, arboribus lætis ad ianuas ædium in ordinẽ inſurgentibus.

Eorũ quæ ad victum neceſſaria ſunt, mira in omni genere

nere copia. In singulis vrbis viis affatim venalia proponuntur. Circa mœnia nauigatur, magna aquæ vi in fossam vrbis è flumine deriuata. Cantonem euntibus iter est per infinitam ferme planitiem, & eam quidem irriguam & opimam. nouas ter in anno fert fruges, quæ in vrbem nauibus conuehuntur. Fructibus, animalibus, plantis, & cultu ipso regio est Europæ persimilis.

Feminarum summa custodia. in publicum prodeunt tecta vndique lectica concluse, corporis ornatu sanè pudico. in adulterio deprehensæ capite puniuntur. Efrones ac vagi vrbe prohibentur. certus ac suus cuique opificum ordini vicus est. Cum externis incolæ varia mercimonia, vt sericum, pretiosa fictilia, camphoram, cuprum, alumen, lignum Sinense commutant. Natio est ventri ac voluptatibus dedita: sed gubernandi ratio planè admirabilis. Singulis prouinciis noui tertio quoque anno magistratus à Rege præficiuntur, non tamen indigenæ: quorum, ex ipso comitatu atque ordine appatitorum & assectarum, veneranda omnino maiestas imperij. Qui publicè ius dicit, ac veluti Prætor vrbanus est, Hexasi patrio sermone appellatur. Qui regiam pecuniam ac vectigalia curat & exigit, Ponchasi dicitur. Res autem maritimæ & peregrinorum administratio penes Aitanen est. Accedit Chaën: cuius insignia, manus & oculus: munus verò, capitales Regis sententias, multásque à cohorte Regia confirmatas, curare exequendas. Regios ministros vel in officio continere, vel etiam (si malè se gerant) magistratu priuare. Porrò his omnibus quasi pro Rege præest Tutan: cuius tota prouincia potestas admodum est formidabilis: pileo sibi à Rege donato conspicuus, & vestimentis leone (insigne regis id est) inaurato distinctis. hoc ille amictus ornatu, ipsa grauitate ac specie nostris Europæ Regibus ante cellit. eum nobis atque etiam Lusitanis præfectis non nisi genu flexo & eminus quidem alloqui licuit; habitat sumptuosè; qui ad eum negotiorum caussa adeunt, iis, vt à ianitore admittantur, quid sibi velint, ad singulas fores elata voce pronuntiãdum est. stipatores corporis habet permultos à Rege attributos. Et sanè hominum millia centum ad huius duntaxat Cantoniæ prouinciæ diecœsim, atque præsidium regiis impensis ali dicuntur. Arma lictorum, arundines igne tostæ sunt, subiti vnius longitudine, latę digitos quatuor: iis nocentiũ

Sinarũ gubernandi ratio admirabilis.

pedes,

pedes, leui quandoque de caussa, acriter adeò atque inhumanè diuerberant, vt quinquagesima plaga damnatũ vel prorsus interimat, vel certè fractis ossibus omnino debilitatum relinquat. Verberibus decemquidam, inspectãte me, cæsus est: quæ mihi ferre pro Christo si obtingeret, magnũ scilicet præmium paratum existimarem. Prefectis verò ipsis per vrbem sella gestari mos est. equi frænati sequuntur: magna præeunte satellitum manu, quorum alij, quas dicebamus, arundines, alij ferunt clauam, alij pendente ex humeris tabella, sericis floccis ornata, magistratus imperium ac potestatem declarant. Hi omnes, in ordinem bini, turbam magnis clamoribus summouent, quæ vel in domos è via se proripit, vel etiam honoris caussa fores euertit: in transitu verò mirum silentium.

Iam in his populis ad Dominum conuertendis, illa meo quidem iudicio vel maxima difficultas occurrit: quòd plebs nouæ religioni se addicere, nisi magistratibus approbãtibus: magistratus, iniussu Regis, eam potestatem facere verebuntur. Veruntamen tota de re cogitanti duplex mihi ratio veniebat in mentem: altera quodammodo naturalis: vt cùm à Lusitanię Rege legatus ad Regem Sinarum fœderis atque amicitię caussa venerit: Sacerdotes aliquot è Societate nostra secum in hęc loca deducat: qui interea dum legatus Cantone subsistit, (subsistere autem menses cõplures erit necesse, dum à Rege responsum accipiat, regia quippe vrbs, ad quã flumine tenditur, distat hinc leucas ferme quingentas) aliquã huiusce linguę legumq; nacti notitiã, deinde per occasionẽ legationis eius vnà cũ legato in ipsam vsq; Regiã penetrent. ibi cũ sese moresq; suos genti probauerint, cũ deniq; Regiũ diploma obtinere contendãt, quo populi à Christiana religione non modò nõ deterreantur, sed etiam ad eam vbique sectandam à magistratibus animentur. Altera est ratio, quæ non tã humano consilio, quã vnius Dei pręsidio nititur: vt duo aliqui è nostris in has oras delati, comitibus discedentibus ipsi remaneant; cùm Euangelij promulgatione aliquot arundinum plagas æquo animo paciscantur; in compitis ac plateis Christum palàm prędicare non dubitent; nec metu, ne si in carcerem quidã trudantur, ab incæpto desistant. quamquam illud in ea re inesse videtur incommodi, quòd interpretes, quibus maximè est opus, nulli ferme reperiuntur, nisi prouinciales

ciales quidam adoleſcentuli, quorum neque animi fortitudo, neque prudentia, nec vita denique eiuſmodi eſt, vt cum iis muneris tanti pars vlla tutò communicari poſſe videatur. Ac mihi quidem valde fuit optatum, poſſe in hac regione conſiſtere, aut certè è Sociis aliquem diſcendæ linguæ cauſſa relinquere: ſed meum hoc conſilium impedit partim delegata mihi Iaponis prouincia, partim etiam ſolicitudo de noſtrorum ſalute, quos in diſcrimen offerre non audeo, non facta à magiſtratibus poteſtate manendi, ad quos tamen ego, licet oppidani affirmarent me nihil tale impetraturum, fruſtra ea de re non ſemel adire tentaui.

Sunt autem Sinæ, quantum eo temporis ſpatio perſpicere potui, ingenio ac iudicio bono; vtique meliore futuri, ſi Chriſtum ſequuti, nuntium remittant voluptatibus atq; libidini, qua mentis acies magna ex parte retunditur: ſunt etiam ad mechanica & mercaturam idonei, & quæcunque ad victum & cultum corporis pertinent. Animi verò immortalitatem, Deum vnum, æterna præmia ac pœnas ignorant: quocirca ſpiritalium rerum cura apud eos poſtrema. Sacrorum antiſtites eatenus in honore ſunt, vt capitis tegumento in mitræ formam vtantur, mento & capite abraſo, deſpicatiſſimum alioqui genus hominum. Nullum ex iis, quamuis adhibita diligentia, reperire potui, qui me gētis cæremonias & iura ſacrorum doceret. Incolæ omnes idola apud ſe habent, quæ odoramentis duntaxat ac ſuffitibus venerari mos eſt. Ad rem quamlibet auſpicandam per ſortes oracula exquirunt: eæ ſi triſtes ducantur, idola videlicet vapulant. Ex quo ad Sinarum terram appulimus, Cātonem contuli me bis, qua in vrbe menſes duos circiter poſui, vt agerem de redimendis captiuis Luſitanis tribus, qui cum aliis Chriſtianis prouincialibus totidem admodum arcta ſæuáque in cuſtodia detinentur. cuiuſmodi calamitate oppreſſi nonnulli præterea Luſitani variis prouinciæ locis dicuntur eſſe: cùm enim infeſtis hucuſque Sinarū populis vſi fuerimus, ſi qua Luſitanorum nauis tempeſtate in hæc littora eiecta eſt, vectores & nautæ vel necati ab incolis vel in vincla coniecti ſunt: quod tamen fieri deſitum eſt poſtea quàm legitima pro mercibus portoria ſoluere Luſitani cœperunt. Verùm ad captiuos vt redeam, cùm quendam ex iis Matthæum nomine præfectus ad ſe è carcere euocari iuſſiſſet, miſericordiam eius mihi mouit adſpectus: panno-

Sacerdotes & ſuperſtitiones Sinenſiū.

pannosus erat ac squalidus, capite ac pedibus nudis, manicis ad brachia, ferrea cathena ad pedes iniecta: collo autem inserto in tabulam, quæ scriptam vinculorum caussam demonstrabat: quo maximè modo haberi dicũtur ij, qui sententia capitali damnati, mortique addicti sunt. Ac primò quidem redemptionis pretium mecum attuli, succinũ crudum: quod magis propositis præmiis à Rege conquiri perhibetur, eò quòd persuasum habeat hoc gummi genus, cũ quodam alio condituræ genere sumptũ, spatium vitę producere: secundò autem, aureos ad mille & quingẽtos, quos mihi tres amici ea lege commodauerant, vt Lusitani redẽpti æs hoc alienum, stipe à classiariis & mercatoribus Christianis emendicata, dissoluerent. ea pecunia in vrbe deposita est, Chaẽni præfecto numeranda, si nostros homines liberos dimiserit, quorum hoc anno saltem vnum solutum iri confidimus.

Sed hactenus de Sinarum moribus ac regione: vnde ego in Iaponem Maio mense discedere cogitabam: quo tempore nec transmissio nec Lusitani comites deerunt. Nũc autem epistolam egregio Aloisij Almeidæ Lusitani facto concludã, is cùm anno superiore in Iaponẽ venisset, (vir est autem in his regionibus admodum notus) & Bungi cum Balthasare Gago congressus, eam Iaponensium feminarũ cõsuetudinem cognouisset, vt modò natos infantes per summam immanitatem necarent, quos propter inopiam alere se posse diffiderent: cum eodem Gago condixit, vt cum Rege Bungi ageret, quo mos hic pessimus ratione aliqua tolleretur: ad eam rem sese de suo quantum esset opus pecuniæ, collaturum. Placuit Regi consilium, seque nutrices ad pueros educandos attributurum recepit. Itaque Aloisius Bungi ea de caussa remansit, ædesque comparat magna populi approbatione, in quas non modò pueri deferantur alendi baptizandiq;, sed etiam Christiani pauperes qui sunt in vrbe, confugiant. Idem Aloisius cùm nos nimis diu morari videret, (namque biennium circiter est cùm soluimus Goa, quod tempus nauigando maxima ex parte consumptum est) veritus ne qua difficultas nos retineret Malacæ: duo coronatorum millia ad amicum misit: quibus nostra subleuarentur incommoda. Sed hac eius benignitate spero me non vsurum. Accepi autem ab eo litteras, quibus nostrũ aduentum auidè ab se exspectari ostendit: vt mecum de in-

Iaponen siũ femi narum immanitas.

Aloisij Almeidæ factum egregiũ.

cohibere necesse fuerit. is deinde Paschali die Dominico cum aliis aliquot corpore Domini sumpto, paucis pòst diebus ab interfectoribus circumuentus, quos iratus barbarus miserat, is quem diximus ab eo relictum fuisse, magno sanè animo sublatis manibus, oculisque in cœlum defixis, occisus est. vxoris solitudinem ac liberorum orbitatem, qui bonam virtutis frugem pollicentur, nunc res familiaris nostra sustentat. Superioribus litteris alterius Christiani hominis item honesti multos iam annos nati mortem exposui, quam ipse quoque in ædibus nostris obiit. is allato ad se extremo corporis Christi viatico, cùm iam præ imbecillitate loqui non posset, aspectu Domini recreatus, in eiusmodi verba vocem soluit, quæ inhabitare in eius animo Dominum testarentur. In agro Firandensi, Gasparis Vilelæ Antoniique viri principis, & Christiani maximè operæ, Christiana res ita feliciter gesta est, idola tot igne consumpta, euersa fana, ipsis ædituis ad cultum Christi traductis: vt eius rei dolore accensi barbari, diabolicis instincti furiis crucem insignem, Firandi iam diu positam à nobis, præciderint: templum verò Gaspare expulso, cum ipsa ara & imaginibus disturbarint, atque ita nostros exterminarint, vt ne transitus quidē illac, quamuis aliò tendentibus, pateat. sed Dominus horum neophytorum educationi, qui laborantibus nobis adeò amanter affuerunt, consulet: id vtique se admodum optare nobis per litteras ipsi demōstrant: cognouimus etiam vnum ex iis rei Christianæ peritum infantes baptizare. Dominum obsecrate etiam atque etiam, carissimi fratres, vt afflictam ecclesiam hanc pro sua clementia excitet, Bungo, Kal. Nouemb. 1559.

ALOISIVS ALMEIDA SOCIETATI IESV IN LVSITANIAM.

IN iis litteris, quæ à vobis ad nos assiduè perferuntur, insignes amoris erga nos vestri & caritatis notæ cernūtur. apparet etiam quanto studio teneamini ad nos subleuandos in hæc loca veniendi. hanc plenam pietatis volūtatem, quoniam nos remunerari non possumus, Dominus ipse pro sua benignitate compenset: quanquā vt amori vestro nos etiam aliqua ex parte respondeamus, (quoniam auetis scire quid à nobis in re Christiana geratur) anni huius præ-

præsertim acta ad vos perscribere statui.

Balthasar Gagus hoc anno ex Iapone profectus in Indiam, aduersa tempestate retētus, hyemauit in ora Synarū: atque id fuit causæ, cur à nobis huiusce anni litteras non acceperitis. Post eius discessum nuntii Meaco allati sunt, Bonziorum in Gasparem Vilelam odium aliquantulum refrixisse. itaque rursus aures dare cæpisse Euangelio, fierique aliquos Christianos, atque in iis nobilissimos homines, & in rebus physicis admodum intelligētes. Missę sunt etiam aliquot à Meacensibus illis neophytis ad Bungenses Christianos epistolæ: quarum vna, duodecim circiter paginarum, magnam harum regionum Christianis attulit voluptatem, sæpiusque descripta, omnia Christianorū loca percurrit, & simul recitabatur etiam ethnicis. Summa erat epistolæ, sectarum Iaponis omniū (quæ plus vndecim sunt) expositio simul & confutatio, cum religionis Christianæ confirmatione. nec verò pacatas vnquam res Iaponiorum fore, quoad omnes fierint Christiani: atque id ipsum multis apertisque rationibus probabatur. Mense Iunio ineunte, ex Gasparis ipsius litteris cognouimus, illum iter cepisse ad vrbem Sacaium, quæ bidui distat Meaco, vbi spes magna messis vberrimæ ostendebatur, non modò quòd sit libera, & in primis ampla Iaponis totius: sed multo etiam magis, quòd eum quidam è principibus ciuitatis illuc per litteras inuitasset, ædesq; suas ipsi ad Euangelii promulgationē obtulisset. cuius tātum est eius rei desideriū, vt Bungum etiam certum hominē cum mandatis miserit ad Cosmum Turrianum. Recordabitur, vt speramus, pro sua bonitate Dominus harum gentium, easque conuerteret ad se: nos autem in suo confirmabit obsequio.

Vrbs Sacaium.

Quod ad Bungensem Ecclesiam attinet, quæ nunc quidem est Iaponis omnium maxima: admodū augetur in dies (cæptis adspirante Domino) cùm virtus veteranorum, tum etiam tyronum numerus: quorum tanta est pietas, vix vt possim verbis assequi: nonnulla tamen attingam, vt ex iis reliqua intelligatis. Primū nulla nox præterit, (vt mihi quidem videtur) quin verberationes in templo fiant, ac ferè semper omnium, quotquot ibidem eo tempore sunt. quibus in templo non licet, ii sese intra priuatos parietes cum vniuersa familia verberāt quotidie, quamuis ningat. Christianis refertum est tēplum, nec reseratur ferè, quin multi

repetian-

repertiantur ad limina præstolantes. Festis autem anni celebrioribus tanta vis hominum confluit, vt ad multitudinem capiendam vmbracula è frondibus raptim exstructa cum templo continuare necesse sit: atque alii quidē præcipuis anni festis, alii verò diebus beatissimę Virgini sacris, alii quintodecimo, alii etiam octauo quoque die cōfessione maculas abluunt. Sed Bungensium studium ac pietas quadragesimæ præsertim diebus elucet. res profectò visenda: quippe in singulos annos crescit huius Ecclesiæ religio ac probitas. *Religio ac probitas Bungensium.*

In pueris iis, qui ad nos Christianæ doctrinæ gratia veniunt, aliqui ita parui cernuntur, vt nihil pænè præter catechismum eloqui possint: itaque idipsum oppido concinunt. Prope templum nostrum duodecim circiter Iaponii patresfamilias habitant, quorum filii puerique singulis noctibus, audito signo salutationis angelicę, ad Crucem conueniunt in ea vicinitate defixam, ibiq; nixi genibus totam horam quotidie in Christiana doctrina recitanda consumunt: idq; parentum iussu, quorum tanta est pietas, vt infantibus Christiana rudimenta vnà cum lacte paulatim instillent, eosque tenera adhuc ætate nostram in disciplinam domesticā traditos Domino consecrent. nec verò parentū pietatem non imitantur liberi, atq; vnus præsertim natu maximus omniū, annum agens tertium decimum, cui super mensam cruciatus Christi Iaponicè recitanti fluunt quandoq; ex oculis lacrymæ, nulla vultus mutatione, alii verò eorundem cruciatuū recordatione cōmoti, piis Christum liberatorē verbis affantur, ita suauiter, vt cuiuslibet ferreum quamuis pectus emolliant. Itaque horum quos domi educamus operam ad conuersionem harum gētium magno nobis vsui fore speramus: quippe cùm Iaponios auditores patria lingua magis quàm peregrina retineat. alios præterea quinque Iaponios apud nos habemus prouecta iam ætate viros admodum probos: tres videlicet Bungi, quartum Meaci cum Gaspare Vilela, postremus comes est peregrinationis meæ, annum agēs alterum & vigesimum, tanta in dicendo suauitate ac lepōre præditus, vt auditorū animos mirabiliter capiat: hæreses verò Iaponicas multaque de physicis ita callet, vt hosce litteratos omnes refutet ac vincat. faxit Dominus, vt eorum animis ignem injiciat. Christiani Facatēses, & præsertim vnus è principibus, *Puerorū mirandæ pietas.*

Cosmum

Cosmum missis nuntiis per Deum obtestati sunt, vt eò aliquem è Societate mitteret: velle se optimum templum exstruere, & suis aleré sumptibus quotquot è nostris ibi cómorarentur, quod iam fieri cæptum est. hisce de causis, & simul quòd multi Christianorum vici alicuius è nobis aduentum sermonesque iam diu desiderabant, decreuit Cosmus, vt initio Iunii anni 1561, ad eos pagos & loca finitima inuisenda discederem.

Pridie quàm Facatam perueni, aduentu meo cognito Christiani obuiam mihi alii ad tria passuum millia, alii etiam longiùs magno cum gaudio processerunt. ego cóplures dies in ea vrbe moratus, barbaros circiter septuaginta sacro fonte lustraui. in quibus erant Bonzii duo, laponicarum legum sanè periti, cùm alter etiam regius concionator fuisset. is septem dies mecum disputando, interrogando, quæ dicebam in commentarios referendo consumpserat, cùm immensa Dei Domini nostri lux ipsius mẽtem illustrauit, & eius exemplo multorum præterea tenebras dispulit.

70. Barbari baptisãtur, in quibus Bonzii duo.

In eadem vrbe Facata cùm multi, tum præcipuè duo, morbo graui laborantes, diuina ope sanati: quorum vnus paterfamilias tanto capitis dolore torqueri solitus, vt violẽtas sibimet manus inferre sæpe tẽtasset, tertiodecimo die Dei benignitate conualuit. alter erat iunior lepra fœdissima coopertus. is, quòd de Christianis honorificè piéq; sentiret, putarétq; iuuante Domino sibi per me sanitatẽ reddi posse, in meũ conspectum adductus est: quem vt vidi, negaui me ei morbo posse facere medicinam: veruntamen ne planè mœstus à me discederet ipse, quique eũ adduxerant remedium quoddam illi præscripsi facillimum, & post tertium diem ad me redire iussi: ita nitidus rediit, vt nunquam lepra laborasse videretur: equidem obstupui perspecta hominum fide, apertéque denuntiaui Christianis, ne sanitatem pharmaco, sed Deo Domino fideique suæ acceptã referrent: quæ quidem etiam in animos eorum, qui morbo liberati fuerãt, redundauit. nam vterque baptismo petito, & post catechismum impetrato, ad Ecclesiam aggregatus est. cumque iam discessus mei tẽpus appeteret, quo equiore animo id ferrent, spem Christianis maturi reditus præbui: quorum duo è primoribus ita obfirmato animo itineris mei comites esse statuerunt, vt eorum studiis remitte-

Leprosus sanatur.

re, aut

re, aut eos de sententia dimouere, nulla ratione potuerim.

Tacaxumæ insulæ.

In exitu Iunii Facata discessimus in insulam Tacaxumã, ambitu passuum sex millium, stipendiariam viri principis Firandensis, Antonii nomine, vbi cùm essent quingẽti circiter Christiani, ethnici tantùm octo, ii quoque ad Deum nostro aduentu conuersi sunt. Præest autem eorum institutioni, excellenti virtute vir, qui è Bonzio Christi seruus effectus est. ædem habent, quæ idolorum antea fuerat, in primis ornatam: cuius redditu, itemque eleemosynis, quas erogat, institutum ibi quoque misericordiæ sodalitium nõ modò ipse antistes alitur, sed etiam inopes peregrini, qui illuc sanè multi (quod vidi per eos dies) religionis causa vẽtitant. eadem stipis per misericordiæ sodales ritè fideliterque distribuendæ ratio seruatur etiam in vicina insula Iquicuchi, itemq; in ceteris insulis, in quibus ecclesiæ sunt; quo fit, vt ad iter in iis regionibus faciendũ sarcinæ & impedimenta minimè sint necessaria: quippe, quocunq; perueneris, omnia tibi gratis ac sedulò comparantur, maritimo itinere naues, terrestri comites & iumenta: quæ si recuses, iniuriam videlicet tibi fieri, seque in Christianis officiosis numerari non putant.

Neophytæ quæ sint officiosi.

Firando cùm ad hanc inuisendam ecclesiam aliquot Lusitani venissent, horum Christianorum religione, precandi studio, obedientia, amore quo non modò sacerdotes nostros, sed etiam omnes eorũ vicarios prosequuntur, tantopere delectati gauisique sunt: vt mihi affirmarent, Sõcios nostros, qui in ceteris orbis terræ partibus versantur, si vel particulam norint eorum, quæ cum his Christianis gerũtur, omnes Iaponicam hanc prouinciam expetituros: quod equidem credo: nam vna profectò Christianæ doctrinæ decantatio multas vouis præ lætitia lacrymas exprimat. quid enim si videaris pueros centum, ac puellas, bis quotidie catechismi causa conuenientes, qui paucis antè diebus dicati diabolo fuerant, iam Christianos templum ingredi, aqua benedicta se aspergere, demũ ad precationẽ ritè genua flectere? quid si duobus eorum voce præeũtibus, subsequentes ceteros, doctrinęque præcepta concinentes audiatis? idque tanta cum modestia ac verecundia, vt oculos semper humi defixos habeant, ac duo illi præsertim, qui voce præeunt, (quos ego de industria non semel & curiosè notaui) & quidẽ in maximis caloribus, cùm facies eorũ sudore mana-

Sãcta puerorũ institutio.

manarent tanta fuere constantia, vt manus, oculos, pedes nunquam mihi mouere conspecti sint: raptos profunda aliqua contemplatione dixisses. nec verò doctrina tantùm recitanda contenti sunt. nam eius quoque explicationem libentibus nobis requirunt. Iam verò quanta cum animi vestri voluptate intueamini Iaponios hosce CHRISTIANOS positis genibus manibusque sublatis Christum è cruce pendentem adorantes, lacrymis ad solum vsque fluentibus, in tormentorum Domini cogitatione ita demersos, vt pænè ecstatici videantur? atque hæc quidem in hisce insulis propè desertis. quid de iis locis existimandum est, in quibus (vt Bungi) Sacramentorum est vsus frequens? neque verò putare vos velim me litteris assequi quæ oculis video: scriptum enim hoc res ipsa multis partibus superat. quæ cùm ita sint: misereat (quæso) vos fratres carissimi harum ecclesiarum, Deumque cum gemitu obsecrate, vt supplementum aliquod è Societate nostra dignetur huc mittere. quod si fortè nimis diu distulerit, quàm vereor, ne qui venerint paucos superstites è nobis offendant: siquidem tres hac æstate magnum vitæ discrimen adiuimus, quam tuetur Dominus, vt opinor, quoad alii nobis ad nouam hanc vineam tuendā colendamque succedant.

Iquicuqui insula.

Ex ea quam dixi insula, in aliam traieci maiorem, quæ Iquicuqui vocatur. incolas habet circiter mille quingentos, in iis CHRISTIANOS ferme octingentos. ii, quòd iam antè de meo aduentu cognouerant, obuiam mihi nauem cum primoribus aliquot CHRISTIANIS miserunt: quam vt conscendi, in ipsa nauigatione, tribus passuum millibus antè quàm ad insulam peruenimus, Crucem aspexi edito loco positam, quam satis amplo interuallo circumiens murus, sepeliendis Christianis cœmeterium efficit; vbi descendimus, humanissimè excepti continuò ad salutandam Crucem de more perreximus: inde templum eorum inuisimus amœno admodum loco, eleganter ornatum, sexcentorum hominum capax. atque eos in præsentia quidem, ne inopem plebem non sine iactura ab institutis operibus auocarem, dimisi, concione in matutinū & vespertinum tempus, puerorum verò catechismo in pomeridianum indicto. itaque tanti cōcursus fieri cæpti sunt, vt cùm multi excluderētur, aream, quæ ad vestibulum templi est, storeis prorę nata contegere necesse fuerit. Templum

plum est autem excelso loco, lucoque denso, & ad aspectū iucundo. in id ascenditur gradibus, quibus in imis stagnum est aquæ, nudis pauperum pedibus abluendis, non superstitione, vel ceremonia, sed ne templi catastromata calcata commaculent. Postridie quàm huc veni, cetera quoque fana lustraui pulcherrimè posita, quippe quæ ante id tempus idolorum fuissent, quibus colendis optima loca diligenter exquirebantur: hoc autem tempore eorum custodes illi ipsi Iaponij sunt, qui antea Bonzij, nunc Christiani appellantur; antea dæmonem, nunc Iesum crucifixum supplices venerantur & colunt. & quoniam ex altero pago eiusdem insulæ sanè frequenti, quòd æde sacra carerent, ad altetius pagi templum tribus ferè passuum millibus distās Christiani magno suo incommodo venire cogebantur: tēplum ibi quoque exædificandum curaui, quod paucis diebus multorum subsidio magnaque omniū alacritate perfectum est, tabula picta, ceteroque templi ornatu ex vrbe Firando aduecto. Christianorum animis recreatis, cœlestique fonte purgatis iis, qui ad baptismum videbantur idonei: ad alium Christianorum pagum, quem Xixi vocant, ire perrexi, vt eos per Euangelium solarer, & simul vt in æde noua, quæ tum ab iis ad tectum perducebatur, sacellū exstruendum curarem, Iquichuchensibus Christianis officiosè nobis in eam rem fabros tignarios septem aliaq; auxilia necessaria deferentibus. ibi igitur amantissimè excepti à Christianis, qui quasi regem expectarent, ita sedulò vias antè purgatas ornauerant, summo mane noctuque de rebus diuinis disputare instituimus, quo commodius ceteris horis diei sacello exædificando vacarent, quod summa eorum diligentia paucis diebus est absolutum. Catechismi deinde cura certo homini tradita, Iram traiecimus eo cōsilio, vt Facatam propediem reuerteremur, quòd eius peregrinationis spatium Cosmus nobis ad Augustum exeuntē vsque præscripserat. Iræ, cruce salutata, cum incolis egimus, vt ibi templum (nullum enim erat) communi consilio facerent: ad quod nobis Firando sacræ imagines ceteraque necessaria ornamenta transmissa sunt. nonnullis concionibus habitis, quibus in fide Christiani sunt confirmati, baptismoque lustratis qui baptizandi supererant, Casungam inde cōtendimus, vbi tanta nobis hominū multitudo sese

obuiam effudit, vt festi alicuius diei solemnis celebritas videretur. Cruce adorata, ad primarium quendam Christianum diuertimus, apud quem nonnullis cõcionibus habitis, magna omnium voluntate decretum est templum, in quo sacerdotes sacrificarent, si qui in ea loca venirent: quo item Firando necessarius sacrorum apparatus est missus. Interea dum hîc agimus, mihi grauis homo narrauit Iquichuchi mulierem Christianam suadente diabolo, siue eius ministris, abortus faciendi gratia pharmacum sumpsisse eiusmodi, vt infantem ipsam que parentem necauerit. Huius corpus Christiani, vt quæ noxa capitali obstricta migrasset, in ipsorum cœmeterio in quo Crux est posita sepeliri cùm vetuissent: illa post aliquot dies periculosè ægrotanti adolescẽti cuidam Christiano per visum, Corpus (inquit) meum sacra sepultura prohibitum est illud quidem: sed ne id circo me Christiani damnatam existiment: quippe antè quàm è vita discederem, Dominus cõtritione mea lacrymisque placatus est. quibus rebus Christiani ex adolescente cognitis (namque is deinde conualuit) valdè animati sunt.

Mulieris scelerate per confessionẽ in extremo vitæ statio.

Ex eo loco rursus ad pagum Iquichuchi, atque inde speditus Christianis relicta, Firandum discessi ad quædam sacrorum instrumenta accipienda, quæ nobis Lusitanorum nauis aduexerat.

Firandum vt venimus, nauarchum Lusitanum allocuti, ad Antonium diuertimus statim, qui cum vniuersa familia nos peramanter accepit, detinuitque ad multam noctem nonnulla de officij religione percontans: postridie nauarchum adiui, vt per magnam tabulam pictam in naui proponeret Christianis visendam, quos in proximum Dominicum diem (quod eorum commodo fieret) ad concionem simul & spectaculum, dimissis per agros nuntiis, euocauimus. interea nocturnis hortationibus cùm ceteri Christiani in fide animati sunt, tum ethnici circiter quinquaginta ad baptismum adducti: in iis è proceribus quidam Antonio non inferior. Et quoniam Firandi sacra ædes erat nulla, petiit nauarchus ab Rege, vt liceret in area nostra ædificare templum, quo Lusitani, qui versabantur ibi nonaginta, religionis causa sese reciperent, eóque Firandenses Christiani deinceps vterentur. Cui Rex se deliberaturum respondit, ea erat dissimulata negatio. itaque id vbi resciui-

mus,

mus, apud Christianum in area nostra habitantem priuatum sacellum excitare atque ornare constitui. quod ille tanta animi alacritate studioque recepit, vt ædium duarum, quas possidebat alterius vltro mihi optionem daret, seque ædituum fore ptofiteretur. igitur, Antonio præsertim operas & cetera necessaria benignè suppeditante, ædicula comparata est, & omnibus rebus instructa, in qua singulis noctibus Litaniæ & conciones habebantur. vbi Dominicus dies aduenit, è pagis insulisque finitimis ingens Christianorum multitudo confluxit, tùm ad verba Dei audienda, tum verò ad sacram visendam imaginem, positam, vt dicebamus, in naui, loco peristromatibus, vexillis, virentibusque arborum ramis ornato. referta iam spectatoribus naui, cùm peroraſſem, eos omnes nauarchus, quòd lõgè ab domibus suis abessent, liberali cibo potuque refectos dimisit.

Iam dies obrepserat, quo die mihi Bungum redeundum esset: quocirca sacra tabula ex oneraria in nauiculã translata, vt inde Facatam deueheretur, Christianos Iquichuchenses monui me sabbato proximo (vt promissa facerem) ad eos ex itinere venturum, & inde postridie vespere profecturum: qua illi re audita, parata naui continuò ad me deducendum venerunt. sub noctem conscendi, comitibus piis aliquot Lusitanis, qui me rogauerant, vt mecum se ad illas ecclesias inuisendas venire permitterem. Descendentibus nobis ad littus obuiam prodiere Iaponico more cum facibus multis: eodémque comitatu ad templum venimus, vbi nos magna populi multitudo cum pueris exspectabat. Concione habita, & puerorũ catechismo peracto, quod iam intempesta nox erat, plebem dimisi, manèque postridie (dominicus erat dies) post concionem incolas circiter tredecim Christiana doctrina iã institutos baptizauimus. Inde profecti, magna in itinere ac varia incommoda molestiásque pertulimus. Nam & mari, paruis lintribus, iisque monoxylis, vastos quandoque sinus trajicere sumus coacti, vixque imminentium piratarum manus effugimus, qui captos homines diu multúmque vexatos in seruitutem diuendunt: & terra, iumentis consultò relictis, lutulenta via atque teterrima cingulo tenus quandoq; cœno demergebamur: quæ tamen sordes occurrentibus passim riuis eluebantur. Accessit ad hæc assiduũ pænè profluuium

Incommodaria & molestiæ itineris.

uium sanguinis, quo sanè grauiter acerbeque vexabar. Sed eas omnes difficultates, Christianorum erga nos studium caritasque compensabat egregia: cùm & hospitij commorationisque nostrę mercedem cõstanter ac benignè respuerent: & abeuntes, viatico omnibusque rebus necessariis liberaliter instructos vberrimo fletu prosequerẽtur: &, quod lõgè admirabilius est, impressa à nobis humi vestigia ipsa, obstupentibus rei nouitate ac miraculo qui mecum aderant Lusitanis, oscularentur. Verùm, ne longior sim, modũ epistolæ, si vnum addidero, ex quo facilè iudicare possitis, quãta sit Iaponicæ gentis ac nominis ad humanitatẽ religionemque propensio. Cùm fessus è via, morboque pænè confectus in quodam barbarorum oppido substitissem, tametsi nullum erat desiderium cibi, tamen ne planè deficerem, oryzam reformidans, putridaque piscium salsamenta, (hæc enim incolarum cibaria sunt) misi qui oua coëmeret. is autem mihi mox oua cum ipsis nummulis retulit. Causam quærenti respõdit, Barbaros oua, quòd dies ille festus ipsorum esset, vendere noluisse: quòd ægroto quærerentur, dono dedisse. Denique Bungum ægre peruenimus, ibi quãquam à Cosmo ac Sociis amantissimè acceptus, humanissimeque tractatus, vix tamen adhuc è diuturna ægrotatione conualui. Vos clementissimum IESVM obsecrate fratres, vt mihi ad se perfectè colendum vires animumq; suppeditet, Bungo, Kalen. Octobris, 1561.

COSMVS TVRRIANVS ANTONIO QVADRIO INDIAE PROVINCIAE PRO Societate IESV Præposito.

LÆti rerum Indicarum euentus: quos ex litteris à vobis publicè scriptis hoc anno cognouimus, cùm eiusmodi visi sunt, propter quos ingentes immortali Deo gratias ageremus, tum etiam nos monuere, vt Iaponicas res (quæ nunquam antehac meliore loco fuerũt) vicissim perscriberemus ad vos. Primùm igitur de regionis ipsius natura nonnulla, (tametsi multa iam in eam sententiam scripta sunt) tum verò felicem, hoc anno præsertim, Christianę religionis progressum ad eius gloriam, qui bonorum omniũ est autor, hac epistola persequar.

Iaponis insula, eodem climate quo Hispania, continetur:

tur: terræ atque arborum fructus varij, & plerique Hiſpanicis non abſimiles: multæ etiam argenti fodinæ cernuntur. Gens admodum bellicoſa, & in retinenda omni ſtudio dignitate proximè ad Romanos veteres illos accedit, præcipuumque eſt apud eos idolũ honoris, & ob id ipſum bella ſæpe mouentur, multi partim occiduntur, partim etiam ignominiæ vitandæ cauſſa mortem vltro ſibimet inferunt. eadem eſt cauſſa, cur parentes reuereantur, amicis fidem præſtent, ſcelera flagitiaque vt furta, adulteria, aliáq; eiuſmodi refugiant.

Iaponis regionis natura.

Publica adminiſtratio eſt triplex. Principem omniũ tenet locum ſupremus religionum antiſtes, cuius decretis ac ſcitis omnia publica priuatáque ſacra ſubiecta ſunt. Naſcẽtes præterea Bonziorum ſectæ nullam exiſtimationem vel autoritatem obtinent, niſi eas idem ſuo diplomate ac teſtimonio comprobauerit. Tundos etiam (qui velut epiſcopi ſunt) tametſi eorum nominatio, quæ dicitur, quibuſdã in locis pænes Regulos ſit, confirmat tamen & creat ipſe: qui deinde magno apud ſummos infimoſque in honore ſunt, & ſacerdotia conferunt. Iam verò priuilegia quoque & immunitates à profanis muneribus ab illo petuntur. Nam quæ leuiora ſunt, vt carnis guſtatus religioſis diebus cùm ad idolorum delubra vulgo peregrinantur, aliaq; ſimilia, eorum poteſtas penes Tundos eſt. Porrò ſacerdos hic maximus, tametſi apud Sinas ab eruditione ac ſapientia: apud Iaponios tamen vel à ſtirpe, vel à nobilitate, & pecunia legitur: latè admodum imperat, magniſque vectigalibus fruitur, & cum profanis regibus ſæpe certat. Atque hæc de religione, ſacriſque. Cetera gubernatio bifariam diuiditur. præfecti duo ſumma cum poteſtate ſunt: quorum alter honoribus præeſt, alter iudiciorum & cauſſarum cognitiones exercet. Honoris præfectus, quem vocant Vò, ſtirpis ſucceſſione delectus, in Deorum numero colitur. Hunc terram pede contingere religio eſt: ſi tetigerit, magiſtratu depellitur. domeſticis finibus nunquam egreditur, nec temere ſeſe in conſpectum dat. intra ædium ſuarum ſepta vel lectica geſtatur, vel ſoccis ligneis ambulat ſpithamam altis. In ſella ferè quieſcit, ex altera parte pugionem habens, ex altera verò arcum ac ſagittas. intima tunica vtitur nigra, extima autem rubra, quæ tenui ſerico, ceu velo quodam, obducitur. pileum gerit in ca-

Iaponij ſupremũ habent ſuarum religionũ antiſtitẽ vnum.

Honoris præfectus in deorũ numero colitur.

pite pendentibus vitis, ad instar pontificalis tiaræ: frontem habet rubro candidóque colore depictam, & fictilibus ad cibum vtitur patinis. Eiusdem vnius in toto Iapone iudicium est, quo quisque honoris titulo sit decorandus. multi enim dignitatis gradus ac discrimina sunt, eaque certis characteribus dignoscuntur, quibus in obsignandis epistolis vti mos est: jique pro varietate graduum subinde mutantur. Regem quidem hunc Bungi, ex quo die in hunc vrbem migrauimus, eiusmodi honorum vocabula quater & tricies iam mutasse animaduertimus. Habent autē dynastæ omnes, regnique proceres, suos quisque apud Vò procuratores: & quia natio est laudis ac dignitatis mirum in modum appetens, ad ineundam ipsius gratiam pretiosis inter se muneribus certant: quibus ille adeò crescit, (cùm ceteroqui fundos ac vectigalia nulla possideat) vt hac vna ditatus præda, Iaponiorum pænè omnium pecuniosissimus habeatur. & quamuis tanto in honore sit, tribus tamen de caussis eo dignitatis gradu deiicitur: Si pede contingat solum, vt diximus: si quempiam occidat: denique si pacis & otij inimicus euaserit: nunquam tamen idcirco capite plectitur. Restat extremus iudiciorum præfectus nomine Quingue, præcipuis administris duobus, quorum vnum Enge, Goxum alterum appellant. is cùm reliquæ iurisdictioni, tum etiam bellis præest indicendis, quæ ipse iusta esse decreuerit, itémque sedandis: nec non puniendis iis, qui in regno seditionem excitauerint: quas ad res regulorum opera atque opibus vtitur, quorum nisi parucrint, bona proscripta finitimis ciuitatibus addicit. Hæc sunt magistratus huiusce iura, & imperium, cui tamen non omnino obediunt proceres, quòd ferè armis ac vi magis quàm iure certatur. Quod ad reliqua pertinet, Iaponij regibus quisque suis in profano foro, in sacro sectarum principibus ac Tundis obtemperant. Hæ sectæ (quod iam antea scripsimus) circiter duodecim sunt: quæ licèt inter se cultu ac superstitionibus differant, omnes tamen in tollenda animorum immortalitate consentiunt. & quamuis plebi varia DEORVM nomina ad adorandum proponunt, ipsi tamen apud se nihil esse præter ortum & interitum existimant: aiuntque homines, bruta animantia, plantas, redire omnia quendam in locum, vnde profecta sunt. ad cuius opinionis prauitatem penitus imis sen-

Præfectus iudiciorū.

Iaponij regibus in profano foro, in sacro sectarum principibus parent.

sibus

sibus inculcandam, paratas habent commentationes circiter bis mille & quingentas. quas vbi quis diuturna cogitatione animo impresserit: omni religione solutus, prorsus in illa cœcitate ac tenebris conquiescit. nonnullas attingam, vt genus videas. percontare (inquiunt) caput hominis abscisum à trunco, tu quis es? audiemus quid respondeat. illa est etiam: eundem ventum pro corporum diuersitate quæ offenderit, varios edere sonitus. denique statuunt, quod è nihilo existit, in nihilū reuerti, esseq; tres hominis animas: quæ ordine alia post aliā deinceps corpus & ingrediantur & deserant. illud vnum interesse, quòd quæ prima ingressa est, postrema discedat. Has autem ineptias in arcanis habent, venduntque caristimè.

Ineptiæ sectarum Iaponicarum.

In iis qui homines doctrinæ laude illustres in deorū numero venerantur, sunt qui quēdam colant nomine Xacā, quem aiunt Regis filiū in primis eruditum fuisse: is praua dogmata posteris scripta reliquit permulta. Itaque librum eius, quem Foquequium vocāt, pariter venerātur, negātq; sine eius voluminis ope quenquam posse seruari: eiusdem beneficio ipsas quoq; herbas & ligna beatitudinem esse adeptura. Omnis autē illius libri doctrina eò refertur, vt persuadeat nihil esse, ex quo omnium esse pendeat.

Xaca praua dogmata.

Qui Solem ac Lunam adorant, delubrum habent etiam nomine Denix, cuius imaginem pingunt tricipitem, quam Solis ac Lunæ & elementorum esse virtutem affirmant. Iidem offerētem subinde sese dæmonis speciem, ita vt eam clarè conspiciant, multis iisque admodum pretiosis sacrificiis venerantur. Hominum genus in primis veneficum, & Christianæ religionis inimicum. Delubrum est aliud Quanonis, quem Amidæ filium fuisse perhibent. hunc pauci colunt, sed eam superstitionem magni faciunt, precēsq; assiduè recitant.

Delubrū Denix.

Delubrū Quanonis.

Nam de ceteris, qui commentationibus vacant, iam antè diximus, quorum major est numerus. Venio ad res Christianas, quæ mihi nunquam æquè bene ac nunc, ex quo Iaponem attigimus, habere sunt visæ. Nam antehac, bellis ac seditionibus prouincialium impediebamur, non modò ne religionem latiùs propagare, sed ne parta quidem conseruare possemus. Hoc autem anno Bungi rex amicus noster ita feliciter cum hostibus dimicauit, vt propemodū debellauerit, quare ipsius victoriam tantum est otium

Sex omnino Socij in Iapone.

consecutum, vt ingens planè porta Euangelio patefacta esse videatur. Versamur autem in Iapone non plus sex in vniuersum è Societate nostra variis locis atque prouinciis.

Christianorum loca.

Primum est hoc Bungi domicilium, quæ vrbs ab ipso Rege incolitur, posita ad Septemtrionem gradibus tribus & triginta & semis, quæ tota pars insulæ in arcticum vergès polum, cùm multos iam habeat Christianos, eosque constantes, tum iis augetur in dies: in quibus litterati nonnulli sunt ex ordine commentantium, qui se inuicem ad Christum alliciunt, de quibus ex aliis litteris plura cognosces.

1. Bũgũ.

2. Cutame.

Alter Christianorum locus est Cutame in agro Bungensi, ab vrbe Bungo circiter septem & viginti millia passuum. Christiani sunt ibi amplius ducenti, quorum vnus ære suo egregium templum exstruxit, & aliquem è nostris efflagitat: sed quo minus ei concedatur, Sociorũ in his locis paucitas facit.

3. Firandum.

In Firando insula tertia ecclesia est, quam septem octóve loca Christianorum efficiunt. sita est autem hæc insula ex altera parte Iaponis ad occidentem, ab vrbe Bungo passuum ad cẽtum & quinquaginta millia: Christiani bis mille censentur: à quibus colendis iuuandisque nos annis superioribus bella intercluserunt. Sed iã Firandi Rex ab hoc Bungensi deuictus, stipendiarius ipsius est factus, eritque posthac nobis tutus ad eam insulam aditus. ac mense Iulio proximo inuisit eam ecclesiam Aloisius Almeida, multáq; ad Christi cultum ibi præclarè constituit, quę Aloisij ipsius litteris ad vos perscribentur.

4. Facata.

Accedit Facata vrbs in primis opulenta, & mercatoribus celebris. distat à Firando circiter septuaginta millia passuum. templum est ibi, Christianiq; permulti. horum vnus aliud quoque se templum ædificaturum promisit. *Ibidé* ex itinere Almeida paucis diebus baptizauit incolas amplius sexaginta, multo etiam plures baptizaturus in reditu, nisi repentè in morbum incidisset.

5. Cãgoxima.

Quintum obtinet locũ Cãgoxima oppidum, quò primũ in Iaponé veniens Frãciscus Xauerius appulit, ibiq; primũ Iaponij Christiani fieri cæpti sunt. posita est autem ea regio in meridiẽ ad alterã procurrẽtis insulæ cuspidẽ, gradibus vno & triginta, ab vrbe Bũgo passuum ferè ducẽta millia: quam item ecclesiam nuper Almeida lustrauit.

Neque

Neque verò Amangutium omittendum est. ea vrbs magis ad Septemtrionem spectat, abestque Bungo passuũ cẽtum & quinquaginta millia. ea vinea quo minùs annis superioribus inuiseretur colereturque, bella prohibuerunt: quamquã pacatis iam rebus, ex Christianorũ litteris (quibus ad copiosam messem in ea loca inuitamur) didicimus constanter eos in fide persistere. *6. Amangutium.*

Sequitur Meacensis ecclesia, ad alteram huius insulę cuspidem. Ex iis locis cùm primarius quidam Bonzius mihi per litteras demonstrasset, magno se desiderio teneri legis diuinæ cognoscendæ, sed confecta iam ætate ad me venire non posse, orare se, vt si mihi minùs eo proficisci liceret, quempiam alium mitterẽ: Gaspari Vilelæ Meacũ rei Christianæ causa proficiscenti mandata cum litteris ad hominem dedi: sed cum Gaspar mortuũ offendit, quẽ ferũt ante obitũ dixisse, præclarè sibi cognita ac percepta fuisse, quæ tũ ego tũ Iaponii nostri ad ipsum de Christiana religione perscripseramus, seque è vita ea ipsa fide ac religione discedere. ac Meaci quid actũ sit, fusiùs ad vos Vilela perscribet. *7. Meacũ* *Bonzius primarius fide Christi discedit è vita.*

Nouissima est omnium ecclesia Sacaiana non longè à Meaco: opulenta vrbs, emporiumque percelebre, suisque Venetorum more legibus vtens, inde ad me cũ muneribus litteræ missæ sunt, quibus etiam atque etiam rogabar, vt eò legarem ad promulgãdam Dei legem aliquem è nostris, quod mihi cùm Sociorum paucitas non permitteret, nullusque mecum esset sacerdos, ad Gasparem scripsi, vt eò se conferret, reique Christianæ consuleret, quoad subsidiũ nobis ex India mitteretur. quocirca te per Dominum obsecro, vt operariis saltem sex, aut minimum quatuor inopiæ nostræ subuenias: nam præter has octò iam institutas ecclesias, eiusmodi est in præsentia status rerum Iaponicarum, vt minimè dubitẽ, quin omnes huius regni atque insulæ partes (modò prẽcones non desint) Euangelium Christi peruagaturum sit. *8. Sacaiũ* *Prædicãtium Euangelii paucitas.*

Quod ad Christianorum mores vitámque pertinet, plura ex litteris Sociorum cognosces. Vnum illud dicam, me tot barbarorum & Christianorum terras emensum, gentẽ vidisse nunquam aut rectæ rationi, vbi eam cognouerint, æquè obtemperantem, aut ita pietati ac pœnitentiæ deditam, planè vt in Confessionis & Eucharistiæ mysteriis obeũdis, religiosi Cœnobitę potiùs, quàm tyrones ac neophyti vi-

Iaponiorũ laudes

Excellens pietas & in fide cõstantia.

ti videãtur esse. Iam quanta sit eorum in fide cõstantia, vel ex eo facilè conjici potest, quòd cùm Firandenses Christiani, vnius tãtùm susceptæ religionis causa, cùm aliis afficerentur iniuriis, tum etiam in exilium pellerentur: multi re familiari neglecta Bungum commigrarunt, paupertatis incommodis Christi Domini caritati postpositis. pietatis verò illud sit argumentum; cùm ære campano statis horis datur signum precandi, tanta est omnium in eo genere alacritas, non modò vt viri, feminæ, & pueri; sed pænè infantes ipsi, qui nondum rationis compotes sunt, nixi genibus illico preces fundãt. Sanè Christianus quidam mihi narrauit, cùm paucis hisce diebus puellam tenera admodum ætate ad vinum à propola coëmendum misisset, dum vinum è cupa depromitur, puellã audito salutationis Angelicæ signo, relicta illico lagena genibus positis fixam stetisse, quoad orationem Dominicam & Angelicam salutationem quinquies recitasset: eamque rem barbaros qui aderant ita admiratos, vt dicerent nullum esse Deum cum Christianorũ Deo comparandum, quorum pueri etiam ipsi bonos mores docerent. Iam verò quanti grana, quæ benedicta vocantur, faciant Christiani, præclarè demonstrant, cùm pauca quædam a nostris huc missa celebrioribus locis publicè posita assiduè precando percurrunt: & si quod est alicuius priuatum, semper de manu in manum traditur, nec quicquam donari gratius his hominibus potest. Proinde vnà cũ operariis mitte quæso ex iis etiam granis aliquot, quoniam tãto in honore sunt: & noli dubitare, quin vtrunque beneficium melius hîc, quàm apud Malucos aut Brasilicos collocetur. Quod reliquum est, faxit Deus, vt quantum subsidio egeamus, intelligas: tibique ac nobis omnibus ad ipsum rite colendum vires impertiat. Vale. Bungo, 7. Idus Octobris, 1561.

ALOISIVS ALMEIDA SOCIETATI IESV.

ANno superiore cum Ecclesiis Facatæ, Firãdi, aliisque lustratis Bũgum ægrotus ex itinere rediissem, vt primùm è morbo conualui, de tota peregrinatione mea feci vos per litteras certiores. quas quoniã vobis esse gratas intelligo, pergam ea scribere, quę quidem in iis

locis

locis contigere, in quibus mihi versari ex eo tempore cõtigit: nam cetera ex aliorum litteris cognoscetis.

Firandi erat Christianus quidam quintum circiter & sexagesimum natus annum, scriba Regis intimus, quem ille apud se in honore habebat, liberaliterq; tractabat. is igitur Christianus cùm animaduerteret se iam ad vitæ exitum appropinquare, susceptas in vita maculas matura cõfessione delere, &(quoniam nullus erat ibi sacerdos) Bungum vel cum Regis offensione periculóque rei familiaris omnino sese conferre constituit. rem itaque cum vxore communicat: quæ(vt erat præstanti virtute ac pietate mulier) consilium vehemẽter probauit: illud solõmodo monuit, vt quã occultissimè abiret, ne in se regis iracundiam prouocaret. Quocirca nauem Christianus intempesta nocte conscendens, Bungum iter intendit: cuius discessu postridie cognito Rex, partim quòd eius opera admodum indigeret, partim quòd se inconsulto inuitoq; abisset, iratus, nauigio statim instructo, misit qui hominem persequerentur. Iamque magno suo bono à finibus Firandensis regni in Reguli cuiusdam ditionem euaserat, cùm superuenientibus qui ad eũ capiendum missi erant, Reguli iussu, cui cum Firandensi rege amicitia intercedebat, eodẽ rege postulãte oppressus, & in custodiam traditus est. Firandi vbi cognitum est illum inuentum fuisse, nec tamen vt rediret vllo modo adduci potuisse: legauit ad eũ Rex cognatos ipsius nonnullos, qui ad redeundum hortarentur: sed vxor contrà per litteras ei suasit à suscepto itinere nequaquam desisteret, bonoq; animo esset, se laborum ipsius periculorumque breui consortem futuram. Sed videlicet currentem incitabat. Cosmus autem vbi id resciuit, egit cum Rege Bũgi, vt Christianum ab Regulo per litteras impetraret: quas qui pertulit litteras, offendit hominem magna in Deum fide speque subnixum, de se ipso autem adeò demisse maleq; sentientẽ, vt nõ modò qui Bungũ ad cõfessionẽ incolumis perueniret, sed qui vllo prorsus beneficio afficeretur à Deo Domino nostro, se prorsus indignũ assereret: tantóque in se ipsum odio erat incẽsus, vt ad quotidianas verberationes, & precandi assiduitatem, alia quoque voluntaria supplicia adiungeret, tanta cum sui cognitione, vt precibus CHRISTIANI, qui regiam epistolam attulerat, adduci nequiuerit, quicquam vt de instituta vitæ austeritate remitteret. Denique

Christiani cuiusdam illustre factũ

solutus

solutus Bungum ægre peruenit tanta animi sui cum voluptate, tantasque Deo gratias agens, vt rem verbis assequi nequeam. Cuius aduentus cum ad cetera multa profuit, tum ad Christianorum fidem ac spem in Domino augendam. Eum Cosmus pueris, quos alimus domi, instituendis præfecit, & piis quibusdam libris in Iaponicum transferendis. Magnum apparet in eo precandi studium & caritas, & licèt extrema iam ætate, vix vnquam cessantem reperias. Eum Dominus ad finem vsque conseruet.

Vxor ciuis primarii, baptismi beneficio, dæmonis vexatione liberatur.

Per idem tempus nobilis quædam mulier primarii ciuis vxor ex familia Regis Bungensis à dæmone agitata, per cápos tanto cum vlulatu atque impetu ferebatur, vt à nemine contineri posset. Hanc sibi Cosmus à Christiano quodá insigni viro commendatam ad se perduci, & in cubiculo publici valetudinarii, perpetuis custodibus adhibitis, collocari jussit. Et quoniam in spem venerat mulier, se baptismi beneficio sanitatem esse recepturam, habebátque mentis eius animiq; vexatio dilucida interualla: iis opportunè Cosmus est vsus ad eam Christianis præceptis ritè imbuẽdam. quibus vt satis erudita visa est, in magna Christianorum corona, eam dominico die baptizare constituit. Erat mulier tum sanè quieta, sed cùm primum caput salutari aqua perfundi cæptum est, tanta repentè vi se commouit, clamoresque edidit ita magnos, vt omnes quotquot aderamus perterrefecerit. Tum Cosmus à quatuor viris apprehensam teneri ad finem vsque baptismi imperauit. quo absoluto misera fractis viribus concidens, inter famulorum manus in hospitale cubiculum est relata. Ex eo tempore nullum eiusmodi incommodum aut molestiam hucvsque perpessa est. quare & Christianorum fides non mediocriter aucta, & maritus ipsius ita permotus est, vt ab Rege peteret, vt sibi per eum liceret Christiana sacra suscipere: quod ei Rex ita prolixè libenterque permisit, vt diceret gratum sibi fore, si eum reliqua familia imitaretur, itaque baptizatus ipse cum liberis, cognatis, & famulis sanè quàm in virtute proficiũt. Ego interea vires à morbo collegeram. quocirca mensis Octobris initio misit me Cosmus, comite è Christianis domesticis vno, ad templa quinque visenda, variis locis agri Bungensis commodo Christianorum exstructa. mensem in eo itinere posui, multos baptizaui barbaros. Christianos autem docui, qua ratione templa cõce-

lebra-

lebrarent, sermonesque inter se de religione fererent, si quando Bungum venire non possent. quasdam etiam areas defixis crucibus Christianorum sepulturæ dicauimus: denique in singulis templis benedictum seu piaculare granũ relictum cum codicillo, qui descriptas grani indulgentias contineret. Inde Bungum reuersus, Cãgoximam mense Decembri profectus sum. profectionis causa fuit Emanuelis Mendozii cum sex Lusitanis aduentus, qui vt per confessionem peccatis sunt absoluti, Cosmum rogarunt etiam atq; etiam, vt me Cangoximam ad hyemem ibi cum ipsis exigẽdam, Christianos visendos & promulgandum barbaris Euangelium mitteret. id ipsum Regi quoque Cangoximano fore gratissimum, quippe qui magnam eius rei volũtatem scriptis ad Proregem Indiæ litteris, itemque ad Antonium Quadrium eidem prouinciæ pro Societate præpositum, ostendisset. Bungo igitur (vt dicebamus) profecti, gelu & frigoribus maximis quatriduo ad mare peruenimus: cũ semper vbi sub vesperam constiteramus, verba de rebus diuinis ad barbaros fecissemus. Inde solutis anchoris inter nauigandum aduerso vento in oppidum sanè frequens coacti descendere, cùm spectaculi nouitate permota (nunquam enim Lusitanos antea viderant) magna incolarum vis ad nos conuenisset, per eam occasionem eis Euangelium nuntiaui: quo illi audito, obstupefacti, ad nos audiendos iterum ac tertiò rediere, atque vniuersi pænè professi sunt, nisi Reguli metus obstaret, se Christo nomina libenter daturos, idque eo cum animi dolore sensuque, vt ad misericordiam prouocarent. Dixi me cum Regulo acturum (qui Bungensis Regis est stipendiarius) vt cuilibet Christiano esse impunè liceret, eosque solatus vt potui, ex eo loco discessi. digressu meo lacrymæ nonnullis obortæ, vt si diu mecum vixissent, apud quos non toto biduo fueram. Ex quo facilè iudicare possitis, quanta sit huius gentis ad humanitatem religionemque propensio. Angunem delati, & à Regulo peramanter excepti, vt primùm opportunũ est visum, de rebus diuinis & animorum immortalitate cum eo colloqui cæpimus, multisque sermonibus vltro citróque habitis, cùm etiam familiæ partem a cœna ad audiendum accersisset, sera iam nocte ab Rege dimissi, nauarchum quendam Lusitanum sanè tempestiuè conuenimus: cùm enim nostra hortatione permotus, concubinã, ex qua duas susceperat

Barbarorũ ad Euangeliũ cõcursus.

perat filias, iusta cum dote in matrimonio legitimo collocasset, paucis pòst diebus est mortuus. Ex eo portu Tamarim tẽdentibus, vbi Emanuelis Mendozii nauis in statione erat, arx in itinere occurrit Hexandoni viri principis, in edito monte posita, omnium, quas in vita videre me memini, & loco & opere munitissima. quippe quã decẽ ferè propugnacula cingũt, inter se nõ nisi ponte subductili peruia, magnoq; interuallo distantia, fossis ita profundis, vt despicientium oculis altitudo caliginem offundat, perpetuo (vt aiunt) silice ferramẽtis excisо: quod equidẽ vix hominũ manu fieri potuisse crediderim. ibi cùm Hexandoni vxorem, & quatuordecim præterea Christianos multis iam annis Frãcisсus Xauerius fecisset, mihi faciendum existimaui, vt me ad eos consolandos confirmandosque conferrem. qui me omnes, sed vxor præsertim Hexandoni, amicissimè acceptum multa tum de Francisco Xeuerio, tum de Bungensi, Meacensi, ceterisque in Iapone constitutis ecclesiis percontati, felicique ipsarum progressu valde lætati sunt. me autem idcirco etiam libentiùs viderunt, quòd iam diu neminem omnino ex Societate nostra conspexerãt. quo toto temporis interuallo eos in Christiana fide partim senis cuiusdam Christiani honorati viri velut magistri familiæ studio, partim etiam quibusdam miraculis diuina prouidẽtia retinuerat. Relictum sibi libellum descriptis Xauerii manu Litaniis, aliisque precandi formulis, æquè ac sacras reliquias pia mulier admodum religiosè custodiebat, expertæ virtutis remedium. Etenim ægrotos complures, in iis Hexandonum iam desperatum, corporibus ipsorum impositus libellus ille sanauerat. Nec minore cura senex traditum sibi ab eodem seruabat flagellum, quo singuli Christiani interdum (nec enim sæpius permittebat senex, veritus ne vsu nimio attritum flagellum absumeretur) sese cædere cõsueuerant, quòd eam rem non solùm animis, verùm etiam corporibus suis prodesse diuinitus intelligerẽt. itaque mulier ipsa quam diximus, morbo grauissimo implicita, cùm varia medicamenta frustra tentasset, ad ipsum flagellũ postremò confugiens, Francisci Xauerii, vt putandũ est, meritis continuò in pristinam valetudinem est restituta. cum omnibus igitur de re diuina familiariter colloquutus, ara etiam excitata cum sacratissimæ Virginis imagine admodum eleganti, quam eò mecum attuleram, pueris nouem, in iis

Hexãdonus princeps.

Libellus, Xauerii manu descriptus, expertæ virtutis remedium.

iuuis duobus Hexandoni filiis, baptismo lustratis; (quos iam senex ille Christianis rudimentis imbuerat) incredibili cum eorum mœrore postridie manè discessi cõmeatu ab ipsis affatim instructus, atque pollicitus me in reditu quindecim dies apud ipsos commoraturum. Cangoximam simul atque peruenimus, Regem adiui confestim, eoq; collaudato quòd Euangelium in suo regno promulgari cuperet, multisque præterea verbis habitis, petii, vt liceret mihi in præsentia Tamarim vsque ad Lusitanorum stationem excurrere. quod ille cùm permisisset ea tamen conditione, vt auum ipsius ex itinere inuiserem; Tamarim tridui itinere, diuertentes ad Regis auum, ire perreximus, maxima niuium copia, quæ aciem oculorum retunderet, viaque tetterrima, occultis passim occurrentibus foueis, è quibus iumenta sese ægre admodum expedirent. In eo igitur portu, ægrotis primùm curatis, quorum ingens erat numerus, partim sæuitia frigorum, partim etiam cibariorum inopia: deinde barbaris nouem, qui id ipsum à me diu multumque contenderant, baptizatis: certo præterea nauis loco, ad feminarum tutelam de Iaponiis coëmptarum (quas illi exora Sinarum aduexerant) custodibus binis appositis: denique communi cõsilio indicta pecuniaria multa, si quis temere iusiurandum vsurpasset; (latè enim patebat hoc vitium) Cangoximam redii, & conciones ad Christianos habere institui. nam ethnici veriti Bonziorum offensionem, ad nos venire non audebant: quod ego cùm animaduertissem, cæpi consilium familiaritatis, si quo modo possem, atque amicitiæ cum Bonziis ineundæ, quo deinde populus ad nos maiore cum fiducia ventitaret. Erat in eo ordine vir quidam insignis, magna etiam ante id sacerdotium existimatione, tũ verò & Regis ipsius consiliarius, & amplis cœnobiis tribus summa cũ potestate præpositus. Hunc igitur adii, collirio ad oculos curãdos, quibus ipse laborabat, allato; atque ille meo sanè quàm lætatus aduentu, sibi valdè optatũ fuisse dicebat, quę Xauerius disputaret, cognoscere, sed interpretẽ defuisse. Inde me multa de summo rerũ opifice, de immoralitate animorum, de tempestatũ varietate, terræ tremoribus, pluuiis, aliisque rebus huiusmodi interrogans, magna sua cũ voluptate totã eam noctem apud se detinuit. Quibus ille sermonibus captus, cùm ad me sæpe, alio item Bonzio comite, ego vicissim ad illum familiariter venti-

Hexandoni filii baptizãtur.

Rex Cãgoximanus.

Tamarim portus.

ventitarem, cumque doctrinam nostram cùm apud alios, tum apud Regẽ ipsum ita collaudasset, vt Rex Xixona (hoc est sanctam rem) publicè responderet: vel eo Regis testimonio, vel confirmata atque illustri mea cum Bonzio consuetudine animati barbari ad nos audiẽdos venire cęperũt. Ex quibus multos Deo adiuuante ad Christum adiunximus. In eo numero fuere primarii duo Regis ipsius cognati, quos catechismo institutos vnà cum vxoribus & parte familiæ (triginta quinque in vniuersum fuere) baptizauimus. quorum deinde omniũ ope ac studio sacrum Deo Domino templum exstructum est.

Duo regis cognati primarii cũ vxoribus & parte familiæ ad Christũ adiunguntur.

Rebus ita constitutis, per Christianum nuntiũ in arcem Hexandoni magnis precibus accersitus, optimis cùm Christianorum, tum etiam ethnicorum studiis me magnopere expetentium deesse non potui: è quibus circiter quinque primarii audito aliquoties Euangelio in ecclesiam adscripti sunt. in iis quidam adeò excellenti ingenio, vt in cõmẽtarium relatis iis, quæ de me didicerat, librum confecerit exorsus ab ipso mundi initio, ad vsque Christi Domini nostri in terras aduentũ. eius præcipuè cruciatibus singillatim enumeratis. quę ipsius lucubratio & hominibus illis, & aliis etiam populis, ad quos eam ego ipse deinde circũtuli, maiorem in modum profuit. Idem iussus à me Iaponica quædam scripta de Christiana religione describere mandatum ita auidè arripuit, vt opus vniuersũ (omnino chartis quinque & quinquaginta constabat) vnius dimidiatique diei spatio absoluerit. Hunc ego, & Hexandoni filium natu maximum, quem Xauerius baptizauerat, docendis in templo ceteris Christianis præfeci, regula præscripta, quam in eo munere obeundo tenerent. quam quidem in rem, vt quibus otium suppetit, diligenter incumbunt, præsertim verò librarius ille, quem dixi, qui quidem Christianis lectionibus & commentationibus mirificè delectatur, seque cum libro, quem à me descripsit, in lucum abdens, quæque legit ex eo secum identidem reputans, tãta voluptate perfunditur, quòd ad hanc Dei rerumque cœlestium cognitionem peruenerit, vt lacrimas præ gaudio continere nõ possit. Is ipse in Christianorũ cœtu post Litanias publicè decantatas interrogatus à me quidnam esset facturus, si Rex ei diceret, Christiana sacra fac deseras, quoniam ex meis popularibus es, meisque sumptibus victitas: respondit

Eximia pietas cuiusdam neophyti.

dixit

dixit illico: Here, vis ne me in te sine fuco ac simulatione beneuolum? in re tua familiari procuranda fidelem? vis me submissum? vis perferētem iniuriarum? vis denique in omnes clementem ac benignum? iube me esse Christianum. hasce enim virtutes omnes vna religio Christiana complectitur. Ac ceterorum quoque Christianorum (ad quorum numerum ibidem alij septuaginta per eos dies accessere) egregia pietas, assiduum precandi studium, mirus inter se amor atque concordia cernitur. vna tantùm res ipsorum animos vehementer angebat, quòd Hexandonus communium meritorum ecclesiæ expers tam diu in Iaponica superstitione persisteret. pro cuius cōuersione cùm preces ad Deum lacrymásque (vxor ipsius præsertim) quotidie funderent: tum ego vxoris rogatu hominem adij, & ex eo quęsiui, cur veritatem sæpe iam cognitam depositis Iaponiorum erroribus sequi negligeret. Tum ille Deum testatus, Christianam religionem sibi planè probari, secus permissurum se nequaquam fuisse, vt eam familia sua tota susciperet: vna re, quo minùs eos imitaretur, impediri se dixit, quòd vereretur, ne grauiùs animum Regis offenderet: sperare se Deo propitio fore aliquando, vt Rege ipso libente Christum, quem intimis sensibus adorabat, palàm ac libere profiteri posset. quo illius responso Christiani valde lætati sunt. Ex eo loco rursus ad Cangoximanos reuersus, Cosmi litteris per Christianum Bungensem ad me perlatis eo cōsilio sum reuocatus, vt ad Regem Icoxiuræ proficiscerer, qui nos in suum regnum liberalissimis conditionibus inuitauerat: cùm præter alia multa & Lusitanis omnibus in eū portum commeantibus, quique cum ipsis negotia contraherent, in decennium ab omni portorio immunitatem se daturum esse promisisset, & quicquid circa est agri ad passuum octoginta millia Cosmo obtulisset, vt intra eos fines ethnicus nemo ipsius iniussu habitare posset. Cangoximæ igitur institutis qui Christianorum cœtu, in templum statis diebus aduocato, doctorum vice ac munere fungerentur, baptizatisque iis, qui iam ad id sacramētum idonei videbantur, cete-ros quibus potui verbis sum cōsolatus: duos præsertim Bonzios illos, de quibus dixi, quos in discessu meo perquam studiosè Christo nomina profitentes in aliud tempus idcirco reieci, quòd à curandis Iaponico ritu Regis procerumque funeribus, nulla ratione se posse desi-

Hexādonū metus Regis à baptismo retardat.

Rex Icoxiuræ.

stere dicerent, eáque re Christiana sacra, quæ ipsi apud se taciti colerent, minimè pollutum iri arbitrarentur. deniq; à Christianis vario cõmeatu peramanter instructus, & magna cum doloris amoríq; significatione dimissus, ad arcẽ Hexandoni (quæ ab oppido Cangoxima passuum abest decem & octo millia) dum nauis paratur, biduum substiti. atque inde incredibili Christianorum dolore ac gemitu, ipsis etiam ex arce summa fœminis ad mare me deducentibus, & quasi in eo salus omnium verteretur, ita me vt celeriter ad se redirem enixè rogantibus, conscendi, & decimo septimo die Bungum magna nostrorum gratulatione perueni. atque inde tertio Nonas Quintiles Icoxiuram, qui locus vltra Firãdum est quatuor & viginti passuum millibus, discessi. quò vt perueni, salutatis ex itinere Facatensibus, (qui cùm initio diu multúmque Euangelio restitissent, bellis deinde perdomiti ac velut subacti, diuinum semen libẽtiùs acceperunt, bonámque in primis virtutum frugem tulerunt) Regem Icoxiuræ primùm adij, qui me honorificè sanè bis conuiuio excepit. deinde cum eius ministro, qui Regis ipsius nomine ad Cosmum litteras dederat, de re communi agere instituí. cúmque ille quædam ex iis, quæ per epistolam nobis vltro detulerat, reuocaret, faciendum mihi existimaui, vt ad Cosmum scriberem, eíque totam rem integram referuarem. Ad portum igitur reuersus, dum in Christianos ex instituto adiuuandos incumbo, Firando nuntij perferuntur, quanto cum rei Christianæ adiumento

Damianus Iaponius.

Damianus Iaponius familiaris noster, excellenti pietate virtuteque iuuenis, qui nuper Facatensibus quoque summa cum omnium admiratione operam nauarat egregiam, in eo oppido versaretur. nec ita multo pòst quędam parãtibus nobis, quæ ad Cosmum mitterentur, ecce tibi repentè affertur ipsum adesse Cosmum. Primò incredibilis visa res: ea Cosmi ætas, ac valetudo, ea difficultas itinerum est, sed vbi iam ad portum applicuit, quanto gaudio affecti simus, facilius est vobis existimare, quàm mihi scribere. is me confestim ad Regem legauit, vt cum eo rem omnino trãsigerem. quod ego cũ feciſſem ablatis etiam hypographis, Bũgum ipsius Cosmi iussu ad epulas in ędibus nostris (id enim semel in anno solemne est) Regi Bungensi parandas excurrit: quo secũ ille filiũ hæredem regni futurum meo rogatu cum proceribus duxit. Cumque in eo conuiuio candidati puc-

ti pueri nostri domestici quatuor magna cum omnium delectatione fidibus canerent, Regis filius mensa relicta sese ad æquales suos hilariter ac festiuè recepit. puer ille quidem, ac pænè potiùs infans, (annum quippe agit quintum) sed in quo sensus animi ac ratio longè præcurrat ætatem. Bungo rursus Icoxiuram reuersus, qui locus à Christianis incolitur, habètque in monte summo Crucem, quæ eminus valde conspicitur, à Petro Barreto Nauarcho Lusitano defixam, quod eodem loco tribus deinceps diebus sub vesperam inspectante se, aliisque compluribus, sublime in aëre signum Crucis apparuisset: Cosmum sanctissimis (vt solet) occupationibus districtum offendi. Tanti ad eum confessionis & Eucharistiæ caussa cócursus vndique Christianorum fiebant, vt omnis perturbationis vitandæ caussa, triceni per vices ordine sibi succedere iuberentur. quorum erat ita magna in Cosmum obseruantia ac veneratio, vt coram eo oculos attollere non auderent: tanta religio ac pietas, vt in sacris mysteriis obeundis, ac præsertim in corpore Christi sumendo, copiam lacrymarum effunderent: ea denique animi virtus, ac probitas morum, vt barbari ipsi Christianorum vitæ admiratione sese colligerét, & seueriorem vltro disciplinam inuerent. Per eos dies Facatensium Præfectus nauigium cum hominibus ferè triginta ad Cosmum misit rogatum, vt quoniam tres è militibus suis in prælio sclopis icti grauiter ægrotarent, opem illis ferre ne grauaretur. Fecit Cosmus, vt Facatam è domesticis nostris adolescentem Iaponium mitteret chirurgiæ laude præstantem, qui non modò vulnera extractus artificiosè glandibus mira felicitate sanauit, sed etiam oblatam sibi mercedis loco magnam argenti vim, stupentibus barbaris, constanti animo excelsoque repudiauit. Qua re commotus Præfectus, vt nos aliqua ratione remuneraretur, immunitati nostræ toto suæ ditionis imperio, qua sæpe nobis iter habendum intelligebat, publicis diplomatibus cauit.

Signum crucis tribus diebus apparet in aëre.

Restat vt epistolam hanc eximiæ indolis adolescentuli commemoratione concludam: in quem cùm omnia & animi & corporis bona quasi secum ipsa certans natura cógesserit: tum etiam dona accessere cælestia, quæ singulare pueri ingeniũ, memoriã, oris corporisque totius dignitãte ac speciẽ multo admirabiliorem efficerẽt. tanta enim in

Adolescentuli cuiusdã egregia dona & facta.

eo castitas ac sanctimonia cernitur, vt octauo quoque die post confessionem ritè peractam cœleste Eucharistiæ conuiuium non sine lacrymis ineat: tanta verò animi submissio & humilitas, (cùm illustri admodum loco sit natus) vt Bũgum ad eam inuisendam ecclesiam à Gaspare missus ex vrbe Sacaio, bona cum parẽtum venia, quos puer precibus expugnauerat, eò simul atque peruenit, vt scilicet vnus è Christianorum grege videretur, non modò comam sibi totonderit, quod in Iapone valde inusitatum est, verùm etiã omni delicatiore cultu ornatuque abdicato, de contemnendo seculo publicè disputare instituerit. Idem in patriã à parẽtibus reuocatus, Icoxiuram, vt inde Sacaium renauigaret, à Cosmo perductus est. quem aiunt ex itinere in vrbe Firando apud vxorem Antonij viri principis eiusque ancillas, cùm se per id tempus ad sacram confessionem pararent, de pœnitentia sanè opportunè verba fecisse. quam ille Christianæ Philosophiæ partem iam antea sæpius à se tractatam callet egregiè. Huiusmodi pueri sunt, (fratres mihi carissimi) quorum opera faces amoris diuini Deo adspirante Iaponiorum cordibus iniectum iri speramus: atque ob id ipsum apud nos delectam eorum manum Societatis nostræ præceptis atque institutis imbuimus. Interea Socios omnes nostros per Iesum Christum obtestor, ab eo precibus impetrent, vt me vitam ponere in ipsius obsequio ac famulatu concedat. ex Iapone, octauo Kal. Nouẽb. 1561.

ALOISIVS FROES SOCIETATI IESV IN INDIAM ET IN EVROPAM.

EX maximis nauigationis periculis summo Dei ac Domini nostri beneficio liberati, ex ora Sinarum incolumes in hunc Iaponis portum deuenimus, quem Icoxiuram appellant, obuioque habuimus in littore Christianos incolas omnes tanta ex aduentu nostra voluptate ac lætitia gestientes, vt nos humeris ipsimet suis sublimes tollere atque asportare velle viderentur. quorum ducenti circiter nos ad templũ vsque deduxerunt. Cosmi verò Turriani gaudium fuit ita magnum, vt collacrymaretur, satisque se vixisse iam diceret, quoniam quidem operarios sibi in subsidium missos à Domino in tanta negotiorum mole, tamque opportuno tempore cerneret. Ioannem autẽ Fer-

dinandum

dinandum è magnis assiduisque laboribus ita consumptũ macieque confectum offendimus, vt animam agere pænè videretur. Etenim ad domesticas quidem & quotidianas Cosmi occupationes, principũ etiam virorum, & Christianorũ tum ex aliis regionibus tum ex hoc regno vel baptizandi vel salutandi caussa ad eum venientium, frequentia atque celebritas accedebat: Ioannes autem, post sacra missæ à Cosmo peracta, totum ferè diem & sæpe noctem partim rudimentis Christianæ doctrinæ vulgo tradendis, partim etiam proceribus Bonzijs, qui ad baptismum accederent, separatim instituendis ponebat. Mihi verò baptizandi onus impositum est: ac nono post nostrum aduentũ die primùm sexaginta baptismo lustrati sunt, multique deinceps, ex prima nobilitate, Bartholomei regis maximè hortatu ac persuasionibus incitati: quorum plerique catechismum sua manu continuò describebãt, quo faciliùs memoriæ commendarent, eundemque domesticis traderent. singulis autem, à baptismo, sanè quam enixè ac studiosè petentibus, Crucis sigillum è collo gestandum, itémque Rosarium precandi causa dabatur.

60 Barbari & multi ex prima nobilitate baptismo lustrãtur.

Firandi autem simul atque Sodales ex India aduenisse auditum est, Antonius & vxor ipsius Elisabetha misso confestim nuntio Cosmum magnopere obsecrarunt, vt quoniam tres è nostris in hoc portu sacerdotes essent, vnum ex ijs ad Firandensem ceteraque eius tractus ecclesias inuisendas omnino mitteret. quod si per litteras ab ipso nõ impetrassent, duos è filiis suis ab se legatum iri, qui id ipsum humistrati supplices peterent. Neque ita multo pòst ab vrbis Ximabaræ Tono, (honoris ac præfecturæ nomen id est) qua in vrbe CHRISTIANI eo tempore plus mille & quingenti numerabantur, nobilis vir cum mandatis ad eundem Cosmum est missus, vt ab eo promissa exigeret. promiserat enim Cosmus, simul atque supplementum ex India aduenisset, missurum se qui Ximabaræ commoraretur. Eadem erant postulata Regis quoque Bungensis, qua in vrbe annum iam sacra missæ facta non fuerant. Ac Bungum quidem, quòd eius Regis gratia ad rem CHRISTIANAM iuuandam in primis est necessaria, Baptista paucis pòst diebus profectus amicissimeque ab ipso Rege acceptus est. Antonio autem Firandensi itemque Tono Ximabarano Cosmus respondit, simul atq; per occupationes

In vrbe Ximabara Christiani plus 1500.

licęret, se ipsum ad illos esse venturū. Christiani verò, quíque insulas quíque Firandum oppidum incolunt, vbi rescíere nos piaculares orbiculos seu grana benedicta ex India itémque veronicas attulisse, multi cum vniuersa familia, iiíque admodum pauperes, conductis mercede nauigiis, ad hūc portum traiecere. interrogati cuius rei caussa, nullius præterea, respondebant, nisi vnius petendæ Veronicæ. nam qui orbiculum optabant, octo diebus antè, supplicationes ad Deum habebant, quo faciliùs impetrarent: atque etiam, cùm sibimet ipsi diffiderent, Lusitanis apud nos deprecatoribus vtebantur: eaque dona quàm sibi grata essent, ipsis etiam lacrymis testabantur. Iam verò alij Christiani Amangutio, quinquaginta aut sexaginta leucarum itinere, alij Facata, alij denique aliis è regionibus ad nos huc vsque confessionis caussa contenderunt. quorum sanè religio caritásque est admirabilis. Per idem tempus Bartholomeus quoque Rex ad Cosmum inuisendum in hæc loca se contulit: quem continuò adiuimus, eíque renia dedimus rosarium ex equo marino itemque granum benedictum vnum auro insertum. quæ ille quanti faceret, vel ex eo ostendit, quòd vtrumque statim è ceruice suspendit. cuius aduentus magna Lusitanorum quoque gratulatione (namque illum omnes admodum diligunt) concelebratus est. Regis autem ipsius animi submissio ac pietas cùm sacra missæ interesset potissimùm elucebat. Etenim cùm in templum quotidie manè multo ante lucē veniret, (maximam enim noctis partem ferè Iaponij proceres vigilant) non modò sacerdotem ad statam horam vsque præstolabatur, sed etiam plebem infimam aduentu suo summoueri planè vetabat, vixque parato sibi honoris caussa stragulo ad considendum vtebatur: prorsus, vt quilibet vnus è populo videretur esse. Sermones verò de rebus diuinis ita auidè expetebat, vt sacro quandoque peracto, ante recitatum à pueris de more catechismum templo nequaquam excederet. idémque vt quædā sacræ missæ & Eucharistiæ mysteria probè cognosceret, accersitum ad se eius rei gratia nocte Ioannem Ferdinandum summa sua cum animi voluptate pænè ad lucem detinuit, multa percontans, quæ sibi partim ad comites suos docendos, partim ad Bonzios refutandos, esse necessaria diceret, quæ ille & simul purgatorij ignis infernique supplicij discrimē à Ioanne cū didicis-

Admirabilis neophytorū in Deum caritas.

Regis Bartholomei pietas ac animi submissio.

didicisset, ad Cosmum salutatum accessit, cui id honoris etiam habebat, vt in ædium ingressu pugionem ceteráque arma deponeret. Paucis diebus in his locis moratus, ad subsidium fratri suo germano Rimanorum Regi ferendum, qui bello erat implicitus, proficisci coactus est. & quoniam cõsueuere Iaponii principes Manibus mortuorum decem dialia ferè sacra, non sine magna Bonziorum præda saginaque, persoluere: Bartholomeus rex patre suo per eos dies adoptiuo vita functo, re cum Cosmo communicata, pro exequiis illis, Bonziorumque conuiuiis, totidem dierum epulum sex pauperum millibus præbere constituit: partim vt sibi ipsi, quoniam impio patri non poterat, diuinam gratiam conciliaret: partim etiam, ne post Christiana sacra suscepta, pristinæ benignitatis atque clementiæ oblitus esse videretur. Idem, in rebus diuinis multo plura præstare quàm polliceri solitus, simul atque Vmbram regiam vrbem regressus est, de mortui Regis imaginem, quam odoramẽtis suffire veneratiq; solebat antea, igne comburi iussit: quod à Bonziis ingens piaculum est habitum. cumque ex itinere ad oppidum Muram se contulisset, vbi erat eo tempore vxor ipsius Regina: multis ei rationibus persuasit, vt vnà cum omni famularum comitatu baptizari decerneret. quæ res eo mirabilior visa est, quòd ea Regem ab eodem consilio antea reuocare tentauerat. simul etiam Rex templum ibidem magnificũ ædificare constituit, Bonziis ad eam rem è cœnobio quodam ædeque pulsis. quapropter etiam Aloisium præstanti virtute virum, regiæ vrbis præfecti fratrem, sibique in primis familiarem, ad Cosmum cum mandatis misit. quibus rebus ira permoti barbari, impellente dæmone, Regi ipsi insidias compararunt. Capita coniurationis fuere duodecim viri vrbis administrationi præpositi. ii ad rem occultandam, Regemque fallendum, CHRISTIANOS fieri velle se simulant. quos tamen Rex, quasi eorum scelus præsagiret, diu multumque ante baptismum probari iussit. Et quoniam Gotondonus spurius regis demortui filius, Bartholomeo in legitimi filii locum ab Rege ac Regina adoptato, hæreditario iure regnoque priuatus fuerat, Gotondonum coniurati, cum alio quodam è procerib⁹ facinoroso homine Feribo, in societatem consilii assumunt. omnes denique Bartholomeum hortantur, vt regni possessionem cum põpa solemni aliquando capiat, &

Rimanorum Rex.

Sex pauperũ millibus epulũ præbet Rex.

Vmbra regia vrbs.

Regina, vt cum omni familia baptizari decernat, persuadetur.

Regi insidiæ comparãtur.

simul Reginæ baptismum ac ceterorum. Cosmo accersito quanta maxima possit cæremonia & ciuium gratulatione concelebrat. nāque eo ipso die statutum facinus perpetrare decreuerant. Sed veriti mox ne ipsorum consilia patefierent, rē aggredi anteuertunt. Aloisiū regis internuntiū vltro citroque ad Cosmum rei Christianæ causa commeantē Feribus in itinere adortus interimit, cuius in comitatu ne Cosmus esset, diuinitus factum est: prœmisso quippe ad Regem Alexandro, Aloisium subsequi deinde ipse decreuerat. Eadem ipsa nocte 12 viri regiis ædibus vrbique incendium inferunt, ex quo Rex cum prœfecto vrbis Aloisij fratre, paucisque præterea comitibus, in arcem proximam confugiens, haud ita multo pòst Rimanorum Regis auxiliis regnum propè vniuersum ingenti Christianorum gaudio recepit, misitque Cosmo nunciatum se Icoxiuram, cùm primum posset, ad ipsum inuisendum esse venturum. Interea Gotōdonum & Feribum aliósque rebelles variis locis Rex Rimanorum obsidebat, eorumque agros ita vastabat, vt ex hoc ipso portu incendia cernerentur. multi etiam seditiosi, Regis imperio, capite plectebantur, quam rem ad Christianæ religionis progationem magni momenti fore confidimus. Sed paucis mihi perstringendū videtur, quanā ratione Bartholomeus Rex sese ad Christum adiunxerit. Is claro in primis genere natus, Cegandono patre admodum sene (qui viuit adhuc) acerrimo & Bonziorū fautore, & Christianæ religionis inimico; ab Rege vt dicebamus adoptatus est, (quem arcta affinitate contingebat) populo magistratibusque approbantibus. Aliquot deinde pòst annis, Cosmus cum Icoxiuram se contulisset, Rex ad eum salutandū ineunte quadragesima venit, quem antea nunquā viderat. Ad ipsum verò postridie Cosmus Lusitanis nonnullis comitantibus, qui in hoc portu hyemabant, honoris causa adiit, eumque in ædes nóstras in posterū diem ad prandiū inuitauit. A prandio Cosmus partim suo ipse sermone, partim Ioannis Ferdinandi, qui bene Iaponicè nouit, opera, cùm alia multa Regem de rebus diuinis edocuit, tum de animorū æternitate, inscitiaq; & errore illorū, qui nihil esse omnino præter materiā primā opinarentur. habita est hæc disputatio in sacello quodam optimè ornato, proposita MARIAE virginis sacratissimæ imagine cum filiolo IESV, cuius ille tabulæ cùm cetero aspectu mirificè gaudebat, tum

Seditiosi multantur, & in regnum Rex restituitur.

Quatione Bartholomeus Rex sese ad Christum adiunxerit.

tum stupebat in primis, quòd quamcumque se in partẽ verteret, defixos in ipsum oculos puer IESVS habere videretur. Atque ille quidem omnia quæ dicebantur clarè percepit. in digressu autem Cosmus ventilabrum aureum Regi donauit, cruce præfixum cum clauis tribus, & nomine IESV eleganter sanè descripto. quod ventilabrum Gaspar Vilela ex vrbe Meaco miserat. cuius argumenti litterarumq; nouitate permotus Rex, vt ea omnia per otium cognosceret, rursus ad nos cum magno comitatu se contulit, ceterisque in atrio relictis, vno Aloisio secum adhibito, templum ingreditur, ibique rursus de sacris fidei Christianæ dogmatibus, deque sanctissimi nominis IESV crucisque mysteriis atque virtutibus, Regis ipsius rogatu, Ioannes admodum fusè copioseque disseruit. è quibus multa Rex sua ipse manu in commentarium retulit. ex eo die, aureæ crucis sigillo munitus, quod secum de Cosmi sententia gestabat assiduè, se identidem IESV Christo commendans, crebrisque Cosmi cohortationibus incitatus, denique nomẽ Christo Domino dare constituit. Nocte igitur domum ad nos cum suis familiaribus venit, piis de religione sermonibus ad insequẽtem vsque lucem aures præbet, quibus Cosmi iudicio iam satis institutis, sacro baptismate ab eodẽ lustratus est, manibus in modum precantis magna cũ submissionis pietatisque significatione cõiunctis, comitum suorum ex precipua nobilitate corona circundatus, qui pariter eius consuetudine monitisque adducti in eandem baptismi voluntatem vehementer incubuerant. Xumitanda appellabatur antea: ex eo tempore Bartholomeus nouo nomine vocitatus est. Inde ad bellũ discessit, Cosmum obtestatus, vt pro sua suorumque salute ac felici vxoris partu Dominum precaretur. Porrò in itinere Maristenis delubrum, quem Deũ rei militari præpositum Iaponii magno cultu ceremoniáque venerantur, iniecto igne consumpsit, eodemque loco signum Crucis erexit, quod ipse & vniuersus ipsius comitatus supplices adorarunt. In castra verò simul atque peruentum est, misit qui toto regno Deorum fana comburerent. Ex ipsis verò lucis materiam cæduam gratis ad naues parandas ac reficiendas Lusitanis attribuit. Quin etiam in castris, quicquid à bellicis occupationibus otii supereſt, id totum nocte dieque in militibus ad Christianam pietatem informandis insumit, quos paulatim ad nos, quo res minùs inuidio-

Maristenis delubrũ Rex igne consumit.

Insignia Regis.

inuidiosa apud ethnicos ac Bonzios sit, baptismi causa dimittit. Eiusdem in bello insignia sunt nomen IESV cum clauis tribus in humerali depictum, crux è collo dependens, granumque benedictum in baltheo. Denique tanto rei Christianæ studio incensus est, vt neminem intra insulæ huius fines habitare patiatur, quin concionibus sacris interfit. Christianos verò contra omnium, etiam parêtis Cegandoni iniurias ac vim tuetur egregiè. & quoniam Rex est splendore atque autoritate conspicuus, magnopere, vt dixi, fore speramus rebus pacatis, vt Euangelium ipso adiutore Dominus longè latéque disseminet. Vos ego etiam atque etiam oro, vt sacrosancta sacrificia vestra, piasque suffragationes mihi deesse ne patiamini. Icoxiura, 18. Kal. Decemb. 1563.

ALOISIVS ALMEIDA SOCIETATI IESV IN INDIAM.

EXponam his litteris, fratres mihi carissimi, quanam ratione Rimanum in regnum vrbemque Ximabaram nuper inducta Christiana religio fuerit. Ac portus quidem hic seu emporium Icoxiurę, quod commutato iam nomine Mariæ Virginis adiutricis vocatur, compluribus Facatá, Firando, Meaco, aliisque ex oppidis huc ad Cosmũ Christianæ doctrinæ causa commigrantibus, ita frequeter habitari cęptum est, vt ecclesiam hanc regionis huiusce totius caput aliquando fore speremus. Bartholomeo etiam rege vnà cum ipso flore nobilitatis haud ita pridem ad fidelium numerum aggregato. Eius autem frater Bartholomei monitis precibusque sæpius excitatus, vt à Iaponicæ superstitionis erroribus ad rectam veritatis Euangelicæ semitam se traduci pateretur; à Cosmo magnopere petiit, vt aliquem ad se instituendum in castra (bellum enim per id tempus gerebat) omnino mitteret. Missus ego sum, benignéq; ab eo acceptus, nocturno tempore, quod à negotiis magis erat vacuum, de rebus diuinis ad Regem diu multũque dixi. quod ipsum deinde per alias occasiones alibi cum ipsius rogatu feci̇ssem, iis sermonibus admodum delectatus permotusque Rex, certis de causis Christiana sacra ipsemet in præsentia suscipere supersedit, sed duas mihi dedit epistolas, alteram ad Cosmum, cui potestatem per eas

litteras

litteras faciebat Euangelii toto suo regno libere promulgãdi, alteram ad incolas oppidi maritimi Cocinoci, in qua erat scriptum, vt ad audiendum Euangelium ad me conuenirent. ad quos me qui perduceret vnum ex amicis ac familiaribus mihi comitem dedit: quo sanè breui peruenimus, hospitioque excepti ab vrbis Præfecto, verbum DEI disseminare instituimus. Nec sanè frustra. etenim baptizati sunt quinquaginta supra ducentos, in quibus fuit cum vxore ac liberis ipse, ad quem diuerteramus, vrbis præfectus. Deinde cùm in ædes regias in primis instructas loci majestate deterriti timidiùs incolæ ad nos & ipsi venirent, & filios mitterent, veriti, ne ab iis ædium ornatus & catastromata fœdarẽtur: vbi id animaduerti, egi cum Præfecto de aliis ędibus, populi docendi causa, comparandis. ille mihi sanè liberaliter omnium, quotquot essent in oppido, dedit optionem. delectum est ædificium quoddam peramplum, sed magna ex parte dirutum, secus aream, quã nobis Rex templo ædificando attribuerat. Operæ centum ad ruinas instaurandas, ædẽmque sacram exstruendam, Præfecti imperio ex censu ciuium exhibitę, opus vtrumque celeriter absoluerunt. Tumverò liberiùs ad Christianæ doctrinæ rudimenta sacráque conciones pueri senésque sese conferre: è quibus deinceps non ita multo temporis spatio centum & septuaginta baptismo lustrati sunt. designatum est etiam Christianis humandis prope ædem sacram cruce defixa peramplum soli spatium, quò primùm illati sunt infantes duo tertium circiter annum agentes, quos Dominus pro salute harum gẽtium deprecatores in cœlum asciuit. Secuta deinde est in Bartholomeum regem cõiuratio, bellicique tumultus, quibus tametsi oppidani commoti, atque a Bonziorum fautoribus potentibus viris ad Christianam religionem deserendam solicitati sunt, Cruce etiã ipsa contumeliosè diffracta: ipsi tamen in fide fortiter perstiterunt. quod egomet deinde ex eorum sermonibus clarè perspexi, cùm ad eum portum per id tempus naui accessissem. cũ enim, ab hostibus Christianæ religionis vrbe occupata, publico edicto nos intromittere vetarentur, ad stationem nostram sera admodum nocte parato nauigio frequentes venerunt, se diligenter excusantes, quòd nos excipere hospitio sibi per aduersarios non liceret, pietatem tamen suam atque constantiam verbis testãtes huiusmodi:

Præfectus vrbis Cocinoci cũ 250. baptizatur.

Christiana

Neophytorũ constantia.

Christiana religione deserta, quam porrò sectabimur? in difficultatibus nostris atque periculis ad quem confugiemus? an ad lignea siue lapidea simulachra, quæ huc vsque coluimus? quis insitam vnius Dei caritatem ex animis nostris euellet? Quibus ego verbis maiorem in modum recreatus, eosque vicissim, vt potui, consolatus, ad Cosmum ceterosque socios Icoxiuram ex eo loco profectus sum, qui se cum Christianis, ad hostium furorem vitandum, in onerariam receperant. verùm sedatis iam maxima ex parte tumultibus, & Bartholomeo, qui in arcem quandam ex incendio regiæ vrbis cum paucis vix viuus euaserat, in regnũ restituto, metus hosce omnes iuuante Domino propediem sublatum iri confidimus. sed de his hactenus.

Regulus Ximabaranus.

Venio ad res Ximabaranas: quam ego in vrbem ab ipso Tono seu Regulo accersitus, Cosmo iubente, me contuli, benignéque exceptus, & in optimo totius vrbis domicilio sum collocatus. Postridie me Rex inuitat ad cœnam. A cœna familiares suos atque domesticos in cœnaculum conuocat. Hîc ego bene longam de Christiana religione disputationem instituo. illi verò multa ac varia me interrogant: quibus ego dum ad singula respondeo, noctis magna pars abiit. Manè cùm illuxisset, Tonus rogatu meo popularibus omnibus Christianæ capessendæ religionis fecit publicè potestatem. ex eo tempore ter quotidie concionari cœpimus, matutinis primùm horis, tum pomeridianis, postremò vespertinis, tanta hominum vi confluente, vt non domus solùm, sed etiam via auditoribus oppleretur. Secundũ hunc rei Christianæ cursum more suo aduersarius non semel impedire conatus est. Tria visuntur Ximabaræ cœnobia Bonziorum, qui cùm aliis de causis plurimum possunt, tũ quòd principes ciuitatis affinitate contingunt. Eius ordinis hominum fallacias atque superstitiones quòd palàm coarguimus, populumque ab ea secta ad Christum omni ope traducimus, capitali nos vbique ferè odio prosequuntur. Ximabaræ autem, simul atque ita propensam in nos populi voluntatem intelligunt, inimicitiis, quas antea inter sese exercebant, communi metu suadente depositis: calumniis fictisque criminibus nos oppugnare constituunt. Ad Tonũ adeunt, mirantes cur in suis terris tam improbum genus hominũ versari patiatur. Antropophagos esse nos, & quocunque Christiana sacra inferamus, eodem continuò bel-

Bõzioꝝ calũnia & scelera

lum

lum excidiumque importare. Si nobis in vrbe habitatio detur, Lusitanos ipsos illi imperium erepturos. Ad hæc, plebem incitare conãtur, partim vt nos ex vrbe pellendos vna voce abs Tono deposcat, partim etiam vt nos publicè conuitiis maledictisque proscindat. Eam rem vbi parum procedere animaduertunt, consilium etiam audacius capiunt. Dum ego in ædibus nostris de re Christiana ad populum maximè differo, facta manu quidam è Bonziis de communi ceterorum sententia in ędes nostras irrumpit, positamq; ibi Crucem effringit. Sanè indigna visa res est, valdèq; omnes, sed hospes præcipuè noster, eo facto commoti. Itaque nihil propiùs factum est, quàm vt eum interficerent. Bonzii autem furore elati scelus scelere cumulant. Mos est neophytorum, susceptam à se Christianam religionem cruce in charta depicta, atque in ædium foribus collocata, publicè profiteri. id illi sibi non modò apud Deum salutare, sed etiã apud homines glorioſum existimant. Hæc omnia insignia Bonzii postridie, primoribus vrbis pro affinitate fauentibus, discerpere ac lacerare decernunt. Quod vbi Tonus resciuit, Christianis confestim totam rem iussit renuntiari, eósque hortatus est, vt tumultus vitandi causa, eam iniuriam æquo animo ferre ne grauarentur: se ipsum in Bonzios vtique animaduersurum, sed tempore. Quorum amẽtia ac furor eo vsque processit, vt quicunque ad nos audiẽdos venirent, eos vsu etiam fontis arcerẽt in proximo siti, ad quem plurimi aquationis causa ventitabant. prorsus vt nobis, eius molestiæ vitandæ causa, in aliam vrbis partem migrare necesse fuerit.

Mos neophytorũ.

Iam verò illa quoque res accidit, non minùs euentu felix ac læta, quàm initio tristis ac turbulenta. Adolescentes duo ad nos audiendos rei nouitate inuitati ex oppido finitimo venerant. dumque in ædibus nostris morantur, in familiari & iuuenili colloquio (vt fit) vnus eorum alterius procaci interrogatione lacessitus, stricto mucrone in socium præceps iracundia ferebatur: cùm illum ex iis qui aderant Iaponii quidam (aderant autem ferè centum) vi arreptum retinent, eique de manibus sicam extorquent: quo ille facto ita iratus inde discessit, vt aut eam vlcisci iniuriam, aut mortem sibimet inferre, Iaponico more, decerneret. Accessit ad exstimulandum iuuenis animum, satis iam per se incitatum, patris quoque denuntiatio vehemens, ne suum in

con-

conſpectum veniret omnino, nisi priùs ab ædium præcipuè domino, apud quem res illa contigerat, doloris pœnas exegisset sui. igitur adolescens, amicis affinibusque coactis, vim comparat: quod vbi Ximabaram allatum est, Christianos omnes magnopere conturbauit, me verò potissimùm, verentem, ne si ad manus ventum esset, (quæ res non sine multorum cæde erat futura) tum verò Bōzii ciuibus quod cupiebant planè persuaderent, nos rixarum ac seditionum vbique terrarum autores esse perpetuos. Iamque se, quanquam in magno omnium mœrore, oppidani ad Ioannis (sic enim appellabatur) hospitis nostri defensionem instruxerant, aduentabátque armatum agmen aduersariorum, cùm iuuenis ille dux agminis repentè præter omnium spem gentisque consuetudinem exterritus substitit, satis dignitati suæ, satis parentis imperio factum existimans, si vacuam nobilis cuiusdam viri domum ingressus in suburbano positam, resistente nemine, pugionem inde vicissim abstulisset, atq; ita (vt fecit) in patriā reuertisset. Id à Christianis vbi rescitum est, tanta voluptate lætitiáque perfusi sunt, vt ab ipso noctis crepusculo, quamquam eos domum dimittente me, nihilo minùs gratias Deo cuncti simul agentes, factúmque inuicem gratulabundi narrantes, ad insequentem lucem vsque perstiterint. Nec tamē inter hasce aliásque difficultates, & Bonziorum insectationes, Domino Deo fauente, cessatum est. nam præter quotidianas cōciones & catechismum, baptismi celebres variis temporibus complures habiti sunt. Ac primùm quinquaginta barbari nomē Domino dedere. deinde rursus circiter septuaginta. tertio denique baptismo, candidati trecentum numerati sunt, è quibus baptizauimus duntaxat eos, quos satis probè institutos Christianis præceptis inuenimus. ceteri, qui minùs adhuc idonei videbātur, in aliud tēpus reiecti. Christianorū primitias libauit Dominus in hoc itē oppido, sex videlicet trimos aut quadrimos infantes: quorum qui primus excessit è vita, Christianæ fidei veritatem illustri sanè testimonio comprobauit. Cùm enim iam ageret animam, sublatis ad sydera manibus, Tem iangate mairo, id est, confestim (inquit) in cœlum migrabo. Cuius rei miraculo neophyti magnopere cōfirmati sunt. Ipse autē Regulus tametsi nec dum Christianus est, & certis de causſis in aliud tempus Bonziorum scelus ac maleficia debitis vindicare supplicijs distu-

Totā noctē in agēdis Deo gratijs perstitūt. Christiani.

Celebres aliquot baptismi

distulit: suam tamen erga nos beneuolentiam, & Christianæ religionis vel tuendæ vel amplificandæ studium, plurimis rebus ostendit. primùm enim nobis honoris causa familiariter sæpe conueniendis nomen nostrum apud Ximabaranos in admiratione & in gratia posuit. deinde aream templo ædificando optimam, materiamque suo sumptu conuectã, operásque ducentas nobis attribuit ad arcis ruinas æquandas solo, quæ arx quondã illa ipsa in area fuerat. in templi verò ipsius apparatum & cultũ familias septuaginta in ea vicinitate habitantes certum vectigal pendere iussit, exturbationis pœna proposita, nisi in officio perstitissent. Idẽ, quòd Christiani ad tẽplum ęstu maris accedente ægre admodum venicbant, ingenti ponte ad ipsius templi valuas vsq; perducto, facilẽ iis tutumque aditum præbuit. Auctus verò filiola, (quã nos, quòd clarissimo genere orta est, magno Christianæ rei adiumento futuram aliquando speramus) eam nobis tradidit baptizandam, quod fecimus, & nomine Christiano Mariam appellauimus, vt eam videlicet nomen ipsum ad omnem virtutem ac sanctimoniam incitaret.

Regulus erga Christianã religionem studium.

Hæc ferè in oppidis Cocinoco & Ximabara gesta sunt: quam ego vtramque ecclesiam per id tempus sæpe reuisi, & alteri Damianum alteri Paulum, comites ac familiares nostros, interim dum ego abessem præposui. Vos etiam atque etiam obsecro fratres, vt pro hac vniuersa Iaponica vinea Domino Deo nostro quàm diligentissimè supplicetis. Ex portu Mariæ virginis adiutricis, 5. Kal. Decembris, 1563.

ALOISIVS FROES SOCIETATI IESV IN INDIAM.

ANno proximo, Icoxiuræ vico ab hostibus concremato & exciso, Cosmus Turrianus cum Aloisio Almeida & Iacobo Consaluo officii causa conquisitus à Christiano quodã nobili viro, Tacuxim oppidum Regis Bungensis æger naui deductus est. Ego autem ab Antonio Firandensi viro principe accersitus, Cosmi iussu Tacaxumam condendi febri frigoribusque vexatus, quæ me quatuor menses malè habuerunt. Eò dem venit post mensem Ioan-

Tacuxim oppidum

Ioannes quoque Ferdinandus. Insulani sunt numero trecenti circiter & quinquaginta, omnes Christiani, quorum quibus licuit, aduenièti mihi nauigiolis obuiam prodiere, ceteris in littore præstolantibus. quorum omnium quanta sit pietas atque religio, ex eo facilè iudicabis, quòd bis in nocte ad Dominum deprecandum, Christive passionem secum reputandam, surgere è lectulo consueuerunt. Quin etiam primis tenebris multi cùm se in preces fuderunt, ad mediam vsque noctem in ea cogitatione suimet pęnè obliti persistunt. Pyxidiculam ego cerearum agni cœlestis imaginum, quas Romæ summus Pontifex consecrauerat, sociis nostris attuleram ex India. id vbi resciuit Christiana quædam anus Facatensis, multis precibus vnam mihi earum extorsit. Eius rei fama statim hoc toto tractu percrebuit. itaque ad me quotidie & Firando & aliis ex locis nauigia veniebant virorum feminarumque pleniſſima, è reliquiis illis amoris (sic enim appellant) aliquid à nobis efflagitantium, negari non poterat. itaque totum eius cerę consecrationisque mysterium exponebat Ioannes, deinde in eos distribuebatur. & sanè ceram in particulas ita minutas secare coacti sumus, vt Christianis mille quingentis ac triginta sufficerent. quas pro suisquisque copiis vel argentea theca, vel ænea, vel stannea, vel ex aurichalco includebant, ex altera parte nomine IESV spinea corona circumdato, ex altera tribus ad imam crucem clauis incisis. Templum autè ipsum, quòd Firando aliisque ex insulis confluentem ad nos multitudinem non caperet, per eos dies amplificatum & sacrario atque ædificiis ad hyemem traducendam ornatum est. opere absoluto, dum Iaponius quidam apud nos ceram in candelarum vsum ad ignem liquat, arida palearum materia, è quibus parietes erant exstructi, flammam ita auidè arripuit, non modò vt hospitium nostrum, ædemque sacram, sed etiam quindecim ferè vicina Christianorũ tecta comprehenderit atque consumpserit. quorum sanè mihi æquitas animi ac patientia visa est admirabilis, cùm incensis domibus domesticóque instrumento, in publicum se coacti proripere, tempestate perfrigida, cùm è cœlo densa nix caderet, vnà cum conjugibus liberisque, qui nonnullis eorum erant septeni octonive, nostram tamen vicem magis quàm suam ipsorum dolerent. Ex ea clade sacrorum apparatus Dei beneficio ereptus est, &

Bis in nocte orandi causa surgunt Christiani.

Cereæagni cœlestis imagines.

aliquid

aliquid è supellectili vestibusque, quas nos omnes egentibus Christianis ijs, quorum domus arserant, miseratione commoti diuisimus. Ioannis verò Ferdinandi commentarius, multis iam annis elaboratus, in quem ille sacras conciones & catechismi explicationem Iaponico sermone retulerat, sanè quàm incommodè periit. Ego interea cùm ægrotus decumberem, ex eo periculo me ad quendā Christianum recepi, ibique in summa egestate storea mihi pro stragulo fuit, lignum pro cerucali: eò statim magna vtriusque sexus hominum ac puerorum turba confluxit, incommoda nostra & calamitatem lacrymis prosequentiū: mortuos parentes lugere dixisses, atque, vt est gens ad omnem humanitatem ac misericordiam prona, quanquam in summis rei familiaris angustiis, alij ad me contegendum propriis vestimentis exuere sese, alij in cibum duas tresve cocleas, alij virides cepas, alij denique siluestre allium afferre. aliquot etiam Firandenses & Facatenses Christiani, qui in eam insulam anno priore Icoxiura migrauerant, cocta nobis cibaria septem octóve dies è suis domibus misere. Eius incommodi nuncio Firandum vicinásque in insulas perlato, confestim ad nos subleuandos Christiani cum fabris, paleis, funibus, arundinibus aduolarunt: quorum opera cùm ædes nostræ, templumque, tum etiam incensa Christianorum tecta magno omnium gaudio ac voluptate refecta sunt. *Christianorum caritas.*

Sub idem tempus ecce noua calamitas. Aduectum ex India pretiosum ornatum sacrorum vnà cum aureo textili, & simul vitrea vasa donanda principibus, Firandum Cosmus, vt ibi videlicet ab incendiis tutiora essent, ad Christianum amicum custodienda transmiserat. Hîc dum ludos quosdam profanos ipso cinerum die agunt barbari, vnus ex ijs temere arreptum ignem in ædificium coniicit, qui vento adiuuante, adeò vehemens ac sæuum excitauit incēdium, vt bonam vrbis partem cum ædibus Antonij dynastæ, & Christiani eius qui nostra seruabat, momento pænè temporis hauserit. quæ res magnam mihi præcipuè, febri, tali anni tempore, laboranti, patientiæ materiam præbuit, quòd in eas ego quoque sarcinas, Diui Thomæ partes, quæ appellantur, itemque nonnulla valetudinis aduersæ remedia, quibus admodum inops est hæc terra, coniecerā. Inde, paucis interiectis diebus, vigilias agere sumus co-

acti latronum & hostium metu, quibus paruum hoc Firandi regnum infestum est: paratisque nauigiis, quibus aliò, si res ferret, aueheretur sacra vestis & instrumẽtum, nos cum Christianis in editum locum munitúmque recepimus. Sed belli tumultus ille Deo fauente sublatus est. Et quoniam Iaponicæ linguæ ignoratio rem Christianam magnopere distinet, erepto ex assiduis occupationibus tempore, faciendum sibi frater noster Ferdinandus existimauit, vt de Iaponico sermone grammatica præcepta conscriberet. iis duplex etiam Lexicon addidit: in altero Iaponicas voces, in altero Lusitanicas alphabeti ordine cum sua cuiusque significatione prætexens. Sexto vel septimo mense, haud tamen idcirco intermissis concionibus, ceterisque muneribus, eam lucubrationem absoluit, in primis vtique necessariam Iaponiis excolendis.

In feriis natalibus atque paschalibus incolarum summa deuotio. Nocte natali sub vesperam ientaculo exceptos bifariam in templo diuisimus. Ibi alternantibus choris certos ex veteri testamento locos, sacrásque prophetarum prædictiones tempori accommodatas versu Iaponico decantarunt. Deinde solemnia missarũ sacra peracta sunt. Dominica in palmis cùm sacrum fieret, passione Domini per vices, vt fit, recitanda, tanta populi comploratio orta est, vt vix inter pronuntiandum nos mutuo exaudire possemus. Iam sexta feria, quæ proximè consecuta est, complures tum Firando, tum ex finitimis pagis Christiani ad verberationem cum flagris ac tunicis confluxere, quòd Firandi conuentus huiusmodi ab Rege prohibentur. nec sæuientibus eo die procellis atque imbribus deterriti sunt, quo minùs acriter sese cædentes, sanguinémque mittẽtes, per multos passus agmine composito incederent. quod ipsum separatim mulieres quoque Christi amore incensæ fecerunt, idque summa cum religione & sanctimonia. Porrò aquam sabbato sancto benedictam, magno studio ac fide ad morbos pellendos partim apud se religiosè asseruandam sumpserunt, partim etiam Firandum, ceteráque in insulas, atque oppida Christianis dono mittendam. Paschali verò die dominico ad summam gratulationem species tantũ & põpa magnifica defuit, cetera sanè egregia. vnum duntaxat pallium erat nobis, quo codẽ pro vmbella in supplicatione vsi sumus. sub ea gestabã ego sacratissimum

Christi

Christi corpus in calice. linteatus præibat Ferdinãdus corona roſea redimitus, & quanquã macie ita cõfectus, vt vix hærere veſtigiis poſſe videretur, valde tamẽ iucundè canebat, Dic nobis Maria, quid vidiſti in via? Cui reſpõdebat ex altera parte Iaponius quidã ſenex, trullã bacillo pulſans, nec enim vlla in his locis organa muſica ſunt. Eo die cibũ apud nos cũcti ſumpſere, quod feſtis ferme celebrioribus ſanctitãt, præſertim verò die viſitationi Marię virginis ſacro, quę die præcipuo cultu atq; honore exigunt Miſericordiæ ſodalitia, cõuiuij curatorib⁹ in qualibet eccleſia cõſtitutis.

Ipſis hebdomadæ ſacro ſanctæ diebus Firandi res accidit ad prouidentiam Domini iuſtitiámque declarandã admodum illuſtris. Princeps Bonziorum erat in vrbe quidam Saſimandaque nomine, regni totius huiuſce tanquam Archiepiſcopus, capitalis Chriſtianæ religionis inimicus, cuius ſcelere antea & cruces præciſæ & Gaſpar Vilela cum reliquis omnibus è Societate noſtra Firando pulſi excluſiq; fuerant, quam rem Antonius dynaſta grauiſſimè tulerat, nec tamen vindicauerat, eo quòd Bonzius principum affinitatibus admodum potens eſſet. Is igitur ab eodem Antonio, qui regij exercitus Imperator vnà cum Rege eo tẽpore militabat, per interpretem petiit fundum quendam continuandam prædiis delubrorum ſuorum. Id cùm Antonius apertè negaſſet, accenſus ira miſit continuò Bonzius primùm, qui Antonij villas, deinde ſex circiter Chriſtianorum Antonij popularium domos incenderent. Enimuero tum Antonius rei atrocitate commotus Regem adit Bonzij improbitatem diutius ait tolerari non poſſe: niſi in ipſum Rex animaduertat, ſeſe confeſtim rei militaris cura depoſita, ad vlciſcendam eam iniuriam profecturum. cui Rex quanquam inuitus ac mœrens, tamen quod Antonij viri nobiliſſimi, & ſecundùm ſe opulentiſſimi opera plurimum indigeret, reſpondit ſe totam rem ipſius arbitrio planè permittere. Tum recordatus iniuriarum noſtrarum poſtulauit Antonius, vt Bonzium eo dignitatis gradu deiectum Firandenſis regni finibus in perpetuũ exterminaret: & ne qua ſpes reditus ei relinqueretur, agros illius ac bona aliis poſſidenda aſſignaret. Quo ſtatim facto: & Chriſtiani moleſto grauique aduerſario liberati, & Bonziis dedecus ingens ac dolor inuſtus eſt.

Decem menſes Tacaxumæ fuimus; quo temporis ſpa-

tio vicinas insulas, quæ in Antonij ditione sunt, bis Ferdinandus inuisit. nec sanè frustra. nã & Christiani, ipsius aduentu mirum in modum recreati, & barbari multi ad ouile Christi perducti sunt. in ijs vetula quædam annum agens circiter nonagesimum, mulier honorata, multisque affinitatibus pollens. Hæc æternæ beatitudinis gratia, multa Laponis delubra superstitiosis peregrinationibus circumierat, habebatque papyraceam tunicam, quæ descriptam Amidæ vitam continebat, quam illi cum aliis diplomatibus & indulgentiis (ecclesiasticos enim ritus dæmon effingit) Bonzij pretio ingenti vendiderant, polliciti, si eo amictu supremo die suo efferretur, omnibus noxis solutã, recta ad beatas Amidæ sedes procul dubio peruenturam. Ægrotũ quendam eius propinquum Ioannes inuiserat, cuius domi casũ ipsa quoque tũ aderat. Eam igitur Ioannes accersi iubet, si pauca de redemptore generis humani deque altera vita cognoscere cupiat. audituram se respondit mulier: verùm enimuero falli, si quis idcirco se Christianam futuram existimet. Sed vbi Dæmonis malitiam, fraudes Amidæ, cui illa tantopere fideret, Euangelicam denique veritatẽ Ioãnes aperuit: vt Iaponica ingenia facilè rationibus cedunt, eius orationem mulier ita approbauit, vt lacrymis obortis baptismum continuò peteret. quid multa? solemnes precationes edidicit, chartaceam illam tunicam, aliáque Bóziorum scripta quæ diximus, ad Ioannem attulit comburenda, sibi; posthac sacrum fore nihil aut religiosum affirmãs, præter nomen IESV. ac deinde baptizata, tantam animi pietatem atque ardorem ostendit, vt cùm vniuersos Christianos, tum eos præsertim, qui eã antea nouerant, ingenti gaudio affecerit: quam metuebant priùs, nunc autẽ metu duplicatum in amorem conuerso, maximè diligunt: ac mirantur quæ priùs vix præ imbecillitate corporis stare posset, eam nunc quotidie templum petentem, Angelicãque salutationem trecenties recitantem, & singulis noctibus bis orandi caussa è cubili surgentem. Eadem postea ad me Tacaxumam cum aliis Christianis naui contendit, vt rei diuinæ interesset, & granum aliquod benedictum, & ceræ, quam diximus, consecratæ particulam à nobis exposceret.

Vetula 90. annos nata ad Christũ perducitur.

His rebus aliisque peractis, quas ego breuitatis caussa prætereo, Ferdinandus ad me reuertit. Et quoniam Firandenses

denſes Chriſtiani magno noſtri deſiderio tenebantur; mihi autem per Regem à Chriſtiana religione, contrà quam initio ſimulauerat, alienum, in ea vrbe rem diuinam facere non licebat: ſupplicationibus habitis, & re cum Antonio communicata, omnino viſum eſt faciendum, vt Ferdinandus ſaltem eò ſeſe conferret, vbi ille dum fideles in officio retinet, labantes in fide confirmat, barbaroſque præceptis Chriſtianis inſtituit: interea naues Luſitanorū duæ in hāc oram è Sinis delatæ. quarum magiſtri cùm iniuſſu meo Firandi portum inuehi nollent, Rex ratione lucri coactus (nam alioqui, ſecus ac primis aduentus noſtri in Iaponem annis, ſimulauerat, & nobis & Chriſtiano infenſus eſt nomini) ſe mihi per quendam è ſuis familiaribus excuſauit, quòd bellicis diſtrictus negotiis nondum mihi ſalutē nūtiari iuſſiſſet, & ſimul magnopere petiit à me, vt Luſitanos vrbis aditu ne prohiberem: ſe primo quoque tempore de mea quoque introductione cum nauarchis acturum. Illi igitur, permittente me, deſcendunt, & promiſſa ab Rege ſępius exigunt, templum ære ſuo ſe exædificaturos recipiūt. Rex tergiuerſando rem extrahere, noſque iam apertè fruſtrari, cùm eo ipſo tempore oneraria, cui a ſancta cruce eſt nomen, aduenit. ſanè opportunè. nam & ſacerdotes è Societate tres, Melchiorem Ficaredum, Balthaſarem Acoſtā, & Ioannem Cabralium, ſumma cum animi noſtri voluptate ac lætitia nec opinantibus nobis aduexit: & occaſionem optimam præbuit Regis ab ea perfidia reuocandi. Hanc ego nauem actuario quæſitam reperi in ipſo curſu velis adhuc inflatis, & Petro quidem Almeida Nauarcho pro excellenti eius probitate, & in Societatem noſtram obſeruātia, facilè perſuaſum eſt, vt vela ſubmitteret ſtatim, ibidēque ſubſiſteret: mercatores autem ſiue nauigationis nauſea tædioque, ſiue alia quauis de cauſſa, nullis rationibus de ſententia deduci potuere, quominus ſcaphis oppidū peterent, & mercimonia exponerent. magno illis ea deſcēſio ſtetit: namque à furibus igne apothecis eorum iniecto, magna mercium parte vel flamma ventoque ſæuiente cōſumpta, vel etiam ab ipſis furibus inter eam trepidationē ablata, aureorum circiter duodecim millium damnum fecere. Interea Petrus Almeida, qui iactis anchoris, ab oppido ſex millia paſſuum ſtabat, rogatu meo Regi apertè denuntiat, ſe niſi nobis reſtitutis nequaquā appulſurum. Rex autem

dierum aliquot mora interposita, ad extremum metuens, ne si rem diutius distulisset, magna rerum suarum iactura nauarchus alios portus peteret, nobis & vrbem intrandi & sacræ ædis exstruendæ potestatem fecit. Descendentibus nobis ad littus die natali D. Bartholomei Apostoli, gratulatio ingens & à nautis Lusitanis significata est, & ab incolis Christianis, cùm se præter spem voti compotes factos viderent. Nos cum nauarchis & magno præterea comitatu Regem adiuimus, eique gratias egimus. accepti sanè frigidè, quod dedit accepimus, inde Antonio eiusque matre salutata, ad instaurationem templi continuò animum adiecimus, ex onerariis Lusitanorum tribus, pecunia in ædificationem corrogata, opus celeriter ad culmen perductum est. Itaque in eo templo natalem diem Mariæ virginis egimus Balthasare sacrificante, & magno omniũ gaudio concionante. Tanto autem studio a nobis de hac Firãdensi commoratione multis de caussis laboratum est. Primùm quòd ita mandauit Antonius Quadrius, deinde ne Christiani incolæ summa virtute ac religione homines deserantur: tum vt iacta à nobis in animis puerorum, qui sanè præstanti sunt indole, semina Christianæ doctrinæ ad bonam frugem nostra opera perducantur. postremò Lusitanorum etiam gratia, qui ad hoc emporium libentissimè commeant, ad merces distrahendas ac diuendẽdas opportunissimum. Dum hæc ad Firandum geruntur, cognitum est Cosmum Turrianum Bungensis regis hortatu atque auxilio ad oppidum Kimani regni Cocinocum peruenisse, eámque ecclesiam, quam hostes afflixerant, eiusdem Regis ope ac beneficio restitutam. Eò Melchior Ficaredus cũ mandatis ac litteris, quas afferebat ex India, ad Cosmum profectus est. Nec ita multo pòst Cosmus ad nos scripsit, vt ad se ego & Balthasar Acosta veniremus, Cabralio & Ferdinando Firandi relictis. quæ prima nauigandi facultas fuerit, proficiscemur. atq; ego me, nisi per mea steterit peccata, Meacum ad Gasparem Vilelam missum iri confido. nã nostrorũ hominũ subsidiũ aliquod nõ ipse modò, sed etiam Meaceses vehemẽter exoptãt: quippe qui ad eũ, sacrorũ caussa, ex amotis vrbis amplissimæ partibus ægre admodũ ventitant. Cuius profectò res gestæ satis declarãt, nihil esse tã arduũ atq; difficile, quod nõ animi robur ac perseuerãtia superet. Nã qui primis legationis suæ tẽporibus,

contu-

contumelis, probris, lapidationibus nullo defensore appetitus, diuque vexatus est, tantum constantia patientiaque profecit, non modò vt populo, sed etiam vt principibus, Regéque iam ipso æquo ac beneuolo vtatur. In agro Meacensi intra quadragesimum circiter lapidem ecclesias septem instituit, multis è prima nobilitate ad Christi cultum adductis: magnum denique rei Christianæ studium in illis gentibus excitauit. Verùm hæc & reliqua huius prouinciæ acta ex aliorum litteris fusiùs cognoscetis. Vos ego patres fratrésque mihi carissimi per Deum obsecro, vt vestris in sacrificiis precibusque memoriam mei retineatis. Firando, Quarto Non. Octob. 1564.

FINIS.

DE REBVS INDICIS EPISTOLÆ, IN EDITIONE VENETA PRÆTERMISSÆ.

EXCERPTA QVÆDAM E CHRISTOPHORI ACOSTÆ LITTERIS, AD PRÆPOSITVM GENERALEM datis, 4. Non. Ian. 1569, Malaca, quę fuit olim aurea Cherſoneſus.

IN hoc domicilio Malacenſi, præter confeſſiones, catecheſes, & alia ex inſtituto noſtro munera, pluribus etiam locis conciones habentur: præſertim verò Dominicis diebus ad ethnicos ſectæ cuiuſdam, (Quintinos appellant) quorũ praua dogmata & opiniones vt publicè confutarentur, Cõcilium prouinciale decreuerat, eamque prouinciã noſtris Epiſcopus demandandam exiſtimauit. Erit, vt ſperamus, operæ pretiũ. Quæſtiones etiã eæ, quas vulgò caſus conſcientiæ nominant, clericis explicatæ ſanè opportunè, magnaque auditorum tum approbatione tum etiam profectu, qui vel è quotidianis eorum interrogationibus ſub explicationem perſpici poterat.

Sacra ædes noſtra ad tectum hoc anno perducta eſt, non modò capax, ſed etiam valde formoſa, vel ſtructuræ genere ipſo, vel loco: ſita eſt enim in vrbis mediæ ſummo cliuo, vnde ingentia maris terrarumque ſpatia cernuntur. In eã ędificationem, & ſimul ad nos quoq; alẽdos, eleemoſynæ à piis hominibus erogantur. Et quoniã hæc domus hoſpitium eſt noſtrorũ omniũ, qui ex India Malucum, Iaponem, & Sinas petũt, exponam ea, quæ ad nos variis è regionibus nuper à noſtris allata ſunt: quandoquidẽ incertũ eſt, ipſorũ litteræ ſintne hoc anno ad vos peruenturæ. Ac de Malucis inſulis primũ: è quibus cognitũ eſt, Amboinẽſes neophytos (quos Franciſcus Xauerius & alii deinde Chriſtianis præceptis imbuerant) ſuperioribus annis crudeliter admodum oppreſſos ac vexatos fuiſſe à natione Maurorum, quos vocant Iauos, in primis fera & immani, & Amboinenſibus præſertim vehementer infeſta, Chriſtianis permultis occiſis, quibuſdam etiam à Chriſto vi metuque alienatis, toto denique eo tractu (ſunt autem inſulæ quamplurimę) per vim occupato. Verùm Luſitani ex India illuc valida claſſe profecti, Iauos inde expulerunt, principes ſcelerum & au-

ctores affecere supplicio, omnes eas insulas ereptas è misera seruitute, sublatis discordiis belliſque ciuilibus, quibus inter sese ad internecionem vsque certabant, ad Lusitaniæ Regis imperium adjunxere. optimo loco & ad excurrẽdum in primis opportuno, arx cum propugnaculis excitata, impositumque præsidium. Quæ res nostros etiam hortata est, vt amplificandæ Christianę religionis causa ibidem sibi domicilium collocandum putarent. itaque ob eam rem illic nonnulli è Societate nostra versantur. Post hæc, variis è Maurorum ethnicorũmq; prouinciis legati Lusitanũ Præfectũ adiere, qui ad patrios ritus & ceremonias deserẽdas, Christiana susciplenda sacra, denique ad imperata faciẽda sese paratos offerrent, præclarè secum agi, ni repudiaretur, existimantes. Scribunt nostri præterea tantam esse multitudinem eorum, qui ad Christum conuersi iam sunt, vt ad eos erudiendos ac baptizandos, vel si alii triginta in ea loca mittantur, exiguus operariorum numerus sit futurus; vt alias gentes interim taceam, quæ item baptismum efflagitant, in continenti habitantes, Papuas nomine, quæ regio in meridiem adeò extenditur, vt præternauigantes Castellani nunquam ad finem eius oræ peruenire potuerint. Papuis finitimi sunt alii populi, atque inter eos neophyti aliquot, nostrorum paucitate quadriennium circiter magistro ac pastore planè destituti. Secundus verò hic rerum euentus, recẽnsque victoria, magnam nobis spem afferebat fore vt in iis agris fides Christiana dissemlnetur magna cũ vbertate redituque animarum: eásque nationes nec animi ardore nec pietate Iaponiis inferiores futuras. Regio est inter æstum frigúsque temperata, nemoribus ac fontibus frequens, & si more nostro colatur, omnis frugum generis copiam pollicetur.

Ex ora Sinarum naues nondum appulsæ anno quidem superiore cognitum est Christianam rem eodem esse loci, quo antea, nostri in Amaconis portu & emporio sibi sedem locarunt, diuinum ad interiora prouinciæ penetrãda expectantes auxilium. Interea Lusitanis negotiationibus in spiritu adjuuandis insistunt. Melchior verò Carnerius Episcopus, pastorali munere egregiè fungitur: clericos tractat humanissimè: eosdem excipit sæpe conuiuio, vt per eam occasionem spiritali quoque reficiat cibo. Itaque magna est apud omnes in gratia, nec modò clericos, sed etiã laicos,

laicos, quos ille amantissimis verbis & exemplis Christianæ humilitatis instituit. Pecuniarias multas nec sæpe imponit, & domum suam exactas deferri non patitur. valetudinarium est curandis leprosis (quorum magna est in iis finibus multitudo) ipsius opera & consilio constitutum, non paruo vtique cùm corporum tum etiam animorum bono, (multi quippe ea ratione conuertuntur ad Dominum) huic ergo valetudinario Melchior eiusmodi pecuniam attribuit statim.

Ex Iapone hoc anno litteras nondum accepimus: si fuerint allatæ, mittentur ad vos.

Hæc mihi in præsentia, quæ scriberem, occurrebãt. Reliquum est, vt Malacensem hanc domum atque familiam, sacrosanctis tuis, Pater optime, sacrificiis precibusque eo diligentius adiuues, quo maius illi periculum impẽdet. rumor est enim, Acenorum Regem (ii populi sunt insulæ magnæ Taprobanæ, quam hodie Sumatiam vocant) ad obsidionẽ huius vrbis comparare sese, certè pernicioſa Malacẽsibus agitare consilia. Malaca, 4. Non. Decembris, 1569.

EX ALOISII GOVEANI LITTERIS, DATIS *Coulano è collegio Saluatoris, 18. Calend. Feb.* 1569.

VRBS hæc, in qua commoramur laborantes in vinea Domini, & in Comorinensem quoq; tractũ subinde excurrentes, jacet ad montis cuiusdã radices, passuũ à mari nouẽ circiter millia. Salubre cælum, aquæ optimæ, annona plurima, gens verò ad pacis æquè ac belli munia solers: Christiana sacra multi suscipiunt, qui iam susceperè, tum frequenti sacramentorũ vsu, tum etiam animi cãdore atq; munditia, & in ceteros, benignitate & officiis, egregiũ probitatis ac veræ fidei specimen præbent.

Mauris ethnicisq; oram hanc non exigua quandoq; classe infestantibus, armati resistunt sanè fortiter, præstantque magnam in catholica fide constantiam

In neophytis est egregia pietate mulier. ad eã cùm ethnici quidam adiissent, petẽtes nescio quid patrio delubro offerendum, id postulatum vsque eo mulier tulit indignè, vt scopis arreptis (quod genus iniuriæ apud eos in primis cõtumelioſum est, atque idcirco à magistratibus etiam seuerè admodum vindicatur) ita tenaciter, vt extorqueri nõ possent,

possent, vultu verbisq; malè acceptos abs se reiecerit, quia etiam postridie, qui dies erat sabbati, præcipua feminarum pietate cultúque concelebrari solitus, cùm plebs iam frequēs cōueniisset in tēplum: elata voce mulier eadem, vt cœtus omnis exaudiret: Ego, inquit, insimulacri cultum rogata nescio quid, negaui scilicet. quòd si quem posthac in eo genere peccare cognouero, me omnino eius nomen ad Patrē, (sic enim sacerdotem nostrum appellāt) cùm primū affuerit, delaturam esse profiteor. qua denuntiatione compunctæ nonnullę, aliquo eiusmodi obstrictę piaculo, ad officium sponte rediere.

In extrema ora castellum est insigni quodam ethnicorū delubro clarū in primis ac celebre, Christiani etiā aliquot ibi versantur. & quoniā ea natio piscatu maximè vitā tolerat, cùm duobus iam mensibus inopia piscium grauiter laborarent, duos è nostris, qui tum aderant, rogauere Christiani, vt supplicationibus publicis Deū propitiare ne grauarentur. supplicationes habitæ cum apparatu ac ceremoniis: à tēplo nostro ad crucē vsq;, nō lōgè positā, agmē Christianorū processit, magna cum religione, quorundā verò etiam lacrymis. Deinde nostri ad aliū pagum rei Christianę causa profecti, nuntium accepere, paulo post supplicationes peractas ingentem repentè vim piscium magna cum neophytorum gratulatione extitisse.

In hac ora maritima tres & viginti sunt pagi, sanè frequētes, & quidem, exceptis quatuor, omnes Christianis tēplis ornati. Suus autem cuique templo ædituus præest, quē patria lingua Canaquapolem vocant, propter nostrorum hominum penuriam, ex ipso neophytorum numero lectus à probitate & Christianæ disciplinæ peritia. Horū est, præter templi custodiam, Christianis etiam præceptis plebem imbuere, discordias tollere, in templum neophytos conuocare, obseruare quis desit, quíve se malè gesserit, omnia demum ad Patrem deferre, cùm venerit, vt ipse deinde pro delicti modo remedium adhibeat. Obseruantia verò neophytorum in nostros homines mira, mirum obsequium.

Graues etiam inimicitiæ nostrorum opera suasúq; multæ depositæ, & constituta pax non solùm inter priuatos & consanguineos, & ipsos quoque populos; verùm etiam Regem inter ac Regni proceres aliquot. atque hac ratione imminentia sæpe seditionis tumultusque sublata pericula,

tanta

tanta cùm Christianorum tum verò ethnicorum approbatione, vt multi principes viri sese iam nunc defensores atq; adiutores Euangelii præbeant, qui nuper acerrimi Christianæ religionis aduersarii fuerant. Regis verò ipsius, quãquam adhuc ethnici, eximia erga nos humanitas ac beneuolentia cernitur: audit nos perlibenter, templũ Christianis ædificauit egregium, quinetiam in eam incubuerat voluntatem, vt Maurorum fanum, quamquam inuitis ac renitẽtibus ipsis, euerteret. Sed ne qua turba ac rixa oriretur, vel ipso nostrorum suasu res in aliud tempus dilata.

Dum hæc pararem scribere, ecce tibi ab Rege Trauãcoris nuntius: etiam atque etiam rogans, vt Regem ipsum è nostris aliquis adeat: esse quę ille nobiscum agere vehemẽter velit. Delubrum est leucis ab hoc oppido quatuor, quo Rex Trauancoris tum ad gratulationes quasdam ac solemnia sese contulerat. eò igitur è nostris nonnulli profecti, benignissimè ab eodem excepti sunt: actum de templis Christiano ritu ac religione toto ipsius regno extruendis: eamque potestatem Rex patentibus litteris seu diplomate fecit amplissimam: deinde omnibus iis qui ad Christum accederent, immunitates ac priuilegia multa proposuit: se suaq; nostris liberaliter detulit: eosdem orauit, vt sibi Lusitanorum, qui versantur in India, cõciliarent amicitiam tãdiu permansuram, quamdiu sol extabit ac luna, professus hostem se hostium nostrorum fore perpetuum. ad ea nostri tùm ita respondissent, vt Regi gratias agerẽt, & opportunè etiam alia quędam adderent, domum reuersi sunt. Quocirca breui, vt speramus, magna cum diuini nominis gloria totum illud regnum ad ecclesiam catholicam aggregabitur, eritque necesse, vt Indica omnia nostræ Societatis collegia cultores atque operas in vnicam hanc magnam ac spatiosam pro sua quæque parte contribuãt. Laudetur etiã atque etiam Dominus: idemque nobis multum de suo sancto Spiritu largiatur. Amen.

EX EMANVELIS IESSERIAE LITTERIS AD *Præpositum Generalem datis Goa, 4. nonas Ianuarii, 1569.*

AESTATE superiore cùm è Sinis redirem, Cocini primùm, deinde Goæ sum factus certior, auere te, Pater optime, de illarũ gentiũ moribus ac natura cognoscere,

cere, deque spe eiusdem per Euangeliũ adiuuandæ prouin-
ciæ. Quocirca versatus ibi annos aliquot deesse nolui, quo-
minus tibi per litteras quid haberem in eo genere cõper-
tũ, quidve sentirẽ, exponerem. Sinarũ regio & patet latissi-
mè, & omnium, quæ quidẽ in hac plaga exploratæ sunt, op-
pidis & habitatoribus est celeberrima. Incolę sunt ingenio
valde bono & acuto, præstantiores animi, quam corporis
viribus, in reipublicæ administratione & ciuili prudentia
admodũ excellũt: hac apud eos cura studiumq; pręcipuum,
superstitionibus & idolis minime dediti sunt. vnum habent
regem: huic verò supra quam credi possit omnes obediunt,
præmiorum ac pœnarum distrubutio planè admirabilis:
atq; vt natura sunt perspiaces, animaduerti nonnullis ipso-
rum sacrosancta fidei nostræ decreta vehementer probari.
in vrbe Cantone fui aliquoties: apertè profitebantur, si
per regem regióve ministros liceret, sacra suscepturos li-
benter. Atque (vt ego quidem existimo) si quando Christi
præconibus aditus in ea loca patuerit, plus apud Sinas bre-
ui quàm apud alias nationes vel diuturno labore profece-
rint. primùm ob gentis ipsius naturam atque indolem e-
gregiam, deinde quòd secura toto regno pax est atque trã-
quillitas. Quinimo & in amore & in honore nostros ha-
bere, quidam etiam ad meliorem frugem reduci iam cæ-
perant: iidemque aiebant, si quibus vnquam aduenis in e-
ius regionis interiora penetrare licuerit, eos vtique adue-
nas è Societate nostra futuros. Itaque licet perpetuus ille
animarum inimicus opponat omni conatu sese, & reuera
negotium hoc difficultate non vacet, tamen ita desperan-
dum non est, vt nonnulli, re nõdum omnino tentata atque
explorata, putarunt.

Etenim Franciscus Peus & ego, quo tempore in Sinas
cum Regis Lusitaniæ Legato profecti eramus, in mandatis
habebamus, vt ne prouinciãingrederemur, ante regiã lega-
tionem absolutam; sed enim tota res acta sic est, vt minimè
mirum videri debeat nos deinde introductos nõ esse. quòd
si duo socii aliquam eius linguæ & consuetudinis nostri pe-
ritiam, forti magnóque animo rem aggrediantur, ipsi per
se (quemadmodum in Meaci vrbis ingressu apud Iaponios
factum est) Deo adiuuante fore confido (idque nobis affir-
mabant Sinæ) non modò vt non arceantur, sed etiam vt
studiosè intromittantur ab incolis. Qua Lusitani morãtur,

domus

domus iam excitatę complures. Christianorum incolarum est numerus sex circiter millium, partim Lusitanorum qui mercaturam exercent, partim etiam Sinarum qui sese paulatim ad Christum adiungunt, ibidem duo iam templa visuntur: Lusitanorum alterum sacerdotibus instructum secularibus: alterum Societatis nostræ, huic ædes coniunctę sunt, Patris Prouincialis iussu ad nostrorum habitationem extructæ, vt simul & rei Christianæ in eo portu dent operā, & integritate vitæ exemplóque illius regni quasi fores pulsare pergant. Eædem ædes opportunum quoque præbent nostris hospitium, qui Iaponem petentes ex itinere illuc diuertunt: quorum nonnulli nouem decémve interdum mēses ibi subsistunt, dum vel cursum expectant, vel aliqua in vsus Iaponicos necessaria comparant. Variis præterea ex ethnicorum regionibus confluunt eòdem Christiani, quibus in spiritu laborātibus tēpestiuè succurritur. Et quoniā alia nulla est in eo emporio religiosa familia, nostri tantis tamq; salutaribus occupationibus distineatur, vt nō videā quibus in locis possit eorum esse commoratio fructuosior. quas ob causas, ac præsertim introitus obtinēdi gratia, sic equidem statuo (nisi si tibi videatur secus) è re Christiana futurum, vt mandes atque præcipias, non modò vt nostri (quoad eius fieri poterit) nequaquam ab incepto desistant, sed etiam omni conatu insistant sacrosanctum Euangeliū penitus in eam prouinciā inferre: siquidē à Deo magna speranda sunt. Ipse pro sua clementia in anima spirituque tuo semper inhabitet. Ego me precibus tuis ac sacrificiis valdè commendo. Goa, 4. nonas Ianuarias, 1569.

E NICOLAI NVNNIS EPISTOLA, E CAstro Lernate data, 4 Idus Febr. 1569.

DE regionibus hisce Maluci, & Amboini, anno superiore, plura cognouisse vos arbitror, quibus in regionibus Dei beneficio Christiana res cursum deinceps ita prosperū tenuit, omnes vt hi populi & insulæ sacrū Euangelium efflagitent, & sanè hæc Domini vinea, omnium, quæ Societati nostræ commissæ sunt, in primis videtur colenda: fructum enim operæ pollicetur vberrimum. Quare in spem viuimus fore propediem, vt impiam Mahometis sectam in hisce partibus diuina bonitas prorsus extinguat ac de-

ac deleat. quocirca obsecrate fratres carissimi Dominum, vt numerum operariorum augere dignetur.

Cõmoratio nostra adhuc est maxime in oppidis finibusq; Iernatis, Bactionis, Mauri, & Selebũ: nec sanè frustra, siquidem hæ nationes (adiuuante conatus nostros & industriã Domino) tum ad sacra salutis æternæ mysteria, omnẽque probitatem valde propensæ, tum etiam in Patres, quibus ad earum conuersionem Dominus vtitur instrumẽtis, bene animatæ cernuntur.

Mauricam Diœcesim tuentur hoc tempore Patres duo, frater vnus. Iolanam verò Didacus Magaglianes obit magna cũm vtilitate, exemplóque virtutis atque constantiæ, quippe qui valetudine cõflictatus aduersa, nunquã tamen idcirco intermittit Christianam rem baptismis, cõfessionibus, catechesibus, missarum sacrificiis, aliisq; id genus ministeriis adiuuare.

Ex altera parte Nicolaus insulã tenet Morotai, degitque præcipuè in oppido celebri Sequita, quem ille cæteróſque circà populos iisdem ea instituta nostræ Societatis officiis atque laboribus ad Christianam vitam informare non desinit.

Iam verò in hisce insulis versatur seorsum Antonius quoque Cõsaluus. is erat hoc tẽpore in oppido Rau, Christianæ religioni bonisque moribus eo toto agro propagandis intentus, magno vtique patientiæ ac virtutis exemplo, vel ob difficilem eius regionis naturam, vel etiam ob dolorem capitis, quo laborat assiduè, nec tamen idcirco desistit suo munere perquã studiosè & alacriter fungi. hanc Mauri terram magni calores atque æstus adeò insalubrem efficiunt: atque iis aliisque de causis, quas iam cognouisse vos arbitror, itinera in primis sunt laboriosa & valetudini vehementer infesta. Verùm enimuerò in iis ipsis incommodis atque difficultatibus mirificè consolatur leuátque nos Dominus, cùm reipsa euentuque demonstrat, sudores nostros operamq; nõ frustra consumi. quippe gens hæc nuper adeò rudis ac barbara, ad sacratissimum Eucharistiæ mysterium (quę ipsius Dei virtº ac potestas est) idonea redditur, & mirabili quodã studio ac pietate vltrò sacramẽtum confessionis exposcit. in singulis ferme oppidis templa exstruxere. & dominicis festisque diebus ad catechismum cuncti conueniunt, quæ res missæ implet vicem sacerdotum inopia.

Iisdem

Iisdem docendi, concionandi, ceteriſque muneribus nō ſine magno quidem profectu dat operam in Bactionis regno Ferdinandus Aluares, profanos ac ſuperſtitioſos ethnicorum ritus cum Chriſtiana religione ac diſciplina cōmutans. ægrotauit hoc anno grauiter, & ſolus eſt. quocirca maximos in ea prouincia ſubit labores.

Bactionica gens Mauricam ſuperat ingenij bonitate & acumine: quare faciliùs etiam capit ſacroſancta fidei Chriſtianæ myſteria: non obſcura verò argumenta dant omnes, prorſus deſertæ abiectęq; Mahometanæ prauitatis: ac Rex præſertim, qui vnà cum popularibus ſuis acri ſe incenſum ſtudio demonſtrat Chriſtianæ fidei propagandæ.

Selebum terra eſt admodum ampla, multas magnáſque continet inſulas, Reges habet complures Chriſtianæ religionis ita cupidos, vt nihil ad eorum conuerſionem, præter catecheſim baptiſmumque deeſſe videatur. Solum apprime ferax: incolę corporis totius forma & proceritate conſpicui, colore non tam atro quàm rubido: minus quieti ac pacati, nunc quidem prę multitudine Dominorum: ſed vbi Chriſtianę diſciplinę ac vero Domino ſeſe adiūxerint, conſpirabunt omnes atque conſentient. Reges Chriſtiani facti iam tres: quorum eſt omnium cura penes Petrū Maſcareniam, ex quo facilè exiſtimare poſſitis, quàm vehemēter nobis ſubſidio opus ſit. Atque vt clariùs etiam idipſum intelligatis, nonnullas perſtringam nationes, quæ à nobis Euangelium expetunt. In iis numerantur Papuę non abſimiles Cafris ſeu Aethiopibus, in multa regna diuiſi: diſtat hinc ampla eorum regio leucas circiter ſexaginta, ad leucas ferè totidem cognita & explorata. Atque ego cùm eſſem apud Regem Bactionis, vidi nonnullos ex iis Regibus, qui ad eum inuiſendum pro amicitia venerant, ijdemque baptiſmum petebant: ſed non impetrauere, quòd nemo ſupperetet ad eos Chriſtianis præceptis erudiendos, & deinceps retinendos in fide.

Eadem ſunt poſtulata Regis quoque Bengaij, quæ terra in meridiem ſpectat. Rex verò Gorentalij, cui regno ex altera parte ſunt oppoſiti Selebes, ſextum iam annum inſtat idem expoſcere, atque etiam nuperrimè certos homines idcirco ad Luſitanum Prefectum legauit. Sed fruſtra, quòd valde pauci ſumus, & longè lateq; diſperſi: miſit quidem Præfectus amicitiæ cauſa, qui cum muneribus illū in-

uiserent, simulque animauit hominem, & hortatus est vt Petro Mascarenio vteretur, qui tum in ora contraria versaretur. Regnum verò Gorentalij frequentissimum est: nec dubium quin si Rex Christiana susceperit sacra, ceteri quoque sint suscepturi. Huic finitimus est Rex qui dicitur Botum. is latiùs etiam imperat. Alia multa regna gentésque consultò prætereo, ne augeam dolorem vestrum, commemorando tot animarum interitu: quos ego vel pro vnius tantùm salute (si res exigat) vitam libenter posituros esse non dubito.

E PETRI MASCARENIAE LITTERIS
Lernate datis pridie Non. Martij, 1569.

QVando apud Selebes hoc anno versatus sum, non ab re fore existimaui, si ad vos, quæ sint ibi gestaper, scriberem, vt cùm tantam messis copiam in tanta operariorum inopia cognoueritis, cuncti Domino supplicetis, vti quamplurimos dignetur huc mittere.

Sionis Rex, quòd iam audisse vos reor, cõuersus ad Christum est, & sacro baptismate initiatus in ora Manadi, quo tẽpore Didacus Magalianes ibi fuit. ea de causa intra sexdecim menses totum regnum ab eo defecit, vno duntaxat oppido excepto, quò ille cum parente fratribúsque confugit, atque inde ad hoc Lernatis Castrum se contulit, opem à Lusitanis implorans. Interea diuina adspirante clementia, populares eius ad sanitatem reuersi, Regem in patriam reuocant imperata facturi. celox ad eum deportandum à Lusitanis instruitur, vnà discessimus ipso natali die Sancti Bartholomei: proximo die dominico in ora Manadi sacra missæ peregimus. ibi cognitum est dimidiam tantùm regni partem ab Rege stare, cæteros in defectione persistere. Inde ad Sionem vrbem appulsi, iactis anchoris, oppidanos de regis aduectu fecimus certiores. ij simulatque audierunt Lusitanorum naui delatum Regem, quamquam teneret arcem aduersa factio, nihilominus Principes ad nauem vsque accessere sese dedentes, ac Regis pedes multis cum lacrymis osculantes.

Substiteramus ibi iam triduum, nec hostes ad pactionem adduci poterant. Quocirca Nauarchus, itémque Cõsalutus Vrtadus, cum sua cohorte descenduntiad hos armati ad,

ti adiunguntur trecenti ex iis qui Regi fauebant. Quare perterriti hostes arce deserta in montes recepere sese. September mensis tunc agebatur, iamque aderat dies præfinita Nauarcho, vt se cum reliqua Lusitanorum classe coniungeret. Quocirca solutis anchoris, natali die Mariæ Virginis, ex eo loco peruenimus ad pagum miliarium circiter trecentarum, quibus Consobrinus quidam regius imperat. ibi remansimus celoce abeunte ego & Rex cum Lusitanis duobus: nec mora templum excitatum est. in eo Regis Patrem, qui ibidem erat, sacro baptismate abluimus, venerandum senem, ad Christianam fidem valde propensum, & ingenio imprimis mitem ac docilem.

Septembri exeunte, cùm neophytos Manadenses inuisere decreuissem, Rex ipse cum multis è suorum numero me prosequi statuit dum ornantur nauigia, è Sanguim insula honestissimi quique viri ad me venerunt, rogantes vt irem ad Regem suum Christianis initiandum sacris: cuius rei magnam ipsi quoque voluntatem ostenderunt, cum signis aliis tum verò coma extemplo tondenda, quam alunt mulierum more valde promissam. quorum ego studiis optimis obsequendum ratus, præsertim quòd ea ratione ad insulæ Sanguim totius (quæ sanè magna est) conuersionem aditus patefieret, admodum lætos dimisi pollicitus me ad eos esse venturum. ij simulac patriam attigere nouas ædes nobis excipiendis extruere aggressi sunt. inde paucis interiectis diebus Regis Cognatus, cuiusdam viri principis filio comite, præclarè instructo nauigio venit ad me deducendũ. parata iam erant Regis quoque Sienis octo nauigia. Itaque is etiam mihi cum sua cohorte se comitem præbuit.

Festo die sancti Francisci manè profecti vespere ad Sanguim accessimus: postridie Rex insulæ cum optimatibus ingenti omnium gaudio nobis obuiam prodiere.

Vrbs regia, & insulæ totius nobilissima, Calanga appellatur: eò sumus deducti, ac triduo pòst promulgauimus Euangelium: quo perattentè audito Rex & Regina primoréque respondent, meam sibi orationem vehementer ptobari: proinde magnopere velle se fieri Christianos. Moratus igitur ibi sum quoad fuit necesse ad præcipuam sexus vtriusque nobilitatem sacro baptismate expiandam. quo illi susceptо redemptionis humanæ mysterio, dici vix potest quantum voluptatis & gaudij non solùm animo

ceperint, sed etiam publicè ostenderint. Neque tamen inter hasce gratulationes vel Reges ipsi vel cæteri de salute animarum seriò mecum agere & quærere destiterunt: planè vt nostra domus in primis laxa dies noctesque auditoribus esset referta.

Decretum est etiam communi consilio, vt venerãda crucis trophæa statuerentur: eamque crucem sua ipsi manu viri nobiles è ligno pulcherrimo fabricati sunt. ô spectaculum vestris oculis perquam iucundum fratres mihi carissimi, si vidissetis Regum illud par, Sionis & Sanguim, Christi Domini crucẽ primùm sublatã in humeros, deinde proceribus certatim adiuuantibus, defixam & erectam nixos genibus cum vniuersa multitudine suppliciter adorantes.

Interea tempus aduenerat Cauripanos neophytos inuisendi: ea res magno sanè mœrore Saguimanos affecit, quos ego vt potui leuaui, pollicitus me reuisurum ipsos in reditu. rogatus ab iisdem vt ante discessum, aream extruendo templo describerem, pecuniam in id corrogatam præstò futuram in tempore: æquatam & amœnam agri planitiem illis ad mare assignaui, densis consitam arboribus, quæ arbores intra sex horas vniuersæ (& quidem Principum manibus) prorsus excisæ: tantus eos ardor animi, tantum noui templi desiderium cæperat. Quinetiam Rex deuexa iam ætate, cùm propter infirmitatem corporis exercere sese ipse cædenda silua non posset, instabat tamen ac præerat sedulus operi, cæterosque hortabatur. Regina verò iussit nuntiari, se quoque cum feminis purgando solo herbisque vellendis in eius laboris ac meriti partem esse venturam. Ad extremum cùm non liceret mihi apud eos esse diutius, ab Rege ipso & à nobilissimis quibusque honoris causa ad nauem deducti conscendimus. Lusitanis duobus, qui mecum erant, singula donata mancipia. Regis præterea iussu propinquus ipsius & alius item summo loco natus adolescens actuario nos prosequuti sunt.

Erat adhuc nobiscum Sionis Rex, cuius in regnũ simulatque peruenimus, nauigia comparari imperauit, vt nos in Cauripam comitaretur ipse cum magno Principum numero: itaque regno bellicis copiis præsidiisque firmato, nauibus quinque profecti Kal. Nouembris, altero die Manadum attigimus: ibi versati sumus ad dies decem: interea Batachini (sic enim appellantur hi populi) ad me detulerunt

hominum

hominum esse plus centum millia, qui iam pridem auidè baptismum expeterent, simulque Regem Sionis rogarunt, vt ea de re mecum ageret: sed ego cùm cernerem eius orę neophytos esse permultos, nos autem ita paucos, vt nō nisi rarò ad eos adire possemus: excusaui me vt potui, præbuiq; spem fore, vt à patribus, qui ad Selebes erant commorandi causa venturi, baptizarētur: me verò non aliam ob causā eò accessisse, nisi vt factos iam Christianos inuiserem.

Inde cursum in Cauripā intendimus, & ex itinere ad oppidum quoddam Regis Bolonis maximè nobile naues appulimus, vt relictum ibi à Didaco Magaliane adolescentē acciperē, mecumq; perducerē. Rex Bolonis Manadi Regis est filius, Mahometanus ille quidē, sed ad Christiana sacra propensus. is aberat eo tēpore passuum ferme ducenta millia. Mater autē ipsius vbi cognouit me portū introisse, misit, qui me & cibariis & humanissimis verbis exciperet, sed mihi nequaquā eo loco morandū existimaui. Itaque adolescente, quem dicebam, in nauem accepto, Cauripam denique attigimus, magna tum neophytorum tum etiā ethnicorum lætitia, cuius non obscura dedere signa quādiu ibi mansimus. neque verò parum nos occupatos habuit gētis eius religio ac pietas: ita vt nostrū hospitium celebraretur assiduè vel à neophytis, quos in fide cōfirmabamus, vel ab ethnicis, qui salutaribus rudimentis ac præceptis imbuebantur, quos ego tamen baptizare nolui, quamquam id ipsum efflagitantes, ob eas ipsas causas, quæ mihi apud Batachinos occurrerant, dixi aliquem è patribus ad eos habitandi causa venturum: atque hac spe iniectā digressi, inde Sionem ineunte Ianuario mense tenuimus.

Consaluus Pereria Lusitaniæ classis Præfectus Regi Sionis receperat, se illi aduersum rebelles subsidio esse venturum. iamque Ianuarius erat in exitu, nec dum ille aderat. in ea expectatione cōparuere duo nauigia, quibus Rex comite me prodiit obuiam, ratus esse de classe Præfecti; sed à Lusitano Mendornela, qui iis nauigiis vehebatur, cognitum est, Lusitanicam classem vi tempestatis in Malucū abreptam. Sanè molestus nobis fuit is nuncius. cognita mœroris causa Mendornelas ipse Regi se suosq; milites liberaliter detulit. ac diuino fauente numine ita se præclarè gessit, vt paucis diebus duo cœperit oppida vel ipso loco, vel propugnatoribus & armorum apparatu imprimis munita.

ea victoria sedati & compressi tumultus: vniuersa insula in sui Regis potestatem redacta: Selebes Lusitanorum virtute perterriti.

Regis huiusce fides ac bonitas præter æterna, quæ (vt speramus) manent illum in cælis præmia, felicem etiam hunc rerum exitum videtur in terris esse promerita: vsque adeò nos officiosè & amanter est prosequutus, quacumque nobis apud Selebes contigit iter facere, nusquam à latere nostro discedens. Itaque in eius gratiam magnus etiã nobis est honos habitus. nec solùm in deducendis nobis officio fungebatur, sed etiam fidei Christianæ præconem se præbebat, exponens quàm illam sibi frugiferam ac salutarem expertus esset. nobis verò apud eos populos pro sua probitate pioque animo gratias agebat ingentes: & cùm alia tum illa præcipuè prædicabat, se in exilij sui calamitate benignè à nobis exceptum ac sustentatum. denique in regnum nostro beneficio restitutum esse; quibus ille rebus animos hominum non mediocriter permouebat, nec apud neophytos modò, sed etiam apud Lusitanos ipsos magna nostrum nomen ponebat in gratia.

Pacato igitur (vt dixi) regno, Rege salutato, Lernate reuersus sum. mecumque regis filium duxi natu maximum, indolis egregiæ, nonum circiter agentem annum: quẽ ipse mihi tradidit Parens educandum apud nos.

EX LITTERIS SEBASTIANI FERDINANDI *ad Præpositum Generalem Societatis* IESV, *datis Goa mense Nou.* 1563.

IDibus Septembris, cùm naues huc è Lusitania peruenissent, litteræ tuæ nobis redditæ sunt, è quibus magna cũ animi voluptate accepimus quæ per nostros homines in Europa gerantur à Domino. & quoniam non ignorabam vos itẽ res Indicas libẽter solere cognoscere: faciendũ mihi existimaui vt huius anni potissimũ ad vos acta perscriberẽ.

Atque vt à nostro Collegio exordiar, sumus hoc tempore octoginta & octo, præter eos qui in aliis neophytorum ecclesiis tum in hac insula Goa, tum in Ciorano Salsetisq; versantur. Gymnasia nostra grammatices, plures in classes diuisa, discipulos sexcẽtos circiter cõtinent. ij, diligẽter curatur vt cũ lucubrationibus & exercitationibus litterariis,

studium

studium virtutis pietatisque coniungant. itaque singulis mensibus ex præscripto semel omnes, multi etiam sæpius, vltro peccata sacerdotibus confitentur, & corpus Domini sumunt qui ad mysteriũ illud censentur idonei. Statis præterea diebus magna alacritate cõueniunt ad Christianæ fidei ac disciplinæ rudimenta publicè decantanda. denique in ceteros etiam instituendos & conuertendos ad Dominũ, seruitia præsertim & agricolas, (quantum eorum tenera fert ætas) incumbunt,

Orphanorum Collegio, quorum est numerus 100 circiter & 20, fratres è nostris duo præpositi sunt: eósque ad omnem virtutẽ ac probitatem informare non desinunt. Aliquot in iis visuntur Brachmanum filii, quorum opera & comitatus in prouinciis obeundis & in conuersione ethnicorum nostris iam nunc est admodum vtilis. Catechumenis, qui quidem sexus virilis sunt, præest frater vnus. feminę separatim ac longiùs habitant, quarum est cura pænes mulierem ex Æthiopia, eius rei valde peritam, itaque suo munere tam scienter ac sedulò fungitur, vt in ipsius diligentia prudentiaque nostri magnopere conquiescant. porrò datur opera etiam, atque etiam vt omnes ii cœcitatem & errores, in quibus versabantur antea, quàm optimè recognoscant: idola rituque patrios prorsus obliuiscantur, vbi Christianis præceptis instituti baptizatique sunt, quo sibi deinceps victum honestis artibus parent, variis opificiis vitæq; generibus destinãtur. vtiq; dum laborãt, inopia nemo deteritur, cum Mauris, Iudæis, Ioguibus (ii quasi religiosi quidam sunt doctoresque ethnicorum) diuturniore Catechismo opus est, quippe quorum in animis mendacia & opiniones prauæ, radices egerunt altiores: quarum ipsas etiam fibras, quoad eius fieri potest, nostri conãtur euellere: atq; idipsũ industriæ ac studii in Christianos etiã conferunt sacri Inquisitoris rogatu, siqui fortè à catholicæ fidei norma recesserint.

Concionum fructus idem qui solet. testatur id populi concursus ac pietas: acerbissima verò nece Domini prædicanda, magni etiam animorum motus & lacrymæ. iam cõfessionis & communionis quantus vulgo sit vsus, celebrioribus præsertim festis anni diebus, vel ex eo perspici poterit quòd Iubileo ex Europa nuper allato, præter alia vrbis tẽpla, in hoc tantùm nostro ad sacram Eucharistiæ mensam

numerati plus mille ſexcenti conuiuæ ſunt.

In audiendis confeſſionibus ægrotorum, iiſdémque in extremo vitæ certamine confirmandis ſanè, quàm præclarè ponitur opera. namque ob id ipſum vrbe ferè tota noſtri à ſummis, mediis, infimis adhibentur, ac ſi quos reperiunt rei familiaris inopia, vel domeſtica ſolitudine vehemẽtiùs laborantes, horum non ſolùm animas curant, quantum in ipſis eſt, verùm etiam corpora. Itaque & ſtipem illis à populo corrogant, & eorum cubicula ac domus ipſimet verrunt purgantque, & alia id genus obeunt miniſteria. quorum exemplo ad eadem pietatis officia laici quoque non mediocriter incitantur. Itaque appulſis huc nuper è Luſitania nauibus, cùm noſtri ad littus cum cibariis prodiiſſent, excipiendis ægrotis, (quorum erat numerus amplius trecentorum) iiſque ad valetudinarium deferendis, & ſordibus, quas in itinere contraxerant, eluendis, è populo multi eo commoti ſpectaculo, depoſitis illico palliis, idem facere aggreſſi ſunt. ipſa verò valetudinaria ſæpius adire, & ſolita humanitatis ac benignitatis officia præſtare mos eſt.

In iis quæ ad conſcientiæ animíque candorẽ pertinent, in rebus præſertim contrahendis, exercendiſque commerciis, noſtros conſulunt multi. ac nuper quidam minime obſcurus vir apud certum hominem non modò ſeptem aureorum millia, de quibus erat controuerſia, ſed reliquam pecuniam ſuam depoſuit vniuerſam, profeſſus palàm, ſi malè parta cenſerentur ea bona, ſe, cuicunque noſtri adiudicaſſent, omnia redditurum. præterea nõ leues tolluntur ſæpe diſcordiæ: humanitatis & officii cauſa carcer inuiſitur, & ex iis qui damnantur capite, complures ethnici conuertuntur ad Dominum, quorum ille tenebras vt boni quondam latronis eo tempore diſſipat. quamobrem noſtri huius linguæ periti damnatos ad locum vſque patibuli proſequuntur magno vtique ipſorum bono, quod ſuperioribus diebus ethnici tres liquidò comprobarunt, qui cùm alia multa deliquerant, tum Chriſtianum quendam virum honoratum occiderant. horum duo in ipſis adhuc vinculis Chriſtiana ſacra ſuſcepere; tertius obfirmato animo Euãgelium reſpuebat, quippe cuius conuerſionem in exitum vitæ Dominus reſeruaret. Itaque cùm in Salſetanum agrum ad ſuppliciũ cũ reliquis duobus ducendus eſſet, vt ibi

pœnas

pœnas homicidii penderent, vbi homicidium perpetrauerant: accersitur vnus è patribus, qui adhibito secũ interprete fratre quodam, cum multis rationibus ethnico suaderet, vt quoniam periret corpus, ne animam seruare negligeret: respondebat ille sibi non esse tanti. nec tamen idcirco pater ab incepto desistere, quousque peruentum ad littus est, vbi damnatis conscendendum erat in nauem, vt in Salsetanas insulas inde traiicerent. Hîc ethnicus diuino afflatus numine conuertitur denique, & baptizatur magna cum anteactæ vitæ detestatione ac dolore. his rebus peractis nostri, quòd longiùs progredi per superiorum mandata non licebat, domum reuersi miseris illis valde mœrẽtibus. Quod vbi Goæ rescitum est, alios è nostris duos P. Visitator confestim submisit eius linguę gnaros: quorum obediẽdi studium & alacritatem Dominus multis incommodis ac difficultatibus compensauit. Siquidem longum iter emensi, caloribus maximis, ad mare peruenĩt frustra: nautæ quippe iam soluerant, nec vlla nauis in ea statione supererat. Inde igitur, quamuis defatigati, ad quendam piscatorum vicum pergunt sanè longinquum. ibi celeriter comparato & præclarè instructo nauigio, turbam, quæ præcesserat, vix tandem assequuntur. Tum verò noxii præ gaudio lacrymas fundere, iisq; gratias agere verbis exquisitissimis, atque ita sub vesperam ad castrum Raciolum descensum est. Eius diei molestissimum æstum Solisque vehementiam postridie matutinus imber excepit, isque densissimus, quo prorsus madidi ad locũ supplicii leucas à Raciolo tres peruenerunt. Hîc fontes, criminibus per sacram confessionem expiatis, ab vxore liberisque eius, quem occiderant, & à reliqua circumfusa multitudine veniam nixi genibus petunt: deinde imaginem crucifixi, quam attulerant nostri, plena pietatis oratione complexi, huius miseræ vitæ curriculum absoluerunt, IESVM inuocantes identidem. vnus etiam in extremo spiritu conuersis ad populum dixit, se id lethi genus multis sceleribus esse promeritum, petere tum ab ipsis, tum ab aliorum pagorũ hominibus, qui abessent, vt sibi clementer ignoscerent: se quidem animo æquissimo esse, quoniam ad suum tenderet Deum. His audiendis non tenuit lacrymas populus: obitum etiam illorum litaniis ac precibus prosecutus est, magna salutis eorum cõcepta spe, quod non dubia in eis contritionis & pœnitentiæ signa

perſpexerant. Eadem ferme caritatis officia præſtant noſtri etiam iis, qui deprauatæ religionis cauſa damnantur à ſacris Inquiſitoribus, nec eos à denuntiata illis capitali ſententia vſque ad perſolutum ſupplicium deſerunt.

Ad hæc, dominicis diebus veſpere decem è noſtris ad catechiſmum exercendum in quinque parœciarum huius vrbis templa ſe conferunt, quorũ in ſingula conueniunt præter ceteram turbam pueri ducenti, trecenti, ac propè quadringenti, adeò ſtudioſè & alacriter, vt libenti animo diſcendi cauſa luſus pueriles relinquant. excitantur autẽ præmiis quibuſdam, vt crucibus, imaginibus, & huiuſmodi, rogantque noſtros vt reuertantur eò ſæpius, nam ſe non ſolũ affuturos in tempore, ſed etiam curaturos vt alii accedant. Cùm res ita bellè procederet, viſum eſt aliquando has quaſi copias communis lætitiæ cauſa recenſere, & in ædem noſtram cogere. itaque dimiſſi aliquot è noſtris per vrbem, conuocatos agmine compoſito pueros perduxere canentes, & virentibus ramis ornatos, vt nullus eſſet vrbis vicus, qui non Chriſtiani catechiſmi vocibus perſonaret: idque tanta populi approbatione, vt multi patresfamilias aliiſq; honeſti viri enixè peterent, liceret ſibi illud innocentium agmen & comitari & adjuuare, idque à compluribus factitatum. Conuenere autem in templum noſtrum pueri interdum ad tria millia: quorum aliqui vixdum è patria lingua quantum è Chriſtiana doctrina didicerant: quæ res eo pluris facienda eſt, quòd eorum profectus & eruditio ad plurimorum aliorum cuiuſuis generis hominum vtilitatem ac ſalutem redundat.

Hoc eodem inſtituendi munere funguntur noſtri etiam in plateis & compitis: & ſimul turpis aleæ luſus & improba temere iurandi conſuetudo è plebe infima tollitur. Circũeunt etiam agri Goani vicos atque parœcias non paruo ferè cum animarum lucro, ſed magno labore & corporis vexatione, quòd longo interuallo ea loca inter ſe diſiuncta ſunt. In quodam ex iis pagis fuit Brachmanes adeò pertinax, atque ita in dæmonis poteſtate, vt cũ & noſtri ſæpe & alii ſalutis eius cupidi ab opinionum prauitate ad veritatẽ multis rationibus hominem traducere conarẽtur, ipſe cõtumaciter omnes eluderet, iamq; vulgo pro deſperato haberetur. Verùm diuinitus factum eſt, vt cùm die Dominico par Chriſtianorũ in fabrili cuiuſdam parietis opere contineret,

aeret, cœptis interueniret vnus è nostris. atque is primùm Christianos obiurgare, quòd tali die operam darent præsertim ethnico: deinde, experiendi causa, culpam eius rei totam in Brachmanem vertere, crimen augere verbis, nec sanè frustra: siquidem terrore quodam repētino perculsus ille respondit, se suósque omnino Christianos fore. nec fidē fefellit. cum aliis septēdecim Christianus est factus, mutatus in alterum virum: nostrósque iussit sine cura esse. conatus omnes adhibiturum se, vt è popularibus suis nemo non Christiana sacra susciperet. Speramus promissa facturum diuino adspirante numine, quod huiusmodi actionibus deesse non solet.

In æde sancti Ioānis Baptistæ, passibus ab vrbe Goa mille & quingentis, sacro baptismate initiati hoc anno ferme septuaginta, Brachmanes plerique, quorum operam ad aliorum conuersionem speramus magnopere profuturam. alios eiusdem paroeciæ vicos, tribus circiter passuum millibus à templo distantes, fratres duo circumeunt. horum alteri, catechismum die quodam dominico de more exercenti, casu ethnicus quidam interuenit, quem scilicet Dominus ad sacrosanctæ matris Ecclesiæ gremium perducebat. hunc vt vidit frater, ad eum sermone conuerso cœpit agere de rebus ad salutem ipsius animæ pertinentibus: quos ille sermones quum respueret, nec diutius audire velle se ostenderet, paruulus quidam ex iis qui ad rudimenta Christiana conuenerant, annum agens circiter nonum aut decimum, offert vltro sese, & mirabili quodam spiritus animique ardore succensus, suadere insistit homini, vt Christiana sacra suscipiat, multis rationibus ethnicæ superstitionis mendacia coarguere, denique sublatis in cœlum manibus orare & obtestari, vt æternæ saluti prospiciat. ac frater quidem, vt cum ethnico ageret ipse, correptum brachio puerum bis térve semouit: sed cùm pueri pietas nequaquam ferret disiungi se ab eo colloquio, obtrudere ille subinde sese, argumentis pro sua parte pugnare: nec ita multo pòst Dominus, nimirum paruuli fide innocentiaque placatus, ethnicum suæ gratiæ stimulis ita excitare dignatus est, vt commutata voluntate diceret velle se fieri Christianum. Itaque confestim à fratre detonsus est: comámque pueri furca suspensam, ingenti gaudio lapidibus petere ac sputis, in simulacra sua Deosque patrios sexcenta probra iactare.

In eius vici neophytis magna quædam ad res diuinas propensio cernitur: petunt vt sibi liceat suo sumptu templum exstruere, quò nostri ad sacra missæ peragenda se cõferant: negari non poterit, quod & iustum est postulatum, & à cõmuni parœciæ templo absunt longiùs. ex ea plebe sexaginta ferme hoc anno baptizati, aliique sunt etiam Catechumeni. Castrum est in hac insula mille & quingentis ab vrbe passibus: in eo templum visitur sancto Iacobo sacrum, vicis aliis compluribus huic parœciæ contributis, & quia loco est opportuno & celebri, Mauri complures Domino lucrifiunt: atq; ad eam rẽ non mediocri est adiumento Prẽfectus ipse præsidii, qui rei Christianæ quã sit studiosus, vel superioribus diebus ostendit actione planè digna litteris. Erat ibi Brachmanes insignis, cuius ita mentis oculos occæcauerat dæmon, nullum vt salutaris lucis radium posset admittere. hunc nostri sæpius aggressi, denique peruicerũt, vt Christianum fieri velle se diceret, ita tamen, vt bimestre spatium sumeret ad se præparandum. Interea oppugnat eũ vehementiùs dæmon, eiusque animum ita refrigerat, vt cùm dies adesset, mutato iam pænè cõsilio, rem differre ac tergiuersari inciperet. id vbi vident fratres, fidem promissi exigunt ipsi primùm, tum etiam ad Præfectum, cui idipsum promiserat, Brachmanem adducunt: quum pergeret nihilominus petere, vt dies prorogaretur: obiecerat eum Præfectus, vt tãdem ex iis tenebris animum inducat emergere, celeritate opus esse, præsertim in tali negotio. cũ ille obstinatus in sententia perstaret, eò deniq; perducta res est, vt Præfectus permotus misericordia se ad hominis pedes abjiceret supplex, eumque vt sibi cõsuleret lacrymans precaretur. idem factum etiam à fratribus, quare ethnicus non dubio pudore concepto, manus denique dare coactus est, seque continuò quod vellent dixit esse facturum, tum verò Præfectus gratulabundus ruit in eius amplexũ, eumq; mox pretioso pallio purpureo & serico pileo exornat. hoc suæ in eum benignitatis initio facto, quo non modò liberalis animi, sed etiam pii ac religiosi, egregium specimen præbuit: deinde hominem vnà cũ fratribus cereriſq; qui aderant domũ vsq; deduxit. nouitate spectaculi obortæ vxori ac domesticis lacrymę, sed eos ipse Brachmanes obiurgauit, nimirum alio quàm antea spiritu, omnésque reddidit Catechumenos.

In

In eodem tractu alia res accidit memorabilis. Dum ea loca nostri circumeunt, offendunt pro foribus ethnici cuiusdam filiolam baptismi percupidam, eamque Christianis præceptis imbuere incipiunt. Sentit hoc mater, statimque furēs ad ianuam prouolat, vni è nostris diabolico instinctu alapam primùm impingit acriter, deindepugnum faucibus incutit. vbi hæc flocci non facere præ puellæ salute nostros videt, tum verò vehementiùs exardescens fustem arripit, ægrēque rabiēs eius multitudinis cōcursu reprimitur. Verūtamen ea fuit fratris in ea iniuria patienter ferenda tranquillitas atq; submissio, vt mulier postea placata, cum vniuersa familia se ipsa quoque ad Christum adjunxerit.

Puer quidam, tertium-decimum ferme natus annū, fratres eosdem adiit baptismi causa: interrogatus cuias esset, respondit Maurum, ex pago quodam leucas circiter quinq; distante, séque à parentibus ob id vnum clàm profugisse, vt ad Christiana sacra contenderet.

Huic sancti Iacobi castro aliud est & natura loci & viatorum frequentia non absimile. ædes est ibi sancto Blasio dicata, puerīq; numerantur ducenti ferè, tanta gratulatione aduentantes nostros excipere soliti, vt paucis hisce diebus, cū eos iter ad se habere cognouissent, iis cūcti virentibus ramis insignes, & Christianæ doctrinę rudimenta canētes, obuiam longè processerint. baptizati hoc anno sunt à nostris in eo castro ferme triginta.

Ad retinendos autem in fide neophytos, præter catechesim, quæ sedulò exercetur, curatur etiam, vt statis diebus missæ adsint, omnésque suo tempore peccata ritè confessario detegant. præterea ab ethnicorum consuetudine, celebritatibus, atque spectaculis ex decreto prouincialis Concilii prohibentur.

In Ciorano insula sancti Bartholomei parœcia est cōstituta, cuius Apostoli festo die natali baptizati sunt hoc anno octo circiter & quadraginta aduenæ è finitimis Maurorum regionibus, nam ipsa insula tota iam Christum Dominum profitetur. Festus autem ille quem dixi dies, anniuersaria celebritate ludicrisque peragitur, quo facilius & vera pietas neophytorū animis imprimatur, & patrii ritus ex eorum memoria deleantur. Itaque cùm sacras omnes & reliquias & imagines eximio quōdā studio ac veneratione prosequūtur, tum verò confessioni tantū tribuunt, vt cùm

primùm

primùm in morbum incidere, quanquam eminus & incõmoda tempestate, extemplo patrem confitendi causa accersant; affirmantque pro certo, se hoc sacramentum corporibus suis longè quàm alia humana remedia salutarius experiri. aiunt etiam omnes, idque constanter, ante Christiana sacra susceptа terrificis dæmonum monstris aliisque spectris valde torqueri se solitos: sed ex quo religionem veram induerint, ipso nomine IESV, quod nomen illi magnopere venerantur: & signo crucis, quod in omnibus actionibus adhibent, quiduis triste ab se facessere. dicúntque nonnulli, eius nominis fiducia nullam rem se non aggressuros quamuis arduam atque difficilem. iam quanto studio teneantur ethnicos ad Christum Dominum perducendi, declarat eorum assidua atque importuna efflagitatio, vt liceat sibi ea de causa cum ethnicis agere: sed quod volunt non semper à nostris impetrant, scilicet ne studio elati in eo genere quandoque peccent. etenim paucis antè diebus neophyti aliquot cùm alium reperissent in Maurorum finibus habitantem, non sine periculo susceptę religionis per eam consuetudinem deserendæ, caritatis ardore succensi vltro ipsi captum vinctumq; ad ædem nostram magno suo discrimine pertraxerunt.

Brachmanes quidam neophyti sunt, huius insulæ primarii, Ganzares. horum cognatus quòd odio Christianæ religionis sponte exulatum in Mauros abierat, in eius bonorũ possessionem Prorex hos quos dixi Ganzares miserat. Verùm illi commodis suis omnibus atque pecuniis præ cognati salute neglectis, hominẽ hoc anno adierunt, nec antè destitere, quã ille Dei beneficio cum vxore, liberis ceteraque familia in patriã ad Christiana sacra traductus est. Alii duo cùm item ad Mauros eo consilio sese contulissent, vt affinem quendam suum ex iis locis abducerent, atque ad Christi ecclesiam aggregarent, à barbaris capti & malè accepti sunt, quanquam vbi cognitum est eos esse Cioranios, deinde soluti dimissique sunt: atque spes est ipsum quoque affinem propediem adfore.

Iam verò à patriis ritibus ac cæremoniis quã vehementer abhorreant, vel illa res indicat: aduenerat nuper ethnicus quidã, vt coccos aliquot emeret (frugis genus id est instar nucum) cuidam è simulacris de more libandos: id vbi sensere nonnulli eius propinqui, vltro ipsimet hominem

vsque

vsque ad fluuium persecuti captum ad nostros vi pertraxere, sic statuentes apud animum suum, pro sceleris atrocitate leniùs agi cum illo non posse, quàm vt confestim laqueo suspensus è medio tolleretur. Nec solùm eiusmodi, sed etiam cetera flagitia maiorem in modum auersantur. Testis est adolescens quidam claro genere natus, qui superioribus diebus parum pudicæ mulieris consuetudine implicatus cùm esset, id vbi affinibus cognitum est, nulla nobilitatis eius habita ratione, & ipsum & feminam ex insulæ finibus exegere, negantes ferri vllo pacto posse, qui exemplo suo ceteros tantopere offenderent. Alia multa in hanc sententiam dicenda supererant: sed ex hisce de reliquis existimari facilè poterit.

In Salsetano agro huic insulæ propinquo templa quinque excitata. quorum primum & antiquissimum est in castro Raciolo, dedicatum Mariæ Virgini ad niues. In eo baptizati sunt hoc anno centum & quadraginta, præter eos quique Goam eiusdem rei gratia venere, quique hoc tempore catechumeni sunt. porrò in illa parœcia Christiani in vniuersum numerantur amplius octingenti. Festo ipso niuium die, P. Prouincialis eò profectus, manè sacra missæ ritu pompáque solenni peregit, & concionatus est: sub vesperam baptismate loti sunt quadraginta, ingenti gratulatione, magnoque sacrorum apparatu, sedulò incumbentibus in eam rẽ Præfecto ipso præsidii, œconomis, atq; consulibus, quorum vnum pro eximio Christianæ rei studio ethnici adeò malè acerbeque oderunt, vt eum calumniis fictisque criminibus in capitis periculum vocare non dubitauerint. itaque in custodiam est traditus aliquando, & vexatus à magistratibus: verùm in eiusmodi ærumnis tantam ille semper alacritatem atque adeò lætitiam præ se tulit, vt pro sacræ fidei propagatione maiores etiam labores & incommoda sibi ab Deo precari & expetere videretur. Rursus etiam ab iisdem Brachmanibus ferè & lapidibus appetitus, præclarè secum actum existimauit, vel ob id ipsum, quod benignitate Domini factum est, vt quotquot eum oppugnauerunt, immutati deinceps ad Christum sese conuerterint.

In mediis illis finibus oppidum est celebre Margon, & in eo templum sancti Spiritus, quo plus mille Christiani conueniunt, qui Brachmanes Ganzares antea fuerant.

gregem

gregem hunc quinque tuentur è nostris, qui hoc anno ibi sacramento baptismi initiati sunt, ii summam efficiũt 234. hos alii sequentur propediem. Ex eo loco dominicis omnibus festisque diebus confert se vnus è nostris ad sacra missæ facienda in ædem sancti Michaëlis, quæ Margone distat quinque circiter millia passuum, Christianósque numerat octingentos egregia omnes pietate atque constantia, licèt ferè omnes disiuncti atque dispersi, quidam etiam bene lõgè à templo inter ethnicos habitent. baptizati sunt ibidem hoc anno 107. augebiturque neophytorum numerus, cùm primùm deferbuerit ira dolorque vulgo conceptus ex disturbatione delubrorum suorum. Et quoniam tanta est gẽtium immanitas, vt cũ primùm quis Christianus est factus, cum vel propinqui & affines deserant quamuis extrema laborantem inopia, valetudinariũ ibi nostrorum cura constitutum est, quo magna mortalium approbatione & excipiuntur & curantur ægroti, non modò Christiani, verùm etiam ethnici, atque ea ratione multi Christo Domino lucrifiunt.

In eadem ecclesia conuersiones quædam hoc anno extitere notabiles. Ex Maurica terra tres exacta iam ætate homines eò contendêre ob id vnum vt Christo darent nomina. ægroti nõnulli Christiana religione in ipso morbo susceptа, contritionem præ se ferẽtes, è vita migrarunt. Iuuenis annos natus circiter quinque & viginti, cuius pater, vir imprimis honestus, cum vniuersa familia sese Christo Domino addixerat, patentis consilium detestatus, ad Idalcanem Maurorum Regem se contulit, à quo amicè exceptus & in honore habitus est: verum tamen acceptis deinde à patre litteris ita permotus est, vt Christianæ religionis causa omnia illa commoda sponte relinquere, & leucarum triginta iter emetiri nõ dubitauerit. liberaliter egit cũ vtroq; Protex, eorumque cõmodis admodum benignè consuluit.

In eodem tractu aliam ecclesiam, cui à sancta cruce nomen est inditum, Christianorum circiter sexcentorum, nostri procurant, anniuersaria crucis adorandæ sacra, quæ in diem quartum nonas Maii incidunt, cùm cetera celebritate hoc anno peracta sunt, tũ etiam baptismo capitum 60, qui numerus & pro temporis spatio, (siquidem nuper eò lumen Euangelii illatum est) & pro multitudine ac pertinacia Brachmanum, qui ibidem sunt, nequaquam exiguus

est

est putandus. Baptismo peracto, neophyti omnes agmine ramos arborum præferentes, cum præcentione tubarum & varia symphonia prodiere ad crucem loco pulcherrimo defigendam, vbi nostrorum opera fanum ethnicorum totius eius regionis opulentissimum euersum antea fuerat: vt qui locus dæmoni colendo tandiu patuisset, idem adorandæ cruci dæmonis victrici consecraretur. Postridie eodem ordine ac ritu aliam statuerunt in vico finitimo, impositam pilæ, qua in summa priùs consitum erat amaracũ, quam Brachmanes herbam magna superstitione ac cæremoniis pro numine venerantur. atque ea sanè pila adeò cõmodã præbuit cruci basim vel natura loci, vel ipsius structę forma ac figura, vt eã vnã ad rẽ excitata fuisse videretur.

Superioribus diebus baptizatus ibidem est puer, cuius conuersionem nostri diuturno labore quæsierant, spe matris etiam ea ratione ad Christum Dominum perducendæ, nobilis feminæ. & cum primario viro cõiunctæ: sed illa nihilominus obstinata palam profitebatur se parum laborare de filio. quod vbi ille cognouit, quanquam ætate admodum tenera, periit vt liceret sibi matrem adire, conatibus suis Deum forsitan affuturum. magnum in eo studium atque ardor animi cernebatur. itaque ei negari non potuit, nec sanè puerum fefellit opinio. namque ita se in ea actione præclarè gessit, vt mulier, marito relicto, filium secuta sit, iamque animi verè Christiani indicia dederit.

Alia Brachmanis Ganzaris viri principis filia catechumena est facta: quam tanto parens amore prosequebatur, vt nemo dubitaret, quin eam omnino imitaturus esset: sed ceteri Brachmanes opposuere illi sese, eumque perpulere, vt cum Præfecto expostularet & quereretur, filiam sibi per vim ablatam fuisse. deducunt igitur hominem centum ferè Brachmanes ad Præfectum, certa fiducia fore vt puella verbis suis calumniam comprobaret. Sed illa vbi eò peruenit, tota re ad arbitrium eius reiecta, & iussa quod sentiret libere expromere, palam respondit, vim sibi nullam prorsus adhibitam fuisse, dolere sibi quòd non citiùs Christum Dominum cognouisset: quare Brachmanes turpiter victi abiectique digressi sunt, ipsa baptismo expiata, & nouo nomine Lucia vocata est: speramus etiam suos aliosque ipsorum opera permultos idem esse facturos.

Ad eundum pagum accesserat Iogues, hoc est, quasi

monachus inter ethnicos, ex eorum genere qui cultu victuque horrido sanctimoniam profitentur. ætate videbatur annorũ quinque circiter & viginti, egregia forma corporis, vultu modesto, minimè loquax: in hunc neophyti cũ incidissent, pænè captiuum ad nostros adducunt. Interrogatus à Patre, quonam consilio vitam adeò asperam duceret, quémve tot laborum sibi fructum proponeret: respondit se anteactæ vitæ peccata expiare, salutique prospicere: tum Pater multis rationibus quanto in errore versaretur ostendit, qui sine conditoris sui cognitione se id assequi posse confideret, suaque disputatione ita permouit hominem, vt quasi noua quadam obortа luce responderit, quoniam ita placeret Deo, velle se fieri Christianum, simulque voluntatem suam facto sanè admirabili declarauit. vestibus erat indutus laceris & attritis, pendente ex humeris sarcina coniectis in eam quibusdam quasi reliquiis, quas religionis causa circumferebat, ænea scutella, poculo in cucurbitæ formam excauato vtebatur: brachia & crura ferreis armillis, manuum digitos ac pedum ferreis item annulis habebat ornatos: fistulam è ceruice suspensam, corniculum venatorium manu gerebat, quibus aduentum suum in oppida præsignificare erat solitus: nec deerat illi mortis meditandæ materia, passer extinctus non detracta pluma. barba & capillis erat abrasis: exigui tantùm circuli spatio comam in summo capitis vertice raram sed promissam & bene compram cõsultò reliquerat. aures erant quatuor aut quinque locis perforatæ, lignis quibusdam insertis, tanquã suæ professionis insignibus. Sed vbi cum Patre congressus est, magna & Christianorum & gentilium turba sectante, nouo spiritu instinctus processit in forum, ibique togo excitato & accenso, omnia illa instrumenta, quibus illum dæmon ornauerat, in fascem colligata cõrecit in ignẽ: Brachmanibus magno suo dolore inspectantibus, & tanta ac tam repentina mutatione stupentibus. nec his contentus logues, vbi Christianis rudimentis institui est cæptus, veniam petiit matris adeundæ, vt eam cum filiis tribus ad Christum ab impietate traduceret. conatui respondit euentus, namque profectus in patriam, quotquot quæsitum ierat, secum ad nostros adduxit. Sunt autem adhuc catechumeni: nam, vt antè diximus, Ioguium catechesis de industria solet esse prolixior, sed baptizabuntur propediem.

In eodem vice quidam erat ab Euangelio ita alienus, vt latebras quæreret assiduè, ne Dei verbo aures dare cogeretur: is cùm grauissimum in morbum diuinitus incidisset, morte iam imminente interrogatus à nostris vellétne fieri Christianus, & desperato iam corpore animam ab interitu vindicare: velle respondit, præclarè enim, inquit, intelligo, Deum hoc morbo fugæ ac tergiuersationis meæ pœnas à me repetere. atque ita culpam agnoscens vt baptizaretur efflagitauit illico antequam efflaret animam: atque vbi lotus est, crebris cum Deo colloquiis habitis, peccatorum veniam implorans, ea ipsa nocte migrauit è corpore. verùm de hac parœcia (ne sim longior) hactenus, quę Christianis hoc anno aucta est centum septuaginta tribus.

Sanctorum Philippi & Iacobi ecclesia Christianos continet quinquaginta supra octingentos maxima ex parte Brachmanes: eam quoque vineam colunt nostri sanè fructuosam, namque hi neophyti spectata probitate studioque sunt amplificandæ religionis Christianæ, atque ob id ipsum angustias pauperum suis facultatibus leuare nō desinunt. Sed vt ethnicis iis qui bonam frugem pollicentur adiuuandis libenter insistunt, sic ab improborum ac pertinacium consuetudine longè refugiunt. Ad numerum fidelium adscripti hoc anno in eadem ecclesia sunt amplius centum & quinquaginta prætet triginta, & eo plures, qui se ad hoc collegium ea de causa contulerant. baptismus ibi inter ceteros habitus est capitum simul octo & septuaginta, in iis cùm alij insignes viri fuere permulti, tum verò maximè Brachmanes Ganzares tres. Apparantur autem actus hi publici quam amplissimè, quo facilius Indi ritus impios ac superstitiones dediscant, quibus certatim operantur hæ gentes externis cæremoniis & gratulationibus, vtpote veræ atque internæ pietatis prorsus expertes: totámque religionem spectaculorum duntaxat ac pomparum magnificentia ac specie metientes. Ad eum porrò, quem dixi, baptismum ingens concursus est factus partim incolarum, partim etiam Lusitanorum, qui ad eam ædem religionis causa peregre aduenerant. In ea turba neophytus repertus est in tanta aliorum gratulatione solus effusè plorans, res non sine admiratione continuò defertur ad patrem. is accedit ad hominem: quærit cur in publica lætitia vnus ipse lugeat: tum ille: quid ni (inquit) fun-

dam præ gaudio lacrymas, cùm videam ritè coli commune omnium Dominum eo ipso in loco, vbi paucis antè diebus eundem per summam impietatem neglectum & iniuria affectum aspexi toties, cùm honores eius numini debiti, saxo cuidam hîc posito tribuerentur, nomine Manganaio! obstupuit eo responso Pater, præsertim quòd nihil tale ab illo expectasset: qua ex re perspici potest immensa conditoris ac Domini nostri benignitas, qui charismata sua nõ ad hominum opinionem atque iudicium, sed alto quodã & arcano consilio diuidit. Erat in eadem parœcia mulier Christiana, cuius filius ab idolorum cultu & Brachmanum consuetudine diuelli non poterat. itaque pro eius conuersione vt pro sancto quodam Augustino pia mater Monica lacrymãs precabatur assiduè, cumque totum iam quinquennium in eius oppugnanda pertinacia frustra laborasset, graui denique morbo mulier opprimitur. per eam occasionẽ ad euocandum matris nomine confessarium filius aduenit. Dies erat niuiũ miraculo sacer; eo ipso die, manè, sacrificio missæ pacto, ambo profecti sunt: cumque tali die pater frugem aliquam virgini matri libare percuperet: cœpit in itinere cũ adolescente agere de venturi seculi veritate deque huius vitæ fallaciis, suadere & hortari vt saluti prospiceret matris exemplo, quæ id tam vehementer optaret. quibus ille sermonibus, vt à Christi nomine maiorem in modum abhorrebat, initio minimè flecti visus est; veruntamen vrgẽte deinceps multis rationibus patre, affuit cœptis eius omnipotentis Domini bonitas, quæ adolescentis animo sancti spiritus faces admouit sic, vt exutis impedimentis omnibus, quibus implicatus à dæmone tenebatur, Christianum fieri matrique obtemperare velle se dixerit: ad quam vbi peruentum est, tota re à confessario exposita, mulier tantũ lætitiæ percepit ex ea tam repentina tamque felici immutatione filij, vt statim se morbo leuari senserit. præbuit consitenti aures Pater, deinde ceteros Christianos adiit, prosequente officij gratique animi declarandi causa adolescente catechumeno cum aliis cognatis, & eorum quidem ethnicis aliquot, qui ostendunt se quoque propediẽ id ipsum esse facturos. Dominus noster eos in salutari consilio suscepto retineat. Huic alia ecclesia ac templum opportuno loco instituitur: namque re ipsa compertum est, ad ethnicorum conuersionem & neophytorum profectum longè vtilissimam

lissimam esse ædium sacrarum frequentiam, etenim hoc pacto & boni ab improbis commodiùs dignoscuntur, & vniuersi faciliùs adiuuantur.

In hac insula Goa nostri ecclesiam quoque Sancti Ioannis Euangelistæ administrant. ea Christianis constat octingentis: qui vt ferè omnes admodum honesto loco sunt nati, & in principibus insulæ numerantur: Christianis actionibus tempus redimere student malè positum in idololatriâ. itaque egentibus benignè faciunt, præsertim cùm annonæ laboratur inopia: quod cùm hyeme proxima contigisset, conuentu habito primores oppidi cuiusdam ratione iniere subueniendi pauperibus, idque fecerunt. vbi verò tempus messis aduenit, aliquot oryxæ candis (certæ mensuræ nomen id est) ex collatione in publicum redegerunt pauperibus diuidendos. quæ laus hominum eo maior est, quòd iidem ante conuersionem aliud nihil nisi tyrannidem, rapinas, & alia huiusmodi scelera meditari solebant.

In rebus iis, quæ ad synceritatem fidei pertinent, nullus carni & sanguini relinquitur locus. Senis cuiusdam filius ad Mauros se contulerat, huic parens pro litteris apertè denuntiauit, si quid ab se postularet, rediret in patriam, Christumque profiteretur: ita fore non solùm vt animam exitio sempiterno subtraheret, (quanquam id maximè spectari oporteret) sed etiam vt paternæ inter ipsos necessitudinis iura constarent: sin rem diutius distulisset, sibi certũ esse exacta iã ætate, & ad exitum appropinquanti, illo exhæredato patrimonium omne egẽtibus distribuere. qua ipsa denuntiatione alij quoque, nec sanè frustra, cognatos ab impietate deterrent. hoc anno in eadem ecclesia sacro baptismatis fonte renati sunt octo & triginta plerique nobiles: in iis tres è Botorum familia, qui apud ethnicos concionatorum exercent munus, magnoque in honore sunt. ante huius mensis exitum multos alios neophytorum affinium suorum opera sperabamus ad Christi gregem accessuros. Paucis antè diebus ad templum illud baptismi causa se contulit grandis iam natu, minimeque contemnendus vir, tanta fide & notitia Dei, vt qui aderant mirarentur: etenim Catholicæ fidei capita exponenti Patri respondit ille, sanè vt videbatur ex animo, se cano iam esse capite, nec ignorare neminem præter vnum Deum ac Dominum nostrũ colendũ atq; adorandũ esse: eundemque sibi iãdudũ

hærere in pectore, ac proinde sese deflere lõgi iacturam temporis in dæmone propter summum scelus venerando consumpti: & simul vim lacrymarum profudit contritionis ac pœnitentiæ testem, petens vt sacro baptismate lauaretur, quod postea factum est. Denique vt ad alia transeã, nostris hominibus illius ecclesiæ, neophyti pietate in Deũ & officio satisfaciunt, nec eo quempiam è Mauris accedere patiuntur, quin rem ad nostros continuò deferant, vt ad eius conuersionem aggrediantur. Anniuersaria eius templi solennia hoc anno cum ceteris ceremoniis, frequetia populi, & sacra concione celebrata sunt, tum etiã baptismo cãdidatorũ viginti, quos alij octodecim paulo pòst subsecuti sunt, vt interim eos tacea, qui ad hoc Goanũ Collegiũ missi sunt: atque etiam nũ superesse dicuntur ibidem catechumẽi quinque & viginti.

Præter hosce baptismos in Goanis finibus habitos hoc anno etiam in ipsa vrbe Goa in ædibus nostri Collegij baptismi quatuor generales peracti sunt non sine apparatu magnifico, symphonia, supplicatione publica, concionibusque nostrorum, qui linguam Indicam callent præclarè, præsente Prorege, proterea quòd in candidatis erant Brachmanes multi viri primarij.

Primus cõcelebratus est Epiphaniæ die festo, quòd hoc libamine gratius nullum infanti IESV forè putauimus. baptizati sunt octoginta, in iis Brachmanes medicus in primis huiusce vrbis clarus: huius vltro se præbuit susceptorem ipsemet Prorex, vniuersa Indica nobilitate honoris causa prosequente.

Alter eadem ferè pompa in Maium mensem incidit. ingenui abluti octo & quadraginta supra ducentos præter multa Lusitanorum mancipia in eo numero fuere Brachmanes duodecim insignes viri cum sua quisque familia.

Tertius in tertiã dominicã die Iunij mẽsis dilatus est angelo custodi sacrã. Ea celebritas cereras tũ gratulatione, tũ neophytorũ numero ac nobilitate superauit: cuius rei non minimã laudẽ fructumq; tulit Lusitanus incola, qui cùm in sui horti ethnicos haberet cõplures vehemẽter in suis superstitionibus obstinatos tãtu aberat, vt ad eos ad Christũ allicere conaretur, vt etiã de nostris hominibus id agẽtibus quereretur: quòd scilicet illis molestiã exhiberet: verũ is diuinitus deinde factũ est, vt culpam suam agnoscens, mutata volun-

voluntate nostros in opere adiuuare sedulò cæperit, & ex iis ad fidem traduxerit amplius quinquaginta, qui nostrorum opera Christianis deinde præceptionibus eruditi, vbi dies baptismi adfuit, ab ipso Lusitano per mediam vrbem ad ædes nostras agmine composito ducti sunt, ramos manibus proferentes, præcinentibus tubis, vt specimen aliquod Proregi præberet nouarum frugum, quas in pomario suo decerpserat. sub vesperam deinde sacro baptismate initiati sunt in vniuersum duceti & sexaginta: in iis Brachmanes Salsetani & Goani honesti homines circiter quinquaginta

Postremus fuit capitum centum & sexaginta, Octobri mense, post diem vndecim millibus virginum sacrum, idq; summa cùm significatione lætitiæ. porrò omnibus hisce celebritatibus interfuere Lusitani tres, qui in hac vrbe sibi domicilium collocarunt, quorum vnum œconomum esse Raciolensis ecclesiæ diximus antea. Atque ego sanè verbis exequi nequeo, quam cupidi sint tres ii homines animarũ salutis: siquidem pro ea tam vehementer laborant, vt ab Deo in terris videantur esse propositi quasi quoddam exemplar & incitamentum multis in hoc genere negligentibus: cùm enim ea de causa calumniis falsisque criminibus oppugnantur, interdum etiam trudantur in carcerem: ita libenter hasce vexationes omnes & incommoda excipiunt, vt præclarè appareat, quanto desiderio teneantur patiendi pro Domino. Hac hyeme falsò accusati sunt, quòd ethnicum quendã ad Christiana sacra vi compulissent, cúmque generalis auditor mendaciis oneratus, eos pro potestate coërcere imperasset, vnus ex iis fuga sibi cõsulere cùm posset, prorsus neglexit: quin etiam suadenti Rectori nostro vt caueret, respondit ille, se pro conuersione ethnicorum nõ modò non formidare custodiam, sed etiam optare Christi Domini gratia flagris cædi publicè, seque inter ipsa verbera mirabilem fructũ ex vero lictoris præconisve capturum, cùm eius supplicii causam de more pronuntiaret atque is eodem animi sensu subortis pænè lacrymis, reputans quàm paruo studio teneantur homines hominum seruandorum affirmabat, si cognosceret in Maurorum finibus quamuis longissimè positum quempiam ethnicum ad Christiana sacra propẽsum, neglecturum se non modò rei familiaris iacturam, sed etiam omnia capitis pericula, v tad tã ab

interitu reuocandum illucusque contederet. præclarâ sanè laudem, præsertim quòd multo plures hac tempestate reperias, qui tam sancta studia retardare, quàm qui adiuuare conentur. Et quoniam de horum hominum virtute iam antea scripsimus, illud vnum adiungam; octauo quóque die confessionis & Eucharistiæ sacramentis in æde nostra & se muniunt ipsi, & alios multos ad id ipsum incitant. nullus præterea baptismus est, aut Christianorum celebritas, quin interfit: nec modò neophytis gratulantur, sed etiam in difficultatibus benignè subueniunt. optimam hanc eorum mentem tueatur Dominus.

Qui a nostris hoc anno ad mensem vsque Nouembrem baptizati sunt, eorum est summa (baptismis omnibus computatis) trium millium, & nouem supra ducentos, præter eos quique in priuatis ædibus ægrotantes, quique in custodiis publicis ac triremibus, alibique eodem æternæ salutis imperiti mysterio, in codice relati non sunt. exiguus numerus si superiores annos respicias, sin bellicos tumultus & incommoda reputes, quibus impeditur Euangelium, nequaquam exiguus: vberioris verò messis hac tempestate sedata, spes est: præsertim acriter incumbente in eam ipsam rem pro virili parte Prorege, qui neophytos officiosè cõplecti ac tueri, & ad ethnicorum conuersionem hortari non desinit: quin etiam ter quaterve complures ipse vestiuit. aureorum mille & quingentorum impensa: cuius pium hoc studium curamque amplificandæ Christianæ religionis Dominus augeat.

Hæc mihi in præsentia, venerãde Pater, in mentem veniebant, quæ de progressu Euangelii ad te scriberem. Reliquum est, vt precibus & sacrificiis tuis gratiam nobis virescque implores a Domino, quo non solùm partas retinere animas, sed alias etiam deinceps lucrari possimus. Goa mense Nouembri, 1569.

EX LITTERIS MARTINI SYLVAE AD *Consaluum Aluarem, datis 6. Calend. Decembris, 1569, è Castro Onoris.*

NOs, vt scis, ex isto portu discessimus ad 18. Cal. Decẽbris. eo die ad Goanas insulas noctu peruenimus: ibi diem pænè totum morati nauigia præstolantes,

quæ

quæ Goæ remanserant; simulatque affuere nonnulla, statim solutis anchoris vespere tenuimus Amediuã. Amediuæ dies quinque posuimus: deinde sacro Missæ peracto, cui Prorex cum vniuerso exercitu interfuit, valida Classe nauium 160 ad Onorem delati, castrum offendimus admirabili opere artificioque perfectum. Erat in eo præsidio Lasquarini circiter septingenti artis sclopetariæ peritissimi: ii nostrorum signa conspicati, sese ad defensionem toto pectore comparârunt: insequenti luce in descensione prælium haud leuè commissum est, ita tamen vt nostri superiores extiterint. Primus è naui sese in littus eiecit Prorex, tum ceteri subsecuti: atque eodem impetu Lusitani audaciùs ad mœnia vsque prouecti sunt, sed egregiè repulsi, duobus è suorum numero desideratis, ictis verò circiter 40, quorũ aliquot è vulneribus postea mortui sunt: quod incommodum acceptum non esset, si quorum oportuit consiliis monitisque paruissent. id ne rursus accideret, Proregis iussu ductis ritè munitionibus castrum oppugnari trifariam ceptum est sic, vt præfectus à certamine versus ad preces, re desperata ad Proregem accesserit, vitam sibi ac militibus implorans. Facta deditione, armis & impedimentis relictis, in decussim compositis manibus, cum singulis vestimentis omnes dimissi. Oppugnationem triduo sustinuerant: tertio die, qui fuit festus Sanctæ Catharinæ, cessere. Nos castrum intrauimus: & in gratiarum actionem custos Franciscanus sacrificauit, ego Proregis iussu concionatus sum. Reficiuntur hoc tempore quæ per oppugnationem diruta sunt. statuitque Prorex manum militum hic in præsidio relinquere. Regat illum pro sua clementia Dominus. Tu verò curabis vt piorum suffragationibus adiuuetur: id enim ille vehementer exoptat, mihique mandauit, vt id suo nomine abs te per litteras peterem.

Fugerat me de euentis meis quibusdam te facere certiorem. Bis pænè defunctus sum: semel vt primùm exscensio facta est, dũ aliquot militibus animos conor addere, & Crucifixi Domini signum ostento, namque in eos emissa repentè artificiosi ignis olla, huc illuc magno impetu volitans: cùm à periculo sese cuncti proriperent: inter eam trepidationem impulso prolapsoque mihi obtigit soli, ita tamẽ, vt ollę cauda veste dũtaxat discerpserit, corpus illęsum Domino miserante reliquerit. Iterũ ac tertiò periculũ adij,

ex tormentariis globis, ita præteruolantibus, vt mihi verticē capitis propè abraderent. Quod ad reliqua attinet: Ego & Sebastianus Consaluus & corpore valemus, & munera Societatis obimus adhuc Dei beneficio sanè feliciter, versamur autem ferme in valetudinario cum ægrotis. Nobis ad volūntatem suā omnino exequendam Deus robur gratiamque sufficiat. Atque ob id ipsum tu nos Pater precibus tuis & sacrificiis adjuuare ne desine. Onore, 6. Calend. Decembris, Anno Domini, 1569.

EX LITTERIS HIERONYMI RVIZII, AD *Præpositum generalem datis Cocini, 28. Kal. Februarii*, 1570.

QVONIAM ex iis litteris, quas ex Europa in remotas regiones hasce pro vestra humanitate perferendas curatis, magnam animi voluptatem lætitiamque percipimus: ad rationem officii nostri pertinere sum arbitratus, vt vicissim istuc, quæ hoc anno in Cocinēsi Collegio sint gesta, perscriberem.

Habentur in hoc Collegio publicæ scholæ Grammatices duæ, ad quas ventitant discipuli ferme ducenti & sexaginta bene morati, iidemque tum in studiis tum in sacramentorum vsu valde proficiunt. Doctrinæ Christianæ præcepta (quāquam multi admodum tenera ætate sunt) cuncti perdicere: complures verò etiam catechismum in dialogo missum istinc: eundémque ipsi non sine fructu disseminant.

Confessio & communio in æde nostra ita frequens est, celebrioribus festis, præsertim verò Mariæ Virginis, Corpus Domini sumant ferè trecenti vel quadringenti. Idem accidit etiam cū indulgentiæ promulgantur. quarum neophyti perquā acre desiderium præ se ferūt: & sanè multum ea ratione proficitur. Primo die dominico aduentus, publicè propositum est Iubileum datum à summo Pontifice anno 1568 ad pacem & felicitatem Ecclesiæ Catholicæ exposcendam. Tanta fuit confitentium vis, vt sacerdotibus nostris octo à matutino tempore ad noctem vsque nullum quiescēdi spatium daretur. itaque in hoc vno tēplo per eos dies iniere sacrū Eucharistiæ conuiuiū circiter mille maxima ex parte neophyti. præterea tantū fraudatæ pecuniæ restitutum, tot sublatæ discordiæ, ita multa piè facta sunt, vt

hac

hac vna de causa præclarè positum à summo Pontifice hoc Iubilei beneficiũ esse videatur: quid si cetera eiusmodi spectes, quæ in reliquo Christiano orbe plurima per eandem occasionem gesta fuisse credenda sunt? Ad conciones tantus est populi concursus, vt suggestũ ex æde in plateã interdũ proferre necesse sit: (vt interim eos taceam qui cætera vrbis templa frequentant) idque non sine magno animorũ motu lachrymisque, quod scriptum est aliàs.

Hiemauit hoc anno Cocini Didacus Menesses rei maritimæ pro Lusitaniæ Rege præpositus. classis erat nauiũ triginta. propugnatores mille numerabãtur. ac nobis magnã ea res attulit voluptatẽ, quòd in tanta hominũ militarium turba non modò quies, verũ etiã Christiana disciplina mirificè cõstitit: quippe horum militũ, qui versantur in India, mos est Sacram Confessionẽ frequenter obire: & cũ Ecclesiasticos & religiosos homines magnopere venerantur, tũ verò incipiunt præclarũ sibi & honorificũ ducere, acceptas ab hominibus iniurias Deo donare liberaliter. Itaq; si quãdo rixæ inter eos vel seditiones existant, nullo negotio cõprimuntur. Hyeme exacta, priusquã classis abiret, à cõcionatoribus nostris cæptum est agi cum classiaris de salute animarum sic, vt ex vniuerso numero, octingenti in æde nostra sese confessionis sacramento expiauerint, quin etiam multi publicis per vrbem ac voluntariis pœnis admissa luere piacula. Quid plura? pusillam Quadragesimam paucis illis diebus habuimus. idque magna tum fidelium, tum infidelium approbatione cernentiũ, hosce milites, si quid per hyemẽ grauius deliquissent, sponte deinde ac libenter supplicia subeũtes. Nec solùm prefecti militesque, (vt diximus) sed etiam turba naualis & ipsi quoque remiges peccata ritè confessi sunt. Atque hac adhibita præparatione cuncti admodum læti in Domino conscendere: & ad huius oræ præsidium ex hoc portu profecti Deum habuere sanè propitium, siquidem allatum est, Maurorũ naues ab iis captas amplius 40. cosdémque facta aliquoties exscensione, ethnicorum hostium cæsis circiter quinque millibus, non laudem solùm sed opima etiam spolia retulisse.

Redempti sunt hac hieme aureis quingentis, nostrorum opera corrogatis, Lusitani quinque, qui anno superiore, casu nescio quo, in manus Malauarium Maurorum inciderant. ii cùm ad Collegium hoc deinde veniissent Deo

Domi-

Domino gratias acturi, lætissimos nobis nuntios attulere, ceteros Christianos qui adhuc redimendi supererant, quãquam multis vexatos incommodis & cruciatibus, firmos nihilominus in Catholica fide perstitere. Adolescentulum, qui nostra gymnasia frequetauerat, alligatum ad arborem pedibus manibusque, conati erant Mauri intentis in eum arcubus & sagittis ad Christum deserẽdum impellere: quibus ille inter ipsos terrores animo forti magnoque respõderat, se vita potiùs priuatum iri, quam fide: quocirca desperata re Mauri ab incæpto destiterunt, ita tamen vt eum deinceps qualibet quamuis leui de causa calcibus fustibusque malè multarent. Alium tenera admodũ ætate puerum pollicitationibus ac minis in fraudem induxerant, id vbi reliqui sensere captiui, consensu omnes adeunt puerum, seque ad eius pedes abjiciunt flẽtes, ac præsertim vir quidam ex eo numero nobilis: quorum suasu ac monitis puer ita permotus est, vt obortis repentè lacrymis, se vtique deceptum fuisse responderit, sed moriturum potiùs quàm à religione Catholica recessurum: atque hanc pietatem suam comprobauit præclarè: nam vltro ipsemet se hostibus obtulit, apertè denuncians sese Christianum esse: qua re indignati Mauri vinctum ad arboris truncum sagittis petere primùm, deinde etiam iugulare aggressi, denique desiere, illius obstupefacti constantia. Nec tamen eundem exitum alii Christiani sortiti sunt: quos eximia fortitudine perseverantes in Christi Domini cõfessione crudeliter interemptos esse cognouimus. O prædicandam Domini bonitatẽ, qui miseris hisce temporibus, in media barbaria, dereliquit sibi septem millia, quorum genua non sunt curuata ante Baal.

Venio ad huius anni messem. Octaua sancti Spiritus feria profecti è nostris aliquot ad Palurtenses neophytos, qui passuum hinc tribus circiter millibus oram maritimam incolunt: obuios illos in itinere habuimus, amantissimèque accepti sumus hospitio cuiusdam ethnici ætate iam prouecta viri primarii: ibique de susceptã religione retinenda sermo ad neophytos habitus primùm, deinde prolatam regis Cocini diploma, & recitatæ litteræ, quibus priuilegia continentur ab eodem Rege proposita iis qui sese ad Christum adjunxerint, quæ res multis noua, cunctis accidit iucũdissima, hospiti nostro præsertim: idémque antequam inde discessimus

ceſſimus pollicitus eſt, ſe Chriſtianũ fore cum ſuis: & quãquam inimicus homo rem deinde impedire conatus eſt, ſperamus tamen illum promiſſa facturum. Poſt hæc variis locis ſanè quàm opportunè Catechiſmus eſt habitus: accedebat illud etiam, vt à Catechiſmo noſtri ſeſe adhibitis interpretibus in ethnicorum cætus inſererent Euangelium prædicantes, adjuuantibus eos item in opere amicis atque diſcipulis, qui pro ſua parte non deſunt auditores ad verbũ Dei cõuocare, atque ad Chriſtianæ fidei veritatem allicere. Itaque die qui fuit viſitationi Mariæ Virginis ſacer, primus huius anni baptiſmus ad hunc modum eſt peractus. Aliquot primùm diebus noſtri Catechiſmo vacarunt: deinde vbi dies adfuit baptiſmi, candidati omnes ad Chriſtianum veterem conuenere, virum locupletem & honoratum, qui cũ apud eos omnes parentis, tum verò apud nos ſocii atque adiutoris egregii locum obtinet. Gaſparem Ægidium nomine: atque vbi maturum fuit, ſub ſignis omnes agmine prodiere cum tibiarum tubarũmque concentu, ramos palmarum tenentes, indicium victorię eius, quam Dei beneficio de ſpiritalibus nequitiis deportauerant. Ad ædem ſacrã appropinquantibus proceſſit obuiam clerus vnà cum vrbis Præfecto & Epiſcopo, & magna ciuitatis parte, actus eiuſmodi eximia pietate ac ſtudio concelebrare ſolitæ. Epiſcopus è cãdidatis pauperrimum quemque delegit, quos partim ritè ſuſciperet, partim etiã manibus ipſe ſuis ablueret. à Præfecto etiam nonnulli ſuſcepti ſunt, idemque ſe in cæteros valde humanum atq; honorificum præbuit. idipſum à ceteris principibus factitatum. Baptizati autẽ ſunt eo die (quæ Domini noſtri clementia ac benignitas eſt) viginti ſupra ducentos.

Inde rurſus noſtri in opus exiere, cumque feſto die Sanctorum omnium præfectus ad ædes noſtras baptizandum perduceret magiſtrum fabrum naualium regis Luſitaniæ: per eam occaſionem conuenere etiam ii, qui recentiſſimi noſtrorum hortatu ad Chriſtum ſeſe cõuerterant. Itaq; renati ſacro baptiſmate ſunt eó die octoginta nõ ſine ſolemni cæremonia & cantibus.

Porrò nos ex ea re fructum animi præcipuum capimus, quòd alia nulla niſi æternæ ſalutis ratio hoſce homines, vt Chriſtum profiteantur, adducit. Itaq; nec veſtes in Baptiſmo nouas, nec aliud omnino à nobis prẽter ſpiritalia expectant

ctant aut flagitant, nisi fortè granum aliquod benedictum è ceruice gestandum: nec verò deindè per inconstantiam aut leuitatem a Christo desciscunt: quinimo magno sibi decori esse nomen Christianum existimant, & ceteros ad veritatem studiosè conantur ab impiarum opinionum peruersitate traducere: quo in genere nonnulla perstringam.

Quidam ex hisce neophytis, licèt à nonnullis veteribus Christianis non modò grauiter offensus esset, verùm etiam oppressus atque vexatus, non tamen idcirco destitit, quominus Christianam rem procuraret egregiè. Paucis igitur hisce diebus duos homines ad Deum verum à dæmonis cultu conuersos ingenti gaudio perduxit ad nos. Puer Haires (hoc enim nomine appellatur certus ordo militarium hominum) vt baptizatus est ipse, ethnicos adiuuare statim aggressus est: triduóque alium Nairem ad nos adduxit, itemque paulo pòst Indos alios duos trésve; tanta cum animi lætitia, vt eadem in nos redundaret.

Mauræ cuidam erat filiolus, quam illa siue quòd ad Christiana sacra propensum cerneret, siue alia nescio qua de causa, vt erat immanis & fera mulier, captum defodit viuum ad fauces vsque, ingenti superimposito lapide, vt lentiori cruciatu paulatim extingueretur. Verùm percommodè factum est, vt hiatus existeret quidam, ex quo prætereuntes viatores puer posset aspicere. Accidit igitur vt illaciter haberent Christiani aliquot: quos ille conspicatus, quanquam adhuc Lusitanicæ linguæ imperitus, è saxo vociferari, & duo illa verba, Christum exopto, satis apertè pronunciare: accurrunt illi statim, & amoto lapide puerum extrahunt. atque vnus ex iis ad gubernatorem illum adducit, alius ad nos rectà properat flagitans, vt eò mittatur aliquis, puerum velle fieri Christianum. Itaque mater in custodiam tradita: puer in ædes nostras acceptus, ac deinde Baptizatus est.

Regius præfectus, quem in Christiana re adiuuanda nostri valde studiosum experimur, vnà cum rectore nostro adiit ad Cocini regem, alio quodam in oppido commorantem, vt per eum liceret ibidem templum exstruere neophytis Palurtensibus inquilinis. Annuente rege, continuò præfectus ipse misit, qui materiã cæduam ædificandi causã con-

conueherent: quin etiam domum, quam ibi possidebat, eius rei gratia diruit. In reditu verò ad vicinam insulã rectorem perduxit, vt cum eius insulæ regulo de Christiana religione ageret, qui sanè regulus valde se facilem præbuit, dixitque sperare sibi Dei beneficio datũ iri, vt non nisi Christianus ex hac vita discederet. Vos eum quæso istic Domino supplices commendate.

Antequam classis ex hac statione discederet, decursus militares & varia simulacra præliorum exhibita, primùm à classiariis, tum octauo pòst die à Lusitanis inquilinis, postremò etiã a neophytis Cocinensibus, à quibus diligenter est cautum, ne quis ethnicus (quod opulenti quidã ostentationis causa tentauerant) se in ipsorum agmen insereret. Ei decursioni honoris causa operam dedere tum Ciuitatis Præfectus, tum etiã classis dux, & ceteri principes, ita vt in eo ludicro & aciem struerent, & ordines ipsimet ducerent. Neophyti autem duorum circiter millium numerum implebant, vario telorum genere, magna tamen ex parte sclopis instructi, omnes verò egregio corporis ornatu, & quidẽ cõplures (vt sunt pecuniosi & gloriæ cupidi) ita sumptuoso, vt próximè ad Lusitanos accederent. Æstate ineunte instructis ære suo biremibus quinque, in expeditionẽ sine vllo stipendio pro Lusitaniæ rege profecti sunt: iámque præclari de ipsorum virtute nuntii afferebantur. Cocini rex adhuc in sua cæcitate persistit. is cùm per hyemem in morbum incidisset: non incommoda occasio visa est vrbis Episcopo, itemque Rectori nostro conueniendi hominis, eumque salutaribus monitis adiuuandi. Ad eum igitur ambo profecti, in ipso regiæ vestibulo superstitiones & nefaria sacra permulta reperiunt, quibus barbari pro ipsius incolumitate operabantur: regiam verò ariolis brachmanibusque referta, quibus ille adeò deditus est vt quamuis præclarè tum intelligeret, quamobrẽ illuc Episcopus rectorq; se cõtulissent, nihil tamẽ idcirco de sua obstinatione remiserit. Itaque aliud nihil eo itineris labore ab Episcopo & rectore perfectum est, nisi vt officium vterque præstaret, simul etiã vt cum dynastis quibusdam, qui ad regem socium ac patronum pro amicitia venerant, agerent de rebus diuinis, & ab iisdem impetrarent, vt impunè liceret in posterum in ipsorum ditione Euangelium promulgare.

Reguli duo huic oræ finitimi, iungendæ cum Lusitanis amici-

amicitiæ percupidi, Christianæ doctrinæ magistros, adeò enixè petierant, vt è re communi rector noster esse omnino statueret, duos è nostris eò legari, qui eadem opera neophytos etiam illius regionis inuiserent, quos iam diu adierat nemo. Profecti igitur quemadmodum accepti sint, cognoscetis ex eorum litteris ad rectorem scriptis in hanc sententiam. Excepti sumus ab hisce neophytis magna ipsorum lætitia & gaudio: nec non ipsi ad quos tendebamus regul, multis rebus declarauerunt quàm sibi gratus esset noster aduetus. Quorum alter inuentus a nobis est ad sua illa placanda numina circum lapidem molarem festiùs cum digitorum crepitu cursitans, cùm se priùs in stagno quodam religionis causa lauisset. Is ea ceremonia peracta, peramàter egit nobiscum, confirmauitque promissa. Gaspar Ægidius amicus noster, & huiusce comes itineris, valde hisce hominibus notus est. huic ferme trecenti polliciti sunt, qui primus in templo, quod ibi exstruēdum est, baptismus habebitur, in eo baptismo se nomina Christo daturos. Verùm vt Malauarica hæc gens ferè perfidiæ laborat infamia, pro ipsis magnopere orandus est Dominus, vt quod recepere persoluant.

In iis qui Cocini regem ægrotum officii causa inuiserat, rex Porcadæ fuit, quæ regio distat hinc leucas ferme viginti. Is deinde præfectum huiusce præsidii conuenit, præfectus verò confestim ad se rectorem nostrum accersiuit. Actum est ab vtroque de re Christiana cum rege, qui pro eo quanti Lusitanorum amicitiam facit prolixè concessit, vt Christianam religionem in ipsius regnum inferre palàm ac libere liceat: quin etiam priuilegia neophytis eadē quæ Cocini rex tribuit patenti diplomate: Vt nemini in posterū susceptæ Christiana religio fraudi sit, nec idcirco quique omnino vel de re familiari, vel de iure testandi, vel de honore ac dignitate deperdat: vt iurisdictio Ecclesiastica sit pænes Episcopum: vt templa nostra noxiis nō modò Christianis, verùm etiam ethnicis pro asylo sint: denique vt nemo Christianæ fidei nomine in periculum vocetur: & alia eiusmodi.

Ethnicus erat quidam copiosus ac nobilis, quem fratres nostri & alii ipsius amici non semel à nefario demonis cultu abducere frustra contenderant. Is ipso, ni fallor, S. Iacobi die natali, nostris ea loca obeuntibus, & exitiuere salu-

rantibus

tantibus hominem, gratulabundus obuiam prodit, dixitque sibi ea nocte quiescenti visam pulcherrima specie mulierem, summaque oris & corporis dignitate, (quam ipsemet pro ea cõsuetudine, quę illi cum Christianis est, beatam Virginem nominabat) eāque ad se in hæc verba locutam esse: Hac iter habebit cras manè è Sacerdotibus Christianis vnus, tu quicquid ille jusserit facito, & quoniam vultis (inquit) me Christianum esse: en præstò sum cum vniuersa familia: itaque paulo pòst in hoc nostro Collegio baptizatus est.

Quòd nullum adhuc esset Cocini domicilium excipiendis alēdisque catechumenis, nonnulli idcirco à Christi professione retardabantur. quamobrem Aegidius noster vltro id sibimet oneris depoposcit, catechumenos præsertim virilis sexus gratis alēdi apud se, dum ædes ad eam rem publicæ comparantur. Aegidii virtutem imitata vidua quædam honesta mulier, non modò alendis, verùm etiam instituendis feminis operam & impensam benignè pollicita est. Nonnullam etiam pecuniæ summā ad idipsum pii quidam homines contulere.

Proxima Circoncisionis Christi Domini nostri solemnia, & anniuersariam eius diei celebritatem auxit etiam baptismus insignis capitum 160. quo in baptismo tum Episcopus tum Vrbis præfectus, qua solent pietate officioq;, versati sunt, quo lætiora essent Anni 1570 ineuntis exordia, quibus exitum speramus fore persimilem. Qui per nostros hoc anno Cocini ab impietate reuocati & salutari baptismate loti sunt, si extremum hunc baptismum annumeres, quingentorum circiter (quæ Dei benignitas est) summam efficiunt. Quod reliquum est, te pater optime, & reliquos omnes, qui in isto sunt orbe socios obsecramus, vt nos Domino commendare ne desinatis in Christiana causa laborantes, tam remotis in regionibus tamque inter sese disiunctis. Cocini, ex Collegio Matris Dei, 18. Kal. Feb. 1570.

FINIS.

EPISTOLARVM INDEX.

ARIAE Sanctii. 76.
Balthasaris Gagi. 83.
Cangoximanorum Regis. 81.
Consalui Fernandi. 51.
Cosmi Turriani. 28.
Eduardi Syluii. 21.
Francisci Capralis. 179.
Francisci Henrici. 205.
Francisci Xauerii. 5.8 13.
Gasparis Vilelæ. 30.44.68.90.100.
Ioan. Baptistæ Montani Ferrariensis. 112 114.
Ioannis Fernandi. 19.45.122.
Laurentii Iaponii. 47.
Ludouici Almeidæ. 54.79.108.124.130.
Ludouici Froii 102. 115. 149. 157. 161. 166. 183. 191. 195.
Melchioris Nonnii. 41.
Organtini Brixiensis. 170.
Pauli Iaponii. 18.
Petri Diazii. 203.
Regis Cangoximani. 88. 89.
Societatis IESV de Consalui Syluerie obitu. 62.
Taqua Regis Firandi. 21.

IN

IN EASDEM RERVM MEMORABILIVM INDEX.

ACENORVM classis 97.
Ædes elegantissimæ 139.162.
Ægrotus pia prece sanatur 82.
Agni cœlestis cereas imagines, & alia id genus quantopere expetant Iaponii Christiani 116.
Ainan insula, & gentis mores 96. & seq.
Aloysii Lusitanicæ classis præfecti cædes 207.
Amaguſæ acta per Franciscum Capralem & socios 179.
Amangutii cõuersiones insignes 20. Vrbs vastatur 36.
Amida & Xaca Iaponiorum Dii 38. 149. & seq. 159. 163. 165. & seq.
Andreę Fernãdi Christiana fortitudo 173.
Ancillę Iaponię Christianę martyrium 83.
Antonius Caiadus Lusitanus 63. eius officia in Cõsaluum Syluerium 66. & seq.
Antonius Dionysius à Mahometanis capitur 178.
Aqua salita sauciis remediũ vbi 152.
Aquita vrbs ibidem.
Aquę lustralis seu benedictę miracula 52. 118.
Ariæ Sanctii acta 147. & seq.
Arx munitissima Hexandoni proceris 82.

B.

BAlthasaris Gagi res gestæ 31. & seq. Eiusdem nauigatio & pericula 176. Capitur à Mahometanis, ibid. Sclopus in eum intẽtus flammam non concipit 176.
Baptismatis miracula 63.
Barptolemæi Regis laudes 104. Conuersio ad Christũ 107. Epulum insigne 105. Victoria de conjuratis 105. Baptismus 107. In militum catechismo sedulitas, in bello insignia, ibid. In Cosmum Turrianum reuerẽtia 130. & seq. Christiana humilitas 146. Victoriæ Crucis beneficio partæ 130. & sequent.
Bibliotheca versatilis 163. & seq.
Bonzii, seu Iaponiorum sacerdotes 152. Eorum calumniæ & odia in Christi famulos 36. 44. & seq. ritus & leges 149. & seq. Impostura 150. 152. Sagina & vindemiæ 154. & seq. Cœnobia 163. Conuersiones ad Christum 21. 22. 50.
Boum specie dæmon à Iaponiis colitur 37.
Brachmanarũ in Christi seruos humanitas 174. 176.
Bũgi Rex Christianam rem enixè adjuuat 40. 126. 146. 147. Eiusdem ad Lusitaniæ Regem

munera 106.
Bungensium Neophytorum in fide constantia 45.
Bungensium Ecclesia omnium in Iapone maxima 55.
Bungensiũ illustre pietatis exẽplum 55. in Bungo res patrũ gestæ 23.24 & seq.

C.

CAcvBAv impostor apud Iaponios 92.
Cæremonię Ecclesiasticę quàm efficaces 78 118.
Cangoximę acta per Almeidam 84. & seq.
Cãgoximani Regis de patribus iudicium 88. & seq.
Candidus & Cinereus colores funesti 154.
Canon Amidæ filius, & eorum effigies 159. & seq.
Catechismi vtilitates 8.
Cegandonus Barptolemæi Regis pater 106. 125.
Chia pulueris vsus in potu Iaponiorum 136.
Christiani facti in ditione Bartolemæi Regis 179. & seq.
Christianorum in patribus tuẽdis ardor 53. & se. In pauperes benignitas 91. Insigne pietatis exemplum 104. de Malabaribus victoria 176. Fuga miserabilis ab exusta Vocoxiura 125.
Christiani cuiusdam precandi ratio 131.
Christianorum quinque millia facta Imori 124.
Cochinoci acta per Balthasarẽ Lupium 179.
Coia frequens Bonziorum Cœnobii locus 151.
Combẽdaxis insignis impostor
Cõcionatoris Christiani partes & cautiones 11. & seq.
Conciones Bonziorum 156.164. & sequent.
Confessarii partes & cautiones 10. & seq.
Confessionis & communionis quàm frequens vsus apud Iaponios Christianos 5.
Coniuratio in Barptolemæum Regem 105. & seq. in Cubum Meacensem 167.
Constantini Catechistę Iaponii laudes 199.
Consuetudinis quotidianę præcepta 12. & seq.
Consalui Syluerię expeditio 61. & se. Nex propter Christũ 67.
Corniculum quibusnã hominibus è capite extuberat 156.
Cosmi Turriani acta 19. & se. 42. & seq. 77. & seq. 87. & seq. 103. & seq. 125. 128. 130.
Crucis admirandę virtutes 6. 45. 52.
Cubi Meacensis ędes elegantissimæ 162. Horti cultissimi, ibid. Cædes à coniuratis 167.

D.

DAemonvn impostura apud Iaponios 38 150. & seq. Horribili figura pinguntur 160.
Daiondonus cum Mioxindono in Cubum conspirat 167.
Damiani Iaponii laudes 86.
Darii Tacaiamæ Fidani acta 184.

Dida-

Didacus Andradius vnà cum Ignatio Azebedio interficitur 204.

E.

EDuardi Syluii laudes 128. & seq.
Epistolæ Meacensium neophytorum ad Bungenses 55.
Examen conscientiæ quàm accuratè exercendum 8.
Exorcismi virtus 25.

F.

FAcata vrbs, & res in ea gestæ 30.46.56.182.& seq.
Facatensium neophytorum pietas 46. & seq. duo sanati diuinitus 56.
Facatensis præfectus patrũ immunitati cauet 87. vrbs incẽditur 182.
Facusangis Academia nobilis vastatur a Nubunanga 201.
Firandi patrum acta & labores 34. & seq. Christianorum ardor 35. & seq.
Francisci Xauerii labores & patientia 6.& seq.43. animi magnitudo ibid. Flagelli & libelli neophytis ab eo relicti admiranda efficacitas 82. eiusdem præceptiones de vinea Domini excolenda 7.& seq. in Iaponem appulsus & itineris pericula 14. & seq. à Rege Xaxumano honorificè excipitur 16.& seq.
Frenoiamæ cœnobiorum euersio 193.
Funaii res gestæ 29.& seq.
Fundi acta 181.
Fundanus Dynasta ibid.
Funera Meacensium 152.
Funus primum Christiano ritũ peractum 26.

G.

GAspar Vilela Cosmo Turriano comes adiungitur 30. & seq. eiusdẽ peregrinatio Cutamensis 33 Meacẽsis 44 & seq.47.& seq. 78. Sacaiana 69. Ecclesiæ ab eodem institutæ 122. apud Meacensem Regem gratia 124.
Gotõdoni & aliorũ cõiuratio in Barptolemæum Regem 105.
Grana benedicta & alia id genus quãtopere à Christianis in Iaponia expetãtur 104.& se. 116.

H.

HEctoris optimi viri nex 199.
Hexandoni Dynastæ & vxoris eius pietas 83. 85.
Hiu insula, & ibi patrũ acta 132.
Horti cultissimi & amœnissimi 163.

I.

IAcobi Sorię Caluiniani piratæ crudelitas 203.& seq.
Ianambuxi Bonziorũ secta 150. qua ratione cooptentur ibid.
Iaponiorum ingenia moresque 6.& seq.17.62.135. 156.165.& seq. Errores 36. & seq. 92. In fide constantia 35.159. Varius anni cursus 157. quæstiones & curiositas 19. & seq.
Iaponios iuuandi inita à patribus ratio 11.& seq.
Iaponem & Sinas Euãgelii causa petentes, quomodo affectos esse oporteat 171.174.
Idolum Denichi 150.

Iẽxuanorum secta epicureæ persimilis 158. Christianæ religionis odium 138.
Ignatii Azebedii & sociorum felix exitus 203. & seq. 205.
Indulgentias & alios Christianos ritus imitari videntur Bõzii 169.
Infantis trimi à baptismo animam agentis dictum admirabile 112.
Inhambanis rex vnà cum proceribus à Consaluo Sylueria baptizatur 62.
Ioannis Baptistæ Montani acta 112. & seq.
Ioannis Fernandi agendi ratio 77. Labores 103. & seq. Lexicon Iaponicè & Lusitanicè 117.
Ioannis Cadauilii Caluiniani piratæ immanitas 209.
Ioannis Naëtondoni Tambæ reguli Christiani laudes 197.
Iobeleum ad felicem Concilii Tridentini euentum 166.
Iquendæ regno Euangelium infertur 201.
Iquenda Sangadonus Christianorum parens: & in eum cõiuratio patefacta 200.
Iquicuqui acta per Ludouicum Almeidam 58. & seq. Iræ per eundem 59.

L.

LAurentius Iaponius Imori quinque millia hominũ baptismo lustrat 23.
Ludi & nefaria sacra Iaponiorũ 72. & seq. 148.
Ludouici Almeidę peregrinationes & acta 54. & sequ. 81. Vocoxiuræ 108. & seq. Ximabarę & Cochinoci 109. Meaci 127. & seq. 128. & seq.
Ludouici Froii acta 102. & seq. 115. & seq. Peregrinatio Meacensis 130. & seq.

M.

MAgistratus in concionibus nunquam apertè constringendi 12. (si 174.
Malabares piratę patribus infe-
Manomotapæ Regi beatissima Virgo per quietem apparet 65 idem baptismo expiatur cum trecentis proceribus, ibidem. Consentit in Consalui necem 66. facti eum pęnitet 67.
Manuum impositio apud Iaponios 170.
Maristhenis delubrum Iaponiorum 107.
Martyrium Frãciscí Lupii & sociorum duorum 171. & sequ. Molucensium neophytorum 174. Ancillæ Iaponiæ 53.
Meacum totius Iaponis caput 45. Ibidem acta Gasparis Vilelæ 47. 48. & se. eadem vrbs vastatur 91. à Rege recipitur, ibidem. Eius in Patres humanitas 138. & seq.
Meaci superioris excidium 191.
Meacẽsium Christianorum pietas 91. 162. & seq.
Medicus Sacaianus ad Societatem adjungitur 145. Iussus filio cedit omni patrimonio ibidem.
Melchioris Nonnii nauigatio in Iaponem 41. & seq. in Indiam rena-

renauigat 44.
Minguames Mosambican' Manomotapæ regem in Consaluum incitat 66. Idem fuga sibi consulit 67.
Mioxindonus Cubum è medio tollit 168.
Mirozu impostor 151.
Miracula 27. & se. 33. 36. & seq.
Molucis in insulis assidua patrũ discrimina 171. & seq.
Molucensiũ Neophytorũ in fide cõstãtia & labores 172 & seq.
Monicæ virginis amor in cœlestẽ spõsum 134. & seq. 145. & se.

N.

NARA vrbs 136.
Naræ arcis ædes elegantissimæ 140.
Neophytorum pietas 84. & seq. 121. 130. 131. & seq. 137. & seq.
Neophyti Ximabarani constantes in fide 148.
Neophyti Molucenses propter Christũ interfecti 172. & seq.
Neugoriorum secta 92. & seq.
Nichioxines Vatandoni & Euãgelii hostis 187. & seq.
Nubunanga rogatu Vatandoni patribus fauet 186 eiusdem ad Frenoiamam res contra Bonzios gestæ 192.
Nubunãga inferiori Meaco parcit propter Christianos 196. Idem Iaponicarum sectarum hostis 201. & seq. Quosnam sibi adscribat titulos 202.

O.

OEconomi sublenãdis ægrotis & pauperibus 78.
Organtini Brixiensis acta Sangę 200. & seq.

P.

PAradisus Iaponiorum 164. & seq.
Passionis Domini recordatione quantopere afficiantur Neophyti 6. 35. & seq.
Paulus Iaponius Xauerii comes Cangoximæ domesticos conuertit ad Christum 16.
Pauli alterius Iaponii præstantis viri obitus 39.
Pileolus triquetra figura 153.
Puerulus enixè baptismũ petit, parentes & propinquos ad Christum adducit 51.
Pueri cuiusdam Sacaiani laudes egregiæ 88. & seq.

R.

RAmiri & Alcaræ sociorum naufragium & mors 170.
Ratio agendi cum proximis 11. & seq.
Regina cœli Regi Manomotapę per quietem assistit 65.
Reliquias amoris quasnam appellent Christiani 115.
Rex Amangutii interficitur 6.
Rex Cangoximæ, vide littera C.
Rex Firandi, vide littera F.
Rex Manomotapæ baptismo lustratur 65. In Consalui Sylueriæ necem consentit 66. & se. Facti eum pœnitet 67.
Rex Meaci, vide Meacum.
Rex Vocoxiuræ, vide littera V.

S.

SAcaium vrbs libera 90. & sequent.
Sancti nobilis viri pietas 133.
Scribę Mioxindoni officia in patres 169.
Scribæ Firandensis Regis item-

Que vxoris eius laudes 79. & ſ.
Sebaſtianus Lupius ab hęretico ſeruatur 212.
Sectæ Iaponiorũ 49. & ſe. 50. & ſ.
Sigillorum duo millia in tergo Xacæ 160.
Sinas & Iaponem petentes quomodo animatos eſſe oporteat 171. 178.
Societatis Ieſu domicilia apud Iaponios 38.
Socii variè vexantur 36. & ſ. Eorũ acta in Bũgo 77. & ſ. Meaco vrbe capta in exſiliũ abeũt 169. Eorũ in ora Comorinẽſi pericula 172. & ſe. In eoſdem officia Brachmanarum 174.
Stellio præſes doctrinarũ 160. eius templum, ibid. T.
TAcaxumani precãdi ſtudio mirè tenentur 57. & ſeq.
Taqueni ſcelera & exitialis exitus 194.
Taqua Nõbo Firandi Rex 28.
Tectorii nitidiſſimi ſpecies 140.
Templa inanium Deorum magnificẽtiſsima 140. 163. & ſeq.
Templorũ tria millia octingenta ab vno Rege ædificata 194.
Templum inferorum regi dicatum, quale 164.
Tonus Amaguſanus Caprali fauet 179. baptiſmo luſtratur 180. & ſeq.
Toni filii adoptiui pietas 181.
Tonus Ximabaranus petit Euãgelium 181. & ſeq. ad Chriſtũ aggregatur 148. ipſius pietas ibidem.
Typhonis venti vis 171.
Tyrones in religione quomodo tractandi ac probandi 9.
V.
VAletudinarium à patribus inſtitutum 33.
Vatãdoni dynaſtæ Catechumeni mirum Chriſtianæ rei ſtudium 184. & ſeq. in prælio circumuentus occiditur 191.
Vetulæ nonagenariæ mira conuerſio 119.
Vincentii pueruli ſenſus amoris in Chriſtum 135.
Vo ſeu Dairi 91.
Vocoxiuranus rex Euangelium efflagitat 85.
Vxor in fidei deſertorem maritum egregiè conſulit 182.
X.
XAcæ ſignum coloſſæũ 160.
Bibliotheca verſatilis 163.
Xamixinodoni & Quequidoni judicum conuerſio 122 & ſeq.
Xichienſis dynaſta Chriſti deſertor 182.
Ximabaræ plurimi facti Chriſtiani 111. & ſeq.
Xinguem Rex Cainochuni Bõziorum defenſor 202.
Xuicaidoni conuerſio & acta 123.
Xixienſium neophytorum pietas 59.
Z.
ZAcana falſamenti genus 158.

Iudicis in epiſtolas Finis.

MAFFI

Th
4947

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN